JAARGANG 57

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK HUISGEZIN

ONDER REDACTIE VAN

Ds. H. KLUIN

1939

NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ TE NEERBOSCH

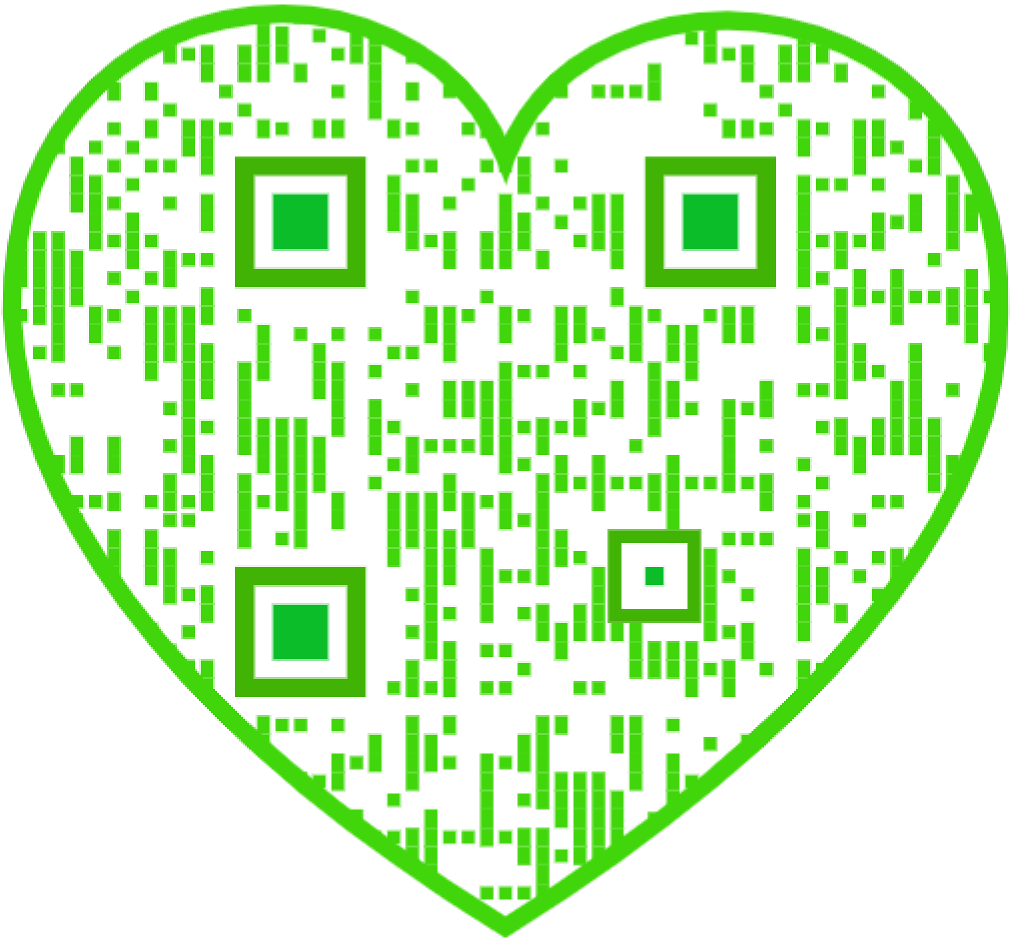

INHOUD

Bladz

Berg, E. van der. Iets over de ontdekking van Amerika 461
Berg—Akkerman, C. M. v. d. Waar het leven begint 634
Beishuizen, Thole. Oude Servische spinne- en Feeënliederen 657
Bliek, A. J. Van duistere machten en bijgeloof 286, 320, 386
Boersma—Smit, H. W. De terugkeer 724
Bostelaar, P. Het vraagstuk Danzig 587
Brander, Harry. De Musicus 413
— Mina's late liefde 490
Chlebna, Cili. Het Woudkind 279
Does, Dr. J. C. van der. Prinsen van Oranje Nassau 54, 77, 213, 317
— Willem Alexander Karel Hendrik Frederik 401, 436, 548, 582
Faber, Hein F. Zwarte Roel hoeft nooit uit zee 357
— Schoonheid in aardewerk 527
Gods Trombones 128
Groot, Jan H. de. De terugkeer van Michael Lodwich 283
— Het misprezen geloof 451
— Czestochowa, Polens pelgrimsoord 775
Handwerkrubriek 336
Hauer, Dorothea. De Chineesche vrouw 737
Jalving, J. Het Kampereiland 261
Jong, A. de. Vogels van stranden en modder-terreinen 49
— Een middag in de eendenkooi ... 455
Jonkheid, K. Het jaar twee duizend één 29, 107, 154, 195
Kabbelaar, Jan. Er loopt een streep door Veldzicht 11S
Kluin, H. Van Maand tot Maand 65, 125, 177, 245, 313, 373, 433, 509, 570, 621, 693
— Alle hens aan 't dek 569
Koster, Joop. Eens wordt het lente 11
— Dat kind Marietje 331
Kruizinga, J. H. De Joden in Rome 19, 83
— Robespierre, de onbewogene 444
— De Armada van 1639 : de zeeslag bij Duins 537
— Iets over de St. Vitusdom in Praag 589
— Kopenhagen, het Parijs van het Noorden 649
— Berthel Thorwaldsen en zijn museum in Kopenhagen 703

Bladz.

Lantermans, K. Leonora Christina 39, 90, 149, 226, 289, 361
Lourense, H. Zijn offer 187
Lulofs, Josephine. Verkeer en Post in vroeger eeuwen 68
Macor, L. Verbroken banden 165
— Bezinning 484
— Verlangen 763
Mander, Jan van. Haar laatste offer 161
— Twentsche Eigenheimers 235
— Twintig jaar later 677
Meester, A. Mijn trottoir 169
Melle, L. A. v. Veranderde tijden 253, 325, 377
— Willibrordus in de lijst van zijn tijd 711
Mons, P. De tragedie van een volk 639
Muller, P. H. Kroniek van het Boek 44, 121, 173, 240, 308, 369, 429, 506 566, 617, 672, 793
— Iets over de Camera Obscura ... 523
Mus, Cor. De tegenwoordige opvatting omtrent „de ideale woning" ... 206
— De Wereldtentoonstelling te Luik 1939 .... 43S
Noordijk, Mr. W. Kinderbijslagverzekering 133
Ooms, J. W. Een boer met een uilenbril 417
Oranje, Koos. Joop 354
Peelen, G. J. Een Hollandsche winterkolonie in Frankrijk 136
— Lief en leed in vreemde haven ... 181
— Fransche ziekenhuistoestanden ... 302
— Chineezenleven in Holland ...404, 470
— Postzegels 750
Peter Pussels Problemen 244 416
Plaats, Gerda v. d. De Waanzinnige 104
Poley—Scheele, P. Vrees niet, geloof alleenlijk 605
R. G. v. Uit het stadsbeeld van vroeger eeuwen 58
Redactie, De. Willem de Mérode ... 319
Rhenoy, L. Brandende lampen 597
Stigter, Jaap. Alice's groote liefde ... 480
— Suikerhartje was verdwenen 551
— Tusschen grauwe dagen 787
Teylingen, G. van. De Koninginneharing 381
— Kerstfeest in het Vreemdelingenlegioen 721
— De laatste oceaanreuzen 781
Tillema, J. Jubileum 352
— Tante Bien reist naar Duitsland 553

Bladz.

— Keuterboer ... 670
Vening, C. Zomervacantie ... 221
— Van de Kleine Scheidegg naar omhoog! ... 257
— De internationale muziekfeesten te Luzern ... 593
— Wintersport te Davos ... 699
Verhorst, A. W. Verklaring bij teekening van de Emmaüsgangers ... 192
Visser, Ab. Zwart-wit teekeningen van Johan Faber ... 5
— Arles ... 143
— En God zag dat het goed was ... 305
— De werkstudent 420, 495, 556, 609, 684
— Romantiek der werkelijkheid 513, 573, 625
Vijverberg, J. De Wielewaal ... 323
Vlasakker, Helga van de. „Tineke... kindje!" ... 391

Bladz.

Vreeland, Annie. Gebroken cirkel ... 757
Vries, Jac. S. de. Vroolijke herders, komt vrij binnen ... 768
Vries, Corrie de. De laatste reis ... 667
Wallenburg, L. van. Brugge en haar twee dochters ... 341
— Frans Naerebout, de dappere loods ... 464
— Gaaischieten op Westkapelle ... 661
Walrecht, B. J. J. R. Rupsen, die geluid voortbrengen en vlinders, die „den dood aankondigen" ... 410
Westland, Cora. Verbroken cocon 270
— De vrouw met het koude hart ... 729
Westerbrink—Wirtz, J. M. Het betere inzicht ... 297
Witzenburg, Adri van. Hotel „Het Bonte Paard" ... 60
Zonneveld, Jan I. S. Is Mars bewoonbaar? ... 477

Poëzie

Bladz.

Brander, Harry. Schuld ... 335
— Slot ... 356
— Herinnering ... 388
— Herfstliedje ... 608
— Belijdenis ... 636
— Niemand ontkomt ... 646
— Onvoltooid sonnet ... 692
— Een verlorene zegt: ... 698
— Weemoedig liedje ... 723
Goedhart, H. A. God is getrouw ... 790
Lassche, F. Lent-begin ... 164
— Albumblad ... 285
— Moeder ... 338
— Oneindig is de Geest ... 376
— Het water ... 463
— Vader ... 592
Mérode, Willem de. Voorjaarsverwachting ... 67
Ooyen, Piet van. Credo. ... 489
— Imitatio Christi ... 632
Oranje, Koos. Schepen ... 260
Oudijk, Corrie. Ontwakend leven ... 282
— Het zieke kind ... 288
— Vacantie ... 398
— Het dorpswinkeltje ... 409
— De eenzame ... 454
Poley-Scheele, F. Bij den dood van Willem de Mérode ... 385
— Ach! ... 476
Rijn, Bas van. De Wilgen ... 153

Bladz.

— Gethsémané ... 180
— Geloven ... 234
— Leven ... 252
— Nacht in het bosch ... 458
— Eigen kracht ... 492
— Schuldbesef ... 550
— Liedje ... 584
— Melaatschen ... 671
Verhagen, Niek. Politieke Debatavond ... 135
— Wijs besluit ... 148
— Jonge danseres ... 168
— Ik ben een schrijver ... 210
— Het Avondmaal met Judas ... 239
— De Zwerver ... 256
— Op de brug ... 269
— Anno Domini 1939 ... 322
— Pinksterfeest ... 360
— Home, sweet home ... 403
— De tijdprediker ... 448
— Memorandum ... 479
— De vlucht ... 588
— Kerstfeest ... 756
— Advent 1939 ... 767
Wapenaar, A. Job en zijn drie vrienden ... 353
— Simsons dood ... 493
Witzenburg, Adri van. De klokken luiden ... 225
— De schildwacht aan het veer ... 633

Afzonderlijke illustraties

	Bladz.
Oud- en Nieuwjaar, Nellie Donker (Kunstplaat)	17
De beide geleerden, Schilderij van Rembrandt (vierkleurenplaat)	27
Stilleven, Schilderij van H. Knirr (vierkleurenplaat)	37
De Kathedraal te Amiëns (Houtskoolteekening van A. W. Verhorst)	47
Sleepers, Tom Meijneke	59
De Schaakpartij, Schilderij van Erdmann Hummel (vierkl. dr.)	81
Kinderportret, J. Akkeringa (Kunstplaat)	99
Winter op de Eem, Foto M. Miché	103
Strandstudie	140
Haven van Enkhuizen (Houtskoolteekening van A. W. Verhorst)	141
Lente kwam te vroeg, Nellie Donker (driekl.druk)	159
Palingvisscher bij zonsopgang, Foto M. Miché	172
Lente, Nellie Donker (driekl.druk)	211
Stilleven: Diefachtige ekster, Schilderij van Hans Hammer (vierkl.-druk)	277
Markt te Brugge (houtskoolteekening van A. W. Verhorst	295
Zomer, Nellie Donker (driekl.druk)	329
Najaar in de duinen van Haarlem (houtskoolteekening van A. W. Verhorst)	389
De gelijkenis van den ontrouwen dienstknecht, Schilderij van Jan van der Meer van Delft (vierkl. druk)	399
Oud Haarlem (langs de Bakenessergracht, houtskoolteekening van A. W. Verhorst	449
Genezen, Schilderij van Herman Angermeyr (vierkl.druk)	459
Foto	483
Aan het Spaarne te Haarlem (houtskoolteekening van A. W. Verhorst))	525
De doop van Jezus in de Jordaan (Linoleumsnede van Dirk Bode)	535
Hondenprincipes, Foto	552
Aan de Vecht, Foto Miché	555
Herfst, Nellie Donker (3 kleurendr.)	585
Voorjaar 1939 aan de grens van Haarlem (houtskoolteekening van A. W. Verhorst)	603
Herfst in het bosch (Kunstfoto M. Miché)	637
Ochtendnevel (Kunstfoto M. Miché)	647
Een rooverstrio (kat, kraai en baars) (kunstfoto M. Miché)	665
Najaar in de wei (Kunstfoto M. Miché	675
De vlucht naar Egypte, Albert Termote (kunstplaat)	719
Noordwijk, naar een schilderij van F. Fehr (vierkl.plaat)	729
Bij het onderwijs, naar een schilderij van Jan Steen (vierkl.druk)	731
Twentsche klompenmaker (Houtsnede van B. Brugman)	757
Linoleumsnede van Jannie de Vries	773
Veenkinderen (naar een ets van Jannie de Vries)	775
De zonovergoten plas, Foto van M. Miché	789
Helianthen (naar een houtskoolteekening van A. W. Verhorst)	791

JANUARI 1939 NO. 1 JAARGANG 57

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

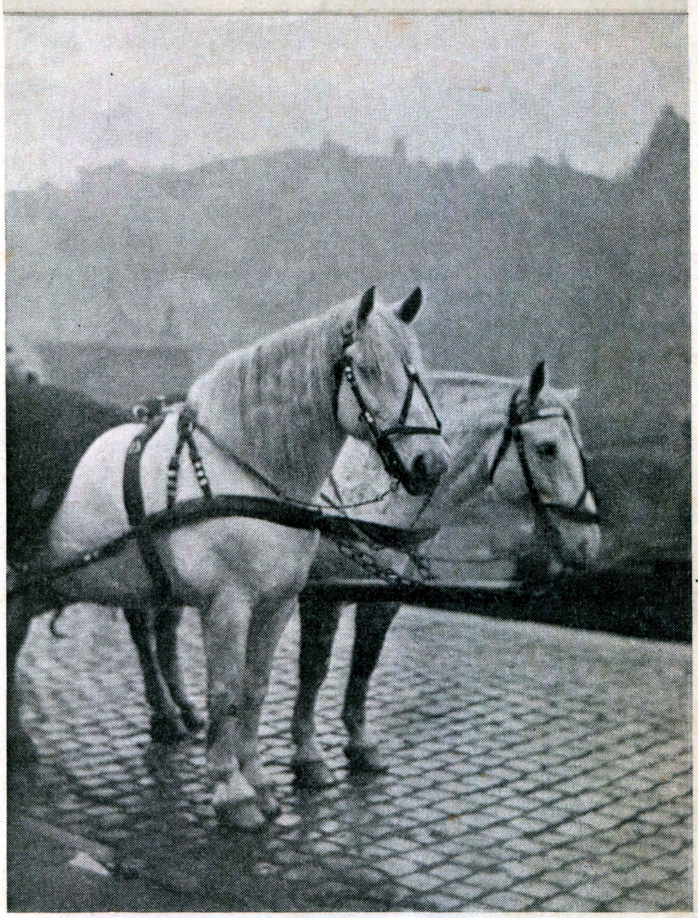

IN DE MIST FOTO M. MICHÉ

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

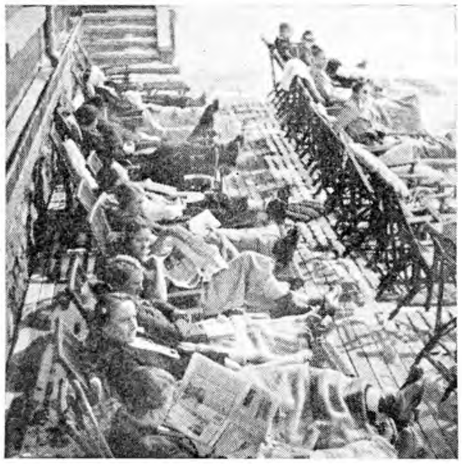

WINTERVACANTIE AAN DE

KLEINE SCHEIDEGG

HET ZONNETERRAS VAN HET JUNGFRAUGEBIED (2064 M.)

IDEAAL WINTER-SPORTOORD

De befaamde von Almen-Seiler Hotels (**Kurhaus Bellevue en Hotel des Alpes)** bieden U maximum comfort en geriefelijkheid. Prachtige ligging. Een winterzon-paradijs. Matige prijzen. Allerlei wintersport. **Zonneterrassen**. Wengernalp- en Jungfraubaan. Heerlijk uitzicht op de Alpen. Inlichtingen bij den Directeur TH. KLEIN

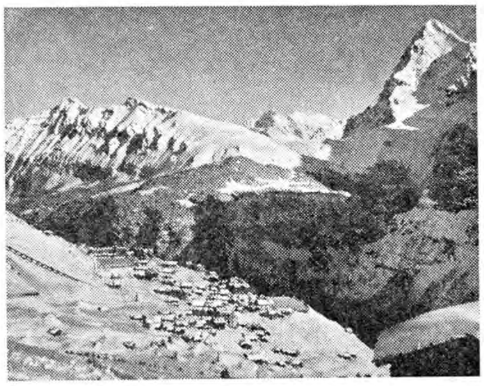

Mürren

MÜRREN

de **ideale** wintersportplaats op 1650 meter hoogte.
Hoogste bergdorp van het Berner - Oberland, waardoor goede sportcondities van vóór Kerstmis tot einde April gegarandeerd zijn.

Het heerlijke Mürren biedt u een ideaal wintersportverblijf. Het bezit de eerste en oudste skischool onder voortreffelijke leiding. Sledebanen. Prachtige ijsbanen. Hotels te kust en te keur, naar ieders beurs en smaak. Prachtig Alpenpanorama. Vriendelijk dorp. Avondvermakelijkheden.

Inlichtingen bij Directie KURVEREIN te Mürren.

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 1 JAN. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Gekleurde Courantenberichten

In de eerste dagen van de stroom van Joodsche vluchtelingen naar ons land, las men in verschillende couranten o.a. het volgende over tooneelen die zich bij de grens afspeelden:

„...De wanhoop maakte zich van de ongelukkigen meester. Er waren er, die zich op de knieën wierpen en baden en smeekten om toch toegelaten te worden. De menschen bezwoeren bij hoog en bij laag, dat onmiddellijke overbrenging naar een concentratiekamp zou volgen. Zij, die uit de kampen ontsnapt waren, deden wanhopige pogingen om de ambtenaren er van te overtuigen, dat zij groot gevaar liepen, doodgeschoten te worden. Maar niets mocht baten. De voorschriften zijn onverbiddelijk en hoewel de ambtenaren zelf tot tranen toe geroerd waren, moesten zij zich aan hun voorschriften houden.

Op één gegeven moment verloor een van de meisjes het bewustzijn. Mannen dreigden zelfmoord te plegen en zelfs had zich een der vluchtelingen op het spoorwegemplacement begeven met het doel zich voor den trein te werpen. Met lantaarns werd het emplacement geruimen tijd afgezocht en men slaagde er in den man te vinden. Gedurende eenige uren was het station Zevenaar het tooneel van deze vreeselijke gebeurtenissen, daarna arriveerde de laatste trein naar Duitschland, de menschen werden naar de wagons gedreven en even later gingen zij Duitschland weer tegemoet naar een onbekende bestemming."

Bovendien verscheen in sommige bladen een foto van een man, die clandestien de grens zou zijn overgekomen en die door twee marechaussee's werd weggeleid om weer over de grens te worden gezet.

De a.r. Rotterdammer zond een redacteur naar de grens om eens op onderzoek uit te gaan. „Het is ons gebleken," zoo schreef deze later, „dat deze weergave in flagranten strijd is met de feiten.

Mijnheer, zei ons een ambtenaar, die het geval zelf had meegemaakt, het is meer dan verschrikkelijk, wat er allemaal over geschreven wordt, want het is van A. tot Z. gelogen. Geen mensch is met de lantaarn de lijn op geweest. Alleen de treinsmid heeft met zijn lampje de wagens onderzocht en daar heeft men allerlei fantasie aan gekoppeld. Natuurlijk komen de menschen hier in deerniswekkende toestand aan en wij hebben daarmee te doen, maar als ze niet aan de voorschriften voldoen, moeten ze terug. Nederland kan toch die 700.000 Joden niet toelaten?"

De redacteur schrijft verder, dat hij in de gelegenheid is geweest, de mededeelingen van deze ambtenaar te vergelijken met die van anderen. Hij kwam tot de conclusie, dat ze juist moesten zijn en dat de andere berichten, hierboven vermeld, „sensatie-journalistiek" waren. Over de foto schrijft hij het volgende:

„Deze foto is, naar het dichtbebladerde geboomte reeds deed vermoeden, van Juni l.l. In Babberich was toen kermis

en daarbij had een bekend Babberichsch type wat te diep in 't glaasje gekeken. Hij was dronken en maakte zooveel kabaal dat de marechaussee het beter oordeelde hem naar huis te geleiden. Een of andere fotograaf maakte van dit geval, dat op den weg naar Lobith, dus niet eens vlak op de grens, zich afspeelde, een plaatje.

Kort daarop verscheen deze foto in een colportage-orgaan met de voorstelling alsof een vluchteling werd uitgeleid, en nu zagen wij ze weer elders."

Het was dunkt mij een goede daad van de Rotterdammer, deze dingen eens na te gaan. Een daad van moed, om dit alles te publiceeren, terwijl de publieke opinie geheel en al ingesteld was op onbegrensd medelijden met de vervolgde Joden. Een medelijden, waarvoor, zooals het Blad ook doet uitkomen, redenen te over bestonden. Maar men dient een goede zaak nooit door overdrijving.

Wij vermelden het geval in ons Van Maand tot Maand, omdat het een duidelijk voorbeeld geeft van gekleurde courantenberichten en omdat het o.i. niet ondienstig is, er eens op te wijzen, dat men zich rekenschap moet geven van de manier, waarop men zijn dagelijksche courant leest.

Journalistieke schrijfkunst

De journalistiek is een bepaald soort van schrijfkunst. Ik heb groot respect voor een goed journalist. Zijn vak is m.i. een moeilijk vak. Ik wil ook gaarne aannemen, dat de journalistiek in ons land een zeer goede plaats inneemt, vergeleken bij die van andere landen. De Nederlandsche degelijkheid en nuchterheid spelen hier ongetwijfeld hun rol.

Dit alles neemt niet weg, dat de inhoud van een dagblad, ook ten onzent, een heel ander karakter moet hebben dan die van andere geschriften. Ten eerste moet een journalist vlug kunnen werken. Het nieuwste nieuws moet nog in het nummer van vanavond! Men zal niet altijd de tijd hebben om vooraf de juistheid ervan te toetsen. Is het niet geheel en al juist, welnu: morgen komt er weer een nummer om dit te kunnen corrigeeren.

Dit alles heeft met opzettelijke onwaarheden niets uit te staan. Het hangt eenvoudig samen met het karakter van de journalistieke arbeid.

Ten tweede: het publiek wil het nieuws gaarne in een pakkende vorm. Een groot deel van het publiek, liefst in een sensationeele vorm! En verschillende bladen, ook in ons land, probeeren daaraan zooveel mogelijk toe te geven. Vandaar de vette letters in allerlei soorten en opschriften als: Nu Reeds De Twee Ton Bijeen! — Zijn Echtegenoote Vermoord — Autobus Met Twintig Passagiers Te Water — Italië thans op Zijn Beurt Verontwaardigd — Europa Wordt Naar Een Oorlog Gedreven — Enorm Vlootprogram In Voorbereiding; Kosten Ruim 3 Milliard — Zijn Vrouw Met Hamer Ernstig Gewond — Ex-Bokser in Een Vechtpartij —. Enz. Altemaal opschriften in groote, sprekende letter, die de aandacht der lezers gebiedend voor zich opeischen.

De billijkheid dwingt ons te zeggen, dat ook andere, meer geruststellende opschriften met zulke letters staan aangegeven: Franco Zal Britsche Schepen Met Rust Laten — Heden Beginnen Besprekingen Met v. Ribbentrop — Extra Hulp Voor Kleine Tuinders. Enz. Maar ik geloof, niet teveel te zeggen, als ik beweer dat de meeste en de grootste vette letters worden gebruikt voor het sensationeele, verontrustende nieuws.

Dat de verleiding bestaat om soms terwille van de lezers een nieuwtje wat sensationeel aan te dikken, en dat misschien hier en daar wel eens een redactielid voor die verleiding bezwijkt; ik zou het niet graag willen ontkennen.

Ten derde: In een courant wordt geschreven over alle mogelijke, onderling zeer ver uiteenloopende, onderwerpen. Ook al heeft de redactie een uitgebreide staf van medewerkers, verdeeld over verschillende terreinen, zoodat iedere journalist zijn bepaalde onderwerpen behandelt — toch heeft een ieder van hen nog wel zóó groote verscheidenheid van onderwerpen te verslaan en te berichten, dat wij er vermoedelijk versteld van zouden staan, indien we een lijst zagen van de dingen, waar zoo'n man of zoo'n vrouw zich in de loop van een jaar hebben in te werken. Bewonderenswaardig is meestal het aanpassingsvermogen van een goed journalist en de gemakkelijkheid, waarmee hij zich op een overigens hem onbekend terrein

weet te oriënteeren. Desniettemin blijft het contact tusschen de journalist zelf en datgene, waar hij op een of andere dag over heeft te schrijven, dikwijls oppervlakkig. Ondanks de moderne hulpmiddelen, die hij tot zijn beschikking heeft.

Ik denk aan het hoofd van een der gemeentelijke diensten in een onzer groote steden, dat ik onlangs bezocht. Zijn administratie was blijkbaar perfect in orde. Hij behoefde maar een bode te roepen en een nummer te noemen; dan werd hem één van de honderden dossiers gebracht en hij kon met kennis van zaken spreken over het onderwerp, waarvoor zijn bezoeker was gekomen. Maar toen de bezoeker, die de zaak, waarover gesproken werd, meer van dichtbij kende, eenige minuten in het kantoor had doorgebracht, bleek reeds duidelijk dat de kennis die de chef van het onderhavige geval had, in zekere zin toch vluchtig en gebrekkig was.

Iets dergelijks kan m.i. ook gelden van menig courantenartikel, zonder dat men daarom nog de bekwaamheid en de waarheidsliefde van de betreffende journalist in twijfel behoeft te trekken.

Ten vierde: Dikwijls draagt de redactie van een courant een bepaalde kleur. Politiek, religieus, maatschappelijk. Die kleur brengt met zich mede een zekere tendens. Ook hierbij denken we weer niet aan onwaarachtigheid. — Ik geef mijn meening voor beter, maar voorloopig geloof ik niet, dat het percentage van menschen die opzettelijk onwaarachtig zijn, zoo heel groot is. De onopzettelijke onwaarachtigheid komt veel meer voor en is veel noodlottiger. — Maar, om terug te keeren tot die bepaalde tendens van een dagblad: Daardoor wordt onwillekeurig beïnvloed de keus van de berichten, die men in een zeker nummer opneemt; ook de plaats van die berichten op de pagina's en de wijze, waarop ze worden gegeven (uitvoerig of beknopt, met dikke of met gewone letter).

Het gezag van de drukletter

Is het, na al het hierboven geschrevene, nog noodig, te betoogen dat een courantenlezer een flinke dosis reserve noodig heeft bij het lezen van zijn dagblad? Ik zeg niet „wantrouwen", maar „reserve". Nuchter, zelfstandig nadenken, zou ik ook kunnen zeggen.

Die zelfstandigheid heeft het zwaar te verantwoorden, omdat wij lezers gewoonlijk veel minder van al die verschillende onderwerpen afweten dan de journalisten. En omdat we onwillekeurig onder de indruk komen van het gezag van de drukletter.

Het staat er zoo duidelijk! Zoo stellig! zoo... officieel, zou men bijna willen zeggen. Alsof er geen tegenspraak en geen andere wijze van zien mogelijk ware.

Van zulk een ontzag voor de drukletter moeten we ons probeeren los te maken. Een goed remedie daartegen zou waarschijnlijk zijn, een kijkje te nemen in de kamer waar de journalist zijn artikel schrijft of zijn bericht opmaakt; en het aanhooren van zijn gesprekken met zijn collega's. Maar ik wil dat middel niet aanbevelen. Men moet de kok niet in de keuken komen. Zag men altijd, hoe een predikant zijn preek schrijft en hoorde men alles wat hij op zoo'n Zaterdag opmerkt tegenover zijn naaste omgeving — het zou ook niet altijd tot onze stichting dienen. Terwijl toch de predikant in kwestie een bovenste beste zou kunnen zijn en een oprecht prediker van het Evangelie.

We gaan dus niet de journalist in zijn werkkamer be...spioneeren. Ook zonder dat kan men zichzelf wel trainen in het gereserveerd lezen van de inhoud van de krant.

Ik heb reeds opgemerkt, dat „gereserveerd" nog iets anders is dan „wantrouwend". Daar zijn menschen, die geen woord gelooven van wat er in de krant staat, omdat ze alleen in zichzelf gelooven. „Wil ik je eens wat zeggen...?" Dan volgt hun eigen evangelie; het eenige, dat zij kennen.

Onze bedoeling was niet, zulke wantrouwende lieden als voorbeelden aan te prijzen. Sympathieker vind ik nog iemand, die bij zijn krant zweert, dan de man die het zelf alleen weet en die daarom van alle kranten zegt, dat ze niet te vertrouwen zijn.

Er is echter, naar ik meen, nog een derde mogelijk. Men kan bij het lezen van zijn dagblad rekening houden met het voorloopig en toevallig karakter, dat een dagbladbericht nu eenmaal dragen moet, en het als zoodanig accepteeren. Men leest er dan gaarne nog eens andere berichten van andere couranten naast. Wij zijn in

ons goede Nederland, wat dat betreft, bevoorrechte menschen. We hebben een aantal goede dagbladen, waarvan we de inhoud met elkaar kunnen vergelijken. Men vergete ook vooral onze Christelijke Bladen niet, maar leze die naast de „neutrale".

En dan stopt een goed Nederlander zijn pijp of hij neemt, als hij niet rookt, een houding aan, die daaraan evenredig is — en hij denkt nog eens rustig na over het gelezene.

Geen rechtgeaard journalist zal zich over zulk een lezer beklagen. En de lezer zelf zal er, dunkt mij, er wèl bij varen.

H. KLUIN

DAAR, WAAR DE LIEFDE WOONT

De wind steekt op, de stormbal is geheschen.
De lucht is zwart en dof en dreigend zwaar,
alsof hij 't onheil niet meer daar
kan bergen en het zal storten over die hier vreezen,
en ze verstikken zal in zijn beklemmend grauwen greep.
De storm steekt op, hij grijpt zijn zeis en zweep.
Hij zal den mensch nog eens kastijden;
hem breken en hem laten lijden.
Hij zal hem laten knielen, handen wringend,
verdwaasd in 't rond doen kruipen, psalmen zingend.
De wilde wind steekt op, en slaat ze los, de boeien;
hij wil zich met de kleine menschen gaan bemoeien
en zal ze maken een bespotting dezer eeuw,
ze willoos dwingen tot een laatste schrille schreeuw,
Hij zal ze in een woeste angstpaniek doen vluchten.
Waarheen? Ze weten 't niet. Hij jaagt ze blindlings voort
en ze doorgronden niet, waarom hij ze vermoordt. . .
Wie denkt nog aan het zaad, wanneer men oogst de vruchten.

Eens vinden zij hun heil, langs eindelooze wegen. . .
Daar, waar de liefde woont, gebiedt de Heer Zijn zegen.

TOM MEIJNEKE

ZWART-WIT TEKENINGEN VAN JOHAN FABER

„Eenvoud en innigheid . . . nog steeds zijn wij geneigd deze eigenschappen te zien als de edelste hoedanigheden van het Hollandsche volkskarakter . . . (Just Havelaar)

De officiële critiek gaat dikwijls aan talenten voorbij, die dubbel en dwars waard zijn gekend te worden. Hoe verder een kunstenaar naar het Noorden woont, hoe minder bekendheid hij gewoonlijk geniet, hoe meer hij de kans heeft door de grotebladen-resencenten genegeerd te worden.

De Groningse schildersgroep „De Ploeg" heeft zich vrijwel onafhankelijk ontwikkeld van de andere gezamenlijke groepen in het centrum of het Zuiden van ons land. Intenser en aparter, geheel in de geest van haar landaard, ervoer zij de stromingen, die na de wereldoorlog opkwamen. Zij werd door de vele „ismen" meestal slechts zijdelings beïnvloed, doordat zij een krachtiger leermeester vond in de natuur zelf.

Het werk van Raoul Hynckes of van een Willink is nauwelijks te vereenzelvigen met het Groningse volkskarakter. Minder dan iets is de Groninger arcadisch aangelegd. Robust, vettig, gedurfd of stil en stemmingsvol, dat is de Groningse schilder. Daarbij natuurkind en natuurminnaar.

Majorie Bowen karakteriseerde Groningen als een somber, zakelijk land, de mensen als stug en wantrouwend. Ach, wat heeft deze overigens verdienstelijke schrijfster verkeerd gezien en wat zijn er nog talloos velen beneden Zwolle, die eveneens niets anders van Groningen weten, dan dat het land vlak en eentonig is.

Groningen en de Groningers worden in artistiek opzicht, om het grote woord maar eens te gebruiken, wezenlijk miskend, d.w.z. verkeerd gekend en dus helemaal niet gekend. De enkele schilder die in Holland bekendheid geniet is hij die uitwijkt naar Holland. Zo b.v. Jan Wiechers.

Toch, in dit isolement ligt de kracht der Groningse schildersbent. Deze mannen hebben het Groningse en Gronings-Drentse land lief in al zijn verschijningsvormen. Kleima, Van der Zee, Altink,

Afb. 1

Afb. 2

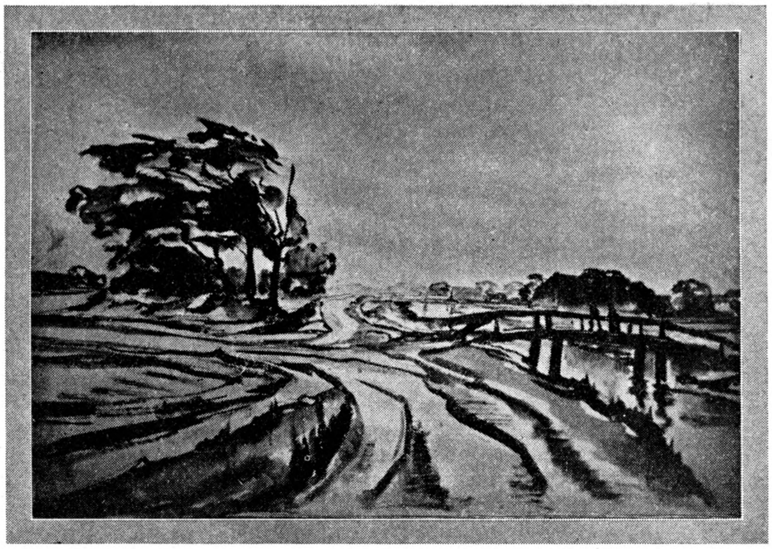

Dijkstra, stuk voor stuk zijn zij anders gekleurde transparanten naar het Groningse landschap.

Maar naast genoemde schilders, die behalve veel verschilpunten, toch ook veel gemeenzaams hebben, staat apart de bescheiden Ploeger Johan Faber, geboren 1902 en van beroep lithograaf. 't Is onmiskenbaar dat zijn beroep invloed op zijn werk uitoefent, maar toch is deze invloed meer van technische, dan van zuiver picturale aard. De steendruk is zijn geliefd procédé.

Apart staat Johan Faber, niet omdat hij naar originaliteit streeft of hardnekkig en conventioneel een of ander isme aanhangt. Apart staat hij, omdat hij apart is en dit aparte is... zijn welhaast burgerlijke gewoonheid. Hij mist alle artistieke flair en bravoure. Waar is, dat hij daardoor ook

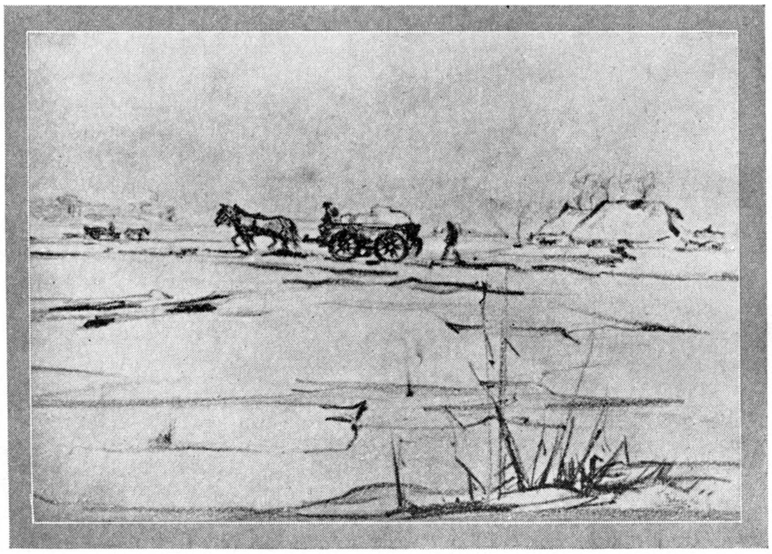

Afb. 3

Afb. 4

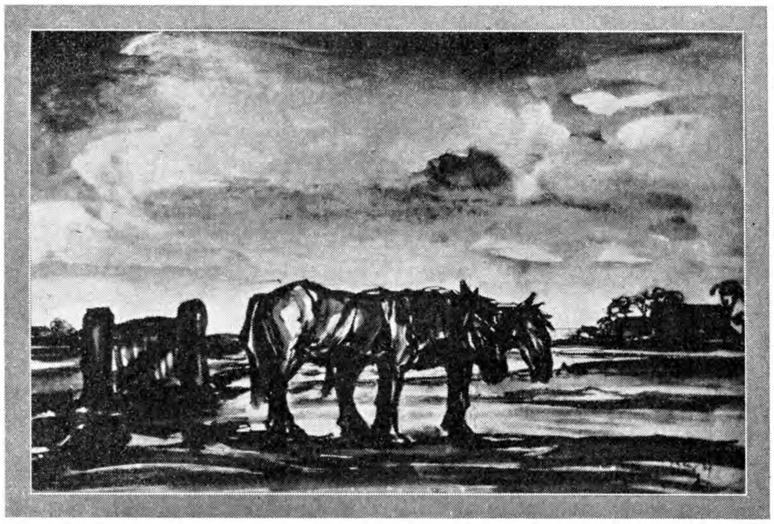

de grootste aandrift en het worstelend-zoekende mist, maar als gewin staat daar tegenover, dat hij gevonden heeft, dat hij van de heel weinigen is, een van de zeldzamen, die gevonden hebben, die zichzelf zijn, die groot zijn in hun eenvoud.

Eenvoud en innigheid, ziedaar de kracht en de charme van Fabers werk. En wat is er heerlijker dan een mens te ontmoeten, die eerlijk en waarachtig mens en kunstenaar is. Er zijn vele schilders met geniale aandrift, zonder ooit genieën te worden. Onze tijd kenmerkt zich daardoor en het gevolg is, dat er zoveel brokstukken in onze kunst zijn en zo weinig gaaf werk. Boven de drukkende kleinheid van het dagelijks leven wil de hedendaagse kunstenaar de hoge vlucht van de techniek op zij streven, daar hij die, onbewust, als dreigende concurrent voelt. Zijn kunst reikt wel ver, maar niet ver genoeg en een innerlijke gespletenheid openbaart zich in zijn werk, een wereldmoeheid en fragmentarisme. Er is geen tijd waarin opkomst bloei en versterving elkaar sneller opvolgen dan in de onze, er is geen tijd waarin „would-be" en „echt" moeilijker te onderkennen zijn dan in de onze. De kunst van vandaag is een kunst van tragiek en noodlot. In artiesten als Piet Mondriaan openbaart zich dit b.v. heel sterk. Hier ervaren we m.i. het mummelen van een gedesillusioneerde, die, ontdekkende dat zijn profetische stem was de stem eens roependen in de woestijn, zich verliest in binnensmonds en voor de buitenwereld onverstaanbaar praten; een praten, een stamelen dat slechts voor eigen oren de grote, brandende drift van innerlijk leven vertolkt en waarschijnlijk alleen maar meer cultuur-historische waarde heeft. Daarom is het verheugend en verkwikkend, een echte, ongecompliceerde, kinderlijke kunstenaarsnatuur te ontmoeten, die niet trácht te geven, maar die gééft, die geen wereldhervormer wil zijn, maar een verteller, die niet betoogt en theoretiseert, maar die wijst met een enkel gebaar, met een glimlach, die ontdekt en beleeft als de eerste mens, die niet door 't lawaai van de dag beheerst en hypernerveus gemaakt wordt, maar die de wijde rust kent en de weldadige atmospherische stilte vertolkt.

Johan Faber is picturaal geen groter talent dan de andere Ploegers, maar zijn werk heeft de stille aandachtige wijsheid, die tienmaal waardevoller is. Zijn werk „schenkt" de mensen iets en zegt dat niet meer dan een van de honderden schakels te zijn, die wellicht „genoemd" worden in de kunstevolutie, maar die men bezwaarlijk genieten kan?

Men heeft Johan Faber wel eens eenzijdig genoemd en beweerd dat hij zich herhaalde. Niets is misschien minder waar, hoewel zijn onderwerpen zich beperken. Hij tekent, schildert of grift altijd opnieuw de ruimte: lage landen met hoge luch-

ten, of enkele vereenvoudigingen en fragmenten daarvan, maar dat is geen eenzijdigheid te noemen, tenzij men bedoelt een eenzijdigheid als van het groen in de natuur. Men kan beweren: alles is buiten groen, maar kijk eens naar de talloze schakeringen van dat groen en de ogenschijnlijke eenzelvigheid wordt een wereld van afwisseling. Is het niet belangrijker te erkennen de diepe, ongelooflijk diepe verbondenheid van den schilder met zijn onderwerpen. Hij voedt ze, als een boom zijn vruchten. Zij zijn los van hem en ze blijven toch helemaal doordrenkt van zijn persoonlijkheid. Hoe grondeloos en gewijd zijn die kwelders en polders onder de wemelende luchten, maar tevens gaat er een stromen door, een innerlijk, bewogen stromen van levensgloed. Het doek is geen doek meer, het is een doorkijk, een kaleidoscoop geworden, waardoor men het geziene zelf waarneemt en vol ontroering ervaart. Nooit zag ik bij een onzer hedendaagse schilders meer de verbondenheid van lucht en aarde en haar grootse, eeuwigdurende wisselwerking. Daarom is dit werk in al zijn schijnbare a-religieusheid diep religieus. Het is een zegenrijke vlucht uit de banale steden naar het wijde veld, waar een mens òp-ademt. Het is de overgang van het „kijken" naar het „zien", het „doorschouwen". Dit is het werk van een man, die vanzelf praat, neuriet. Hij schildert en zie, het wordt, even onbevangen als het lied der vogels, als de wind die in de bomen zwatelt, als het lachen van een kind.

Zeg tegen Johan Faber dat ge Groningen of Friesland niet mooi vindt, hij zal (en dit is kenmerkend) u met een glimlach aanzien, er zal geen geraaktheid in die glimlach zijn, misschien zelfs geen verwondering, maar wel een groot medelijden met zoveel armoede van visie. Wie kan ook de kleurigheid, de violette en blonde kleurigheid zien, anders dan de geboren Noordeling. De verspreid staande, kolossale hoeven in hun bomenringen; de heldere, hemelijke slootjes, die plotseling opglinsteren, de molens, de statige dijken, de korenvelden en akkers, de schilderachtige terpen, de eindeloze, kronkelende wegen en daarboven de grootse, overweldigende luchten, die de ziel in verrukking brengen... De vertolking van dat landschap moet een epos worden en dat is het ganse werk van Faber, een epos en een belijdenis, een opworstelen naar het licht en een afhankelijk zich buigen over de aarde. Deze tegenstelling is als het thema van een concert overgenomen door al de onderdelen. Al deze zwart-wit tekeningen en litho's bestaan door hun vaak grandioze tegenstelling. Voortreffelijk weet Faber het wit te benutten en in zijn zwart en grijs de beste sprekendste toon-

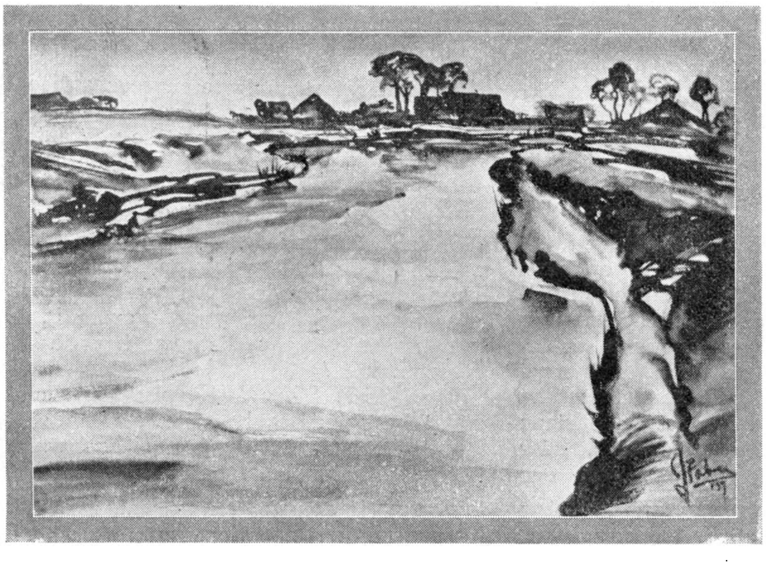

Afb. 5

verhoudingen te treffen. Uit even elementaire elementen als zijn onderwerpen, bestaat zijn kunst. Het kenmerkt zich, zoals opgemerkt, door toonverhouding, meer dan door kleur. Kleurvisioenen zoeken we bij Faber tevergeefs. De enkele olieverfportretten die hij maakte, zijn zonnig licht. dun geschilderd, zij bestaan door het licht en om het licht. Maar in zijn zwart-wit tekeningen treft hij dan ook door geraffineerde nuances, die buitengewoon suggestief de kleurwisseling vervangen en zelfs weergeven.

Men zou kunnen vragen welke invloeden Faber heeft ondergaan. Niet om aldus mee te doen aan de stupide remenicensiejacht van de meeste critici, maar om de verwantschap aan te tonen, want „er is meer overeenkomst dan navolging in de kunst" (citaat van G. Schrijver). Wij kunnen constateren, dat het werk van de laatste vijftig jaar vrijwel aan hem is voorbijgegaan. Natuurlijk heeft het hem zijdelings beroerd, maar hij is krachtens zijn geaardheid in hoofdzaak beschouwend en bewonderend gebleven, zonder zich te laten meeslepen.

Zowel ex- als impressionisme hebben hem, evenmin als enige andere stroming kunnen overrompelen. De bijna opgeloste, nevelige sfeer van de Haagse School, zowel als de sterke brandende lijnentekening van Van Gogh zijn hem vreemd gebleven. Er is echter één schilder, een klein, maar fijn en in zijn fijnheid superieur talent uit de laatste tijd, die hem wellicht mee in deze richting gestuurd heeft: Jan Mankes. Evenals deze Fries, heeft hij het al-doordringende, het absorberen van Stilte en Wijding in zijn werk en ook de grote eenvoud, die echter allerminst pretentieloos te noemen is. Maar wat bij Mankes soms overgevoeligheid wordt en soms zelfs neigt naar scrupuleuziteit, blijft bij Faber altijd kerngezond en realistisch. Hij is niet, als Mankes, de schilder die vanuit zijn atelier de natuur bezag, die haar a.h.w. naar binnen haalde, maar een die zich er midden in stelt, die direct de dichterlijke vertolking ervan is.

Groter en wezenlijker echter is de invloed geweest van de grote zeventiende eeuwse landschapschilder: Jan van Goyen en Hercules Seghers. Het dromige van den eerste, het visioenaire van den tweede en de ruimtezin van beiden, zijn weer te vinden in Fabers werk. Daarnaast herinnert soms zijn werk aan de Chinese kunst. Hoewel het door en door Westers is, nadert het toch dat zingende, dat indringende van de Chinese landschapskunst, dat stellen in de ruimte van enkele

Afb. 6

Afb. 7

dag was goed en de arbeid is gedaan; nu keren de dingen tot hun innerlijk, tot de alziel. Zij werken onbewust mee aan het overgegeven sentiment van de diepe, vredige, vrome avond.

Zo is alleen een verkregen rust, d.w.z. een rust die verworven is op het leed en de grauwe, dagelijkse sleur. Want ook

onbeduidende voorwerpen, die daardoor een komische zin verkrijgen. Ook bij Faber is een detail uiterst belangwekkend. Zie b.v. de figuurtjes op het bruggetje (no. 2). Zij zijn doordrongen van de wind, van de „vaart", van de atmospheer, evenals de bomen en de weg en de lucht. Dat is als het ware een picturaal pantheïsme, een fluïde, dat uit het wezen van van den schilder overgaat op zijn doeken. Er vaart een geestelijke electronenstroom door den schepper en zijn werk. De persoon en het werk van Faber zijn ondenkbaar zonder elkaar. Men voelt en ervaart overal den mens achter den schilder. Men raadt: dit is het werk van een harmonisch mens, van een fijn en gelukkig mens.

Let eens op het zuivere winterlandschap (no. 3). Heel de aandachtige, grijze droomsfeer rond het tintelend-levendige van de stappende paarden.

Vele eigenschappen hebben we reeds aangemerkt in het werk van Faber, maar op enkele moeten we nog even dieper ingaan.

Daar treft b.v. de wijsheid, de filosofie in dit werk (no. 4). Het origineel is een steendruk van zwart krijt op geel papier. De paarden bij de wring (hoe echt Gronings) verdromen de verrukkelijke, balsemende zomeravond. De lucht is oranjegeel, de schaduwen verdiepen zich, de voorwerpen worden silhouetten, de bewogenheid is tot vrome rust bezonken. De

Faber heeft de zorg, de drukkende materieele zorg gekend en zij blijft hem bedreigen — maar bij momenten weet hij de rust te genieten, de roerloosheid tussen dag en nacht, het dromeloze nietzijn tussen een harde dag en een bange nacht, de innerlijke verklaardheid boven de schemerige wereld. Deze tekening is, als ik het zo eens noemen mag, een statisch gebed. Het bidt niet — het *is* gebed, het mediteert niet — het *is* meditatie.

Dan treft ons daar de spiegeling van het licht. Onder de donkerste wolkenlucht is nog licht, blank, geschift licht, dat zich legt als een ijl vlies over de landen, dat zich vergaart in de slootjes. Zo'n enkel slootje, het is niet meer dan een uitsparen van wit, dan een contrastwerking, maar zo intens geraffineerd als ik het zelden eerder zag (no. 1 en 6).

Bekijk nu nog eens no. 7. Een simpel gegeven. De branding en een hoekje duin. Nog niet eens branding, maar het terugvloeien van de uiterste waterlijn. Toch is het groots van plastiek, toch is het beheerst en de ruimte is oneindig. Ja, beheerst, dat is al het werk van dezen schilder. Hij kent zichzelf en zijn kracht en dat zegt veel in deze tijd. Hij grijpt nooit te hoog, hij vernedert zich niet. Heel dit werk is een symbool van bescheiden maar eerlijk kunstenaarsschap.

AB VISSER

EENS WORDT HET LENTE

Het onderzoek is afgeloopen.

De zieke leunt vermoeid terug in de kussens. Dit onderzoek, elke week weer, het maakt telkens, dat ze zich een dag lang te zwak voelt om te praten. Ze keert haar gezicht naar het raam.

— Moe? vraagt de dokter. Ze knikt.

— Een beetje, fluistert ze. De dokter steekt zijn hand uit. Ze heft haar smalle, bleeke hand moeilijk op. De dokter kijkt er bedenkelijk naar.

Ze valt met de dag af, denkt hij. Dat moet niet langer zoo voortgaan. Maar de wil om beter te worden is er niet, helaas... Het zou alles zoo veel gemakkelijker maken...

De moeder volgt hem naar de gang.

— Hoe is het, dokter? Dat is iedere week na het onderzoek haar angstige vraag.

Hij haalt zijn schouders op.

— Ze wordt me veel te smal. Verder kan ik niet zeggen, dat ze nu direct achteruitgaat. Maar in dit geval is stilstand achteruitgang, Mevrouw. Ik zeg het u eerlijk. Ik zou natuurlijk met een vroolijk gezicht kunnen zeggen: Ik wensch u geluk, ze wordt *niet* erger, maar dan zou ik het u mooier voorstellen dan het is. En daarom... Hij haalt weer zijn schouders op.

— Ze wil niet eten, dokter. Het is voor ons ook heel erg moeilijk, maar ik kan het er niet inkrijgen.

— Enfin, zegt de dokter. Smokkelt u eens een beetje. Wat room door haar melk en zoo. U begrijpt me wel. Ze hoeft het niet te weten. Wat niet weet, wat niet deert...

— Als ze maar wat melk wòu drinken, zucht de moeder. Haar gezicht staat zorgelijk. De dokter steekt haar zijn hand toe.

— Dag Mevrouw, tot morgen. En... sterkte!

Zijn laatste woorden blijven hangen in de hooge gang als een veelbeteekenende echo. Sterkte! De moeder blijft even tegen de kapstok leunen. Sterkte, denkt ze, dat heb ik wel noodig. Als dat nog langer zoo gaat, geloof ik niet, dat ik het meer aan kan. Ze teert onder mijn oogen weg. Ik heb het allang begrepen. Ze wordt niet meer beter...

Ze gaat naar binnen, naar de serre.

— Zal ik een sinaasappel schoonmaken, Gerda?

— Nee, dank u.

— Een peer dan? Toe, Gerda. En je melk staat er nog, drink je beker nu éven uit!

Ze wacht geen antwoord af, maar schilt de peer handig en vlug, en zet het gebloemde bordje op het tafeltje naast het bed. Ze weet bijna zeker, dat het er over een uur nog net zoo zal staan, onaangeroerd. Ze neemt de beker melk op.

— Hier, maak nu even leeg. Toe nu Gerda!

— Straks moeder.

— Je moet eens wat meer meehelpen, Gerda! Het ontvalt haar, het is er uit, voor ze goed weet wat ze zegt. Dit is nu juist het laatste, wat ze heeft willen zeggen. Maar er komt geen uitbarsting, zooals ze eigenlijk verwachtte. Gerda keert alleen met een ruk haar gezicht naar haar toe.

— Wie zegt dat? Dat zegt dokter, niet?

— Ja, bekent de moeder.

— Nu, ik wil niet beter worden, zegt Gerda fel. Haar smal wit gezicht lijkt tien jaar ouder nu, met de toegeknepen mond.

— Gèrry? De moeder maakt een gebaar van schrik.

— Ja moeder, zoo is het. Waarom zou ik beter worden? Sterk word ik nooit. En trouwens...

Ze keert haar gezicht weer naar het raam. De moeder weet wat ze bedoelt. Het is om Frans, denkt ze. Is het kind daar nu nog niet overheen? Ze wil iets zeggen, iets troostends, maar een angst om te kwetsen, weerhoudt haar. Frans... dat is de eenige naam, die Gerda niet wil hooren. Er werd ook nooit meer over gepraat, het was toch al weer bijna een jaar geleden, en ze dachten allemaal, dat Gerda er ook niet meer aan dàcht. Langzaam gaat de moeder de kamer uit. Ze had willen vragen: Als je Frans nog had, zou je dan wel je best doen om beter te worden? En dan, als het antwoord bevestigend zou zijn geweest, zou ze hebben willen zeggen: Maar wij zijn er toch

ook nog, kind, zijn wij jou dan niet meer waard om er voor te blijven leven?... Maar de vraag was een onmogelijkheid, en het antwoord, dat Gerda zou geven, zou misschien ontkennend zijn...

Het is vijf uur.

Nu vult het groote huis zich langzamerhand met stemmen. Hooge stemmen van de beide meisjes, die thuis komen van de trein, waarmee ze iedere morgen naar de stad gaan, naar school. En de stem van Jop, den jongste, die in de voorkamer bij de radio zit, en telkens vergeet zijn harde jongensgeluid te temperen. En de vader komt thuis, ook uit de stad, en met dezelfde trein Ru, die spoorstudent is. Ze gaan allemaal eerst even naar de serre, naar Gerda. Dan praten ze wat met haar, met een zachte fluisterstem, ze zeggen een paar zinnen, zooals: hoe is het vandaag, Ger? en: lig je wel goed? en: heb je er geen last van, dat Jop zoo schreeuwt? en ze zijn bijna zichtbaar verlicht als ze weer gaan kunnen. Zij zijn allemaal zoo gezond en zoo boordevol levenslust, ze weten zich geen houding te geven in de serre. Alleen de vader blijft wat langer. Hij is ook wat ernstiger, niet van zoo'n luidruchtige vroolijkheid als de kinderen. Hij blijft niet staan, hij gaat rustig naast het bed zitten. Gerda heeft graag dat hij even bij haar blijft. Hij zegt een paar bedachtzame zinnen, hij vertelt wat van zijn werk die dag, over de stad. En dan zwijgt hij verder. Dit zwijgen heeft niets beklemmends voor Gerda ze is blij, dat ze niet hoeft te luisteren. Ze staart in de tuin, die nu donker is, ze wil de gordijnen nooit dichthebben, ook 's nachts niet. Als de vader opstaat, steekt hij het schemerlampje naast haar bed aan.

— Kom, zegt hij dan. We moeten eten, kind. Wat wil je, zal ik hier komen zitten straks met de krant?

— Goed vader.

Dan komt de moeder weer eens in de serre.

— Hier is een kop bouillon voor je. Niet koud laten worden!

— Nee, zegt Gerda, nee. Dank u wel. Ze laat de bouillon wèl koud worden, ze krijgt een half uur later wat appelmoes, ze neemt een hapje, en het bordje wordt gezet bij de bouillon, die koud is... Zoo gaat het elke avond.

Ze ligt in de serre en luistert naar de stemmen in de eetkamer. Dat is Jop, herkent ze, ja, hij schreeuwt wel erg, maar ik heb er toch geen last van. Ze is dol op Jop, ze zou het liefst hebben, dat hij veel bij haar kwam, maar ze weet dat hij niet durft, ze is immers ziek, en hij moet fluisteren?

Nu is het acht uur. Ze hoort het gerinkel van kopjes, moeder gaat theeschenken. Zij krijgt ook een kopje, keurig op een blaadje met een kleedje, Mattie, de jongste zus, brengt het haar. Ze blijft ook even bij Gerda's bed staan.

— Morgen zegt ze, morgen krijg ik sneeuwklokjes ik zal ze voor je meebrengen, Gerry! Ze zullen zoo mooi staan in de tinnen beker, die je verleden week gekregen hebt. En de hyacinten zijn al zoover, je kunt ze gauw op het tafeltje hebben. En Hans zegt... Ze houdt verschrikt op, met een kleur. Daar had ze zich bijna versproken!

Gerda glimlacht. Ze weet het immers zoo goed, Hans, de zoon van den bloemist, van hem krijgt Mattie de sneeuwklokjes, en de hyacinthbollen heeft ze ook van hem gekregen. hij zegt haar precies, hoe ze ze opkweeken moet... En het is lief van Mattie, dat zij ze mag hebben, op het tafeltje naast het bed.

— Fijn, dat ik sneeuwklokjes van je krijg, zegt ze. En dan, in een poging tot scherts:

— Ik heb geen cavalier, zooals jij, Mattie, die ze me geeft!

Mattie kleurt nog dieper, ze slaat met het blaadje tegen haar heup, en verdwijnt.

Gerda drinkt haar thee warm. Ze laat ze meestal koud worden, maar ze doet het nu in gedachten.

Half negen. Jop komt welterusten zeggen, hij heeft een verhaal van strafwerk, dat hij nog maken moet. — Ik doe het bij een kaars, Ger, dan merkt niemand het, en als er iemand boven komt, blaas ik de kaars gauw uit. En o ja, Vader komt hier niet de krant lezen, er is iemand om vader te spreken. Nu, nacht Ger. Vertel je 't niet? van het strafwerk? Hij geeft haar geen zoen, daar is hij te groot voor geworden. Hij verdwijnt fluitend, Gerda hoort hem boven rumoeren, dan draait hij het licht uit. Ze kan zich zoo goed voorstellen, hoe hij nu bij het licht van de kaars in bed zit te schrijven.

De moeder komt binnen.

— Zal ik het groote licht maar niet aandoen, Gerda? Nee? Liever niet? Wil je. dat ik de deuren opendoe, Jop is toch al naar bed, en de anderen zitten te werken. Ru is niet thuis, dus het is heel rustig. Ik vind het zoo naar, als de deuren dicht zijn, het is me dan net, of jij er niet bijhoort.

— Doet u ze dan maar open, zegt Gerda. Haar stem is zachter dan anders, de moeder kijkt haar even nauwlettend aan. Zou ze niet meer zoo bitter zijn, zouden ze het nu eindelijk van die neerslachtigheid winnen?

De deuren gaan open, Gerda kan in de huiskamer kijken. Mattie zit bij de tafel, haar hand onder haar hoofd, ze leert woordjes. En Rie zit tegenover haar, heur haar lijkt kroezig onder de lamp. Ze knikken beide tegen Gerda.

Gerda verlegt haar hoofd wat. Zoo kan ze Mattie rustig bekijken. Ze lijkt zoo devoot, zooals ze daar zit. Een heel andere Mattie dan de Mattie die fluit, en schatert en met deuren slaat. Gerda ziet in haar verbeelding Hans van den bloemist, zoo'n stille blonde jongen is hij. En dat juist Mattie... Ik zou hem wel eens willen zien, hier, dacht ze. Ik zou hem wel eens willen spreken. Hij lijkt me een goede jongen, maar dat dacht ik van Frans ook. En Mattie is nog zoo'n kind, die Hans zou zooveel kunnen bederven... Maar, dacht ze direct daarop, ik zal hem wel niet meer zien. Die gedachte was een gewoonte van haar geworden.. Zij vindt het zoo vanzelfsprekend, dat zij niet beter zal worden, ze verbeeldt zich, dat ze het niet erg meer vindt, het is ook niet zoo heel erg, 's nachts niet, als ze alleen ligt en uitkijkt in de donkere tuin, en denkt aan Frans, en hoe het had kunnen zijn. En als ze dan zoo wakker blijft, de heele nacht, zoodat ze volop tijd heeft om te denken... dan lijkt het haar vaak niet erg om er niet meer te zijn, eens... over niet al te lange tijd....

En het wordt nacht, om elf uur. Ze zijn allemaal naar boven, alleen Ru moet nog thuis komen, hij komt zoo laat tegenwoordig, hij verbeeldt zich al heel wat, al is hij pas eerstejaars, zegt Jop. En Jop heeft gelijk, denkt Gerda. Ze hoort moeder boven nog loopen, nu gaat ze naar Rie en Mattie, ze hoort gepraat.

Dan wordt er een sleutel in het slot gestoken, dat is Ru. Hij kijkt om de hoek van de kamerdeur. Nee Ru, ze zijn allemaal al naar boven. Hij schuift de serredeuren een eindje open.

— Nacht Gerry, slaap maar lekker.

— Och, zegt ze. Ik slaap toch nooit, dat weet je, Ru.

Nu komt hij verder de serre in. Hij gaat zitten.

— Ja, zegt hij, dat weet ik, Gerda, maar neem me niet kwalijk, het is ook geen wonder. Je moet beter je best doen, je werkt niet mee, Gerda. Het is net, of je liever niet beter wordt.

— Dat is ook zoo, zegt ze wat onwillig. Hoe komt Ru erbij om zoo met haar te praten?

— En dan lig je de heele nacht te piekeren, gaat Ru door. Dan slaap je natuurlijk niet, dat zou niemand kunnen. En je ligt jezelf maar op te winden, je denkt: ik word niet meer beter, en het is goed. Dat denk je! En ik weet ook waarom. Om Frans.

— Hou je mond, zegt Gerda fel.

— Neen, dat doe ik niet. Ik wou je even zeggen, dat je wel mal lijkt. Je staart je daar blind op, en nu denk je, dat het leven voor jou geen waarde heeft. En je vergeet, dat er nog zooveel is... Zijn wij er niet allemaal, en is dat alleen al niet de moeite waard voor je? Toe Gerda, doe nu niet zoo beleedigd. We kunnen toch wel eens nuchter met elkaar praten? Ik weet wel dat je ziek bent, erg ziek zelfs, maar ik kan dat zoogenaamde levensmoe zijn van jou niet uitstaan. Je stelt je aan, Ger!

Daar! Dat kwam aan! Je stelt je aan! De woorden striemen haar als zweepslagen. Ze wil iets zeggen, iets scherps en hards, en kleineerends — is hij per slot niet Ru, en is ze per slot niet vier jaar ouder? — maar ze zwijgt. Ze laat Ru uitpraten.

— En dan verder, zegt Ru zacht. Vergeet je dan niet heel vaak, dat je het zelf niet in je hand hebt, Gerry? Dat je...

— Ru, theologisch student, valt ze hem spottend in de rede. Wacht maar met preeken tot je klaar bent, Ru.

Nu staat Ru op.

— Ja, als je er zoo over denkt, zegt hij. Hij gaat weg, zonder verder iets te zeggen. Niet eens welterusten zegt hij.

Gerda lacht zacht en spottend. Zij heeft het kleine broertje eens op zijn nummer gezet, denkt ze, maar diep in haar hart weet ze, dat het niet waar is. Ru heeft in dit gesprek niet verloren, hij is weggegaan, omdat hij haar geen verdere gelegenheid wil geven, iets te zeggen, dat hem stoot. Ru is geen kind meer. En hij weet wat hij wil.

Gerda verlegt haar hoofd naar een koeler plaatsje op het kussen. Ze voelt nu pas, hoe moe ze is. Doodmoe is ze. Ik heb te veel gepraat vandaag, denkt ze. En eerst vanmorgen het onderzoeken. Wat zou de dokter tegen moeder hebben gezegd? Dan ontdekt ze met een schok, dat dat de eerste keer is, dat ze er zich om bekommert, wat de dokter haar moeder meedeelt. Tot nu toe heeft het haar altijd onverschillig gelaten... De goede uitwerking van het gesprek met Ru, denkt ze spottend...

Ze richt zich iets op. Ze kijkt naar buiten. De tuin is stil en donker, de toppen van de boomen wiegen zich zacht heen en weer. Langs de lucht drijven langzaam de groote wolken, soms komt de maan van achter één zoo'n wolk vandaan. Dan wordt de tuin opeens sprookjesachtig verlicht.

Ze vouwt haar handen achter haar hoofd. Ze denkt. Ze denkt aan Frans. Ze denkt altijd aan Frans, als ze alleen is. Hoe heeft hij het kunnen doen, denkt ze voor de zooveelste keer. Frans... we hoorden immers bij elkaar en dat hij nu een ander meisje... Ze slikt. Ze dringt zichzelf elke avond die gedachte op, en elke avond doet ze weer pijn.

Schaduwen glijden over de stille tuin — de maan gaat even schuil achter een groote wolk. Dan komt ze weer tevoorschijn, Gerda staart naar de muur tegenover haar. Daar hangt een tekst. Werpt al uw bekommernissen op Hem. Het staat er in zilveren letters op een zwart-fluweelen achtergrond. Het is een tekst, die moeder eens van haar moeder kreeg, weet ze. De zilveren letters glinsteren in het witte maanlicht. Ze kijkt aandachtig naar die tekst, ze heeft er nog nooit zoo goed naar gekeken als nu. Heeft hij er altijd gehangen? vraagt ze zich af. Ze bezint zich. Nee, vroeger hing daar een teekening, die Ru eens had gemaakt, vroeger, toen hij er nog van droomde, schilder te zullen worden. Dus die tekst is daar blijkbaar neergehangen voor haar. Prachtig, denkt ze een beetje wrang. En, dadelijk daarop: De teekening van Ru was, uit aesthetisch oogpunt, mooier, dan deze ouderwetsche kaart van zwart fluweel met de gedraaide zilveren letters.

Ze staart weer naar buiten. Ergens slaat een klok, ze telt de slagen. Twaalf. Het is pas twaalf uur. Over zeven uur komt moeder beneden. Dan zal moeder vragen: Heb je goed geslapen, kind? En ze zal zeggen, als elke morgen: Nee, moeder, natuurlijk niet. Ik heb de heele nacht wakker gelegen. En moeder zal bezorgd kijken, en iets willen vragen, maar het toch niet doen... Moeder wil elke morgen vragen, waarover ik lig te piekeren 's nachts, denkt Gerda. Maar ze doet het nooit. Dat is goed, ik zou het toch nooit kunnen zeggen.

Ze sluit haar oogen. Ze probeert zich voor te stellen, dat eens dat oogenblik zal komen, waarop ze nog steeds hoopt. Dat Frans eens terug zal komen. Ze verbeeldt zich, dat het middag is, een middag met zon, en de zon schijnt in de serre op haar bed. Er is niemand thuis, alleen moeder, die in de keuken is. Dan wordt er gebeld, of nee, er wordt niet gebeld, ze hoort alleen het tuinhek klappen, en dan voetstappen, die om het huis heen komen. Ze houdt haar adem in... Nu zijn de voetstappen vlakbij... nu komen ze langs de serre, het wordt stil... ze durft niet op te kijken... langzaam heft ze haar hoofd... het is Frans... — Gerry, zegt hij, en: mag ik binnenkomen? Ze knikt, natuurlijk mag hij binnen komen, heeft ze hierop niet een jaar gewacht? En hij komt binnen, en hij...

Gerda spert haar oogen open. Het is geen zonnige middag, het is nacht, er zijn geen voetstappen, die om het huis heenkomen en ze zullen er ook nooit zijn. Niet zooals zij ze wenscht tenminste. Maar het is een korte droom, die ze elke nacht weer droomt en wil droomen. En ze heeft nog nooit, zooals nu, gedacht, dat het nooit zou gebeuren. Nú weet ze het, plotseling zeker. Het zàl nooit gebeuren. Frans zal nooit terugkomen, anders was hij er immers allang geweest? En hij is verloofd met een ander. Háár Frans... Nee, dat is hij niet, niet meer...

Haar hoofd schuifelt op het kussen. Wat is ze moe, het is, of ze met de minuut

meer moe wordt. Zal het dan nooit anders worden, zal ze dan steeds weer wenschen...? — Je stelt je aan, heeft Ru gezegd. Ze weet, dat hij bedoelt: je hangt de martelares uit. Is het dat werkelijk? Ze heeft het nog nooit zoo gezien. Heeft Ru gelijk?

Als Frans kwam, denkt ze moeizaam als hij werkelijk kwam, zou het toch nooit weer zoo worden, als het geweest is. Dat kan niet, dat is onmogelijk. Er zou zooveel zijn, dat het anders maakte... Zou ik het dan nog wenschen?... — Ik weet het niet, denkt ze, maar dat is niet waar Ze weet het wèl. Ze zou het nièt wenschen...

— Also: Schlusz, zegt ze. Ze zegt het hardop, en ze schrikt van haar eigen stem. Ze gaat rechtop zitten, maar laat zich meteen weer zakken. Dat doet pijn in haar rug. Maar wat doet het er eigenlijk toe. Ze is ziek, ze wordt niet beter, wat geeft het dan verder? En dat met Frans... heeft ze net niet gezegd: Also Schlusz? Wat is er dan verder?

De letters van de tekst tegenover haar schitteren. Werpt al uw bekommernissen op Hem. Ze kijkt er naar, lang en aandachtig. Zonder gereede spot ditmaal...

En dan vouwt ze haar handen. Ze bidt. Het is lang geleden, dat ze dàt gedaan heeft... Het zijn maar weinig woorden, en ze denkt ze meer dan ze ze zegt, maar het is tòch — een gebèd.

Als ze haar oogen weer opent, beschijnt de maan juist het grasveld buiten. Ze kijkt eerst zonder iets te zien, maar dan tuurt ze wat aandachtiger. Is dat niet, daarbuiten... Ze buigt zich wat naar het raam. Is het werkelijk een kleine, gele bloem, die ze daar buiten ziet? Ze drukt haar gezicht tegen de ruit. Het is zoo. Het is de eerste crocus tusschen het gras. Ze kijkt er lang naar, ze is blij, maar ze weet niet, of dat alleen om deze eerste crocus is. Ze laat haar hoofd weer zakken. Ze voelt een loomheid, het is een prettige loomheid. Haar hoofd zakt wat opzij... Ze valt in slaap...

Ze wordt pas wakker, als, ergens, een wekker afloopt. Ze wrijft verbaasd haar oogen uit. Ze voelt zich merkwaardig prettig, zooals iemand zich voelt, die ontwaakt na een nacht goed geslapen te hebben. Ze strijkt over haar hoofd, en kijkt naar buiten. Het is licht, het moet dus al laat zijn. Ze herinnert zich vaag de wekker, die ze heeft hooren afloopen. Dan is het half zeven, weet ze.

Buiten, op het grasveld, steekt de kleine gele crocus zijn coquet hoofdje omhoog. Ze kijkt er naar, met een vage glimlach. Ze rekt haar armen. Lijkt het niet, of de ribesstruik al een beetje begint uit te loopen? Heeft ze dat alles gisteren dan niet gezien? Wat heeft ze heerlijk geslapen, ze voelt zich veel beter. En daar is nog een ander gevoel. Ik geloof, dat ik honger heb, constateert ze met blijde verwondering. Ze gaat snel met haar tong langs haar lippen. Ik zou wel trek hebben in iets hartigs, denkt ze. Ze hoort moeder boven loopen, er wordt geklopt op de deur van de meisjeskamer. Een gemompel is het antwoord, ze denkt niet, als alle morgens: hè, die kinderen! nee, ze glimlacht. Heeft ze zelf ook niet dat behaaglijke, luie gevoel van nog wel een poosje te willen doorslapen? Ze heeft een kinderachtige neiging om te denken: Ik mag lekker nog wat blijven liggen! Ze soest weer wat weg. Ze wordt wakker van de serredeuren, die behoedzaam vaneengeschoven worden.

— Morgen Gerry. Heb je goed geslapen?

— Morgen moeder. Heerlijk! En u?

De moeder kijkt naar haar tevreden gezicht. Nee, ze ·pot niet, Gerry...

— Heb je werkelijk goed geslapen, kind?

— Ja moeder, zie ik er niet uitgerust uit? En weet u, ik heb zoo'n trek aan iets hartigs! Hebt u niets voor me?

Het gezicht van de moeder glanst. Ze wordt beter, denkt ze. Maar is er iets gebeurd, vannacht?... Ze wil niet vragen. het doet er ook niet toe, als het kind maar beter wordt...

— Er is nog soep van gisteren, zegt ze. Tomatensoep. Wil je dat hebben, Gerry?

— Tomatensoep, ja, heerlijk, zegt Gerda. Ze heeft even later de dampende kop in haar handen. De moeder zit naast het bed, en kijkt met blijde oogen toe.

— Kijk moeder, zegt Gerda. Kijk eens naar buiten. De eerste crocus.

Ja... de eerste crocus, zegt de moeder. Zullen we hem in een bloempot zetten, en hier halen?

— Nee moeder. Ik zie het zoo ook goed, en veel mooier. En ik geloof dat de ribes al uitloopt. En Mattie brengt van-

BEWUSTWORDING

Toen wij nog jong en onbedorven waren
keken we onbevreesd naar verre horizon.
We zagen veel dat niet was te verklaren,
dat ook geen sterveling aan ons verklaren kon.
We zagen zon en maan en sterren,
we zagen bloemen bloeien en vergaan:
de blanke lelie en de blauwe gentiaan;
't was zoo nabij en toch zoo eind'loos verre
deze onwerk'lijkheid, hoe lief werd ze ons stilaan.

We leerden menschen kennen en beminnen,
Helaas, 't beminnen sleet, het kennen werd een plaag.
Slechts om een enk'le bleef zich onze liefde spinnen . . .
Of hij dat waard zal zijn, het blijft een wrange vraag.

We trokken grauwe muren om ons heen en
die werden hooger steeds, verduisterend de zon.
We voelden ons zoo vaak als ballingen alleen en
begrepen niet waarom 't niet anders kon

Tot ons de poort der liefde werd ontsloten,
waaruit ons onze Heiland tegentrad.
Die leerde, dat juist liefde noodig had,
wat vaak door onze hoogmoed werd verstoten . . .
Toen zagen wij weer licht, en bloemen op ons pad.

TOM MEIJNEKE

daag sneeuwklokjes. Wat is die soep heerlijk. U moet me maar leeren koken, moeder, als ik weer beter ben.

— Ja, dat is goed kind. De woorden blijven hangen in de serre. Als ik weer beter ben. Ja, dat is goed kind. Ze beteekenen zoo weinig, en toch zoo veel. Als ik weer beter ben...

— U moet vandaag de serredeuren maar openlaten, moeder. Eens zien, hoe me dat bevalt. En als de zuster geweest is, geeft u me dan dat boek eens, dat Ru laatst voor me meegebracht heeft? Ik zal aan dokter vragen of ik lezen mag.

De moeder staat weer op, er is nog zooveel te doen, voor ze allemaal de deur uit zijn, en de meisjes moeten met de trein van kwart voor acht.

— Later, zegt Gerda. Dan doen we alles samen, moeder! Naar kantoor wil ik niet meer, ze hebben trouwens al een ander.

Later! Het woord is als een streeling, als een belofte van iets goeds dat komen gaat. Het zàl ook komen. Ze wordt weer beter, Gerry, en de moeder begint neuriënd brood te snijden.

En buiten staat de kleine, strälend-gele bloem in het groene fluweel van het gras. Deze bloem is ook als een belofte. Een belofte van iets goeds dat komen gaat: Het wordt lente!...

JOOP KOSTER

OUD- EN NIEUWJAAR NELLIE DONKER

DE JODEN IN ROME

Nu na Duitschland ook Italië maatregelen gaat nemen tegen de Joden hebben we eens nagegaan hoe de invloed van hen in Rome is geweest en hoe zij in de loop der eeuwen in de Eeuwige Stad zijn behandeld.

Talrijke Joden woonden er reeds te Rome omstreeks het begin onzer jaartelling. Cicero gewaagt al in het jaar 50 voor Christus van hun optreden „en masse", wanneer er belangen hunner gemeenschap op het spel stonden.

Onder de regeering van Keizer Tiberius (14—37 na Chr.) heeft de Israëlietische kolonie in de Eeuwige Stad tenminste 50.000 zielen geteld op een bevolking van ongeveer één millioen. Geheel onjuist is dan ook de nog steeds verbreide meening, dat de Joden tot den val en de verwoesting van Jeruzalem (in het jaar 70 na Chr.) binnen de grenzen van Palestina beperkt zouden zijn geweest.

Tegen 5 millioen bij benadering in het sterk overbevolkte vaderland waren er zeker evenzooveel over het geheele Rijk verspreid. Een waarlijk niet fantastische berekening geeft voor Egypte alleen een cijfer, dat tot het millioen nadert en de geograaf Strabo, die allerlei landen bereisde, bericht ons, dat men de Judaëers overal aantrof tot in de verste uithoeken van het Imperium. „Zij zijn doorgedrongen tot in alle gebieden en het is niet gemakkelijk in de geheele wereld één plaats te vinden, waar zij zich niet hebben gevestigd en waar zij geen meester zijn."

In de bronnen vindt men melding gemaakt van 350 Israëlietische nederzettingen buiten Palestina. In de loop der eerste eeuw na Christus zijn er ongetwijfeld nog meer geweest. En deze gemeenten vormden geen onsamenhangende groep van menschen, maar waren voortreffelijk georganiseerd.

De Joden vormden een macht in den Staat, waarmeede Romeinsche regeerders rekening hadden te houden.

Nijver waren zij niet alleen en ondernemend, ieder voor zich en zijn gezin, doch zij onderhielden ook in de verstrooiïng van meet af aan dat merkwaardig besef van saamhorigheid, dat hen de eeuwen door heeft gekenmerkt.

In een vroeger tijdperk waren de Phoeniciërs, eveneens Semieten en zeker niet minder energiek, heinde en ver doorgedrongen, maar hun ontbrak wat de Joden bezaten, een centrum. Zij vielen uiteen. Zulk een centrum kenden de Grieken al evenmin. Ware het Delphisch orakel iets in dezen geest geworden, hun geschiedenis zou een ander verloop hebben gehad.

Nu werden de Hellenen wel evenzeer als de Joden bij uitstek kosmopolieten, maar waar deze het nationaal besef handhaafden, assimileerden gene zich bijzonder gemakkelijk en gingen in hun eigen koloniën als natie teloor.

Merkwaardig is het in dit verband op te merken, dat van het centrum der Joden, de Vredesstad en haar tempel, geenerlei gezag uitging, dat decreten uitvaardigde en iets als onderwerping afeischte. Het middelpunt had een zuiver geestelijk karakter en werd door het kroost van Abraham gezocht.

Ware het anders geweest, had de hoogepriester als een paus voorschriften uitgevaardigd, dan zouden de Romeinen dat tweede centrum binnen hun Staat nooit hebben geduld.

Nu duldden zij het niet alleen, maar stelden, sedert Julius Caesar, de Joden in het genot van zeer bepaalde voorrechten, vooral wat de uitoefening van hun godsdienst betreft. Tot zelfs een Joodsche slaaf behoefde op den Sabbath voor zijn heer niet te werken en was op dien dag feitelijk een vrij man.

In de Grieksche wereld, en in de overige wereld, naarmate die meer en meer onder Griekschen invloed geraakte, was de verdraagzaamheid op religieus gebied bijzonder groot.

De Joden waren onderling in het minst niet afgunstig en het werd als iets heel normaals beschouwd, als iemand tegelijkertijd laat eens zeggen Pallas Athene en Isis vereerde, vandaag aan den een offerend en morgen aan den ander, terwijl hij tevens zich liet inwijden in de Orphische en andere mysteriën. Jehova alleen maakte een uitzondering. Zooals Hij zelf tot Mozes had gezegd was Hij een ijverig, dit is een naijverig God.

Nu bestierden de Romeinen de aan hen

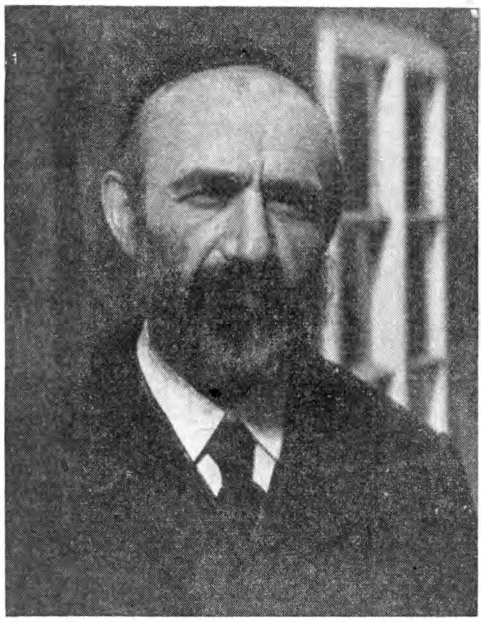

Joodsch type

onderworpen wereld volgens het Grieksche beginsel der volstrekte tolerantie. Nergens legden zij hun godsdienst op, maar lieten als liberale aartsconservatieven overal het oude geloof bestaan. De Joden nu, voor wie „geloof" en „wet" één geheel vormden, behielden ook hun eigen „lex". Zij behoefden zich enkel aan het staatkundig oppergezag van Rome te onderwerpen.

Slechts het uitspreken en het doen voltrekken van doodvonnissen was den keizer of zijn gemachtigden vertegenwoordiger voorbehouden (Joh. 18 : 31). Appèl op Romeinsche rechtbanken „op den keizer" was tevens toegestaan aan hen, die als „civis Romanus" waren geboren, of het Romeinsche burgerrecht als voorrecht hadden ontvangen. (Hand. 25 : 10—12; Paulus was Romeinsch burger terwijl hij te Tarsus was geboren.)

Het toepassen van het beginsel der religieuze verdraagzaamheid leidde ten opzichte van de Joden tot het verleenen van vergaande voorrechten. Eenmaal aangenomen dat men Jehova had te eerbiedigen, moest het stelsel zich wel voegen naar zijn onverzettelijken wil. Een God die verbood, dat zijn dienst en dienaren zich zouden aanpassen, een God, die niet kon worden gesupprimeerd (zelfs al wilde men dat) zonder heel het rijk in bloedige opschudding te brengen, kreeg gedaan dat de officieele eeredienst zich aanpaste bij Hem. De Joden en alleen de Joden, waren sedert het begin der eerste eeuw bij uitzonderingswet vrijgesteld van eerbewijzen aan Jupiter Capitolinus en aan het beeld van den „Goddelijken" keizer, en dit opdat zij het heilig gebod ongehinderd konden nakomen, „Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben. Gij zult u voor die niet buigen..."

Dit groote voorrecht moet men vooral niet opvatten als een aanwijzing, dat de Joden tegen het imperium gekant waren en van het bewind van den „Semper Augustus" niets weten wilden.

Het omgekeerde is juist het geval. Het volk van Israël betoonde zich veeleer zeer aanhankelijk en vormde, algemeen verbreid als het was, een element van voorbeeldige orde en van welvaart, stipt de belastingen opbrengend en steeds goedgezind, — mits het zijn godsdienst geëerbiedigd zag.

Ieder, die even doordenkt zal inzien, dat men aan de Joden zulke voorrechten enkel toestond, omdat zij als een element werden beschouwd, waarop men meende te kunnen rekenen, en waarmede anderzijds rekening moest gehouden worden. Jegens Julius Caesar, hun weldoener en beschermer, toonden de Joden te Rome hun verknochtheid door meer en langer rouw om hem te bedrijven dan de andere inwoners der stad.

Het eerste ernstige conflict met de hoogste overheid viel nochtans reeds voor onder de regeering van Caligula (37—41 na Chr.).

Deze keizer, hetzij een halve krankzinnige, hetzij een neurasthenicus, in elk geval een man van overijlde bevliegingen, beval, dat zijn beeld in den tempel te Jeruzalem zou geplaatst worden. De viervorst van Galilea echter, Agrippa, die toen te Rome verblijf hield, wist met tact den keizer tot andere gedachten te brengen. Onder Nero (54—68) hadden de Joden evenzeer als Christenen van vervolging te lijden; maar het was Vespasianus (69—79), die in den aanvang van zijn bewind, teneinde zijn gezag in Voor-Azië te bevestigen, met geweld tegen hen optrad.

Toen na den dood van Nero verschillende keizers elkander de macht betwistten, hoopten de Joden (evenals de Bataven) de onafhankelijkheid te herkrijgen en de zeer drukkend geworden lasten van zich af te kunnen schudden. Men weet met welk gevolg. Na een beleg van 5 maanden werd Jeruzalem ondanks heldhaftige verdediging, veroverd, en, met den tempel, geplunderd en verwoest. Vespasianus' zoon, Titus, die het tuchtigingsleger aanvoerde, deed te Rome zijn triumfantelijke intocht.

Na deze overwinning, volgens de toenmalige begrippen op Jehova zelf behaald, stond keizer Vespasianus voor de keus tusschen twee... onmogelijkheden. Of hij moest aan den overwonnen en nu „Romeinsch" geworden God der Joden plaats in het „Patheon" inruimen, of wel hij moest hem afschaffen en doen verdwijnen.

Had hij het een of het ander kunnen doen, dan zou de geschiedenis van het Joodsche volk met het jaar 70 zijn opgehouden.

Hoe echter kon de keizer een Godheid officieel erkennen, die geen tempel met anderen wenscht te deelen en die aan zijn volgelingen niet toelaat een beeltenis van Hem in brons of marmer op te richten? Had hij een anderen god willen teniet doen, hij zou last hebben gegeven zijn beelden te verbrijzelen, en daarmee uit. Maar hoe kon hij den Eenige, den ongezienen Schepper vernietigen?

Hij had eenige millioenen Joden moeten laten uitmoorden, de wereld over; vreedzame menschen, die aan het verzet hoegenaamd geen deel hadden genomen en die hun burgerplicht stipt hadden vervuld.

Bovendien, welke reden had Vespasianus om tegen Jehova wraak te koesteren? Hij had immers gezegevierd en in het Rijk de rust hersteld. Moest hij die nu zelf weer gaan verstoren, terwille van een „Deus" met wien hij reeds had afgerekend, die geen last bezorgde en alleen wat eigenzinnig was? Geplaatst tegenover dit dubbele vraagstuk in al zijn neteligheid verkoos Vespasianus het accoord. Hij liet den overwonnen Jehova en diens aanhangers in het volledig genot der voorrechten tot dusver genoten, tegen betaling eener schatting de z.g.n. „fiscus judaicus". De God der Joden werd dus in de gelegenheid gesteld zijn positie van bevoorrechte vrijheid te hernemen; of juist gezegd, aan zijn volk werd tegen betaling van „cijns" vergund Jehova „vrij te koopen".

Wat echter tot het jaar 70 een verleende gunst was geweest, werd nu een verkregen en wel ingeschreven recht en dit recht heeft een bijzonder taai leven gehad.

Zich beroepende op de bepaling ervan komen de Joden tegen Hadrianus (117—138) in opstand, omdat deze keizer in het door hem herbouwde Jeruzalem een tempel voor zichzelf deed oprichten. Het verzet was des te meer vermetel en veelzeggend, wijl onder 's keizers voorganger Trajanus (98—117) de in Palestina wonende Joden nog zwaar waren getuchtigd wegens hun volgen van den opstandigen valschen Messias, Bar-Chochba, den Zoon der Ster. De strijd was toen zwaarder geweest, de rust niet volkomen gekeerd. Vandaar de actie van Hadrianus, die de Joden tartte door zelfs de besnijdenis te verbieden. Het verzet werd wederom in bloed gesmoord en alle privileges opgeheven.

De veel milder Antonius Pius (138-161) echter zag in, dat met dwang op den duur toch niets te bereiken viel; hij liet dus de

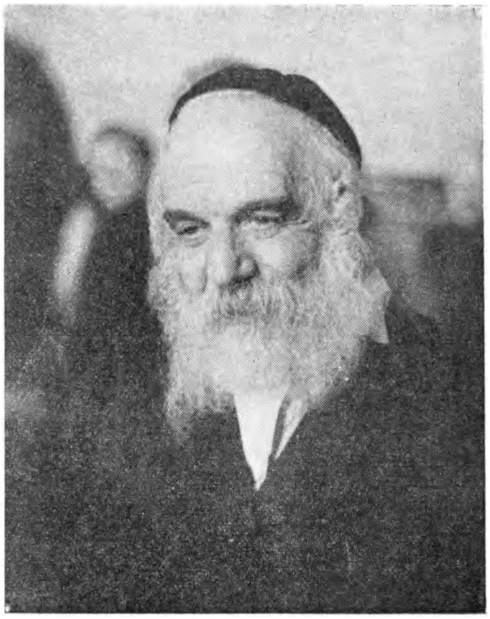

Joodsch type

In het Ghetto te Rome

strengheid varen en voerde de voorrechten weder in. Zijn opvolgers hebben zich, afgezien van bijkomstige maatregelen aan zijn wijze staatkunde gehouden.

Toen in de vierde eeuw het Christendom de officieele Staatsgodsdienst werd, werden de privileges gehandhaafd, alleen kregen zij nu nog een veel grootere beteekenis. Niet alleen werd voortaan, als onder het uiterst verdraagzaam heidendom, de dienst van Jehova geduld, naast andere eerediensten ; doch waar geen andere religies waren toegelaten, daar erkende de God van Abraham, Isaäc en Jacob, nu tevens God der Christenen geworden, zichzelf. Voortaan kon men wel de Joden vervolgen, maar Gods huis werd beschermd onverschillig of het Kerk of Synagoge heette.

Want nu waren er, behalve wettelijke opportunistische redenen, ook theologische redenen om aan Gods oude volk den ouden ritus en de oude gebruiken te laten. Voor de vroege kerk toch waren de Joden getuigen der waarheid bij uitnemendheid. Zij vormden Israëls geslacht waaruit de Profeten waren voortgekomen, en waaruit na dezen Christus zelf was geboren. Haten mocht men het volk, wijl het Jezus had doen kruisigen, men mocht het ook verachten en verdrukken, maar de Mozaische wet, waarnaar het streng leefde, mocht niet worden aangerand en kon niet worden veroordeeld. De Kerk zou anders het geheele oude Testament hebben moeten verloochenen. Dies brachten zoowel de geestelijke als de wereldlijke machthebbers het woord van Cassiodarus in toepassing : „Knechten zullen zij zijn, die geen kinders hebben willen wezen".

De wetten uit de latere oudheid handhaven daarom de voorrechten betreffende de Joodsche eeredienst, maar maken de Joden tevens tot een afzonderlijke klasse zonder politieke rechten en met een minimum van civiele bevoegdheden. De nationale solidariteit vermocht men niet aan te tasten, doch deed „het vervloekte ras" den staat van onderworpenheid op de meest vernederende wijze voelen : Zij mochten wettelijk geen meesters zijn van Christenen, nog eenig gezag over hen oefenen ; derhalve mochten zij geen Christen-slaven bezitten en waren van alle ambten uitgesloten.

Minder zwaar werd diegene bestraft die een Jood bestal of vermoordde, terwijl omgekeerd aan Joden, die zich aan vergrijpen tegen levens of eigendommen schuldig maakten, de allerstrengste straffen werden opgelegd. Tegen een Christen kon geen Jood een getuigenis afleggen, althans zijn getuigen werd enkel als aanwijzing beschouwd en had geen wettelijke bewijskracht. Aan een Jood werd het daarentegen uiterst moeilijk gemaakt, te bewerken, dat tegen een Christen rechtsingang werd verleend. De „fiscus Judaicus" bleef als buitengewone belasting, zooals vanzelf spreekt, gehandhaafd.

Dat de Joden niet reeds in den val van het West-Romeinsche Rijk als volk bezweken, vond zijn oorzaak daarin, dat zij hun wet getrouw bleven, en tevens hun centrum behielden, ook na den val van Jeruzalem.

Dit centrum immers had niet een materi-

eel, doch een spiritueel karakter en was niet met de verbranding van den tempel teloor gegaan. Jeruzalem beteekende voor Israël steeds meer dan Mekka voor den Islam. Denkt men die stad verwoest, het graf van den Profeet weggevaagd, den zwarten steen verpulverd of in zee geworpen, dan blijft er niets over.

De Joden echter vereerden te Jeruzalem geen steen of geen graf. Voor hen bleef dus de Vredestad haar groote beteekenis onverzwakt behouden, ook toen de Romeinen van „Aelia Capitolina" spraken en de ongeloovigen van „El Kuds".

De middeleeuwen waren over het algemeen een tijd van beproeving voor de Joden te Rome. Toch waren er tijden van verademing voor hen en daarvan wisten zij steeds gebruik te maken om hun economische positie te verbeteren. In hun politieke status, zooals die uit de oudheid was overgeleverd, werd geenerlei verandering ten goede gebracht. Tengevolge van de schommelingen in de loop der tijden kon met vlijt en volharding vaak een zekere welstand worden bereikt, doch het was voor de Joden bijzonder moeilijk het verworvene te behouden.

Van nature loyaal en openhartig heeft een alleszins gerechtvaardigde achterdocht haar stempel op hun karakter gedrukt, zoowel te Rome als elders in de Westelijke wereld.

In de achtste eeuw na de invallen der Barbaren vinden wij de bevolking van de Eeuwige Stad gedaald tot een cijfer, dat de veertienduizend nauwelijks overschreed, terwijl het zielenaantal in de dagen van Caesar Augustus het millioen bereikte.

In de ontvolkte stad was het percentage der Joden in de vroege middeleeuwen ook aanmerkelijk kleiner dan het onder de Romeinsche keizers geweest was. Maar zoo goed als de toenmalige geheele burgerij — de adel uitgezonderd — in armoede was gedompeld, konden de Hebreërs moeilijk tot welvaart komen en zochten hun bestaan toen elders.

In de stedelijke organisatie te Rome vormden de Joden een genootschap van vreemdelingen of wel een bijzondere „Schola" evenals dat bijv. ook met de Friezen en de Franken, de Grieken en de Longobarden het geval was.

Toen Otto de Groote in het jaar 962 te Rome tot keizer werd gekroond, zag hij zich geëerd door een optocht der corporaties en „scholae" die zich elk met een versierden zegewagen (zeer zeker van allegorisch karakter) naar het kapitool begaven. Onder die wagens was er ook een van de Joden.

De nieuwe Christelijke staat die te Rome op de puinhoopen van het Romeinsche keizerrijk ontstaan was, erkende volkomen het recht der Israëlieten op vrije uitoefening van hun godsdienst, en wat den paus betreft was Gregorius I, de Groote (590—604) wel de eerste maar geenszins de laatste die hen beschermde. Openbare ambten mochten echter nooit door hen worden bekleed. In het jaar 418 is er te Rome nog sprake van Joodsche advocaten, maar in 425 wordt hun de bevoegdheid tot pleiten

Op de Joodsche begraafplaats even buiten Rome. De Leeuw van Juda is duidelijk te onderscheiden.

ontnomen. Joodsche rechtbanken, die in de heidensche Oudheid nog bestonden, komen niet meer voor zoodra het Romeinsche Rijk wordt gekerstend; en zij konden ook niet meer gehandhaafd worden, daar het Christelijk begrip van gezag de toepassing van een bijzonder anti-Christelijk recht uit den aard der zaak buitensloot. Het eenige juridische voorrecht dat gehandhaafd bleef, was dit: dat de Joden op de Sabbathdag niet als getuige maar ook niet als beklaagden voor het gerecht mochten worden gedaagd. De erkenning echter van dit privilege was de noodzakelijke consequentie van het toelaten der Hebreeuwsche religie en beteekende in het minst geen immuniteit.

Het in hechtenis nemen van een Jood gedurende den sabbath was evenwel geoorloofd. Een grooten voorsprong hadden de Joden gedurende heel de middeleeuwen doordat zij — over het geheel genomen — meer ontwikkeld en geletterd waren dan de Christelijke bevolking.

In de donkere tijden, toen verreweg de meeste edelen analphabeten waren, konden de Joden, hoe arm aan have zij ook waren, doorgaans lezen, schrijven en... rekenen. Aan hun onderwijs hebben zij steeds zooveel mogelijk de hand gehouden en met ontegenzeggelijk succes. Het was alweer de dienst van Jehova die dat meebracht: 't kennen der Heilige Boeken was een plicht. Tot den tijd der Renaissance toe waren er in Italië alleen bibliotheken aan kloosters verbonden, en aan de Synagogen. Zelfs was er een tijd dat de artsenij-studie zoo goed als uitsluitend in Joodsche handen was, en zoo zien wij Joodsche medici in dienst van vorsten en zelfs aan het hof van den Paus, met eer overladen.

Gedurende de kruistochten werden de Joden in alle landen van Europa meer dan vroeger vervolgd. Te Rome alleen bleven zij zekere bescherming genieten, mede doordat hun positie daar beter dan elders geregeld was, door de oude voorschriften, die elders hun kracht hadden verloren, doch hier werden gehandhaafd. Zelfs werden zij in 1120 door paus Calixtus II nog eens plechtig bekrachtigd en ook door zijn opvolgers onverminderd in toepassing gebracht.

Deze bescherming schijnt echter van andere zijde ontevredenheid en verzet te hebben uitgelokt, althans het Lateraansch Concilie van 1179 ging tegen de politiek der pausen en vaardigde een rechts-decreet uit, waarin de rechten der Joden aanmerkelijk werden bekort. Hun werd opnieuw verboden Christelijk personeel in dienst te hebben, nieuwe synagogen op te bouwen, hun nabestaanden, als die tot het Christendom overgingen, te onterven.

Doch het effect van deze besluiten was gering. Zij bewijzen veeleer dat men het in deze tijd noodig oordeelde, het aanzien der Joden wat te temperen; want dat zij aanzien en ook welvaart genoten, blijkt uit de beschrijving van den bekenden Israëlietischen reiziger Benjamin de Tudela, die omstreeks 1160 Rome bezocht en hoog opgeeft van de betrekkelijke vrijheid die zijn broeders er genoten, in tegenstelling met hetgeen hij in andere landen had opgemerkt.

Er leefden toen 200 Joodsche gezinnen in de stad. Paus Alexander III (1159—1181) had zelfs een Jood, Jeheliël genaamd, tot schatmeester en de Heilige Stoel voer daar zeer wel bij.

Het is eerst onder de regeering van den geduchten paus Innocentius III (1198—1216), dat de Joden te Rome door de bepalingen van het geestelijk en wereldsch gezag in minder gunstige conditie worden gebracht. De paus, die de Albigenzen te vuur en te zwaard deed uitroeien, die wist te bewerken, dat in 1202 de vierde kruistocht tegen de ongeloovigen werd ondernomen, die ook de eerste inquisitie instelde, deze ijverige paus vernieuwde wel, in het eerste jaar van zijn pontificaat, de bul van Gregorius den Grooten, maar bewerkte tevens, dat in 1215 bij decreet van het vierde Lateraansch Concilie de Joden in de Christelijke maatschappij theoretisch volslagen rechtloos werden, zonder aandeel hoegenaamd in het burgerschap.

Dit concilie was het, dat voorschreef hoe de Joden zich door een duidelijk kenteeken, de beruchte gele kap of tabberd, van de overige bevolking hadden te onderscheiden. Het dient terstond gezegd, dat lang niet alle stedelijke regeeringen de hatelijke besluiten in volle strengheid hebben toegepast. De Venetianen deden het uit koopmansnijd, de Romeinen deden het niet en de paus had er geen belang bij den „Comune" die in dezen tijd trouw zijn zijde hield, te dwingen. Gregorius IX beproefde het in 1235, doch met weinig succes.

Geïsoleerde gevallen, waarin Joden werden lastig gevallen daargelaten, was Rome gedurende de geheele 13e eeuw een soort wijkplaats, waar zij betrekkelijke tolerantie genoten. Een pauselijk besluit van 1255 leert ons dat een zestal Joodsche huizen te Rome gevestigd, handel dreven op steden van Zuid-Italië, voorzien van pauselijke patenten en geleidebrieven.

Deze bescherming, tevens machtiging, is temeer merkwaardig, omdat de Joden sinds 1215 van de ambachtscorporaties, waaronder die der kooplieden, geen lid mochten zijn. Het is mogelijk, dat de bepaling in sommige gevallen door vennootschap met een Christen werd ontdoken, doch het bedoelde pauselijke decreet van 1255 heeft op Joodsche „firma's" betrekking.

De Joden woonden in dezen tijd voornamelijk aan gene zijde van den Tiber, tegenover het eiland, eenmaal aan Esculapius gewijd. Daar, in Trastevera, stond ook hun oude synagoge, die in 1268 afbrandde. Reeds in een *bul* van Leo IX (1049—1054) wordt de paus Fabritius, die het eiland met den vasten wal verbond, „Pons Judeaorum" genoemd.

Het bewonen van een bepaald kwartier was hun niet voorgeschreven, doch willekeurig vestigden zij zich in de buurt van elkander in de omgeving van hun bedehuis. Sedert, juist in de loop der 13de eeuw, het aantal Israëlieten in Rome weer sterk toenam, betrokken zij ook huizen op de andere rivieroever „Riona della Regola" en daar verrees ook hun nieuwe synagoge. Sinds 1145 was het verplichting geworden, dat bij de verheffing van een nieuwen paus, een deputatie uit de Joden met den Opperrabbijn aan het hoofd, den Stedehouder Christi moest gaan huldigen. Soms moest men om die huldiging een verre reis naar elders maken en dan bij den uittocht van den Heiligen Vader hem nogmaals eer bewijzen.

Het vaste geschenk, dat bij iedere intocht en voorts elk jaar in de Paaschweek werd aangeboden, bestond uit één pond peper en twee ponden kaneel. Voorts moest een exemplaar van den „Pentateuch" (de vijf eerste bijbelboeken) worden overhandigd, dat dan door den paus weer werd teruggegeven met deze woorden: „Legem probo, improbo gentum", (De wet keur ik goed, doch niet het volk.). Men zegt, dat Innocentius III aan deze gewoon geworden formule met strenge stem de woorden toevoegde: „guondam populus, nunc nostis (voorheen een volk, nu een vijand).

Toen sloeg de schrik de Joden om het hart. Het aanbieden van den „Pentateuch" heeft tot de tweede helft der 15de eeuw plaats gevonden, en wel gedurende de plechtige intocht van „Ponte degli Angeli". Bij zijn nadering werd de paus door psalmen begroet, in het Hebreeuwsch hem toegezongen. Dan moesten de Joden zich in het stof werpen. Het schijnt dat Pius II deze vertooning heeft afgeschaft. Misschien was het ter vervanging van dit eerbetoon, dat de Joden te Rome sedert gehouden waren de eerepoort van Septimus Severus en den weg over het Forum tot den boog van Titus toe op hun kosten te versieren, wanneer de nieuwe paus van St. Pieter heentoog om plechtig bezit te nemen van de aartsbasiliek St. Jan van Lateranen, zijn eigenlijke bisschopskerk. Dat juist dit gedeelte met inbegrip van den boog van Titus, opgericht om den val van Jeruzalem in herinnering te houden, door de Joden moest worden versierd, was voor hen natuurlijk vernederend en smadelijk.

Het geestelijk leven der Joden is in de middeleeuwen bijzonder belangwekkend geweest, doch ons bestek laat niet toe daar over uit te wijden. Het had in de derde eeuw nog een bepaald oriëntaalsch karakter.

Niet alleen werden de wetenschappen beoefend, maar in den betrekkelijken bloeitijd, die valt tusschen 1100 en 1300, heeft de Eeuwige stad meer Joodsche dan Christelijke dichters voortgebracht.

Geen beeldende kunstenaars, daar deze geen emplooi konden vinden.

De geletterde medicus Emanuel Romanus, was onder de regeering van Bonifacius VIII zóó befaamd, dat hij de Hebreeuwsche Dante is genoemd.

Niet onmogelijk en zelfs waarschijnlijk is het, dat de beide groote geesten elkander te Verona aan het hof van Can Grande hebben ontmoet. Zeer stellig heeft Emanuel Dante's invloed ondergaan, maar zijn poëtische reis door Hel en Hemel heeft niettemin verdienste van oorspronkelijkheid. De veertiende eeuw, de eeuw van de ballingschap der pausen te Avignon, is voor de geheele stad Rome een tijd van diep verval geweest en de Joden konden zich daar-

aan met geen mogelijkheid onttrekken.

Bijzondere bescherming genoten zij weer van paus Bonifacius IX (1389—1404) die wist door te zetten dat de Joden tot Romeinsch burger werden verklaard en als zoodanig beschermd en geacht. Deze emancipatie was vooral te danken aan twee Joodsche artsen, Emanuel en zijn zoon Angelo, die geheel belangeloos de arme burgers behandelden. De voorgeschreven kleederdracht bleef verplicht. behalve in zekere straten op de beide Tiber-oevers, met name genoemd. Overtreding van het voorschrift werd gestraft met een boete van elf stuivers, waarvan de helft aan den aanbrenger werd uitgekeerd. De positie der Israëlieten wordt in dezen tijd ook buiten Rome zóó sterk, dat hun gemeenten in 1416 te Bologna en in 1418 te Forli openlijk congressen konden houden. Bij deze congressen werd een sociale actie ondernomen tot steun aan behoeftige synagogen.

Deze gunstige tijd mocht echter niet voortduren. Eugenius IV vaardigde in 1442 een edict uit waarbij de Joden zonder meer moesten terugvallen in een staat van politieke en sociale slavernij.

Zelfs werd het bestudeeren van hun heilige boeken, met uitzondering van die van 't Oude Testament, streng verboden. Het uitoefenen van alle ambten werd hun weer ontzegd. Nadat een groot bedrag aan gouden dukaten in de pauselijke schatkist was gestort kregen ze toch intrekking van genoemden bul.

Het schijnt dat Calixtus II (Borgia) na zijn kroning in 1445 een dergelijk onwaardige praktijk van chantage wilde toepassen. Wederom werden alle oude verbodsbepalingen hernieuwd, doch meteen onderhandelingen geopend. De paus regeerde echter te kort om zijn oogmerken uit te voeren en zijn opvolger Pius II (Aeneas Silvius Piccolomini) humanist in merg en been, was de Joden gunstig gezind en dat was ook Sixtus IV (1471—1484) tenminste inzooverre de Hebreërs zijn eigen onderdanen waren. Als de middeleeuwen eindigen zijn de Joden te Rome wel steeds opnieuw bedreigd, maar tevens in tel door wat zij bijdroegen tot de publieke welvaart. Het zou anders worden. *(Wordt vervolgd)*

J. H. KRUIZINGA

DE OORSPRONG

(naar De Hartog)

De Oorsprong en de Draagkracht van den tijd,
van Schepping en Herschepping van ons Leven,
die ons het kennen, denken, gelooven heeft gegeven,
de Energie door alle eeuwen strijd
valt als een verre lichtstraal in ons hart. En blijkt gewis
een straal van kracht en licht, die naar den Geest
uit 't eeuwige komt storten in den tijd.
En dien HIJ raakt, ziet dan den hemel wijd
geopend, dag en nacht, en schouwt bevreesd
in 't eeuwig tegenwoordige van Gods geheimenis.

TOM MEIJNEKE

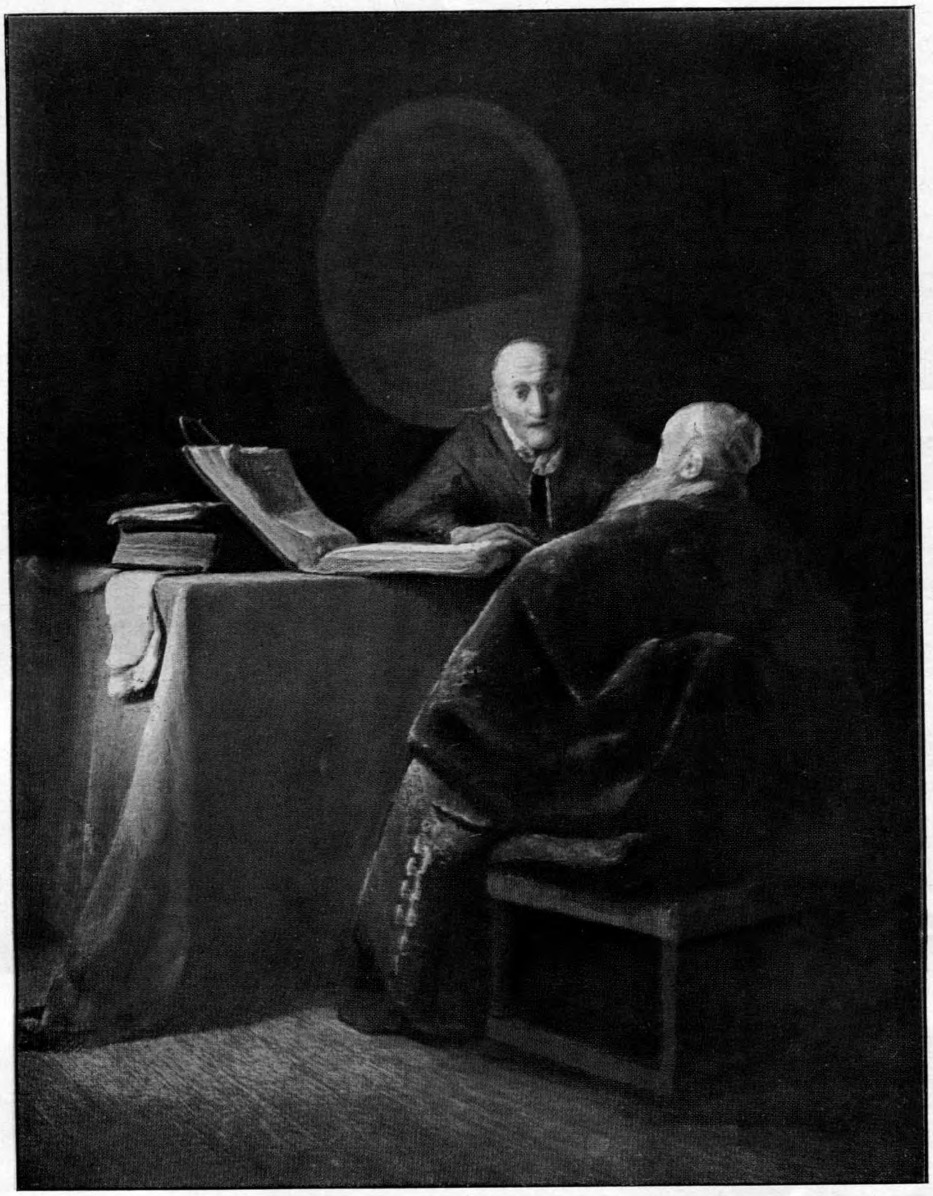

DE BEIDE GELEERDEN
SCHILDERIJ VAN REMBRANDT

K. JONKHEID

HET JAAR TWEE DUIZEND ÉÉN

EEN NIEUW VERHAAL, GECONSTRUEERD UIT AANTEEKENINGEN VAN EEN ONBEKEND AUTEUR UIT DE 21-STE EEUW

I. De verdwijning van het kostbare stuk.

Het was een stille, maar koude herfstdag in het jaar 1999.

Op een verlaten gracht met vervallen huizen, vroeger deftig, maar versmaad door volgende geslachten en thans onbewoond, liep een jong student in losse kleedij door de oude academiestad.

Hij liep met vlugge passen, lenig en veerkrachtig, met elastische bewegingen van zijn welverzorgd lichaam, dat gemasseerd, geoefend en gebaad was naar de eischen der ten top gevoerde wetenschap aangaande lichaamsvorming, schoonheid en gezondheid.

Een hoek omslaande, stapte hij een gemoderniseerde straat binnen met hooge bouwsels van vijftig- en honderdwoningenhuizen, waar in het midden de auto's raasden, terwijl de voetpaden langs de gevels slechts weinig wandelaars toonden.

Op eenigen afstand naderde een collega, een jonge Chinees, wiens grootvader in Nederlandsch Indië millioenen had verdiend en ook millioenen weer verloren bij een crisis in de suiker, maar tenslotte toch, hoewel als katjangverkooper begonnen, met eenige resteerende millioenen naar China was terug gekeerd, om in zijn vaderland begraven te worden.

Hij liep met zijn hoofd rechtop, maar zijn blikken gleden langs den grond in het tempo van zijn gang.

Plotseling sloeg hij de oogen op, want de ander riep hem toe, onverwacht, om hem te doen schrikken —: „Oei! Zie je me niet?"

Oei Soei Tjing glimlachte goedig, onverstoorbaar, zonder eenig teeken van verrassing of schrik en antwoordde toonloos: „Ik liep in gedachten."

„Jij bent altijd in gedachten, maar wat je denkt, kom ik nooit te weten."

Opnieuw die stille glimlach, gevolgd door het op zachten toon gegeven antwoord: „Dat is ook niet noodig." En daarna de rustige vraag: „Vertel jij alles, wat je denkt?"

„Aan jou wel," klonk het antwoord, vlug en schertsend gegeven en gevolgd door het commando: „Ga met me mee naar mijn kamer."

„Waarom?"

„Dat zul je hooren."

Zwijgend stapten ze voort, de stoere Nederlander, een kwart meter langer dan zijn vriend uit Azië, en de tengere Chinees, beiden gedragen door een onverklaarbare sympathie, die al spoedig gestold was tot dikke vriendschap en nog altijd hechter en secuurder werd.

Door een breede poort, die naar verhouding veel te laag was en daardoor een gewaarwording van somberheid wekte, kwamen ze in de hal van een pas voltooide honderdwoningenflat.

De hal was zonder ramen toch zacht en helder verlicht, zonder schaduwen en zonder duistere hoeken. Het leek, dat getemperd zonlicht van alle zijden binnen kwam, dank zij de technisch volmaakte installatie voor indirecte belichting door verborgen kunstzonnen.

Ze stapten in een der kotjes van de dag en nacht doorloopende lift, waarvan het rechtergedeelte onafgebroken in matig tempo naar boven en het linker naar beneden schoof.

Op de verdieping, door den student bewoond, stapten ze uit en verdwenen achter een der vele deuren, die den ronden wand vormden van de bovenhal rondom den lifttoren, welke wand uitsluitend bestond uit deuren en kozijnen. Ook hier dezelfde kunstige verlichting.

Maar de kamer, die ze binnentraden, had een prachtigen glazen wand, die onbelemmerd uitzicht gaf op den gewelfden hemel omhoog, het wolkenspel bij dag en den sterrengloed bij nacht en tevens op de wereld beneden, de stad, de boomen,

de gebouwen en de grachten en in de verte het vlakke land met groeiende gewassen, breede verkeerswegen en vliegvelden met honderden hangars voor groote en kleine vliegtuigen.

De student Dooreman had zijn vriend Oei meegenomen, om hem zijn kamer te toonen en bestudeerde daarom diens gezicht, al verwachtte hij niet veel resultaat van die studie.

Oei keek rond zonder teeken van verbazing of verrassing, hoewel met aandachtige belangstelling, maar hij sprak geen woord en Dooreman wou niet vragen: „Hoe vind je, dat ik hier zit?"

Oei nam plaats en keek afwachtend naar zijn vriend en speelde terwijl met een klein horloge, dat aan zijn pink bevestigd was als de steen van een zegelring. Hij schoof en draaide den ring heen en weer en keerde dan zijn blik liefkozend naar dit kleine voorwerp, waarop zijn aandacht verder gevestigd bleef.

Dooreman, voor de zooveelste maal, bestudeerde opnieuw de kleine handen, de dunne lenige vingers en heel de tengere en geringe gestalte. Daarbij moest hij denken aan het zonderlinge geval, dat dit Aziaatje de vlugste student van de Academie, de knapste jurist van de Faculteit was. Wat zou hij later worden? En waarom streelde hij dat kleine horlogetje zoo? Het was toch maar een geschenk van zijn vader!

„Morgen ga ik met een groepje collega's naar het Museum. Heb je zin, mee te gaan?"

„Ik ben er eens geweest en vond het zeer belangwekkend."

„Vooral voor jou. Er is een kolossale collectie uit China en geheel Azië. Ook uit Egypte."

„Ik weet het. En ik zal graag van de partij zijn. Aardig van je, om aan mij te denken."

„Het is zeker geen bezwaar, dat het groepje uitsluitend bestaat uit theologen? Jij bent de eenige jurist."

„Ik ga niet als jurist."

„Als wat dan wel? Toch niet als Chinees?"

„Misschien wel. Misschien ook eenvoudig als belangstellende."

Dooreman dacht na. Verandert er iets bij Oei? Is hij niet meer de bewonderaar van Europa's cultuur, zooals hij dat in het begin was? Waarom zegt hij niets van dit gebouw en van deze kamer? Het is waar ook! Dat visitekaartje! Daar wou ik hem nog naar vragen.

Toen Oei pas in Nederland was, had hij dadelijk zijn naam op Europeesche wijze laten drukken: S. T. Oei. Maar een paar dagen geleden had Oei iets voor hem opgeschreven op de achterzijde van een kaartje en had hij gezien, hoe zijn naam weer den Chineeschen vorm had: Oei Soei Tjing. Had hij tweeërlei kaartjes?

Terwijl hij de woorden overwoog, waarmee hij zijn vraag zou stellen, scheen Oei te voelen, dat er iets naderde, want handig leidde hij Dooremans gedachten af, door bewonderend te zeggen: „Wat woon je hier prachtig!"

Onmiddellijk was de ander gewonnen. Zijn oogen werden groot en met een lach van voldoening antwoordde hij geestdriftig: „Ja, wat zeg je er wel van?"

Maar Oei zei niets. Hij antwoordde zonder woorden, want hij leunde achterover, om eerst het geheel te overzien en boog zich vervolgens langzaam naar voren, naar rechts en naar links, om ieder detail de aandacht te schenken, waarop het recht had.

Ook de bewoner zelf deed alzoo en genoot mee in de bewondering van zijn vriend.

Het was ook wel de moeite waard.

De kamer was ruim en modern gemeubileerd in strakke lijnen.

In het midden stond een groote ronde tafel met een tafelblad van glas, dat rustte op vier metalen pooten, die vlak bij den grond plotseling naar elkaar bogen en een kruis vormden, welks omgebogen einden op den grond rustten. Dit verschafte de tafel iets soepels, een soort veerkrachtige, meegevende buigzaamheid.

Ook het overige meubilair bestond grootendeels uit glas, gevat in gebronsd koper, brons of andere mengels van metalen. Het glas was ondoorzichtig, doordat het was gekleurd in rood of groen of terracotta naar de keus van den kooper. En alle stukken misten het glanzend gepolijste van het vroegere werk der oude schrijnwerkers, wier moeizame arbeid verdrongen werd door smeltkroezen en gietmachines, die het vloeibaar vuur van glas en metalen lieten stollen in alle gewenschte figuren, vormen en modellen.

Aan de wanden hingen schilderijen van geperst hout en afgietsels in gips of andere speciën waarop alle voorwerpen gekleurd waren in hun natuurlijke kleuren. Het aantal daarop voorkomende halfnaaktfiguren deed zien, dat de lichaamcultus en de eeredienst van het vleesch hoog in aanzien stonden en ook reeds den weg vonden naar de woon- en studeerkamer van dezen student in de godgeleerdheid, die later, evenals zijn vader, predikant hoopte te worden in de machtige kerk, die zich door politieke relaties en maatschappelijk dienstbetoon aan de grooten der aarde een aanzienlijke plaats in de samenleving verworven had.

De verlichting van het vertrek geschiedde door verborgen lampen tusschen het plafond, de verwarming door electrische comforen onder ijzeren roosters in de vloeren. Alle vloeren waren geluidloos, wijl gedekt met rubber, versierd met vlammende figuren in felle kleuren.

Ze zaten eenige minuten stil, tot Oei vroeg: „Hoe laat, morgen?"

„Het gebouw sluit om zeventien uur, om veertien uur vinden we elkaar aan den ingang."

„Dat is goed."

Hij zat nog even zwijgend en stond toen op. „Tot morgen."

Den volgenden middag besteeg een vroolijk groepje studenten de trappen van het Museum, maar binnen werden ze behoorlijk stil en keken, slenterend in de lange gang, door de deuropeningen in de zalen, waarvan ze er tenslotte een binnentraden. Eerst keken ze oriënteerend rond, maar geleidelijk werd hun aandacht getrokken en maakten ze elkaar opmerkzaam op bijzonderheden.

Het scheen, dat Oei al dadelijk gevangen was. Hij bekeek de schatten van het oude Oosten, de heerlijkheden van Egypte, de oude Boeddhabeelden uit Burma, de Gautama's uit Siam en Cambodja.

Maar het meest troffen hem de rustige en fijne kunstuitingen uit zijn China, het eeuwenoude land zijner vaderen.

Vazen, beeldjes en dierfiguren van het prachtige Bergkristal uit het tijdvak Kien-Long, zuiver en doorzichtig als lucht, broze beelden van gebrandschilderd aardewerk, glad en glanzend in onberispelijk glazuur uit het tijdvak Ming en, weggestopt in een wandkast, de nog fijnere popjes van het heerlijke Blanc de Chine, zuiver wit, vervaardigd door nijvere vingers van een onaanzienlijk lichaam, waarin de ziel van een kunstenaar woonde.

De anderen waren van hem afgedwaald. Zij hadden meer oog voor de weelde der Oostersche vorsten, zwaarden en krissen van louter goud, kunstig gegraveerd en ingelegd met edelsteenen, gouden doozen, rook- en sirihstellen, massief gouden schilden en, vlak daar naast, wanstaltige beelden van afgedankte goden, door iedereen vergeten en door de verlichte theologen met meelijdenden spot bekeken.

Een man van het groepje liep terug naar Oei, liet een oogenblik zijn oogen gaan over de Chineesche kunstwerken uit lang vervlogen eeuwen en zei met voldoening: „Wij hebben hier een prachtige collectie, vind je niet? Om zoo iets te zien, moet een Chinees uit China naar Nederland reizen."

„Of naar Engeland."

„Naar Engeland ook."

Toen antwoordde Oei iets, dat de ander niet verstond. Als de taal der Chineezen hem niet vreemd was geweest, zou hij verstaan hebbenen: „Maar het is alles gestolen."

„Wat zeg je?"

Oei hoofdschudde met een afwezig lachje en keerde zich weer naar de kostbare zaken. De ander drentelde terug naar zijn kameraden, zich afvragend, wat die Dooreman toch zag in dezen stillen Aziaat, die nochtans de knapste van allen was. Ondoorgrondelijk!

Oei keek hem niet na, maar mompelde nog eens in de taal van zijn moeder: „Gestolen, alles gestolen, Barbaarsche duivels."

Vóór het sluitingsuur was de weetlust der heeren al bevredigd en verzamelden ze zich voor vertrek.

Dooreman zocht zijn vriend Oei. „Die is al vertrokken. Hij voelde zich bij ons niet thuis."

Twee dagen later op wandeling zijnde, zag Dooreman, hoe zijn vriend Oei opnieuw het Museum binnentrad. Zijn eerste opwelling was, ook binnen te gaan, maar het mooie weer hield hem terug.

's Avonds van dien zelfden dag zat de student Oei op zijn kamer en genoot rustig zijn diner. Hij dacht aan zijn welgeslaagd museumbezoek. Twee of drie groe-

pen bezoekers van buiten hadden de zalen gevuld en de aandacht der bewakers afgeleid.

Na den maaltijd ging hij altijd rusten en sloot hij de kamerdeur met het nachtslot.

Zoo ook nu. Maar ditmaal ging hij niet rusten. Hij sloot de deur en schoof behoedzaam de gordijnen dicht en ontstak toen een lampje op een klein bureau in een hoek van het vertrek.

Toen alles veilig was, opende hij een koffer en nam daaruit een voorwerp, gewikkeld in een gekleurden doek van ordinaire stof. Het leek een onooglijk pakketje.

Voorzichtig als met liefkoozende handen maakte hij de omwikkeling los en plaatste het voorwerp met geluidlooze bewegingen in het licht van de lamp.

Het bleek een kostbaar stuk van hooge waarde, een prachtig beeld van een predikend heilige uit den tijd van het Lamaïsme in China, ernst, rust en aandacht uitbeeldend in zijn houding. Hij zat met gekruiste beenen, de linkerhand, met de rustige losheid van ontspannen spieren, liet hij rusten in den schoot, de rechter hield hij opgeheven tot borsthoogte, duim en wijsvinger vormden een betoogenden cirkel, de overige drie vingers daarnaast staken in zachte ronding omhoog.

Oei's oogen keken aandachtig, zijn gladde vingertoppen streelden, zijn kleine handen betastten aan alle kanten het kostbaar bezit, kostbaar, niet om de banale waarde in geld, maar om de heilige mystiek van een door dertig eeuwen omsluierd verleden.

De avond ging rustig voorbij en de volgende morgen bracht geen bijzonderheden. Maar in den laten namiddag, juist toen de avondbladen verschenen waren, ontstond er in de academiestad eenige beroering, doordat een extra politiebericht, in vier talen afgeroepen, en het geschreeuw van krantenjongens met extra bladen en bulletins, melding deden van een pas ontdekten diefstal in het Museum.

Een uur later joegen krachtige zenders televistische afbeeldingen van het verdwenen stuk door den aether naar alle einden der aarde, ook waren alle douaneposten gewaarschuwd en was het net gereed, dat dief en gestolen voorwerp ongetwijfeld vangen zou.

De Westersche wereld bleef onbewogen, alleen de oogen van opkoopers en antiquairs sperden zich wat wijder.

In de museumstad was eenige belangstelling, gemengd met onvriendelijke gevoelens jegens den brutalen dader. Maar in het Verre Oosten glom een stille glimlach op menig gezicht, een lach van voldoening over het verdwijnen van den heiligen prediker met de sprekende vingers en het zwijgende gelaat.

Den volgenden morgen verschenen de kranten met schreeuwende opschriften in opzichtigen druk. Maar nieuws brachten ze niet. Het verdwenen stuk was nog niet gevonden en de dader niet ontdekt.

De twaalfuurkranten zwegen over het geval, wisten dus geen nieuwe bijzonderheden, maar de avondbladen kwamen met lange, diepzinnige beschouwingen.

II. De doorzoeking van het huis.

Dooreman was op weg naar de groote Leeszaal van de Openbare Bibliotheek.

Deze leeszalen hadden zich in den loop der jaren ontwikkeld tot verzamelplaatsen van het intellect, dat daar las, studeerde en vooral discusseerde. Alle maatschappelijke vraagstukken, alle politieke verwikkelingen in binnen- en buitenland werden daar besproken, geleerde en schijngeleerde sprekers hielden daar lezingen over de onderwerpen van den dag. Wie niet praten of luisteren, maar rustig lezen of studeeren wou, kon zich terugtrekken in de studiezaal of in een der dubbelwandige studeercellen, die ten gerieve dezer gering in aantal zijnde bezoekers waren aangebracht. Het meerendeel liep in en uit of leverde zijn aandeel in het gezoem van stemmen.

Deze verwording van het oorspronkelijk karakter der Leeszalen had deze instellingen een bont allerlei van ondefinieerbare elementen toegevoerd. Geheime agenten, spionnen, politieke propagandisten, particuliere detectives, mannen van de Geheime Recherche en klaploopende slampampers, die niet lazen, niet spraken, maar alleen keken en luisterden, altijd beschikbaar voor iedere duistere opdracht.

Hier werden complotten gesmeed, misdaden bedacht en plannen uitgewerkt op wetenschappelijke basis, hier hadden ontmoetingen plaats, die in schijn toevallig, maar in waarheid vooruit besproken wa-

ren, hier leefden de wijsheid, het onverstand en de misdaad naast elkaar.

Dooreman had in het plaatselijk dagblad uittreksels gelezen van beschouwingen in de groote bladen, die hij nu in extenso wilde doorlezen, omdat hij niet begreep, hoe een simpele diefstal daartoe aanleiding geven kon.

Het hoofdartikel van een leidend blad, spreektrompet van een machtig handelsconcern met veel commerciëele belangen in Oost Azië, wees op het gevaarlijk opgevoerde Nationalisme, gevaarlijk gebleken in het nuchtere en koele Europa, maar ongetwijfeld veel gevaarlijker bij Zuidelijke volken, in de Indiën en in het Oosten en in staat, zoodra de geestdrift der gekleurde rassen onbeheerscht uitschoot, heel de beschaafde wereld in vlam te zetten en te verteren.

Hadden de aartsvijanden China en Japan elkaar niet gevonden en zich vereenigd tot een machtig blok? Hadden beiden de oude nationale leuzen als: „China voor de Chineezen", zelfs „Azië voor de Aziaten" niet laten varen en vervangen door de verbijsterende kernspreuk: „De wereld voor Azië"? Dat beteekende: De wereld voor het gekleurde ras. Wezen niet verschillende teekenen op een geheimen spionnagedienst, die alle blanke werelddeelen omspande? Was het aantal Aziatische studenten aan Europeesche Universiteiten en het aantal handelsemployé's bij Amerikaansche grootbedrijven de laatste jaren niet vertien-, mischien wel vertwintigvoudigd?

Onrustig liet Dooreman zijn krant zakken en keek rond in de zaal. Zijn hier Japanners of Chineezen of andere Aziaten aanwezig? Hij monsterde de gezichten, maar zag niet anders dan dood-alledaagsche Nederlandsche facies, onbeduidend en ongevaarlijk. Of waren dat maar maskers, die gevaarlijke dingen verborgen? Och nee, besloot hij, die krant zwamt maar wat, die heeft een bedoeling met haar alarmeerend geschrijf, daar moet een paniekje aan de Beurs of iets anders uit geboren worden, waar bankpapier mee te winnen is.

Toch bleef hij zich onprettig voelen. Geheime spionnagedienst! Oei zal toch geen spion zijn? O, nee, dwaasheid, onzin. Maar dat bezoek in zijn eentje aan het Museum? En de verdwijning van dat kostbare stuk op denzelfden dag?

Hij kreeg het warm en liep daarom naar de groote thermometer in de zaal, om zich te overtuigen van de temperatuur, maar ontdekte, dat er volstrekt geen reden was tot warm worden.

Dan maar naar buiten, even rondwandelen en tegelijk eens kijken, of hij Oei op zijn kamer vond. Hij zou hem toch graag even spreken, om zich gerust te stellen.

Oei was thuis en liet zijn vriend binnen.

De kamer was niet groot en het meubilair ouderwetsch, dateerend uit de jaren 1920 tot 1940. Het eenige modern-achtige stuk was een ligstoel met losse kussens, die door inschakeling van electrische stroom verwarmd konden worden.

De kamer van Dooreman was toch heel wat anders! Daar waren alle meubelen ultra modern, uitsluitend vervaardigd van glas en gepolijste metalen.

„Staat hier nog altijd die oude boel?"

„Het is Europeesch genoeg."

Dooreman zou niet gelet hebben op die woorden. Hij was gewend, ondoorzichtige antwoorden te krijgen van zijn vriend uit Azië. Maar nu trok het zijn aandacht.

Hij zei echter alleen: „Het is niet hygiënisch."

„Ik ben zelf hygiënisch. Straks, als het zomer is, gaan we weer heerlijk zwemmen."

„Ja," antwoordde Dooreman en glimlachte, maar hij dacht aan wat anders.

„Heb jij in het Museum dat stuk gezien, dat nu gestolen is?"

„Ja, ik heb het gezien."

„Was het mooi?"

„Heel kostbaar."

„Wie zal het gestolen hebben?"

„Dat moet de politie onderzoeken."

„Een Chinees zal het niet zijn."

„Chineezen stelen niet. Dat doen alleen de volken van Europa."

„Welke volken?"

„Allen. Jouw volk ook. Het heeft eeuwenlang gestolen van andere volken, kostbare voorwerpen, landen, bezittingen, vrijheid, zelfstandigheid, alles."

Dooreman keek verwonderd, maar Oei lachte met een breeden lach. Hij schertste dus maar. Of was het ernst?

Dooreman bleef twijfelmoedig. Bij vroegere zwempartijen had hij op Oei's rug de Mongolenvlek gezien. Nu trof hem zijn

Mongoolsch uiterlijk. Wat een verschil met twee of drie jaar geleden! Toen had Oei's gelaat nog het kinderlijk gevulde, het gladde ronde van een poppengezicht, dat alle Chineesche kinderen hebben op kiekjes en in geïllustreerde bladen. Maar nu was zijn gezicht hoekig en vierkant met naar buiten stekende jukbeenderen.

„Stelen blijft stelen," volhardde Dooreman.

„Terugnemen is niet hetzelfde als stelen."

„Heeft de juridische faculteit je dat geleerd?"

„Nee, de Bijbel, die jij me eens gaf."

„De Bijbel?"

„Ja, je kent toch het verhaal van het familiehoofd Abraham, die zijn neef Lot redde en het geroofde goed terugnam."

„O, ja, dat wel, maar..."

„Nou? Maar? Jullie, Westerlingen, zijt ondoorgrondelijke menschen. Vooral de christenen. Ze beroepen zich op den Bijbel en ze doen er niet naar."

„Hoe weet je dat?"

„Ik ken jullie geschiedenis, de geschiedenis van het blanke ras, en alles wat het China en de andere volken van Azië en Afrika heeft aangedaan, eeuwenlang. Nu komt die geschiedenis zich wreken. Je zult het zien."

„Oei, wat bedoel je?"

„Ik bedoel niets. Ik waarschuw alleen. Wij zijn vrienden."

Dooreman zat verbaasd. Wat moest hij hiervan denken? Maar nu moest hij weg. Daarom stond hij op.

„Ga je nu al?"

„Ja, ik heb geen tijd meer, later..."

„Kom straks nog even. Dan drinken we samen thee en praten."

„Goed, tot straks dan."

In den namiddag kwam Dooreman terug, hij was nieuwsgierig. Had Oei nog meer op zijn hart? Wilde hij daarom praten? En waarom vertelde hij niets van zijn tweeden gang naar het Museum? Hij had hem toch duidelijk gezien!

Ze zaten weer in de oude kamer en ze wachtten op het begin van een gesprek.

Toen werd er geklopt.

„Hier zijn drie heeren."

Meteen traden de heeren binnen.

„Is u meneer Oei?"

„Ik ben Oei Soei Tjing."

„S. T. Oei?"

„Jawel."

„Wilt u dit stuk inzien?"

„Wat is dat?"

„Een bevelschrift van den Officier van Justitie. Wij moeten uw huis doorzoeken."

„Mijn huis doorzoeken? Mag ik weten waarom?"

„In verband met de diefstal in het Museum."

Oei keek het stuk in.

„U kunt uw gang gaan," zei hij kalm.

Verwonderd had Dooreman toegeluisterd. Hij zag het onbewogen gelaat van Oei, die weer plaats nam recht tegenover hem, zonder eenig spoor van onrust.

Een oogenblik keek Oei hem vlak in zijn oogen met een blik, die hij nog nooit bij hem zag. Het was alsof die oogen in zijn ziel wilden dringen. Wat beteekende dat? Verdacht Oei hem van verraad? Zag hij in hem een spion, die het gesprek van vanmorgen had overgebracht aan de politie en daardoor de huiszoeking uitgelokt? Zou Oei dan toch de dader zijn? Waarom anders die doorzoekende blik? Maar dan zou de huiszoeking het verdwenen stuk ongetwijfeld te voorschijn brengen. En wat dan? Dan werd Oei gearresteerd! En hij zelf? Hij zat hier ook!

Hij voelde het zenuwachtig bonzen van zijn hart en hij benijdde den ander om zijn kalmte en vroeg zich af, hoe diens hartslag wezen zou. Graag zou hij een oogenblik zijn pols controleeren.

Onrustig stond hij op.

De drie heeren richtten de oogen op hem.

„Kan ik vertrekken?"

„Neen, mijnheer. Het huis wordt bewaakt. Er mag niets of niemand uit, voor wij met ons werk gereed zijn."

Hij zonk weer in zijn stoel en keek opnieuw naar het onbewogen gezicht van Oei, die niets verried, terwijl hij rustig rookte en toekeek, wat de mannen deden. Lag daar niet een zweempje van verholen spot op zijn facie? Zoo zijn die Aziaten, dacht hij. Dat rustige masker kan evengoed een teeken van schuld als van onschuld zijn.

De heeren gingen weer voort. Ze doorzochten de kasten, wierpen doozen en laden overhoop, haalden het bed uit elkaar, keerden de divan ondersteboven. Maar Dooreman wist nu, dat het komen zou. Hij twijfelde geen oogenblik.

De meubelen werden verplaatst. De

vloer werd bekeken, het was een parketvloer. Maar de stukken parket waren er later los ingelegd over den ouden houten vloer heen. Daarom werd alles opnieuw van zijn plaats gesleept, om de losse vloer weg te nemen en de oude te inspecteeren. Alle naden werden bekeken, maar alles zat vast en toonde geen enkel teeken van ooit los te zijn geweest.

De mannen stonden op van den vloer en keken om zich heen. Een paar schilderijen van anno zooveel werden opzij geschoven om te zien, of daarachter een muurkastje verborgen was.

Niets.

Op een dressoir, verouderd meubel uit begin 20-ste eeuw, stond een Chineesch kistje, dat op slot was.

„Hebt u hiervan een sleutel?"

„Waarom wilt u dit kistje open hebben? Vermoedt u, dat het vermiste stuk in dit kleine kistje verstopt is?"

Zijn toon klonk niet ironisch, maar zijn oogen spotten.

„In het kistje kunnen zich aanwijzingen bevinden. Ik zal het zeer op prijs stellen, als u mij den sleutel geeft. Dan ben ik niet genoodzaakt het kistje mee te nemen en het deksel te doen verwijderen."

„Het bevat alleen brieven van mijn vader en mijn oom. Zulke stukken zijn ons heilig."

„Wij zullen uw stukken met discretie behandelen."

Oei stond op en deed het kistje open. Het bevatte alleen brieven in Chineesche teekens.

„Ik moet deze stukken meenemen voor onderzoek."

„Moeten de brieven gelezen worden?"

„Ja."

„Wie zal ze lezen?"

„Een landsman van u, een tolk bij de Chineesche legatie."

„Is dat noodig?"

„Ja, dat is noodig. Maar anders gebeurt er niets. Ik zal de papieren inpakken en het pakje in uw bijzijn verzegelen. Binnen drie dagen hebt u alles terug."

Toen dit werkje gereed was, ging de man zitten.

„U is met een groep studenten in het Museum geweest, twee dagen voordat de diefstal ontdekt werd."

„En twee dagen later was ik er weer."

„Twee dagen later weer? Op dien dag zelf? Waarom was dat?"

„Ik wilde nog enkele dingen zien, waartoe mij den eersten keer den tijd ontbrak."

Dooreman haalde diep adem, zoo verlicht voelde hij zich. Want deze vrijwillige mededeeling deed zijn verdenking weer dalen tot nul. Als Oei de dader was, zou hij zich zoo niet bloot geven.

De ongewenschte bezoekers groetten beleefd en wilden heengaan.

„Brengt u den boel niet in orde?" vroeg Oei. „Het kan zoo niet blijven liggen. Of denkt u, dat ik zulk werk doe?"

„Daar zal uw hospes wel voor zorgen."

„Dat is niet correct."

„Zijn de menschen in China zoo correct?"

„China is een beschaafd land. Was al beschaafd, toen uw ongeciviliseerde voorvaderen hier nog rondliepen met een dierenvel over hun naakte huid."

Dooreman voelde deze met kleineerende bedaardheid uitgesproken woorden van minachting jegens de voorouders van de bewoners dezer landen als een bedoelde beleediging. Want hij wist, hoe groot in China de vereering der voorouders was, hoe zelfs de eenvoudigste Chineesche familie haar familie-altaar had, waarop de namen der voorouders vermeld stonden en waar huldebetuigingen werden gebracht op Nieuwsjaarsdag en bij familiefeesten en op den eersten en den vijftienden dag van elke maand. Beleediging van de voorouders was erger dan beleediging van henzelf.

Maar de man tot wien Oei deze woorden sprak, wist dat niet en hij antwoordde spottend: „Misschien zijn we daardoor zoo flink uit de kluiten gewassen!" En uit de hoogte van zijn geweldige statuur keek hij neer op het kleine Chineesje.

Veertien dagen later had de politie nog niets gevonden, noch het vermiste stuk, noch den dader. En na drie weken evenmin. Het geval werd vergeten.

„Ik heb je beloofd, eens met jou naar een Chineesch eethuis te gaan," zei Oei tot zijn vriend Dooreman, „komt het je morgen of overmorgen gelegen? Je weet, dat mijn landslui beroemde koks zijn, die heerlijke spijzen koken."

„Ja, heel graag, morgen dan maar."

„Goed, kom dan in het middaguur bij mij lunchen en blijf dien dag bij me. We maken er een vrijen middag van en gaan

om zeventien uur naar het eethuis. Op later uren wordt het druk en rumoerig."

„Afgesproken."

Na die afspraak wandelde Oei 's avonds langzaam en zonder eenige belangstelling langs een breeden boulevard in een nieuwe rustige buitenwijk, waar in het avonduur veel wandelaars zich bewogen in de richting van het Bosch, de vijvers en het plantsoen.

Daar slenterde sloffend een armoedig vrouwtje. Ze zag er slonzig uit en ze liep kreupel. Onder haar arm droeg ze een slordig bundeltje. Haar kleine oogjes leken zwarte kralen en keken scherp van zich af.

Toen ze Oei in haar nabijheid zag, begon ze de voorbijgangers aan te klampen. „Och meneer, ik heb nog geen geld..."

De voorbijganger liep door.

Tweede slachtoffer. „Meneer, ik kan mijn logies voor vannacht..."

Geen antwoord.

Toen was Oei aan de beurt. „Meneer..."

Oei gaf haar een klein geldstuk en mompelde: „Morgen... morgen."

„Morgen," zei het vrouwtje en hinkte weg, blij met de ontvangen gift.

Ze ging een zijstraat in en nog een zijstraat, haar kreupelheid minderde. Ze rustte even in een portiek. Er passeerde niemand. Toen ontrolde ze het bundeltje, dat een lange mantel bleek te zijn van goede kwaliteit en nog nieuw. Ze trok dit kleedingstuk aan en trad weer naar buiten. Het terrein was veilig. Met den veerkrachtigen tred van een jonge vrouw liep ze de eerstvolgende zijstraat in en verdween in een der flatwoningen.

Een half uur later kwam ze weer naar buiten, maar geheel veranderd. Ze was nu een keurig gekleed jongmensch geworden, rap en lenig en een tikje Mongoolsch in zijn uiterlijk. Dit was zijn ware gedaante. Bedaard verliet hij zijn huis en wandelde naar de Groote Leeszaal, waar dien avond een bekend redenaar een causerie zou houden over: De zegetocht van het Christendom. Daar was iemand, met wien hij nooit openlijk converseerde, doch die nu in 't voorbijgaan een paar woorden van hem moest opvangen.

Den volgenden morgen was Oei al vroeg aan de Academie en woonde de colleges bij tot het einde toe.

In gezelschap van Dooreman ging hij naar zijn kamer, om daar de lunch te gebruiken.

De kamer was weer in orde en Dooreman dacht met verlicht gemoed terug aan dien emotievollen middag van de gerechtelijke huiszoeking. Dat was maar een leelijke fout van de Justitie! Zoo'n ouderwetsche kamer had toch wel iets gezelligs. De sfeer was er warm en huiselijk.

Ze bleven dien middag thuis en wandelden tijdig naar het eethuis. Daar had men niet alleen toegang tot de eetzaal, maar ook de keukens waren voor alle bezoekers toegankelijk en het bereiden der heerlijk geurende spijzen geschiedde door propere Chineesjes, volgens de hoogste eischen der hygiëne, onder de oogen van het publiek, dat vervolgens met verdubbelden eetlust plaats nam in de gezellige kleine cabines, waarin de eetzaal verdeeld was.

Na den maaltijd wandelden zij naar huis. Onderweg kocht Dooreman een avondblad. Toen ze weer in Oei's kamer zaten en een lichte afternoon hadden opgestoken, haalde hij de krant te voorschijn en ontglipte hem een kreet van verrassing. Onder Laatste Berichten stond met dikke letters:

Het Museum opnieuw bestolen!

Zeer oude en kostbare Chineesche voorwerpen op onverklaarbare wijze verdwenen.

Ook Oei toonde groote belangstelling. Maar hij luisterde rustig naar het relaas, dat Dooreman voorlas. Den heelen dag was hij in gezelschap van menschen geweest, 's morgens in de Hoogeschool en verder met Dooreman thuis en in het Eethuis.

Zijn alibi was prachtig. Er ontbrak geen minuut aan.

(Wordt vervolgd)

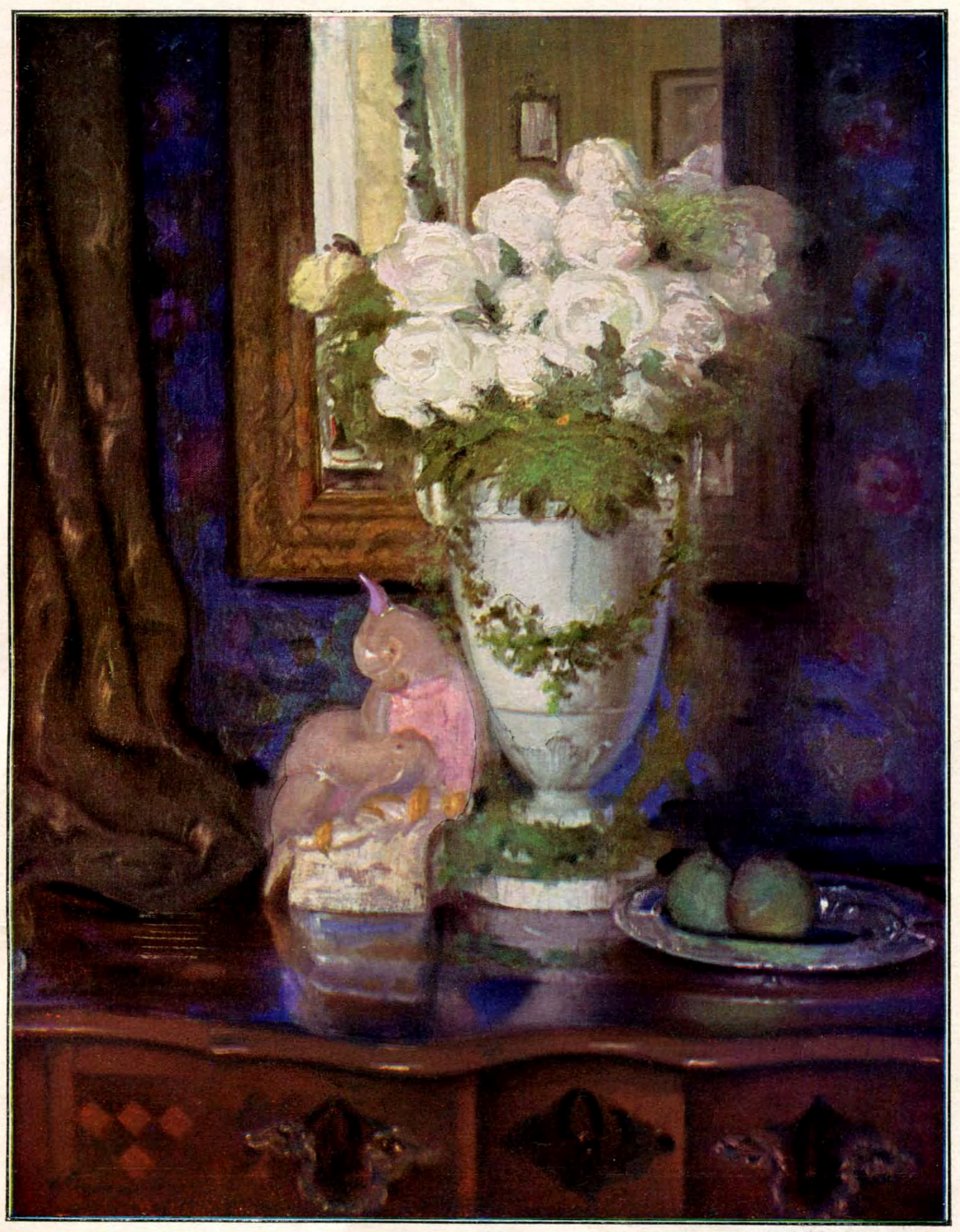

STILLEVEN
SCHILDERIJ VAN H. KNIRR

LEONORA CHRISTINA

EEN DEENSE FIGUUR UIT DE 17e EEUW DOOR K. LANTERMANS

Het spoor van de meeste mensen wordt spoedig uitgewist. Enkelen blijven in de herinnering voortleven, soms van een geheel volk.

Zoo iemand was en is Leonora Christina, de Deense Koningsdochter uit de 17e eeuw.

Ze groeide op, geëerd en gevierd aan het hof, werd daarna verguisd, zwierf als een gejaagd hert rond door half Europa, verviel tot de diepste ellende, en mocht de laatste jaren van haar lange leven het hoofd weer vrijmoedig opwaarts heffen.

Onder dat alles een innige verkleefdheid aan haar echtgenoot. En een onwrikbaar Godsvertrouwen.

„De vrouw met het hart van een man" droeg leed, waaronder de meesten onzer verpletterd zouden zijn. Zij bleef staan, en hief, na de slag, het hoofd weer op.

Moest *die* vrouw dat alles lijden?

Was ze schuldig?

Het volgend verhaal geeft de historische feiten zo sober mogelijk. Haar levensverwikkelingen spreken voor zich zelf.

Koninklijk?

Begin Juni 1621 zag zij het levenslicht *).

Leonora Christina werd ze gedoopt.

Haar vader was niemand minder dan Christiaan IV, de meest populaire van alle Deense koningen, wiens meest geliefde kind ze was.

Rooskleuriger kon bij de geboorte van een nieuwe wereldburger de toekomst zich toch moeilijk voordoen.

En toch! Haar leven was...

Christiaan IV was weduwnaar, had zoons, die hem konden opvolgen, en nam op 38-jarige leeftijd een meisje van 17 jaar tot zich, Kirsten Munk, een dame uit de hoogste Deense adel, die hij als zijn wettige vrouw erkende. Hun kinderen, twaalf in getal, waarvan er een paar jong stierven, behandelde hij als zijn „echte" kinderen. Later, toen Kirsten Munk ver van het hof was, sloot hij zich aan bij een van haar hofbedienden, Vibeke Kruse, bij wie hij ook kinderen had, die hij ook voor „echt" aanzag. Daarenboven had Christiaan IV nog „onechte" kinderen.

Leonora Christina, zijn „liefste kind", was het derde van hem en Kirsten Munk.

Dat een man, die zo leefde en zestig jaar als koning regeerde, als een vader van het volk aangezien kon worden, wijst op toestanden die noodzakelijk scheve verhoudingen moesten meebrengen. Leonora Christina heeft van die gevolgen ruimschoots haar deel gehad. Op twee en zestigjarige leeftijd liet zij haar vader, die toen allang dood was, tegen zijn kleinzoon zeggen, doelende op zijn „liefste kind" Leonora Christina:

„Wees eindelijk nu mijn liefste kind genadig."

Toen Leonora Christina een paar maanden oud was, werd ze door grootmoeder van moeders zijde meegenomen en met de oudere kinderen, en de andere, die later kwamen, opgevoed op het mooie landgoed van de schatrijke grootmoeder, die weduwe was, slechts één kind (Kirsten) had en steeds vol zorg was voor haar koninklijke kleinkinderen. Het was in die dagen onder de Deense hoge adel gewoonte, dat de kinderen door grootmoeder de eerste jaren werden verzorgd. De koning volgde daarin zijn voorname adel, die op zijn beurt hem in andere dingen graag nadeed.

Christiaan IV kwam telkens bij zijn kinderen, hield veel van alle en zorgde goed

*) Dit is het enige jaartal, waarmee de lezer in dit verhaal zal worden lastig gevallen.

voor hen: de moeder, Kirsten Munk bemoeide zich er al heel weinig mee.

Toen Leonora Christina zes jaar was, kwam ze in Kopenhagen aan het hof, dus bij haar moeder, Kirsten Munk. Ze kreeg een gouvernante en verschillende meesters. Nauwkeurig lette vader Christiaan op het onderwijs, vooral het godsdienstige, wat altijd in het Duits ging, waardoor ze in heel haar leven bijbelteksten steeds in het Duits aanhaalde. Ze was maar al te dikwijls in haar leven genoodzaakt geweest anderen, en vooral zich zelf, te troosten met een tekst.

Slechts een jaar bleef ze hier, in de „koninklijke" omgeving. De koning wist het wel, dat Kirsten Munk weinig naar de kinderen keek, den een sterk boven den ander voortrok en bepaald een hekel had aan Leonora Christina, misschien juist, omdat ze wist, dat dit kind den koning zo dicht aan het hart lag. Want in die dagen was de verhouding tussen de ouders al niet best meer: Kirsten Munk had een onaangenaam karakter. De koning zocht een gelegenheid om de kinderen een betere opvoeding te geven dan de achteloze moeder deed, die liever aan hoffeesten en hofpretjes dacht, ook als er over een paar weken weer een kind verwacht werd.

Zo werd Leonora Christina op achtjarige leeftijd naar Leeuwarden gezonden aan het hof van den Friesen stadhouder, wiens vrouw in de familie van Christiaan IV was. Daar waren ook zusjes van Leonora Christina. Hier was het, dat ze al duidelijke blijken gaf van een zelfstandig karakter, en dat ze, als het nodig was, wel alleen kon staan. Haar zusjes probeerden haar te bekladden en op zij te duwen, maar het eerste deerde haar niet, en het laatste mislukte, want nu reeds vertoonde zich in de kiem, wat later zou uitgroeien: een sterk lichaam bij de geestkracht van een man. Aan het Friese hof waardeerde men het, dat ze een kind was, dat haar woord hield. En even als ze een jaar te voren in Kopenhagen woord gehouden had, toen ze het verzweeg en bleef verzwijgen, dat de Duitse leermeester haar wel eens geslagen had, toen ze eenmaal beloofd had tegen dezen man, dat ze zwijgen zou. Zo kwamen er in Leeuwarden van diezelfde kleine gevalletjes voor.

Ook beleefde ze hier, naar men zegt, een klein stukje kinder-romantiek. Ze kreeg de waterpokken en zag er afschuwelijk uit. Een klein prinsje, Maurits, had haar hart gestolen. Uit jalousie brachten haar zusjes Maurits in haar kamer, om hem een afschrik van Leonora te doen krijgen. Maar het ventje, dat beloofd had, in alle stilte natuurlijk, later met Leonora Christina te zullen trouwen, kreeg ook de ziekte en stierf. Toen het lijkje opgebaard stond in het kleine kistje en daar neerlag met een krans rozemarijnen om het hoofd, wist Leonora Christina nog niet, dat het gestorven was. Een der ouderen beurde haar op en liet haar zo naar Maurits' bleke gezichtje kijken. Ze schrok hevig en viel in zwijm. Diep moet de dood van dit ventje haar jonge zieleleven aangegrepen hebben. Nooit in haar lange leven heeft ze de geur van rozemarijnen meer kunnen verdragen.

Nog een zusje van kleinen Maurits stierf in Leeuwarden en toen meende de koning, dat zijn kinderen teruggehaald moesten worden naar Denemarken: een goed jaar was Leonora Christina in Leeuwarden geweest.

De negenjarige ogen van het meisje keken scherp, toen ze weer in Kopenhagen terugkwam. Ze zag dat moeder zo vreemd deed tegen vader, hem onbeleefd behandelde, zelfs in het bijzijn der anderen.

De verhouding tussen de ouders was al veel erger dan kinderogen kunnen zien, of kinderzieltjes vermogen aan te voelen. De toestand werd onhoudbaar. Kirsten Munk had in niets meer behagen dan in het kwellen van den koning; aan het hof, in het bijzijn van hoge adellijke personen, en zelfs van de vreemde gezanten behandelde ze den koning op minachtende wijze. De mening van het hof was beslist voor den koning en tegen Kirsten Munk, die geen gelegenheid liet voorbijgaan om aan te geven, dat ze beu van den koning was. Wat de koning ook deed, om een schandaal te voorkomen, Kirsten Munk ging op de ingeslagen weg voort, kwam er onverholen voor uit, dat ze den koning niet meer kon luchten of zien en was voor het oog van de hele hofhouding bijzonder lief voor een Duits edelman, den Rijngraaf. Ze had toen al elf kinderen gehad.

Toen een twaalfde kind geboren zou worden, wilde de koning dat niet als het zijne erkennen en hield zich aan het hof

verre van Kirsten Munk, die maar steeds duidelijker aangaf, dat ze van het hof en den koning weg wilde. Eindelijk scheen des konings geduld uitgeput. Hij liet op 1 Januari Kirsten in het paleis berichten, dat ze kon heengaan, als ze dit verlangde. Daarop reed hij van het paleis heen. Wilde hij haar op de proef stellen?

Een half uur later vertrok er weer een rijtuig van het paleis dat Kirsten Munk naar haar eigen moeder bracht, die beweerde, dat Kirsten gek was. Ze heeft den koning nooit meer gezien, hoewel die nog 18 jaar geleefd en geregeerd heeft. De koning stelde dadelijk daarop een landgoed te harer beschikking, dat ze echter zonder zijn persoonlijke toestemming niet mocht verlaten. Hij heeft er steeds voor gezorgd, dat ze geen kans meer kreeg zijn aangezicht te zien.

Kort daarop sloot hij zich aan bij Vibeke Kruse, een vroegere bediende (hofdame) van Kirsten Munk.

Nu had vader Christiaan de armen vrij en besteedde veel zorg aan de opvoeding der kinderen. Zelfs keek hij er naar, of ze wel goed van warme kleren voorzien waren, waar vroeger wel iets aan ontbroken had. Bij de opvoeding behoorde ook het „verloven". De aanstaande mannen der kinderen van hem en Kirsten Munk moesten natuurlijk personen uit de hoge Deense adel zijn. In de keuze van die aanstaande schoonzoons moest hij dus voorzichtig te werk gaan. Dat waren voor hem stukken, en voorname stukken op het binnenlandse politieke schaakbord. Hij had zijn plannen. De uitslag heeft bewezen, dat hij verkeerde keuzen gedaan heeft, althans voor zijn eigen politiek.

In zijn dagen werd de Deense koning gekozen door adel en geestelijkheid. De adel stelde bij de verkiezing van een nieuwen koning heel wat voorwaarden aan een nieuwen liefhebber. Christiaan IV had zijn handen ook veel te veel gebonden naar zijn mening. Als hij nu de voornaamste personen tot a.s. schoonzoons kon krijgen, dan zouden hun belangen te veel aan het Hof gebonden zijn dan dat ze 's konings macht straks bij een opvolger zouden willen beknotten. In de plannen met schoonzoons heeft Christiaan IV grotelijks gefaald, zoals de toekomst maar te duidelijk heeft aangegeven.

Nauwelijks was Leonora Christina uit Leeuwarden in Kopenhagen terug, of het negenjarig kind werd verloofd met Korfits Ulfeldt, een man van 24 jaar, zeker nommer één uit heel de Deense adel. Daardoor werd door den koning een band gelegd om een kind en een man. Deze huwelijksband is sterk genoeg geweest om meer dan dertig jaren alle druk te weerstaan, ook onder de hachelijkste omstandigheden.

Korfits Ulfeldt was een zeer ontwikkeld man. Zijn vader bekleedde de hoogste post in het rijk, die van Rijkshofmeester, eerste minister, rechterhand des konings. En die rechterhand kon ook bij een zwak vorst den helen koning en daarbij het land besturen. Korfits vader was jaren de eerste persoon na den koning in het hele land. Al dadelijk viel van 's vaders glans op den jongen man af. Maar hij zelf betekende ook iets. Na de allerzorgvuldigste opvoeding in Kopenhagen genoten te hebben, reisde hij met een gouverneur half Europa af, bezocht de verschillende universiteiten, maakte kennis met volken en talen, deed de wetenschappen op, die een begaafd jongmens in die dagen machtig worden kon, werd een op-en-top Renaissanceman. Toen hij na deze zwerftochten in het vaderland terugkwam, sprak hij met het grootste gemak Frans, Duits, Engels, Spaans, Italiaans, terwijl hij zeer bedreven was in Latijn en Grieks. Daardoor was hij na zijn terugkeer onder de meestal onwetende Deense adel een grote uitzondering en nam al heel gauw een vooraanstaande plaats in. Vele dochters-hebbende vaders en moeders sloegen een oog op deze begeerlijke partij. Tot de koning in eigen persoon dit buitenkansje voor zich zelf reserveerde.

Van trouwen kon nog geen sprake zijn. Het kind van negen jaar was nog te jong. In dit opzicht durfde men in die dagen in Denemarken wel wat aan, wat huwelijken met kinderen en mannen betreft, en in heel Europa ook, maar zo ver kwam het in dit geval toch niet.

De verloving, die schitterend gevierd werd, hield in, dat de vader-koning nu terugtrad en de verdere opvoeding van de aanstaande echtgenote aan Korfits zelf overliet. Ulfeldt nam die dan ook direct ter hand. Te verwonderen is het toch niet, dat de man, die zelf doorkneed was in zovele wetenschappen bij de opvoeding van

zijn aanstaande vrouw voor een groot deel zijn aandacht wijdde aan haar intellectuele vorming. Hij liet haar in vele vakken onderwijzen of onderwees haar zelf. En dat de moeiten, daar aan besteed, niet verspild waren, bleek al ras bij de grote begaafdheid van het schrandere kind. Later kon Ulfeldt het in dit opzicht niet tegen zijn vrouw uithouden. Haar aanleg was bijzonder groot.

Leonora Christina's oudere zusters waren ook al verloofd met mannen uit de hoge adel. Maar die stonden èn in rijkdom èn in ontwikkeling èn in aanzien verre beneden Korfits Ulfeldt. Het gevolg daarvan was, dat sommige van die zusters vergingen van jalousie. Aangezien aan het hof onder de grote mensen afgunst, jalousie, kwaadsprekerij en achterklap welig tierden in die dagen, druppelde deze levensmethode ook op de kinderen over, met alle onaangename gevolgen voor Leonora Christina. Als haar lieve zusters met haar over Ulfeldt praatten, dan hadden ze het vaak over „je aanstaande vader". En dan hinkten ze daarbij door de kamer heen om Ulfeldt na te doen, die bij bepaalde weersgesteldheden veel last had van het ene been, waarschijnlijk een soort rheumatiek.

Het meest werd de jalousie opgewekt door iets eigenaardigs in Leonora Christina zelf. Van het eerste ogenblik af, dat haar vader haar met zijn beslissing aangaande haar toekomst bekend gemaakt had, was ze met hart en ziel aan Ulfeldt verbonden. Ze beschouwde hem als haar oudsten broer, aan wien ze zich volkomen overgaf, en voor wien ze ook geen geheimen meer had. Dat was een heel raar ding aan het hof. Men had daar zoo'n heel ander idee van het huwelijk. Die Noortie leek wel een nonnetie.

Jalousie geeft zich echter niet gauw gewonnen. Vrienden en vriendinnen, familie-leden, broers en zusters kwam Ulfeldt in het geheim vertellen, dat zijn aanstaande vrouw zich zoveel bemoeide, veel te veel bemoeide met een Duitsen prins, en dat dit al tijden het geval geweest was.

De verhouding van Ulfeldt en Leonora Christina, dien man en dat kind, is nooit vertroebeld geworden, niet in hun verlovingstijd en niet tijdens hun veel bewogen huwelijksjaren, hoe van buiten af daarvoor ook gewerkt is, en dat vaak met de laagste, de allerlaagste middelen. In de Deense hofkliek van die dagen staan die twee in gedachten voor onze geest, die wereldwijze man en dat geestkrachtige kind-meisje; ze hebben voor onze geestesblik de armen om elkaar heengeslagen, en ze laten zich door niets en door niemand van elkaar scheiden. Dat beeld, met de armen om elkaar geslagen, dat is het symbool van heel hun meer dan dertigjarig huwelijksleven.

Hun „verlovingsjaren" vormden voor hen een zeer gelukkige tijd. Ulfeldt had iets romantisch over zich. Hij was zeer zelfstandig. Zijn romantische neigingen trokken het kind met dat opene oog voor de werkelijkheid zeer aan. Zij zag de dingen, zoals ze waren; hij, zoals hij ze graag had. De een had, wat de ander miste, en omgekeerd.

Er wordt van Ulfeldt verteld, dat hij op de lange reis eens eenvoudig den gouverneur zijn congé gaf en zelf verder zwierf, omdat hij vrij wilde zijn, waarop vader den jongen man verder ook aan zijn lot overliet, omdat die zich best redden kon. In het vaderland teruggekeerd, diende hij zich bij het hof als een Fransman aan. Men herkende hem, vooral door zijn baard, niet. Als afgevaardigde van het Franse hof diende hij zich ook aan bij zijn vader, den Deensen Rijkshofmeester, die hem evenmin herkende, waarop de zoon de grootste moeite had zich als Korfits Ulfeldt te doen erkennen.

Maar 's levens jeugdspel moest een einde nemen. Toen Leonora Christina vijftien en Korfits Ulfeldt dertig was, bepaalde de koning de trouwdag. Met dit huwelijk, als met alle huwelijken van zijn dochters en die van Kirsten Munk had hij zijn bepaalde bedoelingen. Als koning moest hij steun hebben tegen de overmoedige Deense hoge adel, waarvan de koning feitelijk niet meer dan nummer één was. Wie konden hem in dat streven beter helpen dan schoonzoons uit dezelfde adel? De grootste zet op dit politieke schaakbord des konings was het huwelijk van Korfits Ulfeldt met Leonora Christina, „'s konings liefste kind", als ieder wel wist. Er was een eigenaardige aanhankelijkheid gekomen tussen den koning en dit meisie. Vader werd ouder en zwakker. En stond meest alleen.

Schitterend waren de hoffeesten tijdens

de bruidsdagen, koninklijk. Natuurlijk ontbrak daarbij moeder Kirsten Munk, die wel heel ruim door den koning onderhouden werd, zodat ze als een vorstin kon leven, maar op de plaats, die de koning wenste, dat is : ver van hem weg, opdat hij haar niet zien zou.

Heel Kopenhagen deelde in de feestvreugde. Men voelde met het „lieve kind" mee, maar men leefde die dagen ook mee met den vader, die steeds eenzamer werd, en voor al 's werelds ellenden, die hij voor het grootste deel over zich zelf heen gehaald had, maar weinig vertroosting vond in de omgang met Wibeke Kruse, die Kirsten Murk aan het hof vervangen had en die nu door de verstotene de enige oorzaak genoemd werd van de verwijdering tussen haar zelf en den koning.

De avond vóór de eigenlijke trouwdag leidde de koning zijn „liefste" kind door alle zalen van het paleis rond, om haar afscheid te laten nemen van alle kamers en zalen. Hoogstwaarschijnlijk echter om nog een uurtje in het bezit te zijn van zijn aanhankelijk kind, dat hij over een dag voorgoed kwijt zou zijn. Hij kwam zelfs met haar op die rondgang aan een vertrek, waar niemand anders kwam dan hij alleen : zijn particuliere bidkapel. Het lieve kind was het zelfs nooit vergund geweest hier binnen te gaan. Deze keer nam hij haar aan de hand mee. Diep kwam ze onder de indruk van de geheimzinnige stilte en het magische licht. Ze sidderde. Aan de hand leidde hij haar naar de opengeslagen bijbel, grootmoeders bijbel, en zonder een woord te zeggen, wees hij haar de tekst : „Heer, was Uw woord niet mijn troost geweest, zo was ik vergaan in al mijn ellende". Hevig bewogen verliet ze, zonder dat er een woord gesproken werd, aan vaders hand „vaders eigen bidkamer". Zo diep was in dit korte ogenblik deze tekst in het weke gemoed van het vijftienjarig kind gegrift, dat ze na jaren en jaren, als oude vrouw, met één voet in het graf, aan deze tekst zou denken en die dan voor een zeer bepaald doel gebruiken.

Weken hadden de feesten geduurd in Kopenhagen en omgeving. Zelfs werden er op het Slotplein prachtige voorstellingen gegeven voor het volk, waarnaar de genoodigden uit het venster van het Slot keken.

Jaren en jaren later zou Leonora Christina gelegenheid hebben om aan deze feesten terug te denken en aan deze heerlijke dagen. Dat zou zijn jaren later, toen er weer een meisje trouwde ; en al was het ook met den aanstaanden koning, zelf was ze toch geen koningsdochter. Eens in haar leven zou ze vergelijkingen kunnen treffen tussen de feesten voor die twee verschillende meisjes. Maar onder welke omstandigheden voor haar zelf ? De feilen der ouders worden in deze wereld vaak zichtbaar gewroken aan de kinderen. Dat heeft Leonora Christina ondervonden.

Het jonge paar trok na de trouwdag eerst naar het eiland Moën. Daar brachten zij een jaar, misschien het gelukkigste van heel hun lang en veelbewogen huwelijksleven door. Maar ieder wist, dat dit verblijf toch maar tijdelijk zou zijn. Straks zou de koning den jongen Ulfeldt naar Kopenhagen halen. Want de koning had zijn plannen.

(Wordt vervolgd)

DE DAG DES HEEREN

(naar De Hartog)

De Dag des Heeren is de eeuw'ge dag,
de dag van opstanding des lichts
uit nacht en hellevaart en graf.
Voor wien de duisternis het dichtst
omsluit, verspreidt deez' klare zonnedag
den heldren glans van 't Hemelsch Licht
in donkre aardeschacht.

TOM MEIJNEKE

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Kerstuitgaven van G. F. Callenbach, Nijkerk '38.

Wij ontvingen Callenbach's Kerstzending kinderboeken op 12 November. Vermoedelijk was het den uitgever onmogelijk, ons de boekjes eerder toe te zenden, maar dat wij ze zoo laat ontvangen maakt 't ondoenlijk, ze nog in 't Dec. nr. van ons blad te bespreken. Want die aflevering is zoo goed als gereed en als de hoofdredacteur deze voorloopige bespreking nog invoegt, teneinde lezers en uitgever nog eenigszins van dienst te zijn, doet hij vermoedelijk meer dan hij kan.

De boekjes worden verzonden in een keurige doos en de zending maakt een bijna feestelijke indruk. Iets nieuws bij de zending van dit jaar is de zilverserie, die uit 3 × 5 boekjes bestaat van grooter formaat dan gewoonlijk benut wordt. De werkjes (15, 25 en 40 ct.) zijn alle gebonden en hebben een buitengewoon fraaie en kleurige band-illustratie. Het is werkelijk verrassend, zoo goed als in 't bizonder de Zilverserie er uit ziet.

Er zijn natuurlijk weer verschillende herdrukken. Zoo Jaap Holm en ook Gerdientje en Rozemarijntje naar school van Van der Hulst; van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt, de boekjes er nog aardiger te doen uitzien. Er zijn in 't geheel 57 boekjes waarbij 8 herdrukken, De catalogus is een omvangrijk boekje geworden waarin elk werkje genoemd wordt, besproken en afgebeeld is, geprijsd en voorzien van leeftijds-aanduiding. De genoemde Zilverserie bevat o m. boekjes van M. A. Renes-Boldingh, N. v. d. Vlis, C. Vermeer, K. Norel, C. Jongejan—de Groot. Er zijn 8 boekjes van 16 bldz. á 8 cent voor kinderen van 6-12 j; 7 stuks. van 12 ct. (24 bldz.) 9 st. van 16 cent (32 bl.) Van Basil Mattheus werd „Livingstone" vertaald (2e dr.) en ook van Zaayen is er een omvangrijk nieuw verhaal: „Onder de Papoea's" (230 bl. 20 ill. 12-15 j.). Onder al deze publicaties zijn er verscheidene, die een bekroning van de Zondagsschool-Vereen verkregen.

Tenslotte noemen we nog afzonderlijk van J. Hazevoet: „Jaap vloog uit", van W. Broos het fraaie: „De Mulo jaren van Gert v. Santen" en van Linda Erics: „De kinderen van Jan Valentijn". Alle uitgaven zijn aardig en ruim geïllustreerd en vele werden met een flinker, duidelijker letter gedrukt dan te voren. De zending geeft een hoog denkbeeld van de moderniseering der Zondagsschool-uitgaven en is een lust voor 't oog.

Kerstuitgaven van A. Voorhoeve (J. M. Bredee) Rotterdam, 1938.

Ook de Zending van dezen uitgever bereikte ons helaas te laat om er voor 't Dec. nr. een gedetailleerde recensie van te geven. De firma Bredee (A. Voorhoeve) is flink aan 't reorganiseeren. Dat heeft tot gevolg gehad, dat de Zondagsschool-uitgaven er veel beter zijn gaan uitzien. Ze zijn in de eerste plaats gebonden inplaats van gecartonneerd en hebben een fleurige bandteekening gekregen, die echter illustratief hier en daar de mindere is van die der firma Callenbach. Ook A. Voorhoeve's Zondagsschoolboekjes zijn voor kinderen van verschillende leeftijden bestemd. Voor de kleinsten zijn er b. v. 3 alleraardigste werkjes „Kleuterclubje": „Kareltje", „Anneke", „Pietepiet" door D. Menkes v. d. Spiegel. De omslagteekening ervan is zeer goed. In deze groep verder drie vertellingen door Sophie Woudts, twee van S. v. Noort. In 't bizonder moeten we aan de omslag-teekeningen en binnenwerk-illustraties van C. Leeflang-Oudenaarden noemen: forsch van teekening, fleurig van kleur en raak van typeering. P. A. de Rover schreef „Jantina van de turfschuit" en M. A. Renes Boldingh: „Achter 't hooge duin". Alle boeken voor de kleinsten zijn ingenaaid gehouden. Z. W. Landsheer gaf 't jongensboek: „Het kamp bij den boschwachter" en D. A. Menkes—v. d. Spiegel „Nikkertje". Beide boeken voor ± 13-14 jarigen. Herdrukken zijn o. a. 't historische verhaal van H. Kingmans „Een verloren zoon"; „De gieren zoeken" van C. v. d Zwet, „De groote taak van Emmeline" door N. van Wehl en de bewerking (van N. v. Wehl) van Beecher-Stowe's „De Negerhut".

Verder zond de firma Voorhoeve ons nog eenige afschuwlijke wandteksten, o. a. op roodbruin carton een plaat, waarop gele rozen voorkomen. Een Bijbeltekst zorgt voor de stichtelijkheid. Ook zijn er een paar versjes voor kinderen met plaatje (dat beter voldoet) gedrukt op een wandkaart. En er is ook de bekende scheurkalender die, als die van alle voorgaande jaren, in 't oude sleurweggetje doorstapt. Er is vooruitgang in veel wat de firma A. Voorhoeve uitgeeft. Maar de vernieuwingen zijn nog niet radicaal genoeg. Volgend jaar weer beter!

A. v. Duinkerken, **Bloemlezing**. Baarn, Bosch & Keuning, 1938

Een bloemlezing uit het dichtwerk van den veelzijdigen en militanten Roomsch-katholiek Van Duinkerken, ingeleid door Martien Beversluis en uitgegeven in de bekende Libellenserie. De inleiding doet een poging, heel populair over den dichter te schrijven en men kan die inleiding in z'n soort waardeeren onderwijl de voorkeur gevende aan een methode van inleiden, waarvan wel meer van lezer en inleider gevergd wordt, doch die dan ook dieper grijpt. Een portret van Van Duinkerken illustreert het werkje.

Prof. Dr. E. Gorter en Dr. C. Hooft. **Kinderverpleging**. Leiden, H. E. Stenfert Kroeze U. M.

Hoewel dit boek voor verpleegsters bedoeld is, adviseeren wij onze lezers de lezing ervan omdat hun al de uiteenzettingen, opmerkingen, aanwijzingen en waarschuwingen bizonder van pas komen kunnen, wanneer zij kleine kinderen hebben. De schrijvers hebben zich ertoe gezet om zoowel uitvoerig als duidelijk aan te geven, hoe de voeding en verzorging der kinderen op verschillende leeftijden zijn moet, aan welke ziekten zij lijden kunnen, hoe die ziekten te herkennen zijn en hoe ze behandeld moeten worden. De vele ilustraties geven afbeeldingen van instrumenten en kleedingstukken en van allerlei kinderen, aan wie te zien is, welke ziekten zij hebben. Over voeding, verpleging, reiniging, het wegen en drogen der kinderen, over speelgoed en verzorging wordt allerlei meegedeeld, dat door een vader en moeder even goed behoort geweten te worden als door een verpleegster.

J. W. F. Werumeüs Buning, **Een boekje van het glas**. Haarlem, Joh. Enschedé 1938.

Een werkje van 48 bladz. waarin de bekendste dichter en essayist op fijne, geestige en luchtige wijze ten gerieve van de vereen. v. Nederl. Wijnhandelaars een heeleboel wetenswaardigheden verhaalt over het drinkglas en de eischen waaraan het behoort te voldoen. Een reclameuitgave, die zeer de moeite waard is, gelezen te worden en die mooi geïllustreerd werd.

Prof. Dr. A. M. Brouwer, **Het N. T. met aanteekeningen**. Leiden, A. W. Sijthoff, 1938.

Prof. Brouwer's vertaling van het N. T. is in veler handen en wordt in grooten kring gebruikt. De geleerde heeft die gebruikers stellig zeer aan zich verplicht door de uitgave van zijn vertaling met aanteekeningen. Deze aanteekeningen nemen van elke bladzijde bijna de helft in beslag en zijn kleiner gedrukt dan de tekst, zoodat men ze vrij omvangrijk noemen kan. Over de waarde dezer aanteekeningen hebben wij als leek natuurlijk geen oordeel. Maar 't wil ons voorkomen, dat ze op allerlei plaatsen de Schrift verduidelijken en verklaren. Het boek is keurig uitgegeven in zwart linnen band met goud-opdruk en omvat bijna 700 bladzijden.

Ernst Cordes, **Peking, de stad van den verlaten gouden troon**. Amsterdam, U. M. Holland, '38.

Cordes is een Duitscher, die jarenlang in China heeft doorgebracht en in dit boek, dat zoomin een roman als een reisbeschrijving is, veel over dit land en volk verhaalt. De schrijver heeft als eenig doel, land en volk te doen kennen, zooals hij ze zag en leerde liefhebben. Zijn genegenheid en bewondering straalt op menige bladzijde van dit goed geschreven werk door. Het is een boek, dat zeer de moeite waard is om te lezen en dat een dieper en blijvender indruk op den lezer vermag te maken dan vele reportages of romans. Het boek is fraai geschreven, helder doordacht en rustig gecomponeerd. Het werd op een overeenkomstige wijze uitgegeven en vertaald en is voorzien van 12 prachtige foto-illustraties. Een boek, waard om te koopen.

Alb. Zaayer, **„Onder Papoea's"**. Nijkerk, G. F. Callenbach 1938.

Dit boek voor oudere jongens (± 15-16 jaar) is het tweede verhaal van dezen schrijver. Het is een aanwinst voor het genre. Hier nu eens een boeiend, interessant en leerzaam verhaal, dat niet preekt en midden in de werkelijkheid staat. Dat is al het goede, wat ervan vermeld kan worden en wie weet, hoeveel boeken voor oudere jongens al die eigenschappen niet bezitten, zal begrijpen, dat dit *veel* gezegd is. Daarbij is de geschiedenis vlot en goed geschreven en bepaalt de auteur zich niet tot vluchtige karakteristieken van zijn personen. Wat de schrijf-technische zijde betreft: er zitten hier en daar een paar vlekjes die de schrijver bij het lezen voor een volgende druk wel kan wegwerken. Nog eens: een uitstekend boek.

Muriel Chalmers, **„Vaders kleine jongen"**. Assen, Van Gorcum & Comp., 1938.

Een deeltje uit de serie Bijbelboekjes voor 't kleine volkje (kinderen van 3-6 j.), waarin,

ditmaal, bij plaatjes de geschiedenis wordt verteld van de genezing door Jezus van het kind van den koninklijken hoveling. De tekst is zeer sober en is geplaatst op de linker bladzijden, terwijl de rechter pagina's de kleurige afbeeldingen geven. De geschiedenis is behandeld als voorvallende in onzen tijd. Het kind speelt met speelgoed, waarvan men haast: 't „made in Germany" kan aflezen: trompetje, paardje, scheepje. 'n Aardig boekje. Eerder verschenen in de serie: „De ster van den Koning", „Toen Jezus een kind was" en „De kleine Mozes".

A. de Vries, **Serie kleine Bijbelboekjes voor de kleuters.** Kampen, J. H. Kok N. V. 1938.

De vier deeltjes van Anne de Vries, die we hier aankondigen zijn een trouwe copy — naar het uiterlijk — van Van Gorcums Bijbelboekjes. Alleen: de niet zoo aardige plaatjes staan hier links en de tekst rechts. Die tekst houdt rekening met de leesmoeilijkheden van de kinderen; Van Gorcums boekjes zijn blijkbaar bedoeld om voor te lezen De Vries' tekst is uitvoeriger, beschrijvender, maar niet zoo bondig. Bottema s illustraties zijn de mindere van die van R F. C. Wandley, hoewel soms suggestiever. Ook B's kindertjes zijn 20e eeuwsch Nederlandsch met hun schortjes en jurkjes en de Christus figuur in kaftan doet 't een beetje vreemd Naar ik meen waren ook ijzeren ledikanten in Jezus' dagen niet in gebruik In de serie verschijnen gelijktijdig: Mozes. Het kindje in de kribbe. De goede Herder en De verloren zoon. Voor kinderen heel aardig

Serie Weten en Kunnen. Amsterdam, N.V. U. M. Kosmos 1938.

De uitgeefster van deze serie zendt ons een viertal nummers uit haar reeks, die zij aankondigt als de eerste van een nieuwe serie. Wij hebben voor ons: Nr. 201: Dr. K. H. van Schagen: „Hoe leer ik zwemmen," met 8 foto's en 15 teekeningen; nr. 209: M. M. Backers van Geffen: „Kamer- en volière vogels", met 23 fotogr. afbeeldingen, nr. 205: „Fotografeeren". Handleiding voor beginners door W. C. v. Dijk, met 31 foto's en 22 teekeningen en nr. 206 „Het fotograferen van kinderen" door W. C. v. Dijk, met 47 foto's en 12 teekeningen. De boekjes zijn met zorg gedrukt en uitgegeven in een keurig, fleurig omslag dat het geheel een heel wat prettiger indruk maken doet dan de oude deeltjes, waarvan wij overigens vooral geen kwaad willen zeggen, omdat vele er van zulk een goede reputatie genieten. De tekst der werkjes, die wij toegezonden kregen, is zeer instructief en duidelijk. Vermoedelijk zullen we in de toekomst meerdere dezer werkjes kunnen aankondigen. Men moet vooral niet meenen, dat hun inhoud oppervlakkig zou zijn.

Paul Bromberg, **Practische Woninginrichting.** Amsterdam, N. V. U. M. Kosmos 2e dr. 1938

Hoewel deze uitgave een tweede druk is willen we er toch weer de aandacht voor vragen, ten eerste omdat 't van de eerste druk aanmerkelijk verschilt en ten tweede omdat 't zeer de moeite waard is, 't te lezen en ook te bekijken. Bromberg geeft allerlei aanwijzingen over interieurdetails, over de dingen waarop men bij aankoop en inrichting van huis en huisraad letten moet Hij vertelt, op welke wijze men bestaande situaties veranderende, verbeteren kan en hij zorgt er voor, dat de lezer op de hoogte komt met tientallen moderne handelsproducten en voorwerpen der kunstnijverheid. Over ruimte-indeeling, vloer en wandbedekking, verlichting en verwarming geeft hij een belangrijke reeks behartenswaardige opmerkingen ten beste bij een overvloed van illustratiemateriaal. Een fraai boek.

Clyde B. Clason, **De purpren papegaai** Haarlem, N. V. De Spaarnestad 1938.

De uitgeefster van dit boek geeft in haar „Kennemer Serie" (waarvan dit werk nr. 8 is) een reeks van goedkoop gehouden vertalingen van buitenlandsche romans. Het verhaal van den Amerikaan Clason is een speurdersroman en een goede ook. Het is aardig geschreven en vrij behoorlijk vertaald. En 't verhaal is niet alleen spannend als 'n rechtgeaarde detective story behoort te zijn, maar is tegelijk boeiend om z'n geschiedenis. Wie vernuft op prijs stelt kan in dit werk te gast gaan en wie niet houdt van bloedige vertelsels kan dit verhaal gerust lezen.

DE KATHEDRAAL TE AMIENS

HOUTSKOOLTEEKENING VAN A. W. VERHORST TE HEEMSTEDE

VOGELS VAN STRANDEN EN MODDER TERREINEN

Ons land is door zijn gunstige ligging en tengevolge van het feit, dat verschillende rivieren er hun uitmonding hebben, reeds eeuwen lang een waar dorado voor allerlei waadvogels of steltloopers. Op de stranden en de tallooze uitgestrekte slikken, schorren en zandplaten kunnen we in alle jaargetijden vaak heele vogelhorden aantreffen.

Van deze soorten zijn er vele, die slechts op den doortrek van of naar het zuiden ons land aandoen; andere weer, die gedurende de wintermaanden onze kusten bevolken, doch gelukkig zijn er ook meerdere soorten, die wij hier als broedvogels kunnen tellen. Bij deze laatste categorie zijn verschillende soorten, die in andere landen van ons werelddeel nauwelijks of in het geheel niet te vinden zijn. Daar hebben we allereerst den roem van het Naardermeer, de lepelaar, die behalve in ons land, alleen nog in Hongarije voorkomt. Vervolgens de elegante kluut, die ook lang niet in alle landen inheemsch is en waarvoor sommige Engelsche ornithologen alleen reeds de Noordzee oversteken. Evenzoo zal men in Engeland tevergeefs den grutto zoeken, bij ons een van de meest voorkomende weidevogels, die door Dr. Thijsse terecht den koning der weidevogels genoemd wordt.

Deze laatste vogel moet vroeger wel in Albion gebroed hebben, doch het schijnt, dat de beruchte verzamelwoede van onze overburen daaraan niet geheel onschuldig is.

Dit verzamelen was niet zoo zeer om de vogels dan wel om de eieren te doen, doch het gevolg is ten slotte toch, dat de vogelstand daardoor danig in het gedrang komt. Het is derhalve geen wonder, dat de echte Engelsche vogelliefhebbers dikwijls de Nederlandsche broedterreinen komen bezoeken.

De trek der waadvogels of steltloopers neemt ongeveer begin Augustus reeds een aanvang. Deze vogels beginnen heel vroeg met broeden, men denke slechts aan het beroemde eerste kievitsei, dat doorgaans omstreeks 21 Maart gevonden wordt. Uiteraard zijn de jongen tamelijk vroeg vliegvaardig en zoodra dit het geval is, verlaten de vogels hun broedgebied en zoo begint de trek druppelsgewijs om in September zijn hoogtepunt te hebben bereikt.

De waadvogels begeven zich naar allerlei poelen en slikken, waar zij azen op alle mogelijke waterdiertjes. Eveneens zijn opgespoten terreinen, die we vooral veel bij Amsterdam en Rotterdam aantreffen, bij de vogels zeer gezocht met als logisch gevolg, dat we dicht bij zoo'n groote stad dikwijls enorme hoeveelheden watersnippen, bontbekplevieren, kieviten, goudplevieren enz. ontmoeten. Verleden jaar ontmoette ik op zoo'n opgespoten stuk land b.v. een groote troep bontbekplevieren van stellig twee duizend stuks, jonge zoowel als oude dieren.

Deze bontbekjes broeden hier en daar aan onze stranden en wel voornamelijk tusschen schelpen of ook wel tusschen zoutwaterplanten. Het zijn uiterst vlugge diertjes, ongeveer ter grootte van een spreeuw. Schoksgewijs rennen ze een eindweegs over het strand, staan dan een oogenblik stil, snellen vervolgens weer een eind, onderwijl ze hier en daar naar diertjes happen. Als we in de buurt van een nest van deze vogels komen, hebben ze de eigenaardige gewoonte om vleugellamheid te simuleeren. Hulpeloos slepen ze met de vleugels over den grond; de niet ingewijde denkt met een verminkte vogel te doen te hebben en zal trachten den vogel te grijpen. Net als hij zal toeslaan schiet het dier weg om iets verder dezelfde vertooning te herhalen. Het is inderdaad slechts vertooning, die niets anders ten doel heeft, dan om de menschen van het nest weg te lokken. Is de indringer ver genoeg uit de omgeving van het nest gekomen, dan blijkt de vogel ineens weer de volle beschikking over zijn vleugels te hebben en laat den argeloozen bezoeker verbluft staan. Men denke echter niet, dat hij nu onmiddellijk naar zijn nest zal vliegen, daarvoor zijn de dieren te schrander. Rustig gaan ze loopen azen en als de weg heelemaal veilig is, begeven ze zich bij rukjes in de richting van hun eierenschat. Het kan zoodoende dikwijls vrij lang du-

ren, voordat ze goed en wel op de eieren hebben plaats genomen.

Ook de kluten, de fraaie zwart-witte vogels van het strand, verstaan dit kunstje. Eigenlijk zijn ze de bontbekjes daarin nog de baas. Eveneens met de vleugels over den grond sleepend maken ze bovendien de malste bewegingen en aan de hand daarvan weten we, dat het nest met het viertal mooie bruin gespikkelde eieren niet ver weg is.

De kluut is wel een van de elegantste vogels, die we kennen. Allereerst geeft het zwart-witte veerenkleed hen reeds iets voornaams en waardigs, dan de lange, zwarte pooten, waarmee ze statig door het water waden en tenslotte de zwarte, naar omhoog gebogen snavel is iets heel aparts, die we bij geen andere vogel aantreffen. Het is een lust om de kluten met hun snavel te zien manoeuvreeren. Ze roomen a.h.w. het water af en wat zich aan insecten en waterdiertjes aan het wateroppervlak beweegt, verdwijnt zoodoende in den krommen snavel.

Dezen zomer ben ik in een klutenkolonie op visite geweest ergens op een drassig stukje wei op Texel. De eigenaar van het weiland was onmiddellijk bereid mij toestemming te verleenen om met mijn schuiltent bij de kluten „neer te strijken". Op een kaal stuk midden in het land lagen drie nesten, respectievelijk met drie, een en twee eieren. De tent werd opgezet bij het eerste nest, aangezien dit een volledig legsel bevatte en waarop de vogels naar mijn meening eerder zouden verschijnen dan bij een legsel, dat niet voltallig is. Weliswaar legt de kluut doorgaans vier eieren, doch daar het reeds half Juni was en de kluut gewoonlijk begin Mei met leggen begint, veronderstelde ik, dat het een tweede legsel gold, dat in den regel kleiner is dan het eerste legsel.

Bij het opzetten van de tent kreeg ik al gauw bezoek van een viertal echte Texelaars, die een ongemeene belangstelling voor mijn bullen aan den dag legden. Ik heb ze toen heel eenvoudig met wat armgezwaai en een paar schreeuwen verjaagd, waarop ze oogenblikkelijk het hazenpad kozen. Na een twintigtal meters gerend te hebben hielden ze opeens halt, draaiden zich om en stonden me daarna weer aan te gapen, alsof ze vooral niets wilden missen van hetgeen er op hun domein te zien was. De lezer zal wel begrepen hebben, dat hier geen sprake is van tweebeenigen, maar van viervoeters of wel schapen.

Intusschen stond de tent overeind en werd het fototoestel scherp ingesteld op de eieren. Ik installeerde me in de tent en mijn handlanger werd vriendelijk doch dringend verzocht zich te verwijderen. Nu was ik alleen te midden van vogels en schapen in het uitgestrekte Texelsche weiland. Hier komt men tot rust en vergeet

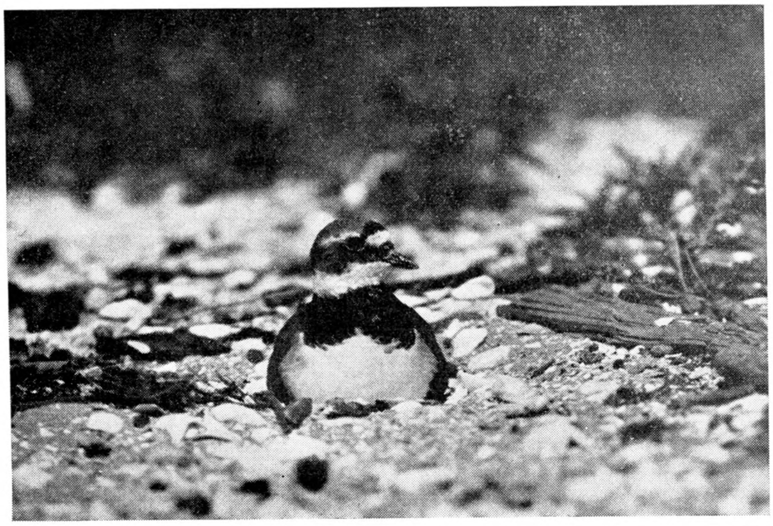

Kluut bij het nest

men geheel het jachtend gedoe van de stad, waar men de overige vijftig weken van het jaar moet doorbrengen.

Langzamerhand kwamen de kluten weer aangevlogen en streken neer aan den uitersten rand van mijn weiland. Daar werden ze helaas niet bijster vriendelijk ontvangen, want ze kwamen terecht midden in een kleine kolonie kokmeeuwen, waarvan ik de aanwezigheid eigenlijk nog niet eens had opgemerkt. Vlugger dan ik verwacht had kwamen de kluten dan ook in de richting van hun nesten en ik zat al in postuur om den sluiter van mijn toestel te laten werken. Dit bleek echter wel wat voorbarig te zijn, want het zou nog geruimen tijd duren, voordat de vogels zoo ver kwamen. Rustig liepen zij te azen en het zag er naar uit, dat zij niet de minste haast hadden. Gelukkig was het mooi zomerweer, zoodat het niet hinderde dat de eieren niet bebroed werden.

Aan afleiding had ik inmiddels geen gebrek; telkens waren er vogels, die mijn aandacht vroegen. Waren het de kluten zelf niet, dan waren het een paar kokmeeuwen, die ongenoegen met elkaar hadden en stellig van elkaar dachten, dat zij eenigszins hardhoorend waren. Met vooruitgestoken koppen en den snavel zoo ver mogelijk open stonden zij tegen elkander te schreeuwen, totdat op een gegeven moment een soortgenoot wat al te dicht bij hun nest kwam en zij hun oneenigheid in een oogwenk vergeten hadden en gezamenlijk den aspirant-eierroover te lijf trokken. Dan weer vlogen een paar driftige kieviten over of trokken een tweetal „tju-ende" tureluurs voorbij. Het mooiste was wel toen een argeloos torenvalkje het waagde boven de kokmeeuwennederzetting te vliegen. In een oogenblik waren alle kokmeeuwen in de lucht, weldra gevolgd door een aantal kluten en zelfs namen twee scholeksters aan de achtervolging deel, welke laatsten dus ook ongetwijfeld ook hier in de omgeving hun nest hadden. De torenvalk wist niet hoe gauw hij moest maken, dat hij weg kwam, hoewel het aan zijn vlucht te zien was, dat hij geen oogenblik zijn waardigheid verloor. De kluten staakten het eerst de achtervolging en langzamerhand kwamen ook de meeuwen terug, terwijl ik de scholeksters geheel uit het oog had verloren.

Terwijl ik nog naar den afloop van dezen luchtaanval zat te turen, was een der kluten reeds op het verst afgelegen nest neergestreken en zat weer rustig te broeden. Spoedig werd hij gevolgd door den bewoner van het volgende nest, zoodat ik nu langzamerhand „mijn vogel" ook kon verwachten.

Voordat ik er zelf nog erg in had was deze intusschen reeds op enkele meters van zijn nest gedaald. Alsof hij heelemaal geen nest met eieren had liep hij gemoedelijk door het gras te stappen, terwijl hij

hier en daar iets oppikte. Ik geloof echter, dat dit maar schijnbewegingen waren en ik bleef op mijn hoede. Tergend langzaam komt hij nader en het is merkwaardig zooveel „voedsel" hij onderweg nog ontmoet. Eindelijk is hij tot op een meter van het nest genaderd; hij richt zich zoo ver mogelijk op zijn lange stelten op en ziet blijkbaar tot zijn voldoening, dat de eieren aanwezig zijn. Nu zal hij wel gauw daarop plaats nemen. Met den sluiter in de hand wacht ik vol spanning op de dingen die komen zullen. Met den sabelsnavel schikt hij reeds de eieren en... opeens slaat hij de vlerken uit en is uit mijn gezichtsveld verdwenen. Wederom is afwachten de boodschap. Na slechts enkele minuten staat hij weer op eenigen afstand in mijn richtig te gluren, pikt hier en daar weer wat op en stapt dan kordaat in de richting van het nest. Wederom steekt hij den langen snavel tusschen de eieren, klik zegt de sluiter en de eerste foto is gemaakt. De vogel trekt zich van het geluid. dat hierdoor veroorzaakt wordt niets aan, noch van het verwisselen der platen. Bedachtzaam vouwt hij de lange pooten over het nest en laat zich tenslotte langzaam zakken en niets kan hem nu meer van zijn nest verjagen. Ik praat wat tegen hem; ik wil toch wel eens aanspraak hebben, doch ook hiervan neemt hij niet de minste notitie. Zelfs als ik een wijsje fluit kan hem dit niet uit zijn evenwicht brengen en intusschen heb ik ruimschoots de gelegenheid de schitterende vogel op mijn gemak te bekijken. Toen de vogel zoo een tijdlang gezeten had werd hij met het noodige ceremoniëel door de andere vogel afgelost en kreeg gelegenheid zijn stramme ledematen weer wat losser te maken, welk voorbeeld ik na eenigen tijd dankbaar volgde.

Op het oogenblik is dat alles slechts herinnering; want de vogels bevinden zich òf ver buiten onze landsgrenzen òf zijn in het gunstigste geval op slikken en schorren aan te treffen.

Zeer veel vogels vinden we nu ook op de z.g. opgespoten terreinen in de omgeving vooral van Amsterdam en Rotterdam. Zooals men weet, worden groote stukken grond allereerst door dijken omgeven, waarna men ze door middel van groote baggermachines vol met modder laat loopen. In betrekkelijk korten tijd worden heele landerijen volgespoten, waarna deze aan hun lot worden overgelaten. Langzamerhand verdampt het water op de hoogst gelegen gedeelten; er ontstaat een korst, die echter in zoo veel kleine stukjes breekt, dat die bovenlaag er uit ziet alsof het mozaïk is, dat netjes in elkaar is gepast. Tusschen deze stuk-

ken, waar nog lang het water blijft staan en ook op het gedeelte van het terrein, dat nog niet droog is, verschijnen de waadvogels, zooals kieviten, tureluurs, allerlei soorten plevieren, ruiters benevens eenden, meeuwen en wat niet al. Weer later begint de plantengroei; hier en daar zien we reeds een pol zeeasters, die een uitstekende dekking vormen voor watersnippen.

Vaak ontmoeten we ongelooflijke hoeveelheden vogels op die modderterreinen, die er tot in den winter voldoende proviand schijnen te vinden. Slechts wanneer de vorst de modder zoo hart heeft gemaakt, dat we er zelfs op loopen kunnen, dan is voor de vogels de tijd aangebroken om zuidelijk te trekken en naar nieuwe voedselbronnen uit te zien.

Als na een aantal jaren de moddermassa hard genoeg is, worden deze terreinen tot industrieterrein bestemd, zoodat sommige stukken, waar we eertijds intens genoten hebben van een vogelbevolking, die iederen vogelliefhebber doet watertanden, volgebouwd zijn met fabrieken, olietanks enz.

Gelukkig is de vraag naar geschikte fabrieksterreinen naar het schijnt nog niet verminderd, waarvan het gelukkige gevolg is, dat er nog steeds groote stukken land opgespoten worden en we voorloopig onder den rook der groote steden nog van een groot aantal soorten waadvogels zullen kunnen genieten.

A. DE JONG

DE VOLKENBOND

Ze hebben het over ontwapening
en over het recht, dat slapen ging.
Ze praten veel over de heiligheid
van verdragen en over de veiligheid.

Maar ginds wordt gevochten, (om brood of om rang)
met gassen en tanks, anders duurt het te lang.
Voor de zaak van de vrede, met God in den mond,
verdelgen ze menschen en winnen wat grond.

Ze komen weer samen en praten altijd,
maar zijn meestal niet tot concessies bereid.
En ze slijpen hun wapens: ze maken zich klaar
voor de strijd om de vrede . . . 'n wanhopig gebaar.

Ze zoeken een uitweg, maar vinden er geen.
Ze zeggen hun oordeel en gaan dan weer heen.
Ze willen wel vrede, maar vergeten één ding;
waarom onze Heiland zijn kruisweg ging.

TOM MEIJNEKE

PRINSEN VAN ORANJE-NASSAU

Prins Willem van Oranje-Nassau

I

De oorsprong van het geslacht Nassau gaat schuil in de donkerheid van de elfde en twaalfde eeuw. In de boschrijke, heuvelachtige streek, besproeid door de snelvlietende wateren van de Lahn, de Sieg en de Dill, werd door een vertegenwoordiger van een gravengeslacht, dat door de verzwakking van de macht der hertogen in Frankenland in de gouwen, die het te besturen had, zich souvereine macht had aangematigd, omstreeks 1125, de burcht Nassau gesticht. De graven van Nassau, in 1160 komt deze titel in een oorkonde voor, waren personen van rang en stand; zij trokken mee ter kruisvaart, streden in Italië en in het Duitsche Keizerrijk tijdens de vele burgeroorlogen. In 1255 waren er twee graven van Nassau: Walram en Otto. Deze verdeelden het vaderlijk erfdeel. Zoo ontstond een Walramsche en een Ottoonsche tak. Van de laatste stamt ons Vorstenhuis af, een afstammelinge van de eerste is de groothertogin, die op heden in Luxemburg regeert.

Herhaaldelijk zijn de graven van Nassau met de Nederlanden in aanraking

Willem van Oranje-Nassau

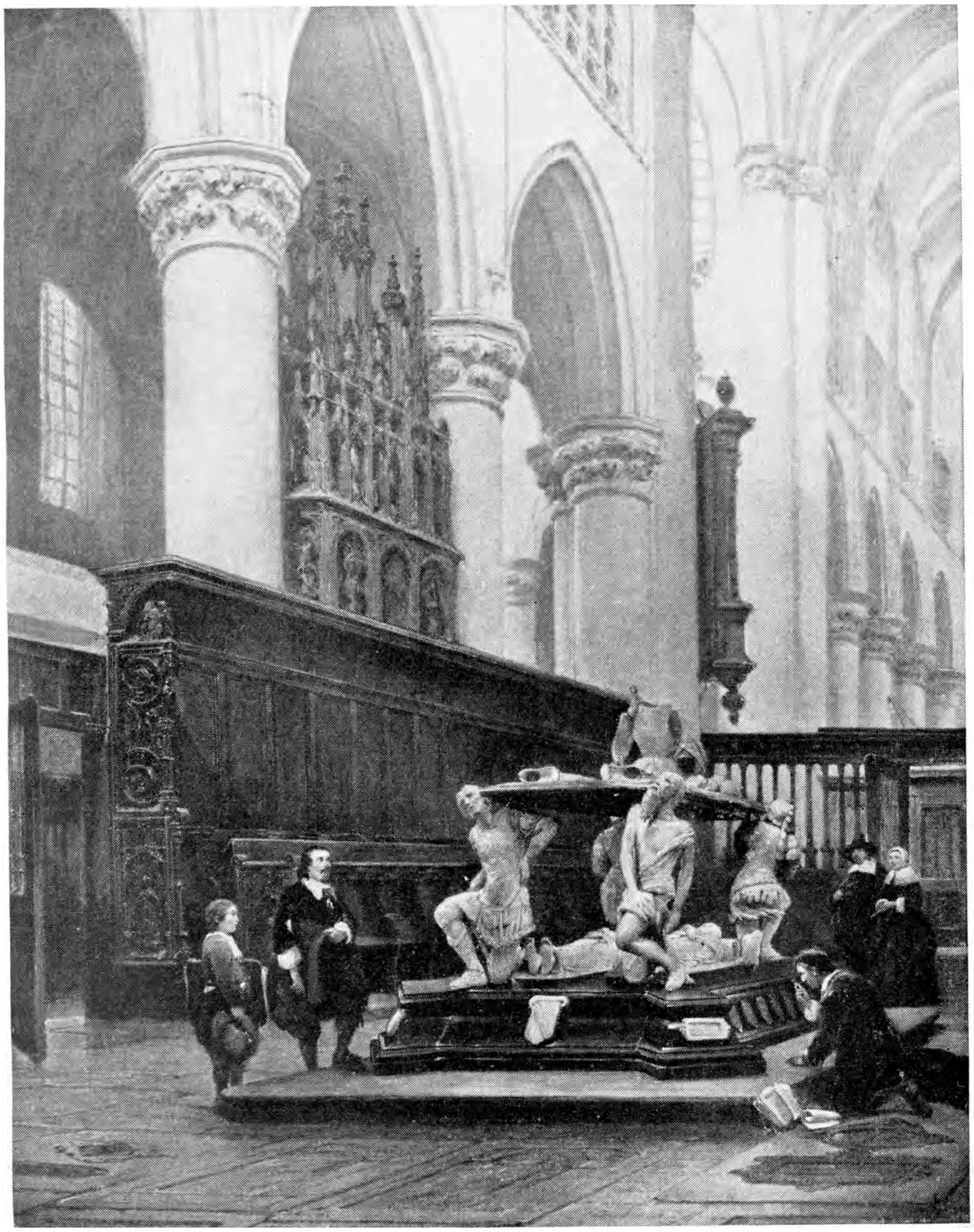

Grafmonument Engelbert II te Breda Schilder J. Bosboom

gekomen ; een enkel voorbeeld : de broeder van Walram en Otto, graaf Jan van Nassau, werd elect [1]) van Utrecht : maar eerst met Engelbrecht I van Nassau ± 1400, krijgt de Nassauer vasten voet in de Nederlanden. Engelbrecht I huwde namelijk met Johanna van Polanen, die in het bezit was van vele goederen. Door dat huwelijk kreeg de graaf van Nassau de heerlijkheid Geertruidenberg ; de Klundert ; Oosterhout en Dongen ; de baronie van Breda ; paleizen te Brussel en te Mechelen ; bovendien enkele kleine bezittingen in het bisdom Luik.

Op den duur bleek het bezwaarlijk de Nederlandsche en Duitsche bezittingen in één hand te houden ; ook het samenregeeren van twee of meer broeders had zijn eigenaardige bezwaren en zoo is het te begrijpen, dat men aan de ontstane moeilijkheden trachtte te ontkomen.

Johan IV stelt in 1472 een algemeene regeling voor de opvolging vast. De oudste zoon zou de goederen in de Nederlanden krijgen, de andere de bezittingen in Nassau. Deze oudste zoon was graaf Engelbrecht II van Nassau, die een vooraanstaande plaats innam tijdens Karel den Stouten, Maria van Oostenrijk, Philips den Schoonen. Als Philips de Schoone in 1501 met zijn gemalin Johanna naar Spanje reist, wordt Engelbrecht II landvoogd van de Nederlanden tijdens de afwezigheid van den landvorst.

Engelbrecht II overleed kinderloos in 1504. Zijn bezittingen kwamen toen aan zijn broeder Johan V ; de oudste zoon van dezen, graaf Hendrik III, kreeg nu de Nederlandsche bezittingen ; de andere Willem, de goederen in Duitschland. Karel V heeft herhaalde malen beschikt over de diplomatieke en representatieve talenten van Hendrik III die een toegewijde dienaar van zijn heer was. Deze Hendrik huwde in 1515 met Claudia de Chalon, erfdochter uit een vermogend en aanzienlijk Fransch geslacht, dat in het bezit was van het prinsdom Oranje. Claudia overleed spoedig en toen hertrouwde Hendrik III met Menzia de Mendoza, markiezin van Zenette, een zeer hoogstaande, kunstlievende vrouw, die niet tevreden was met het ouderwetsche kasteel te Breda, maar het liet ombouwen in de nieuwe stijl der vroegrenaissance. Haar kasteel te Breda werd het centrum van een hooge beschaving, waar geleerden en kunstenaars gaarne ontvangen gasten waren.

Het hof van Willem was heel wat eenvoudiger dan dat van Hendrik. Aanvankelijk hadden beiden sympathie voor het

[1]) Een elect is iemand die tot bisschop gekozen is, maar nog niet gewijd.

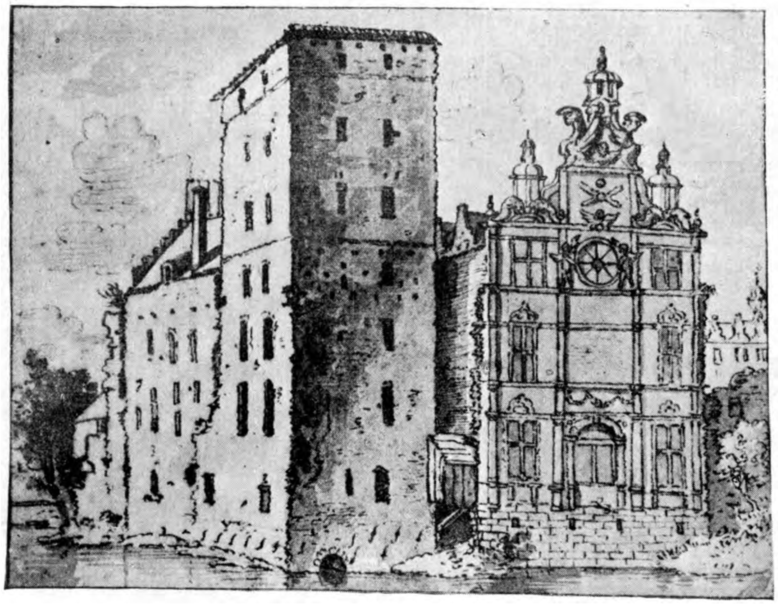

Afbeelding van het kasteel te Breda

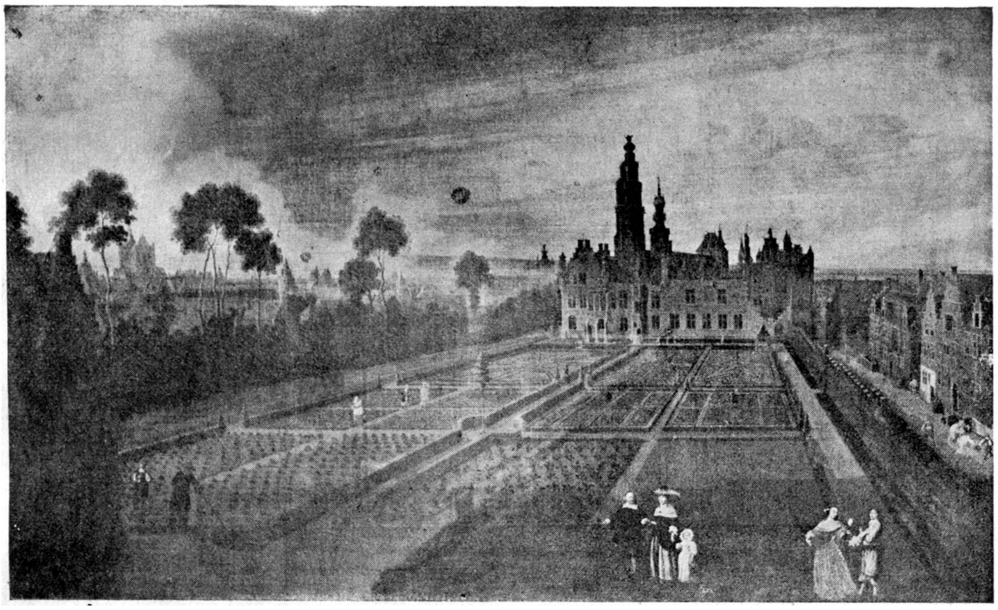

Afbeelding van het kasteel te Brussel

optreden van Luther, maar Hendrik, in voortdurend onmiddellijke relatie met den landsvorst en de regeering en bovendien gehuwd met een Spaansche vrouw, voelde zijn genegenheid tot de nieuwe leer bekoelen; Willem daarentegen, gehuwd met een overtuigde evangelische vrouw, werd een aanhanger van de hervorming. —

Hendrik III overleed in 1538, hij liet één zoon na, René. Deze erfde de bezittingen van zijn vader: de goederen in Nederland, bovendien Chalon en Oranje; hij nam de wapenspreuk der Oranjes over: je maintiendrai. Als zijn vader trad hij in staatsdienst, was nauw verbonden aan het hof van Karel V. Deze benoemde hem tot opperbevelhebber in den strijd tegen Gelderland; ook in den oorlog tegen Frankrijk in 1544 trad hij op als krijgsoverste; daar achterhaalde hem echter zijn noodlot; hij werd gewond bij de belegering van een der vestingen aan de Marne en blies in de armen van den Keizer, die het gevecht meemaakte, den laatsten adem uit.

Kort voor zijn dood had hij zijn testament gemaakt. Hij had geen kinderen, daarom bepaalde hij, dat al zijn bezittingen, zoowel in de Nederlanden als in Frankrijk aan den oudsten zoon van zijn oom Willem zouden komen. Feitelijk hadden die bezittingen aan den oom zelf moeten vervallen, maar René begreep, dat Karel V niet zou toestaan, dat de rijke Nederlandsche bezittingen in handen zouden komen van een Duitschen vorst, die de hervormde leer was toegedaan.

Willem van Nassau was voor de tweede maal gehuwd met Juliana van Stolberg, een huwelijk, dat rijk gezegend werd. Uit dit huwelijk werden twaalf kinderen geboren, zeven dochters en vijf zonen. De oudste zoon was Willem, aan wien een dankbaar volk den eerenaam van Vader des Vaderlands zou geven. Dit was de erfgenaam, die door René van Chalon aangewezen was om zijn goederen in bezit te nemen. Evenals de oudste zoon Willem hebben ook de andere nakomelingen van Willem van Nassau, dat waren Johann, in onze geschiedenisboeken gewoonlijk genoemd Jan van Nassau, ook wel Jan de Oude, Lodewijk, Adolf en Hendrik een rol gespeeld in den vrijheidsoorlog.

Van de dochters noemen wij Maria, gehuwd met Willem, graaf van Berg; Anna, gehuwd met graaf Albrecht van Nassau-Weilburg; Elisabeth, gehuwd met graaf Günther van Schwarzburg; Juliana, ge-

huwd met Albrecht van Schwarzburg-Rudolfstadt en Magdalena, gehuwd met Wolfgang van Hohenlohe. Alleen het huwelijk van Katharina bleef kinderloos. De anderen verheugden zich in een talrijk gezin. Anna, Elisabeth en Magdalena kregen elk veertien kinderen; Maria wint het nog, zij kreeg er vijftien en Juliana bleef met haar tien kinderen de minste in de rij.

Dr. J. C. VAN DER DOES

UIT HET STADSBEELD IN VROEGER EEUWEN

Het stadsbeeld in vroeger eeuwen werd wel in bijzonderen mate bepaald door de verschillende uithangborden, die in bonte verscheidenheid de beroepen en de bedrijven onzer voorvaderen aanduidden.

Vele uithangborden bevatten origineele teekeningen en verzen, die vaak van humor en geestigheid getuigden.

In „het Boek der Opschriften", indertijd samengesteld door Mr. J. van Lennep en J. ter Gouw, vinden wij een rijke verscheidenheid van deze beroepsopschriften die met de geestige illustraties ons een beeld geven van het leven onzes volks in vroeger tijd.

Opmerkelijk is het aantal opschriften, dat aan den Bijbel is ontleend. Onze kooplieden en winkeliers wisten hun rijmen vaak zeer realistisch te illustreeren.

Een bakker voorzag zijn winkel van een uithangbord, waarop Elia stond afgebeeld, die door de raven van brooden werd voorzien, waaronder deze versregels stonden :

God spijsde Elias met broot door dienst der [raven ;
Dezelfde God nog voetsel geeft met broot en [andre gaven.

Merkwaardig was wel d- aanduiding van het bedrijf van een manufacturier waarbij de combinatie van de Bijbelsche figuren en zijn koopwaar wel heel zonderling is;

Goliath was groot, maar David was doorslepen;
Hier verkoopt men rokkeband en broekeband [met strepen.

Deze beide Bijbelsche personen werden nogal eens genoemd en telkens zal men zich afvragen, hoe 't mogelijk is, dat men dergelijke rijmelarijen jaar en dag voor zijn winkel had hangen.

Dit gold wel de volgende aanduiding:

Toen Goliath voor David viel, ging het [buiten zijn meening;
Hier gaat men voor de Luy in de bank van [leening.

Zoo had een hoedenmaker een uithangteeken, waarop men las:

Hier maakt men hoeden fijn en glad,
Voor David en voor Goliath.

Niet zonder humor was het vers op het uithangbord van een schoenmaker, die het publiek duidelijk wilde maken, dat hij voor allerlei personen en in allerlei maten zijn waar leveren kon:

Hier verkoopt men schoenen, vóór rond en [en achter plat,
Passen se David niet dan passen se Goliath".

Een kleermaker liet in een der hoofdstraten van Rotterdam jarenlang het volgend fraaie rijm boven zijn zaak prijken:

Joseph vluchtte met Maria naar Egypte op [een ezel,
Hier woont de meester-kleermaker Dirk van [Wezel.

Niet erg frisch en smaakvol was het uithangbord van een juffrouw, die een soort bewaarschool hield en de kleintjes bezig hield met leeren van het Onze Vader, de tien geboden en de geloofsbelijdenis:

Doe de walvis Jona uitspoog, ging hij te [Ninevé preken en leeren,
Hier leert men de kinderen de gebeden, de vragen van buiten en gaat men uit catechiseeren.

De lezer zal wel begrijpen, dat het „preken en leren" niet slaat op de walvisch, maar op den profeet Jona van toepassing was.

G. v. R.

SLEEPERS TOM MEIJNEKE

HOTEL „HET BONTE PAARD"

De gure, winderige, vroege voorjaarsdag, was zo goed als ten einde. Weinig zon, veel regen en een gure wind, hadden iedere gedachte aan de mildheid en de barmhartigheid van de komende zomer weer weggevaagd. Het was of men zich in eens weer teruggestoten voelde in de trage, grijze dagen van Januari. Over de vallende avond hing iets droefgeestigs, iets dat een weemoedige mijmering wakker riep, overeenstemmende met het gevoel dat een sterke teleurstelling geeft na een geschonden, grote belofte.

Lichtelijk gebogen verliet een oude man het kleine stationnetje van het stadje waar zo juist de laatste trein van die dag gearriveerd was. Met strompelende pas liep hij de snelvallende duisternis tegemoet.

Schuw begonnen de enkele sterren aan de bewolkte hemel te glinsteren. De schaarse lantarens, op de hoeken van de smalle straatjes geplaatst, wierpen hun bleek schijnsel op de hobbelige wegen, nog glimmend van de urenlange regens.

Het was nu echter droog geworden en alleen de wind die door de dunne kruinen der bomen voer welke langs de grachtjes stonden, vertelde nog van de troosteloze triestheid die de ganse dag in het kleine stadje de scepter gezwaaid had. Het carillon speelde en wierp een simpel wijsje naar de dichtgeduwde hemel.

Voorzichtig, als was hij niet zeker van de weg die hij gaan moest, liep het oude mannetje verder. Onder de linkerarm droeg hij een paraplu en in de rechterhand een city-bag. Op zijn hoofd stond een ronde, zwarte hoed. De ouderwetse, lange, zwarte jas stempelde hem, met de paraplu en de city-bag, tot een echten provinciaal ; tot een type dat zelfs in ons vasthoudende Holland hoe langer hoe zeldzamer begint te worden.

Zo af en toe bleef de oude man stilstaan om te wachten op een voorbijganger. Dien vroeg hij de weg. Telkens werd hij op Vaderlands-uitvoerige wijze terecht gewezen. Gehoorzaam liep hij dan in de aangeduide richting verder. Na iedere keer vragen werd zijn stap zekerder, kwam het doel nader.

Het stadje was volkomen verlaten. De grachtjes lagen roerloos en stil in de duisternis van de avond. Hier scheen Vader Tijd vergeten te hebben zijn horloge op te winden. De oude geveltjes met de hardstenen stoepen er voor spraken een oude taal. Het zou helemaal geen opzien baren als er uit één der gesloten dubbele deurtjes een man te voorschijn kwam met een brede hoed op het hoofd, de kanten kraag om de hals en de kuitbroek boven de smetloos witte kousen. De luiken voor de ramen riepen herinneringen wakker aan een tijd toen een dergelijke sluiting noodig was, vanwege het vele geboefte dat zelfs kleine stadjes als dit rijkelijk bezeten had.

Bij een schommelende, ouderwetse lantaren, boven een wijd geopende deur, bleef de vreemdeling staan. Hij keek naar boven en las de grote vergulde letters die er aan weerszijden van die lantaren aangebracht waren.

„Hotel Het Bonte Paard," vormden zij.

Hier scheen hij te moeten wezen, want zonder aarzelen trad hij de vestibule binnen en opende op goed geluk een deur. Het bleek de goede te zijn. Want zij leidde naar de gelagkamer.

Het oude mannetje vond achter de toonbank een gezette vrouw, met een kraakhelder schort voor. Zij was bezig met het omspoelen van flessen en glazen.

„Goede avond samen," zei het mannetje, een beetje schuchter.

„Goede avond, mijnheer," was de wedergroet.

Het ontbreken van klanten scheen den vreemdeling op zijn gemak te stellen. Hij legde zijn paraplu en zijn city-bag op een der tafeltjes neer en vroeg : „Hebt u een kop koffie ?"

„Zeker, mijnheer !"

Uit een deur naast het buffet kwam een forse vrouw met een brede Brabantse kap op. Zij groette kort en schoof een stoel bij de kachel die nog lustig brandde.

„Gaat u zitten, mijnheer. Het is guur buiten."

„Tja, het is guur."

Na een lichte aarzeling overwonnen te hebben, ontdeed de oude man zich van zijn zwarte jas en legde die naast de paraplu en de city-bag. Behulpzaam nam de vrouw met de Brabantse kap het boeltje op, deponeerde de jas aan de kapstok, de

paraplu in de bak en de city-bag er voor op de grond. De vreemdeling liet haar begaan. Misschien vond hij het prettig, dat deze struise vrouw deed wat hij zelf verzuimd of niet gedurfd had.

„Verre reis gehad?" vroeg zij toen.

„Rotterdam," antwoordde de oude man terwijl hij zich bij de kachel zette.

Te midden van de stilte die er op deze woorden volgde, bracht de vrouw met het witte schort de koffie. Zij moest de dochter van de vrouw met de Brabantse kap wezen. Zij leken op elkander. Zij hadden dezelfde gelaatstrekken en kloeke lichaamsbouw; een zelfde kordate gang. Er ging iets weldadigs, iets sterks van deze twee vrouwen uit. De oude man voelde op eenmaal dat hij hier thuis was. Dit had hij gezocht, een thuis, al was het dan maar voor één nacht. Een gevoel van rust kwam over hem.

Hij had tegen dit hotel-bezoek opgezien; was niet gewend te reizen of te logeren. Zelden kwam hij uit zijn huisje, dat weggedoken lag achter de hoge dijk met het uitzicht over de wijde, vlakke polders. De oude man voelde zijn aanvankelijke schuchterheid verdwijnen en met dankbaarheid dacht hij aan den man die hem gezegd had naar het Bonte Paard te gaan. Hier was het netjes en eenvoudig.

Hoe had hij, gewend aan een bedstede en water uit de pomp, het kunnen wennen met vaste wastafel, buigende kelners en de brutale openhartigheid van schitterende spiegels? Hier vond hij iets van zijn eigen leven weer. De stilte van deze ouderwetse gelagkamer, met de bruine, berookte zoldering, het donkere, stemmige buffet en de twee statige vrouwen, sprak een taal welke hij verstond.

Tevreden lurkte hij aan zijn koffie en duwde gezellig zijn benen tegen de warme kachel. Even veilig als in het kleine huisje achter de beschermende dijk, voelde hij zich hier in de vreemde omgeving. Ver van huis, maar dicht bij begrijpende harten.

Het was de eerste grote reis van zijn leven. Het was geweest een kleurloze vlek in het bonte tapijt dat over de aarde gespreid lag. Hij had niet meer van de wereld gezien dan de eeuwige gang der wisselende seizoenen, bespied en beleefd door de kleine vensters van zijn woning. Buiten dat huisje, waarin hij een halve eeuw woonde, was er niets waarnaar zijn hart uitging. De wijde hemel er boven, de oneindige polders er rondom heen, de strijd tegen het altijd dreigende water, het dagelijks weerkerend bedrijf met de beesten, de afwisselende tochten naar het stadhuis en de begraafplaats, het was hem alles voldoende; meer begeerde hij niet.

En daarom stemde het hem prettig iets van dat gewende leven terug te vinden in dat verre, afgelegen, door de tijd vergeten plaatsje.

Een nieuwe kop koffie en het opsteken van een pijp gaven uiting aan het gevoel van tevredenheid en gerustheid dat zich nu van hem meester gemaakt had. Het gaf hem ook de moed te vragen of zij een kamer voor één nacht disponibel hadden. De beide vrouwen knikten tegelijk toestemmend. Dat was een buitenkansje. Om deze tijd van het jaar waren de gasten schaars. Op hun vraag of hij de kamer wilde zien, antwoordde hij ontkennend. Daar hij met de prijs die hem genoemd werd genoegen nam, vond geen der beide vrouwen het nodig den ouden man verder lastig te vallen. Tenslotte was hij voor hen niet meer dan een gast, wien men een zekere mate van vrijheid moest toedenken; zelfs al scheen hij met deze vrijheid niet goed uit de weg te kunnen. Het oude mannetje had in zijn geheele doen en laten iets verlegens, iets dat wees op ongewoonte. Dat deed in de beide struise vrouwen, een gevoel van sympathie ontwaken. Zelf gewend veel met vreemden om te gaan, gestaald door het vaak ruwe café-bedrijf, ging hun hart uit naar al wat zwak en hulpbehoevend was. Om deze reden ook kwamen zij den ouden man vriendelijker en bereidwilliger tegemoet dan gewoonlijk in soortgelijke omstandigheden het geval was.

Hun spraakzaamheid stuitte af op de enigszins botte zwijgzaamheid van den vreemdeling. Hij scheen zijn genoegen te vinden in de geluidloze innigheid welke er in de gelagkamer van het Bonte Paard zweefde.

Af en toe kwam een klant binnen, kocht een borrel of een glas bier en verdween weer even vlug als hij gekomen was. Tijdens die korte bezoeken viel er in de gelagkamer zelden meer dan een enkel woord over de triestige avond. Vaak werden die woorden meteen gebruikt als een verontschuldiging voor het nemen van een derde of vierde borrel. Nieuwsgierig ging de blik

van iederen bezoeker naar den ouden man aan de leestafel. Hij zat voorover gebogen en las in een der bladen, zo verdiept, dat hij ternauwernood antwoordde op de groeten van de komende en gaande bezoekers.

Tot er een klant kwam die minder haast had en ging zitten. Als een volmaakte fijnproever nipte hij af en toe even aan het glas jenever, sloot dan innig genietend de ogen, om met een zucht van verlichting een nieuw slokje in overweging te nemen. Juist dat voorzichtig voorbereiden van ieder teugje, kenmerkte den fijnproever. Tussen zijn drinkersvreugden in, bleek het een spraakzame kerel te zijn. Hij kon veertig wezen ; zijn gebronsd gelaat verried den buitenman. Na een inleiding over het weer van de voorbije dag, begon hij over de politiek. Dit bleek de beide vrouwen maar matig en den ouden man in het geheel niet te interesseren. Bij zijn praten over het weer had hij nog enige antwoorden gekregen, nu reageerde niemand op hetgeen hij te vertellen had. Inplaats van moedeloos te worden over dit gebrek aan medeleven, werd hij hoe langer hoe vriendelijker. Hij dreef deze vriendelijkheid zelfs zo ver, dat hij den ouden vreemdeling een borrel aanbood.

„Pik er een, mijnheer," zei hij gul. „Het is goed om u de mot uit het lijf te houden."

De oude man keek op uit zijn krant en glimlachte vriendelijk.

„Dank ie wel," antwoordde hij toen. „Ik gebruik geen drank."

„Zonde," vond de ander. „Nooit gedaan ook ?"

„Vroeger wel. Nu al in geen twee en twintig jaar."

„Kolossaal ! Twee en twintig jaar. Dat is een mensenleeftijd. Laat es kijken. Twee en twintig jaar geleden ? Toen stond ik in dienst ; mobilisatie. 's Jonge. 's Jonge. Wat is dat een tijd geleden."

Voor deze woorden van den bezoeker bleek de vreemdeling meer belangstelling te hebben. Want hij vroeg : „Waar hebt u gestaan, mijnheer ?"

„Waalsdorp, mijnheer."

„In Waalsdorp ? Zo. Zo !"

Even viel er een stilte, waarin het tikken van de klok en het lichte snurken van de vrouw met de Brabantse kap goed te horen waren. Langzaam vouwde de oude man zijn krant op. Het ritselen van het papier paarde zich aan het tikken der klok en het snurken der vrouw. Daarna keek hij den man die voor hem aan de leestafel zat aan en vroeg : „Bij welk regiment hebt u gediend, mijnheer ?"

„Zesde regiment, jagers, mijnheer."

„Zo, zo."

De vragen van den ouden man schenen aangename herinneringen bij den bezoeker wakker te roepen. Hij schoof nog wat dichter aan de tafel en zei : „Een goeie tijd was dat voor ons jongens, mijnheer. Wij hadden alles wat wij wensten. Vaak meer dan dat."

„Ja, ja," antwoordde de oude man haastig, als was hij bevreesd al te intieme dingen van den spraakzamen man te vernemen. „Herinnert u zich een zekeren Berger, mijnheer ?"

„Berger ! Berger ! Laat es kijken ! Maar natuurlijk, zal ik Berger vergeten zijn. Hij was één der tofste jongens van ons regiment. Jammer dat hij die gekke streek uitgehaald heeft."

„Die gekke streek ? Mijnheer, weet u nog precies hoe het gegaan is ?" vroeg de oude man, naar het leek een tikje opgewonden.

„Ben ik nooit vergeten, mijnheer. Ik zie nog de morgen voor mij waarop onze compagnie voor den commandant geroepen werd. Wij begrepen niet wat er loos was. Nou, dat wisten we gauw. Er was uit de officiers-cantine geld gestolen. Iemand van onze compagnie moest het gedaan hebben. Begrijp mijnheer, wat een toestand. Wij keken mekander aan en ieder zag in zijn buurman een dief."

„En toen, mijnheer, toen ?" drong de oude man zenuwachtig aan.

„In onze compagnie, diende ook een zekere Verburg. Het was een sukkel, mijnheer. Een zwak vat en arm als de mieren. Wij hadden altijd geweldig veel medelijden met den stumper."

„Verburg, zegt u ?"

„Verburg. Dezelfde die nu nog hier in de Paardesteeg een kapperszaak heeft."

„Ga verder, mijnheer. Ga verder !"

„Nu. De commandant vroeg wie de diefstal bedreven had. Komt me die kleine, tobberige Verburg naar voren en zegt : „Ik weet het, commandant."

Wij natuurlijk perplex, mijnheer. Had me dat jochie waarachtig een diefstal ontdekt. „Wie is de dief ?" vroeg de commandant. En wat denkt u, mijnheer. Wijst

me die snotneus Berger aan. Berger, de joviaalste jongen van de compie. Wij hadden hem kunnen vermoorden, mijnheer. Wij hadden kunnen huilen van chagrijn."

„En die Berger? Wat deed hij?"

„Dat is het ongelofelijkste, mijnheer. Ik zie hem nog wit worden, als een doek daar. Toen stapte hij naar voren, salueerde — hij was een reuzen soldaat — en zei: „Hij heeft gelijk, commandant. Ik ben de schuldige." Mijnheer wij stonden verslagen. Berger een dief. De jongen die altijd bereid was je wacht over te nemen. Die nooit een verzoek om een piraatje afsloeg. Berger, de Vrome. Hij knielde 's avonds voor zijn krib om te bidden, mijnheer. En als je vloekte, hij was er als de kippen bij om je te verbieden. Die fijne jongen een dief, een gemene, ordinaire dief. Wij hebben het nooit kunnen vergeten. Hij heeft zijn straf gehad, werd later overgeplaatst en ik heb nooit meer iets van hem gehoord. Ik ben nieuwsgierig naar wat er van hem geworden is."

„Hij is de vorige week gestorven," antwoordde de oude man zacht.

De verteller van het drama dat twee en twintig jaren geleden geschied was sprong op en riep: „Wat zegt u. Gestorven? Kent u hem dan."

Er verscheen een onbegrijpelijke glimlach op het gelaat van den ouden man en een limpide glans in zijn grijze ogen toen hij antwoordde: „Hij was mijn zoon, mijnheer!"

De bezoeker nam zijn glas en dronk het van schrik in één teug leeg. Toen stamelde hij: „Dat wist ik niet mijnheer. Als ik dat geweten had."

„Het hindert niet. Ik ben blij dat ik nog eens van u heb mogen vernemen dat mijn zoon toch voor zijn kameraads een goede vriend geweest is.

„Dat was hij. *Ontegenzeggelijk*. En daarom."

„Ja, ja, mijnheer. Het is mijn tijd. Ik ga naar boven. Wilt u mij mijn kamer wijzen?"

De vrouw met het witte schort, wie geen woord van het gesprek ontgaan was, haastte zich achter de toonbank vandaan en leidde den vreemdeling naar boven. Enkele minuten later kwam zij weer beneden. De bezoeker had inmiddels een nieuwe borrel genomen, hem door de vrouw met de Brabantse kap gegeven. Met hun drieën fluisterden zij nog lange tijd over den zonderlingen ouden man. Het meest nieuwsgierig waren zij naar de oorzaak van zijn komst in dit vergeten stadje. Zou hij Verburg moeten hebben? Zij wisten het geen van drieën, maar anders kon het bijna niet. Zij maakten allerlei veronderstellingen, zonder iets wijzer te worden.

Tot een grimmige veldwachter hun kwam vertellen dat het al tien minuten over sluitingstijd was.

Onder de sneeuwwitte lakens van de kraakzindelijke logeerkamer, lag de oude Berger met open ogen te staren in de rondom hem heersende duisternis. Zijn gedachten voerden hem naar de avond waarop zijn zoon voor altijd afscheid van hem genomen had. Een korte, felle kwaal, had dit zo sterke lichaam gesloopt en tot een vroegtijdig sterven gedoemd. Het werd door den nog jongen kerel aanvaard met een vrede welke allen die hem kende ontroerde. Het was de vrede van hen die het eigendom van Christus zijn. Het was op deze, onvergetelijke afscheidsavond, dat zijn zoon hem verteld had wat er in zijn diensttijd voorgevallen was. Natuurlijk was Berger als vader niet helemaal onbekend gebleven met wat er destijds plaats gevonden had. Het gaf zijn trots een gevoelige knauw dat juist zijn kind die armoedige misdaad begaan moest hebben. Zijn liefde voor het enig kind, wiens geboorte zijn moeder het leven kostte, was sterker dan die gewonde trots. Hij vergaf den jongen zijn misstap en vergat het voorval. —

Nimmer kreeg hij redenen tot klagen meer. Jaar in jaar uit werkte de zoon op zijn vaders grond en geen enkele maal sprak hij meer over wat hem in zijn soldatentijd overkomen was. Hij vervulde zijn dagelijkse plichten met een benijdenswaardige nauwgezetheid en werd ver in de omtrek tot een voorbeeld gesteld.

Met het groeien van het aantal jaren werden de woorden welke vader en zoon met elkander wisselden schaarser, maar hun zielen zochten elkaar. Zonder dat zij er over spraken, wisten zij zich verbonden aan de harde grond, de heftige strijd tegen het altijd loerende water en de nooit eindigende moeite om recht overend door de wereld te gaan. De avond waarop de zoon voor het laatst op aarde spreken zou, kreeg de vader het bewijs dat hij met

dat kind werkelijk één geweest was. Want toen werd hem vergund een blik te slaan in de laatste schuilhoek van het hart dat altijd liefderijk voor hem geklopt had.

De oude Berger dacht aan al deze dingen, toen hij in het vreemde ijzeren ledikant, lag te wachten op de slaap. Vergeefs probeerde hij met zijn oude, versleten ogen, de grijze klaarte bij het venster, te doorboren. Hij hoorde alleen, hoe daarachter, rondom de kranige toren die het stadje rijk was, de klanken van het carillon een wild spel speelden in de fluweelzwarte duisternis van de nacht.

Tegen het zwarte tapijt dat voor zijn starende ogen hing verscheen scherper de herinnering aan de laatste avond dat zijn zoon op aarde was. Hij zag zich weer zitten, zoals enkele uren geleden in de gelagkamer beneden, tegenover den stervenden zoon. Met matte stem werd hem het verhaal verteld dat hij daarstraks opnieuw vernomen had. Het klopte tot in de details.

„Maar één ding hebt gij niet geweten, vader," zo had de stervende gefluisterd. „Niet ik was de dief, maar Verburg."

Het leek den ouden Berger of deze woorden opnieuw gesproken werden, zo duidelijk hoorde hij ze door de volmaakte stilte van de nacht tot zich komen. Toch lag er reeds meer dan een week tussen het ogenblik van toen en dat van nu. Roerloos uitgestrekt in het vreemde ledikant dacht hij nog eens weer aan wat er verder op de bekentenis van zijn stervenden zoon gevolgd was. Hoe hij met zachte stem verteld had, dat hij de schuld van de diefstal op zich nam, om de arme, zieke moeder van Verburg te sparen. Op de vraag van zijn vader waarom hij dan al die jaren daarover zweeg, zeide de stervende dat spreken geen zin had. Niemand had hem meer een verwijt gemaakt van het gebeurde. Ver van de wereld leefde hij, in een streek waar niemand iets van die ongelukkige geschiedenis afwist.

De oude Berger zag weer voor zich die gelukkige lach van zijn jongen toen deze vertelde dat het offer niet vergeefs geweest was. Nooit had Verburg zich meer aan een dergelijke misdaad gewaagd. Hij was een fatsoenlijk mens gebleven, trouwde en kreeg kinderen.

„Ga, als ik weg ben, vader, naar Verburg. U zult zijn adres onder mijn kussen vinden. Vertel hem dat ik nimmer spijt had van mijn daad. Dat ik gelukkig geweest ben omdat hij het bewijs leverde door één les geleerd te hebben, Drank dreef hem tot stelen. Daarom heb ik nooit meer gedronken, en vroeg ik ook u het te laten."

Een uur nadat hij deze woorden sprak, stierf hij.

Om deze en geen andere reden verliet Berger voor het eerst van zijn leven zijn huis en zijn grond. Ondernam hij de verre reis naar dit kleine stadje. Morgen zou hij naar Verburg gaan en hem de boodschap van zijn zoon brengen.

En hoe gewillig hij ook gegaan was, hij zag tegen die ontmoeting op. Had die man het leven van zijn kind niet gebroken? Neen, zo mocht hij niet denken. Zo was het ook niet geweest. Gelukkig was de jongen geweest dat hij zulks had kunnen doen om Christus wille. Voor Hem had hij gedragen en geduld.

Welk een vreemdeling in de wereld van nu was dit kind geweest.

Wie zocht er vandaag zijn naasten? Wie was er nog bereid zijn leven te offeren om dat van een ander te behouden. Snurkende leuzen regeerden de mensen. Alles ging uit naar uiterlijk vertoon, naar macht, maar massa. Klein, bitter klein was de schare die dulden en dragen kon omdat zij haar kracht zocht bij Hem, Die aller lasten zonder klagen gedragen had. Zijn zoon was een van die kleinen geweest en hij had het loon daarvoor mogen ontvangen.

Opnieuw toverde het carillon, hoog in de toren, zilveren sterren van klanken op het donkere kleed van de nacht. En gelukkig, opeens gelukkig, om het deel dat hij volbrengen mocht, fluisterde de oude Berger: „Heer, help mij in alles geduldig te zijn. Heer, houd mij klein. En schenk Uw kinderen, in nood en verdrukking, de kracht om stil te zijn..."

De oude man sliep pas in, toen een haan zijn klaterend: Kukeleku! tegen de natte grijsheid van een nieuwe dag liet horen.

ADRI VAN WITZENBURG

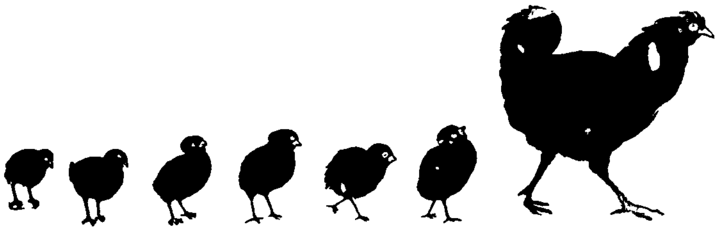

LECTUUR VOOR DE JEUGD

ONDER REDACTIE VAN C. VAN OPHEMERT

DE DOCHTERS VAN DOKTER VAN MANEN

HOOFDSTUK I

Vaders nieuws

Op een zekere halve vacantie-dag, terwijl de andere kostmeisjes zich vermaakten op het sportveld met vrienden en vriendinnen, probeerden drie meisjes de Minerva Huis. Zij hadden geen straf ; zij tijd te doden in de ouderwetse tuin van waren daar alleen omdat ze op hun vader wachtten. Zij zouden geen minuut van vaders bezoek willen missen voor al de pret, die zij bij tennis, golf, korfbal, of wat ook zouden kunnen hebben.

Een lang, slank been gehuld in een licht bruine kous, was alles wat er eigenlijk te zien was van een der meisjes ; de rest van haar was verborgen door het dichte gebladerte van de kastanjeboom waar ze in zat. Een der andere meisjes zat op een rustieke bank onder de boom, druk bezig een pull-over te breien, terwijl het jongste zusje, een meisje van tien op het gras lag uitgestrekt met een klein poesje in haar armen.

„Ik heb 't eerste couplet af — daverend!" riep een vrolijke stem vanuit de kastanjeboom. „Luistert, jullie allebei, en weest trots op je zuster !

„Onder een kastanje — knusjes,
Zitten wij, een drietal zusjes —

Neen Freda, je moet een dichteres niet in de rede vallen met de onbelangrijke opmerking, dat een van de drie, niet onder maar in de boom zit ; van dichters wordt niet verlangd, dat zij zich altijd precies aan de waarheid houden. Nu zal ik nog eens beginnen —.

„Onder een kastanje, knusjes,
Zitten wij, een drietal zusjes —
Freda, Hester, en Marian —
En zijn zo gelukkig als 't maar kan,
Zingen vrolijk blijde wijsjes
Wij zijn immers vaders meisjes !

Nou, is dat niet leuk, zeg ?"

„'t Is enig Hester," antwoordde Freda, terwijl Marianne's blauwe ogen met tedere bewondering rustten op alles wat zij van haar zuster kon zien, dat nu een deel van een klein gezichtje was, waar een paar zwarte ogen in schitterden.

„Ik heb 't tweede couplet ook bijna af, wees jullie dus even stil."

Na een poosje riep Freda : „Ben je klaar ? 't Is bijna vier uur, en Vader schreef : omstreeks vier uur."

„Ja, ik ben d'r ! Goed luisteren jullie ! Maar ernstig zijn, hoor, want 't zijn heel plechtige regels," antwoordde Hester, terwijl ze de dichte takken uiteen boog om haar gehoor te kunnen zien en er meer indruk op te maken : —

„Werd opeens het soms slecht weer,
Daalde snel een onweer neer ;
'k Vraag mij af, wat wij dan deden ?
Maar hoe w' ook daaronder leden
En niet meer zongen blijde wijsjes
Tòch bleven wij vaders meisjes."

„O, Hester, hoe kon je zoo iets akeligs bedenken ! En je weet, dat juffrouw Hobbers zei, dat dichters profeten waren !"

riep Freda uit, met verwijt in haar zachte grijze ogen.

„Ja, dat weet ik. Ze zei, dat Tennyson vliegtuigen en de Volkenbond voorspelde — wonderlijk hè?" zei Hester, terwijl ze uit de boom klom. „Maar Juffrouw Hobbers bedoelde *echte* dichters, zoals Tennyson," viel Marianne in, die erg nuchter van aard was.

„Een profeet is nooit geëerd, enz." lachte Hester goedmoedig. „Maar sta op, kleintje! Ik zie Vader 't hek inkomen — laten we hollen!"

En hollen deden zij. Dr. Johannes van Manen keek vol trots naar zijn drie aardige dochters, zoals zij daar op hem aangestormd kwamen.

Zij sleepten hem, een gewillig gevangene, naar het oude met klimop overgroeide prieël in de tuin. Freda ging rustig naast hem zitten, Hester hees zich op de tafel voor hem en Marianne drukte zich vast tegen hem aan met haar blonde krullen over zijn schouder. Zij hadden hem zoveel te vertellen van allerlei schoolgebeurtenissen, dat zij niet opmerkten, dat hij af en toe afwezig scheen en niet zoo opgewekt als anders.

„Hester," zei Freda, toen ze een beetje uitgepraat raakten, „laat vader je vers eens zien — Vaders meisjes. Hij zal moeten lachen om het sombere slot."

Hester haalde het papiertje uit haar blouse, streek het glad, en gaf het met een verlegen glimlach aan haar vader. Hij las het ééns — tweemaal — maar hij lachte niet, hij glimlachte niet eens.

„U denkt toch niet, dat dichters profeten zijn, zoals juffrouw Hobbers zei, is 't wel, vader?" vroeg Freda met angstige stem.

Dr. van Manen vouwde het papiertje op, maar hij gaf het niet terug. „Ik mag 't zeker wel houden, hè kindlief — je laatste gedichtje?" zei hij. „En mijn lievelingen, ik vrees, dat juffrouw Hobbers gelijk had. Zelfs Hester, hoewel nog maar een begin-dichteres, is wonderlijk profetisch."

Marianne drukte zich vaster tegen vaders schouder — hij was zoo ernstig — zijn stem was zelfs een beetje droevig. Hij had stellig wat troost nodig. De glimlachjes verdwenen van de gezichtjes der twee oudere meisjes, ze voelden, dat het onweer misschien naderde.

„Jullie hebt me dikwijls horen spreken over mijn vriend, Dr. Tom Rinkers?" ging Dr. van Manen haastig voort. „Zoals jullie weten, is hij zendeling-arts op Nieuw Guinea. Nu heb ik hem altijd beloofd, dat als hij ooit eens rust nodig had, ik zijn plaats zou innemen. Ik dacht dat het voor een paar maanden zou zijn en jullie zoudt me niet erg missen, daar jullie met een scheepsdokter als vader er aan gewend bent, dat ik nog wel langer weg ben; maar hij is heel ernstig ziek geweest, en moet minstens een half jaar naar Zwitserland. Hij heeft nu geschreven om de hulp in te roepen, die ik hem beloofd —"

„En doet u dat — gaat u? — O, vader!" In Freda's stem klonk een wereld van teleurstelling. „We dachten, dat u plan had uw betrekking als scheepsdokter op te geven en hier of daar een praktijk te kopen. We dachten, dat we nu eindelijk een echt thuis zouden krijgen — en nu —."

„Het is hard, kindje," zei haar vader vol tederheid; „het valt mij ook hard om te gaan. Maar een belofte is een belofte. Ik kan mijn woord niet breken."

Marianne's tranen vielen rijkelijk op de mouw van haars vaders jas; hij legde zijn arm om haar heen en trok haar tegen zich aan.

Hester zat met droge ogen op de tafel.

„Ik noem 't een schandaal! Een groot schandaal!" barstte ze eindelijk los. „Hoe kunt u verzinnen om dokter te gaan zijn, bij een troep vreselijke, vuile, moordlustige mensen en ons maanden en maanden alleen te laten — hoe kùnt u 't doen?"

„Ga niet, vadertje. Schrijf dat u 't niet doen kunt — dat u niet aan ons dacht, toen u die belofte deedt," smeekte Marianne tussen haar tranen door.

In Dr. van Manen's bruine ogen glom iets van vermaak, toen hij 't papiertje weer openvouwde waar Hester's versje op stond. —

„Maar hoe we ook daaronder leden,
En niet meer zongen blijde wijsjes,
Tòch bleven wij vaders meisjes."

„Wat moet ik nu hier mee aan, zeg?" vroeg hij. „Jullie zijn helemaal niet vaders meisjes! Zij waren moedige, helpende schepseltjes. Freda doet haarzelf en mij pijn door te betreuren wat had kunnen zijn, Hester is een jeugdige opstandeling, en Marianne maakt een natte spons van mijn mouw. Kom vooruit, wie komt er 't eerst uit de put? Omdat ik jullie iets pret-

tigs heb te vertellen."

„Toen ik dat neerschreef, dacht ik heus, dat ik 't echt meende, maar ik zie nu in, dat het helemaal niet waar is. Ik ben een akelig, zelfzuchtig spook!" zei Hester.

„Oordeel niet zo hard over jezelf, als je zo juist over je arme vader deedt," zei de dokter, terwijl hij haar op zijn knie trok en vasthield. „Ik heb zoveel op met je versje, dat ik het mee zal nemen naar de wildernis en zoo God wil het daar ook mee van terug zal brengen ook. Nu, wie wil de rest van mijn nieuws horen?"

Vaders meisjes waren even verlangend om nieuws te horen als andere meisjes, dus veegde Marianne haar tranen af, Hester's schitterende ogen schitterden nog wat meer, en Freda drong zich dichter tegen haar vader aan met een vragende, doch bezorgde uitdrukking op haar gewoonlijk zoo kalm gezichtje.

„Jullie weet, dat de dames Hobbers de school niet langer aanhouden?" vroeg de dokter.

Ja, dat wisten ze en dat de schoool en het Internaat aan een vreemde waren overgedaan.

„Ik hoop, dat 't een aardig mens is," zuchtte Marianne, „wat moeten we anders beginnen?"

„Ik ben niet van plan jullie bij vreemden achter te laten, kindlief," zei dokter van Manen. „Ik zou geen ogenblik rust hebben, als ik dat deed. Zo slecht dachten jullie toch niet van me, wel? Neen. Nu dit is mijn nieuws, jullie tante Caroline heeft er in toegestemd, jullie gedurende mijn afwezigheid in huis te nemen, en jullie zult naar dezelfde school gaan als haar Isabelle; zij is geloof ik van dezelfde leeftijd als Freda."

„We kennen hen bijna niet; 't zullen evengoed vreemden voor ons zijn," zuchtte Hester.

„Nu, zij zijn toch in ieder geval naaste familie — tante Caroline's man was immers de eigen broer van jullie lieve moede — en jullie zult stellig gauw goede vrienden met ze zijn. Dennenoord is een aardig huis, en in Baarn, dat dichtbij is zijn goede scholen. Jullie tante, die als weduwe in deze moeilijke tijden een meisje en drie jongens een opvoeding moet geven, was heel bereid haar inkomen wat te vermeerderen door jullie in huis te nemen, en er is geen reden om te veronderstellen, dat jullie je daar niet gelukkig zult voelen en dan de maanden gaan zo gauw voorbij! Maar kom, 't is nu theetijd en ik heb nog 't een en ander met de dames Hobbers te bespreken.

HOOFDSTUK II

Aan Zee

Tegen half Juli was het in Minerva Huis een drukte van belang door het afscheid nemen der meisjes, hetzij voorgoed, hetzij voor de vacantie en doordat de dames Hobbers aan 't verhuizen waren naar Amersfoort, waar zij de rest harer dagen in welverdiende rust hoopten door te brengen. De meisjes van Manen verwachtten dagelijks een brief van hun vader met bericht wanneer precies zij bij hun tante verwacht werden, en dat maakte hen rusteloos en prikkelbaar.

Juffrouw Hanna Hobbers was een oudere vriendin geweest van Mevrouw van Manen en bijgevolg voelde zij veel voor haar moederloze meisjes. Ze begreep hoe teleurgesteld ze waren door de op handen zijnde lange afwezigheid van hun vader en ze deed haar best ze te troosten.

„Maar juffrouw Hanna, denk u eens, we hebben nooit een *echt* thuis gehad. Freda is de eenige van ons, die in Holland is geboren. Ik werd in Indië en Marianne in Amerika geboren."

„Maar, kinderenlief, omdat jullie moeder zoo'n zwakke gezondheid had, verloor jullie vader haar nooit graag uit 't oog en nam haar zooveel mogelijk op zijn reizen mee en daar hij toch nooit lang achtereen aan de wal was, leek het de moeite niet waard een eigen thuis in te richten," zei juffrouw Hanna. „Maar jullie hebt je toch gelukkig bij ons gevoeld niet? Natuurlijk konden wij jullie moeder niet vervangen, maar we deden ons best."

(Wordt vervolgd)

NIEUWJAARSDAG IN CHINA

Bang! Krak-krak-krak! Bang-bang! „Ronde Maan", het zoontje van den timmerman, springt overeind op z'n harde planken bed en luistert met het grootste genot.

Het is nog héél donker, er is geen spoor van licht te zien, maar toch houdt het lawaai aan, overal ontploffen voetzoekers,

en gaan sissend de vuurpijlen de lucht in om daar in een vonkenregen uiteen te spatten. Niemand in China verwacht de laatste nacht van het jaar te zullen kunnen slapen — vooral de kinderen niet, die al wakker liggende, dromen van al de vreugden van de vacantietijd. Het is feest voor iedereen, en tractaties, vermakelijkheden en geschenken zijn niet van de lucht.

Ronde Maan verkneutert zich terwijl hij zijn gewatteerde deken dicht om zich heen trekt en denkt aan al 't plezier, dat hem in de komende tien dagen wacht. De deur van zijn slaapkamer is open en in het aangrenzend vertrek kan hij Ah-ha (vader) op zijn bank zien liggen, vast in slaap. Ah-ha is uitgeput door het meer dan harde werken der laatste weken. Behalve de vele grotere en kleinere kisten, die hij voor zijn vele klanten moest maken om er met Nieuwjaar hun geschenken in te verzenden, is meneer Lee bezig geweest om het bedrag zijner rekening te innen. In China worden rekeningen alleen omstreeks Nieuwjaar betaald en dus heeft de timmerman druk werk gehad om zijn schuldenaren achterna te zitten, die hun best doen hem te ontlopen of af te dingen. 't Is dus geen wonder, dat meneer Lee door al 't geknetter en lawaai van de Nieuwjaarsnacht heenslaapt.

Zijn vrouw is bijna even moe, want de jaarlijkse voorjaars-schoonmaak heeft veel van haar krachten en tijd gevraagd. Zelfs het latwerk van de papieren vensters is van zijn plaats genomen en in het kanaal vlak bij hun huis afgeschrobd om 't zo schoon mogelijk te maken. Nieuwe papieren toverspreuken zijn op de deuren vastgemaakt. Verder moesten al de beste kleren van t gezin uit de roodgelakte dozen gehaald worden, waarin zij het ganse jaar geborgen liggen.

Ieder kledingstuk moet zorgvuldig worden nagekeken, want de motten weten zo heel handig gaatjes te maken in alle kleren, die niet zorgvuldig uitgeklopt en in de brandende zon gelucht worden.

Maar het opwindende van alles (zoo denkt Ronde Maan er tenminste over), is het bereiden geweest van allerlei etenswaren en lekkernijen ter ere van Nieuwjaar.

De keukengod, die boven de kookkachel hangt en in opvallende kleuren geverfd is, werd een paar dagen tevoren „naar de hemel gezonden". Hij werd verondersteld alles te hebben opgemerkt wat in zijn tegenwoordigheid werd gezegd en gedaan, gedurende het afgelopen jaar door ieder lid van het gezin. Nu hij stoffig en rokerig was geworden, was het tijd voor hem om plechtig vebrand te worden, en een nieuwe in zijn plaats te krijgen.

Eer deze verbranding plaats had, spreidden meneer Lee en zijn vrouw een uitgebreide maaltijd van uitgezochte lekkernijen voor hem uit, opdat hij veel goeds van hun huishouden zou zeggen.

Ronde Maan had kleverige stroop over zijn lippen gesmeerd om hem in een goed humeur te brengen, zodat hij in de bovenwereld niet zou oververtellen, dat de jongen wel eens lui en ondeugend was geweest.

„Och, lieve tijd ! ik wou, dat 't ochtend was," zei Ronde Maan, en toen viel hij heus toch nog in slaap, want toen hij zijn ogen opendeed was 't klaarlichte dag. Hij sprong uit z'n bed en liep vlug naar de kamer van z'n moeder. „Pa Shü," zei hij beleefd, wat hetzelfde betekent als „een gelukkig Nieuwjaar". Zijn moeder antwoordde hem met dezelfde woorden, en gaf hem twee zilveren muntstukken in rood papier gewikkeld, wat geluk betekent.

Na zijn ontbijt, haastte Ronde Maan zich naar buiten in zijn beste kleren. Met zijn blauw moiré satijnen jasje, zijn rood zijden kapje, en geel-gebloemde schoenen zag hij er wat fijn uit, en was daar ook zelf van overtuigd.

Eerst gingen zijn vader en hij naar de grote heidentempel om wierook-stokken en rode kaarsen voor de afgoden te branden. Later boemelden zij huiswaarts over de Nieuwjaarsmarkt, waar alle mogelijke soorten van verleidelijke etenswaren en speelgoederen ter verkoop lagen uitgestald in vrolijk versierde kramen.

Ronde Maan's vader had overvloed van geld bij zich en had er geen bezwaar in om het op deze bijzondere dag met milde hand uit te geven. Ronde Maan koos uit de kramen, wat hem leek, het aan zijn vader overlatende er voor te betalen. Het was alles even heerlijk, vooral toen ze bij hun thuiskomst de geschenken vonden uitgestald van Ronde Maan's broeder, die beladen met allerlei lekkers en moois uit Sjanghai was overgekomen om het voornaamste feest van het jaar in China, thuis mee te vieren.

Oplossingen der raadsels 2de helft 1938

No. 43. Kwadraatraadsel

z	a	n	d
a	k	e	r
n	e	w	a
d	r	a	f

No. 44. Ladderraadsel

Aal
bot
olm
non
nek
ede
mal
eem
nok
Tom

Abonnement

No. 45. Wie weet dat?

Spatbord.

No. 46. Zes verborgen vissen

Aal, bot, tong, elft, zalm, karper.

No. 47. Kruisraadsel

S
ach
schip
Indiaan
Schilderij
Jordaan
Sneek
dra
ij

No. 48. Welk woord?

Amersfoort stoof-ram-er

No. 49. Letterraadsel

Vervoermiddel.

No. 50. Kwadraatraadsel

k	a	l	k
a	k	e	r
L	e	v	i
k	r	i	s

No. 51. Welk spreekwoord?

Jong gewend oud gedaan.
Ja, op, niets, goed, gierig, eerlijk, wit, eender, nooit, doen, oud, uit, dom, geven, eerst, donker, achter, allemaal, nieuw.

No 52. Bloemenraadsel

Mimosa.

No. 53. Ladderraadsel

Snip
cham
haas
eend
muil
emma
roer
leer
alva
muis
palm

Schemerlamp

No. 54. Kruisraadsel

V
oor
Julia
melkvat
Volkslied
Pullman
klink
bes
d

No. 55. Welk woord?

Advertentie. vat-teer-Dien.

No. 56. Letterraadsel

Koninkrijk

No. 57. Kwadraatraadsel

m	e	l	k
e	z	e	l
L	e	n	a
k	l	a	d

No. 58. Ladderraadsel

Kip
ida
nijl
dak
eva
ram
zot
oom
rat
gal

Kinderzorg

No. 59. Vogelraadsel

Putter
arend
roodborstje
aalscholver
kneu
ibis
eend
tapuit

Parakiet

No. 60. Veranderraadsel

Vet smet. Veter, een, tafel, sap, makker, even, trom.

No. 61. Kruisraadsel

S
acte
inham
Utrecht
Frederika
Scheepvaart
Benevento
aquarel
Klaas
dra
t

No. 62. Welk woord?

Geneesmiddel

No. 63. Letterraadsel

rhinoceros.

No. 64. Kwadraatraadsel.

m	o	n	d
o	d	e	r
n	e	r	o
d	r	o	p

No. 65. Welk spreekwoord?

merel
pruim
gusta
Peter
Karel
snoek
Beesd
Lisse
meter

Rust roest

No. 66. Ladderraadsel

Kok
aap
sla
tak
arm
nek
jol
ems
bal
oom
ons
mol

Kastanjeboom

No. 67. Zes verborgen buitenlandsche steden

Rome-Oslo-Ems-Genua-Riga-Spa.

No. 68. Kruisraadsel

M
sap
koran
koestal
Marseille
kruiser
Bella
sla
e

No. 69. Welke stad?

Liverpool vol-Po-lier.

No. 70. Letterraadsel
Grootmoeder.

No. 71. Kwadraatraadsel

m	a	n	d
a	z	o	r
n	o	r	a
d	r	a	f

No. 72. Ladderraadsel

Slak
lont
ezel
ulft
talk
erwt
levi
blik
lena
oslo
ella
moot

Sleutelbloem

No. 73. Welke spreuk?
Oost-West-thuis best.
oom, onder, slecht, tam, wit, even, sut, taai, thuis, haastig, uit, ik, slordig, buiten, een, schoon, teder.

No. 74. Kruisraadsel

T
oor
oeral
Torpedo
zeelt
Ida
o

No. 75. Zeven verborgen plaatsen in Nederland.
Asperen, Deurne, Tiel, Buren, Lent. Goes, Vlake.

No. 76. Welke redenaar?
Demosthenes. thee, mos, den, s.

No. 77. Letterraadsel
Campanula.

No. 78. Kwadraatraadsel

d	a	n	s
a	d	e	l
n	e	w	a
s	l	a	p

No. 79. Welk spreekwoord?

K—ruk
o—ven
m—aal
t—el
t—as
ij—ver
d—oor
k—eer
o—om
m—elk
t—rap
r—uit
a—dam
a—ster
d—aar

Komt tijd, komt raad

No. 80. Zes verborgen meisjesnamen.
Helena—Dorine—Emma—Meta—Ada Annette.

No. 81. Ladderraadsel

Tante
hoorn
oscar
reina
wolga
aster
lever
david
sluis
emmers
nîmes

Thorwaldsen

No. 82. Wat krijg je?
Perkament.

No. 83. Welke stad?
Duinkerken.

No. 84. Letterraadsel
Astronoom.

IN- EN UITSPANNING

No. 1. Kwadraatraadsel

Vul nevenstaand kwadraat zó in, dat de woorden van boven naar onder en van links naar rechts gelezen, dezelfde zijn. 1. bestaat de woestijn uit; 2. vloeit ons bloed door; 3. naam van een meer in Italië; 4. getal.

No. 2. Welk spreekwoord?

Zet voor elk der nevenstaande woorden een letter, zoodat een nieuw woord gevormd wordt. Zijn de goede letters gevonden, dan vormen die een bekend spreekwoord.

Rok
wan
dam
olga
ster
men
aar
rek
ons
er
ven
onder
bis
ar
ros

No. 3. Welke rivier?

Wie weet een buitenlandse rivier, waar een vogel in verborgen is.

No. 4. Ladderraadsel

× . . . .
× . . . .
× . . . .
× . . . .
× . . . .
× . . . .
× . . . .
× . . . .

Vul nevenstaand figuur zo in, dat op de kruisjesrij een meisjesnaam komt te staan. 1. een drank; 2. jongensnaam; 3. meisjesnaam; 4. jongensnaam; 5. jongensnaam; 6. naam van rivier in Duitland; 7. naam van rivier in Nederland; 8. meisjesnaam.

No. 5. Kruisraadsel

Vul onderstaand figuur zó in, dat op de kruisjesrij iets komt te staan, dat onmisbaar is voor een schrijver.

```
                ×
              . × .
            . . × . .
          . . . × . . .
× × × × × × × × ×
          . . . × . . .
            . . × . .
              . × .
                ×
```

1. klinker; 2. meisjesnaam; 3. drink je uit; 4. vlaktemaat; 5. het bedoelde woord; 6. ander woord voor geleide; 7. worden kleeren van gemaakt; 8. naam van rivier: 9. medeklinker.

No. 6. Welk woord?

Een woord bestaat uit 14 letters. 3. is een medeklinker. 6. 4. 2. is een nuttige vogel. 9. 7. 14. het tegenovergestelde van nacht. 13. 1. 8. woont in een klooster. 11. 12. 10. 5. muziekinstrument.

No. 7. Letterraadsel

Vorm een woord uit onderstaande letters:

g. i. e. v. d. r. n. r. o. e. e.

FEBRUARI 1939 NO. 2 JAARGANG 57

BOEKDRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

DE VERJAARDAG VAN UW ECHTGENOOTE

stelt U steeds weer voor het probleem: wat zal ik haar geven? Mogen wij U eens een cadeau adviseeren, waarmee U haar ongetwijfeld genoegen zult doen? Geef haar dan het mooie boek „Voetstappen" van Mevrouw M. A. M. Renes-Boldingh, dat pas bij ons is verschenen. Het kost slechts f 1.— (ingenaaid) of f 1.50 (gebonden). De uitvoering is een verjaarscadeau waardig. Het bevat een aantal mooie novellen van de bekende schrijfster: Minekes kerkhofgang, Van heel kleine dingen, Spinnetjes geluksdag, Het moeilijke begin, Sagenland, Het kerstkindje van het groote huis, Ter wille van het kind, Sensatie, Van kleine dingen, De stem in de nacht, Herkenning en Bescherming. Het boek telt 150 pagina's. Verkrijgbaar bij de boekhandelaars.

UITGAVE VAN NEERBOSCH BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ

De uitvoering van het spreekkoor

HET SPOOKSCHIP

DOOR JAN H. DE GROOT EN E. M. v. DIFFELEN

vraagt toewijding en ernstige studie,
maar het succes zal dan ook volkomen zijn. Vraag het ter inzage bij uw boekhandelaar of bij NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ

DE WEG NAAR SUCCES GAAT VIA EEN GOED CLICHE DUS.......

CLICHE'S MAKS

DEN HAAG
ORANJEPLEIN 97

Christelijke Vereeniging tot Verzorging van Ouden van Dagen te Veenwouden

Telefoon No. 18 **Postrekening 145010**

Hare tehuizen voor Ouden van Dagen zijn:

TALMA-RUSTOORD — VEENWOUDEN
TALMA-HUIS — VEENWOUDEN
TALMA-HOEVE — DANTUMAWOUDE
TALMA-ELIM — APELDOORN
TALMA-PARK — BAARN

Prima referenties van H. H. Doktoren

Opname van alle Protest. Gezindten

20 CENTS

DE KEUZE VAN EEN VROUW

DOOR RIGTER EVOT
met een voorwoord van
Ds. J. A. VAN SELMS

Een behartigenswaardige brochure voor jonge menschen.

Verkrijgbaar in elke boekhandel en bij de uitgevers:

NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 2 FEBR. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Roomsche Zending

In het Decembernummer van Katholiek Verweer komt een artikel voor over De Vooruitgang van het Katholicisme in onze Oost. De schrijver geeft allerlei cijfers om die vooruitgang te illustreeren.

In het vicariaat van Nederlandsch Nieuw-Guinea, zoo lezen we, werken thans 34 priesters, 27 zusters en 217 inlandsche leerkrachten in 173 scholen met ruim 8000 leerlingen. Hoewel het geheele aantal Katholieken reeds naar de 40.000 loopt (en dat in ruim 20 jaar, want in 1914 bedroeg het aantal slechts 300), valt in dit uitgestrekt gebied nog ontzettend veel te doen, vooral in de onbegaanbare binnenlanden.

Op Borneo, zoo heet het verder, zijn, behalve vele scholen, acht ziekenhuizen en één melaatscheninrichting.

Op Sumatra werkt men hoofdzakelijk onder de Klingaleezen, de Chineezen en de Batakkers. „Van deze laatsten zijn, dank zij de Rijnsche Zending, reeds meer dan 300.000 Protestanten, en men mag verwachten, dat al de Batakkers binnen afzienbaren tijd het Protestantsche of Katholieke Christendom en aldus de beschaving aanvaard hebben."

Op Celebes woonden in 1919 — zoo lezen we verder — 11.000 Katholieken tegen 300.000 Protestanten, „terwijl de groote meerderheid nog heiden en onbeschaafd was". Thans vindt men er 91 Katholieke scholen met ruim 5000 leerlingen en ongeveer 30.000 bekeerlingen.

De Kleine Soenda-eilanden „vormen het glanspunt van het Katholicisme in onze Oost". Flores b.v. heeft 143 kerken en 66.000 Katholieken.

In geheel Indië werken 432 priesters, 414 broeders en niet minder dan 1462 zusters. „Niettemin" zoo eindigt het artikel, „is er nog een massa te doen, want ruim 2 millioen is pas Christen (Katholiek of Protestant), zoodat er nog ongeveer... 62 millioen inboorlingen voor Christus gewonnen moeten worden. Bidden wij dus voortdurend voor de bekeering van Indië en steunen wij de in het tropisch klimaat zwoegende missionarissen, onze landgenooten, geldelijk naar vermogen."

Wij vernemen hier wel zeer sympathieke klanken. Katholieken *èn Protestanten* worden hier als Christenen gesteld tegenover de heidenen. De actie der Roomsch Katholieke Zending wordt alleen aanbevolen van uit het oogpunt, heidenen tot Christus te brengen. Dat is een standpunt, waarvoor ook een Protestant eerbied kan hebben.

Of de werkelijkheid niet soms anders is? Ik heb wel eens Protestantsche zendelingen hooren klagen over pogingen, van Roomsch Katholieke zijde aangewend, om onder hun inlandsche Christenen bekeerlingen te maken.

Of Roomsche missionarissen ook eenzelfde reden hebben om zich te beklagen? Ik weet het niet. Dergelijke pogingen van Protestantsche zendelingen zouden natuurlijk evenzeer af te keuren zijn. Maar ik heb de indruk — die ik voor beter geef — dat de fout meer voorkwam aan de Roomsch Katholieke kant.

In elk geval ware het te wenschen, dat de Roomsche en de Protestantsche Zending naast elkander konden arbeiden op de wijze, in dit artikel gesuggereerd. Het arbeidsveld (62 millioen inboorlingen !) is er ruim genoeg voor.

Offervaardigheid

Voor de Joodsche vluchtelingen is in ons land bijna 5 ton bijeengebracht, zooals alle dagbladen hebben vermeld. Een prachtig bedrag, waarover ieder, die met het lot der vluchtelingen begaan was — en wie was dat niet — zich van harte heeft verheugd.

Intusschen gaf dit cijfer ons aanleiding, te peinzen over de offervaardigheid in onze Christelijke kringen. Men klaagt wel eens, dat die veel te wenschen over laat. Wordt er werkelijk in deze kringen zoo weinig gegeven ?

Ik zou willen antwoorden met „ja" en „neen".

Eerst met een beslist : neen ! Daar wordt *zeer veel* gegeven.

Men vergelijke b.v. het bovengenoemd bedrag van 5 ton (dat door alle mogelijke volksgroepen werd bijeengebracht) met de Zendingscollecte, die elk najaar door de Oegstgeestsche Zendingscorporaties wordt georganiseerd. Die collecte bracht in dit najaar 193.000 gulden op. Welk bedrag hoofdzakelijk bijeengebracht werd door gemeenten van de Ned. Herv. Kerk. Daarnaast staan dan de bedragen, die gedurende het geheele jaar voor het Zendingswerk worden geschonken. In totaal bedroegen de inkomsten der Oegstgeestsche Corporaties de laatste jaren ongeveer *f* 800.000. Acht ton per jaar !

Het cijfer van de inkomsten van de Zending der Gereformeerde Kerken kan ik thans niet noemen, maar dat het ook in de honderdduizenden loopt, staat vast.

Dan zijn daar nog de Luthersche en Doopsgezinde Zendingsvereenigingen ; de Salatiga-Zending ; de Zending van het Leger des Heils.

Dit alles betreft het Protestantsche Zendingswerk. Ook voor de Roomsch Katholieke Missie worden in ons land honderdduizenden geofferd.

Zóó bezien, valt op de offervaardigheid van Christelijk Nederland waarlijk geen slecht licht. Daar wordt inderdaad door velen veel gegeven.

Dit neemt niet weg (en nu moeten wij onze vraag met „ja" beantwoorden) dat voor het Zendingswerk nog te weinig binnenkomt. Oegstgeest heeft de laatste jaren steeds moeten bezuinigen en nòg kan men niet doen, wat noodzakelijk gedaan zou moeten worden.

De oorzaak ligt voor een deel in de ongunst der tijden. Voor een goed deel ook hierin, dat velen veel geven, maar daarnaast velen weinig of niets. Het deel der gemeente, dat weet wat offervaardigheid is, moet het goed maken voor een ander deel dat zich van zulke vraagstukken niets aantrekt.

In dat opzicht is ook de eene gemeente, het eene deel van ons land, zeer verschillend van andere (ik denk voornamelijk aan onze Ned. Herv. Kerk, die ik uiteraard het best ken).

In sommige gemeenten wordt over het algemeen spontaan en met blijdschap gegeven. In andere hebben zij de overhand, die het jammer vinden, „dat zooveel geld de gemeente uitgaat...". De opbrengst der collecten is daaraan evenredig. En het kerkelijk leven lijdt er onder. Want het is immers niet mogelijk dat echt kerkelijk, Christelijk, leven kan gedijen, zonder dat de Christenen de zegen en de blijdschap kennen van het mogen leven voor en ook, van het mogen geven aan de naaste !

God geve, dat steeds meer gemeenten van onze Christelijke kerken deze vreugde leeren kennen.

De kleine gaven

Zoowel de Zending onder de Heidenvolken als de Inwendige Zending moesten het de laatste jaren hebben van de kleine gaven.

Het komt Goddank nog wel voor, dat groote giften worden geschonken. Maar velen die groote bedragen voor philanthropische doeleinden schonken, konden dat in deze tijden niet meer doen, wegens finantiëele moeilijkheden, die de nieuwe tijd voor hen meebracht. Anderen, die nog wel daartoe in staat waren, meenden dat het niet meer noodig was. Of zij dachten er niet meer aan. Zij verleerden het geven, onder de invloed van allerlei stroomingen en leuzen van onze tijd.

Een inrichting als „Neerbosch" ontving de laatste tien jaar in doorsnee zeker niet meer dan twee, drie duizend gulden aan

groote giften jaarlijks. Dikwijls was het bedrag nog minder.

Daartegenover staat het feit, dat in breedere kring aan kleine gaven meer gegeven wordt dan vroeger. Zoowel voor de „Zending" als voor Heemstede, Neerbosch enz. Heemstede heeft jaren gekend, waarin ongeveer *f* 100.000 bijeengebracht werd door de organisatie De Macht van het Kleine. Neerbosch ontvangt door middel van de Neerbosch-cent-actie jaarlijks een bedrag van *f* 10.000 tot bijna *f* 12.000. Zonder zulke inkomsten zou het werk niet meer kunnen bestaan.

Iedere Christelijk-Philanthropische inrichting zal kunnen gewagen van treffende staaltjes van offervaardigheid, door „kleine luyden" betoond. En door het mee-geven, wordt het meeleven in breedere kring ook weer ten goede beïnvloed.

Niet voor de eerste keer halen wij het woord van Gunning aan: „Zending is Christendom in actie." Het geldt zoowel van de Inwendige als van de Uitwendige Zending. — Op dit woord afgaande en rekening houdende met wat wij boven schreven over de offervaardigheid der Christelijke gemeente, mogen wij de uitspraak wagen, dat het tegenwoordig Christendom zonder twijfel, over het geheel genomen, actiever is dan dat van de vorige eeuw.

Niettegenstaande al het goede, dat gezegd kan worden van de Réveiltijd. En niettegenstaande de groote moeilijkheden, die alle werkers op het gebied der Inwendige Zending tegenwoordig ondervinden, omdat allerlei posten van ontvangst terug liepen.

De tijd is er dus nog niet en zal nooit komen, waarin de Christenheid zich een eerezuil voor haar offervaardigheid kan stichten.

Toch mochten we, ter bemoeding van de hierboven genoemde werkers èn van de gevers zelf, wel eens wijzen op de lichtzijden die voor de dag komen, als men op dit gebied aan het cijferen gaat.

H. KLUIN

VOORJAARSVERWACHTING

Wat zijn ze schoon, de schemerige dagen,
Die niet meer grijs en nog niet parlemoer
Zijn durven, alsof er een lichtschijn voer
Door een groot ademen, dat met zijn vlagen
Van ijle blankte langs ons henenstrijkt,
En even staat, en langzaam witter wordt,
En tot een bal en een geschitter wordt,
En 't effen grijs doet glinsteren, — en wijkt.

De tuinen doen nog niets dan ademhalen,
Maar diep en zwaar, alsof er reeds een dwalen
van wakker wezen in hun slaap begon,
Alsof er reeds bewegen en een kentelen
Is aangevangen om naar 't licht te wentelen,
In een zeer zoet vermoeden van de zon.

WILLEM DE MÉRODE

VERKEER EN POST
IN VROEGER EEUWEN

Aan den uitersten rand van het tijdvak en jaartal, dat een eeuw treinverkeer in ons land afsluit — : in 1939 zal 't honderd jaar geleden zijn, dat de eerste trein — van Amsterdam naar Haarlem — reed — is een even terugblikken in het verleden, een moment poozen in tijden en sfeer, — zoo absoluut afwijkend van de huidige belevenissen der naar 't volmaakte strevende efficiency en techniek — de dagen der romantiek, en van den persoonlijken moed en levensbereid zijn, aantrekkelijk en interessant. In 1680 kwam de eerste „Baedeker" — een Reys-boek—, uit bij Jan van Hoorn te Amsterdam, getiteld : „Het Reysboek door de Vereenigde Nederlanden en derzelver aangrenzende Landschappen en Koninckrijken". —

Het ving aan met „de Gebeden voor reyzende lieden", acht in getal : voor elken dag der week, één. „Heilige Vader !" zoo smeekte de reiziger, „geleydt en voert mij nader op deze reyse door de bescherming Uwer lieve Engelen dat ik seecker zij voor moordenaars en roovers, voor giftige lucht en quade sieckte... — Verder acht de samensteller het noodig te vermelden : „Al eer wij den reiziger aanwijzen op wat voor manieren hij het bequaamste kan reizen dient vooral hem nog tot waarschuwing vermaent te zijn, dat hij hem vooral heeft te wachten voor deze volgende gevaren : Valsche speelders, Roovers, Dieven en... waarvoor zich iemand in 't Reizen voorzichtiglijk gedragen moet !"...

Blijkbaar waren dus ook toen „de gevaren van den weg" niet te onderschatten.

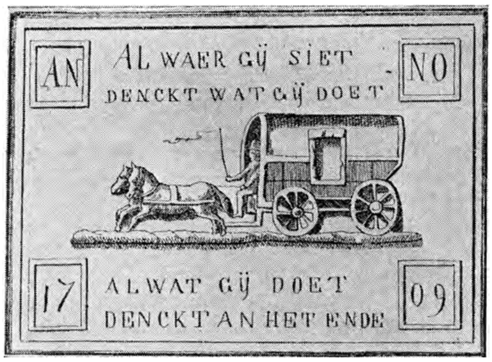

Reiswagen uit 1709

Toch was het reizen in die dagen al veel gemakkelijker geworden. Er waren reeds eenigszins geregelde vervoermiddelen : reiswagens en trekschuiten in enkele gedeelten van ons land. Op de landwegen reisde de eenvoudige burger als van oudsher per „pedes apostolorum", de kooplieden en magistraten bij voorkeur over de rivieren in schepen of schuiten. Een enkele maal per wagen. De edellieden gingen te paard of met een eigen reis-karos. Vorstelijke personen met hun koetsen, door gewapende knechten begeleid. Maar deze karossen waren zeer zeldzaam. De *eerste postwagen* was die, welke in 1660 van den Haag naar Amsterdam reed.

En in 1672 was het een postiljon van die wagen, die met den mantel van den

De eerste Haagsche Postwagen van den Haag naar Amsterdam (1660)

Een Baedeker uit de zeventiende eeuw. Facsimile van de titelplaat, met zeer juiste afbeeldingen van de vervoermiddelen in die dagen.

Reis-Karos in 1638

Raadspensionaris op de loop ging, bij de moord op de De Witten. Hij vloog er mee de wagen in en riep tegen den admiraal Tromp, die juist passeerde : „Hier heb ik den fulpen lap van den verrader langen Jan !"

In de achttiende eeuw hadden de „postwagens", ook de personenpost, een „geregelde tijd van rijden". Precies op het slaan der klokken. De posthoorn waarschuwde even te voren het publiek. In de zestiende eeuw reeds komt de „postiljonshoorn" voor, nauw verbonden met de poëzie dier dagen. —

Met vroolijk geschal kondigde de postiljon zijn komst aan — en het was, op zware lijf- en geldstraffen verboden, aan particuliere personen, om ten eigen gebruik op reis met hun koets, op den jachthoorn te blazen. Dit was alléénrecht der Koninklijke postiljons, die er een behoorlijke oefening in moesten hebben. In het Koninklijke Pruisische postreglement van 't jaar 1712 staat de volgende verordening : „De postiljons moeten ten allen tijde zuiver en goed blazen — anders worden ze uit hun ambt ontzet !" —

De eerste personen-postwagen, die eenigszins met comfort was ingericht, was de Fransche, naar den ontwerper, minister Turgot, „premier" van Lodewijk XVI, „Turgotine" genaamd.

Pleisterplaatsen, waar men versche paarden kon krijgen, verrezen al spoedig, herbergen ontstonden waar men logies kon vinden.

In den loop der tijden ondergingen wegen

De Turgotine voor het vervoer van reizigers

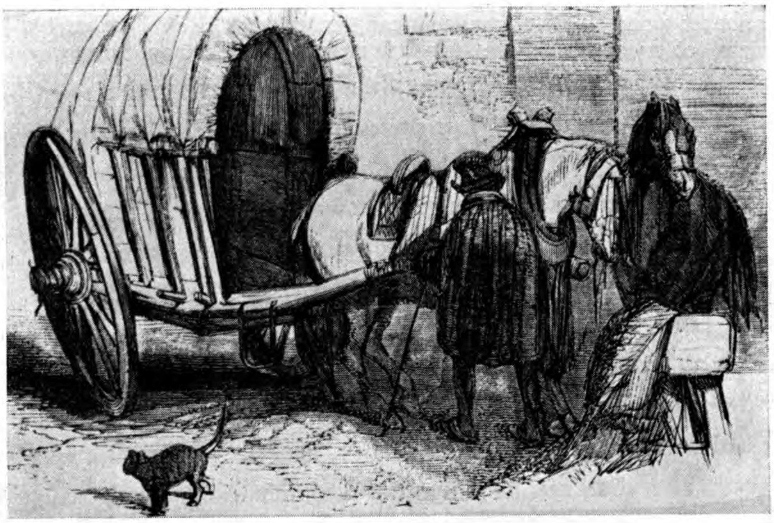

Kar Zutphen-Lochem
(1837)

Postwagen begin 19e eeuw (Internationaal postverkeer)

en reisvoertuigen belangrijke verbeteringen, — en vervingen „diligences" de hobbelende boerenkarren waarmee men 't tot nu toe had moeten doen — (ik lees in „de Geldersche almanak van 1837" nog over verbinding Lochem-Zutphen. „Alle dinsdagen en donderdagen „een kar"...). Toch was zoo'n nachtdiligence (zelfs al was het de *toen* reeds beroemde, ruime gemakkelijke wagen van Van Gend en Loos!) vooral als hij vol was —, geen erg begeerenswaard vervoermiddel. Allerminst voor wie slechts de middelste plaats op de middelste bank onbezet vond —, waar alleen een leeren riem tot rugsteun diende! En het afschuwelijke pruttelend „moffentuig" of de niet zeer geurige sigaar der medepassagiers vooral voor de dames de reis tot een beproeving maakten!

De beste plaatsen op den postweg Amsterdam-Zwolle — duurder, en vooraf te bespreken, — waren in de „cabriolet" of „coupé", drie zitplaatsen, afgescheiden van de binnenruimte — maar deze waren natuurlijk meestal reeds door van hooger afkomende reizigers ingenomen. Soms was de „bijwagen" beter, maar die reed nooit verder dan tot de naaste pleisterplaats, waar men dan weer moest overstappen.

In den ouden tijd gaf men zijn brieven mee aan reizende slagers. Later werden brieven, post en personenvervoer in con-

Reis-calèche uit het begin van de 19e eeuw

cessie geëxploiteerd. Ongeveer zestig jaar geleden werd de „Union postale universella" : „de algemeene wereldpostvereeniging" opgericht — het eenige terrein ter wereld tot vandaag den dag — ondanks alle conferenties — waarop een algemeene verbroedering — in dit opzicht het „Internationaal Verkeerswezen" betreffend — tot stand kon worden gebracht. — Aan uittreden uit dit verbond denkt geen enkele staat. —

Ternauwernood wijdt men nog een gedachte aan, of kan men zich een denkbeeld vormen, van de moeilijkheden waarin men in vroeger tijden te kampen had! Meest redde men zich met boden-posten en particuliere koeriers. — In Duitschland en in ons land werd deze taak dikwijls aan de slagers, die op reis gingen om heinde en verre vee te koopen, toevertrouwd. Zoo ontstonden de zoogenaamde Metzger- of Slagerposten. De slagers bezochten vooral de kloosters om er vleesch te bezorgen en namen de brieven mee of brachten ze er, enkel in het begin — maar na den dertigjarigen oorlog, bij de regeling van een nieuwe postdienst, werden door de overheid ook de *slagers*, — als de meest geschikte personen voor het vervoer van de mail en de levering van paarden, daarvoor uitgekozen. Er kwam een „Post und Metzgerordening", de officieele „Slagersposten" waren gesticht — tegen vergoeding van het Rijk. —

Wederkeerig moesten de heeren worstfabrikanten-koeriers, de verplichting aanvaarden, hun reizen en tijden van vertrek te regelen naar orders van hooger hand. Verder moesten zij de postpaarden stallen en verzorgen.

De postkar van 1845 naar Gretna-Green

Reeds bij die slagersposten van de middeleeuwen was het blazen op de hoorn in gebruik, om als zij bij de afgelegen hoeven of kloosters kwamen, hun komst aan te kondigen. In de wapens van vele oude slagers-

De cab, de taxi van 1850

Diligence uit 1840 door een zwerm meikevers overvallen.

gilden vindt men een waldhoorn of jachthoorn afgebeeld, het waren deze zelfde hoorns, die in 1615 bij de Taxische posten werden ingevoerd. Nergens was de slagerspost van zoo grooten omvang en beteekenis als in Wurtemberg, waar de hoofdleiders den titel: „Postiljonmeester" droegen. De Nederlandsche posten via Wurtemberg, dat in de postroute naar Weenen en Italië lag, gingen geregeld door hun handen. Gedurende 140 jaar heeft „de Wurtembergsche slagerspost-vereeniging" bestaan. Eerst in 1758 werd zij opgeheven. Intusschen was de postdienst reeds eerder georganiseerd als Koninklijke of Keizerlijke instelling. Keizer Karel V bracht een groote verbetering. Om niet gebonden te zijn aan de privilegiën van eenig land, droeg hij den internationalen postdienst in zijn rijk op aan de Italiaansche familie der Taxis, waarvan Leonard, graaf van Taxis, belast werd met het beheer van den *Nederlandsch*-Italiaanschen postdienst. Het eerst werd deze postdienst geregeld in 1543. De postiljons die de brieven van Nederland naar Italië, en omgekeerd brachten, namen hun weg over Wurtemberg en Tyrol. In 1595 was de geheele postdienst

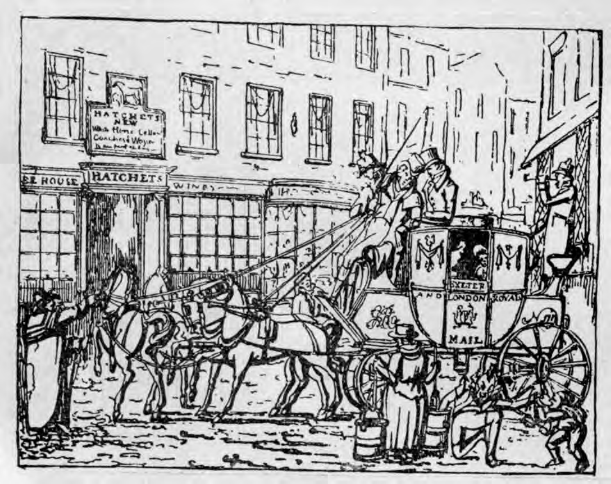

Engelsche postkoets uit het jaar 1825

Trekschuit van Leiden naar den Haag (Hildebrandstijd)

ongeveer alléén in handen van de familie von Taxis, wat op allerlei privilegies gegrondvest tot steeds grooter ontevredenheid der Duitsche vorsten voerde. De groote Keurvorst was de eerste, die zich openlijk verzette tegen die alleenheerschappij en een eigen Rijkspost stichtte in zijn uitgestrekte gebieden van Koningsbergen tot Cleef. In 1596 waren alle „Postmeesters" echter *verplicht* om drie goede rijpaarden disponibel te hebben en werden hen zware straffen opgelegd als zij niet behoorlijk zorgden de posten, die elken Woensdag uit *Nederland* en Donderdag uit Italië door kwamen, goed verder te voeren. —

Deze *Nederlandsch*-Italiaansche postdienst was de eerste geregelde dienst ter wereld en strekte zich uit over Zuid-Duitschland en Nederland met België. —

Uit den tijd van Frederik den Grooten (18e eeuw) dateert de organisatie der *Veldpost*. In Bürgers gedicht „Lenore" wordt het als vanzelfsprekend beschouwd, dat Wilhelm geschreven zou hebben als hij in den slag bij Praag in het leven was gebleven. Na de oorlogen van Napoleon is overal de post gereorganiseerd en honderd jaar geleden had men al een vrij behoorlijke post, die monopolie was. Het porto werd betaald door den *ontvanger*. Het hooge porto ontdook men door een

De brievenbesteller van honderd jaar geleden

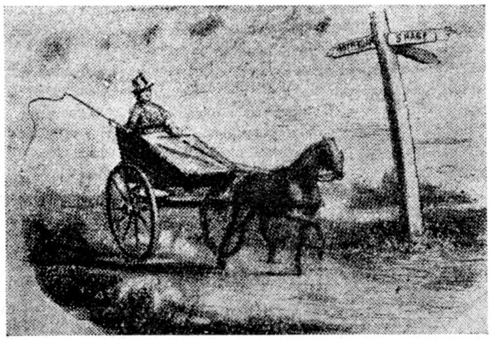

De postkar naar Den Haag in Hildebrandt's tijd

„pakje" met een particulier te zenden (brieven mochten alléén per post). In Hildebrands verhalen brengt een schipper zulk een „brief met een steen er aan", bij den geadresseerde. Op het platteland werd de post vervoerd met paard en tweewielige kar, of door den bode, te voet de urenlange tochten afleggend. Later volgde de posttrein, daarna de auto, terwijl in onzen tijd de vliegmachine in dienst van de posterijen is gekomen, waarmee voorloopig de grens der ontwikkeling van slagers te paard tot de luchtpost wel bereikt is! —

JOSEPHINE LULOFS

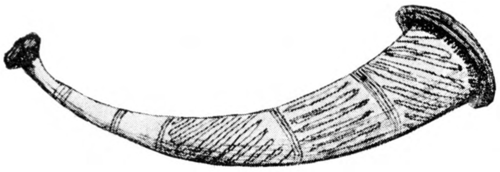

De posthoorn

PRINSEN VAN ORANJE-NASSAU

Prins Willem van Oranje-Nassau

Twee wereldbeschouwingen worstelen met elkaar, als Prins Willem van Oranje-Nassau 24 April 1533 geboren wordt. Oud en nieuw staan onverzoenlijk tegenover elkander.

Het oude... de Middeleeuwen met zijn grootsche, plechtige kathedralen vol godsdienstzin en wijding, met zijn straffe maatschappelijke organisatie, zijn ridderwezen en stedencultuur, zijn naïef geloof en zijn romantiek ; en het nieuwe — de herleving van de antieke wereldbeschouwing met zijn autonome cultuur, zijn vriendelijke kunstzinnige kasteelen, zijn fraaie stadhuizen, publieke gebouwen en patriciërswoningen, zijn ontdekkingen en uitvindingen, zijn neiging tot vorsten-absolutisme, zijn zin voor kritiek, zijn drang naar individualisme, zijn strijd voor een nieuwe kerkopenbaring.

In de kokende branding van die twee wereldbeschouwingen heeft Willem van Oranje-Nassau geleefd. In zijn eigen gemoed heeft hij den grooten strijd gestreden tusschen de twee tegengestelde machten, waarin het conflict tot openbaring kwam ; tusschen het Roomsch-Katholieke en het Protestantsche geloof. Als een der grooten onder de grooten kon die worsteling bij hem niet tot eigen zieleleven bepaald blijven ; hij stond midden in het strijdperk, werd zooal niet door eigen aandrang dan door anderen gedwongen partij te kiezen, mee te strijden, leider te zijn. —

Wonderlijk is de levensloop van een

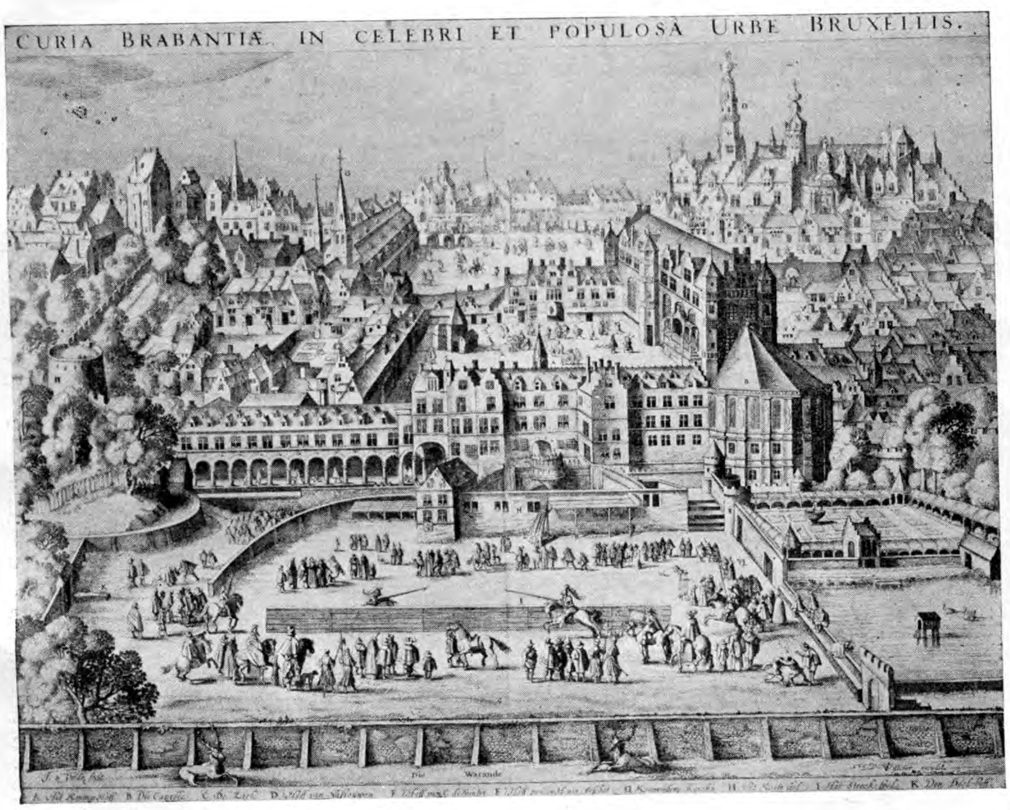

Brussel Zie op den voorgrond het steekspel, op den achtergrond het slot der Nassau's.

DeDillenburg

mensch ! Zouden de ouders, Willem de Rijke van Nassau-Dillenburg en Juliana van Stolberg, ook maar in het minst vermoed hebben bij de geboorte en het opgroeien van dit jongske, dat dit kind een wereldbeteekenis zou krijgen, den ondergang zou bewerken van het machtige Habsburgsche huis, de stichter zou worden van een vrije Republiek, die door zijn invloed, schitterende glans, groote expansiezucht, hooge idealen eeuwenlang als het fijnst bewerktuigde deel van Europa zou geroemd worden ?

De Dillenburg mocht een flink, statig kasteel geprezen worden, zijn bewoners, de graaf van Nassau en zijn algemeen hooggeschatte echtgenoote, gravin Juliana van Stolberg, bekend staan als degelijke, rustige, ijverige landsbestuurders, niets wees er op, dat hun eerstgeborene geroepen zou worden tot de taak, die hem eerlang wachtte.

In de stille rust van het kasteel groeide hij op onder het oog van zijn zorgzame moeder, opgevoed door een strengen, werkzamen vader. Geen enkele bijzonderheid is ons uit die jeugdjaren bekend, zelfs een afbeelding uit dien tijd ontbreekt.

Vast staat, dat hij in de Luthersche leer is opgevoed. Dat deelt hij mee in Apologie, waarin hij zich verdedigt tegen de aantijgingen van Filips II, zooals die geformuleerd werden in het geschrift, waarin de ban over Willem werd uitgesproken. In de Apologie lezen we : „So vele als deghene belanght, die de kennisse van de Religie hadden, (aanhangers van de nieuwe leer) wij belijden gheerne, dat wij de selve nooyt gehaet en hebben. Want aanghesien dat wij van jonghs af in de voorszeyde Religie waren opghetrocken ende dat onse Heer vader daer bij heeft willen leven ende sterven, hebbende die abuyzen der Kercke uut sijnen heerlickheden uutgeroeyt : wien kan het so vremd beduncken, dat dese leeringhe soude in ons herte van doe (van toen) in sulcken voegen inghegraveert ende so diep inghewortelt sijn gheweest, dat ze t' haeren rechten tijde heeft beghonnen hare vruchten voort te brengen ?"

Tot zijn elfde levensjaar bleef het kind onder toezicht zijner ouders.

De tijd van zijn vroolijke, onbezorgde jeugd is voorbij. Een gewichtig voorval brengt verandering in zijn leven. René de Chalon, zijn volle neef, sterft in 1544. In zijn testament had hij den oudsten zoon van zijn oom, den jongen prins Willem, tot zijn erfgenaam benoemd. Het waren aanzienlijke bezittingen, die hem hierbij ten deel vielen. Een deel er van lag in de Nederlanden : Geertruidenberg, De Klundert, Oosterhout en Dongen, de baronie van Breda, kasteelen te Mechelen en te Brussel, maar ook over stukken van Frankrijk strekte dit bezit zich uit : het Prinsdom Oranje, een dertigtal heerlijkheden in

Franche-Comité en vier baronieën in de Dauphiné.

Het aanvaarden van de erfenis ging niet zonder moeilijkheden. Keizer Karel V moest daarin bewilligen en er waren bezwaren. Het was in Brussel bekend, dat men in Nassau groote sympathie koesterde voor Luther. Met nadruk werd betoogd door den president van den Geheimen Raad, Van Schore : de zoon van een ketter mag niet opvolgen. Tenslotte heeft echter Willem de bezittingen toch gekregen ; evenwel onder twee voorwaarden : Zijn opvoeding zou niet voltooid worden in Duitschland, doch in de Nederlanden „uf die hielandsche wies", dat is op zijn Bourgondisch en Katholiek en ten tweede : zijn vader zou niet als voogd optreden, doch een commissie van drie heeren, gekozen uit den hofkring van den Keizer.

Een overtuigd Protestant zal bij de mededeeling van deze feiten allicht de wenkbrauwen fronsen : Hoe kon een Lutheraan als Willem de Rijke, sterker nog, hoe kon Juliana van Stolberg er haar toestemming toe verleenen, dat Willem in de Katholieke leer zou onderwezen worden !

Men bedenke bij de beantwoording van deze vraag dat in 1544 de kloof tusschen Roomsch-Katholiek en Protestant nog lang niet zoo breed was als in een latere periode, men hoopte van verschillende zijden nog altijd op een verzoening, vooral in 1544 was er uitzicht op het overbruggen van de kloof door de besluiten van den Rijksdag te Spiers. Bovendien was het in Dillenburg bekend, dat de landvoogdes Maria van Hongarije niet geheel afwijzend stond tegenover de Reformatie.

Het tweede elftal van zijn levensjaren bracht de Prins hoofdzakelijk in Brussel of in Breda door. Daar werd hij onderwezen in alles wat een jonge edelman noodig had. Allerlei wapenoefeningen, paardrijden, schermen, de behandeling van pistolen, zijdgeweer, tournooieeren, maar ook de wetenschappen. Willem van Oranje sprak Fransch, kende Latijn, kon zich behoorlijk verstaanbaar maken in het Spaansch en het Italiaansch, leerde ook de Nederlandsche taal, sprak en schreef natuurlijk vloeiend Duitsch. Reeds in zijn jeugd had hij zich die aangename omgangsvormen eigen gemaakt, die het hem makkelijk maakte met iedereen van wat rang of stand ook, om te gaan. Onder zijn gelijken werd hij zeer op prijs gesteld. Zoowel onder Spanjaarden als onder de Vlaamsche edelen telde hij zijn vrienden. De broeder van Granvelle, Champagny, was zijn leermeester ; Granvelle aanvankelijk zijn vertrouweling ; de graven van Egmond, Hoorne, baron van Montigny rekenden hem tot hun meest vertrouwden vriend.

In 1551 wordt hij meerderjarig, dan treedt hij in het huwelijk met Anna van Egmond, dochter van Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren. Door dat huwelijk worden zijn bezittingen al weer uitgebreid ; hij krijgt het bestuur over het graafschap Buren, IJselstein, Leerdam, Eindhoven en St.-Maartensdijk.

Deze bezittingen waren een welkome aanvulling van zijn inkomsten. Inderdaad een welkome aanvulling ; want, hoe groot ook zijn vermogen was, zijn uitgaven waren niet gering, overtroffen dikwijls de opbrengst van zijn goederen. En dat wekt geen verwondering, als we letten op zijn levensstijl. Het geld vloeide mild in Brussel, zoowel als in Breda. Hoeveel leden telde zijn hofhouding niet ? Herhaaldelijk waren er festijnen, waar tientallen gasten en welke gasten ! aanzaten. De reizende edel-

Anna van Egmont, gravin van Buren

man wist dat er in de paleizen van prins Willem open tafel gehouden werd; gastvrijheid rekende de Prins tot een van zijn eerste plichten.

Die plicht stond ook in verband met de militaire loopbaan, die hij gekozen had. De bevelhebber van de troep moest zijn officieren onthalen. Reeds in 1551 was hij kapitein van een compagnie ruiters. Toen in 1552 de oorlog tusschen Karel V en Frans I opnieuw uitbrak, trok Willem aan het hoofd van tien vendels naar de grenzen en in 1555 werd hij met voorbijgaan van anderen benoemd tot kapitein-generaal van het Maasleger.

Die snelle bevordering zou niet mogelijk geweest zijn, als niet de raadslieden der Kroon en de Keizer zelf overtuigd waren, dat Willem van Oranje in staat was om aan de verwachtingen, die van hem gekoesterd werden, te voldoen. De landvoogdes, die met moederlijke gevoelens over hem vervuld was, schreef dan ook in een aanbevelingsbrief voor hem aan den Keizer: „gij weet, dat hij het verdient, dat hij zich zeer verstandig gedraagt in zijn ambten en dat er goede verwachting van hem is." Inderdaad de Keizer wist dit en toonde dat ook. Als er gewichtige staatszaken behandeld moesten worden en de hovelingen zich verwijderden, dan klonk het uit des Keizers mond: „Blijf, prins!" En als de Keizer in 1555, oud en moede, de regeering neerlegt, dan laat hij den Prins, die bij het leger is, terugkomen; in de vergadering, vol pracht en praal, vol ontroerende verteedering, waarin de Keizer aan de Staten-Generaal mededeeling doet van den troonsafstand, leunt de door kwalen vroeg verouderde vorst op den schouder van den Prins van Oranje.

Het was de bekroning van zijn tweede elftal jaren, de slot-apotheose van een zeldzaam voorspoedige jeugd, het roemruchtig einde van zijn jongelingsleeftijd.

Zou Prins Willem op het gewichtige moment, dat keizer Karel afstand deed en hij voor zijn oogen zag, dat kracht en glorie, macht en aanzien tijdelijk en vergankelijk waren, gedacht hebben aan zijn eigen toekomst? Er bestaat een schilderij van hem in dezen tijd. Het is het jeugdportret, in het museum van Kassel. Een krachtige, slanke jonge man, geheel in harnas, de eene hand houdt losjes den veldheersstaf, de ander rust op den helm, ondanks het ijzer een milde houding, maar dat oog fonkelt en die uitdrukking van het gelaat spreekt van diep nadenken, sombere ernst en rustige zekerheid. *(Wordt vervolgd)*

Dr. J. C. VAN DER DOES

TOM MEIJNEKE

DE DIENST ACHTER HET FRONT

Ze zijn verzameld in een tent
achter het rookend front.
Ze zijn hier tezamen op vreemde grond
van d' Oriënt.
Een priester in het fijn gewaad
van roode zij, fluweel en goudbrocaat
leest met zijn luide klare stem de mis
voor hen, wien 't om het even is
te sterven aan malaria of door een handgranaat.
Voor hen is toch de wereld oud en dor
en 't leven ééne marteling.
Ze zijn hierheen gegaan, ach ja, waarvoor?
Wie zelfmoord pleegt is toch een zwakkeling?

Ze luisteren nu stil naar 't Eeuwig Woord.
De priester zegt, dat 't al genade is.
Een enk'le denkt dan aan zijn laatste moord;
een ander aan zijn wapen, dat geladen is.

Straks steken zij hun blanke spade
in deze verre vreemde grond.
't Is al genade. . .

DE SCHAAKPARTIJ
SCHILDERIJ VAN ERDMANN HUMMEL 1818

DE JODEN IN ROME

(Vervolg)

Het jaar 1492, waarmede zij de moderne geschiedenis plegen aan te vangen, was fataal voor de Joden. Uit Spanje en uit Spaansch Italië werden ze met geweld verdreven en te Rome begon juist het bewind van den onwaardigen en hardvochtigen Alexander VI, Borgia, eveneens een Spanjaard.

Dit nam niet weg dat reeds velen der verjaagden in de Eeuwige Stad een toevlucht zochten, ook al omdat zij wisten, dat hier althans een traditie van betrekkelijke verdraagzaamheid bestond.

Er zijn geruchten waaruit blijkt, dat de Romeinsche gemeenten zeer tegen haar zin aan de berooide rasgenooten herberg verleenden. Het nieuwe element beteekende immers wel nummerieke versterking, maar tevens een maatschappelijke verzwakking, waarvan men de gevolgen duchtte.

Bovendien nog was de compacte eenheid onder de gezeten families verbroken, hetgeen er niet beter op werd, toen ook uit Zuid-Frankrijk de vluchtelingen aankwamen. Een dezer laatsten, Jakob de Lattes, door den paus bevoorrecht als bekwaam geneesheer, verwierf de leiding van de synagoge.

Vóórdat de gebeurtenissen na dezen wervelstroom hun gewonen loop konden hernemen, volgde in deze jaren de eene beproeving op de andere.

In 1495 werd de Tiberwijk, waar de meeste Joden woonden, door de troepen van den Franschen koning Karel VIII geplunderd. Het jaar daarop teisterde hen een overstrooming en tot overmaat van ramp werden zij door een nieuwe zware belasting getroffen.

Daarna konden de Joden weer herademen onder het liberale bewind van Leo X de Medici 1513—1521 ; zelfs genoten zij onder hem ongekende vrijheden. De civiele gelijkstelling door Martinus V afgekondigd werd opnieuw ingevoerd ; een speciaal garantie edict bracht de Joodsche bankiers in een bevoorrechte positie. Met bijzondere vergunning werd in 1518 te Rome zelfs de eerste Joodsche drukkerij geopend en een editie van de Talmud verscheen met pauselijk privilege. Onze Nederlandsche paus Adriaan VI, 1522—1523, zette deze verdraagzame politiek onveranderd voort, hij stelde zelfs de Joodsche artsen vrij van het dragen van den gelen tabberd ; zij mochten in 't zwart gaan als hun stadgenooten.

Clemens VII, de Medici, gaf voorts in 1524 aan de Joodsche gemeenten te Rome een geheel nieuw statuut, waarbij haar de leiding over een jaarlijks verkozen bestuursraad van 60 leden werd toevertrouwd, in welker raad de verschillende nationaliteiten op voet van gelijkheid waren vertegenwoordigd. Dank zij deze reorganisatie, tevens een „galvanisatie" waarvan het plan, door een „neutraal" rabbijn uit Pisa ontworpen, op last van den paus werd uitgewerkt, had de gemeente een tijdperk van bestendigen bloei kunnen ingaan. Doch het verloop der geschiedenis was anders.

Van den „Sacco di Roma" hadden in 1527 natuurlijk ook de Joden te lijden, doch deze vlaag van ellende was niets vergeleken bij den storm die volgen zou. Met het pontificaat van Paulus III, Farnese (1534—1549) eindigde voor hen de phase van rust, die drie dozijn jaren geduurd had. Hoe groot het aantal der Joden was, die in dien tijd te Rome woonden, kan moeilijk worden geschat, doch zij vormden vermoedelijk meer dan 10% der bevolking. De stad telde toen circa 80.000 inwoners.

In 1536 vinden wij te Rome dertig Joodsche bankierskantoren gevestigd, allen in het genot van onbelemmerde welstand. Door bemiddeling van één dezer kantoren werd in 1542 aan de Camera Apostolica voor rekening der gemeentebesturen van Benevento en Velletro de belasting uitbetaald. Een transactie van vertrouwen als deze, schijnt in het minst geen zeldzaamheid te zijn geweest.

Sedert 1442 was het den Joden niet meer toegestaan terreinen en huizen in eigendom te verwerven en bij bepalingen van 1514 werd aan de emigreerende Israëlieten ten overvloede nadrukkelijk verboden onroerend goed te verwerven. De Romeinsche Joden echter bleven in het genot hunner have voor zoover zij die van ouds bezaten.

Het uiterlijk kenteeken, dat de Joden gehouden waren te dragen, werd in dezen tijd van tolerantie voor de mannen terug-

gebracht tot een rozet of ringvormig opnaaisel, geel van kleur, op den linkerborst, bij den schouder. De vrouwen waren kenbaar aan twee lichtblauwe strepen langs haar hoofddoek of sluier. Dat de Joden te Rome in het tweede kwartaal der zestiende eeuw een periode van voorspoed doormaakten, blijkt ook daaruit, dat hun synagogen gestegen waren tot een aantal van niet minder dan elf. De laatste, die gesticht werd, was die der uit Duitschland geimmigreerde Joden in 1541. De reactie echter die op deze episode van verdraagzaamheid volgde, zou des te heftiger en grievender worden.

Het om zich heen grijpen der kerkhervorming bracht mede, dat Rome nadrukkelijker dan voorheen zich begon te kanten tegen al wat niet rechtzinng was. Al te groote slapheid had misbruik onder de geestelijkheid, verbastering van kerkelijke instellingen in de hand gewerkt.

Tegen de sloopende kracht binnen en tegen de dreigende actie buiten werd nu stelling genomen. De inquisitie werd niet alleen een geducht dwangmiddel, zij schiep tevens een sfeer. Op Paulus III, als paus nog grootendeels een wereldling, volgde de veel strengere Julius III, op zichzelf geen hard mensch, maar reeds een man van de nieuwe strooming.

Onder zijn regeering werden den 9den September alle heilige boeken der Joden, welke men bij naarstig huisonderzoek in beslag had kunnen nemen, op den „Campo dei Fiori" verbrand.

Het was een enorme mutsaard, en in andere steden van Italië volgde men het pauselijk voorbeeld.

In hun ontsteltenis zagen de Joden om naar middelen van verweer, doch konden geen ander vinden dan dat van versterking van hun onderlinge en innerlijke kracht.

In 1554 kwam er te Ferrara een congres van Rabbijnen bijeen, waarop gewichtige besluiten genomen werden, die tot den tijd der groote revolutie van kracht zijn gebleven.

In de eerste plaats werd bepaald dat geen enkel Hebreeuwsch boek mocht verschijnen zonder de goedkeuring (voorin afgedrukt) van een commissie van drie rabbijnen, die voor de zuiverheid en rechtzinnigheid instonden. Deze eigen censuur was een meesterlijke vondst, want, evenmin als de kerkelijke overheden bezwaren konden maken tegen het drukken en verspreiden van Joodsche bijbelsche boeken of van liturgische werken, kon zij bevel geven de synagoge te sluiten.

Alleen met het voorwendsel dat al die Hebreeuwsche boeken godslasteringen behelsden, konden zij worden vernietigd. Zoodra de rechtzinnigheid werd gewaarborgd werd den aantijgers het wapen uit de hand geslagen.

Het Colosseum te Rome. Op den achtergrond een Joodsche synagoge !

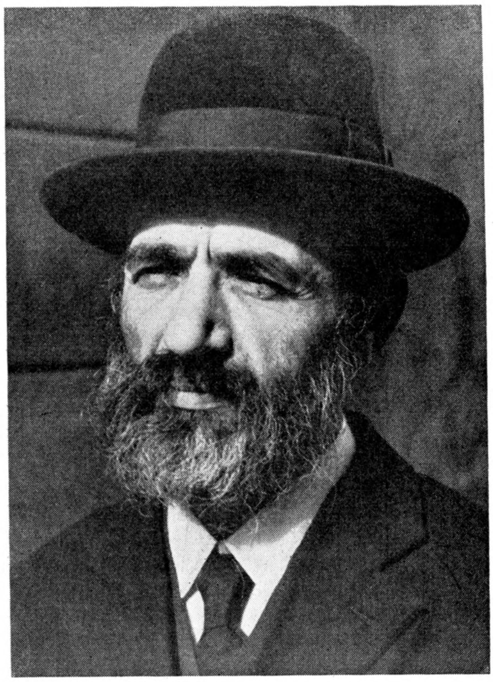

Joodsche typen

Een andere doelmatige maatregel was, dat het geen Jood meer geoorloofd was een anderen Jood voor het gerecht te dagen, zonder dat hij daartoe vooraf de goedkeuring der gemeenschap had verkregen.

Voor de zuiverheid der eigen zeden werd voortaan krachtiger dan tot dusver gewaakt.

De Joden waren dus eenigermate voorbereid, toen reeds in het volgende jaar de groote slag hen trof.

De troon van Sint Pieter werd den 22 Mei 1555 bestegen door Paulus IV, Carafa, den onverbiddelijken aartsinquisiteur, die nochtans met zijn staatkunde slechts bewerkte, dat de meeste Duitsche landen, Engeland en Scandinavië definitief van de moederkerk afvielen. Hij woedde ook tegen de Joden.

Reeds den 11den Juli 1555 vaardigde de nieuwe paus de beruchte bul uit: „cum nimis absurdum" waarbij over de Joden een collectief vonnis werd gewezen, zoo streng, dat men nog huivert bij het lezen der bewoordingen.

„Dewijl het al te absurd is" — zeide de paus — „dat de Joden, die wegens hun eigen schuld door God gedoemd zijn tot eeuwige slavernij, zich onder de Christenen mengen, onder het voorwendsel, dat de Christelijke naastenliefde hen heeft te dulden, en dewijl zij zoo ver gaan in hun onbeschaamdheid, dat zij zich zelfs langs de voornaamste straten der stad vertoonen juist als iedereen, werd de volgende bepaling geordoneerd: voortaan moeten alle Joden weer in dezelfde straat wonen, of indien die onvoldoende is ook in de zijstraat, zoodanig dat het door hen bewoonde kwartier volkomen van de wijken der Christenen kan worden afgesloten."

Zoo ontstond het Ghetto.

Het aldus te vormen kwartier zou maar twee toegangen mogen hebben en er zou zich maar één synagoge mogen bevinden. Alle onroerende goederen der Joden buiten het Ghetto gelegen, moesten binnen zes maanden aan Christenen worden verkocht. De gele kap of muts werd weer ingevoerd en een gele sluier voor de vrouw voorgeschreven. Verboden werd met Christenen vriendschappelijk te verkeeren of hen in dienst te houden. Het werken op Christelijke feestdagen werd verboden en het

drijven van alle handel werd ontzegd behalve de negotie in lompen en oudheden. Alle kasboeken moesten voortaan in het Italiaansch met Latijnsche karakters worden geschreven. Het uitoefenen van een bankiersbedrijf werd praktisch onmogelijk gemaakt. Joodsche artsen mochten in de huizen der Christenen niet meer practiseeren. Geen Jood had voortaan het recht zich „heerschap" te laten noemen.

Vergeefs trachtte de gemeente het decreet tegen een hooge geldsom af te koopen. Reeds veertien dagen na de uitvaardiging werden de Joden te Rome genoodzaakt het hun toegewezen kwartier te betrekken. Dit lag op de linker Tiber-oever tegenover het eiland, dus in het stadsgedeelte waarin sedert het einde der dertiende eeuw de synagoge verrees. Alleen kreeg het betrekkelijk kleine kwartier opeens een drie of vierdubbele bevolking, zoodat er een samenpakking van menschen ontstond, die met ieder sanitair beginsel spotte. Met het bouwen van de afsluitmuur werd terstond een begin gemaakt en hij kwam binnen twee maanden gereed. Dat de Joodsche gemeente de kosten moest dragen spreekt vanzelf.

Zoo gruwelijk streng was de bul, dat zij onmogelijk op ieder punt kon worden toegepast. Met recht is zij een „utopie van wreedheid" genoemd. Dat vele duizenden Joden van den handel in lompen en afval zouden bestaan, was onzinnig en het tribunaal der Rota was dan ook genoodzaakt te erkennen, dat Israëls kinderen te Rome ook andere bedrijven mochten uitoefenen; verboden bleef hun alleen het beoefenen der vrije kunst en het verkoopen aan Christenen van levensmiddelen. De paus, ofschoon met onwil, bekrachtigde deze beslissing.

Na zijn dood in 1559, namen talrijke Joden deel aan het oproer waarbij het volk van Rome uitdrukking gaf aan zijn verbolgenheid en afschuw. Want ook onder de Christenen was de sinistre paus gehaat wegens zijn verdrukkingen. De menigte bestormde de gevangenis der inquisitie en bevrijdde degenen die daar opgesloten zaten, in de huizen der rechters werd alles kort en klein geslagen, de pauselijke wapenschilden zag men van de kerkgevels gerukt en vertreden. Een marmeren standbeeld van den paus werd verbrijzeld en het was een Jood die de afgeslagen kop zijn eigen gelen muts opzette. De trophee werd voorts zegevierend door de stad gedragen, gehoond, bespuwd en eindelijk in den Tiber geworpen. Het tumult duurde drie dagen, doch de nieuw gekozen paus, Pius IV, herstelde de rechtbank der inquisitie en verhaalde het voorgevallene speciaal op de Joden door strenge straffen en het maken van nieuwe bepalingen. Sedert zijn bewind mochten de Israëlieten nergens in de kerkelijke staat wonen behalve te Rome en te Ancina. In laatstgenoemde stad werd ook een Ghetto ingericht.

Wat den naam „Gettho" betreft, deze komt het eerst voor te Venetië, waar het door de Joden bewoonde kwartier in 1516 „il Ghetto apresso San Girolamo" wordt genoemd, wellicht naar een metaalsmelterij, welke zich daar moet hebben bevonden.

Te Rome werd het woord overgenomen en in een document van 1562 is sprake van „il Ghetto o serraglio degli ebreï" ! Meer dan drie eeuwen lang is de Jodenbuurt van Rome nauwelijks van karakter veranderd, het werd een verwaarloosd en vuil volkskwartier, bestaande uit één ordentelijke straat, „de Rua degli Ebreï" en een labyrinth van nauwe, onwelriekende stegen en sloppen. Voor zonsondergang moesten de Joden zich alle binnen de poorthekken bevinden, die dan werden gesloten en scherp bewaakt.

Tot 1620 was het Ghetto niet eens voorzien van wasch- en drinkwater. Pas Paus Paulus V liet binnen de hekken een openbare fontein plaatsen van monumentaal voorkomen.

Ons Nederlanders kan het eenige voldoening schenken te weten, dat de opdracht van dit nuttig werk aan een landgenoot werd gegeven : den bouwmeester Jan van Santen van Utrecht, die in de Eeuwige Stad reeds eerder voor rekening van den paus enkele fonteinen had geplaatst. Een drietal daarvan bestaat nog, de „fontana degli Ebreï" is ook niet verdwenen maar ligt aan stukken en brokken ergens in een binnenhof waar ze dreigt te worden vergeten.

In de oudheid was deze „verachte" plek niet voornaam genoeg. Daar verrees de statige portiek van Octavia, waarvan nog resten te zien zijn. Daar stond voorts de tempel gewijd aan Jupiter, Stator en Juno Regina, de laatste omstuwd van 25 ruiterstandbeelden van verguld brons. Alexander

den Grooten voorstellende met zijn Helden. Die beelden waren daar geplaatst door Cecilius Metullus, den neef van Augustus. Het beroemde beeld van de Cnidische Venus is in deze omgeving opgedolven. Juist buiten de ommuring van het Ghetto verrezen de bouwvallen van het theater van Marcellus.

Op al deze vergane heerlijkheid tierde, geschuwd als een leprozenhuis, het Ghetto in zijn huiverige somberheid. Pas van 1888 op 1890 is dit onwaardige kwartier grootendeels neergehaald en bestaat nu uit ruime gezonde huizen. Dit is de eenige plaats te Rome waar men niet weeklaagt om het „eigenaardige" en „schilderachtige" dat teloor ging.

Hoe de Joden oudtijds binnen het Ghetto leefden, gaat alle beschrijving te boven.

De geest van Paulus IV bracht mede, dat al wat Jood was straffeloos mocht worden gehoond en gemolesteerd. Dat dit ook dag in dag uit gebeurde, leeren bijv. de rapporten der heelmeesters uit dien tijd te Rome, die gehouden waren aan de overheid rapport uit te brengen van alle gevallen waarin zij personen wegens toegebracht letsel verbonden.

Welnu, in de jaren 1560—1585 zijn veel meer dan de helft hunner patienten Joden met een gemiddelde van drie, vier per dag. Tegen dat de Heilige week naderde, groeide dit aantal tot tien, twaalf. En nooit werd tegen een enkele van deze mishandelingen rechtsingang verleend, ook niet als de afloop doodelijk was. Pius V heeft in 1566 bij den aanvang zijner regeering een „bando" uitgevaardigd, waarbij het verboden was de Joden overlast aan te doen, maar de politie werkte niet mee en aan het voorschrift werd niet de hand gehouden. Eerst Situs V (1585—1590), die zonder aanzien des persoons de gerechtigheid nastreefde, heeft aan de mishandelingen zooveel mogelijk een eind gemaakt, doch ook na zijn kras bestuur was het kwellen van Joden, bij wijze van een Gode welgevallig tijdverdrijf, nog scheering en inslag.

In latere jaren werd meermalen bij verordening het molesteeren van Joden als niet toelaatbaar verboden, zonder dat evenwel zulke decreeten ernstig werden nagekomen.

Erger nog dan deze tuchtigingen was het voor de Joden, dat zij onder eenige pausen wegens de geringste aanleiding aan den galg of op den brandstapel konden worden gebracht. Het joelende volk keek zich de oogen uit en aristocratische dames en heeren plachten hun karossen te doen stilhouden om van het schouwspel vooral niets te missen.

Bij den wedloop zelfs waren de Joden te Rome eveneens betrokken en dat wel op de voor hen meest vernederende wijze. De „Corso", waaraan de straat haar naam ontleent, bestond zooals men weet, in een wedloop van half-wilde paarden, de z.g.n. „barbari", die op vastenavond en op de zeven daaraan voorafgaande, kleurig versierd maar ongezadeld, van de Porta del Popolo naar de Pazza Venezia werden gejaagd. De razende ren der door het wild geschreeuw van de toeschouwers „aangemoedigde" dieren was het summum van echt Roomsch jolijt, zooals het ook door Goethe wordt beschreven. De vermaardheid van Derby en Longchamps is maar bleek vergeleken bij die welke de „Corso dei Barbara" heeft genoten.

Minder bekend is het, dat aan die wedstrijd nog een „race" voorafging, namelijk die van...... oude Joden. Acht van die ongelukkigen moesten er ieder jaar door de gemeente zelf worden aangewezen en zij hadden den afstand van ongeveer twee kilometer blootshoofds en barrevoets met naakte borst af te leggen onder het gefluit en kabaal van het delireerende volk, dat spottend weddenschappen sloot en smeet met alles wat verwerpelijk was. Een spitsroedeloop moet een zachtaardige beproeving geweest zijn vergeleken bij dit volksvermaak! Om het extra aantrekkelijk te maken, dwong men de Joden om eerst den buik goed zat te eten. Als een der deelnemers in vertwijfeling terzijde trachtte uit te wijken, werd hij door slagen en piekstooten der soldaten weer in het rechte spoor gebracht.

Het was in 1466 dat de wedloop der Joden voor het eerst plaats vond, althans hij wordt in de annalen niet vroeger vermeld en schijnt een nieuw vermakelijkheidselement te zijn geweest. Denkelijk hebben toen de Joden zich vrijwillig beschikbaar gesteld, om den uitgeloofden prijs te winnen.

Deze bestond in drie el laken. Aan wiens vindingrijkheid het schouwspel te danken was, weten we niet, maar het viel

in den smaak en werd in 1467 herhaald.

Dat men na de stichting van het Ghetto in 1555 niet naliet er een schandelijke regel van te maken spreekt als vanzelf. Voor de Joden was het een opluchting als wegens den dood van een paus het rouwbedrijf meebracht, dat de carnavalsfeesten niet doorgingen. Het aanwijzen van de acht slachtoffers werd in 1668 afkoopbaar gesteld tegen een bedrag van 1000 + 30 goudguldens. De laatste dertig werden extra bijgevoegd, om er aan te herinneren dat Christus voor dertig zilverlingen door Judas Iskarioth aan de Joden werd overgeleverd. In plaats van de verplichting om aan de wedrennen deel te nemen kwam voorts een andere n.l. deze: de uit te loven prijs, de „palü" te bekostigen, bestaande in acht stuks brokaat of fluweel. Verder was de Joodsche gemeente verplicht voor haar rekening elk jaar de tribunes op te slaan bestemd voor den gouverneur van Rome met gevolg en scheidsrechters. Deze verplichtingen geraakten in den tijd der Omwenteling in onbruik, doch werden in 1815 „in eere hersteld", om eerst in 1847 te worden afgeschaft.

Maar nog bij andere publieke vermakelijkheden waren de Joden betrokken. Als in de latere middeleeuwen op de Piazza Navona of op den Campo dei Fiori volksfeesten werden gegeven, stonden er gewoonlijk ook komische ridderspelen op het programma. De Joden werden daarbij gebruikt als rijdieren. Ook wedloopen van Joden, al dan niet „onder den man" òf gecostumeerd, worden meermalen in oude bronnen vermeld. In 1499 ging paus Alexander VI speciaal naar zulk een wedren kijken, die te zijner pleziere vlak voor het kasteel Sant 'Angelo eindigde.

In de 16de eeuw werden ook op den heuvel Festaccio Israëlieten voor openbare vermakelijkheden misbruikt; maar naarmate de carnavalsfeesten zich ontwikkelden werd de Corso het meest gewaardeerde tooneel van hun „Romeinsche" prestaties.

Dan was er nog een vernedering, die geregeld weerkeerde. Op den eersten Zaterdag van het Carnaval (dus op een sabbathdag) waren de Joden te Rome verplicht een deputatie uit hun midden met den opperrabbijn aan het hoofd naar het Kapitool af te vaardigen, om daar de conservatoren (de burgemeesters) eer te bewijzen.

Dit moest knielend gebeuren en met diepe neerbuigingen, waarna de Rabbijn, na toestemming te hebben verkregen, een onderdanige toespraak moest houden, waarop dan door den eersten conservator zeer uit de hoogte werd geantwoord.

Het ceremonieel van deze plechtigheid was nauwkeurig geregeld. Op hun weg naar en van het Kapitool werd de deputatie door het toegestroomde volk steeds uitgejauwd en lastig gevallen. Ook dat hoorde bij het ceremonieel. De groote revolutie bracht ook hierin verandering. Evenwel niet meer dan een intermezzo van Joodsche emancipatie. In 1808 zien wij de huldiging met haar ceremoniëel van onderworpenheid weer ingesteld en zelfs verdubbeld, daar het eerbetoon van toen af eerst aan de conservatoren en daarna aan den senator Urbis verschuldigd was. In 1847 werd de huldiging door Pius IX afgeschaft. Deze paus maakte ook een eind aan de predicaties welke de Joden op gezette tijden gedwongen waren aan te hooren. Reeds in de middeleeuwen werd er te Rome een eigenaardige evangelisatie onder de Joden gevoerd die het karakter droeg van openbare disputen tusschen een kerkelijk theoloog en een Hebreeuwsch schriftgeleerde. Dit waren echter tournooien van welsprekendheid en van vernuftige bewijsvoering. Het aanwezige publiek volgde het debat met groote spanning, zooals het nu met de phases van een sportwedstrijd meeleeft. De inquisitie echter ontnam aan de Joden het woord. In 1584 werd door Gregorius XIII het voorschrift gegeven dat de Joden geregeld een sermoen moesten aanhooren. Iedere week waren ze verplicht zich onder het woord te bevinden. Deze prediking moest minstens door honderd mannen en vijftig vrouwen worden aangehoord. Daar de aanwezigheid van het Joodsche auditorium den tempel verontreinigde, werd het Heilig Sacrament daaruit vooraf weggenomen. Ook werd het crucifix boven het altaar, evenals dat in de lijdensweek het geval is, omhuld, opdat de Joden den gekruiste niet in stilte zouden bespotten. Gedurende de geheele sermoen moesten de aanwezigen aandachtig luisteren. Wie indommelde, gaapte of fluisterde en zich wat onrustig bewoog, kreeg van een opzettelijk daartoe

aanwezigen bewaker een gevoelige tik met een stok.

In het stedelijk archief worden nog de lange presentielijsten bewaard, waarop de Joden bij het betreden der kerk hun naam moesten zetten. Want de controle was streng. Niemand, die op den bepaalden dag aan de beurt was, mocht zich onttrekken. Op dit „misdrijf" was een boete gesteld van een daalder eerst, later van 25 stuivers. De dienst werd geleid door een Dominicaner of Franciscaner monnik en deze als mede het onderhoud van de kerk moest door de Joden zelf worden betaald. Om geen tumult te veroorzaken mochten geen Christenen bij de predicatie aanwezig zijn.

De belastingen waren voor de Joden in de 17e en 18e eeuw veel hooger dan voor de Christenen. De Israëlietische gemeente had o.a. ook het onderhoud en het personeel der beide gebouwen te betalen, waar vrouwen, die zich tot het Christendom bekeerden, werden gehuisvest. Meestal kwamen deze van elders, omdat ze te Rome bij hun doop honderd rijksdaalders handgeld ontvingen en verder door de geestelijkheid werden vooruitgeholpen. Het onderhoud en de bewaking van de poort van het Ghetto kwam ook voor de rekening der Joden zelf, als ook — wat billijker was — het onderhoud der straten binnen de afgesloten stadswijk.

Bevreemdend is de bepaling, volgens welke de haven aan den Tibermond geheel of grootendeels op kosten der Israëlietische gemeente is in orde gehouden. Behalve een driejaarlijksche „twintigste penning" en de reeds boven genoemde geldelijke en stoffelijke bijdragen van ieder carnaval, waren er nog meer verplichtingen, zoodat een bekwaam geschiedkundige als Rodocanachi, de jaarlijksche lasten, die op de gemeente drukten, op 5000 rijksdaalders per jaar schatte.

De Joden te Rome waren in dezen tijd reeds zoo verarmd, dat voor onderstand der armen in de gemeente jaarlijks niet minder dan 8000 à 9000 rijksdaalders moest worden uitgegeven. In 1724 telde de Joodsche gemeente te Rome nog ongeveer 3000 zielen.

De tijd der revolutie bracht aan de Joden wel geen grootere welvaart, maar de sociale emancipatie brachten tenminste het beginsel van vrijheid, gelijkheid en broederschap. Nauwelijks echter was het pauselijk gezag te Rome weer hersteld, of bij decreet van 17 April 1814 werden zij weer streng binnen het Ghetto gesloten en vier maanden later werd zelfs het tribunaal, de inquisitie, hersteld.

De Joodsche studenten werden smadelijk van de Universiteit verjaagd, de vernederende schatting om de carnavalspret te verhoogen zag men weer ingevoerd. De winkels van Joden buiten het Ghetto moesten als in de dagen van Paulus IV gesloten worden. Velen verlieten Rome, om in de steden van Noord-Italië een menschwaardiger bestaan te vinden.

De revolutie van 1830 ontsloot wel weer het Ghetto, maar pas de hervorming van Pius IX en de gebeurtenissen van 1848 vormden voor de Joden een begin van burgerlijke vrijheid.

Den 17den April 1848 was het de bevolking van Rome zelf, die een aanvang maakte met het afbreken van den gehaten muur, die toen drie eeuwen bestond. De paus, die in 1850, na zijn verdrijving, in de Eeuwige Stad terugkeerde, scheen echter een ander dan die in 1846 vol illusies de Heilige Stoel besteeg en de volledige gelijkstelling der Joden met de andere burgers volgde eerst in 1870 toen Rome de hoofdstad werd van het koninkrijk Italië. Terstond werd toen de bekende liberaal Emanuel Alatri in de gemeenteraad gekozen.

Vele jaren achtereen was, in het eerste kwartaal van onze eigen eeuw, het stadsbestuur van Rome toevertrouwd aan een Joodsch burgemeester: Ernesto Nathan. De Joodsche gemeente te Rome is tegenwoordig bloeiend en zij ontwikkelt een groote bedrijvigheid, niet alleen op materieel gebied maar ook b.v. op het gebied der philantropie. In 1904 kwam de nieuwe monumentale synagoge gereed, welke drie weken voor haar inwijding door Koning Victor Emanuel III plechtig met een veelzeggend bezoek werd vereerd. Doch ook deze tijden liggen achter ons.

Toen Duitschland hen uit het Rijk stuurde, trokken zelfs vele Joden naar Rome. Ook hieraan wordt nu door Italië een einde gemaakt. Aan vele geboden en verboden moeten ze zich onderwerpen. Immigratie naar Ethiopië wordt overwogen. Terugkeer naar hun uitgangspunt: Palestina is misschien nog dé oplossing.

J. H. KRUIZINGA

LEONORA CHRISTINA

II *EEN DEENSE FIGUUR UIT DE 17e EEUW DOOR K. LANTERMANS*

De koning gaat ten grave

Het was te zien, dat Christiaan IV geen tachtig jaar zou worden. Daarvoor had hij te veel van zijn lichaam gevergd. In de vele oorlogen had hij in het veld gestaan als een gewoon soldaat, de hitte des daags en de koude des nachts gevoeld. Ook had hij in gevaarlijke ogenblikken als een gewoon schipper op een boot zijn leven gewaagd, zodat nu nog het Deense hart warm klopt bij het zingen van een Deens vaderlands lied, dat aan dezen koning herinnert: „Koning Christiaan stond aan de hoge mast". En wel had hij met de oorlogen niet veel voordeel behaald, zelfs zware verliezen geleden, maar het hart van zijn volk had hij gewonnen. En misschien nog wel het meest hierdoor, dat hij getoond had, dezelfde gebreken te hebben als zijn eigen onderdanen. En dat hij zich niet schaamde, daarvoor uit te komen. De Denen zagen in hem een *mens*, een mens, met alle deugden en gebreken, die ze ook zelf hadden. Er wordt beweerd, dat geen van zijn vele kinderen zoveel in karakter op hem leek, als Leonora Christina, zijn „lieve kind".

Vooral de Kopenhagers dweepten met hem en in het bijzonder de kooplui. Toen hij aan de regering kwam, was de stad nog niet veel zaaks. Hij had veel gebouwd, veel verfraaid. Onder anderen had hij het Slot, het middelpunt van de stad, veel laten verbouwen. Zo had hij aan een hoek van het gebouwencomplex van het Slot een der torens laten optrekken, waarop hij zelf nog trotser was dan de Kopenhagers. Dat was de Blauwe Toren. Ach ja, de Blauwe Toren. En zijn liefste kind zou......

De koning werd zwak, al was hij nog niet zo heel oud, al was hij nog geen zestig: en dan steeds maar in alles de tegenstand van de oppermachtige, egoïstische adel. Die had bijna het hele land in bezit. De boeren zuchtten nog onder lijfeigenschap. Toen Leonora Christina 13 jaar was, had hij getracht die lijfeigenschap op te heffen. Het was hem mislukt door de tegenwerking der edelen, die aan niets anders dachten dan aan het spinnen van eigen garen. En de heren werden steeds brutaler in hun optreden. Ook de kooplui in de hoofdstad, die steeds moesten bijspringen, als de koning geldgebrek had, wat meest het geval was, praatten toen al een woordje mee: Christiaan moest hulp hebben in Kopenhagen en benoemde Ulfeldt tot stadhouder van de hoofdstad. Oudere zusters van Leonora waren ook al getrouwd: de zwagers hadden ook betrekkingen gekregen: Ulfeldt was de aangewezen persoon, wat afkomst en ontwikkeling aanging, om straks de eerste persoon te worden onder den koning.

De erfopvolging was gelukkig goed geregeld door twee zoons van de echte koningin. De oudste, Christiaan, was al door de Rijksraad als opvolger aangewezen. Straks, na 's konings dood, zouden de adel en de geestelijkheid hem wel voorwaarden stellen, voordat ze hem definitief kozen. De tweede, Frederik, was regerend vorst in de Duitsche landen, die toen aan Denemarken behoorden.

Al waren de finantiën van Ulfeldt nu niet zoo schitterend, een arme jongen was hij in geen geval, toen hij midden in Kopenhagen een woning voor zich inrichtte. Beiden hadden ze behoefte aan pracht. Hij was door zijn reizen in de jonge jaren ontwikkeld door kunst op elk gebied en wetenschap; zij was gevormd onder zijn leiding en werd het steeds meer in haar huwelijk.

Zij waren typen van Renaissance-mensen der 17e eeuw: hoge aristocratie, weelde, kunst, wetenschap. Al was het nieuwe gebouw niet zoo groot, dat het een paleis kon genoemd worden, de inrichting overtrof alles, wat er in die dagen in de hoofdstad bestond. Daar troonde al gauw de huisvrouw, de zestienjarige, de koningsdochter, de aangebedene aan de ene kant, de benijde aan de andere kant, de invloedrijke naar alle kanten toe, invloedrijk, omdat ze een persoonlijkheid was, toen al.

De jalousie bleef niet uit, door beider

karaktertrekken. Hij was diep van zijn hoge waardigheid doordrongen, opgeblazen, kon flink opsnijden en zwetsen, maakte plannen, die voor geen verwezenlijking vatbaar waren, omdat hij geen oog voor de werkelijkheid had. Hij zag de dingen niet zo als ze waren; zij wel. Maar zij vergat nooit, dat ze een koningsdochter was, 's konings liefste kind nog wel. Ze hield de adellijke dames goed op een afstand, zelfs haar eigen zusters af en toe. Toch was ze al gauw het middelpunt van heel de hofkring, en bleef dat, zo lang ze in de hoofdstad was.

Daardoor leidden de echtgenoten een tamelijk eenzaam leven in hun eigen huis. En de jalousie groeide. En greep naar lage middelen, de laagste, allerlaagste, die er zijn om de harmonie tussen twee echtgenoten te verstoren.

Een van haar zusters kwam haar in vertrouwen mededelen, dat Ulfeldt in verboden betrekking stond tot een andere vrouw. Het eerste, wat Leonora Christina deed, toen haar man thuis kwam, was, hem dit te vertellen. Het middel faalde. Maar een dergelijke vijand geeft zich niet na de eerste nederlaag gewonnen. Toen het jonge echtpaar in de nieuwe woning in de hoofdstad kwam, kreeg in dit huis op eigen kamers ook verblijf een oudere, ongetrouwde zuster van Ulfeldt, die er ook tot haar dood gebleven is. In overleg met een paar jaloerse „vriendinnen" van Leonora Christina haalde deze zuster telkens een mooie, oudere dame in huis en bracht die herhaaldelijk met broer Ulfeldt in aanraking. De bedoeling daarmee was onder de gegeven omstandigheden zeer duidelijk. Het was Ulfeldt zelf, die het plannetje aan zijn jonge vrouw mededeelde. Later, onder droeve, droeve omstandigheden zou Leonora Christina eens zeggen, dat haar man nooit dingen voor haar verzweeg, die hen beiden aangingen. De geschiedenis weet geen enkel feit te noemen, dat met deze uitspraak in strijd zou zijn. Ook dit tweede middel faalde in Kopenhagen. De band bleek heel wat te kunnen verdragen.

Een trouwe huisvriend kregen ze in deze dagen in een dokter Sperling, die van nu aan veel hun pad zou kruisen en dan weer een eind met hen samen zou gaan, tot hij eindelijk, 78 jaren oud, moest scheiden, omdat alle „banden" geslaakt werden. Voor het overige trachtten beide echtgenoten, ieder op zijn terrein, een hoge positie in te nemen. Ulfeldt in zijn functie als stadhouder der hoofdstad had veel met de handelslui te maken. Het is niet te ontkennen, dat hij toen al reeds zijn eigen voordeel op 't oog had, als geheel de adel, als de koning in eigen persoon. Dat nam de koning hem ook niet kwalijk. Wat de koning niet zetten kon, was, dat Ulfeldt van oordeel was, en dat ook herhaaldelijk uitsprak, dat de koning Kirsten Munk verkeerd behandelde. Daarin waren alle dochters en schoonzoons en dat waren er velen, het met Ulfeldt eens. Behalve één zwager, Hannibal Sehested, die met een oudere zuster van Leonora Christina getrouwd was. De koning was en bleef onvermurwbaar tegenover Kristen Munk. De kinderen moesten zelfs zijn persoonlijke toestemming hebben om haar te gaan bezoeken.

Vreemd genoeg: de kinderen, die in het gezin Ulfeldt geboren werden (het zijn er tien geweest) werden door grootmoeder, Kirsten Munk opgevoed: dat vond de koning goed. Hij was in alles op en top een Deens edelman, waardoor hij leefde in het hart van zijn volk.

Afgezien van enkele jaloerse edellieden vond heel het volk het de aangewezen weg, dat de koning Ulfeldt benoemde tot Rijkshofmeester, toen zijn vrouw 22 jaar was. *Dat* was een positie voor den man van een koningsdochter. Nu was hij niet alleen de oppermachtige in de hoofdstad, maar ook in het hele land. Voorzitter van de Rijksraad en dus tussenpersoon tussen de Rijksraad en den koning; uitvoerder van de besluiten, plaatsvervanger van den koning, als die niet aanwezig was: een positie, die bij een zwak of verzwakt vorst moest leiden tot koninklijke macht. En daarvoor was Ulfeldt de man niet om zulk een positie eerlijk in te nemen. Daarvoor miste hij bezadigdheid en vaste wil, twee eigenschappen, die in zo hoge mate zijn jong vrouwtje wel bezat.

Ulfedt was te tuk op macht, macht, die hij misbruikte. Door gesnoef en eigenmachtig optreden stiet hij de hoge edelen, de leden van de Rijksraad tegen de borst en maakte hij zich verdacht bij den koning, tegen wien hij ook al niet met de nodige eerbied en het vereiste respect optrad. Daarbij spekte hij zijn beurs ten koste van

anderen, tot nadeel van het land. In een oorlog met Zweden, den aartsvijand van Denemarken, gleed er veel geld, dat voor leger en vloot bedoeld was, in zijn zak. Na een paar jaar was Ulfeldt schatrijk, zodat hij geld kon lenen aan regerende vorsten. Toen maakte Ulfeldt een omzwaai en deed met de edelen mee, tegen den koning, om een nadelige vrede te krijgen, waarbij de adel wèlvoer, alleen omdat Ulfeldt bang was, dat de koning zich bij de burgerij der hoofdstad zou aansluiten om de adel de baas te worden.

Leonora Christina heeft in deze tijden haar man veel geleid, maar stond niet altijd aan zijn zij om hem van dwaze stappen terug te houden.

Ook in zijn streven om met de andere zwagers den koning een betere behandeling van Kirsten Munk af te dwingen, was hij onbesuisd, onverstandig, brutaal soms. Toch gaf de koning enigszins toe. Maar daardoor voelde de oude man de tegenwoordigheid van zijn schoonzoon te meer een drukkende last. Hij liet Ulfeldt dan ook wel zijn ongenoegen merken. Beiden waren blij, ieder om een andere reden, als Ulfeldt voor een bijzondere zending als gezant voor een tijdje naar een vreemd hof vertrok: de koning, omdat hij voor een poosje af was van dien bemoeial, Ulfeldt, omdat hij met zijn geld en zijn gaven kon schitteren; en ook met zijn knappe, begaafde, forse vrouw, want die ging steeds mee, al wachtte ze ook over een paar weken een kind.

Vijf en twintig was Leonora Christina, toen het echtpaar naar Amsterdam en Den Haag vertrok, om voor de Deense regering te zien, of er met die lastige kooplui niet een verdrag te sluiten was met het oog op de vele Hollandsche schepen, die de Sont passeerden.

Omstraald met luister verscheen de Deense afgezant in Holland. Hij kon de rijksdaalders laten rollen. Maar dat was het niet alleen, wat hun in de ogen der Hollandse regentenfamilies iets koninklijks gaf: dat was vooral het optreden van Leonora Christina. Toen kort daarop haar een jongetje geboren werd, fungeerden de Staten-Generaal voor zo iets als peetouders. Het kereltje kreeg dadelijk een jaargeld. Jammer, dat het maar een half jaar oud geworden is. Als een koningin schitterde ze in de Haagse kringen: en ze genoot daarvan. De tocht ging verder over Brussel naar Parijs. Het is een Fransche hofdame, die het verschijnen van Leonora Christina aan het Hof vertelt: ze paste daar volkomen, en was ze er langer gebleven, ze zou het middelpunt van een hofkring geworden zijn, door haar persoonlijkheid, door haar kennis. De Franse minister Mazarin, die het land bestuurde tijdens de minderjarigheid van den jongen koning, noemde haar een vrouw van grote betekenis en hij bewees aan Ulfeldt veel eer, al werd het Deense doel met de zending, in Parijs evenmin als in Den Haag, bereikt. Ulfeldt dacht meer aan zijn eigen persoon dan aan zijn zending: hij heeft zich zelf steeds in de weg gestaan, omdat hij te veel met zichzelf bezig was.

In Kopenhagen teruggekeerd, voelden ze zich nog meer boven de gewone onwetende adel verheven dan vroeger. Leonora Christina kon dat verbergen, al was haar koele houding niet geschikt om tot vertrouwelijkheid uit te nodigen. Maar lopen zwetsen en bluffen zoals haar man deed, daarvoor had ze een te nuchtere blik op haar omgeving: ze wist, dat dit een slechte uitwerking zou hebben.

Het ergste was, dat koning en rijksraad inzicht gekregen hadden in de wijze, waarop Ulfeldt al jaren zijn functie vervuld had. De ontstemming van den koning werd erger, Ulfeldt merkte het, werd geprikkeld, bleef van het hof weg: hij voelde zich onmisbaar, wat hij in die dagen ook was. De koning gaf bevel aan de betaalmeesters, dat geen betalingen mochten geschieden, als de stukken behalve door Ulfeldt ook niet door den koning geteekend waren. Enige dagen later besliste Ulfeldt, dat geen betalingen gebeuren mochten, als hij als Rijkshofmeester niet geteekend had. En hij had gelijk, want de „gekozen" koning regeerde bij de gratie der hoge edelen, waarvan Ulfeldt ontegenzeggelijk het hoofd was. Al was de Rijksraad ontevreden over Ulfeldts slecht beleid, daarom vielen ze hem niet af: ze moesten hun eigen partij toch trouw blijven.

Toen stierf de aangewezen troonopvolger. Christiaan. Wie zou nu gekozen worden? De tweede zoon, Frederik? Hem zouden voorwaarden gesteld worden. Dat begreep ook de verzwakte koning. Hij zocht weer aansluiting bij Ulfeldt, die weer

in alle genade en eer werd aangenomen: nu zwaaide deze ongeveer oppermachtig de scepter. Een jaar later, Leonora Christina was nu 27 jaar, een sterke vrouw in de kracht van het leven, lag de oude koning op zijn sterfbed. Er om heen stonden enige kinderen, waaronder ook Leonora Christina en Ulfeldt. Frederik niet, omdat Ulfeldt expres, werd later beweerd, het bericht te laat verzonden had. Op zijn sterfbed trof de oude man nog maatregelen ten voordeele van Kristen Munk en haar kinderen. Zo zegt hij tot zijn „liefste kind": — „Ik heb je zo vast gezet, dat niemand je zal kunnen verontrusten." Hij had haar vorstelijke bezittingen geschonken.

Hij vergaf Kirsten, omdat hij, naar zijn eigen woorden, straks ook alleen op genade te hopen had, en gesteund door zijn sterke „lieve kind" blies hij de laatste adem uit.

Welke plannen zijn er toen door het fantastische hoofd van Ulfeldt heen gegaan, den man, die van dat ogenblik af, tot er een nieuwe koning zou gekozen en gehuldigd zijn, alleen de Deense regering was?

Men wilde wel op Frederik af, maar de adel en de geestelijkheid stelden harde eisen. Er werd gezegd, dat de „zwagerpartij" met het plan rondliep om Ulfeldt tot koning te verkiezen, onder voorwaarden natuurlijk. Een deel van de adel wilde daar wel aan. Ulfeldt zelf moet het plan gehad hebben een republiek te stichten, waarvan hij dan de president zou zijn.

En toch tekende Frederik de voorwaarden, waardoor hij straks als koning slechts een speelpop zou zijn in de hand van de Rijksraad, dus van de hoge adel. Maar de regelingen duurden eindeloos. Telkens kwam er weer wat tussen, vooral door Ulfeldt. Frederik zou dit niet vergeten.

Frederik kon zwijgen, zijn gedachten verbergen en een gunstige tijd afwachten.

Op de avond, toen Frederik die dag de harde voorwaarden getekend had, zei hij tot Ulfeldt: — Ulfeldt, gij hebt vandaag mijn handen gebonden; misschien komt er eenmaal een tijd voor de uwe."

Ook diep gegrift, als met een beitel in harde steen, zou Ulfeldts tegenstand uit deze dagen blijven staan in het geheugen van Frederiks vrouw, Sophie Amalie van Brunswijk-Luneburg. Dus máár een hertogin, geen koningsdochter. Een mooie, tamelijk ontwikkelde vrouw, maar die niet halen kon bij Leonora Christina, geen gaaf karakter. Poeslief kon ze zijn tegen vrinden, maar onbarmhartig tegenover haar vijanden. En zeer jaloers op Leonora Christina, die van haar kant ook geen middel liet voorbijgaan om die jalousie te prikkelen. Zo wordt verteld, dat ze eens bij den goudsmid was, die de kroon maakte, die door Sophie Amalie bij de huldiging moest gedragen worden. Zij zette het ding spelender wijs op haar hoofd, liet de kroon bij ongeluk of expres op de grond vallen, waardoor er iets aan stuk ging.

Er is tussen deze twee vrouwen een haat ontstaan, zoals alleen vrouwen kunnen haten, een haat, waar geen einde aan komt, hoe de omstandigheden zich ook wijzigen.

Maar vooral Ulfeldt kwetste van zijn kant den man, die gekozen zou worden tot zijn koning. Oppermachtig nam Ulfeldt zijn maatregelen. Dadelijk na de dood van Christiaan IV had hij Kirsten Munk, zijn schoonmoeder, aan het Hof geroepen en bevoordeelde de zwagers en zichzelf, zo veel hij kon, tot ongenoegen en nadeel van Frederik. Toen eindelijk de huldiging plaats had, was Kopenhagen in feestdos, ook met erepoorten. De koningin zou een dag later haar intocht doen. In de nacht liet de almachtige Ulfeldt de erepoort voor het paleis wegnemen. Expres? Op aanstoken van Leonora, beweerde Sophie Amalie later, omdat de koningsdochter niet wilde, dat een hertoginnetje onder een koninklijke poort zou doorgaan. Zij vergiste zich. Wel wist Leonora haar man goed te leiden, zodat in het gezin Ulfeldt de moeder beslist het denkend deel was, maar om haar man te beheersen in de uitoefening van zijn functies en die tot eigen voordeel aan te wenden, zo dom, zo kortzichtig was de dochter van Christiaan IV niet. De toekomstige koningin kon ook niet geloven, dat de verhouding van Ulfeldt en zijn vrouw nu werkelijk zo ideaal was, als beweerd werd. Sophie Amalie was door haar eigenzinnig karakter haar man volkomen de baas. Geen wonder, dat ze dit ook dacht van een andere vrouw, waarvan ze zelf wel voelde, dat zij sterker was dan zij zelf.

Leonora was in de eerste plaats echtgenote, moeder, huisvrouw: in de kleinste dingetjes van het dagelijks leven had ze schik, en ze gaf er zich volkomen aan.

Voor zo iets was de voorname nieuwe koningin te klein. Die eigenschap zou Leonora Christina maar al te goed te pas komen in haar later leven. Haar leven in die dagen was, als Mozes' verblijf in Egypte en in de woestijn; voorbereiding voor het latere, dat God voor haar weggelegd had.

Maar Ulfeldt heerste oppermachtig vóór de kroning, en ook nog er na, want de nieuwe koning bemoeide zich in het eerst al heel weinig met de zaken. Het was, of hij eerst het terrein moest verkennen en moest uitkijken, hoe hij het best zijn sprong nam. Waarschijnlijk had hij Ulfeldts zwakke zijde al gevonden. Dat hij tegenover geen groot karakter stond, dat wist hij wel. Dat Ulfeldt vlak na zijn schoonvaders dood dadelijk Vibeke Kruse, ziek en wel, uit het paleis jaagt, en als die kort daarna sterft, dat hij het lijk in de stille nacht als dat van een misdadiger op een afgelegen kerkhof in de grond laat stoppen, dat is geen blijk van een groot karakter.

Tijdens de kroning en de huldigingsfeesten overdacht Frederik III zijn plannen, met zijn vrouw samen. Gezien de ontplooiing der verhoudingen is het waarschijnlijk beter te zeggen: Sophie Amalie overdacht haar plannen samen met Frederik III.

Thans komt er een keer in de zaken.

De proloog was uitgesproken: het doek kon opgaan; men kon met het eerste bedrijf van het eigenlijke treurspel beginnen.

Jij traag, een ander graag.

Leonora Christina hield ontzaglijk veel van haar vader. Als ze als klein kind op zijn knie zat, hem over het rimpelige voorhoofd streek, kon ze wel de zorgen niet uit het hart verjagen, maar toch wel een glimlach op dat verweerde gezicht toveren. En later, de als vrouw gerijpte, die het leven kende, ze kon zo de *bewogenheid* van dat hart aanvoelen. Was het wonder, dat die vrouw leed onder het gemis van zo'n vader.

Toen zij het eerst na het afsterven haar ouderen broeder, den lateren Frederik III, ontmoette, schreide ze hartstochtelijk. En de oudere broer, die haar positie wel begreep, streek zijn jongere zuster over het haar en zei bewogen: „Schrei niet; ik zal een vader voor je zijn." Hij heeft die woorden *gemeend*, want hij had een gevoelig hart. Maar als hij in latere jaren *gedacht* heeft, dat hij aan die belofte getrouw geweest is, dan heeft hij toch wel een heel bijzondere opvatting gehad van de betekenis van het woord „vader".

Maar niet alleen voor Leonora Christina was de toestand geheel nieuw geworden door de dood van Christiaan IV. Voor alle kinderen van Kirsten Munk met alle aangetrouwde kinderen, de z.g. zwagerpartij, was de positie in Denemarken met één slag veranderd, en *verslechterd*. Zij waren hun steun kwijt en zakten af tot de hoogte van heel gewone Deense adel, waartoe de koning, op aandringen van zijn vrouw, maar al te graag meewerkte. Sommigen sloeg de schrik om het hart. En daar was reden voor. Zij hadden in hun functies al evengoed voor eigen beurs gezorgd, als Ulfeldt dit gedaan had.

De verhouding van Frederik III en Ulfeldt werd al heel gauw slecht. Ulfeldt kon niet nalaten telkens voor den koning te laten uitkomen, dat de koning zijn verkiezing eigenlijk aan hem te danken had. Hij verwachtte daarvoor dan ook billijk dankbaarheid. Vooral in zichtbare eerbewijzen. En toen de koning daarin niet zo toeschietelijk was, verloor Ulfeldt het nodige respect uit het oog.

De koning zag uit naar een middel, om zich aan de lastige edelen te ontworstelen. Geen beter middel daarvoor dan de terzijdeschuiving van den blufferigen Ulfeldt.

Deze liet zich tot een dwaze stap verlokken.

Nog steeds was Denemarken niet tot overeenkomst geraakt met de Hollandse regenten aangaande de Sonttollen. Er moest een gezant naar Holland. Ulfeldt werd benoemd en ging, liet zijn functies in de steek. De koning in zijn afwezigheid dadelijk aan het snuffelen met enige edelen. Er werd maar al te veel gevonden, dat niet in de haak was. Ulfeldt had eenvoudig gedaan of hij zelf de koning was. Zo ook Ulfelds zwager, Hannibal Sehested, die met Leonora Christina's oudere zuster getrouwd was. Die was veel schanderder dan Ulfeldt, veel vaster, maar even bedacht op eigen voordeel. Hij en Ulfeldt konden elkaar niet goed zetten. Ulfeldt had dan in die dagen van zijn hoogste macht gedaan gekregen, dat Hannibal Sehested tot stadhouder van Noorwegen be-

noemd werd. Zo werd de man op zij geschoven. In die functie had hij zich eenvoudig als koning van Noorwegen gedragen. Nu, terwijl ook Ulfeldts zaak nader bekeken werd, ontsloeg de koning den Noorsen stadhouder, die in het buitenland aan het dwalen ging. Van geldgebrek was geen sprake. Maar Hannibal Sehested maakte zich niet bang : hij raakte wel weer te paard, meende hij.

Intussen genoten Ulfeldt en zijn vrouw van de triomfen, die ze in Den Haag vierden. Daar was het, dat Ulfeldt, nu een man van 43 jaar, op een domme wijze aan het snoeven raakte. O, beweerde hij tegen de Hollandse regenten, als hij gewild had, dan was hij bij de dood van zijn schoonvader zelf tot koning verkozen. Maar hij had niet gewild. Een poosje had hij nog gedacht aan een republiek en zelf president, beweerde hij, maar ten slotte had hij toch liever een koning gewenst. Natuurlijk onder bepaalde voorwaarden. En die waren in orde. Om de waarheid te zeggen, moest Ulfeldt eerlijk bekennen, tegenover de Hollandse regenten, dat het hele koningschap in Denemarken niets meer te beduiden had. Frederik III was eenvoudig de knecht van de Rijksraad ; aangezien de rijksraad vertegenwoordigd werd door den voorzitter en Rijkshofmeester, was deze in werkelijkheid de koning van Denemarken en Frederik III maar in naam, bij wijze van ornament. Dat stond mooier tegenover de buitenlandse gezanten.

Zo praatte hij ook tegen de vreemde gezanten in Den Haag, die dat heel handig naar Kopenhagen overbriefden. Frederik III, een man, tuk op macht en waardigheid, bewaarde voorlopig deze dingen in zijn hart, liet Ulfeldt niets merken, maar wachtte op gelegener tijd.

Als een echte koning strooide de schatrijke Ulfeldt cadeautjes om zich heen. Zelfs buitenlandse regeringen waren zijn schuldenaars.

Daar wendde zich in Amsterdam een balling tot hem, de door Cromwell verjaagde Karel, zoon van den onthoofden Karel I. Die was nog een beetje familie van Leonora Christina. Toen ze de vorige keer met haar man op stap geweest was en uit Parijs terug kwam, was ze vanuit Rotterdam met een klein gevolg, waaronder ook de trouwe dokter Sperling, een uitstapje naar Londen gaan maken, waar toen juist het land in beroering was, wat op de onthoofding van koning Karel I uitliep. Op straat had Leonora Christina zeer de aandacht getrokken. Ze hadden het raadzaam gevonden, om maar heel gauw de koffers weer te pakken en heen te gaan. En nu, in Amsterdam, voegde de zoon van den onthoofden Karel I zich bij hen. Het bleek, dat hij ook geldgebrek had. Wat ? Zo'n kleinigheid ? Ulfeldt leende hem 24.000 Rijksdaalders.

Met de onderhandelingen kwam het wel tot een verdrag met Holland, maar de Denen waren zeer over zijn contract gebelgd. De koning liet Ulfeldt bij zijn terugkomst dan ook onverholen zijn ontevredenheid merken, wat Ulfeldt, nog vol van alle eerbewijzen in Amsterdam en Den Haag, koud op het dak viel. Ulfeldt liet zich zelfs onbehoorlijke woorden tegenover den koning ontvallen, hij bleef weg van het hof, verscheen niet meer als voorzitter in de Rijksraad, evenals onder Christiaan IV. Maar de tijden waren veranderd. Deze koning kwam geen zoete broodjes bakken.

Daar op eens werd er een vreeselijk schandaal bekend. Het was voorlopig alleen de koning, die er van hoorde, en wel door een Ridder Walter. Het hing in verband met een zekere Dina, een jonge vrouw van een verdacht leven onder de hogere edelen van die in dit opzicht zo losse tijd in Kopenhagen. Walter had het van Dina gehoord, zei hij. Zij was bij Ulfeldt in de slaapkamer geweest, Leonora Christina was onverwacht gekomen, Dina was verstopt en had gehoord, dat Leonora Christina met Ulfeldt het plan besprak om den koning vergif in te geven. De een had gezegd, dat het vergif te sterk was, want het lichaam zou barsten en achterdocht wekken : daarom moest er minder sterk vergif genomen worden. De ander had beweerd, dat het snelst werkende vergif het allerbeste was.

Toen de koning dit van Walter wist, zei hij niets, maar liet het echtpaar Ulfeldt nauwkeurig gadeslaan ; zelfs nam hij daarvoor een omgekochte bediende in de arm.

Intussen kwam Walter aan Ulfeldt in het geheim mededelen, dat er een complot gesmeed was, om Ulfeldt te vermoorden, samen met zijn vrouw.

Ulfeldt was ten einde raad. Telkens vreesde hij een puntige dolk te zien verschijnen. Hij vroeg den koning bescherming,

hoewel hij voor zich zelf overtuigd was, dat dit moordplan slechts in één hoofd was uitgedacht: in dat des konings.

De koning vaardigde het besluit uit, dat Ulfeldt zonder 's konings bijzondere toestemming voorlopig de hoofdstad niet mocht verlaten.

Ulfeldts schoonste dagen waren voorbij. Ook die van Leonora Christina. Na haars vaders dood had ze geschitterd op de hoffeesten, zodat haar glans die van de koningin overschaduwde. Geen gelegenheid hadden de twee vrouwen laten passeren, om elkaar kleine prikjes te geven. Nu scheen het de tijd te worden, dat Sophie Amalie ook een woordje zou gaan meepraten, natuurlijk achter de schermen.

Ulfeldt hoorde van Dina's beschuldigingen.

Er werd over en weer geschreven, beschuldigd, aangeklaagd: maanden gingen voorbij: Ulfeldt en zijn vrouw zijn één van hart en één van ziel.

De zaak van Dina werd onderzocht. Het bleek alles een opgedicht stukje te zijn. (Ulfeldt beweerde tegen anderen: door den koning verzonnen.) Dina werd schuldig verklaard, ter dood veroordeeld en onthoofd.

Ook Walter werd veroordeeld en uit het land gezet.

Ulfeldt triomfeerde nog een keer.

Maar er was achter de schermen anders besloten.

Dadelijk na Dina's terechtstelling maakte de koning Ulfeldts zaak bij de Rijksraad aanhangig. Er moest een rechtbank komen, die al Ulfeldts handelingen zou onderzoeken van de tijd af, dat hij door Christiaan IV tot Stadhouder van de hoofdstad benoemd was, dus over 15 jaren.

Een der zwagers, waarschijnlijk Hannibal Sehested, kwam Ulfeldt waarschuwen, dat hij die nacht zou gearresteerd worden. Toen vonden de echtgenoten het tijd heen te gaan. Het jongste kind, een jongen, Leo, was al bij moeder Kirsten Munk, de andere kinderen waren hier en daar bij familieleden. Een schip lag tegen de avond op de rede. Daar gingen de echtgenoten heen, natuurlijk naar Holland, hij 45, zij 30 jaar oud, mensen in de kracht van het leven, als ballingen.

Tenzij de Heer de ballingen bewaart, ze
zijn als 't redeloos vee op deze aard.

Het echtpaar trok over Amsterrdam naar Brussel, waar in die dagen uit andere landen meer ballingen aan het Oostenrijkse hof een schuilplaats gevonden hadden. Dokter Sperling, die onder alle omstandigheden een trouw huisgenoot bleef, vertrok ook uit Kopenhagen. Oorspronkelijk had hij ook een regeringsbetrekking, maar nu deelde hij in de ongenade van Frederik III. Hij vond het raadzaam heen te gaan en vestigde zich als dokter te Amsterdam.

Maar Ulfeldt vond het in Brussel toch ook niet veilig genoeg. Hij duchtte verraad. En dat met reden. In Kopenhagen wilde men hem graag in handen hebben. Frederik III, die de banden, hem voor zijn verkiezing aangelegd door de edelen, smartelijk voelde, wilde zich er van ontdoen. De hele „zwagerpartij" moest ontwapend worden. Ulfeldt, die steeds op de hoogte bleef van de toestanden in Denemarken, vreesde voor geheime Deense agenten, die om hem rondslopen. Hij vertrok met zijn vrouw uit Brussel, zij nog wel in manskleren voor de geheime agenten; zij kwamen over Duitsland naar Straalsund en verder naar Dantzig, dus niet te ver van Denemarken af. Dit had een bedoeling. Hij hoopte op een minnelijke schikking met den koning en schreef daarvoor brief op brief, ook aan den *koning*. Hij kreeg geen letter antwoord. Toch bleef hij het ogenblik wachten, dat hij geroepen zou worden. Leonora Christina wist *beter:* die zag de dingen, zo als ze in werkelijkheid waren. Had zij daarop hoop gehad, ze was niet gevlucht uit Kopenhagen.

Nu ontnam Frederik III aan Kirsten Munk de titel van gravin, wat zeer nadelige gevolgen had voor haar kinderen en kleinkinderen. Ook trok hij verschillende van haar bezittingen aan de kroon, waar hij geen recht toe had. Maar hij was druk bezig, zich van die lastige adelpartij te ontdoen.

Daar hoorde Ulfeldt, dat de koning in Kopenhagen een nieuwen Rijkshofmeester en Stadhouder van Kopenhagen had benoemd: nu was de kans op een minnelijke schikking verkeken. Ulfeldt was buiten zich zelf van woede en werd nu...... een landverrader.

Hij trok naar Denemarkens aartsvijand, Zweden. Innemend werd het echtpaar in Stokholm door de koningin Christina aan

het Hof ontvangen. In een ogenblik stond Leonora Christina bij de Zweedse koningin in de gunst. Daar was reden voor: Denemarken had bezittingen in Zuid-Zweden liggen; ook was er voortdurend onenigheid over de tollen in de Sont: Christina wilde graag wat praten met ontevreden Denen. Veel Deense ballingen *) zwierven dan ook in de omliggende landen rond, o.a. ook Hannibal Sehested, de zwager, de onttroonde „koning" van Noorwegen, maar die, handig, toch telkens weer wat in de gunst kwam bij Frederik III.

De kunstzinnige, wetenschappelijke koningin Christina schepte behagen in de knappe, ontwikkelde, bereisde familie Ulfeldt. En hoeveel punten van aanraking waren er niet tussen haar en Leonora Christina. De Zweedse koningin was de dochter van Gustaaf Adolf, den geloofsheld, den kampvechter voor het Lutheranisme in Duitsland tegen den Roomsen keizer. Leonora was de dochter van Christiaan IV, die ook meegestreden had in de zelfde 30-jarige oorlog. En dan werd ze aangetrokken door het vaste karakter van de ballinge. Zelf was ze niet vast: ze flakkerde. Ze paste beter in de studeerkamer dan aan de regeringstafel. Toch was ze vast genoeg, om zich door Ulfeldt niet te laten overhalen tot een oorlog tegen Denemarken. Ze verleende het echtpaar vele gunsten en eerbewijzen. Die twee schitterden aan het Zweedse hof, hoewel de koningin ook ongestadig in haar gunst was.

Maar ook zij had geldgebrek. En Ulfeldt kon voorschieten. Hij leende haar 200.000 Rijksdaalders en kreeg daarvoor in pand het rijke, uitgestrekte landgoed Barth in Pommeren.

Door deze ondervindingen gesteund werd Ulfeldt steeds vrijmoediger in zijn brieven naar Kopenhagen, ja zelfs brutaal tegenover den koning. Ook de Zweedse koningin stiet zich wel eens aan hem en negeerde hem dan weer een tijd... tot ze weer geld nodig had. Ulfeldt had het groote gebrek van alle blufferige mensen, die zich zelf *overschatten*, dat ze zich moeilijk onder hogere macht kunnen schikken. Dat heeft hij herhaaldelijk bewezen. Was Christina minzaam tegen hem, hij wist niet goed de afstand te bewaren en plaatste zich in gesprekken naast haar, ja zelfs boven haar. Dat prikte de andere zijde.

Maar Christina kreeg genoeg van het regeren. Zij deed vrijwillig afstand van de kroon en vertrok naar Rome, waar ze later Rooms werd. Door de aangename herinnering aan Leonora Christina vergat ze de kinderen van deze niet. Wat zij in de bannelinge zo zeer bewonderde, was de vastheid van geloof, het onuitroeibare godsvertrouwen, dat zij zelf miste. *Zij* flakkerde steeds en zocht ten slotte rust onder de vleugelen van de Katholieke kerk.

Met haar opvolger Karel Gustaaf stond Ulfeldt dadelijk op de beste voet, waarbij Ulfeldts toeschietelijkheid met Rijksdaalders niet vergeten moet worden. Maar ook tegenover den jongen koning kon Ulfeldt de vereiste afstand niet bewaren; de koning trok zich wat van hem terug: het echtpaar ging naar Malmö in Zuid-Zweden, waar ze rijke goederen hadden liggen. Ulfeldt was wat ontstemd, omdat anderen maar niet met zijn mooie plannen wilden meegaan. Zo wilde de jonge Zweedse koning maar geen oorlog met Denemarken beginnen; en de Engelse gezant aan het Zweedse hof ging er ook al niet te grif op in, als Ulfeldt voorstelde om met een Engelse vloot Kopenhagen aan te vallen.

En van een mooie betrekking, b.v. Zweeds gezant aan het een of andere Hof in Europa, wat hem beloofd was, kwam ook niets.

Ulfeldt vertrok na een verblijf van een paar jaar in Zweden naar zijn landgoed Barth in Pommeren. Hier kwamen de kinderen bij de ouders, voorzover ze ten minste niet voor hun opvoeding elders onder dak gebracht waren. Het tweejarig verblijf alhier behoorde tot de schoonste jaren uit het huwelijksleven der ballingen. Rustiger huiselijk leven hadden ze nooit gehad. Hier was het, dat Leonora Christina haar levensideaal zo ongeveer bereikt had. In Kopenhagen was haar man van de morgen tot de avond in beslag genomen, in Stokholm legde vooral Christina veel beslag op hem, maar hier in Barth had zij haar man geheel voor zich zelf en de kinderen. Hij onderwees haar hier in Spaans en Italiaans. En zij oefende zich veel in allerlei vrouwelijke handwerken, wat haar later zoo goed te pas zou komen. En ze had haar man steeds bij zich.

O zeker, ze had een open oog voor zijn

---

*) Zie: K. Lantermans, De Turken in Kleidorp. Uitg. Edecea. Hoorn.

zwakheden of gebreken. Maar waarom heeft een vrouw nu juist aan *dien* man haar hart gehangen? Geen wolkje heeft hun huwelijkshemel verdonkerd. Ze hingen steeds aan elkaar. Dat viel te meer op, omdat het bij alle zusters en zwagers in dat opzicht *oremus* was. Trouwens in hun dagen was het daarmee onder de hoge Deense adel treurig gesteld. De geschiedenis heeft noch op Ulfeldt, noch op zijn vrouw in dit opzicht het minste vlekje kunnen ontdekken : zij vereerde haar man, schatte hem hoog, al wist ze, dat hij niet volmaakt was.

Maar Ulfeldt was te onrustig om tot zijn dood het kalme leventje van een landheer te leiden. Hij verlangde naar afwisseling en deed nu steeds zijn best om met den koning Frederik III tot een vergelijk te komen, die daar blijkbaar ook wel zin in had, want de zaak van het onderzoek naar Ulfeldts vroegere handelingen bleef maar slepen. Daartoe droeg ook veel bij, dat de koning in zijn strijd tegen de adel goed opschoot.

Ulfeldt sprak er telkens van, zelf maar eens naar Kopenhagen te gaan. Zo komt een dwaas er toe zich in het hol van den leeuw te wagen. Een duidelijk bewijs, dat hij nooit een goede kijk op de werkelijkheid had. Maar ook blijkt hieruit, dat het in zijn bovenkamer toen al niet helemaal meer in orde was.

Zijn vrouw wilde hem niet laten gaan. Zij stelde voor, zelf te gaan. En de man stemde daarin toe. Het was, alsof hij zelf wilde zeggen : als jij er niet mee klaar komt, dan ik zeker niet. Door dit feit wordt zonneklaar bewezen, dat de man, die 15 jaar ouder was dan zijn vrouw, toch feitelijk zich haar mindere voelde, wat hij ook was en wat zij ook heel goed wist. Ze was eens zonder haar man uit Barth naar Amsterdam gegaan, waar een kind ziek lag. Dat had ze er goed afgebracht, dit reisje zou ze ook wel klaarspelen. Met enige bedienden vertrok ze, schoot flink op, was halfweg de hoofdstad, toen de koning zijn halfbroer, Gyldenlöve, een der „onechte" kinderen van Christiaan IV op haar afstuurde met de boodschap, dat ze om moest keren. Deze Ulrik Christiaan Gyldenlöve was een bruut, en moet niet verward worden met Ulrik Frederik Gyldenlöve, een der onechte kinderen van Frederik III, aan wien Leonora Christina later zoveel te danken zou hebben.

Leonora Christina heeft later zelf opgeschreven, hoe het haar op deze reis vergaan is. Ze reisde met haar dienstpersoneel in een rijtuig, de bedienden te paard er voor, er achter, er naast. Over de wateren tussen de Deense eilanden moest het hele stelletje op een veerboot overgebracht worden. Zo zette ze voet aan wal op Seeland, het laatste eiland, waarna ze dus recht op de hoofdstad kon afgaan. Maar het oponthoud om alles weer reisvaardig te maken, duurde lang. Daar komt de burgemeester van de plaats naar haar toe en zegt, dat Heer Gyldenlöve op het Slot is, of ze daar komen wil, terwijl het rijtuig klaar gemaakt wordt, want hij heeft haar iets te zeggen.

— „Zeg graaf Gyldenlöve, dat hij maar bij me komen moet, als hij me iets te zeggen heeft."

De burgemeester gaat en komt weer met de boodschap :

— „Graaf Gyldenlöve heeft u iets te zeggen namens den koning : of u op het Slot komen wilt tijdens het oponthoud."

— „Zeg Graaf Gyldenlöve, dat ik op het Slot niets te doen heb ; als hij mij iets namens den koning te zeggen heeft, zal ik hem hier gaarne ontvangen."

De burgemeester weer heen, komt terug en zegt :

— „Graaf Gyldenlöve heeft u iets te zeggen, dat alleen onder vier ogen kan ; of u even binnen wilt komen : het is immers maar een klein eindje."

— „Zeg Graaf Gyldenlöve, dat ieder, die hier bij staat, gerust horen mag, wat de koning mij te zeggen heeft : laat hem maar hier komen."

De burgemeester weer heen en brengt de boodschap terug :

— „De Graaf is niet gewoon opdrachten des konings *buiten* over te brengen : of u *binnen* wilt komen."

— „Zeg den Graaf, dat ik boodschappen heel goed buiten in ontvangst kan nemen : hij moet maar hier komen.

De burgemeester begint er nu een paar woordjes van zich zelf bij te doen : het is maar een klein eindje : of ze om hem plezier te doen niet even in het kantoor, of desnoods er voor komen wil.

— „Ik ben ook niet van gisteren, heer burgemeester ; ik groet u."

De burgemeester weer heen.

Daar nadert even later Graaf Gylden-

KINDERPORTRET J. AKKERINGA

löve. Meteen zijn de twee paarden voorgespannen (*meer* wilden de bedienden van den graaf niet toestaan). Leonora Christina zit in haar rijtuig en gaat den Graaf in het rijtuig, begeleid van al haar bedienden, tegemoet. Ze heeft wel begrepen, dat alle praatjes een middel konden zijn om haar onder de bescherming van haar gewapende vrienden weg te lokken.

Gyldenlöve buigt en zegt, dat de koning haar beveelt rechtsomkeert te maken en het land te verlaten.

— „Hebt u daarvan de opdracht bij u, heer Graaf?"

De Graaf toont haar zijn opdracht en geeft er haar een afschrift van.

— „'t Is goed," zegt ze. „Ik zal omkeren: ik ben gewend de bevelen des konings op te volgen. Maar ik kan hier in Korsör toch wel overnachten?"

Neen, dat kan niet. Ze moet direct met haar gevolg weer scheep, maar aan de overkant mag ze de nacht in een herberg doorbrengen.

De Graaf gaat met heel het stel op de veerboot en vraagt, wat ze eigenlijk komt doen.

— „Ik wilde onze belangen aan den koning voordragen. De koning wordt aan het Hof door onze vijanden verkeerd ingelicht. Om den koning dat te bewijzen wilde ik zelf gaan en daarvoor heb ik de bewijzen, schriftelijke bewijzen, kostbare stukken, bij me."

Gyldenlöve doet belangstellend, zelfs meewarig en belooft, dat hij een goed woord voor haar bij den koning zal doen. Aan de grens van het land moet ze maar een dag of tien op antwoord wachten. Is het bericht gunstig dan kan ze nog naar Kopenhagen gaan.

De volgende morgen komt Gyldenlöve en dringt op spoedig vertrek aan.

— „Als de Graaf den veerman niet in de gevangenis had gezet, omdat hij gisteren de grote vlag op de schuit zette, ten teken, dat hij een voornaam persoon aan boord had, dan was ik al weg geweest."

— „Ik zal u een eindweegs vergezellen."

— „Ik heb zo'n volgjongen niet nodig: ik kan alleen de weg naar huis wel vinden."

Zij rijdt nu alleen, voorafgegaan en gevolgd door haar bedienden in het rijtuig verder. Maar heel spoedig merken ze, dat ze door soldaten te paard worden gevolgd.

Ze schieten na enige uren goed op. Dichtbij de grens besluit ze daar het antwoord van Gyldenlöve af te wachten. Ze wordt er niet lastig gevallen, maar voelt steeds, dat ze in het oog gehouden wordt, wat ze niet vertrouwt.

Na tien dagen vergeefs wachten gaat ze op een morgen met haar gevolg maar terug naar huis. Maar als ze in het volgende plaatsje komt, gaat net de slagboom neer. De tolbaas komt naar haar toe en vraagt vriendelijk, of ze even in het tolhuis wil komen. De landvoogd wil haar spreken, maar is er nog niet.

— „Dan kan de landvoogd mij wel nakomen."

— „Even vragen," zegt de tolbaas, laat haar met het rijtuig staan en gaat in het tolhuis.

Na een ogenblik wordt er een man te paard van uit het tolhuis gestuurd om een boodschap te brengen, maar de tolbaas komt niet terug. De bediende staat, gewapend, bij de slagboom. Leonora Christina spreekt met haar bedienden en beveelt de allergetrouwste om dicht bij het rijtuig te blijven en de ogen open te houden. En als ze even later, als om de tijd te passeren, uit het rijtuig stapt, blijven die getrouwe bedienden vlak bij haar. Ze ziet dat de slagboom niet te openen is, maar de grond er naast is hard door de vorst.

In eens haalt ze een pistool voor de dag, houdt den knecht bij de boom het ding voor en zegt:

— Als je me met geweld tegenhouden wilt, zal ik ook geweld gebruiken en krijg je, wat hierin zit."

De soldaat begint te lamenteren en zegt maar niet anders, dan dat hij ook alleen doet, wat hem bevolen is.

Als wijkend voor geweld, drentelt ze weer naar het rijtuig en praat met haar bedienden. Zij gaat als om te wachten weer in het rijtuig zitten. Maar ineens trekken de paarden aan; holderdebolder gaat het hele stel langs de slagboom over de hardgevroren slootberm heen en vliegt door: haar bedienden wuiven lachend den kerel bij de slagboom toe. In het naaste dorp lopen alle boeren met den dominee incluis te zamen, want ze hebben de boodschap van den tolbaas gekregen, dat ze een rijtuig met vier paarden moeten tegenhouden. Ze hebben het stel echter nog niet zo gauw verwacht, zijn voor de overval

nog niet klaar: het rijtuig gaat het dorp door en weer verder.

Spoedig echter zien ze dat ze door gewapende soldaten gevolgd worden. De zweep wordt over de paarden gelegd en nu wordt het een wilde ren: wie zal het hardste opschieten? De grens is heel dicht bij. De achtervolgers winnen steeds terrein: de afstand wordt minder: er dreigt nu beslist groot gevaar.

Met de trouwste bedienden spreekt ze af, dat de ene met een los paard, de hardste loper, vlak naast haar zal blijven: dreigt er gevaar, dat ze overvallen zullen worden, dan zal zij op het losse paard overgaan en zich wel redden door een snelle vlucht.

Maar zo ver komt het niet. Met de achtervolgers op de hakken vliegen ze de grens over: daar reikt de lange arm van den Deensen koning, van broer Frederik III, niet.

Verder wordt de reis rustig voortgezet.

Toen de koning van Gyldenlöve gehoord had, dat ze kostbare papieren bij zich had, had hij bevel gegeven, haar aan te houden, haar de papieren af te nemen, desnoods met geweld, maar haar zelf geen overlast aan te doen, als ze maar het land uitging.

Ze komt behouden op het Slot Barth in Pommeren bij haar man aan.

Het verhaal van deze wederwaardigheden eindigt ze met de woorden:

— „De 15de December kwam ik in goede welstand op Slot Barth, waarvoor God zij eeuwig geëerd, die mij zo wonderlijk en genadig uit de tyrannie en de macht van mijn vijanden redde."

Haar leven bewees, dat elk dezer gedachten uit haar hart opwelde en dat ze bij aankomst haar God gedankt heeft. Maar haar man was ernstig ziek. Dokter Sperling was er ook en allen wachtten het einde. Toch knapte hij weer op, maar was woedend, toen hij hoorde, dat de Deense koning hem weer titels en goederen afgenomen had, die Leonora als Kirsten Munks dochter wettig toekwamen. Dat de koning dit deed uit spijt over het feit, dat Leonora Christina tijdens haar reis hem te felen.
slim geweest was, daaraan is niet te twij-

Door de tegenwoordigheid van zijn vrouw knapte Ulfeldt zichtbaar op, waartoe niet weinig het bericht, dat Zweden eindelijk aan Denemarken de oorlog verklaard had. De Zweedse koning was in Stettin en wenste daar Ulfeldt te spreken, omdat hij diens stemming tegenover Denemarken wel kende. Ulfeldt er heen. Ze kwamen tot overeenstemming. Ulfeldt zou met zijn kennis den Zweedsen koning bijstaan als raadgever, en, lukte de tocht, dan werd Ulfeldt in al zijn titels en ereambten hersteld: mooier kon het niet. Ulfeldt schreef dit dadelijk aan zijn vrouw en ook, dat hij al in het gevolg van den koning op weg was naar Denemarken. Nauwelijks heeft ze dit gehoord, of ze ijlt haar man na, langs Duitslands Noordkust, over Jutland tot op de eilanden. Ze was zeer, zeer angstig. Zeker, haar angst kwam ook door het gevaar, dat nu dagelijks zijn leven dreigde, maar toch meer uit de scheve verhouding, waarin haar man nu bezig was zich te plaatsen. Toen ze hem bereikt had, deed zij al haar best om hem te bewegen met haar terug te keren: zij kon hem daartoe niet krijgen. Heeft hij haar door zijn beweringen van het goed recht van deze stap overtuigd? Of heeft hij haar overreed? Hoe het zij, haar besluit stond vast: ging hij niet met haar mee terug, dan ging zij met hem verder, maar samen. Een Hollandse dichter legde eens aan Amalia van Solms, toen haar man Frederik Hendrik tegen Den Bosch optrok, de volgende woorden in de mond:

> Zo gun mij, dat ik met u rijde,
> Door koud, door heet;
> En voer mij bij 't rapier op zijde,
> Waar dat gij treedt.

Dit zijn woorden. Woorden! En niets meer.

Leonora Christina, de vrouw met de moed van een man, *deed* het.

De Zweedse koning voerde in de winter zijn zegevierende tocht uit, over het ijs van het ene eiland naar het andere en naderde Kopenhagen.

De Deense adel, die in de overwonnen landen woonde, blies vuur en vlam tegen Ulfeldt, den landverrader, die den vijand van zijn land het pad gewezen had, dat leidde tot de ondergang van zijn eigen vaderland.

Ulfeldt redde zich uit de positie door zich zelf wijs te maken, dat hij als man van Christiaan IV's dochter en als onderdaan van Zweden, alsmede als heer van het slot Barth niet de onderdaan van Fre-

derik III was, maar diens gelijke.

Frederik III, die de greep van den Zweedsen koning aan zijn hals voelde, begon de vredesonderhandelingen : Ulfeldt was de onderhandelaar aan de zijde van Zweden. De vrede kwam tot stand : Denemarken moest bloeden uit vele wonden, en Ulfeldt werd in het bezit van *al* zijn eigendommen en waardigheden hersteld. Zo reisde nu Ulfeldt, de triomfator naar Zweden, waar zijn tegenwoordigheid geeist werd voor zijn bezittingen, die daar lagen. In die dagen stierf Kirsten Munk. Leonora Christina was bij de begrafenis, Ulfeldt niet, omdat hij in Zweden was. Zijn vrouw regelde veel van de erfenis : Kirsten Munk was ontzaglijk rijk.

Wat eigen koning de ballingen ontzegd had, kregen ze van den vreemdeling : de gelegenheid om in eigen land een rustig verblijf te hebben. Maar ten koste waarvan was dit recht gekocht ?

Hoe de moedige 37-jarige vrouw over de handelingen van haar man in het laatste jaar dacht, daarover heeft ze zich in woord, noch in geschrift in die dagen of later uitgelaten.

(Wordt vervolgd)

Winter op de Eem — Foto M. Miché

DE WAANZINNIGE

Het meest verwonderlijke is, dat ik de weg niet weet en toch ga.

Want de grote noodzakelijkheid en het recht leiden mij. Ik heb wel zo veel sociaal gevoel, dat ik begrijp de maatschappij, de mensheid in het algemeen, niet langer met een man als ik ben, te mogen lastig vallen.

Daarom ben ik in de avond de grote weg opgegaan en het donker is om mij heen en het recht zal mij voeren.

Ik ben namelijk op weg om mij aan te melden bij het gesticht. Ik weet van mijzelf dat ik gek ben.

Het is een vreemde gedachte : hier te lopen en gek te zijn...

Maar wat is het mooi en wat is het krachtig alles te verlaten, mezelf over te geven en niets vast te houden. Ik snijd alle tijd achter mij stuk als de weefseldraden van een stof, die ik gaarne en zeer veel gedragen heb.

Straks zal ik op de stoep staan en ik zal het zeggen en het leven achter mij zal stuk zijn als een gebroken fles. Er zal een heimwee in mij omhoog klimmen en een herinnering zal zijn als dauw en bloemen.

En moe ben ik — troosteloos leeg en moe... alsof er nooit een eind zal zijn...

Ik sta op de stoep en ik bel !

Ik spreek de dokter en ik zeg, terwijl ik mijn hoed afneem :

„Goeden avond. U moet het maar niet vreemd vinden, ik kom mijzelf hier brengen."

En ik schreeuw : „hou me vast — sluit me op, dokter, dokter toe dan toch... Ik ben niet vertrouwd alleen op de weg of in de kamers thuis of in de stad, waar het lawaai als de zee om mij bruist."

Dat alles heb ik gezegd en er is geen uitkomst.

Verder heb ik geprobeerd hem héél kalm te overtuigen.

Hij klopt mij op de schouder, hij spreekt mij moed in.

Is het dan niet moèdig, dat ik hier sta ?

Na een uur ben ik buiten. In mijn zak zit een pak zenuwstillende poeiertjes en ik ga eerst zes weken vacantie nemen. Dus alles komt terecht ! Ik ben normaal verklaard, zonneklaar normaal.

En ik was er zo heilig van overtuigd, dat het fout met me was, hopeloos fout en verward. Het is een hersenschim, zegt de dokter, oververmoeidheid en zo nog wat. Ik ga de weg terug en het recht voert mij. —

Angst sluipt achter mij aan als een dier.

Uit alle hoeken kijkt hij mij aan. Vanuit de orgelpijpen, vanachter de preekstoel, en alle banken. Wat zoek ik hier langer ? Ik sluit de deur achter mij.

Maar daar zie ik een vrouw. Ze zit gehurkt tussen twee banken. — Als ik er heenga, passeer ik het offerblok. — Ik heb me hier na de dienst verscholen, ik heb geld nodig en ik heb eigenlijk de bedoeling het uit het offerblok te halen. Maar ik durf niet.

En het is maar goed, dat ik het niet gedaan heb, want die vrouw zou het gezien hebben. Ik ga er op af, ik zal haar vragen waarom zij zo gehurkt zit en naar mij kijkt ?

Maar als ik dicht bij kom... is ze er niet... de bank is leeg — en plotseling is de ruimte één angst, één verschrikking — ik was het zelf die daar zat, mijn eigen geweten zit mij achterna en kwelt mij in duizend vormen. Maar alleen ik ben hier maar, de rest is angst, een dwangbeeld, is mijn beeld in de spiegel en ik schrik van mijzelf.

Ik loop de kerk uit, mijn handen zijn nog zuiver en de daad is niet verricht...

Een paar dagen lang ben ik er blij om geweest dat ik het niet gedaan heb. Bijna ben ik gelukkig geweest.

Maar nu, opeens, herbegint de verschrikking. Ik weet dat mijn vrouw van mijn diefstalplannen niets vernomen heeft. En toch voel ik dat ze ermee op de hoogte is. Ze doet vreemd tegen me, ik ben haar een en al niet meer...

Nu ze mij koffie geeft kijkt ze me aan of ze mij ergens van verdenkt...

„Ik heb het niet gedaan," haast ik mij te zeggen, „dat geld ligt er nog... als ik al niet eerder tenminste..."

„Wat bedoel je ?" vraagt ze tergend en ik weet dat het haar bedoeling is, mij in het nauw te drijven. Hoe laf is dat ! En ik zeg haar dat ook, heel duidelijk...

Ze begint te huilen, ze streelt mij over het hoofd.

„Lieveling," zegt ze, „wat doe je toch vreemd de laatste tijd. Heb je zorgen? Je zegt zo dikwijls wonderlijke dingen, zo of je helemaal niet weet, wàt je zegt." En ze huilt tegen me aan.

„Tineke," zeg ik — „stil maar."

„Tineke? Ik ben toch je vrouw, ik ben toch Tineke niet?"

En opnieuw begint ze en heviger.

Ik weet niet, wat ik met haar aan moet.

Het vreemde is, dat ik niet weet, wie zij is. Ik ken haar niet en zeg dit haar ook.

„Ik ken je niet," zeg ik. „Tineke" — mompel ik...

Toen is er een grote verandering gekomen. Ik lach er nog om als ik denk hoe vlug ze opeens wegging. Ik hoorde de telefoon ratelen, ik verstond niet wat ze zei. Bovendien interesseert het me ook niet wat zo'n wild vreemd iemand zegt. Daarna staat er een auto stil voor het huis en twee mannen komen bij mij de kamer binnen. En achter hen de dokter. Kijk nu eens, dezelfde dokter, waar ik ben heengegaan toen ik mij door overwerktheid verbeeldde niet normaal meer te zijn.

We schudden handen als oude vrienden. Hij tracht mij opnieuw te kalmeeren.

„Uw poeders hebben probaat geholpen," lach ik. „U ziet hoe ik hier kerngezond voor u sta."

Hij geeft een sein en de mannen pakken me beet en brengen me in de auto. Maar drommels nog aan toe, wat zullen we nu beleven? Ik ruk me los en schreeuw naar de dokter ontferming te hebben.

Wat gebeurt hier? Ik voel me gezond, kern-gaaf-gezond en nu gebeurt dit met me!

En plotseling wordt het me duidelijk hoe de toestand geworden is. Dus: toen ik meende, dat ik fout ging, was ik goed en nu ik weet, dat ik goed ben, ga ik fout.

Ik tracht uit te denken, wié nu zeggen zal, hoe de toestand werkelijk is. Maar intussen zijn we bij het gesticht aangekomen.

Ik word in een grote lege kamer gebracht, de mannen zijn weg en ik besluit bij mezelf de dokter kalm te overtuigen, dat ik goed, dat ik heel goed ben.

Daar komt de zuster. Dié is er om mij in bedwang houden. Wat een ogen zet ze op.

Vreemd doet ze! „Neen," zeg ik, „juffertje, je bent hier niet op je plaats! — ik bèn kalm — ik zal u niets doen."

Ik ben op haar toegelopen, heb mijn arm opgeheven en de vuist onder haar neus gebracht. Angst komt er in die ogen, angst voor mijn grijpende arm boven haar... Ze heeft gebeld, er komt een tweede zuster. Samen kijken ze me aan — strak en dreigend. — Maar ik ben niet boos gezind. Ik loop vriendschappelijk op hen af en vraag hun met z'n drieën wat in de tuin te gaan wandelen...

Maar dat was een grote fout van me, aangezien deze vraag geen verband houdt met alle vroeger gezegde. Als je in een gesticht gebracht bent moet je erg op je woorden passen, want bij de eerste kromming in je gedachten zien ze een bewijs.

En voortgaand op mijn gedachten haast ik me te zeggen, terwijl ik op m'n voorhoofd sla:

„U moet niet denken, dat ik gek ben, want dat ben ik niet!"

Ik draai me naar het raam toe in het besef nu de tweede en de grootste fout te hebben begaan... Ik loop van het raam af en plotseling dondert een ontzaggelijke woede door me heen...

„D'r uit," roep ik, ‚d'r uit!" en de eenigste stoel die in de kamer staat, gooi ik hen achterna. Vlak voor de deur komt hij terecht. Ik hoor, hoe ze de deur achter zich dichtdoen in het slot.

Ik ben nu alleen...

Ik weet, dat ze me nu voor gevaarlijk houden en ach... ik ben zo goed als een kind... zo zacht als een kind... en voor ik het zelf goed weet, huil ik, tranen op mijn gezicht en mijn handen. Ik ben op de grond gaan zitten om helemaal en volmaakt uit te huilen.

Zo zit ik nog, als de dokter binnen komt.

Ik kruip naar hem toe — Ik grijp hem bij de handen en ik snik:

„Ik heb zo'n spijt! heus ik heb zo'n spijt, het waren zulke aardige zustertjes..."

M'n lichaam schokt van het vele snikken. En plotseling bemerk ik, als ik langs mij kijk, dat ik m'n nieuwste pak aan heb. Hoe jammer, hoe doodjammer van m'n goede pak! Ik haal m'n zakdoek te voorschijn en droog m'n tranen af. Het is over, ik voel me zelf gelukkig — en omdat ik zo feestelijk van binnen ben, neem ik de roos uit het knoopsgat van de dokter en steek hem in de mijne. Ik ben voldaan. Ik voel me als een zomerkind, en van vreugde

knijp ik de dokter in z'n schouder, en om den hals.

Hij rukt zich los, „man, man, hou je kalm, ik zal je niets doen." Ik schijn imponeerend te zijn: zelfs de dokter is bang voor me! Ik recht mijn rug en kijk hem uitdagend aan, ik loop door de kamer, ik loop en buig, ik ben een waardig man. Dan sta ik voor het raam, ik zie bloemen in een perk staan, bloemen overgoten van zon, en voor ik het zelf goed weet, heb ik m'n arm al opgeheven en door het glas geslagen. M'n hand bloedt, maar dat tel ik niet, als ik bloemen zie, bloemen met zon. Juist nu, nu ik zo feestelijk ben en ik voel eens een groot man te zullen worden. Ik spring over het kozijn, of liever ik probeer over het kozijn te springen, maar het is te hoog... ik stoot me of... in ieder geval kom ik te vallen op m'n rug.

Als ik m'n ogen open doe, buigt de dokter zich over mij en om mijn polsen is een wrede nijping van zijn handen.

M'n hoofd doet pijn en m'n enkels.

Ik wil met m'n hand het hoofd bevoelen, maar die zit vast, en „wel donner wetter" vloek ik, en ruk me los, wild als een dier ruk ik, en schreeuw... Maar alles aan mij is bewegingloos geworden als ijzer, ik voel, en een smaad doorzindert me als een vlijme prikking van honderd spelden: ik ben gebonden! — Gebonden als een dier ter slachting geleid, waar ter wereld heb ik dat ooit gelezen? En ik huil van m'n diepe ellende, waar ter wereld! En plotseling moet ik lachen om die hoon! Dat is Paschen! Het is het Paaschlam, dat ik bedoel. Het is niet lang geleden. Thuis heb ik het nog gelezen met Jan en Tineke, waar te drommel zijn die ukken? Ik kijk om me heen... zes zusters zie ik nu en ze mompelen over en weer, natuurlijk gaat het over mij, ik begrijp dat.

En plotseling wordt de wereld goed en eindeloos... ik sluit m'n ogen en ben moe, doodmoe! Ik voel dat ik wordt weggedragen. Ik lig in een goed bed. Ik wil slapen. Morgen — denk ik — morgen is alles weer goed, — is alles weer vrede om mij heen.

Midden in een nacht word ik wakker... een klein suizelend geluid is in mijn hoofd. Ik word me bewust van mijn toestand, ik lig hier, maar wáár dan toch? Naast me zit een zuster, ze kijkt me aan, vriendelijk, heel vriendelijk.

„Dag zuster," zeg ik.

Ze knikt terug, weifelt dan met haar hand langs mijn hoofd.

„Arme man," zegt ze.

Ik begrijp het, ik begrijp het volkomen.

„Ben ik nu weer beter?" vraag ik. „U hoeft me niets te zeggen, ik weet al waar ik ben, zuster, begrijpt u me, (en als een hol is de leegte achter mij, en als een kolking van veel water en als een lucht zwaar van onweer, dat alles is de tijd achter mij), toe begrijpt u me, als ik zeg: (en ik probeer kalm te spreken, want een grote smart knijpt m'n keel dicht: de werk'lijkheid van krankzinnig te zijn geweest) „ik heb het grote Niets ontmoet? Het, grote, Niets? Vandaar is geen terugkeer..." haper ik.

En ik ga opnieuw slapen.
Zij buigt zich over mij.

GERDA v. d. PLAATS

VOOR HET AFSCHEID

We liepen tezamen
door de lanen
en langs de groene weiden.
We wisten beiden
dat 't komen zou
het afscheid, doch we zeiden
't niet; spraken slechts van de dauw,
die op de rozebottels lag.
En van de ijle blauwe luchten,
waarlangs de vogels voor de winter vluchtte', en
we vreesden het einde van dezen dag.

TOM MEIJNEKE

K. JONKHEID

HET JAAR TWEE DUIZEND EEN

EEN NIEUW VERHAAL, GECONSTRUEERD UIT AANTEEKENINGEN VAN EEN ONBEKEND AUTEUR UIT DE 21-STE EEUW

III. De zoon van Arazam

Het geweldige Londen lag oud en roestig onder den nevel van een windstillen dag in het late najaar.

De bezitters van motorlooze vliegtuigen keken bezorgd naar boven en durfden hun geluidlooze toestellen niet te voorschijn halen. Het geronk van de zware machines in de lucht, geweldige gevaarten met enorme krachtmotoren, overstemde donderend het rumoer van de straten in de fabrieks- en zakenwijken.

In de aristocratenstad Piccadilly, rustig in haar statige voornaamheid, hooghartig geïsoleerd van het bedrijvig handelskwartier en veilig ver van Whitechapel, waar nog altijd, naar eeuwenlange traditie, „de hoeren en de tollenaars" woonden, stond voor een groot patriciërshuis een moderne luxe auto, weelderig gestoffeerd en achter 't stuurrad een man met een rond vol gezicht, gelig-blozende gelaatskleur, het hoofd gedekt met een dopje in den vorm van een omgekeerde bloempot.

Het paleisachtige huis werd bewoond door Zijne Excellentie Y. M. Arazam, diplomatiek gezant van Z.M. den Koning van Egypte, geaccrediteerd aan het Hof van den Keizer-Koning van het Britsche Imperium.

Zijne Excellentie stond te Londen in hoog aanzien. Want sedert de herleving van het Hersteld Romeinsche Rijk, hoewel slechts ten deele hersteld, had het Britsche Imperium een intense strijd te voeren tot handhaving van zijn oude wereldpositie, een strijd, die intusschen de onuitputtelijk geachte krachten van 't geweldige lichaam veel erger had aangevreten, dan de buitenwereld vermoedde en het eigen volk besefte.

Was Egypte niet de wachter aan de toegangspoort van het Suezkanaal ? Liepen er geen dolzinnige geruchten door de wereldpers ?

Het feit stond vast, dat het Romeinsche Rijk bodemonderzoekingen deed in de Middellandsche Zee. En de geruchten vertelden, dat deze onderzoekingen ten doel hadden, de mogelijkheid en de rendabiliteit vast te stellen van een drooglegging van het gedeelte dezer zee, gelegen tusschen de kusten van Europa en Noord-Afrika, van Gibraltar tot het eiland Sicilië, om daarmee het Rijk uit te breiden en tevens de weerbarstige staten Griekenland, Egypte en Palestina in te sluiten en bovendien het Britsche Imperium te treffen in de zenuw van zijn kracht.

In de staatsfabrieken van het Imperium werd jachtig gewerkt aan den bouw van enorme vliegtuigen, waarvan men vertelde, dat twee stuks in staat waren, evenveel vrachtgoederen en passagiers te vervoeren als één groote mailboot, doch in veel korter tijd.

Deze luchtreuzen waren bestemd, het verkeer te onderhouden tusschen het Moederland en de Koloniën, de Dominions en Protectoraten in de vier werelddeelen buiten Europa, niet alleen voor handelsgoederen en grondstoffen, maar ook voor groot oorlogstuig, menschenmateriaal, wapenen en munitie.

Dan konden de Straat van Gibraltar, het Suezkanaal en andere gevaarlijke punten vermeden, misschien wel gemist worden.

De vliegtuigen werden uitgerust met groote reservoirs van rubber, die in enkele seconden gevuld konden worden met lucht en alle vertrekken waren hermetisch gesloten, zoodat een toestel, dat onvoorziens in zee stortte, zelfs van groote hoogte, toch dadelijk weer bovendreef.

De Indische vorsten, wetend van de gisting en beroering in de volkerenwereld, wenschten veilig te blijven in de hoede van het machtig Imperium, teneinde hun weelderig en overdadig leven ongestoord te kunnen voortzetten en stonden daarom uit

hun onmetelijke rijkdommen fabelachtige sommen af tot bevordering van dezen vlootbouw.

Want er moest ook een talrijke vloot van kleine snelle vliegers zijn, om de zware machines te begeleiden en te beschermen tegen aanvallen van vijandelijke luchtvloten.

Maar zoolang al deze dingen nog hun beslag niet kregen, moest de bestaande toestand zoo goed mogelijk gehandhaafd en dienstbaar worden gemaakt aan de belangen van het Imperium.

En daarom was de vriendschap van Egypte, het eenige zelfstandige en bevriende land aan de Afrikaansche kust van de Middellandsche Zee, zoo onnoemelijk veel waard.

De deuren van het groote huis werden geopend, de chauffeur, die inmiddels was uitgestapt, plaatste zich aan het portier en een jonge, keurig gekleede Egyptenaar kwam met luchtige pasjes de treden van het bordes af en wipte licht en vlug de auto in.

Zijn chauffeur nam den weg door Hyde Park en stuurde toen in de richting van de City, doch stopte halverwege voor een der grootste oude gebouwen, het wereldberoemde Britsch Museum.

Zonder complimenten stapte hij uit, verzocht met vriendelijk gebaar den chauffeur, hem te blijven wachten, stopte hem een handvol Egyptische sigaretten toe en liep het gebouw binnen.

Hij sprak onberispelijk Engelsch en vroeg onmiddellijk een der suppoosten, hem den weg te wijzen naar de Egyptische afdeeling. Onder veel strijkages werd aan zijn verzoek voldaan, maar er gleed geen geldstuk uit de hand des Egyptenaars in die van den Engelschman. Zoo vriendelijk de Egyptenaar was jegens zijn onderhoorigen landsman, zoo hooghartig gedroeg hij zich tegenover den Brit.

Zijn verwachtig was niet hoog gespannen, al had men hem verteld, dat de Egyptische verzameling meer dan tienduizend stukken telde, want in het Museum te Caïro had hij al de heerlijkheden der oude Farao's gezien, de gouden zetels, wagens en andere voorwerpen van louter goud, afkomstig uit de koningsgraven.

Wel waren hem in Parijs verscheidene vitrines getoond met de meest kostbare voorwerpen der oude Egyptenaren, gouden schalen en sieraden en een prachtig gouden doodenmasker van een Farao.

Dit had in hooge mate zijn ergernis gewekt, want hij wist dat al die kostbaarheden uit zijn vaderland waren weggeroofd door den Franschen keizer Napoleon.

Maar hier kende zijn ergernis al spoedig geen grenzen. Eerst verrast en verwonderd, toen hij de eindelooze collectie nationale kostbaarheden overzag, daarna gegriefd en in zijn trots gekrenkt, toen hij de schaamteloos ten toon gestelde mummie ontdekte van koning Mykerinus, bouwer van een der beroemde pyramiden, maar ten slotte verbitterd en wraakzuchtig, toen hij bedacht, dat het meerendeel van deze schatten twee eeuwen geleden was weggevoerd uit Alexandrië, toen deze stad in het jaar 1801 zich moest overgeven in de handen der Britten.

„Is dat vriendschap?" vroeg hij zich af. „Wat is dat voor een vriendschap, die ons plundert en berooft!"

Hij begon de voorwerpen een voor een te bekijken, voornamelijk de historische stukken, steenen, die 1800 tot 2000 jaren vóór het begin der christelijke jaartelling waren gebeeldhouwd met hiërogliefenteekens, sommigen nog gaaf en ongeschonden, doch waarvan de kleuren waren verbleekt door den gloed van veertig eeuwen, die ze hadden verduurd en bij de meesten bovendien door de mishandeling van barbaarsche veroveraars, die het meerendeel tot puin en brokken hadden gemaakt.

Op zijn verzoek toonde men hem de wereldvermaarde drie-talige Steen van Rosetta, waardoor het de geleerden in de laatste driehonderd jaar gelukt was, het hiërogliefenschrift te ontcijferen. Ook deze steen bleek een gehavend brokstuk.

Maar daar lagen ook de heerlijke werkstukken van de groote kunstenaars van zijn volk, die dertig tot veertig eeuwen geleden gearbeid hadden, toen het Britsche Rijk nog woest en onbewoond was en de krijtrotsen van Engeland nog onder het oppervlak der zee lagen.

Een ontzaggelijke weemoed greep hem aan. Wat was er van zijn volk geworden?

„Is het uw vaderland, vanwaar deze schatten afkomstig zijn?" vroeg een bescheiden stem naast hem in beschaafd Engelsch.

Daar stond een kleine man en hij zag dadelijk, dat het geen Engelschman, zelfs geen Europeaan was.

Zijn gelaat had den Mongoolschen vorm, daarom keek de zoon van Arazam dadelijk naar zijn oogen. In het bovenlid zag hij de plooi, die den binnenhoek van het oog bedekte en de oogspleet scheef zette. Ook rook hij het muskusachtige geurtje, dat de Chineezen bij zich hebben en dat deed hem onderzoekend kijken, want beschaafde Chineezen hadden de gewoonte, deze geur van hun ras weg te werken door parfums en regelmatige huidverzorging. Hij wist nog niet, dat de nationalistische jonge Chineezen zulks niet meer deden, ja, hun raslucht gebruikten als een soort herkenningsteeken voor geestverwanten.

„Ja, ik ben Egyptenaar," antwoordde hij voorzichtig.

„En u bewondert de kunstschatten van uw volk, zooals ik die van het mijne?"

De ander knikte.

„Zijn die hier wel op hun plaats?" vroeg de jonge Chinees verder.

„Wat bedoelt u?"

„Laat ons rustig gaan zitten en eens praten."

Ze namen plaats op een der banken en begonnen hun gesprek, eerst in algemeene zinnen, maar geleidelijk met meer toenadering.

„Ik ga Europa bereizen," vertelde de Egyptenaar.

„Gaat u ook naar Nederland?"

„Ja, ook naar Nederland."

„Kent u daar mijn vriend Oei Soei Tjing?"

„Ik ken hem niet, maar ik heb van hem gehoord," antwoordde de Egyptenaar, plotseling belangstellend.

„Waar hebt u van hem gehoord?"

„In onzen kring. Ik behoor tot de partij der Wafden, die het oude Egypte weer in vroegeren luister gaan herstellen," antwoordde geestdriftig de vurige zoon van Arazam.

„Oei is onze leider, zeer slim en zeer geleerd. Hij kent de wetten der geheele wereld."

„Wat doet u hier eigenlijk?"

„Ik maak propaganda en ik zoek verbinding met gelijkdenkenden van allerlei ras en kleur."

„Ook met blanken?"

„Niet in de eerste plaats en vooral niet hier. Dit volk is niet onderdrukt en beroofd, zooals uw volk en het mijne."

„Zij hebben het gedaan en wij ondergingen het."

De Chinees knikte met een glimlach. Mag ik weten, waar u woont?"

„Wie bent u?"

„Ik ben de vriend van Oei Soei Tjing. Hier is mijn adres." Hij overhandigde hem een geschreven kaart.

„Ik ben de zoon van Arazam, de gezant van Egypte."

De Chinees stond op en plaatste zich voor den Egyptenaar. „Wij moeten vrienden zijn."

„Wij zijn vrienden."

Nu leek het, alsof het Museum hen niet meer interesseerde.

„Als ik in Nederland kom, zal ik Oei bezoeken. Waar kan ik hem vinden?"

„Hier hebt u zijn adres."

Ze namen afscheid met veel Oostersche formules.

De Chinees was tevreden. Hij had alles geweten van den zoon van Arazam en hem dadelijk herkend. Hij wist van zijn studie te Caïro aan de Moskee al-Azhar met haar vierhonderd zuilen, het centrum van Mohammedaansche wetenschap, uitgegroeid tot een volledige Islamitische Universiteit. Hij kende zijn nationalistische gevoelens en zijn komende positie in de partij der Wafden en in de diplomatie van zijn land. Japan, Korea, China, de Filippijnen, Siam, Britsch Indië, Perzië, het Vereenigd Arabië, met als laatste steunpunt Egypte, wat een machtig bondgenootschap ging dat worden tegen het oude roofnest Europa! Op Palestina kon niet gerekend worden. En het verslapte ras van Maleiers en Javanen in Nederlandsch Indië was te indolent om actief mee te werken. Het was ook niet noodig.

In diezelfde week ontvingen de persbureau's bericht uit Dresden, dat uit de beroemde verzameling Chineesch porcelein, sedert vier eeuwen daar bewaard, verscheidene kostbare stukken gestolen waren.

En den volgenden avond verschenen alle kranten met dikke opschriften:

Nieuwe belangrijke diefstallen in verschillende Musea.

Parijs, Moskou en Weenen meldden onverklaarbare verdwijningen. En vlak daarop volgden Petrograd, Rome en Berlijn.

Iedereen sprak er van. Overal verdwij-

ningen! Alles op onverklaarbare wijze en zonder eenig spoor. De groote bladen vermoedden een ondergrondsche, perfect georganiseerde, internationale dievenbende, de museumbesturen waren zenuwachtig, een zenuwachtigheid, die als een springvloed omhoog vloog, toen (ondanks verdubbelde bewaking!) in het Britsch Museum de verdwijning van een blijkbaar met groote vakkennis bijeengezochte hoeveelheid kostbare historische stukken werd geconstateerd en in nog twee andere kleinere Musea op het vasteland van Europa dienzelfden dag een gelijke ontdekking werd gedaan.

Recherche en speurdienst togen opnieuw aan den arbeid. Alle hulpmiddelen werden te baat genomen, televisie, telegrafisch overgebrachte foto's, radioberichten in codevorm. De beste speurders verspreidden zich, hielden onderling telefonisch contact, spanden een net over den geheelen aardbol, maar vingen niets.

Psychometrische séances werden georganiseerd, de geesten der gestorvenen werden te hulp geroepen, waarzeggers en geestenkenners geraadpleegd. Spiritistische mediums gaven aanwijzingen, wichelroedeloopers beproefden hun talenten. Op hun aanwijzingen werd de grond op verscheidene plaatsen weggegraven. De in trance uitgestooten woorden der mediums werden bestudeerd en uitgelegd. Een beroemd medium, die beweerde, zijn behulpzaamste vrienden te hebben in de wereld der geesten, met wie hij dagelijks vertrouwelijk omging, wees een kanaal aan, dat gedeeltelijk afgedamd en drooggepompt werd. Maar nergens werd iets gevonden, geen spoor, geen aanwijzing. Alles tevergeefs.

Een bijgeloovige vrees begon de massa te bekruipen. Gansche streken in Europa werden bevangen door een angstpaniek, die vooral de nachten ondragelijk maakte. De ramen werden 's avonds geblindeerd, de deuren voorzien van bijzondere sluitingen. Tooverformules, wijwater en zware sloten waren de middelen, waarmee men trachtte, het geheimzinnige buiten te sluiten en eigen rust te verzekeren. Zouden de geesten der Chineesche voorvaderen, waarvoor de Chineezen zelf zoo bezorgd en bevreesd waren, hun terrein hebben verlegd en nu Europa onveilig maken?

Want het was opmerkelijk, dat de verdwenen goederen overal Chineesche stukken van historische beteekenis waren, terwijl het goud en de edelsteenen van Sultans en Maharadja's, die een veel grooter geldswaarde hadden, onaangeroerd bleven.

Met gespannen verwachting bleef heel de wereld uitzien naar de oplossing van dit mysterie.

IV. Oei's bezoek bij de familie Dooreman en zijn ontmoeting met den zoon van Arazam.

„Zeg Oei, ik ben eens een dag bij jou te gast geweest. Wanneer kom jij een paar dagen bij mij?"

„Op je kamer?"

„Nee, bij mijn ouders. Je weet, dat mijn vader predikant is in de hoofdstad?"

„Ja, dat weet ik."

De datum werd vastgesteld en op een Zaterdagmiddag reisden de vrienden daarheen.

Dominee Dooreman was een forsche, sterke figuur met breed gezicht en zware stem. Zijn prediking werd overal geprezen.

Dien Zaterdagavond voegde hij zich bij het gezelschap in de huiskamer en maakte kennis met Oei. Ze spraken over de reis en over het weer.

Toen moest een ander onderwerp gekozen worden, en dominee nam de leiding, zooals zijn ambtsverplichtingen hem dat hadden aangeleerd.

„Dat is toch een sensationeele toestand met die diefstallen in de Musea! En nog steeds niet opgehelderd. Ik vraag me af: Hoe is dat mogelijk?"

Hij sprak met luide stem als een rechter van instructie. Daar bedoelde hij niets mee; het was hem een gewoonte geworden door zijn vele spreekbeurten en voorzitterschappen.

Zijn zoon vond het onaangenaam en keek naar Oei, om diens indruk te peilen. Maar Oei glimlachte alleen met eenigszins vertrokken mond en oogen, zooals alle Chineezen doen, wanneer zij lichtelijk nerveus worden. Hij voelde zich wat vreemd in deze omgeving.

De student trachtte hem op zijn gemak te stellen, door zijn vader te antwoorden, zoodat Oei voorloopig toehoorder bleef.

Er zat ook een eenvoudig mannetje met ouderwetsche begrippen. De student kende hem wel. Zijn kinderen waren bevriend ge-

weest met de kinderen Dooreman. Maar het mannetje verklaarde soms, niet bij machte te zijn, de voortgaande vereeniging van kerk en politiek in eigen land en van Zending en politiek in de Zendingslanden behoorlijk te verstaan. Hij stelde dan de vraag, of deze samenwerking van kerk en wereld wel de juiste was. Dominee Dooreman had hem dat eens uitgelegd, maar hij had het niet begrepen. Dus het mannetje zweeg ook.

Toen wendde de dominee zich tot Oei met de pertinente vraag : „Waarom heeft China het Christendom nog niet aangenomen ?"

Een oogenblik zweeg hij, alsof hij antwoord wachtte en vervolgde toen : „Het eenige redmiddel voor China is het Christendom."

Zijn blik had iets triomfantelijks, toen hij Oei bleef aankijken, om hem een antwoord af te dwingen.

Oei boog beleefd en antwoordde : „Het Christendom heeft China goede dingen gebracht, maar het heeft ons niet gered van de christenen."

Dominee keek achterdochtig. Niet gered van de christenen ?

„Welke goede dingen heeft het u gebracht ?" klonk bescheiden de vraag van den eenvoudigen man.

„Het heeft verschillende fouten in ons volksleven aangewezen : het opiummisbruik, de misvorming van de voeten der kleine meisjes, het concubinaat, het dobbelspel, het onmatig geldverkwisten op feesten bij huwelijk of begrafenis."

„Dat zijn toch prachtige dingen," prees de gastheer.

„Maar het heeft ons niet gered," antwoordde Oei zacht, als vreesde hij, onbeleefd te zijn. En als vergoelijkend voegde hij er aan toe : „Het zal misschien onze eigen schuld zijn".

„Het Christendom kan u niet redden," zei het mannetje ernstig. „De Eenige, die u redden en verlossen kan, is de levende Christus."

„Op zichzelf is dat natuurlijk waar," bevestigde vader Dooreman. „Een Chineesche ziel kan slechts gered worden op dezelfde wijze als iedere andere. Maar het Christendom kan een macht zijn in de wereld. Die macht moet benut worden. En de kerk als instituut moet daarbij dienst doen. Dat eischt reeds haar plicht tot zelfbehoud."

„Christus is het Hoofd der Gemeente en hij is de Behouder des Lichaams," hield het mannetje vol.

„Die tekst beteekent heel wat anders."

Het gesprek liep vast.

„Wij spreken elkaar morgen nog wel. Ik moet nu naar mijn studeerkamer."

„Is de preek nog niet klaar ?" vroeg de student.

„De preek wel. Maar ik heb Maandagavond een spreekbeurt in de Leeszaal."

„Zullen we de stad gaan bekijken ?" vroeg Dooreman.

„Heel graag," zei Oei.

Veel was er niet te bekijken. Alle steden werden eender. Groote, eentonige flats, honderd- en tweehonderdwoningenhuizen, breed, hoog en gelijkvormig. En de mooie groote gebouwen van vroeger leken nu stulpjes. Ook de kerken lagen oud en ingeschrompeld in de laagte, overheerscht door de woningen der menschen.

„Je hebt een mooie gelegenheid ongebruikt laten voorbijgaan," zei Dooreman.

„Hoe dat ?"

„Tegen mij heb je dikwijls aanmerkingen gemaakt op het Zendingswerk in China en nu mijn vader je daartoe uitlokte, bleef je zwijgen."

„Ik mag jou niet beleedigen. Jij bent mijn vriend."

„Mij beleedigen ?"

„Als ik je vader tegenspreek, beleedig ik jou. Wij eeren onze ouders meer dan onszelf."

„Ja, dat weet ik. Dat is heel mooi. Maar het gaat te ver."

„Ik kon niet anders. Je vader zou zijn gezicht verliezen."

Dooreman wist, dat zijn gezicht verliezen hetzelfde was als zijn prestige kwijtraken, zijn aanzien verliezen.

„Dat is geen bezwaar. Wij voelen dat heel anders. Morgen zul je nog wel een gelegenheid krijgen. Breng dan je bezwaren gerust naar voren. Dat is niet onbeleefd. Wij waardeeren dat."

's Avonds hoorde Dooreman van zijn vader, dat het eenvoudige mannetje sectarische neigingen begon te toonen. Hij behoorde tot een kring van menschen, die begonnen waren, stichting te zoeken in onderlinge samenkomsten, waar niet gediscusseerd, doch alleen gebeden werd en een lied gezongen.

„Jelui gaat morgen zeker samen mee ter kerk?"

„Morgenochtend moet Oei een van zijn vrienden spreken. Ik ga dan ter kerk."

„En morgenavond?"

„Dat weet ik nog niet."

„U weet zeker nog niet veel van het Christendom af?" Met deze vraag wendde hij zich tot Oei.

„Ik ken de geschiedenis van het Christendom," antwoordde Oei beleefd.

„De geschiedenis, maar niet de leer. En dat is juist het voornaamste."

„Die kennismaking lokt mij niet aan."

„Waarom niet?"

„Het Christendom heeft China teleurgesteld."

„Hoe is dat mogelijk? In welk opzicht kan China teleurgesteld zijn door het Christendom? Dat zal wel een vergissing wezen."

„U kent de geschiedenis van het Christendom?"

„Natuurlijk."

„Ook de geschiedenis van China?"

„De geschiedenis van China? Dat is geen kleinigheid!"

„Ik ken beide."

De dominee keek een oogenblik verbluft.

Oei, zijn vaderlandsche opvoeding geweld aandoend, vervolgde nadrukkelijk: „Wij verzetten ons tegen een godsdienst, die in zijn beste dagen godsdienstoorlogen gevoerd en de wetenschap vervolgd heeft."

„Is dát de teleurstelling!"

„Neen, de teleurstelling is wat anders. China heeft het met het Christendom geprobeerd, maar het heeft ons bedrogen. Doctor Soen Yat Sen was christen, hij had vertrouwen in de Christenvolken van het Westen en hij hoopte met hun hulp een nieuw nationaal volksbestaan voor China op te bouwen. Maar zij bedrogen hem, hun eigenbelang ging hen boven alles. Zij exploiteerden de geestelijke beweging in China als een voordeelig bedrijf ten bate van hun imperialisme, hun handel, hun politieke en militaire macht. Toen heeft Soen Yat Sen de steun aanvaard van Rusland. Deze man, die zijn leven lang gevoelens heeft voorgestaan, die met Communisme niets te maken hebben, werd door het zelfzuchtig imperialisme van het Christelijk Westen in de armen gedreven van het Communistische Rusland."

„Dat was een groote fout van Doctor Soen!"

„Uw Christendom heeft géén fouten gemaakt? Hoe is het gegaan met generaal Feng? Hij was een overtuigd christen, hij had een leger, dat grootendeels bestond uit christenen, hij zelf ging met zijn predikers het Evangelie van het Christendom verkondigen. Maar intusschen werd het Chineesche volk het slachtoffer van de hebzucht der Westersche machten, die eerst Afrika onder zich verdeelden en toen aan China begonnen. Toen zocht Generaal Feng steun bij de Zendelingen. Maar die zwegen stil. In strijd met alles wat rechtvaardig is, is China door de Christelijke natiën geknecht en uitgebuit. En uw Christendom heeft rustig toegezien. Jarenlang heeft Generaal Feng gewacht op het verlossende woord, dat de Zending spreken zou, maar dat woord werd niet gesproken. Toen heeft ook hij de steun van Rusland moeten zoeken, om ons land te beschermen tegen de christenen. Wat deed toen de Europeesche pers? Die ging zijn christelijk geloof in twijfel trekken, sprak van den „Christen"-generaal Feng tusschen aanhalingsteekens en ging geruchten verspreiden over zijn afval van het Christendom. En wat zie ik hier in Europa? Een groot aantal verschillende kerken, die elkaar onderling bestrijden, sociale ongerechtigheid, onzedelijkheid, bot materialisme en voortdurende oorlogstoerustingen. Neen, meneer, wij begeeren uw Christendom niet, wij verachten het." *)

Dominee stond op. Het ging niet goed. „We zullen de discussie sluiten."

Hiermee was het gesprek geëindigd.

Zondagmorgen, toen de familie Dooreman ter kerk was, ging Oei alleen op stap. Hij nam plaats in de bovenste verdieping van een der ruime stads-autobussen en reed mee tot aan een groot druk plein, waar hij uitstapte. Hij bleef op het trottoir staan, als om de drukte te overzien. Zijn blik rustte op een breed, maar niet bijzonder hoog gebouw aan de overzijde. Op het dak stonden geraamten van ijzerwerk, waaraan 's avonds reusachtige lichtreclames

---

*) De tijdgenoot, die meer van deze dingen weten wil, leze: Dr. Ir. H. G. van Beusekom: Het ontwaken van China en het Christendom. In den handel gebracht door N.V. De Algemeene Boekhandel voor In- en Uitwendige Zending te Den Haag.

gloeiden. Rondom een koepel draaide een band, waarop met letters van twee meter hoog, mededeelingen werden gedaan aangaande de doorloopende vertooningen. Het groote gebouw was een der voornaamste filmtheaters van de hoofdstad.

Oei begon het plein rond te loopen langs de gevels der huizen, want van oversteken kon geen sprake zijn. Maar bijtijds bedacht hij zich en daalde de trap af naar een van de twee tunnels, die kruiselings onder het plein doorliepen. Hij liep rechtuit, passeerde het kruispunt, waar een politieman het ondergrondsch verkeer regelde en stapte aan het eind van den tunnel in de lift, die onafgebroken omhoog liep. Recht tegenover het groote gebouw kwam hij weer boven den beganen grond.

In de hal was een druk verkeer van in- en uit loopende menschen, in het midden waarvan een in sober donkerblauw gekleede figuur bij een lessenaar stond, waarop het woord : Inlichtingen, Informations, Aufklärung, Illustrations.

Wat was dat voor een landsman ? Zijn huid was bruin. Of zwart ? Neen, niet zwart, maar ook niet bruin. Het leek een gele huid, waarover, dun uitgespreid, een zwarte gloed lag.

Zijn gezicht was breed en krachtig, rond en goed gevuld als van een welgestelden jongen Afrikaan, maar den breeden neus der Negers had hij niet, noch de dikke lippen en de knoestige gestalte der Nubiërs, noch den gedrongen bouw der Senegaleezen.

Wat was hij dan ? Waarschijnlijk een niet meer te ontleden mengsel van rassen. Nu was hij in dienst van het theater sedert korten tijd. Maar zijn geboortehuis stond in een aanzienlijke handelswijk van een drukke havenstad in Britsch Indië : Bombay of Madras, misschien was het Calcutta. Aanzienlijke personen kwamen ernstige gesprekken voeren met zijn vader, die een statige man was van nog geen vijftig jaar. Hij zelf was niet ouder dan drie of vier en twintig. Zijn optreden was correct, zijn spraak beschaafd. Hij was ontwikkeld en zeer belezen. Twee jaren was hij werkzaam geweest als assistent in de laboratoria van een der beroemdste professoren en kort geleden aan een Amerikaansche Universiteit gepromoveerd tot Doctor in de Scheikunde.

Vragen werden hem gesteld in verschillende talen, die hij vlot sprak en correct beantwoordde.

Oei's oogen gingen langs de reclame-affiches in de hal, als wilde hij zich op de hoogte stellen. Toen liep hij met aarzelende tred naar den man bij de Inlichtingen.

Deze had hem al herkend, doch liet niets blijken. Met onverstoorbaar gezicht stelde Oei hem eenige vragen, die de ander breedvoerig beantwoordde en dan, zonder eenige overgang, de woorden daar aan toevoegde : „Gisteren was hij hier, alles is veilig."

„Wanneer vertrokken ?"

„Van morgen per passagiersboot naar Londen."

„Alles in veiligheid ?"

„Alles. De telegrammen waren allen binnen."

„In de afgesproken formules ?"

„Allen."

„Ik spreek je straks nog."

Aan het loket kocht Oei een toegangskaart en liep naar binnen. Daar zat hij in het schemerdonker en peinsde. Hoe nu verder ? Hij zat met geloken oogen en achterover gebogen hoofd, als volgde hij de beelden op het doek. Maar er kwam twijfel. Hij was goed begonnen, alles vlotte voorspoedig, de eerste proeven waren uitstekend geslaagd. Maar wat beteekenden tien, twintig, vijftig stukken bij een totaal van duizenden ? Hij zou wat anders bedenken, ingrijpender, radicaler. Maar zijn Oostersche voorzichtigheid zou hij niet laten varen.

Na drie kwartier stond hij op en passeerde het informatiebureau.

Plotseling bleef hij staan en vroeg in het Engelsch : „Wat nog meer ?"

„Hij heeft je adres gegeven aan den zoon van Arazam."

„Wie is dat ?"

„De Egyptenaar."

„Ik noem hem anders. Verder geen berichten ?"

„Neen."

„Tot ziens dan."

Door den korten duur en de telegramstijl had het gesprek niemands aandacht getrokken.

„De zoon van Arazam heeft mijn adres," overlegde Oei, „hij zal komen."

Bij zijn terugkomst waren de Dooremans juist thuis.

„Klaar gekomen ?"

Oei lachte tevreden. „Alles in orde."

„Kom binnen. We drinken koffie, maar straks in den namiddag, ter eer van jou, echte Chineesche thee."

„Ter eer van onzen gast," bevestigde mevrouw. Dominee zweeg voorloopig.

Het koffiedrinken en de maaltijd verliepen zonder eenig incident.

„Vanavond spreek ik over het achtste gebod. Gij zult niet stelen. Ik zou wel willen, dat de museumdief onder mijn gehoor kwam. Ik zou er hem van langs geven!"

„Als de familie weer ter kerk gaat, mag ik misschien wel mee?"

„Wanneer je liever een wandeling maakt, wil ik je met plezier vergezellen," zei de student.

„Laten we eerst wandelen en dan tegelijk naar de kerk," stelde Oei voor.

De dominee knikte.

Na den dienst weer thuis zijnde, sprak niemand over de preek.

Toen begon dominee zelf.

„Hoe is het u bevallen, mijnheer Oei?"

„De christenen mogen niet stelen?"

„Niemand mag stelen."

„Niet rooven ook?"

„Natuurlijk niet."

Belangstellend keek de student naar Oei. „Nu zal hij weer komen met dat geval van Abraham en Lot," dacht hij.

Maar Oei vroeg alleen: „En liegen?"

„Ook niet."

„Maar bedriegen toch wel!"

„Volstrekt niet. Zoo denken uw Chineesjes! Als ze kunnen, verkoopen ze iets voor vijf en twintig gulden, wat geen rijksdaalder waard is."

„Het schijnt toch, dat de christenen óns wel mogen bedriegen."

„Waarom?"

„Omdat ze ons altijd bedrogen hebben. Openlijk en officiëel."

„Bewijs dat eens. Noem een concreet geval!" Er kwam een beetje vuur in de oogen van den spreker.

„Het geval, dat ik zal noemen, is niet nieuw, maar zeer concreet en zeer officiëel. In het verdrag van Peking komt in den Chineeschen tekst een zin voor, die in den oorspronkelijken Franschen tekst niet staat, doch door den met geld omgekochten vertaler is ingevoegd. Daarin wordt bepaald, dat de Fransche Roomsch Katholieke Zending het recht heeft, overal in China grond te koopen en gebouwen te stichten. De Chineesche regeering ontdekte dit bedrog te laat en stond machteloos. De Engelsche regeering eischte toen hetzelfde recht voor de Protestantsche Zending, daarin gevolgd door de Duitsche en de Amerikaansche. Enkel en uitsluitend op dit bedrog berust nu sedert zooveel jaren het recht van de Christelijke Zending, om zich in China te vestigen. Die bedriegers waren geen Chineesjes, maar Europeanen èn Christenen."

Oei's gezicht bleef strak en verried niets van zijn innerlijke pret om dit rake antwoord. Een Europeaan zou in zijn plaats in een schaterlach van voldoening zijn uitgebarsten, maar een beschaafde Chinees deed zoo iets niet.

Dominee hield zich goed. Hij was inderdaad verrast, maar vroeg alleen: „Hoe oud is dat verdrag?"

„Het dateert uit het jaar 1860 en is nog altijd van kracht."

„Maar u hebt zelf erkend, dat de Zending goede dingen heeft voorgestaan. De resultaten zijn toch goed geweest."

„Dus als de resultaten goed zijn, mag ik bedriegen, mag ik liegen en dus ook stelen."

„Dat zeg ik niet."

„Maar uw rasgenooten dóén het. We kunnen niet luisteren naar uw woorden, als uw daden daarmee in strijd zijn."

„Zoo? Staan de zaken zóó?"

Na een oogenblik zwijgen begon mevrouw Dooreman als gastvrouw een beleefd gesprek met haar gast. In den loop daarvan vroeg Oei aan den student: „Hoe laat vertrekken we morgen?"

„Toch zeker in den namiddag?" informeerde mevrouw.

„Ja, in den namiddag. Ik moet morgen nog even met vader praten."

„Dan maak ik intusschen een wandeling," zei Oei.

Deze regeling bleek bevredigend voor alle partijen.

Op die morgenwandeling ging Oei niet naar het theater. Geen enkel gebouw liep hij binnen, peinzend ging hij langs de drukke straten en later langs de stillere. Hij dacht na en overwoog plannen. Hij ging zitten op een stille bank, want in roerlooze houding kon hij dieper denken, dan wanneer hij zich bewegen moest. Tenslotte moest hij driemaal den weg vragen, om het huis van zijn gastheer terug te vinden.

Intusschen praatte de student met zijn vader over studie en vooruitzichten.

Toen de zakelijke dingen verhandeld waren, zei de vader: „Dat Chineesje is nog al bij."

„Hij is de knapste student van de academie."

„Voert hij iets in zijn schild?"

„Wel neen! Waarom denkt u dat?"

„Hij doet zoo ondoorgrondelijk."

„Voor ons zijn alle Oosterlingen ondoorgrondelijk. Evenals wij voor hen. Dat hebt u wel gehoord. Al ons doen lijkt hem onverklaarbaar en onlogisch."

„Ja, dat kan wel. Wat doet het er eigenlijk toe?"

„Zeg dat niet. Het doet er veel toe, hoe een volk of een ras, dat binnenkort ons zal wegdringen en onze plaats innemen, over ons denkt. Wij hebben als beheerschers der wereld onzen tijd gehad. Onze opvolgers zijn zij."

„Hoe kom je erbij? Zulk een geweldige verplaatsing van de machtspositie is ondenkbaar!"

„Het middelpunt van de wereldhistorie is nooit standvastig op dezelfde plaats gebleven, maar heeft zich altijd verplaatst. En altijd in Westelijke richting. Van het oude Babylon ging het langs Egypte naar Griekenland. Toen volgde Rome. Daarna kwamen Midden- en West-Europa in het centrum. Met een sprong over den Oceaan kreeg Amerika de leiding. Nu is het Verre Oosten aan de beurt."

„Hoe weet je dat zoo precies?"

„De Geschiedenis leert het ons. U gelooft toch aan de Godsopenbaring in het Boek der Historie? Dat is nu een kerkelijk leerstuk geworden!"

„De omgang met dien Chinees schijnt jou geen goed te doen."

„Daar heeft die Chinees geen schuld aan. De feiten wijzen uit, dat het door alle eeuwen heen zoo gegaan is. Waarom zou er in dien loop verandering komen? Neen, thans is de beurt aan het Verre Oosten. Het gele ras komt in het middelpunt der Geschiedenis van onzen tijd."

„We zullen zien."

„Ja, we zullen het zien, heel zeker, daar kunnen we op rekenen."

„Je zegt dat op een toon, alsof wij daar schuld aan hebben!"

„Dat hebben we! En dat nog wel door ons Zendingswerk. De Zending, die begon met bedrog en met steunen op wereldlijke macht, bleef altijd in geval van moeilijkheden de hulp inroepen van de wapenen van het moederland, inplaats van die moeilijkheden voor te leggen aan haar Zender. Imperialistische neigingen en steunen op politieke en militaire macht hebben er toe geleid, dat de Zending door de Chineezen beschouwd werd als een macht, die vijandig stond tegenover hun eigen nationaal volksbestaan." *)

„Nu komt," vervolgde de student, „het herleefde en sterk uitgegroeide nationalisme der jongeren krachtig in verzet en maakt zich gereed, ons voorgoed weg te duwen."

Vader had graag nog wat tijd genomen, om verder te praten, maar de gong voor het vervroegde middagmaal, ten gerieve der vertrekkende gasten, had reeds tweemaal geklonken, daarom zei hij alleen: „We praten later nog wel. Ik geloof, dat we nog voldoende tijd hebben, eer het zoo ver is."

Vier weken verliepen, zonder dat de wereld werd opgeschrikt. Men hoorde niet meer van diefstallen of verdwijningen, maar evenmin van ontraadseling van het raadselachtige of van te voorschijn brengen van een deel der verdwenen schatten.

Waarzeggers en geheimen-ontsluieringsspecialisten wijdden weer hun aandacht aan zaakjes van bescheidener omvang, wichelroeden lagen werkeloos in de kast, speurders volgden geheimzinnige sporen, die niet bestonden of vastliepen op een dood punt, terwijl de geestenwereld blijkbaar neutraal bleef, want ook van daar kwam geen enkel bericht. De blindeeringen en de extra sluitingen werden geleidelijk non-actief. Alleen de museumbesturen wachtten vol spanning op de resultaten van het werk der groote speurdiensten, die een wereldnaam te verliezen hadden.

Maar alles zweeg. Zelfs de kranten!

Ook Oei wachtte. Maar ongeduldig werd hij niet. „De zoon van Arazam heeft mijn adres. Hij zal komen."

En hij kwam.

Toen Oei thuiskwam van college vond hij hem op zijn kamer. Hij was reeds opgestaan, boog beleefd en zei: „De moeder van dit huis heeft mij binnen gelaten. Ik ben de zoon van Arazam."

„Ze heeft het mij verteld, maar niet gezegd, dat u het was. Wees welkom."

---

*) Zie de noot op pag. 112.

Ze groetten op Europeesche wijze en schudden elkaar de hand.

„Uw vriend in Londen heeft mij uw adres gegeven."

„Ik weet het."

„U stelt belang in de oude Geschiedenis van uw volk en ik in die van het mijne."

„En daarom reist u alle musea af?"

„Ik ben begonnen met Caïro, de hoofdstad van mijn geboorteland. Daar is veel, maar in Europa is meer."

„Veel meer."

„Ook van China?"

„O! Ja!"

„En het is niet te koop."

Oei hoofdschudde. „Het zou niet te betalen zijn."

„U is rijk, mijnheer Oei. Uw vader is zeer rijk. En uw grootvader..."

„Mijn vader is niet rijk. Hij bezit niet meer dan acht of tien millioen Nederlandsche guldens. Wat is dat, vergeleken bij de rijke Amerikanen?"

De Egyptenaar glimlachte. „Toch een aardig sommetje."

„Zulk een sommetje besteedden uw Farao's aan hun doodkist."

„Die tijd is voorbij."

„En omdat die tijd voorbij is, moeten wij hem bewaren. En dat niet als een doode mummie, maar levend. Al de levende stukken uit dien tijd liggen te sterven in de groote doodenhuizen. Elk museum is een doodenhuis. Breng ze terug in hun eigen land en ze zullen leven!"

De zoon van Arazam luisterde zwijgend. Hij moest wennen aan zijn gastheer. Hij vond hem belangwekkend om alles wat hij van hem gehoord had, zijn kennis, zijn gaven, zijn rijkdom en zijn afkomst. Hij moest weten, wat hij was en wat hij wilde. Daarvoor was hij hier gekomen. Ook was er bij hem de innerlijke sympathie van den overtuigden nationalist voor zijn geestverwanten van allerlei natie. Die sympathie was wederkeerig. Nationalisme is internationaal.

„Ik sprak van uw grootvader," begon hij opnieuw.

„Ja, mijn grootvader. Die was rijk. Inderdaad."

„Vertel mij zijn geschiedenis."

„Mijn grootvader was een groot zakenman in Nederlandsch Indië. In zijn jeugd was hij daar gekomen, toen zijn bezit bestond uit eenige dubbeltjes. Hij begon als katjangverkooper, zooals de meeste jonge Chineezen deden. Maar hij ontdekte een ander artikel. Dat was de suiker. De suiker heeft hem rijk gemaakt. Goederentreinen reden dag en nacht met zijn suiker naar de havens. Eigen schepen vervoerden het artikel naar de buitenlandsche bestemmingen, in Oostelijke richting tot New York, in Westelijke tot Londen. Maar het meeste ging naar China, waar hij een eigen haven had, met het binnenland verbonden door een eigen spoorlijn. Zijn vorstelijke woning, prachtig gelegen op een heuvel en gebouwd in Chineeschen pagodevorm, was een juweel van bouwkunst, houtsnijwerk, beeldhouw- en schilderkunst. De vloeren waren van kostbaar mozaïek in onverwoestbare kleuren en al het meubilair was kostbaar en edel, want mijn grootvader had niet alleen een verstandig hoofd, maar ook een edelen en fijnen geest. Zijn vermogen werd geschat op honderd millioen, dus het deerde hem niet, dat het huis een millioen gekost had en het meubilair een half millioen. Zoo prachtig als zijn huis was, zoo sterk was zijn zaak. Maar eens kwam de debacle. Alle wereldmarkten stortten in. Vooral de suikermarkt. Die werd een volslagen puinhoop. En op dien puinhoop stortte ook de eens zoo muursterke zaak van mijn grootvader in elkaar als een ondergraven zandheuvel, als een houten huis, dat door de witte mieren is holgevreten. Zijn geheele bestaan was gegrond op één artikel. Toen dat artikel viel, viel alles. Met het overschot van zijn vermogen trok hij terug naar China om te sterven. Geen zoon of kleinzoon heeft hij in Indië achtergelaten."

„Kleinzoon van uw grootvader, erfgenaam van zijn geest, wat zijn uw plannen? De verloren millioenen herwinnen?"

„En meer dan millioenen! Maar niet voor mij. Voor mijn vertrapte volk! Onze oude glorie is meer waard dan een paar millioenen. Want alles is ons ontnomen. Alles, wat reëel en ideëel is. Onze kunst is in verval geraakt. Wie kent nog de eeuwenoude vakgeheimen en de bijzondere samenstelling der grondstoffen? Wie maakt nog het prachtige borduurwerk op de fijnste zijde, het kunstige snijwerk in ivoor en jade? Onze porcelein-industrie is verworden tot grof aardewerk. En wie kent nog de echte oude laktechniek van vroeger eeuwen? Waar maakt men nog die prach-

tige schermen, schalen en doozen, zooals wij die vinden in de oude verzamelingen? Hier en daar een enkele vergeten oude man, waar de ziel van vroeger eeuwen nog in woont. Het kleinwerk en de huisindustrie hebben het onderspit gedolven in den strijd tegen de banale massaproductie." En toen met verheffing van stem als een aanklager: „Het moderne Westen heeft onze oude kunst vermoord!"

Oogenblikkelijk viel hij weer terug in zijn bedaarden spreektrant en eindigde als sprekend in zichzelf: „Maar de toekomst, de toekomst! In jong China staan al deze dingen in het middelpunt der gedachten!"

Aandachtig en bedaard had de jonge Egyptenaar geluisterd. Gesproten uit een oud geslacht van diplomaten, verwachtte hij meer heil van voorzichtige woorden dan van daden van list of geweld. Hij begreep nu wel, waar de verdwenen stukken gebleven waren en wie de verborgen kracht was, die de verdwijningen had bewerkt. Maar het systeem leek hem onjuist.

Daarom begon hij voorzichtig: „Jong Egypte denkt als jong China en alle jongere geslachten van alle volken van Azië en Afrika denken zoo."

„Die eenheid van denken moet eenheid van handelen worden."

„Eenheid van optreden," verbeterde de diplomaat.

„Is optreden geen handelen?"

„Het begin van optreden is praten."

„Praten met de menschen van het blanke ras? Die verstaan ons niet. Zij hebben een andere ziel. Zelfs de Japanners hebben ons nooit begrepen. Hun eenheidsverlangen is eigenbelang, geen gevolg van begrijpen."

„Wij moeten onze historische schatten terug hebben," antwoordde de zoon van Arazam met nadruk. „Maar daar moeten we over praten."

„En als het praten geen resultaat geeft?"

„Het geeft resultaat."

„Het resultaat, dat wij willen, geeft het nóóit. Het imperialistisch Europa zal nooit iets vrijwillig afstaan van alles, wat het in den loop der eeuwen veroverd heeft, geen beeldje ter grootte van mijn pink, geen stukje grond ter oppervlakte van een zandkorrel."

De Egyptenaar dacht na en vroeg toen peinzend: „Zou het tenslotte dan toch moeten met geweld van wapenen?"

Oei antwoordde niet, want hij merkte wel, dat die vraag niet tot hem gericht werd.

Toen stond zijn gast op en nam afscheid. „Tot ziens, wij moeten er over denken."

Maar van dat oogenblik af lag in Oei's ziel de overtuiging vastgenageld: „Het zal alleen gaan door wapengeweld en brute overmacht. Met hun eigen wapenen zullen wij hen dwingen. Spoedig, spoedig."

(Wordt vervolgd)

DE STERKE

Hij had zijn ziel de laatste zonde afgenomen:
Tenminste, dat dacht hij;
en reeds zag hij zich in zijn hemeldroomen
tusschen de reine Eng'len opgenomen
en ging de wereld star en stug voorbij.

Is hij te prijzen?
Hij deed het niet in eigen kracht,
al heeft hij dat ook vaak gedacht.
Wanneer zijn laatste uur straks slaat
(zijn haar begint te grijzen)
zal hij het weten.
Misschien is 't dan te laat.

TOM MEIJNEKE

ER LOOPT EEN STREEP DOOR VELDZICHT....

Tusschen de Harreweg en Zouteveen lag, breed-uit, Veldzicht, het boerenspulletje van Dingeman Korpel. Dat was wel oud, maar verre van gammel. Zóó is 't met bouwsel, niet minder met de grond en het vee. Op bestige lappen land graasden in de zomerdag welgedane dikke koeibeesten, vette melk en smijïge boter gevend.

Zeven en zeventig zomers had Dingeman Korpel hier gehooid. Op zijn tiende jaar begonnen, dan kon iedereen wel nagaan hoe oud Dingeman Korpel langzamerhand was geworden. Hij kwam hier ter wereld en hoopte er hier uit te gaan ook. Over het eerste praatte hij graag, over het laatste liever niet. Hij bezat een klinkende naam hier in de goening. Dingeman Korpel lag zóó op de tong van het boerenvolk bij ons: goed geloovig, eerlijk in 't zakendoen en prima voor de knechts. Die waardeering vond indertijd haar kroon in de verkiezing tot hoofd-ingeland, een eerebaantje, waar 't boerenvolk in deze streek, bar happig op is. Hoofd-ingeland was hij al 36 jaar. D.w.z.: 36 jaar lang de likkebaardslooten in de Broek en langs de Kaai schouwen, al dat landerijengedoe opnemen; de eene boer roemen, de ander een standje geven, alles met mate.

Dingeman Korpel was gezien bij de menschen en hij had het gevoel: evenzoo bij de beesten. Wanneer hij langs de Kaai ging leek het wel of de koeien, van wat voor boerenhof, hem kenden aan zijn stap. En was er ooit een paard schrikkig de wei ingerend, als hij voorbijkwam?

Links van de Kaai ligt het graf. Daarnaar keek Dingeman Korpel — hij liep naar de 87 en hoopte op Veldzicht te sterven — liever niet. Alles had hier een vertrouwde klank en kleur voor hem, behalve het graf. En toch zeide het volk — apart van uitdrukking — „Dingeman Korpel's schuitje vaart recht op de eeuwigheid an".

Maar Dingeman Korpel wilde niet sterven. Hij had het gevoel nog niet te mogen. Want op Veldzicht leefden Jeroen en Maarten. Die waren ook allebij de vijftig voorbij, maar van accordeeren was nog geen sprake. Jarenlang is hij al bezig om die twee bij elkaar te houden in vrede. Dat ging, hij voelde zulks zuiver aan, zoolang hij leefde, maar dàn... het kon hem benauwen. Soms dacht hij oneerbiedig: 't graf kan mij niet houwen, als Veldzicht in ruzie verkeert.

Jeroen zei: „Ik ben de oudste, vader, laat de hoeve mijn. Geef Maarten een ander spullegie, da's al z'n level gewoonte..."

En of Dingeman Korpel al sprak: „Maar Jeroen, waar is hier grond voor jonge boeren, de stad en de bouwers slokken het op", hij wilde van niemendal weten.

„As ik 't orf op rijd mot ik kenne zegge: hier hebbie de baas en geen ander, twee hanen in één hok geeft veel gekakel en weinig eiers, vader." En Jeroen zweeg dan verder. Hij overwoog: „Veldzicht mijn en ik op vaders plaats als hoofd-ingeland bij de heeren".

Maarten stelde voor: „Welnou wees jij bovenbaas, deel jij de lakes bij het volk uit, dan blijve we zoo vort leve..." Maarten was anders dan Jeroen. Die droomde niet van heerschappij en hoofdingeland.

Maar Jeroen bleef vasthouden: hij baas en Maarten weg. Doch Veldzicht was nog steeds van Dingeman Korpel. Daarom had hij het na 77 zomers zoo kwaad met Veldzicht, zichzelf en de jongens. Hij was bang om te sterven, want met het sterven zag hij meer dan zichzelf ondergaan.

Toen had hij nog eenmaal met ze apart gesproken erover. Met Jeroen lang en Maarten kort. „Voor m'n dood jongens," had ie met trillende stem gezegd, „moet alles voor mekaar weze. Ik word nou 88 nog 24 uur en dan moet ik weten of je wil of niet..."

De volgende avond — het was na een mooie zomerdag — zaten ze gedrieën op de bank vóór Veldzicht. Dingeman Korpel keek alles nog even na en er gleed een pijnlijke trek over zijn gezicht. Hoevele jaren was het zoo geweest? Ruim en wijd, gul uitgedijd, van Harreweg tot Zouteveen, lag alles terneer...

„Jeroen?"

„Ja vader, wat is er?"

„Maarten?"

„Ja vader, wat is er?"

„Hebben jullie er over nagedacht, wat willen jullie?"

„Ik blijf bij m'n besluit vader: Veldzicht mijn en Maarten weg."

„En jij Maarten?"

„Laat mij maar onder Jeroen staan, vader en hier blijven wonen."

„Weet je wat je zegt, Jeroen."

„Dat weet ik, vader."

De oude Dingeman Korpel ging staan en zei: „kom me na jongens." Hij liep voor en zij volgden. Wat wilde vader, zoo laat het land nog in? Ver van de menschen en dicht bij het vee bleven ze staan.

„Nou Jeroen niet anders wenscht zal het motte beure, dat Veldzicht in twee helften gaat." Dingeman Korpel beefde. Met tranen in zijn oogen zei hij nog: „weet wat je je vader aan doet, Jeroen, 't mes dat nou door Veldzicht gaat is eerst door m'n ziel gegaan."

Jeroen stond er met een verbeten kop bij te kijken. Hij sprong vooruit en sprak: „assie toch gaat deelen, vader, wensch ik de wegkant, dáár..." en hij wees het precies aan: de vette klaverwei...

Maarten knikte: „als Jeroen dat begeert, laat hij 't nemen, vader."

En Dingeman Korpel zei: „de wegkant is jou Jeroen, maar bedenk: een boer ken stikken in z'n grond."

„Nou naar 't vee." Ze volgden hem gedwee. Maar hoe verschillend stonden ze daar. Maarten gelaten, moeilijk verwerkend, hetgeen er plaats vond. Jeroen, met gulzige oogen en lange grijpvingers, graaiend en spiedend naar alles wat hem het beste voorkwam. Zóó ging het in de stallen en het huis; het voorste deel nam Jeroen, het achterste bleef voor Maarten over.

Terug in de kamer zei vader: „zoo gaan we het beschrijven. Nou bedank ik me ook als hoofdingeland, al 62 jaar is een boer van Veldzicht dat geweest, wie wil het van jullie worden?"

Jeroen vloog op. „Ikke vader, de oudste. Maarten is daar niks voor..."

„Laat Jeroen het maar worden" sprak Maarten.

„Ik zal je naam noemen, Jeroen, bij de heeren."

Toen gingen ze naar bed.

De volgende morgen schreef Dingeman Korpel een brief aan het polderbestuur. Die lieten een paar weken later biljetten aan de boomen spijkeren, „alsdat er stemming zou zijn voor een hoofd-ingeland, in de plaats van: Dingeman Korpel. Candidaat zijn zoon: Jeroen. Eventueele candidaatsstelling binnen de 14 dagen."

Zoo hing het erop. Jeroen had daarnaar met innig veel blijdschap gekeken. Wanneer hij straks hoofd-ingeland was zou hij ook Maartens slooten moeten schouwen. Dan lei ie op iedere slak zout. Hij zou, wie kon die drift smoren, hij zou Maarten van Veldzicht wegpesten.

Hij zou, ja, ja... Maar kleine boertjes, met een paar bunder land, hebben ook wat te zeggen, iedere stem is er één, waar of niet? Die spraken onder elkaar: „voel jij wat voor Jeroen, diens hart zit vlak bij de strot, laten we Maarten nemen, dan blijft het toch een boer van Veldzicht." En 't kleine boerenvolk is numeriek altijd baas. Die deden zoo, ze stelden Maarten tegenover Jeroen en Maarten sloeg hem met groote cijfers.

Deze slag dacht Jeroen niet te overleven. Hij zon op wraak en zonderde zich af. Wanneer alles beschreven was zou hij zijn deel van Maarten met prikkeldraad afscheiden... Maar waarom moest hij zoolang wachten? Zoodra de inkt droog was konden de palen in de grond. En Jeroen bestelde: 500 schoren, honderden meters prikkeldraad en 8 borden met verboden toegang. Die zijn bij ons voor twee kwartjes stuk op de markt te koop...

Met z'n drieën stapten zij langs de Kaai naar de stad. Jeroen liep links, Maarten rechts van vader. Er werden weinig woorden gesproken. Wie kan er bij zoo'n gelegenheid veel woorden gebruiken? Met een onbegrijpelijke zelfbeheersching zetten ze hun namen onder de contracten en staken er ieder een in hun zak. Toen gingen ze terug. Er werd nog minder gesproken dan op de heenreis. Alleen Jeroens stap was sneller, onrustiger, hij ergerde zich aan het langzame loopen van de anderen.

„'k Heb meer te doen menschen op 't orf, 'k zal maar doorloopen," zei Jeroen en voor ze hem antwoorden konden, zagen ze hem al gaan. Vader zuchtte: „Jeroen, Jeroen, ben je daar bijna 60 voor geworden?"

Maarten zweeg.

Toen ze langs de Veenweg Veldzicht

naderden, zagen ze Jeroen al druk aan de gang. Met een zware hamer sloeg hij palen in de grond en aan zijn voeten lag het prikkeldaad. Dingeman Korpel kon zich toen niet meer bedwingen en met heesche stem riep hij: „maar Jeroen, wat doe je nu?"

Die antwoordde: „ben ik baas of niet vader, vreemd volk zal geen poot op mijn grond zetten."

„Vreemd volk Jeroen, en Maarten is je broer..." Daarnaar luisterde hij niet, in ieder geval, er volgde geen wederwoord. Ze hoorden weer de hamer op de palen neerdenderen. Jeroen bracht een prikkeldraadstreep door Veldzicht...

Een half jaar, neen, bijna negen maanden, had het zóó gezeten. Toen kwamen op een morgen, uit de richting Poldervaart—Halve Maan, landmeters van het provinciaal- en rijkskadaster. Die vroegen niet of ze mochten, maar liepen pardoes overal heen en staken palen in de grond waar ze wilden. En toen ze voor Veldzicht stonden zei er een: „die is goed, hier hebben ze al uitgezet, de weg loopt rechts langs het prikkeldraad..."

Dat was over de grond van Jeroen Korpel, de klaverwei. En vier weken nadien kreeg hij een brief, „dat al zijn land, op twee bunder na, ten noorden van het huis, in rijkshanden viel, voor de nieuwe weg"...

Na negen maanden en vier weken zaten ze weer voor het eerst aan één tafel; Dingeman Korpel, Jeroen en Maarten. Ze waren toch mannen van het Veldzichtgeslacht?

Jeroen hing terneergedrukt in zijn stoel. Wat had een boer aan geld zonder land? Mocht er dan bij hem niets en bij Maarten alles slagen? Maarten bekwam àlles, die werd hoofd-ingeland, diens grond bleef onaangetast en zijn vette klaverwei kreeg een asphaltlaag...

„Wat nou, Jeroen?" vroeg vader.

„'k Weet niet vader."

Ze zaten stil bij elkaar. Enkele minuten lang. Toen verbrak Maarten de stilte en zei: „Jeroen, ik had zoo gedocht, jij baas op mijn grond en dan samen boer op Veldzicht."

Vader keek op naar Maarten. „Da's een bovesbest aanbod, jongen."

„Och vader, een mensch kan een streep door Veldzicht halen, maar geen mensch is in staat z'n eigen grenzen uit te palen. Da's toch Gods werk, vader?"

„Je zeit niet veul doorgaans, Maarten, maar wat je nou zeit is zuver van leer. Ja, jongens, de Heere van hemel en aarde is dat ook van Veldzicht, 't is goed Maarten, dat jij er ons op wijst..."

En Jeroen? Die repte geen woord, niet één. Toen, in ruil voor klinkende munt, zijn klaverwei, rijksgrond werd, verhuisde hij naar de andere kant van het prikkeldraad, om dáár te regeeren. Veel tijd daarvoor had hij niet meer. Een mensch over zestig schiet op.

Nooit heeft hij Maarten bedankt of een goed woord voor zijn aanbod over gehad. Hij aanvaardde dat deel van Veldzicht als een erfelijk bezit.

Vandaag aan de dag woont ànder volk op het spulletje van Dingeman Korpel. Twee jongens zonder vrouw doen een geslacht uitsterven.

Maar hier in deze contereien wordt jarenlang onthouden, niet hoe men *in* de wereld kwam, maar hoe men er *uit*ging. En daarom zeggen ze, tusschen de Harreweg en Zouteveen:

„Dingeman Korpel, tegen de honderd, kon moeilijk sterven;

Jeroen Korpel, die nooit gehuild had, bij menschenweet, stierf schreiend, maar Maarten Korpel lei kalm het lijf ter bedde en verbeidde de eeuwigheid met een teere lach op het gezicht..."

Van Maarten Korpel's lippen kwam ook het woord: „maar geen mensch paalt zijn eigen grenzen uit..."

Was hij, de laatste, niet de eerste èchte Veldzichtboer, die Maarten van Dingeman Korpel?

JAN KABBELAAR

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

G. J. Nijland, **Het verkeer**. Plaatjes en praatjes over de ontwikkeling van het verkeer. I. Deventer. Jb. Bussink. 1938.

Het aardige boek, waarvoor deze aankondiging de aandacht vraagt, is een reclame-uitgave van Bussink's koekfabriek. Het werkje moet geïllustreerd worden met de fijne aquarelletjes der bij de koek verpakte plaatjes. Het boek, dat op deze wijze door den lezer half gemaakt wordt, bevat fleurige beschrijvingen van allerlei verkeersmiddelen voor gebruik te land, te water en in de lucht. Deze beschrijvingen zijn leerzaam en boeiend. Het boek is in oblongformaat uitgevoerd en ziet er heel aantrekkelijk uit. Het is de bedoeling der uitgeefster, nog twee albums over 't verkeer te doen volgen. Het geheel vormt een even waardevol bezit als de 11 albums over onze provincies, die eerder door Bussink zijn uitgegeven.

Verhalen uit de Duizend en één nacht. Zutfen, W. J. Thieme & Cie. 1938.

Er staat geen inleiding in dat fraaie boek, om ons te vertellen, voor welke categorie van lezers deze bloemlezing uit de Arabische verhalenverzameling bedoeld is en evenmin worden wij ingelicht over de principia, die de ongenoemde vertaler of bewerker heeft vooropgesteld toen hij dit boek samenstelde. In zijn redactie zijn de vertellingen prettig te lezen en vormen ze een kloek deel van 260 bladzijden, dat geïllustreerd is met 8 zeer fijne, gekleurde platen van Monro S. Orr. Het boek ziet er keurig uit en al kan 't niet in handen van kinderen gegeven worden, voor de rijpende jeugd lijkt 't ons geschikt.

A. D. Hildebrandt, **Valko Vos en zijn vrienden**. Amsterdam, N V. De Arbeiderspers. 1938.

De ondertitel: „Nieuwe avonturen in het bos" doet ons vermoeden, dat we tenminste met een *tweede* verzameling dierverhalen voor jonge kinderen te doen hebben. Het boek, dat goed uitgevoerd en geïllustreerd is met zwart-witte teekeningen, vertelt van dierenleven in 't bos in een reeks van alleraardigste verhalen, waarin Valko Vos de hoofdrol speelt en de mede-dieren met wie hij als vrienden omgaat terzijde staat, helpt en raad geeft. Het dierenwereldje uit dit boek is een sympathiek, vriendschappelijk verkeerend geheel en de stijl is zeer goed geslaagd voor kinderen van omstreeks 6 jaar. Bizonder aanbevolen.

Alice Berend, **Ria's Amerikaansche tournee**. Amsterdam, N. V. Wereldbibliotheek. 1938.

We hebben hier voor ons de behoorlijke vertaling van een vlotgeschreven, maar naar z'n inhoud nog al onbeduidende geschiedenis uit de, wat men zou kunnen noemen: „muziek-wereld". De Ria, in de titel genoemd, is een zangeres op gevorderde leef'ijd, die dolgraag nog eens in 't openbaar optreden wil en wier man, die wensch kennende, er zich toe zet, die wensch in vervulling te doen gaan. Op den keper beschouwd is 't de vraag, of die Amerikaansche concertreis een succes zal worden, maar Böhlke, Ria's man, zal haar toch financieren. Het verloop van de heele geschiedenis is nog al ingewikkeld en voltrekt zich in 't boekje met een enorme snelheid. Vele menschen spelen hun rol in 't verhaal, impressario's, jongemenschen, zangers en zangeressen en ook parasieten. De schrijfster laat hen alleen maar optreden en verdwijnen; aan typeering komt ze niet toe en van karakteriseeringen is in 't geheel geen sprake. Het geheele tournee-geval, dat een reeks van menschen allerlei vreugden en angsten bezorgt, loopt ten slotte op niets uit en dat maakt, mèt 't gebrek, dat door gemis aan behoorlijke diepte wordt veroorzaakt, 't boekje nog al onbeduidend. In ieder geval voor de Wereldbibliotheek.

F. de Sinclair, **Paps**. Utrecht, A. W. Bruna. 1938.

De Sinclair (A. H. v. d. Feen) is de auteur van vele malle vernalen, die, vooral voor de lezers van bibliotheken, veel aantrekkelijks blijken te hebben. Zijn vlotte, humoristische ontspanningsverhalen zijn in den regel boordevol van een amusante zotheid. Het verhaal van dit

.boek brengt den lezer in kennis met een vijftig-jarige heer, die zich in 't bezit van drie schoonmoeders verheugt, de moeders zijner drie achtereenvolgens overleden echtgenooten. Paps bezit ook nog drie dochters. De grootmoeders pogen alle drie de vierde echtgenoot te worden, maar paps heeft haar door en voelt er niets voor. Om de gecombineerde aanval der bedaagde dames te verijdelen, neemt hij den schijn aan, alsof hij „vues" heeft op een jonge filmster, in feite evenwel chaperonneeren Paps' oudste dochter en hijzelf een arm meisje op een vacantie-reis naar een Sanatorium in Zwitserland. De schoonmama's worden tegen elkaar uitgespeeld en zijn af en toe nog de dupe van een listig oplichter. Het verhaal plaatst zich een enkele maal buiten de werkelijkheid maar vormt desondanks toch wel aardige lectuur.

T. Geertsma-Allema, **Als de grimmige noordooster waait**. Den Haag, G. B. v. Goor & Zn. '38.

en boek voor jongens en meisjes van ongeve 13, 14-jarige leeftijd over het leven op en rond en Friesche boerenhoeve Een verhaal, zeer goed geschreven, zeer gevoelig teekenend het innerlijke en uiterlijke leven van kinderen en groote menschen. Een werk waarin weinig sensationeels beschreven wordt en waarin geen avonturen de verhaalfabel hyper-interessant maken. Daarentegen een diep grijpend, rustig, evenwichtig verhaal over dagelijksch leven van alledaagsche Nederlandsche kinderen Een zéér goed, modern boek voor jongens zoowel als voor meisjes met illustraties van Tjeerd Bottema. (f 2.— f 2.90)

Piet Maree, **„Kwek het domme eendje" en „Barendje's wonderlijke reis"**. Den Haag, N.V. U.M. H. P. Leopold. '38.

Twee boekjes voor jonge kinderen (5—6 jaar) waarin verhalen van Antoinette van Dijk zijn afgedrukt bij een flinke serie uitnemende illustraties. De verhalen zijn aardig, de plaatjes zijn bizonder goed. Ze zijn groot in aantal en nemen alle heele bladzijden in, waarop figuren, dieren en dingen zijn afgebeeld in enkelvoudige contrasteerende kleurvlakken, die 't geheel voor kinderen zoo suggestief maken. De vormen der figuren zijn sterk vereenvoudigd. Een paar boekjes in fleurige cartonnen band die men graag aan kinderen geven zal, die ze met aandacht zullen bekijken en waaruit moeder voorlezen kan.

Margreet Velsen-Quast, **Kruispunt**. Amsterdam, N.V. Holland. 1938.

Een Bataviasch jongmeisje, dat examen deed op de kweekschool, wordt verliefd op een veertigjarigen man, wiens vrouw in Holland leeft, van wie hij zich wil doen scheiden, doch die in die scheiding niet toestemt. Het meisje is gedurende eenige tijd „weg" van haar minnaar en het verhaal, de eersteling van deze auteur, beziet 't geval voornamelijk van háár kant. Waarbij de schr. de mogelijkheid heeft, veel over Indische toestanden en het leven op Java te verhalen. Helder, frisch verteld is alles. De psychologie van het jonge meisje is levendig en boeiend, waarheidsgetrouw gegeven. Beter dan de psychologie van den ouderen man, die vaak te jongensachtig is en doet. We zijn nieuwsgierig naar volgend werk van deze schrijfster.

Walter Havighorst, **De stille oever**. Den Haag, Zuid-Holl U. M. 1938.

De producten der Amerikaansche literatuur worden gedurende de laatste jaren door meer dan één uitgever te onzent vertaald gepubliceerd. Het boek, dat we hier voor ons hebben, mag feitelijk geen aanspraak maken op de kwalificatie literatuur, hoewel het a's lectuur, als leesbaar verhaal een zeer goed figuur maakt Lectuur méér dan literatuur is dit boeiende vertelsel, omdat het meer beschrijft dan verbeeldt. Daarin ligt niets van een disqualificatie. Jammer alleen is het, dat de uitgeefster van dit en vele andere Amerikaansche romans, de onderscheiding tusschen literatuur en lectuur liever niet zien of, wat waarschijnlijker is, liever niet wil zien om zijn reclame-campagne niet te bederven.

Als in vele Amerikaansche romans wordt ook in „De stille oever" zeer breed verteld; de „gang", die vaak in een Amerikaansche film zoo aantrekkelijk en het geheel zoo doet boeien, ontbreekt merkwaardigerwijze in de romans zeer dikwijls geheel. Boeken als die van Parrott, Glasgow, Holtby en Carroll leveren daarvan het bewijs. Wat de auteurs van verschillende dezer boeken ongemeen pakt, is de nog maar korte historie hunner natie. Het leven der voortrekkers was het leven der groot- en overgroot-ouders; de afstand tot de thans levende generaties is nog maar kort en die afstand wordt in de boeken, die de lotgevallen en ervaringen der voortrekkers beschrijven, met voorliefde gemeten. Daarbij is het opmerkelijk, hoe telkens de behoefte der auteurs er naar uitgaat, het karakter der oude generatie te typeeren, méér, dan te ontleden. Die ontleding ontbreekt stellig niet in „The Grandmothers", waarvan dezer dagen elders een vertaling uitkwam, ze staat daar zelfs op den voorgrond. Maar de typeering overheerscht, en er blijken vele punten van overeenkomst in de diverse visies. Hoezeer verschilt de huidige generatie van de voor-vorige. Onwillekeurig lokt dit uit tot vergelijkingen. Ook die vergelijkingen zijn in Havighorst's boek te vinden. In 't centrum staat de 94 jarige grootvader, die de groote farm stichtte, ontgon en tot bloei bracht. Om hem heen leven de kinderen uit zijn eerste en tweede huwelijk vijandig tegenover elkaar. Wat ten slotte eenheid brengt en verbroede-

ring is de liefde tusschen grootvaders twee kleinkinderen Donna en Allan. Het verhaal is boeiend geschreven en behoorlijk vertaald.

A. P. Berkhoudt, **Vóór de seinen veilig gaan.** Zutfen, W. J. Thieme & Cie. 1938.

Een jongensboek over spoorwegtechniek met een massa foto-illustraties en teekeningen. Een van die werken dus, waarop jongens zoo verzot zijn. De schrijver is behalve een ter zake kundige ook een vlot en onderhoudend verteller, een goed verklaarder en uitlegger en een handig teekenaar. Zijn plaatjes zijn al even suggestief als zijn betoog. De hoofdstukken bespreken achtereenvolgens Stoomtractie, Bovenbouw, Dieseltractie, Seinpalen en Seinhuis, Bruggen en Electrische tractie. Deze hoofdstukken bieden niet zoo maar een oppervlakkig praatje, maar gaan op de dingen flink in. We zouden ons zeer vergissen, indien van dit uitstekende jongensboek niet spoedig een herdruk noodig ware en vermoeden, dat 't evenzeer door vaders als door hun zonen gelezen zal worden. (f 2.90—f 3.90)

Dr. G. Kruseman, **De Insekten.** Zutfen, W. J. Thieme & Cie. 1938.

Een boekje van ± 160 bladzijden, keurig uitgegeven, gedrukt en gebonden. Zoo op 't oog een gewoon boek als honderd andere. Maar wie 't nauwkeuriger bekijkt en leest ontdekt, dat we hier 't eerste deel voor ons hebben van een der allerfraaiste insectenboeken in onze taal. Want dit wetenschappelijke werk is voorzien van 32 illustraties in kleuren naar werk van Paul A. Robert en van 80 teekeningen in zwart bovendien. Die gekleurde illustraties zijn het bezit van 't werk alleen reeds waard. Maar zij vormen de verduidelijking van een tekst, die betrouwbare en uitvoerige inlichtingen verschaft over een groot getal in Nederland inheemsche insecten. Die tekst is door Dr. Kruseman herschreven. Wij kennen in ons land geen beknopte publicatie over dit onderwerp, die zóó goed is en die zoo uitnemend werd verzorgd. Natuurlijk heeft 't boek een register en bovendien een aantal blanco bladzijden voor aanteekeningen.

Dr. K. Sietsma, **Ons Algemeen Christelijk Geloof.** Amsterdam, U. M. Holland. 1938.

Dit werkje, geschreven door een Amsterdamsch gereformeerd predikant, bevat een samenvatting der tekst van een tiental apologetische voordrachten over het christelijk geloof, zooals de schrijver die in '37—'38 te Amsterdam heeft gehouden. Het onderwerp der cursus is de tekst der Apostolische Geloofsbelijdenis. Natuurlijk verschilt hetgeen Dr. Sietsma in dit mooi uitgegeven boekje zegt nog al eens aanmerkelijk van wat in het gelijknamige en even weinig omvangrijke werkje van Emil Brunner wordt gezegd. Hoewel onze persoonlijke voorkeur meer naar het laatst genoemde geschrift uitgaat, vonden wij toch zeer veel goeds en moois in de hier gebundelde voordrachten. Ze munten uit door beknoptheid en duidelijkheid en door veelzijdigheid.

W. v. Bemmelen, **Egyptiana.** Den Haag, W. P. v. Stockem & Zn. 1938.

De lezer van deze reisbrieven, die eerder als dagbladbijdragen werden gepubliceerd, wordt niet ingelicht over de vraag, wie de schrijver is. Het zal wel héél erg zijn, maar we moeten verklaren, het niet te weten, ook niet al is hij de auteur van de geheele serie boeken, die de laatste bladzijde van dit werkje opsomt. Het doet er feitelijk niet toe. Deze reisbrieven doen ons, ondanks hun belangwekkende inhoud, nog al saai aan. Dit ligt voor een deel aan 't feit, dat het boek jammer genoeg geen illustraties bevat, maar meer nog aan de stijl, die de schrijver bezigt. Die stijl is wat „ikkig" en zou vermoedelijk veel winnen, als ze wat fleuriger was ook. Het boekje is om zijn inhoud — het verslag van een reis naar en in Egypte door iemand die weet waarnaar hij kijkt en hoe hij kijken moet — zeer interessant. Hoewel 't netjes uitgegeven werd, was er vermoedelijk meer van te maken geweest.

Christopher Hollis, **John Bull in 't nauw.** Haarlem, Uitgeverij Eigen Volk. 1938.

Het aantal boeken, waarin op populaire journalistieke wijze allerlei politieke en sociaal-economische vragen en problemen worden besproken, neemt met den dag toe. Er zijn boeken geweest over Abessinië, over Spanje, over China en Japan, over Oostenrijk, over Tsjecho-Slowakije en over de staten van Oost-Europa en hun situatie. De werken van Jan Romein „Machten van dezen tijd", Ward Price's boek „Ik ken deze dictators", Günther's dikke werk „Europa in de branding", om de reeks boeken van Zischka niet te vergeten, voeden de begrijpelijke belangstelling, die de al te eenzijdig ingelichte courantenlezer heeft voor de veelzijdige problematiek onzer dagen.

Christopher Hollis schreef een werkje waarin hij allereerst den Engelschen courantenlezer wat eerlijker en objectiever inlichten wil over allerlei vragen zooals die leven in het buitenland. Hij heeft werkelijk gehouden of slechts gefingeerde, doch in elk geval verhelderende gesprekken beschreven tusschen „een Engelschman" en, achtereenvolgens, een Italiaan, een Duitscher, een Franschman, een Rus, een Japanner en een Amerikaan. Die gesprekken zijn bizonder leerzaam omdat ze den Engelschen lezer — en thans ook den Hollandschen — verhalen van wat in al die landen zoo ongeveer gedacht en overwogen wordt. Al de meeningen

en standpunten, die hier beschreven zijn, wijken nog al wat af van de in de couranten gebodene.

Of ze behoorlijk objectief zijn, vermogen wij natuurlijk niet te beoordeeelen. Wel mogen we zeggen, dat we het boekje, dat goed vertaald en behoorlijk verzorgd uitgegeven werd, geheel met groote belangstelling lazen.

Jan Vriends, „**Het leven van de bruine heide**" en „**De polder in de seizoenen**". Heemstede, De Toorts. 1938.

Wederom twee publicaties van Jan Vriends, den gemoedelijken, scherpzinnigen en natuurliefhebbenden schrijver. Wat Vriends, - die in den tijd van een paar jaar een uitstekende naam verkreeg als publicist — schrijft, is altijd de moeite van het lezen waard. Men zet zich met zijn werk in een hoekje neer en leest het geboeid van het begin tot het eind. Al wat Vriends, ook weer in deze twee kleine boekjes, weet te verhalen van dieren- en plantenleven in ons land is het kennen waard; het maakt van onnadenkende wandelaars oplettende beschouwers der natuur. Vriends is geen romanticus en geen idealiseerend auteur. Hij toont alles zooals hij het waarnam, maar in zijn beschrijvingen en bij zijn teekeningen en foto's verkrijgt het een poëtische glans, een waarde, die het bezat zonder dat wij in staat waren ze te ontdekken.

Beide boekjes, die we hier voor ons hebben, kosten slechts f 0.90 per stuk, hebben een aardig lichtblauw kaftje, voorzien van een teekening, omvatten ten hoogste 60 bladzijden en zijn voorzien van zeer vele duidelijke teekeningen, en een reeks prachtige foto's. Boekjes, die zich spoedig in de bijzondere belangstelling van het publiek zullen verheugen.

Huib Luns, **Tien wandelingen in Napels en Sicilië**. Rotterdam, W. L. & J. Brusse. 1938.

Het werkje, dat we hier aankondigen, heeft evenals de 8, die daarvoor in dezelfde serie zijn verschenen, vooral belang voor den tourist, die de steden, welke hij bezocht, wil leeren kennen en die uitging om de schatten der schoonheid te bezien en te bewonderen, waaraan die steden zoo rijk zijn. Waar ook voor degenen, die niet reizen en toch het een en ander van de schoonheid der steden en landen willen leeren kennen, zijn Huib Luns' boeken zeer geschikt. In tien wandelingen leert hij u Napels en Sicilië kennen, aangenaam causeerend, leerzaam vertellend. Hij doet dat bij 59 uitnemende foto's en een overvloed van teekeningen. En hij doet het deskundig. Wie onder leiding van Huib Luus rondziet weet, waarnaar hij kijkt.

M. Stibbe, **Bijbels leesboek 1 - 2**. Amsterdam, N. V. v/h J. F. Duwaer & Zn. 1938.

De schrijver heeft in twee dunne deeltjes allerlei Oud-Testamentische geschiedenissen zeer beknopt naverteld. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan den wensch, dat degenen, die eenige kennis van den Bijbel als een eisch van beschaving en ontwikkeling zien, hun kennis aanvullen kunnen zonder in eigenlijken zin . . . den Bijbel te lezen. Het is prachtig, wanneer de moderne mensch in de gelegenheid komt, den Bijbel te lezen in een taal, die tot hem spreekt omdat hij haar verstaat. Vandaar dat eigentijdsche vertalingen voor elke cultuurperiode belang hebben. Het moet evenwel *de Bijbel* zijn, die gelezen en gekend wordt, niet de subjectieve bloemlezing in een subjectieve taal en woordkeuze weergegeven. Hoe goed deze boekjes ook zijn mogen, ze zijn niet meer dan verhalende resumé's van Bijbelsche geschiedenissen. Wie dit leest kent iets omtrent en van den Bijbel. Niet den Bijbel zelf.

M. Stibbe, **Het boek der Fabels**. Amsterdam, N. V. v/h J. F. Duwaer & Zn. 1938.

Aan dit overigens wel aardige boekje ontbreekt een inleiding en mankeeren de aanteekeningen. Het is natuurlijk wel een goede gedachte, een bundel fabels uit te geven, maar dan kan men toch niet luk raak wat in handen komt na elkaar afdrukken zonder te onderscheiden tusschen proza en poëzie, vertaling, navolging, oorspronkelijkheid, bewerking. Er bestaat in onze taal nog geen goed boek over de fabel als literatuurgenre en het zou daarom van belang zijn geweest, indien de samensteller van *dit* boekje de stof wat serieuzer hadde aangevat. Het eenvoudig uitgegeven boekje werd geïllustreerd door K. Müller-Fürer.

John D. Craig, **Ik zoek het gevaar**. Deventer, U. M. A. E. Kluwer. 1938.

Er zijn uitgevers, die de gewoonte hebben, van elk hunner publicaties een turf te maken. Kluwer heeft dat met zijn uitgaven niet gedaan. Zeker niet met 't dunne boek, dat de door John Kooy bewerkte vertaling is van Craig's werk. Eenige goede illustraties sieren deze uitermate boeiende autobiografie van een man, die overal en in alle omstandigheden 't gevaar zocht. Craig heeft op grof wild gejaagd, door woestijnen en wildernissen gezworven, werkte te Hollywood en construeerde een nieuw duikerpak, waarmee hij op den zeebodem afdaalde en naar schatten, naar wier en planten zocht. In 't kort, we hebben hier 't goed geschreven levensverhaal voor ons van een moedig, bijna roekeloos man en dat levensverhaal is eenvoudig uitgegeven, zonder veel bombarie aangekondigd en goedkoop (tegen f 1.30 ing.) beschikbaar gesteld. Mogen er meer deelen in deze serie verschijnen.

MAART 1939 NO. 3 JAARGANG 57

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

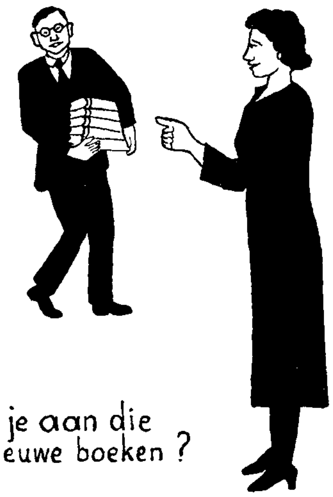

Hoe kom je aan die stapel nieuwe boeken ?

Heel gemakkelijk: door het aanbrengen van een nieuwe abonné op de Vriend des Huizes !

Doe als hij!

Voor het aanbrengen van een nieuwe abonné moogt U voor f 2.50 aan boeken uit onderstaand lijstje uitkiezen :

Dr. P. W. J. v. d. Berg, EEN GOEDE BUUR. Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

A. Bonar, DE PERSOON VAN CHRISTUS. Ing. f 0.40.

John Bunyan, DES PELGRIMS REIZE (vert. Pierson). Ing. f 1.75 Geb. f 2.25.

A. v. d. Flier, ANGELUS MERULA. Geb. f 2.50.

A. L. Gerritsen, VERLEDEN EN HEDEN. Ing. f 1.75 Geb. f 2.25.

Jan H. de Groot, EEN MEI IN POLEN. Geb. f 1.50.

H. Guittard, UIT MIJN ROTTERDAMSCHE JEUGDJAREN. Ing. f 0.80 Geb. f 1.20.

J. van Melle, HET STADJE OP HET GROENE EILAND. Geb. f 1.50.

M. Prinsen, HET VERLOREN PARADIJS. Ing. f 1.–.

C. Vening, ZWERFTOCHTEN DOOR ZWITSERLAND. Ing. f 1.25 Geb. f 1.75.

J. Vijverberg, LIEF EN LEED IN DE VOGELENWERELD. Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

J. M. Westerbrink-Wirtz, DE WEG VAN DEN OVERWINNAAR. Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 3 MAART 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Vertrouwen

Het wordt straks nog een gevleugeld woord; de bekende uitspraak van Chamberlain n.l.: „De slechtste manier om zich er van te verzekeren dat een man, die zijn woord gegeven heeft, het ook zal houden, is hem te vertellen, dat ge hem niet gelooft en dat ge bij uw verder optreden zult uitgaan van de veronderstelling, dat hij zijn woord niet zal houden."

Wat is het vertrouwen een kostbaar artikel in de omgang van mensch tot mensch!

Het is zoo moeilijk, het op de rechte wijze in practijk te brengen. Ik stel mij een opvoeder der jeugd voor, die bezig is, zijn jonge menschen duidelijk te maken, wat vertrouwen van de medemensch is. Moeten zij alle menschen, die zij op hun levensweg ontmoeten, zonder meer op het eerste woord gelooven? Dat kan niet. Ze beseffen zelf wel, dat het niet kan. Zij zouden op allerlei wijzen bedrogen worden... Ondanks dat besef loopen ze er straks toch herhaaldelijk in. Welk jong mensch kent geen gevallen, waarin hij meende, op die of die mensch tòch wel te kunnen bouwen. Maar juist die mensch hield hem voor de mal. Wie heeft in zijn jonge jaren zich niet eens laten inpalmen door mooie woorden en schoone leuzen, terwijl de ontnuchtering daarna pijn deed aan de ziel?

De paedagoog heeft dus redenen te over om zijn jeugdige discipelen te waarschuwen tegen lichtvaardig vertrouwen.

Wat is lichtvaardig vertrouwen en wat is het rechte?

Is het alternatief van „vertrouwen" niet: uit je oogen kijken, met beide voeten op de grond blijven staan; geen mensch vertrouwen, als je niet kunt narekenen wat hij zegt en belooft?

De Christen-paedagoog weet, dat er nog een andere wijze van vertrouwen mogelijk is; berustende op de genade Gods in Jezus Christus, die het altijd weer met ons waagt; met ons, onbetrouwbare zondaren.

Maar het is wel zeer moeilijk, in woorden uit te drukken, wat dit alles beteekent voor onze omgang met de naaste.

Dit vertrouwen sluit de nuchtere kijk op de werkelijkheid niet uit, doch in. Het heeft met een lichtvaardig optimisme niets gemeen. De Christen wordt, dunkt mij, *wantrouwend*, wanneer hem van iemand louter goeds en moois wordt verteld. Het gaat hem als Houston Stewart Chamberlain, naamgenoot van de Engelsche minister, die indertijd een recensie schreef van een biografie over de Zwitsersche schrijver Hilty. Chamberlain vond die biografie heel mooi en hij uitte zijn waardeering voor de figuur van Hilty. Het eenige wat hij in het boek had gemist, was... een enkele fout in het karakter van die man. Mèt die fout zou deze beschrijving van de persoon en het werk van Hilty hem liever zijn geweest, zei de ondeugende Chamberlain...

Als Christen kan ik het daar mee eens zijn. Ik zie de fouten, en *wil* ze zien, ook in de meest hoogstaande en de mij meest geliefde menschen. Ik geloof niet aan de deugd van de menschen zonder meer. Ik word bang en ongerust, als ik de lof van een mensch hoor verkondigen zóó, dat het de schijn heeft, alsof in heel het leven van

die mensch geen foutje te vinden ware. En mijn onrust komt niet voort, of tenminste niet alleen voort, uit jalouzie.

Laten we als 't u blieft onze medemensch, die schelm, in de gaten houden. Hij is tot alles in staat!

En dan toch, die mensch vertrouwen?

Ja! Hem ons vertrouwen bieden in de naam van Christus. Het elke dag weer met hem probeeren te wagen, omdat God het met ons waagt. Hem de hand toesteken, ook reeds vóórdat hij ons de zijne toesteekt. Wil hij ons, in plaats van een stevige handdruk, een slag in het gezicht geven, dan daartegen op onze hoede zijn of dan desnoods (we waren er immers op verdacht) een flinke tik hem terug geven. Maar toch weer daarna hem de hand toesteken. Niet de hand van sentimenteel idealistisch vriendschapsbetoon, maar de hand van een mensch, die van nature niet beter betrouwbaar is dan die medemensch daarginds... De hand van iemand die van Christus geleerd heeft, met zondaren om te gaan. —

Hoe langer we er over nadenken, hoe duidelijker we het trachten te omschrijven — des te onmogelijker blijkt het te zijn.

Toch is er in dat onmogelijke iets, dat de Christen niet van zich af kan zetten. Zijn mooie vertrouwen wordt steeds weer door de ruwe werkelijkheid van zijn leven en die van de wereld, waarin hij verkeert, in stukken gebroken. Met de brokstukken van zijn vertrouwen gaat hij tot de naaste en als hij de rechte weg gaat, hecht Christus de stukken aan elkaar tot een geheel.

Wat in het kleine menschenleven geldt, geldt ook in de groote politiek. God geve, dat de groote mannen en de volkeren achter hen leeren mogen, elkaar te vertrouwen.

In elk geval lijkt het mij onjuist, te doen, alsof in één bepaalde hoek van de wereld de onbetrouwbare politici zouden zitten, terwijl al de betrouwbare samengevloeid zouden zijn in de andere hoek.

Dat is voor een Christen m.i. niet te gelooven. Laat men elkaar de handen toch trachten toe te steken...

God zij deze wereld genadig, die, niet door kanonnen en geweren, maar aan wantrouwen en Farizeïsme — Duitsch en Engelsch en Amerikaansch en Nederlandsch wantrouwen en Farizeïsme — verloren dreigt te gaan.

Philanthropie in de vorige eeuw

Vóór mij ligt een officieel stuk met het stempel van de Amsterdamsche Politie, 1ste sectie, 2de afdeeling. Het is geteekend door de waarnemend Burgemeester van Amsterdam en gedateerd 7 April 1896.

De inhoud ervan luidt:

„De Burgemeester van Amsterdam, gezien het verzoek van het Bestuur van de Zustervereeniging „Persis", werkzaam ten behoeve der Weesinrichting te Neerbosch, om den 9 dezer des avonds te 7 ure in de Luthersche oude kerk aan het Spui alhier het Zilveren Jaarfeest der genoemde vereeniging te mogen vieren, waarbij het muziekcorps en het zangkoor van gemelde Weesinrichting zal mede werken;

Geven gemeld Bestuur te kennen dat het verzoek wordt toegestaan, onder voorwaarde..." enz.

Jarenlang heeft deze Amsterdamsche vereeniging trouw gewerkt voor Neerbosch' Weesinrichting.

In welke tijd ze haar bestaan heeft beëindigd, kan ik niet zeggen. Nòg ontvangen we ieder jaar een bedrag, door een Amsterdamsche vriendin van Neerbosch ingezameld bij „leden van de vroegere Persiskrans". De krans zelf is ter ziele. Ik meen dat het wel zeer moeilijk zal zijn, in onze tegenwoordige tijd zulk een „Naaikrans" in stand te houden in een groote stad. In zoo'n stad richt men speldjes-dagen aan of houdt er een groote straatcollecte. Een bazar gaat misschien ook nog en voor een Neerbosch-avond krijgt men de menschen bijeen, die gehoor geven aan een dringende oproep van een geliefd predikant. Geregelde bijeenkomsten van een naaikrans veronderstellen een ander tempo van een andere, rustiger tijd.

Hoe men in die tijd weldadigheid beoefende, leert een circulairetje, waarvan de inhoud in dichtvorm werd gegeven; ons met het bovenvermelde officieele stuk van bevriende zijde toegezonden. Het dichtsel luidt aldus:

Waarde Weezenvrienden!

Een vriendelijk verzoek wordt zelden afgewezen;
Dies is mijn heusche vraag: Wilt Gij dit [bladje lezen,
En denken over 't geen ook Gij zoudt kunnen [doen,
Om weesjes hulp te biên, te kleeden en te [voên?

Gewis is 't U bekend, dat lange reeds voor dezen,
Een toevluchtsoord verrees voor tal van arme [weezen,
Waarvan de stichter is de Heer Van 't [Lindenhout,
Die, wat hij brengt tot stand, op Gods belof- [ten bouwt.

Zoo gaat hij moedig voort, reeds vijf en twin- [tig jaren,
Om weesjes in hun nood te redden, te ver- [gâren.
Wie wenscht niet — waar nog steeds ellende [wordt geleên
Door arme kleinen — hen naar Neerbosch' [Stichting heen?

Daar is intusschen voor die honderden veel [noodig,
En niemand noem' zijn steun — hoe klein [ook — overbodig:
Want God werkt niet alleen, Hij roept een [ieder toe,
Dat hij met zijn talent vol ijver winste doe.

Dus wilt Ge mededoen en ook Uw' gave [schenken,
Wij bidden dringend U aan *Persis* eens te [denken;
Zoovele jaren toch, dat zij het middel was,
Waardoor reeds meen'ge som vloeide in de [Weezenkas.

Werk dus, is ons verzoek, met deez' Vereen'ging [mede,
Geef ons Uw' naam, adres en wordt een onzer [leden;
Dan wordt, hetgeen Gij geeft, viermaal des [jaars gehaald,
En alzoo Uw gelofte ook aan den wees [betaald.

N.B. *De gewone contributie bedraagt slechts 2½ cent per week; wil iemand ze verhoogen, het zal ons zeer aangenaam zijn. Ook is het Bestuur bereid, een busje tot inzameling van liefdegaven te verstrekken.*

Aan de circulaire was een inteekenlijst verbonden. Men kon inteekenen voor een bepaald bedrag per jaar of per 3 maanden.

Het geheel draagt het kenmerk van een voorbijgegane tijd. Wat niet wegneemt, dat we eerbied hebben voor de trouw en volharding, waarmee vele Christenen uit die tijd de arbeid der Inwendige Zending wisten te steunen.

Natuurlijk had de Christelijke naastenliefde ook in die tijd, evenals de onze, haar schaduwzijden.

Ik denk vooral aan de nadruk die in de circulaire wordt gelegd op het woord „weesjes". Men wilde „weesjes in de nood", „arme kleinen" redden. Maar wie de leden van het zangkoor en van het fanfarecorps, die medewerkten bij het zilveren jaarfeest, goed hebben waargenomen, zullen moeilijk hebben kunnen volhouden te spreken van „weesjes". Daar waren jonge menschen van 19, 20 jaar bij.

Er is een Christelijke liefdadigheid, die graag met dierbare woorden werkt. Het woord „wees" komt in de Bijbel voor. Het woord „weesje" maakt dat Bijbelsche woord nòg dierbaarder. Maar wee ons, wanneer onze liefdadigheidszin alleen in de sfeer van zulke, op een bepaalde toon gesproken, woorden kan leven.

Ik zeg niets ten nadeele van de Neerbosch-vrienden uit de vorige eeuw. Ik denk alleen aan menschen uit onze eeuw, die liefdadigheid willen beoefenen, mits de beweldadigde zich in een lieflijk licht aan hen vertoone. Het moet een goed mensch zijn; buiten zijn schuld in armoede gedompeld. Tenminste een dankbaar mensch. Liever nog een arm, klein, kind. Ook zijn er altijd nog, die het wel Bijbelsch en dierbaar vinden om weezen te helpen, maar die zich angstig terugtrekken, als hun steun b.v. voor „voogdijkinderen" wordt ingeroepen.

Om billijk te blijven, moet ik aan deze philippica dit nog toevoegen: Men moge nòg zooveel kritiek hebben op de Christelijke philanthropie, toch openbaart zij altijd weer haar trouw en haar kracht, ondanks alle wisseling der tijden. Steeds ontmoet men weer van die eenvoudige, stoere, Christenen, die ook voogdijkinderen willen helpen, even blijmoedig als vroeger de weesjes. Wij zijn met ons Neerbossche zangkoor wel eens gekomen in een plaats, waar men het begrip „weesje" zóó vast in zijn hoofd had, dat een paar Neerbossche zangers van 18 jaar, één meter zooveel lang, bij hun tijdelijke gastvrouw... bouwdoos en prentenboek gereed vonden. Maar toen gastvrouw en gastheer hun vergissing inzagen, ruimden ze het speelgoed op en ontvingen de jongens allerhartelijkst. Toen deze vertrokken, werd hun gul gezegd, dat ze nog eens terug mochten komen!

Dat is de Christelijke liefdadigheid van de beste soort. Ze was er, in een vorige eeuw. Ze is er nog, in onze zakelijke nieuwe tijd. H. KLUIN

GODS TROMBONES

Wat de Afrikaanse neger, toen hij in Amerika aankwam, meebracht was een geloof aan geesten, goede doch bovenal kwade. En zeker zou deze godsdienst in zijn nieuwe vaderland opgeleefd zijn, indien de neger niet voor slavernij bestemd was geweest. Dit stelsel scheidde hem van bloedverwanten en stamgenoten; en dwong hem in contact te komen met leden van andere stammen, die geheel verschillende godsdienstige gebruiken hadden. In feite was het een chaos, die ieder verhinderde zijn geloof, met de daarbij behorende massaceremoniën en priesterleiding, te belijden.

Zijn aards bestaan bood slechts harde arbeid, dikwijls onmenselijke behandeling, en verachting door degenen, onder wie hij leefde. Dit alles dreef hem onweerhoudbaar in de richting van een emotionele overgave. En juist op dit moment maakte hij kennis met het Christendom, dat hem een compensatie schonk voor zijn ellendig slavenleven.

De zweepslagen van deze wereld hadden geen betekenis in vergelijking met de goedheid en de grootheid van het Hiernamaals, waar immers de rollen omgekeerd zouden zijn: de armen — rijk, en de slaven — meester. Het is een vreemd en primitief Christendom dat hier groeide, maar oprecht en een bijna poëtische schoonheid bezittend.

Jezus Christus is voor hen niet slechts de religieuze Heiland, Hij is de incarnatie van de lijdende ziel van hun ras.

De Bijbel is een boek met vele wonderen, die een buitengewone aantrekkingskracht bezitten, en waarmee zij de grootheid van hun anthropomorphistische God en Jezus Christus staven.

Hun hemel is een zeer concrete hemel met paarlen hekken en gouden wegen, zingende engelen in witte gewaden met harpen in de handen, overvloedig voedsel, en altijd durende vreugde van een gemeenschappelijk samenzijn met God; hun hel is een hel van zwavel en teer, van vlammen en pijnen, van kwellingen en eeuwig verdoemd zijn.

Sinds het afschaffen der slavernij zijn vele dingen voor den Amerikaansen neger veranderd, maar voor een groot aantal van hen hun godsdienst niet. Zeker, er zijn kerken, waar de dominee een universitaire titel heeft, doch ook hij gebruikt nog wel eens de techniek der oude predikers, al is hij wat bescheidener in zijn opvattingen. Maar in talloze gemeenten is er nog niet veel veranderd. In Richmond, Virginië, kan men John Jasper Jr. tot op heden ten dage zijn beroemde sermoen horen preken, waarin hij bewijst dat de aarde plat is en dat de zon niet beweegt. En dikwijls kan men een moderne versie horen van „The Black Diamond Express", de trein die tussen de aarde en de hel gaat en aan dertien halten stopt, of wel een andere trein-sermoen, waarin verteld wordt van twee treinen, een naar de Hemel, de andere naar de Hel, en waarvoor men zijn kaartje tijdig bij God moet gaan halen.

De negerprediker is over het algemeen een man, die geestelijk boven het gemiddelde uitsteekt. In de eerste plaats is hij een orator en... een goed acteur. Dikwijls weet hij zijn gehoor (en ook zichzelf) tot een extase te brengen, die aan het waanzinnige grenst. De Bijbel heeft hij niet nodig. Hij blijft ook niet binnen de lijnen van het verhaal. Dit dient slechts als opzet, het grootste deel fantaseert hij. Soms brengt hij de dagelijkse behoeften van het leven in verband met de religieuze, zoals de prediker, die bij wijze van inleiding zei: „Zonder twijfel hebben de meesten van u een goed kopje koffie of thee gedronken voor zij hierheen kwamen, maar hoe velen van u hebben een werkelijk goede dronk genoten van de Bron van het Eeuwige Leven?

(Uit de toehoorders stegen verwarde kreten op.)

— Als enigen van u lichamelijk niet meer aten en dronken dan zij geestelijk doen, zouden zij skeletten zijn.

Alsjeblieft, dat is duidelijke taal."

(Van de zijde der gemeente: geroep, geklaag en gejodel.)

De wijze waarop een goed prediker zijn sermoen voordraagt is meesterlijk en indrukwekkend. Wat hij vertelt, brengt hij tot leven door zijn stemmodulaties, zijn gebaren, zijn rhythme. Hij gooit negeridioom en omgangstaal met Bijbeltaal door elkan-

der, en gebruikt deftige woorden veelal terwille van hun klankrijkdom.

En de gemeente luistert niet slechts, maar geeft antwoord, moedigt hem aan met kreten als : Amen ; Talk to 'em, preacher ; Great God ; Yes, yo're right, brother ; Now yo're preachin' ; Dat's so, etc.

Soms begint iemand een spiritual te zingen midden onder de preek, direct vallen allen hem bij en hoog klinken de sopranen der vrouwen, met als een veelvuldig orgel daartegen, de bassen van de mannen. Na de impulsieve zang vervolgt de prediker zijn sermoen.

Een algemene roep is : „Mourn him up, chillun !", bekend als „Mourning" indien de prediker hapert.

„Een prediker sprak met een overweldigende chaos van beelden, raakte verward in zijn woorden en op een gegeven ogenblik kon hij zelfs niet meer verder. Toen stond de voorzanger op, en met bezieling op iedere gelaatstrek riep hij tot de gemeente : „Mourn him up, chillun !" En het gehoor begon deze uitroep te herhalen, eerst zacht, dan steeds harder en harder, met een rhythme dat iedereen in vervoering bracht, ook den prediker, die tevoren nog naar woorden had staan zoeken. Na dit „mourning" had hij geen moeite meer, gedachten flitsten met grote snelheid door zijn brein en werden op weergaloze wijze tot uitdrukking gebracht. Hij sprak rhythmisch en evenzo antwoordde het gehoor. Hij was geheel in beweging, hoofd, armen, ogen, voeten, gelaat, en spoedig ging hij in extase op." (J. M. Meklin : Democracy and Race Friction.)

In het Zuiden is de „Campmeeting" een nog steeds in ere gehouden instelling. Het is een massale bijeenkomst op een open stuk grond, waar meestal beroemde reizende predikers het woord voeren. Van alle kanten komen de negers naar een dergelijk centrum. Het grootste deel komt lopen, op blote voeten met glimmend gepoetste schoenen over hun schouder. Wanneer zij ter plaatse zijn gearriveerd, trekken zij de schoenen aan, om dan de „campmeetingground" te betreden en te luisteren naar den prediker, die geheel opgaat in de schone Bijbelse verhalen en in zijn verbeelding, die hun een Hemel afschildert, zo prachtvol en zo heerlijk, dat men zich verbaast dat er nog werkelijk zondaars kunnen bestaan. En mochten de laatsten door het horen van zoveel grootheid niet bekeerd zijn, de hel weet hij hun nog aanschouwelijker voor te stellen. Hij openbaart al de verschrikkingen van deze poel van zwavel en vuur, onderbreekt zijn relaas even om te waarschuwen dat er altijd gelegenheid bestaat om de Liefde Gods te verwerven, om daarna zijn verhaal te vervolgen.

De invloed van den prediker is buitengewoon groot en niet alleen in de landelijke districten, maar ook in de steden. Dit zien we bijv. aan den bekenden Father Divine in Harlem, die niet slechts het geestelijk, doch ook het sociaal en economisch leven van zijn volgelingen volkomen beheerst.

Het idee om de bekendste sermoenen in dichtvorm te schrijven, kwam bij James Weldon Johnson op toen hij een kerk bezocht, waar een bekend trekkend prediker zou spreken.

„Het was een man van gigantische proporties met een knap, donkerbruin gelaat, en hij verscheen een beetje zelfbewust op het podium. Zoals gewoonte was begon hij te spreken over een oude tekst.

Het gehoor zat er apathisch en slaperig bij, en hij voelde dat hij geen contact had. Plotseling sloot hij de Bijbel, liep achter de preekstoel vandaan en ving aan te „preken". Hij droeg een oude sermoen voor, die begint met de schepping van de wereld en eindigt met de Dag des Oordeels. Direct was hij een veranderd man, vrij, ongedwongen en meesterlijk. Eenzelfde verandering ondergingen ook zijn toehoorders. Een electrische stroom ging door de menigte, in een oogwenk was zij klaar wakker en vol aandacht. Hij was prachtig door de wijze waarop hij zijn bewuste en onbewuste kunst gebruikte. Hij schreed het preekgestoelte in een bijna rhythmische dans op en neer, en bracht de volle omvang van zijn schitterende stem naar voren, een stem — hoe zal ik zeggen — niet als een orgel of een trompet, maar eerder als een trombone, het instrument dat boven alle andere de macht bezit de grote gevarieerde reeks emoties, die de menselijke stem kan weergeven, uit te beelden. Hij intoneerde, hij klaagde, hij steunde, hij smeekte — hij schalde, hij galmde, hij donderde.

Ik zat gefascineerd ; en meer, ik was, misschien tegen mijn wil, diep geroerd ; de emotionele uitwerking op mij was onweerstaanbaar. Voor hij geëindigd was, had ik

een vel papier te voorschijn gehaald en enigszins heimelijk een paar ideeën voor het eerste gedicht „De Schepping" opgetekend."

Ten aanzien van de sermoenen in dit boekje, zou ik nog het volgende willen zeggen :

Ofschoon de atmosfeer, die bij deze sermoenen behoort — de gloed van de toehoorders, de uitroepen, het zachte zingen, dat soms een gedeelte van een sermoen accompagneert, de persoonlijkheid van den prediker, zijn suggestie, zijn gebaren, zijn tempi-veranderingen, zijn effectpauzes etc. etc. — gemist moet worden, zullen zij u toch een indruk geven van het geloof en de wijze van prediken van de Amerikaanse negers. Om deze indruk te versterken zijn de tempi van den prediker aangegeven door de zetting der gedichten, terwijl de leestekens bovendien een zeer belangrijke functie vervullen.

Evenals bij de werkelijke dienst het geval is, worden de sermoenen hier voorafgegaan door een gebed, dat een introductie voor de preek vormt.

Tot zover gaat de inleiding op de bundel „Gods Trombones", zeven sermoenen in dichtvorm van James Weldon Johnson, in het Nederlands bewerkt en ingeleid door Anthony Bosman, met illustraties van Aaron Douglas. Deze sermoenen zijn in fraaie uitvoering verschenen bij Neerbosch' Boekhandel en Uitgeverij te Neerbosch. De prijs bedraagt *f* 0.50 (in omslag) en *f* 0.80 (gebonden).

In dit nummer van „De Vriend des Huizes" vindt men een tweetal negersermoenen, welke de vertaler ter publicatie in dit periodiek zond. Het is niet zeker of deze ook van James Weldon Johnson zijn. De heer Bosman vond ze in een negermaandblad van 1926. Ze waren onderteekend met een pseudoniem „A Colored Man". De vertaler vermoedt echter, dat ook deze van Johnson zijn, aangezien hij in vroeger jaren aan verschillende bladen anoniem heeft meegewerkt en tevens omdat de stijl veel lijkt op die van de sermoenen uit „Gods Trombones". Daar er echter geen absolute zekerheid is, worden ze hierachter onder het pseudoniem gepubliceerd.

Moge de lezing er van velen opwekken om de bundel „Gods Trombones" bij de boekhandelaars te bestellen.

OH, ZONDAAR !

Een neger-sermoen door „A Colored Man", in het Nederlands bewerkt door Anthony Bosman.

Oh, zondaar !
Oh, zondaar !
Ik zou geen zondaar willen zijn.
Omdat ik niet gerust zou sterven,
Indien de Heer mij tot Zich riep.

Oh, zondaar !
Oh, zondaar !
Zul je voor de Grote Gouden troon kunnen
[zeggen :
— Ik ben van God geboren,
Ik weet dat ik het ben ;
Ik ben als Christenkind geboren,
En nu ik ben gestorven,
Is er een Christen op de aard verloren ?

Oh, zondaar !
Oh, zondaar !
Morgen kan je sterven.
Je kunt er over redetwisten,
Maar morgen kan je sterven.

En dan, zondaar ?

Weet, er gaat een Trein,
Een Gouden Trein,
Met leer en rood fluweel,
Naar Gods Hemel.

Ik hoor hem komen over 't land,
Ik hoor de wielen dreunen,
Ik hoor de zuigers kreunen,
Ik hoor de zilvren bel,
Ik hoor het fluiten van de stoom,
Hij komt,
Hij komt,
De Gouden Trein,
Als een flits
In het heldre licht der zon.

Oh, zondaar,
Zal Gabriël hem ook voor jou doen
[stoppen ?
Of zal de Trein des Hemels verder gaan ?

En ik weet,
Ja, ik weet het,
Je zult lopen,
Je zult draven,
Je zult rennen
Om nog op tijd te komen

Om nog te kunnen zitten
In de Gouden Trein,
Met leer en rood fluweel,
En te gaan
Naar Gods Goede Hemel.
Maar, oh, zondaar,
De bergen zullen bewegen,
De stromen zullen overvloeien,
En de aarde zal beven.
En jij, zondaar,
Zult vallen,
Zult struiklen.

En dan, zondaar,
Zal Satan komen,
Satan, met de Zwarte Bijbel
Onder zijn arm.
En hij zal zeggen :
— Waarom val je,
Waarom struikel je?
Je behoeft je niet te haasten,
Er komt immers nog een trein.

Maar, zondaar,
Deze trein, oh zondaar,
Zal zwart zijn
En besmeerd met pek,
En teer,
En zwavel.
En je zult zitten op kisten,
Op oude, rotte kisten.
Misschien zal je schreeuwen,
En roepen tot God om genâ;
Maar God zal je niet meer kunnen horen.
En voort, voort gaat de Zwarte Trein
Naar de Hel,
De vurige vlammende Hel,
Waar duizend duivels je zullen kwellen.
Neen zondaar, God zal je niet meer kunnen [horen,
En je schreeuwen,
Je roepen,
Je huilen,
Zal zijn vergeefs en nutteloos.

Maar, zondaar,
Nu hoort God je nog wel,
Nu zal Hij je nog vergeven
Al je zonden.

En je zult komen,
Hier, waar ik nu sta,
En zeggen van de genade Gods.
En als je niet kunt preken als Petrus,
En als je niet kunt bidden als Paulus,
Kun je ons vertellen van Jezus' Liefde
En zeggen : — Hij stierf voor ons allen.
Amen Amen.

DE TOREN VAN BABEL

Een neger-sermoen door „A Colored Man", in het Nederlands bewerkt door Anthony Bosman.

Adam en Eva zondigden het eerst;
En uit deze ene
Werden vele zonden geboren,
Die zich steeds vermeerderden, —
Tot de mens hen geen zonden meer noemde.

Toen liet God een vloed op aarde [nederdalen,
En de zondaars verdronken,
De zondaars verdronken.
Want zij waren doof geweest
Voor de woorden van Noach,
Die een mens van God was.
Ja, de Here liet Noach leven,
Hem en zijn gezin,
En dacht dat nu de zonde weggespoeld [zou zijn.
Maar ach,
God wist toen zeker niet,
Hoe slecht de mensen zijn.
Want weer stapelde zich zonde op zonde,
— Moord en roof en ontucht —,
En de Duivel lachte,
Lachte hel en hard;
Zo hel en hard,
Dat de mensen in Babel het hoorden.
Ja, zij hoorden het in Babel,
Waar de zonden het talrijkst waren,
En schrokken.
En zij wisten,
Oh, zij wisten,
Dat geen van hen
Ooit zou kunnen komen
In Gods Grote Hemel.
Oh, zij wisten,
Dat geen van hen
Ooit zou kunnen zitten
Naast den Grooten God,
Naast de Gouden Troon van God,
En zich koestren in Zijn Goedheid.

Maar zij gingen niet tot God,
Zij baden niet tot God,
Zeggend, Heer, vergeef ons onze zonden,
Neen, oh neen,
Dat deden zij niet.
En toch,
— nietwaar Heer God? —
Waren zij bevreesd
Voor de pijnen der Hel,
Voor de folterende pijnen der Hel.

En zij peinsden
Hoe tòch Gods Hemel te bereiken.
Oh, zij peinsden,
Zij peinsden tot zij hoofdpijn hadden,
Maar zij vonden het niet.
En de Duivel lachte,
En fluisterde hen in :
Bouw een toren,
Een hoge toren
Tot in de Hemel.
Maar zij wisten niet,
Neen, zij wisten niet,
Dat het Satan was,
En dachten dat zij het zelf gevonden
[hadden.

En de mensen in Babel,
Oh, de zondaars in Babel,
Vierden feest,
Zij zongen, zij dansten,
En waren dronken iedere avond.

Heer, moeten wij niet lachen om hun
[domheid ?

En heel stil,
Opdat U het niet zou horen,
Bouwden ze hun toren.
Zij maakten stenen en cement,
en legden steen op steen,
steen op steen,
steen op steen.
Zo bouwden zij hun toren.
En de slaven werden geslagen,
En de zwakken werden gedood,
En zij legden steen op steen,
En bouwden voort hun toren.
En zij lachten, lachten,
En zeiden tegen elkander :
Als hij klaar is
Gaan wij wonen in de Hemel,
De Hemel, die dan van ons zal zijn.

En zij lachten nog meer,
En vierden feesten, dag aan dag ;
Terwijl de slaven bouwden, bouwden
Aan de grote toren.

Maar U lachte ook, Heer God,
En Gabriël lachte eveneens,
Omdat U beiden zag
Hoe dom die zondaars waren.

En Gabriël vroeg :
— Wat zult U nu doen, Heer ?
Weer een zondvloed zenden ?
— Neen, zei God, dat zal Ik niet.
— Een bliksem dan ?
— Neen, zei God, dat zal Ik niet.
— Zult U een aardschok dan gebieden,
[Heer ?
Of hen verwoesten met vlam en vuur ?
— Neen, Gabriël, zei God,
Ik zal een spraakverwarring doen ontstaan.

Zo sprak de Heer,
Zo deed de Heer,
En de zondaars verstonden elkaar niet
[meer.
Zij riepen en schreeuwden,
Maar verstonden elkaar niet meer.

En de toren, de grote toren,
Stond daar recht omhoog,
En steen na steen,
steen na steen,
steen na steen,
Viel af en verteerde.

Oh, zondaars,
Bouwt gij allen niet een toren ?
Een toren van zonden ?
En denkt gij soms ook de Hemel te bereiken
Door zondesteen op zondesteen te
[staaplen ?

KINDERBIJSLAGVERZEKERING

Bij de Tweede kamer is ingediend een wetsontwerp inzake de kinderbijslagverzekering. Dit belooft een belangrijke wet te worden voor het maatschappelijk leven en het lijkt mij daarom niet van belang ontbloot in dit maandblad eenige opmerkingen te maken over deze nieuwe sociale wet. Wij hebben reeds vele sociale wetten in Nederland. De rigoureuze werking van de liberale economie, waarbij de vrijheid voorop stond en waarbij het vrije bedrijfsleven een zoo goed mogelijk resultaat voor patroon en arbeider zou bereiken,wanneer men alles maar overliet aan de vrije maatschappelijke krachten, heeft jammerlijk gefaald en reeds bij het einde van de vorige eeuw, moest aan deze vrijheid perken worden gesteld en moest door middel van sociale wetten de positie van de arbeidende stand, die in dit systeem het gelag betaalde, omhooggetrokken worden.

Vele sociale wetten zijn langzamerhand ontstaan en zij zijn van groote zegen geweest voor het Nederlandsche volk in zijn geheel.

De Arbeidswet regelde de arbeid, gaf regels voor arbeidstijden en voorkwam de overmatig lange arbeidsdagen, die de gezondheid van de arbeiders en dus de volkskracht ondermijnden. Het doel van de ziektewet was de arbeiders te verzekeren tegen de geldelijke gevolgen van ziekte. De invaliditeitswet verzekerde de arbeiders tegen de geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom. Wij kunnen zoo nog verschillende wetten opnoemen, die van onnoemelijke zegen zijn geweest voor duizenden en duizenden, en die in de huidige maatschappelijke samenleving niet meer kunnen worden gemist. Er is van alle kanten gefulmineerd tegen deze wetten en één van de grootste bezwaren was wel, dat het bedrijfsleven de lasten, die deze wetten op de bedrijven legden, niet kon dragen. Deze zelfde argumenten hoort men ook nu weer bij de invoering van de kinderbijslagverzekering. Er zit natuurlijk een financiëele kant aan de zaak en deze kant moet men niet onderschatten, maar aan de andere kant moet men een open oog hebben voor de ethische zijde van het vraagstuk. En dit wordt maar al te dikwijls vergeten.

Het is een plicht voor Christenen te strijden voor een meer rechtvaardige verdeeling van de economische overvloed.

De kinderbijslagwet tracht nu eenigszins tegemoet te komen aan de schrijnende misstand van diepe armoede temidden van deze groote economische overvloed. Zij zal het ideaal niet bereiken, dat is niet mogelijk, maar wel zal door de doorvoering van deze wet wederom een aanval zijn geslaagd op dat economisch systeem, dat den eenen mensch bovenmatig bevoordeelt boven den ander. De kinderbijslagverzekering is een verzekering, waardoor aan gezinnen met een bepaald aantal kinderen een toeslag boven het normale loon wordt gegeven.

Deze kinderbijslagverzekering is niet iets nieuws, daar reeds vele jaren in verschillende grootbedrijven zulk een kinderbijslagverzekering bestond. Ook in collectieve arbeidsovereenkomsten waren dikwijls regelingen betreffende een kinderbijslag opgenomen. Op 1 Juni 1937 waren 68.675 arbeiders betrokken bij een collectieve arbeidsovereenkomst, die een regeling omtrent kinderbijslag inhield.

Vele patroons zijn echter deze kinderbijslag als een ernstige belemmering gaan voelen, daar niet alle patroons in een bepaalde bedrijfstak deze kinderbijslag in hun ondernemingen toepasten, zoodat dus zij, die minder sociaal voelden, een gevaarlijk concurrentiemiddel in hun hand kregen tegen hen, die het sociaal belang van deze kinderbijslagverzekering inzagen en ook practisch toepasten.

De ontwikkeling van het instituut der kinderbijslagverzekering werd hierdoor ernstig belemmerd en vele patroons verklaarden dan ook niet eerder weder tot de invoering van een kinderbijslag te zullen overgaan, dan wanneer het algemeen werd toegepast.

Toen heeft de Minister van Sociale Zaken, de tijd rijp achtende voor een wettelijke regeling van deze materie, de koe bij de horens gepakt, en een wet ontworpen, welke nu onder de naam kinderbijslagverzekering bij de Tweede Kamer is ingediend.

Volgens den Minister wordt de algemeene doorvoering van dit beginsel door het

meene welzijn gevorderd op grond van de volgende twee overwegingen: n.l. 1° het algemeen welzijn brengt mede, dat de redelijk en zedelijk handelende mensch, die voor het levensonderhoud van zich en de zijnen aangewezen is op zijn arbeidskracht, in de algemeene organisatie der loonvorming niet een belemmering ontmoet tot het voldoen aan zijn recht op vorming van een gezin naar de wetten der natuur en aan zijn plicht tot onderhoud van het aldus door hem gevormde gezin, en 2° de gemeenschap is voor haar krachtig voortbestaan in het algemeen afhankelijk van de natuurlijke ordelijke ontplooiïng van het gezinsleven, terwijl in het bizonder de kinderrijke goed-geregelde gezinnen voor haar vooruitgang van de grootste waarde zijn. Het is dus in het belang der gemeenschap, dat de loonvorming niet geschiedt ten nadeele der groote gezinnen.

Een methode om de gelden voor deze kinderbijslag bijeen te brengen, zou zijn iederen individueelen werkgever te belasten met het geven van bijslagen. Het ligt echter voor de hand, dat dit dan wel eens zeer gevaarlijk kan worden voor de arbeiders, die groote gezinnen hadden en dus voor een kinderbijslag in aanmerking kwamen. Het zou uitermate verleidelijk zijn voor een patroon om alleen ongehuwde arbeiders of arbeiders met een klein gezin in dienst te nemen om zoodoende aan het storten van een premie voor de kinderbijslagverzekering te ontkomen. Bij inkrimping van personeel zouden allicht ook die arbeiders het eerst aan de beurt komen, voor wie een kinderbijslag moet worden betaald.

Om dit euvel te voorkomen is er een regeling getroffen, waarbij de kosten van alle in een bepaalde tijdsduur verschuldigde kinderbijslagen worden omgeslagen over alle werkgevers naar evenredigheid van het door hen aan alle arbeiders uitbetaalde loon, zoodat het voor den individueelen werkgever van geen belang is of en hoeveel arbeiders, die aanspraak op kinderbijslag kunnen maken, in zijn dienst werkzaam zijn.

Dit is dus het ei van Columbus, waardoor een averechtsche werking van deze wet wordt tegengegaan.

Wie zullen recht hebben op een kindertoeslag? Dit is de vraag natuurlijk, die het eerst opkomt. De wet bepaalt, dat allen, die in dienst van een onderneming zijn, onder deze regelen vallen. Wij zullen u niet vermoeien met een juridische uiteenzetting, wat nu een onderneming is of niet. Allen, die in dienst zijn van een onderneming dus, niet alleen gewone handarbeiders, maar ook de intellectueele krachten. Voor juristen en ingenieurs, die uit hoofde van hun positie eenige stand hebben op te houden en die bezoldigd zijn met een salaris van *f* 3000.— á *f* 3500.— per jaar en die daarbij een eenigszins talrijk gezin hebben, dat ook weer opgevoed moet worden overeenkomstig de maatschappelijke status van hun ouders, is zeer zeker een loontoeslag geen overbodige weelde.

Van deze personen, die in een onderneming werkzaam zijn, hebben dan recht op een kindertoeslag allen, die hier te lande werkzaam zijn en wier gezin meer dan twee kinderen beneden den leeftijd van vijftien jaar telt. Bijslag wordt dan gegeven voor elk kind. te rekenen van het derde kind, dat de leeftijd van vijftien jaar nog niet bereikt heeft.

De middelen worden bijeengebracht door middel van een premiestelsel, voor rekening van de werkgevers.

Hiertegen is nogal oppositie gevoerd, daar men het billijk achtte, dat de arbeiders de helft van de premie betaalden en de werkgevers de andere helft, gelijk bij de ziektewet. Wij zullen ons niet in dit strijdpunt begeven, alleen vermelden wij, dat het argument van de Regeering tegen een verhaal van de helft op de arbeiders is, dat de materie er zich niet toe dient. Deze premie zal ongeveer 1% van het loon bedragen. Toen wij zooeven zeiden, dat buiten de ethische kant, ook de financiëele zijde natuurlijk niet uit het oog moet worden verloren, dan wordt dit nu duidelijk, daar deze 1% van het totale verloonde bedrag een bedrag vertegenwoordigt van *f* 18-millioen gulden.

De uitvoering van deze wet berust bij bedrijfsraden, zoo die er zijn, anders bij bedrijfsvereenigingen of bij de Raden van Arbeid.

De Minister heeft van deze wet gebruik gemaakt, om het instituut der bedrijfsraden eenige injecties te geven. Bedrijfsraden immers zijn lichamen in het maatschappelijke leven, waarin patroons en arbeiders zitting hebben en die hebben te adosseeren over de sociale en sinds kort ook over de economische problemen, die een bepaald bedrijf raken.

Men is nog wat huiverig voor deze bedrijfsraden, maar het zijn zeer zeker lichamen, die goed kunnen werken in het bedrijf en die van groot belang zijn voor een harmonische ontwikkeling van de verhoudingen tusschen patroons en arbeiders.

Hoewel spontaan uit het bedrijfsleven slechts 16 Bedrijfsraden zijn ontstaan, tracht de Minister, door deze bedrijfsraden een taak te geven bij de sociale verzekering, de belangrijkheid van de bedrijfsraden te stimuleeren, wat wij slechts kunnen toejuichen.

Er is wel gezegd, dat deze wet op de kinderbijslagverzekering in den aard der zaak een Roomsche wet is en alleen in het leven is geroepen om de beneden-Moerdijksche belangen te dienen. Dit is niet juist, al zullen misschien de Roomsch-Katholieken er het meest van profiteeren, daar zij juist de grootste gezinnen hebben. Immers, de wet beoogt de grondslag te leggen voor een meer rechtvaardige verdeeling van het totale bedrag dat wordt verloond, door met name verplichtend te stellen, dat bij de loonbepaling van hen, wier gezin de feitelijk gemiddelde omvang overtreft, met de daarmee samenhangende grootere lasten wordt rekening gehouden. Dit is niet iets specifiek Roomsch, dit verlangen is altijd een desideratum van de Christelijk sociale beweging geweest.

Deze wet op de kinderbijslagverzekering is van principieele beteekenis. Op de Internationale wereldconferentie der kerken, in Oxford gehouden, is een rapport uitgebracht dat handelt over de kerk en de economische orde. In dit rapport komt de volgende passage voor: „Individueele daden van barmhartigheid binnen een gegeven economisch stelsel kunnen de onrechtvaardigheden ervan verzachten en de rechtvaardigheden ervan verhoogen, doch zij ontslaan den Christen niet van de plicht naar de best mogelijk wettelijke regeling en sociale structuur te streven voor de ordening van het menschelijk leven. Het Christendom wordt sociaal gesproken waardeloos, wanneer het niet erkent, dat de liefde gerechtigheid moet willen, en dat de Christen de plicht heeft de best mogelijk sociale en economische structuur te verzekeren, in zoover deze laatste van menschelijke beslissingen afhangt. Dit werd gesproken op een conferentie, waar 254 niet-Roomsch Katholieke kerken waren vertegenwoordigd.

Toetst men het principe van de kinderbijslagverzekering aan deze buitengewoon frappante uitspraak van de conferentie te Oxford, dan moet men zien, dat dit principe ook door de Protestantsche Christenheid kan en moet worden aanvaard.

Mr. W. NOORDIJK

POLITIEKE DEBAT-AVOND

De president leest uit Gods Woord
een aantal verzen en verzoekt te bidden,
waarbij hij voorgaat en niet wordt gestoord.
Of allen meedoen laat ik in het midden.

De spreker voert een lang betoog
over de grondwet en de landsbelangen,
hoewel wat onbegrijpelijk en droog,
blijkt duidelijk dat Barbertje moet hangen.

Een opposant gaat in debat,
hij geeft citaten uit vertrouwde bronnen.
De spreker refuteert kort en gevat
en heeft al gauw (applaus) het pleit gewonnen.

Tenslotte sluit hij met gebed.
Hij vraagt een zegen voor een zestal weken...
Wie niet op stijl en compositie let
heeft zeker van dit vers iets op te steken.

NIEK VERHAGEN

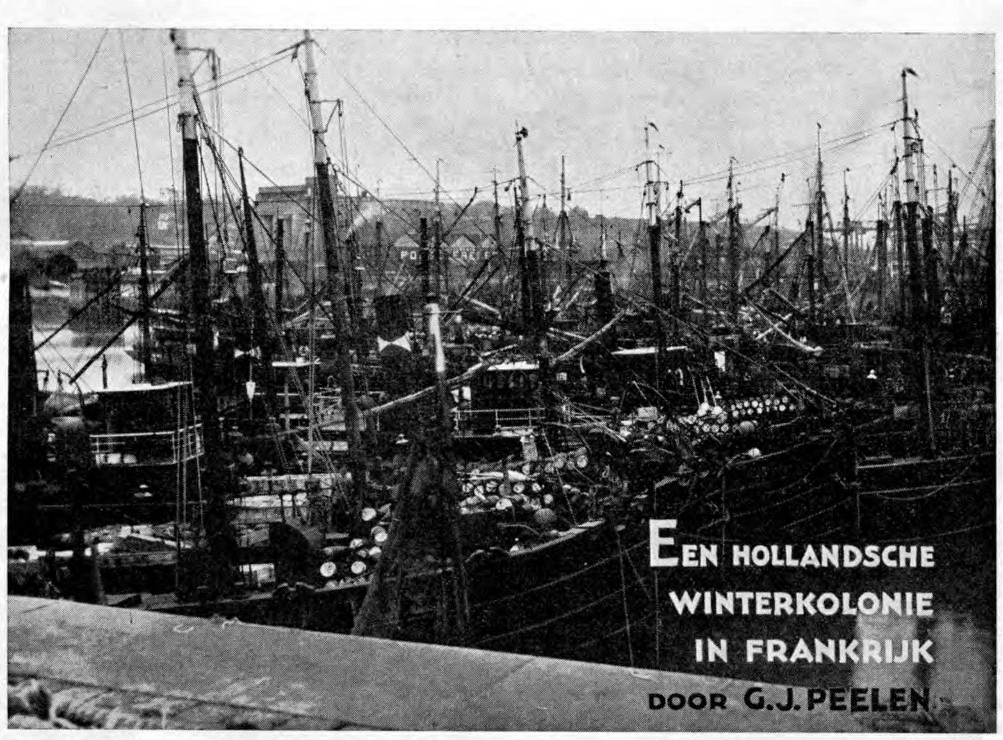

Een Hollandsche winterkolonie in Frankrijk

door G.J. Peelen

DIEPPE, STAD VOL TEGENSTELLINGEN

Vijftig kilometer ten noorden van Rouen, en evenzoovele kilometers ten westen van Amiens, ligt aan het Kanaal, in een vallei tusschen de ongenaakbaar steile krijtrotsen der Falaises, het interessante oude stadje Dieppe.

's Zomers een mondaine, vooral door de Engelschen gezochte, badplaats, als het leven zich vooral samentrekt naar de nieuwe boulevard-wijk met zijn casino en grand-hotels.

's Winters de vluchthaven voor de Nederlandsche en Duitsche — de laatste jaren ook Poolsche — haringvisschers, die leven en beweeg brengen in het oude stadsdeel rondom de dokken en havens, met zijn ontelbare kroegjes en winkeltjes van scheepsbenoodigdheden.

De trekvisch die haring heet, wordt rusteloos gevolgd van Noord naar Zuid, zoolang de „teelt" duurt —, van Mei tot Januari, van de Shetlandeilanden tot Dieppe!

De Hollandsche visschers hebben overal hun netten gereed, en weten overal hun loggers met de „kantjes" zilverwitte visch te bevrachten.

Aan het einde van de avontuurlijke tocht voor visch en visschers beide, valt het ongunstige jaargetijde samen met het zwaarste en onbetrouwbaarste vischwater. Want het Fransche Kanaal is berucht om zijn schielijk opstekende en voor de loggers moeilijk te trotseeren stormen —, die zelfs een Vlaardinger „motorfiets" te machtig zijn. En Dieppe werd sedert lang de veilige vluchthaven, waarin men binnenliep, als de zee het te bont dreigde te maken; de haven die ook gekozen werd om nieuwe voorraad kolen en levensmiddelen in te slaan, en de wekelijksche rustdag, waaraan de meerendeels streng geloovige visschers zeer gehecht zijn, aan de wal door te brengen.

Van eind November tot Januari zijn de Nederlanders, visschers uit onze Noordzeeplaatsen, daar thuis, en allengs is daar gedurende die maanden een trouwe Hollandsche kolonie gegroeid van weinig minder dan 2000 man sterk.

Allereerst de visschers zelf ; maar daarbij is het niet gebleven.

De reeders zonden er een vertrouwensman heen, die namens hen bemiddelend optreedt tusschen visschers en Fransche haven-autoriteiten.

Hoe wonderlijk het ook klinken moge, als men weet dat vele schippers daar reeds meer dan tien jaar achtereen komen, en bijvoorbeeld wèl door hun frequenteeren van de Engelsche visschershaven Lerwick, een „behoorlijk mondje" Engelsch leerden spreken en verstaan, het Fransche „ligt" de Hollandsche zeelui niet, en hun kennis van die taal blijft in de regel beperkt tot oui of non.

Eindeloos waren daardoor de strubbelingen met havenmeesters, die hun aanwijzingen gaven bij het binnen- of uitvaren der getijhaven, en meestal werkelijk, soms ook opzettelijk niet begrepen, vaak tot zware straffen geprikkeld werden.

De Nederlandsche consul in Dieppe is een gemoedelijke wijnkooper, die geen woord Nederlandsch verstaat, zoodat het voor alle partijen een uitkomst beteekende toen daar een bemiddelaar namens de reeders zijn entree maakte.

Al spoedig deed zich sterk de behoefte gevoelen aan een tehuis, een Hollandsch milieu, waarin de visschers zich vooral ook tijdens de kerstdagen, en de zondagen in het algemeen, beter thuis konden voelen, dan in de kleine havenkroegjes, waar niemand hen voldoende begreep, en waar alle huiselijkheid zoek was.

Dat heeft het Nederlandsche comité Bethsaïda bewogen daar zijn prachtige werk te beginnen, en gedurende nu al zoovele jaren voort te zetten en uit te bouwen.

Een van de vele badhotels, die 's winters toch gesloten zijn, werd daardoor tegen niet te zware voorwaarden gehuurd, om gedurende drie maanden als visscherstehuis ingericht en opnieuw bevolkt te worden. Dan wappert er van het hotel Bellevue aan de Boulevard de Verdun, de Nederlandsche driekleur, die de weg wijst aan onze visschers, van reepschieter tot schipper. Den heelen dag is er een gezellig va et vient van klompen over het straatje naar de conversatiezaal, waar muziekinstrumenten, gezelschapsspelen, schrijfgelegenheid en een bibliotheek lokken.

Daar is het centrum van Dieppe gevestigd ! De post uit het moederland komt daar aan, wordt daar beantwoord, 's avonds rond het harmonium klinken daar de Nederlandsche liederen, en Zondags wordt daar de godsdienstoefening gehouden.

Want steeds is er een Nederlandsche visschersplaats-predikant met zijn vrouw aanwezig, als huisvader en -moeder.

Daarbij is het niet gebleven.

Velerlei zijn de blessuren op zee opgeloopen, snijwonden bij het kaken, gevolgen van zware of minder zware verkoudheden, en andere klachten, waarmee men zich niet graag wendde tot den Franschen havendokter, in wien men niet veel vertrouwen had, waarschijnlijk omdat men hem niet verstaan kon.

Nu zijn er sinds een paar jaar ook in het Bethsaïda-tehuis een tweetal bekwame Nederlandsche verpleegsters, die in een goed geoutilleerde verbandkamer een beteuterd afhouwertje moed inspreken, als ze een pijnlijke wond behandelen.

Zelfs zijn er een paar hotelkamers tot ziekenzaal ingericht, waar niet ernstige patienten liggen kunnen, die bedrust noodig hebben aan de wal.

En slechts in ernstige gevallen hoeft er nu gebruik gemaakt te worden van het stedelijk hospitaal.

Ook de vakbonden der visschers zijn in Dieppe vertegenwoordigd, de neutrale bond stuurt er een „vrijgestelde" heen met zijn vrouw, en heeft sinds twee jaar ook een gezellig tehuis ingericht in de Rue de la Barre, terwijl de Christelijke bond eveneens een bestuurder met zijn vrouw gedurende de „Dieppe-maanden" daar stationneerde, die contact houdt met zijn menschen en vergaderingen en lezingen met hen belegt. Zoo is daar 's winters in Dieppe een heele Hollandsche kolonie bijeen.

Masten van Nederlandsche loggers vormen een ondoordringbaar bosch in het bassin Duquesne, door onze visschers — volksetymologisch — „kermis"-dok genoemd !

Daar liggen ze 't liefst, omdat ze dan 't eerst weer buiten zijn, als eens in de zeven uur de sluizen opengezet worden.

Die voorkeur voor 't Duquesne bassin door Nederlandsche zeevaarders heeft iets pikants als men weet dat het bassin genoemd is naar den grooten Franschen admiraal Duquesne, geboortig uit Dieppe, die in 1676 onzen admiraal de Ruyter versloeg !

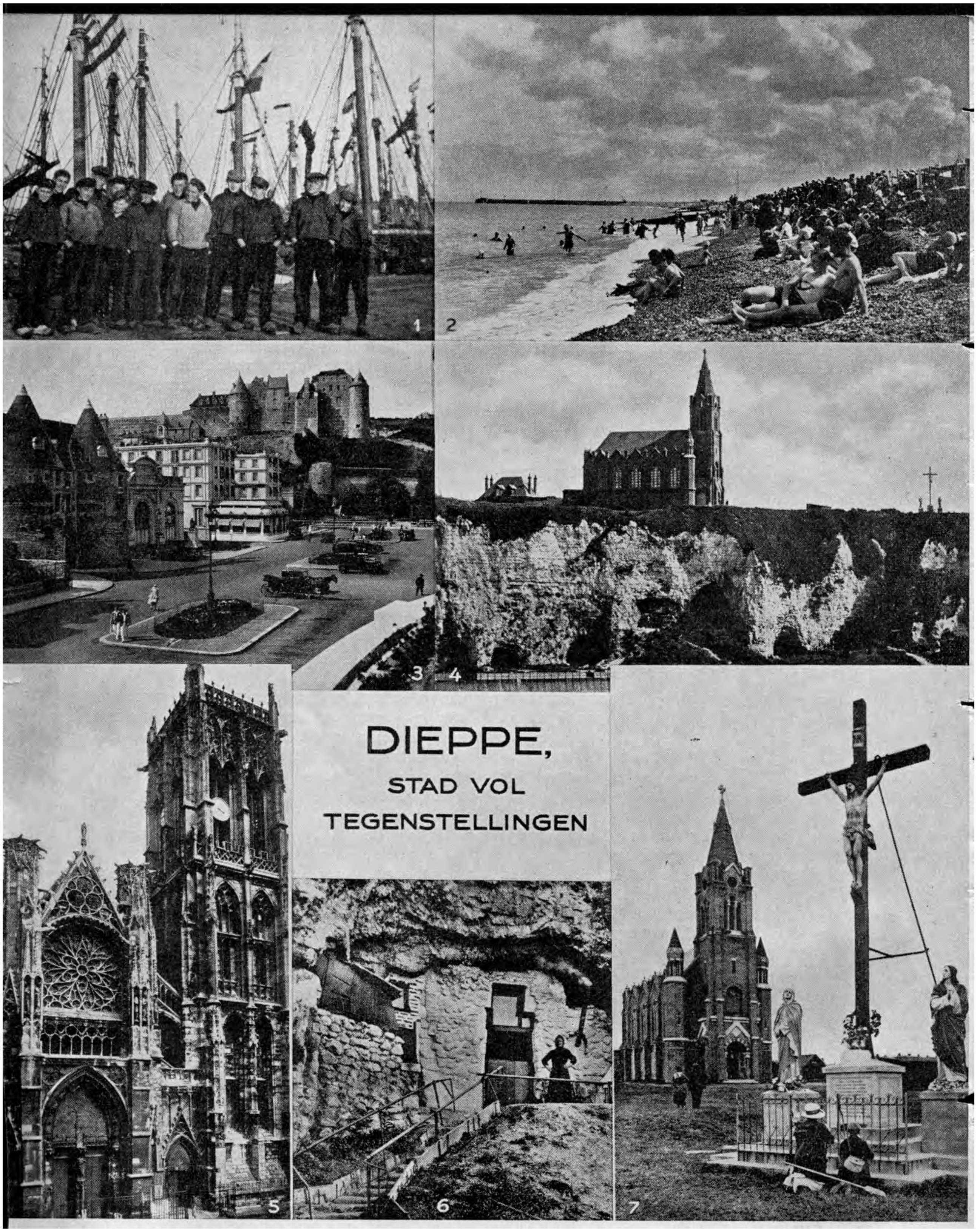

1. Wintergasten. — 2. Zomergasten. — 3. Kasteel als bolwerk *tegen*, casino als lokmiddel *vóór* de Engelschen. — 4. Kerk „de Bon Secours", boven de krijtrotswoningen. — 5. 6. 7. Prachtige kerken, arme grotwoningen (5 cathedraal St. Jacques).

Dieppe is een prachtig oud stadje vol historische bouwwerken en herinneringen.

De indrukwekkende 14e eeuwsche cathedraal met zijn oude kunstschatten van houtsnijwerk en glas in loodramen, het massale kasteel, met zijn zware muren en torens, boven op de witte krijtrotsen, als een bewaker van het kanaal; een bolwerk tegen Engeland opgericht in 1435; de prachtige poort „les tourelles", aangeleund door het oude theatertje uit de tijd van Molière...

Ik schreef boven dit artikel: „stad vol tegenstellingen": Pal tegenover de „tourelles", en direct onder het 15e eeuwsche kasteel, bouwwerken die er droom verloren eeuwen over zich heen hebben zien gaan, staat het strak-zakelijke, witgepleisterde 20e eeuwsche casino.

Het kasteel werd gebouwd als afweer van de Engelschen, het casino lokt hen, en ziet zich 's zomers door hen bevolkt.

Dieppe zit inderdaad vol tegenstellingen.

De conversatiezaal van hotel Bellevue ontvangt 's zomers de mondaine badgasten, en op de maat van de hot-jazz wiegelen gracieuse dames van de wereld over de parketvloer. 's Winters hangt er in diezelfde zaal de haringlucht van Hollandsche visschers, die met klompen of schoenen diezelfde vloer zachtjes bestommelen, als bij het harmonium „het scheepken onder Jezus' hoede" gezongen wordt!

Een andere tegenstelling: op de hooge klip bij de haveningang staat de prachtige kerk „de bon Secours", de goede uitredding.

Een bedehuis voor de Fransche visschersvrouwen, die er neerknielen als het noodweer is, om „onze lieve vrouwe van goede bijstand" om hulp te smeeken voor de hunnen, die daar op zee in nood verkeeren.

Deze kerk is uiterst kostbaar ingericht, en versierd met ontelbare geschenken van dankbaren wier gebed om hulp verhoord werd.

De wanden zijn bedekt met marmeren platen met vaak ontroerende inscripties.

Soms kort. Een sober dankwoord: „Merci N. D." (dank U, Onze Vrouwe).

Vaak uitvoerig: l'equipage du Cormoran

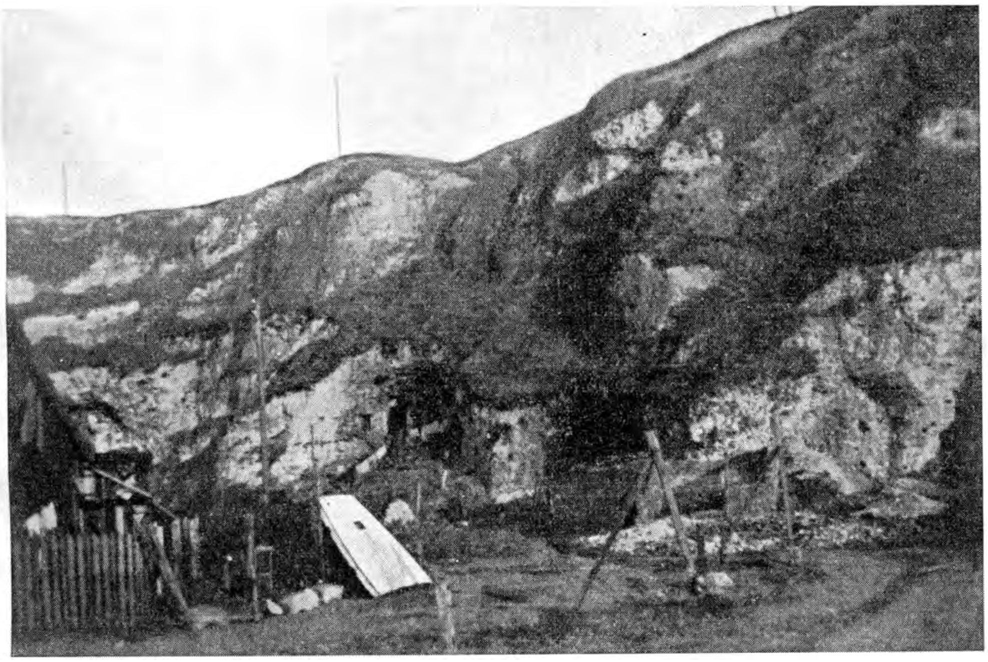

De grotwoningen van nabij gezien

remercie N.D. de bon secours de l'avoir protégé dans la tempête. (De bemanning van de Cormoran dankt „onze Lieve Vrouwe van goede bijstand", voor haar bescherming in de storm.)

„J'aii priéet j'ai été exaucée. Merc N.D." (Ik heb gebeden en ben verhoord. Dank O.V.).

Soms ook werd het gebed niet verhoord :

„A'la mémoire de mon époux Emile Ratel, perdu en mer ál'age de 32 ans. Priez Dieu pour le repos de son âme." (Ter herinnering aan mijn echtgenoot Emile Ratel, vergaan op zee op de leeftijd van 32 jaar; bidt God voor zijn zielerust!)

Voor dit kostbare bedehuis staat een machtig beeldhouwwerk, de gekruisigde, omgeven door twee weenende vrouwenfiguren.

Bij slecht weer ziet men ook hiervoor vaak vrouwen in gebed neergeknield.

Het voetstuk van het kruis draagt dit opschrift: „Dieu tout puissant, protégez vos serviteurs qui voguent sur la mer. Que Jesus Christ votre fils commande les vents, éloigne les tempêtes, rende la pêche fructueuse et ramène nos marins sains et saufs au port ou nous les attendons."

(Almachtige God, bescherm uw dienaars die zwerven op zee. Dat Jezus Christus' Uw zoon, de winden regeere, de stormen verjage, de vangst zegene, en ons zeelui veilig en wel weer in de haven terugbrenge, waar wij op hen wachten.)

Maar nu de tegenstelling: Statig en trotsch, op de hoogte het vorstelijk-rijke godshuis, en daar beneden, in de krijtrotsen, waarop het gefundeerd is, uitgehouwen: de tientallen holen: grotwoningen waarin de armsten van Dieppe, de kleine slakkenvisschers en nettenknoopers wonen.

In de onmiddellijke nabijheid van de boulevard de Verdun, met zijn reeks grandhotels, weeldepaleizen van de zomergasten: donkere holen, zonder licht vrijwel en zonder lucht, enkele meters in 't vierkant, van voren afgeplankt met stukken van kratten en golfijzer, waar de „kinderen des lands" hun leven slijten.

Nu we zoo eenigszins georiënteerd zijn, omtrent de plaats die in de wintermaanden een groot aantal onzer landgenooten herbergt, hoop ik in een volgend artikel u iets te kunnen doen meebeleven van hun lief en leed daar, ver van huis en gezin.

STRAND-STUDIE

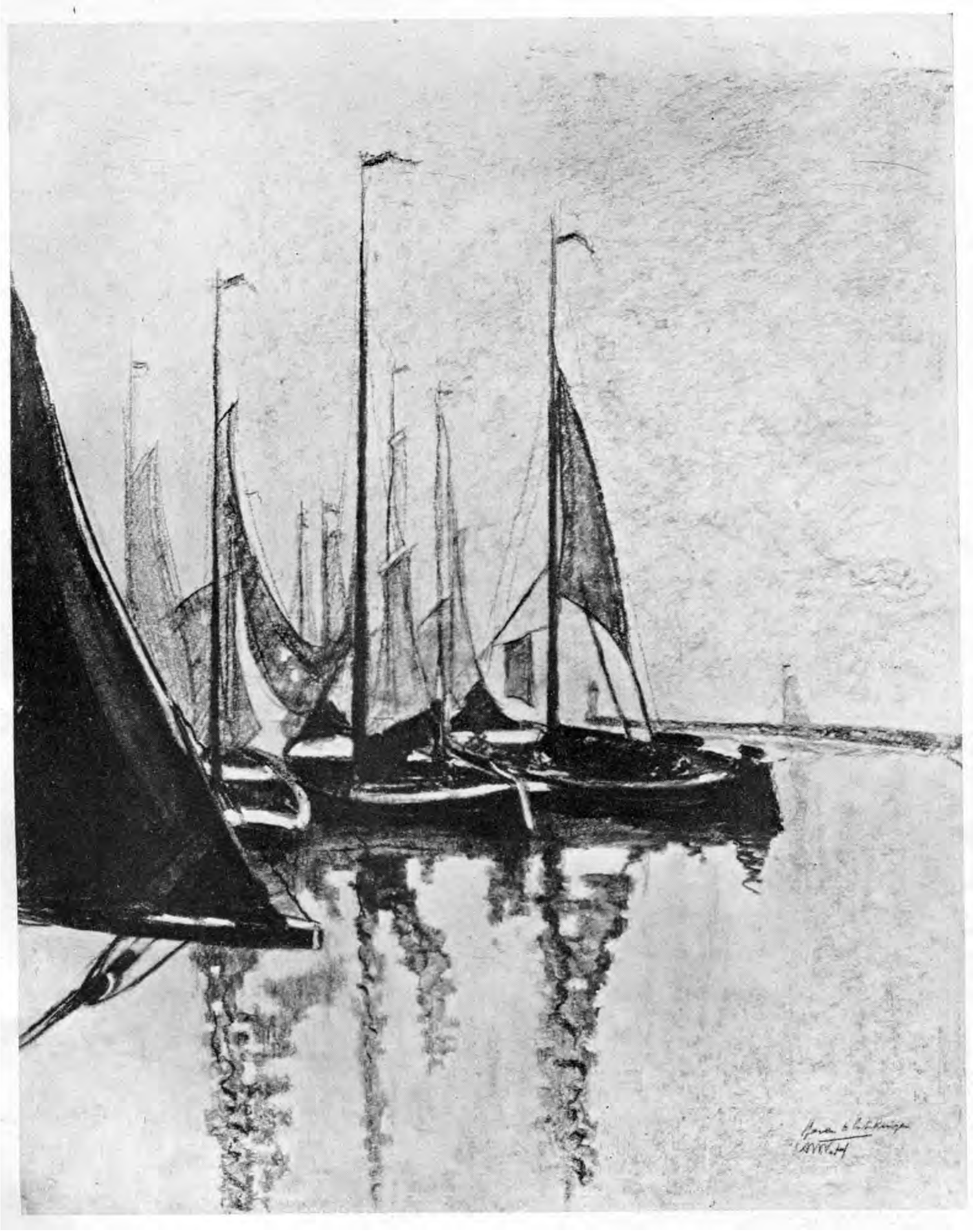

HAVEN VAN ENKHUIZEN HOUTSKOOLTEEKENING VAN A. W. VERHORST

ARLES

IMPRESSIE'S VAN EEN SCHRIJVER EN EEN SCHILDER

Marseille-Arles, het is maar een klein deel van het lange traject : Cannes-Parijs. Het is slechts een afstand van negentig k.m. Vanaf de Côte d'azur, komt men, door een aantal tunnels, in het bekende stadje, dat nog zo helemaal het karakter draagt van het traditionele Provençe en er bestaat veel kans dat men vanuit de helle, zonnige zeehaven, die Marseille is, na verloop van een klein uur arriveert in een regenachtig stadje, of zo, waar het er niet regenachtig is, het dan toch zeer winderig en betrokken kan zijn. Het gebeurt u, dat ge 's avonds, na een prachtige dag, buiten zit b.v. op het granieten kademuurtje langs de rivier de Rhône en dat plotseling de wind opsteekt met een koude en kracht, die u terugdrijven naar uw hotel ; dat het stof, als door boze willekeur, tot boven bomen en huizen opgeworpen wordt door die verraderlijke valwind, de Mistral.

Maar 't kan ook zijn, dat ge een wandeling maakt in de karakteristieke omgeving, met z'n cypressen en populieren, onder een brandende zon, die u op 't midden van de dag, daar ze bijna loodrecht boven u staat, geen guldengrote schaduwplek biedt.

Wij verlieten de trein, die volgepropt zat met mariniers en soldaten. Het kleine stationnetje zag er niet bepaald aanlokkelijk uit. Een der soldaten had ons aangeraden liever door te rijden naar Lyon, want daar viel „meer te beleven". Het kwam niet in de man op, dat men er verschillende interesse's op na kan houden, dat de een zich dik eet in wat de ander niet lust.

Buiten het station, viel ons een hoteljongen op het lijf, die ons een zeer voordelige kamer aanbood, zo voordelig als wij in Parijs niet hadden kunnen bekomen. Waarom zouden wij, vreemd in Arles, geen vertrouwen hebben in de woorden van deze eerlijk uitziende „garçon". Het hotel waarheen hij ons bracht, stond in een der hoofdstraten en op 't oog leek het ons wel geschikt. 't Viel echter tegen dat de patrones dadelijk een hogere prijs noemde dan de garçon. Wij waren zo verstandig deze prijs te noteren. En dat het goed was, bleek ons de volgende dag, want op de rekening stond de prijs nog eens weer verhoogd. Dat heette een vergissing. Jawel, als je 't maar geloven wou. Over andere kleine onaangenaamheden zal ik maar zwijgen, omdat zij niet ter zake doen.

De indruk, die Arles op een toerist maakt, is gemengd. Men kan haar niet prettig, maar ook niet onprettig noemen. Zeer zeker is er veel belangrijks te zien, vooral op 't gebied van oude bouwwerken. Ik kan me zo voorstellen, dat er bewonderaars van het hellenisme komen en in verrukking raken over de oude brokstukken van huizen, tempels en theaters, maar men moet goed ingewerkt zijn in die oude tijd om zwijmelend te kunnen kijken naar twee pilaren, die temidden van een wanhopige chaos stenen en puin, als de masten van een gezonken schip boven de oppervlakte van een woelige zee steken. Het geheel, dat door een hek omgeven is, draagt de naam : „Théâtre". Ik kan me voorstellen dat „Naatje van de Dam" de hele zaak voor een asbelt zou verslijten. Wat ik hier neerschrijf is niet het afkeurend oordeel van een leek, die „toerisme bedrijft", maar ik schrijf wel openhartig mijn mening neer, omdat ik weet, dat talloze bezoekers uiterlijk enthousiast naar iets gaan kijken, dat hen inwendig steenkoud laat. In zake toerisme is er nog heden ten dage ontstellend veel pose. Er zijn nu eenmaal schilders die men moet zien, dichters die men moet lezen en bouwvallen die men mooi moet vinden, wil men een „cultuurmens" zijn.

In werkelijkheid mooi is het gerestaureerde, zandstenen plafond van de hal in het raadhuis. De gewelven hebben zeer aparte vormen, zonder door zuilen gesteund te worden. Het effect is inderdaad verrassend. De lijnen van de naast elkaar liggende, smalle repen zandsteen geven de aanblik van een bladnervatuur. Dit plafond alleen is een bezoek aan Arles waard. Maar het Amphitheater, dat nagenoeg in goede staat verkeert en dus niet als ondifinieerbaar brokstuk genoten behoeft te worden, is in staat de toerist te interesseren. Met de restauratie van het negentien

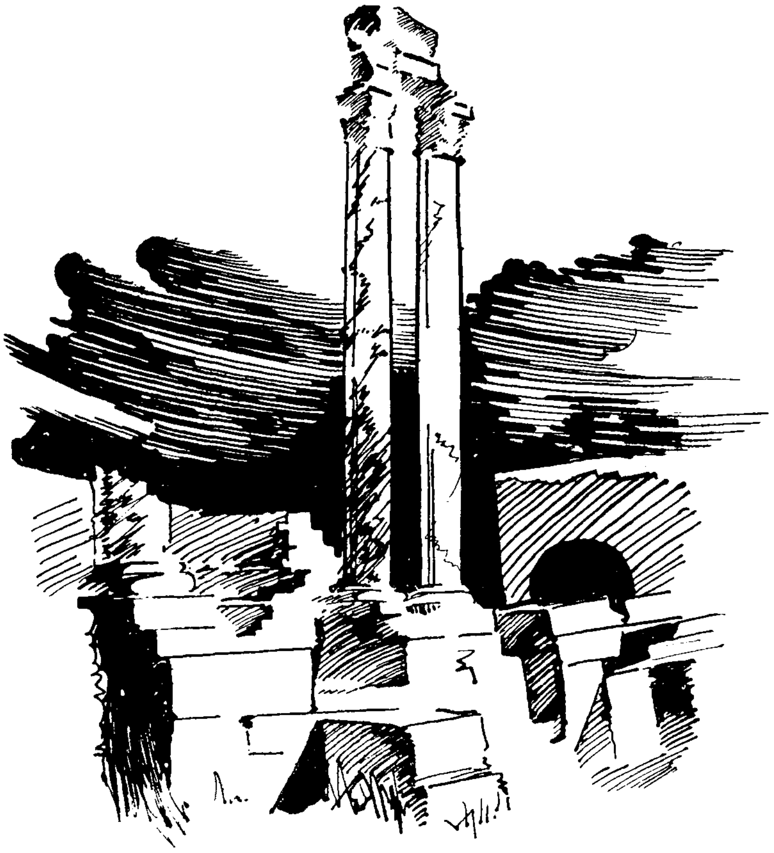

THÉATRE
Pentekening van
K. H. VAN DIJK

eeuwen oude bouwwerk is een aanvang gemaakt, maar reeds hebben er meermalen opvoeringen plaats van Provençaalse volksdansen en (helaas!) stierengevechten. Wij hebben de stierenkelders bezichtigd (vroeger de leeuwenkooien). Van boven zijn deze open, als putten. De oppassers drijven met haken de dieren door een valluik de arena binnen. Er is plaats voor duizenden mensen. Aan de voorzijde van het ovale bouwwerk en aan de flanken staan torens: belvedères.

Het is kenmerkend voor de mentaliteit van de Zuid-Franse bevolking, dat er nog stierengevechten gehouden en getolereerd worden door de plaatselijke overheid. Men mag dit ter plaatse willen toeschrijven aan het toerisme, dat hierdoor bevorderd wordt, ik geloof dat nog niet zo grif. Want het publiek bestaat voor negentig procent uit boeren en burgers die uit de stad of de omstreken komen. Negen procent wordt dan gevormd door de Moorse dienstplichtigen, die hier in garnizoen liggen en één procent misschien door buitenlandse toeristen. Dit is kenmerkend voor de Franse mentaliteit zeg ik, evenals het kenmerkend is dat de bevolking (op onze vraag) wel „katholiek", maar niet „religieus" is. Is dit niet gelijk aan het antwoord, dat men in het Spanje van voor de burgeroorlog kreeg! Vroeg men daar aan iemand: welke godsdienst beleidt u, dan was het antwoord: Katholiek. Vroeg men verder: Gaat u naar de kerk, dan kwam een spottend: Ik ben niet fanatiek.

Behalve de stierengevechten is er nog een element in de sfeer van Arles, dat onprettig aandoet. Dat is het grote aantal Moorse soldaten. Men kan niet in een stil straatje lopen, of een wandeling maken langs de Rhône, zonder een groepje of eenlingen van deze donkere mannen met hun onaandoenlijke gezichten te ontmoeten.

Ze hebben de vreemde, schommelende gang van woestijnruiters en zijn gekleed in bruine tuniek met rode fez en rode gordel. Deze soldaten golden tijdens de oorlog voor de wreedste, die er aan de fronten vochten. Ook heden in Spanje vormen zij een gevreesd element. Het is minder bekend, maar een gruwelijk feit, dat hun soortgenoten in Spanje eens een stelling verdedigden, achter een levende ringmuur van vastgebonden vrouwen en kinderen.

Bestudeer maar eens het type van deze soldaten, gegeven in het welbekende schilderij van Vincent van Goch, die jaren in Arles woonde, maar er tenslotte door de bewoners zo goed als vandaan gejaagd is.

Wij dronken een kop koffie op het terrasje van het zeer eenvoudige café, waarboven de grote Brabander vroeger kamers bewoonde. Wij keken uit over het plein met de platanen, wier ziekelijk uitziende stammen in de stofopjagende mistral verkommerden, terwijl in de lucht tientallen vleermuizen rondfladderden. Wij zaten daar in het avonduur en toen wij opbraken, merkten wij de rumoerigheid op van de soldaten en burgers, die zich vermaakten met een dronken man, welke zich tamelijk idioot aanstelde. 's Nachts werden wij opgeschrikt door rumoer van vechtenden. Als een doem ligt er de sfeer van dit donkere, broeiende garnizoen over Arles.

Toch is het stadje de moeite van een bezoek waard, zeker niet het minst om wat er in de onmiddellijke omtrek te genieten valt.

De morgen was reeds snikheet, toen wij de weg opgingen naar, wat men daar noemt de Abdij van „Les Baux". 't Was een wandeling van misschien zes of zeven k.m. De zon stond nagenoeg loodrecht boven ons. Alles wat van steen of metaal was, had een harde glans, de bomen boden geen schaduw. In het gras sjirpten manshand grote krekels. Boomkikkers knorden in de kruinen van de populieren. De lucht was bijna groen van hitte : er zat op dat moment werkelijk meer groen dan blauw in

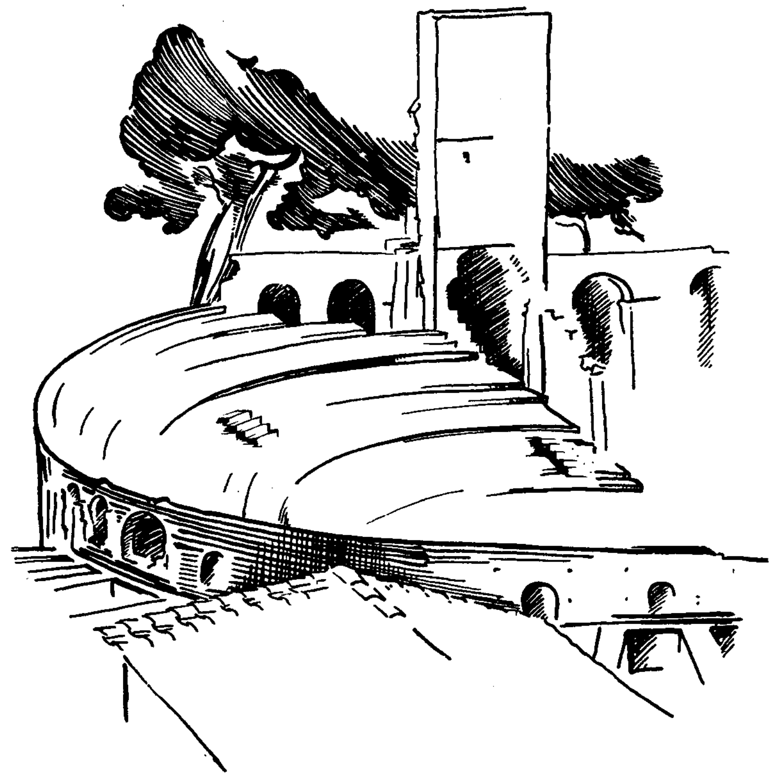

AMPHITHÉATRE
Pentekening van
K. H. VAN DIJK

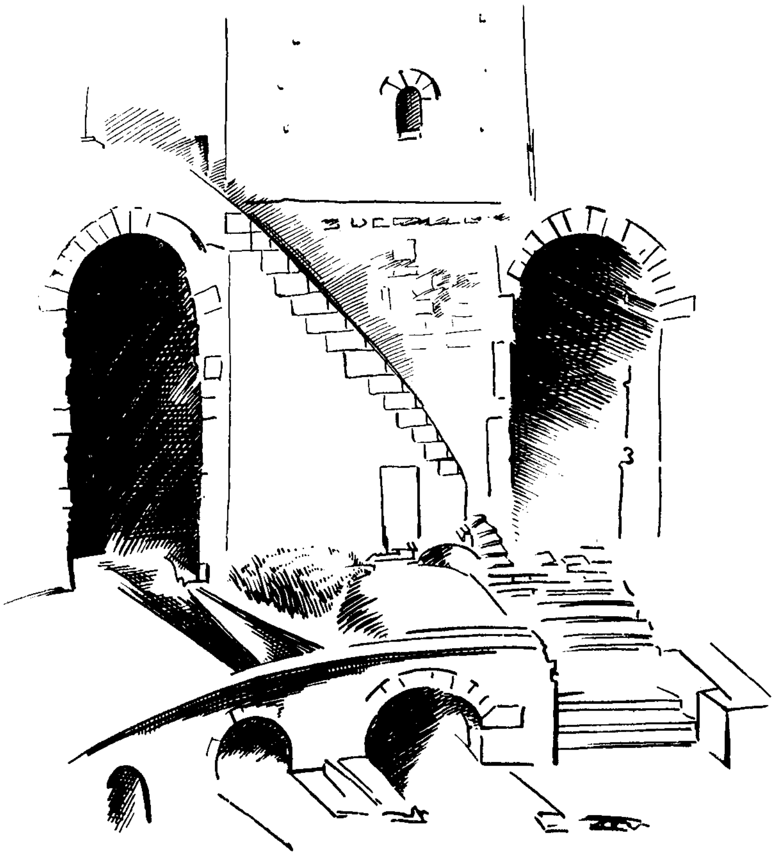

AMPHITHÉATRE
Pentekening van
K. H. VAN DIJK

de lucht. De grond was heet als een vuurrooster. Wij waren dom genoeg geweest om onze zonnehelmen thuis te laten, wellicht ook, omdat het de vorige dag koel was onder de regenlucht. Een zakdoek, met knopen in de punten, hielp ook al weinig, daar we die aanhoudend gebruiken moesten, om ons bezweet gezicht mee af te wissen.

We kwamen eindelijk bij een meer rotsachtig terrein, dat met bijna steile wanden enkele meters boven het vlakke land uitstak, als een riffengebied boven de zee. Een soort van holle weg, honderden meters lang, leidde over dit „rotseiland". Het pad was stenig, vol gruis van kalk en marmer. Rechts van ons, in de laagte, lag het vlakke, schilderachtige land van Provençe: korenvelden en weiden met hoog gras, populier- en cypressenreeksen als mathematische figuren en ginds Arles als een kleine, oude vestingstad. De lucht trilde van de hitte. Aan de rand van deze hoogte, stonden schrale bomen, maar op de grond bloeiden prachtige, kleurige distels en een menigte margrieten en klaprozen. Links liep flauw de helling op, maar moeilijk te beklimmen door plotselinge uithollingen en overhangende steenbrokken. Daar groeiden braam, mortel en brem en tussen het dunne hoog opvliegende gras plekten paarse en witte dovenetel. Kleine, groene hagedissen en blauw-grijze slangetjes flitsten weg. We begrepen niet waar al de steenbrokken en het kalkpuin vandaan kwamen. De Abdij toch moest er nog in zijn geheel staan en was waarschijnlijk opgetrokken van gebakken kloostersteen. Maar al spoedig werd het ons duidelijk. Aan het einde van de bochtige weg verhief zich de witte ruïne van een machtig buitenhuis, dat bijna gelijk met de rotswand opgetrokken was.

Rozestruiken en wingerd, kruipdennen en varens haakten zich aan de wanden vast. In de oorspronkelijke poort stond een massief stuk trap, dat er zeker niet behoorde. Daar bovenop stond een geit. Dat leek het enige levende wezen in deze woeste, barre omgeving. Maar toen we de poort doorgingen, naderde ons zonder te blaffen en met lome bewegingen een schaapshond. Wolken zwarte en goudglanzende vliegen en grijze muggen zoemden met een zwaar sonoor gegons de duistere stallen uit en in. Wij keken in een van die stallen rond en ontdekten er twee mannen, die aan het schaapscheren waren. Ze namen geen notitie van ons.

Daarop beklommen wij de bouwvallen langs half ingestorte trappen. Het gebouw was zeker eenmaal zeer solide geweest, maar misschien bij een oorlog of een natuurramp verwoest. De vensternissen waren hier en daar meters dik. Het uitzicht was verrukkelijk. Toen wij afdaalden langs een heel smalle wenteltrap, schrikten wij uilen en vleermuizen uit hun slaap. Lang dwaalden we rond, kwamen onverwacht op een platje, waar een eindeloos diepe waterput stond afgedekt met een ijzeren deksel, dat gloeiend heet was van de felle zon — en stonden plotseling voor een miniatuur stenen poortje, dat weelderig begroeid was met geelwitte bruidssluier, fluweel-rode muurbloem en waartegen breedschermige, geurende vlierstruiken leunden.

Wij schenen hier de enige bezoekers te zijn. Toch hoorden we zo nu en dan stemmen, maar konden niet gissen, waar ze vandaan kwamen. Niet van beneden, uit de stallen. Daar keken we vanaf onze hoge standplaats op neer. De geit stond er nog als een standbeeld op de bovenste trede van de trap; de hond liep slepend en lusteloos rond; een zwak, broos geblaat van lammeren was hoorbaar.

Toen we de uitgang zochten, bemerkten we plotseling een lange gang, die bijna geheel door neergevallen steenbrokken versperd was. We wisten er overheen te klau-

Les Baux — Krijttekening van K. H. van Dijk

teren en de gang doorlopende, kwamen we uit op een kleine heuvelhelling, die we afdaalden. Beneden ons lag de Abdij. Het gebouw had de romaanse, ronde koepelvorm. De straatweg liep er langs. Er stonden twee autobussen. De passagiers waren zeker binnen om het interieur te bekijken.

Wij zochten een schaduwrijk plekje en aten er ons meegebrachte brood, vechtend tegen de wolken vliegen, die er op aasden.

In die tijd bezochten nog twee gezelschappen de beroemde Abdij. Wij lachten tegen elkaar : dat ging daar op z'n Amerikaans : Come and see — in a few minutes — ladies en gentlemen !

De bussen persten hun mensen uit ; die verspreidden zich lacherig, namen vluchtig gelegenheidskiekjes, drongen dan het gebouw binnen, verschenen al spoedig weer, zwaaiend met ansichtkaarten en gillend om potloden, vulden de bussen weer... en voort ging het ! Wellicht hadden ze die dag nog meer abdijen, kloosters, kastelen en musea te „doen".

Wij braken op en zochten de moeilijkste weg terug, midden door stekelige droge gewassen, over een witte, verpulverde bodem en onder een suizende hitte — in de hoop nog een mooie vondst te doen of een geheimzinnige ontmoeting te hebben : in elke mensenziel ontwaakt van tijd tot tijd het sprookje...

De volgende dag namen we de P.L.M. die ons naar Lyon bracht.

AB VISSER

WIJS BESLUIT

Toen dagen langer, nachten korter waren
zwierf ik vergeefs over de velden uit.
Ik werd niet ziek, maar moe ; want geen gevaren
maar ook geen lied getoverd uit mijn fluit
brachten mij nader tot mijn onervaren,
van mij gevluchte, maar beminde bruid.

Ik zocht haar tot het vallen van de blaren
en 't rukken van de winden aan de ruit
waarvoor ik nu verlaten zit te staren ;
ik wachtte altijd het vertrouwd geluid
der kleine voeten ; en haar gouden haren
zweefden op iedre zwerftocht mij vooruit.

Totdat het rustloos bloed kwam tot bedaren
en ik in slaap viel naast een bloeiend kruid
waarvan de koele geur in mij gevaren
mij langzaam wekte tot een wijs besluit :
Nu word ik, dwaze zwerver, slechts de hare
wanneer zij komt tot mij... O schone bruid !

NIEK VERHAAGEN

LEONORA CHRISTINA

III EEN DEENSE FIGUUR UIT DE 17e EEUW DOOR K. LANTERMANS

De oude fout

Na de vrede had Ulfeldt de vrijheid om in Denemarken te gaan wonen, waar hij wilde. Hij verkoos toch maar naar zijn Zweedse goederen te gaan. Hij voelde zich niet behaaglijk tussen de Deense edelen, die hem raar aankeken. Hij was beter op zijn plaats aan het Zweedse Hof. Want de koning had beloofd hem een eervolle positie te geven.

Het duurde echter niet lang, of hij was niet al te best tevreden over zijn heer. Om de waarheid te zeggen : wat de Zweedse koning hem bij de vrede met Denemarken bezorgd had, was volgens zijn mening ook minder, dan wat ze afgesproken hadden. Dan draalde de koning ook wat met nieuwe gunstbewijzen, vooral met een eervolle betrekking, waarschijnlijk, omdat Karel Gustaaf ingezien had, met welk karakter hij te doen had. De toon, die Ulfeldt aansloeg in deze dagen in zijn brieven naar Kopenhagen, was op het brutale af. En langzamerhand was zijn houding tegen den Zweedsen koning ook niet, als die behoorde te zijn. Er kwam een verkoeling aan de zijde van den koning.

Ulfeldt vertrok met zijn familie naar zijn bezittingen in Malmö aan de zuidkust van Zweden.

In die tijd lagen nog steeds afdelingen Zweedse soldaten in Denemarken, die na de vrede niet afgetrokken waren. In eens, nog geen jaar na de vrede : Zweden verklaarde Denemarken opnieuw de oorlog. Het beleg werd weer voor Kopenhagen geslagen. Het zou er nu helemaal aan moeten. Maar de hoofdstad verdedigde zich als een wanhopige. Toen de Zweden tot de aanval overgingen werd die afgeslagen : de Zweedse koning was er van overtuigd : het plan voor de aanval moest verraden zijn, en verraden in alle onderdelen.

Tegelijk werd er een complot in Malmö ontdekt, met het doel de in Zweden liggende Deense gebieden, die bij de vrede waren verloren gegaan, door een aanslag weer onder Deense heerschappij te brengen. Ulfeldt werd beschuldigd, er deel aan gehad te hebben. Hem werd verboden zijn huis te verlaten : officieren bewaakten hem in zijn eigen huis. Er werd een proces tegen hem aanhangig gemaakt. Hij was ziek, had een soort beroerte gehad, waardoor hij moeilijk of niet spreken kon, zijn vrouw verdedigde de zaken voor de rechters en deed dit met zulk een scherpzinnigheid, dat een gestudeerd advocaat het haar niet verbeterd zou hebben. Doch : hij werd schuldig verklaard en veroordeeld. Maar erg streng in de uitvoering durfde men nog niet op te treden door de politieke verwikkelingen met Denemarken. Hij bleef steeds in eigen huis bewaakt.

Velen traden voor hem in het krijt bij den Zweedsen koning, ook verschillende leden van de hoge Deense adel, die in harde strijd om hun eigen rechten met hun koning waren en nu graag Ulfeldt als medevechter in Kopenhagen zagen. Zo zwierf ook zwager Hannibal Sehested, nu weer in ongenade bij den Deensen koning, in Zweden rond, waar hij ook aan het hof vertoefde. Nu stierf Karel Gustaaf. Vooral op aandringen van Hannibal Sehested begenadigde de Zweedse Rijksraad Ulfeldt. Sehested vroeg en kreeg de gunst, dat hij het bericht aan zijn zwager mocht gaan brengen. Maar juist toen hij onderweg was, en er, begrijpelijker wijze wat mee draalde, kwam er een goede kennis bij het echtpaar Ulfeldt, die hun ten sterkste aanraadde de vlucht te nemen, omdat er gevaar dreigde voor hun leven. Voordat Sehested in Malmö aankomt, zijn de twee, eerst hij, en even later zij in manskleren met een schip gevlucht, niet samen. Hij zal naar Lübeck gaan en daar zal zij bij hem komen. Wie was die raadgever ? Naar alle waarschijnlijkheid is het zwager Hannibal Sehested geweest, die een ander met die boodschap op weg gestuurd heeft, om zo zijn zwager, dien hij niet luchten of zien kon, de weg te openen zich zelf in moeilijkheden te brengen.

Onbegrijpelijkerwijze gaat Ulfeldt niet

naar Lübeck, maar naar Kopenhagen, waar hij dadelijk den koning bericht stuurt, dat hij er is en dat hij zijn onderdanige hulde biedt en om een onderhoud verzoekt. Er komt geen antwoord. Een paar dagen later komt Leonora Christina in Lübeck. Als ze gehoord heeft, dat haar man naar Kopenhagen is, slaat haar de schrik om het hart en ijlt ze hem na :

„En voer mij bij 't rapier op zijde,
Waar dat gij treedt."

Dwazer stap had de man toch wel niet kunnen doen : een bewijs te meer, dat het bij hem aan het draaien was in zijn bovenkamer : de opgeblazene beeldde zich werkelijk in, dat zwager Frederik III heel blij zou zijn, als hij den machtigen man nu *mocht* ontvangen. Hij had wel een heel vreemde kijk op zijn omgeving.

Leonora Christina vindt haar man in Kopenhagen.

De volgende dag werden beiden gevangen genomen, op een schip gezet, naar het eiland Bornholm gebracht en daar in de vervallen vesting Hammerhus gevangen gehouden, waar hun onder erbarmelijke omstandigheden een vreselijk leven wachtte.

Meer dan anderhalf jaar hebben ze hier gezucht, vooral onder de onbeschofte behandeling van den slotvoogd Fuchs, die geen gelegenheid voorbij liet gaan hen op brutale wijze te grieven. De man ontfutselt Leonora Christina een kistje met juweelen, schuldbrieven en meerdere waardevolle papieren, dat later, ten dele beroofd van de inhoud, in 's konings bezit wordt gevonden. De grove behandeling van den heer Fuchs heeft Leonora Christina in haar diepste en teerste gevoelens beledigd : ze haatte dien man, zoals uit haar latere geschriften duidelijk blijkt.

Door gekonkel met ondergeschikten wordt hun aangeraden te vluchten. Ze geven er geld voor uit, en beloven nog meer als het lukt, maar er komt niets van. Als ze er een jaar geweest zijn, zullen ze met een trouwen knecht zonder hulp in de nacht de vlucht wagen. Onder vreselijke gevaren, waarbij ze telkens in het donker gevaar lopen van de hoogte te pletter te zullen vallen op de rotsen, blijft de zieke Ulfeldt, nu 64 jaar oud, op de grond liggen, wil hebben, dat ze hem laten liggen en zich zelf maar redden.

Tegen het aanbreken van de dag komen ze toch beneden aan het water, maar er is geen boot. Als ze er eindelijk met behulp van zeelui een hebben en zullen wegvaren, krijgen de zeelui in de gaten, wien ze aan boord hebben. Ulfeldts leven wordt bedreigd. Dan daagt de slotvoogd met soldaten op en redt zijn bijna gevluchte gevangenen uit de klauwen van het gemeen.

Als ze weer in hun kamer zijn, lucht Fuchs zijn woede op hen. Hij is bang voor Frederik III, als die hoort van de bijna gelukte vlucht. Zij zullen er voor boeten. Uit Kopenhagen komt het bevel de twee nu afzonderlijk gevangen te zetten. Op zijn eigen manier komt Fuchs het wrede bericht aan zijn gevangenen vertellen :

— „Zie zo, Leentje, nou geef je je waardigen echtvriend maar een flinke smok, want je ziet hem nooit van je leven meer, al word je ook honderd jaar. Je gaat nou ieder in een kooitje. En dit kan ik je wel vertellen : ze zijn in Kopenhagen over jullie aan het praten ; maar als ze jullie tweeën niet ophangen of verdrinken, dan zit je hier afzonderlijk in een hokkie, tot ze je in een huisje van zes planken in de grond stoppen. Met *hem* zullen we niet lang opgescheept zitten, want hij loopt al met de dood in de schoenen, maar *jij* hebt nog al een sterke pokkel, Leen : jij zou het land nog verscheidene boterhammen kunnen kosten. Maar ik heb genoeg gepraat. Zit nou nog maar een half uurtje te vrijen, en dan is het uit. Gegroet ! Veel plezier !"

Werkelijk werden ze apart gezet. Wat dat voor hen geweest is, laat zich indenken. Alleen, niets te horen van elkaar, of van de kinderen, niets uit de mensenwereld dan de praatjes, vaak leugens van een bewaker, die de ene dag beweerde, dat de ander daar net „gekrepeerd" was, en de andere dag zeker vergeten was, wat hij gisteren gelogen had en dan de groeten van die andere kwam brengen.

En daarbij geen enkele bezigheid.

Ja toch wel iets : een hoofd, vol met gedachten. En een hart, vol met toewijding aan de(n) echtgenoot(e).

Soms konden ze, hard roepende, elkaar horen, want de kamers lagen boven elkaar. Een half jaar hebben ze zo gezeten.

Toen bood koning Frederik III zijn zuster en zwager een minnelijke schikking aan. Hij, die zich ten doel gesteld had, de Deense adel er onder te krijgen, door

wiens genade hij koning geworden was, stelde voor, dat Ulfeldt zich schuldig verklaarde, dat hij afstand zou doen van alles, wat hij door bemiddeling van den Zweedsen koning bij de vrede gekregen had. Dan mocht hij rustig in Denemarken gaan wonen op een plaats, die de koning hem zou aanwijzen, mocht geen enkel ambt bekleden, het land niet verlaten en hij moest een knieval voor den koning doen.

Bewilligde hij niet, dan zou de koning zijn zaak aan de rechtbank opdragen en moest het recht zijn loop hebben met alle gevolgen, die dit kon meebrengen. Maar dan zou hij zijn hoofd verliezen. Een rare manier om het recht te handhaven.

Na lang, lang aarzelen tekende Ulfeldt, ook Leonora Christina.

Ze werden naar Kopenhagen gebracht. Anderhalf jaar hadden ze op Hammershus gezeten. Nadat Ulfeldt zich voor den koning vernederd had, werd hun gezegd, dat ze zich op hun goed Ellensborg bij Nyborg mochten vestigen, maar het eiland Fyn mochten ze zonder 's konings bijzondere toestemming niet verlaten. Een grote vernedering was het voor hen, dat op het naaste Slot de gehate Fuchs, de bevelhebber van Hammershus, als commandant resideerde en hen met zijn valse ogen dag en nacht beloerde : ze stonden onder toezicht. Hier in Ellenburg kwamen ook sommige van hun kinderen weer bij hen. Ook kregen ze wel bezoek van hun ouden vriend dokter Sperling. Kwamen leden van de Fynse adel hun nog eens een bezoek brengen, wat niet veel gebeurde, dan snoefde Ulfeldt er weer dapper op los en liet niet na zijn misnoegen over Frederik III of den Zweedsen koning te uiten. Vooral Denemarken werd glad verkeerd bestuurd, meende hij. Als ze kundige mensen (hem natuurlijk) aan het roer zetten en dan de vrije hand lieten, was Denemarken in een paar jaar uit de ellende.

Het rustige leven op Ellensborg begon hem al heel gauw te vervelen. Zijn ziekte kwam telkens terug. Vooral de rheumatiek aan zijn ene been. Hij drong er dan ook voortdurend op aan bij den koning, dat deze hem verlof zou geven de warme baden in Aken te gaan gebruiken.

Tegen alle verwachting in kwam de toestemming. Hij kreeg verlof voor anderhalf jaar. Natuurlijk ging zijn vrouw mee.

Hij verliet Ellensborg en Fyn. Zijn voet zou de vaderlandse bodem niet meer betreden. En zij ? Ach zij.

Ze vertrokken over Holland, natuurlijk over Amsterdam en Den Haag en gingen naar Brugge, waar ze zich voorlopig vestigden. Zelfs maakten ze om een specialen dokter te raadplegen een reis naar Parijs. Maar de reis had ook andere bedoelingen, want hij kwam er aan het Hof, ontmoette verschillende staatslieden van andere landen, waaronder Denen, zelfs zwager Hannibal Sehested, die nu weer de volle gunst van Frederik III had en met een bijzondere opdracht aan het Franse Hof verkeerde, maar ook een nauwlettend oog moest houden op Ulfeldts handelingen.

Dat Hannibal Sehested nu weer in de gunst stond bij Frederik III had een bijzondere reden. Het grote doel van den koning was : zich onafhankelijk maken van de adel. In deze dagen dacht hij er sterk over om zich bij de burgerij, vooral de kooplui van de hoofdstad, aan te sluiten. Voorlopig flakkerde hij nog tussen de verschillende groepen van de hogere adel. Daar genoot Sehested nu weer van. Er was altijd een gevaar voor den koning. Zo gauw de adel de kans schoon zag, zou die het verloren terrein willen winnen. Als de heren maar een goeden aanvoerder hadden. In dat opzicht vreesde hij zeer voor Ulfeldt. Die man moest uit de buurt weg. Daarom had deze toestemming gekregen het land te verlaten : vrees, geen goedheid van de zijde des konings.

De tijd zou leren, hoe Ulfeldt zijn vrijheid ging gebruiken.

Voorlopig leefde hij heel rustig in Brugge. Uiterlijk tenminste rustig. Hij ontving veel bezoeken hier, want overal liep hij tegen oude kennissen aan. Ook hun kinderen voegden zich hier bij hen, als dat kon.

Daar wordt in Brugge midden op de dag op de openbare straat een man met zijn vrouw vermoord. Wie is de vermoorde ? Wie is de moordenaar ? De vermoorde was niemand anders dan heer Fuchs, de slotvoogd van Hammershus, en de dolk werd gevoerd door Ulfeldts oudsten zoon. Was het wonder, dat de ouders voor de aanstichters van dit plan gehouden werden, al beweerden ze er niets mee te maken te hebben ! De zoon vluchtte. Daarmee was de zaak van de baan. Niemand was rouwig om de dood van Fuchs, die om zijn gedrag

door den Deensen koning ontslagen was.

Nu kwam er een andere vijand opdagen : geldgebrek. Niet dat het echtpaar geen boterham meer had, maar ze waren nu eenmaal aan een halve hofhouding gewoon. Ulfeldt beweerde door de laatste daden van Frederik III van meer dan 600.000 Rijksdaalders beroofd te zijn. Maar ze zaten thans dicht bij Engeland, waar nu Karel II koning was, die vroeger, tijdens zijn ballingschap, een jaar of vijftien geleden, van hem 24.000 R.D. geleend had en nog altijd de eerste duit aan rente of aflossing moest zenden.

Daar moest Leonora Christina eens op af. Die wilde wel naar Londen, al ging ze deze keer nu liever niet. Haar man hield aan. Zij hield zo lang mogelijk tegen. Hij drong nog meer aan. Ze gaf eindelijk toe, om *een keer* te gaan, maar maakte geen haast om te vertrekken. Hij was het, die herhaaldelijk en met de meeste aandrang weer op deze reis terugkwam in de gesprekken. De schuldeisers stonden toch werkelijk niet aan de deur te kloppen. Het leek er een beetje op, of hij zijn vrouw weg wilde hebben. Dat was toch moeilijk in te denken : een man, die de laatste jaren al meer en meer op zijn vrouw leunde, die aan haar hing als het kleefkruid aan de kleren, kon er toch niet naar verlangen, dat zijn vrouw zou heengaan en hem daar in Brugge alleen laten zitten ?

Eindelijk vertrok de moedige vrouw om een baantje op te knappen, dat mannenwerk was. Ze zouden elkaar niet meer zien op deze aarde.

Als God des ballings zin niet leidt,
Dan raakt hij hoofd en ere kwijt.

De zaakgelastigde van den Keurvorst van Brandenburg komt namens zijn meester in deze zelfde dagen bij Frederik III in Kopenhagen met een zeer bijzondere mededeling. Een Deens edelman, een zekere Ulfeldt uit Brugge, heeft den keurvorst het plan voorgelegd om met een leger door Jutland naar Denemarken te trekken, den koning te onttronen en Denemarken bij Brandenburg in te lijven. Hij biedt er zijn hulp voor aan, een waardevolle hulp, omdat de man natuurlijk met alle Deense toestanden, ook die der verdedigingsmiddelen, op de hoogte is.

Voorlopig zal Frederik III nog zwijgen ; de keurvorst zal het beloofde, uitgebreide plan van Ulfeldt in handen zien te krijgen, wat dan weer aan Frederik III doorgegeven zal worden.

Zo loopt de domme vos, wiens brein niet normaal meer kan zijn, in de val.

Frederik III schrijft dan aan de regering in Brussel om Ulfeldt op te lichten en uit te leveren, maar de regering draalt, tot Ulfeldt lont ruikt, natuurlijk door aanhangers van de Deense adel in Kopenhagen, die hij zijn gehele leven gehad heeft, en gaat er uit Brugge vandoor. Maar overal is hem de grond warm onder de voeten. In elken vreemde vermoedt hij een geheimen Deensen agent. Hij zwerft weken en maanden, waar en hoe, is niet bekend, tot hij eindelijk in Basel aankomt en daar onder een vreemde naam verblijf houdt.

Inmiddels is aan alle hoven van Europa door Frederik III geschreven, ook naar het Engelse. De ontrouwe koning Karel II ontvangt Leonora Christina herhaaldelijk in audientie, is bijzonder vriendelijk tegen haar. Wat ? Is die oude schuld nog niet aangezuiverd ? Dat moet dadelijk gebeuren. Hij zal direct lastgeven, dat haar het volle bedrag met de verschenen rente in Londen zal worden uitbetaald.

Maar zij wacht en wacht en krijgt niets dan mooie woorden en opvallende eerbewijzen aan het hof. Tot ze maar weer eens de moed vat om den koning in een particuliere audientie om betaling te vragen. Zo gaat week na week heen.

Intussen heeft men in Kopenhagen gehoord, dat Leonora Christina in Londen is. Blijft ze daar lang, dan zal Ulfeldt haar wel volgen, want men weet, dat die warhoofd toch niet zonder zijn vrouw kan. Als die kans echter verkeken is, doet de koning hem een proces aan : de hele zaak wordt onderzocht. Zijn vrouw in Londen weet van niets. Ze besluit eindelijk maar weer naar Brugge terug te gaan. Daarom geeft ze haar zaak in handen van een advocaat, neemt afscheid van het hof en gaat naar Dover, waar ze een boot zal nemen.

Als ze in Dover is, moet ze op 's konings bevel op het Slot op zijn beschikkingen wachten. De waarheid is, dat de trouweloze koning niet tot een besluit kan komen. Haar aan Denemarken uitleveren, daar heeft de man nog niet veel zin in, omdat ze toch zo half en half een Zweedse onderdane is. En haar maar rustig laten trekken,

dat waagt hij ook niet: dat kan hem weer in moeilijkheden met Denemarken brengen.

Terwijl Leonora Christina op het slot te Dover wel voornaam behandeld, maar toch tegengehouden wordt, komt er een officier bij haar, die vertelt, dat er iets tegen haar broeit en hij raadt haar aan stilletjes te vluchten. Als ze hem goed betaalt, zal hij voor een schip zorgen. Ze gaat daarop in, klimt in de nacht uit een raam, gaat met dien officier mee, maar onderweg worden ze overvallen, zij gevangen genomen, naar een schip gebracht en daar staat de Deense zaakgelastigde uit Londen voor haar, die zegt:

— „U is in naam van den Deensen koning mijn gevangene en ik breng u naar Kopenhagen."

— „Waarvan word ik beschuldigd?"

— „Dat weet ik niet. Ik denk, dat de moord op Fuchs er achter zit."

De hele geschiedenis was een schunnig zaakje. Dat voorstel van dien officier om te vluchten, was een handige zet van den Engelsen koning, of zijn regering of van beiden. In elk geval raakte de koning zo uit een moeilijk parket: hij spaarde Zweden en Denemarken beiden, en kwam zo van een schuld af, waarvan hij nooit een penning betaald heeft.

Leonoro Christina dobberde, alleen met een vrouwelijke bediende, op de wateren, om in haar geslingerd leven nu weer eens voor de afwisseling naar haar vaderland gebracht te worden. Maar anderen brachten haar. En ze ging, waarheen ze niet wilde.

(Wordt vervolgd)

DE WILGEN

De wilgen bij de sloot staan maar te wachten
Hun armen krampen radeloos in 't rond.
En hun gekromde lijven kreunen en versmachten.
De wilgen bij de sloot staan maar te wachten
Hun armen krampen radeloos in 't rond.

De wilgen bij de sloot staan stil te wachten
Hun armen strak en donker naar de hemel uitgestrekt
En hun gekerfde lijven krimpen en versmachten.
De wilgen bij de sloot staan stil te wachten
Hun armen strak en donker naar de hemel uitgestrekt.

De wilgen bij de sloot staan blij te wachten
Hun donzen katjes zilveren in de zon!
En hun gekromde lijven rijzen en verzachten.
De wilgen bij de sloot staan blij te wachten
Hun donzen katjes zilveren in de zon!

De wilgen bij de sloot staan zacht te zingen
Hun nieuwe blaadjes wuiven in de wind.
En zòn en wáter en àl zangen hen omringen.
De wilgen bij de sloot staan zacht te zingen
Hun nieuwe blaadjes wuiven in de wind.

BAS VAN RIJN

K. JONKHEID

HET JAAR TWEE DUIZEND EEN

EEN NIEUW VERHAAL, GECONSTRUEERD UIT AANTEEKENINGEN VAN EEN ONBEKEND AUTEUR UIT DE 21-STE EEUW

V. De Jeugdclub van de Partij der Wafden

„.....want het tegenwoordige jonge geslacht, geboren en opgegroeid in de tweede helft der 21ste eeuw, kan zich geen begrip vormen van de primitieve toestanden, waarin de menschen leefden in de jaren 1900 tot 1950. Ze woonden in stoffige, onhygiënische huizen, waarvan de wanden beplakt waren met papier en de vloeren bedekt met stoffige tapijten, terwijl iedere slaapgelegenheid een veilige kweekplaats voor bacteriën was. Het vervoer op korten afstand geschiedde omstreeks 1900 met wagens, die door paarden getrokken werden. Soms klommen de menschen op de rug van zulk een dier, om zich op die wijze snel (!) en gemakkelijk (!) te verplaatsen. Tegenwoordig ziet men deze dieren nog in dierenparken en kweekerijen, waar hun vleesch gebruikt wordt bij de fabricage van onze gecomprimeerde voedingstabletten... In die dagen was een Oceaanvlucht een prestatie, die met openbare huldiging beloond werd ! Tegenwoordig lachen we daar om, nu een Amerikaan per eigen gelegenheid op familiebezoek gaat in Australië en een Rotterdammer zijn weekend doorbrengt aan de Bosporus en van zijn vacantie de helft geniet in het zonnige Californië en de andere helft in het besneeuwde Alaska..."

Tot zoover een fragment uit de aanteekeningen van den onbekenden schrijver.

De zoon van Arazam slenterde door de smalle bochtige straatjes van het oude Caïro. Toen het jaar 2000 twee of drie maanden oud was, is hij terug gekeerd naar zijn geboorteplaats. Hier woonde hij nu bij een deftigen vriend van zijn vader, wiens weelderige villa stond in het nieuwe stadsdeel, waar breede rechte straten waren met boomen en trottoirs, parken met vijvers en watervallen, vijfhonderd moskeeën met prachtige graven van Kaliefen en Mamelukken.

Maar hier in de oude stad was niets veranderd. Hier waren de straatjes nog even smal en bochtig en vuil als in de dagen van Alexander den Grooten, hier woonden nog de Kopten, die niet geloofden aan den Profeet, maar wier vervallen godsdienst bestond uit een armzalig restantje van het Christelijk geloof uit de eerste eeuwen van het toenmaals reeds door twisten verscheurde Christendom. Daar waren nog de eertijds zoo beroemde markten voor wapenhandelaars en kopersmeden. In de verte lag Alexandrië, waar in vroeger eeuwen tot in het oneindige getwist werd over de verhouding van de Goddelijke tot de menschelijke natuur in Christus, zooals in het Grieksche Byzantium eertijds doodernstig en langademig werd gediscusseerd over de vraag, hoeveel engelen er tegelijk zouden kunnen dansen op de punt van een naald, terwijl intusschen het gekerstend Egypte terug viel tot het heidendom en later Mohammed aanvaardde als den waren profeet Gods.

En hierbuiten op de levenbrengende Nijl voeren nog dezelfde puntzeilige scheepjes, zooals de kordate hofdames van Farao's dochter die gezien hebben, toen ze zich te water begaven, om het kindje Mozes op last van haar meesteres van den dood te redden.

Maar de zoon van Arazam dacht niet aan den profeet Mozes, zelfs niet aan Allah's grootsten Profeet Mohammed, want vanavond moest hij optreden voor de Jeugdclub van de Partij en een nationalistische rede houden, waar geen profeten aan te pas kwamen, want oproepen tot een heiligen oorlog kon hij niet, omdat de oude Farao's den Profeet ook niet gekend hebben. Neen, van de beweging, die hij wilde wekken en in gang zetten, zou hij zèlf de profeet moeten zijn.

Toen hij 's avonds binnen kwam in een der bijgebouwen van de groote Moskee al-Azhar, was de zaal reeds vol. Er waren niet alleen leden van de Club, maar ook

introducées en verscheidene ouderen, zelfs kopstukken uit het publieke leven, want de spreker van den avond was de zoon van Arazam. Er zaten ook eenige vrouwen, jonge meisjes van stand en ontwikkeling. Zij brachten het schilderachtig element in de vergadering. Zij en een aantal jonge mannen. Want het viel bijzonder in 't oog, dat de ouderen moderne kleeding droegen naar Europeesch model, terwijl de jongelingen en de meisjes gekleed waren in de nationale kleedij van het oude Egypte.

Met aangeboren waardigheid besteeg de jongeling het gestoelte, fier en zelfbewust, zonder eenig vertoon, dan alleen de ongekunstelde distinctie van zijn oud geslacht.

En toen hij daar stond, voelde hij zich plotseling een man. En alle oogen, die op hem gericht werden, zagen het. Daar stond een man. Geen geweldenaar, ook geen rethorische comediant, maar een man, voor wien het leven ernst was.

Hij begon, bedaard en duidelijk, te herinneren aan de roemrijke Geschiedenis van het Egypte der vervlogen eeuwen. Hij wees op de overblijfselen uit dien grooten tijd, overal nog aanwezig en vooral samengebracht in de Historische Afdeeling van het Museum te Caïro.

„Hebt gij allen, die hier zijt, dat alles wel gezien? Gezien met eigen oogen? Ga het dan nóg eens zien, en nóg eens. Verdiep u goed in het schoone en groote, dat ons volk heeft voortgebracht."

Dan ging hij vertellen.

„Ik heb Europa bereisd en de Musea gezien. In Londen zag ik de duizenden en nog eens duizenden Egyptische kostbaarheden en historische relikwiën, die uit ons land zijn weggevoerd, zelfs de mummie van een onzer oude Farao's. In een Nederlandsche academiestad ligt, geheel ontbloot en van alle windselen ontdaan, het lichaam van een vorstelijk Egyptenaar schaamteloos te kijk voor de oogen van uitgaande dagjesmenschen. Zelfs een klein Museum in de residentie, welks inventaris bestaat uit boeken en schilderijen, heeft daar benevens een kleine Egyptische afdeeling, waarin papyrusrollen, grafbeeldjes, kostbare urnen van albast, de mummie van een koninklijke zuigeling en van een der heilige katten, alles afkomstig uit geschonden en leeggeroofde graven onzer vaderen. Zullen de Engelschen en de Nederlanders en de andere volken van Europa toestaan, dat wij hun kerkhoven schenden en hun grafsteden omwroeten, om de gouden en zilveren kruisen en gedenkplaten weg te rooven van de vermolmde doodkisten? Is het niet ergerlijk, dat wij dit moeten aanzien? Is het niet wondend voor het hart van elken oprechten Egyptenaar? Met eigen oogen heb ik gezien, hoe het vermummiede kinderlijkje uit de glazen kast werd gehaald, aan de kijkers vertoond en aan alle kanten bekeken. Is dat geen schennende barbaarschheid? Geen onduldbare beleediging van de nagedachtenis van onze achtbare dooden uit een glorievol verleden?"

En met verheffing van stem riep hij: „Wij moeten die stukken terug hebben, zeg ik! Hiér behooren ze! Hiér, op onzen eigen bodem..."

Een donderend applaus onderbrak den spreker. De jongeren sprongen op, wuifden met gekleurde doeken, dansten van geestdrift. De ouderen bleven bedaard, keken toe, sommigen met bezorgden blik, anderen met fonkelende oogen, bewonderend de heerlijke geestdrift van het jonge geslacht en jaloersch op de spontane uiting daarvan, omdat hun positie hen gebonden hield en hen niet toeliet, met de jongeren mee te doen.

Er volgden nog enkele sprekers. En ieder woord had denzelfden inhoud. „Wij moeten alles terug hebben. Het is gestolen, het is gestolen!"

Een der ouderen maande tot matiging, sprak van Internationale Overeenkomsten en van bepalingen in vredesverdragen. Hij herinnerde aan de bezetting en ontruiming van Alexandrië door de Engelschen, aan den Egyptischen veldtocht van den Franschen keizer Napoleon, maar een der jongeren interrumpeerde, dat dit geen oorlogen waren, maar rooftochten, terwijl hij de opgelegde vredesvoorwaarden gewelddadige afpersing noemde.

Gloeiende gezichten en opgewonden gebaren toonden duidelijk, hoe de stemming in de vergadering was.

De voorzitter van de club sprak een slotwoord en vroeg: „Als wij ons wenden tot de regering van ons land, met verzoek, deze zaak ter hand te nemen en in bespreking te treden met de Europeesche regeeringen, staat deze vergadering dan achter ons?"

Een bulderend: „Ja, ja!", een klette-

rend handgeklap, een bont gewuif van doeken, sjaals en andere losse kleedingstukken waren het welsprekend antwoord.

„En zult gij dan zorgen, en elk persoonlijk en allen te zamen daaraan meedoen, dat niet alleen deze vergadering, maar heel het Egyptische volk als een muur staan zal achter de Regeering? Voor Egypte en voor onze heilige bezittingen!"

Toen leek het wel, alsof een dolle bende losbrak, alsof een donderslag opdaverde uit de kelen van de sterke jonge kerels in de zaal.

Het tumult werd dreigend. Maar de zoon van Arazam sprong op het podium, wenkte met beide armen en begon met krachtige stem het Egyptische volkslied. Dadelijk dreunde het gezang door de zaal. Toen verliet hij het gestoelte, liep met omhoog gestoken hand, in bedaarde passen, als een gids naar den uitgang en ging naar buiten. Al de betoogers volgden hem, ook de ouderen, en een half uur later was ieder veilig in zijn eigen huis.

De Egyptische kranten gaven uitvoerige verslagen en de Persbureau's kregen van de Regeering een wenk, vooral te zorgen, dat ook de Europeesche bladen volledig werden ingelicht. Zoo kon geleidelijk het pad geëffend worden.

VI. De Club der Jong-Chineezen

De Europeesche Pers noemde de groote vergadering in Caïro een studentenrelletje en nam er weinig nota van. De eisch, daar gesteld, was dwaas en belachelijk.

Maar de Afrikaansche kranten wijdden breed uit over het geval en verschenen met dik gedrukte koppen, als:

„Een Nieuw Verschijnsel in de Wereldgeschiedenis!"

De vloedgolf van Nationalisme, die een halve eeuw de aarde had overdekt en doortrokken, had ook de gekleurde rassen doen grijpen naar het Boek der Historie en in hun hart de oude haat opnieuw gewekt en opgekweekt jegens de blanke onderdrukkers.

De Japanners reageerden met berekening en merkbaar genoegen. In de New Yorksche negerwijk Harlem verdrongen zich de zwarten voor de nieuwsbureau's en uitten hartstochtelijke woorden. Enkele heethoofden improviseerden toespraken tot het verzamelde volk en eischten het Lynchrecht voor de Negers over elken blanke, die zich vergreep aan het zwarte ras. Maar de politie kwam tijdig tusschenbeide en herstelde de orde, hoewel ze er niet in slaagde, de belhamels te arresteeren.

Eenige Chineesche bladen wezen er op, dat de schatten van China, deelend in het lot der Egyptische, opgehoopt lagen in Europeesche verzamelingen en voor altijd verloren waren voor het eigen Chineesche volk.

Maar de groote massa in China bleef onbewogen. De ijverige Chineesche boer beploegde en bewerkte zijn land met de werktuigen naar eeuwenoud model, de kleine handelaar arbeidde onvermoeibaar van den morgen tot in den nacht en at zijn sober schaaltje rijst met een droog vischje in stille tevredenheid.

De grondslag der Chineesche samenleving werd nog steeds gevormd door het gezin, de gezinsfamilie, in drie tot vijf generaties samenlevend in het gemeenschappelijk familiehuis, alle nakomelingen, gehuwd of ongehuwd, zonder onderscheid, staande onder gezag van den oudsten der vaderen, het onaantastbaar familiehoofd.

Het gezin was de grondslag gebleven van heel het leven. Daar steunde alles op, ook alle regeeringsgezag. Het leven werd niet beïnvloed door het Landsbestuur, maar de Regeering kwam voort uit het volksleven. Zoodra dit contact ontbrak, was het gezag weg, want de machtsmiddelen, om het gezag te handhaven, ontbraken wegens de uitgestrektheid van het land. Alleen een Centrale Regeering, die steunde op het familiegezin, kon belastingen innen en ander gezag oefenen.

Zoo moest ook iedere Beweging steunen op het Chineesche volksleven. Dat wist Oei. Daarom moest hij zich tot de gezinnen wenden, tot het platteland en tot de boeren.

En daardoor was zijn taak zoo zwaar.

Want Oei was weer in China. Zijn studie was voltooid.

Toch moest hij beginnen bij de voormannen. Want hij had helpers noodig. De rijkdom en het aanzien van zijn familie benevens zijn studie in Europa verschaften hem aanzien, vooral bij de jongeren. Zijn gezicht was goed, zeer goed, maar hij moest voorzichtig te werk gaan. Als hij zijn gezicht verloor, was àlles verloren. Dus begon hij bedachtzaam in den kring van

zijn aristocratische vrienden.

Dat viel mee. De jongeren onder hen waren belezen, ontwikkeld en zeer meelevend met de wereldgeschiedenis van elken dag. Er waren onder hen doctoren, officieren, leeraars. Ze werkten in de steden en op het nabij gelegen platteland. Ook in de streken, die met spoorwegen te bereiken waren of waar autobussen regelmatige diensten onderhielden. Dat terrein was uitgestrekt genoeg en goed bevolkt.

Het Chineesche Rijk had een verbond van vriendschap met Japan gesloten. De Japanners noemden hen „onze Chineesche broeders". De oudere Chineezen vertrouwden die broederschap niet en ze vertrouwden ook de beweging van Oei niet. Ze waren bevreesd en voorzichtig, want ze wisten, dat Oei's familie hoog in aanzien stond, dat hij in wijden kring een zeer goed gezicht had en de faam van zijn kennis en bekwaamheid was al lang tot hen doorgedrongen. Zoo iemand kon veel tot stand brengen, goed of kwaad.

Oei sprak met zijn vrienden over China's vervlogen glorie, vertelde van de heerlijke voortbrengselen der oude Chineesche kunst, die hij in Europeesche verzamelingen en Musea gezien had, wees op het voortgaande verval der nationale kunstnijverheid, op den ellendigen toestand, waarin de thuiswerkers en de individueele kunstenaars verkeerden, op de ontaarding van het eigen volkskarakter, op de vervlakking van alle origineele kunst.

„Wij moeten ons vereenigen, wij zullen met vereende krachten ons volk omhoog heffen, de tijden van verval moeten uit onze historie worden weggewischt. Op den grondslag van de oude glorie zullen we bouwen een nieuw Nationaal Volksbestaan. China moet weer China worden!"

Het slagwoord was gevonden:

„China Moet Weer China Worden."

De jongeren juichten. En de ouderen glimlachten, want het ging goed, meenden ze. China zal weer China worden. Ze waren zoo ongerust geweest, dat China straks Japan werd.

Oei verzocht de plaatselijke overheid, een zaal ter beschikking te stellen, waar hij de Chineesche jongelingschap kon samenroepen.

Hij vroeg een zaal en hij kreeg een gebouw.

Kleurige biljetten op de muren, groote aanplakborden, rondgedragen door de drukste straten, riepen de Chineesche jeugd van alle standen ter vergadering.

De toegang was vrij, maar ieder deelnemer werd verzocht, een klein Chineesch vlaggetje, een gekleurde papieren lampion en een kaartje met naam en adres mee te brengen.

Het gebouw was vol. De zaal was dicht bezet, in de corridors stonden de menschen saamgepropt, nieuwsgierig wachtend, serieus, met ernstige gezichten. Wat beteekende dit? Waarom naamkaartjes, vlaggetjes en lampions? Ze wisten het niet, maar allen hadden aan het verzoek voldaan.

Oei had zijn rede goed overdacht en het auditorium luisterde geduldig en bedaard. Ze juichten niet, ze applaudiseerden niet, ze dansten niet van geestdrift, ze maakten er geen dolle boel van, maar aller oogen waren gevestigd op den spreker en om alle monden kwam geleidelijk een glimlach.

„China zal weer China worden!" herhaalde Oei.

Toen vernauwden zich de oogspleten, toen bleef de glimlach liggen, toen wist Oei, dat hij de geesten gevangen had.

„De jeugd van China zal de toekomst hebben! Maar daartoe moeten we ons aaneensluiten. We moeten onze eenheid toonen aan de wereld. De wereld moet weten, dat we vastbesloten zijn. We moeten een vereeniging vormen van Jong-Chineezen. Ge hebt uw naamkaartje bij u? Een Chineesche vlag en een papieren lamp? Goed zoo! Aan den uitgang staan twee groote, kostbare vazen, producten van China's oude kunst. Die heb ik meegebracht uit Europa. Werpt uw naamkaart in een van die vazen en ge wordt lid van de Club van Jong-Chineezen. Maar daar moet het niet bij blijven. We gaan naar buiten. We zullen de stad doorwandelen met brandende lampen en opgestoken vlaggen. Komt vrienden, naar buiten. Ik ga u voor!"

Dat was een geweldige verrassing. Heel de stad kwam op de been. Wat een optocht! Buitenstaanders met brandende flambouwen sloten zich aan.

Maar een Chineesch feest zonder vuurwerk is onbestaanbaar. En weldra ratelden de klappers, sisten de voetzoekers en spreidden draaiende zonnetjes hun vonken boven de hoofden. Het duurde tot in den

nacht.

Al de kranten in China vertoonden den volgenden dag in oude karakters van groot formaat de nieuwe leus : China moet weer China worden.

Artikelen in nationaal gezinden toon werden overal gelezen. De Draak kwam in beweging.

Toen dacht Oei aan de uitvoering van een origineel plan. Hij riep de bestuurders van de jonge Club bij zich aan huis.

„We moeten van ons Clubgebouw een Nationaal Heiligdom maken en beginnen, de oude schatten, die over Europa en heel de wereld verspreid zijn, daar te verzamelen."

De anderen luisterden gereserveerd. Hoe zal dat kunnen ?

„Ons volk moet zien, wat het verloren heeft, zien met eigen oogen. Dan kunnen we ons oude bezit opeischen en terug brengen in het vaderland. Al die doode stukken, weggestopt in stoffige gebouwen, zullen hier weer levend worden."

De anderen zwegen nog. Ze wisten niets te antwoorden, want ze doorzagen de bedoeling niet.

„Ik heb eenige stukken meegebracht. Hier zijn ze."

Hij ging hen voor naar een ander vertrek en daar zagen hun verbaasde oogen het prachtige oude porcelein, het lakwerk, de zijden borduursels, de fijne beeldjes en de zwijgende figuur van den heiligen prediker, die alleen maar sprak met zijn oogen en bevestigde met het gebaar van zijn geheven hand.

„Dit porcelein is uit Dresden, dat aardewerk uit Londen, die prediker uit een stad in Nederland en het andere uit Parijs en Rome, Berlijn, Moskou, Weenen en Petrograd."

Ze keken allen en zwegen in bewondering.

„Ik schenk deze schatten aan het Chineesche Volk en wij zullen de plaatselijke Overheid uitnoodigen, de stukken in ontvangst te nemen."

Twee weken later greep de nationale gebeurtenis plaats .

Met groote statie en Oostersche plechtigheid werden alle stukken, geheimzinnig verdwenen uit Europeesche Musea, overgebracht en geplaatst in het Nationale Heiligdom.

Het gerucht had zich reeds verspreid en de belangstelling was geweldig. Een groot aantal verslaggevers en fotografen was aanwezig. De stoet werd gefilmd en de toespraken uitgezonden. Met radio en televisie werd alles zicht- en hoorbaar gemaakt voor geheel Azië, Britsch en Nederlandsch Indië, gebroadcast door de zenders in Egypte en in Noord Afrika en opgevangen in Amerika en Europa.

Alle Europeesche kranten fulmineerden heftig en spraken eenparig van een onbeschaamde provocatie van het beschaafde Europa, waar de begrippen omtrent mijn en dijn al sedert eeuwen welgeordend en zuiver waren.

Ze plaatsten schreeuwende koppen, die de aandacht trokken.

Het Mysterie Der Raadselachtige Verdwijningen Opgehelderd.

Chineesche regeering aanvaardt gestolen goederen.

En ze verzekerden, dat dit muisje ongetwijfeld een diplomatiek staartje krijgen zou.

De eerstvolgende dagen bezochten duizenden kijkers het Nationale Heiligdom, om de herkregen schatten te bewonderen, vooral den Heiligen Prediker, wiens gelaat niet meer zoo peinzend was. Het leek, dat hij zijn mond vertrok tot een glimlach. Maar dat kon wel verbeelding zijn.

(Wordt vervolgd)

NELLIE DONKER

LENTE KWAM TE VROEG

HAAR LAATSTE OFFER

Het eentonig getik van de oude wekker, die op de biezen stoel voor haar bedstede stond, boorde tot diep in de nacht een ijzerzware beklemming in haar vermoeide denken.

Eerst tegen de morgen, toen de nacht onrustig begon te worden, sliep ze een hazeslaapje, waaruit ze ontwaakte toen de wagen voorbijratelde van den melkboer, die voor dag en dauw al naar de fabriek ging.

Zes uur.

Nog anderhalf uur kon ze dus slapen in de behaag'lijke warmte van haar verenbed, maar het lukte haar niet als andere morgens van de ochtendrust te blijven nagenieten.

Boven haar, op zolder, kraakten de onderlagen van het ouderwetse ledikant, waarin Jan Hendrik, haar kleinzoon, zich tegen het gevoel van morgen-worden, dat vaag tot hem doordrong, begon te verzetten door zich om en om te gooien.

Deze geluiden, die haar elke morgen even beroerden, waren in de tien jaar, dat haar kleinzoon nu bij haar was, zo vertrouwd geworden, dat ze heel even kreunde bij de gedachte, dit stuk van haar leven weldra te moeten afstaan.

Veel had ze moeten ontberen in de drieen-zeventig jaar van haar leven, och, ook dit offer zou ze in gelatenheid brengen, in de overtuiging zijnde, dat het toch wel beter voor den jongen zou zijn, dat zijn vader een nieuwe moeder voor hem had gevonden.

Van zijn tweede jaar af had ze de „kleine" onder haar hoede gehad, en zij waren zo aan elkaar gehecht geraakt...

Peinzend bleef ze nu even op haar rug liggen, de ogen half toegenepen en tussen de wimpers door turend naar de evenwijdige ploegen van de zoldering.

Zes jaar was het dan nu al, dat haar dochter, haar oudste, was overleden. Waar bleef de tijd...

Haar schoonzoon had nooit meer een gelukkig ogenblik gehad, toen vlak na de geboorte van haar eerste, die ook hun enige zou blijven, zich een ongeneeslijke kwaal bij de moeder aankondigde.

Wat hadden die beiden hun leed dapper gedragen en wat was haar oudste rustig ingeslapen, alsof dood-gaan het gemakkelijkste ter wereld was. Ook zij zelf was moedig gebleven.

Zij wist, dat haar schoonzoon de dode het meest zou missen, en terwille van hem had ze steeds haar tranen bedwongen.

Maar nachten had ze, met schrijnende ogen van de teruggedrongen waterlanders en met gebarsten keel van de opgekropte smart in haar bedstede gewoeld, met geen andere troost dan het eentonig getik van de wekker en het onrustig dromende kind.

De woorden van haar avondgebed hadden eerst niet weer willen komen, evenals nu waren ze weggebleven in haar uitgetobde denken.

Maar langzaam was hun leven gaan wennen; grootmoeder met haar kleinzoon huisden samen, en haar schoonzoon, die weer bij zijn moeder, die ook eenzame weduwe was, introk, kwam elke avond uit de fabriek zijn kind nachtkussen.

Evenals elke nieuwe barst, die zich in een antieke porseleinen vaas bij de vele oude komt voegen, de mogelijkheid schept dat het waardevolle voorwerp in scherven uiteenvalt, zo kon het zijn, dat dit offer het laatste was, dat haar zwaar beproefde leven kon verdragen, en haar steenharde wil zich niet meer kon verzetten tegen het tanen van haar voor de haren nog zo kostbare bestaan.

Ze betrapte zichzelf op een oncorrectheid in haar gedachtengang.

Had zij zelve niet vurig gehoopt, de laatste tijd, dat haar schoonzoon, wiens moeder intussen ook was heengegaan, zich maar weer een flinke vrouw ging zoeken, omdat een man zo moeilijk alleen kon blijven met een kind. Het onwennige en onwezenlijke van de nieuwe toestand was daarbij amper tot haar doorgedrongen omdat ze toch tenslotte niet durfde doordenken tot het punt, waarop wens en daad elkaar bereiken.

Vanavond, nadat hij zijn jongen had toegedekt, had hij het haar gezegd.

„Als de jongen eens weer door een moeder werd toegedekt", was hij aarzelend

begonnen met het moeilijke gesprek over zijn belangrijke besluit.

„Heb je dan plannen?" had ze hem het voortgaan vergemakkelijkt.

Toen was zijn relaas gekomen. Hoe hij nu zes jaar alleen was en al die tijd niet aan een tweede vrouw had kunnen denken. Het viel ook niet mee om een geschikte moeder voor Jan Hendrik te vinden.

Eindelijk had hij de stem van zijn hart niet kunnen stillen toen hij haar ontmoette, die hem haar jawoord had willen geven terwille van hem en zijn jongen.

Als een koude, klamme nevel was de eenzaamheid zich komen aandienen in het bijkans versleten leven van de kranige oude.

Veel leed had ze moeten trotseren en veel hoop had ze zien te loor gaan en vervagen in de vlakke eentonigheid van het alledaagse leven.

Veel teleurstellingen had ze moedig, wellicht onbewogen-berustend verdragen, doch dit verdroeg ze niet meer, dit kon geen waarheid worden, dat haar laatste droom moest eindigen in een onzalig ontwaken van haar eenzaamheid...

't Was al morgen en nog steeds had ze geen oog dicht gehad. Nog steeds kon ze het beklemmende van het conflict niet verwerken tot een harmonische oplossing, zoals ze die steeds had gezocht en gevonden in al haar tegenslagen.

Haar man had haar vroeg met zes kinderen als weduwe achtergelaten, en nu, na dertig jaar, voelde ze opnieuw de volheid van de last van al die jaren van overgeleverd-zijn-aan-zichzelf.

Ze hàd haar kinderen grootgekregen, Goddank, en hoe!

Dat zouden ze haar nadoen, stuk voor stuk.

Het geheim van haar beheersing van het leven had ze ook haar kinderen trachten mee te geven. Ze had het in heel haar liefdevolle, zij het gebrekkige en onvolmaakte moederleven gelegd, en haar eenvoudige woord, dat ze voor haar kinderen had was een rijk bewijs van haar hoger geluk, haar hoger bezit: „Kind, als je ooit voor moeilijkheden komt te staan, de weg heb ik je gewezen: vraag het Hem."

Maar ach...

Dat van een oude vrouw geëist werd haar kleinkind, dat ze gekoesterd en verzorgd had, beter dan ze haar eigen kinderen ooit gedaan had, dat ze hem moest afstaan aan een vreemde vrouw, die zijn moeder zou worden, kon toch niet redelijk zijn.

Haar verstand zei haar, dat het wel goed was, dat het beter was, dat die twee met een nieuwe moeder een nieuw geluk tegemoet gingen, doch haar gevoel verzette zich tegen deze roof van haar laatste zorg.

Toen ze alleen met haar zestal was achtergebleven was haar vurige gebed geweest: „God, spaar mij om der kinderen wil. Spaar mij tenminste zo lang, tot ze zich allen zelf kunnen redden."

En nu konden ze zich redden, stuk voor stuk, en daar werd haar de verzorging opgedragen van haar oudste kleinkind.

Met toewijding hàd ze hem verzorgd en vertroeteld, zich vele kleine offers graag getroost, zich kerkgangen ontzegd en huisarrest opgelegd waar ze wel eens had willen uitgaan, en nu ineens kwam het onvermijdelijke. Nu ze niet meer zo kwiek was werd ze alleen gelaten, nu ze iets aan haar jongen, zoals ze hem voor zichzelf zo graag noemde, begon te krijgen, werd hij haar ontnomen.

„God, bewaar me voor bitterheid" bad ze.

„Leer mij toch inzien, dat het geluk van vader en kind gaat boven dat van een afgeleefde vrouw. En geef hun ook werkelijk geluk, want ik gun het hun zo graag."

Jan Hendrik gooide zich nog eens om en was toen ineens klaar wakker. Beneden hem in de alkoof sliep grootmoeder en hij hoorde haar bekende droge kuch.

Hoe lang zou het nog duren, en dan zou hij een nieuw leven beginnen. Een ander huis, een mooie kamer, een nieuwe moeder, en nog zo veel meer veranderingen stonden hem te wachten.

Hij zou zijn grootmoeder wel erg missen, maar dat verdrietige gevoel wilde hij snel van zich afzetten.

Er niet aandenken.

Alleen maar denken aan de bekoring, die al het nieuwe voor hem had.

De razende machines stoorden dreunend het doffe denken van den forsen werkman, die met zelfbewuste blik de heerschappij had hernomen over de vretende en tevens

producerende monsters, die door de wreedheid van hun ingewikkelde wentelingen het materiaal veredelden, waarmee de redelijkheid van hun lawaaierig bestaan was bewezen.

Die dode machines, hoe werden ze onder het bestuur van den vakman, en onder de dwingende kracht der motoren en rollende riemen opgewekt tot leven.

Hoe vertrouwd waren ze elkaar geworden in de loop der jaren, dat ze op elkaar waren aangewezen geweest: de machines, fors geplant op betonnen vloer en overwelfd door lichtkap, de motoren, het hart der aandrijving, bescheiden en veilig opgesteld achter een hek van traliewerk en de man in overall, wien de bediening was toevertrouwd.

Van waar de bakken met materiaal werden aangevoerd tot waar de rollen met het klare halfproduct werden afgeleverd gleden zijn blikken in een in-éénen-overziend-begrijpen en een glans van voldoening vulde zijn ogen. Hij had voldoening in zijn taak.

De ontelbare ratelingen en knarsende bewegingen waren muziek in zijn oren waarvoor alles moest zwijgen.

Gedachten, welke niet op het domein van zijn dagtaak thuishoorden, werden gebannen tot 's avonds als ze een eigen plaats, een eigen sfeer kregen toebedeeld naar gelang van hun belangrijkheid.

Toch kon men nooit het leven geheel uitschakelen, het leven dat buiten de poort geleefd werd uit het leven dat hij zich met zijn motoren en machines had geschapen.

Voor hem waren zijn machines een stuk van zijn leven geworden, die ook de invloed van zijn andere leven ondergingen.

Hier, deze barst in het tandwiel, dat onder de werkbank gedeponeerd was, was er ingekomen, toen hij een week getrouwd was. Hij had nooit afstand van het onbruikbare wiel kunnen doen.

En hier, die deuk in de beschermkap was gekomen, toen een hulp een onhandigheid uithaalde met een stuk gereedschap. Dat was geweest, laat eens zien, de dag, toen hij in ondertrouw gegaan was.

En daar stond nog een zak vol verknoeid materiaal, dat hij bedorven had toen zijn jongen zou komen. Natuurlijk van zenuwachtigheid, en het had hem een flinke boete gekost. Hij had het nog altijd bewaard.

En daar, die ijzeren staaf, die hij gebruikte om er zware onderdelen mee te lichten, was hem op zijn voet gevallen, juist dezelfde dag dat zijn vrouw naar het Diaconessenhuis was gebracht, waar bleek, dat ze ongeneeslijk was.

Gedachten flitsten af en aan.

Geen wonder, want het nieuwe stond te gebeuren in zijn leven.

Na jaren van eenzaamheid zou hij een nieuw leven beginnen, een nieuw huwelijk sluiten. Nieuwe mogelijkheden, maar ook nieuwe moeilijkheden. Zijn jongen zou weer bij hem komen en het echte, warme gezinsverband zou de oude wonden volkomen helen...

Gaf hij zich wel voldoende rekenschap van zijn daad? Had hij wel rekening gehouden met zijn omgeving, of moest hij niet in de eerste plaats eigen geluk en dat van zijn kind op het oog hebben?

Want bij alle geluk kwelde hem ook deze smart: Grootmoedertje zou zo eenzaam zijn als Jan Hendrik weggehaald werd bij haar.

Elke avond had hij gebeden, of God haar wilde zegenen, die zo eenvoudig goed voor zijn kind was, maar sedert hij het echte verdriet in haar door slapeloosheid vertroebelde oude ogen had gezien, had hij zo intens zijn machteloosheid gevoeld en de doelloosheid van zijn bidden.

Want hij was het toch, die voor zijn eigen geluk háár oude dagen versomberde.

Veel vertrouwelijke woorden hadden ze nooit voor elkaar gehad.

Veeleer een terugkruipen in eigen schulp.

Zij, omdat het haar niet lag, vertrouwelijk te zijn, en hij, omdat hij het gemis aan haar uitgesproken contact voelde.

En eigen wordt het toch nooit.

Zijn jongen — haar jongen — was de enige schakel, die hen nog bond.

En het stilzwijgende gemis van de vrouw, de dochter, de moeder, die veel te vroeg was heengegaan.

Hij was het, die het tergende, harde zwijgen moest verbreken, die avond, dat hij bij haar aan de tafel zat.

„Moeder."

Zij keek op van de krant, waarin zij verdiept scheen om zich een houding te geven.

„'t Was goed, àl wat je voor mijn jongen gedaan hebt! Ik dank je er voor."

En zij, lakoniek : „Ik had het háár toch beloofd."
Even tranen en verbeten snikken.
„Ik gun je zo van harte je nieuwe geluk, jongen. Ik vind het goed. Ik heb er vrede mee."
„Dank je, moeder."

Een oude vrouw.
„God, ik zal ook dit offer brengen. Maar ik bid U, mocht dit dan het laatste zijn, dat Gij van mij vraagt."

Als de oude wekker de nacht vult met zijn ijzeren tikgeluiden slaapt ze eindelijk in.

JAN VAN MANDER

LENT-BEGIN

Ik loop in het veld —
Versteld
Sta ik te kijken
Naar de weiden, die —
Zie ! Zie ! —
Al met blommekes prijken !

Madelieven, geel-wit —
Kijk, kijk daar zit
Al een dotter ook onder !
Wat is de natuur,
Hoe langer ik tuur,
'n Onuitputtelijk wonder !

Aan den slootkant, zoowaar —
Dáár, daar !
Ja, maar zie dan es even
In de luwt van den wal !
't Kiemt en spriet overal !
't Is een lust om te leven !

En die struiken dan... 't spruit —
Uit ! Uit !
Loopt het tot blaadjes !
Eén dag zon nog en staan
Zal 't al frisch aangedaan
In hun teer-groene blaadjes !

Neen, neen ! Maart is 't nog wel,
Maar ik tel
Niet meer den winter !
Och, loop heen met je „maar" !
't Is nu, dunkt me, wel klaar,
Dat de Lente begint er !

F. LASSCHE

VERBROKEN BANDEN . . .

Ze kijkt met gelukkige oogen rond, in haar kamer, haar eigen kamer. Er was heel wat te werken aan, maar nu is zij klaar. Haar glanzende oogen kijken uit een warmgegloeid gezicht; werktuigelijk strijkt ze even haar tong langs de lippen. Het is dan toch waar geworden, denkt ze droomerig. Al zoo lang heeft zij er zich op bezonnen en nu is er de werkelijkheid. Het is toch geen Meden en Perzen wet, dat de vervulling van een vurig gekoesterde wensch teleurstelt. Dit overdenkt ze triomfantelijk, het is een spottende grimas naar den donkeren achtergrond van dit prettige. Neen, ze wil zich nu enkel gelukkig voelen. Dat is een kwestie van willen, wanneer je het nog niet wist. Die Loek met haar wereldwijsheid! Maar ze heeft gelijk, achteraf gezien heeft ze gelijk. Hè, wat is dat schemerlampje toch een snoezig ding. Het sloeg wel een geweldige bres in haar bescheiden portemonnaie; ze zal het zuinigjes aan moeten doen in de komende dagen, maar dat heeft ze er graag voor over. En dan die bank, dat heeft ze toch maar fijn voor elkaar geprutst. Ze is er trots op: een reuze gezellig hoekje is het geworden. Ze zal flink sparen om nog wat aardige snuisterijen te kunnen koopen. Eerst wat cactussen voor de vensterbank, die doen het zoo echt in een modern interieur. Ja, ze heeft het geweldig getroffen met deze kamer. Waar vond je elders die meubeltjes... voor een huiskamer! Kleine lage fauteuils en dat glimmende ronde tafeltje. Nog niet lang geleden kon ze dit alles enkel achter de ruiten van de groote magazijnen bewonderen. Het was wel een beetje... duur, de kamerhuur... Nou niet zeuren!; ze had het toch alles precies uitgerekend. Wacht, de groote lamp uitdraaien, fijn nog een half uurtje schemeren en dan naar bed. Ze heeft het licht uitgedraaid en zit nu wat te soezen, lui achterover in één der fauteuiltjes. Dit moest er nog komen... en dat, een paar etsen langs den muur, dan eerst zou haar hokje geheel klaar zijn.

Het is veertien dagen later, weer avond en ze heeft vriendinnen op bezoek; een inwijdingsfuifje. Natuurlijk heeft ze Loek genoodigd, daar gaat ze wel het intiemst mee om de laatste weken, en dan is er Marie, een kennis van Loek. Ja Suze heeft ze wel moèten uitnoodigen. Die is haar collega, ze werkt er den geheelen dag mee samen; zelf kletste ze te veel over het nieuwtje: haar kamer — waar het hart van vol is, nietwaar! — enfin, toen kon ze haar eenvoudig niet meer passeeren. Maar achteraf vindt ze het toch een stommiteit. Suze past heel niet in deze luchtige vroolijkheid. Ze zit er stijf en onwennig bij. Ja, nu is Loek juist wel een beetje erg uitbundig, dat uitzinnig gelach om niets. En die Marie met haar schel gegichel. Ze schrikt op...

„Zit je te suffen?", spot Loek.

„Neen." Ze kleurt. „Ik... ik dacht aan...," hakkelt ze.

Druk gelach, ze lachen haar uit. Dan heeft Loek weer het hoogste woord. Die doet een verhaal doorspekt met gekruide uitdrukkingen, en toespelingen die minnetjes aandoen. De gastvrouw geneert zich wel een beetje voor Suze. Neen, aan zich zelf bekennen doet ze dat niet; dan is Suze de zondebok. Dat is een kleinzielig schepsel, bekrompen, in één woord: een hark. Maar inwendig... Inwendig?

Haar gasten zijn vertrokken. Ze staat onder de lamp, bij het ronde tafeltje. Gedachtenloos neemt ze een bonbon van het bijna leege schaaltje. Daarbij kijkt ze omneer in 't spiegelend tafelvlak. Ze schrikt. Een niet direct vroolijk gezicht heeft ze. Even klopt haar hart sneller. Och onzin! duwt ze de bedenkingen weg. Ze schikt heur haar wat... Moeder moest altijd lachen wanneer ze dat deed, zoo kort voor het slapen gaan... Hè, hoe komt ze er nu bij zoo te denken? Het verleden is immers dood en begraven.

Ze gaat zich langzaam ontkleeden. Die Suze ook... Ze staat bewegenloos, haar japon half over het hoofd. Het was net of die haar wat te vragen had, ze draalde zoo bij het weggaan. Zou ze...? Dat wicht moest zich maar met haar eigen zaken bemoeien. Wild rukt ze aan haar japon. Het is maar goed dat ze het niet gedurfd heeft, want, reken maar, ze had van zich afgebeten... vast! Maar in bed gaat ze er over liggen piekeren wat Suze haar dan te zeggen heeft. Ze kan het raden, maar ze wil niet. Suze is ook eenig dochter van arme ouders. Heel arm!; dat kan je bemerken

aan haar kleeren, aan de kousen vooral, die zijn één en al stopsel. Ze heeft natuurlijk al haar geld thuis afgegeven; in naam een bescheiden zakgeld, maar naar waarheid... Ze kent dat... uit eigen ervaring. Dom schepsel! Waarom trok ze er ook niet uit? net als ze zelf gedaan heeft. De ouders kregen dan immers meer steun. En je was vrij, vrij om te doen en laten wat je wilde. Je keek dan ook niet tegen de ellende thuis aan; dat bekrompen leven, wat je op den duur gek maakte. Neen, dan beter zoo... jezelf zijn. En ze leden toch geen schade thuis. Het was heel gewoon, zoovelen deden het, juist om te helpen... Waarom durf je dan niet meer thuis komen? waarom mijdt je dan je ouders? Ze krijgt het warm, er dringen tranen achter haar oogen. Onbewust verfrommelt ze het beddelaken in haar geknuiste handen. O, waarom zijn ze ook zoo hopeloos gewoontjes, zoo plat... En moeder met haar straffe preeken van rechtvaardigheid, met de klemmende ouderwetsche begrippen, waarin je leefde als in een bankschroef. Dit en dat kwam niet te pas, leven zooals God het van je eischte. Waarom gaf het dan zooveel genot, welks genieten zonde heette? Niet naar het kwade moet het leven zich richten, doch naar het goede. Dit heeft vader eens gezegd, dat onbeteekenende, nietige kereltje heeft haar met die woorden eens verbaasd. Waarom huilt ze nu? zot die ze is. Moeder... Dat geheimzinnig sterke verlangen, het baant zich zelfs door haar egoïsme een weg. Ze is nu enkel nog maar een groot dom kind, een trots kind bovendien.

Ze heeft haar ochtendje, haar vrije morgen. Die is onder geen gunstige voorteekenen begonnen. Ze heeft liggen woelen den geheelen nacht en met het gloren van het licht waren er tranen. Nu ze voldoordrongen is van het nieuwe, komt het schrijnen om het gemis van zooveel lief ouds. Ze hoort het zingen van den waterketel niet meer, een zingen zooals dat het enkel thuis kan doen; ze ziet moeder niet meer bedrijvig heen en weer loopen; die komt haar ook niet wekken, glimlachend manen, nu toch eens eindelijk op te staan... Flink zijn, dwingt ze zichzelf, niet zeuren!

Maar loopt ze in de volle drukte toch eenzaam door de stad te kuieren, dan is het weer mis. Suze die heeft het gisteren na lang aarzelen ineens resoluut gezegd: het is gemeen zooals jij je ouders behandelt. Nu hebben ze ruzie. Maar niet Suze, zijzelf draagt schuld, zoo eerlijk is ze nu wel. Ach ze is geen meisje, dat de dingen lichtvaardig neemt. Lang, heel lang heeft ze geaarzeld, haar grieven stil verbeten. De meest tragische fout is de aarzeling, het wikken en wegen van het kwade, dat dan niet als kwaad voorstaat. Ten laatste moet je dan ondervinden om het leelijke te kennen. Het is dan te laat! Te laat? Ja, er was een zeker soort moed noodig de fout te maken, maar de weg terug... Zoo loopt ze bitter te peinzen, pijnlijk bewust de ellendige leegheid van haar dagen. Een mensch kan niet en nooit alleen voor zichzelf bestaan. Zoo'n dwaasheid wreekt zich. Waarom staan de dingen die zij vroeger hekelde, juist die, haar nu zoo warm voor. En het nieuwe? Het is één groote leugen. Alleen de plichten dragen een menschenleven, zijn verlangens zijn niet altijd betrouwbare bakens. Dat zijn ze maar zelden, vindt ze in haar nieuwe wijsheid. Ze is treurig, eenzaam en bitter ontgoocheld.

In nog een huis is ook de dag begonnen met schreien. Een stijf gehouden hart is dan op eenmaal losgebarsten, zoo ineens, zonder waarschuwing. En vader Bogers, dat kleine nietige kereltje, hij voelt zich groeien in dit oogenblik. Zoo vertwijfeld heeft hij zijn wat bazige vrouw nog nooit gezien. Hij gaat haar niet troosten; ze moet zichzelf hervinden, weet hij wijs. Ja hij mag dan klein zijn, een nieteling, zoo kalmpjes weg heeft hij toch maar een juist oordeel. Wel is hij verlegen met de situatie, die toch ook weer zijn immer wel wat in de verdrukking levende eigendunk streelt. Hij heeft zijn postuur niet mee, is geen man van veel woorden en zoo kon het, dat zijn forsche vrouw meer over hem moederde, dan hem als echtgenoot erkende. Het was goed gegaan tot nu toe, tot dat met Annie. Moeder werd geplaagd door zelfverwijt. Dat heeft hij met zijn pientere oogjes al bekeken. Ze is van binnen zoo zacht als boter, zijn bazige vrouw. Op haar drukken de zorgen, dat is haar eigen overtuiging. Net of hij die nooit deelde; maar ja, hij kan dat zoo niet uiten, ook nu niet. Hij is geen mensch van misbaar. Dat nu toch ook de tranen achter zijn oogen dringen, och, hij is vader, maten en gewichten bestaan dan niet meer. En leeft in hem geen smart, waar hij haar stil draagt? Maar

hij kan gelooven: het zal alles nog wel goed komen. Wanneer hij bidt dan is het benepen, als een kind; zijn vertrouwen is evenredig groot. Moeder de vrouw kan bidden met een zelfbewustheid, die hij haar vaak benijdde, maar nu... Hij is een klein beetje verbaasd. Sommige dingen gaan ook te ver boven het menschenverstand uit om te begrijpen. Vaagjes heeft hij wel eenig besef, kent hij reden en oorzaak, maar hij praat er niet van. Eigenwijze zoekers moeten zelf vinden. In hem leeft een stoute gedachte: misschien is het wel goed... dit alles. Hij gelooft vast in het onvermijdelijk goede van al het kwade. Een gedachte, natuurlijk ook te dwaas om uit te spreken. Stel je voor, moeder, die al het booze zoo streng veroordeelt. Ja, ja — hij staat met z'n hoofd te knikken — het kwaad straft zichzelf, zoo is het. Maar daarmee is zijn Sofie niet geholpen. Hij kijkt neer op het gebogen hoofd, op de breede, schokkende schouders. „Nou, nou," mompelt hij en legt verlegen, schuw welhaast een onzekere hand op haar arm.

„Laat me!", zegt ze wegschuivend, tusschen snuiven en snikken door. Het krenkt hem niet, Sofie is nu eenmaal zoo, ze wil niet door hem getroost zijn, dat gedoogt haar trots niet. Hij tuurt dan strak naar het plafond en met zijn hand aan zijn kin denkt hij diep na. Eerst wanneer zijn oogen gaan tranen van het felle staren, ziet hij weer omneer. Sofie is wat bedaard, ze staat voor den spiegel met haar dikbehuilde oogen en kamt heur verwarde haren. Dan gaat ze stil bezig voor het ochtendbrood. Onder het eten komen de grieven los. „M'n eenig kind," zegt ze dik en haar mond trilt. Ook het mijne, denkt hij, maar hij zegt niets en hoort stil aan. Het zal haar verlichten wanneer ze zich eens uitspreekt. „Dat heb ik nou zooveel jaren teleurgesteld verwacht. Ik kwam in opstand tegen God, zoolang dat het duurde en nou..." Ze kan welhaast niet verder; traag biggelen tranen langs haar opgeblazen, bleek gezicht. „'t Is toch mijn kind, mijn eigen kind."

Hij zit te knikken, werktuigelijk, want zijn gedachten zijn elders. Hij heeft een plan, dit al dagen lang overdacht en nou Sofie zoo ellendig is, zal hij de moed hebben het uit te voeren.

„Je moet er is uit," zegt hij listig, want hij wil haar weg hebben dezen morgen. „Is wat afleiding hebben; ga een uurtje naar 'et ouwetje, het zal je beslist goed doen enne... jullie kunnen dan samen is wat praten."

Ze kijkt hem wat verbaasd aan, maar knikt dan toch van ja.

„Ga meteen; ik zal de vaat wel doen," zegt hij ijverig en bang dat ze toch nog te laat weg zal gaan.

Met een half uurtje is hij dan alleen in huis. De vaat roert hij niet aan. Neen, zoodra had Sofie niet de deur achter zich dicht getrokken of hij is druk in de weer zich netjes aan te doen. Het wordt een driftig zoeken naar dit en dat, z'n schoenen kan hij niet vinden. Dan maar op de pantoffels de deur uit. Een boord? Hoe lang geleden droeg hij een boord? Het was toch pas twee dagen terug Zondag. Hij vindt er één, veel te wijd, niet al te schoon meer. Hij kan het niet vast krijgen, geen bezwaar, laat maar slingeren, de das zal het zaakje wel bij elkaar houden. Wanneer hij dan na een kwartier van ingespannen bezig zijn eindelijk klaar is, monstert hij zich voor den spiegel. Hij moet er netjes uit zien, Annie moet zich niet voor haar vader behoeven te schamen. Dan gaat hij op weg, eerst vlug doorstappend, dan steeds trager en trager. Hij krijgt het warm, een warmte van binnen uit en die zweet zet. De voorbijgangers kijken glimlachend zijn grappig aandoende verschijning na. Het is een koddig kereltje met zijn gekleede jas aan en dan op pantoffels! — een leuk oud ventje, maar met een wel wat bedrukt gezicht. Hij vindt Annie niet thuis en besluit dan maar te wachten. Daar staat hij dan ineengedoken op de stoep, een levende grap met ernstige oogen. Hij wacht een uur, nog langer; wachten zal ik, al duurt het den geheelen dag, denkt hij koppig. De gedachten leven achter het stille masker van zijn gezicht. Daar kwijnt zijn hoop en groeit de twijfel. Annie zal het niet prettig vinden hem hier aan te treffen; ze had toch wel naar huis gekomen wanneer ze naar haar ouders verlangde, dus... Dan ziet hij haar ineens. Ze is nu achter die passeerende tram, ze steekt den weg over en zal dadelijk hier zijn. Het hart klopt hem in de keel, maar uiterlijk blijft hij rustig. Wat moet hij haar zeggen? wat was hij ook weer van plan te zeggen?, denkt hij angstig. Het is heelemaal mis met hem, hij is alles vergeten, al de tevoren zorgvuldig overwogen zinnen. En daar is ze

dan ; o, ze schrikt... Hij zou haar willen beetpakken, zou haar mee naar huis willen trekken, naar Sofie... naar huis ! Maar zijn handen blijven beverig in de zijzakken van zijn jas plakken. Het is mistig voor zijn oogen en het doet hem vreemd pijn zoo tegenover zijn dochter te moeten staan.

„Vader... !" Annie is bleek geworden, ze staart met groote oogen. En wat week wordt haar hart, wanneer ze ziet. Dat is echt vader, vader in zijn altijd wel te wijde kleeren, met geen flauw begrip hoe een mensch eigenlijk gekleed dient te gaan, met een altijd verontschuldigde trek op zijn gezicht. O wat heeft ze dat erg gemist, die warmte van een bevend medelijden om zijn simpelheid. Een medelijden dat vaak overbodig bleek, wanneer hij haar verbaasde door zijn zuiver begrip. Hij is groot in alles waarin een klein mensch groot kan zijn. Dat is de grondtoon van haar verwarde gedachten. Ze is trots op hem, trots omdat ze van hem houdt, omdat ze zijn dochter is. Maar haar schaamte, haar roode diepe schaamte, die doet haar de oogen neerslaan in afwachting van het verdiend verwijt.

Er komt geen verwijt, enkel een beverig, hunkerend „Annie". Dan zien ze elkaar aan, vol en de oogen verhalen stil het verzwegene.

Er groepen nieuwsgierigen om hen heen. Het kan Annie niet schelen, ze bemerkt het niet eens.

„Kunt u mij vergeven vader ?", zegt ze haperend.

„Het is niet aan mij te vergeven," antwoordt het mannetje dan na lang aarzelen. En dat is dan niet, dat zijn hart niet ruim is en hij heeft het ook kleurend gezegd. Het viel hem niet licht zoo te spreken, maar hij dwong er zich toe God te erkennen in dit oogenblik, wijl hij vond dat dit recht was.

Annie heeft hem begrepen. Alles zal weer goed worden, alles ! Wanneer ze samen haastig op huis aangaan, dan eerst gaan de nieuwsgierige omstanders uit elkaar. In onnadenkendheid zijn de menschen vaak zoo noodeloos wreed.

Het heeft Annie wel even gespeten toen zij haar kamer weer ontruimde, even maar, want thuis was dadelijk moeders hartelijkheid, een gansch nieuwe, en de groote tevredenheid van vader. Vader, die van den zolder een hoekje afschutte en haar daar zoo een kamertje maakte. Daar heeft ze haar spulletjes heen gebracht en nu mocht ze een diepe, echte voldoenig smaken, een voldoening zonder nare bijgedachten. Neen het spijt haar niet meer. Dat kan ze met een gelukkig lachje overdenken. Vooral dezen avond is het fijn gezellig thuis. Moeder en Suze, die er ook is, hebben ieder een handwerkje ; zelf leest ze een boek en vader rookt zijn pijp. De kachel staat rood en bromt en snort onder aandrift van den fellen wind buiten. De wind die ook den regen tegen de ruiten doet kletteren. Ze luistert er naar ; lacht zachtjes, en kleurt licht wanneer de anderen haar dan aanzien. Die begrijpen en keeren zich stil glimlachend weer tot hun eigen bezigheid. Moeder en Suze tot hun handwerkjes en vader naar zijn gedachten en zijn pijp.

L. MACOR

JONGE DANSERES

Ze danst op haar tenen.

Een geur draagt ze mede
van wijnrood fruit.
Haar dans is een bede
van blank geluid.
Het kleed om haar leden
verdroomt haar huid.

Zo danst ze. Eén schrede
voor satan uit.

Hij zal haar vertreden,
zo Christus niet heden
haar neemt tot bruid.

NIEK VERHAGEN

MIJN TROTTOIR

Ik ben bezig mijn voorkamer te stoffen. Ik wuif mijn stofdoek uit het raam. Ik wuif niet tegen iemand, want er loopt nog niemand op straat, op de rijweg niet en ook op het trottoir niet.

We hebben nu een trottoir in onze dorpsstraat, zoo'n keurig bazaltine tegelpad.

Er was altijd een zand-voetpad : het was òf stoffig òf modderig. Dat was niets gedaan ! Ook zoo... eh *ordinair*, hè ? Zoo achteraf-dorpsch. Je woont nu een stuk deftiger met een trottoir voor je huis. Bij m'n zus in de stad zeggen ze „de stoep", maar wij hier spreken van „ons trottoir". Ja, in sommige opzichten zijn we deftiger dan de stadslui. Veel gezelliger nu met een trottoir : de voorbijgangers loopen dichter langs je raam, je kunt ze beter opnemen en komt meer met je denken in hun levens.

De meeste van mijn menschen zijn abonnées op het trottoir; 't zijn steeds dezelfden, die passeeren.

O, er loopt ook wel eens een vreemdeling voorbij, maar dien beschouw ik ook niet anders. Ik verdiep me er niet in, wie of wat hij mogelijk *is*. Ik heb het druk genoeg met mijn geregelde klanten. —

Kijk, daar komen ze weer aanschuifelen, mijn beide oudjes, net als iedere ochtend om half acht. Ze gaan naar een dokter.

Hij loopt rechts aan de kant van het hek : klein heertje, kaarsrecht ; bolhoedje op het spichtige, witte haar : zijn puntig baardje is ook wit.

Naast hem, haar arm door de zijne, loopt zijn vrouw, langer dan hij, gebogen ; net of die twee menschen in letterlijke zin naar elkaar toegegroeid zijn. Zij is altijd net gekleed met een niet al te ouderwetsche mantel en hoed.

Zij knikt tegen me : hij maakt ook een groetbeweging, maar blijft voor zich uit staren. Hij is blind.

Hoe lang gaan ze nu al trouw samen iedere dag mijn woning voorbij ? Hoe lang gaan ze al samen door het leven ?

„Oude trouw", pleegt de redacteur van ons plaatselijk blad boven de afbeelding van een gouden bruidspaar te zetten.

„Aandoenlijke trouw" heb ik al lang geschreven boven de hoofden van mijn oudjes.

Ik weet, hoe ze heeten. „Izaks". Heb ik 't aan iemand gevraagd, omdat méér dan nieuwsgierigheid me drong ? —

Nu hebben mijn beide oudjes er nog een groot verdriet bij gekregen. Ik las het in de krant. Eén van hun twee dochters, zelf moeder van vier kinderen, is gestorven.

Ik bekijk ze nòg intenser nu. Loopt het oude heertje niet nòg rechter en zijn zijn oogjes wat roodomrander ? Is de rug van de oude juffrouw niet nòg dieper gebogen en bewegen ze zich niet langzamer voort ?

Och, verbeelding ! Maar ik heb de zekerheid, dat de last van deze oude pelgrims zwaarder is geworden. Toch ben ik getroost, want die overlijdensannonce begon met : „In de volle verzekerdheid des geloofs..." Hun kind ging hen dus vóór naar de Hemel. Dan weegt mij de zorg voor deze beproefden niet meer zoo zwaar. Als zij toch deelen mogen in de Eeuwige trouw van onzen God.

Zoo'n eiken vensterbank vol bloemen geeft toch veel werk iedere morgen. 'k Heb de plantjes allemaal zelf gekweekt : je hecht er bijna aan. Vooral als je niet veel hebt, om je aan te hechten. Om dieren geef ik niet.

Lieve help, wat hebben die twee al weer een schik op de vroege morgen : gaan naar 't station, leeren in de stad. Stevig gearmd loopen ze, de tasschen onder de vrije arm : ze stappen met veerkrachtige pasjes, mijn twee bakvisschen. Ze groeten nooit : daarvoor hebben ze niet de geschikte leeftijd.

De kleinste is blond en kijkt de wereld onvervaard in met haar blauwe oogen : de grootste is donker en ziet er altijd een beetje verlegen uit. Wat kunnen ze toch *lachen*. En kinderen (goed dat je 't niet hoort) wat ben je twee echte vriendinnen. Je houdt van elkaar, onbevooroordeeld, je weet alles van elkaar, voorzoover je van je zelf iets weet. Je praat over vele dingen : dingen van huis en van school en van de straat, je fluistert saampjes over dingen, die je moeder niet heelemaal weet......

Dat was laatst niet aardig van jou, blondje, dat je vriendschap aangeknoopt had met dien jongen met zijn groene plus-fours. Je had alleen maar oog en oor voor hem : je vriendinnetje liep met zoo'n erge kleur

naast jullie. Wat vond zij ervan? Maar zeg, toe bemoei jij je nu toch enkel met haar. Zoo'n meisjesvriendschap is zoo kostelijk en duurt dikwijls toch al zoo kort.

Als puur-vreemden kom je later allicht tegenover elkaar te staan: je denkt er dan met weemoed aan terug, maar de belangelooze genegenheid komt niet weerom.

Met een vreugdig gevoel zie 'k jullie gaan. Je hebt nog geen zorgen of 't moet zijn over je werk voor school en je repetities en straks moet je je diploma halen.

Nadien — gaat langzamerhand de levenspoort voor je open. Ik ging er ook eens door.

Ik zocht het leven te kunnen dwingen, maar het leven of liever God dwong mij. Ik leerde aanvaarden uit Zijne Hand. Zullen jullie dat ook nog eens leeren?

Twee, drie, vier, vijf paar klepperende klompjes. Daág! Ik wuif nu echt met mijn stofdoek. Zeg, wat zijn jullie vandaag *vroeg!* Je wilt natuurlijk nog een lange poos spelen op het schoolplein.

Dat dikkertje met haar donkere ponniehaar en dat tengere dingetje met de blonde vlechtjes loopen weer voorop. Het zwartkijkertje draagt een groote papieren zak. Ah, daarom stappen ze zoo parmant. Z'is natuurlijk jarig en mag tracteeren op school, op pinda's, goedkoopste tractatie. „Veel plezier, hoor kind, vandaag!" Jan en Geert en Grietje en Derk en Aaltje en Albert en Douwe en Lenie en Harm...

Die grootste jongen met z'n leuke kop heeft altijd 't hoogste woord. 'k Noem hem Baasje.

Hij wil altijd met heldendaden voor de dag komen. Maar zijn eigen zijn gauw uitgeput. Dan laat hij zich voorstaan op zijn Vader.

„Mien Vao zee, dat het ies zóó dik was, dat er wel een peerd en waogen op rieden kon!"

„Mien Vao is wel 'es heelemaal in Rotterdam west..."

„Och mien jong, mien Vao is zóó stark, dat hij..." alles op branietoon.

Goed zoo baasje, dweep jij maar met je Vader, maar ik vrees, dat je het „Vao" thuis wel eens braaf lastig maakt.

Eergisteren liep er een nieuweling bij de troep.

Baasje had het met hem aan de stok.

Die nieuwe jongen was ook niet voor de poes.

Vlak voor mijn venster waren mijn trottoir en ik getuige van een formeele vechtpartij.

Hu, wat takelden die twee belhamels elkaar toe.

Gistermiddag kwamen de aartsvijanden aanslenteren uit school met de armen om elkaars schouder geslagen en ieder sabbelend aan een stuk zoethout.

Als volwassenen zeg je tegen elkaar: „aangename kennismaking" en je gaat elkaar beleefd uit de weg. Kinderen doen anders.

Kinderen zijn ook geen groote menschen in zakformaat: 't zijn menschen... in de grondverf. De vernis komt er later op.

Kom menschen, ik moet naar mijn keuken. De melkboer draait ook juist mijn hekje binnen. —

Om half elf ben ik weer in mijn voorkamer met mijn kopje chocola en mijn aardappelmandje.

Op mijn trottoir wandelt een dame voorbij met twee kinderen.

't Is de nieuwe doktersvrouw of liever de vrouw van den nieuwen dokter. Ze is jong en mooi. Rijzige figuur, donker uiterlijk, mooi gekapte krullen op het achterhoofd. Dat beige mantelpak kleedt haar keurig: wat draagt ze een aardige hoed met bruin fluweelen linten onder de kin vastgeknoopt. Ze ziet er altijd elegant uit. Wat heeft ze snoezige kinderen. Het kleine meisje trippelt voorop in een zacht-blauwgesmockt manteltje en bijpassend hoedje. De boy zit in het klapkarretje: kijk 'em er tevreden uitzien met zijn snoezig slobpakje. Wat een lieve jongen.

Ik vind deze menschen... om te benijden.

Kijkt mevrouwtje een beetje verveeld?

Och wel nee, waarom zou ze?

Ze ziet er niet vroolijk uit.

Zou ze *ook* het een of ander verdriet kennen. Of zorg? kent zij ook... strijd?

Zou zij ook weten, waarheen te gaan met het kruis? Ik hoop, dat zij het weet. Dan is ze waarlijk te benijden.

Hé, hij heeft vandaag een hoed op in plaats van zijn ruite-pet. Ik bedoel, *mijn lieve jonge vriend.*

Nee hoor, meisje, dat zeker weer 'es overgekomen bent en nu aan zijn arm hangt, je behoeft heusch niet jaloersch te wezen.

Ik vind het veel te fijn, dat je je jongen trouw bent gebleven al die tijd, toen hij in een tentje lag naast zijn huis. Een lief, dapper kind vind ik jou. Je hebt meegeholpen hem te genezen. Je liefde. —

Elke dag wandelt hij nu, kalmpjes en met een dikke jas aan. Hij ziet toch nog bleek.

Deze groote jongen moet ook dikwijls boodschappen voor zijn moeder doen.

Drie schoendoozen halen en er twee terugbrengen. Brieven posten. Met een karbies naar den kruidenier.

Je rookt warempel een pijpje en je meiske met een kort pluche manteltje en hoedje met een voiletje leunt een beetje tegen je aan. Dit is een goede dag. Dit is een goede tijd voor je: de tijd van langzaamaan beter worden.

Maar dan? Zal je werk hebben? Of zal straks die vreemde ziekte, de werkloosheid, je aantasten?

Waarom begon je toch ook zoo vroeg met een meisje? O, ze is lief, daar niet

Wat maak ik me ook bezorgd... God, die de draden van het wereldgebeuren in Zijn Handen houdt, houdt ook de draad van jullie bestaan vast.

Vertrouw je op Hem? Dat is het eenigste, wat ik toch wel van je zou willen weten, jong paar!

's Middags zit ik vlakker voor m'n raam: achter mijn geraniums, die dezelfde kleur, rose hebben als het piete-peuterige borstrokje, dat ik brei voor... eentje, die nog komen moet.

Daar loopt me die rare hond van Schoten dwars over mijn bloemperk: ik tik aan 't raam en heb maar amper tijd om de nijdige trek op mijn gezicht weg te doen en vriendelijk te knikken tegen juffrouw Schoten, die zorgelijk groet.

Dat vrouwtje houdt mijn trottoir ook wel warm met haar sloffen.

Ze loopt gejaagd: haar oogen liggen diep achter de brilleglazen.

Eerst liepen ze altijd samen mijn huis voorbij: de wed. Schoten met haar vroolijk dochtertje. Toen keek juffrouw Schoten ook opgewekt.

Maar Annetje vierde onverwacht haar bruiloft en Annetje is nu al vrouw en moeder.

Dat is zoo allemaal een beetje te vlug gegaan en nu ligt Annetje al weken ziek en het kindje sukkelt ook. En ziet juffrouw Schoten er moe en afgetobd uit. Zij draagt veel naar Annetje toe; 'n mandje waschgoed, 'n emmertje melk of 'n schaaltje in beide handen. Ze blijft dikwijls lang weg. Soms helpt iemand haar iets dragen. Zoo'n lange sloeber van een vent. Annetjes man. Steuntrekker.

Hoe konden deze twee jonge menschen zich zelf ook zoo vergeten...? Waarom dit kwaad bedreven...? Nu zitten ze...

Wie van ulieden zonder zonde is...

Bij den Heere is vergeving, opdat Hij gevreesd wordt. Maar... kennen zij Hem?

Vrouw Schoten, hebt u bij al uw trouwe moederliefde soms toch vergeten, uw dochtertje te wijzen op Hem, die het verkeerde wil helpen overwinnen? Wijs je haar nu ook wel op den machtigen Helper in de nood? Je muilen klepperen haastig over mijn trottoir — maar ken je ook die andere haast — *om uws levens wil?*

Zoo kranteman, ja, ook dag! Ik geloof, dat de omroeper van het A.N.P. 't veel gemakkelijker heeft dan jij. Jij bent altijd op pad en verspreidt alle soorten nieuws. Jou spreek ik wel eens aan mijn deur, maar onze conversatie bepaalt zich uitsluitend tot het weer. Voor jou een heel belangrijk onderwerp. Maar met dat al weet ik van jou niet veel meer dan dat je een blauwe schipperspet draagt boven je bruin-rood gezicht, dat je rug, die in 'n kraalschroten jasje zit, erg rond is en je handen verweerd.

Fijn hè, dat 't trottoir er is. Ik waardeer 't erg voor jou, hoor. Stel je 't ook op prijs? Een mensch went zoo gauw aan goede, mooie dingen, hè? Maar aan minder mooie wen je ook! Gelukkig maar.

Het heerlijk-zachte gevalletje schiet al op. Ja — 't moet ook — mijn nichtje heeft al 't andere klaar.

Wat? Is nu de school al uit? Die dikke meester komt er tenminste aanschommelen.

Man, man, ga toch wat op diëet. Je bent net een wandelende rollade.

O, zij heeft hem al weer ingehaald, de magere juf van de kleuterschool met haar aardig gezichtje. Mij dunkt: zij wil graag met hem.

Maar hij met zijn proporties — hij zal zich 't heusch niet moeilijk maken om een

meisje, een vrouw.

Nee juffertje met die kleuters aan je hand, ik denk niet, dat je hem in kunt palmen, al kijk je hem nog zoo vriendelijk aan, uittartend vriendelijk.

Ik zou je overigens graag geluk gunnen: je bent niet jong meer: je verlangt naar een eigen boeltje, naar eigen *kinderen.*

Toe laksche man, kijk toch eens naar dat pientere vrouwtje.

Oh nee maar, dat ontbreekt er nog maar aan, dat ik huwelijksmakelaresse zou zijn.

Alles goed en wel, trottoirtje, maar daartoe krijg je me niet, hoor!

Zouden die twee elkaar nog eens krijgen? Als ze voor elkaar bestemd zijn, dan wel. Als God zelf ze voor elkaar bestemd heeft.

Druk is het zelden op mijn trottoir: toch passeeren er de heele dag door menschen.

Groote, kleine, oude, jonge, rijke en arme menschen. Mannen. Vrouwen. Meisjes. Jongens. Boeren. Burgers. Arbeiders.

Niet allemaal boezemen ze me belang in. Sommigen „bestudeer" ik.

Iemand is er en komt telkens langs, die me sterk interesseert. Ik zie niet graag, dat hij mijn hekje voorbijloopt. Mijn hart klopt soms van verlangen en *als* hij naar mijn deur loopt, ben ik heel vlug bij de... brievenbus en zoekt mijn oog steeds weer 'n lichtblauwe envelop van de luchtpost: als ik dan mijn plaatsje aan het raam weer heb ingenomen en de brief lees van mijn kinderen in Indië, heb ik een heele tijd geen belangstelling voor mijn trottoir; hoewel mijn zoon en schoondochter met hun vier kinderen twaalfduizend kilometer van me verwijderd zijn, zijn ze me toch nader dan de voorbijgangers op twee meter afstand.

Kent een moederhart wel *afstand?*

A. MEESTER

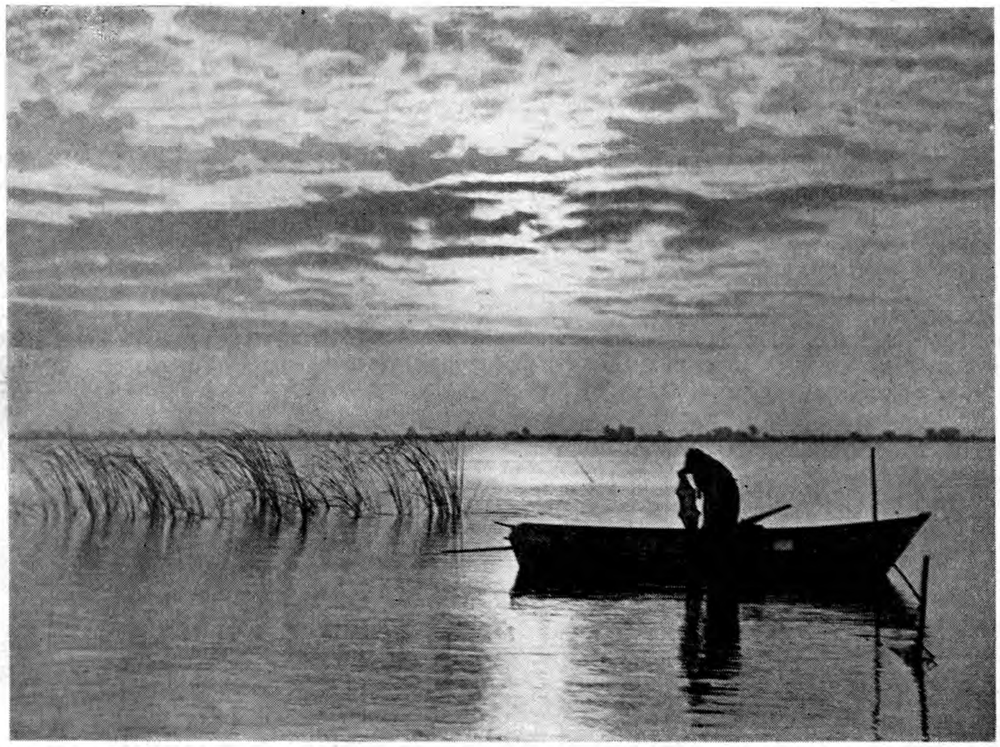

Palingvisscher bij zonsopgang — Foto M. Miché

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Prof. Y. Frolov. **Visschen die telefoneeren.** Deventer, N.V. U. M. Æ. Kluwer. 1938.

Van den Russischen bioloog Frolov vertaalde (uit welke taal?) John Kooy een tiental populair-wetenschappelijke opstellen, waarin allerlei onderzoekingen betreffende dierlijk leven worden beschreven. Veel van hetgeen in deze goed geschreven stukken voorkomt, weten wij al uit de talrijke, oorspronkelijk Nederlandsche werken. Maar er staat toch hier en daar wel 't een en ander, dat onzen lezers wel nieuw zal zijn. Als illustraties heeft het werkje slechts teekeningen. De beschrijvingen en beschouwingen zijn hoogst populair gehouden en dat maakt 't boekje leesbaar voor de eenvoudige lezers, die 't zich om z'n geringe kosten ook kunnen aanschaffen. De boektitel is die van een der opstellen en had dus beter door een andere vervangen kunnen worden. Daarbij komt, dat in bedoeld essay van telefoneerende visschen geen sprake is, doch van visschen op welke men met behulp van een telefoontoestel waarnemingen heeft verricht.

Dr. J. G. Menken, **Spaar u zelf.** Zwolle, La Rivière & Voorhoeve. 1938.

In zekeren zin vult dit werk de eerder bij deze firma uitgegeven geneeskundige handboeken aan. Het evenwel „een practisch handboek voor het leven" te noemen is niet juist. Want het werk, dat zichzelf uitdrukkelijk „populair geneeskundig" noemt, dient de voorlichting van den leek. Een zeer goede bedoeling. Allerlei vragen, die de gezondheid en het ziek zijn raken, die de aard en het verloop van bepaalde ziekten betreffen, worden in dit werk op heel eenvoudige wijze beantwoord. De inhoud van het werk wordt gevormd door een reeks van 56 korte hoofdstukken, die allerlei nuttige inlichtingen verschaffen. Een boek voor het gezin om geraadpleegd te worden telkens als men voor 'n moeilijkheid of een vraag staat.

De poging, het betoog van den auteur te illustreeren, is hopeloos mislukt. De teekeningen van Jan Wilmink zijn een voortdurende ergernis omdat ze als teekeningen *volkomen* ontoereikend zijn en bovendien in dit boek heelemaal niet op hun plaats.

Carl Crow. **Vierhonderd millioen klanten.** Amsterdam, Em. Querido U. M. 1938.

Het ontbreekt ons niet aan boeken over land en volk van China. Maar een werk als dit bezitten we nog niet. Men herinnert zich onze besprekingen van Ernst Cordes' uitnemend boek over Peking? Het werk van Crow, dat we hier thans aankondigen, completeert het als 't ware omdat het er de meest volkomen tegenhanger van is. Crow is vijf en twintig jaar lang in China reclame-agent geweest en heeft allerlei aspecten van het Chineesche leven en de Chineesche mentaliteit leeren kennen. Met zulk een kennis gewapend zouden velen een goed boek kunnen schrijven. Maar Crow schrijft 't zijne op een der weinige wijzen, die ons drie en een half honderd bladzijden geboeid doen lezen. Zijn schrijftrant is in hooge mate anecdotisch. Voortdurend verhaalt hij uit zijn veeljarige ervaring en practijk en dat doet hij zoo vlot, zoo geestig, zoo amusant, dat de lezer, gepakt, verder leest. Het aardige van dit boek is, dat het China en de Chineezen op zoo origineele wijze doet kennen en: wáárlijk doet kennen, d.w.z. het leven der menschen doorlicht. Ik vind dit boek van dezen scherpzinnigen, goedmoedigen en bekwamen reclame-expert een van de allerbeste werken over het Chineesche volk en hoop zeer, dat de dikte van 't boek niemand zal afschrikken. De teekeningen sluiten zich geheel aan bij den aard der vertelling.

Elisabeth Bergstrand - Poulsen. **Het groote weefsel.** Amsterdam, J. M. Meulenhoff. 1938.

Het groote weefsel is het leven. God weeft het, maar de bedoeling, den zin ervan is moeilijk te verstaan. Maar dat God liefde is houdt den mensch op de been, het geeft hem, het rechtvaardigt zijn vertrouwen in de gang der gebeurtenissen. Dit is, zeer in 't kort, het motief van dezen, zeer goed uit het Zweedsch vertaalden

roman. De weefster Lena en de schilder Peter zijn de hoofdfiguren van een groep. Hun levenspaden kruisen elkaar. Ze hebben elkander (onbewust) lief al zijn ze in alles volkomen elkaars tegenstelling. Lena ziet orde en zakelijkheid in 't leven Peter schijnt met zijn heele wezen alle orde en zakelijkheid te verwerpen op de meest krasse wijze. Eerst voor zijn dood erkent hij Gods liefde, erkent hij, dat 't leven geleend goed was. Deze roman is zeer goed geschreven; de personen er in léven, de beschrijvingen van natuur en milieu zijn suggestief. Een zeer goed boek.

L. Farago. **Palestina op de tweesprong.** Amsterdam, Ned. Keurboekerij. 1937.

Tot onze schrik bemerken we, dat we dit uitnemende boek over Palestina tot heden nog niet onder de lezers-aandacht brachten. Dat is een ernstig vergissen want Farago's boeiende beschouwingen van het leven en de moeilijkheden der Joden en Arabieren in 't Heilige land zijn de allerbeste, die over 't hedendaagsche Palestina zijn geschreven. Lásló Farago is een journalist, die Palestina bereisd heeft in dienst van de pers en die 't van alle zijden heeft leeren kennen. Hoe weinig weten wij, courantenlezers van wat er zich eigenlijk afspeelt in de gebieden en met de menschen, waarover onze dagbladen ons iederen dag inlichten. Hebben we er b.v. ooit wel eenig idee van gehad, onder hoeveel uiteenloopende moeilijkheden, met hoeveel strijd en lijden de naar Palestina teruggekeerde Joden daar leven? Wat weten we van de rechten en de aanspraken der Arabieren? Van de verhoudingen? Van de geschiedenis? Van de mogelijkheden der toekomst? Wie over dit alles een betrouwbaar betoog lezen wil bij een flinke serie mooie foto's, leze dit uitnemende boek.

Hertogin van Atholl, **Spanje onder de schijnwerper.** Amsterdam, Andries Blitz. 1938.

Wij kondigden eenigen tijd geleden hier Blitz' A B C-romans aan, die tegen den prijs van f 0 35 per stuk in den handel gebracht werden. Tot heden zijn niet meer dan zes deeltjes in die reeks verschenen. Maar wel heeft de firma Blitz een neven-serie ingezet met haar A B C-actualiteiten. Het uitstekende, goed geschreven en goed gedocumenteerde werk van de hertogin van Atholl over Spanje verschijnt als eerste deeltje in die serie en kost ook f 0.35. Wat het boek zelf aangaat: we kunnen er van zeggen, dat het 't eerste werkelijk goede geschrift over de Spaansche kwestie is, dat tot heden is verschenen. Het is belangrijk beter dan Grondys' journalistieke beschouwing, objectiever dan Kizels roomsche uiteenzettingen om van de diverse communistische publicaties maar niet te spreken. Wie goed georiënteerd wenscht te zijn leze dit goede en goedkoope boek.

Zuster Sonja, **Zoo is het leven.** Amsterdam, H. J. Spruyt's U. M. 1938.

Zuster Sonja begint een bekende te worden. Wel niet op 't gebied der literatuur, maar op dat der lectuur. Haar verhalen en novellen zijn leesbaar geschreven, onderhoudend verteld en juist van zooveel „gevoeligheid", of „sentiment" voorzien dat vooral de dames-lezeressen ze met genoegen ter hand nemen. Van breedvoerigheid is de auteur niet altijd vrij te pleiten, maar haar beschrijvingen van leven en samenleven zijn niet beter of slechter dan die van heele reeksen andere lectuurproducenten. De in dit boek gebundelde 20 novellen — de benaming is niet geheel overeenkomstig den inhoud — zijn geïllustreerd met de illustraties van Grace Plokker die in de sfeer van de vertellingen blijven.

Fr. Engels, **Anti Dühring.** Amsterdam, Uitgeverij Pegasus. 1938.

Dit boek is een strijdschrift van den marxistischen geleerde Engels, waarin hij het Marxisme als wereldbeschouwing verdedigt tegen Eugen Dühring, die daarop een aanval had gericht. Het oorpronkelijke geschrift dateert van 60 jaar geleden. Voor theoretici wel van belang.

Serie „**Groote Nederlanders**", Uitgave V. A. Kramers, Rijswijk Z. H.

De firma Kramers geeft in een serie eenvoudige, populair geschreven biografieën een reeks beschrijvingen van leven en werk van Van Hogendorp, Houtman, Piet Hein, Chassé, Daendels, Lod. v. Nassau, Gener. Dibbets, Jacob Cats, Snouck Hurgronje. Daarmee is een begin gemaakt van een reeks zooals die op 't eind der vorige eeuw door Tjeenk Willink te Haarlem is uitgegeven; van een reeks boekjes van geringen omvang, waarin een beeld ontworpen wordt van de persoonlijkheid en van de beteekenis van figuren uit het staatkundige, sociale, wetenschappelijke en artistieke leven. De serie „Mannen en Vrouwen van beteekenis in onze dagen", die wij op 't oog hadden, omvatte vooral buitenlanders en was ook niet zoo fraai uitgegeven als Kramers serie. We hopen nu maar, dat Kramers in staat zal zijn, de reeks voort te zetten en uit te breiden. De boekjes, die we hier noemden en die geschreven werden door A. J. P. Moereels, Chr. J. H. Maatje, Drs. A. Haak, R. A. Blonk en J. P. D. v. Banning achten we in vele opzichten geslaagd gezien de bedoelingen van de serie. De deeltjes kosten f 0.75 en hebben een portret op 't omslag.

Prof. Dr. H. Kraemer, **Doet het Christendom niet meer te zake?** Nijkerk, G. F. Callenbach, 1938.

Dit boekje verschijnt als Nr. 2 der Sociaal Politieke Vragen en bevat een referaat, gehouden in het Jubileumkamp voor oud-officieren van de jongenskampen der N. C. S. V.

Het thema van dit kamp was: Jezus, de Heer der wereld. De schr. stelt zich en zijn hoorders de vraag, waarom het Christelijk geloof in onze dagen irrelevant is en geeft op die vraag een helder, samenvattend antwoord. Daarna zet hij uiteen, op welke wijze en waardoor het Evangelie opnieuw weer relevant kan worden. Een ernstig, stijlvol, opwekkend woord tot de Christenen van dezen tijd.

Anne de Vries. (e.a.), **Blijde lichten.** Nijkerk, G. F. Callenbach, 1938.

De bundel Kerstvertellingen, die Callenbach onder de Vries' redactie uitgeeft, is een jaarlijksche verschijning. De redacteur-inleider zegt over den inhoud van het werk zelf: „Een Zendings-Kerstverhaal gaat deze keer voorop. Voor het grootste deel willen ook de andere verhalen het kind in verbeelding meevoeren naar verre landen of terug naar oude tijden. In alle vertellingen is gepoogd, de ware betekenis van het Kerstfeest zuiver te belichten." Het keurig uitgevoerde werk bevat vertellingen van N. Faber-Meynen, Joh. v. Hulzen, C. Th. Jongejan—de Groot, J. Kalmijn—Spierenburg, M. A. M Renes-Boldingh, Rie v. Rossum en Alb. Zaaier.

Dra. Sis Heijster. **Opvoedingsmoeilijkheden van iederen dag.** Amsterdam, N. V. Kosmos. 1938.

De schrijfster duidt haar werkje aan als een boek voor moeders en andere opvoedsters. We gelooven na lezing ervan wel te mogen zeggen, dat vele moeders het boek zullen waardeeren. Vooral om de rustige eenvoud van des schrijfsters wijze van behandeling. Wij kondigden in deze rubriek reeds diverse boeken voor ouders en opvoedsters aan, doch meenen, dat dit nieuwe werkje recht van bestaan heeft omdat het zich vooral bezighoudt met concrete, dagelijks voorkomende moeilijkheden. Na de inleiding volgen zes hoofdstukken: Baby, Kleuter Schoolkind, Overgangsjaren, Eigenlijke Puberteit, De Vrouw. Hfst. 5 is 't omvangrijkste. Zeer aanbevolen.

Jan H. Eekhout en A. J. D. v. Oosten. **Moderne Nederl. Religieuze Lyriek.** Lochem, N.V. De Tijdstroom, '38.

De protestantsche Eekhout en de roomsche Van Oosten hebben gepoogd, in dit omvangrijke werk een rijkgeschakeerde bloemlezing te geven van de hedendaagsche religieuze lyriek. We meenen, dat zij daar uitstekend in zijn geslaagd. Het resultaat is een verzenboek, dat een heel bepaalde zijde der Nederl. poëzie belicht. De opgenomen gedichten zijn in vier groepen verdeeld naar de verzen van protestantsche, roomsche, onafhankelijke en marxistische dichters. Wat aan religieuze verlangens, behoeften en aspiraties onder de hedendaagsche dichters leeft is in dit boek tot uiting gebracht.

Sören Kierkegaard, **Weest daders van het Woord.** *Ds. G. Bos,* **Het leven als daad.** *Ir. P. Telder,* **God weet het.** *Prof. Dr. Joh. de Groot,* **Maar de Heere denkt aan mij.** Uitgave Den Haag, J. N. Voorhoeve, 1938. Serie: **„Brandende kaarsen."**

Vier deeltjes in de bekende serie korte geschriften, die de firma Voorhoeve met zooveel zorg uitgeeft. Voor die verzorging niets dan lof. Voor den inhoud veelal weinig minder waardeering. De lezer kent onze bezwaren: het zijn te uitsluitend theologen, wien 't woord gelaten wordt èn de inhoud richt zich teveel tot degenen, die met den Weg der Waarheid reeds bekend zijn. Gelukkig blijkt één der hier aangekondigde deeltjes eens *niet* van een theoloog te zijn, n. l. dat van Ir. Telden. Het is goed en frisch geschreven. Hoeveel beter, hoeveel origineeler en minder „doodgepraat" is 't dan 't boekje van Prof. de Groot! Diens werkje maakt zich van de dingen toch wel àl te stichtelijk en gemakkelijk af. Prachtig is 't omvangrijke deeltje van den Deen Kierkegaard in Houwinks uitnemende vertaling. Een woord op den man af. Frisch is ook 't woord van Ds. G. Bos over het leven als eisch en 't leven als daad. Mogen we nóg eens aansporen, wat minder stichtelijkheid te bieden en wat meer realiseering van de houding en positie van niet-christenen?

Raijmond F. Yates, **De jonge Electricien.** Uitg. Deventer, A. E. Kluwer, 1938.

W. H. Drukker vertaalde en bewerkte dit Amerikaansche boekje en vulde 't aan. Het is een handleiding bij 't doen van proeven met zelfgemaakte electrische toestelletjes. De eerste drie hoofdstukjes van het instructief en helder geschreven werkje vormen een soort inleiding over 't maken van toestelletjes en 't inrichten van een laboratorium. Achtereenvolgens worden dan o. a. besproken 't maken van een geldkistje met geheim magnetisch slot, een electrischen wekker, een dito hijschkraan, een gong, een insecten dooder (electrische stoel), het vergulden en vernikkelen van metalen langs electrischen weg etc. etc. Alles bij duidelijke teekeningen en met uitvoerige toelichtingen. 't Komt ons voor, dat jongens boven ± 13 jaar, die aanleg voor knutselen hebben, plezier van dit boekje zullen beleven.

Melis Stoke, **Rieman & Co.** Amsterdam, L. J. Veen N. V. 1938.

Het nieuwste verhaal van den geestigen Melis Stoke vertoont naar de signatuur der compositie overeenkomst met de geschiedenis van Mijnheer Stalperswaard, waarvan we in een vroegere aflevering de lezers reeds in kennis stelden. De beide broers Rieman zijn leiders van een groote confectiezaak. George is getrouwd en

vader van twee dochters, Karel is altijd vrijgezel gebleven. Evenals Stalperswaard is George Rieman van zijn gezin vervreemd, o. a. omdat hij zich uitsluitend met zijn zaken bezig hield en omdat vrouw en dochters zich hun eigen wereldje schiepen met vele graagpratende, drinkende, bridgende en klaploopende dames en heeren. De wijze, waarop Rieman zijn vrouw en dochters tot een juist inzicht in hun levensstijl brengt lijkt op de methode van Stalperswaard. De man moet een rustkuur ondergaan en broedt ergens in Zwitserland het plan uit, dat zijn gezinsleden tot inkeer moet brengen. Met hulp van zijn broer Karel doet hij 't voorkomen, alsof hij straatarm is en dwingt de uitgeefsters van zijn inkomen tot bezuinigen. De klaploopers toonen zich dan wat ze zijn. Rieman leert zijn dochters beter kennen en bemerkt nu pas, hoe zeer hij naast hen geleefd heeft. Het plan slaagt, al kan Marie, Georges vrouw, er zich later nog bitter over uitlaten. De jongste dochter wordt van een onberaden stap teruggehouden en de oudste krijgt den jongeman van haar keus, een flinken vent. Karel Rieman is meer dan zijn broers helper: hij blijkt de zelfstandige en knappe zakenman.

Het alleraardigst geschreven verhaal heeft, evenals de geschiedenis van Mijnheer Stalperswaard, kennelijk de bedoeling, door middel van een roman eenige der principia van de Oxford-groep-beweging uit te dragen. Natuurlijk wordt dat nergens gezegd, maar 't pleidooi voor een eerlijk, rechtschapen en werkzaam leven heeft te duidelijk het veroordeelde society-bestaan tot achtergrond dan dat hier twijfel kan bestaan.

Willy Waterman, **Een woestijn raakt zoek**. Tilburg, Het Ned. Boekhuis, 1938.

Een humoristische avonturengeschiedenis van het zuiverste water! En 't aardigste is, dat dit spannende, amusante verhaal ditmaal niet in slecht Nederlandsch uit het Engelsch of Amerikaansch is vertaald, doch als oorspronkelijk verhaal verschijnt. Er zijn dus werkelijk te onzent nog handige en genoeglijke vertellers, die zooiets vermogen op te knappen. De geschiedenis, die we voor ons hebben, speelt zich af in Mexico en rond de figuren van een paar jongemannen, van wie de een een document bezit, dat de ander hem afwint. De winnaar krijgt met zijn papier een massa last en raakt in allerlei avonturen verzeild. Een vriend helpt hem er uit te komen en na veel intriges, wederwaardigheden en teleurstellingen komt de oorspronkelijke eigenaar weer in 't bezit van 't eigendomsbewijs van een stuk Mexico, dat alleen toevallige waarde heeft.

De liefhebbers van dit slag lectuur zullen zeker een bizonder genoeglijke avond met het boek hebben en we hopen maar, dat de auteur eens wat meer van zich zal laten hooren.

M. Bircher-Benner. **De Griep**. A'dam, N. V. Fidelitas U. M., 1938.

Een handig, niet omvangrijk, duidelijk geschreven boekje over een ziekte, die in voor- en najaar velen onzer tijdelijk buiten gevecht stelt en bovendien niet zonder ernstige gevolgen kan zijn. De Zwitsersche medicus heeft zich beijverd, op een luttel aantal bladzijden het een en ander te zeggen over het wezen van de griep, over haar therapie en haar voorkoming. Voor hij tot de eigenlijke behandeling van zijn onderwerp komt, spreekt hij vooraf van de praedispositie van 't menschelijk lichaam voor griep en de individueel verschillende praedispositie der afzonderlijke organen. Hfst. 1. behandelt dan de invloeden van het milieu (klimaat, voeding, kleeding, woning, arbeid). Hfst. 2. bespreekt de invloeden van binnen uit waarna de volgende hoofdstukken de genezing van den patiënt bespreken door ordeningstherapie en de voorkoming der griep door bepaalde leefregels. Het slotwoord karakteriseert de griep als een der vele gevolgen der met de voortschrijdende beschaving binnengeslopen ongeregeldheden van het leven der menschen. Een boekje, dat velen zullen willen bezitten en dat evenzeer velen gewenschte, nuttige adviezen kan geven.

Dirk J. Balfoort, **Het Muziekleven in Nederland in de 17e en 18e eeuw**. A'dam, P. N. v. Kampen & Zn., 1938.

Deze monografie behoort tot de serie „Patria" (X), die Van Kampen onder redactie van Dr. J. H. Kernkamp uitgeeft en is als zoodanig een bijdrage tot de kennis der Vaderlandsche Cultuurgeschiedenis. Balfoort schrijft een zeer onderhoudend gesteld overzicht van het Nederlandsche muziekleven gedurende de 17e en 18e eeuw en doet dit op een wijze, die 't boekje voor belangstellende leeken en dilletanten leesbaar maakt. Uiteraard valt 't boekje in twee gedeelten uiteen. Het is ingedeeld in 15 kleine hoofdstukken, heeft een aantal illustraties naar oude prenten en een lijst van persoonsnamen. Een alleraardigst boekje, dat zeker talrijke muziekliefhebbers en beoefenaars welkom zal zijn en dat om de zaakkennis van den auteur alleszins betrouwbaar is.

Martin Gumpert, **Dunant. De roman van het Roode Kruis**. Baarn, De Nederl. Uitgeverij. 1938.

Voor zoover wij kunnen nagaan hadden we tot heden in onze taal nog niet de beschikking over een uitvoerige biografie van Henri Dunant, den man, die Het Roode Kruis heeft gesticht en daarmee een werk van onwaardeerbare beteekenis schiep. Bas van Deilen vertaalde uit het Fransch van Gumpert diens levensroman van Dunant en dit boek voorziet in de gesignaleerde leemte. De beschrijving van Dunants rijke leven is boeiend en geschiedt zonder romantiseering. Een portret staat tegenover de titelpagina. Het boek is behoorlijk uitgegeven. Het komt ons voor, dat de vertaling goed is.

APRIL 1939 NO. 4 JAARGANG 57

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

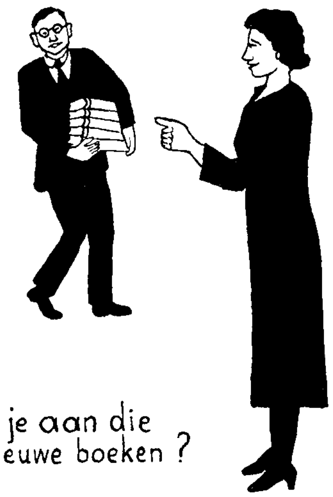

Hoe kom je aan die stapel nieuwe boeken ?

Heel gemakkelijk: door het aanbrengen van een nieuwe abonné op de Vriend des Huizes !

Doe als hij!

Voor het aanbrengen van een nieuwe abonné moogt U voor f 2.50 aan boeken uit onderstaand lijstje uitkiezen :

Dr. P. W. J. v. d. Berg, EEN GOEDE BUUR. Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

A. Bonar, DE PERSOON VAN CHRISTUS. Ing. f 0.40.

John Bunyan, DES PELGRIMS REIZE (vert. Pierson).
Ing. f 1.75 Geb. f 2.25.

A. v. d. Flier, ANGELUS MERULA. Geb. f 2.50.

A. L. Gerritsen, VERLEDEN EN HEDEN. Ing. f 1.75 Geb. f 2.25.

Jan H. de Groot, EEN MEI IN POLEN. Geb. f 1.50.

H. Guittard, UIT MIJN ROTTERDAMSCHE JEUGDJAREN.
Ing. f 0.80 Geb. f 1.20.

J. van Melle, HET STADJE OP HET GROENE EILAND. Geb. f 1.50.

M. Prinsen, HET VERLOREN PARADIJS. Ing. f 1.–.

C. Vening, ZWERFTOCHTEN DOOR ZWITSERLAND.
Ing. f 1.25 Geb. f 1.75.

J. Vijverberg, LIEF EN LEED IN DE VOGELENWERELD.
Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

J. M. Westerbrink-Wirtz, DE WEG VAN DEN OVERWINNAAR.
Ing. f 1.– Geb. f 1.50.

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 4 APRIL 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Tweeërlei macht

In een boekje dat tot titel draagt „Die Vollmacht Jesu" en dat in 1938 verscheen, zegt de schrijver, Martin Jaeger, dat het hem gaat over de volgende vraag: Kunnen wij de opgroeiende Duitsche jeugd de toegang tot Jezus wijzen, zóó dat zij Jezus ziet zooals Hij werkelijk is?

De vraag, waarom bij de Duitsche jeugd alles gaat, is de machtsvraag, zegt Jaeger. Zal Jezus voor haar beteekenis verkrijgen, dan moet haar duidelijk gemaakt worden, hoe Hij tegenover die vraag staat.

Dit wordt in het boekje dan verder uiteengezet. Deze uiteenzetting begint met de volgende woorden: „Het onderscheid tusschen Jezus en ons Duitschers — ook jonge Duitschers — van deze tijd bestaat hierin, dat wij *spreken over* de Almachtige, en dat Jezus werkelijk *rekent met* de Almachtige."

Treffend wordt dan aangetoond, hoe Christus in alles met Gods almacht rekening houdt en hoe Hij zelf louter leeft als Gezondene, als Bevolmachtigde van de Vader.

Deze Jezus, die leeft in en uit de volmacht des Vaders, botst tegen de macht, die de mensch zichzelf in opstandigheid tegen God toeeigent.

Hier ligt het geheim van de strijd, die Christus voert tegen zijn eigen volk. „Men kan boven de tegenstelling tusschen Jezus en de Joden het opschrift plaatsen: hier de volmacht des Vaders, daar de macht die de mensch zelf heeft gegrepen (Vollmacht-Eigenmacht). Weliswaar heeft men aan deze tegenstelling in onze dagen een andere zin willen geven. Hier zou n.l. de grondeloos diepe tegenstelling der *rassen* tot uiting zijn gekomen. Jezus zou niet van Joodsche afkomst hebben kunnen zijn, anders zou Hij de Joden niet het snijdend scherpe woord hebben kunnen toevoegen: „Gij zijt uit de Vader, de duivel." — Maar deze opvatting is niet houdbaar. Jezus was niet Ariër maar Jood (Joh. 4). Hij spreekt over zichzelf als Jood. Hij bestrijdt ook niet de natuurlijke afstamming der Joden van Abraham. Integendeel: „Ik weet dat gij Abrahams zaad zijt (Joh. 8 : 37)." Het is dus geen tegenstelling van ras, die in de strijd van Jezus tegen de Joden tot uiting komt."

Wat dan wel? „De diepe tegenstelling van Jezus tot de Joden bestaat hierin, niet dat zij tweeërlei bloed in de aderen hebben, maar dat Jezus leeft in de volmacht des Vaders, en dat de Jood treedt onder de heerschappij van de duivel."

Diezelfde tegenstelling, zoo gaat Jaeger verder, bestond ook tusschen Jezus en de heidenen, in de lijdensgeschiedenis vertegenwoordigd door een Pilatus. Deze misbruikt tegenover Christus de volmacht, die God hem als rechter gaf en stelt zijn eigen macht beschikbaar om Jezus te veroordeelen.

De schrijver van ons boekje zet tenslotte uiteen, hoe de Heere Jezus tegenover de duivelsche machtsbegeerte van de mensch Zijn goddelijke macht stelt, niet om te verderven, doch om te *helpen*. De eindoverwinning op Zijn tegenstanders behaalt Hij, door Zijn leven op te offeren in de

dood. Dat was niet 'n passief „lijden", maar een daad. Het was niet zóó, dat Jezus eerst actief was en later, toen Hij daarmede geen resultaat behaalde, zich als de groote Dulder schikte in Zijn lijden en dood. „Neen, juist vanaf het begin Zijner openbare werkzaamheid is Hem deze gang in de onmacht der zelfopoffering voorgeschreven geweest. Zijn levensgang is van het begin af een gang tot het offer. Zijn wil tot de macht is wil tot de dood, is wil tot de onmacht; zooals die opgesloten lag in Zijn opdracht, in Zijn volmacht. — De onmacht, waaraan Hij zich overgeeft, is niet noodlot, maar een bewust aangenomen houding: Jezus is ook daarin gebonden aan Zijn opdracht."

Jezus eindigt in de onmacht van 't kruis. Maar Hij houdt rekening met Gods almacht ook aan gene zijde van de doodsgrens. In de opstanding is de onmacht van de Gekruisigde weggenomen en ontvangt Hij deel aan de almacht van God zelf.

Hij verleent nu de Hem gegeven volmacht aan Zijn apostelen. Ook hun volmacht sluit echter de wil tot onmacht in zich. „Niet het bloed van de vijand dat zij vergieten, maar hun eigen bloed, dat zij offeren, bewerkt de overwinning." Ook zij zullen door lijden tot heerlijkheid komen. Want Jezus „ziet het koninkrijk Gods komen ondanks de onmacht van Zijn gezanten, ja, juist dóór deze onmacht".

Ik eindig mijn citaten. Uit het hierboven geciteerde blijkt wel duidelijk, dat wij onze Duitsche naburen onjuist beoordeelen, wanneer we meenen, dat ze in onze tijd van niets anders weten te spreken dan van „bloed en ras" en van de macht die daardoor wordt aangeduid.

Soms zijn we geneigd, het aantal Duitsche Christenen, dat nog aan Gods waarheid vasthoudt, als zeer gering te beschouwen. Zou de geschiedenis van Elia zich wellicht hier herhalen? Ik vermoed het. Zou God ook daarginds Zijn duizenden nog niet hebben, die Christus als Koning willen eeren en Zijn Koninkrijk als het eenig „onbeweeglijke", terwijl ze misschien heel andere gedachten dan wij hebben over de politiek van de dag?

Mocht dit laatste zoo zijn, laten wij Nederlanders dan temidden van die politieke meeningsverschillen niet al te eigenwijs worden. Wij denken wel eens, dat we, omdat we zoo'n mooi plaatsje hebben op de groote wereldtribune (midden tusschen de groote partijen in) alles precies in het rechte licht zien en dus op de juiste manier kunnen beoordeelen. Daar mag iets van waar zijn; ik denk dat in die meening ook wel het een en ander *niet* waar zal zijn.

Laten we Duitsche Christenen, die over het heerschende regime in Duitschland anders oordeelen dan wij, niet zonder meer veroordeelen.

Ik weet niet, hoe Martin Jaeger politiek denkt. Ik weet wel, dat ik hem dankbaar ben voor wat hij aan de Duitsche jeugd, en ook wel aan de Nederlandsche jeugd, van onze tijd te zeggen heeft.

Grensbewoners

Ik bedoel de menschen die leven in het grensgebied tusschen de positief Christelijke kringen en het rijk der „buitenstaanders" in. Zoo heel scherp is de grens in onze tijd niet meer aangegeven, tusschen 't dagelijksch leven van hen die naar de kerk gaan, Bijbellezen en bidden, die hun kinderen een Christelijke opvoeding willen geven, die zich niet thuis gevoelen bij de „liberalen", zooals men vroeger zei — en het dagelijksch leven van deze „liberalen" zelf. Men is in de practijk van het leven wat dichter tot elkander genaderd. De „liberaal", als ik hem nu eens zoo noemen mag, is anders gaan denken over velen van Christelijken huize. Hun vraagstukken zijn ten deele ook zijn problemen geworden. En de „positieven", als ik hun die sierlijke naam mag geven, hebben andere levensgewoonten aangenomen. Ze bewegen zich — velen van hen tenminste — ietwat gemakkelijker in wat men de „wereld" noemde. Zij komen, dank zij de nieuwe verkeersmiddelen en de moderne levensopvattingen, wat meer met de anderen in aanraking en leeren hen ook wel anders bezien.

Toch, niettegenstaande dit alles, blijft de grens bestaan tusschen hen, die Christenen willen zijn en als zoodanig willen leven in gehoorzaamheid aan het Evangelie, en anderen, die humanitaire of geheel eigenwillig getrokken lijnen van het leven volgen; die los zijn geraakt van de kerk of die in hun leven nog nooit met de kerk in aanraking kwamen.

En nu de „grensbewoners". Ik denk voornamelijk aan hen, die van de „Christe-

lijke" zijde komen. Die eens over de grens willen kijken nu en dan, omdat ze het wat eng vinden in hun Christelijke en kerkelijke kringetjes, of omdat ze aan het twijfelen zijn geraakt betreffende de Christelijke waarheden, of omdat ze een soort van geestelijke lust-tot-avontuur met zich mee hebben gekregen en nu ook eens willen zien, welke menschen aan de andere zijde van de grens leven.

Het is interessant, onder grensbewoners te verkeeren. Ook gevaarlijk, met hen mee te leven. In een grensgebied is het dagelijksch leven meestal gevaarlijk. Daar wordt gesmokkeld! Of, denk b.v. eens aan de taal! Wie van taalzuiverheid houdt, kan het met de menschen daar niet vinden. Ze spreken nu eens de eene, dan de andere taal; of een taaltje dat een mengelmoes van beide is... Toch blijft het interessant in het grensgebied.

Ik dacht aan deze dingen, toen ik een alleraardigst boekje in handen kreeg, door de bedrijvige uitgeversfirma Callenbach uitgegeven. Het heet „Menschen Incognito" en is geschreven door H. van Campen; vermoedelijk een pseudoniem. Het beschrijft niet alleen de grensbewoners die ik hierboven bedoelde. Ook wel andere. Maar de door mij aangeduide soort vormt de meerderheid in dit geschriftje.

Daar is de jonge man, die in Amsterdam een betrekking krijgt en die nu zóó maar, vanuit zijn provinciestadje, bij zijn eenvoudige ouders weg trekt, om op eigen houtje een kosthuis in de groote stad te gaan zoeken. Hij ontkomt op een háár na aan de gevaren van een verdacht huis en vindt tenslotte een tehuis bij menschen, die nog geheel anders tegenover kerk en godsdienst blijken te staan dan Hendrik zelf: „Na afloop van de maaltijd werd Hendrik in zijn vermoeden versterkt, de Bijbel bleef in het rek. Vreemd, denkt hij, menschen met een Bijbel, die niet baden of dankten en Gods Woord tenslotte lieten liggen waar het lag. Hendrik had er direct geen antwoord op." — Ze blijken ook de weg naar de kerk niet te weten...... „Hendrik heeft zijn ouders geschreven; geslaagd met een kosthuis, bij beste, allerminst vijandige menschen. Maar heelemaal op zijn gemak voelt hij zich toch niet. Toch niet eenvoudig, denkt hij, om de juiste weg te vinden in zoo'n groote stad. Ze moesten eens weten thuis..."

Een andere jonge man, in een tweede schetsje, is niet zoo goed aan de gevaren van het grensgebied ontkomen. Hij ligt in het hospitaal als militair en is ongeneeslijk ziek. En zijn oud moedertje brengt hem roode sterappels van huis mee.

Weer een ander hoofdstukje vertelt van Karel, die beste, oprecht Christelijke ouders heeft, maar zij laten hem tobben met zijn innerlijke strijd en zijn vragen. Zij hebben de opvatting „dat kinderen maar kinderen zijn, waarmee men vanzelfsprekend niet te veel praat en zeker niet over groote-menschen-aangelegenheden — ze weten dikwijls voor hun leeftijd al veel te veel. En ze zijn immers nog niet getrouwd! Tot zoolang hebben kinderen niet anders dan doodeenvoudig overeenkomstig hun geldende eischen, zeden en gewoonten zich te gedragen. — Karel tobt intusschen in zijn eentje verder. Dat zal nog wel even duren, want... hij is nog niet getrouwd!... Hij kookt vanzelf langzaam maar zeker „gaar" en dat beetje pruttelen hoort er altijd bij. Maar hoeveel Karels zijn er zoo ongemerkt „aangebrand".

Tenslotte noem ik nog de boer, uit een ander schetsje, die ongemerkt zelf in het grensgebied terecht komt, doordat hij op Zondagmiddag niet een slok water wil geven aan de leider van een troep jongelui op een wandeltocht. Ze zien er zoo raar gekleed uit en ze zullen natuurlijk van de „karke" niets meer willen weten. Dan spreekt de leider van de groep, de schrijver van ons boekje, met de boer. Hij vertelt dat deze jonge menschen wèl van de kerk willen weten, maar dat het leven tusschen en in de hooge huizen van de stad nu eenmaal heel anders is dan op de boerderij daar buiten. Later laat hij de boer en diens vrouw het groote Amsterdam zien. Het tweetal valt van de eene verbazing in de andere. Aan het einde van de tocht zegt boer Klaos: „We mutten mekaare veul beter leeren begriepen en waardeeren."

Dat is wel een van de mooiste ontdekkingen, die men in het grensgebied kan opdoen.

De Zendingsstudie-Raad

verzocht ons, het volgende bericht te willen opnemen. Wij doen het, met hartelijke aanbeveling:

In de week van 13—19 Augustus hoopt

de Zendingsstudie-Raad, ingevolge een vriendelijke en dringende uitnoodiging van de „Basler Mission" bij voldoende deelname een conferentie te Adelboden te houden.

Cursusleider : Director Dr. Hartenstein ; sprekers : Dr. Koechlin, Insp. Witschi en nog enkele leidende personen van de Bazelsche Zending, alsmede zendingsarbeiders uit Azië (o.a. Mevrouw Kühnle-Degeler) en Afrika.

Voorzitter : Ds. J. Verkuyl van Leiden ; vice-voorzitter : Ds. J. B. Groenewegen van Kerkrade.

Kosten : van de Holl. grens en terug (IIIe klasse) + verblijf van 5 dagen in 't uitstekende „Kulmhotel" : *f* 51.— ; IIe klasse *f* 61.—. Langer verblijf na afloop der conferentie : *f* 3.25 à *f* 3.80 per dag (zeer gereduceerd tarief).

Voor nadere inlichtingen wende men zich tot het Bureau van den Zendingsstudie-Raad, Utrechtscheweg 64, „de Nye Wehme", Zeist.

Iets nieuws

De oude Vriend des Huizes gaat graag met de nieuwe tijd mee en als hij zijn trouwe lezers en lezeressen iets nieuws en iets goeds kan aanbieden, laat hij het niet.

In het Korenland, dat helaas zijn bestaan niet kon voortzetten, was onder de vele goede rubrieken die van Peter Pussel niet de minst interessante. Peter wist de lezers van het tijdschrift steeds weer bezig te houden met alleraardigste puzzles die door hen moesten worden opgelost. Natuurlijk werden prijzen uitgeloofd voor goede oplossingen.

We hebben Peter gevraagd, in het vervolg zijn medewerking aan De Vriend te willen schenken. Tot ons genoegen was hij terstond daartoe bereid. In dit nummer vindt men zijn eerste bijdrage.

Dit zijn dus — wel te verstaan — puzzles voor „groote menschen" ! De raadsels voor jongeren vindt men op de gewone plaats in het door de Kinderredactrice verzorgde deel. —

Veel succes bij het puzzlen !

GETHSÉMANÉ

Ik zie zoo vaak den Heiland in de hof
die lijdensnacht. Zijn lichaam neergebogen
in zieleangst, gekronkeld in het stof.

En op een steenworp afstand sluit ik m'n oogen.

Straks komt wellicht de tijd,
dat ik mijn pijn moet dragen.
Dàn hoor 'k misschien Uw klagen
o Héér, die éénzaam zijt.

BAS VAN RIJN

LIEF EN LEED in vreemde haven

door G. J. PEELEN

Beide zijn in 't leven meestal rijk vertegenwoordigd. Vaak liggen ze vlak naast elkaar — zoo ook in Dieppe.

De eerste avond de beste, dat ik in hotel Bellevue aankwam, maakte ik met beide kennis. Het glas stond verkeerd, de storm, 's morgens reeds opgestoken, was met het uur in hevigheid toegenomen, zoodat de haringvloot tegen de avond de haven van Dieppe binnengeloopen was.

Bijna direct daarna meldden de eerste gasten zich, zonder zich tijd gegund te hebben zich te verkleeden.

Want „het zaaltje" beteekent: post die hen wacht. Brieven van thuis, van moeder de vrouw, of van het meisje.

„Vlaardingen 103", zegt het reepschietertje, en vol verwachting volgt hij met zijn oogen de vingers, die de stapels brieven doorloopen.

In een oogenblik is de voorraad post geslonken. Na het eten komen ze opgeknapt.

In een rustig hoekje van de conversatiezaal wordt de brief van thuis nog eens herlezen, en dan — vaak moeizaam, met stijve vingers die het schrijven ontwend zijn, tong uit de mond — beantwoord.

Soms is het een lang epistel, er wordt een reukbriefje in gesloten, voor 10 voor een franc in de parfumwinkeltjes gekocht, de enveloppe wordt nadrukkelijk belikt, en met de vuist aangedrukt, eer het ons ter verzending toevertrouwd wordt.

Meestal kort, op een ansicht van Dieppe: „Geliefde vrouw en kinders, 't weer is slecht, we liggen weer in Dieppe, de vangst was goed vannacht, honderdtwintig kantjes, nog een paar last en we komen terug.

Met mij is 't best. Hopende van u het zelfde."

Komt dan de warme thee met het biscuitje, uit de groote hotelkeuken, bediend door de vrijwillige corveeërs, en speelt de zuster bekende schoolliedjes op het orgel, zie dan is dat het lief van het zeemansleven aan de wal.

Komen er dan nog voordrachten los, of lichtbeelden, door dominee met een verklaring begeleid, dan schurken ze van behagelijkheid tegen hun stoelleuning; en als de avond dan besloten wordt, met een hoofdstuk uit de Bijbel, en een avondgebed door dominee, dan gaat men, voldaan over een mooie avond, tevreden weer naar boord, om morgen, als 't weer beter is, met nieuwe moed te „schieten", op hoop van zegen.

Maar nauwelijks was die eerste avond de laatste bezoeker vertrokken en maakten wij ons ook gereed om naar bed te gaan, of het leed diende zich al aan.

Haastig klompengeklepper over straat, een ruk aan de bel, een onthutste stuur-

Voorhaven van Dieppe: op de voorgrond een „Diefje", op de achtergrond de mailbooten, Quaie Henri IV en het gare maritime.

man aan de deur: of zuster direct kan komen, want Kees Taal van de Sch. 63 is bij het aan boord gaan tusschen de buffers van een niet opgemerkte rangeerende trein beklemd geraakt, en ligt „voor mirakel" op de „Kermiskaai".

(Quaie Duquesne)

Zuster bestelt een taxi. We gaan mee, en moeten den matroos, die ons straks bij het afscheid vroolijk vertelde, morgen naar Holland terug te varen, met een prachtige vangst, . . . naar het hospitaal vervoeren met een ernstige bekkenfractuur.

Morgen zal de Sch. 63 afvaren zonder hem. De Scheveningsche vrouwen zullen op de uitkijk staan, maar de vrouw van Kees Taal zal tevergeefs wachten . . .

Dat is daar een eigenaardige situatie bij het Duquesne dok: meestal staan daar op de kade, vóór de ligplaats der loggers, rijen spoorwagons, met vrachtgoed uit Engeland, met bestemming Parijs. Want Dieppe is de haven van de dagelijksche bootdienst op Newhaven (Engeland).

Bij de quaie Henri IV meren de mailbooten, en de sneltrein Dieppe-Parijs staat daar aan het „gare maritime" onder stoom klaar, om de toeristen snel door te brengen naar Parijs.

De goederen hebben minder haast; de wagons worden geladen, en 's nachts gerangeerd. De matroos dacht dat beide wagons stil stonden, en dat hij veilig tusschen die twee door kon naar zijn logger . . .

De Franschen zijn luchthartig, en nemen weinig veiligheidsmaatregelen.

Niet alleen de rangeerlijnen liggen open en steeds toegankelijk, gewoon langs de straat en de kaden.

Zelfs de boottrein stoomt zonder beveiligende afsluiting in volle vaart door het havenkwartier, en zelfs over de drukke vischmarkt!

Wat 't voor een Nederlandschen visscher beteekent in een Fransch hospitaal te liggen, leerden we bij onze regelmatige bezoeken; eenzaam, ver van huis, zonder een woord van zaalgenooten, verpleegsters of dokter te kunnen verstaan, of zich zelf verstaanbaar te maken. Misschien kom ik daar nog eens uitvoerig op terug.

We waren blij als we post voor hem

1. Casino, strand en boulevard, de Verdun ('t Holl. tehuis). 2. 't Spookt bij de haven ingang. 3. De Vlaardingers komen binnen. 4. Vóór de Zondag de vangst nog afwerken (kaken en zouten). 5. De mailtrein over de vischmarkt! 6. Vergadering in de kurzaal! 7. Markt in de Rue de la Barre. 8. Vischmarkt der „Diefjes". —

hadden, al was het slechts een ansichtkaart. En alle kranten die bereidwillig door de directies naar Dieppe gezonden worden, waren iedere dag opnieuw een genot voor den patient, die van ons moest leeren, hoe hij „ma soeur" meedeelen kon, dat hij urineeren moest of honger had!

Een mengeling van lief en leed is de jaarlijksche kerstfeest-viering in Dieppe.

Op zichzelf een mooie avond, allen rond het orgel, met de pakjes die van huis doorgezonden zijn; ontroerend als ruwe ongeschoolde stemmen, waarin heimwee naar huis doortrilt, stille nacht, heilige nacht zingen, en eerbiedig luisteren naar het oude, maar altijd weer nieuwe kerstverhaal. Een avond die bijzondere bekoring krijgt, als, zooals dit jaar het geval was, de N.C.R.V. hem uitzendt naar 't moederland, en eenigen gelegenheid krijgen enkele woorden namens allen, tot de in Nederland luisterende gezinsleden te richten.

Over-overvol is dan de conversatiezaal — maar niemand verlangt er naar, Kerstmis in Dieppe te vieren.

Dagen tevoren hopen allen, bijtijds genoeg gevangen te hebben, om die dagen thuis te kunnen zijn.

En er is jaloezie bij de minder gelukkigen, of hen die juist „leeg" terug gekomen zijn, op degenen die met de kostbare kantjeslading bijtijds wegvaren naar Holland.

Tot het laatst toe hopen ze allen, van schipper tot reepschieter en afhouwer, dat ze vannacht toch maar geluk mogen hebben.

Want het visschersbedrijf is wisselvallig. Waar de een soms zes weken voor noodig heeft, vangt de ander als hij 't geluk heeft midden in een „school" zijn netten te schieten, in één nacht.

Men bemoedigt elkaar dan. „De Vl. 80 vong gisternacht toch nog 10 last!", en met 30 last is het schip vol!

Misschien ook hebben ze 't geluk, als ze bijna hun vangst bereiken, dat de reederij per draadlooze opdracht geeft, dat de anderen, die pas beginnen, op hen overladen!

Worden al die verwachtingen beschaamd, dan is er wel heel veel „leed" in het „liefs" van de kerstfeestviering in het zaaltje!

De radio heeft de visschers een groote dienst bewezen. En ook practisch voordeel verschaft.

Een enkeling heeft een zendinstallatie, waarmee hij de vangstrapporten doorgeeft aan de reederij, en ook de andere loggers op een gunstig vischwater, waar zich een groote school blijkt op te houden, attent maakt. De radio geeft contact met het vaderland. Soms ook brengt die radio ontsteltenis en schrik. Op een morgen staat er een bleeke matroos in het zaaltje. Hij heeft een S.O.S. opgevangen. Zijn vader is stervende, en hij is met spoed naar Katwijk ontboden. Of wij hem helpen willen. Geleidelijk dringt het pas tot ons door, hoeveel hulp hij wel noodig heeft. Het lijkt zoo eenvoudig: zoo gauw mogelijk naar Holland te gaan!

Om te beginnen heeft hij geen pas. Dat heeft niemand van de visschers. Voor het oponthoud in Dieppe, als ze maar niet verder landwaarts gaan, is dat ook niet noodig. Maar nu moet hij per trein reizen. Mee, met hem naar den Nederlandschen consul, die geen Nederlandsch verstaat. De noodige papieren vragen voor de terugreis naar Holland. Dan de treinreis. Van Dieppe uit, is er geen rechtstreeks spoorkaartje naar Holland te krijgen. Slechts tot Paris-St.Lazaire. Fransch geld heeft hij niet. Dus naar de bank om het noodige te wisselen. Er zijn wel verschillende wisselkantoortjes, voor de zeelui bedoeld, met de veelbelovende bordjes: „men spreekt

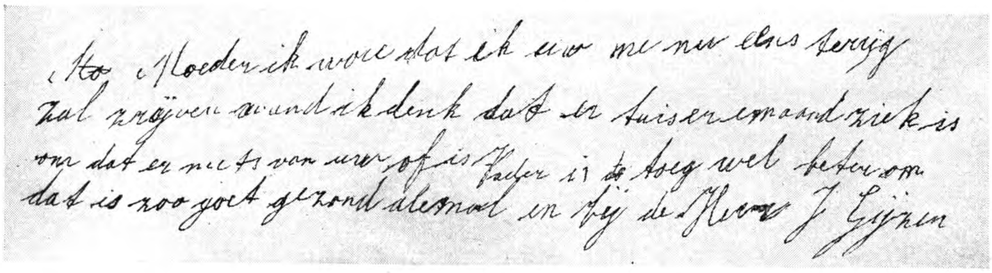
Ho Moeder ik woe dat ik uw me nu eens terug
zal zrijven want ik denk dat er tuisen emaand ziek is
om dat er niets van uw of is Vader is de weg wel beter om
dat is zoo goet gezond alesmaal en bij de Heren J. Gijzen

De brief van het reepschietertje aan zijn moeder

Een Hollandsche logger, de haven Dieppe binnenworstelend.

Nederlandsch, hoogste waarde!", waar de visschers zich de noodige francjes verschaffen, die ze behoeven voor borrels, tabak en „reuk" voor moeder de vrouw. Maar die kantoortjes liggen altijd verschikkelijk met de officieele koers van den gulden overhoop!

Dus naar de Banque Lyonnaise, in de Rue de la Barre, en dan vlug het kaartje voor Parijs koopen, en hem op de trein helpen, die gelukkig nog net gehaald kan worden. Maar dan is hij er nog niet. Als hij in Parijs aankomt aan St. Lazaire, moet hij naar 't gare du nord. Een kwartier in een taxi. Dan in de chaotische drukte van het wereldstad-station een kaartje koopen voor la Haye, en het juiste perron opzoeken!

Het lijkt hem wat hopeloos; zonder een woord Fransch, zonder zelfs in Holland ooit een langere reis per trein gemaakt te hebben. Haastig schrijven we genummerde briefjes voor hem. No. 1, voor een politieagent bij St. Lazaire. Veuillez avoir la bonté . . . „Deze man spreekt geen woord Fransch; wil de goedheid hebben hem in een taxi naar 't gare du nord te zetten, en de vracht vooruit te betalen voor hem . . . . .!"

De Parijsche taxi-chauffeurs weten ook waar Abram de mosterd haalt.

Dit briefje moet hij vernietigen als hij veilig en wel in de taxi zit.

Briefje No. 2, verzoek hem de weg te wijzen naar de loketten buitenland, en een kaartje 3e klasse la Haye voor hem te koopen.

Briefje No. 3: hem het perron te wijzen, en in de goede trein te helpen.

Zoo zal het wel gaan, denkt hij.

's Avonds vangen ook wij de herhaling van het S.O.S. bericht op.

Gelukkig, de vader leeft dus nog, en zijn zoon zal nu gauw bij hem kunnen zijn.

Later, in Holland, zoeken wij hem op.

Hij heeft zijn vader nog levend teruggezien.

Tot de mooiste herinneringen behoort de

Zaterdagavondkerkdienst in de kleine, in een zijstraatje weggedrukte église reformeé.

Zijn er weinig loggers binnen dan wordt er gekerkt in het zaaltje. Alleen op tijden van top-drukte wordt er een „echte" dienst gehouden in de bereidwillig daartoe afgestane witte, zandsteenen kerk.

Men moet zoo'n dienst meegemaakt hebben, van alleen maar mannen in visscherstruien, in een Fransche havenstads-kerk, ver van het vaderland, met hun eigen lange uithalen de bekende psalmen zingend —, en luisterend naar de preek van den Nederlandschen visschers-dominee, die hen kent, hun zorgen en moeiten, hun twijfel en verlangen begrijpt.

Een paar jonge matrozen hanteeren wat onwennig de collectezakken. De opbrengst is voor Bethsaida.

De Christelijke vakbond schrijft ook vergaderingen uit op Zaterdagmiddagen, waar de bondsbestuurder-vrijgestelde, die gedurende de wintermaanden in Dieppe verblijft, een lezing voor hen houdt, of met hen vakbelangen bespreekt.

Ik maakte zoo'n lezing, getiteld:

„Belijden en beleven van het beginsel" mee, in de Kur-zaal!

De tegenstelling was wel heel groot.

Eenvoudige visschers in dat mondaine, zwoel verlichte milieu; de portretten der filmsterren aan de wand leken zich te verbazen over dit ongewone publiek, dat zijn bijeenkomst, staande, met gebed begon.

En geen schlager muziek of coloratuurzang, maar het niet onberispelijk, somber, langzaam gezongen Wilhelmus!

Mooi werk daarginds van Bethsaida en de bonden! Het is noodig de menschen bij elkaar te houden. Want zelfs een nuchtere Hollandsche visscher weet maar al te gauw de weg te vinden naar de rossig verlichte amusements-gelegenheden in de havenwijk. Bouwend en bewarend werk.

Al wordt het de landgenooten daar bij hun gedwongen verblijf, van alle kanten dus zoo prettig mogelijk gemaakt, ieder is blij als zijn met kantjes beladen logger weer huiswaarts vaart.

Alleen de jongste bemanningsleden, de reepschieters en afhouwers, genieten van al het vreemde — vooral als ze het de eerste keer meemaken, zij trachten iets te zién van hun winter-kolonie.

Zij zwerven langzaam, kuierend, in groepjes van vier of vijf de stad door, bezien met verwondering de markt in de Rue de la Barre, waar de boerenvrouwen uit de omtrek zelf hun eigengemaakte kaassoorten, weeke witte rollen in stroo verpakt, hun kalkoenen en kippen, hun groentes en aardappels aan den man trachten te brengen.

Verbaasd lachen ze de vrouwen van de vischmarkt bij het gare maritime uit, om de voor Hollandsche visschersjongensoogen wonderlijke visch-soorten die ze te koop aanbieden. Roode zeeduivels, krabsoorten, slakken, en een mager soort wijting, allerlei wat de Hollanders weer overboord gooien, maar wat de Diepper-kustvisschers, door onze mannen „diefjes" genoemd, omdat ze vaak trachten stukken van ons net te kapen voor hun erbarmelijke vaartuigjes, dagelijks aanvoeren op de poisonnerie.

Het is merkwaardig zoo weinig belangstelling de ouderen voor hun omgeving hebben. Ze denken er niet aan de grotwoningen eens op te zoeken, de wandeling te maken over de majestueuze krijtrotsen met hun diepe ravijnen, of het prachtige kasteel eens te bezichtigen. Als ze moeizaam de haven van Dieppe binnengeloopen zijn — want het kan er spoken bij dat havenhoofd, met links en rechts de genadelooze, loodrechte krijtgevaarten van de Falaises — is hun eenige gang van het schip naar het zaaltje en terug.

Uitgezonderd, tegen het eind van hun laatste reis, de tocht naar de Quaie Henri IV, waar de tallooze winkeltjes zijn, met de voor Holland ongekend goedkoope flesschen „reuk" en spiritualiën, waarvan ze, alle verboden en douaniers ten spijt, groote hoeveelheden inslaan, en aan boord meesmokkelen voor moeder de vrouw.

Want dat is het uitgangs- en het eindpunt van hun gedachten hier in Dieppe:

„Moeder de vrouw, daarginds."

Het eeuwige heimwee van den zeeman, het verlangen naar huis.

En . . . eenmaal aan land, weer de trek naar zee.

ZIJN OFFER

Zoo had ik hem dagen achtereen gezien, gezeten op de bank die, beschut door een haag van liguster, een mooi uitzicht gaf op de groote vijver. Voor het eerst, in het vroege voorjaar, toen het jonge groen voorzichtig uit de opgebarsten knoppen gluurde, gereed terug te kruipen zoodra de Noordenwind zijn ijskoude adem door de takken mocht laten spelen.

Zoo zat hij er in de volle zomer, terwijl de schelpenpaden van het park de zonnegloed terugkaatsten.

Zoo ook in de herfst, toen de stormwind de vroeg verdorde bladeren van de boomen afrukte en voor zich uitjoeg, tot ze in wilden dans moe gesprongen, zich neerlieten in de hoek tusschen het berghok en de ligusterhaag.

Altijd hetzelfde vredige gelaat, waarin de zorgenplooien van vroeger, nu samen spanden met vriendelijke lachrimpeltjes. Het bolhoedje wat achterover geschoven, een kort houten pijpje tusschen de smalle lippen geklemd. Een hand, soms beiden, gesteund op een zwarte wandelstok met mat zilveren knop. Type van een renteniertje van klein burger formaat.

De kennismaking was als vanzelf gekomen.

Eerst een enkele groet in 't voorbij gaan. Later een praatje over de goudvisschen in de vijver of over de bloemenpracht in het park, waarvan hij zit te genieten.

Nog later, als hij voorzichtigheidshalve geïnformeerd heeft naar mijn persoon en mijn eerzaam beroep hem wellicht eenig vertrouwen inboezemt, hoor ik meer persoonlijke dingen.

Hij vertelt me van zijn leven en zijn werk. Van zijn gezin. Zijn gezicht, zijn fluisterstem verraadt me, dat dit voor hem heilig terrein is.

Vijf kinderen groot gebracht. En met eere, meneer ! Vier jongens en één meisje. De middelste.

Twee zijn er in Amerika, de oudste en de jongste.

Heb ik het goed gezien ? Glijdt er een sombere wolk over het vredige gelaat van den oude ? Of is het een speling van het zonlicht ?

De tweede jongen woont hier, meneer. Daar ben ik thuis, sinds het sterven van mijn vrouw in de voorbije winter.

Ik knik begrijpend. Ik zie voor me de statige gevel van een deftig oud huis. Zware hardsteen treden vormen de trap naar het bordes voor de massale deur. Op de roode baksteen tusschen de ingang en een forsch raam, prijkt een zwart marmeren bord met gouden letters. Het „Mr", vóór de naam van de bewoner staat me helder voor den geest. Door het smalle zijpoortje heb ik mijn nieuwen kennis enkele malen zien binnen glippen.

De vingers in elkaar gestrengeld, de handen steunend op de zilveren knop van de wandelstok, het hoofd wat naar voren als turend naar de lisdotten die zich boven de vijver wiegelen, vertelt de oude verder.

'k Heb het best bij mijn jongen, meneer ! En een schat van een vrouw is zij, mijn schoondochter ! Ik zou niet weten, waar het beter te vinden is. Mijn eigen vrouw heeft niet beter voor me kunnen zorgen in d'r leven. En dan hun kinderen ! Twee hebben ze d'r. Maar zulke lieverds ! Vooral de oudste, een jongen. Cornelis heet 'ie, naar mij meneer ! Een guitige jongen, met een helder verstand, zelden zoo gezien. Precies mijn Cornelis. Zoo heette mijn jongste ook !

Nee, nu zie ik het goed. 't Is geen spel van licht en schaduw ! Even glijdt er een sombere wolk over het blijde gelaat der oude.

Plotseling staat hij op. Zenuwachtig trekken zijn mondhoeken.

'k Moet weg meneer. De kinderen kunnen zoo thuis komen. Dan wil ik er ook zijn. Ze missen hun oude grootvader direct. Goeden morgen meneer !

Onzeker wendt hij zich om. Beverig leunend op zijn stok, schuifelt hij het park uit, zoo snel zijn stramme beenen hem dit veroorloven...

Even blijf ik hem nastaren. Wat geheim draagt hij met zich, dat hij voor mij verborgen wil houden ? Wat doet hem zoo angstig worden, terwijl hij over zijn kinderen spreekt ? Is het alleen vrees, dat al dit mooie hem op een moment zal ontglippen ? Ik kan geen antwoord vinden op deze vragen.

Na die morgen spreek ik hem meerdere

malen. We worden goede bekenden. Vaak vertelt hij me kleine voorvallen uit het leven van zijn petekind met groot enthousiasme. Dan is het, alsof een stille glans het oude gelaat komt verheerlijken. Alleen, van de groote overeenkomst met zijn jongsten zoon, rept hij niet meer.

Soms kan hij plotseling heel stil worden, midden in een gesprek. Dan staren zijn oogen naar iets in de vijver, dat er niet is. Dan onderbreekt hij het gesprek met een kort, ik ga meneer. De kinderen komen zóó thuis en dan wil ik er ook zijn.

Ik raak aan deze bizonderheid gewoon. Beverig gejaagd staat hij dan op en schuifelt zoo gauw hij kan het park uit. Onzeker hanteert hij zijn stok, als ging hij op de tast zijn weg.

De herfst is goeddeels verstreken. Na een paar dagen van stormvlagen en neerstriemende regen, volgt eene met een mildere temperatuur.

De paden van het park zijn dik met bladeren bedekt. Een uitlooper van de vijver torst een flink kussen ervan, door de stormwind daarheen gedreven.

Bij het naderen van de ligusterhaag, die de bank beschermend omzoomd, word ik mij een geheimzinnige eenzaamheid bewust. 't Is alsof er iets weg is uit het park, wat zoo tot de entourage behoorde.

Iets vlugger loop ik het boschje om, op de bank toe. De bank is leeg. *Hij* is er niet!

Verrast sta ik stil. Wat kan hem teruggehouden hebben van zijn dagelijksche wandeling? Was het hem te koud, deze morgen? Hebben zijn bezorgde kinderen hem thuis weten te houden, na een paar dagen van regen en wind?

't Is toch zacht weer. De zonnewarmte doet me werkelijk goed!

Op de terugweg naar huis, betrap ik mezelf er op, een ongewone weg te hebben gekozen. Bij het deftige oude huis, met de groote zwart-marmeren naamplaat, blijf ik even staan. Mijn blik glijdt langs de gevel naar de vensters van de bovenverdieping. Voor een daarvan zie ik een paar kindergezichtjes, die uitkijken, de straat in. Wachten die kleinen op grootvaders komst?

Als ik de straat ten einde geloopen ben, blijf ik onwillekeurig even staan om de straat af te zien. Dwaas eigenlijk. Ik zie hem natuurlijk niet.

Het is volop winter. De Noordenwind heeft zijn verkillende adem over de vijver geblazen, zoodat deze veranderd is in een spiegelend, hier en daar wat rimpelig, ijsveld. Schaatsenrijders zwieren rond. Op de plaats waar de lisdotten zich boven 't water wiegelden, staat een forsche baanveger. 't Is ongekend druk in het park. Alleen bij de bank overvalt mij een gevoel van groote leegte. 'k Heb hem niet meer gezien, na die Octobermorgen, toen hij nog eens over zijn jongsten zoon sprak. Haastig is hij toen van me weggegaan, als voortgedreven door een zonderlinge angst.

De doodsberichten in de plaatselijke bladen heb ik nauwkeurig bijgehouden. Zijn naam is daaronder niet voorgekomen.

Hoe vaak ik ook langs het oude statige huis gewandeld ben, nooit zag ik zijn oude gelaat bij de kinder-gezichtjes achter de groote ramen boven het kantoor.

Op een dag in April moet ik voor een zakelijke bespreking naar een plaatsje in het centrum van het land. Vroeg in de morgen ben ik op reis gegaan. De besprekingen hebben een vlot verloop, zoodat ik de namiddag vrij heb. Na mijn twaalfuurtje in een klein hotel te hebben gebruikt, slenter ik wat rond. 't Is voor de tijd van het jaar, een warme dag. Hoog boven mij ronken vliegmachine's, militairen, die hun vaardigheid in de lucht beproeven of trachten te vermeerderen.

Een poosje sta ik te kijken naar het jagen van deze metalen vogels. Dan besluit ik eensklaps, hen van meer naderbij te bekijken. Ik heb nog een bijna volle middag voor me en de wandeling naar het vliegkamp is niet meer dan een half uur.

De jas op de arm, wandel ik langs het pad, dat slingerend door de bosschen, de kortste weg naar het kamp vormt.

In het dennenbosch hangen lentegeuren. Op de kleine open plekken, waar somber grauwe heipollen het gele zand lichter doen schijnen, recht zich een enkele berk in jong frisch groen.

't Is al eenige jaren geleden dat ik deze weg geloopen heb, herinner ik me. Toch zijn er nog vertrouwelijk bekende plekjes. Opeens loopt het pad dood tegen een gaasafrastering, die me boven het hoofd reikt. Een dubbele rij van prikkeldraad beveiligt het binnenterrein tegen overklimmers.

Links-af loop ik langs de afrastering. De tocht wordt er niet gemakkelijker op. Met moeite baan ik me af en toe een weg door

een zoom eikenhakhout. Op een andere keer kruist een diepe greppel mijn pad. Reeds overweeg ik op mijn schreden terug te keeren, wanneer de gaasversperring plotseling een scherpe hoek vormt naar rechts. Me wat bukkend kan ik in de verte tusschen de boomen door, de rijzige beuken langs de straatweg onderscheiden. Een paar honderd meter volg ik een soort pad tusschen de dennenstammen, met hier en daar een reusachtige braamstruik als versperring. Dan sta ik op een eenigszins verharde weg. Rechts van me onderbreekt een massief ijzeren hek de eentonigheid van de harmonicagaasafrastering.

Ik ga even terrein verkennen. Het breede pad buigt zich op eenige afstand achter een klein somber gebouwtje. Zwarte blinden voor de vensters geven een naargeestige indruk. Het verdere verloop van het pad, kan ik van mijn plaats niet zien. In de verte schemert een groot gebouw tusschen de boomen door.

Ik ga verder. Na ongeveer tien minuten loopens heb ik de straatweg bereikt. Weer een scherpe bocht in de afrastering. Een smal pad loopt erlangs, evenwijdig aan de straatweg. Ik volg het tot de hoofdingang. Daar blijf ik even staan.

De steenen palen van het dubbele inrijhek dragen elk een sierlijk gehouwen blok graniet, waarin de naam der inrichting is ingebeiteld.

Zoodra ik deze zie, flitst door mijn gedachten de onderbenaming waarmee deze zich in bedel-circulaires aandient. Christelijk toevluchtsoord voor verstotene, onverzorgde, hulpbehoevende, zwakke en gebrekkige personen, gehuwd of ongehuwd.

Aan het einde van de lange oprijlaan verheft zich een imponeerend gebouw, van gele baksteen rechthoekig opgetrokken. Rechts van de vooruit springende linkervleugel rijst een forsche toren omhoog. In de groote tuin zijn verpleegden onder toezicht aan 't werk. Op het wandelpad naderen een paar oudjes de straatweg.

Langzaam ga ik verder. De luchtacrobaten boven me interesseeren me niet meer. Bijna ben ik het doel van mijn tocht vergeten.

Aan de overkant van de straatweg, achter de tramlijn, strekt zich een groot buitengoed uit. Op de achtergrond staat een massaal gebouw. Een reusachtig grasveld, met een groote vijver in het midden, houdt het uitzicht op de straatweg vrij.

Aan mijn kant van de weg noodt een bank, half verscholen tusschen de struiken, tot rusten. Blijkbaar zit er iemand. Ik zie een paar voeten, het onderstuk van een wandelstok voor het groen. Als ik het boschje omloop, blijf ik eensklaps staan. Onwillekeurig strijk ik een hand langs de oogen. Is het verbeelding of werkelijkheid ? Dáár, op die bank voor me, de beide handen steunend op de zilveren knop van de wandelstok, starend naar de vijver in de verte zit...... mijn oude kennis van de vorige zomer ! !

Een oogenblik verwerp ik die gedachte. Onmogelijk ! Dan wendt de oude het hoofd in mijn richting. Tegelijk glijdt de bekende vredige glans over zijn gelaat. Ik ben al bij hem, als de oude, beverig, probeert op te staan.

Hij begroet me met bijna uitbundige blijdschap, dankbaar dat ik hem hier, naar hij meent, kom opzoeken. Ik kan het niet helpen, maar ik mis de moed hem die illusie te ontnemen. Daarvoor is de oude man te verrukt over mijn onverwachte verschijning.

Ik ga naast hem zitten, net als vroeger. Ik behoef niets te zeggen, in zijn opgewonden blijdschap praat hij aan één stuk door.

Wel meneer, nee maar, dat u me nou hier heelemaal komt opzoeken. Weet u de reden van mijn vertrek naar hier ?

Ik ontken. Ik heb er geen idee van, hoe hij hier verzeild is geraakt.

O neen ? Nu, dan zal ik het u vertellen. U hebt zooveel moeite gedaan om me hier te komen opzoeken, dat ik het m'n plicht reken, u iets naders uit mijn leven te vertellen. 'k Heb u wel eens iets verteld over mijn jongste, herinnert u ?

Voor ik antwoorden kan gaat hij al verder. Zijn oogen staren al weer in de verte.

't Is een droeve historie. Waarom zal ik alles ophalen ? Dat dient nergens toe. Hij was onze lieveling. Een beetje een nakomertje, meneer. De trots van zijn moeder, en ook van mij. De hoop voor de oude dag. Wat hebben wij ons verblijd in het bezit van dit kind. Hij werd voorgetrokken bij de andere vier, met wie hij jaren in leeftijd verschilde.

Bij het opgroeien bleek, dat hij een helder verstand bezat. Steeds was hij de an-

dere kinderen in zijn klas ver vooruit, met zijn rapportcijfers.

Toen hij de schooljaren achter zich had, wilde hij verder studeeren.

Zijn moeder zag dat met vreugde. Zij hoopte vurig dat haar jongste, met zijn lief, aanhankelijk karakter, haar hartewensch in vervulling zou doen gaan. Haar jongste predikant! Ze sprak er nooit, of misschien hoogstens één enkele keer met hem over. Maar hoeveel gebeden heeft ze in die tijd opgezonden? Wie zal ze tellen!

Ik moet eerlijk bekennen, dat die gedachte mijn ijdelheid ook in niet geringe mate streelde. De andere kinderen hadden een goede opleiding gehad. Waarom zou ik hem, zoolang God mij daartoe in de gelegenheid stelde, deze ook niet geven? Ik had een goed beklante burgerzaak, die mij een zeer ruim bestaan opleverde. Ik behoefde er mij dus in geen enkel opzicht om te bekrimpen.

Hij studeerde verder. Zijn studie's verliepen naar wensch. Hij was en hij bleef nummer één, onder zijn gelijken. Wij waren overgelukkig!

Was ik blind in die tijd? Zag ik niet, dat bij alle vermeerdering van kennis, zijn hart verkilde, steeds meer, voor kerk en godsdienst?

Toen hij negentien jaar was, kwam de eerste botsing. Hij had het eind-examen Gymnasium glansrijk achter de rug. Wij hadden hem aan alle kanten bewierookt. Toen sprak mijn vrouw over zijn inschrijven als student in de theologie.

Ach, die avond! Wat een smartelijke ontnuchtering gaf die ons!

Ik kan en wil de bijzonderheden niet vertellen. Maar één woord van hem kan ik niet vergeten. Als ik aan hem denk, hoor ik het hem nog zeggen!

Dominee worden? Ik denk er niet aan! Menschen iets voor te houden, waarvan je zelf de zekerheid hebt, dat het bedrog en leugen is!

Boos is hij toen de deur uitgeloopen. Heel laat in de nacht kwam hij pas terug. Mijn vrouw had op hem gewacht, maar hij verwaardigde zich niet, haar zelfs met een enkel woord te begroeten.

Na dien was alle vreugde weg uit ons huis.

Hij zocht werk, en kreeg heel spoedig een plaats op een kantoor. Maar het duurde niet lang of het werk verveelde hem. Hij zocht een andere werkkring en vond er een, weer voor enkele maanden. Hij wilde van alles, en hij wilde niets.

Met hem praten, hielp niet. Het maakte de zaak eer erger. Eens na zoo'n avond, waarop ik hem naar mijn meening goed onder handen genomen had, bleef hij een geheele nacht van huis. Kort voor de tijd dat hij naar zijn werk moest kwam hij even thuis voor zijn ontbijt.

Hoe wij die nacht door geworsteld hebben is niet te zeggen!

Groote bewondering heb ik in die tijd gehad voor mijn vrouw. Nooit begaf haar het onwrikbaar vertrouwen, dat God onzen jongste zou terug brengen van zijn verkeerde weg! Die zekerheid heeft haar, het gansche leven door, nooit verlaten!

't Werd erger. Er kwamen rekeningen van onbetaalde verteringen. Op aandringen van mijn vrouw, betaalde ik ze.

Maar er kwam ook een andere tijd! Het scheen dat hij zich ging beteren van zijn verkeerde weg. Hij bleef 's avonds meer thuis, ging zelfs gedurende een geheele week geen enkele maal uit!

's Zondags, hij was voor 't eerst sinds twee jaar mee geweest naar de kerk, spraken we ernstig met hem. Hij scheen geheel onder de indruk te komen van onze vermaningen. Hij zei, opnieuw te willen beginnen, maar hij vreesde de bespotting van zijn vroegere kameraden. Had ik zijn huichelachtig gedrag maar doorzien!

Wij zochten en vonden een oplossing. Of gaf hij ons misschien de woorden in de mond?

Onze oudste was al jaren in Amerika, en had zich weten op te werken tot bedrijfsleider in een groote fabriek. Daarheen schreven we om een plaatsje voor zijn jongsten broer.

De laatste paar maanden, die hij nog thuis doorbracht, leken een mengeling van goed en kwaad. Soms ging het één, twee weken goed. Dan waren er de vrienden weer, die hem meenamen naar nachtcafé's en dancings.

't Was bij alle droefheid om het afscheid voor ons een geruststelling, dat we hem aan boord van de oceaanstoomer wisten, die voor onze oogen de rivier afstoomde naar zee.

Om hem tot werken te dwingen in de nieuwe wereld, hadden we hem het geld voor de overtocht laten leenen.

De berichten kwamen. Alles liep uitstekend. De beide broers schenen het heel goed met elkaar te kunnen vinden. Ook met de verdere leden van het gezin, liet de verhouding niets te wenschen over. Het geleende geld werd regelmatig in gelijke termijnen terug betaald.

Zoo verliepen er twee jaar.

Toen werden de brieven van onzen jongste zeldzamer.

Hij was inmiddels van werkkring veranderd, had een betrekking in een andere plaats, waardoor hij onder het toezicht van zijn broer uit was.

In ruim vier maanden kregen we geen enkel levensteeken van hem. We vroegen onzen oudste om inlichtingen. Hij gaf ze. Zelf had hij in langer tijd al niets van zijn broer gehoord en was daarom op informatie uitgeweest. Cornelis was weg getrokken naar het Zuiden, met een ouden kennis uit Holland......

In jaren hoorden we niets meer over onzen jongste......

De oude zwijgt enkele oogenblikken. Iets voorover gebogen leunt hij op zijn stok. Zijn oogen turen naar de vijver in de verte.

Dan gaat hij haast fluisterend verder. Er waren zes jaren verloopen, toen er een brief kwam van onzen oudste, die bij mij alle hoop uitbluschte. Hij had bericht over Cornelis ontvangen. Eigenlijk al een poosje geleden. Maar hij had het nooit durven doorgeven. 't Is, zoo schreef hij, dat moeder mij geen rust laat, anders had ik u dit leed bespaard. U moet alle hoop, Cornelis nog eens weer te zien, laten varen. Cornelis is verongelukt.

In die tijd, dat ik hem uit het oog verloren heb, is hij getrouwd. Zijn vrouw, die ik nooit heb ontmoet, is nu zenuw-patiënt en opgenomen in een inrichting in het Zuiden. Hun eenigste kind, een jongetje van drie jaar, is nu bij mij. Hij heet Cornelis. Een lief kereltje, zooals u op de bijgaande foto zelf kunt zien. —

De houding van mijn vrouw was me de eerste dagen een raadsel. Had ik verwacht, dat ze ontroostbaar zou wezen door deze slag, ze bleef dezelfde van vroeger. Wel trof ik haar menigmaal aan, staande voor de foto van onzen kleinzoon, met wien ze heele gesprekken voerde. Ik vreesde dat haar geest de groote schok niet had kunnen dragen en probeerde haar van het portret weg te houden. Het gelukte mij niet. Dikwijls overliep ik haar, terwijl ze tegen het portret sprak over den vader van het kind.

Op een morgen nam ik haar mee naar een andere kamer, waar ze de foto niet kon zien. Ik zei haar, dat ze niet zoo aan onzen jongste mocht blijven hangen met haar gedachten, nu deze toch gestorven was. Een ongewoon vuur flikkerde toen in haar oogen. Hoe kom je daar bij, zei ze, Cornelis is niet dood ! Lees de brief maar eens goed. Jan schrijft, Cornelis is verongelukt. Dat is heel iets anders ! Ik zal voor hem blijven bidden, zooals ik dat steeds voor hem gedaan heb. Ik hoop dat God voor hem de tijd der genade nog wil verlengen. Ik smeek Hem, of Hij de ziel van onzen jongste wil redden van het eeuwig verderf.

Zoo is ze gebleven meneer, tot haar dood toe, nu een goed jaar geleden. Zelfs op haar sterfbed sprak ze over de zekerheid die ze had, dat God op Zijn tijd haar gebed zal verhooren.

Na het sterven van mijn vrouw, heb ik dit uitvoerig aan mijn oudsten zoon geschreven. Ik heb hem verzocht mij klaar en duidelijk de volle waarheid over het levenseinde van Cornelis te vertellen.

Er gingen maanden overheen, voor ik antwoord op mijn brief kreeg.

Toen ik het schrijven van m'n oudste las, was het of alle steun onder me wegzakte. Mijn vrouw had de ware zin van het eerste schrijven begrepen !

In het slechte gezelschap van den Hollandschen vriend, die eenige maanden vóór Cornelis in Amerika was aangekomen, was het met hem van kwaad tot erger gekomen. Het eind was een bankroof met een doodslag geweest.

De vriend boette zijn misdaad op de electrische stoel. Cornelis, die hulpdienst had verricht, werd met nog een medeplichtige tot levenslang veroordeeld. Zijn nog jonge vrouw, die uit een christelijk milieu komt, heeft dit niet kunnen dragen. Haar geest is geheel verward. Ze wordt nog steeds verpleegd, zonder veel hoop op herstel. Hun kind is nog steeds bij m'n oudsten zoon. Jan vroeg me vergiffenis voor zijn stilzwijgen. Hij had moeder deze smartelijke waarheid willen besparen.

Dat bericht kwam verleden jaar, toen ik al maanden bij mijn tweeden zoon in huis was. De kinderen waren altijd bij me, vooral Cornelis, een ventje van vijf jaar.

Alle kinderen zijn wel eens ongehoorzaam, meneer. Hij ook.

Op een dag kreeg hij een standje van zijn vader. Ik hoorde alles.

Snikkend liep de kleine de kamer uit, naar mijn vertrekje, terwijl hij riep, ik ga naar Opa. Die is veel liever dan u. Van hem krijg ik nooit een standje.

Toen het ventje bij mij kwam, was het mij onmogelijk hem te laten staan, of naar zijn vader terug te sturen. Ik wist dat het geheel verkeerd van me was. Hij herinnert me ook zoo sterk aan mijn eigen jongen! Ik heb hem op mijn knie genomen, en zijn tranen gedroogd.

Maar die nacht kon ik niet slapen. Telkens weer kwam het beeld van m'n eigen jongen mij voor oogen. Dien heb ik door m'n toegeeflijkheid grondig bedorven. Mag ik dan nu weer een kleinkind stijven in zijn kwaad, door mijn zwak voor tranen?

Toen heb ik mijn besluit genomen. De andere morgen schreef ik een brief naar de stichting hier.

Ik heb nog een klein inkomen, waardoor ik zonder iemand tot last te wezen, tot m'n dood toe hier kan blijven.

Eerst toen ik bericht had, dat er een plaats voor me open was, heb ik mijn besluit aan mijn kinderen verteld.

Ze wilden er niet van hooren! Als ik dan met alle geweld uit hun huis weg wilde, was er in de stad wel een behoorlijk thuis voor me te vinden!

Ik ben toch hierheen gegaan. Ik mag geen struikelblok voor m'n kleinkind wezen, meneer!

De oude zwijgt. Z'n oogen turen naar de vijver in de verte.

Over de kruinen van de dennenboomen achter ons, golven de tonen van een luidklok.

Zwaar steunend op zijn stok, staat de oude op. Zijn blik glijdt over me heen.

De etensbel, meneer! Ik moet gaan. Komt u me nog eens spoedig opzoeken?

Zonder op antwoord te wachten, schuifelt hij weg.

Boven de straatweg cirkelen nog een paar vliegmachines.

Uit de verte klinkt belgetingel van een naderende tram. Ik besluit daarmee terug te gaan.

Als ik bij het passeeren van de stichting uit het raampje kijk, schuifelt de oude juist de oprijlaan op.

H. LOURENSE

VERKLARING BIJ VERHORST'S TEEKENING VAN DE EMMAUSGANGERS

De achtergrond, waartegen de geschiedenis zich afspeelt, is een geheimzinnigheid: de kruisiging, het ledige graf, en *toch* vrouwen die zeggen, dat een verschijning zeide dat Hij leeft.

Die achtergrond is op de teekening weergegeven. Links de drie kruisen. Rechts het geopende graf, waarvóór de verschijning en een gebogen figuur. Het vierkant, waarin deze figuur en de verschijning voorkomen, is even groot als het daaronder voorkomende vierkant, hetwelk de afgewentelde steen verbeeldt (dáárom even groot).

De domineerende Christusfiguur staat tegen een kruisvorm, waarvan de dwarsbalk achter en over de schouder van den middelsten kruiseling heengaat en zich rechts voortzet door het bovenste genoemde vierkant (vrouwenfiguur en verschijning). De staande balk is verwerkt in de verticale Christusfiguur. De zijfiguren vormen de overgang (door hun afhangende hoofdbedekkingen) van het verticale naar het „horizontale", waarmede in de hoofdvoorstelling het aardsche bereikt is. De aangezichten dezer figuren zijn, in tegenstelling met de Christus-figuur, van bijna alledaagsche burgerlijkheid en stellen links het manlijk, rechts het vrouwlijk gelaat voor: de mensch.

Hier: de mensch, die zich verwonderen gaat.

Christus' handen bewegen zich in verticale lijn, der menschen handen in horizontale lijn. Vragen, ontvangen = aardsch. Geven is hemelsch. De hoofdbedekkingen der figuren zijn transparant = verdwijnen, afvallen, de Christus-figuur ziet men er doorheen.

Aan de totaliteit der teekening is onwillekeurig (als ook deze geschiedenis) de gedachte te verbinden: Ik zal Avondmaal met u houden en dan: gij met Mij. —

De handen van Christus en de menschen toonen (ook in hun vorm) een tegenstelling.

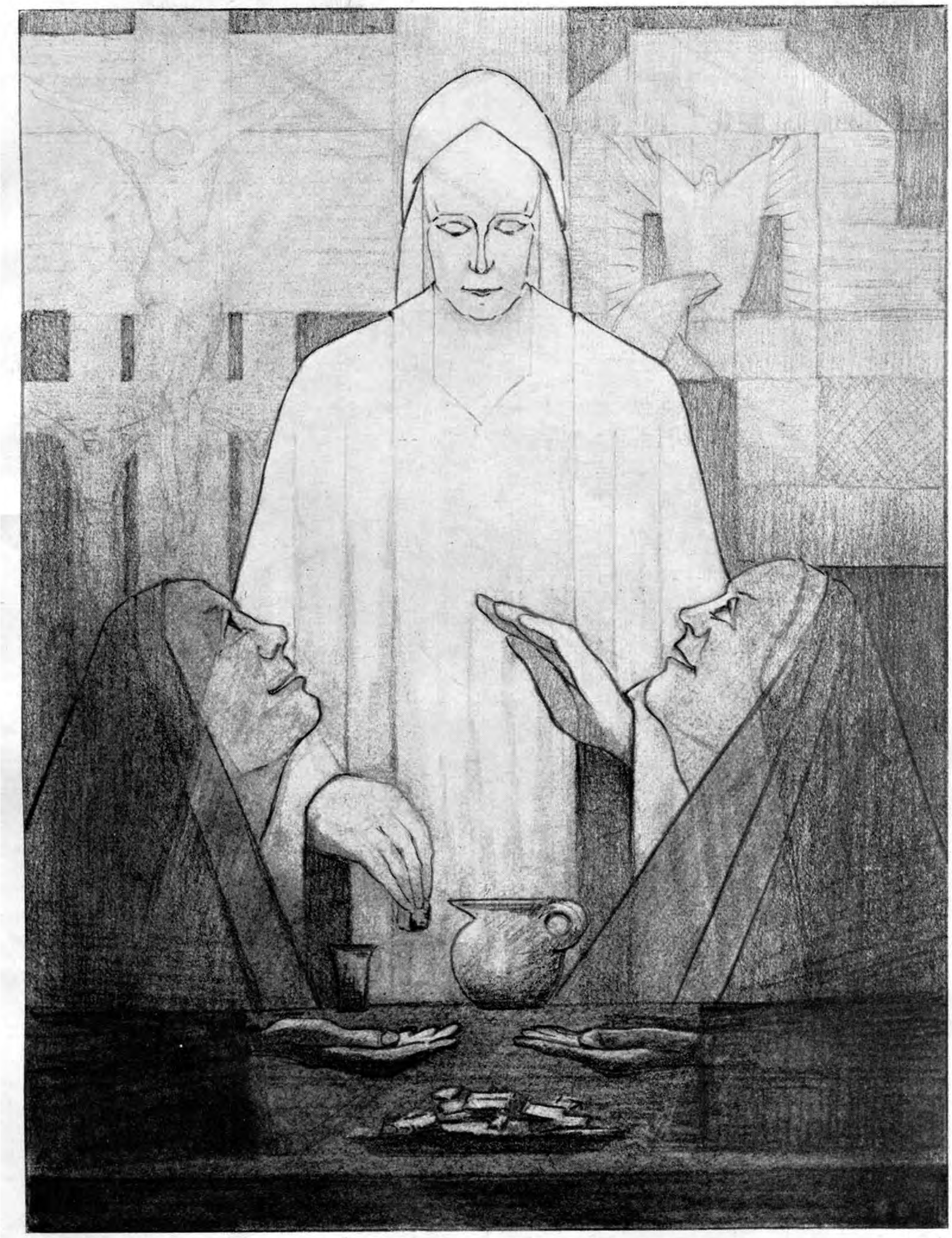

DE EMMAUSGANGERS HOUTSKOOLTEEKENING VAN A. W. VERHORST TE HEEMSTEDE

. . . dat Hij het brood nam, daarover den zegen uitsprak en, als Hij het gebroken had, het hun toereikte . . .
. . . toen gingen hun de oogen open en zij herkenden Hem . . . Lucas 24 : 30 – 31

K. JONKHEID

HET JAAR TWEE DUIZEND EEN

EEN NIEUW VERHAAL, GECONSTRUEERD UIT AANTEEKENINGEN VAN EEN ONBEKEND AUTEUR UIT DE 21-STE EEUW

VII. Het wonder

Toch vlotte het niet in China.

Alleen het intellect interesseerde zich en daar onder waren het in hoofdzaak de jongste studenten, die het grootste woord voerden. Dat waren jongeluidjes van vijftien tot negentien jaar.

De groote massa in de steden stelde alleen belang in de feesten, die men met groot rumoer hoopte te vieren. En op het platteland sloofde de taaie boer droomsoezend verder op zijn natte of droge akkertje, nat voor rijst- of droog voor korenbouw.

De rapporten, die Oei binnen kreeg van zijn helpers waren niet moedgevend.

In een verwaarloosd huis aan een smal vuil steegje, dicht bij het Nationale Heiligdom woonde een jong moedertje met een ziek kindje. Ze had alle toovermiddelen aangewend, had haar kindje naar een oude bezweerster van booze geesten gedragen, maar het had niet gebaat.

Als het kleintje nu maar slapen wou, dan zou ze wat anders probeeren. Het kindje kreunde en sloot vermoeid de oogjes. Toen legde zij het voorzichtig op den grond op een schamel matje, waar ze een kleedingstuk overheen gelegd had.

Het moedertje liep de deur uit. Het steegje stonk van de uitwerpselen in het open riool, waarin een zwart varken knorrend rondwroette. Ze liep voorbij nauwe deurgaten en zag schemerduistere hokken, waar Chineezen op lage bankjes rondom een tafel zaten te dobbelen. Ze kende dit. Ze haatte deze omgeving, maar haar man kwam uit een vreemde streek. Daarom had het familiehuis haar uitgestooten. Hij verdiende niet veel, zij zelf kon nu niets verdienen, want ze moest op haar kindje passen en de ziekte van den kleine had hun spaarduitjes doen verdwijnen. Toovenaars en geestenbezweerders waren duur en de nieuwe dokters waren zoo on-chineesch, dat ze aan hen haar kindje niet durfde toevertrouwen.

Nu had ze gehoord van den Heiligen Prediker. Men had haar verteld, dat het beeld leven en glimlachen kon. Als dat zoo was, dan kon het ook haar kindje beter maken.

Ze schoof het Heiligdom binnen en zocht het beeld. Ze ging er vlak voor staan en concentreerde haar gedachten op de bede: „Maak mijn kindje beter. Het is zoo ziek, maak het beter."

Ze hield vol. Ze bleef maar staan. En ze keek maar naar het gelaat van den Heilige. Ze moest antwoord hebben. Ze moest het weten.

Het duurde lang. Wel tien minuten, wel een kwartier en nog langer.

En toen zag ze het. Het beeld glimlachte. De Heilige lachte haar toe, bemoedigend en bevestigend. Hij glimlachte, zooals een Chinees glimlacht, wanneer hij zijn goedkeuring geeft.

Toen is ze naar huis gedraafd. Haar kindje lag daar nog, zooals ze het had neergelegd en het sliep rustig.

„Ons kindje zal beter worden!" riep ze, toen Li thuis kwam. Li was haar man.

En het kindje werd beter. Binnen drie dagen was het gezond.

Toen is het kleine moedertje naar het Heiligdom gegaan met een offer van bloemen voor den Heilige.

„Wat doet u daar?"

„Hij heeft mijn zieke kindje genezen."

„Ik ben ook ziek. Ik kan mijn rechterarm niet boven mijn hoofd heffen."

„Hij zal u genezen."

Drie dagen later was de arm gezond.

Er kwamen meer zieken.

Een oude man kwam hulp vragen voor zijn zoon, die vier jaar geleden vertrokken was en waarvan hij niets meer hoorde.

Drie weken later was de zoon thuis.

Het werd een stormloop. En er kwamen dwaze geruchten. Men vertelde, dat het

beeld spreken kon en zijn hand uitstrekken om de zieken aan te raken. Dat waren verzinsels, die nochtans geloof vonden.

Toen kwam op een middag een dreigende lucht opzetten. De bevolking werd angstig, want daar zou een windhoos of hagelslag of gevaarlijke bliksem uit voortkomen.

„De Prediker! De Heilige!" werd er geroepen.

Men bracht het beeld naar buiten en binnen drie maal drie minuten dreef de bui over.

Toen kreeg Oei een brief van een van zijn helpers. „Laat de Heilige hier komen. Het land sterft van droogte."

Het beeld werd in een auto geplaatst en weggevoerd.

„Geef ons regen!" riepen de menschen. „Laat het spoedig regenen. Ons land en onze beesten sterven!"

Drie dagen later was de regen overvloedig.

Dit trok de aandacht van heel het volk. Die Heilige Prediker had eeuwenlang dood en werkeloos gestaan in het bezit van vreemden en nu in eigen land was hij weer wekzaam geworden! En de propagandisten verkondigden overal, dat ontelbaar veel Chineesche voorwerpen uit onbekende eeuwen van langvervlogen tijd lagen te sterven in Europa en dat ze weer herleven zouden op Chineeschen bodem.

Opnieuw kwam er een bede om hulp.

In een bergstreek begonnen de beken te zwellen. Het water daverde met kokend geweld van de bergen. Zelfs de groote rivier kon het niet meer wegwerken. Bruggen werden weggeslagen en zware boomen langs den oever ontworteld en meegevoerd.

Dat ging een ramp worden. Het water bulderde maar door en steeg onophoudelijk. Straks zouden landerijen, huizen, dorpen, steden verzwolgen worden.

„Haalt ons den Heilige! Laat de wonderdoende Prediker komen!" kreten de menschen in bange opgewondenheid.

De Heilige kwam. Men plaatste hem bij den wildsten bergstroom. Na drie uren begon het water te zakken. Het gevaar was voorbij.

Inmiddels ontving het Landsbestuur officiëele stukken van twee Europeesche regeeringen. Berlijn, Rome en Moskou lieten niets van zich hooren, maar uit Londen en Den Haag kwamen ernstige missiven met verzoek om opheldering en onderzoek respectievelijk teruggave der ontvreemde goederen.

De Chineesche regeering verklaarde in haar antwoord, bereid te zijn, wanneer na onderzoek bleek, dat er voorwerpen aanwezig waren van Engelschen of Nederlandschen oorsprong, voor deze voorwerpen een nader vast te stellen prijs te betalen.

De twee regeeringen antwoordden, dat het niet ging om de oorsprong, maar om het wettig eigendom enzoovoort.

De Chineesche regeering antwoordde: ...... enzoovoort.

Zoo schoof men in China het geval op de lange baan, want inmiddels was een geheim document door den koerier der Egyptische Legatie bezorgd aan het Chineesche Ministerie van Buitenlandsche Zaken.

De Chineesche President confereerde met den Japanschen Gezant en vervolgens confereerden beide heeren met de Egyptische deputatie, die speciaal voor dit geval per legatie-vliegtuig naar China was gekomen.

Het gevolg was, dat men aan de Departementen te Londen en Den Haag met beide handen naar zijn hoofd greep, toen het Chineesche antwoord binnen kwam, gevolgd door een gelijksoortig stuk uit Caïro.

Zoowel Egypte als China eischten niet minder dan teruggave zonder eenige vergoeding van alle Chineesche en Egyptische voorwerpen van historische waarde in beide Europeesche landen aanwezig, hetzij in publieke hetzij in particuliere verzamelingen.

Gesteund door een machtige volksbeweging, die onder de leus: „China zal weer China worden" de vlam van nationaliteitsgevoel deed oplaaien, gesteund ook door Egypte en Japan, had het Chineesche Landsbestuur voor het eerst sedert eeuwen, den moed, den muil van den Draak open te sperren, om Europa zijn tanden te toonen. Temeer, waar die volksbeweging als eerste doelstelling gekozen had de terugkeer van alle oude schatten van het China van vroeger eeuwen naar het China van thans.

De indruk in Europa was geweldig.

„Moeten we ons verbazen of ergeren?" vroegen de kranten. „Die eisch is ongehoord! Belachelijk en ongehoord!"

Kort te voren hadden de bladen een

nieuwsberichtje bevat onder het hoofd: Chineesch Bijgeloof.

Daarin stond het verhaal van de dreigende overstrooming en van het zoogenaamde wonder, dat geschied was.

Maar nu volgden ook de andere verhalen. Van de genezingen, den verloren zoon, de afgedreven onweersbui en van de droge streek, die binnen drie dagen regen kreeg.

Toen begon men te begrijpen. Nationalistische agitators waren bezig, het volk op te hitsen. Dat wonderdoende beeld was bedrog.

Heel de wereldpers hield zich met het geval bezig. Europeesche bladen stelden de vraag, hoe het mogelijk was, dat de Chineezen zooveel musea in Europa bestalen, zonder dat ooit eenig spoor ontdekt werd. Harde noten werden gekraakt over de groote detectives van de beroemde Recherchediensten.

In elk Oostersch land onderzochten de bladen, welke nationale schatten hun land in buitenlandsche Musea had zitten en overwogen de vraag, of terug vorderen niet op den weg lag van hun regeering of van hun inlandsche hoofden onder moederlandsch bestuur.

De pers van het zwarte ras in Afrika en Amerika plaatste de tegenstelling tusschen gekleurd en blank op den voorgrond en het was vooral de gele pers in China en Japan, die deze tegenstelling zoo scherp mogelijk toespitste.

De Europeesche kranten beantwoordden dit met de waarschuwing dat de wereldvrede groot gevaar liep verstoord te worden, wanneer de Mongoolsche pers voortging, zulk een felle hetze te voeren tegen de blanke volken.

De Egyptische bladen bleven waardig, maar hun toon klonk beslist en onverzettelijk.

De gezanten van Nederland en Engeland confereerden, telegrafeerden en telefoneerden. De Nederlansche Ministers van Buitenlandsche Zaken en van Kunsten en Wetenschap vlogen naar Londen voor een bespreking met hun Britsche collega's.

Journalisten uit Europa en Amerika, de beste en betrouwbaarste krachten van de groote Persbureau's vertrokken per snelste dienstvliegtuig naar China, om een onderzoek ter plaatse in te stellen naar de zoogenaamde wonderen.

Ze stelden zich in verbinding met aldaar wonende Europeanen, bezochten de genezenen, bekeken de streek die met regen gezegend was en waar de korenvelden voller en rijper stonden dan elders en hoorden het getuigenis van Chineezen en Europeanen, die te goeder naam en faam bekend stonden.

Hun rapport verwonderde de wereld en bracht ontsteltenis in kleinmoedige harten.

Wel stelden zij de mogelijkheid, dat alles toeval was, maar de feiten stonden vast Bovendien had hun onderzoek uitgewezen, dat het nooit was voorgekomen, dat zulk een dreigende zware hoos werkeloos afdreef en vervluchtigde, dat ook nooit het stijgende water zoo plotseling was teruggekeerd en evenmin ernstige ziektegevallen als nu, ooit genezen waren.

Het publiek reageerde verschillend.

De vreesachtigen vroegen: „Er zal toch geen oorlog komen?"

De zakenlieden overwogen de winstkansen aan de Beurs.

De wantrouwigen zeiden: „Als die Chineezen zoo handig zijn, dat ze overal de boel kunnen wegstelen, zonder dat iemand het merkt, zijn ze ook slim genoeg, om die wonderbaarlijke gebeurtenissen zoo geheimzinnig en geraffineerd in elkaar te zetten, dat hun bedrog bij niemand in 't oog loopt."

De spotters beweerden, dat de Chineesche menschen- en dierenbeelden 's nachts met groot rumoer door de gebouwen der Musea draafden en als razenden op de deuren bonsden en schreeuwden: „We willen naar ons eigen land! We willen naar huis terug!" En dat ze de boel zoo in rep en roer brachten, dat geen enkele suppoost meer in de gebouwen durfde overnachten en de directeuren bijzondere politiebewaking voor hun woningen hadden aangevraagd.

De statistici wezen waarschuwend op het feit, dat de jaarlijksche bevolkingsaanwas der gekleurde rassen in totaal het zesvoud bedroeg van die der blanken.

De vader van den student Dooreman sprak van het oordeel der verharding, dat over China gekomen was.

Het eenvoudige mannetje vermaande de broeders en zusters van zijn kring: „Misschien zijn het de eerste wonderen van den Antichrist. Laat ons waken en nuchteren zijn, om den levenden en waarachtigen

God te dienen en Zijn Zoon uit de Hemelen te verwachten, die ons verlost van den komenden toorn."

VIII. De Zwarte Toovenaar

De kleurling van gemengd bloed, gepromoveerd Scheikundige, inmiddels ook Doctor in de Wis- en Natuurkunde, had zijn betrekking als portier aan het groote theater neergelegd en was weggereisd. Zulks tot grooten spijt van den directeur, die in „dien Nikker" een bekwamen en getrouwen dienaar had ontdekt.

In de Britsch Indische havenstad had hij zijn vader bezocht en gesprekken gevoerd met aanzienlijke Indiërs en met vrienden uit het buitenland.

Nu woonde hij op een kamer te Caïro, de Egyptische hoofdstad. Daar had hij in een der regeeringsgebouwen de beschikking over een prachtig laboratorium en een uitgebreide werkplaats, beide voorzien van de modernste instrumenten en gereedschappen. Daar werkte hij iederen dag, soms alleen, soms met verscheidene helpers.

Die helpers kenden zijn naam niet en zouden ook graag weten, waar hij vandaan kwam, maar niemand zei het hun. Kwam er een bezoeker, dan vroeg deze naar den heer uit het buitenland, maar zijn naam werd niet genoemd. Daarom noemden ze hem den Naamlooze.

Op een middag, toen hij in het laboratorium alleen was, kwam Oei.

„Kom binnen en neem plaats," zei de gastheer. Zijn oogen glommen en heel zijn gezicht lachte. Hij liep met veerkrachtigen tred als iemand, die moedig en opgewekt is en zijn kleeding was keurig in orde. De lange witte laboratoriumjas deed zijn donkere huidskleur aan gezicht en handen scherp uitkomen.

„Hoe gaat het ?"

„De onderhandelingen vlotten slecht," antwoordde Oei.

De ander lachte opnieuw en zijn oogen glansden nog sterker.

„Ik ben gereed," zei hij.

„Weet je 't zeker ?"

„Volkomen zeker. Wanneer kan ik mijn eerste groote proef afleggen ?"

„Nog niet. Alleen in het uiterste geval."

„Het vlot slecht, zei je zooeven."

„Daarom kom ik hier."

„De kleine proeven zijn allen uitstekend geslaagd. De gemengde commissie heeft ze gisteren bijgewoond."

„Dat wist ik nog niet."

„De commissie bestaat uit drie leden. Een Egyptische professor van de Moskee al-Azhar, een Chineesch geleerde en een Japanner. Ze waren verbluft over mijn resultaten."

„Betroffen de proeven alleen Chemica en Scheikunde ?"

„Ook electrotechniek. Daar wou ik mee beginnen. Materiëele hinder en schade zonder levensgevaar voor mensch of dier. Als ze dan nog geen rede verstaan, dan voortgaan met het andere."

Weer lachte hij met groote helderwitte tanden en in zijn oogen blonk voldoening, alleen reeds door het vooruitzicht.

„Zijn de anderen ook gereed ?"

„Alles en iedereen. De piloten kennen de route en de bedienende technici zijn geïnstruëerd en volkomen op de hoogte. Zoodra de order tot vertrek gegeven wordt, kunnen we gaan."

„Ga je zelf mee ?" vroeg Oei verwonderd.

„Neen," lachte de ander, „ik màg niet mee. Dat is te gewaagd. Ze willen me hier nog niet missen."

„Als de tegenpartij gaat dreigen met oorlogsschepen en bommenwerpers ?"

„Dan zullen wij terugdreigen met dingen, die tienmaal zoo erg zijn."

Oei lachte tevreden.

„Kunnen de schatten, waar het om gaat, niet beschadigd worden ? Je sprak zooeven van materiëele schade," begon Oei opeens, plotseling bezorgd.

„Daarvoor bestaat niet de minste vrees. Zelfs niet in het uiterste geval, wanneer mensch en dier doodelijk zouden getroffen worden."

Oei stond op, groette en vertrok. Hij ging regelrecht naar zijn landgenoot, den Chineeschen geleerde, die lid van de commissie was.

„De proeven zijn uitstekend geslaagd," werd hem verzekerd.

Vandaar ging hij naar de Chineesche Legatie.

Daar ontving hem de Gezant zelf.

„De beide regeeringen zijn absoluut onwillig. Ze weigeren iedere bespreking, zoolang niet eerst de voorwerpen uit het Nationale Heiligdom aan hun Musea zijn teruggegeven."

„Wat een dwaasheid!"

„Daaruit blijkt," vervolgde de Gezant, „dat ze niet voornemens zijn, op onze eischen in te gaan. Hun voorwaarde is trouwens practisch onuitvoerbaar. Stel u voor, dat wij het beeld van den Heiligen Prediker weer afstonden! Dan zou onze Regeering voor altijd haar gezicht verliezen bij heel het Chineesche volk. Revolutie en Anarchie in de steden, roof en plundering op het platteland zouden het gevolg zijn! Neen, we gaan verder."

„Is zoodanig besluit al genomen?"

„Zooeven is de beslissing gevallen. We wachten nog alleen op de bevestiging uit Tokio."

Twee dagen later steeg van het regeeringsvliegveld bij Caïro een vliegtuig op en bewoog zich dadelijk in de richting van de zee.

Het toestel was uitgerust met een moderne radio-installatie, zoodat het in voortdurend contact kon blijven met Caïro, al vloog het naar de andere zijde der aarde. Ook had het machines en motoren aan boord, die voorloopig buiten werking bleven.

Zoodra het buiten de territoriale zône was, boog het links af en vloog in de lengte van de Middellandsche Zee, links de kust van Afrika en rechts Europa: Italië, Frankrijk, Spanje. Toen, op groote hoogte, over de Straat van Gibraltar, daarna, steeds het land vermijdend, rechtsaf langs Portugal, Bretagne, Normandië, België, naar de Nederlandsche kust.

Weer steeg het toestel tot op groote hoogte.

Met kaarten en optische instrumenten oriënteerde de bemanning zich met groote nauwkeurigheid.

Ten slotte hadden ze zekerheid; ze bevonden zich boven Amsterdam.

Toen werden de motoren ingeschakeld en de machines in werking gesteld.

De stad lag beneden hen als een bouwdoos. Leven konden ze bijna niet ontdekken, alleen de drukke punten krioelden als een gestoord mierennest. Andere waarnemingen deden ze niet.

Maar in de stad ontstond plotseling overal kortsluiting.

Alle zekeringen, die onder stroom stonden, werden vernield, alle stoppen doorgeslagen, alle motoren stonden tegelijk stil. De trams op straat bleven staan, waar licht brandde, werd het eensklaps donker, alle fabrieken legden zichzelf stop, ook de werkplaatsen aan de Hembrug.

Overal gingen de storingzoekers aan het werk, nog niet wetende, dat het verschijnsel algemeen was. In de winkels liep het storm om nieuwe stoppen voor de schakelborden. Maar het baatte niets.

Dan de Centrale opbellen!

Vergeefs. Ook de telefoon had geen stroom!

Op de drukkerijen lagen de kranten half afgedrukt naast de persen, die niet meer werkten.

Het volk liep te hoop voor de lichtfabrieken, maar de toegang was gesloten. De directie plaatste langs het hek mannen, die staande op een kist of op een vat, door megafoons de menschenmassa toebrulden, dat de fabriek gestoord was, doch de storing zoo spoedig mogelijk zou worden hersteld.

Gelukkig was het in den namiddag. In de meeste particuliere huizen brandden de lampen nog niet en daar was alles ongeschonden gebleven. Voor zoo ver de lichtfabriek geen voldoende materiaal voorhanden had, werd dit met auto's aangevoerd uit andere plaatsen. In den laten avond kon de straatverlichting branden en den volgenden middag draaiden weer de fabrieken.

Naar de oorzaak werd gezocht door ingenieurs en bekwame vaklieden, maar een verklaring van het verschijnsel werd niet gevonden. Wel had er dien middag op groote hoogte een vliegtuig boven de stad gecirkeld, maar dat was niets bijzonders. Slechts weinigen hadden het gezien en die dachten er niet aan, eenig verband te leggen tusschen dit vliegtuig en de onverklaarbare algemeene storing.

Onnoozele menschen, die de vraag stelden, of het raadselachtige verschijnsel in verband kon staan met de kwestie over de Oostersche Museumstukken, werden door hun omgeving uitgelachen. De pers gaf langdurige beschouwingen en vermeldde daarbij ook de uitspraak van dit dwaas vermoeden.

Maar de autoriteiten namen er nota van, al zeiden ze niets. De luchtafweer van de Europeesche weermacht werd overal terdege geïnspecteerd.

Het vliegtuig was langs denzelfden weg terug gekeerd.

Uit radioberichten en ochtendbladen vernam de Commissie, dat de proef boven Amsterdam volkomen geslaagd was.

Nu was Engeland aan de beurt. En dat niet voor een proefneming, maar voor een krachtiger uitvoering op grooter schaal.

Zes vliegtuigen werden aangewezen, de bestuurders en de bedienende manschappen ontvingen hun instructies en ieder vliegtuig kreeg het te bewerken terrein nauwkeurig aangegeven en op kaarten vastgelegd. Deze kaarten waren samengesteld met behulp van luchtfoto's, boven Engeland genomen.

De onderneming moest plaats hebben vlak na de avondschemering, als de fabrieken nog werkten en het kunstlicht overal ontstoken was.

De vliegtuigen waren uitgerust met geluidlooze motoren.

Maar de Engelsche luchtmacht was op haar hoede. Toen het silhouet van een vliegtuig, dat zich bewoog buiten de route der bestaande luchtlijnen, zich afteekende tegen den halfduisteren hemel, werden de zware electrische zoeklichten onmiddellijk in stelling gebracht, teneinde de identiteit van den onbekenden vogel vast te stellen. Juist zouden de geweldige lampen worden ingeschakeld, toen alle lichten uitgingen en de bedienende manschappen eensklaps in het donker stonden.

Met verwonderde oogen staarden ze in de plotselinge duisternis, niet begrijpend, wat dit te beteekenen had. De officieren schreeuwden : „Wie doet daar de lichten uit ?" Aán, dat licht !" Een van hen draafde naar de Hoofdwacht, waar het groote schakelbord was, maar ook daar was alles duister en de wachtcommandant deed wanhopige, doch vergeefsche pogingen, het euvel te herstellen.

Toen keken ze rond en zagen, dat de heele stad duister was. Alle straten en alle ramen van huizen en fabrieken waren donker.

„Amsterdam," zei er een. „Zoo was het ook in Amsterdam."

„Probeer de telefoon !"

Geen stroom.

„De Centrale is gestoord !"

„We hebben onze eigen krachtbron !"

„Ook gestoord !"

Het werd een angstige nacht. Zonen en vaders, die op reis waren en dien avond zouden thuiskomen, bleven weg en lieten niets van zich hooren. Angstige huisgenooten schuifelden langs de donkere straten en zochten een telegraafkantoor, dat duister en gesloten bleek. Het verkeer was volkomen stilgelegd. Somber en zwaar hing het nachtelijk duister over gansch Engeland.

De electrische treinen bleven stilstaan midden op de vlakte in pikkedonker, sommigen uren ver van de bewoonde wereld. Auto's en autobussen bleven staan ter plaatse, waar ze zich bevonden. Geen enkele motor werkte. Alle vuurtorens en seinlichten waren gedoofd. De schepen begrepen niet, waar de Engelsche kust was, de haveningangen waren niet te vinden. De voorzichtigen raadpleegden de kaarten en instrumenten en bleven buitengaats, de roekeloozen stootten op een rots of strandden op een zandbank of aan de kust.

In de huizen trachtte men zich te behelpen met kaarsen of ander ouderwetsch materiaal. In de ziekenhuizen stond men voor geweldige moeilijkheden, spoedoperaties moesten worden uitgesteld, eenige patienten stierven van emotie.

De reizigers, rillend van zenuwen en van de nachtelijke kou, doken in de coupe's van hun treinen, automobilisten en hun passagiers bleven in hun auto's, want ieder bleef, waar hij was, wachtend op den morgen.

Het duurde ontzettend lang.

Eindelijk, als een heerlijke verlossing, verscheen de morgenzon aan de kim.

Toen bleek heel Engeland getroffen door dezelfde plaag. Alle zekeringen waren doorgeslagen, alle veiligheidsstoppen vernield, alle electrische leidingen in ieder gebouw en in ieder huis waren doorgebrand, alle motoren in fabrieken, vliegtuigen, trams, treinen, auto's en autobussen waren defect, alle bovengrondsche draden van telegraaf, telefoon, spoor- en tramwegen waren verkoold, soms verpulverd. Iedere stad en ieder dorp was geïsoleerd en losgerukt van zijn omgeving. Heel Engeland lag afgesneden van de wereld.

De schade bedroeg milliarden en er zouden maanden noodig zijn voor herstel.

Er kon dien dag niets gebeuren. Strijkijzer en stofzuiger bleven werkeloos, geen krant kon verschijnen, geen meel gemalen, geen brood gebakken worden. Andere levensmiddelen konden niet geproduceerd, want alle fabrieken lagen stil. Aanvoer van

het platteland van slachtvee, fruit, koren, groenten kon voorloopig niet plaats hebben.

Toen het publiek dit begreep, vloog een panische angst als een vloedgolf over het land. In de steden werden de winkels belegerd, op het platteland bood men fabelachtige sommen voor een rund, een paard, een wagen.

Met angstige gezichten vroegen de huisgenooten elkaar : „Wat zal dat worden ?" Honden en katten werden binnenshuis opgesloten, uit vrees, dat anderen de dieren zouden vangen en opeten, eer men zelf daar toe kwam.

Het vasteland van Europa begreep er niets van. Alle telefonische en telegrafische oproepen bleven onbeantwoord, de radiozenders vulden den aether met mededeelingen in de Engelsche taal en met verzoeken om antwoord. Niets baatte, Groot Brittanje gaf geen enkel teeken van leven.

De bladen verschenen met sensationeele opschriften :

Onbegrijpelijk zwijgen van Engeland.

Men vreest een catastrofe.

Inmiddels snorden de vliegtuigen door de lucht, uitgezonden door bevriende regeeringen en door de groote Europeesche bladen. Bij hun landing werden ze met gejubel ontvangen. Ook de binnenvarende schepen werden met gejuich ingehaald.

„Kunnen we telegrammen verzenden ?" ...„Hebt u onze radioberichten niet opgevangen ?"... „Wat was er vannacht met de vuurtorens ?"...

„We kunnen niets. We staan volslagen machteloos. We leven in een toestand als duizend jaar geleden."

„Hoe komt dat alles zoo ?"

„Dat weten we niet."

De autoriteiten kwamen er aan te pas. De vreemdelingen waren plotseling gewichtige menschen geworden. Er waren Franschen, Duitschers, Zweden, Nederlanders, Czechen, zelfs Russen.

De ministers van Handel en van Buitenlandsche Zaken ontboden hen en gaven bestellingen voor de groote fabrieken, uitsluitend electrische apparaten, alles te verzenden per luchtexpeditie. Ook verzochten ze uitgebreide offerten en overkomst van vertegenwoordigers ter bespreking van groote leveranties op korten termijn.

Krachtige maatregelen werden genomen tegen prijsopdrijving en ter voorziening van voedsel in de steden. Met behulp van oude locomotieven werden de treindiensten ten deele weer ingesteld met ouderwetsche stoomtreinen.

Twee dagen later landde er een vliegtuig uit Egypte met een specialen koerier voor het Ministerie van Buitenlandsche Zaken. Hij bracht een officiëel stuk namens Egypte, China en Japan, waarin werd meegedeeld, dat zij de stagnatie in Engeland hadden veroorzaakt, na vooraf in Nederland een proeve te hebben gegeven. Wanneer de eisch tot teruggave der historische stukken niet werd ingewilligd, zouden andere maatregelen worden toegepast van nog ingrijpender aard. Een gelijkluidend stuk kreeg de Nederlandsche regeering thuisbezorgd.

Den volgenden dag was het nieuws bekend over heel de wereld.

Europa was verbijsterd, Amerika belangstellend in sterke mate. De bladen in de gekleurde werelddeelen wezen er op, dat dit geval een volslagen omkeer in de verhoudingen beteekende. Want tot nu toe had het blanke ras de anderen overheerd door zijn geweldige prestaties op elk gebied, maar nu bleek het gekleurde ras dingen te presteeren, waar de oude wereld machteloos tegenover stond.

„Voortaan zijn de rollen omgekeerd !" juichten ze. „Een nieuwe faze in de wereldgeschiedenis opent zich !"

Heel Azië hief het hoofd op, de Siameezen, de Britsch Indiërs, de Maleiers in de Nederlandsche koloniën. De Negers in Amerika hernieuwden hun verzoek om een eigen Universiteit op Staatskosten.

Heel Europa snelde Engeland te hulp. Er ontstond een zeker solidariteitsgevoel en er werd geld verdiend. Ook Amerika vloog toe op snelle wieken om een deel van den buit.

Engeland herstelde zijn financiëel evenwicht door een binnenlandsche leening, die snel volteekend werd. Een beroep op de koloniën was niet noodig.

Met die „nieuwe faze in de geschiedenis" werd door de Europeesche bladen gespot.

Toch bleef heel de wereld op haar hoede.

Ieder vroeg : „Wie heeft dit kunststuk volbracht ? Wie is de geleerde, die dit uit-

vond? Wie de knappe technicus, die het practisch uitvoerbaar maakte?"

Hoe de wereld het te weten kwam, bleef een raadsel, maar er lekte iets uit van de geheime werkplaatsen en laboratoria in Caïro en van den man met de donkere huidskleur, die daar de geniale ziel van was.

Maar het rechte kwam men niet te weten, hoewel men overal er over praatte, zoodat de uitvinder, bij gebrek aan volledige gegevens, door de bladen schertsenderwijs werd aangeduid als De Zwarte Toovenaar.

IX. De laatste waarschuwing

Dat kon Engeland niet op zich laten zitten.

Het antwoordde met een gepeperde nota en met bedreigingen.

Het beschouwde de nachtelijke onderneming als een vijandige daad, in strijd met het Volkenrecht en in strijd met alles. De Regeering zou een deel van haar oorlogsvloot dirigeeren naar de Middellandsche Zee en naar de wateren van het Verre Oosten.

Maar onmiddellijk kwam de waarschuwing, dat ieder oorlogsschip, dat Gibraltar passeerde hetzij in Oostelijke, hetzij in Zuidelijke richting, op even geheimzinnige wijze zou vernield worden als de electrische apparaten, zij het met andere middelen.

Toen werd het een schuiven op de lange baan. De twee Europeesche regeeringen trachtten hun tegenstanders aan het lijntje te houden door uitstellen, door wisseling van nota's en door andere kluitjes in 't riet, want eerst moest Engeland herstellen van den slag, die het gekregen had. Die slag was gevoeliger aangekomen, dan men eerst wilde erkennen.

Maar de Oostersche bondgenooten werden ongeduldig. Zij brachten ter kennis van de wederpartij, dat zij beschikten over verscheidene andere middelen, waarmee resultaten te bereiken waren, bij welke het vernielen der electrische apparaten maar kinderspel was.

Engeland, ten deele hersteld van den schok en zich moreel gesteund wetend door de sympathie van Europa en Amerika, verklaarde, zulks onbewezen grootspraak te achten.

De Europeesche pers beweerde spottend, dat zwarte toovenaars en wonderdoende beelden misschien véél vermochten, maar volstrekt niet àlles.

Toen werd er in Caïro beraadslaagd en besloten, opnieuw een zachte waarschuwing te geven.

En in een zomernacht, toen dikke wolken de lucht bedekten en geen maan of sterren te zien waren, naderden twee geluidlooze vliegtuigen met explosievrije motoren de Nederlandsche kust en streken als zwarte vogels over de lage landen. Ze vlogen naast elkaar, evenwijdig aan de kustlijn, van het Noordelijkste punt van Noord Holland tot aan de Schelde. En op dien tocht strooiden zij voortdurend uit koperen reservoirs, die hermetisch gesloten waren geweest, millioenen kleine capsules, die veerkrachtig omhoog sprongen van de aarde en ongeschonden bleven liggen op den grond of drijven op het water.

De capsules waren hol en toch niet licht. De gasvormige inhoud was zwaarder dan lucht en het omhulsel leek poreus, want de capsules begonnen dadelijk lucht op te slorpen en te zwellen. Gelijdelijk werden ze grooter, terwijl hun soortelijk gewicht in gelijke verhouding kleiner werd, maar toch zwaarder bleef dan lucht. Binnen tien minuten was hun omvang tien tot twaalf maal vergroot, het omhulsel werd dun en zoo doorzichtig als glas en met zachte knalletjes barstten ze stuk.

Toen werd de zoele zomerlucht koud als in een Kerstnacht. De temperatuur daalde beneden nul, het vochtige gras verstijfde, op het water kwam een vliesje ijs. In ondiepe slooten, waar weinig water stond, was de afkoeling zoo plotseling, dat de visch verstijfd kwam bovendrijven en vastvroor aan de oppervlakte.

Huiverend openden in den vroegen morgen de buitenmenschen hun deuren en sloten hun ramen, niet begrijpend, waar die kilte vandaan kwam. De boeren vonden hun vee verstijfd in de weide, de melkproductie bleef de helft beneden het normale.

Maar dat was het ergste niet. Toen de zon opkwam herstelde zich de temperatuur, maar alle gewassen waren vernield. In de kweekerijen rondom Aalsmeer was alles verloren. Geen bloem, plant of heester kon gered worden. Groenten en fruit in het Westland waren dood en waardeloos. Op de Zuid Hollandsche eilanden had het vee

geweldig geleden. De oogst van Zeeuwsche tarwe, die juist aren begon te schieten, was vernietigd. Heel de breede kuststrook lag dood, verflenst en grauw. Alleen de kruinen der hoogste boomen hadden niet geleden en bleven hun groene hoofden opheffen boven de verkleurende doode vlakten.

Naar de oorzaak behoefde niet lang gezocht te worden. De grond lag bezaaid met tweetalige pamfletten, Engelsch en Nederlandsch, waarin een beroep werd gedaan op de beide volken.

„Doe ons recht. Laat uw regeeringen ons onze nationale schatten van kunst en historie teruggeven. Wij kunnen uw beide landen in één nacht doen versteenen van kou, doen veranderen in een poolgebied. En met ons gas kunnen wij alle leven vernietigen binnen verloop van een uur. Wat wij u thans laten zien, is maar een zwakke proeve van zeer belemmerde en ingetoomde krachten."

Hoe was het in Engeland? Ook daar was dien nacht een vliegtuig verschenen, slechts één, en had een streep getrokken dwars over Engeland van West naar Oost, terwijl de omlaag gerichte kranen van groote ketels sissend het saamgeperste gas naar beneden spoten.

Niemand, die er iets van bespeurde.

Maar in den vroegen morgen deden de passagiers van een eersten trein een vreemde ontdekking. Ze reden door een streek, waar al het vee roerloos en als dood op het veld lag. De trein naderde het station, maar de bestuurder zag, dat het signaal op onveilig stond. Hij stopte dus en wachtte. Maar het bevreemde hem, want hij was een overweg gepasseerd, waarvan de afsluitboomen niet gesloten waren.

Er kwam geen enkel teeken van leven, dus de conducteur ging op onderzoek naar het seinhuis. Daar vond hij den wachter in een stoel, slap als een doode, hoewel niet koud of verstijfd.

Voorzichtig reed de trein verder. Een dokter, in den trein aanwezig, constateerde dat de man wel bewusteloos, maar niet dood was. Men legde hem in een coupé en reed door naar het station. Op het perron was niemand. Op een bureautje vond men twee menschen, de een lag ingedoken op de grond, de ander voorover met zijn hoofd op de tafel. Een hondje lag languit onder een stoel. Alles was doodstil.

Op het stationsplein lag een agent in volle uniform languit op de straat; onder een groep heesters en dicht geboomte lagen tientallen vogels; voor een huisdeur lag, bewegingloos, een hond; in een tuintje lagen twee katten.

Verder leek het heele stadje uitgestorven. Geen geluidje werd gehoord, dan plotseling het gebeier van de torenklok, dat spookachtig helder klonk en de zware slagen, die volgden, klonken dreigend en schrikkelijk.

Alle deuren waren op slot, maar men slaagde er in, een raam te openen en het huis binnen te gaan. De bewoners lagen in hun slaapkamers te bed.

Inmiddels belde de conducteur het volgende station op. Geen antwoord. Toen het tweede. Ook geen antwoord. Daarna het derde, dat op grooter afstand lag. Daar werd hem verteld, dat het personeel van den trein, die in tegenovergestelde richting reed, ook reeds had opgebeld en hetzelfde gerapporteerd had uit het andere station.

De conducteur liep naar buiten en riep: „Instappen! We gaan verder."

Toen ze terugliepen trok het hun aandacht, dat er verscheidene gelijkvormige biljetten op straat lagen. Ze raapten er eenigen op en lazen.

Het waren dezelfde biljetten, die de Nederlanders dien morgen in hun land gevonden hadden.

Men vond dien dag nog meer dingen. Schepen, die stuurloos afdreven op rivieren en kanalen, omdat de bemanning buiten bewustzijn was; een nachttrein, die midden op de baan was blijven staan met stervende vuren, omdat machinist en stoker als gekreukte baalzakken op de oude locomotief lagen neergezakt, terwijl in de coupé's de passagiers schots en scheef over elkander lagen als dooden op een slagveld.

In den namiddag herstelden de slachtoffers en keerde hun bewustzijn terug. Dooden waren er niet gevallen, dan enkele kleine huisdieren en een aantal vogels, die in laag struikgewas hadden gezeten, om daar te overnachten.

De sensatie was geweldig. Daar zorgde de pers wel voor. Alle bladen drukten de circulaires in extenso af en gaven uitgebreide berichten. De beide regeeringen, de ontroering onder hun volk ziende, verboden het afdrukken en verspreiden van den in-

houd der pamfletten, maar toen was het al te laat.

De Oostersche bondgenooten zonden een uitvoerige nota naar Londen en naar Amsterdam en brachten den volledigen tekst dezer nota's ter kennis van de internationale pers, ten einde alzoo invloed te oefenen op de geestesgesteldheid der geteisterde volken en de gemoederen zooveel mogelijk te ontrusten.

„Wat wij u hebben laten zien, is maar een zwakke proeve. Wij zijn in staat, in een enkel uur alle leven te dooden, zooals we nu slechts een klein gedeelte bedwelmd hebben. Wij kunnen uw bodem in een enkelen nacht tot een decimeter diep doen bevriezen en alle gewassen vernielen. Zooals wij onze proef boven Amsterdam in versterkte mate hebben voortgezet boven geheel Engeland, zoo zullen we deze lichte proeven laten volgen door volledige ten uitvoerlegging, wanneer u zich niet laat waarschuwen. Wij wachten op uw daden. Maar we wachten niet lang."

X. Uitstel of Executie?

Het verspreiden van den inhoud der pamfletten bleef niet zonder uitwerking. Overal kwam actie.

De Hoofdbesturen van de Bonden van Boeren en Tuinders confereerden en besloten, een eisch tot schadevergoeding in te stellen tegen de regeering, die door haar politiek dit ongeluk veroorzaakt had.

De regeering antwoordde, bereid te zijn, de getroffen bedrijven te steunen door het verstrekken van een renteloos voorschot onder hypothecair verband, af te lossen in tien jaar. Maar de schade nam ze niet voor haar rekening.

De juristen wierpen zich op dit kluifje en het werd een spitsvondig heen en weer praten tusschen de procureurs van eischers en gedaagde.

De regeering bleef onwillig, omdat zij overwoog, dat er veel geld besteed zou moeten worden aan dure proefnemingen en er millioenen zouden noodig zijn voor het aanschaffen van allerlei moderne verweermiddelen tegen de aanvallen, waarmee de Oostersche volken dreigden en die een geheel nieuw karakter droegen en dus bijzondere middelen ter bestrijding eischten.

Maar in de andere deelen van het land dachten de menschen meer aan het gevaar voor hun leven dan aan het verlies der anderen. Zij leden zelf ook schade door de verhoogde prijzen als gevolg van de vernieling.

De pers der gekleurde volken sprak overmoedige taal en steunde de eischen van China en Egypte, deze landen aansporend tot volhouden, omdat de overwinning zeker was. Hun geduld kon nu ten einde zijn. De tooverstad Caïro bestreek heel Europa en was in staat, met honderd menschen de millioenen van het oude werelddeel binnen vier en twintig uren voor altijd onschadelijk te maken.

De Europeesche bladen hielden hun publiek op de hoogte en citeerden de groote woorden van hun Oostersche collega's.

Ook het Engelsche publiek, hoe flegmatisch ook, toonde teekenen van onrust. Hun onwrikbaar vertrouwen in de onweerstaanbare kracht van het Imperium was geschokt.

De eischers herhaalden hun eisch en stelden een ultimatum, dat veertien dagen na dato afliep. Dan zouden de meest krasse maatregelen voortgang hebben, want ze hadden nu lang genoeg gewaarschuwd. En bovendien al weer twee maanden gewacht.

Toen kreeg de vrees de menigte te pakken. Vrees en wrevel jegens de regeering, die zooveel waarde bleef hechten aan doode dingen.

De burgemeesters van verscheidene gemeenten werden bezocht door deputaties uit de burgerij, met verzoek, te Den Haag aan te dringen op spoed en toegevendheid. „Opdat niet alle plagen van Egypte ons ten deel vallen," zei een der woordvoerders.

Deze voorbeelden vonden navolging in het geheele land.

Daar tegenover wezen de mannen van wetenschap en kunst op het belang, voor ons land gelegen in het behoud der bedoelde stukken.

Toen verzamelde zich op het Haagsche Binnenhof en voor de Departementen een rumoerige menigte, die onder het geroep van: „Geeft dien rommel terug!" de regeering trachtte te pressen tot toegeven, terwijl het Ministerie van Wetenschap en Kunst werd belegerd door een dreigende volksmassa, die meende, dat daar de zetel was van de contra-rekesteerende kunstenaars en geleerden.

Toen de politie bevel kreeg, de menigte

te verwijderen, ontstond er een aanhoudend gegil en ging het volk en-bloc over tot lijdelijk verzet, door allen languit op straat te gaan liggen, alle omliggende straten en pleinen te bedekken met honderden lichamen, die onophoudelijk langgerekte gillende kreten uitten, in staat, het sterkste zenuwgestel te ontwrichten.

Door middel van versterkte luidsprekers werd meegedeeld, dat de besprekingen met de Engelsche regeering ten einde liepen en dat binnen vier en twintig uur de beslissing zou vallen.

Het publiek, door het liggen op het koude plaveisel aanmerkelijk bekoeld, nam daar genoegen mee en trok af.

Den volgenden dag meldden de avondbladen, dat zoowel Engeland als Nederland zich bereid verklaarden te onderhandelen over teruggave der stukken van historische beteekenis, terwijl voor stukken van wetenschappelijke waarde, zooals de steen van Rosetta, oude papyrusrollen en dergelijken wellicht een afzonderlijke regeling kon worden getroffen.

De gekleurde pers juichte opnieuw.

„De suprematie van het blanke ras is ten einde! De dag der volledige afrekening komt nader, ja, is nabij. De museumstukken zijn het begin, straks volgen andere bezittingen en koloniën. Geen Europeesch Imperium, Romeinsch, Arisch noch Britsch, zal zich kunnen handhaven. Het nieuwe tijdperk breekt door met onweerstaanbare kracht."

Zulk geschrijf hield Europa in spanning.

Er werd een internationale commissie benoemd, om de onderhandelende partijen te dienen met advies. Dit werkte geruststellend.

Alle regeeringen echter waren vol zorg.

De grond voor die bezorgdheid was het geweldige feit, vastgelegd in de woorden van een der vooraanstaande staatslieden:

„Zij kunnen thans iets, wat *wij niet* kunnen."

Dat moest veranderen. Zoo iets was nog nooit voorgekomen. Als dat zoo bleef, zou de overheersching der geheele wereld door de gekleurde volken slechts een kwestie van weinig tijd zijn.

Daarom moest er geweldig gewerkt, gestudeerd en geëxperimenteerd worden op Departementen, in werkplaatsen en laboratoria in verscheidene vakken: Chemica, natuurkunde en electrotechniek. Want het ging er nu om, tegenover de doodelijke instrumenten der tegenpartij, andere uit te vinden, die nog gevaarlijker en nog doodelijker waren.

Waar het Oosten bewezen had, in staat te zijn, het Westen te vernietigen, was het tot herstel van evenwicht beslist noodzakelijk, dat het Westen bij machte bleek, hetzelfde te presteeren tegenover het Oosten. En ook tegenover de mede-Westerlingen.

Zoo stonden de stukken op het internationale schaakbord, toen het jaar Tweeduizend-één ten einde liep. Het eindspel werd uitgesteld tot later.

Het publiek hield nog wat nabetrachtingen en vertrouwde op den goeden afloop.

De vader van den candidaat Dooreman verklaarde, dat China ten prooi viel aan afgodisch bijgeloof, omdat het geweigerd had, het ware geloof te aanvaarden.

Zijn zoon antwoordde: „Dat is onze schuld. De gemeenschappelijke schuld van het gekerstende blanke volk in Europa en Amerika. Wij hebben het Evangelie bezoedeld en in discrediet gebracht, door het te verlagen tot een middel ter verkrijging van politieke macht en commerciëele winsten. We zeiden Christus, maar we bedoelden Mammon. Dat het eertijds Christelijk Egypte een buit werd voor den Islam, is de schuld van vroegere geslachten, maar China is ònze schuld."

Toen aan den avond van den een en dertigsten December de klokken twaalf uur sloegen, was er weer hoop en moed.

De groote omkeering in de wereld was voorloopig van de baan en de menschen wenschten elkander een gelukkig Nieuwjaar!

De vulkaan smeulde weer, de uitbarsting was bezworen.

DE TEGENWOORDIGE OPVATTING OMTRENT „DE IDEALE WONING"

DE VAKMAN EN DE LEEK EN HET NUT VAN VAK-LITERATUUR

Aan *de inrichting* van *het binnenhuis* en vooral ten aanzien van *de practische woning*, wordt tegenwoordig alle aandacht geschonken. 't Is voor den leek zoowel als voor den vakman van belang te weten, wat de vrouw als haar ideale woning beschouwt. Dat, wat vooral de jongere vrouw, met 't oog op 't meest doelmatige, maar ook tevens als 't beste en bovendien nog voordeeligste bij de woninginrichting tegenlacht.

Het is een tijd van nauwkeurig uitgedachte constructies, systemen en gerieflijkheidsmogelijkheden. Nieuwe Zakelijkheid heeft haar uitwerking niet gemist. De voormalige prul-aria van de „Anti-makassers" en andere snoezigheden zijn overbodig geworden. Weg met de „op-gedirkte" stofnesten. Iedere overtolligheid, als „sta-in-de-weg" gebrandmerkt, wordt verbannen.

In het uiterlijk van de architectuur ; de strakke, rechte en lichtkleurige vlakken. Innerlijk alles eenvoudiger en doelmatiger, ook gemakkelijker binnen ieders bereik.

Platte gronden worden zorgvuldig uitgemeten. Hoogte, breedte en diepte van de woon- en slaapvertrekken, keukens en gangen, overloop en vestibule voldoen nog juist aan de „voorgeschreven woning-wetmaat".

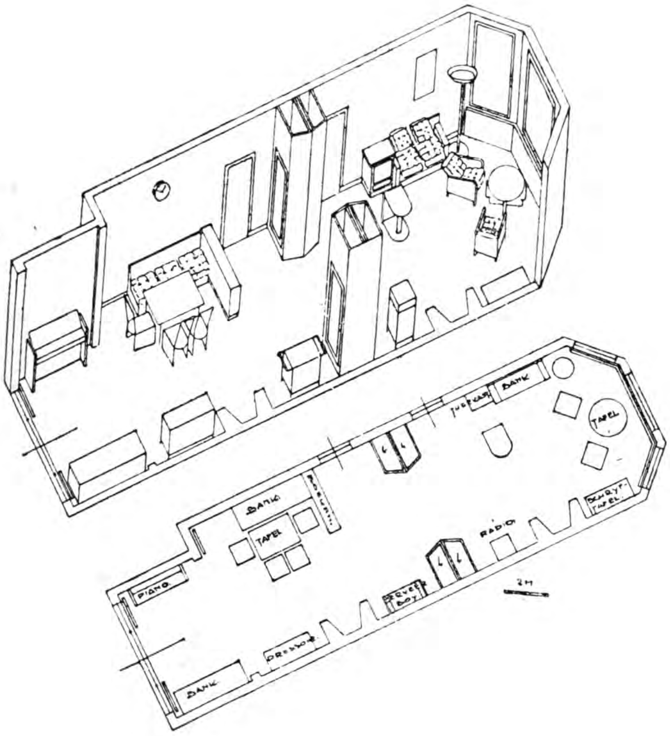

Afb. 1

Afb. 2

Afzonderlijke bergplaatsen of de speciale „box" voor de fiets, de koffers of emballage. Met ruimte en plaats wordt gewoekerd. Niets te veel, maar ook niets te weinig is het doel waar men allerwege in de woningbouw naar streeft.

„Licht, lucht en *zakelijk strak"*, ligt op der jongeren lippen. Maar de algemeene „smaak" gaat er, zoo de teekenen ons niet bedriegen, mede op vooruit. Inlichtingen te over, in geïllustreerde pers, in cursussen, o.m. (Volks-universiteiten) en radio.

Practisch, maar ook mooi is het hoogste ideaal.

Strak en rustig van opzet, eenvoud als de kern van het ware. De woning voldoende gestoffeerd om 't gezellige, het huiselijke te bewaren.

Ziedaar de huidige — zoo ongeveer de jongere opvatting.

Het streng Nieuw Zakelijke, en men meent zich daar heden... „over heen", bleek vrij algemeen in haar consequenties te hard en te koud. Dit doorgevoerd ijle en staal-achtige, te veel de gedachte aan de spreekkamer van een tand-arts oproepende, hield op den duur geen stand. Geleidelijk, ook in de zuiverst voormalige Nieuw Zakelijkheidskringen, werd naar de sfeer der van vroeger bekende huiselijkheid in meerdere of mindere mate terug verlangd.

Zoo wordt er in „Het binnenhuis" en dit als reflex van den tijd, terdege „geschiedenis" gemaakt. Wordt er geschreven en gesproken, geredeneerd en gedebateerd, is er nuchterheid en de terugkeerende behoefte aan schoonheid en behaaglijkheid. Hieruit kan een gezuiverde romantiek geboren worden.

Als we een huis laten bouwen, aldus Bromberg in zijn boekje „Practische Woninginrichting", en een bekwaam architect staat ons ter zijde, zal de plattegrond het uitgangspunt van alles worden.

De centrale ligging van de zetel der diensten (de keuken) is belangrijker voor het huishoudelijk bedrijf dan het aesthetisch geveltje. De keuken (op het Noorden) moet dichtbij de eetgelegenheid liggen, dichtbij de straatdeur, dichtbij de vuilloozing. In gezinnen, waar de moeder zoowel in de keuken moet zijn als toezicht moet houden op de kinderen, is het noodig om van de keuken uitzicht te hebben op de plaats, waar de kinderen zich ophouden. De keuken heeft dan een glasraam of glasdeur noodig naar de kinderkamer of speelhoek.

Als er echter geen sprake is van een te bouwen huis, moet de bestaande toestand aangepast worden aan de noodzakelijke

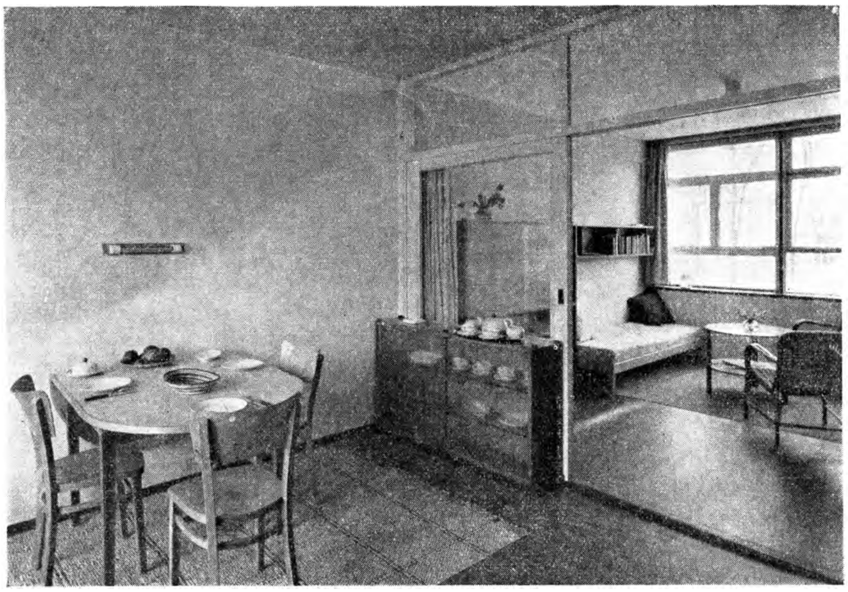

Afb. 3

eischen. Wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen. Niet de bestemming der kamers, die een vreemde speculatie-bouwer zóó maar heeft geschapen.

Het is moeilijk hierbij radicaal te werk te gaan, het is moeilijk bepaalde finantiëele offers te brengen, die radicaal doorzetten van een goed indeelingssysteem vraagt.

Maar als we willen, is er toch heel iets anders te bereiken, dan we doorgaans aantreffen.

Het maken van een glasraampje tusschen keuken en aangrenzende kamer en het onderbrengen van een speelhoek in die kamer voor het kind, is meestal mogelijk.

De eetgelegenheid is eveneens in dezelfde kamer te maken. Voor het geven van diners zijn andere oplossingen te vinden. De verbinding van keuken met kamer kan tevens gebruikt worden als doorreik met kasten eronder en erboven, zoowel van keuken als kamer toegankelijk. Het geeft werkbesparing bij tafeldekken, afruimen enz. Een kleine afwaschgelegenheid in die eetkamer is zeer practisch, omdat dan kleine afwasch daar kan gebeuren.

En zoo kunnen we doorgaan.

De slaapkamers bij voorkeur met ochtendzon, op 't Oosten dus. Voor de woonkamer Zuid of West, waarbij het markies, 't eventueel te veel zon, kan regelen.

Met 't indeelen van de plattegrond, ook de meubels er tegelijk in te betrekken.

Allereerst mogen de meubels het verkeer in de kamers niet belemmeren. Er moet worden gepast en gemeten.

De meubels zullen wellicht een geheel andere opstelling vragen dan we gewend zijn. Met dit al willen we een „ideale" oplossing benaderen. Meermalen wil men bestaande meubelen in een nieuwe omgeving opnemen. Zijn we echter in de conditie, dat geheel nieuw meubilair kan worden aangeschaft, alles wordt dan veel gunstiger, kan de inrichting in overleg met de opdrachtgever, -geefster op geheel nieuw schema worden opgesteld.

De verplaatsbaarheid van het meubel speelt een belangrijke rol. Hoe lichter de meubels zijn, hoe gemakkelijker daardoor te hanteeren. Het metalen meubel is daartoe al bijzonder geschikt.

Stoelen, fauteuils, theetafels en bijzettafeltjes komen daarvoor in de huiskamer al direct in aanmerking.

Ook is er de ruimtebesparing, welke onze belangstelling vraagt. Was men voorheen er aan gewoon de tafel midden in de kamer te plaatsen, feitelijk in 't verkeerscentrum van het vertrek, waarom heen de diverse stoelen en fauteuils de verdere

dere malen toe over een bepaalde „Hoek" van de kamer in te richten. Men spreekt dan ook van „Zithoek", „Eethoek" of „Werkhoek", waarmee men zoo noodig dezelfde oppervlakte en voor een deel dezelfde meubels kan gebruiken. Het komt er echter in hoofdzaak op neer, dat naast het beschikbare meubilair, nog eenige „verkeersruimte in de kamer overblijft.

Met eenig oordeel des onderscheids, welke tot een beter inzicht, tot een goed en voordeelig opstellen van de meubelen onderling kan leiden, is veel te bereiken.

In de „Kosmos"-uitgaven op Binnenhuisgebied, geven b.v. Bromberg, Retera en Miep van Rooy-Berlage zeer geschikte kamerindeelingen aan. Meerdere malen wordt ook een z.g.n.: „gemoderniseerde indeeling" gegeven. D.w.z., beteekent dit een nog al ingrijpende reorganisatie in de meubilair-opstelling, soms met dezelfde „oude", soms ook gedeeltelijk „nieuwe" meubelstukken. — Meerderen hebben reeds begrepen, dat men in dezen tijd, een tijd hoe moeilijk ook, maar desondanks toch van „vernieuwing", niet aan een dergelijke ombouwing der kamer en her-schepping van 't interieur-plan ontkomt. Opvallend is dan ook, dat in de eerste plaats „moeder de vrouw", als „koningin des huizes", voor een dergelijke „revolutionnaire daad",... soms zelfs als „staatsgreep", te vinden is.

Voorloopig zullen we het hier bij laten. Een volgende keer gaan we hierop door!

Gaarne vragen we de aandacht voor bijgaande afbeeldingen met toelichtingen.

Bij de afb. „De ideale woning"

Afbeelding 1. De meubelplaatsing in de suite, in platte grond en daarboven, in evenwijdige perspectief, aanschouwelijk duidelijk voorgesteld (teekening door W. Retera Wzn.).

De kamers hebben in deze „gangbare suite" de bekende vorm. In de voorkamer een erker, achter tuindeuren, bij bovenhuis; openslaande deuren.

De schuifdeuren, kasten en schoorsteenen zijn, zoo als men dit gewend is, gehandhaafd.

Direct valt ons hierbij op, dat het meubilair in groepen bijeen is gehouden.

In de voorkamer een „zithoek", niet in maar vóór en op zij van de erker-ramen. Hierdoor bleef er volop ruimte in 't midden der kamer, blijven bovendien ook grootendeels de ramen vrij, zoodat men zich vrijelijk in de kamer en voor het venster kan bewegen.

Men ga na of dit in onze eigen woning wel degelijk het geval is. *(Een „tip" is hier bedoeld!)*

De achterkamer bevat een eet- of werkhoek, terwijl de verdere meubelen als dressoir, kast, orgel, piano, radio, theetafel, naar omstandigheden langs de wanden,

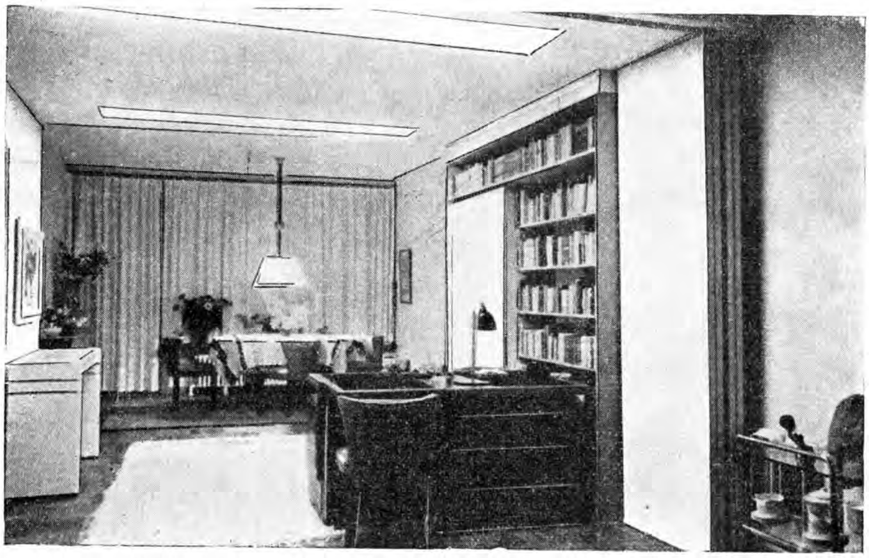

Afb. 4

ruimte opeischten, thans gaat men er meer naast de schoorsteen of in de uitbouw kunnen worden opgesteld.

Hoewel de teekening verder voor zichzelf spreekt, vestigen we er nog eens extra de aandacht op, hoe in deze beide vertrekken een „verkeers-ruimte", indien we dit zoo noemen mogen, is overgebleven. Men gevoelt zich in zoo'n binnenhuis de meubels niet opgedrongen. Er is geen beklemming of volte, welke zoo vaak in onze overvolle, maar in wezen verkeerd opgestelde binnenhuizen 't geval is.

Deze afb. is ontleend aan: „Het Moderne Interieur" door W. Retera Wzn., uitg. Kosmos, Amsterdam.

Afbeelding 2 en 3. Tegenstellingen blijken uit deze afbeeldingen van een zelfde binnenhuis, verschillend ingericht. In de eerste de zware meubelen. De tafel in 't midden, de piano tegen 't midden van een hoofdwand, een zware club-fauteuil in de raamhoek en de verdere hinderlijke stoelen voor het raam. De kamer lijkt zoo vol als „mud".

De groote lamp, voor 't grootste deel door een enorme dikke donkere lampekap gebarricadeerd, beneemt het licht in de kamerruimte, laat slechts een wit schijnsel, vlak onder de lamp op tafel over. De drie kleine gloeilampjes trachten dit onpractische licht-verlies op hun minder doelmatige manier weer te verhelpen.

In afb. 3 is dit geheel anders. Men herkent als 't ware de kamer niet terug. De foto spreekt voor zichzelf. Sluit aan, aan hetgeen we onder afb. I bespraken.

Deze beide afb. zijn ontleend aan: „Practisch Huishouden", onder redactie van Maussault-Veegers, naar aanleiding van het hoofdstuk „Verlichting en Verwarming", door Ida Falkenberg-Liefrinck. Uitg. Kosmos, Amsterdam.

Afb. 4. Gesloopte suite-afscheidingen, berging langs de wanden. Ontleend aan genoemd „Practisch Huishouden", Kosmos, waarbij de binnenhuis-architect Bromberg o.a. schrijft: „De behoefte te hebben aan ruimte om ons heen en niet gehinderd te willen worden door meubelen, die in de weg staan en wanden die ons benauwend dicht omringen, is misschien een zenuwuiting, in ieder geval is een behoefte, die niet weggeredeneerd kan worden, zoodat wij tegenwoordig trachten ook met kunstmiddelen het gevoel van „ruimte" op te wekken.

Lichte wanden en lichte kleuren in de stoffeering en verf, kunnen reeds veel verbeteren om het drukkende gevoel van een te kleine woning weg te nemen. In het veranderen van een „suite" is bovendien een belangrijk hulpmiddel te vinden. In deze afb. is de „suite" gesloopt, berging werd gevonden in een betimmering langs de wand. Voor afscheiding zorgt een z.g.n. „harmonica-deur", op de voorgrond zichtbaar.

Ook zou men daarvoor in de plaats een zwaar gordijn kunnen aanwenden! —

(Vergelijk deze indeeling met die van Retera in afb. I!).

COR MUS

IK BEN EEN SCHRIJVER

Ik ben een schrijver op een klein kantoor
van 's morgens acht, met één uur middageten,
tot 's avonds zes en schrijf aan één stuk door
en tel mijn broeken op kantoorkrukken versleten.

Ik ben een schrijver, met een lieve vrouw,
een baby en een dienstbode van buiten,
doch schrijf, ja schrijf! en aarzelend beschouw
ik soms de vrijheid door matglazen ruiten.

NIEK VERHAAGEN

Lente *Nellie Donker*

PRINSEN VAN ORANJE-NASSAU

Portret van Philips II

Prins Willem van Oranje-Nassau

Het derde elftal jaren in Willem van Oranje's leven is aangebroken; de tegenstellingen worden scherper, de noodzakelijkheid om positie te kiezen dringt, de ontknooping nadert. Nog tot 1555 kan er niet gesproken worden van een verzet, laat staan van een algemeen verzet. Karel V was op weg om zijn doel te bereiken: de Nederlanden — let op het meervoud! — de Nederlanden zouden een éénheid worden, de tiende of Bourgondische kreits, bestuurd, geregeerd door een absoluut vorst, één wet, één recht, een volk... ook één godsdienst. Had het vorstelijk gezag zich

tot het eerste bepaald, dan had het wellicht zijn doel bereikt; nu het zijn verlangen uitstrekte naar het laatste, nu het de geestelijke ontwikkeling aan banden wilde leggen, nu kwam de volksziel in verzet.

Natuurlijk kwam dat verzet uiterst langzaam; zooals het gewoonlijk gaat begint het in de hoogere kringen, strekt zich op den duur uit over de lagere volksklasse; maar dan is het ook niet meer te keeren. Reeds in 1563, dus nog een paar jaar voor het sluiten van het compromis, schrijft Lodewijk van Nassau aan den landgraaf Willem van Hessen: „In deze landen is het tamelijk stil, alleen worden er nu en dan groote samenkomsten gehouden onder den gemeenen man, waar gepredikt wordt en psalmen gezongen midden op den dag; in het kort: de godsdienst wil zich een plaats verschaffen, omdat de goddelijke ijver aanwezig is. De kardinaal en zijn aanhang weten niet, hoe zij die samenkomsten voorkomen zullen, zij zien in dat verdrinken en onthoofden niet helpt." Een paar maanden later zijn de tijdingen nog meer onrustbarend: „In deze landen gaan de zaken niet goed, want de algemeene man houdt in het openbaar groote samenkomsten met vijf, zes, acht duizend man; de landvoogdes heeft op aanstoken van den rooden bloedhond een aantal personen terecht laten stellen zonder toestemming van de heeren en den raad." Wie er met den „rooden bloedhond" bedoeld wordt, blijkt uit de laatste zinsnede van den brief: „Alles te zamen genomen, de zaken laten zich zoo aanzien, dat dit land, als God het niet verhoedt, in oproer zal geraken, zooals Frankrijk, en dat alles door dezen rooden hoed." Klaarblijkelijk wordt hier gezinspeeld op Granvelle. —

Anna van Saksen

Inderdaad, er dreigde gevaar voor de rust der Nederlanden. In het naburige Rijk, in Duitschland, was er zooal geen godsdienstvrijheid, dan toch de mogelijkheid om zonder lijfsgevaar naar de inspraak van zijn geweten te leven; in Frankrijk stonden de twee partijen tot de tanden gewapend tegenover elkaar; in de Nederlanden rookten de brandstapels, zaten de kerkers vol met aanhangers van de nieuwe leer. —

De politieke tegenstellingen, ver liggende buiten het bevattingsvermogen van den „gemeenen man", waren door de godsdienstige geschilpunten, waarover het gewone volk een oordeel had, tot een onderwerp van aller gesprekken geworden. Uit Frankrijk drongen de geruchten van verzet, oproer, burgeroorlog. Ook het volk in deze landen begon er rekening mee te houden, dat het tot krijg zou komen. Het zag uit naar een aanvoerder.

Dat Willem van Oranje als zoodanig zou optreden, kon onmiddellijk na 1555 niet bevroed worden. Philips II scheen wonder met hem ingenomen. Hij benoemde hem tot lid van den Raad van State, nam hem op in de orde van het Gulden Vlies, stelde hem aan tot zijn stadhouder — plaatsvervanger — in de gewesten Holland, Zeeland en Utrecht. Dat was in 1559. Maar in dat jaar was toch al gebleken, dat de verhouding van Philips den Tweeden en Willem van Oranje een geheel andere was dan tusschen Karel den Vijfden en den Prins. Daarvoor is niet noodig zich te beroepen op het gesprek dat deze met zijn

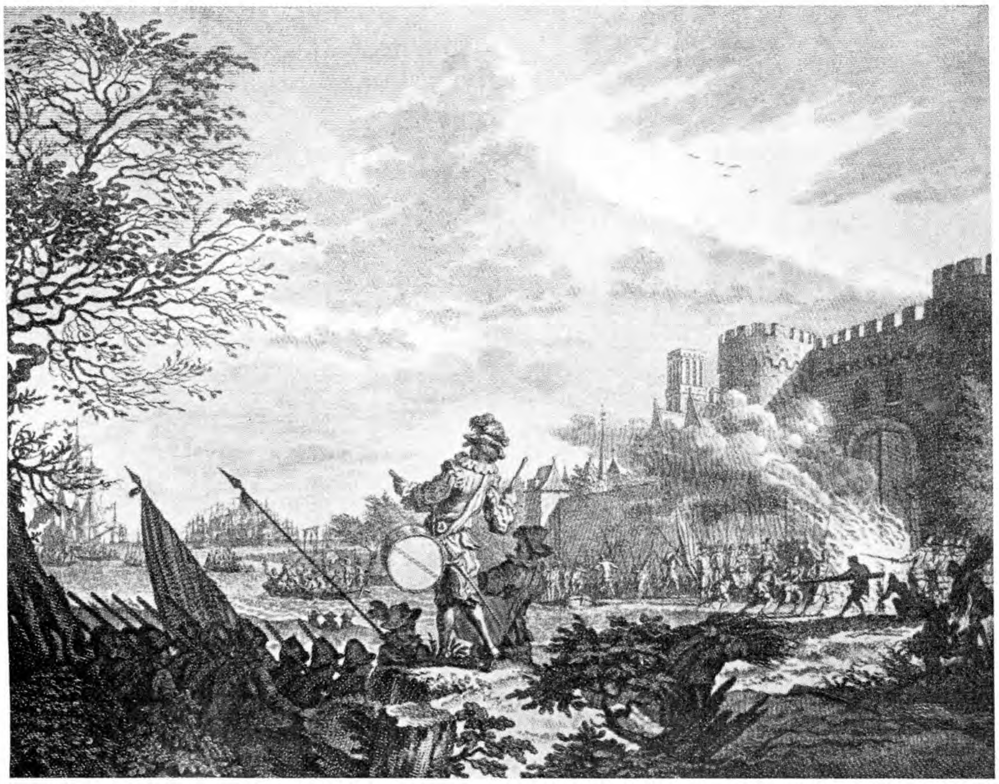

Brielle ingenomen door de Watergeuzen in 1572. Voorstelling van N. van der Meer

vorst had bij het afscheidnemen voor de reis naar Spanje, waarbij Philips de Tweede hem toegevoegd zou hebben: „niet de Staten, maar gij, gij!" Deze woorden mogen verdicht zijn, een feit is het, dat ze den toestand teekenen. Over de verhouding van vorst en voornaamsten dienaar hing een sombere wolk. De prins had zich tot ergernis van den Koning verzet tegen het hier in garnizoen houden van de Spaansche soldaten, tot 1559 noodig voor den oorlog met Frankrijk, maar daarna overbodig geworden en omgekeerd had de Koning zijn dienaar ontstemd door de benoeming van Margaretha van Parma tot landvoogdes inplaats van hertogin Christina van Lotharingen, waarvoor Oranje had gewerkt.

In dezen tijd valt ook het optreden van den Prins als gijzelaar aan het Fransche hof na het sluiten van den vrede van Cateau Cambresis. Hoe eervol deze benoeming ook was, er zat toch een onaangename kant aan. Oranje had de uitgaven voor zijn verblijf daar zelf te bekostigen. En die kosten waren niet gering. Hij deelt mee, dat zijn reizen en werken voor het hof de somma van „vijftien maal hondert duysent guldens beloopen" en hij vervolgt: „daar 't nochtans wel blijcken sal bij de Rekenkamer, dat wij voor alle deze diensten noyt van eenen penninck recompense hebben gehad".

We kunnen ons voorstellen dat de blijdschap over het eerbetoon door het leedgevoel over de ontzaglijke uitgaven eenigszins in evenwicht gehouden werden. Maar wat de Prins in Frankrijk hoorde, moest het leedgevoel tot ontstemming doen stijgen. We zinspelen op het gesprek met den koning van Frankrijk Hendrik den Tweeden. Hendrik, een weinig beteekenend vorst, loopend aan den leiband van de heftige tegenstanders der Guises, was een hartstochtelijk jager. Zoo noodigde hij den

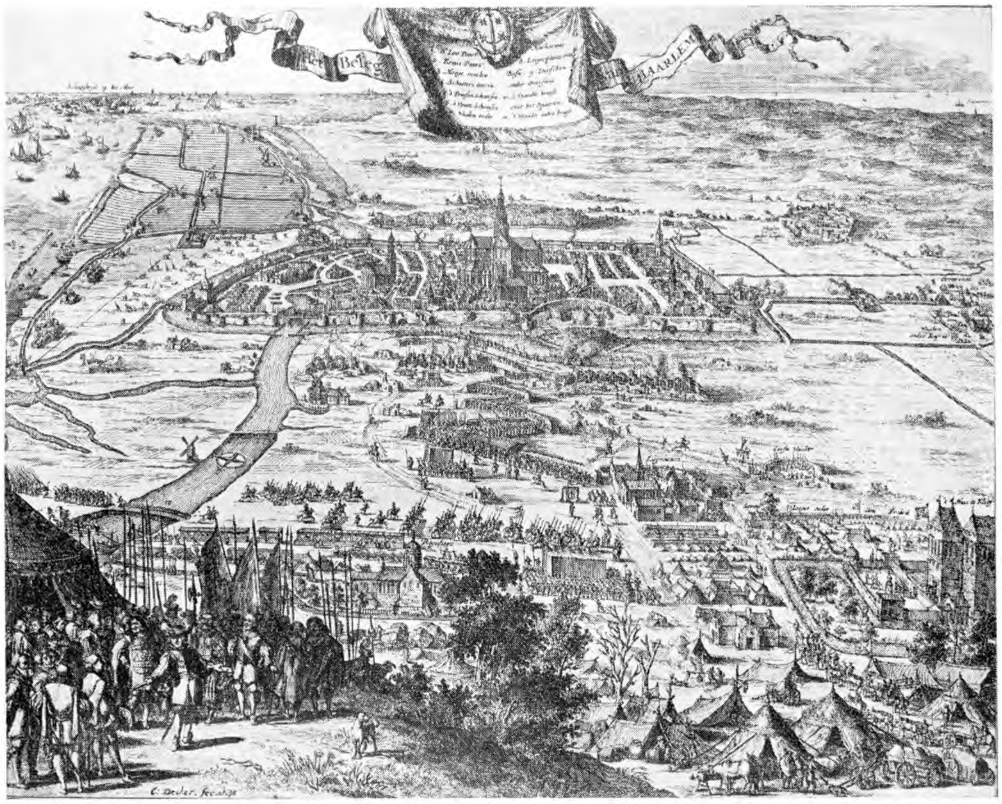

Het beleg van Haarlem — Voorstelling van C. Decker

Prins uit tot een jachtpartij. In de eenzaamheid van het uitgestrekte woud werd hij vertrouwelijk. Hij begint te spreken over de plannen, die Alva hem voorgesteld had en die niets minder beoogden dan alle personen, die verdacht werden te behooren tot de Hervorming, zoowel in Frankrijk als in de Nederlanden, uit te roeien. De Koning meende, dat de Prins van deze plannen wist en deze liet den niet zeer slimmen vorst in dien waan, zoodat hij geheel over het voornemen van Philips II en Alva ingelicht werd.

Het moet den Prins pijnlijk getroffen hebben, dat er zulke plannen ontworpen waren. Dat verklaart hij in zijn Apologie : „Wij willen geerne bekennen, dat wij toe ter tijden uut den mate seere sijn beweeght worden tot Compassie ende medelijden over soveel luyden van eeren, die tot der doodt geschickt ende overgegeven waren, metsgaders in 't gemeijne over alle dese landen, in den welcken men ghedocht een sekere manniere van Inquisitie in te voeren, die ergher ende wreeder hadde gheweest dan de Inquisitie van Spaengien, ja die een gespannen garen was om alsowel de Heeren des Landts selve als dat volck daerin te vangen."

Laat nu dit argument — het werd ruim twintig jaar na dit voorval neergeschreven, toen bij Willem van Oranje nog niet in al zijn kracht gewogen hebben ; laat tijdens het gesprek alleen ontstemming, wrevel opgewekt zijn over het feit, dat zulke gewichtige plannen buiten de Staten-Generaal en den Raad van State om ontworpen werden, het is niet te ontkennen, dat door dit gesprek de volle aandacht van den Prins gevestigd werd op de controvers in de godsdienstige verhoudingen. Zelf was hij nog Katholiek, hij ging ter biecht, hield zijn Paschen, al

Leiden ontzet

Dankstond in de kerk voor het ontzet van Leiden

hield hij meer van de jacht, van de wapenen, van de vermaken der edelen, dan van „hetgene dat sijne salicheyt was belangende", maar het heilige zaad, dat in zijn jeugd was gestrooid, was niet verstikt. Al die wreede terechtstellingen, met het vuur als met het zwaard, met verdrinken of levend begraven, waren hem een gruwel.

Van 1559 af zijn er politieke, maar niet minder godsdienstige motieven in het verzet van den Prins tegen de regeering. Als dan ook de Koning hem opdraagt bij het vertrek naar Spanje een aantal aanhangers der nieuwe leer gevangen te nemen, laat Oranje hen waarschuwen, zoodat als de gerechtsdienaars komen, de bedreigden ontsnapt zijn. En na het overlijden van zijn vrouw in 1558, huwt hij in 1561 met Anna van Saksen, dochter van den keurvorst van Saksen, Maurits, die den strijd aangebonden had tegen Karel V. Meer nog dan dit feit, trekt het de aandacht, dat Anna van Saksen uit een Luthersch vorstengeslacht stamde.

Nu gaat het verzet van Willem van Oranje in stijgende lijn. Met Granvelle komt het tot een openlijke breuk; in 1562 wordt de Lique der grooten gevormd, bedoeld als afweer tegen den invloed van den machtigen raadsman van den Koning; ondanks den wensch der regeering begaf de Prins zich in 1562 naar den Rijksdag te Frankfort, waar hij openlijk de politiek van den Keizer bestreed; in het volgende jaar viel het besluit der Lique, dat Oranje, Egmond en Hoorne niet meer aan de vergaderingen van den Raad van State zouden deelnemen, zoolang Granvelle daarin zitting had. Noodgedwongen moest de Koning zijn dienaar opofferen. In 1564 verliet hij deze landen. Nu verschenen de edelen weer in den Raad. Dan houdt Oranje — op oudejaarsavond 1564 — die gedenkwaardige rede, die Viglius een beroerte bezorgde: „Het is tijd" — aldus de spreker — „ronduit te spreken en niet langer te verbloemen, want in den toestand, waarin het land thans verkeert, kan het niet langer blijven bestaan. De Koning dwaalt als hij meent, dat de Nederlanden, te midden van landen, waar godsdienstvrijheid bestaat, voortdurend de bloedige plakkaten verdragen kunnen; hoezeer ik ook aan het Katholieke geloof gehecht ben, ik kan niet goedkeuren, dat vorsten over het geweten van hun onderdanen willen heerschen en

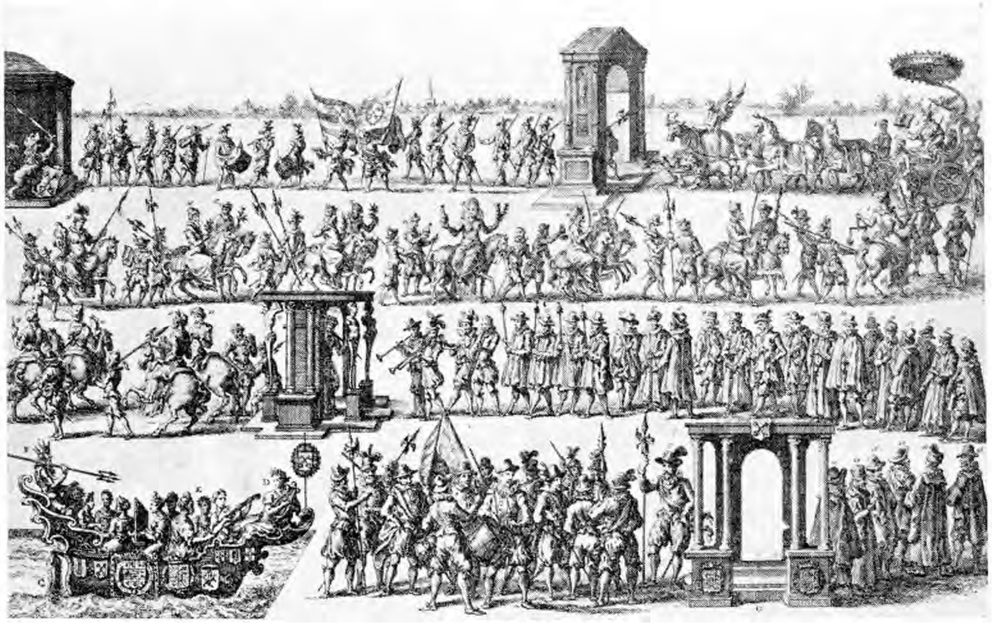

Inwijding der Leidsche Universiteit in 1575 Voorstelling van S. Fokke

De trapopgang in het Prinsenhof te Delft. Let op de kogelgaten.

Graftombe in Delft

hun de vrijheid van geloof en godsdienst ontnemen".

Nog had Willem van Oranje de schepen niet achter zich verbrand. Het verzet had zich bepaald tot woorden. Tot daden wenschte hij voor alsnog niet te komen. Door zijn invloed ging het compromis, diep in het najaar 1565 gesloten, niet over tot gewelddadige actie; het zou zich beperken tot het aanbieden van een „smeekend blad".

Maar veel meer dan het optreden der Lique, maakte de tocht der edelen naar de landvoogdes indruk op de volksmentaliteit. De edelen namen de handschoen op voor het verdrukte, voortgejaagde, veel gekwelde, eenvoudige volk, dat de Hervorming aanhing. Nu overal samenkomsten, predikaties, hagepreeken, vorming van gemeenten. En dan plotseling onverwacht en ongedacht vaart de beeldenstorm over het land; overal oproer, daden van geweld; de tijd van rustige bezinning, van politiek debat in de vergaderzalen is voorbij; de beslissing is gevallen; de tijd van actie is aangebroken.

Dr. J. C. VAN DER DOES

ZOMERVACANTIE

AAN HET STRANDBAD WINKELRIED TE STANSSTAD (MEER VAN LUZERN)

In vroeger jaren heb ik u herhaaldelijk mogen vertellen van onze jaarlijksche zomervacanties in het glorieuze gebied van den Titlis, te Engelberg en Trübsee op 1800 meter hoogte. De herinneringen eraan behooren tot de schoonste van mijn leven en ook dezen zomer, korten tijd nadat deze regelen in druk zullen zijn verschenen, hopen wij er opnieuw te vertoeven zoo God wil.

Op deze reizen zijn wij natuurlijk steeds Stansstad gepasseerd — het vriendelijke en mooi gelegen stadje aan het Meer van Luzern, het uitgangspunt van de bergspoorweg genaamd de Engelbergbaan. Men stapt hier n.l. over van de boot, van Luzern komende, en neemt dan de electrische bergspoor die den reiziger in ca. anderhalf uur naar het beroemde bergoord brengt. Slechts zelden, zeer zelden hebben wij den stroom van reizigers gevolgd, die, zich haastende, de aansluitende baan nam om door te reizen naar Engelberg. Alleen dan wanneer het regende en een kort verblijf aan het meer geen doel had voor lunch of thee. Doch ettelijke malen zijn wij een of twee treinen te Stansstad overgebleven en hebben ons dan neergevleid op de terrassen of in den zoo mooien tuin van het Strandhotel Winkelried aan het meer, direct aan de linkerzijde van de landingsplaats te Stansstad. De plaats boeide ons en trok ons ieder jaar meer en meer aan. Nog verleden zomer hebben wij er geluncht, terwijl wij de baders gadesloegen en de gasten van het hotel er in den tuin zich in ligstoelen schuldig maakten aan een „dolce far niente". De omgeving was allerliefst. Het fraaie hotel op den achtergrond. Links de Pilatus in al zijn glorie met het

Panorama van het mooi gelegen Stansstad met den Pilatus (Op den voorgrond Hotel Winkelried met zijn tenniscourts en het heerlijke strandbad.)

Zomersche genietingen aan het strandbad Winkelried aan het beroemde meer van Luzern

aan den voet gelegen vriendelijke dorpje Hergiswil, vóór ons het schitterende meer in zijn kleurschakeeringen, die erop getooverd worden door zonlicht en wolkeneffecten. Aan de andere zijde het prachtige Rigimassief, waarover ik u ook reeds herhaaldelijk heb mogen schrijven. (U zult wellicht de opmerking maken dat ik nog al eens in herhalingen ben getreden, doch de oorden waarover ik heb geschreven verdienen dit dan ook ten volle!) Dichterbij ligt de Bürgenstock, een der mooiste bergplateaux aan het prachtige meer van Luzern en achter het hotel ligt de toegang tot het verrukkelijke Engelbergdal. Het nabije bergspoortje voert u erheen.

Onder het genot van een eenvoudige doch voortreffelijke lunch, zooals men het thuis niet beter verlangen kan, genoten wij ten volle van het prachtige natuurtafereel en voerden we er, al etende, de vogeltjes die tot uit de hand kwamen eten en de visschen die in het water voor ons spartelden. Kortom, het was er zoo ideaal, — het was ook een zeldzaam mooie dag — dat we een kloek besluit namen: dezen zomer dan zullen wij te Stansstad in het Strandhotel Winkelried niet alleen een of twee treinen overblijven doch een deel van onze vacantie vertoeven. Ons besluit staat vast, we zijn reeds in briefwisseling met de Directie en zijn er vast van overtuigd dat dit verblijf ons niet zal berouwen als het meer van Luzern zich in zijn beste plunje laat zien, m.a.w. als het weer medewerkt. Doch wáár moet dat nu niet het geval zijn?

En nu vragen wij ons af, veel bereisd als we zijn, waarom we dit niet eens eerder hebben gedaan? Ja, waarom? Ik weet het niet.

Het schitterend gelegen hotel Winkelried is in alle opzichten voortreffelijk. Zooals ik reeds opmerkte is het eten er uitstekend: geen liflafjes of gedoe, doch huiselijk en bijzonder smakelijk, iets wat men ten slotte wenscht als men van huis is. De inrichting van het hotel is zoo goed als men het in Zwitserland verlangen kan. Alles is er in de eerste plaats ingesteld op een vacantie buitenshuis. Vóór het hotel zijn prachtige terrassen en grasvelden tot aan het meer, waar men overal een overheerlijk panorama

heeft op de omgeving. Op de terrassen worden veelal maaltijden geserveerd en op de heerlijk groene grasvelden zitten of liggen de logeergasten verspreid in zalige vacantiestemming van nietsdoen. Overal vredige rust. Rechts van het hotel bevinden zich de prachtig ingerichte sportterreinen van de onderneming : zeer mooie en goed onderhouden tennisbanen met — aangrenzend — het verrukkelijke Winkelried strandbad, dat de zeebaden bij ons zeer nabij komt, alleen is de natuur er iets anders. Overal boeit u het gezicht op den ouden, historisch-romantischen Kruittoren van Stansstad, direct aan het meer op de terreinen van Winkelried.

Doch ook op twijfelachtig weer of zelfs slecht weer is gerekend. Voor het hotel liggen uitgestrekte overdekte terrassen waar men ook de maaltijden kan serveeren indien het weer niet geheel betrouwbaar is en er is een oer-gemoedelijke bar, de zeer typische oude „Fischer-Bar" met alle genoegens die men van zoo'n inrichting verlangen kan. Kortom wat moet ik er u nog meer van vertellen ?

Stansstad is een voortreffelijk hoofdkwartier voor het maken van ontelbare uitstapjes op en langs het wondermooie meer van Luzern. Er is de directe bootverbinding met Luzern. Op den weg erheen passeert men allerlei liefelijk gelegen plaatsjes aan het meer, niet te vergeten het interessante Richard Wagner museum te Tribschen, dat een bezoek overwaard is.

Links loopen veelvuldig booten naar het gebied van den Pilatus, naar het vriendelijke Hergiswil en Alpnachstad, het uitgangspunt van de imposante electrische Pilatusbaan naar den ruim 2000 M. hoogen top met wondermooi uitzicht. Rechts geven de booten u aansluiting naar het mooie gebied van den reeds genoemden Bürgenstock en verder (met soms dikwijls overstappen onderweg) naar den Rigi en de hoofdlijn van het meer van Luzern, de booten van

Een verrukkelijk zitje in den tuin van het hotel met den ouden historischen toren van Stansstad

Een idyllisch panorama van het stadje vanuit de weilanden gezien.

Luzern naar Fluelen met hunne onbegrensde mogelijkheden op het gebied van uitstapjes in steeds zeer afwisselend natuurschoon. Hier strekt zich een gebied uit waarin men dagen, ja weken lang kan rondtoeren zonder in herhalingen te vervallen. Ook in de onmiddellijke omgeving van Winkelried kan men zich verlustigen in watertochtjes per roei- of paddelboot, etc.

Dan is Stansstad, zooals gezegd, de toegangspoort voor het onvergelijkelijk mooie Engelberg hoogtedal. Ik noem u slechts zoo en passant : Stans met de bergspoor naar het mooie Stanserhorn, dan o.m. Ober en Nieder Rickenbach, Wolfenschiessen, Grünewald en last not least de Koningin van het hoogtedal Engelberg op ruim 1000 M. hoogte met het weder daarboven gelegen Gerschnialp en dan Trübsee op 1800 M. in de nabijheid van de gletscherwereld, ons meest geliefde oord in Zwitserland.

Nu hebben de verkeersinstellingen in Zwitserland het u al heel gemakkelijk gemaakt om van al deze uitstapjes te kunnen genieten voor werkelijk een spotprijs : voor

weinige hollandsche guldens kunt u aan bijna elk station een z.g. Regional Ferien-abonnement voor 8 of 14 dagen koopen dat u recht geeft van alle booten en bergsporen gebruik te maken. Is dat geen prachtgelegenheid?

En toch zult u dan blij zijn als u na het genotene weer rustig en wel op uw terras of in den tuin van Winkelried zit. Wij verheugen er ons tenminste op! Of de vogeltjes ons nog kennen zullen?

C. VENING

DE KLOKKENLUIDER

De Klokkenluider luidt de klokken.
Zij spreken van Dood en Leven.
Zijn haar is grijs, zijn oude handen beven.
van drift.
De Klokkenluider luidt de klokken.
En voor geen kostb're brokken
geel goud, wil hij die arbeid overgeven

De Klokkenluider luidt de klokken.
Zij roepen als krachtige stemmen.
Zijn taak is zwaar, zijn beide hand' omklemmen
het touw.
De Klokkenluider luidt de klokken.
Als wil hij luidend lokken
Hen, die de fuik van het verderf in zwemmen.

De Klokkenluider luidt de klokken.
Zij loven het Licht en de Vrede
Hij weet, hij deelt een deel der wereld mede:
„Keer om!"
De Klokkenluider luidt de klokken.
Schoon als kristallen vlokken
paren de klanken zich tot eene bede.

De Klokkenluider luidt de klokken.
Zij willen ons altijd vermanen:
Dit paradijs van wat vermaak en tranen
vergaat.
De Klokkenluider luidt de klokken.
De mens blijft gretig gokken.
Hoewel hij weet, straks gaat zijn glorie tanen.

De Klokkenluider luidt de klokken.
Zij vragen om Schuld en om Boete.
Hoe lang nog zal hij 't kloktouw trekken moeten?
Hoe vaak?
De Klokkenluider luidt de klokken.
Maar zie, de mens blijft liever mokken.
Zich dieper in de leege aarde wroeten.

ADRI VAN WITZENBURG

LEONORA CHRISTINA

IV EEN DEENSE FIGUUR UIT DE 17e EEUW DOOR K. LANTERMANS

Licht en lucht

Toen het koning Frederik III duidelijk werd, dat hij voorlopig Ulfeldt niet geheim te pakken kon krijgen, maakte hij een proces tegen hem aanhangig. Het proces duurde niet lang : de feiten spraken te duidelijk. Het vonnis werd uitgesproken en bekrachtigd ongeveer 14 dagen vóórdat zijn vrouw in Kopenhagen aankwam, verraderlijk opgelicht door een koning. Het vonnis was kort maar krachtig. Ulfeldt werd als landverrader geoordeeld. Het vonnis behelsde de volgende 7 punten :

1. Ulfeldt werd met al zijn nakomelingen vervallen verklaard van al zijn titels : zijn schild zou gebroken worden ;
2. Zijn hand moest worden afgehouwen en zijn hoofd op een staak ten toon gesteld ;
3. Zijn lichaam zou in vier stukken verdeeld worden en elk stuk op een deel van de vestingwerken gehangen ;
4. Al zijn bezittingen en die van zijn vrouw en kinderen vervielen aan de kroon ;
5. Zijn kinderen mochten niet in Denemarken komen ;
6. Een van zijn huizen, ter keuze aan den koning, zou met de grond gelijk gemaakt worden en er zou een paal op worden gezet met een opschrift, vermeldende de schanddaden van den veroordeelde ;
7. Kon men hem zelf niet krijgen, dan zouden punt 2 en 3 op een beeld worden verricht : daarenboven zou er een prijs op zijn hoofd gezet worden, voor elk, die hem bracht, levend of dood.

Wellicht dezelfde dag, dat dit vonnis door den koning getekend werd, benoemde deze een student, Schuhmacher genaamd, in een zeer ondergeschikte betrekking, die van bibliothecaris. Deze man zou het middel voor Frederik III worden om de onbeperkte macht in Denemarken te vestigen. Maar diezelfde man, later opgeklommen, zelfs tot Rijkshofmeester, de oude functie van Ulfeldt, zou eens onder die onbeperkte macht zuchten. Voorlopig was hij slechts bibliothecaris.

Veertien dagen na zijn benoeming kwam het schip aan de wal te liggen, dat de gevangen Leonora Christina naar haar zwager Frederik III bracht.

In het hartje van de zomer, achttien Augustus, 's morgens om negen uur, kwam het schip aan. Dadelijk een menigte van volk in de buurt, die gehoord hadden van haar oplichting. Politie op de been. Officieren kwamen al haar papieren en kostbaarheden halen. Ze kon niet meer vernemen, dan dat haar gevangenneming in verband stond met de moord op Fuchs. Herhaaldelijk kwamen er hoogwaardigheidsbekleders aan boord om het een of ander van haar bezittingen te halen of haar iets te vragen. Eindelijk, op de namiddag werd ze onder politie-geleide van boord gehaald. De menigte moest op een afstand gehouden worden : er waren blikken van vreugde, maar ook van smart bij de toeschouwers. Er waren velen, die haar met haar man, den landsverrader vereenzelvigden en haar dus dit grapje gunden, maar er waren er ook, die met haar meevoelden.

Een zuster van Ulfeldt, die haar nooit gunstig gezind geweest was, kwam „toevallig" voorbij, ging in het rijtuig staan om haar beter te kunnen zien, en liet niet na uitbundig haar vreugde te betuigen.

Zo ging het escorte het kleine eindje de stad door, over het slotplein voorafgegaan door een hoofdofficier, in de richting van het paleis : ze zou dus, wat met haar rang en stand overeenkwam, naar het paleis gebracht worden. Overal stonden hagen van soldaten, zelfs te paard, want door Ulfeldts woorden in Brugge vreesde men voor : moord, opstand, brandstichting, oproer. Recht op de trappen ging het af. Maar daar op eens zwenkte de leider, die voorafging, op zij en recht ging het af op...... de Blauwe Toren, de beruchte strafgevangenis. Daar achter hen, was de menigte aangegroeid. Voor de gevangenis aangekomen, had de slotvoogd o zo lang werk om met

de sleutel aan het slot klaar te komen. Wilde hij, aanvoelend, wat komen zou, Leonora Christina, de geliefde dochter van den vaderlijken koning Christiaan IV, nog wat laten genieten van het heerlijke licht zo weldadig voor mensenogen, en van de frisse buitenlucht, zo onmisbaar voor mensenlongen? Of wilde hij het satanisch genoegen smaken om nog wat langer te genieten en het publiek te laten meegenieten van de angst en de beklemming, die zich nu wel moest aftekenen op het gelaat van die vrouw, die in haar sterke lichaam de moed en de geest van een man meedroeg, maar die toch een vrouw bleef, een mens? Het lachje, dat zich vertoonde op het gezicht van dien man, die maar met de sleutel aan het morrelen bleef, bewees, dat hier van een satanisch genoegen sprake was.

De trap ging het op, de deur viel achter haar dicht: ze zou voorlopig tevreden moeten zijn met een heel klein straaltje licht en een bedompte lucht, want ze werd gevoerd naar de zogenaamde „Donkere Kerk", het vertrek, waarin licht noch lucht toegang hadden, een vertrek van drie bij drie meter.

Haar dienstmeisje, dat haar reeds van haar achtste jaar gediend had, werd bij de deur tegengehouden.

Toch kreeg de gevangene gezelschap: een wijf uit de heffe van het volk, die wegens moord ter dood veroordeeld was, kwam in dit vertrek, dat nu en dan verlicht kon worden door een kaars. Het wijf werd niet opgehangen, omdat de familie weigerde de kosten van de terechtstelling te betalen.

In de „Donkere Kerk" hadden juist enige erge misdadigers gezeten, die langs de wand en op de grond hun behoeften gedaan hadden. Men had het niet nodig geoordeeld, het vertrek eerst schoon te maken. Er stond een bed, ook een voor het wijf, want die bleef dag en nacht bij haar om haar te bewaken, een tafel en twee stoelen, meer niet.

De deur werd gesloten, de gevangene wierp zich op een bed, het wijf begon dadelijk te razen, te tieren en te vloeken, dat het geen manier van doen was om haar in dit beestenhok op te sluiten: ze kon geen adem halen van de stank. De gevangene zei geen woord, was blij, dat het donker was, en lag zacht, heel zacht, dat het wijf het niet horen zou, te schreien. Zij, een vrouw van 42 jaar, die tien kinderen het leven geschonken had, had nog tranen over om haar lot te beschreien. Maar ze had niet veel rust. De slotvoogd kwam met drie vrouwen, bedienden van de koningin, die haar aan den lijve onderzochten. De slotvoogd was ten minste nog heen gegaan. Er werd vooral naar verborgen brieven gezocht, en toen ging het onderzoek door de vrouwen nog zo onbeschaamd verder, dat Leonora Christina haar verontwaardiging luchtte.

— „Wij doen niet anders dan ons opgedragen is," zeiden de vrouwen.

— „Wie heeft dat dan opgedragen?" vroeg ze.

— „De koningin," was het antwoord.

Toen wist de gevangene ten minste in wiens handen ze gevallen was.

Het was dezelfde koningin, waarvan Leonora Christina de kroon eens op gezet had en had laten vallen.

De meegebrachte oude plunje trokken de vrouwen haar aan. Toen gingen ze heen en lieten haar weer met haar bewaakster alleen. Van schaamte over de armelui's kleren, en ook van algehele uitputting, lichamelijk en geestelijk, wierp ze zich op haar bed, in het donker.

De hele nacht door lag ze wakker. Op alle vragen en razerijen van het wijf, die de allergemeenste taal uitsloeg, gaf ze geen antwoord.

De volgende morgen kwam de slotvoogd een praatje maken, terwijl het wijf in die tussentijd gelegenheid kreeg buiten dit vertrek wat frisse lucht op te doen. Op zeer onbehoorlijke wijze trad de slotvoogd tegen haar op, zodat zij zich niet verwaardigde hem ook maar één woord te antwoorden, tot hij van woede uitbarstte: ze zullen je wel krijgen. Eten wilde de gevangene niet: ze voelde zich te ziek en was het ook. De volgende dag werd ze in een ander vertrek gevoerd, waar meerdere stoelen om een tafel stonden.

Spoedig kwamen er heren binnen: allen oude bekenden van haar, een paar van haar vrienden. De ondervraging begon. Ze had allerlei vragen te beantwoorden over de laatste tijd in Brugge. Vooral moest ze zeggen, wie er alzo toen bezoeken bij haar man hadden afgelegd. Die ze wist, noemde ze. Alles werd opgeschreven, wat ze antwoordde. Toen het klaar was, werd

haar het verslag voorgelezen, waarin zij nog enige veranderingen liet brengen, omdat ze het zó niet gezegd had. De heren vertrokken.

Ze werd weer in de „donkere kerk" gebracht.

De volgende dag weer hetzelfde verhoor door dezelfde heren. Nu bleek haar, dat haar man beschuldigd was van landverraad, maar hoe en wat hoorde ze eerst niet. Toen werd het haar ten halve verteld en de *heren* deden hun best, haar te laten zeggen, dat ze van de plannen geweten had. Zij wist niet, waar ze het over hadden, en als haar wat voorgelegd of verteld werd van de onderhandelingen van haar man met den keurvorst van Brandenburg, zei ze, dat ze daar niets van geweten had. Bij het laatste bezoek vertelde men haar de hele zaak van dat landverraad, maar ze bleef weigeren te bekennen, dat ze er iets van geweten had.

Of haar man dan veel dingen voor haar verzweeg?

— „Dingen, die ons beiden aangingen, besprak hij altijd met me."

Wat haar ook gevraagd werd, en hoe zij ook door strikvragen in het nauw gebracht werd om te bekennen, dat ze met de plannen van haar man in Brugge op de hoogte geweest was, ze liet geen onbedachtzaam woord over de lippen komen. Haar besluit was telkens:

— „Dingen, die mijn man en mij samen aangingen, verzweeg hij nooit voor me," en „Wat ik niet weet, kan ik niet zeggen, alles, wat de heren me daar over die plannen mededelen, is me vreemd."

Onverrichterzake konden de rechters dan ook weer vertrekken.

De gevangene werd weer in haar eigen verblijf teruggevoerd bij het gevangeniswijf.

Leonora Christina was doodziek. Ze kwam niet van het bed af. Ze verwachtte dan ook niet anders dan dat ze spoedig sterven zou, want haar krachten, die van het lichaam en die van de geest, namen zienderogen af. Ook het gevangenis-wijf verkeerde in die mening. Zelfs de Slotvoogd.

Zij zelf hoopte ook niets anders. Uren lag ze met gevouwen handen en bad vurig, of de Heer haar de genade bewijzen wilde, haar uit haar aardse lijden te verlossen en op te nemen in de hemelse heerlijkheid. Dagen lag ze zo te bed. Ze wilde niet eten, nam geen drinken en gaf geen antwoord op de vragen van het wijf of den Slotvoogd. Meest was ze half en half buiten kennis. Soms had ze zelfs geheel het bewustzijn verloren, zodat elk spoedig het einde verwachtte.

Er trad een toestand van matheid bij haar in, die enkele dagen duurde. In de eerste dagen, toen ze in de Donkere Kamer zat, van elk straaltje licht verstoken, had ze voortdurend met haar God getwist. Waarom moest ze zo lijden? Zij, die haar hele leven geofferd had aan de belangen van man en kinderen? Nu kwamen die verwijtende vragen niet meer in haar op. Ze bad slechts om kracht, opdat ze gewillig het lot zou kunnen dragen, dat de Heer over haar wilde beschikken.

Die toestand van matheid, vooral geestelijk, duurde dag en nacht voort. Van slaap was bijna geen sprake.

Tot ze een lange nacht rustig sliep: een gezonde, verkwikkende slaap. Toen ze de volgende morgen wakker werd, was het haar, of ze een ander mens geworden was; alsof haar nieuwe kracht was ingeblazen, zo richtte de geest zich in haar op. Nu zag ze duidelijk haar dwaasheid in, om met haar God te twisten en Hem rekenschap van zijn daden af te vragen. Als Job begreep ze nu, dat dit duivelse gedachten geweest waren. Ze had het recht niet, vragen te stellen. Ze had slechts te gehoorzamen, te volgen. Nu zag ze, dat God kastijdt, die Hij liefheeft.

Als verjongd rees ze die morgen op.

De inzinking was voorbij. En voor goed. Nooit in haar leven heeft ze zo als verpletterd onder de omstandigheden gelegen als in die dagen, die aan deze verfrissende slaap voorafgingen.

De gevolgen bleven dan ook niet uit. Het lichaam herstelde zich gelijk met de geest. Ze nam weer eten en drinken tot zich en gaf ook wel antwoord op een vraag. Slechts één ding kwelde haar: telkens kroop haar de angst over het hart om het lot van haar man. Niets kon ze over hem te weten komen. Was hij gevat? Leefde hij nog? Had men hem vermoord? Werd hij wellicht dicht bij haar, evenals zij, in een kerker gemarteld? Gemarteld naar lichaam en geest? Ze wist niets. Om haar eigen lot en toekomst bekommerde ze zich niet meer.

Op een morgen kwam de Slotvoogd bij haar bed zitten en begon heel gemoedelijk een praatje te maken. Maar al heel gauw stapte hij over de flauwe dingetjes van de dag in de gevangenis heen, en roerde Ulfeldts plannen aan. Telkens zei hij daarover iets, dat er helemaal naast was, om haar uit haar tent te lokken. Maar ze gaf geen woord terug. Haar mond bleef gesloten. Toen wendde hij het over een andere boeg en begon te vertellen van den koning ; hoe het den koning speet, dat de gevangene niet flink voor de waarheid uitkwam, want hij wilde niets liever dan haar dadelijk genade bewijzen en haar weer in het paleis halen. Ze was toch zijn eigen zuster. Denzelfden besten koning Christiaan IV hadden ze toch vader genoemd. De mond der gevangene bleef gesloten. Zij wendde zich om in haar bed en keerde den man haar rug toe.

Toen trachtte hij haar angst aan te jagen, angst voor lichamelijke martelingen. Sommige rechters hadden dadelijk al de pijnbank al te hulp willen roepen, zei men, maar anderen waren daar voorlopig nog tegen geweest. En hij ging voort :

— „Zie, Noortje, als je mond uit zich zelf niet opengaat, zal de pijnbank gebruikt moeten worden. We hebben dat dingetje van morgen hier naast maar vast neergezet. Alles is klaar. Je kunt zo maar opstappen. Een heel gemakkelijk ligstoeltje voor een damesrugje."

Nog had de man op al zijn vriendelijke woordjes en bedreigingen geen geluid ten antwoord gekregen.

Hij werd woest, stond op en brulde in het heengaan :

— „Dan zal ik aan de heren zeggen : het varken wil mij ook geen antwoord geven. Ga nou jullie gang maar en laat de pijnbank het haar maar eens vragen."

Ook dat hielp niet. Geen woord kwam er over haar lippen.

Vrees voor de pijnbank had ze ook niet, want ze rekende er vast op, dat God haar door de pijnbank voor goed uit haar lijden zou verlossen.

Toen braakte de Slotvoogd in zijn woede de gemeenste taal tegen deze koningsdochter uit.

Direct daarop kwam de pijnbank toch niet. Er gingen zelfs een paar dagen voorbij zonder dat dit martelwerktuig aangewend werd.

Elke dag mocht het wijf, die eigenlijk hier ook voor straf was, een ogenblik buiten het hok rondlopen om wat frisse lucht op te doen. Dan kwam de Slotvoogd haar plaats in de gevangeniskamer innemen, want later bleek de gevangene, dat men heel bang was, dat ze zich zelf van het leven zou beroven op de een of andere manier en zo haar lijden verkorten. En dat moest in elk geval voorkomen worden. Dat waren de besliste instructies van hoger hand. En elke dag probeerde de Slotvoogd haar een bekentenis te ontlokken. Nu eerst werd het haar duidelijk, waarvan men haar beschuldigde : medeplichtigheid aan de plannen van haar man, in elk geval medeweten van die plannen om het vaderland te verraden. Maar de Slotvoogd kon ook elke dag teleurgesteld zijn plaats weer aan het gevangenis-wijf overgeven. Dit wijf moest elke dag bij de koningin komen om verslag over de gevangene uit te brengen. De koningin wenste precies op de hoogte te worden gehouden aangaande de toestand van de gevangene, vooral, of ze verdriet had, of ze veel schreide, of ze razend was, wat ze zei, wat ze deed, wat ze niet deed.

Voortdurend bleef de Slotvoogd met de komst van de pijnbank dreigen. Of dit bangmakerij of werkelijkheid was, moest de gevangene maar raden. Dat hij er niet zo ver naast was, is zeker. De koningin drong er telkens op aan. En toen men op het punt stond er toe over te gaan, heeft de koning het verhinderd. Dat wilde hij zijn half-zuster toch niet aandoen. „Ik zal een vader voor u zijn," had hij immers aan vaders sterfbed gezegd ! De pijnbank is niet gebruikt.

De eerste dagen van haar verblijf in de Donkere Kerk had de gevangene al om een zielsverzorger gevraagd. Want ze dacht te sterven. In die dagen dienden de geestelijken het laatste avondmaal aan de stervenden ook in de huizen toe. Maar dit verzoek werd aan de gevangene niet toegestaan. Toen zij er na haar diepe inzinking weer sterk op aandrong, werd haar een geestelijke gezonden. Maar deze zieleherder stond waarschijnlijk allereerst in dienst van wereldse politiek. Hij deed tijdens zijn officie niet anders dan haar bedreigen met alle helse straffen, als ze hem voor haar einde niet haar medeplichtigheid aan haar mans boze plannen bekende. Zij antwoordde dezen slechten zieleherder

slechts, dat ze niet zeggen kon, wat ze niet wist, en dat ze, al was ze een doemwaardige zondares, die op niets anders dan op genade te hopen had, met betrekking tot de zaak, waarvan ze blijkbaar beschuldigd werd, met een rein geweten voor het heilig Opperwezen durfde verschijnen, waarnaar ze zeer verlangde.

Na een dag of tien werd ze toch naar een ander, een beter vertrek gebracht. Maar dat ging helaas niet uit medelijden met de gevangene. Het gevangenis-wijf had er op aangedrongen en eenvoudig geweigerd weer in dat hok te gaan, waar haar de adem benomen werd door de stank, die van alle vuiligheid in het hok hing.

Het nieuwe vertrek was naast de Donkere Kerk gelegen en mat zes bij zeven schreden. Al een heel groote verbetering. Want er was ook een raampje in, waardoor licht en lucht van buiten konden toetreden. Er was boven in een hoek een groot raam van ongeveer anderhalf el in het vierkant...... geweest. Dat had men eerst voor het grootste deel laten dichtmetselen, zodat er een raampje van vijf en twintig duim was overgebleven. Dat was zeker al een grote verbetering. Wel had men van buiten en van binnen het raam met zwaar ijzerwerk bevlochten, maar licht en lucht konden toch enigszins toetreden. Maar een pink was tussen de tralies niet te steken : er mocht nog eens een bericht van de buitenwereld tot de gevangene doordringen.

De heren, die haar eerst ondervraagd hadden, kwamen ook niet meer.

In eindeloze eentonigheid sleet de gevangene haar dagen, alleen met het wijf, alleen afgewisseld door de bezoeken van den Slotvoogd, als de bewaakster naar buiten ging om frisse lucht op te doen, of als ze bij de koningin ontboden was, om verslag uit te brengen aangaande haar gevangene. Behalve den Slotvoogd en het wijf zag de gevangene nog een menselijk wezen, een mannelijke bediende, natuurlijk ook een gevangene, een misdadiger. Dat was een kerel van het allerlaagste soort. Had Leonora op Hammershus veel geleden door de onbeschoftheden van den gevangenbewaarder Fuchs, nu bestond haar omgeving uit drie mensen, die vaak tegen elkaar of tegen de gevangene een taal konden uitbraken, waarbij de woorden van genoemden Fuchs wel de taal van een salonheertje leek. Ze gaf die mensen dan ook heel vaak op hun opmerkingen of vragen eenvoudig geen antwoord. En dit zette natuurlijk kwaad bloed, zodat zij daarna de slechte gevolgen er van te ondervinden had.

Het is verwonderlijk, dat de gezondheidstoestand van de gevangene niet met de dag achteruit ging. Want het hele vertrek was zo verregaand onrein, dat er geen schoon plekje te vinden was. Op de vloer lag een dikke laag vuil, waarin allerlei insecten, die in vuil tieren, rondkropen. Het vechten tegen de vlooien in het vertrek moesten de twee vrouwen al heel gauw staken. Omdat die beestjes zo in menigte voorkwamen, dat er geen vangen aan was. Het gebeurde zelfs eens, dat bij het wijf de kousen zo met vlooien bedekt waren, dat ze er met de hand een laag afvegen kon.

Zo kwam toch na een eentonige zomer de herfst aan. De gevangene was merkbaar opgeknapt. Ze at weer, ze dronk weer, maar liet het bier en de wijn staan. Met bier en wijn had ze bepaalde bedoelingen. Die gebruikte ze om diensten af te kopen van den kerel, die haar het eten binnen bracht en ook van het wijf. Dit moest natuurlijk alles stilletjes gaan. Maar die twee mensen kregen zelf ook niet te veel, zodat ze graag een versnaperingetje verdienden, al was het dan ook tegen de uitdrukkelijke bevelen van de koningin in. Als de gevangene er maar voor zorgde, dat met die versnaperingen de een niet voorgetrokken werd bij de ander.

De koude kwam aan. De vochtige, mistige dagen zijn in de herfst in Kopenhagen bekend. Daarom bleef de gevangene weer de hele dag op bed liggen. Want er was geen kachel in het vertrek.

Waarom zou ze ook bij een tafel gaan zitten kou lijden. Ze had totaal niets te doen. Ze had niets om haar vingers bezig te houden, geen naald, geen speld, geen schaar, geen draad, geen touwtje, letterlijk niets. De gevangene had daarom natuurlijk al heel gauw gevraagd, maar die dingen werden haar beslist geweigerd. En ze hoefde er ook niet op te rekenen, werd er bij gezegd, want de koningin duldde niet, dat de gevangene iets te doen zou hebben. Ze moest maar aan haar vroeger leven denken : dan had ze genoeg te doen. En met het kleinste prulletje kon ze zich mis-

schien nog van het leven beroven. En dat mocht in geen geval gebeuren.

De hele dag kon ze met haar handen over elkaar zitten en kijken naar haar zwarte nagels, waarvoor ze niets had om ze schoon te maken, en die maar groeiden, groeiden. Toen ze het wijf bij een der bezoeken, die het mens voor het dagelijks verslag aan de koningin op het paleis bracht, om een schaar voor haar nagels en het haar liet vragen, antwoordde de koningin:

Haar nagels kunnen groeien als arendsklauwen haar haar als adelaarsveren."

Maar bij al die verhalen, die met het wijf te maken hebben, kan steeds gevraagd worden: is dat waar? Maar dan kan dat ook evengoed gevraagd worden bij de verhalen, die ze de koningin deed over de gevangene evenals haar verhaaltjes in de kerker over de koningin. Het bovengenoemde antwoord aangaande een schaar is zeker waar.

Gelukkig kon Leonora Christina het al heel gauw zonder een schaar voor het genoemde doel stellen. In de vuillaag van de vloer ontdekte ze een scherfje. Daarmee zat ze nu dag aan dag te schuren over een nagel van hand of voet. Ten slotte was dan zo'n nagel afgeschaafd, afgezaagd. En daarmee was weer een hele morgen of middag of wel een hele dag voorbijgegaan.

En al die wreedheid geschiedde op het uitdrukkelijk bevel van de koningin. Had de koning niet een paar maal een gegeven bevel verzacht of voorkomen, de gevangene zou nog heel wat meer ontberingen te lijden gehad hebben dan nu toch het geval geweest is.

Zo behandelde een gravinnetje, die koningin geworden was, een koningsdochter.

Maar wie was er dan in die dagen koning in Denemarken, een man? Of een vrouw?

Hoewel het wijf niet ophield om te klagen over de bedompte lucht en de stank, die van de vloer opsteeg, zodat ze dreigde te braken, de gevangene herstelde zich wonderwel en haar krachten kwamen terug, vooral haar geestkrachten.

Langzamerhand begon de Slotvoogd toch wat menselijker tegen haar te praten. Zijn onbehoorlijk gedrag van eerst was ook wel voor een groot deel veroorzaakt door de minachtende wijze, waarop zijn gevangene hem behandelde. Maar hij kon niet laten haar te tergen. Hij hield er de gewoonte op na, als aan de gevangene het eten gebracht werd, de deur even wat open te laten en dan daar buiten met een der anderen te staan praten of berichten uit een krant voor te lezen, b.v. dat Ulfeldt nu eindelijk gevangen was en hier op het slotplein, vlak naast de Blauwe Toren zou onthoofd worden: ze waren al bezig het schavot op te zetten. Leonora Christina, die uit al die verhalen de waarheid moeilijk kon opdiepen, had in die dagen meer verdriet en meer zielepijn om haar man dan om haar eigen lot. Ze hoopte maar, dat hij onder het leed bezweken was, wat ze nu ook tegen den slotvoogd zei, met wien ze wel eens zat te praten. Maar dan in eens had hij er een brutaal genoegen in, haar op het grofst te kwetsen door b.v. te zeggen:

— „Ja maar, Lenoortje, je komt nooit meer in de vrije lucht, reken daar maar niet op. Als je er uit komt, dan is het, om je in de grond te stoppen. Was maar dood gegaan de eerste dag, zo als je al mooi op weg was; dan waren wij van de last afgeweest. En dat hadden er heel wat meer gehoopt. Ze zaten hier in de buurt al te wachten, dat ik het bericht zou sturen: „Leentje is daar net van verdriet gekrepeerd."

Hij doelde natuurlijk op de koningin.

Maar de gevangene gaf op zulke opmerkingen tegen ieder slechts dit antwoord:

— „Als de Heer in den hemel het wil, kom ik in de vrije lucht. Ik wordt hier onschuldig vastgehouden. Er is ook geen vonnis over me."

Met Nieuwjaar kreeg ze een kachel, maar een zonder pijp, zodat de rook zijn weg vinden moest naar het enige gat daar boven in de muur. En dat was van binnen en buiten nog zo dichtgewerkt, dat de rook er haast niet doorkon. Men was bang geweest, dat postduiven het nog zouden klaar spelen haar bericht van de buitenwereld te brengen.

Hoe lang hebben haar de dagen geduurd! Ze wist soms niet, welke dag van de week het was.

In het voorjaar vernam ze van den „etenbrenger", dat dokter Sperling ook gesnapt was en een eindje verder van haar af, ook in de Blauwe Toren zat. Ze liet hem door dien man wel een boodschap brengen en kreeg ook antwoord terug: het eten, dat ze

spaarde, en niet te vergeten, de kaarsen, hielpen haar om veel gunsten te kopen.

Sperling was dokter geweest in Hamburg. Op een avond kwam een heer hem roepen voor een zieke even buiten de stad. Hij er heen, in een rijtuig. Maar buiten de stad werd hij overvallen en naar Denemarken gebracht: die heer was niet anders dan een geheime agent van de Deense regering. De man lag nu in de boeien, dag aan dag en werd steeds met de pijnbank gedreigd. De Deense regering, d.w.z. Frederik III had het er op gezet het hele complot Ulfeldt uit te pluizen. Had hij dat hele stel onder de duim, dan was er van de „zwagerpartij" niets meer over, want Hannibal Sehested was weer heel gehoorzaam en bijzonder in de gunst; en daarmee had de hogere adel een gevoelige knak gekregen.

In dezelfde dagen, dat de gevangen Leonora Christina van Sperling hoorde, vernam ze nog een bericht van den Slotvoogd, die op een morgen met de boodschap bij haar binnenviel:

— „Nou ben je weduw, Noordje! Hij is ergens in Duitschland kapot gegaan."

Uit andere mededelingen van het „personeel" begreep ze, dat de vent nu eens waarheid gesproken had. De slag trof haar zo erg, dat ze dagen als versuft terneer zat. Maar daarna hief zij zich op en dankte den Heer in den Hemel, dat Hij haar gemaal waardig gekeurd had om aan zijn lijden een einde te maken, en ze zei:

— „God vond nu, dat de mensen hem genoeg getergd hadden en heeft hem tot Zich genomen."

In haar lange, veel bewogen leven, heeft ze herhaaldelijk onder omstandigheden geleefd, die een kerel zouden verpletterd hebben. Zij boog onder de slag vrijwillig het hoofd. En dan hief ze het weer op. Wat was de kracht, die in dit sterke gemoed huisde? Met één woord is het te zeggen. De geschiedschrijver kan ook niets anders vinden dan dat ene woord. En dat is: *Godsvertrouwen*. Dat was onverwoestbaar. Zij wist, haar hele lange leven geeft het duidelijk aan, dat het de Heer in den Hemel was die haar dit en dat bracht en die de mensen *toeliet* haar dit of dat aan te doen, maar zodra de Heer het anders wilde, zou Hij tot diezelfde mensen zeggen: Tot hiertoe en niet verder!

Nu had zij in elk geval rust over het lot van haar man. Maar hoe ging het haar kinderen? Daarvoor kon ze niet veel goeds hopen. Vooral, als ze dacht aan de vreselijke scène, die er afgespeeld was aan de andere kant van de muur, waar ze zat, op het slotplein. Och, de slotvoogd had er haar verslag van gedaan. De deur stond open en de man zat daar in het voorvertrek te praten met zijn ondergeschikten en vertelde:

— „Zie je het schavot? Daar komen ze met de pop aan. Dat moest Ulfeldt zelf zijn. Ze hakken hem de kop af. Hij lijkt er mooi op, hè? De pop in vier stukken: de kop en de stukken komen op de wallen te staan. Het schild, dat prachtige Ulfeldtse schild is in stukken geslagen, dat de splinters er af vlogen. Een grote eer voor ridder Ulfeldt, dat moet ik zeggen. En zijn wijfje hebben we hier te logeren. Als de koningin het klaar speelt, dan gaat het met Leentje zelf, zo als ze daar met die pop gedaan hebben. Dat zo'n wijf zo zwijgen kan, hè? Ze zit maar te liegen, dat ze er niks van weet, als de heren bij haar zijn. Maar ik zeg: haal de pijnbank: die zal haar wel aan de praat brengen."

Zo ver is het toch niet gekomen. Leonora Christina zat, zonder vonnis, ze zat in de Blauwe Toren, hoorde van het hele zaakje niet meer, ze zat, zonder een greintje bezigheid.

En al was ze op de pijnbank gelegd, hoogstwaarschijnlijk zou ze geen kik gegeven hebben. En de lichamelijke marteling zijn te boven gekomen. Ze was de dochter van Christiaan IV, den man, van wien de Denen nu nog zingen: „Koning Christiaan stond aan de hoge mast". Wat boven in de herinnering blijft, dat is zijn moed en zijn lichamelijke kracht. Beide had zijn dochter van hem meegekregen.

Maar als er iemand bij hem gekomen was, toen hij zo blij was met zijn Blauwe Toren en als die hem voor vast voorspeld had (hij was zeer bijgelovig) dat zijn „lieve kind" eens in die toren zou smachten, hij had de hele toren tot op de laatste steen tegen de grond laten smijten.

Hoe alle jammer, alle ellende van deze voorname gevangene te schetsen? Waar te beginnen? Hoe de stof, de bergen stof te rangschikken?

Met een stuk lood, dat ze in een hoop vuil in de hoek van de kamer vond, schreef ze op de tafel, uit tijdverdrijf. Ze veegde

de letters weer weg en schreef er bij het schijnsel uit het hoge venstertje een psalm op, een uit de Lutherse bijbel of een, die ze zelf maakte. Een bijbel had ze gevraagd, die werd geweigerd. Ze had geen letter schrift of druk. Het was de uitdrukkelijke wens van de koningin, dat ze niets, letterlijk niets te doen zou hebben. En telkens onderzocht ze scherp, of haar bevel werd nagekomen.

De gevangene trok een draad uit haar grove linnen rok, van den etenbrenger kreeg ze een naald : ze had een beetje bezigheid.

Er kwam een wijf, veel erger dan het eerste : dat was de dagelijkse conversatie voor de koningsdochter, die aan het Franse hof verkeerd had en waarvan een hooggeplaatste geschreven heeft, dat ze er hoorde en zich bewoog, alsof ze er haar hele leven geweest was. Ook die verheven conversatie met wijven en kerels uit de heffe des volks was het persoonlijk bevel van de koningin. De jalousie van vroeger had een eigenaardige wending genomen.

Een jaar was verstreken, een nieuw nam begin. De dagen leken op elkaar. Van een veroordeling werd niet gehoord. Zelfs van geen onderzoek.

Toen ook het tweede jaar voorbij was, kwam er een nieuwe Slotvoogd, een man van zeer lage kom-af, wat aan taal en kleding te merken was. Meestal was hij driekwart of geheel dronken. Daardoor was de discipline in de Toren heel zwak en konden de gevangenen zich nog al wat vrijheden veroorloven. Bij Leonora Christina kwam die vrijheid hier op neer, dat het haar lukte door haar eten en haar kaarsen, die ze spaarde, van de bedienden allerlei kleine dingetjes te kopen, die haar bezigheid konden geven. Zoo kwam ze in het bezit van een naald, een speld, zelfs een schaar. Een kerel bracht voor haar mee een bos vlas, die ze zelf spon, waarvoor ze een vernuftige inrichting had uitgedacht. De vrouw, die vroeger een kunstenares was geweest in allerlei vrouwelijke handarbeid, moest zich nu met de primitiefste middelen behelpen.

Ze maakte inkt van bier en roet. Dit roet kreeg ze door het een of ander ding in de vlam van de kaars te houden. Van het onderstel van een kroes die stuk gegaan was, maakte ze een inktkoker. De koning wilde haar persoonlijk nog wel wat toestaan. Zo kreeg ze door zijn bemiddeling wat toiletartikelen. En ook suiker. Het papier, dat om de suiker zat, gebruikte ze als schrijfpapier, wat haar bezigheid gaf. Op de repen papier heeft ze in het begin aanteekeningen van haar verblijf in de Blauwe toren gemaakt, die ze later gebruikt heeft, toen ze een volledig verhaal van deze gevangenschap maakte. De dronken Slotvoogd gaf haar wel boeken te leen, zelfs een Duitse bijbel, waar ze heel blij mee was.

Ook was ze zeer listig om zich in verbinding te stellen, schriftelijk later, maar door boodschappen der bedienden eerst, met andere bewoners van de Toren. Daarbij was ze natuurlijk geheel aangewezen op de goedheid en de betrouwbaarheid van die schunnige kerels en wijven.

Zo kreeg ze ook wel bericht over haar kinderen, die meest in Zweden of Rome verblijf hielden. In Zweden hadden ze nog altijd bezittingen en er waren in die dagen veel Deense ballingen in Zweden. En de afgetreden koningin Christina van Zweden wilde in Rome graag wat doen voor de kinderen van haar vroegere vriendin, met wie ze veel ophad.

Eens werd er in die eerste jaren een vertoning gegeven door koorddansers op het plein voor de Blauwe Toren. Het wijf, dat in die dagen haar bewaakster in haar kamer was, deed ook haar best om de tijd met de gevangene zo min-akelig door te komen. De twee vrouwen verzonnen een spelletje. Ze wilden ook van de voorstelling genieten. Maar hoe bij het kleine venstertje te komen ? Een ledikant werd op een eind gezet, daarop het beddekastje en daarop een stoel. Toen de tafel er naast en op deze tafel de andere stoel. Toen elkaar geholpen, en om beurten klommen ze boven op de stellage en keken door de kieren van het raampje naar de vertoning. Leonora schreef later in haar gevangenis-verhaal, dat ze recht tegenover haar de koninklijke familie zag zitten en dat ze de koningin zo recht in de ogen keek, dat het haar verwonderde, dat die dit niet gemerkt heeft. En zeker heeft de koningin er niets van gezien, want anders was er wel een eind gekomen aan de slappe tucht in de toren. Telkens toch moest het wijf bij de koningin komen of werd er een bediende van het Slot naar de gevangenis gestuurd en tot in de puntjes moest aan de koningin verteld worden, hoe

de gevangene haar tijd doorbracht; en vooral, wat typerend is voor de gemoedsgesteldheid van die hoge Majesteit: hoe de gevangene er zich bij bevond, of ze boos was, en of ze vaak schreide.

Het is bekend, dat de overbrengers vaak onwaarheid tegen de koningin zeiden. Dit kan voor reden gehad hebben, dat ze liever de toestand maar hielden als die was, want dan viel er nog eens wat aan haar te verdienen. En was zo'n bediende eens boos op haar, wat ook voorkwam, vooral door haar hoge karakter, haar voorname manier van doen soms, waaraan vroegere vriendinnen zich ook vaak gestoten hadden, dan dreigde zo'n verlopen sujet haar, dat ze aan de koningin zou zeggen, dat de gevangene allerlei bezigheden in de gevangenis had.

Buiten zowel als binnen de Toren was het bekend, dat de koning graag wat wilde toegeven, maar dat zijn vrouw van geen toegeven wilde weten. Die verkeerde zelfs nog in de mening, dat haar vijandin nog steeds, nu jaar na jaar, zonder enige bezigheid zat. Dit hoge koninklijke karakter wilde dus juist dat aan haar mededingster ontnemen, waarin deze haar altijd de baas geweest was: werkzaamheden op allerlei gebied.

Toen het vierde jaar aangebroken was, kwam er een kleine afwisseling, al was het dan ook een wrede, in het eentonige leven van de gevangen vrouw. Het waren de feesten in het paleis, op het Slotplein, en in de stad, waarvan de klanken door de dikke muren tot haar doordrongen. Die feesten golden het huwelijk van den kroonprins, den lateren Christiaan V met Charlotte Amalia van Hessen. Zelf beschrijft ze dit in haar herinneringen, maar met wonderlijke oppervlakkigheid en koelheid. Als we het hele relaas van haar gevangenschap doorlezen en telkens zien, met welk een warmte ze sommige delen weergeeft, dan kan de koelheid bij dit feest niet anders voortkomen dan uit de zucht om die gebeurtenissen maar zo gauw mogelijk voorbij te gaan: die dagen hebben haar te veel herinnerd aan de feesten, op dezelfde plaats, in dezelfde zalen, met dezelfde pracht bij haar eigen huwelijk, nu 31 jaar geleden.

Bij die gelegenheid had ze gehoopt, en niet zonder reden, op loslating. Ze was niet veroordeeld en kon dus elke dag de vrijheid krijgen, als de koning maar wilde. En het was haar bekend, door geheime briefwisseling met een van haar kinderen, dat haar zoon in Hamburg de aanstaande jonge bruid had ontmoet en haar de belangen van zijn moeder aanbevolen, waarop het jonge meisje beloofd had te zullen doen, wat ze kon.

Maar de feestkreten verklonken en de voorname gevangene bleef als de minste misdadiger opgesloten bij misdadigers van het allerlaagste soort. Het werd haar duidelijk, dat tot haar totale ondergang besloten was. En ze wist ook wel door wie.

(Wordt vervolgd)

GELOVEN

Ja, op een avond heb ik het geweten.
— Waar achter blonde duinen vèr de zee te deinen lag —
God heeft Zijn Vaderhart voor mij vanéén geréten.
O! dat ik dit maar zoo gelooven mag:

Heer Jezus — Gij voor *mij* — geleden.
Uw lichaam op het vloekhout uitgerekt,
hebt Gij voor mij — Uw móórdenaar — gebeden.

Mijn handen heb ik bevend naar Hem uitgestrekt.

BAS VAN RIJN

TWENTSCHE EIGENHEIMERS

Er zijn van die klanken en geuren, die in ons geheugen allerlei herinneringen wakker roepen, en die onze ziel doordringen van iets goeds of liefs uit onze kinderdagen.

Als in de nazomer of herfst de „Eigenheimers" gerooid werden, en het dorre aardappelloof in groote stapels werd opgetast en verbrand, dan was van verre reeds de pittige rook te speuren, en het vormde het hoogtepunt van „'t eer'pelstekk'n" als we wat verlaten aardappels verzamelden, die we dan in de aschgloed van het nog smeulende vuur mochten stoven.

Later gingen we het nuttige aan het aangename paren, en als we voor het open venster onze lessen zaten te leeren, snoven we met welgevallen de Twentsche lucht in onze longen en er was een vibreerend ongeduld in ons om het volle leven, aan welks ingang we stonden, binnen te treden en de mogelijkheden te omvatten van een rijke toekomst.

Doch aan de andere kant blééf er het terugverlangen naar dat heerlijke landleven.

Nu die tijd voor goed voorbij is, is er nog altijd die gekleurde herinnering aan zoo veel goeds en zoo veel liefs uit onze kinderjaren. En dat gevoel wordt nog intenser, als we een boek in handen krijgen, dat ons vertelt van onzen eigen, eenigen Twentschen bodem.

Dan snuif je terstond weer de heerlijke landlucht van het Twentsche voorjaar en de herinnering doet je weer beleven de schemeravonden, als de nevels over de esschen en akkers trokken, of de van zon

Hervormde Kerk te Almelo, naar een aquarel van omstreeks 1800.
Illustratie uit: „Twentsche Eigenheimers"

Oude Romaansche toren ± 1200
(Ned. Herv. Kerk te Enschede)

doorgloeide zomers op de hei of in de bosschen.

Ik heb het boek van Mr. G. J. ter Kuile Sr., welks titel hierboven staat (Uitg. Hilarius, Almelo), met genoegen en toewijding doorgewerkt. En tot mijn voldoening kan ik zeggen, dat het geen verloren tijd is geweest, en dat in de uren, die ik met dit boek heb doorgebracht, ik mij te nauwer heb verbonden gevoeld aan mijn „zoo dierbare Twenthe" zooals het was en nu geworden is. Ik heb gevoeld de levensadem langs me heen strijken van zoo velen, wier lief en leed, wier hoop en strijd de schrijver op zoo zuiver menschelijke wijze heeft weten weer te geven.

In zijn voorbericht spreekt hij van de moeite en zorg, die de Twentsche „Eigenheimers" (een aardappelsoort) vereischen, en die vaak onbeloond blijven. Moge echter zijn geestelijke Eigenheimers een beter lot beschoren zijn dan zoo menig aardproduct, dat maar niet gedijen wil. Moge dit Vaderlandsche boek een warm hart toegedragen worden door menig lezer, ook door de niet-Twenthenaar, die zich met ons verbonden weet door eenzelfde historische bodem. Men meene niet met een traditioneel droge en vooringenomen geschiedschrijver te doen te hebben, die de voortreffelijkheid van de Achterhoek aan u wil opdringen.

Wat hier geboden wordt is een verzameling opstellen van uiteenloopende aard, zoodat aan de titel alle recht wordt gedaan.

De Vrouw in de Twentsche Geschiedenis. Ziedaar een waardig begin van een zoo gedegen werk, dat veel bijdraagt tot een goed begrip van de beteekenis der vrouw in het leven onzer voorouders.

„Heel onze plaatselijke historie, vanaf den allervroegsten tijd, is natuurlijk evenzeer het werk geweest van de vrouw als van den man. De stille onafgebroken stuwende kracht tot voortgaan en ontwikkeling was de resultante van het werken der vrouw evenzeer als van den man. Onze Germaansche moeder stond in hooge eere!

Als levensgezellin was de Germaansche hoog in aanzien. Van alle Barbaren hadden volgens Tacitus, bijna alleen de Germanen de gewoonte één vrouw in echt te bezitten.

En wie zal naar waarde kunnen schatten al de vrome geloofskracht en de vaste

Hoe genoeglijk rolt het leven. . . .

Twentsche molen bij triest voorjaarsweer

overtuiging, die zij altijd door opnieuw hebben ingeprent en voor 't leven hebben meegegeven aan onze voorvechters voor vrijheid van geweten en godsdienst!

Een volk wordt vooral gekend uit zijn vrouwen. Wat ons volk is, ligt tenslotte in de hand onzer moeders, zegt A. Pierson.

Gelukkig Twenthe, waarvan de toekomstige geschiedschrijver zeer zeker de stof zal weten te vinden voor het beschrijven van vrouwenlevens, die hoog of lager gesteld, dan een zegen zijn geweest in hun gezin en óók van vrouwen, die de nieuwe banen hebben betreden van medewerking op maatschappelijk terrein."

Verdwenen Twentsche Geslachten. We moeten den schrijver erkentelijk zijn, dat het vaak hopelooze doode punt, waarop hij als geschiedvorscher ongetwijfeld heeft moeten komen te staan bij het bestudeeren van deze zoo interessante materie, hem nimmer heeft ontmoedigd en ons desondanks een zeer lezenswaardig overzicht heeft weten te verstrekken. We nemen gaarne wat noodzakelijkerwijze ingelaschte jaartallen voor lief, en accepteeren dan ook het voorbehoud: „De levensduur en bloei van een menschenleven moge naar 't woord van den Psalmist hoogstens zeventig, tachtig jaar zijn in den regel, de bloei eener familie is bij gebreke aan nauwkeurige statistiek, op te bouwen uit betrouwbare doop- en doodsboeken en acten van burgerlijken stand, zéér bezwaarlijk na te gaan. Wel zijn er familie-overleveringen van legendarisch lang bestaan."

„Ten opzichte van den adel sta voorop,

„Waar de adem der eeuwen langs je strijkt."   Rijksmuseum Twenthe — Enschede

Mooi Twenthe

dat van die oudste feodale geslachten, die we den oeradel van Twenthe zouden kunnen noemen, geen enkele meer over is. De adellijke geslachten, die langer dan drie eeuwen in de locale geschiedenis gecompareerd hebben, behooren tot de uitzonderingen."

Mij bekruipt zoo de lust, het heele boek, hoofdstuk voor hoofdstuk te memoreeren. Het doellooze hiervan staat me maar al te duidelijk voor oogen.

Wat een liefde voor zijn landstreek, doch ook een liefde voor ons gansche volk straalt u tegen uit de vele bladzijden, die volgen. Terloops kan ik slechts eenige onderwerpen aanstippen, die behandeld worden, in de hoop, de aandacht van den werkelijk belangstellenden lezer niet alleen op dit boek, maar via dit boek op ons mooie en zoo bescheiden Twentheland te vestigen.

Twentsche boomen met een historische beteekenis, Oude Godsdienstige Gebruiken, Om des Geloofs Wille vervolgden in Twenthe, Jachtavonturen op Twentsche Oudheden, Muntrecht, Strafrechtspraak, Lijfstraffelijke Rechtspleging, Klokken, Kerken, Avondmaals- en Doopgerei van Twentsche Hervormde Gemeenten, Opschriften, Advertenties, Inschriften, Paneelen, Munten, Kloosters, Adellijke Geslachten, Twenthe en Oranje, Typografie in Twenthe. Men vergeve mij deze opsomming.

Nu de zomer over het Twentsche land gaat komen kunnen we zelf ons te goed doen aan de heerlijke rust van het Achterhoeksche landleven. Mr. ter Kuile's boek is één van die gidsen, die ons inzicht zal verrijken en ons beleven in dit land verinnigen zal. Want wil men een land, dat men „ontdekken" gaat beter begrijpen, dan is de bestudeering van de geschiedenis en zeden er van een dankbare taak.

„Indien èn onderwijzer èn ieder Twenther meer kennis namen van héél die veelzeggende taal, die elke Twentsche hoeve, beek en burcht, stedeke en dorp spreekt... een groote belangstelling zou zeker meer ons aller deel worden. Gustaf Frensen heeft het terecht gezegd: „Interesse haben... das ist reich sein!"

JAN VAN MANDER

HET AVONDMAAL MET JUDAS

Wanneer Jezus hem aankijkt, als een kind
waarvan men een zeer dwaas verlangen kent,
dan, zie hoe hij betrapt het hoofd afwendt,
maar, zich herstellend, een gesprek begint

met Petrus, die verschrikt is opgestaan.
Want Jezus, die niet meer te wachten heeft,
kijkt Judas, dien Hij brood te eten geeft,
nogmaals indringend en weerhoudend aan

en zegt: Doe nu uw werk met haast!
Judas lacht Petrus toe als was hij blij.
Petrus gaat aarzelend voor hem opzij.
De anderen zitten zwijgend en verbaasd.

NIEK VERHAGEN

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Dr. H. Colijn, **Voor het Gemeenebest**. Utrecht, N.V. W. de Haan. 1938.

Mr. Dr. L. W. G. Scholten heeft uit de redevoeringen, die de minister-president in den loop der jaren in allerlei kringen gehouden heeft, een bloemlezing samengesteld, die onder toezicht van Dr. Colijn is uitgegeven. Wij hebben met dit werk dáárom zulk een belangrijke publicatie voor ons, wijl de zeven hoofdstukken, die met de redevoering-fragmenten zijn gevuld, den lezer een zeer goed overzicht bieden van de denkbeelden en principia, waardoor Dr. Colijn zich leiden liet, en leiden laat. In zekeren zin zijn de redevoeringen, al werden er fragmenten uitgegeven, toch compleet, omdat de samensteller telkens van de stukken, die hij om bepaalde redenen wegliet, een resumé geeft. Ook legt hij tusschen de redevoeringen onderling telkens verbanden, die allerlei overgangen verklaren. De titels der hoofdstukken, die een samenvatting hunner inhoud geven, luiden: I. Geestelijke verscheidenheid en volkseenheid; II. Regeering en Volksinvloed; III. Overheid en Godsdienst; IV. Staat en Volkshuishouding; V. Landsverdediging; VI. Grooter Nederland; VII. Het gemeenebest der naties. Vooraf gaat een kort woord ter inleiding van Dr. Colijn en een uitvoeriger: „Redenen en Motieven van den samensteller." Het boek is uitnemend uitgegeven. Het is hier de plaats niet, in te gaan op de denkbeelden en beginselen, die door den redenaar worden ontwikkeld en ook is er geen gelegenheid, een en ander te zeggen over Dr. Colijn als spreker en schrijver. We moeten het bij de aankondiging van dit fraaie boek laten en kunnen den samensteller slechts dankbaar zijn, niet alleen voor zijn initiatief, maar ook voor de wijze, waarop hij de taak, die hij op zich nam, uitvoerde. Het boek is voor ieder Nederlander, die over de noodige ontwikkeling beschikt, alleszins de moeite van 't lezen waard.

C. Rijnsdorp, **Eldert Holier**. Baarn, Bosch & Keuning. 1938.

Rijnsdorp is geen véélschrijver. Maar hetgeen hij publiceert is in hooge mate waard om met groote aandacht gelezen te worden. Eerst publiceerde hij 'n Delfshavensche roman: „Koningskinderen", een boek over 't leven van eenvoudige, nauwgezette geloovigen. Daarna kwam de novellenbundel „Kostgangers Gods" uit, die men misschien 't best een verzameling experimenten in de kunst van 't vertellen kan noemen. Vervolgens verscheen „Terzijde", een verzameling essays, zooals die voornamelijk in „Opwaartsche Wegen" gepubliceerd of als lezing gehouden waren. Dan is er nog 't leekespel, of liever de samenspraak naar Bunyan's Christenreis en het meditatieve essay voor zieken, dat afzonderlijk verscheen. Eindelijk verschijnt nu met „Eldert Holier" Rijnsdorps tweede groote werk, zijn tweede roman. Vergeleken bij dit magistrale werk is de roman Koningskinderen slechts een terreinverkenning, een eerste proeve. „Eldert Holier" plaatst den schrijver aanstonds bij de kleine groep der belangrijkste Christelijke prosateurs van deze jaren. In tegenstelling tot de Delfshavensche, burgerlijke roman is „Eldert Holier" de roman van het leven van een musicus, geen boek voor 't groote publiek. De groote massa der verhalen verslindende gemeente zal dit grootsche werk vermoedelijk meer eigenaardig en vreemd vinden dan mooi. Maar wie in staat is, de psyche en het geestelijke leven van den musicus Holier te begrijpen en mee te beleven — en daartoe moet men over een ontwikkeling beschikken, die boven het gemiddelde ligt — zal erkennen, dat Rijnsdorp erin geslaagd is, de demonische krachten, die menschelijk leven eerst beïnvloeden, daarna beheerschen en vervolgens vernietigen kunnen, meesterlijk te verbeelden. In bizondere mate is Rijnsdorps tweede roman uitnemend in de beschrijving, beter, in de herverbeelding van modern geestesleven. Geen is er onder onze auteurs zóó in geslaagd, dit moderne leven te doorvoelen en in een roman te herscheppen. Rijnsdorps boek is een roman van apocalyptische allure, als we 't zoo eens mogen uitdrukken. Zijn geschiedenis speelt in den tijd dien hij denkt vlak vóór Christus' wederkomst,

wanneer de antichrist bizondere gaven en krachten in den mensch levend maakt en zijn macht grootsch ontplooit. Het boek is een afrekening met de burgerlijke, psychologische roman, waarboven het ver uitgestegen is.

Dr. J. C. v. d. Does, **Prinsessen uit het Huis van Oranje**. Putten, C. J. Terwee. 1938.

In een forsch, voornaam uitgegeven boekwerk zijn hier bij tal van goede illustraties de historische opstellen, biografische schetsen naar het leven van Oranjevorstinnen, die onze lezers reeds uit ons blad bekend zijn, verzameld. Het wil ons voorkomen, dat deze goedgeschreven, oriënteerende beschouwingen het veel beter „doen" in dit boekwerk dan indertijd in ons tijdschrift. Mogelijk zijn ze beter te waardeeren nu ze in boekvorm zijn uitgegeven. Hoe dit zij, Dr. Van der Does heeft een mooie bijdrage geleverd tot de kennis van een aantal vorstelijke personen uit het Huis van Oranje, wier levens uiteraard in den regel in de schaduw blijven. Het boek is bizonder goed leesbaar en dat pleit voor de gebezigde stijl. De portretten en andere illustraties zijn een welkome aanvulling en verlevendiging van den tekst.

Prof. Dr. A. A. v. Schelven e.a. **Van Hoepelrok en Pruikentooi**. Nijkerk, G. F. Callenbach. 1938.

De bedoeling van dit werk is, de 18e eeuw te bezien en die bedoeling wordt gediend door de 8 novellen en de 18 kunsthistorische bijdragen van veler hand en door de fraaie aquarellen, die 't werk bevat. Zoo hervinden we een literaire behandeling van het 18e eeuwsche leven naast een teekening van de zeden en gewoonten, in die dagen in zwang.

De novellistische bijdragen zijn van de hand van Marie C. v. Zeggelen, Albert Kuyle, Ignatia Lubeley, Wouter van Riessen, Hendrika Kuyper-Van Oordt, Joh. v. d. Woude, A. v. Peeka. De cultuurhistorische schetsen zijn van C. Frowein, P. T. A. Swillens, A. N. J. Mulder, P. H. Ritter Jr. en Dr. A. A. v. Schelven. Het is een bonte verscheidenheid van schetsen en studies, allen hetzelfde 18e eeuwsche leven betreffende. Het boek is bizonder verfraaid door de 16 aquarellen van G. D. Hoogendoorn. Bovendien bevat 't nog tal van teekeningen in zwart en wit. De geheele uitvoering van 't boek is in 18e eeuwsche stijl gehouden. Een bizonder fraai bezit dit mooie boek!

J. P. Valkema Blouw, **Drie jongens op avontuur**. Lochem, N.V. De Tijdstroom. 1938.

We kennen den schrijver van dit boek als den auteur van een reeks avontuurlijke, spannende jongensboeken, die stuk voor stuk zeer te waardeeren zijn. Wanneer Valkema Blouw zijn werk wat meer zou kunnen (of is 't: willen?) verdiepen, zou hij zeker tot de beste auteurs voor jongens behooren. Nu heeft zijn werk (vooral dit laatste verhaal) vaak wat gehaasts, wat gejachts. De typeeringen en karakteristieken zijn wel eens wat te vluchtig neergeschreven en het avonturen-complex lijkt ons ditmaal wat al te bont. Zelfs een jongen zal moeten gevoelen, dat al wat deze drie vrienden op zee, in Spanje, in Marokko etc. overkomt, wat te geforceerd in 't kader van een verhaal is saamgedrongen om waarschijnlijkheid te bezitten. Overigens: een alleraardigst boek, goed geillustreerd en uitgegeven. Maar de verhalen rond kapt. Prum, jaren geleden, waren *beter*.

Willy Corsari, **En in die sneeuwbal zit ik**. Alkmaar, Gebrs. Kluitman. 1938.

Men kan van meening zijn, dat een verhaal voor „oudere" meisjes alleraardigst geschreven, boeiend, prettig verteld en voor de lezeressen bizonder genoeglijk is, en tegelijk van oordeel zijn, dat de auteur is tekort geschoten en haar bewonderende lezeressen weinig te bieden heeft wat de moeite wáárd is om geboden te worden. We hebben dit boek van Willy Corsari werkelijk aandachtig gelezen en we kunnen ons zeer goed begrijpen, dat het geheel in de smaak valt bij diegenen, voor wie 't bestemd is. Maar we vragen ons toch in gemoede af, wat dit vlotte relaas van allerlei, van veelsoortige gebeurtenissen, dat met een sneltreinvaart voorbijraast, bedoelt. Mogelijk zegt de schrijfster: ontspanning bieden. Maar dat kan men toch wel op een wijze, die van meer verantwoòrdelijkheid getuigt jegens het jeugdig publiek? Wat heeft iemand aan dit meisjesgepraat, geflirt, gedaas, gedans en gerij-in-auto's? Is er dan geen genoegen mogelijk dan in een feestjurk en in een boot of auto? Is er niets belangrijkers dan de vraag of hij of zij van een ander heusch wel houdt? Nu, er zijn er verschillenden, die elkaar in dit verhaal tenslotte krijgen, daarover kunnen we gerust zijn. Maar al grijpen de lezeressen zèlf 't liefst naar boeken als dit, het neemt toch niet weg, dat de inhoud ervan zeer teleurstelt.

Jo Ypma, **Toch in orde**. Kampen, N.V. J. H. Kok. 1938.

Na het verhaal „Boven de polder de hemel", dat Jo Ypma ten vorigen jare bij Bosch en Keuning uitgaf, is dit boek voor oudere meisjes een bizondere teleurstelling. Het is slecht geschreven, slecht gestyleerd en haastig in elkaar gezet. Een oppervlakkige geschiedenis van een meisje, dat ergens in Friesland de huishouding voor een oom gaat waarnemen, allerlei kennissen krijgt en tenslotte verloofd raakt. Het boek is instede van een Christelijk verhaal een stichtelijk verzinseltje. Lectuur als dit geschiedenisje is even bedenkelijk als de zoogenaamd neutrale meisjesboeken, die met honderd en een niemandalletjes zijn gevuld. (De goede niet te na gesproken!)

Erich Kästner, **Hier woont het geluk**. Amsterdam, L. J. Veen. 1938.

Van dezen Duitschen journalist bezitten we in onze taal, behalve zijn jongensboek, reeds twee humoristische geschiedenissen, n.l. „Drie mannen in de sneeuw" en „Het verdwenen miniatuur". Het verhaal, dat ons ditmaal in vertaling geboden wordt, heeft dezelfde journalistieke en humoriseerende visie op mensch en ding en gebeurtenis, dat de vorige werkjes kenmerkte. De een of andere bemiddelde ongetrouwde man besluit de Salzburger Festspiele te gaan bijwonen, maar wordt door de deviezenbepalingen in zijn bewegingen ernstig belemmerd. Hij vraagt de noodzakelijke vergunningen maar krijgt die pas als hij in Sept. al lang van vacantie is teruggekeerd. De beschrijving der Salzburger ervaringen is in dit boekje alleraardigst. De hoofdfiguur komt in aanraking met een meisje, dat voorgeeft ergens in een kasteel kamermeisje te zijn. Later blijkt, dat ze de dochter van een Oostenrijkschen graaf is, die met zijn gezinsleden op zijn eigen kasteel zich uitgeeft als bediende en bedienend personeel. De oude graaf is dillettant-tooneelschrijver en wil de ervaringen, die hij als bediende opdoet, later gebruiken. De vacantieganger wordt van de stand van zaken op de hoogte gesteld en doet even mee. Maar als 't gezelschap Amerikanen, dat 's graven kasteel tijdelijk bewoonde, vertrekt, laat het den gastheer tot diens stomme verbazing bemerken, dat het de comedie der pseudo bedienden van den eersten dag af, dóór had. De Duitsche Festspielbezoeker verlooft zich met 't jonge gravinnetje en keert terug naar zijn huis en liefhebberijen.

Willem de Geus, **Piet Hein**. Den Haag, N.V. H. P. Leopold U. M. 1938.

Na de zeemansroman „Wilde Vaart" waarmede deze auteur in '37 debuteerde, komt hij nu met de biografie in romanvorm van den admiraal Piet Hein, een bekende figuur uit onze 17eeuwsche Vaderlandsche geschiedenis. Wij kunnen veel waardeering hebben voor dit werk, dat vlot en boeiend, op vele plaatsen suggestief is geschreven en een fraai beeld biedt van het leven onzer voorouders ten tijde van den tachtigjarigen oorlog. Evenwel bezit dit werk het tekort, dat in zoovele herscheppingen van 17e eeuwsch volksleven aanwijsbaar is: de auteur is er niet in geslaagd het godsdienstige leven zijner menschen levend voor ons te stellen. Wat men zelf niet bezit kan men blijkbaar onmogelijk in medemenschen als levend denken en herscheppen. Laat 't ons nog even zeggen: ondanks deze lacune, ondanks dit tekort achten wij de levensbeschrijving van Piet Hein in romanvorm geslaagd en lezenswaard.

Melis Stoke, **Luchtvacantie**. Den Haag, N.V. H. P. Leopold's U. M. 1938.

Deze roman is er een van geheel ander slag dan de minder omvangrijke verhalen, die deze veelschrijvende journalist-romancier in den loop van '38 her en der publiceerde. Het is geen novelle, geen chargeerende of paedagogische, moraliseerende geschiedenis doch een roman. Een in den geest van „Hollandia-Luxe-reizen", het boek, waarin de personen, die een tocht per Sightseeingcar maken, geteekend en beschreven worden naar hun karakter, persoonlijkheid en eigenaardigheden. Zooals „Hollandia-Luxe-reizen" de „geschiedenis van een autobus" was, „Zoutwaterliefde" „de kroniek van een reis per mailboot" heette, is „Luchtvacantie" „de roman van het vliegtuig". We blijven dus nog even bij de verkeersmiddelen. Melis Stoke verstaat uitnemend de kunst om de levens dergenen, die hij in het kleine bestek van het vervoermiddel op opvallend natuurlijke wijze bijeenbrengt, te beschrijven. Overigens grijpen de beschrijvingen in het boek, dat we voor ons hebben, beduidend dieper dan in zijn voorgaande werken. Het is alsof de auteur toonen wil, in staat te zijn tot beter, rijper en voldragener werk dan zijn kleine amusante geschiedenissen. Met het zeer goed geschreven boek, waarvan de compositie bizondere eischen stelde, heeft Melis Stoke zijn plaats tusschen de goede romanciers van onzen tijd versterkt.

Anna Hers. **Het heilige leven**. Rotterdam. W. L. en J. Brusse's U.M. 1938.

Anna Hers is de auteur van eenige boeken voor oudere meisjes. Het werk, dat we hier beoordeelen, is haar romandebuut. Laat ons 't maar aanstonds zeggen: het is bar tegengevallen. Dat spijt ons, want we hadden van deze schrijfster beter verwacht. De inhoud der geschiedenis is, samengevat als volgt: Het gezin van de Van Merkensteins is van Rotterdamsche koopmansfamilie. De oudste zoon is predikant op een dorp in de buurt, de volgende zoon bij vader in de zaak en twee dochters hangen thuis een beetje om. De jongste dochter is in Parijs. De familie behoort volgens de schrijfster tot de kerkelijk rechtzinnige Hervormden der havenstad. Vader is diaken en een man met veel invloed, die hij hoopt aan te wenden om voor zijn zoon het begeerde beroep naar de groote stad te krijgen. De levenswijze en de aspiraties der Merkensteins zijn overigens zeer burgerlijk en ook burgerlijk beschreven en ze zijn allerminst Christelijk naar den geest. De jonge dominé wordt ons geteekend als een allesbehalve rechtzinnig man en de beschrijvingen, die schrijfster zoowel van zijn theologie, van zijn arbeid als van zijn gemeente geeft, overtuigen er ons van, dat zij volkomen een vreemde is op 't gebied der Hervormd rechtzinnigen, wáár dan ook. Het zusje uit Parijs keert terug en verwacht een kind. Vader en Moeder beproeven den predikant ertoe over te halen, een zijner vrienden van 't dorp tot een huwelijk

met 't meisje te bewegen opdat haar kind dan naam en vader zal hebben. De vriend werkt mee, trouwt het meisje en men heeft het plan, later weer te scheiden. Een bevriend ambtsbroeder zegent het huwelijk kerkelijk in (denk aan den inhoud van 't huwelijksformulier) maar 't meisje loopt op 'n avond 't water in en beneemt zich aldus 't leven. Wat later komt een ex-verloofde van den dominé weer met hem in aanraking. Ook zij is in verwachting. De dominé trouwt haar om dezelfde reden en op dezelfde wijze als zijn vriend 't zijn zuster deed. Maar Woutje, 't meisje, sterft na een kind 't leven te hebben geschonken. De rechtzinnige Gemeente spreekt nu allerlei kwaad van den herder en leeraar (hoe is 't mogelijk!) en de schrijfster stelt 't voor, alsof allerlei booze en bekrompen elementen redenen zoeken, hem voor de classis te brengen. Daarin slaagt 't bekrompen gemeentedeel niet, omdat de liberale boeren en visschers zich solidair verklaren en „d'r teuge" zijn. We signaleerden opzettelijk den inhoud van dit boek zoo uitvoerig, opdat de lezer zien kan, welke strekking 't heeft. Een volkomen onaanvaardbaar, onverantwoordelijk en bovendien zeer slecht geschreven boek, dat de Kerk geen goed zal doen.

Dr. J. Sanders, **Wat moet ik doen in dit geval?** Den Haag, Zuid Hollandsche U. M. z. j.

De voorzitter van de propagandacommissie der Haagsche afdeeling van de Ned. Vereen. voor luchtbescherming heeft een verdienstelijk werk gedaan door met Arch. A. H. v. Leeuwen en W. G. Bezemer deze actueele handleiding te schrijven ten behoeve van Nederl burgers. Het boekje bedoelt een (beknopte) vraagbaak te zijn voor allen, die zich willen oriënteeren op't gebied der luchtbescherming. De stof is gerangschikt in vragen (links) en antwoorden (rechts) wat 't geheel bizonder overzichtelijk maakt en alle overbodige woorden en zinnen onmogelijk maakt. Na een Alg. Inleiding (5 paragr.) volgen vier paragrafen over schuilplaatsen en een uitvoerig hoofdstuk (9 paragr.) over de E. H. B. O. bij luchtaanvallen (alg. regels, wonden, bloedingen, kneuzingen, beenbreuk, brandwonden, bewusteloosheid, borst- en buikverwonding, gasvergiftiging, gasmaskers). Daar 't boekje slechts 80 pag. telt en klein van formaat is, is de inhoud zeer gemakkelijk in kort tijdbestek te bestudeeren. Een zeer handige uitgaaf.

Franz von Streng, **Het schoone geheim van het huwelijk**. Amsterdam, N.V. Fidelitas 1938.

De bedoeling van dit populair gehouden werkje is, voor Roomschen de kerkelijke beteekenis van het huwelijk uiteen te zetten. Het is zóó geschreven, dat het of door den geestelijke in eenige uren met huwenden kan worden doorgenomen, óf door leeken zelf kan worden gelezen. Uitweidingen en toelichtingen op de hoofdzaken zijn iets kleiner gedrukt. Het werkje geeft een goed, beknopt overzicht van de roomsche huwelijksbeschouwing en huwelijksmoraal. Het is hier allerminst de plaats daartegen te polemiseeren en wij volstaan dus met een aankondiging. Slechts zij met een enkel woord gezegd, dat de lectuur van dit boekje, hoezeer stellig aan roomschen aan te bevelen, ons weer eens heeft doen zien, hoe diepgaand de protestantsche en de roomsche huwelijksopvattingen uiteenloopen. Wie over de eerste wenscht te worden voorgelicht kan niet beter doen dan R. Piper's fraaie boek ter hand nemen. Terloops zij opgemerkt, dat de verschrikkelijke stelling, volgens welke het leven van het ongeboren kind ga voor dat der moeder, in dit boekje verdedigd en aangehangen wordt.

K. Norel en H. Heukels. **Rondom het land van morgen**. Wageningen, Gebr. Zomer & Keuning. 1938.

Goed bezien hebben we hier een boek voor ons, dat een geheel is geworden ondanks 't feit, dat 't uit heterogene bestanddeelen is samengesteld. Naar den aard van de tekst is 't verhaal van Norel (schrijver van een paar Zuiderzee-romans en van eenige jongensboeken) een roman. Maar heeft u ooit een geïllustreerde en wel een zoo overvloedig en fraai geïllustreerde roman gezien als in dit forsche boek geboden wordt? Naar de foto's blijkt 't werk een verzameling kunst-fotografieën van land- en stedenschoon rond de Zuiderzee. Maar wie heeft ooit een roman geschreven bij een aantal fraaie foto's? En blijkens de ondertitel: „Land en volk rondom de Zuiderzee" werd 't plan voor 't werk tevoren deugdelijk overdacht en was 't van meet aan de bedoeling, een verhaal te doen schrijven en foto's te doen kiezen, dat en die de kennis van het publiek, aangaande een bepaald landsdeel, wenschen te vergrooten en aan de belangstelling ervoor tegemoet willen komen. Zoo hebben we hier voor ons een alleraardigst kijk- en leesboek. Dat Norel's verhaal op bestelling is geschreven (men neme dit niet *te* letterlijk) is aan 't verhaal te bemerken. De gang ervan voert al te geforceerd precies de heele Zuiderzee rond en langs de platen, die zeker ook opzettelijk ten behoeve van boek en lezers zijn gemaakt.

Dat neemt niet weg, dat de tekst zeer leesbaar is en 't boek als geheel er bizonder goed uitziet.

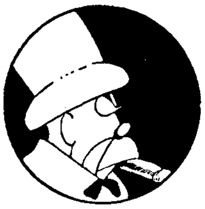

PETER PUSSEL'S PROBLEMEN

„Mag ik mij even voorstellen? Mijn naam is Peter Pussel."

De abonné, met wien ik gisteren kennis maakte, knikte vriendelijk en overhandigde mij als antwoord op mijn voorstelling zijn visitekaartje. Dat was een gek ding. Daar stond op:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

„Dat is mijn naam," zei hij. „Als u werkelijk Peter Pussel is, dan kunt u dien natuurlijk wel uitvisschen."

„Nou," antwoordde ik, „dan zult u mij toch nog een paar gegevens meer moeten geven."

„Met genoegen. Ik wil u wel zeggen, dat de 9 uit bovenstaande reeks cijfers gelijk is aan de letter z. En voor het overige kunt u mijn naam te weten komen uit onderstaande vermenigvuldiging.

```
          D E S  H U I Z E S
                 V R I E N D
          ------------------
          . . S  . . . . . S
        . . N N  . . . S N
      . . . . .  . . . .
    . . . . . .  . . . .
  . . . . . . .  N
  --------------------------
  . . . . . . S  N N N 1 . S
```

„Snap je het?"

„Nog niet heelemaal."

„Nou, luister dan. Z is 9. In de bovenstaande vermenigvuldiging staan alle S en alle N. Bovendien heb ik op één plaats het cijfer 1 neergezet. Maar je begrijpt natuurlijk wel, dat er meer eentjes in voorkomen."

„Alle eentjes zwemmen in het water," probeerde ik te schertsen. Maar toen werd hij kwaad. Had-ie niet moeten doen. Want dan word ik zenuwachtig en dan kan ik heelemaal niet meer rekenen. Wilt u, geachte collega's van mijnheer 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 probeeren, of u kunt uitvinden, hoe deze makker heet? Ik zal het zeer op prijs stellen. De uitgever niet minder. Hij looft 5 mooie boeken *) uit voor hen, die aan de hand van de bovenstaande gegevens kan uitkienen, wie toch wel die vreemde mijnheer is geweest, die mij zooveel slapelooze nachten heeft bezorgd. Wilt u zoo vriendelijk zijn uw antwoorden aan mij te zenden vóór 15 Mei en aan het onderstaande adres?

Ik dank u bij voorbaat hartelijk en zie met spanning de binnenkomende brieven tegemoet.

Met vriendelijke groet
uw toegenegen en tobbende vriend
PETER PUSSEL
Prins Bernhardlaan 16, Bussum

*) Als er meer winnaars zijn, wordt om de vijf prijzen geloot.

JUNI 1939 NO. 6 JAARGANG 57

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

DE KLEINE SCHEIDEGG

BEROEMD ZOMER- EN WINTERVACANTIEOORD

RUIM 2000 METER HOOG IN HET VERRUKKELIJKE JUNGFRAUGEBIED.

De befaamde von Almen-Seiler Hotels (**Kurhaus Bellevue en Hotel des Alpes)** bieden U comfort en geriefelijkheid. Prachtige ligging nabij het beroemde drietal **Eiger, Mönch en Jungfrau.**
Matige prijzen. — Uitstekende keuken. — Jungfraubahn!
Inlichtingen bij den Directeur TH. KLEIN

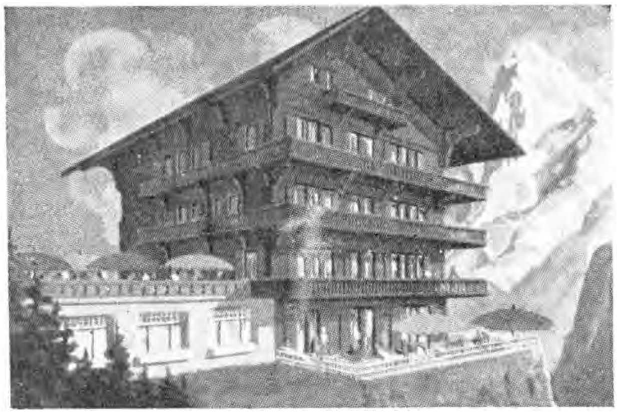

HOTEL ALPENRUHE

Mürren (1650 M.)

Prachtig gelegen Zwitsersche châlet, huiselijk intiem gezellig hotel, waar de Hollander thuis is.
Uitstekende keuken.
Matige prijzen.
Inl. Eig.: Frl. JUNG.

GODS TROMBONES

Zeven sermoenen in dichtvorm door James Weldon Johnson; in het Nederlandsch bewerkt en ingeleid door Anthonie Bosman; met teekeningen van Aäron Douglas.

Prijs ingenaaid 50 cts, geb. 80 cts. — Uitgave van Neerbosch' Boekhandel en Uitgeverij, verkrijgbaar in de Boekhandel.

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 6 JUNI 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Hitler's „Ik"

Vele beschouwingen en uitingen over de Duitsche dictator in onze dagen zijn door bittere vijandschap geinspireerd. Ik vrees, dat ook sommige uitingen van Christelijke zijde daaraan niet vreemd zijn. Dat is ten eerste — zooals ieder Christen zal toegeven — als zoodanig reeds af te keuren. Ten tweede belet die vijandschap ons, de persoon van Hitler in het juiste licht te zien. Vijandige oogen kunnen niet scherpziende zijn. Mijn vijand, op wie ik verbitterd ben, zie ik altijd als door een sterk benevelde bril. Wat ik over hem zeg, kan desondanks toch nog wel eens ten naaste bij juist zijn. Het kan echter ook zijn, dat ik, zonder er zelf iets van te bevroeden, de plank mijlenver mis sla.

De tijd zal nog wel ver af zijn (moge hij spoedig komen!) waarin de wrok tusschen de volkeren zoover overwonnen is, dat men een figuur als die van Hitler rustiger en daardoor juister kan bezien.

In afwachting daarvan waag ik het, op een bizonderheid in Hitler's redevoeringen te wijzen, die mij altijd zeer heeft getroffen en waarvan de indruk mij bijbleef, ook wanneer de klank van allerlei andere, dreigende, woorden reeds voor mij verdwenen was.

Ik bedoel de wijze, waarop Hitler over zichzelf en zijn eigen daden spreekt.

In zijn September-redevoering had hij het over het verbond, door hem met Polen gesloten en zeide daarvan letterlijk: „Dat is een groote daad!" Een groote daad n.l. van mij, Hitler.

In zijn redevoering van 28 April somde de Rijkskanselier verschillende veranderingen ten goede op, die in het Duitsche rijk aan zijn initiatief te danken waren en voegde daaraan toe (ik citeer uit het geheugen) dat al die feiten het nageslacht redelijkerwijze van hem zou doen spreken als van een van de mannen, die beteekenisvolle daden in de geschiedenis hadden verricht. —

Zulke uitspraken zijn — als ik ze goed versta — niet te beoordeelen als bluf of pedanterie. Daartoe spreekt Hitler m.i. teveel rechtstreeks, te „eenvoudig" over zijn eigen ik. Hij zegt er ook wel bij, dat hij zich gelukkig acht, door „de Voorziening" tot zulke daden uitverkoren te zijn.

Toch ligt er iets in de klank van zulke woorden, dat ons, als we er goed naar luisteren, verwonderd doet opzien. Als Christenen hebben we van jongsaf geleerd, dat iemand zich zelf niet op de voorgrond mag plaatsen. Wij hebben ook geleerd (laten we het eerlijk erkennen) zóó geraffineerd, zoo mooi gecamoufleerd over onze eigen goede daden en eigenschappen te spreken, dat het lijkt alsof we Gode de eer daarvan geven. In werkelijkheid zorgen we wel, dat de eer aan òns komt. Het lijkt alleen anders. De goede, Christelijke, schijn blijft bewaard.

In dat opzicht is Hitler's methode boven de onze te verkiezen. Ze is eerlijker.

Kunnen we haar dus ook aanbevelen als de juiste methode? Ik meen van niet. Zij is beter dan de houding van het schijnchristendom dat we zoo dikwijls om ons... en in ons zien. Maar er is nog een derde

mogelijkheid, die mij de beste dunkt.

Om gezegden als die ik hierboven van de Duitsche dictator citeerde, goed te kunnen waardeeren, moet men weten uit welke persoonlijke overtuiging, uit welk „geloof", uit welke levensbeschouwing ze voortkomen.

Ik meen dat het (zij het met belangrijke wijzigingen) de levenshouding is, die we ook in de Grieksch-Romeinsche wijsheid terugvinden.

Marcus Aurelius

De Romeinsche keizer Marcus Aurelius Antoninus regeerde van 121 tot 180 na Christus. Hij was niet alleen heerscher over het Romeinsche rijk maar ook een wijsgeer van beteekenis. Een aanhanger van de levensfilosofie der Stoïcijnen. Als zoodanig heeft hij zijn „Zelfbeschouwingen" geschreven; een verzameling aphorismen die, zooals een zijner bewonderaars in onze tijden schreef „ten allen tijde aangemerkt zijn als een van de schoonste gedenkteekenen der oud-klassieke literatuur".

Ik las de Duitsche vertaling van de Zelfbeschouwingen door deze bewonderaar, Dr H. Schmidt, nog eens door en wil er het een en ander uit vertellen. Het zal dunkt mij menig lezer en lezeres interesseeren, te vernemen hoe zoo'n „heidensche" wijsgeer over wereld en leven en... over zichzelf sprak.

De mensch volgens M. Aurelius

De mensch bestaat volgens de keizerlijke wijsgeer uit ziel en lichaam. De ziel, het levensbeginsel in de mensch, is kortere of langere tijd, zoolang n.l. het aardsche bestaan duurt, in het lichaam besloten. De ziel leeft haar eigen leven. Zoodra de mensch zich bewust wordt, waarom het voor hem als mensch gaat, weet hij ook, dat alles wat met het lichaam verband houdt, al het stoffelijke dus, hem eigenlijk niet raakt. „De dingen van de zinnelijke wereld kunnen uwe ziel niet treffen; het zijn maar uiterlijke dingen die geen beweging hebben in zichzelf." Daarom blijft de ware wijze, d.i. de mensch die de rechte blik op zijn eigen wezen heeft verkregen, ontoegankelijk voor al de ups en downs die met het stoffelijke verband houden. „Storingen van de vrede van uw ziel ontstaan alleen uit uwe verbeelding." Op een andere plaats zegt M. Aurelius: „De uiterlijke dingen... vinden geen toegang tot de ziel en kunnen de ziel noch tot een andere gezindheid brengen noch in een of andere richting voort bewegen. Zij zelf bepaalt de stemming en de beweging naarmate van het oordeel, dat zij over haar eigen waarde velt." Weer elders: „Het heerschende en gebiedende deel van uw wezen blijve onaandoenlijk zoowel bij geringe als bij heftige bewegingen van uw vleesch. Het menge zich daar zelfs niet in, maar beperke zich tot zijn gebied en begrenze die opwellingen in zijn leden. Mochten ze desniettemin toch in u opstijgen, probeer dan niet, een natuurlijk gevoel tegen te gaan. Hoed u alleen voor de waan, als zouden die lichamelijke bewegingen op zichzelf goed of kwaad zijn."

Hier wordt dus wel heel sterk uitgesproken, dat de ziel haar eigen leven leeft, bijna geisoleerd van het lichamelijk bestaan van de mensch.

Zij moet echter, zooals boven reeds bleek, trachten het lichamelijke en stoffelijke te beheerschen. Anders heeft de mensch niet een hooger-menschelijk leven. Ook de tyran, ook het dier heeft een ziel. Maar daar laat de ziel zich niet leiden door haar „genius", door het goddelijk beginsel in de mensch.

Dit hoogere beginsel duidt M. Aurelius onder allerlei titels aan. Hij noemt het „de God in u", „de in u tronende genius", „het in ons heerschende", „de goddelijke vonk".

God?

Dit hoogere beginsel van de mensch is volgens de Romein een deel van de Alnatuur.

Aurelius spreekt ook wel van „God". Hij kent als Romein allerlei „goden", die het lot van de mensch regelen. Daarboven staat echter voor hem „de hoogste God", de beheerscher van het Al.

Dit is echter niet de persoonlijke God die ons in het Evangelie van Jezus Christus toespreekt. In één adem kan Aurelius spreken van „de hoogste God" en van „het Wereldgeheel". Ook spreekt hij van „de Natuur" en zegt van haar: „Uit u is alles, in u is alles, tot u keert alles terug." Het doet ons denken aan Paulus' woord: „Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen". Maar de Romeinsche filosoof bedoelt het heel anders. Zijn hoog-

ste God is het wereldgeheel zelf, de „gemeenschappelijke ziel van alle wijze wezens", het wezen van alle dingen. Soms noemt Aurelius dat wezen met de naam Zeus, de oppergod der Grieken; maar in het verband blijkt dat hij niet anders bedoelt, dan het Wereldgeheel, de Alnatuur, hierboven reeds genoemd.

Met dat „wezen" is de genius in ons verwant. Die genius is een *deel* van de „natuur", die het wezen van alle bizondere dingen bevat. Een „uitvloeisel van het wezen van Zeus".

De dood

De dood beteekent voor de wijsgeer, dat zijn hoogere zelf weer opgaat in het Al, vanwaar het gekomen is.

„Van eeuwigheid af is alles gelijk en beweegt zich in een kringloop. De dood is niet anders dan een opgaan in de oerstoffen, waaruit ieder levend wezen is samengesteld." Het is niet waar, dat ook maar eenig bestanddeel van het heelal tot niets zou worden. Noch onze ziel noch ons lichaam zullen in het niets verdwijnen. Het is echter evenmin waar, dat de ziel zich zelf gelijk kan blijven. „Ieder deel van mijn wezen zal door verandering in het een of ander deel der wereld overgaan en dit weer in een ander deel en zoo tot in het oneindige voort." Ook de zielen treft dat.

Na de dood der menschen „duren de in het luchtruim verplaatste zielen nog een tijdlang voort, dan veranderen zij, vervloeien, verbranden, worden in de oerstof van het Al opgenomen en maken op deze wijze weer plaats voor nieuwe bewoners". Op deze naïeve manier beantwoordt M. Aurelius de vraag, hoe het luchtruim al die zielen van eeuwen her zou kunnen bevatten!

Aangrijpend zijn de klanken die deze wijsgeer over het vergankelijke van het leven doet hooren: „Alles wat het lichaam aangaat is een stroom, wat de ziel betreft, een droom, het leven is een strijd en een zwerftocht door een vreemd land; onze roem is de vergetelheid." „Hippocrates, die zelf zoovele ziekten genezen had, werd ook ziek en stierf. De Chaldeeën hadden aan velen hun dood voorspeld, maar ook hen sleurde daarna hetzelfde lot mee. Nadat Alexander, Pompejus en Gajus Caesar zoo dikwijls geheele steden verwoest en vele duizenden van ruiters en voetgangers in veldslagen hadden gedood, moesten zij tenslotte zelf van dit leven scheiden."

De Romeinsche levenskunst

Men zou zeggen dat het voor iemand die zóó het leven ziet, de moeite niet meer waard is, te leven. Toch wel, zegt Aurelius! Want het wereldgeheel, waarin de mensch tenslotte opgaat, is niet zonder *zin*. Het is „een welgeordend geheel". „Door alles gaat een hoogere harmonie" en het is de moeite waard, daarvoor te leven. Als men maar de rechte levenskunst kent. „Wat kan de mensch in dit vergankelijke leven veilig leiden? Eenig en alleen de filosofie. Deze bestaat echter hierin, dat hij de genius in zijn binnenste niet ontwijdt en deze zuiver bewaart, verheven boven lust en onlust, zoodat hij niets doet zonder zin, noch met bedrog; zoodat hij met al zijn behoeften onafhankelijk is van het doen en laten van anderen; zoodat hij alle gebeurtenissen en het lot dat hem toebedeeld wordt, aanneemt als komende vandaar, vanwaar hij zelf afkomstig is; zoodat hij bovendien gelaten de dood verwacht, die immers niets anders is dan een opgaan in de oerstof, waaruit ieder levend wezen is samengesteld."

De wijze „veracht de dood" en tracht volgens zijn hoogere natuur te leven.

In eigen kracht

Dat kan hij doen, omdat hij van een hoogere wereld *deel uitmaakt*. In dit verband vinden wij de uitingen, waaraan ik dacht toen ik in het begin sprak over de levensbeschouwing van de Grieksch-Romeinsche wijsheid. „De God in u moet de leider zijn van een gedegen, gerijpt, en wijs man, van een heerscher, die zich zelf een plaats aangewezen heeft, waar hij wèlbereid de oproep afwacht, die hem uit dit leven wegroept. — Rechtop moet ge staan, zonder rechtop gehouden te worden!"

Elders zegt Aurelius: „Wees als 'n rots, waartegen voortdurend de golven breken. Hij blijft staan en om hem heen leggen zich de gezwollen wateren neer."

Omdat de mensch deel heeft aan de goddelijke natuur, kan hij „werken aan zijn verbetering en karaktervorming". Hij kan zich „een uit zachtmoedigheid en waardigheid gemengd karakter ten eigen ma-

ken". De „goden hebben het geheel *in de hand des menschen gelegd*" dat hij van zijn leven maakt, wat er van te maken is; en dat is zeer veel.

Als men zijn leven daar maar naar inricht: „Geen enkele van uw handelingen geschiede zonder overleg, geen enkele anders dan volgens de volmaakte principes der levenskunst."

Wat de mensch bij dit alles dan wel bereiken kan, blijkt uit andere uitspraken van Aurelius. Hij kent menschen, die weinig minder dan volmaakt zijn en ziet die volmaaktheid ook hier en daar in zijn eigen leven.

„(Mijn vriend) Maximus was nooit radeloos of terneergeslagen, nooit schijnbaar vriendelijk of toornig of in een slecht humeur. Weldadig, steeds tot verzoening bereid, een vijand van de leugen, vertoonde hij het beeld van een man, aan wie niets te verbeteren is." Zoo spreekt Aurelius ook van zijn vader, die „in elke omstandigheid tevreden, ieder oogenblik opgeruimd" was, die alles met mate en zonder overdrijving deed.

Van zichzelf zegt hij, dat hij het aan de goden (lees, aan zijn genius) dankt, „dat ik mij jegens geen van mijn verwanten of vrienden liet verleiden tot een misstap door overhaasting, hoewel ik de aanleg daartoe in mij om droeg".

Van de wijze in het algemeen heet het, dat deze zóó leeft, dat men daaruit kan concludeeren, „hier is alles louter en welwillend van gedachte". „Hij verjaagt alle wellustige gedachten, alle strijdzucht en argwaan uit zijn zin; hij aarzelt niet, zich aan te sluiten bij de schare der besten."

Nog een kenmerkende uitspraak: „In het gemoed van de mensch, die zichzelf in tucht houdt en zichzelf gelouterd heeft, treft men niets onzuivers of bezoedelds aan. Zijn leven is niet onàf, als het lot hem treft, zooals men van de tooneelspeler zou kunnen zeggen, dat hij van het tooneel af ging, zonder zijn rol uitgespeeld te hebben. Aan hem is geen slaafsche aard noch iets opgesierds, geen streven zich op te dringen en evenmin, zich van anderen af te sluiten; hij behoeft geen moeite te doen, zich te onttrekken aan het oordeel of aan het licht der openbaarheid."

We zeiden dus niet teveel, toen wij beweerden, dat de antieke wijze van meening was, in eigen kracht de volmaaktheid te kunnen bereiken. Slechts een enkele keer is Aurelius inconsequent en zegt hij, ondanks zichzelf:

„Spoedig zult ge sterven en nog steeds zijt ge niet louter, niet zonder hartstocht, niet vrij van de waan, dat de uiterlijke dingen u gelukkig konden maken, niet mild jegens een ieder, niet gewend de wijsheid alleen te zien in het goed doen." Maar dit is een op zichzelf staande uiting, die een man als Aurelius blijkbaar niet belette, voort te gaan op de weg van de zelfhandhaving. — Waar dit „nog niet" consequent doordacht werd, moest het Evangelie in die antieke wereld wel opzien en aandacht verwekken.

Vele interessante, schoone uitspraken zouden nog te vermelden zijn uit de Zelfbetrachtingen van de keizerlijke filosoof. — Wat we bij hem *missen*, is het besef van 's menschen *zonde* voor het aangezicht van de levende, heilige God. Daarom bedriegt deze man — niet anderen in de eerste plaats, maar — zichzelf. Wanneer hij de volmaaktheid in eigen kracht ziet, om zich heen en in zich zelf, leeft hij in de noodlottigste waan, waarin iemand leven kan. Alleen de waarheid van het Evangelie van Jezus Christus, scherper dan een tweesnijdend zwaard, kan ons doen zien, wie de mensch is en wat de veilige weg door dit leven is. Niet de weg van de levensfilosofie, maar van de verzoening met God en van de overgave aan Jezus Christus.

H. KLUIN

PRINSEN UIT HET HUIS VAN ORANJE

Prins Willem van Oranje Nassau

IV

In het derde elftal jaren komt de botsing, die in een vroegere periode latent voorgevoeld werd in zijn innigste zieleleven, of zich aankondigde door weifelend verzet, door aarzelend optreden tegen de regeeringsmaatregelen en door zich aan te sluiten bij en leiding trachten te geven aan te ontevredenen, hetzij ze tot hoogeren of lageren adel of tot de burgerij behoorden. Ook nu in deze periode is er aarzeling en weifeling, dralend en onzeker lijkt de houding van den Prins althans in den beginne.

Toch is het schijn. Als men in den avond door de raampjes van den voortsnellenden trein naar het donkere landschap kijkt, ziet men soms in de verte een hel licht in groote snelheid zich voortbewegen; plotseling verdwijnt het, een oogenblik later komt het weer te voorschijn; het schijnt op u aan te komen, dan staat het eenige oogenblikken stil, vervolgens snelt het in razende vaart voort, plotseling is het verdwenen. Het is een auto, die daarginds zijn weg vervolgt. Op den beschouwer maakt zijn baan een grilligen, zonderlingen indruk; de man achter het stuur, voorgelicht door zijn schijnwerpers, rijdt rustig voort, niet denkende aan het vreemde schouwspel, dat hij aan den treinreiziger biedt.

Zou Willems voortgaan en terugwijken, hoe vreemd het ons ook nu nog schijnt, en voor welke nog onoplosbare vragen het ons stelt, ook voor hem niet geheel duidelijk geweest zijn?

Maar hoe het ook zij! Het vierde elftal jaren is nauwelijks ingetreden, of de verandering is voltooid. Dan staat hij voor ons als de man met de gerijpte levensovertuiging, met de vaste beginselen, waarvan hij nimmer zal afwijken. Dan leeft in zijn hart, wat hij in lateren tijd aan anderen toebetrouwt: „Aleer wij ooit de bevrijding des lands en de bescherming der Christenen en andere verdrukten in dezen lande hebben aangevangen, hebben wij met den alleroppersten Potentaat der potentaten al zulken vasten verbond gemaakt, dat wij geheel verzekerd zijn, dat wij en alle degenen, die daarop vastelijk vertrouwen, door zijne geweldige en machtige hand ten leste nog ontzet zullen worden, zonder dat wij middelerwijl eenige andere middelen, die ons de Heer der heirscharen toegeschikt heeft, hebben of alsnog willen laten voorbijgaan."

Dan is zijn levenstaak geworden: „So laet ons dan t' samen met eendrachtigen herte ende wille de bescherminghe van dit goede volk aengrijpen". Tegen de teleurstellingen heeft hij zich gepantserd door de in hem levende overtuiging: „wij behoeven niet te hopen om te ondernemen, noch te slagen om vol te houden."

Smartende distels en weedoende doornen hebben hem gerijpt tot deze overtuiging, tot dezen levensgang. Wat een bittere ontknooping van het zoo overmoedig begonnen treurspel was het, toen hij 11 April 1567 Antwerpen verliet, naar Breda vertrok en vandaar op 22 April naar zijn stamslot Dillenburg reisde. Een wilde vloed van leed dreigde hem daar te overstelpen. Zijn oudste zoon werd opgelicht en naar Spanje gevoerd, zijn huiselijk leven was allerbedroevendst en zijn financieele ondergang scheen aanstaande. Van al zijn goederen, zijn bezittingen, zijn kasteelen beroofd, uit zijn hooge ambten gestooten, bedreigd met gevangenisstraf en schavot, behoorde hij tot een van die berooide edellieden, tot die wrakhouten van de maatschappij, wier ondergang onvermijdelijk was.

Er was nog één middel om aan algeheele vernietiging te ontkomen. Dat was zich in alle stilte terug te trekken op een zijner voorvaderlijke kasteelen om daar in stilheid een onopgemerkt leven te leiden en te doen vergeten, dat hij eertijds een rol had trachten te spelen in het verzet tegen een machtigen wereldvorst.

Hij heeft het niet gedaan. Hij heeft het niet kunnen doen. Toen hij de Nederlanden in 1567 verliet, schreef hij: „voor zoover wij het zien kunnen, is het met deze landen gedaan en zal er een jammerlijk bloedend verwoesten volgen en duizenden vrome en ernstige Christenen van het leven beroofd worden, als God almachtig het niet verhoedt en de Duitsche vorsten deze landen niet te hulp komen." Medelij-

den, medeleven met den doodsnood van de landen van herwaertsover zal de motor van zijn daden worden. „Dat U de Spanjaards krenken, o edel Neerlandt soet, als ik daer aen gedencke, mijn edel hart dat bloedt!" Om de Nederlanders te helpen, heeft hij de schatten van Spanje versmaad, de vorsteneer niets geacht, zijn rustig leven prijs gegeven, zijn goederen en kostbaarheden opgeofferd, zichzelf verteerd, zooals een kaars door een vlam verteerd wordt, zijn leven veil gehad.

De kracht om dat leven „vol nood en arbeid" te volbrengen, putte hij uit een onwrikbaar geloof. In de stille rust op den Dillenburg, voorbereid door de besprekingen met zijn vrome moeder en zijn overtuigde broeders, in de levensangst en benauwdheid, die hem prangden, ontkiemde de onwrikbare overtuiging, dat hij ondanks zijn zwakheden, steunde op en geleid werd door een Onzichtbare Hand, die hem zou voeren naar den lichtenden bergtop, waar het beloofde land van verre is te zien, doch die overigens zijn weg zou banen door een eindelooze reeks van moeilijkheden: „Zoo zie ik wel, dat ik dit leven in nood en arbeid moet doorbrengen, waarmede ik tevreden ben, omdat het aldus den Almachtige behaagt; ik weet, dat ik een zware tuchtiging wel verdiend heb. Ik smeek Hem mij de genade te bewijzen, geduldig te leeren blijven, zooals ik tot dusver was."

„Door een eindelooze reeks van moeilijkheden!" Wat een hoogten en laagten, wat een tegenspoeden, teleurstellingen, miskenningen! Het jaar 1568, wat een rijke beloften! De trommen roffelen, de hoorns schetteren, de vaandels wapperen hoog in de lucht. Daar marcheeren ze af, de geestdriftige troepen, die in hun vanen de belofte der vrijheid meedragen. Hoe schoon is het begin. Een eerste treffen bij Heiligerlee! Een overwinning! Is een succes aan het begin van een veldtocht niet een gelukkig voorteeken voor een blijden afloop. Reeds wordt Groningen omsingeld; er vaart een siddering door de lage landen. Zou hij nu werkelijk komen, de edele redder, de lang verwachte uithelper? Zou er een einde komen aan dien bangen nacht, akelig verlicht door de vlammende brandstapels? Helaas, nog is het einde niet, nog is de beker niet tot den laatsten alsemdrop geledigd. O, velden van Jemmingen! Hoe zijn uwe krijgslieden verslagen en uwe oorlogswapenen verloren!

En wat was er van de onderneming gekomen, die Willem in eigen persoon zou leiden? Eigenlijk nog minder dan van het pogen van Lodewijk. De overtocht van de Maas mocht getuigenis afleggen van een goeden kijk op de taktiek, tegen Alva's methode kon de Prins niet op; zelfs zonder strijd moest hij de nederlaag lijden. —

„De Prins is een dood man", dat is het oordeel aan het eind van 1568. Zoo dachten ook zijn vrienden. En toch... „wij behoeven niet te slagen om vol te houden", laat de Prins dat woord nooit gesproken hebben, het is toch zijn levensstijl geweest. Als hij, den Dillenburg ontvlucht, in het jaar 1569 dwars door Frankrijk naar La Rochelle trekt om aansluiting te zoeken bij de Hugenoten, dan wordt er van hem verklaard, dat hij wel door verdriet overstelpt is, maar dat hij toch vast besloten is vol te houden. —

Zoo breekt het jaar 1572 aan. Er waait in die lentedagen van dat jaar een frissche wind in onze landshistorie. Hoe siddert het hart van hoop, hoe trilt het van verlangen. De eersteling der vrijheid, den Briel opent haar poort voor de Watergeuzen. Het is een feit van beteekenis, maar vooral moet de nadruk gelegd worden op het feit, dat op de wallen en van den hoogen Cathrijnentoren de prinsenvaandels wapperen. Den Briel was in bezit genomen in naam van den Prins van Oranje. De opstand heeft vasten voet in Holland gekregen. En nu ontluikt overal het jonge leven. De groote rivieren zijn in de macht van de Geuzen; op de Friesche meren weerklinkt het Wilhelmus; in Gelderland en Overijssel gaan vele steden naar den opstand over; het Noorderkwartier is voor den Spaanschen landvoogd verloren, zelfs in het zuiden wordt het onrustig. Een oogenblik moet het hart van den Prins vreugdevol geklopt hebben. Maar hoe spoedig komt de desillusie, de teleurstelling!

De zoo hoopvol begonnen veldtocht van 1572 liep op een mislukking uit. De Parijsche bloedbruiloft vernietigt de verwachting op Fransche hulp. De stad Bergen moet zich overgeven. De Prins versaagt echter niet. Hij trekt van het Zuiden met enkele getrouwen naar Holland. Dat werd zijn laatste verschansing. De eindworsteling, naar de Spanjaarden meenen, gaat

beginnen. Wie kent ze niet die spannende gebeurtenissen, die wisseling van hoop en vrees? Hoe dikwijls kwam het water tot aan de lippen, scheen de kans op redding onmogelijk.

En toch, de dageraad breekt door, de morgen gloort; als in 1577 het vijfde elftal jaren begint, schijnt de overwinning zeker, lijkt het of Oranje zijn levensdoel bereikt heeft. Dan zijn Noord en Zuid, Hervormd en Katholiek vereenigd in band om gezamenlijk den gemeenschappelijken vijand te bestrijden. Het ideaal van Oranje! De samenwerking van alle krachten des lands tegen den overweldiger. „Een losgemaakte, uiteengevallen takkenbos moge gemakkelijk te breken zijn," zoo schreef de Prins, „stevig samengesnoerd laat ze zich zelfs door de krachtigste vuisten niet knakken." —

Maar de vrucht was nog niet voldragen, de tijden waren nog niet rijp voor Oranje's verlangen, zijn ideaal bleek een illusie te zijn.

Daar ligt in het leven van Willem van Oranje zoo'n geweldige tragiek. Het is een weg door diepe, donkere dalen, slechts hier en daar een enkele vriendelijke rustplaats en heel in de verte, onbereikbaar ver, het schitterend sneeuwlicht op de bergtoppen: De uiteindelijke onafhankelijkheid van ons vaderland en de gewetensvrijheid voor ons volk. De weg daarheen was de opstand, gepaard met steun van Engeland en Frankrijk. De opstand is uitgebroken; doch de steun van Engeland en Frankrijk, ondanks eindelooze onderhandelingen, trots beloften en toezeggingen werd niet verleend. En is het niet merkwaardig! Nauwelijks hebben zijn oogen zich gesloten, of Engeland zendt een leger en weldra is Frankrijk in vollen oorlog met Spanje. Maurits kan de oogst binnenhalen. Die het zaad draagt, dat men zaaien zal, gaat al gaande en weenende...

WILLEM DE MERODE †

Onder het afdrukken van dit nummer van ons blad kregen wij bericht, dat onze trouwe medewerker, de dichter Willem de Merode (Willem Eduard Keuning) op 51 jarige leeftijd te Eerbeek, waar hij reeds jaren woonde, „in vrede ontslapen is".

Hoewel wij wisten, dat hij al lang met zijn gezondheid tobde, trof ons het overlijdensbericht zeer. Wij zullen hem als medewerker missen.

Maar God heeft een moeden strijder Thuis gehaald. Voor ons zelf hebben we Willem de Merode meermalen vergeleken met Jakob, toen hij met God streed aan de beek Jabbok; hij heeft zijn geloof waarlijk bevochten. Meerdere zijner verzen ontleenden hun motief aan de gelijkenis van den verloren zoon; vele staan in het teeken van het bloedoffer op Golgotha. De Merode's meeste verzen getuigden van een verbrijzeld hart, van zonde- en schuldbesef, maar ook en vooral van verzoening met God door het bloed van Christus.

De verloren zoon, die al zijn leed en berouw uitsnikt, geknield voor de voeten van zijn Vader.

Zoo heeft de Merode zich in zijn verzen de tolk gemaakt van allen, die het geloof in eigen kracht opgegeven hebben, maar zich sterk weten door de genade van God, verkregen door het offer van Jezus Christus. De titels, die eenige zijner dichtbundels dragen, spreken daarvan reeds: „De overgave", „Het heilig licht", „De donkere bloei", „De verloren zoon", „De heilige tocht" en „Kruissonetten".

De Merode was geen eerzuchtig dichter, die de kunst beoefende als doel in zich zelf; hij was een speeltuig Gods, dat móest zingen ook al dreigde het te zullen barsten.

Nu is de harp gebroken en geen nieuwe liederen zullen er meer aan ontspringen. Maar hij heeft zijn plicht gedaan; de snaren hebben overvloedig muziek voortgebracht, waarvan de klanken zullen blijven voortduren en vertroosten elk mensch, die zich aan God heeft leeren overgeven.

DE REDACTIE

VAN DUISTERE MACHTEN EN BIJGELOOF

II

Bijzonder invloedrijke personen in de Inlandsche wereld zijn dezulken, die gerekend worden tot de elmoebezitters. Het van het Arabisch afstammend woord *ilmoe* of *elmoe* beteekent kunde of wetenschap, doch in den zin van occulte of geheime wetenschap, waardoor men kan beschikken over bovennatuurlijke krachten uit de geestenwereld. Zij die elmoe bezitten heeten met deze geheimzinnige wereld in contact te staan. Er zijn allerlei elmoe's, b.v. om rijk te worden, om iemands genegenheid te verwerven, om ziekte of ramp over z'n vijand te brengen of hem te dooden enz. enz. Tegen betaling kan men het geheim van een of andere elmoe deelachtig worden. Hoe hooger de waarde van de betreffende elmoe wordt geacht, hoe duurder de elmoeleeraar er mee is. Die om rijk te worden is vanzelfsprekend niet goedkoop. Helaas blijft de Javaan bij de vele dure elmoe's, die hem rijk zullen maken, straatarm ! En zoo zal het wel overal zijn.

De prijs wordt tevoren bepaald en berekend naar de draagkracht van den leerling. Men haalt meestal van hem wat er van te halen is, want de „elmoe-mannen" kunnen in den regel goed rekenen en zijn waarlijk geen philantropen. Hoe duurder zij hun „kunst" verkoopen, hoe meer geloof er bovendien aan wordt gehecht. Zoo snijdt het mes aan twee kanten.

Behalve een en ander in natura (rijst, kippen, ook wel 'n geit of zelfs 'n buffel) wordt ook nog 'n kleiner of grooter bedrag aan contanten bedongen.

Ook moet de leerling bepaalde formules, z.g. *rapal's* leeren uitspreken, die hem op geheimzinnige wijze in 't oor worden gefluisterd. Het zijn meest onbegrepen oud-Javaansche woorden en spreuken, die het geheel nog mysterieuzer maken, waar het trouwens ook om te doen is.

Voorts moet de leerling allerlei voorschriften nauwkeurig nakomen, b.v. 'n tijdlang vasten of zich althans van bepaalde spijzen onthouden. Breekt hij deze voorschriften, zoo wordt volgens het algemeen volksgeloof ook de kracht van de elmoe gebroken.

Verkrijgt men ten slotte na alles wat men deed en offerde de begeerde elmoekracht niet, dan ligt dat niet aan de elmoe als zoodanig (die natuurlijk onfeilbaar is) en ook niet aan den leeraar, maar aan den leerling, die 't een of ander heeft verzuimd of ergens in te kort is geschoten. Zoo kan hij zich allicht hebben vergist bij 't uitspreken van de voor hem als ongeletterde zoo moeilijk te onthouden formules. Of hij heeft iets gegeten, dat verboden was of iets gedaan wat verkeerd was, of hoe dan ook. De vraag mag gesteld worden of ooit één elmoe werkelijk doel trof, al hoort men ook de meest wonderlijke en fantastische elmoe-verhalen. Voor ons is het trouwens uit den aard der zaak geen vraag — kàn het geen vraag zijn.

Bekend is, dat op Java vroeger ook het Evangelie wel gebracht is in den vorm van zegen-aanbrengende elmoe. De *rapals* (formules), die men de menschen daar bij leerde opzeggen, waren o.m. het *Onze Vader* en *De Tien Geboden*. Op deze wijze zijn zelfs kringen van Christenen ontstaan. Doch wij kunnen daar niet verder op ingaan.

Wel moeten wij wat zeggen over de *djimat*, die ook zoo'n groote rol speelt in de wereld van het Oosten.

Er zijn allerlei djimats, b.v. om zichzelf te vrijwaren tegen ramp en onheil of gevaren, om zichzelf voor anderen onzichtbaar te maken (o.m. bij diefstal), maar bovenal om onkwetsbaar te worden. Zelfs kogels stuiten dan af of slaan plat en worden dus onschadelijk. Vandaar het zich soms fanatiek te weer stellen, zelfs tegen 'n groote overmacht van soldaten of politie bij opstand tegen het gezag, in vast vertrouwen op de onkwetsbaarmakende djimats, die men bij zich draagt. Tot men ziet dat er dooden vallen en dan op de vlucht slaat.

Bij alle opstanden zijn, naar bekend is, djimats of amuletten in het spel.

Ook godsdienstige geestdrijvers bedienen zich vooral van djimats, ten einde zich een aanhang te verzekeren. En vooral ook weten slimme bedriegers van 't algemeen heerschend geloof aan de wonderkracht van de djimat misbruik te maken. En men staat soms verbaasd hoe naief velen uit het volk zijn, om maar alles te gelooven. Onbegrijpelijk vaak !

Zoo lazen wij van 'n slimmen bedrieger ergens in Midden-Java, die de lichtgeloovige menigte wijs maakte, dat hij binnenkort naar Mekka (het bekende bedevaartsoord voor de Islamieten in Arabië), zou gaan. Vandaar zou hij als afgezant van den profeet naar Java terugkeeren en, gezeten op 'n paard met vleugels aan de pooten, door 't luchtruim zweven. *('n Zinspeling op de nachtelijke hemelvaart van Mohammed, zooals de Overlevering die leert.)* Alle bewoners van Java (dat zijn er zoo wat 50 millioen) zou hij dan 'n bezoek brengen en wee hen, die dan niet in het bezit werden gevonden van 'n vrijgeleide in den vorm van 'n djimat! Zij zouden onverbiddelijk het land worden uitgezet. Tegen betaling echter van enkele guldens kon men zich van zulk een djimat alvast voorzien, die bovendien nog bijzondere kracht bezat. De kooper kon zeker zijn van de hemelsche zaligheid na zijn dood en tijdens zijn leven van goede oogsten van zijn rijstvelden.

De politie kreeg echter lucht van het humaan streven van dezen weldoener en rekende hem in. Maar 't bleek dat hij reeds eenige honderden volgelingen had gemaakt.

Ook het volgende getuigt van groote naïviteit en bijgeloovigheid:

In Batavia kwam voor den Landraad de zaak van 'n communist-djimat-handelaar. Hij had 'n Chineesche vrouw een bedrag van dertig gulden afhandig weten te maken. Volgens de vrouw was hij op zekeren dag bij haar gekomen en had haar verzekerd, dat hij djimats bezat, die haar konden beschermen tegen alle mogelijke ongelukken, tegen brand, diefstal etc. In die djimat huisde n.l. 'n machtige geest. De vrouw had daarop dertig guldens neergeteld en toen 'n in het Arabisch geschreven djimatbrief gekregen. Zij moest dat papier dichtvouwen en boven wierookdamp hangen en als het dan begon te draaien, zou dit 'n teeken zijn, dat de geest haar welgezind was. Toen dit echter niet gebeurde, was de vrouw gaan twijfelen, temeer omdat de man haar 'n briefje had gebracht, waarin volgens hem de geest nog weer om vijf guldens had verzocht. Zij was toen naar de politie gegaan en de djimat-man werd wegens oplichting tot 'n maand gevangenisstraf veroordeeld.

Erger verging het 'n djimatverkooper op Madoera, die vermoord werd, omdat men zich bedrogen achtte. Hij had djimats verkocht, die volgens zijn beweren hielpen tegen allerlei kwalen en ziekte. Maar nu wilde het toeval, dat zich juist in 't gezin waar men zich die djimats had aangeschaft, ernstige ziekte voordeed.

Men achtte zich nu bekocht en meende, dat het „kwade" in plaats van heilzame djimats waren. Daarover wilde men zich wreken en op 'n avond, dat de djimathandelaar rustig voor zijn huis zat, werd hij pardoes met de kris doodgestoken.

De dader gaf zichzelf terstond na het gebeurde bij de politie aan.

Dat ook in familiedrama's de djimat een rol kan spelen (en dit komt niet zelden voor) blijkt uit het volgende:

'n Europeaan, met 'n Javaansche vrouw getrouwd, was in zeer goeden doen gekomen. Doch dit juist zou zijn ongeluk worden, want nu wilde zijn vrouw (daartoe aangezet door anderen, naar bij het proces bleek) zich van hem ontdoen om vrij over alles te kunnen beschikken. Zij stelde zich in verbinding met iemand — 'n dorpshoofd nog wel —, die haar de noodige djimats zou verschaffen om zonder de kwade gevolgen er van te ondervinden den man uit den weg te kunnen ruimen. Zoo kreeg zij o.m. 'n djimat opdat ze later niet zou worden ondervraagd en ook 'n djimat om haar man „masoekkan tanah"...... in 't graf te brengen. Dat was 'n zeer dure en zij moest er duizend gulden voor betalen. Tevens kreeg de man in kwestie een vergiftige drank binnen, met het gewenschte noodlottige gevolg.

Niettegenstaande de djimats lekte de zaak toch uit en het werd 'n heel proces zoodat de vrouw en haar medehelpers in de gevangenis terecht kwamen.

Veel is over deze tragedie (één van de vele, die zich in Indië afspelen) te doen geweest. De djimat wordt terecht een der grootste euvels in de Inlandsche maatschappij genoemd. Maar het is 'n moeilijk te bestrijden kwaad.

Eenigszins in dezelfde lijn ligt het gebruik maken van z.g. *goena-goena*, algemeen bekend als toovermiddel, veelal tooverdrank, die men iemand in 't geheim toedient om hem onder z'n invloed te krijgen. De meest wonderlijke, doch vaak zeer tragische goena-goenaverhalen kan men in Indië hooren en velen gelooven er aan.

Ook het aanroepen van de geesten der

afgestorvenen bij z.g. *heilige graven* komt er veel voor. Iemand ('n in Indië geboren Europeaan) vertelt in 'n klein geschrift hoe hij door 'n ernstige en langdurige krankheid van zijn vrouw daartoe kwam en met 'n vriend ging bidden en offeren op 'n vermaard heilig graf in de Preanger-bergen. Ook ging de man aan spiritisme doen.

De vrouw zelf kwam geheel en al onder den invloed van geesten. Zij liet zich belezen, teneinde de booze geesten, die haar hadden ziek gemaakt naar zij meende, te bezweren. Zij behing zich met amuletten, liet wierook branden onder vasten en bidden, maar het was alles tevergeefs. De ziekte week niet.

'n Ernstig Christen echter, die met haar sprak, opende haar de oogen voor het gevaar van deze dingen, zoodat zij er opeens 'n afkeer van kreeg. Hij bad voor haar en hoewel langen tijd bedlegerig te zijn geweest, kon zij nu opstaan en was genezen. Alle amuletten etc. werden nu weggedaan en ook de man brak met het spiritisme. In zijn geschift waarschuwt hij ernstig tegen al deze dingen.

„Heilige graven", *heilige* boomen en andere *heiligdommen* treft men overal in Indië aan — langs den weg, aan de rivier, in bosschen, op heuvels of bergen, ja overal. En er wordt druk aan geofferd.

Om alleen maar bij Batavia te blijven — daar ligt bij de oude stadspoort het z.g. „heilig kanon", dat nog uit den tijd van de Oost-Indische Compagnie stamt.

Van ver uit den omtrek komt men er offeren, vooral om kinderzegen te verkrijgen.

Niet ver daar vandaan is 'n vermaard heilig graf, naar 't heet van 'n afstammeling van den profeet Mohammed. Bij groepen ziet men de menschen er heen trekken. Men krijgt er heilig water (tegen betaling). Dit graf is 'n rijke bron van inkomsten voor de Arabieren, aan wie het toebehoort.

Ook de boom van „Kapitein Jas" op het oude kerkhof te Batavia wordt druk bezocht en hangt altijd vol kransen, daar opgehangen door hen, die er een of anderen wensch komen uitspreken. Tevens belooft men er zijn gelofte te betalen, als den wensch zal zijn verkregen. Dit heet *kaoel* en is overal bij de volken in Indië in gebruik.

Er zijn te Batavia nog veel meer „heiligdommen", maar wij zouden veel te uitvoerig worden, als wij daarover gingen vertellen.

Maar in welk 'n sfeer van bijgeloof en geestelijke donkerheid leven de menschen hier toch!

Men gevoelt tevens wat 'n taak daar nog ligt voor de Christelijke Kerk en de Zending!

A. J. BLIEK

(Wordt vervolgd)

ANNO DOMINI 1939

Het is bekend: veel dwaas begeren
en zoet genot bij grauw verschiet:
Volken die ijlings opmarcheren.
Kent gij die kleur der verten niet?

Volken die ijlings naderkomen
midden een mensheid, die niet ziet.
Zie toch dit slapen, dromen, dromen!
Keert God het eindeloos verdriet?

NIEK VERHAAGEN

DE WIELEWAAL

Naar het vele en heldere geel in het verenkleed wordt deze fraaie vogel ook goudmerel genoemd. Als broedvogel komt hij in ons land vrij algemeen voor, maar niet in groten getale. Hij is gehecht aan bepaalde broedplaatsen. Jaren achtereen zal men hem in hetzelfde bos of op dezelfde buitenplaats aantreffen. Het mannetje is in hoofdzaak goudgeel gekleurd; vleugels en staart zijn zwart, behalve de buitenste staartpennen, die nog gedeeltelijk geel zijn, wat opvalt, als de vogel de staart uitspreidt. Elke vleugel heeft in het zwart nog een gele vlek. Bij het wijfje is het geel minder sprekend, meer naar groen toe, het zwart eigenlijk donker grijsgroen.

Is de wielewaal om zijn schitterende verentooi al een graag geziene gast, hij is zeker niet minder merkwaardig om het kunstige nest, dat hij bouwt. 't Is precies een mandje, heette het onder ons, jongens, het hangt aan een tak. Zolang ik het niet van nabij gezien had, verwachtte ik dus ook een hengseltje, waaraan het hangen zou. 't Bleek me later, dat hiervan echter geen sprake is. Het is heel kunstig bevestigd aan een horizontaal afstaande gaffel, gevormd door twee takken. Het staat niet hierop of er tussen, maar het hangt er aan. En dit is wel de grootste merkwaardigheid, daar hiertoe het kunstige vlecht- en knoopwerk vereist wordt, dat het vertoont. Het bestaat in de regel in hoofdzaak uit dode plantenvezels, maar als er schapen in de buurt lopen, die aan meidoorns en prikkeldaad allicht grote of kleine plukken wol achterlaten, dan benut de vogel deze zachte bouwstof zeer zeker. Verder kan men er nog allerlei toevallige bijkomstigheden in verwerkt vinden: touwtjes, lintjes, papiersnippers, e.d.

De wielewaal is voor ons een zomervogel. Eind Juli reeds begint het zwerven en trekken, terwijl hij eerst begin Mei te-

Wielewaal (mannetje) bij grote jongen

Wielewaal (mannetje) bij de kleine jongen

rugkomt. Dan begint hij al gauw met de nestbouw. Jongen zijn er in de regel in de tweede helft van Juni. Hij vertoeft dus weinig langer op de broedplaats, dan hij nodig heeft om te broeden en de jongen groot te brengen.

Het legsel telt 3 tot 5 fraaie, contrastrijk getekende eieren: helder glanzend witte schalen met donkere vlekken, aan zwart af.

Een bepaald zingen als van merel en lijster hoort men van de goudmerel niet; zijn geluid is meer een geroep, zó karakteristiek echter, dat men zich niet meer vergist, als men het eenmaal goed in 't gehoor heeft. Het is een melodieus gefluit met steeds dezelfde stembuiging er in.

Wordt hij verontrust, b.v. wanneer men het nest nadert, dan stoot hij een krassend, krakend gekrijs uit, dat door zijn aard en eentonigheid ons irriteert. Intussen verraadt de vogel met dit knerpende geluid ons de plaats van zijn nest; meermalen toch vond ik het hierdoor. Ook het nest van bijgaande foto's werd me door de vogel zelf a.h.w. aangewezen. Het fotograferen kostte niet bijzonder veel moeite. Om voldoend licht op de plaats in het bos te krijgen, moesten alleen enkele lange, bebladerde takken neergebogen worden, terwijl een kistje, dat de camera moest voorstellen, de avond tevoren op een paal (statief) geplaatst, de vogels met het vreemde gedoe moest vertrouwd maken. Een dichte vlierstruik werd met dichtbebladerde takken in de meest onschuldig uitziende schuilhut omgetoverd.

De volgende morgen kostte het me alleen wat tijd en geduld om een hele serie kieken van de voedsel aandragende vogels te maken. Meermalen kwamen beide ouden tegelijk bij het nest, doch het gelukte me niet, ze samen te kieken. Steeds was de stand of houding van een van de twee zodanig, dat ik aarzelde, tot ze ten slotte wegvlogen.

Twee weken na mijn eerste bezoek zaten de jongen nog in het nest en zou ik nog maar eens proberen een opname te doen van beide oude vogels bij het nest. 't Mocht me niet gelukken. Op 't kantje af verkreeg ik nog een kiek van het mannetje.

De foto met het jong op de nestrand zal niet aan duidelijkheid te wensen over laten.

J. VIJVERBERG

VERANDERDE TIJDEN

II. Afbraak en opbouw

Laat mij thans trachten de wereld, waarin ik leefde tusschen mijn twintigste en dertigste jaar, aan u voor te stellen in eenige van haar aspecten.

Dan ben ik bezig mij voor een maatschappelijken werkkring voor te bereiden. Men slaagde daarin toen gemakkelijker dan tegenwoordig, wanneer men, zooals ik aanvankelijk deed, een werkkring bij het lager onderwijs zocht. Er was toen een tekort aan onderwijskrachten en de regeering stelde premies beschikbaar voor jongelieden, die leerlingen van normaallessen wilden worden.

Indien ik hier mijn eigen leven moest beschrijven, dan zou ik thans mededeeling moeten doen van de wijze, waarop de weg tot de academische studie mij gebaand werd. Nu bepaal ik mij tot verschillende dingen, die omstreeks dien tijd gebeurden.

Het Utrecht, dat ik in 1888 vond en met bewondering aanschouwde, als ik zijn vele torens bekeek, wandelend langs de singels, was in hoofdzaak nog binnen die singels gelegen; maar het was hard bezig er uit te groeien. Als we ons de ontwikkeling willen voorstellen, doen wij het best, als we eerst het beginpunt en dan het eindpunt vastleggen: eerst het Utrecht, zooals het eeuwen achtereen bijna onveranderd binnen zijn wallen lag en dan de stad, zooals ze nu over de grens der naburige gemeenten heen gegroeid is. Toen: 35000 zielen, zonder twee buurten, die eigenlijk oude voorsteden waren; nu: 20000 binnen de singels en 200000 in de heele stad met de randgemeenten mee. Dit groeiproces was in 1888 al eenige tientallen jaren aan den gang: want tot 1848 toe hebben de stadspoorten bestaan en moest er poortgeld bij het binnenkomen betaald worden, maar de wallen waren al een jaar of tien te voren geslecht.

De oorzaken van de uitbreiding van de stad waren ettelijke groote bedrijven, die hier gevestigd werden en de aanleg van de spoorwegen, waarvan Utrecht het middelpunt werd; de Rijnspoor, de Hollandsche Spoor, de Centraal Spoorweg, de Staatsspoorwegen kwamen hier samen.

Met de uitbreiding ging een langzame verandering van mentaliteit gepaard. De inwoners van Oud Utrecht waren een streng gesloten kring geweest, een gemeente, waarin de verschillende elementen alle hun vaste plaats en beteekenis hadden en waar de aristocratie, die sterk vertegenwoordigd was, haar stempel op het geheel zette. De nieuwkomers werden door de echte Utrechtenaren natuurlijk als vreemdelingen beschouwd en eerst een generatie, die het Utrechtsche dialect had leeren spreken, kon zich inburgeren. Langzamerhand werd het type wat uitgewischt en handhaafde het Utrechtsche taaleigen zich alleen nog in volksbuurten onvervalscht. De aristocratie verliet de stad, de grootere huizen in de binnenstad zijn bijna alle reeds warenhuizen of gestichten of bureaux van Vereenigingen en Bonden en dergelijke. Het proces der uitbreiding gaat door en maakt van Utrecht reeds een drukke verkeersstad.

Zooals het hier in Utrecht gegaan is, zoo gaat het min of meer ook in andere steden van ons vaderland. Arnhem is, sedert ik het eerst zag, aan Velp vastgegroeid. Wolfheze heb ik gekend als een plek waar nog geen huizen stonden, maar die om haar natuurschoon toch al werd bezocht.

En hoeveel woeste gronden zijn er ontgonnen! Hier komt mij een verhaal te binnen, dat ik een geacht inwoner van Utrecht heb hooren vertellen, die het op zijn beurt met meer dergelijke van een vorig geslacht had ontvangen en ze gaarne aan den man placht te brengen, waar hij er maar hoorders voor vond. Kort na de komst van de Franschen, aldus mijn zegsman, had eens 'n zekere burger Rister in een politieke vergadering, „grondvergadering" noemde men die, het voorstel gedaan op de woeste gronden tusschen Utrecht en Amersfoort aardappelen te doen verbouwen en zoodoende met één slag een einde te maken aan den voedselnood. Hem werd gevraagd door den voorzitter of hij ook kon aanwijzen, waar men de meststoffen zou kunnen vinden, die noodig waren om in deze zaak te slagen. Op die vraag moest de voorsteller het antwoord schuldig blijven. Een bevredigend antwoord is eerst gegeven door de synthetische chemie, die kunstmest wist te vervaardigen; en thans zijn groote stukken heide allerwegen beboscht of ontgonnen. De Heide Maatschappij — 1890

— en het Staatsboschbeheer — 1897 — hebben hier ontzaglijk veel toe bijgedragen. Van Utrecht uit met den trein naar Zwolle en Groningen of naar Arnhem reizend of van Den Bosch naar Roosendaal, kan men vaststellen hoe de dorre landen vruchtbaar zijn geworden. De aarde wordt door des menschen hand gedwongen om vruchten voort te brengen. Kan men ook van den mensch zelf iets dergelijks vaststellen? Is hij ook op merkbaar hooger peil gestegen?

Niet zoo gemakkelijk is het antwoord op die vraag te geven; naast stoffelijke verrijking staat geestelijke verarming; naast vrijmaking van knellende banden staat verlies van waardevolle bindingen; een verandering in de waardeering van alle dingen, „Umwertung aller Werthe" heeft zich voltrokken bij vele menschen in het laatste der 19de eeuw.

Veel strijd is er gevoerd.

In de eerste plaats wijs ik op den kerkelijken strijd. In 1886 heeft de Doleantie-beweging aan de Ned. Herv. Kerk 100.000 orthodoxe leden doen verliezen en 55 predikanten. Zij hebben zich na een jaar of wat met de Christelijk Gereformeerden vereenigd onder den naam: „De Gereformeerde Kerken van Nederland". Het was tijdens de gebeurtenissen zelve moeilijk zich er rekenschap van te geven, waarom het ging; het partij-kiezen werd in den regel, als ik het goed zie, meer bepaald door 't vertrouwen, dat men in zekere personen stelde, dan door zakelijke argumenten en gefundeerde overtuiging. Het resultaat was, dat er eens te meer een breuk in onze volkskerk was gekomen, die, nu zij er eenmaal is, niet zoo licht zal worden geheeld. Men kan zich troosten met de gedachte, dat juist de veelvoudigheid der splitsingen eenmaal de oogen weer zal doen opengaan voor de noodzakelijkheid eener hereeniging, of liever, voor het feit der eenheid, die onzichtbaar aanwezig blijft. Maar terwijl de kerkelijke richtingen twistten, raakte de volksmassa steeds meer van de Kerk vervreemd. Het algemeene verschijnsel van losmaking en ontbinding, dat de ten einde loopende 19de eeuw kenmerkt, ligt klaar voor oogen in het toenemend aantal dergenen, die zich bij de periodieke volkstellingen opgaven als tot geen kerkgenootschap behoorende. In 1890 waren er reeds 82000, nu ± 1.500.000.

De kerkelijke christenen zullen hunne houding moeten wijzigen en meer actief worden, zal de afbrokkeling van de kerk gestuit worden. Gelukkig gaan er stemmen op, die daarop aandringen, en wij zien het ook in eigen omgeving, dat de toestand niet hopeloos is, al is er veel verloren gegaan; de onkerkelijke menschen zijn niet allen ongodsdienstig, maar den Christus der Schrift kennen zij niet en zij jagen velerlei andere idealen na.

Hetzelfde jaar 1886 zag ook op het breede maatschappelijke terrein een strijd tot uitbarsting komen. Het was de heer F. Domela Nieuwenhuys, die in zijn blad „Recht voor Allen" zich tot den tolk maakte van de eischen der arbeidersklasse en de sociale kwestie aan de orde stelde. In Nederland is de groot-industrie betrekkelijk laat tot ontwikkeling gekomen, en toen het zoover was, bleken ook hier de vragen over arbeidsloon, arbeidsduur en arbeidsvoorwaarden niet zonder strijd te kunnen worden beantwoord. De oude gemoedelijke en persoonlijke verhouding van bazen en knechts ging verloren; organisatie werd het wachtwoord van de arbeiders; werkstaking het tweesnijdend wapen, dat zij moesten leeren hanteeren.

Die sociale kwesties zijn vooral in het middelpunt der belangstelling gekomen sinds in 1889 de schoolstrijd door de subsidieering van de Christelijke school tot een voorloopige oplossing gebracht was.

In 1891 sprak Leo XIII een gezaghebbend woord tot de Roomsch-Katholieke werkgevers over de juiste verhouding tot hunne werknemers, en in hetzelfde jaar hield Dr. A. Kuyper op een door hem gepresideerd Sociaal Congres een belangrijke rede over „Het Christendom en de sociale vragen".

Langen tijd scheen 't alsof de socialistische beroeringen aan mijne woonplaats Utrecht voorbij zouden gaan. Het was hier zoo deftig, eenigszins doodsch. Maar de jonge Troelstra, die er zich in 1893 vestigde, heeft er beweging in weten te brengen. Vier jaren lang, tot zijn verkiezing als lid der Tweede Kamer, is hij hier werkzaam geweest om de arbeiders van den grond op sociaal-democratisch te scholen en te organiseeren. Hoe hem dat gelukt is, kan men nog heden in Utrecht waarnemen en in Troelstra's Gedenkschriften nalezen.

Ik had in die jaren geen oog voor het belang der beweging. Later pas zag ik in,

hoe jammer het was, dat Christelijk Nederland niet krachtiger voor de belangen der arbeiders was opgekomen. Wel heeft Dr. Kuyper op het zooeven genoemde congres duidelijke taal gesproken : philanthropie is niet voldoende, er moet sociale rechtvaardigheid betracht worden. Maar er was iets anders en iets meer noodig dan zulk een betoog om het verzet dergenen te overwinnen, wier belang bij het voortduren van den ouden toestand betrokken was. Niet door debatten en meerderheidsbesluiten worden de groote vraagstukken van den tijd opgelost, heeft Bismarck wel terecht gezegd, maar alleen door strijd ; er is een groote stuwkracht voor noodig, en die sterke actie is van de zijde der Marxisten gekomen, niet van de zijde der Christenen, ofschoon zij naderhand meegewerkt hebben. Zoo is de massa der arbeiders van de kerk vervreemd. De botsing van 1903 heeft er geen goed aan gedaan. Nadat een vorig ministerie een heele reeks van sociale wetten had tot stand gebracht,... kwam het coalitie-cabinet, waarvan Dr. Kuyper de leider was, naar aanleiding van een arbeidsconflict in het transportbedrijf te Amsterdam te staan tegenover de stakende spoorwegarbeiders. Dat waren bewogen dagen. De krachten van de sterk gegroeide arbeiderspartij maten zich met die van de regeering, die met beslistheid de orde handhaafde en — moesten het onderspit delven. Kuyper stichtte zich een eerezuil volgens de conservatieve burgerij, maar hij werd vervloekt door de arbeiders. En met hem mee werden de Kerk en het Christendom gevloekt. Nog zie ik het door woede verwrongen gezicht van een jongen kerel voor me, die mij in dien tijd tandenknarsend zijn verwenschingen naar het hoofd gooide, toen ik als Zondagsschoolonderwijzer 't huis van zijn ouders bezocht.

Ik keer terug tot mijn studiejaren om te constateeren, dat op velerlei gebied een afbraak van de wetten en gebruiken plaats greep, die in de 19de eeuw gegolden hadden.

In October 1885 verscheen de eerste aflevering van een nieuw letterkundig tijdschrift. De oprichters — het waren 5 jonge mannen — spraken in het prospectus de meening uit, dat groote wijzigingen noodig waren in onze letterkunde, even goed als in de kunst en in de maatschappij. Zij kozen voor hun tijdschrift den naam „De Nieuwe Gids", omdat zij vonden, dat de bijna 50 jaar oude „Gids" zijn naam niet meer verdiende.

Dit optreden werd door de ouderen onder de tijdgenooten als aanmatigend gevoeld. Het feit, dat deze jongelieden den grooten Nicolaas Beets, die juist op zijn 70sten verjaardag door het geheele Nederlandsche volk gehuldigd was, van zijn voetstuk durfden halen, gaf ergernis. De bijdragen uit de eerste afleveringen gaven aanstoot, deels door de daarin gebruikte onbehoorlijke woorden, die men niet gedrukt wenschte te zien, deels door de aanbidding van het eigen ik van den schrijver, die er uit sprak. Het regende parodieën op den nieuwen schrijftrant, maar...... de jongeren luisterden naar het nieuwe geluid. Het bleek, dat zij behoefte voelden aan nieuwe vormen ; en ofschoon de oorspronkelijke redacteuren weldra in verschillende richtingen uiteen gingen en men omstreeks 1900 van een chaotische verwarring kon spreken op het gebied der letteren, toch was de heerschappij van den ouden smaak met zijn vormen en normen voorgoed gebroken. Het was een revolutie, door nieuw leven veroorzaakt en gevolgd. De „Mei" van Gorter en „De Kleine Johannes" van Van Eeden vonden veel bewonderaars. Ook de Vlaamsche dichter Gezelle deed zijn intocht bij ons via de Nieuwe Gids.

En nog op een ander gebied vielen destijds de vastigheden der 19de eeuw.

Welke beteekenis had niet voor de natuurwetenschap de ontdekking van het radium door het echtpaar Curie in 1897 ! In de mooie levensbeschrijving van Mevrouw Curie, die hare dochter gemaakt heeft, kan men uiteengezet vinden, hoe de stralingsenergie van het radium de theorieën der natuurkundigen heeft omvergeworpen. Zij hadden gedacht, dat er niet veel nieuws meer te ontdekken viel en dat hun natuurfilosofie, al was zij niet volmaakt, toch hierin onaantastbaar was, dat alle stof moest geacht worden te zijn opgebouwd uit atomen, vaste en onveranderlijke lichaampjes, wel onwaarneembaar klein, maar wier eigenschappen volkomen bekend waren. En ziedaar, die atomen bleken mysterieuse werelden te zijn, waarin zich nooit vermoeide processen afspelen ; zij bleken niet onveranderlijk, maar vatbaar voor transformatie en zij bleken krachten in zich te dragen, die spotten met de bekende wetten der mechanica.

Dat heeft groote gevolgen gehad.

Om maar iets te noemen: de materialistische wijsbegeerte verloor haar basis. Het probleem der verhouding van stof en geest moest opnieuw bestudeerd. Het mysterie bleek ook aanwezig op het gebied van de stof. Men kan nu van mannen van wetenschap de erkenning hooren, dat de laatste zekerheden ontleend zijn aan het geloof.

Er is nog meer te noemen.

In de jaren negentig van de vorige eeuw deed de fiets haar zegevierenden intocht in ons land. Als kind had ik al een waaghalzigen jongen van onzen dorpsdominee op 'n hooge „fielesepee" zien rijden, maar dat was nog geen rijwiel geweest, geschikt voor algemeen gebruik; nu echter waren verschillende verbeteringen in de constructie aangebracht en was het bruikbaar geworden, zóó bruikbaar voor ons vlakke land, dat langzamerhand onze heele natie de fiets heeft bestegen. Zijn er niet heden 3½ millioen fietsen in gebruik? De beteekenis hiervan is grooter, dan men oppervlakkig zou denken; de fiets beinvloedde onze mentaliteit. Door de vergrooting van de bewegingsvrijheid kreeg ieder individu een ruimer kring, waarin hij werken en genieten kon. Het kleine rijwiel heeft de mensch geëmancipeerd. Men stelle zich bij wijze van contrast de steden van vroeger eeuwen voor, waar 's avonds na poortsluiting niemand meer binnengelaten werd; hoe waren de bewoners daar gebonden aan hun plaats! Zij konden zich heusch niet ver van honk begeven. En nu? Controle op het gebruik der bewegingsvrijheid is nauwelijks meer mogelijk. De jeugd trekt op eigen gelegenheid op de fiets tot in verre landen en kampeert onderweg, waar het haar gelust; hier en daar vindt zij eigen herbergen.

Als men tegenwoordig de klacht kan hooren, dat de jeugd, vergeleken bij vroeger, wel besluitvaardig en paraat om te handelen is geworden, maar niet geneigd tot ingespannen studie, dan is dat m.i. grootendeels een gevolg van het fietsen.

Bedenkelijk is het, dat het levenstempo door de fiets aanmerkelijk wordt versneld. Dat moet zich wreken.

Ik moet er nog even op wijzen, dat, toen de fiets in gebruik kwam, er nog geen sprake van was, dat ook meisjes daar gebruik van mochten maken. Er was in Groningen een leerares, die het waagde, maar zij liet haar rijwiel door een jongen eerst buiten de stad brengen om het daar te bestijgen.

Weldra echter begon de vrouwenbeweging. Kwam zij op tengevolge van het feit, dat de meisjes ook gingen fietsen? Dat zal zeker meegewerkt hebben, want de fiets werkte banden-verbrekend, gelijk ik zeide, maar voorteekens waren er toch al lang. Er waren reeds wegbereidsters en voorloopsters geweest, zooals Dr. Aletta Jacobs en Dr. Catharina Tussenbroek, maar haar voorbeeld was nog maar door weinigen gevolgd.

In 1897 verscheen de roman „Hilda van Suylenburg", die een pleidooi was voor het recht der vrouwen op akademische studie. Nog waren velen er tegen. Voor het Chr. Gym. te Utrecht, dat ook in 1897 werd gesticht, was een meisje als leerlinge aangegeven; maar de Curatoren van de instelling moesten zich even beraden of ze het meisje tot het toelatingsexamen zouden oproepen. Den doorslag gaf de overweging, dat men toch de vrouwen niet van de academies zou kunnen weren. Ik voor mij heb van de coëducatie nooit ongunstige gevolgen gezien op ons gymnasium: eer het tegendeel.

Bij de vrouw was de behoefte ontwaakt om meer van haar leven te maken, dan zij tot nu toe gedaan had en om zelfstandig haar brood te verdienen. En wat heeft de vrouw in de laatste tijden niet een belangrijke plaats ingenomen in allerlei maatschappelijken arbeid!

Al die opgesomde veranderingen en nieuwigheden zijn, dunkt mij, voldoende om te bewijzen, dat de jaren, waarin zij voorvielen, als een belangrijk tijdsgewricht te beschouwen zijn.

L. A. VAN MELLE

Zomer — *Nellie Donker*

DAT KIND MARIETJE

We zijn op onze nieuwe kamers aangeland.

Het ziet er zoo wel aanlokkelijk uit, de zitkamer is ruim, met openslaande ramen en een breede vensterbank — dat is ideaal voor de plantenbeweging van Mary — en een paar verrukkelijk diepe kasten, waar ik éindelijk eens mijn wintermantel in kan ophangen, zonder dat het bont — ècht persianer ! — gevaar loopt in de knel te raken. Het tafelkleed is van een eigenaardig rood en vloekt met de rest van het meubilair, maar dat doet niet ter zake, we hebben er zèlf een, imitatie-handweef, dat het veel beter doet, al is het dan maar imitatie.

En de divan !

Zoo rijk zijn we nog nergens geweest, en dit is toch al 't vierde kosthuis, dat Mary en ik afwerken. We zijn er dan ook erg trotsch op ; Mary heeft al onze kussens, die we overal anders op de grond moesten uitstallen, wat zeer gevaarlijk bleek, er bevallig op één hoop gezameld ; je zou je er zóó in willen laten vallen.

Maar dat mag niet, er is nog een massa te doen. We zijn van plan, hier zelf voor ons ontbijt te zorgen, dus moet er brood gehaald worden voor morgenochtend. En boter, en kaas enzoovoort. Já, het kan nu weer, het is pas de tweede !

— Háál jij nu even brood, zegt Mary al voor de derde maal.

Ik geeuw, en laat me vallen in een makkelijke stoel naast de kachel — die nog niet brandt, het is pas September — en zeg voor de derde maal :

— Joe. Direct. Even uitblazen.

Mary knipt zorgvuldig een paar dorre blaadjes van een primula — hè, heeft ze er een primula bij ? dat is me nog niet opgevallen, dáár had ik dan zeker die roode vlek op mijn kin vanmorgen van — Mary doet altijd àlles zoo zorgvuldig en netjes, en vraagt :

— Wat denk je, zouden we vooruit moeten betalen ?

— Nee, dat doen we niet hoor, stribbel ik tegen. Stel je voor, dan zijn we voor de heele maand weer arm. Dat hoeft nèrgens.

— Als ik die juffrouw zie zal ik het toch eens vragen, peinst Mary.

— Als je dàt doet...... dreig ik, en sta dan eindelijk op.

Mèt wordt er geklopt. We roepen gelijk :

— Ja ?

Aha, onze hospita. Ze glimlacht, ze heeft een valsch gebit. Nu, dat laat me koud, als ze maar goed kookt, en er niet mee rammelt. Dat vind ik zoo'n luguber geluid.

— Ik kwam es vragen, zijn de dames al zoo'n beetje op streek, of kan ik nog ergens mee helpen ?

— Erg aardig van u, zegt Mary verrast, maar we zijn klaar, gelukkig.

Mij schiet de boodschap te binnen, en dus val ik haar vlug in de rede.

— Zou uw dochtertje even een boodschap kunnen doen ?

Mary kijkt bestraffend. Ze kan mijn gemakzucht nooit erg goed begrijpen. Ik zie wat ze denkt : kun je dat zelf niet doen ? Maar ik trek me er niets van aan. Ik heb straks in de gang, beneden, zoo'n klein ding gezien, met van die roode strikjes in het haar, die kinderen zijn juist zoo makkelijk voor een boodschap. De juffrouw roept al in de gang.

— Meriétje !

De naam blijft hangen. Geen antwoord.

— Ze speelt zeker weer op straat, verontschuldigt de juffrouw. Nog eens roept ze.

— Meriétje !

Als antwoord draven twee kleine voetjes de trap op, en wordt heel bescheiden tegen de open deur geklopt voor ze binnen durft te komen.

Zoo, dus dat is Marietje, denk ik, en Mary zegt het. Mary is altijd dadelijk zoo overdreven met kinderen.

— Ben jij nu Marietje ? Geef me eens 'n hand.

— Dag...... juffrouw. Mary krijgt een hand, en dan, na even aarzelen, ik óók.

— Je moet even een boodschap doen voor de dames. De moeder kijkt vragend van Mary naar mij. Mary is mij al weer voor.

— Weet jij wel een bakker, Marietje ?

Het vlasblonde kopje knikt zóó heftig ja, dat de staartjes met de roode strikken op en neer wippen.

— Prachtig. Wil jij dan even voor ons halen...... eens kijken...... een hálf wit. En een half pond boter. Kun je dat onthouden ? Een half wit en een half pond

boter.

— Jawèl, zegt ze, een half wit en een half pond boter.

— Groote meid. En hier is een gulden. Mary geeft haar een tikje tegen haar wang.

— Vraag nu maar aan je moeder of je even mag gaan, en als je dan terug komt, krijg je een lekker koekje, hoor!

De juffrouw en Marietje verdwijnen. Ik herinner me:

— Je hebt vergeten, kaas te bestellen.

— Nee, dat heb ik nièt, zegt Mary kalm. Maar dat kon dat kind toch niet onthouden, en dus moeten we morgen maar boterhammen met tevredenheid eten, of je moet het zèlf even doen.

Ik wil opstuiven, maar haar oogen kijken zoo plagerig, dat ik me nog bijtijds bedwing.

Ze reddert nog wat, en zet theewater op het gaskomfoortje. Gezellig geluid, dat suizen van het gas. Ik grijp een boek, en Mary gaat heel huiselijk zitten kousenstoppen.

Even later, weer voetstappen op de trap. Een bescheiden klopje, en daar is ze weer. Haar gezichtje gloeit van het draven. Ze blijft verlegen bij de deur staan. Mary trekt haar de kamer in.

— Prachtig hoor, dank je wel Marietje. Kijk eens, je mag kiezen. Lust je wel een spritsje?

Ik kijk verbolgen op. Er zat nog één sprits in, dat weet ik, en ik ben er dol op. Natuurlijk neemt Marietje de ééne sprits. Ze gaat op de punt van een stoel zitten en kruimelt er een beetje mee. Haar beentjes slingeren, en ze lijkt wat meer op haar gemak. Mary praat met haar, ik luister.

— Hoe oud ben je?

— Vijf jaar mevrouw.

Mary laat zich die valsche titel aanleunen.

— En ben je al op school?

— Op 't kleine schooltje, bij de juffrouw. Volgend jaar ga ik naar de groote school.

Ze lijkt erg op haar gemak. Mary gaat naast haar zitten. Ze strijkt over Mary's bruin-wollen jurk, voorzichtig.

— Mooi, vindt ze. Haar blauwe oogen kijken de kamer rond. Ze blijven steken bij de planten in de vensterbank. Ze laat zich van haar stoel glijden. Ze betast de primula, en de prachtige bloeiende cyclames. En ze gaat met haar vinger langs de stekelige prikblaadjes van de cactussen.

— Vind je 't mooi?

Ze knikt.

— Dan mag je morgen alle plantjes water geven, belooft Mary. Wil je dat wel?

Ze knikt weer. Ze straalt.

— Met een gietertje? vraagt ze. Haar gezichtje staat zóó gespannen, dat het zèlfs mij spijt, dat Mary het altijd met een oud melkkannetje doet. Ik kijk naar Mary en knipoog tegen haar. Maar ze merkt het niet.

— Met een gietertje, belooft ze. Ik reken snel uit. Gelukkig, dat Marietje niet heeft gevraagd: Met een tuinslang, Mary zou in staat zijn, er een aan te schaffen. Een gietertje — nu, dat kan er in het begin van de maand wel af. Als het nu daar maar bij blijft. Ik kèn Mary!

Er wordt van beneden geroepen.

— Ik moet weg, zegt Marietje.

We krijgen allebei een hand.

— Dag mevrouw, dag mevrouw!

— Lief kind, zegt Mary vergenoegd, en stopt verder. Ik brom wat. Ik houd eigenlijk niet van dat overdreven gedoe, maar het is een leuk kind, dat moet gezegd.

Den volgenden middag, verschijnt ze al vroeg, in een rood geruit jurkje, met een kort plooirokje, dat opwipt, als ze loopt. Ik ben er alleen — mijn kantoor gaat eerder uit dan dat van Mary — en ze kijkt teleurgesteld.

— Is de andere mevrouw er niet?

— Nee, die is er nog niet.

Ze gaat weer op dezelfde stoel zitten, en bengelt weer met haar beentjes, en zwijgt. Ik pijnig mijn hersens — wat moet je tegen zoo'n kind zeggen? En Mary is er niet om het gesprek op gang te houden.

— Ben je naar school geweest? vraag ik.

Ze knikt.

Ik denk weer.

— Vind je 't prettig op school?

Ze knikt wéér. Mooi, dus dat weet ik alweer.

Ik denk... en denk, en zwijg tenslotte maar. Waar heeft Mary dat toch van, die gemakkelijkheid om met kinderen om te gaan? Nu ja, ze is dol op kinderen, en ik niet bepaald, maar dit is toch heusch een aardig kind, en nòg weet ik niets te zeggen. Marietje staat nu voor het

raam. Ze tuurt gespannen de straat in, met haar handje op haar rug. Leuk, pittig figuurtje, peins ik. Kijk, nu zwaait ze, daar komt Mary zeker aan. Ze danst van haar eene been op haar andere.

— Dáár is die andere mevrouw al.

Ze rent naar beneden. Ik hoor haar opgewonden redeneeren tegen Mary, en Mary's bedaarde stem er tusschen door.

Hangend aan Mary's arm komt ze weer boven. Nú kan ze wel praten, denk ik even geërgerd, en demonstratief grijp ik de krant, veinzend niets te hooren verder. Maar ik hoor àlles.

— Kijk eens pop, hier is het gietertje. Nu mag je het vullen bij het fonteintje in de gang, maar netjes hoor!

Ik raas inwendig. Ze zal alles op het kleed morsen, denk ik, en dan kan ik straks de rommel opruimen. Deze gedachte is onredelijk, dat weet ik wel, maar...... enfin.

Ze komt weer binnen, tong tusschen haar tanden. Ze giet de planten zonder knoeien, dan krijgt ze tot slot wéér een koekje, en dan verdwijnt ze. Ze geeft Mary weer een hand, mij vergeet ze. Mary roept haar terug.

— Krijgt die andere juffrouw geen hand?

Dàn krijg ik ook een hand, heel genadig. Ik ben beleedigd, maar zeg toch lief:

— Dàg eh... Marietje!

Dat is nu al een paar weken gegaan. Elken middag komt Marietje — dan staat ze voor het raam te wachten, tot Mary komt — mij beschouwt ze als quantité négigable — en dan loopt ze naar beneden, om Mary open te doen. Waarom ze niet liever beneden wacht, is mij een raadsel. — Kinderen, hè?

Eén middag is ze niet gekomen — dat was vreemd. Vreemd stil. Ik zit er al op te wachten, het is tòch leuk, dat ze wat eerder komt, dat zijn de eenige oogenblikken dat ze nog wel eens met me praat. En dan is Mary er nog niet, heb ik haar heelemaal alleen. Nergens om natuurlijk, ze zegt alleen maar dikwijls zulke grappige dingen. Ze vermaakt me, dát is het. Anders niet. Ik ben niet zoo overdreven met kinderen als Mary.

Vreemd is dat. Vier jaar woon ik nu al met Mary samen, en nooit hebben we iets gehad. Ik heb altijd een stil respect voor Mary gehad. Ze is veel netter dan ik, ze ruimt altijd mijn kasten op, verder is ze erg handig, overal mee, en ze is altijd dezelfde. Ik heb haar nog nooit uit haar humeur gezien. Maar den laatsten tijd... ik weet niet wat het met me is. Ze kan me soms zoo irriteeren. Dat gelijkmatige... 't verveelt op den duur geloof ik. En dan de manier, zooals ze tegen Marietje praat. Ze palmt 't kind heelemaal in. Nee, ik geloof niet, dat ik het nóg vier jaar met haar uithoud, ze heeft massa's dingen die me ergeren. Vanmorgen bijvoorbeeld. Marietje dekte de tafel, dat kan ze al heel handig, al is ze pas vijf. Bord voor bord haalt ze uit de kast — het duurt wel wat lang, maar enfin, het komt dan toch klaar. Mary zei toen iets van flink zoo, dat vind ik dom, je moet een kind niet te veel prijzen, daar wordt het maar ijdel van, en toen heeft ze beloofd, haar te zullen leeren breien. Bespottelijk en overdreven. Ik heb niets gezegd, alleen maar gezwegen. En gesnoven, heel zachtjes, zoodat ze het niet heeft gehoord.

Het gaat niet langer. Vanmorgen, voor we naar ons kantoor gingen, heb ik het tegen Mary gezegd. Heel gemakkelijk, met mijn rug naar haar toe (ik moest iets uit de kast hebben) maar toch niet zoo gemakkelijk als ik dacht. Toen ik het had gezegd, bleef het stil. Ik durfde haast niet te kijken, dacht minstens Mary in tranen te zien. Maar nee, ze keek naar buiten en zweeg.

Ik ging weer tegenover haar zitten, en begon aandachtig een beschuit te smeren.

— Waarom zeg je niets? begon ik eindelijk.

— Wat moet ik zeggen. Jij zegt, dat je niet meer met me wilt samen wonen — dat is jouw zaak. Het spijt me alleen.

— Spijt het je? vroeg ik gespannen.

— Ja, zegt Mary kalm, akelig kalm gewoon. Natuurlijk spijt het me. We hebben het altijd goed kunnen vinden samen, waarom dit nu opeens zoo moet... Enfin, ik zal je niet tegenhouden.

Toen werd ik driftig. Altijd dat kalme, zelfverzekerde......

— Dan heb je het kind héélemaal voor je, hè? raasde ik. Dan kun je haar altijd aanhalen. Dan haal je haar natuurlijk direct boven, kan ze bij je blijven eten. Dan kun je... dan kun je... Ik begon te stotteren in mijn drift.

Maar Mary bleef kalm. Ze keek me al-

leen aan, en zei enkel:

— Je bent jaloersch, dàt is het.

Ik ben weggeloopen. Ziedend was ik. Jaloersch! Zeker om dat vlasblonde spichtje — die Marietje! Ik haakte mijn jas van de kapstok, en heb met alle deuren gesmeten. Terwijl ik wéét, dat Mary niet te ergeren is. En juist dàt maakt me nog veel razender.

Maar ze weet het nu, en dat is het voornaamste.

Over drie dagen moet ik opzeggen. Dan is het de laatste. Het zal me benieuwen of Mary hier blijft wonen. Natuurlijk doet ze dat. Ze is immers zoo dol op dat kind, die Marietje? Het is trouwens haar eigen zaak.

De laatste vandaag. Nu moet ik opzeggen. Vanavond, bij het afrekenen, neem ik me voor. Het is wel sneu voor de juffrouw, ze heeft het geloof ik hard noodig. Maar daarom kan ik toch niet......

Wat een menschen in de straat. Zeker iets gebeurd. De groentekar omgevallen of zooiets. Menschen kunnen zich zoo gauw opwinden over kleinigheden. Toe, meneer, laat me eens door. Wat een oploop, je kunt haast niet bij je eigen huis komen.

— Pardon mevrouw, mag ik even passeeren? Dank u wel.

Ziezoo, ik ben er. Waar is mijn sleutel? O hier, in mijn linkerzak. Zou Mary er al zijn, ik denk het wel. Ik ben èrg laat.

In de gang is het stil en donker. Ik let er niet op.

Er is nog geen thee, dat is vreemd, de juffrouw heeft het zeker vergeten.

Komt Marietje daar naar boven? Nee, nog niet, maar het zal toch wel niet zoo erg lang meer duren. Ze komt altijd om deze tijd zoowat.

Ik visch een verdwaald stuk krant van de grond op. Het is een oude krant, maar er staat iets in, dat me interesseert, en ik raak zóó verdiept, dat ik schrik van de deur. Het is Mary.

Ik mompel iets, dat op goedenmiddag moet lijken. Maar Mary zegt niets. Ze kijkt even om zich heen, en dan pas ziet ze mij.

— Vreeselijk hè? zegt ze schor.

— Vreeselijk? Wat? Ik kijk verbaasd.

— Weet je het nog niet? Marietje... Ze slikt.

Ik spring op. Al die menschen in de straat — en Marietje, die niet is gekomen — wat is er voor ontzettends gebeurd?

— Dood? vraag ik. Ik hoor zelf hoe dof mijn stem klinkt. Ik zie het al in gedachten — een verminkt kinderlijkje ergens beneden — een zin uit de krant dringt zich aan mij op: het lijkje was onherkenbaar verminkt.

— Niet dood, zegt Mary. Zwaar gewond. Ze is onder een auto gekomen — De juffrouw — de juffrouw is gek van verdriet.

Zwaar gewond dus. Arm klein ding, kleine Marietje. Zwaar gewond. En vanmorgen heeft ze hier nog gedekt, toen heb ik haar afgesnauwd. Zoo verwijtend keek ze me aan met de groote blauwe oogen. Klein blond Marietje.

— Kunnen we niets doen? Is ze beneden?

— Ja. Ze mocht niet vervoerd. Nee, we kunnen niets doen. Afwachten. Mary staart uit het raam.

Afwachten. Dat woord moeten we dikwijls hooren de volgende dagen. Kan een dag zóó lang duren? Ik vlieg naar huis om vijf uur, om dan weer van de juffrouw — zoo bleek en stilletjes — te hooren, dat het nog hetzelfde is. En dan ben ik al blij dat niet het ergste...

Het ergste gebeurt niet. Ze wordt weer beter, Marietje. Het gaat heel langzaam, maar dat is niet zoo heel erg. Vandaag was de uitspraak weer: iets beter. De juffrouw vertelde het ons, ze was zoo blij. Als het zoo blijft gaan, mogen we binnenkort wel eens even bij haar kijken. Mary heeft een pop voor haar aangekleed — ik koop wel iets.

Als we mogen, gaan we stil, achter elkaar, de trap af. Mary met de pop, en ik met een groote bal. De juffrouw doet triumfantelijk de deur open. Daar ligt ze — Marietje. Ze heeft nog een verband om haar hoofd — het is een beetje verschoven, dat maakt een clowneske indruk.

Ze is eerst een beetje verlegen, ze betast de pop met eerbiedige vingertjes, ze streelt even de kleurige, groote bal en kijkt van Mary naar mij.

Mary praat. En Marietje en ik luisteren. Mary legt haar hand uitnoodigend open op de deken, en het kleine handje van Marietje kruipt er in. En Mary praat.

— Als je weer héélemaal beter bent, Marietje, weet je wat we dan gaan doen?

— Wat dan, tante? Zoo gespannen als haar blauwe oogen staan.

— Dan gaan we fijn eens een middagje uit. Dan gaan we winkels kijken. Sinterklaas komt al gauw — die is dan al wel in een winkel. Wil je dat wel?

— Gaat die tante ook mee? Haar wijsvingertje prikt in mijn richting.

— Als ze wil... Mary kijkt mij niet aan. Ik schraap mijn keel.

— Màg ik mee, Marietje?

Ze knikt langzaam. — Goed, zegt ze nadenkend. — Dat is... dat is gezèllig, hè?

Zoo'n wijsneus. Maar ik moet toch even iets wegslikken. Ik moet ook ineens weer denken aan dien morgen — wat lijkt dat nú lang geleden, dat ik tegen Mary heb gezegd... Nee, daar wil ik nú niet aan denken.

Maar Mary denkt er aan. Als ze voor me loopt op de trap, zegt ze, zonder om te kijken; heel luchtig:

— Heb je al opgezegd?

— Nee, zeg ik even luchtig. — Ik zie er maar van af.

— Wat je gelijk hebt, zegt Mary. En dan, als ze boven is, en op me staat te wachten:

— Je zou immers niet kunnen. We moeten de stad in met Marietje. Je kunt haar niet teleurstellen. Ik zie, dat haar oogen plagend staan. En ik brom iets. Ik wil vóór haar uit naar binnen gaan, maar ze houdt me vast aan mijn mouw.

— Of wil je liever alléén met het kind? plaagt ze.

— Nee, zeg ik prompt. Want dan wil ze tóch niet, als jij er niet bij bent.

Dan lachen we allebei. — En de advertentie, die ik — hoe lang geleden alweer? — uitknipte, omdat er „degelijk pension" in werd aangeboden en die ik den volgenden dag in een hoekje van mijn tasch tegenkom, versnipper ik met een gevoel van opluchting...... en...... van schaamte......

JOOP KOSTER

SCHULD

Behoed haar, Heer, want zij is eenzaam
en niemand kent haar hoge nood.
Zij vecht haar kleine, moede lichaam
wanhopig naar een goede dood.

Haar ogen staan droef en verlaten.
Haar mond trekt smal in een gemis.
Zij weifelt 's avonds door de straten
en schuilt, verregend, in een nis.

Behoed haar, Heer, als zij gaat zwerven.
Wij denken aan onszelf alleen;
wij huiveren om haar verderf en
wij werpen graag de eerste steen.

HARRY BRANDER

HANDWERKRUBRIEK

WE GAAN WONDERWEVEN! MODERNE, HANDWEEF-CURSUS 2e SERIE, LES XIII

De Zomer laat nog op zich wachten, en, willen we de voorspellingen geloven, dan mogen wij ons nog wel voorbereiden op een geheel of gedeeltelijk verregende vacantie.

Wij willen de lezeressen niet pessimistisch stemmen, maar kunnen aan de andere kant ook niet nalaten aandacht te vragen voor het vervolg van onze Wonderweefcursus. Wanneer men nu begint zich te oefenen, of reeds verkregen vaardigheid wil verbeteren, is men in zeer korte tijd in staat het mooiste werkstuk zelf te vervaardigen.

Men hoeft geen dure en lastig te hanteren tafeltoestellen mee te nemen, het aanschaffen van kostbare boeken is overbodig, terwijl men evenmin is aangewezen op prijzige lessen van leeraren.

Een lapje Wonderweefstof, een naald en een paar knotjes Ramowol nemen niet veel ruimte in beslag en het werkt vlug en prettig.

Men kan Wonderweven als men een naald in een draad kan doen en lussen kan opnemen. Eigenlijk is het niet anders dan : inslag inbrengen in de ketting, die al aanwezig is op een ondergrond, die tevens als voering dienst kan doen. De mooiste en meest kunstzinnige kettingeffecten kan men zelf bereiken door in bepaalde patronen de kettinglussen op te nemen of te laten liggen. Heel duidelijk vindt men dat geïllustreerd in werkstuk 16 van bijgaande kleurenplaat.

Er zijn drie soorten Wonderweefstof in de handel, en deze zijn te krijgen in verschillende breedten en in enkele kleuren.

De gewone Ramo Wonderweefstof is te gebruiken voor kussens, lopers, tafelkleden, theemutsen, boekomslagen, pianolopers, toetsenleggers, en zelfs kledingstukken, terwijl voor vloermatjes, lopers, tapijtjes, voetkussens, kortom, het zwaarder uitgevoerde werk de Ramo Tapijtwonderweef gebruikt moet worden.

Een derde soort is Ramoweef, en ook voor deze kwaliteit hebben we in deze cursus werkstukken ingelast. Ramoweef wordt zonder naald verwerkt, en wel zodanig dat voor de aanwezige ketting- en inslagdraden andere worden doorgetrokken in de gewenste kleur en kwaliteit, terwijl de ondergrond provisorisch is, en na voltooiïng van het werkstuk geheel wordt verwijderd.

Men houde zich aan de voorgeschreven kwaliteiten en zoveel mogelijk ook aan de opgegeven kleuren. De afwerking wordt door ons met enkele woorden aangegeven. Veel wordt hierbij evenwel overgelaten aan de smaak en vingervaardigheid van de werkster zelf.

Na deze korte inleiding en herhaling, die wij voor de eerste les in het nieuwe jaar van belang achtten, kunnen wij overgaan tot het bespreken van de afgebeelde werkstukken, en wel de eerste drie in deze en de overige in de volgende aflevering.

WERKSTUKKEN

14. Voetkussen

Benodigd materiaal : ± ½ meter Ramo Tapijtwonderweef van 145 cm breedte, Ramo Smyrnawol (de dikke kwaliteit) kleuren 10 en 6. Ramo Weefwol, de kleuren 9 en 11, en 1 Ramo Tapijtwonderweefnaald van 40 cm lengte.

Werkwijze : Uit de stof knipt men zes gelijkzijdige driehoeken, waarvan de zijden 37½ cm lang zijn. Men werkt deze driehoeken alle in hetzelfde patroon op, en wel als volgt : (in de top van de driehoek te beginnen) 18 ingeslagen van Weefwol 9, 1 inslag van Smyrna-wol 6, dubbele draad met noppen, 2 inslagen van Smyrnawol 10, 1 van Weefwol 9, 4 van 11, 1 dubbele draad 10 met noppen, 2 dr 9, 1 dr 11, 1 dr 6, 1 dr 11, 3 dr 6, 1 dubb. dr 10 met noppen, 12 dr 6.

Afwerking : Men zet de driehoeken volgens de plaat aan elkaar, en maakt de achterkant van het kussenzakje van peau-de-pêche. De naad werkt men weg met een dubbele draad Smyrnawol 6, die men er

met noppen opnaait.

Opmerking: Noppen worden verkregen door het aantal inslagdraden voor de betreffende inslag te verdubbelen, voor elke nop een lus over te slaan en met de hand de draden zo ver op te trekken, dat er een nop van de gewenste grootte ontstaat.

Men houde er vooral rekening mee, dat men de draden voor de noppeninslagen een flink stuk langer neemt, en wel naar gelang van de lengte van de inslag, de grootte en het aantal der noppen.

15. Boekomslag

Wie zou er niet graag een fleurige boekomslag maken om de tere bandjes van haar nieuwe boeken tijdens het lezen te beschermen? Ook als niet te kostbaar cadeautje zou het een goed idee zijn er een vriendin mee te verrassen. Zèlf gemaakt van Wonderweef!

Materiaal: ± ½ m Ramo Wonderweefstof van 35 cm breedte; Kunstwol Ramo 50, kleuren 161, 163 en 155; Ramo Jumperzijde, kleur 160; Ramo Weefwol, kleur 11; 1 Ramo Wonderweefnaald van 40 cm lengte.

Werkwijze: Men tekent aan de hand van onderstaande beschrijving met blauw contékrijt het patroon nauwkeurig op de stof, waarna men kan beginnen te werken volgens onderstaande opgave.

Opmerking vooraf: Men heeft hier te doen met een patroon, waarin twee kleuren in één inslag komen. Wij hebben deze techniek besproken in de tweede les (blz. 676, 1937), doch zullen haar in 't kort even herhalen. (Techniek h.). De tweekleuren-inslagen worden aangeduid met een x. Wij hebben er al eerder op gewezen, dat, wil men een goed gevuld patroon krijgen, het bij de dunnere garens aanbeveling verdient, de draad enkele keren dubbel te nemen. De dikkere garens kunnen b.v. een keer dubbel genomen worden. Men kan dit zelf bepalen naar eigen oordeel. Wel moet men er om denken, dat te dikke inslagen de kettingdraden kunnen doen knappen terwijl te dunne inslagen de stof niet voldoende dekken.

Bij de inslagen, die men nu in twee kleuren moet maken, legt men de twee draden van de gewenste kleuren met de lussen in elkaar, zodat er als 't ware één dubbele draad gevormd wordt, gedeeltelijk van de ene en gedeeltelijk van de andere kleur. Men trekt deze draad in tot de scheiding der kleuren op de plaats komt, die in het patroon met contékrijt is aangegeven.

Patroon: Voor de overslag weeft men 14 inslagen in kleur 155; de eerste inslag daarna weeft men van 155 en 163 samen; vervolgens: 1 inslag 160/11 x; 1 inslag 161; 1 insl. 160; 2 insl. 160/163 x; 3 insl. 155/163 x; 1 insl. 11/163 x; 2 insl. 155/163 x; 2 insl. 160/163 x; 1 insl. 163; 1 insl. 11; 2 insl. 163; 2 insl. 163/160 x; *2 insl. 163/160 x en 155 samen; 1 insl. 11/160 x en 155; 2 insl. 163/160 x en 155; 2 inslagen 163/160 x; 2 insl. 163/155; 1 insl. 11/155 x; 2 insl. 163/155 x; 2 insl. 160/163 x.

Nu vanaf * een maal herhalen. Verder; 1 insl. 160; 1 insl. 161; 1 insl. 160/11 x; 1 insl. 163 en 155 samen in één rij; 3 insl. 155.

Nu is men op de helft van het omslag. De andere helft wordt evenzo gewerkt, doch daar plaatst men het patroon aan de tegenovergestelde kant.

Afwerking: De boekomslag wordt gevoerd met peau-de-pêche, waarna 5 cm overslag wordt teruggeslagen en vastgenaaid.

16. Voetkussen

Wil men zich liever nog niet wagen aan het kussen No. 14, dan heeft men in dit kussen een dankbaar model, waarvan de techniek verrassend eenvoudig en het effect buitengewoon aardig is. Deze techniek hebben wij destijds in les 3 behandeld (techniek L, blz. 770, 1937), en is in het kort, aldus: Men weeft de ondergrond in techniek a, d.w.z., men laat de inslagen onder alle kettinglussen doorloopen, zodat een gewoon recht weefsel ontstaat. De diagonaaldraden worden daaroverheen geweven, door de schuin achter elkaar liggende lussen van het grondweefsel, beurtelings op en onder die lussen.

Benodigd materiaal voor dit werkstuk: ± ½ m Ramo Tapijtwonderweef van 70 cm breedte; Ramo Weefwol, kleuren 3 en 12; 1 Tapijtwonderweefnaald van 60 cm lengte.

Werkwijze: Men knipt de stof op 50 x 50cm en weeft de gehele lap met kleur 3 in techniek a (zie hiervóór). Vervolgens weeft men het patroon in de andere kleur op dit grondweefsel, zoals hierboven uiteengezet.

Afwerking: De onderkant van het kussen is van peau-de-pêche, van welke stof men ook een opstaande rand maakt van plm. 6 cm. Van kleur 6 draait men een koord, dat men als afwerking om de rand van het kussen zet.

Wij wensen onze lezeressen veel genoegen met deze modellen, waarbij er zeer zeker één is, waarop zij haar krachten eens willen proberen.

Men late zich niet afschrikken door kleine moeilijkheden, waarvoor men misschien komt te staan, en die wellicht op een eenvoudige wijze tot 'n oplossing gebracht kunnen worden.

Alle vragen, die naar aanleiding van deze cursus binnenkomen, worden persoonlijk behandeld.

MOEDER

Moeder, 'k meende ver van U te staan,
'k Dreef U uit mijn innigste gedachten —
'k Ben in storm en regenzware nachten
Droef den weg van eenzaamheid gegaan.

Moeder, nooit wilde ik Uw stem verstaan,
Hoewel alles in mij lag te wachten, —
Nimmer kwam ik tot U met mijn klachten
En in weemoed is mijn jeugd vergaan.

Och hadt ge dat eene woord gefluisterd,
Zeker was ik dan tot U gekomen
Als een arme, die nòg armer vindt.

'k Weet om mij werd Uw gezicht verduisterd, —
Aldoor bleef het in Uw diepste droomen
Me eens te vinden als Uw dierste kind.

F. LASSCHE

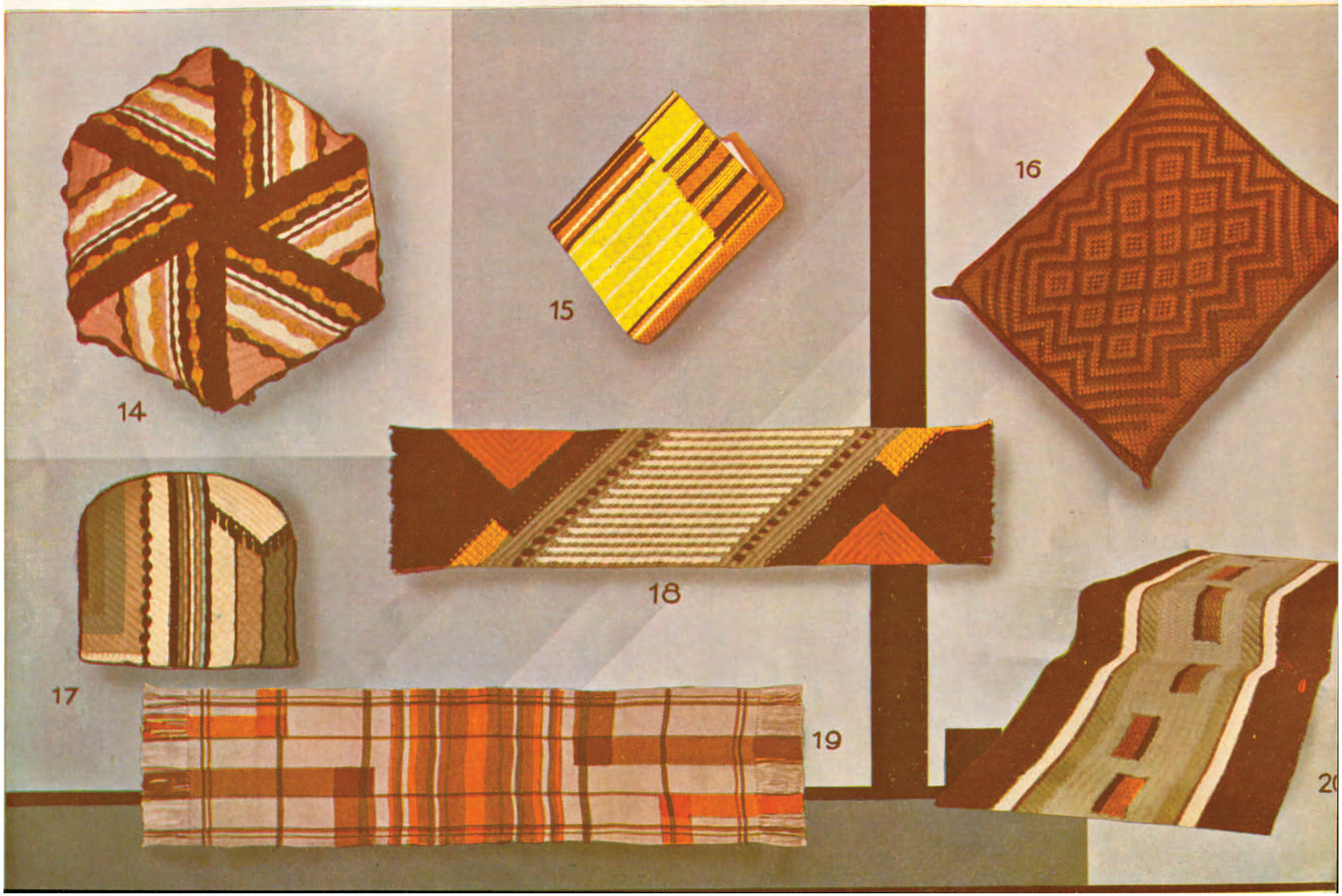
14
15
16
17
18
19

BRUGGE EN HAAR TWEE DOCHTERS

Brugge

Wie ,,Brugge" zegt, voelt in zich opwellen allerlei herinneringen, niet enkel uit lang voorbije jaren, maar ook uit de laatste eeuw. Toch, wie Brugge bezoekt, moet zich met zijn gedachten meest verplaatsen in die tijd, die reeds eeuwen achter ons ligt, maar die hier niet enkel tot ons spreekt uit oude, vergeelde geschiedboeken, die hier in dit oude stadje klaar voor ons bewustzijn leeft.

En wie heeft nooit Brugge bezocht?

Niet die toeristen, die enkel uitgaan en buitenlandsche reizen maken om te genieten, waaronder ze dan verstaan fijn dineeren, extra-drinken en pretmaken, zulken voelen zich in dit antieke, stille plaatsje niet thuis. Maar wie bewonderend stilstaan kan voor een oud geveltje, wie heerlijk kan

Brugge. Dijver met toren van de Onze Vrouwe Kerk

Kantklossen op straat te Brugge

staan mijmeren aan een leuk grachtje, wie oog heeft voor het schoone in de schilderkunst, moet naar Brugge gaan.

Dadelijk al, als men de stad binnenkomt, bemerkt men het, dat men op *historische bodem* is. Wel doen de fabrieken en tuinderijen aan de buitenkant der stad wat modern aan, maar zoodra ziet ge niet de overblijfsels van een paar oude poorten, of het nieuwerwetsche moet wijken voor wat was in 't verleden. Die *oude poort* zegt u, dat Brugge vroeger een versterkte stad moet zijn geweest, met wallen, grachten en muren.

Algemeen bekend is het, dat Brugge vroeger een der grootste *handelssteden* van Vlaanderen was, een stad, waar de vlaggen van alle handeldrijvende natiën wapperden, waar pakhuizen en handelskantoren verrezen, vooral ook bloeiend door de wolhandel met Engeland.

't Was ook prachtig gelegen. Van zee uit voer men door het goed-bevaarbare *Zwin*, dat door een zijtak, de Reie, in verbinding met Brugge stond. Maar ziet, in de 16e eeuw verzandt het Zwin, en dit is wel de voornaamste oorzaak van Brugge's verval, dat ook haar dochters, de voorhavens Sluis en Sint-Anna ter Muiden, mee ten ondergang voert, zoodat ook deze twee in Zeeland gelegen stadjes nu „villes mortes", doode steden, geworden zijn.

Wel had men (in 1546) een plan, van Brugge uit een kanaal te graven naar de kust, om tusschen Heist en Knocke een kunstmatige haven te vormen. Maar dit plan is niet uitgevoerd. Eerst in 't begin van deze eeuw heeft Brugge weer verbinding met de zee gekregen door het *kanaal naar Zeebrugge* (1902), maar 'k vermoed, dat het de oude rol wel nooit meer spelen zal sedert de groote bloei van Antwerpen's haven.

Verschillende overblijfsels van dit zooeven genoemde water de *Reie* en van de vroegere haven vindt men nog terug in de vele grachten. Zoo heerlijk stil en rustig kan het daar zijn aan het water, ver weg van tramgebel, autogetoeter en menschenbeweeg. Daar moet men even stil staan of gaan zitten op een bank.

Zacht schuifelt een bootje door het water, en de vreemdeling kan varend genieten van de schoonheid van Brugge's waterwegen, waarlangs de oude huizen met trapgeveltjes stil staan te droomen, ijdel zich spiegelend in 't rimpellooze water. Prachtige vergezichten heeft men van hieruit. Nu eens verheft zich boven huizen en boomen de gekroonde Halletoren (Belfort, of de oude fijne spits van de toren der Onze Lieve Vrouwekerk, de mooiste van Brugge. Dan weer ziet ge verscheidene torens van de zooveel andere kerken die hier zijn, zich afteekenen tegen het luchteblauw. Weer op een andere plaats ziet ge door de boog van een brugje als in een gewelf statig een paar zwanen drijven. Of op de straat, voor het raam der armelijke woning, zitten een paar vrouwen te *kantklossen*, zoo vlug de vingers bewegend, dat ge niet begrijpt, hoe uit dit vingergedraai die prachtige kant te voorschijn kan komen. Als levende reclame noodigen ze dan ook ieder, die er langs komt en natuurlijk dan ook even blijft kijken, uit voor zooveel franc per meter een stukje mee te nemen. En dat men deze kunst in Brugge verstaat, 'k bedoel niet de kunst van verkoopen, maar van 't vervaardigen, daarvan kunt ge u overtuigen, als ge het *Gruuthuis* bezoekt, waar vroeger de kastelein van Brugge woonde, nu als museum ingericht. Behalve de verzameling

wapens, meubels, porselein en andere geschiedkundige merkwaardigheden, is 't vooral voor dames de moeite waard, de kostbare verzameling kant te bezoeken, verschillende soorten uit alle tijden, sommige zoo ragfijn, dat we ons verwonderen moeten over zooveel vrouwenvingerlijke vaardigheid.

Vlakbij dit Paleis van de Heeren van Gruuthuse staat de kerk, die ik zooeven al noemde, de *Onze Lieve Vrouwekerk*, een der oudste van Brugge, reeds ± 875 gebouwd. Tal van schilderijen hangen aan muren en pilaren, prachtig snijwerk verfraaien preekstoel en biechtstoelen, terwijl in een zijkapel de kunstig bewerkte praalgraven van Karel den Stouten en zijn dochter Maria van Bourgondië te bewonderen zijn. En hoog boven dit gotisch godshuis uit verheft de slanke toren zijn fijne spits ruim 120 M. ten hemel.

Verlaten we de kerk, dan loopen we vlak op het standbeeld van den bekenden Vlaamschen dichter *Guido Gezelle*. Een paar jaar geleden (1930), toen men zijn honderdjarige geboortedag herdacht, heeft men het hier in de schaduw dezer grootsche kathedraal opgericht. Tijdens zijn leven verguisd en miskend, heeft het dankbare nageslacht dezen eenvoudigen priester-dichter willen eeren. Zijn geboortehuis, aan de andere kant van de stad gelegen, is nu ingericht als museum, een Gezellemuseum. Waar in 1930 in ieder tijdschrift en dagblad uitvoerig over hem geschreven is, wil ik hem nu met rust laten.

Waar ik bij het noemen van de naam Gezelle onwillekeurig denk aan de tegenstelling Vlaamsch-Fransch, moet ik nog even wijzen op een ander monument. Op de markt, waar 80 M. hoog de *Halletoren* oprijst, vroeger met een spits (door de bliksem vernield), nu met een sierlijke kroonlijst, voorzien van een beroemd carillon, dat zich ieder kwartier laat hooren, staat een bronzen standbeeld van *Jan Breidel en Pieter de Coninc*, de helden van 1302, uit Conscience's boek „De Leeuw van Vlaanderen" welbekend. Aan het hoofd van de opstandige Bruggelingen richtten ze een vreeselijke slachting aan onder de Franschen, en dit oproer, „de Brugsche metten", was een voorspel van de enkele weken later geleverde slag bij Kortrijk, de Gulden-Sporenslag.

Van de Markt slaan we even een zijstraat in om een bezoek te brengen aan de Kapel van *'t Heilige Bloed*, ook een der bezienswaardigheden van Brugge. Volgens de geschiedenis bracht een Graaf van Vlaanderen tijdens de Kruistochten uit Jeruzalem een paar druppels bloed mee van den Heere Jezus, welk bloed hier als reliquie vereerd wordt. In Mei houdt de wereldvermaarde H. Bloedprocessie telken jare haar gewone omgang door de stad. Duizenden geloovige Katholieken komen dan hierheen om het dierbare Christusbloed te vereeren.

Wie in Brugge komt, vergeet natuurlijk ook niet het *Begijnhof* te bezoeken, een schilderachtig plekje, waar ook haast altijd schilders te vinden zijn.

Rond een grasveld staan de eenvoudige witgekalkte huisjes der begijntjes, en we denken ons hier terug in de Middeleeuwen, wanneer we de witgehuifde maagden haar huisjes zien uitkomen om langs de smalle paadjes over het grasveld naar 't kleine kerkje haar godsdienstplichten waar te nemen.

Zouden de beroemde schilders *Hans Memlinc* en *Jan van Eyck*, die hier hun musea hebben, voor hun teere engelen-

Standbeeld van Guido Gezelle te Brugge

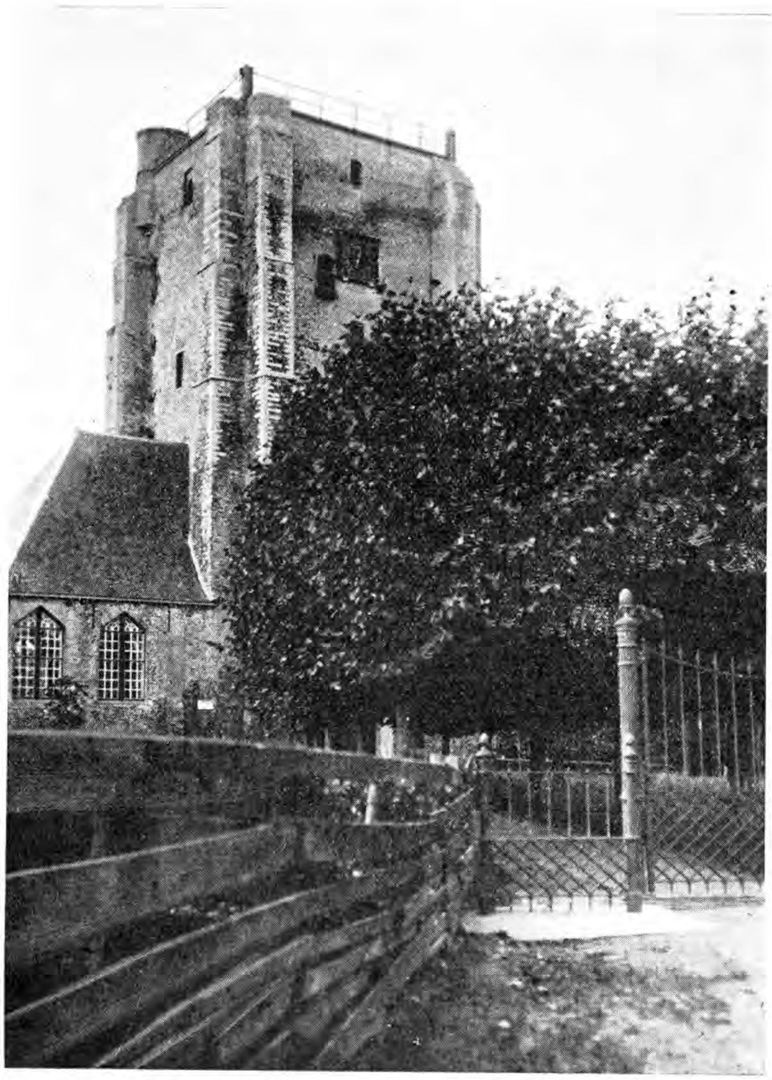

Ned. Herv. Kerk te St. Anna ter Muiden (vroeger voorhaven van Brugge)

en vrouwenfiguren misschien deze begijntjes ten voorbeeld hebben gehad?

De oudheidminnende toerist, die Brugge wil bezoeken, kan dit alles dus hier bewonderend aanschouwen. Al dit, maar nog veel meer tevens, want bij een — herhaald — bezoek aan dit oude stadje heb ik slechts neergeschreven, wat me het meest typeerde, wat het diepst indruk op me gemaakt had, wat me op dat oogenblik het meest bezienswaardig voorkwam. Maar — over de smaak valt niet te twisten, een ander ziet de dingen weer anders; toch ben ik ervan overtuigd, dat een bezoek aan Brugge niet gauw vergeten zal worden.

En nu over St.-Anna ter Muiden, Brugge's oudste dochter.

Sint-Anna ter Muiden

Waar de moederstad Brugge van een machtige koopstad vervallen is tot een stil, antiek stadje, kan helaas van haar dochters niet anders gezegd worden: ook bij deze, n.l. St.-Anna ter Muiden en Sluis, is het „een doode boel" geworden, en slechts enkele grootsche bouwwerken, oude gevel-

tjes of uitgestrekte wallen wijzen op vroegere glorie.

Laten we nu de oudste dochter St. Anna ter Muiden eerst een bezoek brengen; daarna gaan we naar het iets jongere Sluis.

Wie dit kleine plaatsje bezoekt, kan zich haast niet voorstellen, dat hier eens, eeuwen terug, voorspoed en welvaart op handelsgebied was. Vlak bij de Belgische grens ligt het, en wie vanuit Zeeuwsch-Vlaanderen een bezoek wil brengen aan de bekende Belgische badplaatsen Knocke, Ostende, rijdt er langs. Iets terzij van de weg loopt de dorpsstraat — of moet ik zeggen de hoofdstraat der stad? — het eenige straatje, dat er is. 'k Heb de woningen niet geteld, maar een schatting van twintig is nog al aan de hooge kant, als ik me goed herinner. Men zou er voorbijtrekken zonder het op te merken, of met de nietszeggende, ietwat minachtend klinkende opmerking: „Zeker 't een of ander gehuchtje!"

Ongemerkt haast zou men het voorbijrijden, als niet hoog boven de eenvoudige huisjes en hoogopschietende boomen een oud brok *toren* uitstak. Die massale vierkante toren zegt al direct: Dit is een plaats met een geschiedenis, zulk een toren bouwt men niet in een nietig dorpje, maar is een overblijfsel van vergane grootheid. Dit groote vierkante monument laat in zijn logge uitgestrektheid zien, dat het vroeger nog veel hooger moet geweest zijn met een spitse toren, die hoog boven de wereld uit ten hemel wees, zooals ook de plompe torens van de Groote Kerk te Veere en de Monsterkerk te Zierikzee maar kleine beginselen zijn van wat ze eens waren of hadden moeten worden.

Deze oude toren dateert uit de 13de eeuw, en staande aan de voet, denken we onwillekeurig met eenige variatie aan Napoleons gevleugeld woord, dat eeuwen op ons neerzien.

In die 13de eeuw kreeg Muiden of Mude stadsrechten (1241); voordien bestond het dus ook al. Geen wonder, de groote handel op Brugge door het *Zwin* moest langs deze Mude (= waarschijnlijk: mond) gaan en dat ging niet zonder dat het erzelf ook van profiteerde. En las ik niet ergens, dat Brugge in de 10e eeuw de voornaamste handelsstad der wereld was? Laat hier een flinke portie overdrijving bij zijn, 't is toch geen wonder dat de voorhaven mee bloeit door de welvaart van de moederstad. Trouwens, die oude toren, die we maar niet verlaten kunnen, zegt het immers! Want in welk onbeteekenend dorpje is zooiets te vinden?

En nu is 't bovenste stuk er nogal af en in de laatste jaren heeft men er een soort plat dak met balustrade omheen gemaakt, vanwaar men een prachtig uitzicht heeft op westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen en tot ver in België.

In die bloeitijd, toen hier het Zwin nog de waterweg naar Brugge was, behoorde die toren bij een groote kathedraal (het kerkje, dat er nu bijstaat, is van later tijd, van ± 1650). De schutsvrouw der kerk was de *H. Anna*, de moeder van Maria, die na twintigjarig kinderloos huwelijk tenslotte op het vurig bidden geboren was. Haar feestdag had ze op 26 Juli. Indrukwekkende processies werden gehouden, ook wel haar ter eere, van alle kanten stroomden de pelgrims toe om in devote bedevaartsstemming hier in Muiden St. Anna te komen vereeren en haar hulp in te roepen, evenals dat op zee de in nood verkeerende schepelingen deden.

Er was hier zelfs een gilde van de „damwasschers", die de steigers en dammen moesten schoonhouden, waar de bedevaartgangers met hun schepen aanlegden, zoodat geen wier en slijk hen al te vroeg deed neerknielen op minder gewenschte en ook minder-heilige plaatsen.

Hoe is nu alle grootheid vergaan! *Het Zwin is verzand*, en waar eens de groote koopvaarders met bolle zeilen hun koers richtten naar 't rijke Brugge of vandaar uit zeewaarts stevenden, liggen nu vruchtbare akkers. Van 't Zwin is haast niets meer over, steeds ondieper werd het (in 1648 voor de scheepvaart gesloten), tot men het langzamerhand stuk voor stuk heeft ingepolderd. Van St. Anna ter Muiden varen geen schepen meer weg, noch koersen ze er heen! Zelfs heeft het, zooals Veere b.v., geen klein, ondiep haventje overgehouden, 't is een nietig landbouwdorpje geworden.

Vroeger was 't nog een zelfstandige gemeente en de foto toont u nog het voormalige gemeentehuis met een klein torentje (± 1650 gebouwd).

Maar ook met betrekking hierop moet ik in de verleden tijd spreken, want sinds 1880 is St. Anna (zoo wordt het in de volksmond meestal genoemd) met Sluis vereenigd en staat het stadhuis verlaten.

Ook de school is gesloten — naar het bouwvallig gebouw te zien, geloof ik niet, dat het te vroeg was — en de enkele kinderen, die hier wonen, drinken in Sluis uit de beker der wetenschap.

Volledigheidshalve wil ik nog even opmerken, dat niet enkel de achteruitgang van Brugge en de dichtslibbing van het Zwin de oorzaken geweest zijn van Muiders verval. Ook de *oorlog* heeft hier schuld aan, vooral de 80-jarige oorlog met Spanje. Herhaaldelijk werd het beschoten en geplunderd door vijandelijke benden, aan wie de inwoners soms ook inkwartiering moesten geven, met al de droeve gevolgen, daaraan verbonden. 't Is ook vaak gebeurd, dat de bewoners de stad verlieten om door de vlucht aan allerlei ellende te ontkomen. Dan heeft hier ook de Hervorming haar gezegende intocht gedaan, maar als Parma in 1587 Sluis en ook St. Anna verovert, wordt de Roomsche eeredienst hersteld, wat weer een uittocht tengevolge heeft.

Tenslotte nog iets over het *wapen*, dat boven de ingang van het gemeentehuis hangt en dat ook te vinden is op de oude pomp, die daar zoo leuk staat te droomen midden op het dorpspleintje, waarop de eenige straat uitloopt. Dit wapen vertoont een schild, hangend aan de hals van een griffioen of grijpvogel, een denkbeeldig dier met arendskop en -vleugels en het lichaam van een leeuw. Op dit schild zien we een anker, het beeld van de scheepvaart, aan weerskanten voorzien van een ster (sommige afbeeldingen geven een zon) en een halve maan, hemellichten, die vroeger op zee aan de schepelingen de weg wezen.

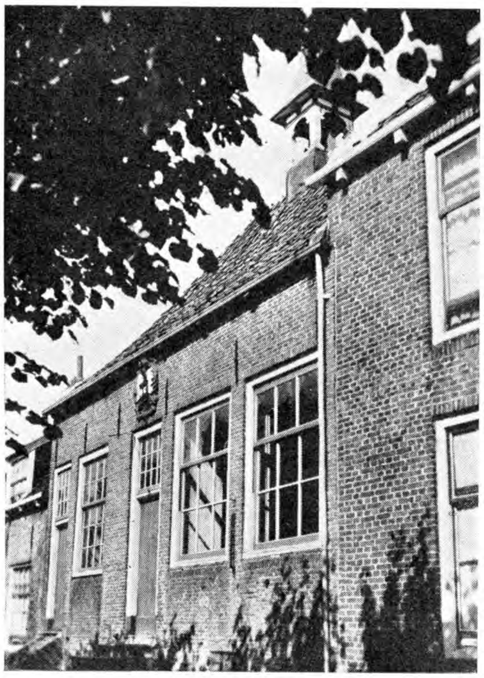

Gemeentehuis St. Anna ter Muiden

Aan deze halve maan op het wapen zijn enkele overleveringen verbonden.

De kooplieden uit Mude zouden n.l. aan de Turken eens een dienst bewezen hebben en daarom in Turkije steeds gastvrij ontvangen zijn en allerlei voorrechten gekregen hebben, waarbij ook dit was, dat ze vergunning kregen een halve maan in hun wapen te voeren.

Volgens een andere lezing zouden de visschers eens uitgaan ter vischvangst. Daar zien ze in de verte een vreemd schip naderen, dat een ondraaglijke stank verspreidt, terwijl een menigte pestvogels er omheen vliegen: met pest besmet dus. Bang voor deze vreeselijke ziekte, wenden ze het roer, en zonder ook maar getracht te hebben iets te vangen, vallen ze de haven weer binnen, gevolgd door het schip, terwijl in Mude het wondere gerucht rondgaat als een loopend vuurtje. De schout tracht vergeefs van het bordes van het raadhuis de opgewonden Mudenaars te kalmeeren. Daar komt de pastoor naar buiten. Onverschrokken besluit hij zich aan boord van het besmette vaartuig te begeven om door godvruchtig gebed te trachten de ziekte af te wenden. En zijn plan gelukt. De zieken aan boord genezen van de vreeselijke kwaal en niemand uit St.-Anna heeft door besmetting de pest gekregen.

Het vaartuig bleek een Turksch kaperschip te zijn. Uit dankbaarheid gaf de kapitein een vlag met een halve maan, het Turksche embleem, aan den dapperen pastoor.

Tot zoover deze verhalen. Of ze waarheid bevatten durf ik niet beweren. Wel werd er met de Turken handel gedreven, in Brugge was b.v. een huis der Turken. 't Is echter ook mogelijk, dat we achter deze halve maan niets bijzonders moeten zoeken, maar dat het wapen verklaard

Stadhuis te Sluis

moet worden, zooals ik aldus las: „Mude, de ankerplaats, werwaarts men de koers richtte op maan en sterren, verlaat zich rustig op zijn krachtvollen beschermer, wiens borst het draagt, wiens vleugelen het overschaduwen, wiens open oog het bewaakt, wiens geduchte klauwen er voor strijden. Die daar wonen en daar binnen stevenen, worden beveiligd en verdedigd als door den Vorst aller dieren."

Sluis

Het zullen er waarschijnlijk maar weinigen zijn in ons land, die *Sluis* gezien hebben. Vooral in vroeger jaren, toen Zeeland nog geen spoorweg had, gold een reis naar deze provincie als een heele prestatie; immers, is „een Zeeuwsche reis" niet synoniem geworden met een heel moeilijke, verre reis?

Nu gaat het beter, hoewel het niet te ontkennen valt, dat Zeeland altijd nog voor afgelegen geldt en het inderdaad ook wel eenigszins is. En was het dan nog een plaats in Zuid-Beveland of Walcheren, aan de „lijn" gelegen, maar nu moeten we

Standbeeld van Van Dale te Sluis

nog zoo ver weg in deze afgelegen provincie. Om Sluis te bezoeken moeten we dan nog de Schelde over naar „'t Overjordaansche", zooals Zeeuwsch-Vlaanderen wel genoemd wordt, en dan dicht bij de Belgische grens, daar is het te vinden. Geen wonder, dat er ook veel Zeeuwen zijn, die dit Zeeuwsche stadje nooit met een bezoek vereerd hebben.

Toch is dit wel de moeite waard, vooral voor wie iets gevoelt voor oude geschiedenis, want in dit stille plaatsje van 2 á 3000 inwoners hooren we het verleden spreken.

Iets minder oud dan St.-Anna ter Muiden (in 1280 kreeg Sluis stadsrechten), is het ook iets later tot bloei gekomen, en kan dan ook wel Brugge's jongste dochter genoemd worden. Evenals haar oudere zuster aan het Zwin, profiteerde het van de groote handelsbloei van Brugge, welker schepen hier passeerden of ook wel *de haven* binnenliepen; het ontving dan ook veel tolgeld. Deze haven van Sluis was reeds in de 13e eeuw beroemd, was zoo groot, dat ze meer dan 500 schepen tegelijk kon bevatten. En deze groote haven lag daar niet ongebruikt, want 'k las ergens, dat er in 't jaar 1469 150 schepen tegelijk in lagen, Nederlandsche, maar ook Engelsche, en uit de Oostzee, uit Spanje en Frankrijk, zoodat er verschillende vlaggen vroolijk wapperden. Niet altijd was het „pays en vree" tusschen deze schepelingen van verschillende nationaliteiten, want we lezen ook wel van vechtpartijen en oproeren, waarbij eens zelfs 40 Oosterlingen het leven lieten.

Evenmin heerschte er altijd „vrede en aangename rust" tusschen Sluis en Brugge, de moederstad, of tusschen de twee handelszusters aan het Zwin. Groot was vaak de naijver op elkaars welvaart en bloei, die men wederkeerig zocht te verminderen, niet altijd door rechtvaardige middelen.

Waar Mude veel pik- en vischhandel had en het recht (met uitsluiting van Sluis) om ankers en kabels te verkoopen, was Sluis de stapelplaats van wijnen, had het bloeiende zoutziederijen en haringvisscherij.

In die bloeitijd (14e, 15e eeuw) was Sluis dan ook veel grooter, niet slechts wat het aantal inwoners betreft, maar ook de *oppervlakte* der stad. Toen moet Sluis wel 20.000 inwoners gehad hebben, de gids in het Stadhuis vertelde zelfs van 30.000, dus tien maal zooveel als thans. En dat toen de stad veel uitgestrekter was dan nu, is al spoedig te zien, als men een blik slaat op de wallen er omheen. Wil men over deze *wallen* de stad rondwandelen, dan kan men wel op een uurtje rekenen, maar dan ziet men ook duidelijk, hoe groot Sluis eertijds moet geweest zijn, toen heel deze ruimte volgebouwd was, wat nu slechts met een klein gedeelte het geval is. Nu liggen er tuintjes of grazen er koeien, waar eertijds huizen stonden, terwijl men op sommige plaatsen de wal tot plantsoen heeft herschapen. Dit is o.a. het geval bij de plaats, waar in 1924 het borstbeeld is onthuld van den bekenden geschiedschrijver J. H. van Dale, tevens archivaris van Sluis, den man van het bekende woordenboek der Nederlandsche taal. Met het gezicht naar de stad, welker archieven hij bestudeerde, waar hij de jeugd onderwees, heeft het nageslacht hem hier een monument waardig geacht.

De foto laat een overblijfsel zien van een der vroegere poorten in deze wallen, toen Sluis nog een sterke *vesting* was, een gewichtige grensvesting zelfs, de sleutel

van Zeeland, met een sterk kasteel (1385 gebouwd), dat later zoo vervallen is, dat het ruim een eeuw geleden, toen het in de Fransche tijd nog eens half tot puin geschoten was, is afgebroken.

In de Vaderlandsche geschiedenis komt de naam Sluis dan ook herhaaldelijk voor als stad van beteekenis.

Na de val van Antwerpen verovert Parma het (1587), terwijl Maurits het in 1604 weer weet te heroveren : wel een bewijs, dat het de moeite waard was er een krijgstocht voor over te hebben.

Vanaf de wallen is ons oog gevestigd op het *Stadhuis*, een der merkwaardigste gebouwen uit ons land, een mooi voorbeeld van Vlaamsche bouwstijl, met een toren of belfort, omringd door vier hoektorentjes. Een bezoek aan 't Stadhuis is inderdaad interessant. In de vestibule zien we een wit marmeren beeld van Van Dale en in de oude, nu gerestaureerde raadzaal voelen we ons een oogenblik als in de middeleeuwen teruggekeerd.

Dan wordt ons de kelderdeur ontsloten en we gaan binnen. Enkele oude steenen met opschriften en lofwerk liggen hier opgestapeld. Ook staat hier de pijnbank, nu gelukkig op nonactiviteit gesteld, vroeger helaas ook wel gebruikt. Dan zaten de gevangenen daar in een kleine aparte afdeeling van de kelder, die men slechts bukkend door een lage deur kan bereiken, in het donker, want een venster of lichtspleet is nergens te zien. Als de gids niet zoo'n vriendelijk man was, zouden we voor de akelige ruimte terughuiveren evenals dat kleine meisje, dat het te griezelig vond dit sombere hokje te betreden en zich schuw tegen moeder aandrukte. Maar nu ons welwillend een kaarsje ontstoken wordt, wagen we het deze enge cel binnen te gaan, om ons een voorstelling te kunnen vormen van de voormalige celstraf. Een zware ketting, vastgeklonken in de celvloer, moest de toch al moeilijke ontvluchting onmogelijk maken.

We herademen, als we weer buiten komen.

Nu nog even naar de *oudheidskamer* of

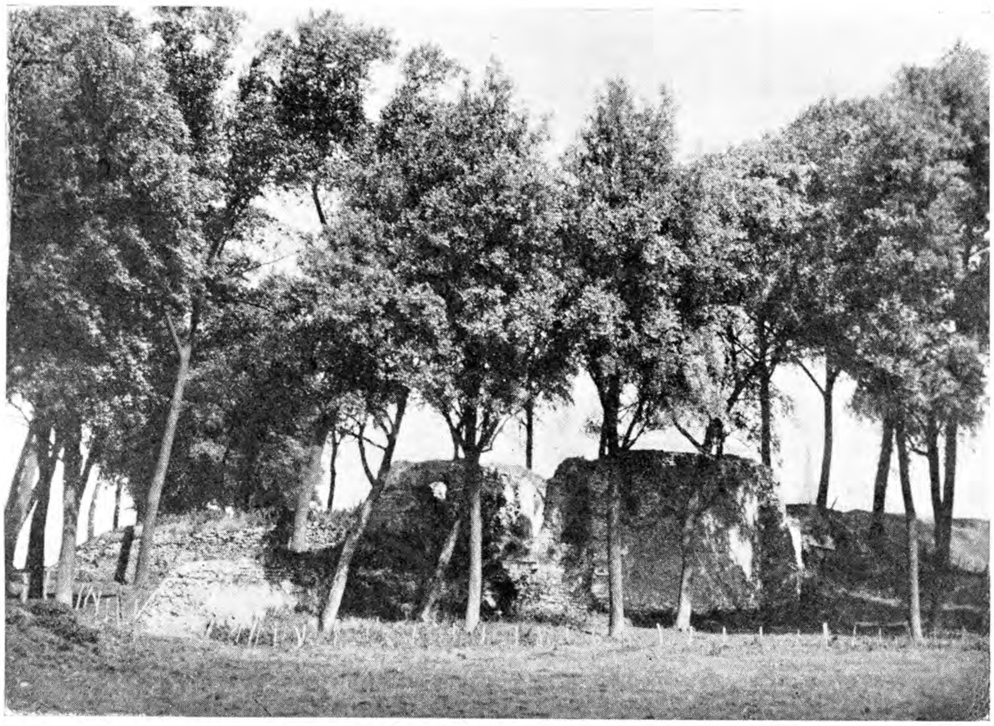

Sluis — Ruïne op de wallen

het Museum, hier in 't stadhuis ondergebracht. Oude kaarten hangen er langs de muur en op een ervan zien we de grootte van Sluis in bloeiende tijden: wat een verschil met nu, als de geleider ons aanwijst welk deel — zoo klein — nu nog bewoond wordt. In glazen kasten liggen oude charters van de stad Sluis, handteekeningen van beroemde mannen (Maurits, Cats, Lodewijk Napoleon, enz.) en een afdeeling met enkel werken van Van Dale, die heel wat geschreven heeft, zoowel schoolboekjes als werken over Zeeuwsche oudheden.

En dan is er verder in dit archief een verzameling dingen, die in ieder museum te vinden is: wapens, vlaggen, munten, steenen, vul zelf maar aan.

Langs een smalle trap bereiken we de *vijf torentjes*, vanwaar we een duidelijk overzicht hebben over het Sluis van voorheen en thans. En als we verder blikken, zien we de rijke velden om ons heen, de vruchtbare polders, waar eens het Zwin stroomde, en waar nu de landman bezig is zijn oogst binnen veilige schuur te brengen. En deze blik naar beneden en naar rondom spreekt ons van achteruitgang en malaise op handelsgebied, zooals de dichter zingt:

„Mijn haven is verzand, mijn keur van praal-
[gebouwen,
Mijn hecht en sterk kasteel ligt in het stof
[vergruisd.
Mijn glorie is vergaan, mijn handel is verhuisd."

Maar ook weer van zegen en welvaart, als we die rijke landouwen vol vruchten zien.

En beneden gekomen, gaan we naar het Marktplein, want veel hebben we gezien, alleen *Jantje van Sluis nog niet*. Bijna levensgroot staat daar zijn beeld hoog aan de torenmuur, in de hand een hamer, waarmee hij elk uur als de klok zich laat hooren op een groote klokkenbel slaat.

Welke beroemdheid heeft daar in de hoogte zijn standbeeld gekregen? vraagt ge verwonderd. 't Is weer als met de halve maan uit het wapen van St.-Anna ter Muiden: waarheid en verdichting zijn hier innig verbonden, 'k weet niet in welke verhouding, evenmin of ik eerst de waarheid dan wel de fantasie moet noemen. Dit is één verklaring, zooals ook de geleider in 't Stadhuis die gaf:

In 1606 werd Sluis door de Spanjaarden aangevallen. Een deel van 't leger zou aan de Oostpoort, een ander deel aan de Zuidzijde aanvallen, echter gelijktijdig, en het slaan der klok zou het gemeenschappelijk teeken zijn. Men wacht en wacht, de klok slaat maar niet, en als men eindelijk, wachtensmoe, elkaar eens opzoekt, verwonderd over 't zonderlinge gedrag van die klok, besluit men tenslotte toch nog maar aan te vallen, ieder op eigen gelegenheid. Ondertusschen is 't echter al morgen geworden, schemerig breekt het ochtendlicht reeds door, en de zoo wonderlijk vertraagde aanval wordt afgeslagen. Wat was er met de klok gebeurd? Wel, de torenwachter had, wat wel meer gebeurde, al te diep in 't glas gekeken en had er geen zin in om het uurwerk nog te gaan opwinden, was er waarschijnlijk ook wel niet toe in staat. Daarom stuurt hij zijn neefje er op uit, die echter weinig verstand heeft van uurwerken en de klok heeft overwonden, waardoor ze heel de nacht bleef stilstaan en zich dus ook niet aan de Spanjaarden liet hooren. Heeft deze brave dronkaard, de redder van Sluis, dan geen monument verdiend?

't Wordt ook anders verteld: Bij die aanval op Sluis was er n.l. een tamboer, die zoo slim was en ook zoo kwiek, verschillende marschen, Hollandsche, Engelsche en Fransche, door elkaar heen of kort na elkaar te slaan, om zoodoende den vijand in de waan te brengen, dat wij van verschillende kanten hulp kregen.

Of deze variant: Toen Aardenburg in 1672 door de Franschen werd aangevallen, kwam er hulp uit Sluis onder bevel van Oldenburg, en om nu bij de Franschen de gedachten op te wekken, dat deze hulp groot was, liet hij voortdurend andere marschen door de straten van Aardenburg slaan.

Die handige tamboer moet dan Jantje van Sluis zijn. Wat is waarheid? Wel, waarheid is, dat het beeld er al was in 1424, dus 200 jaar voor de Spaansche aanval. Van Dale heeft het in oude stadsrekeningen gevonden (1423—'24), waar iets staat over 't snijden van een houtenen man, en waar beeldhouwer en schilder met name genoemd worden. Of men dus in Sluis ook vooruitstrevend was: twee eeuwen vóór de dappere daad van een dronken torenwachter of gevatten tamboer richt men al een gedenkteeken voor hem op!

Terloops wil ik nog even vermelden, dat hier vroeger een groot klooster der obser-

vanten was, een afdeeling van de orde der Franciscanen ; ± 1450 was gardiaan van dit klooster de beroemde redenaar Johannes *Brugman*, wiens naam en oratorisch talent nu nog wel worden genoemd in verband met de woordenrijkdom van sommige welbespraakte personen, die praten kunnen als Brugman.

't Raakt tijd, Sluis te gaan verlaten. En als we dan ook langs mooie grintdijken, geflankeerd door rijen wilgen, die deze wegen zoo schilderachtig maken, huiswaarts rijden, is het ons een blijvend genot, het grijs verleden te hebben hooren spreken. Zooals het me ook een genoegen is, deze vacantie-indrukken, vermengd met geschiedkundige herinneringen, neergeschreven te hebben.

L. VAN WALLENBURG

Het wapen van St. Anna ter Muiden

JUBILEUM

Het is nacht. Het is stil, in het stille dorpke. De laatste lichten in de huizen zijn uitgedoofd.

Alles slaapt, alles rust.

Alleen op het kamertje van Peet, den kwekeling, brandt nog licht. Hij zit aan zijn werktafel, in zijn kale jasje, dat zo oud en rafelig begint te worden, het rugvlak glimt als het lamplicht er op valt.

Peet schrijft een sollicitatiebrief. Regelmatig en flink staan de letters op het papier. Het wordt mooi, heel mooi, want van deze brief kan z'n toekomst afhankelijk zijn. Peet schrijft: Hoogachtend

P. Treeskamp

— „Gelukkig, da's weer één af. No. 750."

Het adres nog even geschreven, het couvert dichtgelikt. En dan...

Dan vouwt Peet zijn handen en bidt...

— „Heer, geef Uw zegen aan dit werk. Amen"...

Peet viert in deze nacht een jubileum, want hij stuurt zijn zevenhonderdvijftigste sollicitatiebrief in zee.

Zeven honderd vijftig maal heeft hij een brief dichtgeplakt en gesmeekt: Heere, zegen...

Soms heeft hij het vurig gesmeekt, soms opstandig, soms met gebalde vuisten, soms met een snik, soms berustend.

Altijd weer is hij teleurgesteld.

Nu is hij zover heen, dat die teleurstellingen niet meer altijd tot hem doordringen.

Hij tekent nog even in een schrift aan, de datum en de plaats waarheen hij geschreven heeft, en dan is de zaak afgelopen. Bijna is zijn eerste schrift vol, dan zal hij met een tweede beginnen.

Toch solliciteert hij bij elke vacature opnieuw. Je kunt immers nooit weten...

Hij zal misschien wel eens weer proefles mogen geven,... zooals die eene maal toen het misgelopen was.

Eenmaal zal hij toch wel een benoeming krijgen, want hij heeft immers aktes, en hij heeft 5½ jaar gewerkt voor een eigen klas, voor een grote klas.

Peet, de kwekeling, heeft een brief geschreven. „Heer, zegen..." In al die brieven zit heel wat ellende en teleurstelling verborgen. Maar Peet, die jonge man met

Peet, de kwekeling, heeft een brief gemen van 5 gulden, welke hij van een liefdadigheidsinstelling ontvangt, die jonge man, met zijn aktes en zijn werklust, met zijn 5½ jaar ervaring, hij heeft een meisje, en dat meisje zegt: „Peet, houdt moed... God zal helpen, eenmaal zal Hij ons verhoren..."

En soms gelooft Peet het, maar de tijden komen, dat er bange twijfel komt in zijn hart.

Lang geleden had de vloek Gods over de aarde geklonken... „In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten". Die vloek gold voor alle mensen. De mensheid had die vloek verdiend...

Daar zit een kwekeling in de nacht... In het zweet uws aanschijns... zult gij eten... uw brood.

Peet eet elke dag mee aan de tafel van zijn vader... hij kan dat brood zelf niet verdienen.

Die vader verdient dat brood met moeite, met zweet, en hij geeft het met een blij hart aan zijn tien kinderen... Dat wordt een magere boterham voor die kinderen.

De kwekeling eet mee van dat brood... en hij hunkert naar de tijd, dat hij zelf zijn brood zal kunnen kopen... Daarvoor schrijft hij altoos weer sollicitatiebrieven, daarvoor zet hij zich telkens weer over teleurstellingen heen, en schrijft... daarvoor werkt hij elke avond tot diep in de nacht om nog meer aktes te halen... Eenmaal... misschien zal God eenmaal zijn gebed verhoren.

Het is nacht......

Peet, de kwekeling, heeft een brief geschreven. Hij heeft in de stille nacht de brief gepost en hij is langs het kanaal gelopen......

In de nacht heeft hij bij het donkere water gestaan... de sterren hebben geglimlacht aan het donkere firmament....

En op zijn kamertje vouwt hij zijn handen en peinst... Zal hij altijd weerstand kunnen bieden aan het lokkende water?... ook wanneer hij nog vijf jaar werkloos zal blijven?...

Hij bidt: „Heer, geef mij vertrouwen, vertrouwen op U..."

Een kwekeling heeft een jubileum gevierd, een bitter jubileum...

Een kwekeling schreef een sollicitatiebrief... „Heer... zegen... Amen..."

J. TILLEMA

JOB EN ZIJN DRIE VRIENDEN

Ze kwelden daaglijks hem, die vrome vrinden,
Verstrikten hem in 't raadsel van zijn lot,
Benauwden Farizeeuwsch hem, uit te vinden
't „Waarom" van zijn ellend, 't „waarom" van [God.

Zij wisten 't wel; ze wilden Job slechts [dwingen
Toch te bekennen, dat hij 't ook wel wist;
Zij waren 't zo gewoon in Gods Raad in te [dringen;
Job, ver van God verdoold, voer in de mist.

Was hij geen zondaar, God zou hem niet dagen
Arm en melaats voor Zijnen Rechterstoel;
Hoe durfde Job 't bestaan Hem aan te klagen
En kermde niet uit een diep schuldgevoel!

Hij dorst de dag van zijn geboorte vloeken,
En hunkerde wanhopig naar de dood,
Moest God die schandtaal niet aan Hem [bezoeken?
Zijn zond' en schuld leek onvergeeflijk groot.

Hij dorst den hogen God zijn vijand noemen
Die hem tot mikpunt koos van pijl na pijl;
Hierom alleen reeds kan hem God verdoemen;
Job was verblind omtrent zijn eeuwig heil.

't Was Gods geheim: de duivel mocht hem [dorsen,
Vertreden als het koren op de vloer;
Zij hoefden 't oordeel zelfs niet op te schorsen:
Wie zag het niet, dat Job Gods toorn ervoer?

Toch hield Job vast, dat hij moest schuldloos [lijden,
Beriep zich als beklaagde op 't hoogste recht;
Zij meenden 't uitzicht dicht naar alle zijden;
God zweeg in 't al wanhopiger gevecht.

Totdat de donder losbrak: (God ging spreken.)
En Job ineénkromp onder 't hamerend woord
Dat ook zijn laatste houvast kwam stuk te [breken,
Tot, nieteling, hij den Almachtge hoort.

En stamelend belijdt: „'k Heb mij verweten
Van U te spreken woorden zonder zin;
Tot nu toe heb ik niets van U geweten;
Uw schriklijk woord leidt in Uw geheimen in

O God, vergeef, dat ik hoogmoedig waande
Bestaan te kunnen voor Uw hoog gericht.
'k Was weggebliksemd, hieldt Gij mij niet [staande.
'k Heb U gezien in Uw verblindend Licht.

Nu weet ik: alles hebt Gij mij ontnomen
Dat ik U om Uzelf slechts zoeken zou;
In 't „waarom" van mijn klagen, denken, dromen
Heb ik gezondigd; Heer, zie mijn berouw.

Jobs vrienden in het onweer zijn verstoven
Als kaf voor een orkaan; ze keren bevend weer
Als Job, nu in de stilte, God mag loven:
En smeken hem: Bid voor ons tot den Heer.

Ze durven den Almachtige niet naadren;
Zij sloegen los van al hun zekerheid,
Hun vroomheid en de zuivere leer der vaadren.
Melaatse Job voert biddend voor hen 't pleit.

Gods antwoord was geen antwoord: in de [donder
Van Zijn ontzaglijkheid was Hij het Woord,
Waarin èn klacht èn aanklacht gaan ten onder:
Zalig, die 't als de dulder Job aanhoort.

A. WAPENAAR

JOOP

Zon gooit gul licht over de groene weilanden, de lange donkere dijk en de vaart. Ze plast plezierig in de wegsloot en spiegelt zich ijdel in de glinsterschoone ruiten van de huisjes langs de dorpsstraat. Een paar musschen, op een vruchtbare plek midden op de straatweg neergestreken, kwetteren en lawaaien in de stilte van de zomermorgen. Een poes sluipt behoedzaam de wegbrug over, uit het voortuintje naar de straatweg.

Achter het huis, in de zon, is vrouw Greve bezig emmers te schuren. Ze ligt op haar knieën op het houten vlondertje en plast in het zonzilveren water. De golfjes rimpelrijen in steeds grooter kringen tot ze aan de overzijde speelsch terugdeinen tegen de donkere schoeiïng. Hun lichtedeinen wiegelt aan de geteerde planken.

Vrouw Greve spoelt langer dan gewoonlijk. Dat kun je zoo hebben, als je met je werk bezig bent en je moet steeds aan wat anders denken.

Het is ook een lastig geval, dat met Joop. Was ze niet veel te goed voor den wilden rakker geweest? Dat kwam, omdat je nooit goed wist, wat je aan hem had.

Nu eens lief en zacht voor iedereen, teer vooral voor haar, als een meisje, vocht hij soms dat hij met de rafels aan zijn goed thuiskwam. Ruw kon hij zijn onder zijn schoolkameraden, brutaal tegen haar bij de minste aanleiding. En dan, onverwachts, gebeurde er iets zooals een paar weken terug.

Joop was met een poesje thuisgekomen. 't Was rondweg een mormeldier geweest, een verwaarloosd zwervertje. Maar ze had de smeekende blik van zijn blauwe oogen niet kunnen weerstaan.

„Vooruit dan maar, as je vader het ôk goedvindt," had ze gezegd. „Maar je moe nie denke, da'k er rommel van wil hebbe, daar zorg je zelf maar voor!"

„Ja Moe, vàst!"

En voor het beest zorgen dàt had hij gedaan, zo trouw hij maar kon. Poes hield van Joop, kwam hem vaak uit school al een eind tegemoet. Ze zag er, Miekie, al heel toonbaar uit, en alles leek best te gaan, totdat... och arme!

Joop ging er al spoedig prat op, dat er geen kat in de buurt was, of Miekie dorst ze aan. Hij rekende het zich tot een persoonlijke verdienste, dat Miekie zelfs de kater van buurman Janse kon „hebbe", en die was niet mis! En dat voor zoo'n klein ding als Miekie was. Maar de buren spraken er schande van en ze hadden gelijk.

En was dat nog maar poes' eenig gebrek!

Ze bleek al spoedig erfelijk belast te zijn met kleptomanie. Ieder oogenblik kwamen de buren met klachten over kleinere en grootere diefstallen. Joop wist het zelf maar al te goed, maar hij kon geen kwaad van „zijn" poes hooren.

Deze morgen echter was buurman Janse, de brombeer, komen zeggen, dat hij schadevergoeding eischte voor de gestolen visch òf dat „die kat weg mos".

Het beest moest dan maar weg, had ze beslist. En ze had buurman beloofd er met Joop over te zullen praten. Grommend en mopperend was hij afgetrokken. Gelijk moest ze hem in haar hart wel geven, al verdacht ze hem in stilte van jalouzie.

Maar nu, op het vlondertje, lag ze te verzinnen, hoe ze het Joop zeggen moest. 't Wàs miserabel voor 'm, hij hield zoo van 't beest. Maar als zij het niet zei, deed haar man het vanavond, en dan kon je er op rekenen, dat er een pak slaag op volgde. Dan beter maar nú.

Er klakkeren klompenvoeten op het klinkerpaadje om het huis. Een stok kletst neer op de steenen, een paar wilde jongensarmen slaan om haar hals, een vroolijke jongensstem schalt op: „Dag moeder!"

Hij zoent haar dat het klapt.

„Jònge dan toch! Mot ik er in valle?"

Hij draaft al voor haar uit het keukentje in, aan iedere arm een rinkelende emmer. Ze komt achter hem en glimlacht.

Hij houdt plotseling op met fluiten.

„Moeder," zegt hij, „is Miekie d'r niet?"

Nu is het eigenlijk nog veel moeilijker dan zo pas, vindt ze.

Ze hebben samen gegeten, Joop en zij. Als ze, dadelijk na zijn hardop danken (hij dankte alleen hardop als zij samen waren, omdat haar man tegen het „gefemel" was, dat hij uit de Christelijke school had meegebracht) de borden op het aanrecht

schuift, voelt ze, hoe hij haar met verdrietige oogen volgt. Hij had het nogal kalm opgenomen zoopas, vond ze, alleen heeft hij haast niets gegeten, nou já, van zèlf.

„Toe jò, sta daar niet te treuzelen. Je zou immers bij Kees gaan vragen en bij Dick?" Ze rammelt met „de vaat".

„Moe — kijk is?"

Hij staat achter haar, poes in zijn arm, en kietelt haar onder het bekje. Het roode tongetje is net even te zien. Speelsch klauwen de pootjes om zijn hand.

„Nou?"

„Moe, laat u d'r nou maar blijve, moe! Elke keer als ze... als ze... gàpt, geef u mijn dan maar geen bóterhàm moe.

Toe moe. Ja?"

Ze laat het heete water neerspetteren uit de ketel in het afwaschkommetje en geeft geen antwoord. Ze moet nu maar even hard zijn, dat is het beste.

„Moe?"

Zijn oogen smeeken.

„Kijk is was een mooie witte pootjes ze heeft. Toé moe!"

„Jongen, het kan niet. Als je vader het hoort!"

Joop keert zich om. Hij heeft twee groote tranen op zijn wangen. Haastig veegt hij ze weg met zijn mouw.

Even later rammelt de keukendeur dicht. Driftig tikkert de klink ná, een gebroken, nijdig geluidje.

Vrouw Greve staat in het keukentje en roert nadenkend met de kwast in het zeepwater.

Het was nogal gemakkelijk om je voor je hardheid achter een ander te verschuilen. Er was de laatste tijd anders wat een gezeur in huis. Eerst dat van school. Zij was zelf van huis uit Gereformeerd en had Joop beslist naar de Christelijke school willen hebben. Haar man was „niets", en had tenslotte toegegeven, omdat die zoo fatsoenlijk was. En nu die kat weer. Verleden week had hij het beest al willen verdrinken, maar ze had hem tegengehouden.

„Denk om de jongen, Jan," had ze gesmeekt.

„Ik mot er geen ruzie om hebbe," had ie gezegd, „maar zoodra ik er weer wat over hoor, verdrink ik 'm zèlf."

En daar was het bij gebleven.

Ze hoopte nu maar, dat Joop poes bij een vriendje kon brengen. Anders moest hij er maar doorbijten. Zóó erg was het tenslotte niet. Iedereen had wel eens zoo iets, troostte ze zichzelf.

Joop slentert de straatweg over in de richting van de vaart, poes onder zijn jasje tegen zich aangedrukt. Hij heeft dit voelen aankomen, maar nu eerst voelt hij de grootte van dit verdriet.

Niemand wilde poes toch hebben, niémand. Iedereen wist het toch? Ja zeker, je moest er bij de mensen mee aankomen, dat je Miek kwijt wou!

Maar: „Als niemand 'm wil, dan zal vader 'm zèlf wel..." had moeder gezegd. Wat hielp het of hij zich suf prakkiezeerde. Niets kon helpen, niets, niéts.

Joop staat nu bij de steenen brug over de vaart. Het is of plotseling van alle kanten het verdriet over hem heenstort. Boven de wereld jaagt een ongeduldige wind een paar blinkend-witte wolken voorbij door het stralende blauw. Aan de overzijde van de vaart strekken de sappige weilanden zich uit als een groene oneindigheid

En daar middenin staat een jongentje, zijn hoofdje in de arm stijf tegen de brugleuning gedrukt, een klein hoopje ellende, dat zijn groot verdriet uitsnikt. Wat zijn onze onbelangrijke dingen in een kinderleven vaak groot!

En dan, midden in zijn narigheid en verdriet, moet Joop ineens aan meester's woorden op school denken: „God ziet je, Die kan altijd helpen."

En Joop bidt.

Stumperige zinnetjes zijn het, stamelende woorden, maar zijn niet Gods beste bidders vaak de stumperaars?

„Om Jezus wil, Amen," zegt hij er achter. Dat deed meester immers ook altijd?

En als hij, mee tot bezinning gebracht door poes, die wringt om los te komen uit de benauwde schuilplaats, om zich kijkt, voelt hij zich verlicht. Een vast besluit komt plotseling in hem op. Met poes naar huis gaan, dat doet hij niet. Als ze dan toch haar willen verdrinken, dan zal hij het zelf wel doen!

Joop is geen jongen, die lang denkt, hij dóét. Zijn gebed van zoopas is hij al haast weer vergeten.

In een paar stappen staat hij midden op de brug, drukt het katje wild tegen zich aan: „Dag poes, lieve poes!"

Dan, met een wilde zwaai, plonst het in de vaart.

Joop staat op de brug. Hij heeft zich

willen omdraaien, willen wegloopen, maar hij kàn niet. Hij moét kijken. Een groote, wilde angst staat in hem op. Dat kan niet, dat màg niet, hij zal... Miekie...!

Hij rukt aan de brughaak, zwaait de zware bamboestok over de brugleuning heen. Hij zal...

Maar hij kan de zware stok niet houden. Hij voelt zijn beenen omhooggaan. Een buiteling over de brugleuning, een plons... Achter hem klinkt een schorre schreeuw hem na. Het groene water borrelt om hem. Het suist vreemd in zijn ooren. Hij denkt aan moeder. Dan wordt alles zwart.

Als Joop wakker wordt ligt hij in de bedstee van vader en moeder. Verwonderd kijkt hij om zich heen. Moeder ziet naar hem, en haar oogen zijn vochtig.

„Jongen," zegt ze, „mijn jòngen!" Dan weet Joop opeens alles weer.

Hij kijkt moeder aan, en een vraag gaat leven in zijn oogen. Moeder schuift een klein stukje opzij.

De avondzon zet de vensterbank in goudgeel licht. Wie zit daar, zich ijverig wasschend? Poes! Joop kijkt er niet begrijpend naar. Dan, als hij moeders hand pakt, ziet hij plots, dat vader en buurman ook in het kamertje bij zijn bed zitten en hij verwondert zich om hun glimlach.

„God heeft je bewaard," zegt ze. „Buurman was nèt op tijd, anders..." Er schiet iets in haar keel.

„Moe," zegt Joop plots, en zijn stem, waar nog de oude angst in doorklinkt geeft een vreemd geluid in het stille kamertje, „hoeft ze nou niét weg, moe?"

„Nee jongen, nou vindt buurman het ook goed dat ze blijft. We zullen beter op haar passen."

Joop doet zijn oogen dicht. Hij voelt zich blij worden.

„Dan heeft God tòch geholpen," zegt hij.

En hij valt in een rustige slaap.

KOOS ORANJE

SLOT

VOOR TOPY

Zie, Heer, dat ik nog bidden kan,
Wie, buiten U, zal rust mij geven?
Ik ben een uitgebloeide man
en tors om niet dit schrale leven.

Ik ben als beurze vruchten aan een boom,
die in de zon vergeefs hangen te stoven.
Ik ben gezaaid in een vergeten droom.
Ik ben het graan, te rijp voor 's najaars schoven.

Ik ben wat kale takken aan een stam,
die tartend naar de hemel groeide.
O God, dat Gij dit late leven nam,
wijl 't vruchteloos is en verbloeide.

HARRY BRANDER

ZWARTE ROEL HOEFT NOOIT UIT ZEE

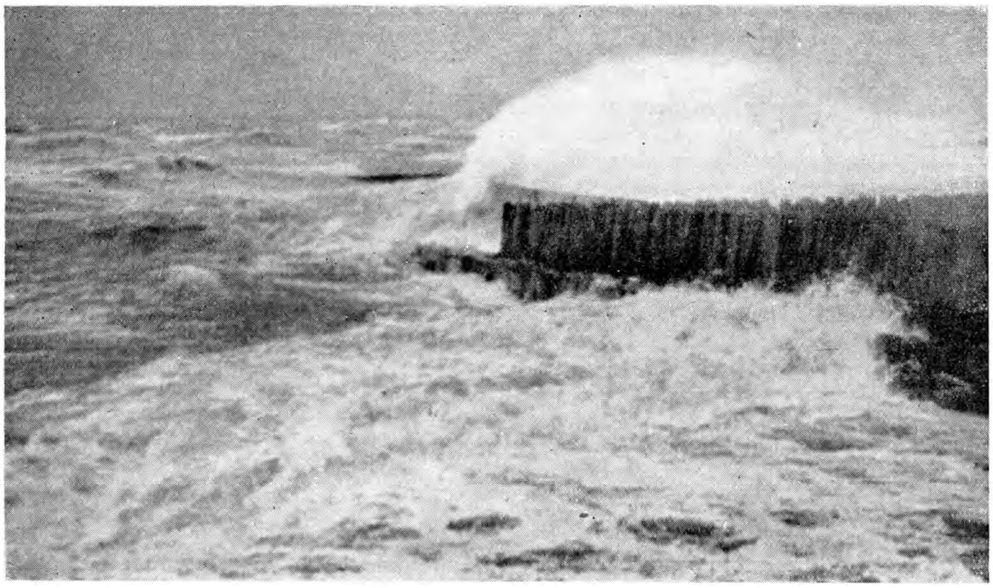

Reeds hoort hij de geweldige slagen der golven tegen de palen . . . .

De langzame bewegingen van de aak, doen de petroleumlamp in het vooronder heen en weer slingeren. Het ééne moment zijn de zon-gebruinde gezichten van de twee jonge visschers op de ééne bank warm verlicht en een oogenblik daarna glijdt de schaduwrand der blikken kap over hen heen. Dan wordt de andere bank verlicht en komt de door weer en wind gegroefde kop van den schipper scherp uit. Als in leer geëtst zijn dan de duizenden rimpeltjes om de oogen. Wonderlijk afstekend tegen de gelooide huid zijn de lichtblauwe oogen.

De schipper zit een beetje voorovergebogen en luistert met een glimlach, waarin de wijsheid ligt opgesloten vergaard in een lang en hard leven op de schuimende diepten, naar de verhalen der beide jonge kerels die hun best doen elkaar te overtroeven bij het vertellen van wat zij hebben volbracht bij jagende sneeuwjacht en striemende stormvlagen.

De schipper luistert zwijgend naar de zelfverzekerde verhalen der beide jongeren. Maar plotseling valt zijn zware stemgeluid in hun gesprek. ,,Ja," zegt hij op z'n gewone langzame wijze, ,,zoo zijn we allemaal als we jong zijn. Wijzelf kunnen alles doen en erkennen geen macht buiten ons. Een goed schip en een paar sterke armen en we zijn heel zeker van ons zelf. Weet je, wie dat vroeger ook was en wel heel sterk?"

Hij zwijgt en kijkt de beide jonge kerels om beurten aan, juist als hun gezichten weer opblinken in het slingerende lamplicht.

De jonge visschers zwijgen en zien hem vol verwachting aan. Nu komt er 'n verhaal dat weten ze, maar ze moeten zwijgen en hem niet door antwoorden of vragen op zijwegen voeren.

De schipper knikt voldaan met z'n ruige kop. ,,Nee, dat kunnen jullie niet weten, maar jullie kennen hem wel. Zwarte Roel, die nu onder bij de dijk in dat kleine houten huisje woont. Je zou het nu niet meer aan hem zeggen, want hij is per slot van rekening ook al ongeveer tachtig jaar, maar in z'n jeugd was Roel nergens bang voor en als er iemand in zee dorst te blijven, dan was hij het. Toen ik nog een jongen was, had hij het ongeluk z'n blazertje te

verspelen. Hij liep er mee op de steenen. Roel kwam er heelhuids af, maar z'n schip was verloren. Dat gebeurt me niet weer, zei Roel en hij stapte naar den hellingbaas en zei: „Nou moet ik een schip hebben, waarmee ik nooit uit zee hoef, hoe slecht het weer ook is."

Baas nam het aan, zocht het gaafste hout, dat hij vinden kon en brandde zelf de boegplanken. Hij liet er het beste inhout in zetten, dat ooit op een helling verwerkt werd en maakte een blazer zooals er voor of na geen beter geweest was of komen zou. En toen Roel er mee naar zee ging zei iedereen, dat hij er nooit mee uit zee behoefde te gaan, hoe slecht het weer ook mocht zijn.

Zwarte Roel was wel ingenomen met z'n nieuwe schip. Hij gaf het klaverblaadje bij het roer een extra kleurtje evenals de rand daaronder en was trotsch op z'n schuit als geen ander; en dat zegt wat.

Roel was schelpenvisscher en de heele zomer vischte hij er meer. Hij had ook al eens ruw weer gehad en eens had zelfs een wervelwind het schip gewoon een slag in de rondte laten maken, maar de blazer stond voor wat er van haar gezegd werd: Ze hoefde nooit uit zee, hoe slecht het buiten ook was."

Roel kon lezen en schrijven met z'n schip en hijzelf durfde er wel op te zweren, dat hij er nooit mee uit zee zou gaan, voor wat dan ook.

Toen kwam de herfst en was er met schelpenvisschen niets meer te verdienen. Maaar Roel wist wel weer wat anders. In die tijd ging men dikwijls vlak tegen de wadden met netten ganzenflappen. Roel zeilde met z'n blazer om 'e Zuid en vond daar een plekje, waar hij het eens probeeren wou. Hij lei z'n netten uit en strooide er de plantenworteltjes op, die als aas moesten dienen en voer naar de plaats waar hij voor anker ging. Hij was daar niet alleen. Een eindje bij hem vandaan lag nog een scheepje. Maar dat was niet erg, want zoo te zien, waren er ganzen genoeg. En er waren ganzen, dat moet gezegd worden. Beide flappers zaten vol spanning in hun scheepjes te wachten, totdat de ganzen boven de netten zouden komen, om die dan neer te slaan. Maar het was net, of de groote vogels de zaak niet erg vertrouwden. Ze kwamen nu eens een beetje dichter bij geroeid en zwommen dan weer wat verder weg, maar ze bleven juist zoover uit de buurt, dat ze niet te beflappen waren. Er was iets met de beesten, ze draaiden zoo onrustig heen en weer als voelden ze de dreiging van een groot gevaar, een gevaar van heel anderen aard dan dat hen van de jagers bedreigde. Maar de beide mannen wendden geen oog af van de vreemde gedragingen der vogels en vergaten daarbij alles om zich heen. Toch zou het goed geweest zijn, als ze eens om zich heen gekeken hadden. Langs de horizon had zich een loodblauwe wolkenmuur gevormd, die langzaam, maar juist daardoor des te onheilspellender omhoogtrok. Er was geen teekening in die muur; afzonderlijke wolken waren niet te zien. Het was een donkerblauwe dreiging welke omhoog steeg uit de grijze zee. Doch de jagers merkten niets.

Ze kregen er voor 't eerst erg in, dat er iets gaande was, toen ze merkten dat het water veel vroeger dan normaal begon te vloeien, dat de getijstroom geweldig kwam opzetten.

Zwarte Roel keek op en schrok van wat hij zag. Aan flarden gereten wolken schoten met verbijsterende vaart langs het stukje hemelblauw boven z'n hoofd en daarachter was nu de lucht inktzwart. Er was harde wind op komst. Roel zag direct, dat de andere jager het gevaar nu ook bemerkt had, want deze liet alles liggen wat lag, gooide de boel los en maakte dat hij weg kwam, zonder nog ergens naar om te zien. Hij zag hoe de man in de schuit een lapje zeil bijzette, waardoor het scheepje onmiddellijk sterk overhelde en met groote snelheid door het reeds woelig wordende water schoot.

Zwarte Roel zag hem vluchten voor de naderende storm. Als een vale ganzenvleugel stond het zeiltje tegen de diepzwarte lucht.

„Natuurlijk," dacht de Zwarte, „als ik zoo'n schip had zou ik ook maken dat ik thuis kwam. Maar ik, ik hoef nooit uit zee; zoo slecht kan het niet worden."

En het werd slecht toen de storm hem overviel. Huilend kwam de wind aangieren, de golven als in redelooze angst voor zich uitdrijvend. Zoo vlug ging dit, dat Roel te bergen. Het schip vroeg al z'n aandacht. geen tijd meer had om eerst z'n netten Het werd door de voortgejaagde golven besprongen als door een aanstormende troep hongerige wolven, dreigend het scheepje te verslinden. Maar zoo spoedig

gaf de blazer de strijd niet verloren. Ze was gemaakt van het beste hout door een meester in het vak en toen Roel er dan ook nog een anker bij voorgegooid had, maakte hij zich nergens geen zorgen meer over, hoe ook de wind gierde door het tuig.

Evenwel, deze keer was het meenens. Steeds wilder werd de wind en woester het water en schichtiger het schip, dat rukte aan de ankertouwen als een jong paard dat voor 't eerst de toom voelt.

Het duisterde snel en veel eerder dan gewoon was het nacht. Het was pikdonker, maar overal om zich heen zag Roel de witte schuimkoppen der golven. Roel had alles flink vastgesjord en terdege nagegaan of alles in orde was en dus restte hem niets anders dan naar kooi te gaan. Hij had meer dan eens een flinke storm op zee doorgeslapen, doch deze keer was er iets in de worsteling der elementen, dat hem er van weerhield om zich neer te leggen. Hij was in 't vooronder gekropen en luisterde naar de groote stem der storm en naar het blaffen der golven en naar het houten geluid van hun aanvallen op z'n blazer. Het *was* slecht weer deze keer. Roel kon zich niet herinneren, dat hij ooit zulk een storm had meegemaakt. Onwillekeurig schoot hem een oud gezegde van z'n grootmoeder te binnen: „Het waait zoo hard dat zeven duivels geen stroo kunnen houden."

Hij glimlacht als hij bedenkt, dat hij niet eens weet hoeveel één duivel mans is, laat dus staan zeven. Maar in elk geval, het is noodweer, dat staat vast. Toch begrijpt hij zelf niet recht, waarom hij nu niet naar kooi gaat. Hij neemt zich vast voor om nu dan toch naar kooi te gaan, en dan stelt hij het weer uit. Er is iets onheilspellends in dit vreeselijk tumult van wind en water, dat hem er van weerhoudt.

Hij vraagt zichzelf af, waarom hij toch zitten blijft. Vertrouwt hij het schip dan niet? Ja, dat wel. Vertrouwt hij de ankers niet? Ook wel. Nou dan, waarom ga ik dan niet slapen.

Plotseling weet hij het. Vannacht zal hij waar moeten maken zijn steile woord: „Ik hoef nooit uit zee, hoe slecht het weer ook is."

Woest rukt de blazer aan de touwen, stampt en slingert heen en weer, zoodat Roel maar kwalijk kan blijven zitten, hoe goed hij het slingeren van een schip ook gewend is. De golven brullen nu als verscheurende beesten en daarboven uit gilt, krijscht en schreeuwt de storm. Het schip maakt zulke onverwachte bewegingen, dat het beneden niet is uit te houden en Roel gaat naar buiten om een stukje zeildoek bij te zetten om het scheepje wat te kalmeeren. Hij is nog maar nauwelijks aan dek of hij is al tot het hemd doorweekt door het water dat overkomt. De blazer rijdt goed voor haar beide ankers, maar toch duiken geregeld de witte koppen der golven boven de boeisels op en spuwen zout water over het schip. Maar nat of droog, het zeiltje moet bij staan en Roel sjouwt en zwoegt en vecht tegen de gierend huilende wind. Hij slaagt en het zeiltje staat bij. En juist dan gebeurt, waar hij onbewust al dien tijd op heeft zitten te wachten. Een ankertouw bezwijkt en het losse eind geselt het water. Het andere anker laat los en metéén slaat het schip een halve slag rond. Met één geweldige sprong is Zwarte Roel bij de helmstok. Bijna bezwijkt hij van de wreede klap welke hij daarvan in z'n zij krijgt. Hij bijt z'n tanden op elkaar, slaat z'n hand uit als de klauw van een roofdier en heeft het roer te pakken. Pas nu dringt het tot hem door, dat het wel een wonder heeten mag, dat het schip zonder averij rond gekomen is. Niet, dat het daarvan nu zooveel beter geworden is, want nu gaat het naar lager wal. Er is geen denken aan om het schip door de wind te krijgen. Roel weet het: Dit wordt zijn laatste reis.

Zelfs op deze laatste reis, aan het einde waarvan de palen der zeewering wachten, toont de blazer dat ze een rasschip is. De haar achtervolgende golven slagen er niet in haar in te loopen en te begraven onder tonnen water. Onder het kleine, lapje zeilt de blazer voor haar leven en ze doet het koninklijk. De man aan het roer haalt voor het laatst uit het schip wat er in zit. Hij blijft de schipper van het beste schip dat ooit gebouwd is, tot aan het einde. Hieraan twijfelt hij geen oogenblik. Op het ruime sop had hij het kunnen klaren, maar hier op lager wal......

Reeds hoort hij de geweldige slagen der golven tegen de palen. Bijna is hij aan het einde van z'n reis.

Dat denkt Zwarte Roel. Maar weer heeft hij het mis. Hij heeft niet gerekend op de ontzaglijk hooge stand van het wa-

ter. Een groote breker neemt de blazer op en beurt het bijna over de palen. Bijna...... Het blazertje valt terug. Wel is het sterk, een meesterstuk van scheepsbouwkunst. Maar de golven vallen opnieuw aan en een breker, nog grooter dan de eerste maal, kwakt het schip boven op de palen.

Onmiddellijk ziet Zwarte Roel z'n kans en onmiddellijk handelt hij. Hier is de gelegenheid om het leven te redden. Hij springt en grijpt de palen. Hij slaat z'n nagels in het hout als de waterwolven hem trachten mee te sleuren. Het water overspoelt hem, rukt om hem naar beneden te krijgen, zuigt aan z'n beenen. De adem wordt hem afgesneden, het zout bijt in de oogen, maar zijn vingers knijpen in het reddende hout van de palen. Hij kan niet meer. Even, heel even maar moet hij op adem komen. Het water trekt terug om dan opnieuw dat hoopje mensch te bespringen. Maar Roel wacht die aanval niet meer af. Even nog ziet hij zijn glorie, z'n blazer, een eindje van zich af, boven op de palen zitten en dan laat hij zich aan de landzijde naar beneden glijden. Ook aan de binnenkant van de palen staat water en hij kan maar net z'n kop er boven houden. Maar Roel heeft het niet zoover gebracht om nu nog op het laatste oogenblik tusschen dijk en palen te verzuipen. Half badende, half zwemmende komt hij er doorheen en wordt een oogenblik later liefderijk opgenomen in één van de huisjes langs de dijk.

En de andere dag, toen het weer wat bedaard was, ging Roel naar het stadje vlakbij en kwam terug met een hellingbaas en z'n volk en samen hebben ze het klaar gespeeld om de blazer over de dijk te krijgen en in de dijkvaart te brengen. En langs die weg, zoo binnendoor, kwam Roel met de blazer weer thuis.

„Ik ben de haven uitgevaren" zei Zwarte Roel, „en door de dijkvaart ben ik weer teruggekomen. Maar één ding heb ik geleerd. Wees nooit te zeker van je zelf. Ik hoefde nooit uit zee en ik werd er zoo maar uitgewipt."

De oude schipper zwijgt en in de glimlach, waarmede hij de beide jonge visschers aankijkt, is de vergevende wijsheid van een lang en hard leven op de schuimende diepten.

HEIN F. FABER

PINKSTERFEEST

Zij waren op die eerste dag der week
bijeengekomen om opnieuw te spreken
van wat hen allen in die lange weken
na Christus' heengaan, dat reeds ver geleek,

zo wonderlijk en enig bezighield.
Zij zaten daar tesaam en onbevangen
spraken zij tot elkaar van hun verlangen
naar Christus' Troost. En weer opnieuw bezield

werd ieder van de twaalf, die onbedacht
de twijfel toeliet en Zijn gaan beweende
of zich voorgoed van Hem verlaten meende.
En zo verscheen Gods Geest niet onverwacht
en werden zij tesaam vervuld met Kracht,
die met hen vele anderen vereende.

NIEK VERHAAGEN

LEONORA CHRISTINA

EEN DEENSE FIGUUR UIT DE 17e EEUW DOOR

(*VI Slot*)

K. LANTERMANS

Wat is een beest zijn vrijheid waard en dan den armen mens!

Van het verblijf van Leonora Christina op Maribo Klooster, is ons niet heel veel bekend. Dat is ook niet te verwonderen: de rust, vooral de zielerust, waarvan ze nu genoot en de zekerheid, dat ze nu niet meer opgejaagd zou worden, trokken haar te veel aan. Maar haar werkzame geest heeft er toch voor gezorgd, dat we niet geheel zonder berichten gebleven zijn.

Haar houding tegenover de medemensen in deze dertien jaren werpt een helder licht over haar vroeger leven: slechts een leven van toewijding, van een hoogstaand gemoed en van een werkzame, scherpe geest.

Toch waren er voor haar ook wel onaangenaamheden op Maribo Klooster, maar zij had in haar wisselvallige leven zich zo vaak moeten behelpen, dat nu die kleine tegenheden in het niet verzonken bij de grote geestesblijdschap, dat haar recht gedaan was. Zonder vonnis had ze gevangen gezeten: er was dus niemand, die haar schuldig verklaard had, en zelf had ze een vrij geweten en nu, door haar vrijheid terug te geven, erkende men daarin, dat de gevangenneming een fout geweest was.

Maribo Klooster was een oud, dubbel klooster: een mannen- en een vrouwenklooster, met een tuin en een kerk er tussen. Met de hervorming was dit gesloten. De ene helft was geheel verdwenen, in de andere helft woonde een ambtenaar. Deze kreeg last, in het huis een paar kamers voor de gravin in te richten. Hiertegen heeft zij direct geprotesteerd, met het gevolg, dat de ambtenaar dadelijk elders, in het plaatsje Maribo een woning kreeg en zij de beschikking over het hele gebouw had. Hierin was de koning haar geheel ter wille. En die stemming van den koning is ook steeds dezelfde gebleven. Er werd wel wat aan het huis gedaan, maar het gebouw was zeer bouwvallig. Toen zij er al jaren woonde, schreef ze aan een dochter, die met haar kinderen komen wilde, dat ze moest wachten tot de zomer, want in de kamers kon niet gestookt worden wegens brandgevaar.

Bij elk klooster had oorspronkelijk een grote tuin behoord. De ene was verpacht. Ze vroeg er om en kreeg de tweede ook, waar ze veel genoegen van had.

Ze kon haar huishouding geheel naar eigen lust inrichten. Oorspronkelijk was haar jaargeld 500 R.D., dat later werd 1000 R.D. en nog later 1200 R.D. Daarbij kwam nog de nodige brandstof uit het bos en vis uit het naburige meer, terwijl ze ook van wild voorzien werd. Haar inkomsten bedroegen ongeveer zoveel als een hooggeplaatst ambtenaar in de hoofdstad had: ze kon tevreden zijn, en was het ook. Vier paarden uit de koninklijke stallen stonden te harer beschikking: ze leefde zoals een gravin behoorde.

Haar gezin met de huishouding bestond uit 14 of 15 personen: een huishoudster, twee huisbedienden in livrei, een tuinknecht, een stalknecht, vrouwelijke bedienden en haar kinderen of kleinkinderen, die kwamen logeren, meest voor maanden of jaren achtereen.

Dat zij van die logees genoot, begrijpt men van zelf. En wie denkt dan niet dadelijk aan haar kinderen! Die mochten echter bij vonnis over Ulfeldt niet in Denemarken komen. Toen zij de gevangenis in ging, had ze er nog zeven van de tien. En van deze zeven heeft ze er op Maribo Klooster drie gezien: de andere waren gestorven tijdens haar verblijf in de Blauwe Toren of kort daarna.

Zij vroeg den koning toestemming om haar kinderen bij haar te laten komen. Voor de twee dochters werd het verlof dadelijk gegeven. De oudste, zelf reeds weduwe, is bij haar gekomen en er ook gebleven tot moeders dood: tien jaar. Vooral aan de omgang van deze haar oudste dochter zal de gejaagde vrouw veel gehad hebben: die toch was het meest bekend met de blijde en droeve gebeurtenissen uit haar vroeger leven. Deze dochter schrijft steeds met de grootste waardering over haar moeder.

Uit haar brieven aan familieleden en kennissen weten we dan ook het meeste van de schaarse berichten, die tot ons gekomen zijn uit het leven van haar moeder op Maribo-Klooster.

Hoe vaak zal het gebeurd zijn, dat deze twee weduwen stillekens zaten te praten over oude herinneringen. Daarbij ging natuurlijk de naald ijverig op en neer, want beide vrouwen waren ware kunstenaars in alle mogelijke vrouwelijke handwerken. En de oude herinneringen waren zowel van blijde als van droeve aard; van blijde: toen ze met het hele gezin in het vorstelijke huis in Kopenhagen woonden, waarvan deze oudste dochter nog alles wist, toen vader de machtige rijkshofmeester of eerste minister was en moeder „de eerste dame" aan het hof. Ook van droeve herinneringen, waarbij moeder het meest aan het woord was, of ze het zwaard op het schavot reeds voor haar ogen zag flikkeren. Ook van Hammershus en de beestachtige folteringen van den commandant Fuchs, die later viel door de moordende dolk van den wraakzuchtigen oudsten zoon in Brugge. Maar niet het minst zal haar stem gebeefd hebben, als ze haar oudste dochter voor de zoveelste maal bijzonderheden mededeelde over de laaghartige intrigue, die haar in Engeland gesponnen werd, zelfs met behulp van een trouwelozen en ondankbaren koning, wat toen alle ellende na zich sleepte, die zij sinds die dag had te verduren.

En daarbij hoorde ze ook, hoe het einde van haar echtvriend geweest was. Van haar vijftiende jaar af had Leonora Christina's leven haar man volkomen toebehoord. Het lot had haar door lage kuiperijen van een koning voor goed van haar man gescheiden. En terwijl ze dat eerste vreselijke half jaar in de Blauwe Toren doorbracht, wist ze niet, waar haar man was. Ja, elk ogenblik moest ze toen vrezen, dat het haar bericht zou worden, dat hij nu daar, aan de andere kant van de muur, op het Slotplein, als een verachtelijk beest, door paarden uit elkaar zou gerukt worden. Tot het haar in die dagen een verademing was, dat ze uit de mond van een loslippigen bediende vernemen moest, dat hij ergens in het buitenland omgekomen was. Meer wist ze niet. Dat hij voor een marteling bewaard was, als waarmee men haar kwelde, was reeds reden genoeg om den Heer van leven en dood te danken. Nooit had ze bijzonderheden van zijn einde vernomen. Haar bewakers wisten die waarschijnlijk zelf niet.

Nu hoorde de gekwelde echtgenote van haar oudste dochter, hoe zich de zaak had toegedragen.

Terwijl Vrouw-moeder na de eerste winter in de Blauwe Toren aan de vogels op het dak merkte, dat de lente in aantocht was, zwierf vader Ulfeldt tussen Brugge en Brussel, slechts van een enkelen trouwen knecht begeleid en hield zich meest op het platteland op, om buiten het bereik van de Deense agenten te blijven, die o zo graag een handvol geld verdiend hadden door den gehaten Ulfeldt levend of dood in Denemarken aan zijn zwagerkoning af te leveren. Meest zat de oude, zieke man in het een of ander klein herbergje voor de ruiten te kijken, om als een gejaagd wild op te vliegen, zodra hij verraad vermoedde, waar wel reden voor was. Dan zocht hij weer zijn heil in de vlucht, soms midden in de nacht. Zo belandde hij eindelijk, eindelijk in Basel, alleen met dien knecht, terwijl de Deense betaalde agenten het spoor van dit kostbaar wild maar niet konden vinden.

Hier in Basel voegden zich meerdere van zijn kinderen bij hem. Hoe is het mogelijk, dat geen der vele Deense jagers lucht van hem kreeg, terwijl de kinderen voortdurend met vader in briefwisseling stonden?

Een van de zoons kwam heel uit Rome om vader in Basel te bezoeken. Die zoon was bij Christina geweest, de vroegere koningin van Zweden, de vroegere vrienden van Ulfeldt en Leonora Christina. Deze afgetreden koningin, die Rooms geworden was, heeft zich steeds het lot van Ulfeldts kinderen aangetrokken. Ongetwijfeld heeft daartoe meegewerkt, dat die kinderen ook tot de Roomse kerk waren overgegaan.

Twee zoons en een dochter verkeerden in Basel met hun vader. Natuurlijk onder vreemde namen, evenals vader. De dochter was in Brugge vastgehouden, toen moeder in Engeland gearresteerd was, maar had weten te ontsnappen. Ook die had hier in Basel een valse naam. Maar om de goedkoopte verwijlde ze daar meest bij haar broers. Daardoor kwam ze in opspraak, als zijnde een slechte vrouw. De broers trokken voor „De vreemde dame" de degen; er was sprake van een duel, dat ge-

houden was of gehouden zou worden; de overheid bemoeide zich met het duel om deze dame. Vader Ulfeldt vreesde — en niet ten onrechte — dat bij dit onderzoek zou uitkomen, wie hij eigenlijk was en dat er dan de meeste kans bestond, dat hij aan zwager Frederik III zou worden uitgeleverd. Hij voelde zich niet veilig meer in Basel en wilde heel graag weg, vóórdat het gerecht ingreep. Maar waarheen zou hij gaan? Afgeleefd met zijn acht en vijftig jaren, doodziek, lijdende aan pleuris, waar moest hij heen? Hij had geen rust voor het hol van zijn voet. Zijn drie kinderen moesten hem daar in Basel verlaten, zowel voor eigen lijfsbehoud als voor het zijne. Maar hij wist niet, waarheen hij de voet richten zou.

Daar bereikte hem het bericht, dat zijn geliefde vrouw in Engeland was gevat op last van zwager Eduard en naar Kopenhagen vervoerd.

Toen was hij gebroken.

Hij verliet, ziek als hij was, midden in de nacht zijn verblijf. Hij kwam aan de Rijnoever. Hij huurde een paar schippers, die hem met hun boot aan de overkant van de Rijn, dus naar Duits grondgebied zouden brengen.

Met moeite had de man de boot bereikt. De schippers moesten hem er in dragen. Onder de vaart, terwijl de schippers roeiden, kwam telkens de maan tussen een paar wolken doorpiepen, als wilde hij even zien, hoe het met den man ging, die daar op de bodem van de boot lag. De schippers deden hun werk, waarvoor ze betaald werden. Zo kwamen ze met de boot aan de overkant. Nu moesten ze natuurlijk het „vrachtje" tegen de wal opdragen.

Maar het was een dood vrachtje. Van allen verlaten had de man, voor wien eens heel Denemarken beefde, de laatste adem uitgeblazen. Hoe? Onder welke omstandigheden? Dat vermelden de geschiedenisbladen niet. Er is zelfs plaats voor tweeërlei uitleg, want de woorden, die de dood melden, spreken in zulk een algemene taal, dat we niet goed begrijpen, wat er eigenlijk verteld wordt.

In Neuberg aan de Rijn is het lijk begraven, dáár natuurlijk het lijk van een onbekenden zwerveling.

Maar de zoons zijn gekomen, hebben het lijk opgegraven, of laten opgraven, hebben het weggevoerd en elders ter aarde besteld. Maar waar? Men weet tot heden toe niet waar het stoffelijk overschot van den eens zo machtigen Korfits Ulfeldt voorgoed aan de aarde is toevertrouwd, om als stof, uit stof, tot de aarde terug te keren.

Dit hoorde de veelgeplaagde Leonora Christina van de lippen van haar oudste dochter. We zien haar een traan wegpinken onder het verhaal, maar de vrouw, „met het hart van een man", die zoveel verdriet had doorstaan, kwam ook de aandoeningen van dit smartelijk verhaal te boven.

Ook een tweede dochter bezocht haar wel, maar meest voor korte tijd. Die bleef soms een paar weken of maanden. Maar deze bezoeken waren de moeder niet zo aangenaam. Deze dochter kwam meest uit eigenbelang. Ze was gehuwd, maar haar man verkeerde in schromelijke geldverlegenheid. De financiële toestand van het echtpaar werd zelfs onhoudbaar, toen de man zijn geld in speculaties met industriële inrichtingen waagde. Daarom kwam die dochter steeds om raad en hulp bij moeder vragen. Moeder had altijd zo'n goede kijk op de dingen en zou ook wel helpen kunnen. Maar op die manier, waarop dochter en schoonzoon hulp verlangden, was moeder niet gesteld. Geld geven kon moeder natuurlijk niet, want ze had niets. Maar ze had wellicht te wachten. In Zweden waren haar man zijn vele en rijke bezittingen beslist „wederrechtelijk" afgenomen. Moeder voerde een vinnige strijd om die bezittingen terug te krijgen. Nu verlangden dochter en schoonzoon, dat moeder haar rechten op schoonzoon zou overdragen, of dat schoonzoon in elk geval als gemachtigde van moeder zou optreden tegenover de Deense regering. In werkelijkheid hoopte de schoonzoon op deze manier hier of daar geld op zijn toekomstig bezit te kunnen opnemen. Maar de oude vrouw ging op het voorstel niet in. Zij kon de zaken zelf nog wel afwikkelen, meende ze. Dochter vertrok enigszins teleurgesteld. Maar ze kreeg van moeder een schriftelijk antwoord aan haar man mee. Dit geschrift getuigt van een scherpte van geest, die verwonderen moet bij een zo oude vrouw: een advocaat van beroep zou het haar niet verbeteren. Eerst jaren na haar dood zijn deze goederen aan haar

erfgenamen teruggegeven.

Dan had ze ook nog een zoon, Leo, geboren kort voordat zij met haar man de allereerste keer uit Kopenhagen vertrokken was, gevlucht, vlak na de onverkwikkelijke historie met Dina, toen de koning, Frederik III, Ulfeldts zaak bij de Rijksraad aanhangig wilde maken. Deze zoon was steeds in het buitenland geweest, veel door Christina, de afgetreden koningin van Zweden in Rome geholpen, ook Rooms geworden en in dienst van den Oostenrijksen keizer getreden, waar hij in het leger een dapper krijgsman was. Voor zijn overkomst was nog maar geen toestemming te krijgen. Daarvoor was een reden. Vroeger had Leonora Christina aan den huisvriend Sperling een brief geschreven en daarin kwam een zin voor, waarin zij de hoop uitsprak, dat de zoon eens het kwaad, aan zijn ouders bedreven, op de vijanden zou wreken. Deze brief was, met zo vele andere, in 's konings bezit gekomen. Die vertrouwde den Oostenrijksen krijgsman niet.

Toen de oude vrouw acht jaar op Maribo Klooster was en dus de leeftijd van 70 jaar had, werd ze zwaar ziek: ieder — en ook zij zelf — verwachtte spoedig het einde. Toen schreef de oude ziel aan den koning een kort briefje, waarin ze vroeg

> „toestemming, dat mijn zoon mij zal mogen bezoeken, opdat ik hem mag geven het enige, wat ik hem geven kan: mijn zegen."

Het verzoek werd toegestaan, maar de veertigjarige man mocht slechts drie dagen blijven en wel onder een vreemde naam: het moest heten, dat hij de zoon was uit het eerste huwelijk van haar oudste dochter. De zoon is gekomen en heeft drie dagen „incognito" vertoefd. Wat dit weerzien voor de moeder, voor *die* moeder, geweest is, laat zich vermoeden, maar ons is alleen het blote feit vermeld.

De ziekte week: de vrouw was weer de oude.

Twee jaar later kreeg Leo toestemming om 14 dagen te komen en nu onder zijn eigen naam. Maar hij was nu ook kamerheer van den keizer, verscheen met heel zijn gevolg, in alle statie. Kwam het, omdat de koning van Denemarken wat voorzichtig moest zijn tegenover den gunsteling van den keizer? Of was hij er nu van overtuigd, dat er van de oude dame, zijn naaste bloedverwant, niet meer zo iets als een staatsgreep te duchten was? Hoe het zij, de man, die wachtte om zijn eigen tante uit een voorlopige hechtenis van meer dan 20 jaar te ontslaan, tot zijn moeder dood was, wachtte nu, om een oude moeder het voorrecht te gunnen haar enigen zoon voor het oog van de wereld te mogen ontvangen, tot die zoon zich een hoge positie verworven had en er uit een weigering misschien onaangenaamheden zouden voortvloeien.

Hoe de oude vrouw haar dagen doorbracht, is ons niet van stukje tot beetje bewaard. Toch weten we wel iets. En dan treft nog steeds haar werkzaamheid, al is deze trek niet de overheersende.

Wanneer ze opgestaan was, hield ze voor het hele gezin, met de bedienden er bij, een morgenandacht. Hierbij las een der huisbedienden het bijbelhoofdstuk voor, dat aan de orde was. Maar zij zelf sprak het gebed. Hierin kwam elke morgen deze zin voor:

> „Heer, help alle gevangenen; troost de schuldigen en red de onschuldigen".

We zullen aan deze zin geen woord toevoegen: hij spreekt genoeg voor zich zelf.

Verder bleef zij de morgenuren in haar slaapvertrek, waar ze bezig was met brieven schrijven of met letterkundige arbeid. Hier heeft ze veel gewerkt aan haar „Heldinnen", waaraan ze al in de Blauwe Toren begonnen was. De hoofdtoon van dit werk is: de vrouw is niet, omdat ze een vrouw is, de mindere van een man, maar zijn gelijke. Zij handelde dus over emancipatie. We kunnen dat van *die* vrouw begrijpen: ze had in haar bewogen leven heel wat mannen ontmoet, ook in hoge, in heel hoge functies, die geestelijk minder betekenden dan zij zelf.

In de namiddag en avond verkeerde ze met haar gezin, wat meest vrouwen en meisjes waren. Veel deed ze aan vrouwelijke handwerken, waarin ze een kunstenares was. Voor het altaar in de kerk maakte ze een prachtig altaarkleed, dat er jaren en jaren gelegen heeft. Ook is van haar bekend een geborduurd portret van den koning, Christiaan V, dat allerwegen bewondering wekte en nu nog in een museum bewaard wordt.

Deze bijzonderheden weten we vooral

uit brieven van haar huishoudster, een dame, die telkens blijk geeft van de hoogste waardering, lof en toegenegenheid voor de gravin, zoals ze haar steeds noemt.

Bezoeken van mensen uit het plaatsje Maribo kreeg ze weinig : er waren er ook geen, die daarvoor in aanmerking kwamen. De dominee kwam wel. Alleen, als er vergadering van de „standen" was, kreeg ze bezoeken.

Van de vele bezoeken, meestal midden in de winter van een bepaald persoon, beleefde ze veel levensgeluk. Deze man was Tödslöf, die haar in de Blauwe Toren jaren gekend en geholpen had. Sprak ze met haar oudste dochter over de tijd, voordat haar zwerversleven was begonnen, met dezen man kon ze praten over de tijd van haar diepste ellende : de dagen uit de Blauwe Toren. Veel zullen ze opgehaald hebben want de gravin had een ontzaglijk geheugen. Hij is enige jaren voor haar gestorven.

De dame, die haar huishouden bestuurde, heeft dit alles vermeld en prijst telkens haar werkzaamheid.

Op 's konings verjaardag organiseerde de oude gravin een feest voor de meisjes uit Maribo.

Eens zelfs heeft ze een toneelstukje gemaakt, voor heel haar gezin, waar allen aan meededen. Zelf had ze veel plezier tijdens de opvoering : het stuk is niet bekend, zelfs niet de naam. En elke vastenavond had ze een vertoning.

Rustig schoof haar leven daarheen.

En nu haar gemoedsstemming ?

Zij wachtte, werkzaam, op de dood, die voor haar geen verschrikking meer had.

Met de dood, — dit was haar vaste overtuiging — zou zij het geluk terugvinden ; haar leven was nu slechts een pelgrimstocht van het geluk, dat ze verloren had (vooral haar man) naar het veel grotere geluk, dat haar wachtte.

En zo kunnen we de grond van haar gemoed in deze jaren niet beter aangeven dan door het woord Godsvrucht. Och, in de vele verzen, die ze gemaakt heeft tijdens haar verblijf in de Blauwe Toren, komt dat reeds herhaaldelijk uit : zij zag zich in heel haar leven als geleid aan Gods hand. Het Godsvertrouwen, dat ze betoonde in de dagen van de Blauwe Toren, werpt voor hem, die haar leven navorst en overdenkt, een helder licht, niet alleen vooruit naar de dagen van Maribo Klooster, maar ook terug, naar de tijd van haar glorie en haar zwerven.

Zij maakt de laatste dertien jaar van haar leven de indruk van een vrome vrouw, die de wandelstaf manmoedig gebruikt, zo lang het dag is.

Zo stapte ze ook naar de kerk, vlak bij haar huis. Daar liet ze een eigen bank zetten. Ook maakte ze er een graf voor zich klaar. Daar werden de lijken van twee vroeg gestorven kinderen van uit Kopenhagen in overgebracht. We weten, dat ze met kunstige hand haar doodsgoed al vervaardigd had, voordat ze uit de hechtenis ontslagen werd. Ze zal het meer dan eens bekeken hebben.

Iemand, die nu zulk een leven, zo de laatste dagen slijt, moet òf een doortrapte bedrieger zijn, of een oprecht mens : voor een middenkeuze is bij een sterk karakter geen kans. Haar geweten ? Was het vrij ? Het nageslacht zegt : Ja ! Was zij met haar man samen een landverrader geweest ! Het nageslacht zegt : zij heeft eerst 23 jaar in de gevangenis en daarna 13 jaar in de vrijheid gezegd : ik heb er niet van geweten ; en daarom voegt het nageslacht zich aan haar zijde en zegt : in ons gemoed dragen wij de overtuiging, dat gij al die jaren onschuldig geleden hebt. Maar de bewijzen ?

Het graf wachtte, het doodskleed was klaar : de Heer had slechts te roepen.

Afgezien van een paar ziekten, was en bleef ze toch een sterke vrouw. Al namen de lichaamskrachten af, de geest was scherper dan ooit.

Ze werd ziek. Men verwachtte nu het einde.

De koning liet beschikkingen treffen, dat er maatregelen genomen moesten worden, zodat hij tijdig bericht zou krijgen en dat ze moest begraven worden met alle eer en statie, aan haar hoge geboorte evenredig. Ze hoorde hiervan, schreef dadelijk aan haar vriend, Ulrik Frederik Gyldenlöwe, den stadhouder van Noorwegen, den onechten zoon van haar broer Frederik III. Ze vroeg of ze toch zonder eenige statie ter ruste gelegd mocht worden, als de Heer haar opriep, waar ze zo naar verlangde.

Eindelijk, toen ze de 76 al gepasseerd was, brak dit ogenblik aan voor het „lieve kind" van Christiaan IV.

Van haar laatste dagen of haar afsterven is ons niets bekend. Het is, of de Heer

van leven en dood, die ook deze dingen bestiert, het nodig geoordeeld heeft om daarover de sluier der vergetelheid te slaan.

Wij, nieuwsgierige mensen, zouden zo graag weten, hoe haar laatste ogenblikken zijn geweest en wat ze gezegd heeft. Maar een babbelachtige vrouw werpt ook graag blikken in de vensters van haar buurvrouw, om, als het kan, intieme huiselijke aangelegenheden uit te vorsen. De Hemelse Huisvader heeft als het ware tot ons gezegd, dat wij ons met intieme aangelegenheden tussen Leonora Christina en haar God niet hebben in te laten.

Een bekend Deens schilder was getroffen door de tragiek, die van Leonora Christina's levensbeschrijving uitgaat. Hij heeft grotere schilderijen, kunststukken gemaakt van verschillende episoden uit haar leven. Het laatste stelt haar op haar sterfbed voor. Men ziet daarop de oude vrouw met het grote hoofd krachteloos achterover liggen, terwijl een kring van liefhebbende verwanten en vooral bedienden om het sterfbed heen staan. Het spreekt vanzelf, dat de schilder vooral zijn krachten beproefd heeft om de vrede op dit gelaat uit te laten komen. En dan schrijft hij er onder :

Zie, mijn Heiland,
Hier ben ik.

Beter dan door deze woorden en deze voorstelling zouden de 13 jaren op Maribo-klooster toch wel moeilijk getypeerd kunnen worden.

Hoe weinig we ook van haar laatste dagen weten, dit is uit de brieven toch wel bekend, dat haar dagen gekenmerkt werden door hoge berusting, het gevolg van louterend lijden.

En dan de grote vraag, die toch zeker blijft :

Was ze schuldig ? Heeft ze geweten van de plannen van landverraad van haar man ?

Zij zelf heeft zich tot aan het einde tegenover haar medemensen onschuldig verklaard aan die zaak.

Och, als ze in de dagen van Maribo-klooster met een bekentenis gekomen was, er zou haar geen haar meer gekrenkt zijn geworden. Had ze tegenover wien dan ook de mededeling gedaan : „Ik heb indertijd die hele zaak meegemaakt, want er was niets, dat mijn man voor mij wilde verbergen ; ik heb wel getracht, maar te vergeefs om hem er af te houden, maar geweten heb ik alles ; ik heb alleen uit vrees voor de dood gezegd, dat ik het niet wist, maar ik heb toen gelogen ; en nu in het aangezicht van de dood moet ik de volle waarheid zeggen." *Als* ze met die bekentenis aangekomen was, zelfs tegenover haar half-neef, koning Christiaan V, die haar eerst durfde loslaten, toen zijn intrigerende moeder eindelijk gestorven was, dan nog zou er niets met haar gebeurd zijn.

Al haar vijanden uit de boze, slechte oude tijd van de Blauwe Toren waren van het wereldtoneel verdwenen. De gehele „zwagerpartij" lag al jaren machteloos ter neer geveld en de koninklijke alleenheerschappij was gevestigd. Dat zij, zonder vonnis, jaren in de kerker kon zuchten, was daarvan wel het grootste bewijs. Haar half-broer, koning Frederik III, zo jaloers op de positie van haar man, lag reeds jaren in het graf. Diens vrouw, haar bitterste vijandin, had wel van den hemelsen vader een heel lang leven gekregen, maar ze rustte nu toch ook in het graf. Wij zouden haar heel wat vroeger hebben laten sterven, als wij de wereld bestuurden. Die onverbiddelijke wraakneemster kon niet meer glimlachen over Leonora's verdriet en zich niet meer verbijten over haar herademing na het bittere lijden. Zij was er geweest. Eindelijk.

Neen, er waren nu geen mensen meer op aarde, die zich zouden verheugd hebben over nieuwe pijniging. Kennissen, die nu nog leefden, konden alleen maar medelijden hebben. En dat tonen.

Medelijden, dat is het rechte woord, dat met haar nagedachtenis verbonden is, onwrikbaar. Bewust en onbewust leeft dat medelijden dan ook in het hart van de Denen, zodra de naam Leonora Christina genoemd wordt. En dan denkt men natuurlijk vooral aan de jaren, doorgebracht in de Blauwe Toren. En in geen enkel boek leest men de naam van die toren, die thans ook van de aarde weggevaagd is, of haar naam wordt er bij vermeld.

Er schuilt iets teers in de herinnering : medelijden. Maar dan toch vermengd met een zeker gevoel van onuitgesproken schaamte.

Leonora Christina, de afgemartelde echt-

genote, stierf en werd ten grave gedragen. Ze werd bijgezet in de kerk van Maribo in het graf, dat ze zelf had laten klaarmaken. Alles had ze zelf geregeld, tot in de kleinste puntjes. Het ging als bij de begrafenis van een gegoed burgervrouwtje. Ze had er ook tijd voor gehad, want de dood heeft haar waarlijk niet overvallen. Er wordt beweerd, dat ze haar hele briefwisseling, die nog in haar bezit was, mee in het graf genomen heeft. Als dit het geval is, wordt het ons duidelijk, waarom we zo weinig uit de dagen van Maribo-klooster weten. Zij, die haar ganse leven zo ontzaglijk veel geschreven had, zou er niets noemenswaards uit die dagen geweest zijn? In elk geval hebben de nabestaanden dan niet *alles* naast haar in de kist gelegd.

Haar dagboek uit de Blauwe Toren, *Jammers-Minde,* ellende-herinnering genoemd, moet daarvan uitgesloten geweest zijn.

Enige weken na de begrafenis verschijnt Leo in Maribo-klooster. De lange reis van uit Oostenrijk, waar hij nog steeds aan het hof verkeerde, had hem verhinderd eerder te komen. Hij is hier nu voor het laatst. Hij regelt met de oudste dochter alle zaken, die hier afgehandeld moeten worden. Dan vertrekt hij weer naar zijn nieuwe vaderland, maar neemt zijn zuster mee. Zij keren Denemarken de rug toe. Denemarken heeft de familie Ulfeldt-Leonora Christina uitgespuwd.

In Bohemen treft men later Ulfeldts aan, afstammelingen van Leo.

En daar op een riddergoed in Bohemen is twee honderd jaren na Leonora Christina's dood haar eigenhandig geschreven *Jammers-Minde* in de bibliotheek van een rechten afstammeling van Leo gevonden. De vinder heeft het opgestuurd naar Kopenhagen, waar het door de kenners met de vele overgebleven brieven van de schrijfster vergeleken is, waarop het boek als het oorspronkelijke werk erkend is.

Dadelijk is het in Denemarken uitgegeven en in vele exemplaren gekocht en gelezen.

Nog één eigenaardigheid.

Toen vele jaren later het graf in Maribo geopend werd, was er geen kist te zien. Het graf was leeg. Waarschijnlijk heeft er ook maar een paar dagen een kist ingestaan. In elk geval is de algemeen verbreide mening, dat de kinderen al heel gauw haar moeders lijk hebben laten opgraven om het bij te zetten aan de zijde van haar echtvriend. Heeft men toen de gelegenheid te baat genomen, om Jammers-Minde mee te nemen?

Waar liggen dan nu die twee graven?

Het enige antwoord, dat op deze vraag te geven is, luidt: ergens op de grote wereld.

Zo bang waren in die dagen de erfgenamen nog, dat de een of andere afstammeling van een wraakgierigen vijand uit oude dagen Korfits lijk zou laten opgraven en naar Kopenhagen voeren om daar schanddaden te bedrijven aan de schromelijke resten.

Want nog steeds stond in Kopenhagen, op de plaats, waar de vorstelijke woning van het echtpaar gepronkt had, de schandpaal, die aan elk voorbijganger liet lezen:

Den Verrader Corfits Ulfeldt tot eeuwige spot, schaamte en schande.

Het enige, wat nu nog van het echtpaar over is, is *haar* grafsteen in de kerk te Maribo.

Het opschrift, door haar zelf aangegeven, luidt:

Heer
was Uw woord niet geweest
mijn troost
zo was ik vergaan
in mijn ellende
Deze grafplaats
hoort aan
Hare Hooggeboren
Genade Gravin
LEONORA CHRISTINA
waarin drie
van haar zonen
zijn bijgezet
en
zelf rust zij hier
sedert 6 April Ao 1698
toen zij had geleefd
76 jaren 8 maanden
en 8 dagen

Dit grafschrift is dan ook het enige, wat de geschiedvorser, die zo graag wat tastbaars voor zich ziet, van de veelgeplaagde vrouw vinden kan.

En hoe kort, hoe weinig dagen misschien, is het waar geweest, wat de steen aan de voorbijgangers in de kerk wilde wijsmaken.

Maar wel waar is, en niemand twijfelt

daaraan, wat de eerste woorden van de steen vermelden.

„Heer, was Uw woord niet geweest, mijn troost, zo was ik vergaan in mijn ellende."

Gaan we nu in gedachten jaren en jaren terug.

Christiaan IV loopt met zijn vijftienjarige dochter aan de hand door zijn paleis. Morgen zal zij, „zijn liefste kind", trouwen. Ze zal dan op eigen benen staan. In elk geval zal de vader haar kwijt zijn. Wat zal het leven haar brengen?

De man, die het leven kende, zich zelf kende, en dus zijn liefste kind kende, neemt haar mee naar zijn particuliere bidkapel en daar wijst hij haar zonder een woord te zeggen op een tekst in grootmoeders bijbel:

„Heer, was Uw woord niet........."

Aanhangsel

Leonora Christina, de Koningsdochter, heeft zonder vonnis, bijna 22 jaar in de gevangenis gezucht. Op de vraag: „Was ze schuldig?" hebben haar rechters geen antwoord gegeven. Daarna leefde ze nog 13 jaar in vrijheid.

Maar eerherstel heeft ze niet gekregen.

De vraag bleef onbeantwoord: „Schuldig?"

De geschiedvorser weet tot heden toe nog geen beslist antwoord te geven.

Maar Denemarken heeft haar op haar 300-jarige geboortedag geplaatst in de rij van grote mannen en vrouwen uit de historie.

Was dat eerherstel gekomen, direct bij haar vrijlating, ze zou met opgeheven hoofd in haars vaders slot getreden zijn tot voor de troon van haar koning, haars vaders kleinzoon, met haar Gevangenisdagboek, *Jammers-Minde*, onder de arm en ze zou het voor de troon neergelegd hebben, enkel met de woorden:

God en Zijne Majesteit zij geloofd!

In 1921, drie honderd jaar na haar geboorte, vierde men op het slot feest. Afgevaardigden van alle standen waren vertegenwoordigd.

Eerherstel?

Jammers-Minde kreeg een ereplaats in „Leonora Christina's kamer" op het slot Frederiksborg.

Een heilige?

In gene dele.

Zij was de dochter van Christiaan IV, zijn evenbeeld. Op beiden past, wat ze in haar grootste ellende in *Jammers-Minde* neerschreef:

Ik ben een mens, en vol van menselijke zwakheden.

Sterke de lezing van haar levensbeschrijving ons op de levensweg, en — zo nodig — in de strijd met de omgeving en onszelf.

Einde

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

G. T. J. de Jongh, **Herinneringen van een kinderrechter**. Baarn, N.V. Hollandsche Drukkerij.

De schrijver van dit boekje was vice-president en kinderrechter te Amsterdam en heeft in die functie steeds veel gedaan voor de verbetering der kinderrechtspraak in ons land. In het boekje, dat wij hier voor ons hebben, heeft hij een aantal herinneringen uit zijn rechtspractijk in den vorm van zeer beknopte verhalen neergeschreven en gebundeld. Het is een werkje geworden, dat in zijn eenvoudigheid en beknoptheid een denkbeeld geeft van de toestanden, waaronder tal van kinderen leven en tot jongemenschen opgroeien. Het is een pleidooi geworden voor kinderbescherming onder de hulp van de machtige arm der Wet en het is het getuigenis van een man, die gedurende een groot deel van zijn leven het zijne heeft bijgedragen om veel leed te verzachten, weg te nemen en uit te bannen. Een bizonder sympathiek boekje, waarin de geteekende kinderkopjes van D. Vis het goed doen.

Jo Kalmijn-Spierenburg, **Het verhaal van Jan Joris, die zoo graag in de gouden koets rijden wou**. Met prentjes van Ernst Felder. Amsterdam, N.V. De Standaard, 1939.

Het vierkante, niet te groote, in stevig carton gebonden bandje dat we hier, met die fleurige plaat erop, voor ons hebben liggen, is de publicatie in boekvorm van een der bekende courantenverhalen voor kinderen, zooals die in onze groote dagbladen voorkomen, elken dag of op een bepaalden dag der week, vervolgd worden. Elke tekst-pericoop heeft een plaatje en iederen dag verschuift verhaal en illustratie weer een eindje verder. Wij kunnen niet anders zeggen dan dat het verhaal goed, en de plaatjes alleraardigst zijn. Er zit spanning in het vertelsel, dat door vele kinderen stellig graag nog zal worden herlezen, nu het in boekvorm verkrijgbaar is gesteld.

Anonymus, **„Na vier uur" „De tuin der fantasie"**. A'dam, C. Wiering, Hoogeweg 14.

Dit boek bevat een overdruk van vertelsels, avontuurlijke verhalen, sprookjes, versjes, puzzles en raadsels, zooals die stellig in het een of andere (ons onbekende) periodiek gestaan hebben. De druk is goed, ook die der illustraties en de inhoud is zeer gevarieerd. In zekeren zin is dit een bezwaar, want al noemt de uitgever het werk een boek voor het geheele gezin, dat kan gemakkelijk meebrengen, dat jonge kinderen te vroeg lezen, wat voor ouderen is bestemd. Er is, laat ons dat echter bijvoegen, niets in 't boek waaraan iemand aanstoot zou kunnen nemen. Een gezellig, dik boek gebonden in een stevige grijze band. Aanbevolen!

Dr. A. H. Edelkoort, **Jezus' lijden**. Rotterdam, A. Voorhoeve (v/h J. M. Bredee), 1939.

Het boekje van ruim zeventig bladzijden, dat de uitgever ons in dit werkje aanbiedt bevat de zeven lijdensmeditaties, die door Ds. Ekelkoort in het voorjaar van '38 voor de microfoon der N.C.R.V. zijn uitgesproken. In een woord ter inleiding zet de predikant uiteen, hoe hij de „stof" voor zijn meditaties zag, koos en bewerkte. Een boekje, waarnaar in deze adventstijd (de recensie is in Mrt geschreven!) stellig door velen zal worden gegrepen.

Anonymus, **Bloemen uit bollen en knollen voor kamer en tuin**. Bodegraven, Turkenburg N.V.

Turkenburg's Zaadhandel gaat voort met de publicatie van werkjes, die zij den bloemen- en planten liefhebber en -kweeker aanbiedt als een hulp en handleiding. In dit werkje vindt de lezer-gebruiker tachtig fraaie afbeeldingen van bol- en knolgewassen, die in den tuin gezaaid worden of voor kamercultuur bedoeld zijn. Eenige algemeene wenken gaan vooraf, dan volgen, onder de afbeeldingen, opmerkingen en aanwijzingen betreffende het gewas en zijn cultuur. Opgegeven worden steeds: kleur, planttijd, kweekwijze, bloeitijd, hoogte. Soms bepalen de aanwijzingen zich tot enkele regels, elders nemen ze een geheele bladzijde in beslag. Een bizonder instructief boekje, dat voor den lagen prijs van f 0.80 verkrijgbaar is.

Honig's koekfabrieken. Koog a. d. Zaan. **Bouwplaten Schiphol.**

De uitgeefster van deze bouwplaten stelt ons in de gelegenheid, de door haar als reclame beschikbaar gestelde publicatie, hier aan te kondigen. Wij doen dat gaarne, omdat onze Kroniek van het Boek in dit blad geen literaire rubriek is, doch de bedoeling heeft, alle leden van het gezin, waarin de Vriend des Huizes gelezen wordt, in te lichten en voor te lichten. Het heeft zin, dit feit nog eens in herinnering te brengen, omdat ons blijkt, dat hier en daar de meening bestaat, dat onze boekenkroniek literaire critiek zou bedoelen te geven. Niets is minder 't geval. Wij hebben ons van meet af voorgesteld, al die publicaties onder de aandacht der lezers en lezeressen te brengen, die hun, wie ze ook zijn, welken arbeid zij verrichten en tot welke groep zij behooren, belangstelling kunnen inboezemen. Huisvrouwen willen we kook- en handwerkboeken voorstellen, romanlezers romans, ouders lectuur voor hun kinderen, natuurvrienden publicatie over plant en dier en landschap. En zoo voort. Daarbij streven wij ernaar, allereerst aan te kondigen, dus bekend maken. En voor zoover ons dat mogelijk is, pogen we voorts ook objectief te beoordeelen. D.w.z. dat we het voor en het tegen van publicaties, waarover we tot oordeelen bevoegd zijn, in 't licht stellen, zonder alleen dat te recenseeren waarnaar onze persoonlijke voorkeur uitgaat. Het behoort tot de welbegrepen taak van een blad voor het geheele gezin, al die uitgaven ter kennis der lezers te brengen, die voor hen op eenigerlei wijze van belang kunnen zijn.

Daarom vestigen wij de aandacht van ouders en paedagogen op de hierboven genoemde bouwplaten. Wij achten ze uniek in hun genre omdat ze niet alleen tot zelfwerkzaamheid noodigen meer dan de alom bekende bouwcartons, daar ze iets actueels en eigentijds tot onderwerp hebben. Bijna alle kinderen hebben belangstelling voor al wat met „de vliegerij" verband houdt. En alle kinderen weten, dat Schiphol de grootste en modernste Nederlandsche vlieghaven is. De firma Honig is op de gedachte gekomen, het nuttige met het aangename te vereenigen. Heel 't Schiphol-complex kan, natuurgetrouw, met deze cartons herbouwd worden en alle details worden dan opgetrokken. Bovendien zijn er nog 20 vliegtuigmodellen bijgevoegd. Een prachtige reclame.

Stock Renkema, Waterink en Aalders, **Handb. voor de Bijb. Gesch. I. Oude Test.** Den Haag, D. A. Daamen's U.M. N.V. 1939.

Het zeer bekende Handboek van Stock, dat 't laatst herdrukt was (1909) in de bearbeiding van Ds. W. B. Renkema vindt thans opnieuw een bewerking, en wel door Prof. Dr. J. Waterink, die werd geassisteerd door Ds. J. G. Aalders. Inplaats van Handl. t. d. beoef. der Bijb. Gesch. zou het werk beter Leidraad tot de studie van den Bijbel kunnen heeten; het ware duidelijker en juister geweest. In de inleiding betoogt Prof. W. welke gebreken de vorige drukken van het Handboek bezaten en somt hij op, wat hij deed om ze weg te nemen. Het geheele O. T. is in 108 lessen verdeeld, waarvan de indeeling is als volgt: Motto of tekst; opgave van de te geven Bijbelgedeelten. A: inleiding voor den onderwijzer, B: schets van de les, C: aanteekeningen. Wij wagen 't als leeken niet, deze uitgave te beoordeelen, doch mogen er den lezer slechts een indruk van geven. Onze meening is, dat 't boek (t.z.t. gecompleteerd met 't bijbehoorende tweede deel) een goede hulp kan zijn voor degenen, die geroepen zijn de Bijb. Gesch. voor kinderen van verschillende leeftijden te verhalen. We herinneren nog even aan het tweedeelige werk van Ds. ten Have „Bij de Bron" en het eveneens tweedeelige „Vertelboek voor de Bijb. Gesch" van J. Hoogwerf. Al zulk werk heeft onschatbare waarde voor den onderwijzer en voor vader of moeder. Bovengenoemd Handboek is in fraaie groene, linnen band uitgegeven, telt bijna 600 bladzijden en heeft eenige kaarten als bijlage.

De Bongerd-Reeks. Utrecht, Uitgeverij Het Spectrum. 1939.

Ons werden toegezonden de eerste vier deeltjes van een nieuwe serie boekjes van geringen omvang, die tegen den prijs van f 0.25 of f 0.40 verkrijgbaar gesteld worden. Ze tellen ± 45 bladzijden, en zien er keurig verzorgd uit. De titels zijn: „Hart in de Lente", verzen van den jongen dichter *Paul Hainon*, wiens poëzie een pril, frisch geluid laat hooren. Poëtisch beter, dieper, zijn de gedichten, die Gabriël Smit verzamelde in „Maria Lof en andere gedichten"; de liederen op Maria nemen in 't boekje de grootste plaats in. „Tuin van Holland" is een door B. Verhoeven geredigeerde bloemlezing uit het werk van de eveneens R. K. dichteres Alb. Steenhoff-Smulders. De inleider oriënteert den lezer op waardeerbare wijze. Het is prettig deze herdruk van dichterlijk werk in een aardig deeltje te bezitten. Ten vierde is „Biën-Boec" een bundel Maria-legenden, eveneens van Alb. Steenhoff-Smulders. De fijne legende-sfeer is in deze mooie vertellingen met zorg bewaard. In 't kort we hebben hier vier boekjes voor ons, die we den lezer zeer aanbevelen kunnen, en we hopen, dat de uitgeefster de reeks zal vermogen uit te breiden. Stellig behoeft het haar aan stof nog niet te ontbreken.

W. Retera Wzn, **Het moderne interieur.** Amsterdam, N.V. U. M. Kosmos. 1938.

Dit is een prachtig uitgegeven boek van groot formaat, dat niet minder dan 195 interieurfoto's en 160 teekeningen bevat, die allen 't moderne interieur tot onderwerp hebben. Het boek is een tweede druk, die een half jaar na de eerste verschijnt. Daarin ligt het bewijs ervan, dat er behoefte aan dit boek was. In een 15-tal hoofdstukken bespreekt de samensteller het wonen,

de ruimte-indeeling en de meubileering van allerlei kamers, gangen, halls etc. Hij wijdt daarbij zoowel zijn aandacht aan de woon- studeer- en slaapvertrekken, als aan de kinder- en speelkamer, aan de kasten, de deuren, de verlichting. Het boek bevat in dit gedeelte tal van opmerkingen, raadgevingen en aanwijzingen, die voor hen van belang kunnen zijn, die over een behoorlijk huis en een welgevulde beurs beschikken. De foto's, in het tweede gedeelte afgedrukt, laten zien, hoe allerlei interieurs behandeld zijn, hoe de ruimten benut, het licht verdeeld, de meubelen gekozen en geplaatst zijn. Zoo hebben we hier een boek voor ons, dat vooral goedgesitueerde jongelui, die trouwen gaan en zich willen inrichten, van dienst kan zijn. Naast 't bekende boek van Paul Bromberg, hier eerder eveneens aangekondigd, is het stellig van niet te onderschatten waarde.

Protestantsch Getuigenis inzake Roomsche dwaling. Den Haag, Drukkerij Korthuis.

Dit boekje bevat vier toespraken, gehouden in de groote kerk te 's Gravenhage door Ds. D. A. v. d. Bosch, Ds. K. H. E. Gravemeyer, Dr. L. D. Terlaak Poot en Ds. G. Bos. De behandelde onderwerpen zijn : „Recht en Rijkdom der Kerkhervorming", „Een Kerk van knechten en de Kerk der kinderen", „Mis of Avondmaal" en „Wie is de plaatsbekleeder van Christus op aarde?" Blijkens een „Voorwoord" heeft het gesproken woord dezer referaten massale belangstelling gewekt en ligt daarin het motief tot een uitgave in boekvorm. Deze publicatie juichen we zeer toe. Het is noodzakelijk, dat in protestantschen kring een wel overwogen en goedgedocumenteerde tegenactie wordt gevoerd tegen het voortdurend offensief van roomsche geestelijken, die in zoogenaamde voorlichtende conferenties voor andersdenkenden, de onwetende van het geloof en de Kerk vervreemde massa tot aanhangers van hun Kerk beproeven te maken. Het getuigenis van Jezus Christus den Heer is de beste en de meest afdoende tegen-actie en zij wordt hier op waardige wijze gevoerd.

Anonymus, **Martin Niemöller. Wie hij is, en wat hij belijdt.** Nijkerk, G. F. Callenbach, 2e dr.

Ds. K. H. Kroon vertaalde het boekje, waarin een onbekende een schets geeft van Niemöllers leven en van zijn Christelijk gelooven. Aan zulk een schets hebben we niet alleen behoefte omdat het gewenscht is, dat degenen die belangstelling bezitten voor de gebeurtenissen, die men de vervolging der christenen in Duitschland kan noemen, hierin voorlichting vinden, doch voor allen, die medeleven met den nood der christenen in het derde rijk kan dit sympathieke boekje een bron van zegen en troost zijn. Niet Niemöller, doch Christus staat in 't centrum van dit getuigenis, dat er niet naar streeft, een biografie of een kerkhistorische kroniek te zijn. Het boekje is op bizonder fraaie wijze uitgegeven.

Anonymus, **„. . . . En zij loofden God."** Nijkerk, G. F. Callenbach, 2e dr.

Evenals het boekje over Dr. Martin Niemöller werd dit werkje uitgegeven door de Evangelische Buchhandlung te Zollikon. Het bevat getuigenissen van protestantsche predikanten en leeken in het huidige Duitschland. Met diepe ontroering leest men de hier verzamelde brieven en brieffragmenten. Wie had tien jaar geleden ook maar kunnen vermoeden, dat christenen in West-Europa in de positie zou kunnen geraken, die de onmiddellijke aanleiding werd tot 't schrijven van deze brieven ! Wat hun inhoud aangaat, daarin overheerscht de toon van in lijden en beproeving gelouterd Godsvertrouwen. Merkwaardig, hoe dicht deze brieven de Nieuw-Testamentische naderen — naar den geest—. We hebben hier een boekje voor ons, dat tot geloovigen en ongeloovigen zooveel krachtiger en directer spreken zal dan duizend stichtelijke en vrome meditaties, goed bedoeld, maar geboren en overwogen in de studeerkamer. Ook dit werkje is op voortreffelijke wijze uitgegeven.

Ds. H. Bakker, **Nu ik 40 jaar dominee ben.** . Wageningen, H. Veenman & Zn. 1939.

Na Mevr. De Vrijer voelt Ds. Bakker, predikant te Amsterdam, zich geroepen, zijn levenservaringen te boek te stellen. Hij doet dat, evenals de professors-vrouw, op eenvoudige wijze. Zóó eenvoudig zelfs, dat alle stijlschoonheid zoek is, en 't lezen niet steeds een aangename taak blijft, doch hier en daar een vermoeiende bezigheid wordt. Merkwaardig, hoe slecht Ds. B. soms schrijven kan. Is hier nu iemand aan het woord, die veertig jaar lang gewoon is geweest, voor allerlei soorten menschen zijn gedachten en inzichten logisch, concreet, duidelijk, beeldend te formuleeren?

Onze bezwaren verhinderen ons niet, 't goede in dit sympathieke werkje te zien. Deze predikant heeft lang en onvermoeid gearbeid en getuigt nu van de vele zegeningen, die hij ondervond. Zijn geloof en zijn gezondheid bleven hem behouden, dat zijn dingen om zeer dankbaar voor te zijn, en Ds. Bakker is dan ook dankbaar. Die dankbaarheid blijft de grondtoon van het verhaal, waarin allerlei vertellingen en anecdoten meegedeeld worden. Het omslag heeft het portret van den scheidenden jubilaris.

Concordia Merrell, **Jacqueline en de liefde.** Den Haag, Zuid-Holl. U. M. 1939.

Een dier vele, uit het Engelsch vertaalde, voor dames zoo aantrekkelijke geschiedenissen, waarin de schrijfster haar lezeressen onderhoudt over de liefdesperikelen van een seksegenoote. De situaties zijn in zulke histories niet altijd overeenkomstig de dagelijksche levenswerkelijkheid, maar ze zijn er in de regel te pikanter om. Hoe Jacqueline haar vader, een geneesheer van groote bekwaamheid vereert, en door den dood verliest, hoe zij 's mans levenswerk be-

proeft te volbrengen met de hulp van zijn voornaamsten assistent, den haar bizonder onsympathieken arts Hamisch Duan, hoe zij allengs hoogachting en ten slotte liefde gaat gevoelen voor hem, hoe hij haar tenslotte het geheim ontraadselt, dat haar vader een beklagenswaardige dwaas was instede van een eminent geleerde, men kan het desgewenscht alles met ontroering en medeleven lezen — als men daar voor gevoelt. Wat natuurlijk geen schande is, hoewel er tal van veel betere, literaire romans zijn te vinden dan deze populaire ontspanningsgeschiedenis.

Elisabeth, **Practische recepten van de Huishoudschool Mariakroon**. Roermond, J. J. Romen & Zn. 1939.

Het recenseeren van een kookboek behoort niet tot onze speciale bevoegdheid en dus hebben we de meening ingewonnen van iemand, die, als leidster van een zeer samengestelde en omvangrijke huishouding, tot oordeelen bevoegd was en die bereid bleek, gedurende eenigen tijd met dit boek „te werken". Op haar gezag mogen we de belangstellende lezeressen verzekeren, dat dit kookboek bizonder goed is. Een opgave der hoofdstukken geeft een denkbeeld van den rijkdom aan inhoud dezer bijna vierhonderd bladzijden. 1. Verschillende voorgerechten, 2. Soepen, (Vleeschsoepen, Magere soepen), 3. Vleeschspijzen en hun behandeling (Groot vleesch, Klein vleesch), 4. Wild en gevogelte, 5. Visch, 6. Eiergerechten, 7. Aardappelgerechten, 8. Groenten, 9. Stamppotten, 10. Compôtes, 11. Saucen (Warme, koude en saucen voor zoete gerechten), 12. Tusschen-gerechten en warme lunchschotels, 13. Koude schotels, 14. Rauwkostgerechten, 15. Toetjes, 16. Vla's, 17. Koude puddingen, 18. Warme puddingen, 19. Groot gebak en klein gebak, 20. Snoeperijen, 21. Dranken (Warme en koude, ijs en sorbets), 22. Inmaak, steriliseeren, inmaak (zout), idem, zuur; drogen van vruchten, inmaak met suiker, idem in alcohol, 23. Ziekenrecepten, 24. Vleesch- en groentencombinaties, 25. Wild-, gevogelte-, visch- en groentenkalender, 26. Electrisch koken, 27. Wijn. De laatste hoofdstukken bieden behalve recepten allerlei nuttige wenken. Tot slot een lijst, houdende de benamingen voor de samenstelling der Fransche menu's. Behalve zijn schat van goede voorlichting bevat 't boek ruim 1400 recepten, die meerendeels vrij goedkoop zijn te bereiden. Dit boek is geschikt voor de arbeidersvrouw en voor den middenstand. Het kost f 3.10 ing. en f 3.90 gebonden.

Ola Alsen, **Wat zie je er aardig uit**. Leiden, N.V. Leidsche Uitg. Mij. 1939.

„Een handleiding voor de vrouw, die prijs stelt op haar uiterlijk" luidt de ondertitel. Het boek is geïllustreerd met 50 fotografische afbeeldingen, die, zonder ironie, „naar de natuur" heeten te zijn, hoewel de vrouwen, die er op voorkomen, stuk voor stuk duchtig zijn opgemaakt. Dit boek is typeerend voor een bepaald genre bemiddelde, met hun tijd geen raad wetende dames. Het gaat de schrijfster er in dit boek om, de lezeressen te leeren, een analyse van haar uiterlijk op te stellen, er de zwakke en sterke plekken van te ontdekken, „gene te doen uitkomen en deze te bemantelen". „Wat uw wipneus b.v. betreft, het kan best een alleraardigste, zelfs geestige neus zijn, waardoor uw gezicht iets voortvarends en belangstellends krijgt. Natuurlijk moeten we vooral niet verzuimen, er het juiste hoedje en het bijpassende kapsel voor te vinden" (p 13). „Verrassend en boeiend te blijven behoort tot der vrouwen taak" (p 14). Is het niet belangrijker voor een vrouw in onzen tijd, aandacht, belangstelling en tijd te besteden aan tientallen zaken, die zoo enorm veel belangrijker zijn dan de vraag, of men er wel bekoorlijk en aantrekkelijk uitziet? Wat baten alle voorschriften en schoonheidsmiddelen, wanneer een vrouw geen persoonlijkheid is, geen karakter hééft? Wie dat is en heeft, heeft dit boek niet noodig, noch de raadgevingen en wenken die het bevat. Wat wij noodig hebben zijn vrouwen, die talrijke ernstige, stoffelijke en geestelijke, moeilijkheden weten te overwinnen en niet degenen, die een burgermansweekgeld besteden aan de instandhouding van een uiterlijk, dat zekere dingen moet suggeeren. Wij laten het over aan de vrouwen met dat typisch moderne tekort aan verantwoordelijkheidsbesef, een boek als dit te bestudeeren in een tijd waarin de wereld in brand staat.

H. Th. Veringa en J. P. v. d. Borden Jr., **Hoe en wat boetseeren we van klei?** Rotterdam, Nijgh en van Ditmar. 1939.

In een serie werkjes voor knutselaars en liefhebbers van handenarbeid verschenen achtereenvolgens instrueerende deeltjes over kinderhandenarbeid, het vervaardigen van voorwerpen van triplex, het gebruiken van fineer en karton, het maken van een linoleum-snede en over de arbeid met de figuurzaag. Het boekje, dat de hier genoemde auteurs aan de reeks toevoegen geeft, bij een serie afbeeldingen, uitvoerig en nauwkeurig aan, hoe voorwerpen en figuren van klei geboetseerd kunnen worden. Het wil ons voorkomen, dat we hier met een deugdelijk boekje te doen hebben. De instructies zijn goed en de afbeelden ruim voldoende.

JULI 1939 NO. 7 JAARGANG 57

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

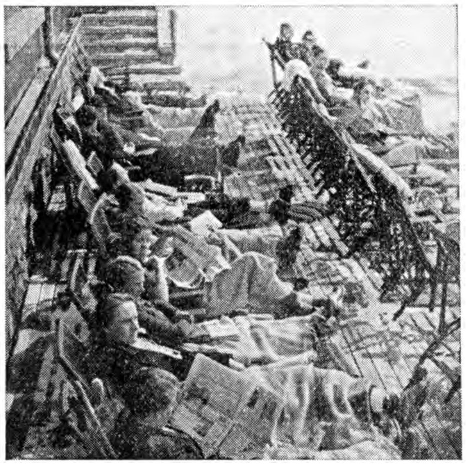

DE KLEINE SCHEIDEGG

BEROEMD ZOMER- EN WINTERVACANTIEOORD

RUIM 2000 METER HOOG IN HET VERRUKKELIJKE JUNGFRAUGEBIED.

De befaamde von Almen-Seiler Hotels (**Kurhaus Bellevue en Hotel des Alpes**) bieden U comfort en geriefelijkheid. Prachtige ligging nabij het beroemde drietal **Eiger, Mönch en Jungfrau.**

Matige prijzen. — Uitstekende keuken. — Jungfraubahn!

Inlichtingen bij den Directeur TH. KLEIN

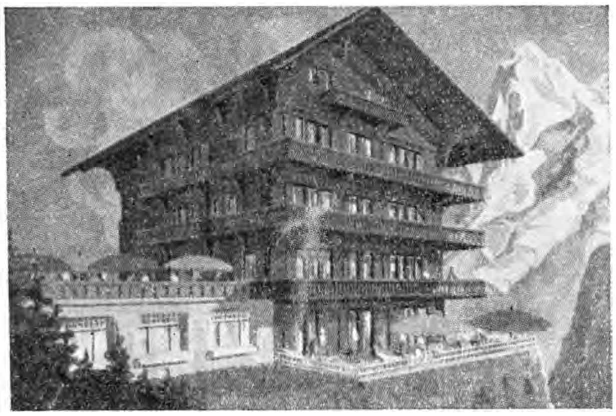

HOTEL ALPENRUHE

Mürren (1650 M.)

Prachtig gelegen Zwitsersche châlet, huiselijk intiem gezellig hotel, waar de Hollander thuis is.
Uitstekende keuken.

Matige prijzen.

Inl. Eig.: Frl. JUNG.

GODS TROMBONES

Zeven sermoenen in dichtvorm door James Weldon Johnson; in het Nederlandsch bewerkt en ingeleid door Anthonie Bosman; met teekeningen van Aäron Douglas.

Prijs ingenaaid 50 cts, geb. 80 cts. — Uitgave van Neerbosch' Boekhandel en Uitgeverij, verkrijgbaar in de Boekhandel.

DE VRIEND DES HUIZES

No. 7 JULI 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Examens

Van de examens in de zomermaanden is niet veel meer te zeggen dan dat ze met het jaar talrijker en ook moeilijker schijnen te worden. Een van mijn kinderen doet eindexamen H.B.S. en is blij, dat ze het dit jaar kan doen. Want het volgend jaar wordt er nog meer wiskunde gevraagd! Ik vraag me als oud-gymnasiast A. af, hoe dat mogelijk is. Nu heeft men al een gansche week door schriftelijk examen en ik hoor van bijna niets anders dan van wiskunde. De vraagstukken die mij nu en dan worden getoond, staren mij aan en ik kan mij niet begrijpen (maar dat zeg ik niet aan de examinanda) hoe een mensch daar wijs uit kan worden. Zij bekent mij trouwens, dat ze er ook moeite genoeg mee gehad heeft. En een vader van een jonge man, die elders bezig is hetzelfde examen te doen, schreef mij: „Er waren b.v. voor stereometrie vragen bij, die den leeraar-Directeur zelf hoofdbrekens kostten. Men schijnt zich bij 't samenstellen der opgaven nog steeds niet op 't standpunt van de examinandi te kunnen verplaatsen."

Ja, dat is ook een geweldige tour. Vooral, wanneer daarnaast nog de nood bestaat van veel teveel gegadigden en de tendens om de poort tot de universitaire studie niet al te wijd open te zetten.

Intusschen blokken onze jonge menschen en zetten zich schrap om toch nog door het bestaande kiertje, dat misschien het volgend jaar nog weer iets kleiner zal worden, heen te komen.

Van een zoon, die medicus is, hoor ik, dat vele studenten in dat vak ook al hun toevlucht zoeken tot repetitoren. Vroeger iets ongehoords. Men wordt op allerlei wijzen gedwongen, de stof er maar zoo vlug mogelijk in te pompen... Efficiëncy van onze tijd.

't Is Juni in de academiestad. Bijna geen student noch studente op straat. Wie er nog is, zit in zijn kamer of bij de repetitor. Mijn eigen jongen, die ik een glaasje port aanbied, zegt met een veel inhoudende glimlach: „Neen, liever een kopje thee." Hij zit ook voor examens of tentamens.

Vacantie

Ik wensch alle examinandi een goede uitslag toe en daarna stralende vacantiedagen.

Wat het een mensch goed kan doen, er eens uit te zijn!

Mijn vrouw en ik waren een namiddag en avond in het Conferentieoord te Lunteren. Nu geen samenstroomen van zendingsvrienden, die alle barakken tezamen bezetten. Slechts één daarvan wordt bewoond, door een vijf en twintigtal van onze Neerbossche meisjes. Ze hebben in die omgeving vijf dagen doorgebracht en blijven nog enkele dagen. Wij vallen zoo midden in de vacantievreugde binnen.

Gaat het goed? Ja, het gaat voortreffelijk. Dat zien we aan de vroolijke gezichten. We hooren het uit de gesprekken, die we op een avondwandeling voeren. Lunteren is wel geen Amsterdam! De groote stad blijft voor velen toch het ideaal. — En dat is niet alleen zoo voor onze Neer-

bosschertjes. Merkwaardig, hoevele levenslustige jonge menschen zich thuis gevoelen in de drukte der steden. Zou dat voor een tijd zoo zijn? Zullen ze later weer gaan verlangen naar de stilte, de bosschen en de wijde vergezichten van het land? Ik denk het wel. Ik hoop het! — Onze meisjes zijn voorloopig nog niet zoover en vertellen ons eerlijk dat het in de stad nòg prettiger is. Maar dit neemt niet weg, dat ze zich uitstekend vermaken.

Nu zijn ze weer thuis gekomen te Neerbosch. Juichende en groetende naar alle zijden. Is dit niet een van de mooiste momenten van een goedgeslaagde vacantie: het thuiskomen en de verrassende gewaarwording, dat men alles daar nu weer beter kan waardeeren, en dat men het oude in een nieuw, frisch kleed ziet?

In Woord en Daad, het tijdschrift voor Inwendige Zending, vertelt Baronesse van Sytzama over vacantiedagen voor vrouwen van werkloozen in de bosschen bij het Clubhuis Ingeborg te Leusden.

Sinds 1935 komen elk jaar vijf groepen van 50 gasten daar bijeen. Ze worden gedurende 3½ dag verzorgd door een achttal leidsters, cheffies genoemd, terwijl de hoofdleiding zoo mogelijk in handen gegeven wordt van hun wijkpredikant en zijn vrouw, die ook zelf de reiskosten verzamelt en de gegadigden uitzoekt; die er volgens de schrijfster van het artikel maar al te veel zijn.

Voor een huismoeder die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de weer moet zijn, is het heerlijk om eens verzorgd te worden, zegt Freule van S. „Om eens te kunnen blijven zitten tijdens de maaltijden, om niet af te wasschen, om vroeg naar bed te gaan, om van het eenvoudige doch smakelijk toebereide eten genoeg te kunnen nemen, om het kopje thee ingeschonken te krijgen."

Men wandelt samen, zingt veel met elkander, gaat zelfs naar een speeltuin. „Het is een lust om mee te maken, hoe zij genieten van de speeltuin, om een 70-jarige Opoe met een triumfantelijk gezicht van de rutschbaan te zien glijden, om te bemerken hoe muisstil zij zijn onder het voorleesuurtje en onder het zingen blijk geven de Zondagsschoolversjes nog te kennen."

Het lijkt me een goed werk, dat het Jonge Vrouwen Gilde daar doet. Werkloos te zijn is erg. Vrouw van een werklooze man, moeder van werklooze jongens te zijn, is niet minder erg. Laten ook die moeders eens even vacantie hebben!

Tegen de draad in

Een vergadering van de Nederlandsche Bond tot Kinderbescherming. Een volle zaal. Een tweehonderd aanwezigen. Allerlei autoriteiten, vele vooraanstaande vrouwen en mannen op het genoemde terrein.

Aan de orde is de behandeling van een lijvig rapport, door een commissie van bekwame deskundigen opgesteld, over gezinsverpleging. Het rapport bespreekt de moeilijkheden en de gebreken der gezinsverpleging en komt met voorstellen tot verbetering.

Bij de discussie wordt aan de opstellers terecht hulde gebracht voor hun werk.

Door al de gemaakte opmerkingen heen loopt als een duidelijk te onderkennen roode draad de overtuiging dat kinderen, die hun eigen ouderlijk tehuis moeten missen, in een ander *gezin* behooren te worden geplaatst. Vooral niet in een gesticht. In het rapport wordt het afgekeurd, dat er nog vereenigingen zijn, die kinderen in gestichten plaatsen, niet om principieele redenen maar omdat het gemakkelijk en goedkoop is. Verder wordt in het rapport o.a. betoogd, dat plaatsing van kinderen in een gesticht meebrengt scheiding van broertjes en zusjes, dikwijls voor heel hun leven.

Altemaal redenen voor mij om mij in de discussie te mengen. Als ik voor de katheder sta, zeg ik, dat ik mij eigenlijk wat vreemd gevoel in dit gezelschap en dat zij, die het met de gehoorde sprekers eens zijn, mij met afkeurende blikken zullen moeten aanzien. Ik ben immers iemand die het veroordeelde systeem van „gestichtsverpleging" nog voorsta.

Ik vertel van het groote aantal kinderen te Neerbosch. Van allerlei vereenigingen die ons kinderen toevertrouwen, waarlijk niet alleen omdat het gemakkelijk en goedkoop is. Ik vraag de commissie, hoe zij het feit, dat juist in een inrichting als „Neerbosch" broers en zusjes samen opgroeien en blijkens de ervaring dikwijls heel hun leven met elkander in contact blijven — kan rijmen met de beweringen van hun rapport. Ik vraag of er aan inrichtingen als Neerbosch en b.v. de Martha-Stichting, die m.i. tusschenvormen zijn tusschen pleeggezin en gesticht, niet een principieele plaats kan worden toegekend *naast* de ge-

zinsverpleging......

Ik voel dat ik tegen de draad in ga. — Heeft de lezer wel eens in een vergadering waar men het over sommige principe's algemeen eens was, iets moeten zeggen dat niet in de lijn lag? Kent men iets meer dwingends dan de geest van een vergadering? Ik vind een vergadering, waar zich een bepaalde algemeene opinie heeft gevestigd, een dwingeland.

In dit geval had ik een beleefde en welwillende dwingeland tegenover mij. Bij de beantwoording van de sprekers werd o.a. gezegd, dat inderdaad blijkens de internationale literatuur op dit punt, gestichten en pleeggezinnen naar elkaar toe groeiden. Een opmerking, die ik dankbaar aanvaardde. Overigens vertrok ik van de vergadering met de overtuiging, die niet van gisteren is, dat de verhouding tusschen de gezinsverpleging en de verzorging in inrichtingen als Neerbosch verre van klaar is. En... dat het niet aangenaam is, in een vergadering dingen te moeten zeggen, waarvan men weet, dat vijf zesde der aanwezigen 't er toch niet mee eens is.

Mijn bewondering groeit voor leden van kleine partijen in onze Staten Generaal. Nog meer, voor mannen die daar — onverschillig tot welke partij ze behooren — alleen durven te staan tegenover de vaste slagorde, gevormd door een gevestigde opinie van velen tesamen. Ik stel mij voorloopig nog niet candidaat.

Illusie?

In het Aprilnummer van Hoenderloo, maandblad van de Stichting van die naam, schrijft Mr. H. de Bie over het maatschappelijk werk van de Volkenbond. Bij allerlei volken blijkt het besef te leven, dat men elkander niet kan missen om b.v. een kwaad als de handel in vrouwen en kinderen of de handel in opium te bestrijden en dat men b.v. op het gebied van de hygiëne en van de jeugdzorg nog veel van elkander kan leeren.

Het is dan ook geen wonder, zegt de schrijver, dat b.v. nu weer Peru, al treedt het uit de Bond, wat zijn politieke werkzaamheid betreft, er toch in wil blijven voor het technische werk, voor het internationaal arbeidsbureau, voor het internationale hof van justitie.

Daarop maakt Mr. de Bie een opmerking, die ik gaarne in haar geheel citeer. Vroeger heb ik in De Vriend wel eens betoogd, dat de gedachte van een Statenbond van Europa toch niet zoo dwaas is, als ze in onze tijd schijnt te zijn. Ik verwees daarbij naar de toestanden in ons land, waar in vroegere eeuwen de verschillende provinciën tegen elkaar oorlog voerden, zooals in onze tijden Europeesche landen. Ik meende dat het niet ondenkbaar was, dat zich in de loop der jaren in het groot zou herhalen, wat in het klein sinds de Unie van Utrecht geschied was. *)

Ik weet dat zulke dingen in onze tijd dwaas klinken. Ze gaan ook „tegen de draad" in. Des te meer verheugde het mij, toen ik in genoemd artikel een uitspraak las die in dezelfde richting gaat. Hier volgt ze:

„Zou uit het maatschappelijke, het humanitaire werk van den Volkenbond op den duur, als de nu zoo vlijmscherpe politieke tegenstellingen eens mochten kunnen worden overbrugd of verzacht, nog eens een staatkundige bovenbouw, maar dan allen omvattend, kunnen groeien? Zoo is de Republiek der Vereenigde Nederlanden gegroeid, zoo het Eedgenootschap van de waarlijk niet eenvormige 25 Zwitsersche kantons, zoo de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, enz. enz.

Zijn er nog perspectieven voor een verdere toekomst dezer wereld? Of zullen wij het met tijdelijke bondgenootschappen uit economischen of politieken nood geboren, moeten blijven stellen, met al de onrust, die deze met zich brengen?

Heeft God niet uit éénen bloede het menschelijk geslacht gemaakt?"

---

*) Vriend des Huizes 1938 blz. 702

Verbetering

In het vers *„Job en zijn drie vrienden"* (Juni-afl. bl. 353) leze men: 7e strofe: Zij muurden 't uitzicht dicht...... (er staat: meenden).

9e strofe: 'k Heb mij vermeten...... (er staat: verweten).

Uw schriklijk woord leidt *m'* Uw geheimen in. (Er staat: in Uw.)

ONEINDIG IS DE GEEST

Oneindig is de Geest.
Hij drijft tot louter zinnen
Aan d'oogenblikken, toont in droom
Ons vergezichten van een nieuw beminnen
En stuwt ons aan den klaren vollen stroom
Van rhithme en klank, waarin we ons zelf hervinden
En deinen met de jonge wereldwinden
Tot verten wijd en vroom.

Oneindig is de Geest,
Glimlacht om 't weten
Van dwazen die beweren dat we aan stof
Gebonden zijn, altijd geheel, in 't machtloos meten
En dat wij zullen schrijden, d'oogen dof. —
De Geest zal eens de stof in ons verwinnen,
Dan kan het werk van liefde en heil beginnen,
Dat zingt der menschheid lof.

Oneindig is de Geest.
Hij stuwt, dringt door,
Waarin d'al-eigen zielezang zal zingen,
Vernuft, noch macht van weten, al zal vóór
't Gestelde doel weer in de mist verijlen —
Dat wij begrensd zijn, zij ons diepste weten
En dat wij nooit ons worstlen kunnen meten
Aan der Eeuwigheden spoor.

Oneindig is de Geest.
Hij luistert aan
Der tijden spel en 't groot en diep ontberen, —
Hij doet het oude in nieuwen vorm verkeeren
En rekent nimmer met een dwaas bestáán. —
Hij gaat langs eeuwen-oude gangen
En drijft 't voldragene verlangen
In d'eens gezette baan.

Oneindig is de Geest,
Niets dat hem stuit.
De vorm vervaagt, de stof heeft grenzen,
Voor 't Groote Licht verduistren alle lenzen,
Niets slaat de wieken in 't gelucht meer uit. —
De Geest zal heerschen over alle dingen,
Waarin d'al-eigen zielezang zal zingen,
In ver, ontroerd geluid!

F. LASSCHE

VERANDERDE TIJDEN

III. Nieuwe oriënteering

In dien zoo belangrijken tijd had de troonsbestijging plaats van onze Koningin Wilhelmina. Achteraf zien wij ook dit als een zegenrijke gebeurtenis. Bij de viering van Haar veertigjarig regeeringsjubileum, die ons nog versch in het geheugen ligt, is er op gewezen, hoe trouw Zij Haren eed, bij de inhuldiging afgelegd, heeft gehouden zoowel in voorspoed als in tegenspoed. De naam „Koningin" heeft een rijken inhoud voor ons gekregen.

De eerste zestien jaren waren een tijdperk van ongeëvenaarden bloei, gevolg van de gunstige conjunctuur, gelijk ik reeds heb gezegd. Uit dien tijd dateeren enkele nieuwe vindingen, die het uiterlijk der samenleving zeer hebben beïnvloed.

In de eerste plaats het in gebruik komen van de zelfbewegende wagens, de automobielen. Toen eenmaal een ontploffingsmotor van lichte constructie vervaardigd werd, gestookt met benzine, werd deze spoedig op allerlei wijze toegepast als beweegkracht. Op den duur veroverde het motorrijtuig steeds meer terrein: zware transportauto's en groote motorbussen deden aan het spoorwegbedrijf en de tramwegen een gevaarlijke concurrentie aan; zij hadden het voordeel, dank zij hun sterke gummibanden, op gewone straatwegen te kunnen loopen en waren dus goedkoop; bovendien bereikte men daarmee ook afgelegen dorpen. Het platteland profiteerde er van; het wegdek werd allengs aangepast aan het nieuwe vervoermiddel en meer en meer geperfectioneerd. Naarmate de snelheid der automobielen door het bouwen van sterkere motoren werd opgevoerd, moesten de wegen breeder en veiliger zijn; en ook bruggen en viaducten gebouwd worden ter wille van het sneller verkeer. Daardoor verandert ook het landschapsbeeld. Eigenaardig is het contrast van zoo'n trotsche nieuwe bogenbrug met de eenvoudige platte bruggen van voorheen.

Het snelle verkeer is verbijsterend voor wie er niet aan gewoon is. Oudere menschen moeten maar liever niet aan het stuur gaan zitten. Wee hem, die niet of verkeerd uitkijkt of de verkeersregels veronachtzaamt of niet snel genoeg reageert.

Dat de nieuwe uitvinding eerst langzamerhand voor de praktijk haar volle waarde kreeg, dat bleek ook bij de toepassing van den motor in het vliegtuig, dat in 1903 voor 't eerst gedemonstreerd werd door de gebroeders Wright. Dat baarde nog veel meer opzien dan de automobiel. Immers, nu was het luchtruim veroverd door het vermetele menschenkind. Toen in Utrecht Jan Olieslagers de eerste vlucht er mee deed van een zeker terrein bij de geniekazerne naar den Dom en terug, toen liep Utrecht uit en betaalden de menschen graag hun geld om het opstijgen en dalen van dichtbij te kunnen zien. En nu, de charme van het zien opstijgen en het zien dalen trekt nog wel deze en gene naar het vliegveld, maar heel dikwijls hooren we de vliegtuigen boven onze hoofden ronken zonder op te kijken; wie het kan betalen, dien brengt de K.L.M. in eenige uren naar Londen, Parijs of Berlijn, in enkele dagen naar Indië of Australië. Van en naar Indië kunnen we drie keer per week brieven tegen het gewone porto brieven verzenden, die in 6 dagen over zijn.

Belangrijker is nog de toepassing van het vliegtuig in den oorlog: een nieuw wapen kwam daarmee in gebruik, en dat bleek voor de machtspositie van Engeland bizonder gevaarlijk.

Het groote wonder der techniek is wel de radio of draadlooze telegraphie, in 1909 uitgevonden door den Italiaan Marconi. Men raakt er niet over uitgedacht, hoe het mogelijk is, dat de uitgezonden trillingen op hetzelfde oogenblik der uitzending weer tot klanken herleid worden aan den anderen kant van den aardbol, indien daar maar een ontvanger aanwezig is, die op de juiste golflengte is afgestemd. Gij kunt die onzichtbare aethergolven ontvangen, waar gij maar uw antenne stelt; op het platteland of in de stad, op de zee of op het land. In elke huiskamer kunt gij beluisteren, wat door leidende staatslieden van Europa tot het publiek wordt gezegd.

Laat ik als technisch wonder hier ook de film of rolprent mogen vermelden, die (sinds ± 1895) photografische opnamen, in snelle opeenvolging gedaan, als bewegende beelden op het witte doek doet verschijnen en die allengs in de amusementsindustrie

de eerste plaats heeft ingenomen, maar die ook beteekenis heeft voor het vastleggen van historische gebeurtenissen.

De wereldoorlog heeft de ontwikkeling van al deze uitvindingen versneld, gelijk hij over de heele linie het technisch kunnen hoog opvoerde. Maar hij maakte ook een einde aan een tijdperk : Wat men als de 19de eeuw aanduidt, loopt eigenlijk door tot even na 1914, het houdt voor goed op met den vrede.

Hoe kwam het toch tot dien vreeselijken oorlog ?

De begeerte naar macht en grootheid, die in elk mensch leeft, heeft de volken van Europa voortgedreven op een weg, die uitloopen moest op zelfvernietiging.

Toen Engeland de Zuid-Afrikaansche Boerenrepublieken veroverde ter wille van het goud, dat haar bodem bevatte, toen liet de beschaving van dat hooggeroemde Christenland zich van een zoo leelijke zijde kennen, dat ernstige (vooruitziende) menschen van sombere voorgevoelens vervuld werden over de toekomst van het beschaafde Europa. Wij, Hollanders, gevoelden het onrecht aan de Boeren aangedaan bijzonder pijnlijk. Maar het stond niet op zichzelf. Niet alleen Engeland, maar ook andere mogendheden waren bezig uit alle macht te annexeeren en te koloniseeren en te penetreeren. Op dien weg moesten ze met elkander in conflict komen. Het duurde niet lang of de toestand werd dreigend ; er vormden zich twee verbonden, waardoor Europa als in twee vijandige kampen verdeeld werd en nu kon elk conflict, dat hier of daar voorkwam, tot een uitbarsting leiden. Wel deden de vredesvrienden en welmeenende staatslieden hun uiterste best om dat te voorkomen ; de eene vredesconferentie volgde op de andere. Ontwapening, althans ontspanning, althans humaniseering van een eventueelen oorlog, werd nagestreefd. Maar de krachten, die tot den oorlog dreven, bleken sterker. En toen de oorlog er was, spotte hij met alle humanitaire afspraken. Men bedenke de gifgassen, de drijvende mijnen, den gedwongen arbeid van de bevolking van veroverde landen. Zoo ooit, dan is toen gebleken, dat de menschheid, als geheel, onmachtig is het goede te doen, dat de enkelingen veelal wel willen.

Vier jaar lang is in die razernij de kracht der volken verspild. En toen ze uitgewoed was, toen kwam niet alleen de griepepidemie, die als bij voorkeur sterke jonge menschen wegrukte, maar toen bleken overwinnaars en overwonnenen beide verloren te hebben. Het economische leven van Europa was in een moeras geraakt, waaruit het zich niet meer wist op te heffen. Het vaste punt, waar men een hefboom zou kunnen aanzetten, ontbrak ; er was geen onderling vertrouwen meer. Ook de volkenbond verloor het vertrouwen, dat hij aanvankelijk had genoten. Dat is vooral toe te schrijven aan de meedoogenlooze vredesvoorwaarden. En daardoor heeft de oorlog, die voortduurde nadat de vrede gesloten heette te zijn, zooveel bijgedragen tot de verandering der tijden, waarvan de titel van dit opstel spreekt.

De verwachtingen voor den opbloei, die op de hervatting der vreedzame betrekkingen zou volgen, werden teleur gesteld. Ondanks conferenties zonder tal gelukte noch verbroedering der volken, noch ontwapening, noch verlaging van tarieven. En eindelijk kwam een economische crisis zonder voorbeeld, als giftige staart van den oorlog, de heele wereld in ellende storten. Het is geen wonder, dat diepe moedeloosheid en verbittering tegelijk met een ingespannen streven naar verbetering door toepassing van allerlei geneeswijzen in de plaats getreden zijn van het zelfvertrouwen, dat de Europeesche menschheid voorheen eigen was geweest. Zeer verbreid is de meening, dat er geen sprake van kan zijn, dat de dingen vanzelf terecht komen, maar dat daarvoor ordening, regeling van staatswege, vereischt is.

In verschillende staten verscheen een dictator ten tooneele om te regeeren, niet meer steunende op het recht, maar op de macht en op een leidende gedachte. Daarmee herleefde het oorlogsgevaar, dat men in de eerste jaren na den wereldoorlog voor goed had willen uitbannen. Wat voelt men nu zijn machteloosheid ! Wij hebben het gevoel, dat elk oogenblik de noodzakelijkheid geboren kan worden om voor onze hoogste levensgoederen alles te wagen.

Ik noem uit de regeeringsperiode van onze Koningin haast geen concrete feiten. Wie er behoefte aan gevoelt kan ze gemakkelijk vinden in een der vele Gedenkboeken, uitgegeven bij het zilveren getijde en bij het veertigjarig jubileum.

Als we echter de hoofdzaken overzien, dan is bizonder opvallend in die veertig

jaren de toeneming der staatsbemoeienis. Niet slechts is het aantal der staatsbedrijven vermeerderd (steenkoolmijnen, zoutwinningsbedrijf, hoogovenbedrijf) en zijn de staatsdiensten uitgebreid door toevoeging van nieuwe afdeelingen, maar ook houdt de staat controle op de particuliere bedrijven. De zorg voor de belangen der zwakken, bedreigden, armen onder de onderdanen werd als een regeeringsplicht erkend. Noodgedwongen aanvaardde de Staat die taak, die zware eischen aan de schatkist stelde. En daarmee brak hij met een van de grondstellingen der liberale staatkunde: dat de staat moet begunstigen de ontwikkeling van zelfstandige kracht bij de onderdanen, maar zich te onthouden heeft van alle ingrijpen.

Ik zal de lange reeks der sociale wetten niet trachten op te noemen; iedereen kent de Ongevallenwet en de Wet op het Arbeidscontract. Het vereischt een opzettelijke studie om in al de bepalingen den weg te weten. Men zegt, dat er 477 voorschriften zijn, waar het bedrijfsleven mee te rekenen heeft.

Om de naleving er van te verzekeren is een heirleger van ambtenaren vereischt en de wetten drukken zwaar op het bedrijfsleven. De middenstand klaagt steen en been en dreigt onder de vele lasten te bezwijken.

De sociale wetten zouden niet tot stand zijn gekomen, indien niet onze staatsinstellingen meer en meer gedemocratiseerd waren, totdat we uitkwamen bij het algemeen stemrecht voor mannen en vrouwen door de grondwetsherziening van 1922. Daarmee is dan ook de laatste stap in deze richting gedaan, en nu kan verwacht worden, dat de slinger, als er weer eens verandering komt, in tegengestelde richting zal gaan. Het regeeringsgezag moet versterkt worden, die overtuiging leeft al bij velen; maar hoe en hoever dat moet gaan, dat is de groote vraag, waarop N.S.B. en democratie uiteengaan.

Eigenaardig, dat ook op het gebied van het staatkundig leven die golfbeweging heerscht, die men „mode" noemt, waar het de kleeding, „stijl", waar het de huizen geldt, maar die hier als „de tijdgeest" wordt aangeduid. Zoo we dien naam als juist aanvaarden, dan erkennen wij daarmede, dat er een daemonische macht achter zit, een der geheimzinnigste verschijnselen uit onze wondere wereld. Onmogelijk is het, deze macht te negeeren; men behoeft ze echter niet slaafs te volgen.

Zoo is dan nu de aandacht der menschen gericht op het collectieve, zooals vroeger op het individueele; nieuwe verbindingen ontstaan, waar de oude verbanden waren opgelost. Dat de nieuwe richting niet minder gevaren in zich bergt dan het individualisme, dat aan de 19de eeuw eigen was, is wel duidelijk. Het gevaar bestaat hierin, dat men de moeite van zelf kiezen en beslissen ontvlucht door zich mee te laten voeren door een strooming en den wil van een leider te aanvaarden als wet.

Het groote voorbeeld leveren de vakvereenigingen van de arbeiders. Een mooi voorbeeld van samenwerking levert het Westland, de groentetuin van Europa, doordat de kweekers zich aaneengesloten hebben. Verder zijn er vereenigingen voor ziekenzorg, enz., enz.

Ook op kerkelijk gebied kan men in onzen tijd de beteekenis der gemeenschap hooren aanprijzen. De Kerk moet zich weer bewust worden van hare taak, zij moet als gemeenschap getuigen en strijden en de individueele geloovigen samenbinden tot een sterke eenheid. Dat is prachtig. Maar in de Christelijke gemeente mag toch de zelfstandigheid van het individu nooit verwaarloosd worden; ik geloof, dat zij gelijk hebben, die meenen, dat dit een onmisbare voorwaarde is; in de ontmoeting met Christus wordt de persoonlijkheid gevormd, die waarde heeft als lid van de gemeenschap. De kerk mag niet zijn als een getal uit enkel nullen bestaande, die achter een „1" staan. Haar beeld is niet de zeegolf, die willoos aan den druk van den wind gehoorzaamt zooals een opgezweepte menigte. . Toch is ontegenzeggelijk de tegenwoordige tijd gunstig voor samenbinding en samenwerking. Veertig jaar geleden werd de N.C.S.V. gesticht; welk een groote invloed is er van haar uitgegaan! En niet minder merkwaardig is de Roomsch Katholieke actie in de studentenwereld. Ook de Vrijzinnigen hebben hun Christelijken Studentenbond en hun Chr. Jongerenbond.

Niet minder dan de Kerk heeft de nationale gedachte in kracht gewonnen, vooral onder de jeugd. Het Nationaal Jongerenverbond, ontstaan in 1931, deed spoedig van zich spreken, en de Koningin begroette het als een hoopvol verschijnsel. De socialistische kamerleden braken met de gewoonte om op den Dinsdag van de plechtige

opening der zitting van de Staten Generaal verstek te laten gaan en stemden in met den roep : „Leve de Koningin !"

Er zijn nog een paar kenmerken van onzen tijd te vermelden. Een er van wordt mij gesuggereerd door de pen, waarmee ik schrijf. De vulpen, de opvolgster van de stalen pen, gelijk deze van de ganzenveer (penna = veer) wordt op haar beurt door de schrijfmachine overtroefd. „Mechaniseering" is hier duidelijk zichtbaar. Die oude ganzeveer was onovertroffen als kalligrafisch instrument, maar ze wèl te hanteeren eischte groote vaardigheid.

Zoo gaat het op menig gebied. Gij steekt uw sigaretje aan met een „briket" — heet het niet zoo ? — en niet meer met het vuur, dat gij slaat uit de tondeldoos ; gij hebt lust om muziek te hooren en laat een gramofoonplaat draaien of zet uw radiotoestel aan ; of gij wilt van het tooneel genieten en gaat, waar de rolprent draait. Bij het bouwen van huizen worden menschelijke arbeidskrachten grootendeels uitgeschakeld en de bouwmaterialen langs chemischen weg verkregen. De kunst komt bij dit alles in het gedrang. Een span paarden met vliegende manen, een en al schoonheid en leven, is heel wat mooier gezicht dan een auto ; bij hooge plechtigheden doen de gouden koets en de bereden eerewacht nog dienst.

Een laatste kenmerk van onzen tijd : de concentratie in het bedrijfsleven, de groote warenhuizen en de prijs-regelende trusts, de banken en verzekeringsmaatschappijen. En verschuiving van de economische grondslagen van ons leven.

Aan vele dingen moet ik opzettelijk voorbijgaan. En ook, hoe dichter ik tot den tegenwoordigen tijd nader, hoe minder ik het geheel kan omvatten. Ik ben mij bewust, dat veel ongezien aan mijn blik is voorbijgegaan ; wat de waardeering van de gebeurtenissen betreft, geldt nu zeker in verhoogde mate, wat da Costa in 1840 van zijn tijd moest zeggen : „dat zich aandacht en geest in den maalstroom verliezen van wat telkens de dag aan zijn opvolger meldt."

Als wij de balans trachten op te maken van de aangename en onaangename dingen in onzen tijd, dan mogen wij onder de eerste wel rekenen de genotmiddelen, die in ruime mate binnen veler bereik zijn gekomen, zooals vruchten in alle seizoenen van elders aangevoerd of in de kassen van het eigen land gekweekt. Evenzeer het gemak, dat in de huishouding en woninginrichting is verkregen door electrische verlichting, centrale verwarming, vaste waschtafels etc.

De hygiëne heeft groote vorderingen gemaakt ; men denke aan de waterleiding, de oordeelkundige babyverzorging, de uitstekende ziekenhuizen. De chirurgie heeft veel te danken aan de ervaringen, opgedaan in den grooten oorlog. De synthetische chemie schonk ons kunstzijde en tal van andere dingen.

Maar tegenover dit alles staat de schrijnende nood van de werkloozen, de geestelijke verarming en verwildering van breede scharen en de oorlogsdreiging over deze chaotische wereld. De tijd is moeilijk.

Toch moeten en mogen wij niet wanhopen.

De moeilijke tijden zijn ook de groote tijden. Wij hebben toch het gevoel, dat er iets in wording is. Zeer trof mij onlangs in den verkiezings-strijd eene affiche waarop ik dit opschrift las : Koningskinderen — ook gij — in de nieuwe gemeenschap. Er zijn hoopgevende verschijnselen. Onze Koningin heeft zich onlangs tot haar volk gewend om het op te roepen tot moreele en geestelijke herbewapening. Zij zelve heeft zich de spreuk van admiraal de Coligny tot richtsnoer gekozen : Christ avant tout. Dat onvergetelijke woord vraagt van elk harer onderdanen een krachtige inspanning.

Ik heb u gezegd, wat ik beleefd heb. Wat zult gij, lezers, beleven ? Een ding zal altijd blijven : Gods wil en wet. En het einde zal zijn de komst van Gods koninkrijk.

L. A. VAN MELLE

DE KONINGINNE-HARING

DE JACHT MET DE EERSTELINGEN

Vóór 1914

De vissersvloot van Katwijk, Scheveningen en Vlaardingen heeft een lange winterslaap gehad. In het voorjaar werd ze eindelijk wakker geschud. De schepen kregen een nieuw pak. Ze werden geteerd en geschilderd, met nieuw tuigage voorzien, bijgewerkt en gereed gemaakt voor de Vaart. De stoere kerels van de zee sloegen met rappe handen de touwen aan de masten, kalefaterden en galmden oude liedjes. Ze waren blij. Want binnenkort zouden ze weer het ruime sop kunnen kiezen. En wees dan eens somber gestemd ? Dat is immers niet mogelijk !

Vrolijk wapperden de vlaggen op de dag vóór de afvaart. De oude buisjesdag is in eere hersteld.

Na het vertrek hing er over de vissersplaatsen een prikkelende spanning. Wie van de schepen zal het eerst binnenkomen ? En wie van hen zal de beste haring meebrengen ?......

Er verloopt een week. Nog geen bericht.

Dan, op een zonnige dag, bungelt op de hoge toren plots een kegel aan de korte stok op de omloop.

Luid gejuich van jongens en meisjes. Een kegel ! Een kegel !

Ieder weet, wat dit zeggen wil : Er is een schip op komst.

De torenwachter rijdt door de stad, waarschuwt familieleden van opvarenden. Een uur later stoomt het eerste vaartuig met haring de haven binnen. Een kwartier daarna volgt een tweede. Nu gaat het spannen. De drukte op de kaden begint.

Snel wordt de haring gelost. Snel worden de tonnen opgeslagen, de inhoud gaat door grove vingers van haring-keurders.

Nieuwsgierigen drommen samen rond de vaten. Zou *de* haring er zijn ? De reders vragen hun bazen. Ze fluisteren : Dit is een uitstekende kwaliteit, meneer.

Zou ze geschikt zijn als Koninginne-Haring ?

Zonder twijfel.

Dan vlug de oranje vaatjes klaar maken. Sorteer het puikje.

Goed meneer.

Verderop staan eveneens mannen te praten. En ze behandelen hetzelfde onderwerp, met hetzelfde gevolg.

De concurrenten weten niet van elkaar, dat ze beide hetzelfde plan hebben.

Ieder afzonderlijk maken ze hun keurzending voor de Vorstin gereed.

De sjees van nummer één staat gereed. De koetsier en reder stappen in.

Hoe rijden we ?

Des keurmeesters handentasten en oordelen : Dat zijn ze !

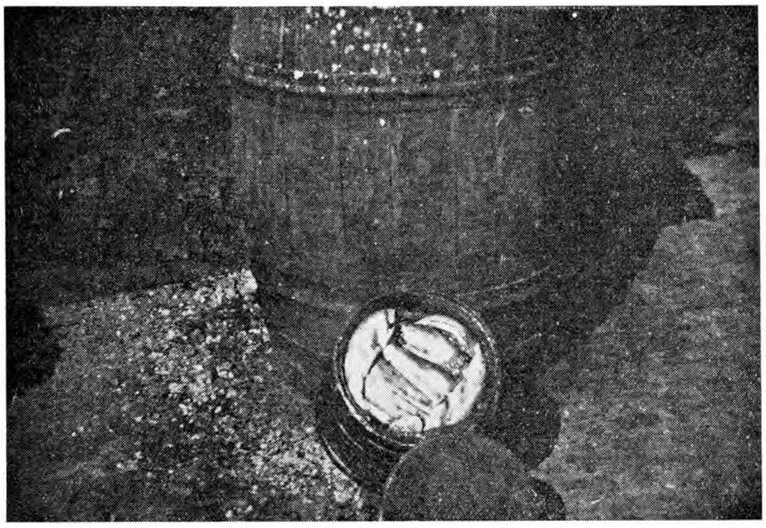

Eén van de vier Oranje-Vaatjes

Zoals gewoonlijk. Over Maassluis naar den Haag.
Allee dan : En route.
Even oponthoud.
Meneer !
Ja, wat is er ?
Dat andere schip heeft ook Oranje-haring meegebracht.
Zijn die lui er al mee klaar ?
Ik zal... Ja, daar komt hùn sjees.
Rijden, koetsier ! Rijden !
De wagentjes ratelen achter elkaar door de straten, over de dijk, langs weilanden. In razende vaart.
Wie het eerst komt, het eerst pompt...
Want aan zulk een Hoge Zending is een mooie gratificatie verbonden. En behalve de eer, heeft aards slijk veel invloed. Dus, jagen, jagen......
De tegenstanders geven elkander niets toe. Paard nummer twee rent bijna met de neus op de wielen van sjees 1.
Maassluis bereiken ze gelijktijdig.
Maar dan......
Er is in het oude stadje een brede weg voor het rijverkeer, en een smalle voor voetgangers via een stenen trap langs de hoge dijk.
De laatste snijdt een formidabel eind van de weg naar de Residentie af. Maar het rijverkeer maalt hier niet om. Het gaat immers sneller.
Doch als je beide even vlug rijdt, en als het er op aan komt een wedstrijd te winnen ?...
De rivalen naderen de trap.
In sjees 2 wordt een plan beraamd. Het is gewaagd, bijna onzinnig.
Zou het lukken, koetsier ? Is je voertuig......
Ik doe het, meneer.
Sjees 1 dendert naar de brede straat.
En sjees twee ?......
Bij de trap voelt het paard een ruk aan de leidsels. Het steigert, aarzelt even, wordt zacht vermaand en......
Holderdebolder roddelt paard en sjees met inzittenden en vaatjes van de dijk langs de trap, naar beneden.
Een paar bulten, enkele schrammen, een weinig gekraak, het waagstuk is gelukt, en...... de prijs gewonnen.
Want nommer 2 arriveert als eerste aan het paleis.

Na 1914

De reders zijn het eens met de gedachte : van regeringswege wordt een Opperkeurmeester benoemd, die zal uitmaken welke haring geschikt is om aan de Vorstin te worden overhandigd, en daarvoor een certificaat zal tekenen. Ze begrijpen het riskante van de oude gewoonte.
De jachtpartijen waren zonder twijfel interessant. Maar er was een bezwaar aan verbonden. De kans bestond, dat er minder nauwkeurigheid in acht zou worden genomen bij het bepalen van de zuiverheid der parelmoerige visjes.
En dat moest *men voorkómen.*

Dit jaar zijn de schepen weer uitgevaren.

En de spanning naar de eerste Hollandse Nieuwe bleef.

Niet alleen om het zeebanket zelf, maar ook om de oude traditie.

Wie zou de gelukkige zijn?

Het duurde enkele dagen. Toen kwamen ze, de schepen.

De kuipers sloegen de tonnen open, keken...... Het zag er goed uit.

Waar was de Opperkeurmeester?

Daar kwam hij. Ton na ton onderzocht hij.

Niet geschikt, zei hij.

Teleurstelling bij bemanning en stadgenoten.

De spanning bleef.

Tot op een dag een logger binnenviel.

De kundige vingers van den Kamprechter betastten, voelden de malsheid van het Banket, en zeiden: dat zijn ze! Beslist, dat zijn ze!

Het gerucht sprong van mond tot mond: De Koninginne-Haring is aangevoerd! Heb je het gehoord?

Is het werkelijk!

De schipper is thuis. Bij vrouw en kinderen.

— Waar is Jan toch? vraagt hij.

— Hij was straks immers bij ons, toen we je kwamen verwelkomen, op de ka, antwoordt zijn vrouw. — Maar hij wou bij het lossen blijven.

De huisdeur wordt opengesmeten. Een jongensstem schalt in de gang.

— Vader! Moeder!

— Zou je je klompen niet uitdoen, als

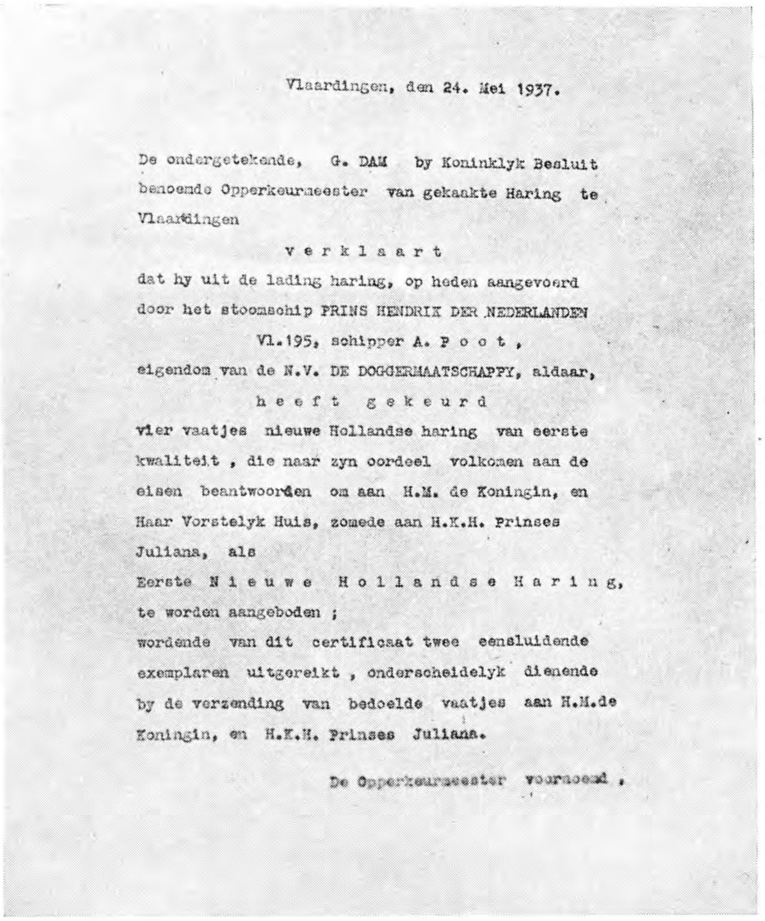

Vlaardingen, den 24. Mei 1937.

De ondergetekende, G. DAM by Koninklyk Besluit benoemde Opperkeurmeester van gekaakte Haring te Vlaardingen

v e r k l a a r t

dat hy uit de lading haring, op heden aangevoerd door het stoomschip PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN Vl.195, schipper A. P o o t, eigendom van de N.V. DE DOGGERMAATSCHAPPY, aldaar,

h e e f t g e k e u r d

vier vaatjes nieuwe Hollandse haring van eerste kwaliteit, die naar zyn oordeel volkomen aan de eisen beantwoorden om aan H.M. de Koningin, en Haar Vorstelyk Huis, zomede aan H.K.H. Prinses Juliana, als

Eerste N i e u w e H o l l a n d s e H a r i n g,

te worden aangeboden;

wordende van dit certificaat twee eensluidende exemplaren uitgereikt, onderscheidelyk dienende by de verzending van bedoelde vaatjes aan H.M. de Koningin, en H.K.H. Prinses Juliana.

De Opperkeurmeester voornoemd,

Het certificaat van de Koninginne-haring

Burgemeester, schipper en Keurmeesters met vaatjes

je in de kamer komt? verwijt moeder.

— Klompen?... O ja, Vader, u hebt de Oranje-Haring meegebracht!

— Wat zeg je me daar?

— Heus. Het is geen gein, u had ze aan boord. Nou gaat u naar de Koningin hè? En naar de Prinses en Prins Bernhard!

— Wat? Naar?......

— Ja, naar den Prins! Lollig, hè?

— Hoe weet jij dat?

— Nou, ik hoorde het van den keurmeester. Er worden vier vaatjes gepakt. Heb ik met eigen ogen gezien. Vier!

— Is het waar? Ik kan het...

— Gaat u dan zelf kijken, vader. De Jagersvlag, de blauwe met het schip op een wit veld, hangt boven het Afslaggebouw.

— Dan is 't zeker! Prachtig, vrouw. Ik ga als de weergalg naar het Kantoor. We zullen dadelijk wel met de vaatjes op weg moeten.

— Maar je komt toch zeker eerst nog terug?

— Natuurlijk. Tot straks.

— Dag!

Jan kijkt toe, hoe moeder het zwart lakense pak van vader afborstelt en gereed legt.

— Wat zoekt u, moe?

— Een oranje strikje.

— Verdraaid, dat is waar ook. Verleden jaar hadden de keurmeesters en de reder en de schipper ook Oranje op hun jassen.

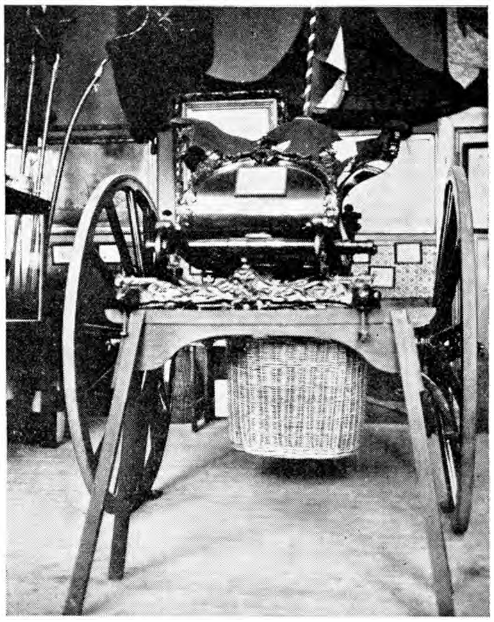

De sjees staat rij-klaar. . . . in het museum

Vindt u het niet kedin, moe, dat vader nu eens de gelukkige is?

— Natuurlijk, jongen.

's Middags stappen Vader en Jan naar het Beursgebouw.

Daar drentelen reeds vele belangstellenden.

Om klokslag één rijdt een auto voor. Op de koplampen wapperen vlaggen.

De burgemeester, reder en meesters komen uit het gebouw.

Jan ziet zijn vader, en is trots. Zijn Vader staat daar, vlak naast den burgemeester. Moet je niet licht opnemen. En hij praat met hem, zie je wel, zegt hij tot een kameraad. En over een uur of twee gaat hij het paleis binnen. Eerst naar Het Loo, en dan naar Soestdijk.

— Zou de Prins al eens haring hebben gegeten? vraagt zijn vriend.

— Zal wel.

— Heeft de Prins je dat gezegd? spot de vriend.

— Mij niet. Maar straks zal Hij het wel aan m'n vader vertellen.

Persfotografen „nemen" de vaatjes en de autoriteiten. Jan heeft kans gezien, bij de auto te komen.

En bij het vertrek zwaait hij zijn vader toe.

's Avonds keert de schipper voldaan huiswaarts. En Jan is niet eer tevreden, tot hij precies weet, hoe de ontvangst was.

Hij is teleurgesteld, als hij hoort, dat Z.K.H. niet present was.

Maar hij glundert bij het vernemen, dat de Prinses het zeer op prijs stelde nu ook een vaatje haring voor Haar Gemaal te ontvangen.

Zijn vader had met Prinses Juliana gesproken! Ze had hem en de mannen van de zee Haar dank gebracht.

En vader was verheugd om het feit, dat Zij zich zo belangstellend had getoond in het bedrijf, dat hem zeer na stond.

Daarom alleen al voelde hij zich den koning te rijk, en achtte hij het voortreffelijk, dat de traditie van het oude en echte Hollandse bedrijf nog steeds in ere wordt gehouden.

En Jan is blij, omdat zijn vader dit jaar de Oranje-schipper is......

Hij bracht immers de Eerstelingen van de Hollandse Nieuwe aan!

G. VAN TEYLINGEN

BIJ DEN DOOD VAN WILLEM DE MÉRODE

Naar aanleiding van zijn vers: „Dood Kindje" uit zijn laatste bundel: „Hunkeringen en heimwee".

Nu heeft hem Jezus aan den mond geheven
En door Zijn kus verkoren tot het leven.
Hij zong in dezen kus zijn laatste lied,
En zijn bevrijde ziel steeg tot Gods groot gebied.

Maar hier op aarde blijft zijn lied nog zwerven,
't Klopt aan de harten en het kan niet sterven,
Omdat de dichter, stervend tot het Leven
Heeft in dat lied zijn bloed en ziel gegeven.

F. POLEY-SCHEELE

VAN DUISTERE MACHTEN EN BIJGELOOF

Wij hebben nu te spreken over het algemeen verbreid geloof in Indië aan *kinderroovers*, die zoowel geesten kunnen zijn als menschen. De laatsten worden *tjoelik* genoemd en heeten uitgezonden te worden om kinderhoofden te bemachtigen, die als offer moeten dienen bij het bouwen. Bij vele volken was het oudtijds de gewoonte om vóór men 'n belangrijk bouwwerk optrok een offer, hetzij mensch of dier, onder de fundamenten te begraven of binnen de muren in te metselen.

Verhalen hierover zijn overal verbreid. Zelfs de Bijbel spreekt er van (1 Kon. 16 : 34). Wij lezen daar: „In Achabs tijd heeft Ahiël van Bethel Jericho opgebouwd. Op Abiram, zijn eerstgeborene, heeft hij haar gegrondvest en op Segub, zijn jongsten zoon, heeft hij haar poorten opgericht."

In de ruïnen van Gezer en Megido zijn ingemetselde kinderlijkjes gevonden, als bewijs van deze gruwelijke Kananietische gewoonte.

In ons Indië moeten van ouds menschenoffers bij het bouwen vrij algemeen zijn geweest. Wellicht is als overblijfsel daarvan het nog altijd begraven van de kop van 'n buffel onder het fundament van den bouw, wat dan in de plaats is gekomen van het vroegere menschenoffer. Het vindt overal in Indië plaats, en is te beschouwen als 'n zoenoffer aan de geesten in den grond, die tevreden moeten gesteld worden, opdat ze zich later niet gaan wreken. De woorden *sidekah* (offer)-*boemi* (aarde) wijzen daar ook op.

Voor 'n tjoelik of kinderroover te worden aangezien, kan tot vreeselijke gevolgen leiden. Meermalen is het gebeurd, dat 'n vreemde ergens in 'n streek voor 'n tjoelik werd gehouden en door de bevolking werd mishandeld of zelfs gedood.

Daarom is het niet ongevaarlijk in 'n tijd, dat dit bijgeloof weer opkomt (en dat doet het telkens weer) vriendelijk te zijn jegens kinderen. Het volgende is historisch en gebeurde korte jaren geleden.

In een visschersplaatsje aan Java's Noordkust zou volgens geruchten 'n groot bouwwerk verrijzen, 'n suikerfabriek. 'n Viertal Inlandsche handelaren uit 'n andere streek, dat zich daar ophield, werd eensklaps op het geroep van *tjoelik!!*, door eenige knapen, aangevallen door de te hoop geloopen bevolking met messen, knuppels en bijlen. Drie hunner lagen weldra zielloos neer, vreeselijk verminkt. De vierde wist te ontkomen, doch stierf toch later aan zijn wonden.

'n Andere tjoelikhistorie speelde zich af te Batavia. Daar brak in het jaar 1910 'n hevige cholera-epidemie uit. Door de Regeering werden nu z.g. ontsmettingsbrigades aangesteld, om waar zich een geval van cholera voordeed het huis te ontsmetten, alsook de personen, die met den lijder in aanraking waren geweest.

Wat maakte het volk nu van deze goedbedoelde pogingen om de epidemie te bestrijden? Opruiers wisten de domme massa wijs te maken, dat deze brigades door hun bespuiten met carbol etc. de cholera verspreidden. Immers men had hoofden noodig (hier ging het dus niet enkel maar om *kinder*hoofden) voor de fundeering van het groote Spoorstation, dat men net was begonnen te bouwen.

De meest dwaze geruchten werden nu verspreid en grif geloofd. Hier had men 'n man bespoten, die direct daarop stierf; dáár was 'n vrouw of meisje hetzelfde lot wedervaren. De gemoederen werden steeds meer verontrust door al die fantastische verhalen en de opwinding steeg. Tot men op 'n dag 'n tweetal Europeanen van zoo'n brigade op klaarlichten dag omsingelde en eenvoudig doodknuppelde.

Zóó onveilig werd het, dat militaire patrouilles door de stad moesten loopen om de veiligheid te waarborgen.

Zooals menschen soms voor kinderroovers worden gehouden, zijn er volgens het naïve bijgeloof ook kinderroovende geesten, poenti-anak genaamd. Deze houden verblijf in de „waringins", die voor heilige boomen worden aangezien.

In de avondschemering gaan de geesten op roof uit, naar men gelooft.

Daarom worden Inlandsche kinderen zoodra het begint te schemeren in huis gehaald. De kleinsten worden in de armen gehouden, tot het goed donker is geworden.

Op zekeren dag van 't jaar 1829 gebeurde het te Batavia, dat 'n Inlandsche knaap spoorloos verdween. Aan 'n ongeluk of iets anders dat gebeurd kon zijn dacht men niet. Men stelde eenvoudig

vast, dat 'n poentianak den jongen had weggevoerd en in 'n hoogen waringin daar in de buurt had verborgen. Ook de buren en familieleden dachten niet anders en het gerucht verspreidde zich snel. Dagen achtereen stroomden de menschen van heinde en ver toe om bij den bewusten boom te offeren en gebeden te prevelen, om zoo den geest gunstig te stemmen, in de hoop dat hij den vermisten knaap weer zou doen terugkeeren. Doch het was alles tevergeefs. De knaap bleef weg.

Getracht werd de menschen aan 't verstand te brengen, dat er toch 't een of ander met den jongen gebeurd kon zijn — dat hij misschien wel verdronken was bij het baden in de rivier, of dat hij mogelijk met iemand 'n eind was meegeloopen en zoo verdwaald was geraakt en dat hij dan wel weer zou terugkeeren. Doch alle praten hielp niets. Zelfs de Regent (het hoogste Inlandsche Hoofd) kwam met de menschen spreken om ze te kalmeeren, maar heel de Inlandsche bevolking bleef zich met het vreemde geval bezighouden...... tot op 'n dag de jongen gevonden werd in het tamelijk ver verwijderde Poerwakarta. 'n Oom had hem daarheen meegenomen en de politie bracht hem nu weer bij zijn ouders te Batavia terug.

Of het nu met het geloof aan den poentianak voor goed uit zal zijn bij deze menschen? Niemand, die dat gelooft!

Maar dat zulke dingen nog gebeuren in 'n stad als Batavia, de hoofdstad van Nederlandsch-Indië, waar reeds eeuwen geleden de Hollanders kwamen, is toch wel 'n sterk bewijs, dat de aanraking met de Westersche cultuur het hart van den Oosterling maar weinig raakt en verandert.

Dat kan dan ook alleen het Evangelie. Maar nu is juist de stad Batavia altijd 'n zeer moeilijk zendingsterrein gebleken. Daar is 'n verklaring voor te vinden en zelfs wel meer dan één. Doch daarop kunnen wij niet ingaan.

Vooral de vrees voor geesten is bij het volk van Indië wel zeer groot en algemeen. Kwade geesten bevinden zich naar men meent overal — in boomen, in bouwvallen, in huizen en tempels, op kerkhoven, ja waar niet? Daarom worden op gezette tijden bloemen gestrooid, wierook gebrand en spijzen neergezet — alles om de geesten maar gunstig te stemmen.

O die vrees voor geesten en demonen!

Jaren geleden teekende ik eens het volgende op: 'n Vrouw in het Bataviasche, in 'n dorp waar Christenen woonden, geraakte in 'n toestand van bezetenheid. Eerst was het naar het heette de geest van haar overleden schoonvader, die haar telkens kwam plagen, maar daarna kwamen ook nog andere geesten haar beangstigen, o.m. die van het graf van Sjeik Ibn Maulana te Cheribon, 'n zeer bekend „heilig" graf. Achteraf bleek, dat deze vrouw de hulp van geesten had ingeroepen tot het verkrijgen van macht, om door bezwering zieken te kunnen genezen. Geen wonder, dat ze het nu ook te kwaad kreeg met geesten, die ze zelf zoo te zeggen had opgeroepen. „Op zulke wateren vangt men zulke visschen!"

Ten einde de gewenschte „macht" te verkrijgen, was de vrouw ook gaan vasten, dagen achtereen, zoodat zij lichamelijk verzwakt was. Zij kreeg visioenen en zag overal in huis booze geesten. Zij sloeg dan met 'n groot mes om zich heen, doch natuurlijk tevergeefs. Men trok in het huis van 'n buurman, maar ook de geesten trokken mee en angst en onrust namen toe.

Men riep nu, ten einde raad, een van de nabijwonende Christenen te hulp, 'n man van wien men wist, dat hij voor duivels en geesten niet vreesde. Lag ergens 'n stuk grond, dat „angker" d.i. 'n verblijfplaats voor booze geesten was, en waar men het niet wagen zou 'n boom te vellen, uit vrees voor onheil — deze Christen legde er de bijl aan en maakte van de woeste plek 'n tuin. Dat deed hij reeds 'n paar keeren. Dat was bekend.

De man wordt geroepen en treedt tegen den avond het bewuste huis binnen. En zie, na korte oogenblikken wordt de vrouw reeds kalmer. Hij biedt aan den nacht in het huis te zullen doorbrengen en dit stelt de vrouw zoo gerust, dat zij weldra in slaap valt. Den volgenden morgen ontwaakte ze en was weer normaal en bleef het ook verder.

Wonderlijk? Maar gaf Christus niet aan de Zijnen macht over de onreine geesten en duivelen?

Als men dan ook in 'n zendingsblad leest van 'n Christen geworden heiden, die op reis gaat en al zijn amuletten thuis laat, omdat hij er geen waarde meer aan hecht en alleen op Gods bescherming wil bouwen, dan zien wij hoe werkelijk Chris-

tus vrij maakt van angst en vrees en bijgeloof.

Maar wat dan te zeggen van het heidendom, dat nog in de Christenlanden wordt gevonden, waar het toch voorgoed moest zijn verdwenen!

Is de klacht dan niet gegrond: „Wij zijn slechts ten deele gekerstend?"

Hoe lang heeft b.v. niet ook het geloof aan heksen bestaan in Christelijk Europa! Heksenvervolgingen, met hun godsoordeelen in den vorm van vuur-, water- en weegproef hielden er maar al te lang stand.

Maar aan zulke dingen wordt nu toch niet meer geloofd!

Neen, doch nog wel aan veel andere dingen.

De bekende schrijver van „Pniël" merkte in zijn Blaadje eens op, dat de helft van onze Protestantsche vromen nog heelemaal of ten halve aan spoken gelooft en dat er streng rechtzinnige dorpen zijn, waar men voor geen geld ter wereld 's avonds na tienen langs het kerkhof of door 'n boschje of langs 'n z.g. betooverd land zou willen gaan. En al praat je er tegen als Brugman en al haal je 'n dozijn teksten aan, ten bewijze dat dit *zondig bijgeloof* is, diep verscholen blijft toch het waandenkbeeld zitten: „Er is toch zeker wel wat van an!"

Nu zijn er ook volgens de Schrift „geestelijke boosheden, die ons omringen" (Efeze 6). Maar tevens wordt daar gesproken van de wapenrusting Gods tegen alle booze macht.

Het is juist 'n boodschap voor hen, die voortdurend leven in vrees — de boodschap, die de Christenheid heeft te brengen aan het heidendom, de Zendingsmare van bevrijding en verlossing.

A. J. BLIEK

HERINNERING

Hoor, om mijn huis zingen de winden!
Ik ben alleen, wat wéét de wind?
Ik ben alleen, wie zal mij vinden
in dit stil licht, een huivrig kind

dat voor de duisternis ging vluchten
en na-rilt om vermeend gevaar?
Hoor, om mijn huis zijn de geruchten
van regens, als in triest najaar......

Eens vond 'k een huiverschone bloem.
Ik heb haar eindeloos geprezen,
het was een dag vol bij-gezoem
en trotse zwanenwolken dreven

hoog boven mij, geen vragen,
noch geheimen verduisterden
die puurste aller dagen,
maar hoge bomen fluisterden:

„Heer, het is tijd, bouw hem een huis
waarin hij schuile, want de dag is kort,
een droom vervlucht als windgesuis
en liefde tot herinnering verwordt!"

HARRY BRANDER

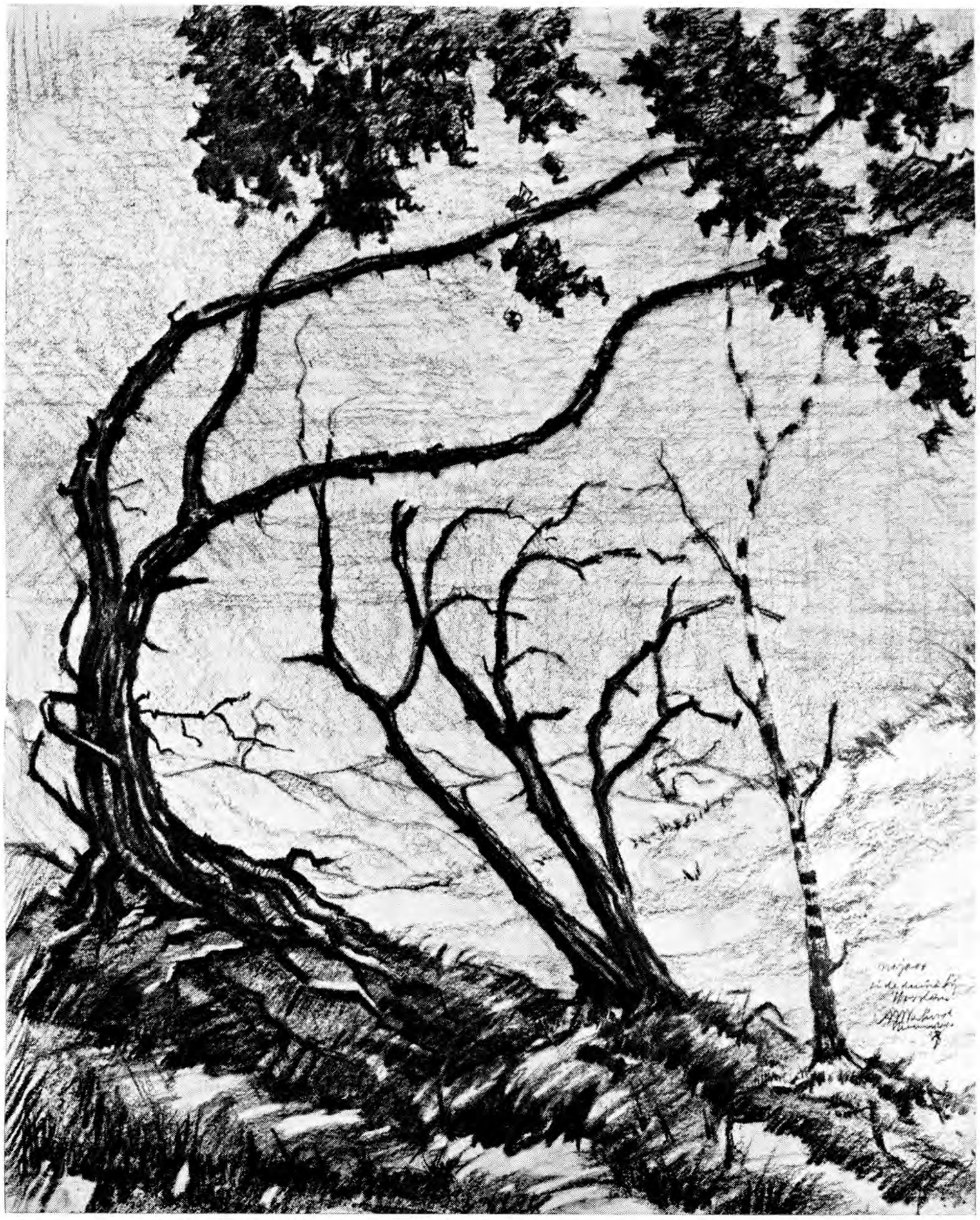

Najaar in de duinen van Haarlem   Houtskoolteekening van A. W. Verhorst te Heemstede

„TINEKE . . . KINDJE!"

„Zou mijn dochter ook kans zien, langs een minder-onsmakelijke weg haar bordje schoon te maken?" vroeg Wethouder Beunderman plagend.

Vermaakt keek hij naar het jonge meisje, dat vol animo de van haar boterham gevallen hagelslag bewerkte met een vochtige wijsvinger, waaraan de muisjes bleven hangen, als kleine spijkertjes aan een magneet.

„Met een lepeltje is 't làng zo lekker niet," verdedigde de aangesprokene zich.

„Och, lâât die Tinus toch; zo is ze tenminste zoet," pleitte Jur met broederlijke tegemoetkoming.

„Ja, en da's heel wat waard," hielp Tom hem.

Tine, zich niet storend aan de opmerkingen der beide jongens, staakte haar schoonmaak-actie; trok de fruittest naar zich toe, en juist zette ze de schaar tussen een grote tros druiven, toen heel dicht bij, het geknal en geronk van een motor weerklonk.

„O mensen, een nieuw geluid! Wat zou dat zijn? 't Is hiernâást zeg!"

Met een sprongetje was Tine in de serre en gluurde voorzichtig van onder de neergelaten markiezen naar wat er in de buurtuin gebeurde.

„Een jonge man. — Lang, slank, zwart. — Momenteel duwt hij moeizaam z'n vehikel door 't grint. — 't Ding wordt gestald in Mevrouw Kruis' schuurtje. Boem! — Een emmer rolt om. Wàt een sensatie! En nou —"

„Ja, kom nu maar weer aan tafel," maande Mevrouw Beunderman. „Dat reporterstalent van jou waarderen we wel erg, maar het is àl te opvallend, zoals jij dien man observeert."

„Jammer," zuchtte de ijverige verslaggeefster. „Ik had jullie nog veel meer van hem kunnen vertellen."

„Misschien is 't wel een nieuwe buurman," veronderstelde Tom. „Leuk zou dat zijn, als eindelijk onze wens eens vervuld werd."

„Stel je voor, dat de „onbekende hij" bij Mevrouw Kruis en pension komt," fantaseerde Tine. „'t Zou toch wel kùnnen?"

„O ja — 'r kan zovéél," vond de vader.

En omdat zijn kinderen uit de toon, waarop hij sprak begrepen, dat het thema „de mogelijk-nieuwe buurman" hem begon te vervelen, stapten ze van het onderwerp af.

Maar voor Tine was het gegeven tè intéressant, om het ineens los te laten. In haar gedachten werkte ze het verder uit.

— Het zou dan ook een belangrijke gebeurtenis zijn, als het bleek, dat de man met de motor wèrkelijk zijn intrek bij Mevrouw Kruis had genomen.

— Want, was het niet altijd een verlangen van hen allen geweest, dat er eens iemand ànders in de aangrenzende villahelft zou komen wonen, waarbij nièt al hun toenaderingspogingen zonder resultaat bleven, zoals bij de teruggetroken weduwe het geval was?

En juist, omdat hun grote dubbele huis het enige was aan de brede kastanjelaan, en ze dus als buren op Mevrouw Kruis waren aangewezen, hadden ze het dikwijls als een gemis gevoeld, dat de stille dame zich zo weinig toeschietelijk toonde.

— En, àls er een buurman kwam, zou hij dan niet zo ongenaakbaar zijn? Het denkbeeld allêén, was voor Tine al opwindend; en ze hoopte, dat ze goed geraden had, dat „hij" een blijvende pensiongast zou zijn.

En — ziedaar. —

Ze hàd goed geraden; hij wàs een blijvende pensiongast.

Het was sinds die bewuste avond een feit geworden, dat er een „nieuw" iemand met Tine onder éèn dak leefde. Maar het enigste, wat ze van dien „iemand" bespeurde was, dat ze hem iedere dag om ongeveer zes uur thuis hoorde komen. Méér echter kon ze niet van hem gewaar worden.

— Wàt was hij? Hoè was hij?

Die vraagtekens waren voor de nieuwsgierige Tine iets verschrikkelijks. Hem zo, zonder meer aanspreken, durfde ze niet, dus zag ze uit naar een geschikte gelegenheid om hem „los" te krijgen.

Op een warme, droge zomernamiddag, terwijl Tine met de tuinslang manoeuvrerend het gazonnetje achter hun huis overvloedig met water besproeide, hoorde ze het gekners van veel kiezelstenen.

„De buurman met zijn voertuig," wist ze.

De verhitte motorrijder stevende naar zijn „garage".

„Dag mijnheer!" riep Tine vrolijk.

De mijnheer glimlachte om het levenslustige kind, dat daar zo speels-bedrijvig deed in het fleurig-gebloemde japonnetje.

Hij glimlachte, — en die glimlach inspireerde Tine. — Vlug overwoog ze een dol plan. — Was het niet te gewáágd? — Neen, ze dééd het. Ze kòn niet nalaten aan de dwaze ingeving gehoor te geven. — Was hij een droog mirakel, — dan zou hij zièdend zijn; — goed, maar dan wist ze meteen ook, wat ze aan hem had. — Was hij sportief, dan zou hij het als een grap opvatten. —

Ze zàg haar kans, richtte de slang naar de buurtuin en — spóót.

Een sprankelende regen daalde neer op haar slachtoffer.

Maar direct daarop, schrok de dartele tuinierster toch ook zelf van haar overmoedige daad en zag ze in, dat die toch eigenlijk niet „comme il faut" was. Als hij boos werd, was het een gekke geschiedenis.

Ze draaide de kraan dicht en keek vorsend naar het gezicht van den jongen man.

„Vond u 't héél erg?" vroeg ze deemoedig.

Een geschater was zijn antwoord en Tine, opgetogen over het succes, dat ze bij haar dopeling had, lachte met hem mee.

Over een ligusterhaag leerden twee mensen elkaar op een originele manier kennen. —

Tine deelde den buurman in vertrouwen mee, dat ze op de H.B.S. was, ploeterde voor 't eindexamen, en een geweldige dobber met scheikunde had.

„Zal ik je eens helpen, als die formules zo hopeloos ingewikkeld zijn?" bood hij aan.

Verrast accepteerde ze 't. — Was hij sterk in dat vak? Ook op de H.B.S. geweest?

Toen vertelde hij haar, dat hij ingenieur was; werkzaam bij het radio-zendstation Kootwijk en iedere dag weer naar het pension van Mevrouw Kruis tufte. Zijn moeder woonde in Rotterdam, en zijn ideaal was: — Naar Indië!

„U is dus een Weledelgestrenge Heer?" ontdekte Tine en er kwam een schalkse flikkering in haar oogen, om dien natgespoten ingenieur.

„Mag ik u in de omwandeling zo noemen: „WelEdelgestrenge?"

Hij was even verbaasd over die vraag; een beetje onzeker ook. — Waar wilde die spotvogel heen?

Toch stemde hij toe: „Als je wilt, — je doet het maar. — En, excuseer me, maar ik heb je niet eens gevraagd, of ik wel tutoyeren mocht. Dat komt, omdat — ehhm......"

„Omdat m'n optreden nou niet bepaald u-achtig was hè?" raadde Tine.

Zo was hun omgang bij het begin en zo bleef die ook: vlot, vriendschappelijk, — maar nooit tè vertrouwelijk.

Tine zag in den ingenieur haar meerdere: iemand die méters boven haar stond, en ze voelde het bij intuïtie: meters boven haar wilde staan. Zijn prestige wilde hij ophouden.

Ze kwam onder de indruk van zijn geleerde betogen en luisterde graag naar zijn rustige innemende stem, die zo helder de vraagstukken uiteen kon zetten. Hij was onderhoudend, voorkomend, maar haar „WelEdelgestrenge" blééf hij.

En ze vond het goèd zo. — Zij wist ook háár afstand te bepalen. — Samen hadden ze een grens getrokken.

Maar, al is een afstand tussen twee gebieden nòg zo vast bepaald, er kan een tijd komen, dat door beide partijen onbewust één stap vooruit gedaan wordt; één enkele stap, maar de afstand is kleiner geworden.

De WelEdelgestrenge nòch Tine wisten het, maar die stap wèrd gedaan.

Het ging zo geleidelijk. —

Tine kwam niet meer alleen met scheikundeproblemen bij haar buurman. En hij hielp haar, ook in andere moeilijkheden. Het was voor hem een groote voldoening, als hij zag, hoe ze zijn raad opvolgde en ze haar voordeel met zijn advies deed. Hij stelde belang in haar: in haar liefhebberijen, in haar meningen: in haar hele persoontje.

En zij vond het heerlijk, als zij samen een boom opzetten. Het werd zo vanzelfsprekend, dat ze in alles naar zijn oordeel vroeg: haar hart voor hem uitstortte. — Hij was een meelevend, vertrouwd biechtvader. Ze had eerbied voor hem, den ervaren, gerijpten man, die bovendien tien jaar ouder was dan zijzelf.

Wel dacht ze soms heel even, dat hun verhouding misschien toch niet zo gewóón

was; zo absoluut zonder gevaar voor te-véél sympathie.

En dan ging ze de afstand meten, de afstand, die er nog wel wàs. — En zou die wel ooit helemaal wegvallen? Neen toch? Zou ze zich niet altijd onbetekenend blijven voelen tegenover zijn kennis en hinderlijk jong, in vergelijking met zijn leeftijd? Zei hij niet steeds, dat hij het idee had, van al heel èrg oud te zijn? Ze lachte erom, maar ze wist, dat hij het méénde, omdat ze het zelf opgemerkt had.

Na zulke overwegingen zag ze de grenslijn weer scherper afgetekend en was ze er stellig van overtuigd, dat ze beiden niets anders wilden, dan „vriendschap".

De winter kwam en het had gesneeuwd.

Op de avond van haar eerste kerstvacantiedag zat Tine in de kamer van den WelEdelgestrenge. Genietend staarde ze naar de transparante kolen in de haard. Af en toe klikte een micaplaatje door de grote hitte. — De wind suisde door de schoorsteen.

Tegenover haar keek Ir. de Wit haar oplettend aan. Hij zag er zo in-vergenoegd uit. — Wat er in hem omging? Hij gaf er zich geen rekenschap van. — Mannen zijn kortzichtig! — Ook hij, de WelEdelgestrenge. Hij wist niet, wat hij van zichzelf en zijn buurmeisje denken moest. — Ze was een aardig kind, die Tine; verbázend aardig zelfs. Welbeschouwd het eerste meisje waar hij meer dan oppervlakkig kennis mee gemaakt had en — dat hem wist te bòeien. —

Er lag een glans over zijn gezicht, terwijl hij zijn vriendinnetje met welgevallen opnam. Hij dacht: „Wat kan vriendschap toch iets goeds zijn." Maar hij kende nog niet het juiste onderscheid tussen een ware, zuivere vriendschap en dat andere, dat grootser en oneindig veel mooier was dan dat. — De WelEdelgestrenge kende zichzelf nog niet!......

Hij, de anders zo scherpzinnige jonge man, was nog niet tot het besef gekomen, dat de houding, die hij tegenover Tine innam, wel véél verschilde met die, welke hij tegenover „het meisje in het algemeen" innam. In háár bijzijn was hij niet meer de correct-ingetogen ingenieur, maar liet hij vrijwillig zijn gereserveerdheid varen. — Waarom? — Dat vroeg hij zich niet af. —

Ze hadden een afspraak gemaakt. — Als het de volgende dag goed weer was, zouden ze een wandeling maken door de besneeuwde bossen.

Tine had gebloosd, toen Ir. de Wit het plannetje beraamde. — Eigenlijk zag ze er wat tegenop, zich met den WelEdelgestrenge in 't openbaar te vertonen. Ze was bang, door schoolkennisjes gezien te worden. Nooit had ze zich uitgelaten over de vriendschap met den buurman. — Als er eens mee gespòt werd? Moest ze thuis van Jur en Tom al niet genoeg verdragen? Zou wel iemand de verhouding tussen den WelEdelgestrenge en haar begrijpen? Begreep ze die zèlf wel? Nee, o nee, ze begreep het niet! Als ze eerlijk, recht tegenover zichzelf stond, moest ze bekennen: „Jij weet óók niet, hoe je je intimiteiten met den ingenieur ontleden moet."

De Zaterdag voor Kerstmis was het een blijde, zonnige winterdag.

Daar liepen twee jonge mensen zwijgend naast elkaar. — Het waren Ir. de Wit en zijn vriendinnetje. Beiden droegen een donkerblauwe duffel en zo vormden ze in de effen-witte laan een harmonisch geheel.

De sneeuw was knappend-droog en tot hun enkels zakten ze weg in het flonkerende vrieskoude tapijt. — Het regelmatige gekraak onder hun voeten was het enige geluid in de stilte rondom hen.

Na een kwartiertje begon het opnieuw te sneeuwen; kleine korrel-vlokjes vielen neer op Tine's mutsje en op het diepzwarte haar van den WelEdelgestrenge.

De weg, die de jonge man en het meisje waren gegaan, steeg vrij steil en ze hijgden van het inspannende geklauter.

„Even uitrusten," beval Ir. de Wit plotseling.

Op het smalle bospad stonden ze tegenover elkaar. — Lachend keek de WelEdelgestrenge naar de tintelende wangen van zijn lieftallige dame-de-compagnie. Hij kwam onder de bekoring van zijn jonge buurvrouwtje. Op dat merkwaardige tijdstip zag hij het ontroerend-kinderlijke in haar wezentje.

Het viel hem op, hoe fijn-ovaal, hoe rèin haar gezichtje was. — Een durvende sneeuwvlok dwarrelde neer op haar lange wimpers. — Dat alles tròf Arnold de Wit, en — het bleef niet zonder uitwerking!...

Als een openbaring kwam het tot den „zich al zo oud voelenden" man, dat hij,

met zijn nog geen dertig jaren, ook jong, nog héérlijk jong was.

Een ondernemende geest maakte zich van hem meester. — Waarom zou hij niet eens één middag ongedwongen-vrolijk zijn, in de tegenwoordigheid van een meiske, dat hem prikkelde, zich onvoorwaardelijk over te geven aan haar prettige gezelschap? — Hij bekommerde zich niet over de gevolgen daarvan. Het avontuurlijke van het-zich-jong-voelen, had hem te pakken. —

En Tine?...

Die 24ste December was haar fééstdag. Ze had een gevoel, alsof ze opgetild werd; hóóg boven alles uit, door de arm van den WelEdelgestrenge, die zo beschermend-stijf tegen de hare was aangedrukt. Zijn grote mannenhand omsloot verwarmend haar vingers, die in de blauwe glacé'tjes slank leken en flatterend afstaken bij het grijs van zijn dikke, met bont gevoerde nappa's. — Naast de breedte van zijn schouders was ze een kleine, maar o zo gelukkige Tine. — Ze zou kunnen zingen, huppelen; — ze zou... Maar ze liep maar stilletjes voort, luisterend naar de verhalen van den ingenieur. Hij vertelde haar van zijn jeugd, zijn moeilijkheden; — zijn hele leven liet hij haar zien. Een enkele maal vroeg hij naar háár opinie en als ze hem antwoordde, was er een vreemde, jubelende buiging in haar stem. Het was haar alsof ze iets kostbaars gekregen had: iets van onnoemelijk grote waarde. Haar ogen straalden in ongewone glinstering. Een overweldigend warmte-gevoel doorstroomde het jonge meisje; een gevoel, dat zij niet precies kon definieren, maar dat diep was en wondermooi. — Wèl werd zij zich bewust, hoe groot de plaats was, die de WelEdelgestrenge in haar hart had veroverd. — Ze hield van hem; — méér dan ze ooit van iemand had gehouden. — Wie had haar steeds weer geholpen, als ze „met iets zat"? Wie had haar zo dikwijls weten op te trekken uit haar downbuien? Wie had zó haar vòlle vertrouwen? — De WelEdelgestrenge; — niemand dan hij alleen. — Tussen haar en den buurman mèt prestige lag een zekere afstand; — tussen haar en den jongensachtigen openhartigen vriend, zònder prestige" was het Tine niet meer mogelijk, de grenslijn te onderscheiden.

Het werd donkerder. De eerst zo korrelig-ronde sneeuwvlokken werden donziger. Arnold en Tine waren op de terugweg naar huis. Vlug en veerkrachtig was hun gang. — Nòg was de jonge man niet tot het inzicht gekomen, dat hij voor 't eerst van zijn leven met vuur speelde. Nòg liep hij genietend, zacht-neuriënd naast zijn buurmeisje, zich niet afvragend, hoe zij op zijn, voor haar ongewone gedragingen zou reageren. Daarover maakte hij zich geen zorgen — tòt... Tot hij een vééIzeggende blik van haar opving. — Toèn werd hij bàng. — Die ogen, die lichtendblauwe ogen, — dat gezichtje, dat in verrukking naar hem was opgeheven. — Het gaf hem een schok. — Hoe bestond het, dat hij die „onrustbarende verschijnselen" niet eerder had waargenomen? Waarschijnlijk had hij er geen aandacht aan geschonken. — „Nee, zò heb ik het niet bedoeld," schrok hij. „Ik wilde haar niet iets doen vermoeden, dat niet wáár was. Ben ik te vriendelijk geweest? Ik heb toch alleen maar een paar uurtjes vrij willen zijn? — Maar het gaat natuurlijk wel weer over. — Ze is nog maar een kind en zoiets komt meer voor bij jonge meisjes. De volgende week zal ze wel weer gewoon zijn," probeerde hij zich zelf gerust te stellen. — Toch bekroop hem een onaangenaam gevoel; een felle spijt over zijn onbedachtzaamheid. „Enfin — maar afwachten," besloot hij lijdelijk. —

Maar, na acht dagen werd hem de toestand toch te penibel en had hij voor zichzelf uitgemaakt, dat zijn handelwijze tegenover zijn vriendinnetje toch niet geheel verantwoord was. Had hij eerst gemeend, alles maar rustig te moeten aanzien, nú kwam hij tot de conclusie, dat de omgang met zijn buurmeisje te geváárlijk werd. — Hij mocht haar niet in de waan laten, waarin hij haar een week geleden, zo ongewild had gebracht. Hoe eerder daaraan een eind gemaakt werd, hoe beter. —

En terwijl hij, „oud en nieuw" bij zijn moeder vierde, schreef hij Tine een brief; een brief, waarin hij zichzelf niet spaarde en haar dringend vroeg, hem te vergeven, dat hij zich die éne middag had laten gaan.

Heel, héél aandachtig las Tine de drie fijnbeschreven velletjes en ze kon een paar warme tranen niet terugdringen. Maar, ze schreide niet lang, want toen de betekenis van zijn woorden goed tot haar was doorgedrongen, verscheen er een haast tere

glimlach op haar gezicht en ging er iets als een blijdschap door haar heen. — Een blijdschap, omdat ze hem kon begrijpen! — Dat begrijpen kon het schrijnende van haar verdriet niet wegnemen, maar wèl verzachten. Ze wist, dat zijn standpunt zuiver was en daarom kòn ze niet hard oordelen over zijn gedrag.

En nogeens las ze: „Ik zou zo graag je vriend willen blijven, maar verlang niet meer van me. Dat andere zal ik nooit kunnen. — Waarom niet? — Dat kan ik je niet allemaal schrijven. — Je bent nog zo'n kind, — Tine."

„Ja, voor hem ben ik „het kind", dacht ze. „Een onberekenbaar achttienjarig bakvisje; — een meisje, dat zelf nog niet weet, wat ze wil."

Ze besefte heel goed, dat de man, die haar had meegemaakt in haar telkens wisselende stemmingen; in haar uitgelatenheid en wanhopige neerslachtigheid, dat zo'n man geen waarde kon hechten aan de innige genegenheid van datzelfde meisje, omdat hij zou denken, dat ook die „gemoedsbeweging" van voorbijgaande aard zou zijn.

Scherp zag ze al de zijden van de vriendschap met den WelEdelgestrenge belicht en terwijl ze dapper de strijd met haar eigen-ik aanbond, gleed tegelijkertijd ook het gevoel van haar af, een hulpeloos H.B.S.-kind te zijn. En dat maakte haar van binnen wonderlijk rustig; — dat deed haar geloven in zichzèlf: — in een Tine, veel standvastiger en moediger, dan Ir. de Wit ooit had gekend. —

Het was niet gemakkelijk voor haar, zich over de grote teleurstelling heen te zetten. Het deed pijn, verstandig onder 't oog te moeten zien, dat de ingenieur onwetend was van de zuiverheid en teerheid der gevoelens, die hijzèlf bij haar had opgewekt.

„Toch heeft u zich wel een beetje in mij vergist: het is bij mij géén Schwärmerei! Denkt u dat toch niet!" schreef ze haar buurman terug. Maar, omdat ze zich in geen geval bij hem wilde opdringen, gaf ze geen verdere uitleg aan haar woorden.

Ze hield zich flink en ging zoeken naar lichtpuntjes, die ze ook vond. — Was haar leven, haar eigen leven, niet waard om geleefd te worden. Moest ze daar niet iets móóis van maken? — Haar taak was: meer dan ooit een zegen te zijn voor haar naaste.

Zo was er ogenschijnlijk niet veel aan Tine veranderd. Ze deed haar uiterste best, opgeruimd te zijn, en het lukte. Tom en Jur vooral, kregen respect voor de filanthropische ijver, die hun zuster aan de dag ging leggen en plaagden haar niet met den ingenieur. — De jongens hadden zo hun eigen opvatting over wat ze zakelijk „het geval de Wit" noemden. Onder elkaar hadden ze geconstateerd. „Die WelEdelgestrenge heeft Tine bepaald veredeld."

De zomer daarop bracht het afscheid van Ir. de Wit. Hij had een aanstelling gekregen bij het radio-zendstation op de Malabar. Hij ging naar Indië! —

Tine zag hem open aan, toen hij voor 't laatst haar hand in de zijne hield.

„Kopf hoch! Tot ziens hoor!" En met klem voegde de jonge man er zacht aan toe: „Later zul je over je moeilijkheden van nu je schouders ophalen."

„Nee, dat zal ik niet!"

Ze zei het wat bits en Arnold, vragend zijn wenkbrauwen fronsend betuigde nogeens: „Heus!"

Nooit had Tine zich nog zo verlaten en leeg gevoeld, als bij dit afscheid.

„Niet aandoenlijk worden," berispte ze zichzelf. „Geen tragisch tafereel van een wenende verslagene! Dan maar liever je nors voordoen!"

„Eigenaardig stug is ze," dacht de Wit en schertsend tikte hij tegen haar wang.

Tine, bezeerd door het luchtige van dat gebaar, keerde zich bruusk van hem af. Haar lippen trilden verraderlijk. —

De WelEdelgestrenge echter, zag alleen de rechte meisjesrug...

Bij het vertrek van den ingenieur hadden zijn laatste woorden Tine bijna alle hoop doen verliezen; die hoop, die haar deed verwachten, dat haar vriend haar eens zou missen; — dat hij toch èèns zou weten, zich in haar vergist te hebben.

En toch —; tòch kwam het geloof weer. — Och, het bleek niet zo héél moeilijk voor haar, te geloven, in hetgeen ze het liefst van alles wilde. — En als ze eens moedeloos dreigde te worden, bad ze, — en haar gebed was wèl veranderd. Het was niet meer een gedachtenloze opeenvolging van gebruikelijke termen, maar het was èchter geworden. Had vroeger haar bidden geleken op dat van een klein kind, — haastig opgedreund, om gauw weer

kláár te zijn, zo was het nu niet meer. Nu troostte en bemoedigde 't haar; — nu leerde 't haar geduldig te zijn. —

„Tine, luister 's."

Het jonge meisje achter de cyclostyle-machine keek op.

„Wat blieft u, tante?"

„Ik kreeg zopas een telefoontje van een zekeren mijnheer de Wit. Hij had typewerk voor ons; maar nu komt hij vanmiddag zelf even hier, om enkele aanwijzingen te geven over de indeling der folio's en ook, omdat er nogal veel technische woorden in de copy staan, waarvan hij bang is, dat... wij ze niet zullen kunnen ontcijferen. Het is wel wat vervelend, dat ik nu juist uit moest, maar ik heb gezegd, dat het voor hem geen bezwaar was, mij niet thuis te treffen. Zijn instructies zou hij even goed aan mijn nichtje kunnen geven, als aan mij. — Ik kan dus verder voor deze dag alles gerust aan je overlaten? Dan ga ik nu maar hè?"

Mevrouw Beunderman streek even over Tine's arm.

„Tot vanavond hoor!"

„Dag tantetje," groette Tine hartelijk. „Ik beloof u, dat ik de honneurs voorbeeldig zal waarnemen."

Ze wachtte, tot ze Mevrouw Beunderman het lage hekje door zag gaan, en draaide dan weer automatisch de zware duplicator-rol rond, die bij iedere wenteling een blank velletje cyclostyle-papier mee-nam en één voor één de nog verse afdrukken op een keurig stapeltje liet glijden.

„Een zekere mijnheer de Wit had opgebeld," dacht ze. — Hoe kwam het, dat bij het horen van die alledaagse naam, steeds weer de herinnering aan háár „mijnheer de Wit" zo duidelijk werd? — Maar ze mocht zich niet zo dikwijls in die gedachten verdiepen; ze moest zich daartegen verzetten. — Toch was haar tegenstand niet zo sterk als anders. — Kwam het door het hete zomerweer, dat loom maakte? —

Vier jaren waren er voorbij gegaan, sinds de dàg, waarop Ir. de Wit naar Java vertrok, — en veel was er nadien anders geworden in het gezin der Beundermans. — Tine slaagde voor haar H.B.S.-examen en de familie was naar Rotterdam verhuisd, waar Tom aan de Handels-Hogeschool studeerde, en waar ook tante Magda woonde, de directrice van het Steno-type-instituut „Accuratesse", die Tine opleidde tot lerares in Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse Stenografie. —

En het jonge onderwijzeresje, de gestencilde bladen wegbergend, overdacht, dat ze nog twee volle jaren zou moeten wachten voor Arnold de Wit zijn Europees verlof kreeg. — En als hij kwam, zou dan ook het „tot ziens" in vervulling gaan? Zou hij zijn buurmeisje niet vergeten zijn? —

Voor haar was hij nog dezelfde; nòg was ze hem trouw gebleven. — Al liet dan ook niet iedere jonge man, waarmee ze in aanraking kwam, haar even onverschillig; er was niet één, die de vergelijking met den WelEdelgestrenge kon doorstaan.

„Dan ga ik eerst even naar die type-inrichting hoor moeder."

De lange donkere man wuifde groetend.

„Je neemt toch zeker een trammetje, Arnold?"

„Welnee, lopen is veel gezonder."

„Maar 't is zo'n eind, jongen, en 't is zo warm."

„Een beetje warmte ben ik wel gewend; dat weet u."

„Als 't je maar niet te veel vermoeit," weifelde de oude dame nog, bezorgd haar zoon naziend, die met een actetas onder zijn arm naar de voordeur liep.

„Dag moeder!" riep hij nog eens, en was dan meteen naar buiten verdwenen.

Arnold de Wit was op weg naar het Steno-type-instituut „Accuratesse".

Arnold de Wit, de WelEdelgestrenge van Tine Beunderman — wel vermagerd, wèl verzwakt, — maar hij wàs het. Hij was de WelEdelgestrenge, vier dagen geleden met vervroegd verlof naar Holland teruggekeerd, om volkomen te genezen van een kwaadaardige tropische ziekte, waarmee hij te kampen had gehad en die het komen naar Nederland voor hem noodzakelijk maakte.

En zo ging hij dan weer door de straten van zijn geboortestad, Rotterdam: een jonge man, in diep gepeins verzonken.

De Indische jaren waren hem eindeloos lang gevalen. Ondanks zijn drukke werkzaamheden was het hem soms, alsof de tijd voortkroop. In zijn paviljoen, gelegen in het imposante West-Javaansche berglandschap, werd Arnold gekweld door weemoedige gedachten; door een knagend ge-

voel van eenzaamheid, waartegen hij zich op den duur niet meer kon verzetten. — Want daar, omringd door de natuurpracht van de Malabar, leerde de WelEdelgestrenge eindelijk zichzelf kennen... Ver van het Veluwse dorp en het dubbele huis aan de brede kastanjelaan, kwam hij tot het besef, dat hij méér nodig had dan zijn studie, — dat ook hij, de knappe ingenieur behoefte had aan iemand, die met hem meeleefde, hem opbeurde boven zijn gedoetje-van-iedere-dag; iemand, die met haar lieve verschijning al zijn zwarigheden weg kon jagen; — die zich veilig bij hem zou voelen,— en die hij, op zijn beurt mocht beschermen. — Maar wie zou de verpersoonlijking van die „iemand" kunnen zijn?

En steeds weer, — was het wonder, — trad uit zijn herinnering een jong meisje naar voren; — zijn kleine vriendinnetje, Tine Beunderman. Het blijmoedige kind, dat hem met haar zonnige natuur uit zijn afzondering had gelokt, — zijn jonge buurvrouwtje, dat hij niet kòn vergeten... Tenslotte werd het hem duidelijk, dat de hechte genegenheid, die er bij hem voor haar was ontstaan, maar waarvan hij de diepte niet had willen peilen, meer, véél meer inhield dan het woordje „sympathie" alléén. —

Hij werd ziek en het verlangen naar haar, die hem zou kunnen doen opleven, werd dagelijks heviger. — Vaak ging hij nogeens na, wat er gedurende de omgang met zijn vriendinnetje gepasseerd was, en dan hield hij zich vast aan een enkele zin, — een enkele uiting van haar, waarvan hij vroeger nauwelijks notitie had genomen, maar die nu een diepere betekenis voor hem kregen. — Eéns hield ze ontegenzeggelijk veel van hem; maar haar grote aanhankelijkheid had hij als een soort „vlaag" beschouwd. — En als dat eens een misrekening geweest was? Als haar liefde, hoewel toèn nog niet rijp, ook bij het ouder worden blijvend was gebleken? —

Op een vredige Zondagmorgen nam hij het besluit, haar te schrijven. Het kostte hem veel inspanning, zich op de juiste wijze uit te drukken. Voorzichtig, weloverwogen, kleedde hij zijn vragen in; — voorzichtig, omdat er diep-in hem, toch de vrees school, dat zijn vroegere buurmeisje anders over haar vriend was gaan denken — hem niet meer zó zag, als ze hem door haar kinderogen had gezien. — De vrees dáárvoor, hield hem van een te impulsieve ontboezeming terug. Maar toch zou ze, fijngevoelig als ze was, ook hetgeen hij niet onder woorden bracht, aanvoelen. — In ieder geval zou een bericht van haar hem uit zijn twijfel-periode verlossen. —

Ruim twee weken daarna hield Ir. de Wit opnieuw een lichtgrijze enveloppe in zijn hand. In de linkerbovenhoek was het blauwe rechthoekje met de witte lettertjes: per luchtpost — par avion. — Maar het waren geen zenuwachtig-bevende vingers, die het couvert losscheurden, want het adres was geschreven in zijn eigen ronde handschrift. Mistroostig keek hij naar het onverbiddelijke paarse stempel: — terug afzender —.

— Wat moest hij nu? Wie zou hem kunnen inlichten? Mevrouw Kruis zou de enige geweest zijn, bij wie hij kon informeren. — maar zij leefde niet meer. —

Het was, alsof bij het terugkrijgen van zijn eigen brief, zijn doorzettingskracht was lamgeslagen......

Ook mede door zijn ziekte die hem steeds meer afmatte, versomberde hij en het was voor Arnold een bevrijding, dat hem vervroegd verlof werd toegezegd. Toen herleefde nogeens de hoop, dat het in Holland weer licht zou worden; — dáár zou hij alles in het werk stellen, om zijn vriendinnetje op te sporen. —

„Wacht u hier maar even," noodde een der meisjes-leerlingen van het Instituut „Accuratesse" den zojuist gearriveerden Ir. de Wit in het ontvangkamertje.

De jonge man ging binnen en toen het meisje weer was verdwenen, nestelde hij zich in de hem aangewezen liberty. Behaag'lijk strekte hij zijn benen. Hij was moe van de lange wandeling en voelde zich in het knusse hokje uitstekend op zijn gemak. — Vanuit de aangrenzende kamer hoorde hij het getik van een enkele schrijfmachine. — Een welluidende stem dicteerde een handelsbrief. — „Bereikte mij heden in goede orde," — verstond hij.

Eensklaps rechtte Arnold zich. Zijn gezicht verstrakte. — Die stem... Hij luisterde scherper. — Maar dat was Tine's stem; — dat mòest Tine zijn! Was het mogelijk? Het kon toch niet? — Zij — hièr? — Wat zou hij doen, àls ze het was?

De gedachten wervelden door zijn hoofd. — Als ze het was, dàn...

„We schieten al op, jongens. Als we zo

doorgaan, zijn we 'r in een wip," voorspelde Tine. „Ga maar vlug je stenogram uitwerken."

Haar pupillen stonden op van de vierkante tafel; gingen naar hun machines en een paar tellen later was de klasse vervuld van een levendig geratel.

„En nu ga ik eerst eens naar dien „zekeren mijnheer de Wit", besloot het leraresje.

Twee passen — en ze was in het ontvangkamertje. —

Wild sprong de ingenieur uit zijn stoel. — Dáár, — vlak bij hem was ze, — Tine!

Eén seconde staarde hij haar als gehypnotiseerd aan. Dadelijk echter herstelde hij zich weer en keek onderzoekend naar de kleine, roerloze gestalte.

Hij zag, hoe haar handen, die ze aan de donkergroene velours gordijnen hield, tot harde vuisten waren gebald. — Achter haar was het witte matglas en de lichtgroene verf van de suite-deuren.

Nog leek ze meisjesachtig rank in de soepele witte zomerjurk, die de vorm van haar figuurtje zo sierlijk deed uitkomen. —

— Maar waarom zèi ze niets? Waarom bleef ze staan, in sprakeloze verstarring?

Tussen de twee jonge mensen lag een benauwende beklemming; omdat het plotselinge weerzien hen had overrompeld, — èn omdat ze van elkaar nog niet wisten, dat êne, héél belangrijke. —

De spanning van die onzekerheid werd onhoudbaar voor Ir. de Wit. Hij kon zich niet langer beheersen.

„Tineke... kindje!!" riep hij hees. — En het woord „kind" hield nu geen àfwijzing in: — integendeel! —

Bij het horen van die uitroep brak er iets in Tine en sloeg ze haar vochtig-glanzende ogen op naar den jongen man.

Even ontmoette haar blik die van haar WelEdelgestrenge. —

Toen wisten ze beiden het „héél belangrijke"......

HELGA VAN DE VLASAKKER

VACANTIE

Ik ben de weg gegaan waar jonge harten zingen
waar leven was, en felle zonneschijn;
ik heb het licht gezien van vele mooie dingen,
ik heb geleefd, waar blije mensen zijn.

Hun lach heeft luid geklonken in mijn oren,
hun vreugde was een jubel in het licht;
ik kon alleen van blije klanken horen
waarvan ik iets hervond in elk gezicht.

Zo heb ik zorgeloos iets van mezelf besloten,
geluk, waar elkeen in een vreemde roes naar tart;
al angst en leed had 'k zorgzaam weggesloten,
en 'k hield alleen wat licht en vreugde vast.

En toch, bij zon en vreugd', en al de blije ogen
is plotseling iets van mezelf verdeeld,
't heeft zich vaak angstig naar mij toegebogen,
want overal zag ik m'n eigen spiegelbeeld.

CORRIE OUDIJK

DE GELIJKENIS VAN DEN ONTROUWEN DIENSTKNECHT

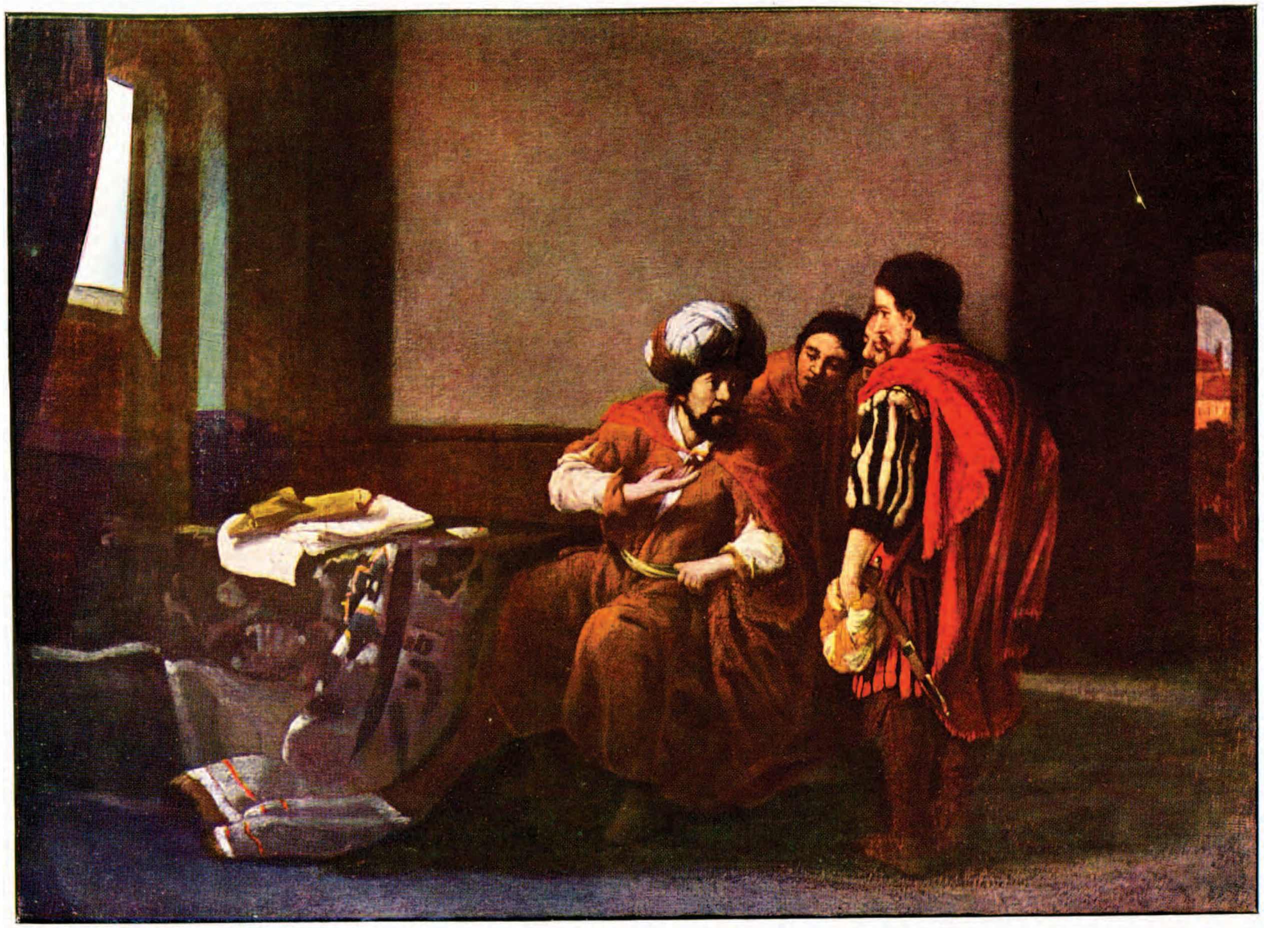

Schilderij van Jan van der Meer van Delft

WILLEM ALEXANDER KAREL HENDRIK FREDERIK

(*I*) *PRINS ALEXANDER*

Zou het Oranjehuis wel ooit in meer deerniswekkende toestand verkeerd hebben, dan in de sombere, droefgeestige Junimaand van het jaar 1884? De Koning ver in den vreemde, lijdende aan een ernstige kwaal, de eenig levende zoon als onder de oogen van het Nederlandsche volk worstelend om het leven, en weer elders de Koningin, machteloos om te doen, wat haar vrouwelijk hart haar ingeeft: liefde te wekken en leed te verzachten. Met ingehouden adem werd geluisterd naar elk bericht, in de wetenschap dat het geringste voorval tot de eindbeslissing zou kunnen leiden.

Helaas, teedere zorgen, nauwlettende verpleging, deskundige behandeling, het mocht alles niet baten. De laatste erfprins van Oranje had zijn aardsche loopbaan volbracht. Droef, innig droef verscheiden!

Drie en dertig jaar had hij onder het Nederlandsche volk vertoefd. Wat weten we van hem?

Welke herinneringen heeft hij achtergelaten?

Zoo weinig was hij bekend, dat bij zijn overlijden een journalist van een der grootste bladen de vraag stelde:

„Wie waart gij, prins Alexander?"

En het antwoord kon niet gegeven worden.

Elke sarcophaag is een vraagteeken en elk menschenleven is een gesloten boek. Van een vorstenzoon verwacht men echter, dat althans zijn tijdgenooten een beeld van hem hebben.

Maar Prins Alexander stierf op mannelijken leeftijd als een vreemdeling onder zijn volk, meer een legende van zijn bestaan — een zonderling mengsel van waarheid en verdichting — dan een aan dat volk openbaar geworden geschiedenis van zijn leven achterlatend.

Beschikken wij dan over zoo weinig gegevens, dat wij niets anders dan een in nevelen gehuld beeld van dezen laatsten Kroonprins hebben?

Inderdaad, een juiste, scherp belijnde karakterteekening kunnen we niet geven, nog altijd zijn de archieven over de laatste Oranjevorsten gesloten, maar toch beschikten we over uitspraken, die ons althans eenigszins inlichten.

„Wanneer een reine, vlekkelooze wandel", schrijft een zijner leermeesters, niemand minder dan prof. Buys; „wanneer ridderlijke trouw aan zijn idealen van recht en van zedelijkheid en aan hen die in zijn oogen deze idealen verwezenlijkten; wanneer een laag neerzien op de lusten en een hoog opzien tegen de plichten van het koningschap; wanneer een gloeiende begeerte om aan het vervullen van deze plichten al zijn krachten te wijden, koninklijke deugden zijn, dan heeft deze konink-

Portret van Z. M. Koning Willem III

Portret van Z.K.H. Prins Alexander

lijke Prins die deugden in ruime mate bezeten."

Van zijn vroegste jeugd af, gevoelde hij zich belemmerd in zijn levensdrang door een uiterst teer gestel, door een ziekelijken aanleg, door een altijd wankele gezondheid. Hij, het kind van vorstelijke ouders, die door traditie en geboorte bestemd was, eenmaal een hoogen rang in het leger te bekleeden, kon, tot jongeling opgegroeid, de vermoeienissen van den krijgsmansstand niet doorstaan, was niet opgewassen tegen de eischen, die in dit opzicht het leven aan hem stelde.

Was het wonder, dat er zoo een wantrouwen in eigen kracht bij hem geboren werd, dat in het opgroeien steeds toenam; dat hij te strijden had met een aangeboren schuwheid, die hem zijn levensgeluk vergalde? De Prins, die met een hartstochtelijke belangstelling en met een fel bewogen gemoed de felle worsteling op politiek en maatschappelijk gebied, die tijdens zijn leven gestreden werd, gadesloeg, scheen een droeve melancholicus, die van het leven walgde. Volgens zijn eigen getuigenis kon hij Borgers woord tot het zijne maken: „ik ben nog geen dertig, maar toch zeg ik Borger na: ik wensch geen stap terug te treden op de afgelegde levensbaan!

En toch wist deze aanhankelijke Prins liefde te kweeken en vriendschap te wekken. Zij, die hem het best gekend hebben — helaas, dat het er zoo weinigen waren — hebben hem het meest liefgehad.

Zijn lichaamskracht was zwak, daartegenover stond, dat hij een onderzoekenden geest had, een doordringend, scherp verstand, bij bleef met zijn oordeel niet bij de oppervlakte der zaken, doch daalde af in de diepte om te zoeken en herhaaldelijk te vinden.

Den 25sten Augustus 1851 was hij te 's Gravenhage geboren, als derde zoon van Koning Willem III en Koningin Sophia. Spoedig daarop werd hij gedoopt in de groote zaal van het Oude Hof, het paleis in het Noordeinde. Met nauwlettende zorg waakte Koningin Sophia voor de opvoeding van den tengeren knaap. Nog deinde in haar hart de natrilling van de smart over het droevig heengaan van haar geliefde kind Maurits! Wat menschelijke kunst en moederlijke zorg vermocht, zou aangewend worden om Prins Alexander te behouden.

Over en weer hadden Moeder en Zoon elkander noodig. De Zoon zocht in zijn hulpeloosheid een steun, dien hij zijn gansche leven noodig zou hebben en de Moeder schonk hem dien steun volgaarne, omdat daardoor het leed gestild, de droefheid verzacht werd, die in haar leven gekomen waren, toen Prins Maurits haar ontnomen werd. Voor deze — wellicht door eigen schuld — vereenzaamde Vrouw, die hunkerde naar de liefde van haar beide zonen, waarop zij met trots de ontwikkeling gade sloeg, werd Prins Alexander de zoon der vertroosting. Innig waren moeder en zoon aan elkander gehecht. Zij bestuurde zijn eerste wankele schreden; zij gaf aanwijzigingen over het onderwijs, waartoe zij — een vrouw van uitgebreide kennis en breede ontwikkeling — alleszins bevoegd was; Moeder en Zoon vonden er een genot in om samen groote historische werken te lezen en te overdenken. Zoo lazen zij samen het werk van den Franschen staatsman Guizot: Histoire de la civilisation; van den bekenden politicus Thiers: Histoire du Consulat et de l' empire en van Mere d' Aubigné: Histoire de

la Réformation. Op al haar reizen, en Koningin Sophia reisde veel, vergezelde haar Prins Alexander, in gezelschap van zijn vriend Hendrik, graaf van Hogendorp. Als zijn broeder, prins Willem, werd prins Alexander ingeschreven als student te Leiden; hij studeerde er Romeinsch en hedendaagsch recht, geregeld elke week reed, wanneer de Prins in Leiden was, het hofrijtuig uit Den Haag naar Leiden; Koningin Sophia bezocht dan haar jongsten zoon en besprak met hem de onderwerpen, die in de afgeloopen week op de colleges behandeld waren.

Den 8ste Mei 1874 was het een gloriedag, zoowel voor de Moeder als voor den Zoon, op dien dag promoveerde prins Alexander tot doctor in de Rechten. Spoedig daarop werd hij benoemd tot lid van den Raad van State. De Prins woonde geregeld de vergaderingen van dit hooge staatscollege bij, nam deel aan de besprekingen, gaf blijken van een scherpe opmerkingsgave. Het was hem wegens zijn zwakke gezondheidstoestand onmogelijk om als militair op te treden, maar de militaire zaken hadden zijn groote belangstelling. In den Raad van State drong hij aan op verbetering van het militaire onderwijs en op afschaffing van de lijfstraffen bij de zeemacht.

Trouwens zijn belangstelling ging uit naar veel en velerlei. Herhaaldelijk noodigde hij in zijn paleis op den Kneuterdijk mannen van geleerdheid en bekwaamheid, de corypheeën van handel en nijverheid, professoren en geleerden, mannen die een vooraanstaande plaats bekleedden op kerkelijk, wetenschappelijk of sociaal gebied om de vragen van den dag te bestudeeren.

Zijn paleis was een museum van handschriften en kunstschatten. Hij was een hartstochtelijk verzamelaar van brieven en stukken over bepaalde onderwerpen. Zoo verzamelde hij alle stukken, brieven, handschriften, vonnissen, die betrekking hebben op den Raad van Beroerten, door Alva ingesteld; hij had een uitgebreide collectie van stukken over de gebeurtenissen van den Belgischen opstand, van brieven van Voltaire en d'Alembert, de groote voorloopers van de Fransche revolutie.

En dan was de Prins ook een vriend van dieren. In zijn paleis had hij een kamer, waarin langs de wand groote kooien, waarin parkieten en papegaaien. Hij had een grooten gitzwarten poedel, die 's nachts voor zijn bed sliep. *(Wordt vervolgd)*

Dr. J. C. VAN DER DOES

HOME, SWEET HOME

Ik heb een verre reis gemaakt.
Ik kwam bij dichters en profeten,
bij zwervers en anachoreten,
bij veel van wat ons wijzer maakt.

Ik heb naar zeer veel schoons gehaakt
en wou veelzijdig zijn geheten.
Ik deed mijn reis en 't groeiend weten
heeft mij bedroefd en mij vermaakt.

En och, dat was niet slecht gedaan.
Wie zal een jongling tegengaan
die streeft naar kennis en ervaring?

Maar toch, ik kijk mijn huis eens aan,
en denk: Hier in de tuin te staan
brengt meer geluk en tijdbesparing.

NIEK VERHAAGEN

G. J. PEELEN

CHINEEZENLEVEN IN HOLLAND

Als men in Holland Chinees zegt, denkt men er pinda en trommel bij. —

Verder dan de kennis van die zielige kereltjes, droomverloren tegen een winkelpui, de geblutste trommel voor hun buik, komen de meesten niet, en dat zegt niets ten ongunste van hen.

Want hoe moeilijk het is hen te benaderen, te leeren begrijpen, en uit nabije waarneming en gesprek naar hun denken en streven te tasten, bleek me pas ten volle, na zeer langdurig verblijf onder hen —, toen ze mij begonnen te kennen en te vertrouwen, mede dank zij de beste introductie die ik mij denken kon, die van den geref. Chineezen-zendeling van Katendrecht, mijn studievriend, Ds. Pieron, wien ze, na veel aarzeling en wantrouwen, na jarenlang verblijf onder hen, eindelijk met hun vertrouwen vereerd hebben. —

Dank zij hem, en verschillende door hem gemaakte relaties, heb ik tusschen hen verkeerd, op hun armelijke vlieringen, tijdens hun hartstochtelijke speel èn gokwoede, en opiumgenoegens, in de overvolle boardinghouses, bij den boardingmaster in zijn kantoortje, en in de gemengde gezinnen, waar Chineezen met blanke vrouwen getrouwd waren of in concubinaat leefden.

Ik heb met hun kinderen, de halfbloedjes, gespeeld, en hen gadegeslagen bij hun slojdwerk, ik heb de ouderen gevolgd bij de moeizame lessen in de Ned. taal, ik heb tevergeefs getracht mijn tong te streelen met hun oostersche gerechten, en mijn ooren te wennen aan hun dissoneerende gramofoonmuziek.

Ik heb de doffe oogen van de armsten der armsten zien opleven, als ik met de rijst-en-spek-brigade uitgesleten trap na

In het boardinghouse

In de keuken van het Chineesche restaurant

trap beklom, om door bons voor hulp in natura, leniging te brengen in de grootste nood.

Ik heb ook van nabij de listen en handigheden van de opiumsmokkelaars gezien, om de domme westersche politie te misleiden, en gegriezeld van de moordverhalen, als de drievingerclub weer aan 't werk geweest was, en een misdadiger volgens hun opvatting van recht gevonnist had. —

Over dit alles zou ik u graag wat meer vertellen, in een paar artikelen, zooals ik dat uitvoeriger gedaan heb in mijn roman „Delistraat". Vooral ook wil ik pogen u ervan te doordringen hoe 'n bijna onmenschelijke opdracht en schier onuitvoerbare taak het is, deze menschen, zoo anders georiënteerd, zoo afwijkend van Westersche vormen en opvattingen, bekend te maken met de blijde boodschap van den voor zondaren gestorven Zone Gods.

Hoe teleurstellend dit werk is, hoe onvruchtbaar en doelloos het vaak schijnt, en hoe wonderlijk God toch ook zoo'n blindelings gestrooid zaadje op de meest onverwachte plaats en tijd wortel wil doen schieten. —

Wie in Rotterdam bij het station D.P. een trammetje pakt tot de Maashaven, en daar de Veerlaan inwandelt, langs de lood-

sen en kaden der groote scheepvaartondernemingen, komt vanzelf in het oude Katendrechtsche stadsdeel, waar als een nederzetting op zichzelf, de Chineezen huizen, met wat Grieken en Arabieren.

Maakt men die wandeling voor 't eerst bij avond, als de groote loodsen en kranen als zwarte spookgevaarten naast u oprijzen, terwijl telkens haastig, als een schim, bijna geluidloos zoo'n kleine, slanke verschijning, met de vorschende scheefstaande oogen, opdoemt en weer in 't duister verdwijnt, — als ge al die zorgvuldig door gordijnen afgesloten, met grillige Chineesche karakters beschilderde ramen passeert, de lichte deuropeningen met tegen de kozijnen leunende lokkende, zwaargeverfde vrouwen, dan voelt ge iets van een opwindende beklemming bij u opkomen, als bij het lezen van de thrillers van Sapper en Sax Rohmer over Chinatown van Londen.

Maar veel wijzer wordt ge er niet van. En de Chineezen zelf geven zich ook geen moeite u veel wijzer te maken. Zoo leeft bij velen de veronderstelling :

Op Katendrecht wonen de Pinda-Chineezen. Chineezen zijn pindaventers.

De zaak zit wel even anders.

Ik moge u in 't kort de situatie wat verduidelijken. *)

Er zijn in Holland, of om ons maar gemakshalve tot Katendrecht te beperken, twee soorten gele immigranten : Noord- en Zuid-Chineezen. De eersten zijn de geboren handelaars, uit Shantoeng en omgeving, die zich in de Europeesche steden hebben genesteld, alleen met de bedoeling daar handel te drijven met import artikelen uit hun moederland. De geslaagden onder hen zijn de eigenaars van de Shantoeng magazijnen in onze steden, de grossiers in handwerkjes, kanten en ivoor en houtsnijwerk —, de minder gelukkige broeders, de venters die de provinciën afreizen met hun koffers vol artikelen van die grossiers betrokken.

Zij onderscheiden zich van de pindamannetjes, door hun betere kleeding, en gezonder uiterlijk. De tweede, veel talrijker groep, vormen de Zuid-Chineezen, afkomstig uit de Zuid-Chineesche kustprovincies Kwantoeng en Foekien, van huis uit arme landbouwers en kleine kustvisschers, die door overbevolking en onvruchtbare rotsbodem, tot emigratie gedwongen werden en zich — voor zoover ze thans in Nederlandsche en andere havensteden bevinden, — lieten aanmonsteren voor de groote vaart.

Als stokers en tremmers, slovend bij de helsche vuren van ketels en boilers bemanden ze de zeebooten, en slechts aan het einde van hun reis, na de afmonstering, wachtend op een nieuwe reis, vormden ze een telkens wisselende, tijdelijke bevolking van het exotische stadsdeel van de wereldhaven Rotterdam, die goede kansen bood voor een nieuwe aanmonstering.

Zoo was het tot voor een jaar of acht. Geleidelijk was daar op Katendrecht een internationale wijk, een exotisch stadje op zichzelf gegroeid, waar Esthen, Noren, Grieken, Somali's, Arabieren en Javanen kwartier vonden tusschen af- en aanmonstering.

Maar langzamerhand zijn de Chineezen gaan overheerschen, en begon de Katendrechtsche kolonie een meer gespecialiseerd karakter aan te nemen.

Het werd de China-town van Nederland. De Chineesche logementen, de z.g. boardinghouses, de werfbureaux der shippingmasters vestigden zich daar, er ontstonden Chineesche winkels en bedrijven, in de eerste plaats wasscherijen, daar de zindelijke Chineezen hieraan groote behoefte hebben, eigen restaurants in verband met hun bizondere spijzen, drogisterijen en apotheken, waar hun eigen vreemdsoortige geneesmiddelen verkocht worden, kapperszaken waar haren en ooren op de gebruikelijke wijze konden worden verzorgd.

Doch ook volgden al spoedig de noodige amusementsinrichtingen : door Chineezen geëxploiteerde speelhuizen voor fan-tan en mah-yong, waar ze hun dobbellusten konden botvieren, gelegenheden om opium te rooken, danshuizen en tingeltangels, terwijl een gedeelte van de Schiedamschedijk-schoonen, bewogen met de eenzaamheid der gele broeders, van haar meeleven blijk gaf, door zich ook op Katendrecht te vestigen.

Zoo was het tot 1931, toen de pindachineezen nog niet bestonden —, en men behalve de Noord-Chineezen, en de genoemde ondernemers, nog geen blijvende bevolking op Katendrecht had.

Als een Chinees een reis achter den rug

---

*) Belangstellenden naar meer bijzonderheden verwijs ik naar de uitvoerige studie van Dr. F. van Heek, „Chinesche immigranten in Nederland" (1936).

Rijst!

had, zocht hij zijn boardinghouse op, het groote pension, gedreven door den boardingmaster, met gemiddeld dertig tot vijftig gasten.

Geld had hij dan meestal niet meer, maar dat hinderde niet.

De boardingmaster borgde wel de dertig gulden per maand voor de ligging op de brits en voor het maal van visch en rijst.

Zijn geld was safe, want hij was tegelijk shippingmaster, agent van de scheepvaart-maatschappij.

Hij zorgde voor de nieuwe aanmonstering van zijn pensiongasten.

Die kregen bij de onderteekening van het contract 75% van de gage als voorschot.

Daarvan trok de boardingmaster eerst zijn pensiongeld af. Vervolgens als shippingmaster zijn 10% premie.

Met het schamele restje trok dan de stoker weer aan boord voor de volgende reis.

De boardingmasters maakten zoo vette jaren door. Een duizend gulden per maand pensiongelden. Van alle menschen 10% werfpremie, plus nog eens 20% van de scheepvaart-maatschappijen, en last not least de vaak hooge som, die de Chinees hem bood, die tot ploegbaas, of number one van de nieuwe bemanning aangesteld werd. Zoo sneed hun mes van drie kanten! Waarom die number-one zoo'n hoog bedrag voor zijn baantje over had?

Wel, die zorgde er wel voor dat het er dubbel en dwars uitkwam.

Hij kreeg in ruil daarvoor het opiummonopolie aan boord.

De stokers die aan het poeder gewend en verslaafd waren, konden er na hun onmenschelijk zware dagtaak niet buiten, en moesten zich de prijzen wel laten welgevallen, die de number-one ervoor beliefde te vragen.

En de anderen werden er wel aan gewend, want werden ze geen klant bij den number-one, dan zorgde deze er wel voor dat zoo'n lastpak de ellendigste en zwaarste karweitjes kreeg, die er maar te bedenken waren.

Dat kon hij, want zijn macht was onbeperkt. De Chineesche bemanning, in de buik van het schip, bekend als de hel, is een afgesloten maatschappijtje op zichzelf.

De kapitein van zoo'n zeekasteel bemoeit er zich niet mee, en stelt alleen de number-one aansprakelijk voor de goede gang van zaken.

Zoo was het regel dat de Chinees bij afmonstering geen cent meer bezat. Hij kon dan ook niet een pension naar eigen keuze zoeken, maar kwam noodgedwongen weer bij den boardingmaster terecht; L'histore se repète.

De schepelingen bleven arm. De number-one's streefden er naar, zooveel bijeen te schrapen dat ze mettertijd hun ideaal verwezenlijken konden, zelf als boardingmaster te beginnen, en de boardingmasters verdienden schatten —, en konden hun Europeesche vrouw en kinderen een weeldebestaan aanbieden.

Zoo was het tot de groote wereldcrisis uitbrak, die het groote scheepvaartverkeer lam sloeg —, terwijl bovendien een technische revolutie de toestand voor de Chineezen nog dubbel slecht maakte doordat geleidelijk de kolen stokende schepen tot oliestokers omgebouwd werden, wat het aantal noodige stokers tot op $^1/_3$ verminderde.

Deze monsterden af. Betrokken hun boardinghouses, aten, dronken en sliepen er, maar op een nieuwe aanmonstering was geen kans.

Volgens de ongeschreven wet der Chi-

neezen moest de boardingmaster hen onderhouden, tot hij hen plaatsen kon...

Wel schreef hij nauwgezet in zijn groote debiteuren-folianten de rekeningen in, die ongekend hoog begonnen te worden, wel waren zijn huizen dichter met gasten bezet dan ooit tevoren, en liepen zijn vorderingen duizelingwekkend hoog op, maar geld zag hij niet meer.

Zoo kwamen na de vette, de magere jaren voor de boardingmasters, en de schepelingen bleven dezelfde arme drommels als altijd. In 't begin maakten de boardingmasters zich niet bezorgd. De crisis zou voorbij gaan, dat was maar tijdelijk, en dan zouden ze incasseeren, duizenden guldens ineens.

Het beteekende slechts een wat ongewoon lang voorschot, dat wel zijn rente zou opbrengen, maar de crisis bleek hardnekkiger dan iemand vermoedde.

Katendrecht kwam overvol. De boardinghouses werden overbevolkt, de britsenrijen kregen er een étage bij, het eten werd wat slechter, en de boardingmasters werden ongerust, als ze hun oog over de angstig hooge bedragen lieten gaan, die ze van hun gasten te vorderen hadden.

En vaag bekroop hen de vrees, dat die duizenden guldens tegoed wel eens imaginair konden blijken te zijn.

Op den duur werd de toestand onhoudbaar. De boardingmasters konden de menschen niet meer bergen.

Zij teerden harder in, dan ze voorheen hun vermogen zagen groeien.

De zwaksten moesten het het eerst opgeven en hun huizen sluiten.

De anderen zagen zich genoodzaakt het aantal boardinghouses in te krimpen, en vaak van 4 tot 1 terug te brengen.

De nood was hoog gestegen. Overal honger, overal overbevolking.

Zoo lang mogelijk bleven ze de regelmatige en vooral de jongere krachten kost èn onderdak verleenen, daar ze anders vreesden hun vorderingen geheel af te moeten schrijven.

Tot onverwachts de uitredding kwam. Een oude marskramer, Liang Hol kwam op het idee een Chineesche lekkernij, hier nog onbekend, te gaan bereiden, uit suiker en pindanootjes; deze lekkernij, in Oost-Azië veel gebruikt, trok de aandacht van de vertwijfelde Chineezen, die zich vrijwillig of gedwongen van hun boardingmasters losgemaakt hadden, om in groepjes zelfstandig huizen te huren, en die weer over te bevolken. Weliswaar bood een halve bedel-negotie als de pindahandel, voor hen weinig aantrekkelijks en vreesden zij hun gezicht hierdoor te verliezen —, de vrees van iederen Chinees. Een uitdrukking 't beste te vertalen door: hun prestige kwijt te raken. Maar de hongerdood dreigde. Ze moesten. En 't initiatief van Liang Hol slaagde, en werd grondleggend voor een nieuwe bedrijfstak voor de Chineezen in Nederland.

„1933 — De Pindachineezen veroveren ons land."

Op een najaarsmorgen trokken de eerste Chineezen als een stel waggelende ganzen in een rij, allen een groote broodtrommel torsend, in de richting van Rotterdam Centrum. Dit was het begin der pinda-chineezen. Op de trommels was geschilderd pinda lekker 5 ct.

Dit werd de aanbevelingsroep der ventende Chineezen, die zich overigens in hun nieuw, door hen weinig geambieerd beroep zoo verlegen toonden, dat zij aanvankelijk nauwelijks hun trommels durfden te openen.

Echter, juist hun bescheidenheid werd hun succes.

Hun armoedigheid en verlegenheid wek-

ten medelijden op, terwijl hun vreemd, maar onberispelijk optreden, de nieuwsgierigheid prikkelden, niet het minst bij het dames publiek.

Wel was men er, meestal ten onrechte vies van, de pindakoekjes te eten, maar het regende giften.

En hun inkomen werd de eerste maanden tusschen *f* 40.— en *f* 60.— per week geschat.

Zoo overzwermden ze spoedig heel Nederland. Maar zoo mooi is het niet lang gebleven. De belangstelling verslapte, en thans is hun inkomen nauwelijks voldoende om in 't leven te blijven.

(Wordt vervolgd)

HET DORPSWINKELTJE

Een ouderwetsche deur, een rinkelbel,
een raam om wat te etaleren,
flessen met pepermunt en snoep,
gedroogde appeltjes en peren,

en op de rode tegelvloer
wat vuile peterolievaten
tegen een wit gekalkte muur
met oude brokkelige gaten.

Op planken liggen stukken zeep,
boven de toonbank hangen zakken
rom'lig en stil, en langs de muur
een rij met bijna lege bakken.

En naast de weegschaal staat een doos
met grote taaie bruine moppen;
daar gaat de bel,... een kleine klant
koopt voor z'n éne cent twee droppen.

CORRIE OUDIJK

RUPSEN, DIE GELUID VOORTBRENGEN EN VLINDERS, DIE „DEN DOOD AANKONDIGEN"

Er gaat bijna geen jaar voorbij, of men verrast mij tegen het einde van September met enkele reusachtige vlinderpoppen. Ze zijn meer dan een centimeter breed en vaak 7 á 8 cm. lang.

't Is dan niet moeilijk te raden, welke vlinder daarin verborgen ligt. Als een krachtige beweging van het staarteinde bewijst, dat „het leven er nog inzit", haast ik mij ze met tedere zorgen te omringen: uit deze donkerbruine poppen zal immers, bij goede verzorging, de merkwaardigste van al onze vlinders, de „doodskop" verschijnen!

In 1938 is de oogst bijzonder groot geweest. Niet minder, dan een zevental poppen werd mij gebracht. En daarenboven ontving ik nog drie levende rupsen. Vooral de laatste verdienen bijzondere belangstelling. De poppen worden n.l. veel meer aangebracht dan de rupsen. Dit alles staat in direct verband met den aardappeloogst. Een boer zal niet zoo spoedig zijn aardappelland bezoeken in den tijd, welke ligt tusschen het laatste wieden en het rooien. Het zoeken naar de gevreesde Coloradokever heeft daarin wel eenige verandering gebracht, maar toch blijft over het geheel de rooitijd de tijd der ontdekkingen op den aardappelakker. In den rooitijd hebben de aardappelplanten hun loof reeds verloren, de ontwikkeling van de rupsen is intusschen voltooid; ze hebben zich ingegraven in den bodem. De rooiers vinden dus meestal niet anders dan poppen. In 1938 hadden de planten hun loof gedeeltelijk behouden tot in den rooitijd; zoo kwam ik in het bezit van mijn rupsen.

De rupsen zijn anders wel in staat om de belangstelling te wekken. Heeft de pop een lengte van 7 á 8 cm., de rups kan nog veel grooter afmetingen hebben. De grootste van der mij gebrachte had maar eventjes een lengte van elf centimeter.

Al dadelijk wekt de gespierde bouw van de rups de aandacht; niet alleen via het gezichtsorgaan, maar ook langs den weg van het gevoel. Op heel stevige wijze weet de rups zich vast te klemmen aan onze huid. Dat brengt grooten schrik teweeg bij kinderen, die voor de aardigheid eens zoo'n reuzenrups vastpakken. Willen ze, geschrokken door de krachtige slagen van het rupsenlichaam, het griezelige beest wegwerpen, dan blijkt tot hun ontsteltenis, dat het dier zoo maar niet loslaat; de pootjes blijven aan de huid hangen.

Een onderzoek van de zwaargebouwde buikpooten verklaart deze „aanhankelijkheid". In rusttoestand gelijken ze op de pooten van andere rupsen. Een lichte druk op het achterlijf brengt op den top van elk pootje een van haakjes voorziene chitineplaat tevoorschijn; de poot stulpt zich uit. Even voor de uitstulping haar eindpunt benadert, slaat de chitineplaat met de haakjes krachtig en nagenoeg rechthoekig naar binnen om. Voor een zware rups, die moet kruipen over de in verhouding smalle stelen van de aardappelbladeren is een dergelijke bewerktuiging der pooten

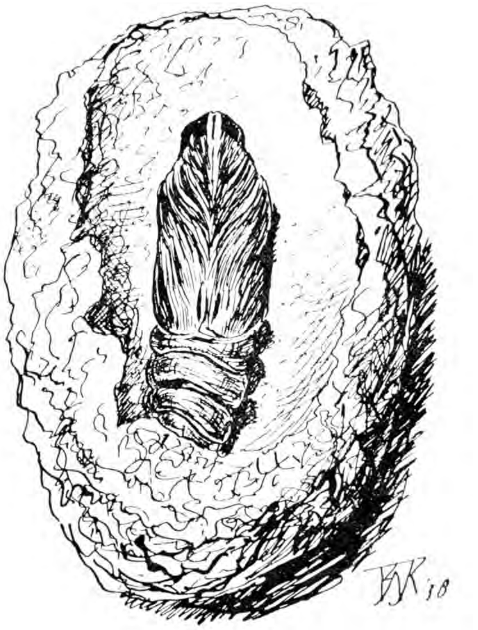

Pop van de Doodshoofdvlinder in de poppenwieg van aarde (ongeveer natuurlijke grootte).

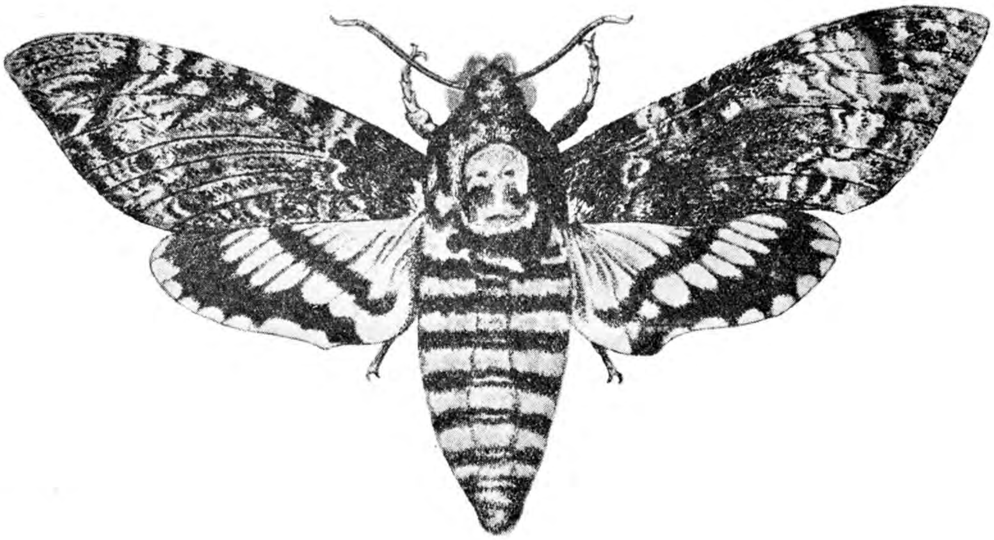

De Doodshoofdvlinder (Acherontia atropos)

van groot belang. De stelen worden nu krachtig tusschen de gekromde haakjes geklemd, zoodat de rups op een zoo klein draagvlak een stevig houvast vindt. Op een breeder vlak heeft de rups deze mechaniek niet van noode ; de chintineplaatjes blijven ingetrokken.

Intusschen hebben we al bemerkt, dat de rups behoort tot de z.g. pijlstaartrupsen. Deze dragen allen een doorn op het voorlaatste segment. Bij de aardappelrups is die doorn geel van kleur en met kleine knobbeltjes bezet. Voorts is de doorn op het einde, naar boven, als een varkensstaartje opgekruld. Wanneer de rups nog onvolgroeid is, vindt men in deze kenmerken een zeker teeken, dat men met een rups van de doodshoofdvlinder te maken heeft.

De rups trekt nog om iets anders de aandacht. Ze kan n.l. geluid voortbrengen. Als zoo'n monsterrups voor je kruipt, is dat geluid heel moeilijk te localiseeren. 't Is een licht geknars, waarschijnlijk door de langs elkaar bewegende kaken veroorzaakt. Op een stille studeerkamer is het intusschen heel goed waarneembaar.

Dat einde September nog tijdens het rooien rupsen werden gevonden moet vast een gevolg zijn van den abnormalen gang van zaken in de natuur. Misschien werkten dezelfde factoren, welke ook de Luzernevlinder in 1938 in grooten getale in ons land deed verschijnen. Het loodarsenaat, waarmee in den voorzomer druk werd gespoten heeft in elk geval geen succes meer gehad voor de rupsen van de Doodshoofdvlinder.

De rupsen, waarover ik in het begin van dit artikel sprak, leven nog. *) Vermoedelijk zullen ze vanavond gaan verpoppen. Of ze dit jaar nog zullen uitkomen ?

Intusschen is een der poppen juist vanavond gebarsten. In mijn insectenkast hangt de reusachtige vlinder aan de beide paren voorpooten, terwijl de achterpooten tegen het lichaam bleven gedrukt. Voor een vlinder is dit pootenstelsel wel bijzonder krachtig ; sterk als de pooten van krachtige kevers. De sprieten zijn ook al uitermate stevig gebouwd, op het einde voorzien van smalle inkepingen en uitloopend in een gebogen doorntje, dat een haarpluimpje draagt.. Zonder twijfel een zeer verfijnd zintuig.

De pop, waaruit deze vlinder is geboren, werd mij gebracht in de origineele aarden „cocon". Nu veronderstelt een cocon een spinsel. In zekeren zin kan men ook hier van spinsel spreken, hoewel men daarbij niet aan draden mag denken. Als de rups zich heeft ingegraven, scheiden de spinklieren een vocht af. De rups brengt dan dit vocht rondom zich in de aarde, waardoor de aardkorrels gaan samenkleven. Bij het rooien worden de ontstane bootvormige (dan van boven open) „cocons" soms in

*) (Dit art. werd geschreven Nov. 1938.)

hun geheel uit de aarde opgegraven. De omvang van deze cocons is weer niet „weg te vlakken". De afgebeelde had een lengte van 11,5 cm. tegen een breedte van 7 cm. Van onderen bezien gelijkt ze een enorm ei van aarde. Spinseldraden vallen er niet in te ontdekken en het geheel doet ons verwonderd staan, omdat het vocht uit de klieren van de rups in staat zou zijn, een zoo omvangrijk brok aarde aaneen te kitten. *) Het afgebeelde kleibootje weegt maar eventjes twee ons.

Keeren we nog even naar de vlinder terug.

Het sombergekleurde nachtdier draagt op het borststuk een lugubere teekening, sprekend gelijkend op een doodshoofd. Op de achtervleugels staan op een veld van okergeel twee „rouwbanden" afgeteekend. Het achterlijf toont een segment-decoratie van zacht-roodbruin met donkere dwarsstrepen: de ribben van een geraamte als men wil. En last-not-least, als men de vlinder in het nauw brengt, geeft het een piepend geluid: een schreeuw, als in doodsnood.

Als de vlinder, het zware lijf langzaam voortslepend, met een brommende toon, in den avond op het lamplicht komt afvliegen; of daarbuiten met krachtige tikken tegen het venster botst, waarbij de groote oogen als katteoogen het licht terugkaatsen; als men het dunne piepend geluid verneemt, zonder het thuis te kunnen brengen; geloof het vrij — men behoeft niet al te bijgeloovig te zijn, om er den schrik van te pakken te krijgen.

Friedrich Schnack vertelt in een van zijn fraai geïllustreerde werken, waarin ook voor de doodshoofdvlinder een plaatsje werd ingeruimd, van een nonnenklooster, waar een paniek ontstond, toen een aantal van deze „hellevogels" er binnendrong. Een schilder vond een rustende vlinder en moest tot zijn schrik ondervinden, dat zijn moeder door deze „bode des doods" was „opgeroepen" — zij stierf den volgenden dag. „Schrikvlinder" werd het dier voor honderd jaar in ons land genoemd; zou er een andere vlinder zijn, die dezen naam op zoo opvallende wijze verdient?

Hoe het vlindergeluid ontstaat? De meest waarschijnlijke verklaring, de meest-wetenschappelijke tevens, is, dat de vlindertong er een rol in speelt. Voor een pijlstaartvlinder is deze opvallend kort. Dacht men vroeger, dat de beide helften .an den tong door „schuren" het geluid zouden veroorzaken, thans weet men, dat de vlinder uit een luchtzak, welke voor de maag ligt, lucht stoot door een spleet in den zuiger.

Spraken we straks, in verband met den schrik, die de doodshoofdvlinder verspreidt over de sombere kleur van de voorvleugels; bij nadere beschouwing valt die kleur niet tegen. Ze is fluweelig-donkerbruin met een fraai patroon van lichtere rood- en geelbruine tinten; daar is geen andere vergelijking met deze kleuren mogelijk, dan met de rijke bruinen, welke den achtergrond van Rembrandts beste schilderijen vormen; ook wat de kleurencombinatie betreft is de vlinder eenig in zijn soort.

In 1937 was de zomer niet gunstig voor het optreden van de Doodshoofd, die n.l. een immigrant is uit het Zuiden. Ons land moet ongeveer de Noordgrens van verspreiding vormen.

Onze herfstvlinders schijnen ongeschikt tot voortplanting. Dit wordt ook tegengesproken.

Hoe het ook zij, de vlinder is elke herfst een welkome verschijning, daar van schade niet kan worden gesproken.

Jammer, dat het dier niet bij dag vliegt. We zouden dan beter in de gelegenheid zijn, waar te nemen uit welke „grafbloemen" het dier „giftige" honing puurt, zooals men wel heeft willen beweren.

B. J. J. R. WALRECHT

---

*) Dezer dagen las ik, dat de cocon ontstaat door heftige slagen van het rupsenlichaam tegen de bevochtigde aarde.

DE MUSICUS

Opdracht voor mijn Vriend B. H.

Toen ik nog heel jong was, kwam er eens in de week een draaiorgel muziek brengen, vlak voor ons huis. Dat was een gebeurtenis van belang in onze stille buurt. De mussen, die zich anders midden op straat zaten te vervelen, protesteerden dan schetterend op de dakgoot. De onmogelijk vette kater van buurvrouw Jantje, verdween op voorzichtige poten van de vensterbank, waar hij elke morgen zijn zonnebad nam. Maar ik stond voor het raam te dansen van plezier als de orgelman begon te draaien. Nòg kan ik me levendig zijn smal, wijs gezicht herinneren. Hij zong altijd mee. Je zag althans zijn lippen bewegen, want de muziek overdreunde zijn mager geluid. Met enigszins gebogen schouders stond hij nu naast zijn instrument. De arm, die draaide, was veel te lang. Een grotesk gebaar. Soms moest ik er om lachen. Maar als je zijn ogen zag — hij kwam zelf de centen ophalen — verging je het lachen. Blauwe kinder-ogen waren het. Rein en soms verdrietig-weemoedig. Ze dwongen eerbied af, die ogen; en hoogachting. Moeder zei eens:

— Ik zou graag met hem willen praten. Hij moet in al zijn sjofelheid een fijn mens zijn. Wellicht is hij één van die kleinen, waarvan Christus zei: Ergert niet een van dezen die in Mij geloven!

En Moeder heeft met hem gepraat.

Het was op een koude Decembermorgen. Drie dagen had het reeds gesneeuwd en nog stond de lucht grijs en somber dreigend boven de stad. De „muziek-dag" kwam. 't Was de laatste dag voor Kerstmis. Twee uur later dan anders verscheen de kleine man, doch zonder orgel. Hij ging, als gewoonlijk, voor ons huis staan. Moeder was ook voor het raam gekomen en in spanning wachtten wij. En toen begon hij te zingen. Ik zal het nooit vergeten. Hij stond, oud en gebogen, zijn kleine hoofd tussen de te hoge schouders. Hij zong. Soms haperde even zijn stem. Met een Amerikaans accent beefden de oude woorden van het „Abide with me" de verlaten straat in. Steeds zong hij een paar brokkeltanden bloot. Grappig vond ik dat. Ik hoorde niet veel van het lied. Moeder huilde, geluidloos. Toen het lied uit was, hing zijn treurende hangsnor weer als een vreemde versiering over zijn weggezakte mond. Een verdwaalde, uitheemse bloem in een arbeiderstuintje.

Hij kwam om de centen. Schuchter belde hij en stond voor de deur als een schuldige. Moeder deed open en haalde hem binnen.

Onwillig zat hij bij de haard. Langzaam ontdooide echter zijn houding, als de sneeuw onder zijn schoenen, die plasjes op het zeil achter liet. Met kleine slurpteugjes genoot hij van de koffie die in zijn koud lijf ging gloeien.

Een mens. Een oud mens. Het leven is nu ver. Hij wordt warm.

En Moeder, tactische, vriendelijke Moeder, zit tegenover hem en glimlacht bemoedigend.

De orgelman zegt:

— Ja, mijn orgel staat op stal, Mevrouw. Eergisteren heb ik het nog geprobeerd, maar het ging niet, you know? Sneeuw, alsmaar sneeuw! En zo koud!

Moeder knikte, begrijpend. Toen werd ik de kamer uitgestuurd. Jaren later, toen Moeder zelf heel oud geworden was, heeft ze mij het verhaal van de man van het pierament, verteld. Het was zo'n koude Decemberdag, als toen. Ik herinner mij haar innig-blij gezicht toen ze zei:

— Weet je nog, jongen, dat wij die kleine, verkleumde man op bezoek hadden?

Ik wist meteen wie zij bedoelde en zei:

— Natuurlijk, Moedertje, en ik weet ook nog heel goed dat die oude musicus iets had te zeggen dat ik niet horen mocht!

Ze lachte. Dan gleed een ernstige trek over haar mooie rimpelgezicht.

— Je was nog zo jong en kende het harde leven zo weinig. Ik wilde je beschermen, want ik vermoedde dat het geen vrolijk verhaal zou zijn. Het wàs ook geen verhaal van enkel zonneschijn en goede dagen. Nu zal ik 't je vertellen. Misschien kom je eens een mens tegen in je leven, die behoefte heeft aan een beetje begrijpen. Je moet leren luisteren, mijn jongen. Veel mensen hebben dat zo nodig. Begrijpend luisteren.

Ik knikte zwijgend en keek haar vragend aan.

Haar kleine, blanke handen, waaraan de twee glanzend gouden ringen, lagen als

een rustige versiering op haar zwarte schoot. Nadrukkelijk traag begeleidde de oude hangklok haar monotoon stemgeluid.

Moeder vertelde.

— Toen hij zijn koffie uitgedronken had en warm begon te worden, verdween ook de stugge en bijna bittere trek, die z'n oud gezicht versomberde. Hij lachte plotseling. Zonder reden. Ik herinner mij de pijn van die lach.

— Ik ben een verschoppeling, Mevrouw, zei hij, en ik moest even lachen. Ik dacht aan vroeger, toen ik mij ook aan Moeders haard kon warmen, en nu!

Even snel als de lach gekomen was, verstrakte weer zijn gezicht. Hij schrompelde ineen en zweeg..

— Vertelt u mij van uw Moeder, vroeg ik hem.

Hij bleef zwijgen. Op eens rechtte hij zich en als een gerechtvaardigd verwijt klonk zijn stem: — Waarom leven wij dan, Mevrouw?

Ik had geen antwoord en zei dwaas: — Ik weet het niet, maar God zal het u eens zeggen.

Een dun, schamper lachje was het antwoord. Zo moest hij vroeger veel gelachen hebben.

— Ja, zei hij dan, God, maar God zwijgt immers altijd! Toen ik twee en twintig jaar was ging ik vol vertrouwen naar Amerika. Moeder wilde me eerst niet laten gaan. Ik overtuigde haar echter van de noodzakelijkheid en ging. Naderhand begreep ik hóé ze geleden moet hebben, al die jaren. Twaalf jaar ben ik weg geweest en toen ik terug kwam was mijn Vader gestorven. Moeder herkende ik bijna niet. Een oud vrouwtje, dat geen verlangen meer kende, dan rust, eindelijk rust. Toen is God barmhartig geweest. Zij mocht de reis beginnen waarvan niemand terugkeert. En ik voelde haar dood als een schuld.

Ik voel dat nù, na dertig jaren zwerven, vaak nog als een schuld. Ik was die dolende Jood, die nergens rust kon vinden. Dood wilde ook ik zijn, dood. En ik was te laf er zelf een eind aan te maken.

Over zijn levenswijs gezicht krampte de pijn van de herinnering.

— Er kwam in mijn leven een vrouw. Ik kan u niet zeggen hoe ik toen geleefd en geleden heb. Vier jaar zijn wij storeloos gelukkig geweest. Wij hadden een huis-vriend. Ik vertrouwde hem onvoorwaardelijk. Later heb ik gevloekt en geschreid, want hij nam mijn geluk in zijn spelende handen, zo lang, tot het viel en als een kostbare vaas in stukken brak. Het kon niet meer geheeld worden. Twee jaar later zijn ze gaan trouwen en ik stond weer alleen. Er was niet veel hoop in me gebleven. Ik verloor immers altijd.

Eén van zijn vermagerde handen streek over zijn voorhoofd als wilde ze iets weg vagen. Ik bad voor hem. Dan klaarde zijn gezicht op alsof iets moois zijn gedachten beheerste. Hij zei:

— En tòch is het goed geweest. Ik ben nu oud en zie de dingen zuiverder. Ja, toch is het goed geweest! Niet zo heel veel jaren hoef ik waarschijnlijk meer door te vechten en aan het eind zal God barmhartig zijn. Zal God vergeven, mij, die zelf niet *kon vergeven*. Rustig en zonder mopperen zal ik mijn tijd nu uitdienen en elke dag tracht ik nog iets goed te maken. En, Mevrouw, soms ondervind ik reeds dat ik inderdaad iets goed kàn maken. U weet van mijn orgel. Op het hachelijkst moment in mijn leven, hoorde ik voor het eerst de muziek van het lied, dat nu mijn houvast is.

„Blijf bij mij, Heer!" Ik vroeg de orgelbaas het lied nog eens te willen draaien. Een beetje verwonderd voldeed hij aan mijn verzoek. Daarna vroeg ik hem of hij mij wilde gebruiken de centen op te halen. Ik zal in alles met je delen en eis heel weinig, zei ik hem. Hij ging op mijn voorstel in en zo kwam ik in de „muziek". Zo werd ik „artiest"! Hij lachte goedig spottend.

— Men zegt wel eens, Mevrouw, dat artisten van droog brood en lange haren houden. Wel, ik heb er nooit van gehouden, maar we hadden vaak geen geld om boter te kopen. We moesten onze haren wel eens laten groeien, omdat we ons de weelde van een kapper niet konden veroorloven. Maar, wat zou het! Ik ben geen echte artiest, maar ik heb eens een van Gods werkelijke Troubadours ontmoet. En het is ontstellend voor ons, „gewone mensen", die over het geringste gebrek vaak mopperen, kennis te maken met een wezenlijke Levens-kunstenaar. Het is nog niet zo lang geleden dat ik eens met mijn orgel „den boer" op ging. — Ik was toen reeds alleen. Mijn baas was in een koele maannacht door een engel Gods gehaald. Die nacht heb ik lang onder de sterren gestaan. De Heer zal zeker tegen hem gezegd heb-

ben: Over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten! Er was geen verdriet in me om zijn gaan, wel gemis. Maar ik wist dat hij nú volmaakte muziek hoorde en ik misgunde hem, de doolaard, zijn eindelijke rust niet. Het was een warme dag geweest en tegen de avond trok ik weer op de stad aan. Ik kan me nog voorstellen hoe mooi alles was, die dag. Ergens aan een kromming van de weg hingen wat knotwilgen boven een halfdichte sloot. Het rood van de ondergaande zon maakte het troebele water als om te schilderen. Een dwaas groeiende tak was als een wenkende hand in het nu snel schemerig wordende buiten. Ik rustte even. En toen ontdekte ik een man, die droom-verzonken in het water zat te staren. Ik zei iets. Hij draaide zich half om en vroeg me, met een gebaar, naast hem te komen zitten. Ik voldeed aan zijn verzoek. Hij zei: — Zie je het wel? En zweeg. Ik zag niets bijzonders in het water, maar er kwam een verlegenheid in me en ik antwoordde niet. Hij scheen het niet te merken. De zon daalde snel en alles werd grauw. Plotseling sprong hij op, vond ergens in zijn zakken een halve sigaret, zoog er vuur in en inhaleerde diep, zichtbaar genietend. — Ja, zei hij toen, tegen mij, tegen de eenzame wijdheid rondom, als je maar ziet! En als een dissonant was het vervolg: — Zal ik je kast helpen duwen? Graag, zei ik en stond reeds achter mijn wagen. Woordloos zwoegden we een eind. De weg was zacht. — Och, het leven is tòch wel waard geleefd te worden, al moet je het doen in gezelschap van een pierament, zei hij vrolijk. Ik bleef staan en toen heb ik les gehad, Mevrouw, een les om te leren leven. Ik besefte dat ik nog niets van het leven afwist. Ik, die meende reeds zoveel te hebben doorgemaakt. — Natuurlijk, kerel, vervolgde hij, als je maar zon in je hart hebt. En daar op die stille weg, met niets om ons dan kikkergeluiden en de verwonderde schreeuw van een late vogel, met boven ons een goede hemel en een paar vroege sterren, heeft hij een lied gezongen. Het werd mij of ik nooit moeilijkheden had ondervonden, of er nooit donkerheden meer zouden zijn. Zó zong hij! Later hoorde ik dat hij ook voor duizend mensen zong, maar ik weet dat hij nooit beter heeft gezongen dan die avond, die wonderlijke avond. De laatste vier regels van dat simpele lied zijn me bij gebleven. Ik zing ze nog vaak op mijn eigen melodie: Hab' Sonne im Herzen, dan komme was mach; dan leuchtet vol Licht dir, den dunkelsten Tag!

Het is het meest vreemde, maar ook de beste avond in mijn leven geweest. Hem heb ik toen van mijn lied verteld. Ook dàt heeft hij voor me gezongen. Een hymne. „Abide with me." „Blijf bij mij, Heer, want de avond is gedaald, 't wordt nimmer nacht als mij Uw licht bestraalt!"

Zonder woorden heb ik hem de hand gedrukt en ik vergeet niet meer wat hij me tenslotte zei: — Kerel, je bent een gelukkig mens. Zie de dingen altijd nieuw aan en in de moeilijkste omstandigheden zul je ervaren dat God het leven goed gemaakt heeft. Ik ken je niet, maar ik zeg je nogmaals: Gelukkige kerel! Breng den mensen je muziek en zorg dat je lachend naast je orgel staat. Misschien zal er één mens jouw lied op het juiste moment horen en het leven of de dood moedig aanvaarden. En is dat niet genoeg? Met een stevige handdruk heeft hij afscheid van me genomen en ik heb zijn levensraad altijd trachten op te volgen. Ook wéét ik nu dat ik soms iemand help. En als de materiele nood hoog is en de bitterheid van vroeger me overvalt, zo erg dat ik er volkomen in onderga, dan gebeurt het nog wel eens dat God me een mens laat ontmoeten wien ik mijn „geschiedenis" vertel. Als ik dan uitgesproken heb, zie ik telkens weer, als toen, de dingen inderdaad als nieuw. Ook nú!

Toen u mij vanmorgen binnen riep was het hopeloos donker in me. Ja Mevrouw, ik ben echt dankbaar dat u me hebt laten vertellen. Er is zon in mijn hart en ik durf de kou wel weer in.

Moeder zweeg. Er was een tranenklank in haar stem, toen ze de moedige woorden van de oude „musicus" herhaalde.

Ik durfde de stilte niet breken. Nog tikte traag de klok en vaag drongen geluiden van buiten de kamer binnen. Het was donker geworden. Haar handen waren nog steeds gevouwen. Een blank gebed voor een mens die leed?

Moeder, dacht ik, Moeder......

HARRY BRANDER

PETER PUSSEL'S PROBLEMEN

Beste Pusselaars,

Wij zijn op den goeden weg. Op mijn vorige puzzle kreeg ik ten slotte vijf goede oplossingen, waarvan enkele na het afdrukken van ons blad, zoodat ze niet meer vermeld konden worden. Maar op de tweede puzzle ontving ik 18 goede antwoorden, zoodat ik reeds aan het loten moest gaan en daardoor laten aanwijzen, wie de gelukkige winnaars zouden zijn van een boek, dat de uitgever zoo vriendelijk ter beschikking stelt. Om de spanning er nog even in te houden, zal ik nog niet vertellen wie geboft hebben, maar eerst het antwoord van de puzzle mededeelen. Dat luidt als volgt:

D a l e k a r l i E
R o t t e v a l l E
O b e r h a u s e N
O u d e p e k e l A
W i n d e s h e i M
N o o r d l a r e N
E a s t b o u r n E
E e r n e w o u d E
D e n e m a r k e N
R o c c a b r u n A
O u d e m i r d u M
O m m e l a n d e N
W a r n e m u n d E
N o o r d b a r g E

De laatste letters (van onder naar boven gelezen) en vervolgens de eerste letters (eveneens van onder naar boven gelezen) vormen met elkaar het spreekwoord: *Een man een man, een woord een woord.*

Enkele oplossers hadden hier of daar een anderen aardrijkskundigen naam gevonden of een enkelen naam heelemaal niet kunnen vinden, maar in ieder geval hadden zij toch uit de letters, die door hen waren ontdekt, kunnen vaststellen welk spreekwoord ik op het oog had. En daarom... vijf van hen krijgen een prijs. En die vijf zijn:

D. G. Mulder, Enkweg 38b, Wijhe.
B. J. Gorter, J. S. Bachstraat 54, Utrecht.
D. Brouwer, Schodstraat 67, Overschie.
R. Posthuma, Diephuisstraat 26, Groningen.
J. P. Basting, Amperestraat 21, Den Haag.

Mijn nieuwe opgave is, dat u een spreekwoord moet zoeken, bestaande uit dertig letters, als gegeven is, dat de letters 2, 9, 26, 2 en 17, 3, 14, 2 twee profetennamen vormen, dat 8, 30, 15, 2, 24 de titel is van een heerscher en 1, 19, 4, 18 de naam is van iemand, die behoort tot een volk, dat veel geleden heeft onder allerlei heerschers, dat 11, 28, 20, 13 door den Hoogepriester werd gedragen en 2, 21, 22, 27, 6, den naam van een kruipend dier is. En eindelijk: 29, 5, 25, 12 is ergens in Indië, dus in de zonnige wereld en 10, 2, 16, 23, 7 een heel anderen kant uit, namelijk in de onderwereld. Doet er uw best op en zendt uw oplossingen vóór 15 Juli aan uw dienstwilligen

PETER PUSSEL

Prins Bernhardlaan 16, *Bussum*

Een Boer met een *uilenbril.*

door **J. W. Ooms**

In de contreije van de Alblasserwaard wier algemeen gezegd, dat Rijk van der Velde een vreemdsoortig boerman was, die meer wilde dan rechtuit. En dat was al meermaals aan het licht gekomen ook.

Toen alle rechtschapen boerenmannen nog billetikkertjes droegen op Zondagen en in de week om naar den heer notaris te gaan, liep Rijk van der Velde al met een kort jasje, algelijk meneren in de stad.

Met de schoenen was het navenant gegaan. Hij was de eerste boer in Braank die nieuwmodische schoenen met veters gong dragen, toen de andere mensen nog met petiens — die elastieken instappers — naar de kerk stapten.

Maar waarom zouden de mensen er nog wat van zeggen, wanneer Rijk van der Velde weer een nieuwigheid invoerde? Het was nou eenmaal de aard van de vent en aan de mieningen van een rechtvaardig landsman valt weinig te veranderen. Vroeger hadden kwaaitalers wel eens gezegd: „Rijk van der Velde is een lorrebos van een vent, teveel meneer om boer te zijn en teveel boer om meneer te zijn." Doch door de jaren was toch wel degelijk gebleken, dat hij een knaphandig boer was; een hufter was het helegaar niet. En toch ...tóch had de vent aanleg om voor meneer te spelen.

— „Misschien komt dit ook wel vanwege zijn vrouw," wier soms gezegd. De vrouw van Rijk van der Velde kwam uit Overlek, — uit Krimpen of daar ieuwers — en 't was een frommes met weinig verstand in differente zaken. Doch verwaand dat ze was, verwáánd!... Een groter stuk verwaandigheid was in Braank en wijders langs de Graaf nimmer waargenomen en dat wil toch heel wat zeggen, want de gezusters Bezemer op Alblas waren ook merakelse wufte en hoogmoedige wezens, daar niet van!

't Is waar, Rijk van der Velde heeft ze dukkels te bruin gebakken, dat moet ook gezegd.

Hij was de eerste Braankse boer die met een paard zonder blindlappen aan het hoofdstel, naar de stad van Gorkum reed. Hoe het goed vergaan is, 't is onbegrijpelijk met al die molens onderweg. Maar Rijk van der Velde heeft het durven besteken en volbracht ook, zonder ongerief aan paard of gerij op te doen.

Toen met de windmolen van de Braankse polder het water niet meer gereê te verstouwen was wegens de ouderdom van dat molenbouwsel, heeft Rijk zich ook laten horen. Want toen de Hoofdingelanden en Ingelanden vergaderden om te komen tot de bouw van een nieuw poldergemaal, was Rijk van der Velde de eerste, die voorstelde om een watermesien aan te schaffen.

Dat was helegaar grijs van de vent. Wilde hij zulke onte, helse machinerieën in deze contreije halen? „Nee," zegden de Ingelanden, „dat nooit!"

Maar het end was dat Rijk van der Velde het hele polderwezen ompraatte: er kwam een watermesien, een stoomgemaal zogezegd.

Dat is al weer een hele hort jaren gele-

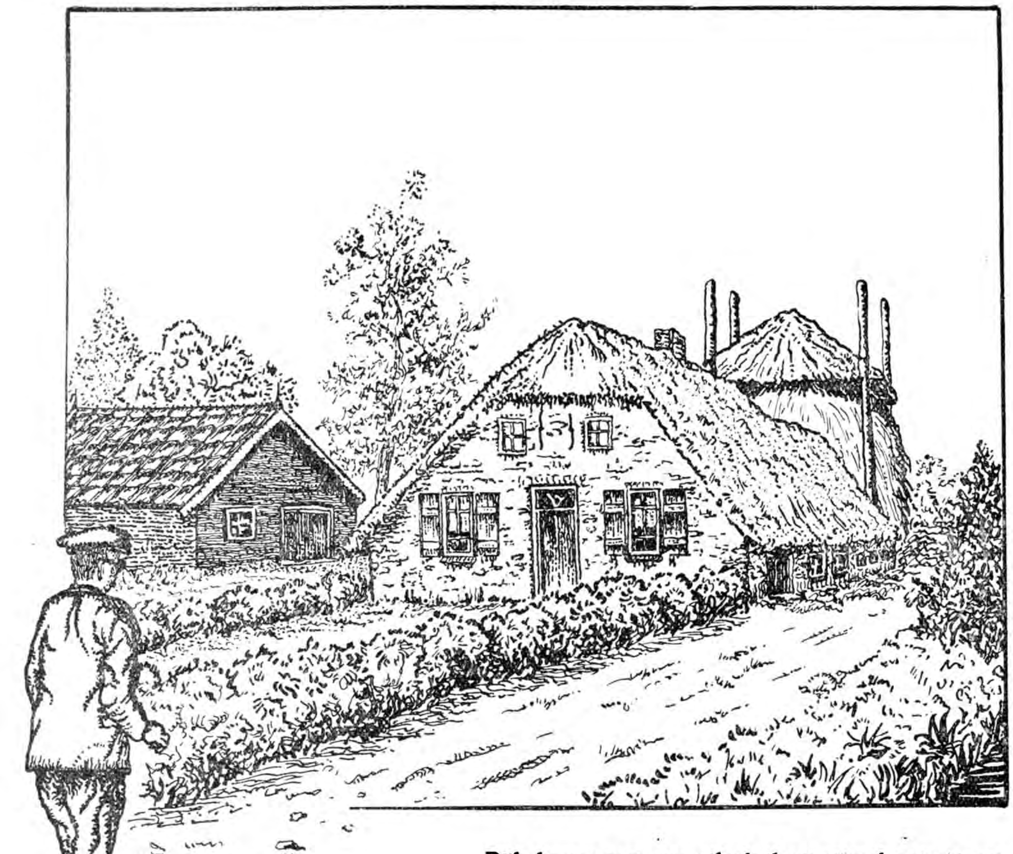

Rijk kwam met een uilenbril op zijn doening terug

den. En Rijk van der Velde is ouder geworden. Doch zijn aard is gebleven. De smaak naar nieuwigheden is niet getaand met zijn zestig jaren.

Onderjaars kwam dit nog helder naar voren.

Rijk had een nieuwe schouw nodig, een gierschouw wel te weten. Alle boeren in de contreije hebben sinds onheugelijke tijden eikenhouten schouwen in gebruik en die gaan jaren mee. Maar Rijk heeft toen een ijzeren schouw aangeschaft, gekocht en betaald bij een scheepsbouwer te Sliedrecht. Sinds die tijd gaat Rijk van der Velde met een ijzeren gierschouw door sloot en wetering, root en lansing; 't is ongelogen.

Hoe het toch bestaanbaar is dat de aard van een boerman als Rijk van der Velde, zijn leeftijd lang te kennen is, zich een halve eeuw en langer, niet verloochend heeft.

Rijk van der Velde kan slechts tieren wanneer hij nieuwigheden in de Waard kan invoeren. Alle boeren moeten geregeld weer verwonderd zijn om zijn daden, dat vraagt zijn karakter. Hoewel hij dat eigens misschien nooit beseft heeft.

Wat deert het hem dat hij eenenzestig is, met duizend kenen in gezicht en handen vanwege het poeren in de dariegrond, het omgaan met koeien? Hij heeft een paar maanden geleden in de stad van Dordt een hoedje gekocht van vreemd maaksel, een gleufhoedje met prutsig randje, gelijk een Tyroler draagt. De vrouwen in Braank zegden er van, dat het hem afschouwelijk staat. En die weten te keuren, alles wat een vent aanbelangt.

Het doet er niet toe, denkt Rijk, 't is

weer eens wat anders. En hij pregeert des Zondags met zijn hoedje dat het meer dan present is.

Rijk van der Velde kan overigens wel gewaar worden, dat hij geen twintig meer is. Met zijn eenenzestig jaren is hij nog recht van lijf en leden, een stevige boer; dat mag gezegd worden. Maar in het laatste jaar zijn z'n armen te kort geworden, een kwaal van de ouderdom.

Het zit Rijk in zijn ogen, beter gezegd. Hij kan de Schoonhovense krant niet geree meer lezen. Hoe wijder hij de krant van zich afhield, hoe beter het gong, de leste jaren. Maar 't is ten leste zo geworden, dat hij de krant vasthoudend, zijn armen recht voor zich uit moest strekken. En ook dat hielp ten ende niet meer, 't was nog te dicht bij de gezichtslenzen. Zodoende wieren zijn armen te kort.

Wat is er nou beter te verstaan, dan dat Rijk van der Velde naar de stad van Dordt getrokken is om een bril aan te passen?

Daar heeft hij een fok gekocht, een bril met ijselijk bolle loerglazen en grote, brede randen van zwartgevlamd hoorn.

Een boer met een uilenbril, neeë, zoiets was in Braank nog nooit eerder vertoond. Het valt dan ook te begrijpen, dat daar gruwelijk over gepraat is. Als Rijk van der Velde zich nou maar niet gong verbeelden dat hij een soortement advokaat geworden was!

Op een dag kwam er op de doening van Rijk van der Velde een vreemd manspersoon, als heer gekleed. Het was een ambtenaar van de zuivelcentrale.

Toen de botermerkencontroleur den boer met de uilenbril zag, zegde hij:

— „Nou nou, u hebt ook een paar glaasjes op!"

— „Neeë," zegde Rijk, „bij mijn gaat er geen duvelsvocht door 't keelgat, man!"

— „U behoeft mij niks te vertellen, u hebt een paar glaasjes op," zegde de ambtenaar schijnbaar ernstig.

— „Neeë," was Rijk's weerwoord, „m'n groffie dronk niet, m'n vaâr dronk niet, belnou, ik drink ook niet!"

— „Sta nu maar niet tegen te sputteren, u hebt twee glaasjes op!"...

Toen wier Rijk woest. Wát, zou hij, boer op eigen doening, schoon onbezwaard bezit, zich laten gezeggen door zo'n meneer van de boter?

— „Als jij zulke onte kwaaipraat nog wijders durft te zeggen, slaan ik jou met eigen hand van de doening af!" riep hij driftig.

— „Wat hebt u dan op de neus, Van der Velde?"

— „Een bril!... Maar gedronken heb ik niet, nou niet en nooit niet, versta dat!"

— „Ik zeg ook niet dat u gedronken hebt, ik zeg alleen dat u een paar glaasjes op hebt..."

Toen greep Rijk naar zijn bril. Hij zat er tussen, die ambtenaar had hem beetgenomen; die vent had de oppergaai afgeschoten.

— „'t Is waar," gaf Rijk toe. „Maar ik begreep je echtig niet"...

Toen de meneer van de botermerken weer vertrokken was, dacht Rijk er nog over na. Wat zijn de manmensen die langs de weg hun brood verdienen, toch gaar, dacht hij. Maar hij zou deze grap onthouden, wacht maar! Het domineespersoon droeg ommers óók een bril......

Ongeveer een week later kwam dominee bij Rijk van der Velde op de wurf. Hij kwam eens informeren hoe het opstond met de stoepmeid, hij had ze nog niet op de catechisatie gezien.

Nou zal ik mijn kans waarnemen, dacht Rijk.

— „Kijk eens hier, dominee. Arigje zou wel op de lering kommen, maar ze kan zo gruwelijk slecht fietsen en 't is ontaard wijd om te lopen... Maar onder óns, dominee, je hebt een paar glaasjes op......"

Het domineespersoon keek even heel beduusd en angstig-verwonderd vroeg hij:

— „Kan je 't ruiken?!" ...

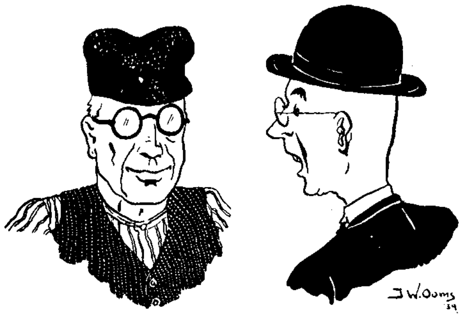

„Kan je 't ruiken?!"

DE WERKSTUDENT

I. Dirk Hageman zoekt een kamer

Het is een geen groote verandering, van een kleine provinciestad naar een groote provinciestad. Oppervlakkig beschouwd zou men kunnen zeggen: er is enkel een gradueel verschil tusschen deze twee, geen kernverschil.

Hoe zoo'n jongen, die uit een kleine stad, waar de buurvrouwen in staat zijn z'n horoscoop te trekken, overgeplant wordt in een vijf of zes maal grootere stad? Is het niet of hij de korte broek verwisselt voor de lange? Moet men zoo'n jongen waarschuwen voor de „gevaren" die hem ginds bedreigen? Wat zijn die gevaren en van welken aard zijn die gevaren, waar een ouder zijn kind voor moet waarschuwen?

Zal vader Hageman, die toch maar bode is op het onaanzienlijk raadhuis, met zijn jongen moeten spreken over de voetangels en klemmen, die een groote stad verbergt onder haar telkens wisselend aanzien? Vader Hageman heeft een lang leven gewerkt, heeft zich in zekeren zin opgewerkt, ten koste van veel persoonlijk genoegen, ten koste van zijn jeugd. Kan men van zooeen zeggen, dat hij in het volle leven gestaan heeft? Ach, hij is immers maar theoreticus, hij moet waarschuwen voor gevaren, waar hij persoonlijk het gevaar niet van kent. Hij ziet alleen zijn eigen leven, omringd door vele doosjes, waarvan hij het deksel niet mag oplichten, omdat het nu eenmaal taboe is. Zal zijn zoon niet vragen — hééft zijn zoon niet dikwijls gevraagd, waarom die doosjes niet geopend mochten worden? Heeft niet zelfs de zoon den vader een sleutel gegeven, opdat zij samen, hij achter zijn vader, de doosjes zouden openen? De zoon gaf deze sleutel: hij haalde de H. Schrift er bij en sloeg de zin op: Beproeft alle dingen en behoudt het goede... In zijn gedachten verving hij het woord „beproeft" dan door onderzoekt of probeert.

Zeg dezen zin met klem en herzeg hem eenige malen acher elkaar met grooter klem en uw ziel wordt een wankel schip, dat twijfelt of het de goede koers heeft gehouden, dat misschien tot de ontdekking komt, een leven lang op een goed kompas, maar toch blind gevaren te hebben.

De jonge Hageman heeft met zijn vader gediscusieerd over tijdvragen en tijdverschijnselen. Men zou dikwijls uit zijn woorden kunnen opmaken, dat hij niet dankbaar is, dat zijn vader hem een goede opleiding heeft laten genieten, dat hij hem in staat heeft gesteld, het gymnasium te bezoeken. Zeker, ook ten koste van persoonlijke offers, maar ligt ook niet in het offer soms een goede dosis (zij het goed gecamoufleerde) hoogmoed?

De vader eischte van den zoon een zelfde jeugd, zonder kleur en fleur, een jeugd van hard werken, zonder uitgaan en pret, zelfs zonder veel omgang met vrienden, omdat het hem van zijn werk zou trekken. De vader heeft in feite zijn eigen leven verlengd in dat van zijn zoon. Hij heeft zijn zoon niet gezien als een individu, dat er mogelijk eenmaal een eigen levensbeschouwing op na zou houden. Hij heeft de wondere tegenstelling van opofferende zelfzucht toegepast. Hij is een gierigaard geweest, die werkuren vergaarde om ze op te bergen en weg te laten roesten. En tot deze gierigheid heeft hij zijn zoon willen opvoeden. Hij heeft hem met het woord „plicht" achtervolgd, als met het oordeel. De jongen is deze plicht gaan haten als een onzichtbare plak. Hij is die plicht niet gaan haten om haar zelf, maar omdat zij hem de neiging tot scrupuleeren geeft. Het minste korreltje plezier dat hij genoot, kwam hem later als een zware pil in de maag te liggen. Daar was geen onschuldig genoegen of het kwam hem duur te staan. Zijn geweten lag als een blok lood in zijn gemoed en verdroeg niet de minste schommeling.

Hoe zal dan nu die vader woorden zoeken om zijn zoon mee te beveiligen tegen het groote-stads-leven? Hij kan hem plaatsen noemen, die hij vermijden moet. Hij kan hem laten beloven, geen drank te gebruiken, zich niet met meisjes te bemoeien voordat hij zijn candidaats achter den rug heeft. Hij kan een degelijk kosthuis voor hem zoeken of hem daarbij behulpzaam zijn, hij kan hem volgen in gebeden en gedachten, want hij is geloovig. Hij is in ernst geloovig. Hij is overtuigd, dat hij (in groote zwakheid weliswaar) de rechte pa-

den bewandelt. Hij gaat voorop en zijn gezin volgt. Vlak achter hem volgt zijn vrouw. Wie zal zeggen, wat zij denkt? Zij heeft al lang opgehouden, zelfstandig te denken. Misschien heeft ze dat gedaan als jong meisje, toen ze als verlegen, maar vroolijk schepseltje leefde. Men kan dat opmaken hieruit, dat zij de fouten van haar jongen en haar dochtertje gauwer vergoelijkte dan haar man; dat zij de straffen ophief, die haar man aan de kinderen oplegde, dat zij hun heimelijk eten boven bracht, als ze voor straf zonder eten naar bed worden gestuurd. Maar tot openlijk verzet zal ze nimmer komen, want ondanks alles is haar man een te respecteeren vader en echtgenoot, die het huwelijk heilig houdt. Wellicht weet zij ook, wat het haar man kost, zijn leven in het rechte spoor te houden, zoo feilloos zeker het smalle pad te bewandelen als een koorddanser het dunne touw, nee feilloozer nog, omdat hij geen capriolen maakt. En zij beseft, wat dat zeggen wil.

De vader zal weinig woorden zoeken, omdat hij zijn heele leven lang dat niet gedaan heeft. Hij heeft enkel gewezen in de richting, die hij de eenig goede denkt; gewezen met weinig woorden en een vast gebaar.

Zijn zoon zal rechten studeeren in de stad. Lang, heel lang heeft hij geaarzeld, voor hij deze keuze bepaalde. Toen hij het zijn vrouw voorstelde (onder zwijgend voorbehoud dat zij zou toestemmen) had het hem verrast, dat zij den jongen liever dominee zag worden. Het had hem pijnlijk verrast, omdat hij juist deze studie het meest vreesde. Zou hij niet het stuur over zijn zoon verliezen, wanneer hij hem in godsdienstzaken tot zijn meerdere maakte? Wel gaf hij zich zelf geen rekening van deze gedachte, maar hij wist zich met listig zelfbedrog voor te houden, dat zijn zoon het verder kon brengen: tot rechter, mogelijk tot burgemeester of notaris. Hij voerde veel klinkende namen aan en een van deze was, dat de juridische studie de kortste is; de kosten zullen met eenige moeite te bestrijden zijn. Natuurlijk moet de jongen uiterst sober leven en zich enkel en alleen op zijn studie concentreeren. Waarschijnlijk zal hij een paar leerlingen van MULO scholen kunnen krijgen om bij te werken. Dat zal hem meteen verhinderen in ledigheid te vervallen. Hij hoeft bovendien geen lid te zijn van verschillende clubs en in geen geval van de „soos". Al die studentenbravoure is verkwisting van tijd en geld en daar kunnen eenvoudige mensen niet aan meedoen.

De vader is buitengewoon tevreden over den heelen gang van zaken. De jongen zal rechten studeeren, niet in staat gesteld worden om te boemelen en binnen afzienbaren tijd een eervolle positie bekleeden in de maatschappij. De vader zal met eigen oogen de hooge rente zien, die zijn kapitaal van plichtsgetrouwen arbeid opbrengt.

Wat valt er dan te redeneeren, den laatsten ochtend aan tafel? Het ontbijt verloopt zwijgend. De jongen ziet van zijn stuggen, onkreukbaren vader naar zijn onderworpen moeder en naar zijn ziekelijke spichtige zusje: een nakomertje van twaalf jaar.

Waar denkt hij aan? Voelt hij zijn nabije toekomst als een bevrijding of als een ballingschap? Zal hij als een gekortwiekte kraai, als een marionet, nimmer zichzelf worden in de vijf of zes maal grootere provinciestad?

Een miezerige motregen stroomt als een koude tocht door de straten. Geulen in den aardbodem lijken die straten, waarin de menschen rondwriemelen. Hoe zal men vroolijk kunnen zijn, wanneer de vochtigheid je als de lucht zelf doordringt?

Dirk Hageman zoekt in de straten van de academiestad naar een geschikt kosthuis. Allereerst is hij met een briefje van vader naar een der predikanten gegaan. De beroepsvriendelijkheid van den min of meer gehaasten dominee hebben zijn intree in de stad niet veraangenaamd. Hij is, ingehuld in zijn trieste koude, het huis binnengegaan en heeft in denzelfden staat het huis weer verlaten. Hij heeft het briefje afgegeven met het gebaar van iemand, die er zich voor schaamt. Niemand kan ook weten, hoe dikwijls hij gezegd heeft in zichzelf: „ik verscheur het briefje. Ik ben niet gek, met zoo'n kinderachtig briefje te komen aandragen."

Toch heeft hij het niet verscheurd, want de invloed van zijn vader, die als een stem altijd aan zijn ooren gereed staat, zou hem dat als zonde aanrekenen.

Nu loopt hij te zoeken in de „Schildersbuurt". De straten lijken allemaal eender en in elke straat lijken de huizen op elkaar. Misschien is dat morgen anders,

als het weer wat opgeklaard is. Nu loopt hij tusschen de huizen door, zooals hij vroeger op de lagere school tusschen twee rijen kinderen doorliep bij een of ander vergeten kinderspel. De vage angst en onrust, die al die op hem gerichte oogen verwekten, voelt hij ook nu weer. Deze hooge kasten van huizen met hun groote, aanmatigende erker-oogen en rare smalle deuren bespieden hem en begroeten hem smalend als schuchtere nieuweling.

Onder een boom blijft hij staan en haalt het papiertje, waarop de adressen staan, uit de zak. Dikke druppen tikken er op neer. Schuilen onder een boom helpt niet.

Haastig leest hij en repeteert de drie adressen.

Tooropstraat 15a.

Hobbemaplein 4a.

Frans Halsstraat 171b.

Tooropstraat — juist, dat is hier. Hij laat de hand met het papiertje zakken en kijkt de straat, de eindelooze straat, in beide richtingen af. Het kroezige, kletsnatte boomloof staat als een woelige, groene waterstroom tusschen de gevels. Ze beneemt het uitzicht naar de beide einden... Het nummer is 15a... ; 15a... een bovenhuis, het zijn alle drie bovenhuizen. De laatste is een „b", dat is dus een huis boven een bovenhuis. Dat klinkt grappig. Het klinkt als een vergelijking : ab = ba.

Dirk lacht en constateert, dat zijn lach zielig, mallotig klinkt.

Hij zoekt naar 15a. Hij is hier bij 98. Dus naar den overkant en dan een flink eind terug.

De regen slaat dichter neer, hangt nu als de inslag van een weefgetouw tusschen de huizen, grijs, dicht. De straatsteenen glimmen. Er is weinig verkeer op dezen Septembervoormiddag. Een enkele heer loopt met groote passen voorbij, de schouders mokkend vooruit. Een dametje tript een eindje verder voor hem uit. Elke prik van haar putige hakjes is een vinnig accent van haar ergernis over het slechte weer. De meisjes in een groote stad loopen op stelten, maar vlug als loopkevers over het water.

Nummer 15... 15a. Een hooge, gele deur met een luikje als een loket. Een smalle stoep er voor. Dirk belt en zoekt met zijn oogen den gevel af om te constateeren, welke ramen bij 15a behooren. Het duurt lang, voor men hem open doet. Hij denk er juist over, een tweede maal te bellen, als er achter de deur een slot klikt. Een paar maal klikt het, dan dringt het tot Dirks verregend besef door, dat hij de deur moet openduwen. Hij zet zijn knie er tegen en staat meteen in het portaal. Aan het boveneind van den trapkoker glimt een zwak electrisch lichtschijnsel. Iemand buigt zich voorover met een draaierig „jaaa ? ?"

Dirk klimt een paar treden op.

„Ik zoek een kamer," zegt hij, „ik kom hier in de stad studeeren."

„O," zegt „iemand" boven aan den trap

„Ja," gaat Dirk verder, maar de twijfel sluipt in zijn stem. „Nu wou ik hier eens komen vragen." Hij klimt opnieuw een paar treden hoger.

„Waarom ?" vraagt de verbaasde stem boven aan de trap. „Waarom hier ?"

„Wel," Dirk haalt het verkreukte, gevlekte papiertje uit zijn zak, „ik heb uw adres gekregen, kijk maar hier."

Er komt niemand om naar het papiertje te kijken, alleen zegt de stem van bovenaf : (hinderlijk, dat hij niet weet of het de stem van een man of een vrouw is !) We verhuren hier geen kamers. Dirk kijkt op het papiertje. Hij is toch goed. En driest, wanhopig driest zegt hij : „U verhuurt wèl kamers."

„Dan buiten mijn weten," zegt de stem, en er klinkt ironie en ongeduld in.

Drik daalt de paar treden weer af, aarzelend, onzeker.

Opnieuw hoort hij de stem en hij weet niet of er medelijden of leedvermaak in klinkt.

„Misschien dat de vorige bewoners kamers verhuurden. Wij niet."

Dirk kijkt onthutst naar den grijzen vijandigen regen buiten en dan naar het zwakke gloeilampje daarboven. De zwarte gedaante onderschept den lichtkring half als bij een maanverduistering.

„Had dat dan dadelijk gezegd," moppert hij en stapt naar buiten.

Vriendelijk komt voor 't laatst de stem van bovenaf :

„Zou u alstublieft de deur willen sluiten ?"

Met een klap vliegt de deur in 't slot. De natte straat is er weer.

Nu maar naar het volgende adres : Hobbemaplein 4a.

Hij zal zoeken naar dat plein. Zijn voeten zijn nat en koud. Dat hindert niet. Het is toch alles even ellendig. De koude kruipt

hooger in hem op. Hij kon evengoed tot aan de knieën door het water loopen, zoo trekt die vochtige koude in hem op.

Hij vindt het Hobbemaplein zonder te vragen. Hij loopt er bij toeval op uit, na gedachteloos enkele straten doorkruist te hebben. Er staan hier geen boomen. De open lucht is weer te zien: grijs, met donkere onderlagen. Er zijn hier veel winkels. Een bakkerswinkel, een schoenwinkel, een wijnhandel, een kruidenierszaak......

4a moet hij hebben. Dat kon wel eens boven dien bakkerswinkel zijn.

Hij loopt er omzichtig heen, op een afstand al trachtend, het cijfer te lezen. Waarom zou hij verkeerd loopen... Ja, het is goed. De huisdeur is lager en lichter geschilderd. Het stemt onwillekeurig vroolijker. Er staan twee namen op de deur. Twee reepjes emaille. „Brink" staat boven en daaronder „Houttuin". Zou mijn naam daar onder moeten? peinst Dirk en drukt het zwarte belknopje in. Een verwijderd gerinkel dringt tot hem door.Opnieuw moet hij lang wachten, voor de deur opengaat. Dat schijnt in deze buurt gewoonte te zijn. Men heeft daar evenwel genoegen mee te nemen.

De deur wordt opengetrokken. Wim schiet half mee naar binnen, omdat hij zich er op had voorbereid, ook deze te moeten openduwen. Het lijkt er dus op, dat hij ietwat plomp komt binnenvallen.

Halfweg de trap staat een klein verlegen kind, met één hand aan het trektouw, met de andere in den mond.

Dirk probeert beminnelijk te doen.

„Dag zus, is je moeder thuis?"

Het kind schudt met haar hoofd.

„Je vader dan misschien?"

Een nieuw schudden.

Ja, wat nu! Dirk laat zijn hoofd op de borst zakken. In vredesnaam, wat nu! Een mooie dominee, die hem zulke adressen aanbeveelt.

Een schelle stem boven aan de trap doet hem met een ruk zijn hoofd weer opheffen. Een vrouw van middelbaren leeftijd zendt deze stem uit. Het mensch lijkt op een vogelverschrikker. Men verwacht slechts stem te hooren als ze voorover buigt, als bij een pop met een mechaniekje in den buik.

Dirk is vastbesloten, zich niet opnieuw te laten koeieneeren. Met vaste stem zegt hij: „Mevrouw, hier worden kamers verhuurd nietwaar?"

„Ik ben de juffrouw niet, ik ben het meissie," wijst de krasstem terecht.

„En de juffrouw is niet thuis en meneer is ook niet thuis. Als u misschien vanavond nog even langs kan komen...?"

Dirk maakt een hulpeloos gebaar naar buiten. 't Regent dat het giet. Waar moet hij al dien tusschentijd heen? Om half zes gaat bovendien zijn trein.

Op de mat vormt zich een trillerigen cirkel waterdroppen. Zijn jas valt loodzwaar om zijn beenen. Het „meissie" boven aan de trap zwijgt in afwachting. Dan klapt ze met het traptouw; 't geeft een vetten klkik. Een voerman klakt zoo tegen zijn paard. Er zit iets in van: schiet op!

Dirk ontstelt er even van. Hij had geluisterd naar het vijandige ruischen van den regen. 't Was een heel hoog koor van kleine, spottende stemmetjes, die hem koud bedreigden. Nu keert hij zich met een ruk om.

„Ik kom hier om een kamer juffrouw... Dominee Draaier heeft mij uw adres gegeven."

„Dominee Draaier? O... nou ja, kom dan maar boven en wacht op de juffrouw. Ik voor mij zelf bèn niet zo erg op dominee Draaier... De juffrouw en de meneer hier gaan er elken Zondag heen. Dat zijn echte „Draaierklanten"."

Zooveel vertrouwelijkheid wordt Dirk te bar. Hij kijkt het magere menschje met den nerveuzen vogelkop strak en koud aan.

„Lieve help, jongeheer, je schijnt het hart hoog in de keel te dragen... Dat kijkt me daar aan met een paar oogen! Kan ik 't helpen, dat 't regent en dat de juffrouw niet thuis is?... En ze komt ook nog lang niet terug," besluit ze met vijandige triomf. Dan sloft ze heen en laat Dirk in het schemerdonkere portaal achter.

Er wordt gebeld. Dirk kijkt naar het traptouw en dan in de richting, waar de juffrouw vandaan moet komen. Maar die komt niet. Ook niet als er direct daarop nog eens driftig gebeld wordt. Dirk voelt den onweerstaanbare drang, de deur open te trekken. Hij doet het ook, juist als hij de slieferende stappen van de juffrouw hoort.

De deur vliegt open met een tik van den knop tegen den tegeltjesmuur en twee kinderen van elf of twaalf jaar stormen naar boven. Ze rennen hem zonder verwondering of groet voorbij. Een slanke, bijna te tengere dame volgt. Haar gezicht heeft iets vermoeids-dwepends, onder de volle, als

opgeblazen, blonde haardracht.

Op de bovenste trede van de trap, een paar passen van Dirk verwijderd, treffen meesteres en dienstmaagd elkaar.

„Waarom doe je niet wat vlugger open?" vraagt de eerste zacht verwijtend.

„U zou pas om zes uur thuiskomen. Nou, als u dat zegt, dan reken ik daarop."

Dirk verwondert zich over de brutale meerderheid van de verkreukte maagd. Een mensch heeft bij zoo een nauwelijks het recht, thuis te komen, wanneer hij dat zelf verkiest. Haar verweer is zwak, mischien een beetje laf of gemakzuchtig ook.

„Het regent zoo, Grietje, en de vriendin bij wie ik op visite zou, was ziek; daarom ben ik wat vroeger thuisgekomen dan oorspronkelijk 't plan was."

De dame staat nu boven. Dirk groet en krijgt een vagen wedergroet.

„Die komt van dominee Draaier," zegt Grietje met beleedigende minachting en sloft heen.

Dirk voelt zich vernederd en zoekt naar een scherp woord, maar hij kiest de verstandigste partij en zwijgt. Hij is nu met het vrouwtje alleen.

„Ik zoek een kamer mevrouw," zegt hij, en stelt zich voor. Misschien had hij zich eerst moeten voorstellen en dan naar een kamer moeten vragen, maar de deur schijnt in dit huis toch omgedraaid te zijn.

„Mevrouw Brink," stelt ze zich voor en haar houding is opmerkelijk veranderd, nu de han-tammige dienstbode uit 't gezicht is.

„Grietje wordt brutaal den laatsten tijd," zegt ze. „We hebben verplichtingen tegenover haar en daarom zien we wat door de vingers, maar anders......"

Onder haar witte huid begint de zachte vlam van een teringblos te gloeien. De witte huid is als een vlies over het gelaat gespannen. Toch heeft ze iets als charme over zich, een onbenaambaar iets, dat haar mooier en flinker maakt.

„Zoo, heeft dominee u gestuurd?" Ze laat den naam Draaier weg. Er is voor haar maar één dominee blijkbaar. „Nu, dan zal het wel goed zijn. Ik heb inderdaad een kamer vrij. U wilt mij wel even volgen?"

„Ze spreekt ongetwijfeld als een dame," constateert Dirk voor zichzelf, en voelt er zich zelf nog al kleinburgerlijk bij afsteken.

Mevrouw Brink laat hem voorgaan in een hooge kamer van trapeziumvorm en met kinderachtig goedkoop behang. Het uitzicht gaat over de onverschillig uitgeworpen bouwdoos-inhoud van vierkante, rechthoekige, spitse en platte daken en dakjes. Op dezen regenmiddag is de kamer onzegbaar triest. Een suitedeur, afgedekt met een zwaar pluche gordijn, scheidt de kamer van de woonkamer.

Dirk ontdekt achter een gordijntje, op manshoogte hangend aan een half cirkelvormige stang, een vaste waschtafel. Tegen den muur staat een opklapbed met bontbebloemde gordijnstof er voor. Dirk kijkt weifelend de kamer rond.

Het gepraat van 't vrouwtje naast hem klinkt hem vreemd, onbeduidend en veraf in de ooren. Een gedachte bijt zich in hem vast: „Wat een ongezellige kast."

Zal hij nog naar het derde adres gaan? Hij kijkt naar buiten. De regen staat geweldig voor de ramen, als een wezen met duizend gespreide handen, klamme handen.

Hij rilt in zijn natte kleeren en vraagt plotseling naar den prijs.

„Vijfenveertig gulden met volledig pension, wasch inbegrepen."

„Vijfenveertig? Dat is vijf gulden boven zijn berekening."

„Goedkopere kamers zijn er niet in de heele stad. Tenminste niet als hij..."

Ze breekt veelbeteekenend af. Hij voelt, dat hij daalt in haar achting. Wat voor een kale sinjeur is hij? Hun gedachten gaan heimelijk naar elkaar uit: spiedend, geringschattend.

Toch wil hij de meerdere zijn. Wie weet, misschien valt de kamer mee, als de kachel brandt en het licht op is. Dat gebeurt meer. Hij spant zich in, als verzet hij een zwaar voorwerp en zegt:

„Ik neem de kamer. Vandaag over een week, half September, kom ik terug."

Hij heeft gewonnen. Er komt een soort ontspanning over beiden.

„'t Is goed meneer Hageman," zegt ze eenvoudig.

Hij verwondert zich, dat ze zijn naam zoo goed onthouden heeft. Het kost hem altijd veel moeite, namen te onthouden.

„Wat studeert u?" vraagt ze nieuwsgierig.

„Rechten," antwoordt hij kort.

„Tweedejaars? — derdejaars?"

„Eerstejaars......."

Hij schaamt zich voor zijn forsche gestalte en zijn eenentwintig jaar en voelt haar blik over zich gaan. Hm, weer een

beetje gedaald in haar achting. Misschien beseft ze, dat hij laat het gym verlaten heeft. Maar ze blijft „meneer" zeggen. Dat is de troost, die hij meeneemt als hij heengaat.

II. Overdracht van het rectoraat

Dirk heeft den tijd genomen, zich rustig te installeeren. Hij heeft geprobeerd, van de kamer te maken wat er van te maken was. Aan den zonderlingen trapeziumvorm kon hij helaas niets veranderen. Op school heeft hij geleerd, dat in dit geval de theorie de wetenschap niet dekte. Er was iets, heel weinig maar, te bereiken geweest, door partij te trekken van gezichtsbedrog. Hij had de twee zwaarste stoelen tegen den breeden wand gezet en twee gewone stoelen tegen den smallen wand. Maar dat stond mallotig stijf en zuchtend had hij ten laatste den boel in een obstinate bui kris-kras door elkaar gegooid, om dan tot de ontdekking te komen, dat het resultaat niet onaardig was. De groote, langwerpige tafel had hij onder het raam geschoven, teneinde gierig het schaarsche licht te benutten. Op de wanden zou hij ook graag een radicale verandering hebben aangebracht. Er hingen een paar ouderwetsche portretten in ovale lijsten. Stijve, koude portretten, die hem geen zier konden interesseeren. Boven den schoorsteenmantel hing een olieverfschilderijtje in vergulde lijst. Het stelde een oproerige zee voor; de schuimende golfkoppen droegen een scheepje. Het geheel was galanterieachtig en foeileelijk. Het was alsof iemand er zijn kwasten op had schoongeveegd, nadat hij een deur of een vloer in de onderverf had gezet. Het was kennelijk naar een ansichtkaart gereproduceerd. Na lang aarzelen had hij tenslotte de schilderij vervangen door een reproductie van de Honderdguldensprent. Het was hem slecht bekomen. Zijn hospita had op een tijdstip, dat hij uit was, het ding verwisseld met het origineele verfknoeisel. Achteraf vertelde ze hem, dat het een kunststuk van haar man was. Haar man, fors en grootsprekerig, maar in de grond van de zaak een slungel en pantoffelheld, verscheen achter zijn vrouw, om zich met naïeve bluf te laten adoreeren. Het dreigde op ruzie uit te loopen, omdat Dirk rondweg verklaarde, het ding afschuwelijk te vinden.

Een moe gevoel kroop in hem op, toen hij dien middag, dien eersten middag op zijn kamer alleen was en neerzat voor de tafel, de handen over elkaar gelegd. Een moe gevoel, dat van buitenaf bij de huid begon en als een verstoppend iets alle poriën binnendrong en hem langzaamaan verstijfde. De zon, die 's middags op de ramen van zijn kamer stond, verzonk tussen twee hooge schoorsteenen, die met ijzerdraad werden ondersteund. De gloeiende, scherpgerande bol geleek toen op de valbijl van de guillotine, zooals zij tusschen de twee balken van schoorsteenpijpen neergleed. De roode gloed brandde vreemd op het behang van den achterwand. In de kamer stonden als schimmige, sombere gestalten de vier komende studiejaren. Hij werd klein onder hun drukkende aanwezigheid.

Nu, na enkele dagen is hij toch een beetje gewend aan de kamer. Hij heeft de portretten in elk geval kunnen wegwerken, na veel pleiten en dreigen. Het is niet prettig om direct op kwaden voet met de hospita te komen. Tenslotte heeft hij de grootste steun gehad aan Griet, die geen gelegenheid laat voorbijgaan om haar meesteres te dwarsboomen en te brutaliseeren. Dirk loopt in dezen tijd de stad af te grazen naar tweedehandsstudieboeken. Hij sjachert met de boekenjoden op de markt en tracht koopjes te doen in openbare boekwinkels. Hij doet het alles alleen, omdat hij nog geen kennis heeft aan jonge menschen van zijn leeftijd.

Hij heeft bovendien door bemiddeling van dominee Draaier (hij haat die bemiddeling, omdat ze hem met opgelegde welwillendheid geboden wordt) een paar MULO-leerlingen kunnen krijgen. Hij hoopt er, door goed zijn best te doen, nog enkele bij te krijgen. Vader zal hem elke maand bezoeken en de huur van de kamer betalen. Hij vindt het een kinderachtige regeling, maar er valt niet aan te tornen. Meer kan vader niet voor hem doen, gelukkig maar, anders zou hij ook nog gedwongen worden boeken, kleeren etc. met hem te koopen. Nu heeft hij het moeilijker, maar hij behoudt tenminste nog eenige vrijheid.

De volgende week zullen de colleges beginnen. Erst komt nog de Overdracht van het rectoraat, 's middags 15 September, in de Aula. De soosleden houden daarop 's avonds de traditioneele optocht en ontgroenen de nieuwe soosleden. Hij is van een en

ander op de hoogte gekomen door zijn gesprekken met een niet ongeschikten bediende in den boekhandel, waar hij zijn meeste boeken gekocht heeft. De bediende was eerlijk belangstellend geweest, zonder hinderlijk te worden. Of meneer ook lid van de „soos" was... Nee, Dirk had aarzelend naar een juist antwoord gezocht, waarom hij géén lid van de soos was. Hij had een oogenblik sterk de behoefte gevoeld, te zeggen, dat hij wèl lid was, dat hij mee zou doen aan den dag-en-nacht kolder. De behoefte was wellustig sterk geworden. Opscheppen wilde hij, groot doen... maar nog zoekend, stoorde de bediende zijn gedachtengang door te vragen of meneer misschien lid van de N.C.S.V. was. Dat was een uitredding, die hij gretig aangreep. Ja zeker, dat was hij, of liever hij zou het worden binnenkort. De bediende werd toen vertrouwelijker. Hij was van oordeel, hij moest toch eerlijk zeggen, wat hij er van dacht nietwaar? welnu dan, hij was van oordeel, dat de soosleden verwaande would-be knullen waren. De politie tolereerde te veel van die lui. Als een burger deed wat zij doen, werd hij met den nek aangezien, maar een student... ja, dat was nu eenmaal een student.

Misschien waren het ook minderwaardigheidscomplexen, die den bediende zoo deden spreken; in elk geval stemde Dirk van harte mee in, verbeeldde zich dat hij de rol van serieuse werkstudent goed speelde. Buiten gekomen betrapte hij zich er plotseling op, dat de bediende hem doorzien had, voelde hij de verwantschap met den ontevreden halfintellectueel, met den burger die-meer-heeft-geleerd en geen eigen houding heeft: geen volksjongen meer is en geen aristocraat zal worden. Met een van schaamte gloeiend hoofd, was hij daarop naar huis geloopen, omzichtig, alsof hij geteekend was, nauwelijks durvend opkijken, beslissend om nooit meer dien winkel binnen te gaan.

Hoe zou hij ooit lid kunnen worden van eenige studentenvereeniging. Hij zou moeite genoeg hebben om zijn collegegeld, zijn zakgeld, zijn geld voor boeken en kleeren bij elkaar te verdienen. Hij zou als een dief de collegezaal moeten binnensluipen. Het standverschil met het gros van zijn medestudenten zou hij moeten dragen als een boetekleed. Het leelijke, jonge eendje zou hij zijn in een nest met mooie, jonge zwanen...... Waren er meer zooals hij?

De morgen was ingepakt in den eersten herfstmist, die vroeg kwam dit jaar. In den middag had de wind een regenbui door de mistbank heengedreven en den ganschen middag bleef het regenen; geluidloos bijna, als door een laag zand gefilterd, daalde het regenwater neer.

Nu, tegen den avond, is de lucht wat opgeklaard. Helder is het weer niet, maar droog en dat is al een voornaam ding. Het zwarte asphalt glimt onder het lichtschijnsel van de electrische straatlantaarns. Achter de winkelruiten van de kleinere zaken heerscht een gezellige drukte. De kille duisternis lijkt er minder aangenaam door.

Tegen negen uur verzamelt zich voor den studentenkroeg een menschenmenigte. Dringende kinderen staan vooraan, opgewonden en geboeid door den aanblik van de rookende fakkels, met hun neerslaande vlammen. Deze fakkels worden vastgehouden door bekende straatslijpers. De verloopen gezichten zijn rossig verlicht boven de sjofele kleeding. Hun armoede steekt wel opvallend af tegen de mooie, gelakte rijtuigen en praalwagens, waarin de studenten in rok, fatterig, schreeuwerig plaats nemen. Alleen de senaatsleden in den voorsten wagen, de bestuurslinten om den hals, bewaren voorloopig nog een zekere waardigheid, maar de rest van de studenten, kleurig gemutst, is nu reeds brooddronken. Dat zal den overgang naar den werkelijken roes vergemakkelijken.

Dirk heeft zich ook opgesteld in de rijen toeschouwers. Hij is 's middags niet naar de Aula gegaan. Op den dag, dat hij zich bij den pedel heeft laten inschrijven, informeerde hij meteen of het noodzakelijk was, de overdracht bij te wonen. De bediende had hem aangekeken, monsterend en toen gezegd dat het niet noodzakelijk was. Er kwam zelden meer dan een vierde van het aantal studenten.

Nu staat hij hier op het marktplein, omstuwd door menschen, die roepen, dringen, geestig doen en onhebbelijk zijn, critiseeren en in spanning wachten op den allegorischen optocht. Dirk heeft de handen in zijn zak gestoken, dat geeft een gevoel van beveiliging, van een in-je-zelf besloten zijn. Als drijfhout kan hij meewiegen op het gedrang, zonder eigenlijk geraakt te worden. Als drijfhout, zoo eenzaam is hij ook temidden van deze menschengolven. Hij heeft den gevel van den studentenkroeg met zijn blik onderzocht. Geen détail is

hem meer onbekend. Beneden drie groote spiegelruiten naast de dubbele glazen deur. Op de eerste verdieping een balcon, waarop drie dubbele openslaande deuren uitkomen. Daarboven, in den achttiendeeeuwschen gevel een paar kleinere ramen en in het midden over de hele breedte, in draperiën die de stadskleuren dragen, het studentenwapen. Er is veel licht en leven daarbinnen. Op het balcon verschijnen de studenten in groepjes en gooien serpentines en bloemen naar flirtende H.B.S. en Gym. meisjes. Van een zekere aanstellerigheid in hun doen en laten, is vooral hun taal niet vrij te pleiten. Ze spannen zich tot het uiterste in om de aandacht te trekken. Ze eischen de aandacht, ze verwachten niet anders dan de aandacht.

Dirk maakt in zichzelf scherpe, critische opmerkingen. Hij stemt ze af op de dingen, die hij om zich heen gesproken hoort. Een groepje kantoorheertjes, schuin achter hem, maakt smalende, verongelijkte opmerkingen. Dirk geeft ze mompelend gelijk, maar voelt tevens iets als verraad aan zijn collega's in zich opkomen. Wat weten per slot die burgers van het studentenleven af. In hun woorden zit te veel jalouzie. Hoe zou hun houding zijn, wanneer zij studenten waren? Anders? Nee immers, wellicht nog hooghartiger, nog ijdeler.

Dirk voelt de tweeslachtigheid, die voortaan al de vóór hem liggende studiejaren vergallen zal. Hij hoort hier niet, maar daar ook niet. Wáár dan wel!

Als de opmerkingen achter hem scherper, hatelijker worden, neemt hij zich voor, de studenten te verdedigen, maar het blijft een voornemen, want aan den kleineerenden wellust, die deze beleedigingen in hem wekken, kan hij toch ook niet ontkomen.

Er wordt meer gedrongen in de menschenrijen. Hij voelt zich, in rondgaande beweging, heen en weer geduwd worden. Er komt een afstand tusschen hem en de kantoormenschen. Nu staat hij naast twee meisjes. Ze zijn zeker uit den gegoeden stand. Hun aandacht gaat enkel uit naar de studenten. Hun opmerkingen zijn onbevangen. Binnen enkele minuten kunnen alle onmiddellijke omstanders daaruit opmaken dat hun beide broers onder de studenten zijn. De een studeert rechten, de ander theologie.

Dirk kijkt opzij: aardige kopjes, oogen die meeschitteren van pret, lippen die half geopend zijn in opgewondenheid, sportief geknipte, verwarde haarlokken.

Dirk verweert zich tegen het dringen, voelt zich opbotsen tegen de meisjes naast hem.

„Nou zeg!" Een verontwaardigd snuitje wordt hem toegewend, blank en zuiver, oneindig veraf. „'t Is mijn schuld niet juffrouw."

Het meisje kijkt weer naar het schouwspel voor den kroeg. Ze is hem vergeten.

Het dringen verhevigt zich. „Tonny, hou me goed vast," hoort hij het andere meisje roepen. Dan komt er ook een afstand tusschen hen en hem. Opnieuw is het gezelschap veranderd. Deze keer zijn het bejaarde menschen, die verrukt luisteren naar de grappige, bijdehande uitroepen van een klein kind, dat door een trotsche vader op den arm wordt gedragen.

Er komt beweging in de stoet. Een muziekcorps speelt het studentenlied „Io vivat".

Al de studenten zingen het staande, de hoofden ontbloot, mee.

Dirk buigt het hoofd. Hij kan niet ontkomen aan de ontroering, die door hem heen golft. Hij is toch ook student. Hij staat hier tusschen het publiek, dat verachtelijk met zijn interesse vleit en heimelijk schimpt. Hij staat met de lippen stijf op elkaar geklemd, maar in hem zingt een helle stem mee den slotregel: „Nostrorum sanitas!"

Het muziekcorps gaat voorop. De vigilante met den senaat volgt. Er volgen meer vigilantes, met gevorderde studenten. Naast de coupeedeuren loopen de fakkeldragers, die door de studenten worden volgegoten met wijn, bessenjenever en frambozenbrandewijn. De kerels kunnen veel verdragen. 't Kan gebeuren, dat later op den avond een der sjaps in het rijtuig zit en dat een student er naast slingert met een fakkel in de hand.

De walmende vlammen trekken een brokkelige voor in de straat, die de stoet indraait.

Achter de vigilantes komen de wagens met groentjes. Zij parodieeren stadsschandaaltjes. Zij critiseeren het gemeentebestuur. Het is dikwijls vermakelijk.

Een tweede muziekcorps sluit den stoet af en in den half verlichten trechter van de straat, stort het volk zich er achter aan.

Dirk stelt zich stijf, pal te weer tegen de hollende menschen. Als een duc d'alve

staat hij daar. Zijn wrevel is wat gezakt. Zijn verlangen om mee te doen, is minder sterk. Hij staat in zich zelf verloren in den winderigen, frisschen avond. De maan licht bleek en cynisch aan den hemel. Als hij er even naar kijkt, voelt hij een heerlijke onverschilligheid over zich komen. Cynisch zijn, dat is de redding. Dat is het perk, waar menig jong mensch zich binnen kan redden. Cynisme, dat is een haak met een weerhaak. Het is de wondere vermenging van pijn doen en pijn lijden.

Een koude glimlach trekt om zijn lippen. Hij voelt zich uitgeheven boven de menschen, de studenten, zoowel als het publiek. Hij voelt zich uitgeheven tot de koele, misprijzende hoogte van de maan, tot diezelfde onaantastbare hoogte.

Hij draait zich om en kiest een tegengestelde richting van die, waar het tromgeroffel als een donkere rhythmische trilling nog hoorbaar is.

Voor hem op doemt plotseling, temidden van de zich verstrooiende menschen, het blond omlijste, mat-blanke gezichtje van het meisje, dat Tonny heet. Ze kijkt zoekend rond, een lichte onrust in de oogen. Even ziet ze hem aan, meent iets te herkennen, kijkt dan weer voor zich. Zeker is ze haar vriendin kwijtgeraakt.

Dirk kijkt om zich heen in de hevige, plotselinge hoop, die vriendin ergens te zien, om haar van dienst te kunnen zijn. Ze is er niet en als hij omkijkt, is ook de andere verdwenen. In een vage onrust steekt hij het marktplein over, verdwijnt achter de kerk, waar een koude wind zuigt als een blaasbalg. De sterren schitteren tusschen de regenwolken, als zilvervisschen, die even opduiken en weer verdwijnen. De kille duisternis is niet onaangenaam.

Waar moet hij heengaan. Er is niemand, die op hem wacht, niemand, die hem noodig heeft. Zijn kamer neemt geen enkele plaats in in zijn denken. De gedachte aan het meisje tracht hij te onderdrukken. Leuke meisjes heeft hij wel meer gezien. Ze waren er ook in zijn eigen stadje, op het kleine gymnasium. Hij heeft er nooit anders naar gekeken, dan naar iets dat buiten zijn bereik lag. Hij nam geen deel aan de fluistergesprekken van jongens, die hem trouwens ook nauwelijks meer dan duldden in hun kring. Maar in zijn eigen stadje was hij beschermend gehuld in het fluïde van zijn huis. De strenge sfeer van zijn vader omgaf hem daar als een geduchte afweer tegen elken invloed, die niet onomstreden „zuiver" was. Nu merkt hij voor 't eerst, dat die sfeer verdacht veel op een kooi lijkt. Hij gaat hier in de vrijheid en hoeft niet precies dit te doen en dat te laten, hij kan hier vrij zijn gedachten laten uitgaan naar verschillende dingen; hij kan hier ongestraft naar een meisje kijken, zonder met een blos voor zijn vader te hoeven verschijnen. Maar hoe overrompelt hem dat alles. Hij voelt dat hij is als een kind, dat nog moet leeren loopen. Hij gaat wankelend en onvast door al deze bevindingen, die hem overstelpen en het kost hem moeite, dat hij zich staande houdt. Hij schuift over de trottoirs, langs geblinde huizen, langs hooge hekken, langs muren en hij neemt zijn richting alsof hij die vooruit bepaald had. 't Wordt steeds donkerder en stiller om hem heen; hij beweegt zich als een middelpuntvliedende kracht van het centrum der stad af. Eenmaal keert hij om, want hij meent in de verte muziek te hooren, hoog en ijl als stof, dat op den wind over zijn hoofd gevoerd wordt. Ja, hij gaat daar werkelijk als een middelpuntvliedende kracht. Er is een draad, die hem verbindt met de markt, die hem verbindt met een punt, dat hij ontwijken moet, maar waar hij, naarmate hij het verder ontwijkt, sterker naar toe getrokken wordt. Het conflict spant zich in hem, juist zooals een koord. Hij bijt de tanden op elkaar. Zijn lippen zijn dun en vastbesloten. Zijn handen klemt hij tot vuisten tegen de dijbeenen aan. Hij moet die gedachten kwijt. Ze zijn diefstal van zijn tijd. Niet voordat hij candidaats heeft gedaan, mag hij en wil hij er naar kijken... Hij ziet plotseling zijn vader, geteekend door denzelfden strijd, voor zich opdoemen. Hij ontstelt van zijn gelijkenis met zijn vader. Maar deze ontsteltenis is het bewijs van een andere kracht in hem, een kracht als opborrelend water, waar hij den steen van zijn koude verstand op legt.

Langs een grooten omweg en vlak voor middernacht komt hij thuis, vermoeid en met stukgeloopen voeten, maar de strijd in zijn binnenste is nog niet geëindigd.

AB VISSER

(*Wordt vervolgd*)

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Benjamin Cooper, **Ridder zonder vrees of blaam**. Den Haag, D. A. Daamen N. V.

Dit smakelijk uitgegeven boekje dient zich aan als een verjaarspartij (of het verslag ervan) met genoodigde en ongenoodigde gasten ter eere van den 70-jarigen Hendrikus Colijn. De inhoud bestaat uit een herdruk van courantenberichten en -artikels, brieven en andere gegevens, die zoo gerangschikt zijn, dat ze, met behulp van een groot aantal teekeningetjes, een levensbeschrijving van den minister-president geven. De originaliteit van den opzet is stellig te prijzen, de handige wijze, waarop de gegevens bewerkt zijn, eveneens. Maar men kan zich niet aan den indruk onttrekken, dat er vooral, ja, uitsluitend naar is gestreefd, een verkoopbaar boekwerkje te vervaardigen, waartoe de gegevens, die een levensgeschiedenis als deze te over bieden, eenvoudig zijn gebruikt. Al de krantenknipsels etc. voormen thans een aardig mozaiek, doch het geheel biedt ondanks de fleurige opmaak, geen bevrediging.

R. W. M. Bakhuis, **Feiten en Fabels uit de sterrenwereld**. Amersfoort, P. Dzn. Veen.

Een merkwaardig, tweeslachtig boek! Op de eerste 88 bladzijden vertelt de schr. het een en ander over de zon, de bouw van ons zonnestelsel, de planeten, de aarde en de maan, over kometen en meteoren en sterrenregens. Vervolgens over verhoudingen op en om de aarde, over de sfeer, en de plaatsbepaling der hemellichamen. Na nog een aantal bizonderheden te hebben gememoreerd schrijft hij over de oorsprong en het doel der sterverhalen, met het navertellen waarvan dan de rest van het boek is gemoeid. Natuurlijk ontbreken een aantal (heel duidelijke) sterrekaartjes niet. Wij voor ons meenen, dat de gegevens van het eerste boek-gedeelte wel wat al te droog en te dor zijn geboden. Dr. Wanders geeft de meeste ervan in zijn beide, bij Bijleveld verschenen boeken veel sjeuïger. Omdat ze in tal van nieuwere werken ook te vinden zijn, zouden ze, gelooven we, hier best gemist hebben kunnen worden. Maar mogelijk vinden sommigen het een voordeel, dat al de feiten hier juist zoo streng zakelijk opgesomd en weergegeven zijn. Wat de sterverhalen aangaat, de verzameling daarvan dekt inderdaad een bestaande leemte. Het woord verhaal heeft hier echter een speciale beteekenis: ook hier legt de auteur meer uit, verklaart, somt op, memoreert. Natuurlijk heeft ook dat zijn voordeelen. Maar het een met het ander geeft het boek toch iets droogs, wat stellig velen niet zal verhinderen, het met belangstelling van het begin tot het einde uit te lezen.

De zwerftocht van Belcampo. Amsterdam, N.V. U. M. Kosmos. 1939.

De portretteekenaar, die de schrijver is van dit boek, verbergt zich achter een pseudoniem. O.i. is er geen reden, zich voor zijn pennevrucht te geneeren, want het verhaal van 's mans voettocht door Europa is niet slechts leesbaar, doch goed geschreven, raak en geestig dikwijls, met voldoende eerlijke zelfcritiek om een in den regel goedmoedige visie op menschen en dingen en toestanden te rechtvaardigen. Het ontbreekt Belcampo niet aan spirit en evenmin aan oorspronkelijkheid van uitdrukking. Men kan zijn boek als verfrissende lectuur genieten en het is niet te verwonderen, dat het werk reeds een tweede druk beleeft.

Louis de Visser, **Herinneringen uit mijn leven**. Amsterdam, Uitg. Pegasus.

De bekende communist De Visser heeft, ter gelegenheid van zijn zestigsten verjaardag, het boekje geschreven, dat wij hier noemen en waarin hij, behalve zijn levensgeschiedenis (tot 1914), ook zijn visie op de politiek en de maatschappij omschrijft. De visies en idealen van den schrijver zijn bij lange na niet de onze, doch dat verhindert ons niet, zijn biografie-gedeelte met belangstelling te lezen. Vermoedelijk zal in een volgend, aansluitend deeltje De Vissers leven sinds 1914 worden beschreven. Het komt ons voor, dat dit werkje, dat zelfs als biografie niet zoo egocentrisch behoefde te zijn geschreven, ook wel van belang kan zijn voor degenen, die niet des schrijvers geestverwanten zijn.

Raymond L. Ditmars, **Zij vechten voor hun leven**. Deventer, N.V. A. E. Kluwer.

Een door John Kooy naar het Amerikaansche o-igineel bewerkte, populaire beschrijving van de diverse afweer- en strijdmiddelen, waarover verschillende dieren beschikken. Als zoodanig natuurlijk de moeite waard om te lezen. Maar we hebben hier toch een boekje voor ons, dat een specimen is van een soort, waarmede men niet voorzichtig genoeg zijn kan. Het populariseeren van wetenschap is een hachelijk karwei en voor zoover het überhaupt de mogelijkheid van slagen heeft, lang niet ieders werk. Wanneer de auteur aanvangt als volgt: „Dat de mensch afstamt van een tak, die ook het aanzijn heeft gegeven aan de apen, wordt in de wetenschap vrij algemeen aangenomen", dan hebben we hier niet slechts een staal van bizonder slordig vertalen voor ons, doch ook een enormiteit, die geen enkel man van wetenschap zoo maar voor zijn rekening zal durven nemen. En wanneer dan vervolgd wordt met: „In verschillende deelen van de wereld heeft men vreemde fossiele schedels gevonden met een laag voorhoofd en een vooruitstekenden wenkbrauwkam. De levenswijze van de oorspronkelijke bezitters van deze overblijfselen is moeilijk af te leiden, maar het lijkt wel zeker (sic!) dat dergelijke wezens te weinig hersens hebben gehad om op het denkbeeld te kunnen komen van het gebruik van werktuigen en wapens", zal degene, die werkelijk leest, wat er staat, zijn oogen eens uitwrijven.

Zooals gezegd, het boekje bevat ondanks dit alles in volgende hoofdstukken wel aardige, wetenswaardige dingen. Maar het is niet al te best vertaald. Op p. 6 staat o.a. „De x-stralen en het radium zijn een onderdeel van 's menschen strijd om het bestaan".

Dr. A. van Selms, **I Kronieken**. Groningen, J. B. Wolters. Serie Tekst en Uitl.

Wij zijn natuurlijk niet in staat, een beoordeeling van dit werkje te geven. Dat zijn trouwens naar weinigen. Daarom bepalen we ons tot het weergeven van een paar persoonlijke indrukken. De 38 bl. lange Inleiding lazen we met groote belangstelling. Ze gaf ons een denkbeeld van de vele moeilijkheden, waarmede de uitlegger te maken heeft en tegelijk vertrouwen in zijn behandeling van de stof. Deze inleiding was, tenminste voor ons, bizonder instructief en leerzaam. Daarna is het tekst-deel afgedrukt. De uitleg van de tekst loopt van bl. 80 tot bl. 172 en vormt dus de hoofdinhoud van dit boek, dat wij den Bijbellezer en -onderzoeker slechts vermogen aan te bevelen.

Melis Stoke, **Wat men in Indië moet doen en laten**. Den Haag, H. P. Leopold.

Een boekje van ruim 200 bladzijden, klein formaat, versierd met een serie aardige teekeningen. Het wil degenen, die naar Ned. Oost-Indië gaat, inlichten over tal van zaken, hem den weg wijzen en voor flaters behoeden. Melis Stoke heeft zijn stof in een serie niet-omvangrijke hoofdstukjes ondergebracht, die geestig, rustig en verzorgd zijn geschreven. Ze handelen o.m. over de terugreis, de kleeding, de wasch, het werken, het praten, de bezoeken, het geld, het voedsel, de liefde en de haat, de behuizing, de film, de tijd en de bezigheden, het transpireeren, de winkels, de kinderen, de ruimte en tijd, het licht en donker, de onderneming, de societeit, society, de mobiele handel, de insecten en het blik. Men leest dit werkje, ook als men nooit in Indië is geweest en er vermoedelijk nimmer zal komen, graag en geboeid door.

Leny Schoenmakers, **De heilige Catharina van Siena**. Nijmegen, Dekker en Van de Vegt N.V. 1939.

Deel XII in de serie-uitgave van de heiligenlevens die onder de titel (voor ons besef een onjuiste titel) „De gemeenschap der heiligen", verscheen. Het boekje bedoelt een eenvoudig levensverhaal te geven van de heilige, die voor het roomsche christelijke leven van zoo ingrijpende beteekenis is geweest en wier werk ook voor niet-roomschen van belang is, gekend te worden. Wat het levensverhaal zelf betreft: het is meesterlijk noch grootsch, doch voldoet aan de eischen, die de uitgevers wel gesteld zullen hebben. Het is eenvoudig geschreven, boeiend verteld. Bovendien behoorlijk uitgegeven. Er zijn deeltjes in deze serie, die wij met veel minder belangstelling hebben gelezen dan dit en wij brengen het feit der publicatie dan ook graag ter kennis van diegenen onzer lezers, die er belangstelling voor hebben.

De Nederl. Bibliografie. Uitgave A. W. Sijthoff, Leiden.

De uitgever van dit bibliografische periodiek zendt ons af en toe een nummer van zijn blad met het verzoek het te willen recenseeren. Het is aan onze beperkte ruimte te wijten, dat wij dit niet steeds kunnen doen, doch een enkele maal mogen we de aandacht onzer lezers wel richten op dit periodiekje. Het bevat besprekingen en aankondigingen van binnen- en buitenlandsche boeken en geeft bovendien een korte opsomming van hetgeen in diverse tijdschriften is te vinden. Critisch zijn de besprekingen niet altijd sterk, want het blad dient allereerst de belangen der uitgevers en boekhandelaars. Het blad staat onder leiding van Dr. P. H. Ritter, die in de aflevering, welke we voor ons hebben een interview heeft met den schrijver A. den Dolaard.

A. Hijmans, **Huwelijk en Gezinsvorming**. Den Haag. U. M. D. A. Daamen. 1939.

Dr. Hijmans schreef vele malen in boek en blad over allerlei huwelijksproblemen. Ook dit geschrift biedt de uitwerking van eenige referaten. Het belang van hetgeen hier oprecht, op

den man af gezegd wordt zal wel niemand ontkennen en aangezien er nog vele misverstanden bestaan met betrekking tot de materie die de auteur behandelt en er eveneens bij velen groote onkunde heerscht, verdient het geschrift deswege stellig lezing. Maar wij hebben bezwaar tegen de wijze, waarop de schrijver zijn onderwerp behandelt. Die wijze maakt zijn boekje bijna onleesbaar. Niet alleen biedt het een overzicht van het enorm vele, dat de schrijver gelezen heeft en geraadpleegd, doch hetgeen hij positief te zeggen heeft verdrinkt in wat we zien als een grandioos expose van belezenheid. Zeer veel van wat de auteur ter kennis van den lezer brengt is allerminst nieuw: het is te vinden in de boeken, bladen en geschriften die hij noemt, citeert, gebruikt, aanwijst. Hetgeen waarlijk nieuw is of nog eens verdiende nadrukkelijk gezegd te worden heeft deze pompeuse entourage niet alleen niet noodig, doch wordt er ernstig door geschaad. Daarbij komt, dat de auteur van een van de belangrijkste publicaties betreffende de protestansche sexueele ethiek, n.l. het hier eerder gerecenseerde werk van Prof. Dr. R. Piper slechts eenmaal en terloops noemt, instede van het met nadruk aan te wijzen als wat het is: een baanbrekend, principieel, veel omvattend boek, dat feitelijk het geheele geschrift van Dr. Hijmans en vele tientallen der erin genoemde publicaties samenvat.

H. Kuyper—Van Oordt, **Een martelkroon voor Joris Praet.** Kampen, N.V. J. H. Kok.

De kunst van Mevrouw Kuyper-Van Oordt is niet voor het groote publiek. Haar novellen en romans eischen de nauwlettende aandacht van den verfijnden literairen genieter. Haar taal is meer omschrijvend dan beeldend en tegelijk zwierig en nauwkeurig. Geen detail van wat zij aan mensch en ding opmerkt ontgaat haar en zij doet het voor de aandacht van den lezer leven in korte en lange zinnen, die men vaak meer dan eens lezen kan zonder den zin ervan aanstonds uit te putten. Mevr. Kuyper—Van Oordt heeft bizondere sympathie voor het leven in een vervalperiode; in verhaal na verhaal vermeidt zich haar levendige fantasie in de beschouwing der existentie van aristocraten, die uit een vorige eeuw in de onze als verdwaald schijnen te zijn geraakt. De rentenierende of arbeidende burgerman, de boer en de boerenarbeider vormt dan, met het milieu, dat bij hem behoort, voor dat aristocratische, maar kwijnende leven een passende achtergrond . . . Dit alles hervinden we in het boek, dat we thans van deze, ongetwijfeld zeer begaafde auteur voor ons hebben. Het is een verhaal, dat, op zichzelf niet bijster belangrijk, in de eerste plaats gelezen doch dan ook werkelijk genoten kan worden terwille van het beschrijvende talent, dat erin tot uiting komt. Toch blijft de gedachte nahangen, dat heel deze precieuse kunst feitelijk steriel is. Het is kennelijk het product van den toegewijden arbeid eener beschaafde, bejaarde dame, wier belangstelling zich het liefst richt op het verleden en op datgene, wat voor haar, in dat verleden de moeite waard was, geliefd en vereerd te worden. Maar we zouden onderwijl wèl wenschen, dat vele jonge schrijvers en schrijfsters in onze kringen de kunst van deze auteur eens terdege bestudeerden. Wellicht schreven ze dan wat minder luk-raak, dan thans veelal het geval is!

Joop Koster, **Op den tweesprong.** Nijkerk, N.V. G. F. Callenbach. 1939.

Het jongemeisjesverhaal van Joop Koster (een debuut?) vormt in alle opzichten een krasse tegenstelling tot het werk van Mevr. Kuyper—Van Oordt, dat we hierboven aankondigden. Het is niet eerlijk, Joop Koster het boek van Mevr. K. voor te houden. Toch adviseeren we haar, het eens aandachtig te lezen. Het kan vruchtbaar voor haar zijn. Want al is haar verhaal boeiend verteld, het is toch maar onoplettend geschreven. Het zou zooveel beter hebben kunnen zijn, wanneer het nog eens aandachtig, met de pen in de hand ware doorgenomen. Dat valt des te meer op, omdat dit vertelsel zulke aardige kwaliteiten heeft. Het is eerlijk, frisch en, zooals we al zeiden, ook boeiend. De moeilijkheden van een meisje, dat, de middelbare school verlatende, in een betrekking gaat, worden vrij duidelijk beschreven. Aardig is de teekening van het Christelijke milieu, gelocaliseerd in een boerengezin, waarin de hoofdfiguur van het verhaal zich hoe langer hoe meer thuis gaat gevoelen en waar zij vindt, wat zij bij haar vereenzaamden vader heeft gemist. Natuurlijk heeft het boek een happy end.

Sigrid Boo. . . . . **Verder hadden we het reusachtig.** Amsterdam, L. J. Veen.

Een nieuw, fleurig verhaal van de jonge Noorsche schrijfster. Goed geteld is dit het zesde boek, dat ons publiek in vertaling wordt aangeboden. Het meest lijkt dit geschiedenisje op „Helga's Weddenschap". Een jong meisje wordt chauffeuse-secretaresse bij de weduwe van een koopman, die zich er toe zet, het door haar man nagelaten vermogen op genoeglijke wijze te gaan verteeren. De dame koopt een villa en een auto, noodigt vervolgens allerlei mannelijke en vrouwelijke relaties uit om bij haar te komen logeeren. Deze langdurige logeerpartij wordt uitvoerig in het verhaal beschreven en de auteur krijgt daarmede de gelegenheid, haar vaardigheid in het karakteriseeren van menschentypen te toonen. Doch ze doet meer; het gelukt haar, een vlotte, geestige beschrijving te geven van het samenleven der logees in de rijke villa. Het heterogene gezelschap komt op allerlei wijzen menigmaal in botsing met elkaar. De lezer is dus getuige van menige scène, van van menige komische situatie ook. De levendige manier, waarop personen geteekend, gesprek-

ken beschreven en stemmingen en gevoelens aangeduid worden, vormt de grootste bekoorlijkheid van een verhaal, dat, literair gezien, vrij zorgeloos geschreven, boeit van het begin tot het einde door zijn natuurlijkheid en frischheid.

Daphne du Maurier, **Rebecca**. Leiden, N. V. A. W. Sijthoff.

De schrijfster van deze omvangrijke roman is een dochter van een bekend Engelsch tooneelspeler. Een paar jaar geleden kwam — eveneens in vertaling — de levensbeschrijving van haar vader van haar uit; een boek, dat wij, zooals de lezer zich herinneren zal, met belangstelling lazen. De roman, die wij thans in de vertaling van Dr. J. N. C. van Dietsch voor ons hebben, is geschreven in de ik-trant. „Ik" is de tweede vrouw van een Engelschman (Maximiliaan de Winter) en de roman is feitelijk haar levensgeschiedenis. Deze „Ik" was gezelschapsdame bij een rijke Amerikaansche, doch trouwt met De Winter, nadat ze hem, ergens aan de Fransche Rivièra, heeft leeren kennen. Op het landgoed in Engeland, waar het echtpaar gaat wonen na de huwelijksreis, vangt voor de jonge vrouw een moeilijke tijd aan. De herinnering aan de eerste echtgenoote van De Winter is krachtig levend gebleven bij allen, die haar hebben gekend. Zelfs het personeel doet de jonge vrouw voordurend gevoelen, hoe het over haar denkt. De schim van de overledene waart door het huis, overschaduwt gaandeweg meer en meer het leven van de tegenwoordige echtgenoote van De Winter.

Bij het onderzoeken van den zeebodem aan de kust, die het landgoed begrenst (een onderzoek, noodig door het stranden van een schip), komt aan den dag, dat Rebecca (de eerste vrouw van De Winter) vermoedelijk niet, zooals algemeen werd aangenomen, zelfmoord heeft gepleegd. Haar lijk wordt, opgesloten in het kajuitje van het scheepje, waarmede ze op zekeren middag uitvoer, door den duiker gevonden. Een nieuw gerechtelijk onderzoek wordt gelast en doorgezet. Dan beken De Winter aan zijn vrouw, dat hij inderdaad de moordenaar was en hij verklaart haar, waarom hij tot deze daad kwam. Zij alleen evenwel wordt deelgenoot van zijn geheim. Straks blijkt, dat Rebecca's dokter, juist op den dag van haar dood, een doodelijke kwaal bij haar geconstateerd heeft. Men neemt nu aan, dat de vrouw liever zelfmoord heeft willen plegen. Daardoor wordt de verdenking van De Winter afgewend. Met zijn jonge vrouw gaat hij dan op reis.

Er zou een gedetailleerde critiek op dit boek te oefenen zijn, doch wij laten het bij een omschrijving van den inhoud en bij de aanteekening, dat het werk met groote bekwaamheid is geschreven en een groote innerlijke spanning heeft

Anne Morrow Lindbergh, **Luister! de Wind**. Amsterdam, L. J. Veen. 1939.

Kolonel Lindbergh is, zooals de lezer weet, niet alleen een bekend Amerikaansch vlieger, doch tevens een pionier op luchtvaartgebied. Zooals iemand het uitdrukt: de ondervindingen en ervaringen van Lindbergh vormen luchtvaartgeschiedenis. Lindberghs echtgenoote heeft in het werk, dat wij hier van haar hand voor ons hebben, de geschiedenis beschreven van een onderzoekingsvlucht rondom het noordelijke deel van den Atlantischen oceaan. Het doel van deze tocht was, luchtvaartroutes tusschen Amerika en Europa te bestudeeren. De Lindberghs bereikten de Azoren te laat in het jaar om nog naar New Foundland of Bermuda te vliegen. Nadat zij enkele dagen op genoemde eilanden hadden verbleven, zetten zij koers naar Afrika en volgden de route die over den evenaar naar Zuid Amerika voert. „Luister! de Wind" handelt over het deel van de reis tusschen Afrika en Zuid Amerika. De schrijfster heeft geen moeite gedaan, een romantisch reisverslag te geven. Noch ook siert ze haar eenvoudige, doch sterk suggestieve relaas op, met allerlei taal- en stijlverfraaiingen. Haar verhaal is boeiend om de echt diepe menschelijkheid, b.v. van een hoofdstuk als dat, waarin zij de ervaringen in de Portugeesche eilandhaven van Porte Praia beschrijft. Het wordt spannend omdat de auteur in haar eenvoudigheid de emoties der tochtgenooten zoo zuiver onder woorden weet te brengen. Wij hebben hier een „vliegboek" voor ons, dat de lezer als een roman waardeeren zal, hoewel het niet anders is dan de beschrijving van een tochtdeel van tien dagen.

Maarten Matisse, **Van Gheisha's en Tempels**. Putten, C. J. Terwee. 1939.

De zwerver-auteur, die deze reisnotities schreef en zelf illustreerde, heeft een suggestieve schrijftrant en dat maakt zijn boekje wel aardig om te lezen. Maar hij zou wel wat zorgvuldiger hebben kunnen schrijven en vooral voor hij begon, zijn reisnotities best eens hebben kunnen ordenen. Wie zich tot het publiek wendt en van het publiek vraagt, zijn werk te koopen, heeft eenige verplichtingen aan zijn klanten. Van die verplichtingen heeft de schrijver zich nu niet heel veel aangetrokken. Men krijgt den indruk, alsof de drukker heeft moeten werken met behulp van een serie in potlood bijgehouden notitieboekjes, uit de volgorde waarvan hij niet recht wijs kon worden. De uitgever heeft zijnerzijds gedaan wat hij kon om het werkje er aardig te doen uitzien.

AUG. 1939 NO. 8 JAARGANG 57

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

PETER PUSSEL'S PROBLEMEN

Beste Pusselaars,

Er waren een en twintig goede oplossingen van onze vorige puzzle. Het gevaar, dat ik mij zal overwerken bij het doorlezen van de antwoorden, is voorloopig niet zoo heel groot. Maar bestaat er misschien kans, dat ik te zware opgaven geef en dat de lezers daardoor het risico loopen hun arme hoofd te breken op mijn opgaven? Ik hoop maar van niet en zou het toch wel prettig vinden, als de deelname aan deze rubriek wat grooter werd, dan thans het geval is. De brievenbus aan de Prins Bernhardlaan laat gerust nog wel het een en ander doorglijden.

De oplossing van de Juli-puzzle luidt:

JALOERSCHHEID IS DE DOOD DER LIEFDE

en de verschillende samenstellende woorden waren:

Ahia, Elia, Cesar, Jood, Efod, Adder, Deli en Hades. Bij de loting bleek ons, dat de volgende inzenders in aanmerking komen voor een boek, dat door den uitgever is uitgeloofd: J. v. d. B. te E.; K. G. te A. J.; Mej. J. R. te A.; R. P. te G. en C. L. te K.

De Augustus-puzzle luidt als volgt:

Verschuif de volgende woorden zóó, naar links of naar rechts, dat er in verticale (loodrechte) richting drie plaatsnamen ontstaan, die resp. met een b., een w. en een o. beginnen. De volgorde der woorden blijft ongewijzigd.

BEWOONBAAR
LOCOMOTIEF
WOORDKUNST
GELDSTRAF
GOEDEREEDE
FRANKRIJK
ZAKBIJBEL
FEESTVIEREN
NEERLEGGEN
NAGEKOMEN

Begrijpt men mijn bedoeling goed? Zal ik maar voor alle zekerheid een voorbeeld geven? Welnu, stel dat ik u had genoemd de drie woorden: BOTER, OLIFANT en ZWEZERIK en ik had u gevraagd deze zoo te verschuiven, dat men in verticale richting zou krijgen den naam van een lichaamsdeel en van een boom, die resp. met O. en E. beginnen, dan had u de puzzle zóó opgelost:

```
        B O T E R
          O L I F A N T
Z W E Z E R I K
```

en u zoudt in verticale richting de woorden OOR en EIK gevonden hebben.

Maar zoo iets vraag ik u natuurlijk niet. Dat ware te gemakkelijk geweest en een beleediging voor uw scherpzinnigheid! Probeer uw krachten maar liever eens op mijn eigenlijke opgave en zendt uw antwoorden vóór 15 Augustus maar weer in aan uw dienstwilligen puzzle-fabrikant

PETER PUSSEL

Prins Bernhardlaan 16, *Bussum*

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 8 AUG. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

De Zondagsschool

In onze drukkerij te Neerbosch werd de tweede uitgave voltooid van „Bij de Bron" de bekende handleiding voor Zondagsschoolonderwijs van Ds. P. ten Have.

Naar aanleiding van die herdruk mag schrijver dezes wel eenige opmerkingen maken over het Zondagsschoolonderwijs in ons land en elders.

Ik meende dat het ontstaan van Zondagsscholen te danken was aan het initiatief van Robert Raikes. In hoofdzaak blijft dit ook wel waar. Toch niet geheel en al, naar ik las. Hij heeft voorgangers, tenminste één voorganger, gehad in vroegere tijden. En wel de Roomsch Katholieke geestelijke Karel Borromaeus.

Het was in de tijd van de z.g. Tegenreformatie. Om zich te handhaven tegen de invloeden der Hervorming, ontwikkelde de R.K. Kerk een bizonder intensieve werkzaamheid op allerlei gebied. In dit licht moet ook de poging van Borromaeus beschouwd worden om de jeugd beter onderricht te geven en daardoor ook beter te kunnen onderwijzen in de Christelijke waarheid, zooals zijn Kerk die verstond. Dit onderwijs werd des Zondags gegeven in verschillende kerken. Vooral in de Dom te Mailand verzamelde Borromaeus scharen van kinderen, die hij in groepen verdeelde. Leeken gaven die groepen onderwijs in lezen en schrijven en ook in de dingen van de religie. Daartoe had Borromaeus een soort van catechismus doen vervaardigen. Het onderricht stond onder toezicht van priesters.

Borromaeus leefde van 1538 tot 1584.

Op het concilie van Trente (1545) was reeds besloten, dat regelmatig onderwijs in de godsdienst aan kinderen en volwassenen moest worden gegeven. Dit onderricht vond des Zondags plaats. Leeken hielpen de geestelijken in de uitvoering van dit werk. „Broederschappen in de Christelijke leer" vormden zich, in Italië, Frankrijk en vooral in Duitschland, die de arbeid van Borromaeus voortzetten. Uit deze broederschappen hebben zich weer de Roomsch Katholieke Beiersche Zondagsscholen ontwikkeld, waarvan het bezoek bij de wet verplicht was gesteld... We zijn in het Duitschland van de vorige eeuw.

Raikes was dus niet de eerste. Toch is hij de man, die de aanvang heeft gemaakt met de Protestantsche Zondagsschool, zooals die in de 19de eeuw in verschillende landen tot stand is gekomen.

Raikes was drukker en uitgever in Engeland. Zijn regelmatig bezoek aan de gegevangenen had hem de stelling doen poneeren: „Men moet bij het kind beginnen". In Zondagsscholen wilde hij de scharen van verwaarloosde kinderen verzamelen, die zonder schoolonderwijs te ontvangen op de straten rondzwierven; een prooi van alle mogelijke verleidingen.

In 1870 richtte hij in een volksbuurt van Gloucester de eerste Zondagsschool op, daarbij door een Anglicaansch geestelijke geholpen. Spoedig werd het voorbeeld in andere groote steden van Engeland gevolgd.

Eerst werd het *school*onderricht op de voorgrond gesteld. Later, mede tengevolge

van de invoering van de schoolplicht, gaf men uitsluitend godsdienstonderricht.

In ons land werd de Zondagsschool, zooals men weet, ingevoerd in de dagen van het Réveil, door Cappadoce. Ook werd het karakter van het Zondagsschoolonderwijs ten onzent wel in hoofdzaak door Engeland bepaald. In Duitschland daarentegen, waar het Zondagsschoolwezen zich ook ontwikkelde, droegen de samenkomsten meer het karakter van „kindergodsdienstoefening" of kinderkerk, dan van bijeenkomsten met het bepaalde doel, aan kinderen de Bijbelsche geschiedenis en de kerkelijke liederen te leeren.

Tegenwoordig

In latere tijden werden voor het onderwijs op de Zondagsscholen nieuwere methoden toegepast, in verband met de nieuwere paedagogiek en psychologie. In Engeland ging men de leerlingen verdeelen in vijf afdeelingen : die van 4—5 jaar ; van 6—8 jaar ; van 9—12 jaar ; van 13—15 jaar ; en de seniores, van 16—18 jaar. De afdeelingen werden weer in klassen onderverdeeld. Elke afdeeling telde niet meer dan 40—50 kinderen ; iedere klas niet meer dan 4 of 5. Aan het hoofd van elke afdeeling stond een leider, terwijl de klassen werden verzorgd door een helper of helpster. Een „superintendent" had de leiding van de geheele school. Meestal waren de leerkrachten „leeken", geen theologen. Wèl bestaat in Engeland een vrij nauwe band tusschen de plaatselijke predikanten en de leiders der Zondagsschool, evenals bij ons.

Naar ik meen, wordt het onderwijs heden ten dage nog steeds in deze vorm gegeven op de Engelsche Zondagsscholen.

Vanuit Engeland heeft de Zondagsschool reeds in 1786 ingang gevonden in Noord-Amerika, door middel van de Methodistische bisschop Asbury. Spoedig ontstonden Zondagsscholen in heel N. Amerika.

De leiding is er in handen van predikanten, die dikwijls een bizondere opleiding daartoe hebben ontvangen. In groote steden ook wel van gemeenteleden, naast de predikant. De inrichting der scholen is hoofdzakelijk dezelfde als in Engeland, maar men heeft nog twee hoogere klassen ; die voor de „jonge menschen" (van 18—23 jaar) en een „bijbelklas" voor jong-gehuwden, mannen en vrouwen, waarin behalve Bijbelbesprekingen ook besprekingen gehouden worden over allerlei vragen van de dag.

Waar het Zondagsschoolonderwijs zoolang wordt voortgezet, is het te begrijpen dat men in Amerika tobt met de moeilijkheid, de juiste overgang te vinden van Zondagsschool tot de kerkdienst. Zondagsschool èn kerkdienst is voor de meesten te veel. Ze komen wel graag in de eerste, maar loopen dan de tweede voorbij ! Anderzijds worden toch ook dikwijls in de Zondagsscholen de beste krachten gevormd voor de kerkelijke ambten en dankt ook menig predikant in Amerika de liefde tot zijn werk aan de Zondagsschool, waar hij het Evangelie leerde kennen en liefhebben.

De z.g. Westhill-methode werd in 1915 vanuit Engeland in ons land ingevoerd. De namen van de dames van Woensel Kooy en van Voorst van Beest verdienen hier genoemd te worden. Ook in Nederland kent men tegenwoordig in vele Zondagsscholen de indeeling in kleine groepjes. Bovendien, het actief deelnemen van de kinderen aan de Zondagsschooldienst. Want naast het oorspronkelijk doel : het willen *leeren* aan de kinderen van de Bijbelsche geschiedenis, is toch ook meer en meer naar voren gekomen de behoefte om met de jeugd samen te zijn in aanbidding en in gehoorzaam luisteren naar Gods Woord. De Zondagsschool en de Kinderkerk naderen, als ik het goed zie, dichter tot elkaar.

Vroeger

Het was in de vorige eeuw. Ergens in ons land was een dorp, waar het kerkelijk leven niet bijster goed ontwikkeld was. De eigenaresse van een groot buitengoed — zelf waarschijnlijk onder de invloed van de Réveilbeweging staande — had te doen met de onkunde op geestelijk gebied die in het dorp heerschte, waarvan weer andere, minder gewenschte toestanden het gevolg waren. Zij hoorde, dat in de stad, op anderhalf uur afstands gelegen, een Jongelingsvereeniging bestond met een flink bestuur en actieve leden. Sommigen van die leden leidden ook wel een Zondagsschool. Zoo gebeurde het dat het bestuur op zekere dag een verzoek ontving van Baronesse X. of er geen leden der vereeniging waren, die in haar dorp een Zondagsschool wilden oprichten.

Dat is nu ongeveer 70 jaren geleden.

Twee jonge menschen boden zich aan om te helpen. Van vergoeding werd niet gesproken. Men zou hen, in die tijden, waarschijnlijk daarmee ook beleedigd hebben. Een vervoermiddel, waarvan men had kunnen gebruik maken, was niet aanwezig. De twee toekomstige Zondagsschoolonderwijzers moesten loopen. Halverwege de reis werden ze door een rijtuig van Mevrouw X. afgehaald. De terugweg werd op dezelfde manier afgelegd. Later kregen zij beschikking over paard en rijtuig van een vriend in de plaats hunner inwoning. Nog weer later konden zij gebruik maken van de stoomtram. Maar jaren lang hebben ze gewandeld op de vroege Zondagmorgen, door weer en wind, in winter en zomer, week aan week.

Een geschikte zaal was er niet om de Zondagsschool in te houden. Men vond echter een herbergier bereid, zijn gelagkamer des Zondagsmorgens te tien uur beschikbaar te stellen. Op voorwaarde, dat hij zijn bedrijf niet zou moeten staken. Dat behoefde geen bezwaar voor de Zondagsschoolmenschen te zijn, want de drukte kwam in de herberg eerst des middags en des avonds. Het gebeurde maar één of twee keeren op een Zondagmorgen, dat een boer die voorbijreed, even met zijn paard stalde en een borrel bestelde. Die werd hem dan door de herbergier gebracht, midden tusschen de verzamelde kinderen door. De leider moest even zijn verhaal onderbreken en kon dan weer voortgaan. Overigens was de caféhouder zelf een regelmatig bezoeker van de Zondagsschool. Hij zat achteraan op één van de banken-zonder-leuning en hield toezicht op de kwajongens, die wat uit het oog waren van de „Meester" vooraan. Vooral tijdens het gebed was hij waakzaam. Waagde een van de jongens het, zijn oogen open te doen of met een ander te praten, dan nam Wieger, zoo heette de man, zijn pet, die hij zelf alleen tijdens het gebed afdeed en smeet die pet naar de boosdoener om hem te waarschuwen. Het hielp zeer goed, want men had ontzag voor de man!

Na eenige tijd begonnen de beide Zondagsschoolleiders echter sterke behoefte te gevoelen aan een andere, meer geschikte lokaliteit. De Zondagsschool zelf was in het dorp zeer populair geworden. Men stuurde de kinderen graag daarheen en het getal leerlingen nam steeds toe. De smid van het dorp bouwde toen zelf een „lokaal" en bood het aan voor het goede doel. In dat lokaal (de banken zonder leuning verhuisden daarheen) is de Zondagsschool tientallen van jaren gehouden. Ik ben er zelf meermalen geweest en heb er mijn eerste vertellingen uit de Bijbelsche geschiedenis gehouden. Mijn vader was n.l. een van de oprichters. Ik mocht 's Zondagsmorgens met hem mee, toen ik wat ouder werd. Ik leerde het paard uit de stal halen en inspannen en mennen. Ik leerde ook voor de klas staan en vertellen. Het was geen klas van 4 of 5, maar van een goede honderd boerenjongens en meisjes. Ik zie de jongens nog in hun zwarte boerenkleedij en de meisjes met haar blonde vlechtjes. Ik hoor nog het niet-gecultiveerde geluid van het zingen uit die sterke keelen...

Ik hoor ook de stem van ouderen in het dorp, die ik leerde kennen en die mij vertelden, hoeveel ze aan de Zondagsschool te danken hadden en hoe de „Meester" b.v. in dagen, wanneer zij ziek waren geweest, na afloop van de school bij hen thuis was gekomen om met hen te spreken.

Ik hoor bij de feestelijke afscheidsplechtigheid mijn Vader (mijn Vader had toen vijftig jaren lang het werk gedaan) een jonge man, toen onderwijzer, zeggen dat hij op die Zondagsschool Christus had leeren kennen en dat hij er ook geleerd had, zèlf later de Bijbelsche geschiedenis te vertellen.

Ik zie nog vóór me de Kerstfeestviering in de oude stijllooze kerk, waar heel het dorp zich verzamelde rond de verlichte Kerstboom. De bestuursleden hadden in de weken daarvoor met de „lijst" geloopen om geld te verzamelen. Toen konden kerstcadeaux voor de kinderen worden gekocht en boekjes van Callenbach. De kinderen kregen chocolade en krentenbrood. Alles in de kerk. Ze hoorden naar het Kerstverhaal en naar andere mooie geschiedenissen. Ze genoten van het stralende licht van de Boom en van de chocolade. De ouderen genoten bijna evenveel; zonder chocolade.

Zoo was het vroeger. Het ging nog een beetje onbeholpen en onmethodisch toe. Dat is tegenwoordig heel wat beter. Maar de toewijding was er toen toch ook wel en ondanks het gebrekkige van het werk werd er veel gedaan, waarop de leerlingen en leermeesters later met dankbaarheid konden terugzien.

H. KLUIN

WILLEM ALEXANDER KAREL HENDRIK FREDERIK

PRINS ALEXANDER (II)

Een groot leed is in het leven van prins Alexander gekomen, toen den derden Juni 1877 zijn Moeder, Koningin Sophia overleed. Als hij later over haar sprak, dan noemde hij haar steeds zijn „onvergetelijke Moeder". Door een nauwen band waren Moeder en Zoon samengesnoerd. Reeds lang was de koningin lijdende. Jarenlang had zij met opgewektheid haar zware taak verricht, haar opgekropt leed weggewerkt door studie en geregelde correspondentie, haar gezondheidstoestand was echter tegen de inspanning niet bestand; het schrijnend leed over de verhoudingen in haar naaste omgeving, ondermijnde haar gestel; de winter van 1876 op 1877 was pijnlijk en moeilijk geweest. Er was nog een flauwe hoop op genezing, wanneer de zomer gekomen zou zijn. De zomer kwam, doch het herstel bleef uit.

Haar oudste Zoon, die in Parijs vertoefde, ijlde op de tijding van de ernstige ziekte van zijn Moeder, naar Den Haag. Hoe moet hij getroffen zijn door de lijdende trekken zijner Moeder, waarop de dood reeds zijn stempel gedrukt had. Nog één avond zijn allen vereenigd: de Koning, Prins Willem, Prins Alexander. Van allen nam de hooge Lijderes, zich geheel bewust van haar toestand, afscheid. Zij vreesde niet — dat waren haar eigen woorden — om de groote reis te aanvaarden. „Lees mij", vroeg zij aan haar oudsten zoon, „nog eenmaal de geschiedenis van den Farizeeër en den Tollenaar." Met een stem, trillend van ontroering, volbracht de Prins haar laatsten wensch. Korten tijd daarna stierf zij. Op 20 Juni 1877 werd haar stoffelijk overschot onder algemeene rouw bijgezet in de Koninklijke grafkelder te Delft. Ontroerend was die plechtigheid vooral om de hartverscheurende droefheid harer nagelaten betrekkingen.

Vooral prins Alexander was overstelpt van droefheid. De tocht naar Delft was voor hem een pijnlijken gang. Ontroerend was het oogenblik, toen de lijkkist nederdaalde in de grafkelder. De Prins was niet in staat zich te beheerschen. De grijze Koning, zelf ook diep onder den indruk, sprak den Prins bemoedigende troostwoorden toe, waarop deze antwoordde met een stem, verstikt door tranen.

Het leven van den Prins was sindsdien nog meer vereenzaamd. Buitengewoon is het te betreuren, dat de verhouding tusschen Vader en Zoon, Koning Willem III en zijn zoon Alexander niet was, zooals zij behoorde te zijn. Over de oorzaak of de oorzaken van de vervreemding tusschen de vorstelijke personen kan men slechts gissingen maken. Zooals bekend is vertoefde de Kroonprins, Willem, in Parijs; zijn verblijf daar schijnt een — misschien zelf gewilde — ballingschap. Zou Prins Alexander in het conflict tusschen Koning en Kroonprins de partij van den laatste gekozen hebben? In elk geval, er bestond een zekere verwijdering; daarvan had

Portret van Z. K. H. Prins Willem

Alexander verdriet en dat verdriet werd wel verzacht, maar toch niet geheel en al uitgewischt door de liefde en vriendschap, die hij ervoer van zijn oud-oom, Prins Frederik en zijn oom, prins Hendrik. Vooral aan den laatste voelde hij zich hartelijk verbonden. Deze hoopte, dat hij hem eerlang in de verschillende functies, die hij bekleedde, zou opvolgen. Dat bleek vooral bij den maaltijd, dien de directie der in 1877 gehouden internationale tentoonstelling van tuinbouw prins Hendrik aanbood om hem te huldigen voor het vele, dat de Prins gedaan had om den tuinbouw te bevorderen.

Prins Hendrik bracht bij deze gelegenheid een dronk uit op zijn naast hem gezeten neef, prins Alexander. Onder ademlooze stilte sprak hij de woorden : „Ik ben niet jong meer, maar ik zal mij staande houden, zoolang mijn krachten mij dat zullen veroorloven. Als ik dan niet meer kan, hoop ik, dat gij, Prins Alexander, mijn arbeid zult willen voortzetten, mijn voetstappen zult willen drukken".

Diep onder den indruk dezer woorden, aanvaardde Prins Alexander, de taak, die hem hier op de schouders gelegd werd. Hij sprak : „Onder het wapen van ons Huis staat „je maintiendrai" — welnu, ik zal handhaven ; Uw Koninklijke Hoogheid kunt op mij rekenen".

Het heengaan van zijn onvergetelijke Moeder had hem klaarblijkelijk wel gebogen, maar niet geknakt ; ook in de volgende jaren toonde Prins Alexander, dat hij groote belangstelling koesterde voor de publieke zaak. Wel ging hij op gedenkdagen steeds naar Delft, om daar in de Koninklijke grafkelder eenige oogenblikken te vertoeven bij zijn geliefde doode, maar zijn droefheid maakte hem niet ongeschikt, om de plichten te vervullen, die hij vrijwillig op zich genomen had.

Dat veranderde echter, toen in den zomer van 1879 het bericht kwam, dat Prins Willem te Parijs ernstig ongesteld was geworden. In allerijl vertrok Prins Alexander naar de Parijsche hoofdstad, hij heeft tijdens de ziekte van zijn broeder herhaaldelijk in de ziekenkamer vertoefd, de wisseling van hoop en vrees intens meegemaakt en doorleefd en voor de tweede maal in zijn leven gestaan bij het doodsbed van iemand, aan wien hij door onverbrekelijke banden verbonden was. Nog komt men onder den indruk van de ontzaglijke zielesmart, die Prins Alexander ervoer, als men de bladen uit dien tijd leest.

Met teedere zorg zag Prins Alexander toe, dat aan het stoffelijk overschot van zijn Broeder de verschuldigde eer werd bewezen. Volgens zijn wensch had er een plechtige rouwdienst plaats in de Nederlandsche legatie, onder zijn toezicht en leiding werd het stoffelijk overschot naar Nederland overgebracht.

Een treffende bijzonderheid vermeldt Prins Alexander zelf : Toen zijn Broeder op zijn doodsbed lag, had de Prins het portret van hun Moeder, dat op de kamer van zijn Broeder stond, van zijn plaats genomen en op de borst van zijn Broeder gelegd.

Voor Prins Alexander was het wel een zeer droeve tocht, de gang van den Haag naar Delft, achter de koets, die het stoffelijk overschot van zijn geliefden Broeder grafwaarts voerde. Ernstig sprak de hofprediker ds. C. E. van Koetsveld, ook den Prins toe : „En gij, nu onze toekomst, Prins van Oranje, wel aanvaardt gij die roeping onder dubbelen rouw. Nog hadden twee jaren de kindertranen niet afgewischt, als uw eenige broeder U wordt van het hart gescheurd. De God der vertroosting geve U moed en kracht, om Uw koninklijken Vader vertroostend nabij te staan, bereid om eenmaal — mocht het spade zijn — zijn taak op te vatten."

De smart over het verscheiden van zijn Broeder heeft Prins Alexander gebroken ; hij trok zich terug van het publieke leven, was ook niet in staat om daaraan deel te nemen. Hij ging om afleiding te zoeken, op raad van de geneesheeren naar het buitenland, vertoefde langen tijd in Wurtemburg, bij een der verwanten van zijn Moeder. Was het wonder, dat men zich daarover in het vaderland bezorgd maakte en zich afvroeg of deze Prins als zijn Broeder van Nederland vervreemden zou. Dat verklaart de opmerkingen in sommige bladen, waarover wij straks uitvoeriger zullen spreken, al zijn die opmerkingen daardoor nog niet gerechtvaardigd. Sinds 1881 scheen zijn smart zoover geluwd te zijn, dat hij weer geregeld in 's-Gravenhage kon vertoeven. Het gaf hem voldoening zich omringd te weten met voorwerpen en door personen, die tot zijn Broeder behoord hadden of met hem in betrekking stonden. Zoo kwam de kamerdienaar, die zijn Broeder in Parijs verpleegd

Portret van Z. K. H. Prins Willem op zijn doodsbed

had, de heer Donker, bij hem in dienst.

In den winter van 1883 op 1884 had de Prins zijn paleis op de Kneuterdijk niet verlaten. In de Junimaand van 1884 verspreidde zich het gerucht, dat de Prins ernstig ongesteld was. Het gerucht werd bevestigd door een mededeeling in de Staatscourant: „De Prins van Oranje is lijdende aan typheuse koorts. Toestand niet zonder zorg," gedagteekend 6 Juni 1884. De Prins klaagde over dorst, slapeloosheid, pijn, had geen eetlust; zijn geest was helder. Het trof wel heel droef, dat de Koning juist in Karlsbad was om daar een kuur te volgen tot herstel van een pijnlijke kwaal. Natuurlijk, dat deze zich haast van uur tot uur op de hoogte liet stellen van den toestand van zijn Zoon. Van dag tot dag verschenen er Bulletins. In groote spanning werden de dagelijksche berichten afgewacht. Gelukkig scheen een gunstige wending te komen, immers op 15 Juni kwam het bericht: „het gevaarlijkste tijdperk van de ziekte is geweken". Na den 16den werd het afgeven van bulletins gestaakt. Helaas, de Prins was door de ziekte zoo verzwakt, dat de genezing vertraagde, een krachtige, versterkende voeding kon de Prins niet verdragen. In den morgen van 21 Juni gevoelde de Prins zich nog heel goed, in den middag van dien dag klaagde hij over pijn in de borst; plotseling weigerde het hart zijn dienst, om twee uur in den middag overleed hij aan hartverlamming. Hij ging, zooals het luidt in de taal van zijn levensbeschouwing, naar „het Eeuwige Oosten".

Eerst op 17 Juli 1884 — een gevolg van de afwezigheid van den Koning — werd het stoffelijk overschot naar den grafkelder gevoerd. Treffend vertolkte ds. Koetsveld de meening der aanwezigen, toen hij uitsprak: „Arme Prins, die nooit uit den rouw over uw dooden u hebt kunnen opheffen tot de blijmoedigheid der levenden. Ieder jaar riep de zomermaand als de maand Uwer dooden U naar dit graf ter bedevaart. Wat al geheimen en raadselen zinken daar in die diepte!"

J. C. VAN DER DOES

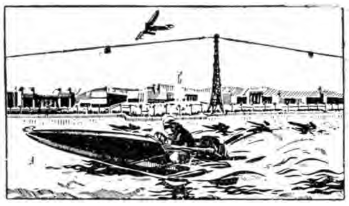

DE WERELD - TENTOONSTELLING TE LUIK 1939

„HET WATER"

Door ons nabuurschap met België, zijn er, behalve de vroegere tegenstellingen, (thans geheel op den achtergrond verdrongen!) toch ook vele gemeenschappelijke aspiraties.

De Wereld-Tentoonstelling te Luik, die ter eere van de opening van het nieuwe *Albert-kanaal* werd georganiseerd en geheel aan het *water* is gewijd, is hiervan het beste bewijs.

HET WATER . . . HOLLAND . . .

> Woonsteê der Kaninefaten,
> Bataviersche mede-maten,
> Die, met meer dan ééne dam,
> D' Y en Zee haar kracht ontnam" . . .

Holland immers is, evenals België, voor een belangrijk deel op 't water aangewezen.

Aan de eene kant de bestrijding, aan de andere kant zijn nuttig en uitermate doeltreffend gebruik,... zijn exploitatie.

Holland, het land van inpoldering beneden de zee-spiegel, dat op zijn blanke duinen vertrouwt en zijn dijken telkens versterkt, met zijn indrukwekkende afsluitdijk en sluizen, graaft ook zijn kanalen, bouwt geweldige bruggen en tunnels, ten voorbeeld aan anderen.

Tusschen België en ons land is derhalve een wederzijdsche belangstelling, eerder nog een belangengemeenschap, die, hoe kan het anders, met de Wereldtentoonstelling te Luik zoo duidelijk tot uitdrukking komt.

En, de opening er van? —

We herinneren 't ons uit de dagbladen of van de Radio-uitzending, door den jeugdigen Prins Albert. — Gesouffleerd door zijn Vader, Koning Leopold werd het: „Je déclaire ouverte l'exposition de l'eau"! tot een symbolische plechtigheid. — Het was de bekroning op het groote werk, het grootsche Albert-kanaal, dat, onder de regeering van wijlen Koning Albert begonnen, thans onder Koning Leopold II voltooid, heden

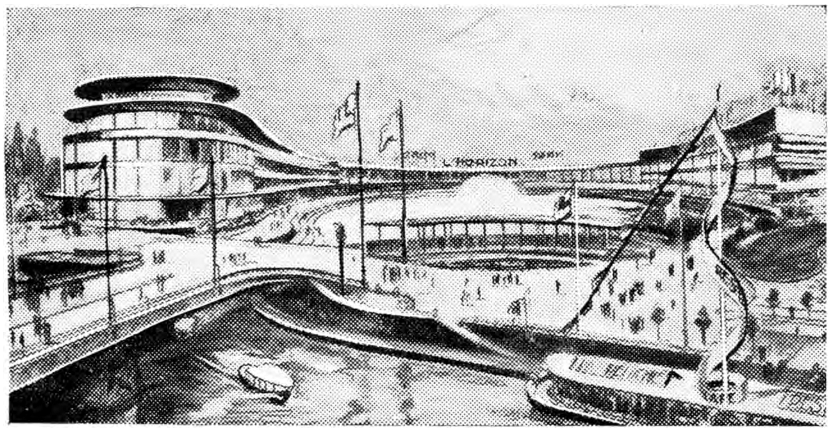

„Lido", Olympische zweminrichting.

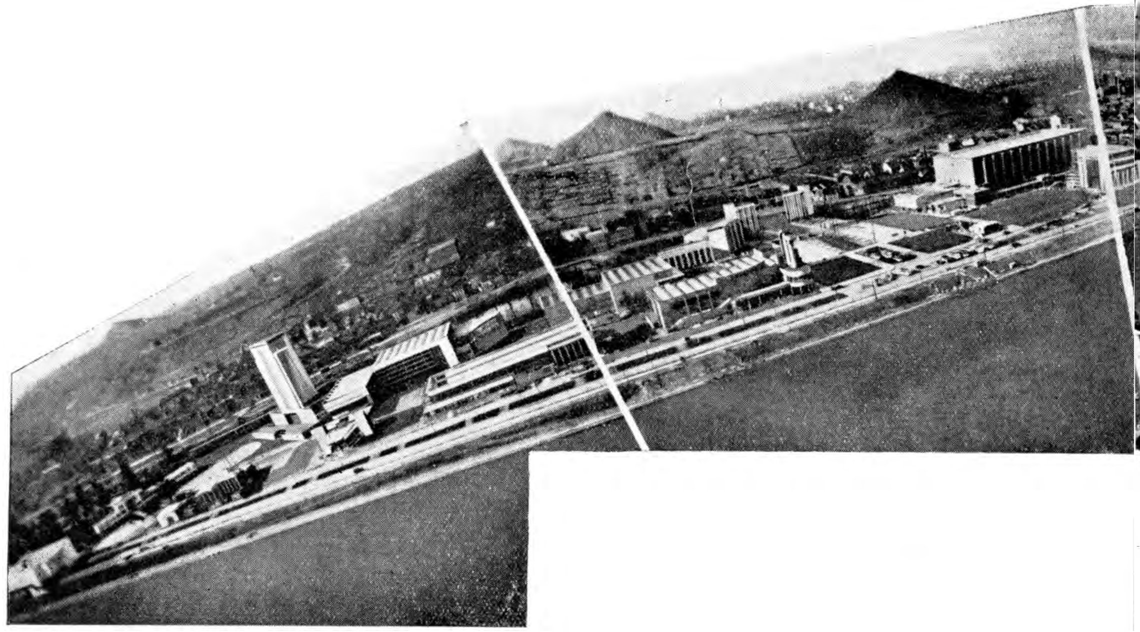

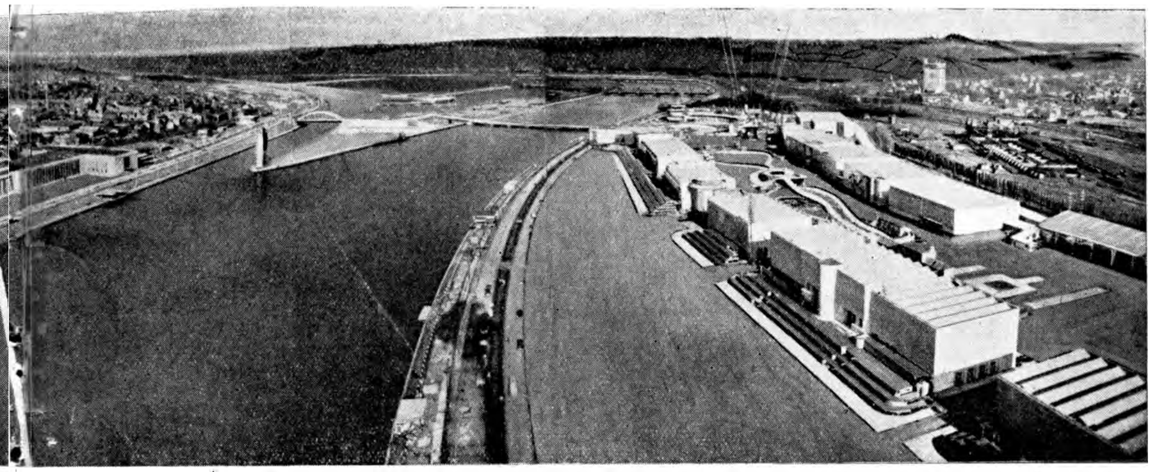

Panorama Wereldtentoonstelling Luik 1939. Op de achtergrond Industrieele bekken.

met de opening der tentoonstelling feitelijk door 't jonge Prinsje, binnen 3 generaties in bedrijf werd gesteld.

Wat deze Wereldtentoonstelling alzoo biedt, moge uit het volgende blijken.

De Paleizen van het Algemeen Commissariaat der Feesten, — der Schoone Kunsten, — der Universiteiten, van de Zee, — voor Burgerlijke Genie, — der Scheepvaart, — van Landsverdediging, — voor Electriciteit, — der Nijverheid, — voor Scheepbouwkunde, — der Koloniën, — van den Arbeid, — der IJzerindustrie, — van het Cement-bedrijf. —

Groote Belgische Paleizen, — van Frankrijk, — van Duitschland, — van Albanië, — van Brazilië, — van Cuba, — van Griekenland, — van Nederland. —

Paviljoenen: voor Toerisme, — van Houtbedrijf, — der Sport, — der Visscherij, — van het Groot Hertogdom Luxemburg, — voor Propaganda, — voor Urbanisme, — der Christelijke Werken der Stad Antwerpen, — der Stad Brussel, — van Chaudfontaine, —der stad Namen, — der stad Ostende, — van Spa, — van het Dagblad „Le Soir".

Radio-omroepstation.

Restauratie van de Lido, — Restauratie van de Union Coöpératieve.

Toren van het sportpaleis.

Kinderbewaarplaats.

Verkoopgalarij.

Kortom het is voor Luik, voor geheel België een belangrijke gebeurtenis, een Internationale Water-tentoonstelling, welke van Mei tot November zal worden gehouden.

De rol door het water gespeeld door de wetenschap, de kunst van den ingenieur, in de koloniën, de hygiëne, het comfort, de versiering, het toerisme, de sport, de mode, de scheepvaart, de vischvangst, zal het uitgebreide thema zijn van deze omvangrijke internationale betooging, die een terrein van meer dan 100 Hectaren zal innemen, op de beide oevers der Maas, in eene eenige omgeving, verlevendigd door paleizen, prachtige parken, sierlijke tuinen, fonteinen

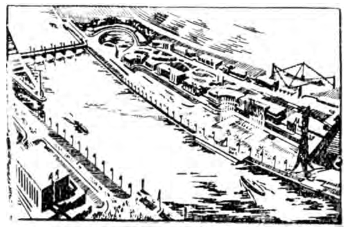

en watervallen.

Een internationaal Salon voor Schoone Kunsten, die de Meesterwerken zal verzamelen, gewrocht door de Meesters uit alle landen aan Water gewijd. De Maas zelf, levend en trillend „Poëma", vormt in het midden der Tentoonstelling een waterpartij van 30 hectaren die de ideale schouwplaats zal zijn voor de meest sensationeele waterfeesten, waarvan de groot-

Overzicht met Kabelbaan

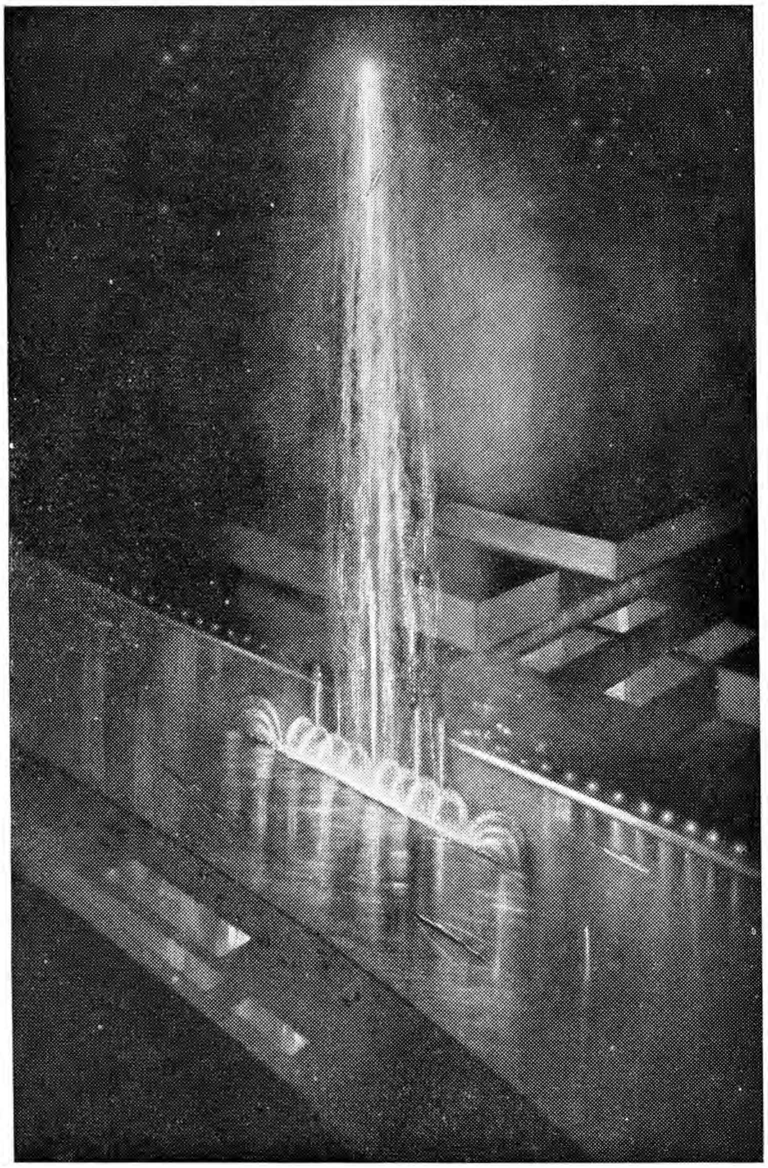

De hoogste fontein van de Wereld. Hoogte tot 100 M.

Paleis der Universiteiten.

ste attractie de Waterstoet zal zijn.

Een reeks attracties zal met deze schilderachtige „World's Fair" gepaard gaan, namelijk: het Vroolijke Maasdorp, spiegel van het lachende Wallonië: de „Lido" en zijn olympische zweminrichting van 6.000 M^2, de tuin van de Waterfauna; een actractie-park van 6 H.A., een Kabelspoorweg, die de bezoekers meer dan 100 M. hoog zal vervoeren en hen in de gelegenheid stellen een eenig panorama te ontdekken op de „Cité Ardente", haar stroom en het Albertkanaal; de hoogste waterstraal der wereld (100 M.); een paaldorp; een rozengaard; een model-kinderspeelterrein, enz.

In deze omgeving zal zich het *groot internationaal seizoen* van het *water* ontrollen. Men zal er de groote historische stoet: *„Le Jeu de Liege"*, kunnen bewonderen, die door schitterende tafereelen, de praal der geschiedenis van den Maas zal doen herleven.

Sportwedstrijden, buitenboord-motorbootjes-aquaplaan-en water-ski-demonstraties zullen de aantrekkelijkheid van de „World's Fair" nog verhoogen, waar ook de plaats van aankomst zal zijn van het beroemde Internationale Rallye voor volle-zee-jachten genoemd „Le Pavillon d'Or". —

Als Kunststad zal Luik de intellectueele elite van alle landen uitnoodigen.

Als Universiteitsstad zal Luik een indrukwekkend overzicht van de groote menschelijke verwezenlijkingen tot stand brengen.

Als toeristisch Centrum, zal zij een groote menigte bezoekers naar het schilderachtige Wallonië trekken.

COR MUS

ROBESPIERRE, DE ONBEWOGENE

HOOFDPERSOON UIT DE FRANSE REVOLUTIE (1789)

Zou het magere mannetje, dat op een der eerste dagen van Mei 1789 te Arras met afgemeten stappen, naast een kruier, die zijn koffer droeg, zich richtte naar het marktplein, waar de diligence voor Parijs afreed, enig vermoeden hebben gehad van de geweldige tijd, die hij tegemoet ging? Hij was, hoewel weinig bemind, door zijn medeburgers naar de Etats generaux afgevaardigd, want hij had pas een geschrift het licht doen zien „over de noodzakelijkheid van hervormingen in de Staten van Artois". Ook had hij enigen naam als advocaat. Maar eigenlijk mocht men hem niet. Waaraan dat lag is moeilijk te zeggen. Populariteit hangt vaak af van kleinigheden. Lenôtre, die zoveel merkwaardige dingen uit de Revolutietijd heeft gepubliceerd, spreekt over een legende, die in verband met de naam van den advocaat de ronde deed en die vasthechtte aan de geschiedenis van een moordaanslag op Lodewijk XV. Dat verband deed schade aan zijn reputatie. Lenôtre hecht niet het minste geloof aan de legende, maar de advocaat zelf schijnt er toch onder geleden te hebben, want een zijner eerste uitingen, toen hij wat meer bekend was geworden, bevat een philippica tegen de onrechtvaardigheid, welke heel een familie doet boeten voor de smaad, die één lid verdiende. Uit dit geschrift, gericht tot de Academie van Metz en dat in manuscript nog aanwezig is in de bibliotheek der stad, blijkt, dat de bloedverwantschap van den schrijver met den pleger van de aanslag stilzwijgend wordt erkend, wat niet wegneemt, dat de samensteller gelijk had in zijn toorn tegen de smaad, waaronder de andere familieleden gebukt gingen.

Wie is de magere advocaat, op reis naar Parijs in de diligence, die 's avonds op het marktplein aan het eind van de straat, waar hij woonde, uit Arras vertrok en 35 livres 10 sols per plaats kostte? Laat ik nog even zijn incognito doen voortduren door eerst twee getuigenissen over zijn uiterlijk en zijn innerlijk mede te delen. Mirabeau zeide van hem, dat hij er uitzag als een kat, die azijn gedronken zou hebben. Dat is niet vleiend, maar het schijnt zeer juist geweest te zijn ten opzichte van den man, die door Carlyle „de zeegroene" genoemd wordt. In die uiterlijke lelijkheid vinden we misschien ook een verklaring van des advocaten impopulariteit. Er zijn nu eenmaal gezichten, die men niet kan verdragen. Maar — en dit raakt meer het innerlijk — Mirabeau heeft ook van hem gezegd: „die man zal het ver brengen; hij gelooft elk woord, dat hij zegt."

Een lelik, spichtig, afstotend manneke, maar iemand met geloof in zichzelf, ziedaar de persoon, die een der afschrikwekkend grote figuren zal worden van de Franse Revolutie: Maximilien Robespierre.

Zijn geschiedenis is nog groter wonder dan die van Bonaparte. Men ontdekt daarin minder de draden en de raderen, de voorbereide krachten. Wat men ziet is een man, een advocaatje, voor alles een man, die aan letterkunde doet, en dat tot aan zijn dood zal doen. Een man, eerlijk en gestreng, maar van magere allure, van kleurloos talent, doch die op een goede dag wordt opgenomen, meegesleurd door, de hemel moge weten wat voor wervelwind. Iets dergelijks vindt men zelfs niet in de Duizend en een nacht. In een ommezien stijgt hij hoger dan de troon. Hij wordt op het altaar geplaatst. Wonderbare, wonderbare legende. —

Dit woord is van Michelet, die geen vriend, geen bewonderaar, doch een gestreng en rechtvaardig rechter van Robespierre is. Zijn wonderbare legende — ik bedoel Michelet's uitdrukking — is verklaarbaar. Robespierre is een en dertig jaar oud, wanneer hij als afgevaardigde der Etats genereaux per diligence van Arras naar Parijs vertrekt. Hij moge in zijn provinciestadje enige naam hebben, te Parijs is hij een onbekende. Hij is verlegen, onaanzienlijk van uiterlijk, arm. Een der geweldigste, tegelijk weldadigste en gruwelijkste bewegingen, die Europa heeft gekend, grijpt hem in haar maalstroom en doet hem sterven op zijn zes en dertigste. Daartussen, in de vijf jaren tussen Juli 1789 en Juli 1794, gaat bij voortdurende, onaf-

Mirabeau, tijdgenoot van Robespierre

gebroken stijging zijn invloed omhoog. Hij wordt beheerser van het ogenblik, meer dan een koning, een fanatisch aangebedene of een met woede gehate, hoofd van het schrikkelijke Schrikbewind, dictator, hogepriester der felste democratie, na eens overtuigd monarchist geweest te zijn, stichter van een godsdienst der Rede, van een nieuwe tijdregeling, van een tot politieken hartstocht opgezweepte aanbidding van het Hoogste Wezen en — tot zijn val, die onvermijdelijk komen moest, omdat alle excessen zich zelf straffen, de koele, theoretische, onbewogen wreker, die allen, wier mening zich tegen de zijne kant, naar het schavot zendt, naar het schavot, waar het mes der guillotine rijst en daalt op zijn bevel.

Verklaart zulk een op- en ondergang in zo korten tijd niet Michelet's wonderbare legende ?

Het is niet mogelijk het beeld van Robespierre nauwkeurig ten voeten uit te tekenen in een tijdschriftartikel, zelfs in een reeks daarvan. Daarvoor is een stevig boekdeel nodig. Maar wat ook een tijdschriftartikel kan doen, is : een indruk geven van den persoon en diens werk. Het gevaar is alleen, dat het eenzijdig wordt en in de beknoptheid niet alle noodzakelijke belichting geeft, die persoon en werk nodig hebben om zich te presenteren tot een onpartijdig beschouwen. Hij sluit in zekeren zin, de bloedige periode der Franse Omwenteling. Wanneer de kleine man met den ijzeren greep, wanneer Bonaparte langzamerhand naar voren dringt en omhoog stijgt, vangt een ander tijdperk aan der Franse- en der wereldgeschiedenis. Doch Robespierre moest ik nemen. Al zal ik hem in zijn raadselachtig, bevreemdend wezen, niet volledig kunnen weergeven, ik wil hem tenminste weergeven, door een uitbeelding, die, zoveel ik kan, onpartijdig is. Het motto van Michelet — en zijn fellen bestrijder — moge daarvoor een waarborg zijn.

Wat een contrast in dat korte leven van Robespierre, tussen zijn jeugd en zijn aan het openbaar belang gewijde jaren, die onmiddellijk aan zijn dood vooraf gingen. Toen hij in 1789 Arras verliet, zoals ik hierboven meedeelde was hij reeds in eigen oog iemand van betekenis, hij had zijn mandaat als afgevaardigde naar de Etats generaux verdiend door zijn medewerking aan de cahiers — de te schrift gestelde wensen der Franse natie om verbetering —, door zijn administratieve wenken inzake het beheer der provincie Artois. Heel Arras oogde hem na, meende hij, toen hij de Straat van de Rapporteurs uitstapte naar den hoek van het marktplein, waar de diligence naar Parijs afreed. Maar zijn eerste jeugd was zo stil, zo teruggetrokken, zo verborgen voor de buitenwereld, dat niemand, en zeker hijzelf niet, vermoeden kon, wat eens uit hem zou groeien.

Een stille, verlegen jongen, dol op vogels, en tengevolge van de beurzen, die zijn allereerste opvoeding betalen, gebonden aan zijn boeken. Twaalf jaar lang werkt hij concientieus op lagere, middelbare en hogere scholen. Wanneer hij zijn studie in de rechten heeft geëindigd, krijgt hij een flinke gratificatie van het zeer monarchaal denkend Bestuur van het Lyceum Louis-le Grand, als beloning voor zijn eminente talenten, zijn goed gedrag gedurende twaalf jaren en zijn successen. Hij gaat voor de practijk op een procureurskantoor, wordt advocaat te Arras, is bevend van zenuwachtigheid bij zijn pleidooien, — hij zal het nog zijn als afgevaardigde te Parijs — lijdt onder de vonnissen, die hij de veroordeelden ziet opgelegd en denkt erover een andere loopbaan te kiezen. De let-

terkunde, de wijsbegeerte, trekken hem aan. Hij maakt zoetelijke gedichtjes en bestudeert Mably, Montesquieu, Rousseau. Hij krijgt enige ereposten in Arras, is koningsgezind, en dan komt de afvaardiging naar de Etats generaux. We weten precies, wat hij in zijn koffer meenam, in de koffer, die de kruier naast hem voortrolde naar de diligence ; twee dingen treffen daarbij : een doos poeier en een poeierkwast en een doos met zijde, garen, wol en naalden. Want Maximilien de Robespierre poedert zich, zoals de mode van den tijd was in de welgestelde kringen ; hij poedert zich, nog in alle phasen van zijn politieke leven en hij poedert zich zelfs wanneer hij naar het schavot gaat. De doos met garen en naalden duidt erop, wat dan ook het geval was, dat hij 't zuinig moest aanleggen en de kleine reparaties aan zijn kleren zelf verrichten. Dat kan nodig zijn, want de drie broeken, die hij meeneemt, en waarvan een van zwart fluweel is, zijn erg gesleten......

Dan begint te Parijs de wervelwind, waarvan Michelet spreekt. Hij is — ik zeide het reeds — monarchist, steun der geestelijkheid, maar tegelijkertijd een man vol van brede, nieuwe denkbeelden. Reeds te Arras had hij gesproken van de natie van Artois. In de Etats generaux verwijt hij de geestelijkheid haar grote weelde en rijkdom, die zij behoorde op te offeren om de ellende van het volk te verminderen. En van lieverlede wordt hij radicaal. Wanneer de Bastille gevallen is, zal hij zelfs de uitdrukking, dat het volk toestemt in nieuwe belastingen, niet dulden. Het volk stemt niet toe in de belastingen, het volk imponeert die. En al wordt er om hem gelachen, al smaalt men over hem als over : het kaarsje van Arras, hij is en blijft getrouw aan wat hij zijn beginselen acht, al wijzigen zich die beginselen ook onder den drang der tijden. Altijd weer door hamert hij op hetzelfde aambeeld en de voornaamsten van de Etats generaux beginnen te begrijpen, welk een kracht er is in een dogmatische, theoretische, onbuigzame, koele en hooghartige figuur als deze Robespierre is. Ik citeerde vroeger reeds Mirabeau's woord over hem : — die man zal het ver brengen. Hij gelooft alles, wat hij zegt. Inderdaad, Robespierre had geloof in zichzelf, zijn schoolse pedantheid deed hem aan niets, wat hij denkt, twijfelen. En... één ding is zijn grote kracht : hij is zich zelf ; hij is onomkoopbaar : Marat heeft hem reeds den naam van den onomkoopbare gegeven. Hij wil geen loon, geen geld, geen voordelen en steeds uit hij denkbeelden, die òns thans gewoon en natuurlijk, toentertijd echter ongewoon schijnen. Achtereenvolgens eist hij gelijkheid voor allen in burger- en burgerschapsrechten. Waarom die niet toegestaan aan Joden en toneelspelers ? Hij wil afschaffing van de slavernij, opheffing van de doodstraf, algemeen stemrecht, afschaffing van de privelêges der geestelijkheid, vrijheid van drukpers. Zijn staatsregeling moet tot grondslag hebben de rede. Staatsburger zijn is een erepost. Aller doel moet zijn : niet voordeel zoeken, maar den Staat dienen en deugdzaam zijn. Telkens weer komt hij voor zijn idealen op. Een man, die later zijn verschrikkelijke medewerker zal zijn, Saint Just, schrijft dan : Ik ken u niet, maar u is een groot man. Gij zijt niet slechts de afgevaardigde ener provincie, maar de afgevaardigde der mensheid en der Republiek. Een dame biedt zich hem tot vrouw aan :

„Gij zijt mijn opperste godheid, mijn beschermengel ; ik wil slechts onder uwe wetten leven... Ik bied u in mijn persoon als bruidschat de ware hoedanigheden van een echte republikeinse, 40.000 francs rente en een jonge weduwe van 22 jaar aan. Adieu mijn welbeminde, denk aan de ongelukkige,

Danton, de hartstochtelijke. Ook hij verloor zijn hoofd onder de guillotine.

die niet meer buiten u leven kan," enz. enz.

Er valt niet aan te twijfelen: de kleine afgevaardigde wordt populair. Inmiddels wordt hij van monarchist republikein, van republikein radicaal. Lodewijk XVI's vlucht naar Varennes maakt dezen in Robespierre's oog tot een verrader. Men moet hem en de koningin beschouwen als gewone mensen. Van onschendbaarheid geen sprake; de koning is een openbaar ambtenaar, niets meer. Na den val van het koningschap wordt Robespierre in de Nationale Vergadering gekozen. Daar zet hij zijn arbeid en zijn zwenking naar links voort. Den koning zendt hij — die voor afschaffing der doodstraf ijverde en terugdeinsde voor de ernstige straffen der justitie — naar het schavot. Doch hij verdedigt de belangen der priesters, komt op voor hun vrijheid om te huwen, wat hem duizenden dankbrieven bezorgt, vecht voor hun pensioenen en tractementen.

Trouwens, wanneer in de erge dagen van het Schrikbewind, terwijl het bloed bij stromen vergoten werd en het Comité van het Openbaar Welzijn, waartoe Robespierre behoorde, zijn straffe hand deed gevoelen, er in de Notre Dame het Feest der Rede, feest van den nieuwen republiekeinsen godsdienst, wordt gevierd en de Nationale Vergadering in een soort delirium besluit, alle kerken te onteigenen en te bestemmen tot toevluchtsoorden der behoeftigen, komt Robespierre er tegen op. Het is een aanslag tegen de Vrijheid, zegt hij. Even dwaas als het bijgeloof is het atheïsme. Het Opperwezen, de Meester der Natuur, moet worden aangebeden en fel keert hij zich tegen de ijveraars en... maakt hun besluit ongedaan.

Hij wil onderscheiden tussen de overdrevenen en de zachtaardigen. Er dient gezuiverd te worden. Zijn geneesmiddel is de guillotine, die hij, bestrijder der overdrevenen, laat werken met volle kracht. Het begint leeg te worden om hem heen. De zuivering ruimt eerst de overdrevenen uit den weg. Dan gaan de zachtaardigen er aan. Een comité van justitie — niet van clementie, zoals Camille Desmoulins wil, zal uitspraak doen. En Danton, Danton de hartstochtelijke, wiens clementie Robespierre verraad lijkt, Danton zal moeten vallen, evenals Camille Desmoulins. Maar laat hem, laat tenminste Danton zich voor de Nationale Vergadering verdedigen, vraagt Legêndre. Robespierre, de onverbiddelijke, die zijn eigen lijn volgt, omdat hij die theoretisch juist acht en consequent, niettegenstaande haar inconsequentie, bijt hem toe: „Waarmee heeft Danton dit privilêge verdiend? Wie bang is, is schuldig." Danton, we zagen het reeds aan zijn aarzeling, viel. „Ik sleep Robespierre in mijn val mede," had hij voorzegd. Robespierre haalde de schouders op, maar waarschijnlijk gevoelde hij toch, dat hij zelf met Danton's dood en het bloedbad, aangericht onder de overgebleven aanhangers van Danton, grond verloor. Zijn natuurlijke argwaan, zijn angst voor samenzweringen tegen zijn persoon nemen toe. Een gewapende lijfwacht vergezelt hem, den achterdochtige, van de vergaderzaal naar zijn simpele woning bij den schrijnwerker Duplay. Danton was geguillotieerd den 5den April 1794.

Twee maanden later, den 8en Juni, heeft plaats het Feest voor het Opperwezen; het wordt gehouden op het veld van Mars. Een pop, die het monster van het Atheïsme voorstelt, wordt plechtiglijk door Robespierre verbrand. „Het Franse volk erkent het bestaan van het Opperwezen en de onsterfelijkheid der ziel," had hij de Conventie bij officieel besluit laten zeggen. Maar het feest deed het aantal zijner vijanden stijgen. „Hij is niet tevreden met zijn meesterschap over ons; hij wil ook nog god zijn," werd er gemompeld. Zijn eerzucht scheen door zijn daden heen.

Robespierre voelde de wassende ontstemming. De guillotine zou hem helpen. Een waanzinnige wet, die de voorbereiding der rechtspraak ter zijde stelt, de verdediging en de ondervraging afschaft, die straffen uitspreekt tegen hen, die kwaadspreken van de patriotten enz. enz. wordt op zijn wil aangenomen. De massamoord, die er het gevolg van was, zou het eind inluiden van zijn macht en den aanvang van zijn val.

De ontevredenheid wordt onwil. Beschuldigingen worden in de Conventie zelf tot hem gericht. Het comité voor Openbaar Welzijn is niet meer eensgezind. Saint-Just's voorstel Robespierre officieel tot dictator uit te roepen, wordt afgewezen. Dat is voor Robespierre een aanleiding om in de Nationale Conventie een onderzoek te eisen naar een tegen hem gerichte samenzwering. Het is een geweldige zitting, waarin de machtige, de gehate, wordt be-

graven onder beledigingen. Wanneer hij wil spreken, roept een stem:

„Het bloed van Danton verstikt hem."

Een meerderheid stemt voor de in beschuldiging stelling. In het Parijse stadhuis, waarheen hij gevlucht was en dat des nachts bestormd werd, trachtte hij zich te doden door een pistoolschot. Den volgenden dag wordt hij gebracht naar dezelfde gevangenis, waar de koninklijke familie enige jaren vroeger was geweest. Vandaar was zijn laatste gang naar het schavot den 28sten Juli 1794. De guillotine die zijn meedogenloos instrument was geweest ter zuivering van den Staat, deed in de hand zijner vijanden het werk der bevrijding waarmee een eind kwam aan de periode van verschrikking, die Robespierre in waanzinnige hardnekkigheid en als bewogen door een fatale macht had bestendigd.

Het is onmogelijk de tragedie van deze periode te lezen en Robespierre's werkzaamheid op den voet te volgen, zonder naast afschuw ook medelijden te gevoelen voor een man, die, in de theorie verstrakt, met de afgrijselijkste middelen, en zichzelf bedriegend, waarschijnlijk dacht een redder te zijn van zijn land, doch die zijn pijniger en zijn beul werd, terwijl hij te goeder trouw meende te zijn. Robespierre's openbaar leven is een treffend bewijs van de contrasten, die in een mens kunnen wonen en hem beurtelings bestemmen tot weldoener of tot geesel van zijn volk.

J. H. KRUIZINGA

DE TIJDPREDIKER

Hij predikt, dat het onweert in de oren
van 't volk dat aan zijn zware voeten zit
en dat zo dicht tesamendromde om dit
woordphenomeen van zeer nabij te horen.

Hij balt de vuist. En of hij wil doorboren
't hart dat zich niet gemakkelijk ontsluit,
steekt hij de lange wijsvinger vooruit,
terwijl hij spreekt van Jood en dictatoren.

Maar als hij op de lessenaar zwaar legt
zijn brede hand en sluit met: „'k Heb gezegd!"
— het werd intusschen laat, 't is kwart voor elf

dan wordt hij door een enkele berecht
die lachend denkt: „Hij is een héér, geen knecht
de goede man, hij predikte zichzèlf".

NIEK VERHAAGEN

Oud-Haarlem (langs de Bakenessergracht)

Houtskoolteekening van A. W. Verhorst te Heemstede

HET MISPREZEN GELOOF

Daar waar het grote winterstille bos van hoge dennenbomen ophoudt, strekt zich de lichtheuvelende vlakte uit tot aan de horizon.

In het voorjaar, als de dikke sneeuwvacht zal afgesmolten zijn, komt hier de zwarte aarde bloot en het pad met de oude diepe karresporen zal een aaneenschakeling van modderpoelen zijn waarin de boeren met hun hoge laarzen tot aan de schachten zullen wegzakken.

Maar nu is de weg hard bevroren en dichtgesneeuwd met een fijne korrelige sneeuw die de oostenwind er huilend overjoeg.

Uit het bos betreedt Vader Iwanowitch de vlakte. Hij draagt zijn oude bruine jas, gevoerd met schapenhuid, die bijna tot op de grond reikt en zijn enorme gestalte nog groter doet schijnen. Hij brengt zijn hand met de dikke wollen want boven zijn ogen zodat de grijze astrakan muts naar achteren wijkt en een sliert zwart sluik haar langs zijn grauwe wang valt. Vader Iwanowitch speurt de vlakte af of hij een levend wezen hoopt te ontdekken en daarbij schut hij zijn ene oog want de witte winterzon kaatst verblindend op het enorme sneeuwdek dat voor hem ligt.

Het andere oog mist Vader Iwanowitch. Hij mist zijn rechter oog. Op de plaats daarvan ligt een kuil en een dwars litteken. Maar dat is nauwelijks te zien, want hij heeft dikke borstelige wenkbrauwen en die groeien tot bijna over de holle plek en de kleine zwarte pupil van zijn linker oog.

Als Vader Iwanowitch niets ontdekt dat de witte eeuwigheid onderbreekt stapt hij mompelend de hard bevroren weg op, die hem vlak naar het oosten voert. Het is bijna windstil en het zuchtje dat er staat heeft hij tegen. Het is een snijdend koude wind, die het gaan zou moeilijk maken als hij feller en strakker blies.

Maar nu heeft Vader Iwanowitch er geen last van. Zijn grote gestalte beweegt zich langzaam over het pad en zijn zware voeten doen bij elke pas de sneeuw knerpen.

Vader Iwanowitch denkt aan een heilig woord. Er staat geschreven, dat al wie het geloof bezit als een mosterdzaad, zal bergen kunnen verzetten in het hart der zee. Hij overpeinst de kleinheid, die het geloof behoeft om machtig te zijn als een wonderdoend god. Hij zou de sneeuw kunnen doen afsmelten en het bos verplaatsen op de heuvel, die voor hem ligt. Hij zou de kleine heuvel kunnen doen verzinken en een kasteel doen verrijzen op zijn plaats. De boeren zouden hem een heilige noemen. Maar hij heeft zelf zo'n groot geloof niet, dat zo klein behoeft te zijn als een mosterdzaad.

Daarom denken de boeren, dat hij een duivel is, omdat hij er zo verschrikkelijk uitziet en hardop praat als hij alleen gaat en zulke wonderlijke dingen zegt, die een gewone domme moesjik niet begrijpen kan.

Vader Iwanowitch spreekt nu ook weer hardop tegen de sneeuw en de sporen van een haas, van een vos, van een wolf. Van wolven, want het is een harde winter dit jaar.

Als Vader Iwanowitch een uur gaans heeft afgelegd blijft hij wederom staan en zoekt met de hand boven het oog de omtrek af. Onder de kim ligt een kleine boerderij en daarvoor staat een zwarte boerenslede met een klein paard er voor.

„Dat is het huis van Piotr Piotrowitch," zegt hij voor zich heen en knoopt zijn jas los. Dan haalt hij de cieturka, de ronde veldfles uit zijn gordel, wringt de stop er af en drinkt klokkend een paar slokken wodka. Hij zucht en schudt zijn ruige kop. Dan bergt hij de fles weer weg, en veegt de droppels uit zijn wilde baard.

Als hij dichter bij de slede gekomen is bemerkt hij Piotr Piotrowitch zelf, die op zijn hurken bezig is hout klein te slaan. Piotr heeft de monnik niet gezien, noch gehoord. Hij voelt in eens een schop onder zijn rug, zodat hij over het hout met zijn gezicht in de sneeuw tuimelt. Hij slaakt een kreet van schrik en vloekt als hij opstaat en Vader Iwanowitch ziet.

„Geloofd zij Jezus Christus, Piotr."

„Tot in eeuwigheid, amen, duivelskind."

„Hola Piotr, is dat een dienaar Gods begroeten op de dag voor de geboorte van Zijn Zoon in dit heilige land."

„Alleen een duivel of een engel kunnen uit de grond verrijzen en een engel schopt een arme boer niet als hij hout hakt voor zijn schamel vuur."

„Volg mijn voetsporen Piotr Piotrowitch,

voor je God lastert, zij voeren naar het bos."

Piotr staart verbaasd naar het pad waar de indrukken van zware laarzen geprent staan.

„Uit het bos," zegt hij verbaasd, „was je daar vannacht?"

„Jawel, daar was ik vannacht. Ik kon je huis niet bereiken en heb een hol in de sneeuw gegraven als de beren en heb er geslapen alsof ik de wieg van het kindeke gekozen had."

„En de wolven? Ze hebben vannacht de blokken voor de stal weggekrabt om bij de koeien te komen, dat ze jou niet vonden? De duivels zouden een engel verscheurd hebben, alleen een duivel laten ze ongemoeid."

„Zo wie een geloof heeft, Piotr, zo klein als een mosterdzaad, die zal bergen verzetten in het hart der zee. Zal hij de wolven niet beheersen en ze tot lammeren maken, zelfs in zijn slaap?"

„Je hebt gedronken, je stinkt," zegt Piotr.

„Neem een slok." Vader Iwanowitch reikt Piotr zijn fles. Piotr aarzelt. Dan neemt hij de kruik aan en drinkt gulzig.

„Laten we naar huis gaan," zegt de monnik, „ik heb honger."

Hij stapt in de slede. Piotr werpt de laatste blokken op de bodem en neemt de leidsels.

Als de beide mannen het huis binnenstappen staat Irja, Piotr's huisvrouw bij het vuur en roert in de sudderende brei, die er in een zwarte ketel boven hangt. Als zij Vader Iwanowitch ziet, zakt haar mond open en de brokkelige tanden worden zichtbaar. Ze laat de lepel los die doelloos met de trage breistroom een halve slag meedraait en er dan inglijdt. Irja bekruist zich tweemaal en groet niet terug op de woorden van den monnik.

„Gelooft zij Jezus Christus, huisvrouw."

De zware stem dreunt en vult de hele ruimte van de kamer.

„Jij hier Vader Iwanowitch, in mijn huis, Vader Iwanowitch, op de dag voor Christus' komst, Vader Iwanowitch, dat is een bezoeking van de hemel. Ga mijn huis voorbij, liederlijke kerel. Ik zal de grond waarop je staat met zand schuren en met azijn besprenkelen, om morgen een rein huis te hebben. Piotr, heb jij een verbond met den duivel gesloten, dat jij zijn zoon hier binnenbrengt?"

„Denk om je brei, vrouw," zegt Piotr, „ik heb geen zin je verbrande rommel naar binnen te slaan, ga zitten Iwanowitch."

Maar de monnik doet een pas naar Irja en ziet haar strak en zwijgend aan met het ene fonkelende oog. En Irja bekruist zich opnieuw en ontzet. Ze brengt haar hand voor de mond of ze zal gaan gillen, maar dan neemt ze gedwee de lepel uit de pap en begint zwijgend en somber te roeren.

„Ben ik een dienaar van God, Irja?" zegt Vader Iwanowitch ernstig en langzaam. En Irja antwoordt toonloos: „Ja Vader Iwanowitch, je bent een dienaar Gods, gelooft zij Zijn Naam."

„Tot in eeuwigheid, amen."

De monnik rukt zijn muts af. Hij trekt met een kreun zijn zware jas uit en stopt de wanten in de zakken. Dan zoekt hij een spijker aan de wand.

„Daar," zegt Piotr en wijst naar de achterwand.

Als Iwanowitch met een zwaai zijn kleding ophangt slaat hij het Mariabeeld van de kast. Irja geeft een gil, maar de monnik raapt het op en stelt het op zijn oude plaats. Er is geen scherfje af.

Hij richt zijn oog op de verschrikte vrouw en zegt: „Al wie het geloof heeft zo klein als een mosterdzaad, Irja, die kan de Heilige Maagd van de kast slaan en haar onbeschadigd en ongeschonden van de vloer rapen."

Als de pappot op de ruw-houten tafel staat, komt Wania, de enige dochter van Piotr en Irja, binnen uit de stal waar zij de koeien gemolken heeft. Ze ziet een ogenblik verrast naar de gestalte van den monnik, dan groet ze hem stug en beangst. Vader Iwanowitch reikt haar een hand en ze legt haar eigen grove hand in de zijne. Zij ziet naar dat gebaar. Ze ziet de hand van den monnik. Het is een lange blanke hand, een wonderlijk blanke hand, met gladde witte nagels, wonderlijk blank zijn de handen van Vader Iwanowitch. En Vader Iwanowitch is eigenlijk een smerige kerel.

En Vader Iwanowitch ziet naar de struise gestalte van Piotr's dochter. Hij ziet haar aan met welgevallen, want Wania is een stevige boerenmeid. Alleen Wania's rechterbeen is verkort. Zij mankt. En dat is de ellende van Wania's leven. Want er

is nimmer een boerenzoon geweest, die een manke vrouw wilde hebben.

Zij eten zwijgend tot de pot door Piotr is leeggeschraapt. Dan gaat ieder weer aan zijn werk. Piotr met de slede naar buiten, Irja naar het achterhuis en Wania naar de stal. Iwanowitch strekt zich op de bank uit naast het vuur en slaapt.

Tot de zon als een vuurrode bol achter de heuvels verdwijnt en in de verte het huilen van wolven klinkt.

Dan wordt het zwarte brood genuttigd en de luiken voor de kleine ramen dichtgedaan. De mannen drinken de resten wodka uit de kruik van den monnik en hij sluit de dag met een lang avondgebed. Daarna zingt hij een lied over de komst van Gods Zoon op de aarde.

Als de nacht volkomen is en de maansikkel spookachtig blauw licht over de sneeuw zendt, maken zij zich gereed voor de nachtrust.

„Ik zal in de stal slapen," zegt Vader Iwanowitch. „Er zullen vannacht geen wolven komen, je kunt gerust zijn Piotr. Want al wie het geloof heeft als een mosterdzaad......"

Maar Irja kan lang de slaap niet vatten. Er rust een doem op het huis. Er zal een ongeluk komen. Maar de dag was zwaar en de slaap is een ontferming.

Piotr is al vroeg op om het paard te borstelen en de slede gereed te maken. Het is eerste Kerstdag en het dorp met de kerk is ver. Vader Iwanowitch zit er bij te kijken en spot om Piotr's ijver zijn oude slede schoon te krijgen.

„Wat doe je je best Piotr, zie daar ligt nog stroo onder de bank en spaanders steken tussen de planken, waarom sloof je je zo uit, Piotr? Is het om Gods Zoon, dat je zo ploetert? Hij werd geboren in een stal, Piotr, en de koeien met hun vuile staarten stonden er bij. Je doet het om de mensen Piotr, om gunstig af te steken bij de mensen. Ga nu je schone hemd aantrekken en je beste laarzen en laat Wania een strik in haar haar doen en je vrouw een speld op haar borst steken. Verbeeld je niet dat je er je zonden mee afwast. Je bent een vuil dier voor de hemel Piotr, een vuil dier."

Piotr laat hem praten. Hij borstelt het kleine ruige paard de vezels uit de manen.

Als de slede voor het huis staat, komt Wania vrolijk naar buiten. Ze heeft zich op het schoonst aangedaan, want ze gaat naar het dorp. Het is feest. Ze groet den monnik onbekommerd en stoort zich niet aan het donker gezicht van haar moeder.

Maar dan ineens klinkt luid en helder de zware stem van Vader Iwanowitch door de stille vriesmorgen. „Wania," zegt hij, „Wania, wil je niet meer mank zijn?"

Wania staat stil. Ze is zo verrast, dat ze haar mof laat vallen. Haar moeder keert zich verstoord om in de slede en Piotr houdt de kop van het paard vast zodat de bellen niet rinkelen.

Wania knikt stom, maar dan lacht ze en bukt zich om de mof op te rapen.

„Je moet me niet bespotten, Vader Iwanowitch," zegt ze licht geërgerd.

„Kom naar me toe lopen Wania, kom naar me toe lopen meisje, kom, kom, en je zult recht lopen."

De stem van den monnik slaat over. Zijn oog fonkelt alsof er een vuur in brandt. Dan, langzaam, loopt Wania op hem toe. Ze loopt niet meer mank. Wania, de enige dochter van Piotr en Irja, loopt niet meer mank, zoals ze dat van haar geboorte af gedaan heeft. Wania geeft een schreeuw van geluk. Ze loopt recht voor de ogen van haar vader en moeder. Ze loopt als een gezonde vrouw naar den monnik. Ze lacht en snikt. Ze schreeuwt.

Maar voor den monnik blijft ze staan. Vader Iwanowitch' gezicht is vertrokken en grauw wit. Ze schrikt van dat gezicht.

Er komt een ontzetting in haar ogen.

„Heb je dat gedaan door den duivel of door Gods Zoon op deze dag," vraagt ze hijgend.

Het gezicht van den monnik ontspant zich. Hij ziet haar zacht aan en antwoordt: „Weet je niet wat de Geloofde tot zijn vijanden zei toen ze hem vroegen door wie hij Zijn wonderen deed?"

„Geef me antwoord, geef me antwoord, ik blijf liever mank dan..."

En Wania's been verkort zich op hetzelfde ogenblik, zodat ze in de sneeuw stort als een aangeschoten vogel.

„Satansgebroed," scheldt Irja en rukt de deken van zich om van de slede te komen. Maar Piotr is als een veer losgesprongen en zwiept de zware zweep over het gelaat van den monnik.

„Duivelskind, wees vervloekt elke stap die je doet."

Maar onbewogen staat de monnik en

wijkt niet voor de flitsende slagen.

Irja heeft haar dochter opgetild en in de slede gebracht.

„Kom Piotr," roept ze kort.

En Piotr rukt zich om, springt achter op de slede en ranselt zijn paard, dat stijgerend en hinnekend optrekt, in galop komt en zijn vracht in slingerende vaart meesleurt.

Vader Iwanowitch staart de slede na tot zij achter een heuvel uit het gezicht verdwijnt. Dan volgt hij de sporen met langzame schreden.

„Al wie het geloof heeft zo groot als een mosterdzaad," mompelt hij, en veegt zijn hand langs het ene oog, dat traant in de wind.

JAN H. DE GROOT

DE EENZAME

De uren glijden langzaam door haar handen
en schuiven traag en stil de dag weer dicht;
een late zonnestraal kruipt spelend langs de wanden,
en werpt een lichte glans op haar gezicht.

Maar zij is klein en schuw ineengedoken,
en bitter in zichzelf teruggekeerd,
er is iets kostbaars binnen haar gebroken,
ze heeft het lachen uit haar jeugd verleerd.

Vergeten aan de wand hangt vreemd een reproductie
van zee, door wilde storm tot schuim gejaagd,
maar in haar ogen is het fel verlangen
naar nieuwe jeugd en wijd geluk vervaagd.

Nu dwalen schuw haar ogen door haar eigen kamer,
een vreemde voelt ze zich temidden van haar smart;
ze luistert naar de wind of naar een voetstap buiten,
maar hoort alleen het kloppen van haar eigen hart.

CORRIE OUDIJK

EEN MIDDAG IN DE EENDENKOOI

Reeds meermalen hebben we het voorrecht genoten om de oude eendenkooi, ergens in het Zuid-Hollandsche polderland, te mogen bezoeken. Steeds werden we door den bijna tachtigjarigen kooiboer met de meeste welwillendheid over zijn bedrijf ingelicht. Doch ook altijd mochten we alleen in het voorjaar en in den zomer komen, wanneer er dus niet gevangen werd. Op zich zelf waren deze bezoeken de moeite dubbel en dwars waard en vooral in het voorjaar was het steeds een genoegen in de kooi te mogen rondneuzen. Behalve de tientallen eendennesten, die dikwijls op de onmogelijkste plaatsen te vinden waren, ontdekten we de nesten van verschillende zangvogels. Voornamelijk troffen we uiteraard merel- en lijsternesten aan, doch daarenboven ontdekten we tusschen de rietmatten van de kooi vast ieder jaar de fraaie bouwsels van het winterkoninkje, het hangende nest van de wielewaal of goudmerel, de kleine nestjes van den spotvogel en de takkennesten van hout- en tortelduif. Zelfs ontbraken een tweetal reigernesten niet.

Behalve de vogels telde de kooi ook viervoeters tot zijn bewoners, op de aanwezigheid waarvan de kooiker over het algemeen weinig prijs stelt. Zoo zijn b.v. de hermelijn en de bunzing geen vrienden van onzen kooiboer, aangezien deze, en weer vooral in het voorjaar, zijn eenden en hun nesten belagen. Als hij zoo'n mooi roovertje te pakken krijgt, zijn diens uren geteld.

Meer dan eens heb ik bemiddelingspogingen aangewend, doch steeds was de uitslag voor de gevangenen ongunstig.

De hazen, die niet zulke boosdoeners zijn in de oogen van den kooiker, worden echter met rust gelaten, behalve dan een enkelen keer als er een in een klem is terecht gekomen, die overigens niet voor de hazen, doch voor de roofdieren gezet is.

De kooiker op den uitkijk

De hazen moeten wel goede zwemmers zijn, want om in de kooi te komen moeten ze een sloot van ruim drie meter overzwemmen, welke de kooi aan alle zijden omgeeft.

Mijn metgezel had het ditmaal klaar gespeeld om toestemming te krijgen, om het vangen van wilde eenden te mogen zien. En zoo togen we op een middag in November kooiwaarts en ter eendenvangst.

Met zijn zak met mais voor de eenden op den rug vergezelde onze gastheer ons naar de kooi, die zich ongeveer tien minuten gaans van de kooiwoning bevindt, en die midden in een complex weilanden ligt.

Een leuk troepje van zes eksters is eveneens op weg naar de kooi, doch daar is de kooiboer ook al niet op gesteld, aangezien deze langstaarten hem te luidruchtig zijn. In een eendenkooi moet rust, intense rust heerschen en zulks wordt ons dan ook bij herhaling op het hart gedrukt. Er dient niet gesproken te worden en we hebben dientengevolge alleen op de gebaren van onzen vriend te letten.

De loopplank over de sloot wordt van het slot gedaan en we stappen de kooi binnen. De plank wordt binnen gehaald, zoodat de man niet gestoord kan worden. Onmiddellijk gaat de kooiker naar de kooihut en wij volgen hem natuurlijk op den voet. In een boom bij de hut zit feloog, de sperwer, die bij onze nadering snel het hazenpad kiest. Uit de schouw, die zich in de hut bevindt, neemt de kooiker een stuk veenturf, dat nog gloeide. De vangst wordt twee maal per dag, 's morgens vroeg en 's middags uitgeoefend en steeds wordt een rookende turf meegenomen opdat de vogels van de menschen geen lucht kunnen krijgen. De turf wordt even op den wind gelegd en na enkele minuten is deze voor het gebruik gereed.

Met de turf in de eene hand en de zak met mais in de andere gaat de kooiker naar een der pijpen en wij als volgzame hondjes achter hem aan. Door een kijkgat bekijkt hij de schare eenden, die aan het begin der pijp zwemt en met kennersblik weet hij onmiddellijk te zeggen of er tusschen de tientallen eenden wilde exemplaren zijn. Is dit het geval dan vertoont hij zich opeens ; de tamme kooieenden blijven rustig zwemmen en de wilde dieren gaan er als de wind vandoor. Ze kunnen echter door de aanwezigheid van den kooiker niet naar de plas, waarop alle pijpen uitkomen, terugvliegen en schieten zoodoende de steeds smaller wordende pijp in, die tenslotte op het droge in een soort fuik eindigt. Deze fuik kan door een klep worden afgesloten en zoo zitten de arme vogels gevangen. Door een deksel boven in deze fuik worden de eenden dan gegrepen en eigenlijk voordat ze er heelemaal uit zijn, heeft de kooiker hen al met één snelle beweging den hals omgedraaid.

Dit laatste hebben we slechts vanaf eenige afstand gezien, want voor ons vogelliefhebbers stuit het dooden van vogels toch altijd tegen de borst.

Desondanks is de kooiboer toch een echte vogelliefhebber, want hij zal b.v. niet dulden, dat nesten van zangvogels in zijn kooi worden uitgehaald of verstoord. Het vangen van eenden behoort nu eenmaal tot zijn vak en reeds was de grootvader van dezen tachtigjarige eigenaar van de kooi.

De vangst van dezen middag was overigens bepaald beneden het middelmatige. Of dit nu een gevolg was van ons bezoek, weet ik niet en onze gastheer was wel zoo verstandig om zijn meening hierover niet te zeggen.

Achtereenvolgens werden de zes pijpen geïnspecteerd met als resultaat een totale vangst van zegge twee eenden. Een dezer dieren was een nog jong exemplaar, dat nog niet eens heelemaal het jeugdkleed voor het volwassenkleed had verwisseld.

's Morgens was hij gelukkiger geweest. Toen bedroeg de vangst zes wintertalingen, doch deze zijn door hun geringe afmetingen minder waard.

Op onze vraag wat de reden was van de geringe vangst, vernamen wij, dat deze al weken lang niet veel beteekende.

De droogte, man, en anders niet. Dat is de eenige oorzaak, dat de bout niet in het binnenland komt. Ze blijven angstvallig in de omgeving van het groote water, de Waddenzee, het IJsselmeer en op de slikken van de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche eilanden. Zoodra het flink geregend heeft, komen de eenden de weilanden en de slooten bevolken. En daar was zijn hoop nu maar op gevestigd.

Jammer voor den kooiboer, dat de vorst van omstreeks Kerstmis weer een spaak in het wiel had gestoken.

Om ons ter wille te zijn, zouden we nog

Fel-oog de sperwer

eens een rondgang langs de pijpen maken, doch veel verwachting had onze vriend niet.

Inderdaad bleek, dat zijn veronderstelling juist was. Vijf van de zes pijpen had hij reeds geïnspecteerd en handen vol mais over de rietheining geworpen, doch geen enkele eend verscheen in de fuik. Telkens zagen we wel eenden, wintertalinkjes en slobeenden over de boomen van de kooi heensuizen. Boven de kooi gekomen verminderden ze vaart om bij hun soortgenooten neer te strijken. De kooiboer keek daar niet eens naar. Die komen voorloopig toch niet in de pijpen, meende hij. Het duurt nog dagen voordat ze daartoe over gaan.

Tenslotte was de laatste pijp aan de beurt. Ook hier was het resultaat nihil. Toch zagen we in de fuik daarvan iets fladderen en mijn metgezel maakte ons daarop attent. Waarschijnlijk een waterhoentje, veronderstelde onze gastheer. Laten we maar eens gaan kijken. Voor alle zekerheid trok hij het klepje van de fuik dicht, zoodat de vogel in kwestie niet kon wegvliegen voordat wij hadden vastgesteld met welk dier wij te doen hadden.

Nu bleek, dat de vogel, die zichzelf gevangen had, een pracht van een sperwer

was. Het was een raadsel hoe het felle roovertje in de fuik was terecht gekomen en zelfs de kooiboer vond het een zeldzaam geval.

„Als je hem hebben wilt om op te zetten? Wacht, ik zal hem wel even voor je pakken." Nog voordat ik iets had kunnen zeggen had hij het dier reeds in de hand. Wat een prachtvogel en wat felle oogen; een en al fierheid.

Nu is een opgezette roofvogel wel aardig, maar een levende sperwer is toch oneindig veel mooier dan een opgevulde en ik zou nooit of te nimmer een vogel willen dooden om hem opgezet op mijn kamer te hebben.

Dat vond onze vriend ook al goed en hij was wel bereid om hem te laten vliegen, waarbij het feit, dat de sperwer zijn eenden geen kwaad doet, toch wel den doorslag gaf.

Als aandenken aan den fraaien vogel met zijn fieren kop en zijn felle oogen heb ik bijgaande foto gemaakt en iederen keer als ik de foto zie, verheug ik mij erop, dat hij door mijn voorspraak de vrijheid heeft herkregen.

Dus werd de sperwer los gelaten en met een schelle schreeuw, die toch als een juichkreet klonk, suisde de vogel als een wervelwind tusschen het houtgewas door de vrijheid in.

A. DE JONG

NACHT IN HET BOSCH

De dag ligt stil met zijn gejacht.
Ik loop langs 't pad, waar almaar door
het zachte ruischen gaat van boomen in de nacht.

Een vogel, die vanuit z'n duister
tot het weeke maanlicht fluit.
Dan sta ik daar en luister . . .

— Een oud gebeuren in het ouderhuis;
och, toen ik nog een kindje was,
en zingen kon en — bidden . . .: dat was thuis . . . —

Er komt in me een vréémd begééren:
Te zingen, als die kleine vogel in de nacht,
En 'k fluister: „Gòd, wil 't mij weer leeren."

BAS VAN RIJN

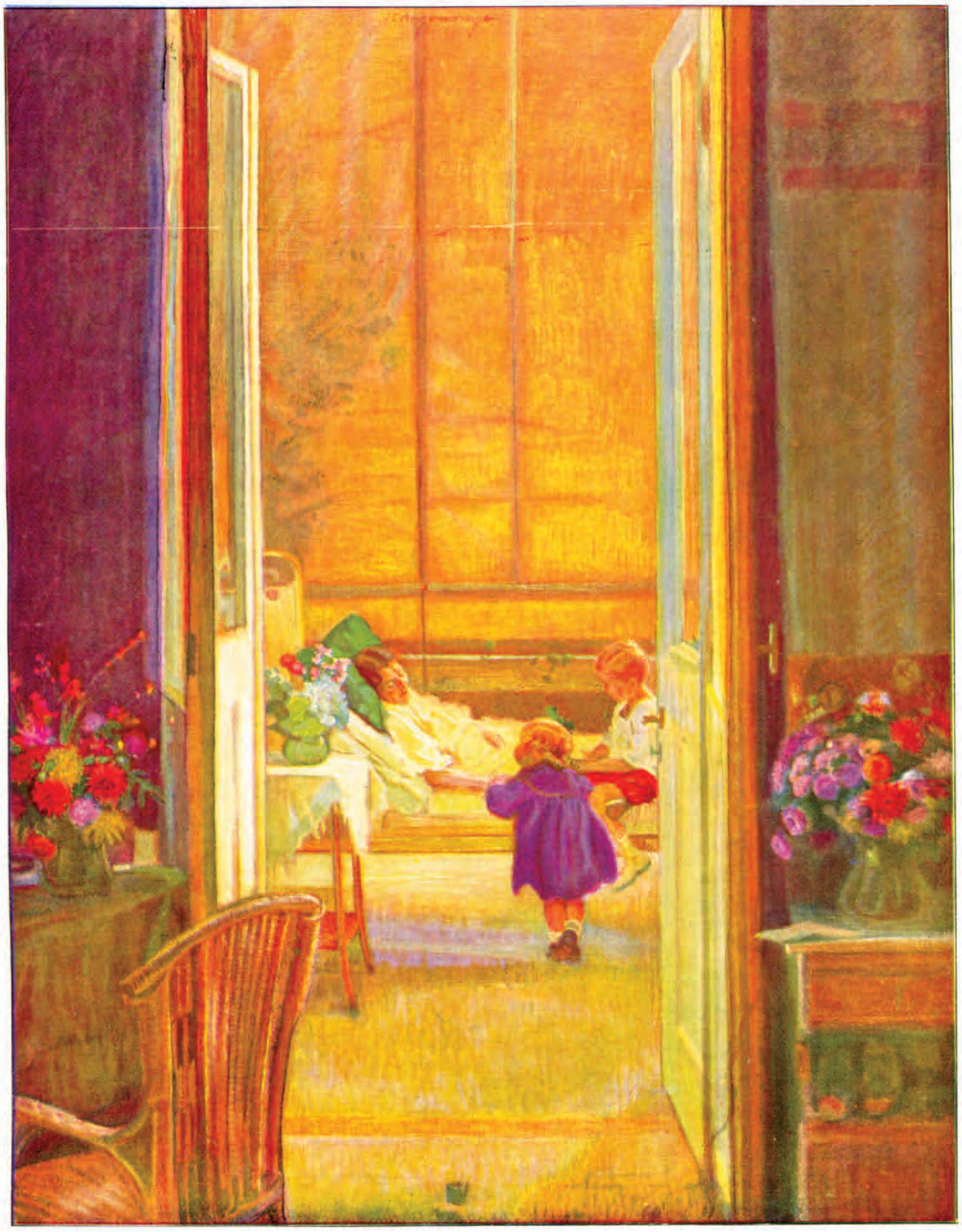

GENEZEN
Schilderij van Herman Angermeyr

IETS OVER DE ONTDEKKING VAN AMERIKA

Toen Copernicus als zijn meening te kennen gaf, dat de aarde bolvormig moest zijn, verkondigde hij daarmede niet iets, dat volkomen nieuw was. De Grieksche geograaf Strabo huldigde, evenals de meeste geleerden van zijn dagen, de opvatting, dat de aarde kogelrond was. Wat de vraag der verdeeling van land en water betreft, behoorde hij tot diegenen, die dachten, dat het bekende vasteland, in zijn uitgestrektheid van het westen naar het oosten binnen de gematigde zône, — van de Spaansche kusten aan de Atlantische oceaan tot aan de Chineesche Gele-zee-kust, — zoo ongeveer een derde van de aardoppervlakte bedroeg. Het andere tweederde deel werd òf overspoeld door één geweldige oceaan, òf — en dit hield Strabo voor 't waarschijnlijkste — er bevond zich ergens op het nog ononderzochte aarde-deel een tweede, onbekende vasteland, mogelijk zelfs meer dan één van deze landen, de woonplaats van vreemde volkeren.

Deze scherpzinnige veronderstelling van den Griekschen geleerde beschouwde het volk van zijn en later tijd als dolzinnige fantazie en de schimpscheuten, door de komedie-schrijvers erop afgeschoten, vonden bij kijkers en luisteraars in de antieke openluchttheaters stellig een daverend onthaal. Want de gàngbare meening in de oudheid was, dat de aarde een plat vormde, gedragen door het water. Er waren zelfs zeevaarders, die beweerden, zoo dicht „bij den rand" te zijn geweest, dat ze haast naar beneden waren gestort...

De koenheid der oude zeevaarders heeft in later eeuwen steeds de onverbloemde bewondering opgewekt en ongetwijfeld was de moed groot dergenen, die zich, zonder betrouwbare instrumenten en zonder voldoende levensmiddelen, waagden in scheepjes als notedoppen, om er de kusten mede langs te zeilen en te roeien en de onbekende zee mede te bevaren. Maar er was aan deze moed een grens en die lag zeer lang in de straat van Gibraltar. Verder dan de zuilen van Herakles waagde niemand zich, die zijn leven liefhad.

En toch... zijn op de Azoren, die nog een eindweegs westelijker liggen dan het in de klassieke oudheid bijna onbereikbare Madeira, munten gevonden uit Carthago... Toch beweert men, dat in de staat Illionois munten zijn opgegraven, die als Grieksch of Romeinsch herkend heeten. En ergens in het Ohiodal moeten Phoenicische inscripties zijn ontdekt.

Er is verondersteld, dat oude zeevaarders bij stormachtig weer uit de koers zijn geslagen en, hetzij dood of levend, terecht zijn gekomen op de plaatsen, waar men vele eeuwen later hun sporen terugvond. Deze veronderstelling hangt niet zóó in de lucht als men misschien wel denkt. Immers, er liepen in de oudheid, in den tijd van het Romeinsche rijk n.l., wel geruchten, dat aan de kusten van Germanië leden van een onbekende volksstam waren aangespoeld. Eenmaal moet — dat is althans uit de overlevering gedistilleerd — een kajak met zeven Eskimo's of Groenlanders ergens aan de kust van Noord-Duitschland zijn terecht gekomen. Zes van de zeven opvarenden waren dood; de zevende werd als een soort wonderdier rondgevoerd.

Gedurende vele eeuwen, waarin de wereldzeeën hun geheimen bewaarden en de veronderstelling betreffende een kontinent aan de overzijde van de groote oceaan slechts een gissing bleef, zullen de kusten van Amerika, zoowel de oostelijke als de westelijke, zeker door schipbreukelingen — Aziatische of Europeesche — betreden zijn. Door schipbreukelingen, die nooit terugkeerden, die nimmer de gelegenheid vonden, te verhalen, wat ze hadden gezien en ondervonden. Slechts in één enkel geval is zulk een toevallige ontdekking bekend geworden en de kennis ervan voor het nageslacht bewaard gebleven. Weliswaar was ze slechts een episode, waarvan men de beteekenis niet begreep, maar gezien bij het licht der ervaringen van later tijden heeft ze toch haar beteekenis.

Ver in het noorden, waar de groote vastelanden elkander bij de pool naderen, is de oceaan, die in het Westen de Oude Wereld scheidt van de Nieuwe, betrekkelijk niet breed. Dit noordelijke deel van den Atlantischen Oceaan was reeds in de vroege Middeleeuwen het terrein der onderzoekingen van een reeks zoowel bekwame als waaghal-

zige zeevaarders. De Noormannen waagden zich op hun goedgebouwde, snelzeilende, kleine schepen vèr naar het westen op de oceaan, ontdekten achtereenvolgens IJsland en Groenland en stichtten er koloniën. Van het laatstgenoemde eiland konden ze korter en gemakkelijker naar het Amerikaansche vasteland komen dan naar de kusten van Noorwegen — hun vaderland. De logische gevolgen van deze omstandigheid bleven niet uit. Een Groenlandvaarder werd eenmaal door een dichte nevel uit zijn koers gevoerd en ontdekte, toen het weer helderder werd, een kust met lage, door bosch begroeide heuvels. Het was het Amerikaansche vasteland.

Het bericht van de ontdekking van het „nieuwe eiland" gaf de stoot tot het ondernemen van verschillende ontdekkingsreizen, die tot doel hadden, het land beter te leeren kennen. De eerste van deze tochten moet omstreeks het jaar 1000 hebben plaatsgevonden. Uitvoerig worden deze reizen beschreven in een oude IJslandsche sage.

De Noormannen volgden de kust naar het zuiden tot ze kwamen aan een streek, die ze „Wijnland" noemden, omdat de wilde druif er bij massa's groeide. Op grond van hun berichten, dat de winterdagen nooit korter duurden dan negen uur, heeft men berekend, dat „wijnland" op de plaats van het tegenwoordige Nova Scotia of Maine moet gezocht worden. Hier stichtten de Noormannen in de nieuwe wereld de eerste Europeesche kolonies. Na drie of vier jaar werden ze evenwel reeds weder opgegeven. En van de tijd, die toen volgde, bezit men slechts spaarzame mededeelingen omtrent reizen naar Wijnland. Omstreeks het midden der veertiende eeuw schijnt het land al reeds geheel vergeten te zijn.

De reden, waarom de kolonisatiepoging mislukte, moet gezocht worden in de vijandige gezindheid der inboorlingen. Want de oude IJslandsche sage schildert uitvoerig het eerste treffen tusschen het blanke en het roode ras — we hebben zonder twijfel hier het oudste „Indianenboek" voor ons, dat de literatuur kent.

De Noren noemden de inboorlingen „zwakkelingen" en beschreven hen als lieden met een donkere huid en van een schrikwekkend voorkomen. Met deze wilden begonnen ze een soort ruilhandel. De „zwakkelingen" verkochten hen kostbare huiden, die met roode doeken betaald werden, welke de roodhuiden als hoofddoeken benutten. Ook stalen wapenen der witte mannen wenschten zij te koopen — ze hadden er de grootste bewondering voor — maar deze wapenen waren eenvoudig niet te koop. Hun eigen wapenen bestonden uit steenen bijlen, pijl en boog en schild.

Het duurde echter niet lang of er ontstond ongenoegen. We lezen van sluipmoorden in de bosschen, van overvallen op de nieuwe nederzettingen, waarbij de inboorlingen in hun kano's onder woest gehuil kwamen aangestormd en slechts met groote moeite konden worden terug geslagen.

Terwijl de strijd aan de oever met wisselend succes werd gevoerd, pasten de aanvallers een strijdmiddel toe, dat zich eeuwen later als karakteristiek voor de Algonkin-indianenstammen uitwees: Van een lange stang werd een enorme steen, genaaid in een huid, over de hoofden der vijanden heen geslingerd en viel met een spookachtige plof op de grond. Het was de z.g. „duivelskop", waarmede de Algonkins hun vijanden schrik wilden aanjagen.

Bij zulke, toenemende moeilijkheden, konden de koloniën niet lang blijven bestaan en bovendien bestond er voor de Noormannen geen dwingende reden, tot elke prijs in dit ongastvrije land te blijven. De overvloed van energie van het Noorsche ras kon ook elders worden afgereageerd en werd in geheel andere richting geleid.

Toen de Noord-Amerikaansche Indianen eeuwen later gedwongen werden, voor het blanke ras te wijken, werden de veroveringen gedaan door leden van een volk, voor wie de kolonisatie-gedachte een veel grooter beteekenis had. Door mannen, die in het nieuwe land hun eenige vrijplaats zagen en die tot het uiterste besloten waren, er te blijven, welke gevaren hen ook mochten bedreigen.

Hoewel de ontdekking der Noormannen op de gedachtenwereld van het middeleeuwsche Europa een zekere invloed uitoefende, had men toch geen flauw idee van haar draagwijdte. Ook de ontdekkers zelf hadden niet de gedachte, dat het land, hetwelk ze vonden, een uitgestrekt continent was. Zoo de naam Wijnland al bekend was, geloofde men toch, dat ze een der vele eilanden aanduidde, die men in

het algemeen als behoorende tot Scandinavië beschouwde. Op oude, middeleeuwsche kaarten ziet men dan ook dikwijls Groenland heel in het noorden met behulp van een smalle strook land met Noorwegen verbonden, of Groenland zoowel als IJsland als kleine, onbeteekenende eilanden dicht bij de Noorsche kust geteekend. Adam van Bremen spreekt in zijn boek over het noorden, dat tegen het eind der elfde eeuw is verschenen, van Wijnland als van een eiland. Hij schrijft: „En achter dit eiland vindt men in de zee geen bewoonbaar land meer, doch alles is van ondoordringbaar ijs en met eindelooze duisternis bedekt." Hij is dezelfde geleerde geestelijke, die het verhaal doet van den zeeman, die bijna van de aarde was afgevallen. De ontdekking der Noormannen, die het kenmerk van het toeval draagt, liet dus geen blijvend spoor na. De eigenlijke ontdekking van Amerika vond geheel anders plaats. Ze was het resultaat van een bewuste wensch, nieuwe, door den mensch nog nimmer betreden wegen te banen; een wensch, die het onmiddellijk gevolg was van een koen en vèrziend voornemen, dat wel op wetenschappelijke ervaringen rustte, maar dat ook geboren werd in de droom naar avontuur en winzucht. Daarachter leefden krachten, die, nadat de eerste, moeilijke schrede gedaan was, niet eerder rustten totdat de geheele nieuwe wereld door het blanke ras in bezit was genomen.

E. VAN DER BERG

HET WATER

Als jongen luisterde ik
Naar 't klotsen van het water
Tegen den boeg van 't schip
Wijl ik te rusten lag.
Naar 't stadig botsen aan,
Naar het spatten en het spart'len —
En alles werd mij klaar
Zoo helder als de dag.

Nu ben ik oud en moe
En vol van 's levens zorgen. —
De dagen kome' en gaan
En ik ga ziende blind
Langs alle dingen, die
Mij vroeger eens bekoorden,
Zoo loom en lusteloos
Als had ik nooit bemind.

Maar als ik 't water hoor,
Het spatten en het spart'len
Tegen de boeg van 't schip
Dat wegdeint in den dag,
Ben ik de jongen weer,
Die, rustend, lag te droomen,
— Hervindend wijs en woord —
Het kind, dat luistrend, zàg!

F. LASSCHE

FRANS NAEREBOUT, DE DAPPERE LOODS

Storm op zee, we lezen ervan in de krant, we zien foto's van gestrande schepen en letten met weemoed op de advertenties van verdronken schippers. Hoe vaak overkomt ons zoiets niet in ons vaderland!

'k Had er weer van gelezen en 'k moest onwillekeurig denken aan den Zeeuwsen mensenredder Frans Naerebout, een van die eenvoudigen en stillen in den lande, maar een dapper held. Het nageslacht heeft zijn daden willen eren door in 1919 te Vlissingen een standbeeld voor hem op te richten.

Zijn vader was Mattheus Naerebout, een eenvoudige visser te Veere, en in deze oude handelsstad werd Frans in 1748 geboren. Als knaap ging hij met zijn ouders en zijn vijf jaar ouderen broer Jacob naar Vlissingen wonen, en reeds vroeg ging hij met zijn vader mee op de garnalenvangst. Zo raakte hij bekend met de grote gevaren, die het vissersberoep met zich bracht. Gevaren in stormgetij, als het ranke scheepje door de schuimende Scheldegolven wordt bedreigd, maar ook gevaren van zandbanken, zo talrijk in de Schelde, waartussen slechts de ervaren zeeman de diepere vaargeulen weet te vinden.

Frans Naerebout

En Frans leerde ze vinden en was weldra op zee evengoed bekend als in de straten van Vlissingen. En meermalen was hij in de gelegenheid zijn kennis te tonen, als hij de schepen veilig ter zee uitloodste of Vlissingens haven binnenbracht. Weldra was hij dan ook bekend als een voorzichtig en bekwaam loods.

't Is Zaterdag 23 Juli 1779, de laatste dag van de Vlissingse kermis. Maar boven het kermisgejoel uit verheft zich de wind meer en meer, die tenslotte aangroeit tot een noordwesterstorm. Hoor, daar klinkt een noodschot, en nog één en nog meer. Het kermisplein stroomt leeg, naar de dijk gaat het. En als het geoefende oog van den visser zeewaarts tuurt, weet hij al genoeg: er is een schip gestrand op de Noorderrassen, een gevaarlijke zandbank vóór Zoutelande.

Ja waarlijk, het is zo, de „Woestduyn" zit er vast. Op de terugweg uit Indië, voor rekening van de O.-I. Compagnie, had het uitgezien naar een loods, en niets anders kunnen krijgen dan een Texelsche loods, die echter beweerde ook goed met de Zeeuwse stromen op de hoogte te zijn. Helaas, nu bleek zijn verklaring een pertinente leugen te zijn en zijn bedoeling enkel geldzucht, maar nu was het te laat.

Te laat? Ja, als er geen Frans Naerebout was geweest, die met Gods hulp zal doen wat hij kan. Met zijn broer Jacob en nog 7 andere stoere vissers zal hij uitvaren ter redding.

Nu nog niet, eerst tegen middernacht, als de eb invalt. En om zich toch maar niet te verslapen, gaat hij die avond voor 't eerst van zijn leven naar de comedie op de kermis. „Ik heb zo'n spul nog nooit gezien, en zal er een pietje (± 30 cent) aan wagen, dan kan ik vast mijn tij' niet verslapen," zegt hij tot zijn vrouw. Hartelijk neemt hij afscheid van haar, die binnenkort haar tweede kind verwacht.

En tegen middernacht varen Frans en zijn helpers uit. Zelfs zijn 70-jarige vader wilde mee, maar zacht werd het hem ge-

De schuimende Schelde

weigerd. Zijn broer Jacob biedt zijn schuit aan, maar Frans wil alleen op zijn eigen schuit varen, die nieuw is en sterk. Frans,

„die, als zijn turend oog der zeelien nood
[bespeurde,
zich in de felste storm op d' oceaan begaf
en menigwerf de dood een wisse prooi
[ontscheurde."

Met ontzettend veel moeite weten ze bij de „Woestduyn" te komen, die intussen in tweeën was gebroken en waarvan er al enkelen in de golven waren omgekomen. Eén en zeventig personen worden er gered, o.a. drie kinderen met hun trouwe Indische dienstbode. Nog zijn er enigen op het wrak, maar zijn schuit is vol en Zondag 24 Juli brengt hij ze om 11 uur voormiddags veilig in Vlissingen. Maar zolang het akelig noodgeschreeuw der overgeblevenen nog in zijn oren klinkt, heeft Naerebout geen rust. 's Middags vaart hij weer uit en tegen middernacht keert hij behouden terug met de 16 overigen. Hierbij was ook de loods, die weinig haast maakte om het wrak te verlaten, omdat hij eerst zijn boeltje bij elkaar moest scharrelen! Deze geldgierige man, de oorzaak van het ongeval, heeft als verdiende straf het schavot moeten beklimmen, met het zwaard heeft men boven zijn hoofd gezwaaid, vervolgens is hij gegeseld en gebrandmerkt en voor altijd uit Zeeland verbannen. Niet alleen waren er enkele mensenlevens te betreuren, maar de kostbare lading, uit duizenden kilo's peper, foelie, kruidnagels, koffie, suiker, indigo en tin bestaande, werd een prooi voor de golven; niets heeft Naerebout er van kunnen redden.

Toch verdacht de equipagemeester der Compagnie hem ervan, stilletjes goederen aan boord verborgen te hebben, en wilde hij het schip doorzoeken. En dan moet men weten, dat het zuiver naastenliefde was bij Naerebout, die hem drong tot redding der ongelukkigen, dat er geen enkele gedachte van winst of bedrog in hem opkwam!

De Zeeuwse Kamer der O. I. Compagnie gaf aan de redders *ƒ* 1800 gulden te

verdelen, waarvan de gebroeders Naerebout ieder *f* 300.— kregen, terwijl ze bovendien van de Hollandse Maatschappij van Wetenschappen een zilveren gedenkpenning en 23 ducaten ontvingen.

Een niet minder staaltje van Naerebouts durf hebben we in 1788: het schip „Zuiderberg" ligt bij Westkapelle voor anker en kan niet verder; het roer is gebroken. En dan 400 man aan boord en een half millioen aan gemunt geld.

't Is winter en de haven is dichtgevroren; grote ijsschotsen drijven voorbij. Aan hulp verlenen valt niet te denken: men kan de haven niet uit. En toch heeft Naerebout geholpen. Met enkele dapperen brengt hij op sleden een sloep naar Westkapelle, deze wordt met veel moeite in zee gebracht en op die manier komt Naerebout aan boord van het schip, en met een loodsgaljoot achteraan als hulproer stuurt hij het schip de Engelsche haven Plymouth binnen.

„Als de Compagnie u geen duizend guinjes (1 guinje = *f* 12.50) als beloning geeft, dan geeft ze je niets," zei een Engels admiraal, die getuige was van de onderneming.

En wat geeft ze? Zeshonderd gulden, wat echter Naerebout met verontwaardiging weigert, met het verzoek om dat geld aan de armenkas te geven.

Kort daarop echter brengt een onbekende aan zijn vrouw een zak met Zeeuwse rijksdaalders ter waarde van ruim 500 gulden en vertrekt zo vlug, dat men nooit heeft kunnen uitvinden, wie de milde gever was, hoewel men toch wel enig vermoeden had. Nu, gebruiken kon het gezin van Naerebout het wel, want breed had hij het niet.

In 1794 heeft hij onverwachts en ongewild een grote reis gemaakt. Het was als loods van de „Voorland", maar omdat men de Engelse vloot moest ontzeilen, kon men hem niet meer van boord laten en werd hij gedwongen mee te varen naar Kaap de Goede Hoop, waar hij nog een geredde van de „Woestduyn" ontmoet.

Daar zijn vrouw en kinderen in zorgvolle omstandigheden achtergebleven waren, ging zijn vrouw naar de Compagnie vragen om het loodsgeld van haar man, dat hem zou worden uitgekeerd.

Men wil haar het halve bedrag geven. Maar fier antwoordt ze: „Mijn man is nooit een halve loods geweest, dan zal ik

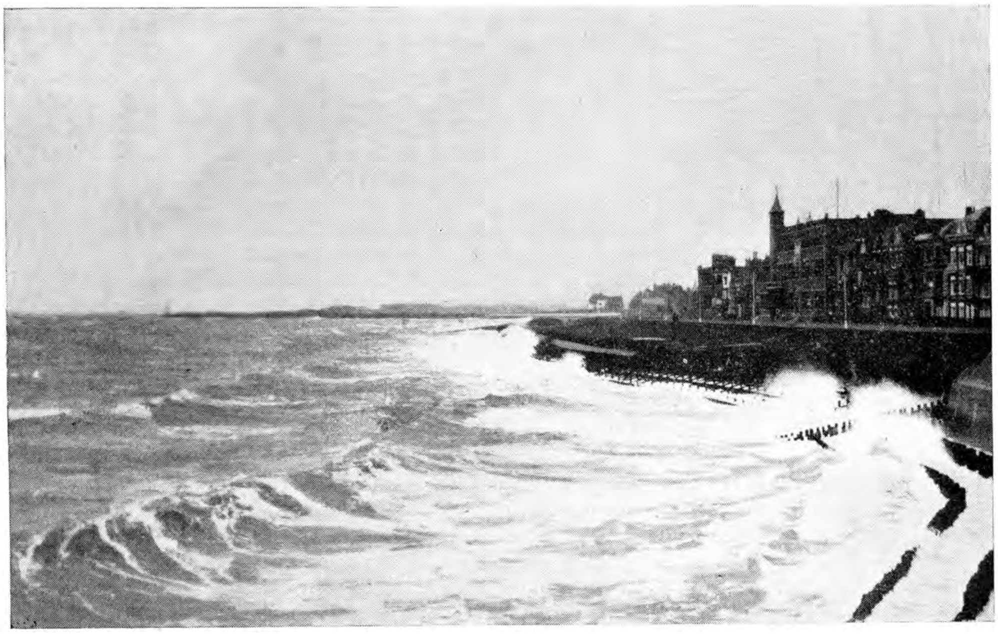

De Schelde bij Vlissingen

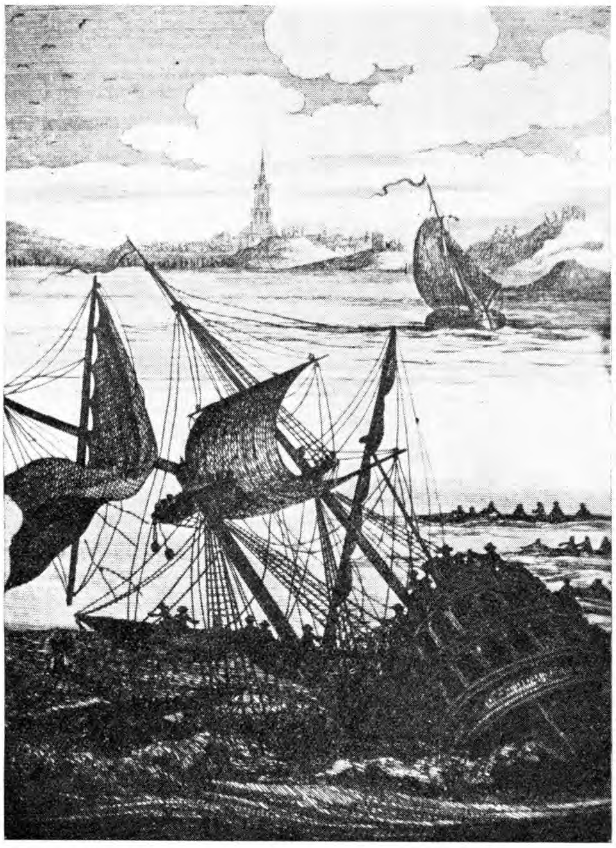

Het vergaan van de „Woestduyn"

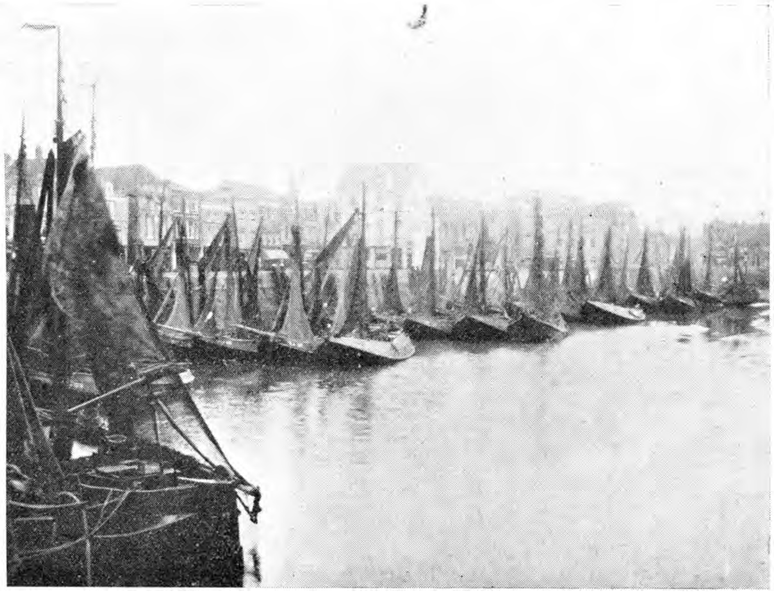

De vissershaven
van Vlissingen

Standbeeld van Frans Naerebout te Vlissingen

mezelf wel behelpen."

Op zijn terugtocht uit Zuid-Afrika wordt het schip door de Engelsen genomen en Naerebout wordt als krijgsgevangene naar Engeland gebracht. Aan boord had hij het slecht, maar aan land gekomen werd het veel beter, vooral toen men hem herkende als de bekende loods.

Een Engelse schout-bij-nacht moet met zijn vloot naar Texel en vraagt Naerebout hem als loods te willen dienen voor 200 pond sterling beloning. Maar Naerebout weigert en zegt: „Ik dank u, mijnheer. Dien ik u, dan moet ik u getrouw dienen. Dien ik u getrouw, dan ben ik een schelm jegens mijn vaderland; dien ik u niet getrouw, dan ben ik een schelm jegens u!"

Op een Duits schip weet hij te ontvluchten en na ruim een jaar komt hij weer terug bij vrouw en kroost. Hij krijgt *f* 200 beloning en zijn loodsgeld à *f* 1.— per dag.

We zijn nu in de Franse tijd gekomen. De handel ligt stil, men heeft de diensten der loodsen niet meer nodig, en evenals de anderen krijgt Naerebout zijn loodspensioen (*f* 200.— per jaar), waarbij hij als garnalenvisser nog een weinig verdient.

Nog één keer maakt men van zijn bekwaamheid gebruik, in 1804, als hij admiraal Verheull met de vloot naar Bou-

logne geleidt en de Engelsen behendig weet te ontzeilen; het is zijn laatste dienst als loods geweest. Naerebout wordt een landrot.

In 1808 is n.l. de betrekking vacant van de lantaarnopsteker van de vuurbaak aan de Slurf, een half uur noordwaarts van Goes, waar de Zandkreek Noord- en Zuid-Beveland van elkander scheidt. Hij solliciteert en krijgt de post, waar ƒ 300.— 's jaars inkomen aan verbonden is, wat toch altijd zekerder is dan de wisselvallige visserij. Er is echter geen woning bij, zodat hij in een armelijke hut moet wonen, net groot genoeg voor hem, waarom vrouw en kinderen in Goes moeten wonen.

„Aan d' oosterhoek der Scheld', gescheiden [van zijn magen,
Daar zit hij in een hut, bouwvallig opgeslagen,
Onveilig voor de vlaag, die door de reten huilt."

Wel belooft men spoedig een huis te zullen bouwen, maar het is niet gebeurd.

In 1812 wordt hij benoemd als havenkapitein en sasmeester van de nieuwe haven van Goes, wat hem nog 1500 francs gaf. Zijn eerste betrekking behield hij echter ook. En dat was maar goed. Want toen het volgend jaar de omwenteling kwam en de Fransen verdreven werden, werd zijn jaarwedde als sasmeester hem niet meer uitbetaald.

Gelukkig werd hij niet geheel en al vergeten. Door tussenkomst van goede vrienden kreeg hij wel eens wat; bovendien werd hij broeder in de Orde van den Nederl. Leeuw met de daaraan verbonden toelage van ƒ 200.— en in 1817 gaf de Koning hem ƒ 500.— Maar met dat al: weelde heeft hij niet gekend, rust op zijn oude dag evenmin. Dat was nu Naerebout,

„die door zijn mensenmin gedreven,
d' orkaan en vloeden heeft getemd,
en stervenden behield in 't leven,
aan mast of touwwerk vastgeklemd."

In 1816 treft hem een gevoelig verlies door de dood van zijn vrouw. En twee jaar later is ook zijn einde daar. Het verzorgen van de vuurbaak valt hem steeds moeilijker. Eens wachtte men hem tevergeefs terug. Men gaat zoeken en vindt hem bewusteloos aan de voet van de lantaarn liggen. Hij komt bij, doet nog een paar weken zijn werk, wordt echter bedlegerig en na een smartelijk lijden verlaat hij 29 Augustus 1818, zeventig jaar oud, dit aardse jammerdal.

Op plechtige wijze werd hij in tegenwoordigheid van vele voorname burgers in de Grote Kerk te Goes begraven op kosten van de afd. Goes van de Mij. tot Nut van 't Algemeen, die ook een grafzerk op zijn graf deed leggen met deze woorden erin gebeiteld:

Hier rust
de beroemde zeeman
en
edele menschenvriend
FRANS NAEREBOUT,
geboren te Vere den 30 Augustus 1748,
overleden aan het Sas van Goes
den 29 Augustus 1818.
De leden van het Goesche Departement
der Maatschappij
Tot Nut van 't Algemeen
ter zijner eere.

„Hier ligt Frans Naerebout in 't zwijgend graf [ter neer-
De roem van Nederland — de parel van Ter [Veer!
Die de adel zijner ziel bij Woestduyns ramp [ontdekte,
Wiens kloek beleid het roer van Zuiderburg [verstrekte;
Die van den besten vorst de burgerkroon ver- [wierf,
Zo nedrig was als groot, en als een Christen [stierf."

L. VAN WALLENBURG

G. J. PEELEN

CHINEEZENLEVEN IN HOLLAND

特別的基督教

特別的基督教

許多的人說，各種的宗教都是大同小異，沒有什麼分別的地方。他們的目的不過都是要勸人爲善，以補律法的不及而已。這樣的話纔聽的時候，好像是對的；但是其實有不盡然的。我們若把世上各種的宗教比較一下，眞的目的大概都是以勸人爲善爲宗旨；但是，其中卻有一個與衆不同的，就是基督教。

基督教到底有什麼與人不同呢？基督教與人不同的地方有好幾點：第一別人都是勸人爲善，但是，基督教說，人是不會爲善的。第二，別人都是勸人自己爲善，但是，基督教說，人自己是不會爲善的，所以，他若要爲善，就必須從神那裏得着一個絕對新的生命。第三，就是末了也是最大不同的點，別人說要改過自新，但是，基督教說，人是有罪的，罪的刑罰就是沉淪，人無論如何改過自新，總不能不沉淪；因爲已犯的罪不能因後來的自新而注銷，何況就是改過自新了，還有許多不完全的攙雜在裏面。基督教是將一位的救主，就是耶穌基督貢獻給世人。他來世界，就是要拯救罪人。他捨去性命，被釘在十字架上，擔當人罪所應當受的一切刑罰。他現在已經復活升到天上了。今天無論那一個罪人知道自己罪重，應當沉淪，願意接受主耶穌作救主，他就可以免沉淪，並且，可以得着一個新生命；因爲主耶穌已經替他死，替他活了。

以上幾句話，乃是基督教聖經的教訓，並非什麼人的揑造，你如果肯相信，已經彀救你的靈魂了；如果你還要明白更深，就請到福音堂買一本新約的聖經，用心誦讀，就要知道此言之不錯。

No. 2019. 漢口 中國基督聖教書會印行 上海

Chineesch tractaatje: Uw woord is mij een lamp . . .

Wij vertelden u in ons vorig artikel, hoe de pinda-Chineezen tot hun „beroep" kwamen, dat, na aanvankelijk winstgevend geweest te zijn, hun spoedig niet meer het allernoodzakelijkste voor hun levensonderhoud kon opbrengen.

Het duurde niet lang of er heerschte groote nood onder deze menschen, die eigenijk als outcasts leefden, daar niemand zich hun lot aantrok.

Tot de commissie: Zending onder Oosterlingen en Chineezen, uitgaande van de Geref. kerken, opgericht werd, die hoewel in de eerste plaats met geestelijke doelstelling, toch ook open oog had voor hun stoffelijke nood en sociale moeilijkheden.

De vorig jaar overleden, voormalige pater Dols, die het Noord- of Mandarijnen-Chineesch beheerschte, was al eenige jaren werkzaam op Katendrecht, maar bereikte, door het groote verschil der Chineesche dialecten, die eigenlijk afzonderlijke talen zijn, alleen de Noord-Chineesche handelaars, de vaste kring van notabelen waarover ik u al sprak.

Naast hem werd in 1932 toen benoemd Ds. Pieron, die zich op het Zuid-Chin. of Kantonneesch toelegde, om zoo de groote, meest noodlijdende groep van werklooze schepelingen te bearbeiden. Toen hij op Katendrecht kwam, leken de moeilijkheden bijna niet te overwinnen.

De groote stoffelijke nood maakte hen apathisch en wantrouwend.

Terecht zag hij in dat het moeilijk is naar het evangelie te luisteren met een hon-

gerige maag. Hij begon dan ook, met medewerking van een daartoe in het leven geroepen comité, te hulp te komen bij de leniging van de allergrootste nood, door bons voor hun hoofdvoedsel : rijst en spek.

Dit gaf een zekere welwillende houding, maar nog allerminst vertrouwen.

Ze hadden het niet erg begrepen op dien blanke, die daar maar dag in dag uit in hun wijk verkeerde.

Als hij nu nog iets te koop aangeboden had, tweedehandsch kleeren, kippen, of loterij-briefjes, dan was zijn frequenteeren van hun wijk verklaard geweest.

Maar dat was het hem juist : hij had niets te koop en al kwam hij ook in hun restaurants, zóóveel begrepen ze wel, dat het hem evenmin om een partijtje opium te doen was.

Dat was een zeer verdacht heer, dien ze in de gaten moesten houden, te meer nog, daar hij zoo vriendelijk was.

Natuurlijk een handige politie-spion, een stille, die hen vandaag of morgen er bij zou lappen. Maar er gebeurde niets dat hun argwaan kwam versterken.

Een paar Chineezen begonnen te twijfelen. Ze hadden wel eens van Yesoe-sin-sang-(zendelingen) gehoord in China. Die man praatte veel met hen, en altijd over Je-soe.

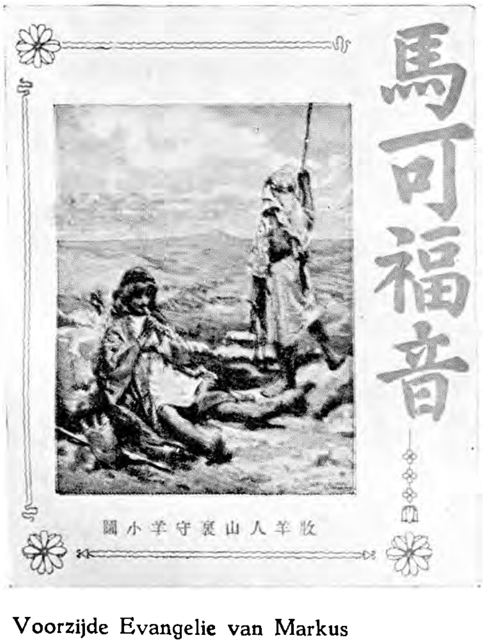

Voorzijde Evangelie van Markus

Misschien was het hem wel ernst, al snapten ze niet, wat hij er voor belang bij kon hebben, hen met zijn geloof te vermoeien.

Om zekerheid te verkrijgen, werd op echt sluwe Chineezen-manier een prachtige vuurproef uitgedacht, waaruit zou moeten blijken, of hij inderdaad contact met de politie had of niet.

En Ds. Pieron doorstond die glansrijk.

Sindsdien accepteerden ze hem zooals hij was, volgens hun begrip wat opdringerig en praatziek, maar niet kwaad.

Men begon hem Ye-soe-pak, d.i. evangelieman, of letterlijk Jezus-oompje te noemen, in zeker opzicht een eerenaam, daar oom de meest gerespecteerde bloedverwant na vader is.

En dominee werkte rustig verder, zonder zich al te zeer te laten ontmoedigen door de moeilijkheden van allerlei aard.

Daar was in 't begin allereerst het taalbezwaar. Zoolang hij hun taal niet voldoende beheerschte moest het Engelsch, door hen gebrekkig verstaan en gesproken, als voertaal dienen.

Over deze taalmoeilijkheden alleen was een nummer te vullen.

De grootste moeilijkheid was echter wel deze menschen, gedeeltelijk analphabeet, en zelfs onbekend met de leer hunner groote wijsgeeren, Confucius, Lao Tsze, en de boeddha Shya-kimoeni, de elementaire begrippen bij te brengen van het Christelijke geloof.

De voorouder-cultus, H.A.U, is eigenlijk het eenige religieuse begrip dat hij bij hen aantrof.

Die gebiedt hen, uit eerbied voor de gevreesde en soms aangebeden voorouders, de band met het voorgeslacht te bestendigen, door zelf voor een nageslacht te zorgen.

Wordt die verbroken door kinderloosheid, dan is het ergste te vreezen van de wraak der vertoornde voorvaderen.

Daarom is voor den Chinees ook het grootste ongeluk van de crisis, dat hij ongetrouwd en zonder zoon sterft.

Een enkeling vereerde ook volgens Chineesch gebruik beroeps- en huisgoden —, zooals Ma-tsoe-po, de beschermgodin der zeelieden. Maar daarmee hield dan ook alle religieus gevoel op.

De rondgang met de rijst en spekbrigade, waarover ik elders reeds uitvoerig vertelde, leverde direct al een zeer ge-

wenschte evangelisatie mogelijkheid op.

Geen gezin dat bezocht werd op de drie hoog achter vlieringen, dat behalve de begeerde rijst en spek bons, ook niet van evangelietjes voorzien werd of tractaten, de smakelijke, geïllustreerde Chineesche uitgaven van het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap ; en konden de menschen niet lezen, dan werden ze blij gemaakt, met tot hun kinderlijk gemoed sprekende gekleurde platen, zooals de bijvoegsels van de Voorhoeve-kalender, aan de hand waarvan gesproken werd over den Vader in de Hemel, die ook de Vader der Chineezen wil zijn en is —, en die ook voor hen Zijn zoon gegeven heeft.

Ondertusschen werd het daarbij niet gelaten. In de Delistraat stond een café leeg, dat voordeelig aangekocht kon worden, en een metamorfose ondergaan, van kroeg tot evangelisatielokaal.

In keurige Chineesche karakters werd de nieuwe naam op de ruiten gepenseeld :

Foek Yam Tong, blijde boodschapzaal, terwijl een bij avond verlichte tekst, in een net lijstje voor ieder raam de Chineesche vertaling brengt van Joh. 3 : 16, want alzoo lief heeft God de wereld gehad...

Het eenige wat nog aan de vroegere bestemming herinnert is het buffet met de bierkraan, die nog intact gebleven zijn, al vloeit er nú geen goudgeel nat meer uit, en de spiegelkast op de achtergrond, naast de twee glazen deuren met de bordjes : „Dames" en „Heeren". Maar verder is de ruimte herschapen in een gezellig interieur ; de wanden kleurig en frisch tusschen de Chineesche wandteksten door, behangen met de tropheeën van de slojdcursus met de kinderen.

Want dat was de volgende werkzaamheid : het contact met de halfbloedjes, kinderen van een Chineeschen vader en een Hollandsche, vaak ook Engelsche moeder.

Het dankbaarste, en gemakkelijkst bereikte contact.

De slojdmiddagen na schooltijd, door Ds. en Mevrouw Pieron met hulp van enkele onderwijskrachten, vielen direct bij de kleintjes zeer in de smaak. Ze kregen er onderricht in verschillende handenarbeid, en konden hun krachten beproeven op zaag- plak- en schilderwerk.

Zij mogen dit alles vrij meemaken, op voorwaarde dat zij ook de Zondagsschool bezoeken.

Hoef ik u 't nog nadrukkelijk te zeggen,

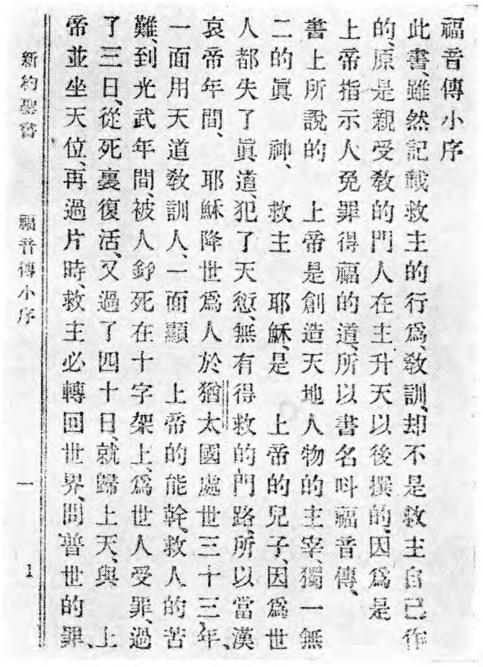
福音傳小序
此書、雖然記載救主的行爲、教訓、却不是救主自己作
的、原是親受教的門人在主升天以後撰的、因爲是
上帝指示人免罪得福的道、所以書名叫福音傳、
書上所說的 上帝是創造天地人物的主宰、獨一無
二的眞神、 救主耶穌、是 上帝的兒子、因爲世
人都失了眞道、犯了天怒、無有得救的門路、所以當漢
哀帝年間、 耶穌降世爲人於猶太國處世三十三年、
一面用天道教訓人、一面顯 上帝的能幹救人的苦
難、到光武年間、被人釘死在十字架上、爲世人受罪過
了三日、從死裏復活、又過了四十日、就歸上天、與 上
帝並坐天位、再過片時、救主必轉回世界、問普世的罪、
新約聖書 福音傳小序 一 1

Markus 1

dat ook deze gelegenheid tot contact, dankbaar aangegrepen wordt, om het evangelie te brengen ? En via deze enthousiaste kinderen die vaak trots met de werkstukken thuis kwamen, kreeg hij vat op de ouders, die eerst meekwamen op een feestavondje, een tentoonstelling van werkstukken, of een Kerstfeestviering, en zoo de gang naar het zaaltje leerden, 's avonds, wanneer het alleen om de grooten te doen was.

Mevrouw Pieron trok zich ook verder het lot der vrouwen aan, door kook- en naaicursussen in de Foek-Yam-Tong zaal.

Want over 't algemeen zijn de vrouwen, die met een Chinees trouwden of in concubinaat gingen leven, nu niet van de huishoudelijkste soort, en aan hun bekwaamheid een gezin te besturen ontbreekt nog wel eens iets ; ook die vrouwen vormden een brug naar hun echtgenooten en hun ongetrouwde vrienden.

Ook dat contact was minder moeilijk dan het rechtstreeksche, daar velen harer van huis uit althans wel iets van het Christelijk geloof weten, en in ieder geval meer bevattelijk voor de grondwaarheden van het Christendom bleken.

Bij een enkele kwamen gedachten aan

de kinderjaren, herinneringen aan genoten godsdienstonderwijs weer boven.

En soms voerde dit tot gesprekken daarover met hun man.

Zooals in Indië de zending tracht door haar medisch en paedagogisch werk ook geestelijk contact te vinden met de inlanders, begon Ds. Pieron dus ook met practisch, nuttig werk, dat hun belangstelling had, en waarbij het mogelijk was, geleidelijk ook ongemerkt de evangelieverkondiging tot zijn recht te doen komen.

Zoo'n middel is ook het ziekenhuis- en gevangenisbezoek dat Ds. Pieron over 't geheele land brengt aan de Chineezen, die tengevolge van taalmoeilijkheden onder hun isoleering in ziekenhuis en cel dubbel lijden. Een prachtig middel tot nader contact vormen ook de drie maal per week in de blijde boodschapszaal verstrekte kostelooze maaltijden, waar ze spijzen krijgen bereid volgens het door hen gewenschte recept.

In rijen zitten ze zwijgend naast elkaar, ijverig hun eetstokjes hanteerend.

Na afloop van de maaltijd, die door Ds. met Chineesch gebed begonnen is, wordt een korte godsdienstoefening gehouden, en een Chineesch gezang gezongen; Ds. leest dan een bijbelgedeelte voor, en verklaart de tekst.

Het beste evangelisatiemiddel lijkt mij nog steeds de taalles, die 's Maandagsmiddags en Vrijdagsavonds gegeven wordt, waar de vaste klanten met schrift en potlood gewapend, hun plaatsje zelden leeg laten.

Natuurlijk laat Ds. geen gelegenheid voorbij gaan, tusschen zijn practische taalwenken door, hen te wijzen op de „groote boardingmaster in de Hemel, en zijn liefde ook voor Chineezen. Prachtig, hoor ik u zeggen, heel mooi wat daar allemaal gedaan wordt, maar 't resultaat. Wij Hollanders blijven nuchter. De Catechismus gaat ons hierin voor, met zijn herhaalde vraag : wat nut u......

Is er resultaat te zien op die arbeid? Verwacht niet groote getallen van mij te hooren, zooals dat soms kan, bij de Zending in Indië: zooveel werden gedoopt, zooveel gezinnen gingen over.

O zeker, er zijn af en toe mooie, bemoedigende tijdingen voor Ds. Pieron.

Zooals onlangs toen hij een schrijven kreeg van een collega uit Curaçao, die hem meedeelde dat daar op een avond een Chinees aangebeld had, en om een evangelietje in het Chineesch gevraagd, voor zijn vriend den stoker, met wien hij vaak over de woorden van Dr. Pieron uit Katendrecht gesproken had, en die nu ook zoo graag wat naders wilde weten van die blijde boodschap.

Doch dergelijke zonnestraaltjes, dergelijke tijdingen, waaruit blijkt dat de Heer des oogtes op Zijn tijd het in getrouwheid gezaaide zaadje doet ontkiemen, en tot wasdom brengen wil, zijn uiterst zeldzaam.

Het staat zoo nuchter in een officiëele publicatie te lezen: Men schat het aantal ernstig met het Christendom sympathiseerende Chineezen te Rotterdam, een kolonie van circa 1200 volwassen personen, ten hoogste op 10—20. Geen enkele Chinees kon tot nu toe in Nederland gedoopt worden!

Wèl talrijk zijn de teleurstellingen en ontgoochelingen. Ik maakte er zelf zoo een mee.

Aan 't einde van iedere taalles geeft Ds. Pieron gelegenheid tot vragen stellen naar een Holl. uitdrukking of wat ze maar weten willen. Ik verwachtte, gezien hun aandachtg luisteren, een belangstellende vraag,

圖小網洗人魚捕

Illustratie uit het Evangelie van Markus

om nadere verklaring van een moeilijk dogmatisch begrip als het zoonschap van Christus, of iets van die aard. Maar een vriendelijk Chineesje wil weten : hoe je vraagt aan een vrouw : „Ga je vanavond eens mee uit ?"

De eerste keer dat Ds. Pieron zoo'n vraag te beantwoorden kreeg, was de teleurstelling haast te groot om kalm te blijven.

Als je na moeizame pogingen hun de diepe geloofswaarheden bij te brengen, aan 't eind tot de ontdekking komt, dat ze dit alles tenslotte beleefd over hun hoofd hebben laten heengaan, omdat ze door deze gratis taalles, behalve 't gemak voor hun beroep als kellner, pindaventer of dassenkoopman, bovendien misschien makkelijker eens een avondje uit kunnen met een Hollandsche vrouw.

Zoo bleek ook herhaaldelijk dat men de bons voor rijst en spek, of de kostelooze maaltijden gaarne accepteerde, en dan beleefdheidshalve het noodzakelijke evangelietje op de koop toe nam, zonder dat het hen ook maar in 't minst interesseerde. In 't begin meende hij vaak hoopvol een gemoed te treffen, ontvankelijk voor zijn boodschap.

Hij meende een ootmoedig, schuldbewust mensch te treffen, als hij bij zijn herhaald bezoek telkens ontvangen werd met hetzelfde lichte verwijt : maar mijnheer, u maakt mij beschaamd. U komt hier zooveel, en uw tijd is zoo kostbaar. Er zijn er zooveel die u noodig hebben. Komt u toch wat minder bij mij. Ik ben al die belangstelling niet waard !"

Tot hij, wijzer geworden, inzag dat dit alles niets was, dan echt breedsprakige Chineesche beleefdheid. Een Hollandsche bootwerker zou gezegd hebben : man, hoepel toch op ! Ben je daar nou alweer ? 'k Heb maling aan je evangelie !" En die zou precies hetzelfde bedoeld hebben, als de hoffelijke Chinees !

Op die ondoorgrondelijke beleefdheid stuit alles af. Welwillend glimlachend hooren ze alles aan, maar ze gaan rustig hun gang, en bijven in de ban van hun opium en speelzonden. Temeer omdat ze vooral hierin de Westersche moraal dwaas vinden. Voor hun gevoel steekt daar niet het minste kwaad in. Of je nu een sigaret rookt, of opium schuift. Het laatste is alleen maar prettiger. En dat de Westersche politie hen daarin belemmeren zou, is àl te dwaas. Dat prikkelt hen slechts tot nog sluwer methoden om haar te misleiden.

Het eenige waarbij ze de aanwezigheid en medewerking van den zendeling werkelijk volkomen echt, en voor 100% op prijs stellen, is bij hun begrafenisplechtigheden.

Maar niet om daarbij de troost van het Christelijk geloof te ontvangen, doch enkel omdat die meerdere luister bijzet bij hun uitgebreide Chineesche doodencultus.

Wel scheen dus het werk van den Chineezen-zendeling teleurstellend en ontmoedigend, maar het geduld, en het geloovig voortvaren moest het eindelijk winnen.

Inderdaad kwam er een kentering ten goede. Zijn invloed groeide, en steeds meer werd hij ook de vertrouwensman, wien men om raad kwam vragen bij allerlei moeilijkheden.

Dat was de communisten een doorn in het oog, en werd voor hen het sein om ook te beginnen met een actie.

Ze richten de Chok-Hop winkel „De Eendracht", op, waar ze de dagelijksche Chineezenbehoeften beneden inkoopsprijs verkoopen, en hun vertellen van de zegeningen der Internationale.

Rijst en visch voor allen, geen rijke boardingmaster meer, maar allen als groote heeren naar China.

Die Chok-Hop kon meer beloven dan Yessoe-pak, in zijn Foek Yam-Tong.

Zijn volgelingen keerden hem de rug toe.

Beter nu op aarde maar wat veel rijst en geluk, dan later in het hiernamaals heerlijkheid.

Safe is safe.

Zoo werkt daar de Yesoe-Pak verder, ondanks teleurstelling en ontgoocheling, om in getrouwheid zijn roeping te vervullen in de strijd om het behoud van de Chineezenziel. Wie zal het uiteindelijk winnen.

Ye-soe of Lenin ?

God weet het !

Wat kracht geeft, en stimulans is, om deze zoo ondankbare taak toch door te zetten ? Ik kan het misschien het best duidelijk maken, door de rede die ik Ds. Pronk aan het eind van mijn boek laat houden, voor zijn deputaten, die zich ook gingen afvragen of het geld aan den Chineezenzendeling ten koste gelegd, misschien niet beter elders gebruikt kon worden.

Rustig zet hij daar de stand van zaken uiteen, hij verbergt niet de teleurstellingen,

De opiumschuiver

de tegenslag en de moeilijkheden, grooter dan op eenig ander zendingsterrein.

Maar hij vertelt ook van zijn hoop.

Van de kinderen, die soms ongedacht de ingezonken moed weer versterken door een ontroerende mededeeling.

Door de kinderen zal hij misschien meer en meer de ouders mogen bereiken.

„En al was het, broeders, dat alle spoor van vrucht zou ontbreken, dat het hopeloos onbegonnen werk zou schijnen, ook na jaren van vruchtelooze inspanning, dan nog zullen wij dit werk biddend moeten voortzetten. Ik heb ook uren gekend van vragen en twijfel, dat ik 't liefst tot u gekomen zou zijn met het verzoek mij van mijn taak te ontheffen, omdat ik geen licht meer zag in de toekomst.

Maar God heeft mij het antwoord gegeven op mijn vragen.

Al zou het zijn, dat ieder uwer zou zeggen: het geld hieraan besteed, is verloren en zou beter op ander terrein gebruikt kunnen worden, dan nog zou ik u toeroepen: neen, broeders, neen, we moeten doorgaan!

Niet alleen de bekeering van de Chineezen hiér is voor ons van belang.

Er is meer!

In China zijn vele Christen-arbeiders werkzaam, vaak met gevaar van hun leven, om de Chineezen de blijde boodschap te brengen van Christus, die voor zondaren

in de wereld is gekomen.

Stel u eens voor, broeders, een Chinees, die in zijn land iets gezien heeft van het zendingswerk, iets van de zoekende liefde in de medische en sociale diensten, iets van de voortstuwende drang van het evangelie, en nu komt hij als schepeling of handelaar naar het Christelijke Westen, vanwaar de zendelingen uitgezonden worden ; waar het godsdienstige centrum gevestigd moet zijn van dat omvangrijke werk in hun vaderland.

Maar in de Westersche havenplaatsen treffen ze van alles aan : prostitutie, alcohol, zeemansklinieken, communistische cellen, revolutionnaire propaganda, maar van de kerk van Christus hebben ze geen levensteeken ontdekt en ze komen weer thuis, dikwijls lichamelijk en geestelijk geïnfecteerd door de zegeningen van onze Westersche cultuur. Veel verhalen over de wonderen van onze techniek, over het Westersch communisme, dat solidair met hen de gehate Europeesche machten ondergraaft... Maar van Christus, wiens volgelingen in het Westen zoo talrijk moeten zijn, hebben ze niets gezien en niets gehoord.

Zouden wij onze dappere, overgegeven broeders, die in China werken, zoo in de rug aanvallen en hen in hun werk bemoeilijken ?

Misschien oorzaak worden van hun mislukken ? Broeders, dat mag nóóit gebeuren ! Ons werk moet doorgaan, al was het alleen om de zending in China te steunen, door aan de Chineesche immigranten met hun talrijke relaties in het verre oosten te toonen, dat het Christendom ook in het Westen leeft.

En onze God geve ons kracht en wijsheid, en helpe ons, opdat het in zwakheid verrichte werk, vrucht dragen moge !" —

Zoo vecht de zending daar onvermoeid verder, ook al slinkt door allerlei regeeringsmaatregelen het aantal Chineezen regelmatig.

Daardoor verliest hij zeer tot zijn spijt ook vaak leerlingen, noodgedwongen voor goed uit het oog, die hem hoop gaven voor de toekomst, bij langduriger bearbeiding.

Lang zal hij er echter niet meer werkzaam zijn, daar hij juist dezer dagen een beroep aannam naar Soerabaja, voor de Zending onder de Chineezen daar.

En zoo leven ook de Chineezen die op Katendrecht overbleven, daar hun eigen brok Oostersch exotisch leven, onaangetast door de nuchtere Westersche zakelijkheid, waardoor het ingemuurd ligt in deze doodsche kille havenwijk.

ACH !

Ach, vele zijn de wonden van ons hart
Eer dat het aan die wonden mag bezwijken.
Met nood en pijn zijn lijf en ziel gesard
Eer dat wij tot de rust der dooden wijken.

Eer wij, uit krommen kronkel rechtgestrekt.
Met aarde en bloemen zachtjes toegedekt
Van angst noch hartelijden meer bewust
Verzinken mogen in Gods groote, groote rust.

F. POLEY-SCHEELE

IS MARS*) BEWOONBAAR?

Reeds meer dan tien jaar geleden moest de planeet Mars door de sterrenkundigen als onbewoonbaar verklaard worden, hoe jammer sommigen het ook vonden, dat zij nu een van de heerlijkste lustoorden voor de menschelijke fantasie moesten afsluiten. In de tijd immers dat het bestaan van Marsbewoners niet tot de onwaarschijnlijkheden gerekend werd, had het aardsche voorstellingsvermogen er de meest fantastische levende wezens gevormd. Die moesten nu, na de onbewoonbaarverklaring, in rook vervliegen.

Toch schijnt men nog niet geheel van de afwezigheid van bewoners op andere planeten overtuigd te zijn. Gezien tenminste de panische schrik, die eenige maanden geleden in Amerika veroorzaakt werd door een radio-hoorspel, waarin een overval van Marsbewoners op de Aarde opgevoerd werd. De mensch raakt nu eenmaal niet gauw zijn fantasie kwijt, vooral niet wanneer die door een hoorspel aangewakkerd wordt en als het een gebied betreft, waar nog nooit iemand geweest is. Het feit, dat de wetenschap later de onmogelijkheid aantoont wordt dan graag en gemakkelijk over het hoofd gezien.

Hoe is men er eigenlijk toe gekomen te veronderstellen, dat er levende wezens op Mars rondloopen?

In 1877 zette de Italiaansche astronoom Schiaparelli zich aan het werk om een uitgebreide en gedetailleerde „wereldkaart" van de planeet Mars te vervaardigen. En zooals vanzelf spreekt, bekeek hij de planeet zoo nauwkeurig als zijn kijker het toeliet. Schiaparelli ontdekte toen, dat het oppervlak niet alleen verdeeld scheen te zijn in de „vastelanden" en „zeeën", die reeds eerder gezien waren, doch ook dat de „vastelanden" doorsneden schenen te zijn door lange, rechte lijnen, die hij de naam „kanalen" gaf. Het was niet zijn bedoeling de indruk te wekken, dat de objecten, die hij van deze naam voorzag, werkelijke waterwegen waren. Hij noemde ze slechts zoo omdat zij een gelijkenis vertoonden met wat wij op aarde onder kanalen verstaan. Doch ondanks dat greep dadelijk de fantasie der menschheid deze begeerenswaardige ontdekking aan: Een kanaal is immers gewoonlijk iets, dat *gegraven* wordt? Welnu, dan moeten er op onze buurplaneet gra-

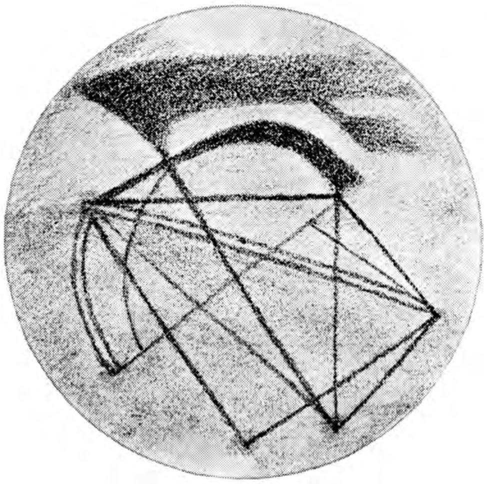

De planeet Mars volgens een teekening uit de laatste jaren van de 19de eeuw. Twee „kanalen" zijn dubbel geteekend.

vende wezens leven!

Deze gedachte kreeg nog meer voedsel toen, enkele jaren later, dezelfde Schiaparelli meende, dat enkele „kanalen" verdubbeld waren. De Marsmenschen moesten dus evenwijdig met enkele reeds bestaande waterwegen, nieuwe kanalen aangelegd hebben. Wanneer in betrekkelijk korten tijd zulke kanalen van ongeveer 3000 km. lengte vervaardigd worden, kan dat niet geschieden door wezens met een zelfde intellect en lichaamskracht als wij. Zulke wezens moeten aanmerkelijk verder zijn in geestelijke en lichamelijke ontwikkeling dan de nietige aard-menschen. „Dat blijkt ook wel uit de geheele aanleg van de kanalen", zei Percival Lowell, een Amerikaansch sterrenkundige, die zich in het begin van zijn astronomische loopbaan speciaal op de studie van Marskanalen en aanverwante zaken toelegde. Men weet, dat de oppervlakte van de planeet hoofdzakelijk uit woestijnen bestaat. Vooral bij de evenaar zal dus een groot watergebrek heerschen terwijl vooral 's winters het water zich als ijs bij een van de polen ophoopt. Wanneer nu in de Mars-lente de temperatuur stijgt, gaat het ijs afsmelten. De intelligente Marsmenschen hebben daarom, volgens Lowell tenminste, de ka-

nalen aangelegd om het smeltwater naar de equatoriale streken te voeren.

De kanalen zijn dus niet altijd gevuld. Dat heeft tot gevolg, zei hij, dat slechts in de lente, dus wanneer de ijskappen aan de pool afsmelten, de omgeving sterk bevochtigd wordt, zoodat alleen dan een plantengroei mogelijk is. Dat donkere plantenkleed steekt dan scherp af tegen de lichtere woestijnbodem, evenals bij ons in de regentijd het Nijldal af moet steken tegen de Sahara. Daardoor werd meteen verklaard hoe het kwam dat de kanalen niet altijd zichtbaar zijn. Eigenlijk ziet men hen zelf dus niet, maar de vegetatie, die zich in de lengte aan de oevers bevindt.

De publieke belangstelling was gewekt en boeken van Loswitz en Wells (de schrijver van de roman, waarnaar het bewuste paniek-makende hoorspel bewerkt was) beleefden vele drukken. Het probleem kwam nu ook in occulte en spiritistische gebieden terecht. Dus werd al spoedig in een geheimzinnigen droom een Marsbewoner geïnterviewd en niet lang daarna wisten de aardmenschen, dat hun collega's op de „roode planeet" nooit eten omdat zij eenvoudigweg alleen van lucht leven. De eetmethodes op aarde vindt men daar dan ook belachelijk. Iedere Marsbewoner is, behalve van een stel beenen, ook nog voorzien van twee vleugels. Lichamelijk werk kennen zij niet. Zij arbeiden uitsluitend met den geest. Het gewone, stoffelijke werk wordt daarom verricht door een diersoort, die wat ontwikkeling betreft, ongeveer gelijk staat met ons, menschen. De geïnterviewde Marsbewoner vertelde verder, dat zij 's zomers, als de sneeuw aan de pool gesmolten is, daar hun vacantie gaan doorbrengen, op dezelfde manier zooals wij soms aan het strand doen. Een andere occultist zag kans in een somnambulistischen slaap, waarin zijn stoffelijk lichaam door getuigen bewaakt werd, een reis naar de geheimzinnige planeet en terug te volbrengen. Na zijn terugkeer verklaarde hij, dat het veel moeite gekost had de planeet te bereiken, daar de weg erheen bezaaid was met gloeiende meteoorsteenen, die hem dreigden te verschroeien, terwijl andere gedeelten van de route onmenschelijk koud waren. De ontvangst op de planeet maakte alles echter weer goed, want de bevolking was uitermate vriendelijk. Ook hèm bleek dat er twee soorten Marsbewoners bestaan. Hij beschrijft ze echter als volgt: Er zijn kerels als reuzen, behaarde gedaanten, die een oorverdoovend stemgeluid kunnen opzetten en geen kleeren noodig hebben. De andere soort bestaat uit een dwergvolk, dat in holen woont en tegen loodrechte wanden opkruipt met het zelfde gemak als bij ons een vlieg het doet. Zij hebben oogen, die aan weerszijden van het hoofd staan, evenals bij onze paarden. Een neus hebben zij niet. In plaats daarvan bezitten zij gaten, in iederen wang één, waardoor de ademhaling plaats kan hebben.

Doch een communicatie door middel van droomen was voor de meeste aardmenschen niet voldoende. Zij wenschten een meer reëele verbinding te scheppen. De vraag was maar hoe die aan te leggen. Men stelde voor op verschillende punten van de aarde schijnwerpers op te stellen, en wel zóó, dat zij de hoekpunten van een eenvoudige wiskundige figuur vormden. Als de Marswezens werkelijk hooger ontwikkeld waren dan wij zouden zij zeker een dergelijke figuur moeten herkennen. Een ander wilde met een reusachtige lichtbron een serie lichtseinen geven. Eerst één flikkering, dan twee, dan drie en zoo vervolgens. Een dergelijke regelmaat zou ongetwijfeld de aandacht trekken. En inderdaad het scheen, dat men daar op die tientallen millioenen kilometers van ons verwijderde planeet er reeds op reageerde vóórdat hier op aarde de voorbereidingen nog gemaakt waren! Op zeker middernachtelijk uur ontvingen enkele draadlooze ontvangstations driemaal een radioseintje en... op hetzelfde uur keerde verscheidene nachten achtereen, dezelfde serie seintjes terug. Bij een onderzoek bleek, dat geen enkel station omstreeks die tijd gewerkt had. Dus bleef er niets anders over, zei men, dan aan te nemen dat de seintjes van Mars afkomstig waren. En dàt deed men graag!

Er waren nog meer verschijnselen, die op de activiteit van de Marswezens schenen te wijzen. Zoo nam men, eveneens omstreeks 1900, op een gebied van de planeet, dat nog maar even tevoren de schaduw ingedraaid was, lichtende stippen waar. Natuurlijk poogden, zei de pers, de Marsbewoners met ons in contact te komen. En het publiek kon het dan ook moeilijk aannemen, dat de waargenomen lichtpunten geen seinen van levende wezens, doch wolken bleken te zijn, die zoo hoog hadden gehangen, dat zij nog door de zon beschenen werden toen de woestenijen er on-

der reeds in het avondduister gehuld was.

Langen tijd hebben deze denkbeelden den mensch vervuld en het is nog niet zoo heel lang geleden, dat men uit de dagbladen kon vernemen, dat er sterke radioseinen waren uitgezonden in de hoop er een antwoord van Mars op terug te krijgen.

En tòch hebben de sterrenkundigen verklaard dat Mars onbewoonbaar geacht moet worden. Waarom? Wel, allereerst bleek, dat de kanalen alleen gezien konden worden door de kleinere kijkers. Met de nieuwe, grootere telescopen losten ze op tot vlekjes, die niets bijzonders beteekenen. Het was dus niet meer noodig om gravende menschen op Mars te veronderstellen. Maar verder bleek, dat temperatuur, druk en samenstelling van de lucht zoodanig waren, dat hoogere organismen, zooals wij ze kennen, onmogelijk zouden kunnen bestaan. Voor een enkele lage plant, een bacterie bijv., zou misschien nog wel een bestaansmogelijkheid zijn. Doch dan kan men moeilijk meer zeggen, dat de planeet *bewoond* wordt. De verhalen over Mars-menschen, die groote kanalen aanleggen en overvallen doen op andere hemellichamen zijn dus niet ten onrechte geplaatst op de plank, waar ze thuis hooren, de plank voor de gefantaseerde wetenschap.

JAN I. S. ZONNEVELD

---

*) Men weet, dat de planeet Mars op 27 Juli j.l. zoo dichtbij de aarde stond als sinds 1924 niet het geval geweest is. De afstand bedroeg „slechts" 58 millioen k.m.

MEMORANDUM

Twee kerels zijn hem nagesprongen
maar voor ze bij hem waren was hij dood.
Hij werd de glorie van een slagersjongen:
„Ik trok hem op de wal, hij was zo zwaar als lood."

Twee dagen later werd hij al begraven
omdat de overheid lang staan verbood.
Dit zagen zij die niet verdronken waren
maar wisten voor een uur hun kansen evengroot.

NIEK VERHAAGEN

ALICE'S GROOTE LIEFDE

Snikkend lag Alice in een leunstoel en weigerde spijs en drank. U raadt het reeds: de liefde is in het spel.

Neen, de jongeman had haar niet trouweloos verlaten en had zich ook niet even trouweloos een tweede meisje aangeschaft — maar de moeilijkheid zat bij papa.

Die maakte bezwaren en hoeveel hij anders ook voor zijn charmante en soms veeleischende dochter over had (leuke hoedjes, japonnetjes naar het laatste Parijsche model en wat dies meer zij) — dit keer was hij onvermurwbaar.

Papa, die de goeiïge rondheid van de middelbare leeftijd had bereikt en in effecten deed, waar hij altijd nog al succes in had gehad, verdeelde zijn belangstelling in z'n vrijen tijd slechts over drie dingen: goede sigaren, kranten en andere lectuur en zijn dochter. Voor iets anders was er nauwelijks plaats en stellig kon geen jongeman in deze belangstellingssfeer worden opgenomen, die volgens het oordeel van mijnheer Golder niet de juiste man was, om de poorten van het levensgeluk voor zijn dochter Alice te ontsluiten.

Het is een oud probleem, dat wij hier aan de orde stellen. Een vraagstuk van veel woorden en stellig ook tranen.

Alice kon met geen mogelijkheid zien, wat er aan Ben Wanson ontbrak. Hij was knap, hij lachte leuk, hij was trouw, hij deed zijn best op de wereld om vooruit te komen en maakte op een architectenbureau reeds vrij goede vorderingen. Hij was verder zeer correct in zijn optreden, kleedde zich elegant — kortom, hij was iemand, waarmede je voor den dag kon komen. Behalve bij papa dan altijd.

Die vond nota bene, dat hij een meelgezicht had, dat het geen flinke kerel was, dat het echt zoo iemand was, waar je last mee kreeg vroeg of laat en dat hij tegen het leven niet opgewassen was — laat staan, dat hij Alice de hand boven het hoofd zou kunnen houden.

„Ik houd niet van dat type en je zoekt maar wat anders op en je krijgt hem niet, omdat ik het niet wil," aldus pa, steeds weer opnieuw.

Alice's moeder trachtte te troosten en deed alle mogelijke moeite, om de minder rooskleurige visie van haar man op den begeerden levensgezel te doen omslaan... maar de heer Golder bleek in deze kwestie zoo hard als staal.

Waarmede de huiselijke sfeer in de kleine villa met het roode dak en het vriendelijke tuintje aan den rand der stad, ernstig bedreigd werd.

Tegen acht uur 's avonds zag men trouwens een jongeman langs dat vriendelijke tuintje sluipen: het type, waar je last mee kreeg, de uitverkorene van Alice.

Natuurlijk hoefde hij niet bijster lang te sluipen, want al spoedig kwam Alice naar buiten en bungelde aan zijn arm den avond in. Dan spraken zij beiden met ernstige stem over papa, die in hun verbeelding tot een boosaardig monster werd, dat de teere idylle van hun geluk wreed uiteen dreigde te scheuren.

Maar er zou en moest wat op gevonden worden.

Voorloopig vond het tweetal nog niets. In elk geval waren zij ervan overtuigd, dat woorden niets meer konden uitrichten en men nu met daden moest komen. Een persoonlijk bezoek van Ben was ook niet de aangewezen weg. Want als pa nijdig werd, dan was het finaal uit met zijn goeiïge rondheid en moest men met hem oppassen. Er dienden dus geheel andere wegen bewandeld te worden.

Het tweetal hield iederen avond opnieuw krijgsraad. Zij bespraken dit, zij bespraken dat. Totdat op een moment in Ben's brein een merkwaardig plan ontsproot, waardoor hij zou bewijzen, dat hij wel een flinke vent was. Een kerel, die wat durfde. Voor pa's oogen zou hij namelijk zoo maar, alsof het niets was, een inbreker neerslaan. Zooiets presteert „een meelgezicht" niet. Het mocht gerust een pootige vent zijn, die door zijn lichaamsafmetingen bijzonder respect afdwong. Natuurlijk diende een en ander met den man van tevoren afgesproken te worden — dat kon nu eenmaal niet anders. Bovendien dient men met pootige lieden zeer voorzichtig te zijn.

Ben dacht aan Jack Han, die hem voor dit experiment wel de geschikte persoon leek. Hiervoor bestonden verschillende redenen: hij was min of meer bevriend met Jack, ten tweede was deze nogal flink en wat onverschillig en hield van een avontuur en ten derde ging hij permanent ge-

bukt onder geldgebrek: voor een flinke fooi zou hij wel iets voor de comedie voelen.

Jack Han was een oude schoolvriend, die door zijn overgroote belangstelling voor zwemmen, boksen en motoren steeds met rapportcijfers thuis kwam, die zich nogal in lagere regionen bevonden. Toen hij later een baan kreeg bij een bankinstelling ging het daar ook niet al te best en stond hij spoedig weer op de straatklinkers. Zijn ouders hadden menige slapelooze nacht om hem — hij sliep er zelf echter niet minder om. Ten einde zijn dadendrang te prikkelen, werd Jack's zakgeld hoe langer hoe meer besnoeid en tenslotte hield de milde stroom geheel op.

Ben wist dit alles heel goed. En dus zou Jack zijn inbreker zijn, die hij à raison van tien of meer guldens met zijn magere vuist zou vellen als een eik. Vlak voor de oogen van pa, die dan zijn dochter wel prijs zou geven.

Alice vond het plan niet slecht, maar er bestonden tal van bedenkingen. In elk geval mocht Ben het niet met zijn vuist doen: dan zou het geval er te onwaarschijnlijk uitzien... hiervoor moest een zwaar voorwerp gebruikt worden.

Ben opperde, dat Jack hiertegen misschien bezwaren zou maken, want klappen met zware voorwerpen zijn soms minder aangenaam. Maar Alice vond, dat hier best een mouw aan te passen was. Maar dit was nog niet de grootste moeilijkheid: het hoofdprobleem draaide om de vragen, hoe Jack op de geschikte manier binnen moest komen, hoe Ben's aanwezigheid gemotiveerd moest worden, hoe men pa op de geschikte manier er bij kreeg zonder zelf den inbreker aan te vliegen en hoe tenslotte de aftocht van den neergeslagen Jack gedekt moest worden.

U ziet: het was verre van eenvoudig. Over één punt hoefde men zich ondertusschen niet bijzonder ongerust te maken: pa zou den inbreker vermoedelijk weinig doen, omdat hij ook nogal een vriend was van persoonlijke veiligheid. Politie mocht er verder in geen geval aan te pas komen, want dat zou Jack Han niet bijster appreciëeren en daarom moest de draad van de telefoon van tevoren doorgesneden worden.

Zelden had Alice zooveel rimpels in Ben's voorhoofd gezien, dan toen hij over deze aangelegenheid sprak. De bezwaren waren namelijk legio en schenen totaal onoverwinlijk. Dat men tenslotte toch een oplossing vond, die het aspect bood, in de practijk wel te zullen voldoen, was te wijten aan Jack Han, die — wanneer het om geld ging — soms heel scherpzinnig kon worden. En men besloot, met zijn plan in zee te gaan, ten einde pa in de gelegenheid te stellen, zich ervan te overtuigen, dat zijn aanstaande schoonzoon veel weg had van een held en geenszins op één lijn gesteld mocht worden met menschen van geringere afmetingen wat hun moed betreft.

De groote avond kwam. Het regende een beetje en de villa was onder den sterk bewolkten hemel nauwelijks zichtbaar. Beter had Jack Han voor wie er 25 guldens op het spel stonden (dat beteekende een paar nieuwe bokshandschoenen, een pingpong-spel en nog wat) het zich geenszins kunnen wenschen. Tegen tien uur zou Alice het raam van de gelijkvloers gelegen logeerkamer openen, zoodat hij maar zoo naar binnen hoefde te stappen. Eenvoudiger kon het niet. Hij moest zich daar in een muurkast verbergen en zich heel rustig houden. Wanneer pa en ma zich tegen elven naar ruste begaven — zij maakten het volgens vaste regel nooit laat — kon het spel beginnen.

Het zou voor Jack een heele toer worden om zich een uur lang muisstil te houden — dat was namelijk niet zijn sterkste zijde.

Om kort te gaan: de inleidende acte liep op rolletjes. Jack werd naar de plaats van bestemming gebracht, zonder dat iemand buiten Alice hiervan getuige was. Hierna ging Alice naar buiten om in gezelschap van Ben te spionneeren, wanneer de lichten boven in de slaapkamer aangingen of beter: wanneer deze weer uitgingen. Pa en ma hadden dan koers gezet naar Morpheus...

Het tweetal stond in de schaduw van een ouden eikeboom en wachtte geduldig. Ben repeteerde met het stuk hout, dat hij in zijn binnenzak meegebracht had, nog eens „den beslissenden slag" en Alice fluisterde, dat zij een beetje zenuwachtig was. Traag kroop de tijd voorbij. Eindelijk klonken van de torenklok in de verte elf slagen. Toen klaagde ook Ben over zijn zenuwen.

De lichten waren beneden uitgegaan, bo-

ven aan en toen weer uit. Het was tijd om het scherm open te halen voor het eerste bedrijf...

Alice nam den huissleutel en ging naar binnen. Ben wachtte buiten, het stuk hout in de klamme hand, totdat er hard om hulp geschreeuwd zou worden en hij handelend mocht optreden.

Op haar teenen sloop de dochter des huizes naar de logeerkamer.

„Kom," fluisterde zij en Jack met een zwart masker voor oogen, liet zich dit geen twee keer zeggen. Toen hij de kastdeur opende, warrelde een dikke rookvlaag achter hem aan: kennelijk had hij in zijn gedwongen verblijf geen afstand kunnen doen van een sigaret. Het tweetal trok naar de voorkamer, waar Alice meehielp, gauw enkele kasten te openen en allerlei voorwerpen op den grond te zetten (hieronder ook twee prachtige zilveren vazen, die het echtpaar Golder bij hun 25-jarig huwelijksfeest van familieleden ten geschenke hadden gekregen).

Zoo was de juiste inbrekerssfeer verkregen. Wie den robust gebouwden jongeling met gemaskerd gelaat tusschen de chaotisch verspreide voorwerpen zag staan, zou zeer moeilijk op de gedachte komen, dat het niet heelemaal „echt" was...

Alice overtuigde zich er hierna nog eens van, of de telefoondraad wel goed doorgesneden was en liet toen een gil hooren, die zelfs Jack even deed huiveren..."

„Hulp, hulp," schreeuwde zij vervolgens, „Ben, Ben... oh, mijn Ben... kom dan toch..."

Als onmiddellijke reactie ontstond boven op de slaapkamer een hevig gestommel: pa sprong natuurlijk in hooge mate overstuur uit zijn bed.

„Schreeuw niet zoo hard... je schreeuwt de politie ook wakker," waarschuwde de inbreker dringend.

„Ben... jongen, Ben... kom dan toch..."

Het toeval wilde, dat Ben juist zijn transpireerend rood gezicht om de voordeur stak, toen pa, niet minder rood op zijn kameelharen pantoffels en in zijn knalgroene pyama met witte spikkeltjes de trap af kwam dalen...

De twee keken elkaar even aan en hierna gevoelde Ben lust, zich voorgoed terug te trekken. Het eene been iets omhoog geheven, bleef pa verrast op de trap staan en wel zoo onbeweeglijk, dat hij veel weg had van een mislukt standbeeld.

„Zwijg," bulderde een mannenstem uit de voorkamer, „schreeuw niet langer..."

Op dit moment kwam Alice, eveneens rood als een kreeft, uit bedoeld vertrek schieten, negeerde de aanwezigheid van haar vader halverwege de trap geheel en al en jubelde met overslaande stem: „Oh... Ben, goed dat je er nog bent... er is een inbreker..."

„Als zich nog eens een keer zooiets voordoet, roep dan in het vervolg mij," snauwde pa, „en niet die... die..."

Hij sprak niet verder, maar kwam letterlijk het laatste stuk van de trap afrazen. Hierna voltrok zich het drama, zooals men het zich niet beter had kunnen wenschen, tenminste wat het eerste gedeelte aangaat.

De inbreker vloog namelijk als een pijl uit een boog uit de kamer en schoot naar de voordeur. Begrijpelijkerwijze hield hij zuiver op Ben aan. En deze nam het stuk hout nog wat vaster...

Enfin, hoe het kwam, begreep Ben zelf ook niet precies — misschien had hij zich teveel opgewonden. In elk geval sloeg hij veel te hard. En daar nam de inbreker geen genoegen mee. Hij weigerde dan ook, op de voorgeschreven wijze te vallen, stormde onder het brullen van iets onvriendelijks, waarvoor men ons het recht van publicatie heeft onthouden, op Ben af ...en...

Het vervolg is duidelijk: de man, die viel, was Ben...

De inbreker sprong over hem heen en vluchtte door de nog open staande voordeur. Pa wilde hem op zijn kameelharen pantoffels als een hazenwindhond achterna. Maar Alice viel jammerend in zijn armen, hem smeekend, eerst voor haar Ben te zorgen...

Toen greep pa tevergeefs naar de telefoon. Weer deed hij vervolgens een uitvalspoging, ten einde te trachten, de straat te bereiken, doch Alice sloot energiek de voordeur. Het belangrijkste was hiermede voorbij. Pa stond nog een heelen tijd te sputteren, doch dit bracht geen verandering...

Tenslotte was Ben zooverre hersteld, dat hij het aandurfde weer op beide beenen te gaan staan. Hij had een groote buil op zijn hoofd en zag wat bleek, maar voor de rest was hij er vrij goed afgekomen...

Zwaar op pa's schouder steunend (een klein beetje overdrijven kon geen kwaad)

trok Ben naar de huiskamer. Daar mocht Ben zich op een divan vlijen en kwam Alice met echt-gemeende tranen bij hem zitten. Zij vond, dat Jack zich verre als vriend had gedragen...

Na alle opwinding kreeg ook in pa een gevoel van verteedering de overhand. Hij verzocht om zijn besten cognac en twee glazen...

„Weet je," zei hij tegen Ben, „ik had zoo gaarne gewild, dat mijn dochter een flinken vent tot man kreeg. Ik heb nu duidelijk gelegenheid gehad, te zien, dat jij dat niet bent. Je sloeg met dat stuk hout namelijk veel te zacht naar mijn opvatting. Het kwam wel aan, daar niet van — maar het was toch verre van voldoende. Voor de rest liet je je als een veertje in de hoek gooien... dat was niets. Maar het heeft een andere reden, waarom je nu een glas cognac met mij mag drinken.

Ik wist wel, dat mijn dochter eenigszins op je gesteld was, maar ik heb haar liefde toch nooit heelemaal au serieux genomen...

Maar als een vrouw in nood om een zwakken man roept, terwijl zij weet, dat een sterke vader onmiddellijk in haar nabijheid is... zie je, dan moet het toch wel heel erg met haar wezen... en op Alice's groote liefde zullen wij nu samen drinken..."

JAAP STIGTER

BEZINNING

De zoon is de vader niet. Ja, de oude Peer Bogaerd kon hard zijn, daar viel niet mee te spotten... Hoe had hij ook anders zulk een zaak kunnen opbouwen? En dat van den vloer af. Maar de zoon... Hard als zijn vader, maar niet zoo betrouwbaar. In Huib Bogaerd schuilt het element van verrassing. Hij is niet de man van de groote lijn, doch varieerend van inzicht, die steeds weer nieuwe ideeën uitbrengt en volvoert met het jeugdig enthousiasme van zijn jaren. Neen, drommels! geen slecht zakenman, maar... Hij maakt van de zaak een afgod deze Bogaerd.

De grijsgeworden personeel-chef Beer betreurt het verscheiden van zijn ouden patroon in meer dan één opzicht. De nieuwe ideeën van den jongen patroon, hij leerde ze duchten en terecht. Waren niet reeds vele oud gedienden door jonge krachten vervangen? Vooral in de buitendienst was een ware opruiming gehouden.

Een grossierderij in auto-onderdeelen en fournituren is geen kruidenierswinkel, maar moet met den tijd mee. Ja... wat kan je daar tegen in brengen. Maar... kerels die hun beste jaren aan de zaak gegeven hebben zoo maar van zich afschuiven... Dat zou de oude Peer Bogaerd zeker nooit gedaan hebben.

En Peer Bogaerd was een Christen, en soms, soms is hij die zich zoo noemt, die eerenaam ook waard.

Huib Bogaerd lacht stiekum om den ouden Beer, die er daar nu zoo afgezakt bij staat. Neen, Beer zal hij nooit ontslaan. Die is niet van de zaak te scheiden. De grijze puntbaard en de pandjesjas zijn te populair, zoo zeer met de zaak saamgegroeid, dat het moeilijk is hen afzonderlijk voor te stellen. Beer is ook betrouwbaar en ouderwetsch accuraat, dus zeer bruikbaar. Maar dat de oude man zich zijn eigen waarde niet meer bewust is, dat ergert Bogaerd. Waarom staat hij daar nou... ja als verwachtte hij een... zweepslag. Zoo ineengedrongen en met een pijnlijk gezicht. Oude menschen zijn eigenlijk als kinderen, ze weten hun gevoelens niet meer te verbergen.

Hinderen die gevoelens je soms Huib Bogaerd?

Een afgebeten, droge lach... Een zakenman moet geen kwezel zijn. Misschien later, wanneer hij zoo oud is als Beer. Maar nu... Wat kan hem juffrouw Doorman schelen. Hij heeft genoeg van haar postzegel en haar harkerig onderdanig gedoe.

Hij verschikt wat papieren op het bureau voor zich. Verdraaid! is het zoo moeilijk te zeggen wat hij in de mond heeft? Is hìj hier de baas, of niet!? „Ik kan juffrouw Doorman niet langer gebruiken Beer." Hij zegt het iets te hard en te schel. „Lang heb ik het aangezien, me geschikt, maar nu is het genoeg. Doorman is veel te langzaam en naar haar geringe prestatie veel te duur. Niet dat ik tegen een behoorlijk salaris ben, maar ik moet waar voor mijn geld. Ik ben haar gesukkel meer dan zat. En het zal de dame heusch geen verrassing zijn Beer."

De personeel-chef heeft zich niet bewogen. Maar in zijn afgewende oogen is drift. Zoo'n snotneus! Neen, denkt hij bitter, het zal Doorman geen verrassing zijn. Het mensch verkeert al maanden in het stadia van stuk-gevreten zenuwen. Te lang reeds werd haar de ramp voorgehouden, dat ze nu nog behoorlijk haar werk kàn doen. Het maakt haar links en nog onhandiger. Maar Beer durft het niet te noemen, want Huib Bogaerd is zijn patroon en een driftkop.

Toch durft hij protesteeren.

„Zou u dat wel doen mijnheer? Het maakt op het overige personeel vast geen gunstigen indruk. Ze zijn allen zonder uitzondering op juffrouw Doorman gesteld. En mijnheer, u zult toch ook weten, wat een slechte geest onder de menschen beteekent. Daar lijdt het werk schade door."

Haastig gejaagd kwamen zijn woorden. Er is een glimp van hoop op het oude gezicht. Deze redenering kan Bogaerd niet onverschillig zijn. Neen, dat heeft hij knap verzonnen. En wanneer hij Doorman nu maar gerust mag stellen, dan zal de vrouw ook minder zenuwachtig werken.

„Ik beslis hier," zegt Bogaerd koud. Er is een koppige, donkere trek op het jonge gezicht. En dan weet Beer, dat hij een stomme fout heeft gemaakt. Hij heeft de boel verknoeid, voorgoed! Dat maakt hem klein en neerslachtig.

„Maar natuurlijk: u beslist... Ik zal het Doorman aanzeggen."

De grijze puntbaard beeft direct aan de

borst gedrukt. Deze Bogaerd heeft zijn raad niet noodig, nooit! Hij heeft hier tegenwoordig het baantje van oppasser en uitsmijter.

„Dan zullen we het hierbij laten." Het is een verborgen dreigement, maar de jonge man durft Beer toch niet aanzien. „U wilt dan ook wel zorgen voor de advertentie. Een steno-typiste — geen secretaresse meer, ze verbeelden zich dan te veel... verlangd salaris, leeftijd niet boven de twintig... Enfin, u weet natuurlijk... Wacht, eh... brieven met foto, vergeet u dit vooral niet. En dan, ik behandel deze affaire zelf, Beer."

Uitdagend ziet hij den ouden man aan. Maar hij moet de oogen neerslaan. „Een aardige verschijning heeft veel voor, en natuurlijk vlotte manieren," legt hij dan onhandig uit. „Doorman is te stijf en te harkerig wanneer ze mijn zakenrelaties ontvangt. Dit is een niet te onderschatten phisiologisch nadeel, Beer."

Maar Beer betuigt zijn instemming niet. Doorman is dus te leelijk, denkt hij toornig. Maar hij zegt enkel met verborgen sarcasme: „U beslist, mijnheer."

Bogaerd heeft zijn stijve buiging niet gezien. Hij durft ook niet te lachen naar den boozen rug, die nu nog achter de matglazen deur schemert. Minachting is een kwade, rumoerige spijze.

Bogaerd is aan zijn eerste oprisping toe.

Marina en Huib zijn zoowat zes jaar getrouwd. Op een stemmigen Mei-morgen zijn ze met open oogen het huwelijk ingegaan. Misschien was Huib wel wat te practisch naar Marina's gevoelen, maar toch, ze waren gelukkig de eerste jaren. Huib was attent, wat men noemt een voorkomend echtgenoot en Marina, zij schonk hem twee kinderen: de nu vijfjarige Loeki en den een jaar jongeren Karel. Er was een gezonde harmonie en het leek naar buiten wel solide. En toch... toch keek de oude moeder Bogaerd toen al met bezorgde oogen.

Peer Bogaerd, stoer van maaksel, had niet de fijne intuïtie van zijn vrouw. Hij lachte om haar zorg. Marina is een verstandig ding, was zijn meening. Maar van Huib heeft hij eens gezegd: — en wel op zijn ruige manier — Huib is de eenige luxe die ik me ooit veroorloofde. En ik heb er dubbel en dwars spijt van. De jongen had eelt op z'n pooten moeten hebben.

Waarschijnlijk bedoelde de oude Peer, dat het werk Huib en niet Huib het werk had moeten kennen.

Toen had de moeder haar zoon verdedigd, zooals alleen een moeder dit mag doen... tegen beter weten in.

Peer Bogaerd is gestorven op Kareltjes eersten verjaardag. Het was een verrassing gelijk van een stoeren eik, die op een kwaden morgen met zijn kruin in de struiken verward ligt. En wat dit beteekende voor zijn al jaren aan beide beenen verlamde vrouw... God alleen weet hoe ze haar smart, gekluisterd aan stoel en plaats gedragen heeft. Want zoo moet men zich moeder Bogaerd voorstellen: een wrak, maar met wijze, stille oogen. Dit is de waarheid: dat geen klacht nog van haar lippen kwam.

De jonge menschen wonen nu in het ouderlijk huis en Marina verzorgt haar schoonmoeder met veel liefde. Marina's leven is dienen en zoo zijn er dus twee merkwaardige vrouwen tezamen. Zoo is Gods genade, dat Hij Huib deze uitzondering schonk.

Men kan niet zeggen, dat Huib zijn moeder verwaarloost. Hij vermijdt haar. Hij handelt en wandelt niet in de wegen van Peer Bogaerd, daardoor is het, dat hij de vorschende oogen van de oude vrouw kwalijk verdraagt. Huib meet met een andere maat dan die der liefde en Marina moet ervaren, dat het lijvelijk, geen geestelijk contact meer is. Dit is wat Moeder Bogaerd vreesde: Huib heeft God verlaten. Men kan geen twee werelden dienen, staat geschreven. Men kan ook geen twee werelden begeeren. Het is Huibs dwaasheid, dat hij denkt wetten te breken en toch beiden te bezitten.. Nu verwijt hij Marina: dat zij hem teleurstelde... Ik ben met zooveel begrip tot jou gekomen? zegt zijn mond, maar je hebt niet willen verstaan. En vandaar dan onze verwijdering.

De dappere Marina, die moeder is van twee kinderen, vroeg welke verwijdering hij bedoelde. Toen heeft Huib zich gevoeld als een kwajongen, één op heeterdaad betrapt. Maar zijn humeur werd er niet beter op.

Hij zal weer veranderen, bidden de beide vrouwen. Wanneer hij is uitgeraasd en als een verdoold schaap om ruste blaat. God zal hem vinden... Het geloof maakt Marina sterk. Ze is nog altijd jong en heeft

een lach om haar mond.

Huib wil haar begeerenswaardig zien. Dat is ze soms, wanneer ze lacht en uitdagend doet. Maar haar stille wezen bewondert hij niet. Leven moet hem een adembenemend gebeuren zijn. Welnu, de adem zal hem benomen worden.

Marina neuriet in de keuken. Waarom niet? Er is zooveel reden tot vreugd. Aan het eind van den tuin staat de oude pereboom in zonnegloed. Het groen is nog jong en de zon staat groot en rood in de verte. De rose brand is een wonderspel van kleur, de stemming saam van zoeten vrede. En Loeki speelt met haar poppen voor de open serre-deuren. Waar Kareltje de rakker zich op bezint, dat is een vraag die altijd weer verrast. Dadelijk moeten de kleuters weer naar bed. De verkleedpartij is haar een weelde. Ze bewondert haar kinderen dan als engeltjes, met een hart dat soms pijn kan doen van liefde.

Huib leest de krant. Hij ziet niets van dit moois denkt ze spijtig... Maar dan lacht ze weer, want Kareltje die heeft zijn mollige knuistjes in de te kleine broekzakken gepropt en kijkt nu o zoo ernstig naar Loeki. Er speelt een kleine krul over zijn voorhoofd... Haar lief kereltje.

Dan is ze weer midden in de huishoudelijke bezigheid, beslommeringen. De aardappels koken en ze heeft juist moeders soep klaar om naar boven te brengen. Het één nog het ander kan wachten. Ze trekt een komisch benauwd gezicht. Een huisvrouw in nood.

„Huib!?"

Zijn hoofd komt gefronst vanachter de krant vandaan.

„Ach Huib, breng jij moeder de soep even; ik kan niet bij de aardappels vandaan en ik durf het Loeki niet laten doen."

Bruusk komt hij overeind. Hij is heel niet bereidwillig en vindt het meer dan een vervelend karwei.

„Waarom hou je de meid ook niet langer," verwijt hij haar norsch.

Haar verbaasde oogen beschuldigen hem: „Je zei vroeger, dat er niet altijd een dienstbode moest zijn om het huiselijk leven te verknoeien. Ik was het met je eens en ben nog niet van meening veranderd."

„Kijk niet zoo zuur," valt hij geërgerd uit.

Het is om de klank van zijn stem, dat Loeki een angstig gezichtje trekt. Het kleine ding kijkt met bedroefde oogen. „Papa stout," vinnigt de vroegwijze Kareltje.

„Huib...," smeekt Marina, want ze vreesd een driftbui. Ze legt haar handen op zijn schouders en lacht naar Kareltje. „Papa is heelemaal niet stout. Kijk maar." En dan zoent ze Huib op de wang. Maar haar lippen die de kus geven, beven.

Zoo verdwaasd is Huib niet of hij verstaat het offer en leest de pijn in haar oogen.

„Loeki's gezicht verheldert. „Papa niet stout," zegt ze opgewekt. Kareltje aarzelt. Maar dan danst er in den tuin een vlinder en hij holt met zijn korte beentjes de serre door. „Een beest... mammie een beest."

„Een vlinder," verbetert Loeki trots.

De groote menschen zien elkaar aan.

„Ik dank je," zegt Marina zacht.

„Waarom..." Het is zijn half ingeslikte verbazing. Maar zwijgend gaat hij naar de keuken en vat het dienblad aan. „Je hebt zout vergeten," zegt hij dan, nog wrevelig van gekrenkte trots.

Marina, gehuld in waterdamp die razend opstuift, glimlacht. Nog net een kleine jongen, denkt ze. Maar het is wel een beetje bedroevend.

Nog net een kleine jongen...

Huib is razend van woede. Hij zal personeel ontslaan wanneer *hij* wil. En Beer vliegt er ook uit. Hij zal niet dulden dat er achter zijn rug gekonkeld wordt. Niet moeder, maar *hij* is eigenaar van de zaak. En *hij* alleen heeft te beslissen. Ja, hij zal zich laten koeieneeren omdat z'n moeder nou toevallig verlamde beenen heeft. Wanneer ze denken daarop te speculeeren dan hebben ze het glad mis.

„Vindt u het mooi dat Beer de verklikker speelt," zegt hij schel. „De vent moest zich schamen. 't Is zot...... te zot om over te praten. Denkt u nou heusch, dat ik me tegenover het geheele personeel blameeren ga en Doormans ontslag intrek?" Hij slaat met zijn vuist op de tafel. „Laat er eens hier één komen die zegt, dat ik de zaak slecht beheer. Want dat beweert die femelaar natuurlijk. Nou... de boeken zullen het uitwijzen. Laten de boeken dan maar bewijzen dat ik een suffert ben..."

Zijn moeder zit stil naar hem te kijken.

Haar mond is strak, maar in haar oogen is een lach. Dan doet de jongen haar pijn. Hij zegt dat hij zijn moeder niet noodig heeft, best op de eigen beenen kan staan. En dan voelt de vrouw zich echt een nutteloos, overbodig ding.

Ze gebaart met haar handen en dit stremt zijn woordenvloed.

„Ik deed Beer hier komen en dwong hem te spreken," zegt ze rustig. Even verliest haar stem de gelijkmatige kalmte. „Jij oordeelde het niet noodig mij te kennen in wat de zaak betrof. Maar jongen, het ontstelde me zooveel kwaad te vernemen! Je hebt eenvoudig gehandeld als een barbaar."

„Kwaad... barbaar!" Huibs praten is schreeuwen. „En dat zegt u! mijn moeder..."

„Dit is leelijk gezegd," onderbreekt ze hem rustig. „Je doet een beroep op datgene wat je zelf verwerpt. Je verwerpt de liefde en daarmee God. Je kunt niet in schijn God dienen Huib en ruw zijn wetten van naastenliefde breken..."

„Het is me nog al een mooie wereld," schampert de jongen. „En daar praat u me van naastenliefde. Afgezaagd moeder. Niemand gelooft meer aan dat smoesje."

De doorzichtig witte handen ballen zich tot vuisten en er is een flonkering van drift in de oude oogen. Maar ze bezint zich en het gelaat ontspant.

„Jij jonge dwaas..."

De waarheid van die woorden ontstelt Huib Bogaerd. Maar dubbel heftig pareert hij: „U kunt het niet weerleggen hè en daarom dan dwaas natuurlijk."

Het blijft even stil.

De oude vrouw komt op het jongste dispuut niet terug.

„Ik heb Beer opdracht gegeven de menschen die jij ontslagen hebt en waarvan er enkelen in kommervolle omstandigheden verkeeren, zoo noodig afdoende te helpen. Het zou de wil van je vader zijn Huib. En meer nog dan je vaders wil is het Gods wil. Neen, je behoeft juffrouw Doorman niet weer in dienst te nemen. Het arme schepsel is te zenuwachtig. We zullen een rustiger werkkring voor haar zoeken. Iets wat meer met haar aanleg overeenstemt. Dit is wat ik je te zeggen had Huib. En voor het overige... Neen, je moet het zelf vinden."

Ze heft haar gelaat naar hem op, dat schijnt onbewogen en rustig, maar weerszijden is een vochtig spoor. „Ga nu naar de zaak, m'n jongen; het is meer dan tijd. Wellicht heb ik je te lang opgehouden."

Huib vat de uitgeteerde hand die hem toegestoken wordt. De schampere woorden die voor zijn lippen drongen, zijn daar gestorven.

Marina, die zooals men dat een kind doet, zijn drift betoomt en zijn moeder die hem geduldig een hand toesteekt.

Huib zegt op een morgen, dat hij geen tijd zal hebben die affaire van de nieuwe secretaresse te behandelen. Of Beer zich daarmee maar belasten wil. Beers verbazing doet hem pijn, want Bogaerd is een mensch geworden.

Hij is alleen met den druk van twee lippen op zijn wang en een magere uitgeteerde hand in de zijne. Per slot is het nog een weldaad, dat hij zichzelf verachten kan. Tenminste, dat moet wel zoo zijn, want hij heeft nimmer geweten dat een muur meer dan een muur is en je eigen handen maar vreemde, zonderlinge dingen.

Het is een warwinkel in zijn denken. Alleen de herinnering is scherp, pijnlijk scherp. Onzeker beweegt hij zich door de lokalen van het bedrijf. Hij durft er de menschen die daar werken nauw aanzien. En waar is dit alles begonnen? Om twee lippen en een hand? Een appel valt van den boom wanneer hij rijp is. En God verbeidt zijn tijd. Het is wel bijzonder dat je zoo met God in je gedachten kan rondloopen heel den dag. En waren het nu nog logische uitingen, was daar nu maar orde, doch het is enkel en alleen een stil noemen van Zijn naam. God, van Wien de straatsteenen zijn en de rails... en ook die groote electrische centrale is algebouwd uit Zijn materie. Ja, waarin ontmoet hij God niet? Waar was groei zonder Zijn Wil, verderf zonden Zijn bedoelen? Het ontstelt hem.

Zoo wordt hij gedwongen tot zijn eerste waarachtig gebed: God verlos mij van mezelf.

Hij is ook verwonderd dat de afstand tusschen hemel en aarde zoo gering is. Nog geen handbreedte van je verwijderd is God, ja soms lijkt Hij wel in je te zijn. Hij weet niet eens of zulk denken zonde heet. Er is echter niets wat een verwijt maakt...

Soms zit hij voor zijn bureau en dan is zijn grootste verbazing, dat hij te vergeefs

zoekt naar de reden van deze zoo plotselinge ommekeer. Hoe kan een mensch zoo totaal anders denken en gaan waardeeren, het wordt toch met alles verklaard door een oneenigheid, die hem de minste liet. Of... of heeft Christus hem op de wang gekust, heeft Die Zijn hand gegrepen?

Ja de Liefde, de Liefde die alles doorbrengt met haar balsum, en verzacht, en reinigt. Hij voelt heelemaal geen vreugd, enkel een knagend heimwee. Liefde doet pijn. Maar de pijn verdwijnt wanneer hij bidt en ook wanneer hij Marina's aanraking voelt.

En moeder Bogaerd? Zij mag Christus' woorden overdenken, daar waar Hij zegt: Vrouw, wat heb ik met u te doen.

God schonk aan dit menschelijk wrak veel wijsheid. Die wijsheid weet: het was een liefderijk vermaan.

Moeilijk is de weg tot elkander...:

Marina wil gewonnen worden, maar Huib gaat wankel tusschen willen en moeten. Hij heeft een instinctmatige afkeer van elken dwang en nimmer zal hij een smeekeling zijn. Dat moet Marina niet denken. Is ook geen rol voor een man. Het duiveltje afgunst steekt ook de kop op en er is een stille strijd om de kinderen. Hij verwent ze opdat ze hem aanhangen. Maar hier stuit hij op Marina's verzet. Je moet niet jezelf zien en mij zien, je moet ons al te saam zien, willen haar oogen hem duidelijk maken. Maar Huib tast nog in 't duister en weet niet van saamgeklonken zielen.

Het is juist nu, dat Marina wanhopen gaat. „We zoeken het eens te zijn," klaagt zij moeder Bogaerd haar nood. „Ik voel hoezeer hij het meent en toch... och we staan innerlijk noch zoo droevig ver van elkaar af."

Maar moeder Bogaerd heeft gezwegen. Hoe voelt de vrouw, dat zij eerst nu haar kind verliezen gaat? En wat kan een moeder kwalijk afstand doen. Haar hart stond stil toen Huib haar vroeg: Hoe kan ik Marina toch gelukkig maken? Ik ben zoo'n egoïst moeder. Maar toch heeft ze gezegd: Luister naar het kloppen van haar hart, want heeft Peer haar niet verteld, dat eerst dit hem alles openbaarde. Ik hoorde je hart voor mij kloppen, zei Peer, en toen was mijn manlijk egoïsme bevredigd.

Kleine Loeki lost het probleem op.

Ze zitten samen in de kerk, Marina en Huib met Loeki tusschen hen in. Loeki luistert al niet meer naar dien mijnheer in 't zwart met z'n grappige bef, maar ze zit goed zoo tusschen vader en moeder in. Ze kijkt ze om beurten aan, moeder met het ernstig gezicht en vader... net alsof hij pijn heeft. Hij trekt zijn mond zoo stijf. Zoo — ze doet het na — ja, nou is het net als of ze buikpijn heeft. Zou vader buikpijn hebben? Ze kijkt hem ernstig aan. Maar nu lacht vader en hij beduidt haar te luisteren. Even houdt ze het eerlijk vol, dan dwarrelt het kleine brein weer als een blad door de wijde lucht. Het is de sprookjeswereld van het kind. Het is een gelooven in het goede, een grondeloos vertrouwen en een eerlijk bewonderen, wat hun wereldje zoo wonderlijk rijk maakt. Loeki is met haar kleine stappers nog dicht bij de goede aarde en moet heel hoog naar den hemel opzien. Ze kan zonder vrees kijken naar al die buizen die muziek maken. Boven die buizen balanceeren engelen met trompetten. Het is haar al verschrikkelijk hoog en ver. Maar toch kijkt ze zonder vrees naar den hemel die daar zeker moet zijn, want moeder heeft haar verteld van de engeltjes. En trots op haar kennis weet ze: dat zijn engelen die daarboven.

Al het gedroom en het zoo stil moeten zitten versuft haar een beetje. Ze haakt haar armpje in moeders veilige arm en ook vader wordt zoo gegrepen. Maar ze kan haar kleine handjes niet weer bijelkaar brengen en dit is toch haar bedoelen. Marina ziet op haar bedrijvigheid neer en met een gedwongen glimlach schuift ze wat op. Nu kan Loeki haar vingertjes in elkaar strengelen en tevreden zit ze te soezen met roode oortjes.

Huib zit roerloos gevangen in den greep van zijn kind. De woorden van den predikant glijden langs hem heen, want hij luistert nu naar nog zinvoller taal. Het zijn zieleberoerende woorden die gesproken worden door twee saamgestrengelde kinderhanden. Huib voelt de strooming van zijn bloed. Diep ademen moet hij, maar voorzichtig, want hij durft zich niet te verroeren. Loeki reageert met een angstig kijken. Maar ook nu weer lacht vader, en het is een lach als een zonnestraal.

Gij mannen hebt uw vrouwen lief... En Huib Bogaerd gehoorzaamt. Men heeft enkel te gehoorzamen... Dit is dan het velen pijnend raadsel opgelost.

De dienst is over en dan wandelen ze naar huis. Kareltje staat op het raamkozijn in grootmoeders kamer naar hen te wuiven. Twee dorre handen houden hem vast. Het ontroert Huib, maar hij zoekt geen verklaring meer. Hij geeft zich over aan het Godsgeschenk: de liefde. Hoog tilt hij Loeki naar het venster op, maar gretig zoekt hij ook Marina's oogen. Ze zien elkaar aan... Hun bevende monden en hun honger... God is liefde, dat juicht door heel de wijde schepping.

Dan lacht Marina en er is muziek in haar lach.

Maar pijn is er in de glimlach van de oude vrouw daar voor het venster, want Huib haar zoon, hij is gebonden nu aan een and're vrouw.

L. MACOR

CREDO

Heer, het Geloof heeft nu een lichten lach
In mij gekregen: zal het steeds zóó blijven
Dat Gij het „Credo" in mijn ziel zult schrijven
Tot aan mijn laatsten dag?

Laat dan veel donker mij beklijven,
Want Gij, op Wien ik vast vertrouwen mag,
Schrijft voor élk uur en élken dag
En zult Uw Stift in mij ál dieper drijven!

Heer, het Geloof heeft nu een lichten lach . . .
Want onuitwischbaar staat gegrift
In mij de Letter van Uw Schrift,
Dat ieder uur en iedren dag
Als diamant mijn diepsten drift
Bestralen mag!

PIET VAN OOYEN

MINA'S LATE LIEFDE

Een Februari-zon zinkt naar de aarde. De lucht is nog fel blauw.

Het kon zomer zijn, denkt Mina. De mussen zitten te rumoeren in het klimop aan haar oude huis. Zij hoort het in haar kleine kamer en schudt glimlachend haar mager hoofd.

— Die mussen zijn net als de mensen, mompelt ze. Altijd maar krakelen. En waarom ?

Mina heeft de middag breiende voor het venster doorgebracht. Nu liggen haar bloedloze handen werkloos op de grove, wollen sok. Mina peinst. Dat doet zij gaarne ; als de middag snel vordert naar de avond, peinzen op haar leven. Het is eenzaam voorbijgegaan, haar leven. Geen grote vreugden ondervond zij, geen mateloos schrijnend verdriet is ooit in haar geweest. Mina is langzaam oud geworden. Veertig jaar is zij nu. Een onzegbaar leeg leven is haar deel geweest.

Op school was zij bang en speelde nooit met de luide kinderen. Een schriel meiske is zij wel bijna altijd geweest.

Mina heeft nooit een vader gekend en dat was een verdriet in haar jeugd.

Moeder was werkster op de Borg. Anders heeft Mina moeder nooit gekend. Men zegt dat er vroeger een Duitse koetsier op de Borg heeft gewerkt. Een schoft. Hij zou Mina's vader zijn — waarom niet — Moeder was dus niet getrouwd en de duistere toespelingen op haar afkomst maakten Mina vroeg-wijs en schuw.

Wie beseft de angst van een kind voor een mysterie ?

Later heeft Mina samen met moeder op de Borg gewerkt. Toen is moeder gestorven en een jaar later stierf ook de Vrouwe van de Borg. Mina kreeg een lijfrente. Zij huurde een huisje aan de rand van het dorp.

Nu woont zij hier reeds acht jaar. Een verdwaalde hond bemoedert ze en heeft verder weinig conversatie.

— Ik zal de lamp maar eens aan steken, zegt ze tegen Kees, de hond. Hij komt nu toch niet meer voorbij.

Eerst sluit ze de blinden. In de donkerte overvalt haar een plotse onvoldaanheid.

— Je bent gek, zegt ze dan kribbig tegen zichzelf en zoekt naar lucifers. Het gele vlammetje bestrijkt grillig haar weggetrokken mond en de te forse neus. De milde schijn van een petroleumlamp komt in de kamer. In de hoeken blijft de schemer huizen.

Mina zet zich weerom in de rieten stoel. Kees komt bij haar en legt zijn grote kop op haar schoot. Werktuiglijk strelen haar handen. Als ze de dankbare ogen van de hond ziet, duwt ze hem weg. Kees gaat langzaam naar zijn mand bij de kachel. Vandaar ziet hij haar verwijtend aan. Mina merkt het niet. Zij vecht. Vecht tegen het weer opkomende gevoel van onvoldaanheid, van grenzeloze verlatenheid.

— Here, God ! kreunt ze en schrikt van haar eigen hees geluid. Ze herneemt haar breiwerk. De pennen tikken als razenden. Zo zijn ook haar gedachten. Als veel van de laatste weken de revue gepasseerd is, wordt het rustiger in haar. Maar de alleenheid blijft pijnen......

Vroeger dan gewoonlijk gaat zij naar de bedstede in de opkamer. Ze heeft vergeten koffie te zetten. Nu ze in bed ligt denkt ze daaraan en glimlacht. Ze zegt haar avond-gebed, maar kent de woorden niet die ze uit. Laat slaapt ze in. Dromen zijn in haar slaap. Wens-dromen.

Zal God barmhartig zijn ? Zal Hij de ongevuldheid uit dit dorrend leven wegnemen ?

De volgende morgen, bij het wakker worden, staat een vroege zon reeds wit in de kamer.

Heeft ze zo lang geslapen ? Mina is moe en zwaar. Ze zou diep, heel diep in het veren bed willen wegzinken. Nog dieper. Er is het hoog getjiep van een paar vinken in de populier voor haar huis. Langzaam recht ze zich en staat kort daarop in de kamer. In haar onderrok gaat ze water halen. Het ijs-koude pompwater doet haar rillend bijkomen.

— En nou is 't uit met dat gezeur ! Resoluut stapt ze naar de andere kamer en trekt de blinden open. De zon neemt gretig bezit van de dingen binnen. Het is of er iets feestelijks gaat gebeuren. De nikkelen theepot staat te blinken als zilver. De morgengroet van Kees is veel te luid in de kleine kamer.

Mina moppert goedig. Zij gaat terug naar haar kleren-stoel en laat drie rokken tot onder haar platte borst glijden. Twee kam-

men en haarspelden liggen op tafel te wachten. Mina neemt haar dunne haar in de ene hand en laat met de andere gemakkelijk en vlug de kam er doorglijden. Zij hecht de spelden en is klaar. Glad en stevig, als een gespannen grauwe doek, ligt het over haar hoofd. Nog verdrietig staan haar grijze ogen. Ogen die geschreid hebben. Maar als ze buiten komt is daar Gods vroege voorjaar. Stilstaan moet ze en alsmaar de klare lucht indrinken. Medicijn is het. Steeds weer zuigt ze haar longen vol. Ze geneest...

Och, het leven druipt van de vragen zonder antwoord. Een trage mistregen die naar omlaag droppelt. En wie kent het leven in zijn jeugd? Wie, de bloemen, de dieren en de mensen? Wie hoort de muziek van regens in een zuivere Mei-nacht? Wie verstaat der winden woorden? Een oud mens? Een oud, luisterend mens?

Misschien! Maar het leven is goed in een vroege zon. De hemel is één blauwe oneindigheid. Het leven is goed! Mina geneest.

Weer binnen doet ze vlug haar werk. Het water op de kachel begint te zingen. En hoor, Mina zingt ook! Haar laag, maar vol stemgeluid gaat als een zegening door de kamer. Wat doet het er toe, als het niet altijd even zuiver klinkt? Zij zingt. „Klein vogelijn op groene tak" en „Heer, ai, maak mij Uwe wegen". Het ene lied volgt op het andere. En groot is haar repertoire. Al zingende reinigt ze de voorwerpen van stof. Tot aan het middageten werkt ze door. Na de maaltijd zet ze zich een halfuurtje voor het raam te zonnen. Dan gaat ze boodschappen doen. Op de terugweg bekruipt haar het verlangen nooit meer naar haar huisje terug te keren. Ze zou willen wegdwalen, de rechte, witte landwegen op. En in plotse roekeloosheid besluit ze door te wandelen.

— Ben ik mijn eigen baas, of niet? spreekt ze zichzelf moed in. Men wandelt nu eenmaal in het dorp niet op een gewone werkdag! Buiten waait een koele wind. Even huivert ze, stapt steviger door. Rondom haar zijn de weiden, groen en eindeloos. Hier en daar, heel in de verte, spitse kerktorentjes. Ze komt aan een weiland met een vraagteken-sloot. Vijf lammeren en twee moederschapen bevolken het stuk weide.

Mooi, denkt Mina. God, hoe mooi hebt Gij alles geschapen!

De wereld is als nieuw.

Langzaam dwaalt ze verder. En dan gebeurt het. Uit een smalle zij-weg komt een fiets. Mina herkent. Heftig begint haar hart te bonzen. Fel rood wordt haar gezicht. Ze hijgt en wil terugkeren, maar ziet de dwaasheid daarvan in. Tot kalmte dwingt ze zich. De fietser nadert.

Als Hendrik van Buren, de nieuwe huisknecht van het Kasteel, vlak bij is, heeft Mina haar oude zekerheid terug. Achter het masker van bitsheid, waarmee ze alle mannen van zich houdt en misleidt, voelt ze zich veilig.

— Ah, Mina, zo ver van huis verdwaald?

Er is een blijde klank om de ontmoeting in zijn stem. Hij komt naast haar lopen en Mina ervaart plots een wondere voldoening in dit dicht bij elkaar zijn.

Snibbiger dan ze bedoeld is haar antwoord.

— Mag ik zelf niet meer uitmaken hoe ver ik wandelen wil?

— Natuurlijk, Mien, natuurlijk! Ik vroeg het zo maar. Je hebt gelijk; je zou vergelen in je kleine huis. En dan altijd alleen.

Eerlijk en open kijken zijn blauwe ogen naar haar op. Mina is een hoofd groter dan Hendrik. Ze denkt: Mien. Niemand noemt haar zo. Uit pure dankbaarheid zou ze zijn hoofd tegen zich aan willen drukken en een paar zachte woorden fluisteren. En gistermiddag? Toen had ze immers zo gewacht tot hij voorbij zou komen. Maar hij dacht niet aan haar.

Mini, moest hij eigenlijk zeggen, spot het hard in haar. Nee, Mina laat zich de ogen niet blinden door mooie mannenwoorden. Ze denkt aan moeders waarschuwingen, aan moeders verwoest leven. Nee, denkt ze heftig, nee, het kan niet waar zijn! Een poos gaan ze zwijgend naast elkaar. En Mina vecht tegen het steeds winnende gevoel van onuitsprekelijke blijheid. Hoe had ze naar dit samen gaan verlangd, spinnend aan haar droom. Hoe gehunkerd naar een goed woord van hem. Vier weken geleden had hij haar voor 't eerst aangesproken. Ze was juist haar hekje voor het huis aan 't boenen geweest. Hendrik, dien ze toen nog niet kende, was langs gekomen en had haar de weg naar 't postkantoor gevraagd. Dat was het begin. Nadien had

ze hem geregeld voorbij zien komen als hij voor het Kasteel in het dorp moest zijn. Steeds had hij gegroet als hij haar achter het raam ontdekte. En een paar keer had ze zich er op betrapt wat al te vriendelijk te hebben teruggegroet. Op een morgen was ze in haar tuintje aan 't werk geweest. Hendrik kwam voorbij en maakte een praatje. Ten laatste vertelde hij haar van zichzelf. In spanning had ze geluisterd. Hendrik kòn vertellen. Het was de groote gebeurtenis in haar leven geworden. De dag was grauwig en droef als ze hem niet gezien had. Een vermetele droom bracht Hendrik eens tegenover haar in de kamer. Goed en vertrouwd was dat geweest. Maar het is immers niet mogelijk! Want moeder......

Het zwijgen duurt en Mina vindt geen woorden het afgebroken gesprek te hervatten.

Ze komen bij het weiland waarin de vijf diertjes spelen. Wit en wollig zijn ze. Mina denkt: Zou hij dat nu óók mooi vinden? En alsof hij haar gedachten weet blijft hij staan. Er is een vreemde glans in zijn ogen als hij zegt:

— Dieren zijn misschien gelukkiger dan mensen, denk je ook niet? En vervolgt, zonder op haar antwoord te wachten:

— Een mens wordt immers verteerd door een verlangen dat nooit te onderdrukken is. Een heimwee, een eenzaam-zijn!

Er springen tranen in Mina's ogen.

— Ja, zegt ze zacht en vergeet al haar voornemens. Haar hunkeren legt ze bloot in de woorden die ze nu zegt. Ze weet het niet. Haar stem is verdrietig en een tikje weemoedig.

— Een hond begrijpt je niet. En de avonden zijn zo lang! Hendrik loopt plotseling veerkrachtiger. Hij weet het nu heel zeker. Maar bij haar huisje gekomen zegt hij bij 't afscheid nemen alleen dit:

— Zondagmiddag kom ik bij je theedrinken. Ik zal je dan iets vertellen.

Vóór ze kan weigeren is hij het dorp al in.

Mina gaat naar binnen en vergeet in haar verwarring de deur te sluiten. Ze valt neer in een stoel. Ze heeft geen verweer meer. En de groeiende blijheid in haar vindt geen uitweg.

— Moeder, ik kan er niet tegenop, fluistert ze. Hij is zoo goed voor me en ik ben zoo alleen.

Uren blijft ze roerloos zitten. Het is te wonderlijk. Tranen druppen langzaam uit haar oogen.

— Ik, ik dank U!

Het is de dank van een schuldige. Het klinkt als een belijdenis.

En in de kamer zit nu een mens, een vrouw, te schreien van dankbaarheid. Eén woord blijft om haar zweven, één woord dat als een vergoedende troost voor jaren van eenzaamheid is: Mien! Mien!

Buiten strijkt het laatste zonlicht zwak langs de verre hemel. De vensters worden avond-grauw.

HARRY BRANDER

EIGEN KRACHT

Ik zoude zèlf een weg mij banen door de wildernis.
Nu lig ik bloedend uit mijzelf geslagen wonden,
en worstel in een nacht vòl bange duisternis,
ten doode toe gemarteld onder last van zonden,
zóó schroeiend héét, zóó vòl ontzetting, dat ik gil:
Gòd! Sla me dóód! Maar 'k durf niet sterven, nu ik wil.

BAS VAN RIJN

SIMSONS DOOD

Trompetten en schalmeien
Bazuinen, luit en trom
De beurtzang begeleien
In Dagons heiligdom.

Het is een dag der dagen,
Een hoogtij, waar heel 't land
Nog lang van zal gewagen:
Eén laaiend' offerbrand.

Want Dagon wou 't behagen
Te geven in hun hand
Die tallozen verslagen
Heeft: Simson, *de* vijand.

En Simson hoort het zingend
Rumoeren langs zijn muur,
En hij ligt handenwringend
Als in Gods hellevuur.

„O God, dat 'k uit kon breken,
Mij werpen op de bent,
Uw eer, *mijn* ogen wreken;
Hoor, hoon en spotlach; zend

Uw felle bliksemschichten;
Uw knecht sloegt Ge ter neer,
Recht zijt G' in al uw richten:
Dat dan dit volk verteer."

Dan — het gevang gaat open.
Men haalt hem uit zijn nacht:
't Licht komt zijn ogen dopen —
Een warmte die verzacht...

„Je moet voor Dagon spelen,
Een harp straks in je hand,
Al onze vreugde delen,
Om jou is 't feest in 't land."

„O God, laat mij dan spelen
Voor U mijn laatste spel,
In Uw genâ weer delen
Nog éénmaal — en 't is wel."

Hij hoort het luid rumoeren,
In Dagons hoge huis;
Hoe dreunt het op de vloeren
Van 't rhythmisch dansgedruis!

Ze leiden hem naar 't midden;
Daavrende spot verstilt:
Hij speelt, en 't is een bidden
Waarvan Delila rilt.

Zijn lokken afgesneden,
Het teken van zijn kracht;
Hoe lang is 't al geleden
Dat voor hem kwam de nacht?

Zijn dode ogen staren;
Zijn ziel voelt zich bevrijd,
Nu zingend z'op mag varen
„O God, is dit Uw tijd?"

Hij speelt, duizenden luistren
Naar 't lied voor Isrels God.
Het klaagt, verstilt tot fluistren:
„Jehova, wend mijn lot!

Geef m' in Uw naam te spelen
Een U behaaglijk spel:
Weer in Uw kracht te delen
Nog éénmaal — en 't is wel..."

En hij beheerst de scharen,
Vervoerend is zijn lied;
Gods Geest vaart in de snaren:
De blinde beeft en ziet —

Hij ziet de beide zuilen,
Hij speelt een dodenzang:
Er snerpt een gierend huilen,
Vóórspel van ondergang.

Hij speelt als de getrouwe
Vertolker van 't gericht:
Er huivert een benauwen
Over elks aangezicht...

Hij ziet de zuilen vallen,
De harp kreunt in zijn hand:
De Filistijnen allen
Staan op doods steile rand.

God kwam hem openbaren
Een uitgang uit zijn nacht;
Wat zou hem nog vervaren?
Hij staat weer op zijn wacht.

Zijn dode ogen staren —
Zijn ziel brak uit haar nacht —
Nu zingt zich van de snaren
Een loflied los met kracht.

Die blinde enthousiaste
Lijkt geen gevangene meer —
Die zo op 't feest verraste,
Mag spelen, straks nog weer...

Dan staat hij als verloren
Te midden van de spot,
Maar als een uitverkoren
Herstelde knecht van God.

Moe vraagt hij: „Laat me leunen
Ginds aan een tempelzuil."
Hij bidt; een hunkrend kreunen,
Omstormd van hoongehuil.

Hij tast naar de pilaren,
Omspant ze beide plots,
Buigt zich — en mag ervaren:
'k Sta sterk weer als een rots.

Verschuift de zuilen beide;
Er groeit een wild tumult;
„O God van mijn verblijden,
Vergeven is mijn schuld.

'k Sterf met de Filistijnen."
En hij breekt uit naar 't licht
En ziet zijn nacht verdwijnen
Na dit zijn laatst gericht.

Hij, eenzaam in zijn leven,
Eenzaam in stervensnood
Wou voor zijn volk zich geven
Gehoorzaam tot den dood.

Een schaduw van dien Eéne,
Wiens leven, louter licht,
Heeft 't allerschoonst geschenen,
In 't allerzwaarst gericht. —

A. WAPENAAR

DE WERKSTUDENT

III. Dirk loopt college en geeft les

Het is de derde Maandag in September, dat Dirk zich 's morgens tegen tien uur naar het academiegebouw begeeft. Hij weet van den pedel, dat hij van tien tot twaalf in de Engelsche zaal bij prof. Messink moet zijn, die zit voor Romeinsch recht. Eenzaam beklimt hij, temidden van veel andere studenten, de trappen van het bordes en doorloopt de hal, groot en koel als de hal van een stationsgebouw. Hij neemt zijn medestudenten op. Het zijn er veel in velerlei soort. Onverschillige tweedejaars, serieuze vierde of vijfdejaars, die al iets gewichtigs in hun loop en gebaar krijgen, nieuwsgierige eerstejaars, die luidruchtig of eerbiedig in groepjes loopen te zoeken naar de collegezalen.

De Engelsche zaal wordt Dirk gewezen door een soberen, streng kijkenden student, dien hij er naar vraagt. Als hij er binnenstapt, merkt hij dat hij een der laatsten is en met een onveilig gevoel, met neergeslagen oogen, zoekt hij zich een plaatsje in een der achterste banken, bij het raam. Er komen er nog een paar binnen, die geen plaats meer kunnen vinden. Ze gaan zitten, lacherig en luidruchtig, op de radiator, vlak bij Dirk. Het geeft hem geen rustig gevoel. Hij weet dat ze hem zullen opnemen en in gedachten hun meening zullen vormen : plebejer, boer of volksjongen. Hij hoort hun geaffecteerde uitspraak en weet, dat zijn eigen uitspraak hem voorgoed in de lagere klassen voor anker zal houden. Toch overwint hij zijn verlegenheid. Per slot van rekening heeft hij een helderen studiekop en wie weet met hoeveel hangen en wurgen die heeren hun eindexamen hebben gehaald. Hij weet immers uit ervaring wat voor leeghoofden het dikwijls zijn ; hoe ze vervuld zijn van hun dure genoegens en vermaken en tijd noch hersens hebben voor de studie.

Dirk weet, dat hij op dit oogenblik niet heelemaal vrij te pleiten is van onrechtvaardige, schimpende gedachten. Hij weet hoe gevaarlijk het is, zich te laten vertroebelen door jalouzie. Hij moet voor alles helder blijven en respect afdwingen, wanneer er in de collegezalen gerespondeerd zal worden. Hij zal eenmaal zijn eigen advocaat worden ; dat is de mogelijkheid zijn boeien te verbreken, het is een kans op gelijkstelling met de hoogere standen.

Prof. Messink komt binnen, groet en verwelkomt de nieuwe eerstejaars en begint zijn eerste verhandeling over Romeinsch recht.

In de zaal is de rust gekomen. De prof is een klein, streng mannetje, met een gespikkelde, doode huidkleur, maar met grijze, levendige oogen. Zijn betoog is sober en helder. Als vanzelf maken de dames en heeren notities. De vijftig minuten voor de pauze gaan vlug voorbij. De prof. verlaat zijn katheder en zegt over tien minuten zijn verhandeling voort te zetten tot twaalf uur.

Er komen zuchten los hier en daar, er wordt fluisterend gesproken. Er is instemming en geruststelling in de woorden, waardeering voor den prof.

Op de radiator barst de eerste lach los. De twee, die daarop zitten, hebben pret. Ze zijn stijf van het zitten en roepen komische verwenschingen.

Dirk kijkt op, rustig nu. Hij heeft zijn houding gevonden. Een eenheid tusschen al deze menschen onderling ervaart hij niet. Er is geen verband, misschien komt dat later, misschien komt het nooit.

„Verdraaid, mijn pen is leeg," moppert een jongen, die de plaats schuin voor hem bezet. Het is een lange, blonde jongen ; zijn gezicht is zonnig en vriendelijk. Het komt Dirk bekend voor, maar zijn gissingen zijn tevergeefs. Een van de radiatorapen kent den blonde waarschijnlijk. Hij schreeuwt hem toe : „Ik kan je tot mijn spijt niet helpen, Van Rijn."

„'s Kijken of ik wat bij den pedel kan krijgen. Ik ga toch even de gang op en neer loopen."

Dirk voelt een nerveuze prikkeling in zijn haarwortels. Hij steekt een hand in de zak, waarin hij een fleschje gimborn-vulpeninkt draagt. Graag zou hij het gegeven hebben aan den blonden jongen, tot wien hij zich op onverklaarbare wijze voelt aangetrokken.

De zaal loopt langzamerhand geheel leeg. Op de breede gang vertreden zich getweeën, gedrieën de studenten. Tien minuten zijn gauw voorbij.

Dirk staat op den drempel en weet niet of hij mee zal loopen, op en neer, of terug

zal gaan naar zijn plaats. Hij is eenzaam, maar voelt zijn eenzaamheid als excentriciteit. Hij wil juist eenzaam blijven om niet op te vallen, maar weet dat de uitwerking averechts is.

Nog staat hij in de deuropening en wenscht, dat hij een cigaret heeft om zijn houding te kunnen bepalen, maar hij moet eerst weten, hoe ver hij kan reiken met het geld, dat hij krijgt voor zijn lesgeven; dàn kan hij cigaretten kopen.

Op een kleine afstand ontdekt hij nog een éénling. Zittend op een muurbank, een boek op zijn knieën, leest daar een jongen van zijn leeftijd. Hooghartig gesloten is zijn gezicht. Zijn handen zijn smal, zijn kleeding is onberispelijk.

„Wij zijn hier de tegenpolen," beslist Dirk, als hij hun beider houding vergelijkt. Beiden eenzaam, maar uit geheel tegengestelde oorzaken.

De tien minuten zijn om, hij keert terug naar zijn plaats. Misschien zit hij daar als een brave schooljongen, daarom vult hij met studie zijn pen.

De eerste, die na hem binnenkomt, is de blonde jongen.

Dirk is geheel verdiept in zijn bezigheid naar 't schijnt. Dat moet een excuus zijn voor zijn eenzaam aanwezig zijn hier.

De blonde jongen is hem genaderd en spreekt hem aan.

„Hallo zeg, mag ik me even voorstellen: Piet van Rijn."

Onhandig staat Dirk op, verschanst zich achter arrogante onverschilligheid.

„Aangenaam. Dirk Hageman."

Hij kurkt zorgvuldig het fleschje, ontkurkt het en kurkt het nog eens.

Dat is het symptoom van zijn innerlijke strijd. Waarom is hij niet eerlijk. Waarom laat hij zich verkommeren in zijn valsche schaamte. Hij moet een praatje beginnen, maar waarover in vredesnaam. De blonde jongen heeft zich afgekeerd. In de deuropening staat een van de studenten, die op de radiator zaten. „Deze twee zullen wel vrienden zijn," denkt Dirk bedrukt. Het zijn soosleden bovendien. Als de prof opnieuw binnenkomt, zitten allen weer op hun plaats. De radiator wordt niet meer gebruikt als zitbank. Ook zij, die er op zaten, hebben een plaatsje kunnen vinden. Aan het einde van het morgencollege, staan een paar oudere studenten hen op te wachten. Het zijn leden van verschillende vereenigingen, die nieuwe leden trachten te werven. De langste van hen is redacteur van het studentenblad. Er is niemand, die zich niet opgeeft als abonnee. Ook Dirk weigert niet, hoewel hij niet durft vragen naar den prijs van het abonnementsgeld. Maar als men hem aanklampt om lid te worden van die of die club, weigert hij. Hij zegt dat hij voorloopig weigert. Men dringt niet lang aan, slechts vluchtig. Men voelt wellicht de ware reden achter zijn norsche terughoudendheid. Alleen wordt hij in zijn eigen voordeel lid van de Juridische faculteitsvereeniging. Dat komt zijn studie ten goede, want nu kan hij opgenomen worden in een dispuut. Er vormen zich namelijk kleine groepjes, waar men vruchtbare verhandelingen en debatten houdt over juridische onderwerpen.

Het loopt tegen half één als Dirk door de straten naar huis gaat. Het witte middaglicht, van een gazig dunne nevel doortrokken, werkt kalmeerend op zijn door al het ervarene onrustig geworden gemoed. Het speelwijsje van half één klinkt van de nabije toren. Het klinkt als het verloren spel van een studeerenden musicus in een witte, ledige zaal, zoo ijl en boven de aandacht der menschen. 't Is Dirk over 't geheel wel meegevallen, dezen morgen. Enkele dingen zijn minder prettig geweest; zijn eenzaamheid bovenal, omdat hij geen lid van de een of andere jolige club kan worden. Het voelt als een innerlijke kneuzing aan, dat men overal van verstoken blijft. Er is geen tijd voor pret maken, voor onbezorgde uren. De dag is dwingend van schemering tot duisternis.

Hij kent den weg al vanzelf. Het kost hem geen beraad meer bij straathoeken. Het is gezellig, zoo'n korte wandeling. Het is bevrijdend. Op straat herkennen de menschen elkaar niet. Hij hoeft voor niemand iets te verbergen. Hij kan hier de willekeurige voorbijgangers vluchtig suggereeren dat hij een levenslustige student is. Het ontsteekt een vaag gevoel van trots in hem, dat er nu en dan menschen zijn, die hem opnemen, zooals hij daar loopt met zijn dictaat in de hand. Had hij nu maar een muts op met de juridische faculteitskleuren. Het zou hem flatteeren. Het zou hem zéker flatteeren. Daarbij een das om de hals, onder zijn colbertjasje. Een das met de kleuren van een of andere studenten roei- of rijvereeniging.

Hij is op de Rembrandtsingel gekomen. De beide rijen iepen, waarvan in de laatste

jaren een flink aantal gerooid zijn, laten nu en dan een blad los, dat in het porseleinachtige licht neervalt als een gedachte. Men zou het zich evengoed kunnen verbeëlden, dat er nu en dan een blad valt, zoo geluidloos en schaduwig dalen zij.

Het is hier stiller dan in de binnenstad. Hij onderscheidt de voetstappen van de enkele voorbijgangers onbewust. Hij denkt: daar gaan twee oude dames en daar gaat een klein meisje. Hij denkt er niet verder bij, het is de ondergrond van zijn gedachten over dezen morgen. Het is de afleidende, verlichtende achtergrond.

Een stevige stap haalt hem in. Helderder wordt hij zich bewust: die stap geldt mij. Meteen draait hij zich om en naast hem komt de blonde jongen loopen.

„Bonjour Hageman, ik stap zoover met je op, als je 't goed vindt. Je woont zeker in de Margarinebuurt?"

Dirk verwondert zich, wrevelig. „In de wat? Margarinebuurt?"

„Ja, zoo noemen ze hier de Schildersbuurt. D'r zijn hier ontzettend veel pensions, weet je? Daarom zeggen ze dat."

„O!" Dirk meent het verband te snappen. Hij voelt zich er niet prettiger door gestemd. Het is natuurlijk een soort diskwalificatie. Hij zwijgt stug.

„Dat hoef je je absoluut niet aan te trekken," zegt de volle, vroolijke stem naast hem.

„D'r wonen hier een massa lui van de universiteit. Ik woon er zelf ook. Niet op kamers trouwens. Bij mijn vader en moeder."

Dirk voelt zich opgelucht, onzeker tevens. Hij ligt als een open boek voor dezen jongen. Hij heeft een aandrang, alsof hij bedelen moet om diens vriendschap. Jaloers wordt hij, als hij bedenkt, dat anderen zijn vriendschap hebben.

„Ik richt een dispuut op..."

De blonde Van Rijn loopt met het gezicht schuin naar boven als inspecteert hij de boomkruinen en praat als één die hardop denkt.

„Niet te veel lui moeten er bij zijn. Ik dacht, niet meer dan acht."

„Waarom acht," denkt Dirk. Als er negen waren, zou ik er ook bij komen, want ik ben een oneven nummer, omdat ik een eenzame ben.

„Niet meer dan acht... Ik dacht dat jij ook een van die acht zou kunnen zijn. Jij lijkt me wel geschikt om bij een dispuut te komen. Je was tenminste zoo serieus vanmorgen."

Dirk ervaart dit woord als een nekslag.

Hij denkt „Ben ik niet anders dan serieus? In andere clubs pas ik niet, wel in een saai dispuut. Nee, dan wil ik ook niet in een dispuut." Langzaam, zwaar ademend, zegt hij:

„Ik geloof toch niet dat ik meedoe."

„O zeker doe jij mee. We moeten lui hebben, die serieus zijn, want die kunnen ook de pittigste pret maken. Lawaaierige opscheppers wil ik er niet bij hebben."

Dirk vangt een vallend blad en voelt dat hij onzeker, slingerend bijna, gaat loopen. „Ik woon daar dicht bij, aan de Gerard Doulaan."

Dirk blijft staan. De ander blijft ook staan. Ze kijken elkaar aan.

Ik ben een armzalige comediant en hij is een vrij, gelukkig mensch, denkt Dirk bitter. Ik haat hem. Ik wil niets meer met hem te maken hebben.

Hij draait zich om, na kortaf gegroet te hebben.

Piet van Rijn blijft achter, licht verwonderd. Voor hij verder gaat, raapt hij het gele boomblad op, dat Dirk opgevangen en weer weggegooid heeft. Hij bekijkt het aandachtig en maakt dan een knijpbeweging, mompelend: „Zoo knijpt iemand die met zichzelf en de wereld overhoop ligt." In het porseleinlicht schittert zijn blonde haar. Zijn hoofd is in een lichtwolk gehuld.

Er zit een zwakke gloeilamp in den ballon, die een nerveus, gelig schijnsel geeft. De dunne overgordijnen geven de kamer niet de intieme warmte, die overgordijnen überhaupt aan een kamer kunnen geven. De groote tafel staat nu weer onder de lamp geschoven, omdat een bureaulamp ontbreekt. Het is nog te vroeg in 't jaar om de kachel aan te hebben. Toch is het kil in de kamer, met zijn hooge, ongezellige trapeziumvorm.

Het is nu kwart voor negen.

Dirk staat naast de tafel, waarbij een Mulo-leerling zit van veertien of vijftien jaar. Dit is de derde leerling vanaf zes uur. Hij is vermoeid en stijf van het zitten. Daarom staat hij naast den jongen en bedenkt niet, hoe enerveerend dit moet zijn. Bovendien zijn z'n gedachten minder helder na den zwaren studiedag. In zijn geduldig herhaalde antwoorden en uitleggin-

gen klinkt wrevel door. Hij voelt, dat de jongen het natuurkundevraagstuk niet begrijpt en toch zegt, dat hij het wel begrepen heeft. Het maakt hem inwendig radeloos.

Onmerkbaar zuchtend achter zijn saamgeknepen lippen, kijkt hij achter den rug van den jongen om, op zijn horloge... Nog maar een kwartier gelukkig. Kom, hij moet maar even volhouden. Het is voor den jongen toch ook vervelend, dat hij zoo'n traag werkend stel hersens heeft. Dat lesgeven moet ook eerst wennen. 't Is te begrijpen, dat men niet de snuggerste leerlingen krijgt om bij te werken. Zijn stem, eenigszins geforceerd mild, valt weer in de suizende stilte van de sombere achterkamer.

„Kom, we zullen nog maar eens de stellingen repeteeren. De vraagstukken zijn heusch niet zoo moeilijk, als je die dingen maar eenmaal in je hoofd hebt. Dat is zooveel als het geraamte, zie je?"

De jongen knikt. Dat is hem op school ook herhaaldelijk verteld. Wat kan hij er aan doen, dat die verwenschte stellingen in den modder van zijn geheugen blijven steken en er onherkenbaar weer uit te voorschijn komen. Hij leert ze van buiten en ze staan één moment helder voor hem, goed; maar onmiddellijk daarop voelt hij ze wegzinken. Het is vruchteloos.

„Zeg ze maar eens op," klinkt hem kalmeerend, maar toch dringend in de ooren.

„Nou... Een lichaam heeft een eenparige beweging, wanneer het in gelijkmatige..."

„Nee, een kleine onjuistheid. Zoo is het: Een lichaam heeft een eenparige, gelijkmatige beweging, wanneer..."

De jongen slikt iets weg. Hij tracht de zin te hooren klinken in deze stille kamer, hij probeert haar te lezen in het roode waas voor zijn oogen. De woorden liggen hopeloos door elkaar als de deelen van een legkaart.

„Ik kan het niet. Ik leer het nooit," zegt hij trillend en wit. Hij is nu een kleine jongen die bang is voor de toekomst en bang voor den vreemden, strengen student en bang ook voor de sombere kamer. Hij schuift zijn stoel achteruit en gaat staan.

Dirk Hageman ziet plotseling den mensch in zijn leerling. Hij ontdekt een nood, die hij niet vermoedde en dat overrompelt hem. Het doet hem zijn eigen moeilijk bestaan drukkender voelen. Zijn troost is dan ook meer een zelftroost.

„Kom Henk, probeer het nog één keer. Het lukt beslist als je zegt: ik wil. Je móet zeggen: ik wil... je mag nergens anders aan denken. 't Moet net zijn of je met iemand vecht; werkelijk vecht met je vuisten, met je lichaam..."

Groote verschrikte oogen zien hem aan. Ze verstaan de woorden niet.

Dirk probeert het anders aan te leggen.

„Je wilt toch door je examen komen, niet waar? Je wilt toch iets wórden in 't leven?"

„'t Examen kan me niks schelen... ik wil niet naar school. Waarom sturen ze mij er heen, als ik toch niet kan leeren. Iedereen zegt, dat ik een domkop ben. En dat ben ik niet... Ik kan alleen niet leeren, omdat..."

Hij zoekt naar woorden om den ander te laten weten van die modder, die zijn geheugen is; die zwarte, taaie modder, waar alles in wegzinkt, die als een eindelooze nacht om hem heen ligt.

„Wat wil je doen?" vraagt Dirk. Het geeft hem een zondig gevoel van verlichting, dat hij daar vóór zich een ander gekweld mensch ziet. Hij denkt, dat het medelijden is, dat hij voelt, maar het is verlustiging. Hij is te zeer gevangen in eigen conflicten, dan dat hij onbevangen iemands leed kan deelen. Hij beloert zijn leerling als een kat haar prooi, die intens de stuiptrekkingen gadeslaat, die met een fluweelen poot aait en tegelijk met de nagels slaat. Hij kan daar niets aan doen, dat is zoo zijn natuur. Hij herinnert zich het woord „plicht" en hij neemt dat woord op als een zweep. Hij is er zelf mee achtervolgd en mee geslagen, nu is het hem een vreugde anderen er mee te slaan. Hij zegt, en hij weet zelf niet van de gerafineerde kwelling in zijn woorden: „Je moet toch denken aan je plicht. Je móet er komen. Je vader wil het. Je hoort alles op alles te zetten. Laten we 't nog maar eens rustig overdoen."

De jongen wijkt een stap terug, tot achter zijn stoel. De stilte van de kamer drukt in zijn ooren als saamgeperste lucht. Het afschuwelijke natuurkundeboek ligt voor hem op de tafel. Hij durft er niet naar kijken.

„Kom," herhaalt Dirk, onbewust van de hatelijkheid van steeds dat manende woordje „kom". Op dit oogenblik klopt er iemand aan de deur.

Voor Dirk „ja" kan zeggen, heeft de oude meid geopend. Vlak achter haar verschijnt het lachend gezicht van Piet van Rijn.

Dirk krijgt een gevoel alsof hij ergens op betrapt wordt, op een eerlooze handeling.

De meid verontschuldigt zich ten opzichte van het bezoek.

„Ik heb gezegd, dat je bezig was, maar hij wou persé naar je toe. Nou, de heeren studenten heb je maar te gehoorzamen hè ?"

Ze sluit de deur met een klap, nadat Van Rijn de kamer is binnengegaan.

„Je hebt les zie ik... of is 't zoowat afgeloopen ?"

„'t Is nog niet afgeloopen," zegt Dirk onwillig, maar zijn woorden klinken onvast.

De leerling zegt vlug en struikelend : „Ik wil hier weg. Ik wil niet meer leeren."

Dirk is wel genoodzaakt de kwestie uiteen te zetten. Aan 't eind zegt hij nog eens met nadruk : „Maar de jongen moet. Hij zit voor zijn examen."

„Ik vind het onzin den jongen te dwingen als hij er geen aanleg voor heeft."

„Ik wil timmerman worden," zegt de leerling koppig en hoopvol.

Piet van Rijn lacht. „Natuurlijk, word jij maar timmerman. Dat is een mooi vak... Zeg, Hageman, jij moet met dien jongen z'n vader praten. Als je geen goeie kantoorfrik bent, kun je nog wel een uitstekend timmerman worden."

Dirk kijkt norsch een anderen kant op. Zijn vingers spelen. Hij heeft niets in de hand, maar het is juist alsof hij met een stok of een zweep speelt. Merkwaardig is het, dat zoo duidelijk te kunnen waarnemen.

„Ga jij maar naar huis jongen. Meneer hier, komt wel met je vader praten."

Dirk kijkt den jongen aan. „Blijf hier. Ik zal mijn zaken zelf wel regelen. Ik heb geen potkijkers noodig."

Hij voelt sterk de behoefte om grove dingen te zeggen, om te insinueeren, maar hij laat het na. Hij voelt, dat hij zich belachelijk gaat maken.

De jongen vertrekt nu toch, vlug en zwijgend.

Van Rijn praat niet meer over hem. Hij schijnt het heele geval vergeten te zijn. Hij begint weer over zijn op te richten dispuut. Maar lachend daartusschendoor vertelt hij, hoe hij Piets adres heeft gevonden. Hij heeft al de huurkasten op 't Hobbemaplein afgevischt. Toevallig was juist het laatste adres goed.

Dirk zegt weinig. Zijn stemming daalt meer en meer. Waarom laat die volslagen vreemde student hem niet met rust. Is het, omdat hij hem graag mag of is het uit de verdachte, weeke stemming, waarmee een goed besje een verschopte kat van de straat opraapt ? Hij zal heusch zijn eigen weg wel vinden.

Toch geeft hij zich gewonnen, zij het na enkele hatelijkheden aan 't adres van rijke studenten, en belooft lid te worden van het dispuut.

't Is half elf, wanneer van Rijn hem verlaat. Alsof hij zich iets onbelangrijks herinnert, zoo zegt hij bij de deur : „O ja, met dien jongen z'n vader maak je 't wel in orde hè ?"

Met een onbevangen glimlach verdwijnt hij.

Dirk gaat voor zijn tafel zitten en luistert naar de voetstappen op den trap. Hij voelt zich geradbraakt, als had hij den ganschen dag zwaren, lichamelijken arbeid moeten verrichten.

„Ik ga er toch niet heen," mompelt hij en weet dat hij onwaarheid spreekt.

IV. Het licht gaat uit

Dirk Hageman woont nu een maand in de stad en zijn vader heeft hem daar het eerste bezoek gebracht. De goede man was plechtig, hoewel een weinig ouderwetsch gekleed. Men kon zien dat hij zich met zorg had voorbereid op dit bezoek. In den trein had hij waarschijnlijk rechtop, stram, gezeten ; de handen die het pakje ditjes en datjes omklemden op de knieën, den blik door het raampje, afgewend. Hij had daar zeker gezeten als een voorwerp van misprijzenden spot voor een paar reizigers en boerenvrouwen, voor een soldaat en een rentenier, waarvan er wellicht één vergeefs geprobeerd had een gesprek aan te knoopen.

Aan het station zal hij een agent den weg gevraagd hebben — en hoe lang en ingewikkeld deze ook mocht zijn, hij zal haar zeker zonder mankeeren en zonder een tweeden keer te vragen, gevonden hebben.

Toen belde hij aan en mevrouw Brink zelf deed open. Ze hoefde geen praatje over 't weer te beginnen. De heer Hageman hield niet van ijdel gepraat en zij voelde dat aan. Ze bracht hem naar de kamer van zijn zoon, terwijl juist de ontbijttafel werd afgeruimd.

Hoe hebben zij tegenover elkaar gestaan,

vader en zoon? Hoe hebben zij zoo plotseling de gemeenplaatsen gevonden om hun ontroering te verbergen? De hoofdtoon van hun gesprek was geweest een voortdurend pogen „gewoon" te doen. De vader betrad de kamer of hij die al jaren lang, dag aan dag, betreden had. En de zoon sprak enthousiast, noch afkeurend over de kamer. Den ganschen langen dag was dat zoo gegaan. In het pakje zaten kleine aardigheden, die moeder had meegegeven. Dat had Dirk even een gevoel van weeke ontroering gegeven. „Je moeder verwent je," had de vader gezegd, maar Dirk voelde de eigenlijken zin achter die woorden. Hij begreep dat het een excuus inhield voor eigen strengheid. Het was het eerste woord van zijn vader geweest, dat hem getroffen had. Hij begreep dat zijn vader niet anders kon zijn dan hij was. Als hij den zorgvuldig opgebouwden toren waarbinnen hij zich verschanschte zou verlaten, dan was hij week en weerloos, dan zou er een moreele ramp kunnen plaats vinden.

De dag was desondanks de vervelendste geworden die Dirk tot nu toe had doorgebracht. En laat in den middag, toen zijn vader vertrok en hem de wetten van plicht en goede zeden nog eens had ingescherpt, was hij opgelucht en dwaas-driest een café binnengeloopen. Hij had zich zielig opgeschroefd tot een beetje dronkemanslol. In het vreemde café hadden ze hem voor overspannen gehouden.

En nu, den dag na het bezoek, heeft de onrust hem bevangen.

In den nacht was de storm opgestoken. De wind had zich tegen de ramen aangeperst, kreunend als een vluchtend kind, wild als een beangst dier, sluipend met vreemde zuchten, als een bovenaardsch wezen. De hevige regenbuien kwakten hun cascades er tusschendoor. Het spoelde bijtijden langs de lekkende glazen.

In den morgen was de storm een straffe, kille wind geworden. De tuintjes waren half verwoest. Dooreengestrengeld en scheefgewaaid waren de asters en de daliah's. De helft van de rozen had het leven er bij moeten laten. In de straat was een dunne boom middendoor geknapt, de kruin hing zwaar aan de laatste vezelen.

Dirk had gehoopt in den wind, in den frisschen morgen, zijn gedachten te kunnen ordenen. Maar dat was hem niet gelukt. Steeds grooter werd zijn opgewondenheid. Hij bleef nu en dan staan, als om een rij hem volgende gedaanten te verjagen. Hij was niet zichzelf. Hij werd vervolgd en opgejaagd. „Plicht," mompelde hij. Had hij zijn plicht gedaan? Was hij afgeweken van het rechte pad? Had hij dit gedaan en dàt nagelaten?

Ach, er was zooveel veranderd in deze maand. De twee laatste Zondagen was hij niet in de kerk geweest. Hij had het onbehaaglijke gevoel van een spijbelaar gehad... Kan men spijbelen voor God? Kerk — God, ze waren voor hem één begrip geworden. De een was niet zonder de ander denkbaar. Was het in den grond der zaak niet afgodisch? Nu is zijn vader er geweest en heeft hem den spiegel voorgehouden, den spiegel der wet. „Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in den raad der goddeloozen, noch staat op den weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters: maar zijn lust is in des Heeren wet en hij overdenkt Zijne wet dag en nacht."... Ja, dag en nacht, dag en nacht. Zijn voeten loopen op de maat. Overal is er de wet, die hij overdenkt, dag en nacht. Den bijbel heeft hij niet meer aangeraakt, zoolang hij hier is. De eerste dagen dat hij het probeerde en een hoofdstuk opsloeg, spraken de overbekende woorden hem aan als uit zijns vaders mond. Dat boek was niet denkbaar zonder zijn vader. Het was even onverdraagzaam en onduldbaar, even plechtig en muf.

De onrust heeft hem den ganschen dag gedreven, thuis en de straten door. De studieboeken hadden geen vat op hem. Aan het college dacht hij met afschuw; de koude, nuchtere straten waren eindeloos en vervelend.

Hij kon het nergens vinden en zoo is het avond geworden, een avond waarin de wind weer opsteekt, een avond waarop de leerlingen komen, een meisjestweeling, een schuchter, gewillig stelletje en een onverschillige jongen, die niet leeren wilde en die nu onder zijn dressuur staat. Nu moet hij zich weer dwingen in het dwangbuis der plicht. Hij voelt zelf hoe ijselijk strak hij in de plooi trekt, hij voelt zelf de beduchtheid, waarmee de kinderen tegenover hem staan. Nu is hij juist als zijn vader, hij is niet beter, hij voelt de diepe verbondenheid, die zetelt in verre voorgeslachten misschien, die verstoken zit in hun bloed, als hun erf-vijand. Maar nu vergeet hij, dat hij lijkt op zijn vader, dat hij zelf de drijver

is. Hij mist alle tact om met leerlingen om te gaan. Ze sidderen voor hem, ze haten hem. Hij weet het en wenschte het anders, maar weet zelf niet, hoe dat te veranderen.

Om acht uur is hij weer alleen. Dan ligt de avond weer voor hem, de avond, waarmee hij zich geen raad weet. Hij schuift de overgordijnen opzij en tracht naar buiten te zien, maar dat lukt niet. Hij voelt er alleen een heel fijn strijken van den tocht, die door het poreuze glas dringt. Dan gaat hij heen om het licht uit te doen. In de donkere kamer haalt hij diep adem. 't Is of hij even tot zichzelf komt. De duisternis schijnt op te klaren. Er is zelden volslagen duisternis. De voorwerpen verliezen vorm en inhoud, alleen hun schaduwen blijven. Hij kijkt om zich heen. Het tikken van de wekkerklok dringt zich aan hem op. Het donkere beits van de stoelen glanst in smalle vegen hier en daar. Opnieuw gaat hij voor het venster staan en ziet nu de dingen buiten. De wolken dringen zich tegen elkaar aan, als menschen die in menigte voortbewegen, er is een onzinnige, nuttelooze jacht in dat voortgaan. De daken zijn donkere vlakken, een antenne zwiept heen en weer. Strak en koppig denkt Dirk: die breekt aanstonds.

Door den vlagenden wind heen loopt plotseling de klank van een viool, dun en klagelijk, onwerkelijk hoog. Dirk heft luisterend het hoofd. Dat komt van de kamer boven hem, weet hij. Daar woont Houttuin, de jonge schoolmeester. Het verdwaalde, ijle geluid klinkt vreemd onder het rumoeren van den wind. Het klinkt er afzijdig van, als uit een vredige wereld, het schiet er doorheen en beroert het nochtans niet.

Houttuin, wat is dat eigenlijk voor een mensch. Ze wonen nu al een maand onder één dak, ze groeten elkaar, maar wat weet de een van den ander! Is die jonge schoolmeester ook een gekwelde? Hij tracht zich het gezicht van den man voor oogen te halen — het lukt niet. Het is een ovaal bleeke vlek in een lange gestalte. Lang is die gestalte en gerekt, juist als deze klagende viooltoon, die vervagend en verhelderend door den rumoerenden wind loopt, die als een beekje zijn weg over steenbrokken zoekt.

Hoor, beneden stemmentumult. Zeker ruzie tusschen mevrouw Brink en Griet. Aan wiens kant staat hij! Ach, het laat hem koud. Laat ze twisten, als hij er maar buiten blijft... Waar zouden ze ruzie over hebben... Quatsch, wat kan 't hem ook schelen!

Wacht, de muziek is opgehouden. De storm staat grootmachtig voor de ramen. Er vaart bijtijden een krampachtig, wringend piepen door het oude huis. Boven zijn hoofd hoort hij haastige voetstappen en gestommel. De stemmen achter de suitedeuren worden luider. Wat is er toch in vredesnaam aan de hand. Waarom gunt men hem geen rust.

Hij tast naar het knopje van 't electrisch licht, draait het om — geen licht. Wat nu — geen licht? Nog eens — nog eens!

Hij rukt de deur open. Op de overloop botst hij bijna tegen mevrouw Brink op, die met een flakkerende kaars op hem toeschuift.

„Alle lichten zijn uitgegaan. Ook in de straat!"

De huisbaas sust met zijn zware stem Griets heftige uitvallen in de kamer, waarvan de deur openstaat. Mevrouw Brink weet niet of ze voor- of achteruit moet loopen.

Naast hem verschijnt plotseling Houttuin. Hij veegt zijn brilleglazen schoon met een grooten witten zakdoek. Zijn oogjes zijn klein en ontstoken. Zijn gezicht is opvallend bleek en moe. De kaarsvlam legt er scherpe schaduwen over van neus en kin.

Hoe is 't mogelijk, dat ik mij dit gezicht niet herinneren kan, denkt Dirk.

„Heeren — 't spijt me... ik kan er natuurlijk ook niets aan doen... Ik heb één groote petroleumlamp... wacht, ik zal 'm even halen... als u even de kaars vasthoudt."

„'t Is beter dat u die zelf vasthoudt, dan kan u de lamp zoeken," meent Dirk laconiek.

„Ach ja, natuurlijk... Ik ben in de war gebracht door die meid. Die verzuurt m'n leven hier... 't is... 't is..."

De vlam wiegelt weg. Het portaal wordt donker.

De beide jonge mannen voelen elkaars nabijheid. Geen van beiden hebben ze zin naar gemeenplaatsen te zoeken om het wachten te verkorten; dat zou nuttelooze galanterie zijn, goed voor den rococotijd.

Mevrouw Brink komt terug met een grooten, staanden petroleumlamp.

„Wie moet hem nu hebben... u of u...

Ja, maakt u dat zelf maar uit."

Houttuin neemt den lamp met een zenuwachtig gebaar.

„Als u wilt, kunt u mee naar mijn kamer gaan... 't Zal niet zoo lang duren met het licht..." Hij knipt controleerend het knopje om en mompelt zenuwachtig... „Nu nog niet natuurlijk, nu nog niet... maar straks..."

Mevrouw Brink's oogen lichten op. „Ja, dat zou best kunnen... misschien..."

Dirk voelt zich bij al dat zenuwachtige gedoe ijzig kalm en onverschillig worden. Welja, waarom zou hij niet eens met dien schoolmeester meegaan. Op zijn eigen kamer verveelt hij zich toch, weet hij zich geen raad.

Ze stommelen in donker de trap op.

Achter hen zucht mevrouw Brink hoorbaar, opgelucht.

„Hier maar... valt u niet... 't is wat donker hier."

„Ja, dat weet ik," zegt Dirk, zijns ondanks met een lichten spot.

„Ja natuurlijk weet u dat... ha ha ha... ja natuurlijk."

Dirk voelt zich onbehaaglijk. Houdt hij voor den gek of wordt hij voor den gek gehouden!

Misselijk, dat zenuwachtige gedoe van dien kerel.

Ze staan in de kamer, elk aan de kant van een kleine tafel.

Houttuin strijkt een lucifer af, licht het lampeglas op en steekt de kous aan. De vlam loopt het kousje rond en een rustig, geel licht schijnt helder op.

Dirk kijkt de kamer rond, nieuwsgierig.

„Ja natuurlijk, neem een stoel amice."

Dirk gaat zitten in een ligstoel. „Daar zocht ik eigenlijk niet naar," denkt hij.

„Nu kun je mekaar tenminste zien...... Neem een cigaret als je wilt."

Dirk merkt nauwelijks op dat de ander hem zonder overgang tutoyeert.

Hij kijkt naar het sjofele colbertje van den onderwijzer. De revers zijn smal en verkreukt, de broek is te kort en zonder vouw. Het touwdunne dasje zit slordig om de hals gestrikt. Het valt Dirk op dat de jongen zoo lang en schraal is. Hij spreekt moeilijk, verbetert zich telkens, articuleert te zuiver, alsof hij een verhaaltje aan de kinderen voorleest.

Met een dwaze zucht valt hij in een versleten, leeren clubfauteuil neer en kijkt Dirk met een droomerige lach aan. Die weet bepaald niet meer welke houding hij moet aannemen. Hij voelt zich alleen bevriezen, meer en meer gesloten worden.

Een ouderwetsche secretaire staat in den donkersten hoek geschoven. Dirk kijkt er naar. Houttuin schijnt te raden wat hij denkt.

„Die heb ik zoo ver mogelijk van 't raam afgezet. Dan heb ik geen afleiding, begrijp je..."

„Er is nogal veel afleiding hier. Een stel gammele daken en schoorsteenen, een paar platgewaaide tuintjes... en... en meer niet."

„Nee, maar toch..." De lange gestalte buigt zich voorover. De kleine dwepende oogen schijnen naar een punt te staren achter Dirk's hoofd... „het is beter zoo!"

Dirk is even onthutst. Hij dacht iets heel bijzonders te hooren en nu komt er niets. Hij verkeert wel in exentriek gezelschap.

„Je bent nogal muzikaal aangelegd, nietwaar?" vraagt hij.

Er komt een breede glimlach op het bleeke gezicht van den ander. Zijn rechterhand, een fijne, smalle hand, wijst naar gravures aan den wand, naar een bonte serie portretten van Schubert, Grieg en Tschaikowski, naar een doodenmasker van Beethoven.

„Muziekstudie is duur... ik moet er noodzakelijk onderwijzer bij zijn."

Er komt een vergeestelijkte uitdrukking op het gezicht. Dirk voelt zich iets milder gestemd. Hij voelt de echtheid aan in dien persoon, ondanks uiterlijke exentriciteit.

Hij kan het niet beoordeelen, maar hij vermoedt dat hij met een wezenlijk talent te doen heeft. Zoo gewoon mogelijk merkt hij op, met een hoofdknik naar Schubert:

„Dat moest hij daar ook, niet?"

„Ja, dat moest hij ook..."

„Ik zal thee inschenken," zegt Houttuin plotseling en staat op, zoekt met nerveuze handbewegingen en een knippen van de vingers. Maar hij gaat verstrooid weer zitten en verontschuldigt zich met een kinderlijken glimlach.

„'k Vergat te zeggen... ik heb geen thee."

Daar heeft Dirk niet van terug. Zijn mond zakt open van verbazing. Dan weet hij plotseling zijn houding hier. Hij moet zich nergens over verwonderen, noch met een geamuseerden glimlach, noch met een gevoel van ergernis... De kerel valt, goed

beschouwd, mee. Hij merkt dat zijn strakke blik den zonderlingen jongen enerveert, dat het hem zijn figuur verlegen doet zijn. Maar hij kan niet anders dan hem fixeeren, dan hem in 't nauw drijven met een slangenblik. Hoe vreemd dat hij dien ander kwelt. Het geeft hem een niet eerder ervaren machtsgevoel.

Houttuin wendt het gezicht af, gooit de beide beenen over de leuning van zijn stoel en zit zoo zijdelings voor hem, met handen die trommelen, zich strekken en weer trommelen. Dirk ziet dat zijn sokken in ringen op de schoenen liggen, gore, grijze sokken.

Plotseling rukt de jongen zich naar hem toe en zegt:

„Jij studeert medicijnen, hè?"

„Nee — rechten," corrigeert Dirk effen.

„Ja ja, natuurlijk, rechten. Medicijnen zei ik? Nee 't is rechten — ja zeker!"

Het zenuwachtige gedoe wordt Dirk te kras.

„Doe me een plezier en wiebel niet zoo," zegt hij nuchter. „Je bent nogal zenuwachtig dunkt me! Ik kan daar niet tegen!"

Houttuin trekt zijn gezicht in een ontstelde plooi, glimlacht dan.

„Ja, soms ben ik nogal zenuwachtig... heel ongelijk trouwens."

„Je lijkt mij een echte zenuwpees," verscherpt Dirk grof.

De ander behoudt zijn glimlach, die nu hulpeloos schijnt. Tegelijk tracht hij zijn zenuwen te beheerschen en zegt:

„Je kijkt me ook zoo strak aan."

„Doe ik dat?" Dirk verbaast zich uiterlijk, inwendig echter niet zonder leedvermaak.

„Kun je daar niet tegen? Lieve tijd, kijk mij zoo lang aan als je wilt."

Houttuin antwoordt niet. Hij staat op en legt zijn viool, die op tafel was blijven liggen, in den doos.

Dirk kijkt naar de smalle, gebogen rug en het blonde, verwarde haar. Hij voelt een lichte spijt over zijn onaardige houding en tracht te vergoelijken:

„Ik kan me trouwens voorstellen dat het dagelijks voor de klas staan een mens kapot maakt. Je moet een ijzeren tucht hebben, anders ga je er aan."

Nog gebogen staande, draait Houttuin zich om. Zijn gezicht is licht geplaatst tegen den schemerigen kamerhoek met het bureau en het strakke, schimmige doodenmasker van Beethoven.

„Och," zegt hij nadenkend, „de kinderen, dat is 't ergste niet... financieele zorgen... 't is een dik woord misschien, maar dat is het. Geld, altijd dat geld. Een jong onderwijzer zonder hoofdakte heeft niet veel in dezen tijd. Bovendien stuur ik moeder een gedeelte; vader leeft niet meer. Moeder heeft goede verzorging noodig — ze is erg zwak en moet nu en dan naar een sanatorium."

Deze korte, zakelijke mededeeling van iets, dat in wezen een wereld van ellende moet beteekenen, geeft Dirk een gevoel van ontzag. Hij schaamt zich opeens voor zijn eigen zorgen, voor wat hij dacht zijn tragedie. Hij ontdekt nu iets van het betrekkelijke. Elk leed is lichter in vergelijking met het grooter leed van een ander.

Langzaam zegt hij: „Waarom zorg je dan niet leerlingen te krijgen om bij te werken?"

„Dat gaat niet zoo gemakkelijk," zegt Houttuin, die rechterop gaat staan en begint te rommelen in de papieren op zijn bureau.

„Och, niet gemakkelijk... dat moet je niet zeggen. Ik heb er toch ook."

Houttuin keert het gezicht weer naar hem toe. Hij leunt ruggelings tegen het bureau aan, de handen naast zich, plat uitgespreid op het blad. Verwonderlijk blank en verzorgd steken die handen af tegen de nonchalant gedragen kleeren. Hij houdt de oogen neergeslagen en een vlekkerig rood kleurt zijn wangen, zijn voorhoofd, zijn nek. Hij zegt iets, dat scherp moet klinken en het kost hem moeite.

„Dat is het juist, dat jij ze ook hebt! Dat jullie studenten ze hebt. Er is niets aan te doen, er is niets tegen te zeggen, maar toch, het is niet goed. Laat ieder op zijn eigen terrein blijven. Ik ben onderwijzer. Laat de leerlingen voor mij en mijn collega's. Het ziet er toch al beroerd genoeg uit voor ons, jonge onderwijzers. Ik ben nog gelukkig, dat ik deze baan heb, maar ik ken tientallen, die jaren voor de klas staan zonder een cent te beuren of hoogstens een paar tientjes in de maand. Waarom gunnen jullie, jij en jouw gelijken ons niet, wat ons toekomt. Er is geen eerlijke arbeidsverdeeling. Dat is de vloek van onzen tijd... De een heeft alles, de ander niets."

Hij sprak heftig, heel en al een gevoelsmensch. Zijn nerveuziteit verdween een oogenblik onder zijn beheerschte verontwaardiging. Zijn stemklank was fanatiek.

Nu zwijgt hij. Dirk richt zijn slangenblik op hem en de verhouding is weer omgekeerd. De aanvaller kruipt in zijn schulp. Hij dacht den ander overtuigend verslagen te hebben en ontmoet slechts koelen spot in twee harde, verstandelijke oogen.

Na een poosje stilte, waarin beiden schijnen te luisteren naar den vagebondeerenden wind en het ritselend lekken van den regen tegen het vensterglas, zegt Dirk:

„Kijk eens, wat je daar zegt, is niet heelemaal juist. Om een voorbeeld te noemen, ik werk een leerling van het gym bij. Ik geef hem les in Latijn en Grieksch. Dat zou jij niet kunnen, het ligt niet op je weg. Daarnaast geef ik H.B.S.ers les in staathuishoudkunde en scheikunde, al weer iets dat jij niet geleerd hebt. Van concurrentie is dus maar in zekeren en gedeeltelijken zin sprake. Tenslotte, ik beken het ronduit, ben ik ook uit den kleinen burgerstand en gedwongen om les te geven. Ik doe het waarachtig niet uit liefhebberij of roeping. Het is bittere noodzaak."

Scherp en afgerond klinken zijn woorden. Zakelijk en juist.

„Ik vergat dat ik een toekomstig advocaat tegenover me heb," verweert Houttuin zich zwak en erkent daarmee eigenlijk zijn ongelijk.

In Dirk rijst een koude, klare triomph op. Dit is de weg, dien hij gaan moet. Zoo zal hij afrekenen met ieder, die hem op zijn weg tegenkomt, rijk en arm. Hij zal zijn gebondenheid vrij maken. Deze overwinning was wel wat erg gemakkelijk en hij zoekt naar woorden om fellere tegenspraak uit te lokken, maar als hij dan zijn tegenstander gadeslaat, voelt hij zich opeens onsportief. Zijn woorden waren spel, vernuft. De woorden van den ander kwamen uit een hartstochtelijk, gevoelig gemoed. Hij werkt per slot voor zichzelf, denkt aan zichzelf; de ander werkt voor een zieke moeder. Beiden brengen zij een offer. Het maakt hem ondanks alle uiterlijke succes ongelukkig, het zal den ander ondanks diens kommer, vrede geven.

Daarom reageert hij niet op de woorden van Houttuin en laat hem zoo de gedachte houden, dat zijn woorden raak waren. Alleen zegt hij:

„Dus, je beschouwt mij als je concurrent?"

Houttuin schokt met de schouders. Hij weet het nu niet meer. Zijn idealistisch sociale gevoelens blijken oppervlakkig te zijn. Hij ziet in, dat hij Dirk verkeerd bezien heeft, dat hij onredelijk sprak. Hij gaat terug naar de leeren club en gaat zitten met troebelen, afgewenden blik. Als improviseerend begint hij te praten, terwijl een oogenblik het nerveuze, gegeneerde bewegen van zijn lichaam achterwege blijft.

„'t Is zoo'n beroerde boel tegenwoordig. Je weet het zelf ook. Wat voor uitzicht hebben wij, jij en ik. Als jij klaar bent, wie garandeert je een betrekking en ik zelf kan elk oogenblik op wachtgeld gezet worden. Er is b.v. een meisje, waar ik van houd, maar ik durf haar niet vragen. Hoe lang zou ik met haar moeten wachten. Het zou ondraaglijk worden. Je begrijpt me wel. Ik ben niet van steen... Eerlijk, ik zou niet kunnen wachten, tenminste geen jaren en jaren. Dat is één ding. Daar komt bij dat ik liever heelemaal muziek zou gaan studeeren. Maar wie betaalt dat en dan, als ik klaar ben. Er zijn zoo wanhopig veel muziekleeraren. Er is van alles te veel in dezen tijd. Dat is 't gekke. Je weet geen raad meer. Als je 't goed indenkt, dan kun je wel gek worden... Geloof jij, dat iemand gek kan worden, als al die gedachten gaan malen in zijn hoofd?"

Hij richt het bleeke gezicht met de onvermoeide, stekende oogen naar Dirk. 't Lijkt niet meer op de persoonlijke vraag, die het moet voorstellen. 't Is de vraag van een patiënt aan een arts, de wanhopige vraag, die naar een ontkenning smacht.

Dirk voelt zich onrustig worden. Hij wordt aangevallen op een zwak punt. Hij heeft deze dingen nooit zoo precies bekeken. Het einddoel van zijn studie ligt nog jaren ver. Er kan in dien tijd zoo ontzaglijk veel veranderd zijn. Toch voelt hij nu dat het niet aan hem voorbijgaat. dat hij moet zien. Hij voelt zich onbeholpen, egocentrisch. Zijn moeilijkheden zijn van heel anderen aard. Hij is een streber, die niet twijfelt, of hij zal zich een plaats veroveren in de maatschappij, misschien met de ellebogen, zeker met ijzeren volharding en zichzelf niet ontziende energie. Hij wil standing verwerven, om onafhankelijk te zijn, maar hij voelt nu, dat hij zich daardoor juist vasthoudt, vastzuigt aan een abstractie.

Het maakt hem onrustig in de nabijheid van dezen jongen onderwijzer, die hij nauwelijks kent en die daar zoo openhartig tegen hem spreekt, als hij dat zelden bij

een vriend ervaren heeft.

Misschien denkt Houttuin hier ook aan, want hij zegt:

„Eigenaardig dat ik daar zoo maar met jou over spreek. Hoe komen wij zoo serieus. De aanleiding tot die kennismaking was anders nogal komisch."

Dirk zwijgt. Hij kan zich nog niet losmaken van dit gesprek. Hij zit hier met een wonderlijk gemengd gevoel van vertrouwen en ergernis. Goed beschouwd zit hij hier zijn tijd te verdoen met ijdel gepraat, maar toch ervaart hij een drang in zich als zou hij willen spreken, óók vertellen van zijn eigen moeilijkheden, die zoo heel anders zijn dan de moeilijkheden van Houttuin. Maar een vastgegroeide afkeer van openhartigheid weerhoudt hem. Evenals zijn vader woont hij in een toren en als hij die verlaat is hij reddeloos verloren. Hij kan slechts als een slak de voelhorens uitsteken, maar bij de geringste aanraking trekt hij zich terug in een hulster. De openhartigheid van dien ander heeft hem week gemaakt en nu zoekt hij zijn weerbarstigheid terug te winnen.

Houttuin heeft al weer zijn half komische, half tragische verstrooide nerveusiteit aangenomen. Hij staart met een glimlach naar de portretten van de meesters. Dirk dwingt zich naar het masker van Beethoven te kijken. De lippen zijn stijf opeen geklemd, de platte neus is ordinair in vergelijking met het hooge, aristocratische voorhoofd. Zou die man ook den strijd gekend hebben tegen het milieu. Hoeveel genieën zijn niet voortgekomen uit klein-burgergezinnen. Is de diepste oorzaak van dien opzwaai niet anders dan „Geltungstrieb", dan de zucht zich te doen gelden? Is aan zoo menig kunstenaarsleven de tragiek verbonden van afgunst, is elk genie niet veel méér dan een armzalige streber, die het talent, dat hij ontvangen heeft, misbruikt om zijn ellendig minderwaardigheidsgevoel te overwinnen?

Dirk huivert er voor terug. Het is als zag hij zich zelf nooit zoo eerlijk als nu.

„Ik zal eens kijken of 't licht weer in orde is," zegt Houttuin en staat op.

Hij draait het knopje om en de gloeilamp brandt.

Het witte, heldere licht vaagt opeens alle schemers weg. Zakelijk zet hij de dingen in een helderen schijn. De petroleumlamp wordt een gele, nuttelooze vlek.

„Petroleumlicht is mooier dan electrisch licht, vind je ook niet?" vraagt Houttuin.

Dirk staat op. Plotseling heeft hij zichzelf hervonden. De zakelijkheid legt beslag op hem en hij rekent af met zijn even zwakke stemming.

„O nee, dit licht is beter, minder sentimenteel. Nu zie je de dingen zooals ze zijn, in hun redelijke verhoudingen, scherp licht, scherpe schaduw. Geen verdoezeling, geen onzekerheid, geen aarzeling."

Hij staat daar in vorm, het jasje dichtknoopend, een beleefdheidstrek om den mond, gereed de een of andere neutrale beleefdheidsfrase te zeggen. Vreemd, dat hij zich vanavond bijna heeft laten verleiden, zichzelf bloot te geven. Opgelucht haalt hij adem, de innerlijke spanning geeft hem zijn gevoel van eigenwaarde terug. Hij verlaat deze kamer, alsof het een ziekenkamer is.

„Kom je nog eens terug, dan kunnen we nog eens wat praten... en als je 't leuk vindt, zal ik voor je spelen op m'n viool."

„'k Zal wel eens zien," zegt Dirk en kijkt afleidend langs de deurposten, dan daalt hij de trap af. Op den overloop brandt licht. Achter de gesloten deur van de voorkamer hoort hij luide, kijvende stemmen.

Voor hij zijn eigen kamer betreedt, rilt hij, schudt zich, alsof hij van buiten uit den regen komt en mompelt „niet weer!"

AB VISSER

(*Wordt vervolgd*)

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Earl derr Biggers, „**En een vrouw verdwijnt**". Amsterdam, Adries Blitz. 1939.

Voor de liefhebbers van lichte ontspanningslectuur memoreeren wij hier even het feit, dat de firma Blitz een nieuw zestal A. B. C.- romans uitgeeft. Het boekje, waarvan we de titel hier afdrukken is, evenals de andere nieuwe deeltjes, een herdruk van een bekend verhaal, maar van een goed geschreven en heel spannend verhaal. De Amerikaansche auteur, die de schepper is van de Chineesche detective-figuur van Charlie Chan, laat zijn schrandere, krompratende Oosterling in dit boek een ingewikkeld mysterie oplossen.

Melis Stoke, „**De man, die het Britsch Museum cadeau kreeg**". Amsterdam, Noord. Holl. U. M. 1939.

Van den veelschrijvenden, veel-vertellenden Melis Stoke (pseudoniem van Herm. Salomons) hebben we hier een boek voor ons, dat evenals een paar der vorige vertelsels, sterk moraliseerend is. A. G. Podger is de eerste minister van Engeland en bezweert in 1999 een dreigenden Europeeschen of wereldoorlog. Hij oogst een succes, dat te vergelijken is met dat van Chamberlain te München. Maar ook zijn roem taant en men begint hem een verrader te noemen. Dan, nadat hij van het rijk het Britsch Museum en nog een paar musea ten geschenke heeft gekregen voor de bewezen diensten, vangt hij aan, al de in die musea opgestapelde schatten terug te zenden aan de landen, uit welker cultuur zij afkomstig zijn. Hij wil toonen: Engeland laat het niet bij vredelievende woorden, maar komt voor den dag met daden. Zóó revolutionnair is Podger's eigenmachtig omspringen met „het nationale bezit van het volk" dat hij en zijn vriend er door in de gevangenis raken. Hij ziet nog kans, zijn tweedeelig werk „Het antwoord der menschheid" te publiceeren, waarin duizenden mannen en vrouwen uit alle deelen der wereld getuigen, hoezeer zij persoonlijk den vrede willen. Tenslotte overtuigt Podgers daad en zijn boekwerk zijn rechters en ook de verontwaardigde algemeene opinie wordt bevredigd. Er is een revolutie des harten tot stand gekomen bij het volk en daarmede is de eerste stap gezet op een nieuwen weg: den weg naar werkelijken vrede. Men ziet, er is in dit boek alweer iets, dat aan de Oxford-Groep-principia doet denken. Stoke's verhaal is vlot verteld en prettig om te lezen. Maar het fundament is een ietwat kinderlijke gedachte. Deze n.l. dat een revolutie als zij gewenscht wordt en noodzakelijk is, ook inderdaad mogelijk zou zijn.

L. J. M. Feber, „**Het uur van Azië**". Hilversum, N. V. Paul Brand U M. 1939.

De inhoud van „Het uur van Azië" is vrijwel dezelfde als die van Boris' Raptschinsky's werk „Blank en Geel in het verre Oosten" en wie bovendien Ziscka's werk en nog eenige andere Nederlandsche publicaties over dit onderwerp las, kan de lectuur van dit boek wel overslaan voor zoover het de hoofdzaak betreft. Lezenswaard is dan verder nog het hoofdstuk van Feber's boek „De Kwomintang" en zijn slothoofdstuk; „Perspectieven". In dat laatste hoofdstuk trekt de auteur paralellen tusschen Japan's zucht tot verovering der wereld en vroegere veroveringstochten, o.a. die van Alexander den Grooten. Hij ziet het Oosten staan tegenover het Westen en is van meening, dat Europa zijn uur gehad, doch dat het Oosten zijn uur te goed heeft. Tenzij allerlei dingen in Europa radikaal gewijzigd worden en verandering ondergaan. Het boek is goed geschreven en kan den krantenlezenden leek een duidelijk inzicht verschaffen in diverse problemen en vraagstukken.

Stefan Zweig, „**Maria Stuart**". Amsterdam, Allert de Lange en Em Querido.

Sinds een belangrijk getal Duitsche auteurs hun werk in Duitschland en Oostenrijk verboden zagen, hebben Nederlandsche uitgevers op zich genomen, van hun boeken nieuwe drukken op te leggen. Zoo werd o.m. de serie der Forum-Bücher gepubliceerd, die werken omvat van Vicky Baum, Anetta Kolb, Emil Ludwig, Heinrich en Thomas Mann, Alfr. Neumann, Arthur Schnitzler, Frans Werfel en Stefan Zweig. Alle

Forum-boeken kosten ingenaaid slechts f 1.25. Het boek, dat we hier aankondigen, is een historische roman van groot formaat; de bekwame schrijver ontwerpt een suggestief beeld van den tijd, waarin de figuren, die hij meesterlijk teekent, hebben geleefd. De persoonlijkheid van de ongelukkige Engelsche koningin staat levend voor onze aandacht. Een boek, ten volle waard, er de vele uren aan te besteden, die tot de lezing er van noodig zijn.

Walther Lüthi, „**De komende Kerk**". De boodschap van den profeet Daniël. Vert. door Ds. H. C. Touw. Utrecht, Erven Bijleveld.

Een hoogst interessant geschrift, dat de lezer, ten sterkste geboeid, van het begin tot het einde met spanning leest. Deze twaalf preeken, die, gehouden te Bazel, de aandacht van zeer vele hoorders hadden, vormen geen exegese in eigenlijken zin over de „stof" van het boek Daniël. Eigenlijk is het zóó, dat de spreker-schrijver zijn visie op hetgeen onzen tijd beweegt legt over den inhoud van het genoemde Bijbelboek. De Nebucadnezar die hij ziet en voorstelt is niet slechts de Chaldeeuwsche machthebber, doch het prototype van alle na hem komende autoritaire heerschers. De Daniël, dien Lüthi teekent, is niet alleen de uit Juda gevankelijk weggevoerde prins, doch tevens de geloovige, breeder: de gemeente des Heeren, de Kerk. Met deze visie openen zich wijde perspectieven en de ontplooiïng ervan boeit den Bijbelvasten lezer van onzen tijd stellig zeer. Alleen, er is een vraag. Deze: dit is eigenlijk geen Bijbelsch theologiseeren meer, wat hier gedaan wordt. Men zou deze arbeid, op deze wijze verricht en hoezeer te loven ook, zeker niet gaarne aan ieder willekeurig Bijbel-„verklaarder" durven toevertrouwen! Hier en daar zijn de vergelijkingen, die getrokken worden dan ook wel eens een tikje bedenkelijk en wat van de behandelingsmethode als zoodanig terecht komt onder de handen van een niet streng-Bijbelsch theoloog, durven we ons zelfs niet voor te stellen. Een staaltje ervan biedt het overigens nog altijd hoogst lezenswaardige werk van Johannes Müller over de Bergrede. Intusschen kunnen we „De komende Kerk" slechts met den meesten aandrang ter lezing aanbevelen.

Dr. J. R. Callenbach, „**Joab, de bouwer van een rijk**". Nijkerk, N.V. Callenbach.

Dit boek is geen Bijbelsche roman en geen Bijbelexegese. Het is een van die populaire, verklarende, toelichtende, verhelderende geschriften over Bijbelsche geschiedenissen en Bijbelsche personen, zooals ze gedurende de laatste jaren bij herhaling en in grooten getale zijn verschenen. Toch is dit boek weer niet op dezelfde wijze geschreven als de bekende boekjes van Baarslag of Wooley's „Ur der Chaldeeën". In den vorm van een journalistieke vertelling (een vorm, die niet verwant is aan, doch wel te zoeken is in de buurt van de literaire geschiedenis-roman) beschrijft de oude theoloog en grootestadspredikant de opbouw van het Davidische rijk, met de figuur van den krijgsman Joab in het centrum. Het is inderdaad een goede greep. Het boek is alleszins leesbaar en zal voor velen stellig ook verduidelijkend zijn. Wij kunnen er slechts dankbaar voor zijn, dat een predikant, die vele jaren van inspannenden arbeid achter zich heeft, nog lust en geestkracht voldoende bezit om een werk te schrijven, waarmede de betere kennis van den Bijbel wordt gediend.

Dr. K. Baschwitz, „**De krant door alle tijden**". Amsterdam, Keesing (Ruysdaelstraat).

In dit werk van bijna 300 groote bladzijden hebben we meer voor ons dan een „schets" van de geschiedenis der courant. Feitelijk is dit boek een belangrijke bijdrage tot onze kennis der historie van de journalistiek. Natuurlijk vangt de auteur aan met een hoofdstuk over kranten(-surrogaat) in het Romeinsche wereldrijk. De titel van het tweede hoofdstuk luidt: „Nieuwshonger in den tijd van de Renaissance". Vervolgens vertelt hij allerlei interessants over geschreven couranten en gedrukte vlugschriften. Broer Janszoon te Amsterdam blijkt een der eerste uitgevers van gedrukte couranten te zijn geweest. Aan hem en zijn zeventiende eeuwsche collega's is het vijfde hoofdstuk gewijd. Naarmate de schrijver aan den nieuwen tijd toe komt worden zijn beschrijvingen omvangrijker en voor de meesten onzer ook interessanter. De hoofdstukken b.v. die de ontstaansgeschiedenis der groote Fransche en Engelsche pers beschrijven zijn ongemeen boeiend. In 34 hoofstukken heeft Baschwitz zijn stof geordend. Een negental illustraties verlevendigen zijn betoog, aan het slot waarvan wij een beknopte literatuuropgave vinden. Een boek van gedegen studie, dat wij zeer op prijs stellen.

N. Buffinga, „**Stil zijn voor God**". Den Haag, J. N. Voorhoeve, 1939.

De bekende Rotterdamsche Gereformeerde predikant heeft in dit werkje, dat uitstekend uitgegeven werd, een reeks korte meditaties gebundeld, die ongetwijfeld door velen bizonder op prijs zullen worden gesteld. Het is nooit gemakkelijk, meditaties, als ze niet iets heel bizonders zijn, juist te recenseeren. We kunnen slechts zeggen, dat we een aantal dezer stukjes met belangstelling en deels ook met genoegen gelezen hebben. In andere trof ons het feit van de preek-schrijf-routine pijnlijk. Die komt tot uiting in het bezigen van stichtelijkheden en vrome, duizendmaal herhaalde gemeenplaatsen, die niemand meer iets doen. Over het algemeen vonden we in dit, overigens waardeerbare, boekje te weinig origineels om er bizonder enthousiast over te zijn.

„Weekend Serie", Uitgave N.V. Drukkerij Jacob van Campen, Amsterdam.

De in goedkoope en goede ontspanningslectuur belang stellende lezers deelen wij mede, dat de Drukkerij „Jacob van Campen" bij den aanvang van het zomerseizoen opnieuw een zestal deeltjes van haar bekende „Feuilleton-Bibliotheek" als „weekend-boekjes" beschikbaar stelt tegen den prijs van f 0.35. per stuk. De titels luiden: P. G. Wodehouse „In de soep"; D. B. Chidsey „Ridders van het pistool"; Agatha Christie „De man in het bruine pak"; E. Ph. Oppenheim „Leer om Leer"; W. B. M. Ferguson „De zwarte schakers"; J. J. Connington „De Sweepstake Kongsi".

Emy Belinfante—Belinfante **„Het Geitenweitje"**. Amersfoort, Valkhoff en Co.

Dit boek voor „oudere" meisjes is vlot geschreven, het kan niet worden ontkend. Maar de inhoud van dit verhaal is zoo onbenullig, dat men 't jammer moet vinden, dat een handig auteur haar tijd verknoeit met zooiets op papier te zetten. Een groepje meisjes vormt het personeel van de schrijfkamer van zeker groot dagblad. Zij staan onder leiding van een chef, dien zij „ons aller lieveling" noemen en over wiens doen en laten zij elkander allerlei vertellen. Een paar andere leden van het bedrijfspersoneel spelen ook een rol in het vertelsel. Doch deze vrij ontwikkelde jongemeisjes weten niets belangrijkers te doen dan met elkander te praten over aardige en niet aardige jongens en jongemannen. De schrijfster is er op uit, uitvoerig te beschrijven op welke wijze zij denken en spreken over het mannelijk geslacht. Nergens komt dat, laten we maar gerust zeggen: „bakvisch geklets" uit boven het middelmatige en de lezer legt het boek zeer teleurgesteld uit handen wanneer een der meisjes een der jongemannen „krijgt". Jammer.

Lord Baden Powell, **„Een Verkenning in Afrika"**. Amsterdam, J. M. Meulenhoff. 1939.

Wat Baden Powell schrijft is altijd de moeite van het lezen waard. Ook dit werkje, bestemd voor jongemenschen, is geestig, vlot geschreven en verhaalt van 's schrijvers belevenissen in Afrika, toen hij eenige maanden gedwongen rust hield in Britsch Kenya. Dat de auteur zijn korte kernachtige hoofdstukjes zelf geillustreerd heeft met een groot aantal teekeningetjes, verhoogt de charme van het boekje. Mensch en dier, feit en gebeurtenis worden den lezer kleurig voor de aandacht gesteld en het is merkwaardig, hoe een 82-jarige grijsaard van op zichzelf onbeduidende dingsigheidjes niet slechts prettige vertelseltjes maken kan, doch het geheel zoo boeiend weet te maken, dat men, ook als oudere dit humoristische, van menschen- en dierenliefde getuigende boekje met veel belangstelling tot de laatste bladzijde leest.

Serie „Weten en Kunnen", Nrs. 214 en 215. Amsterdam, N.V. „Kosmos", 1939.

Nr. 214 wordt gevuld door P. J. C. M. Wijmer, den secr. van den Algem. Hengelaarsbond. Bij 35 foto's en teekeningen geeft deze auteur een practische handleiding bij de hengelsport. Hij beschrijft de visschen, waarop de hengelaar visschen kan en gaat daarna over tot een systematische behandeling van de wijze, waarop de diverse soorten door middel van de hengel kunnen worden gevangen. Tenslotte memoreert hij de bepalingen van de visscherijwet, voor zoover die voor den hengelaar van belang zijn.

W. Slob, voorzitter van de Kon. Ned. Fed. van Landel. Rijvereenigingen, vult Nr. 215 met een Leidraad voor hen, die het paardrijden willen gaan beoefenen. Ook dit boekje is geillustreerd en wel met 43 foto's en teekeningen. Aan het dressuurrijden, het hindernisrijden, het terreinrijden en het rijden van afstanden zijn paragrafen gewijd.

Marcus Lauesen, **„Schipper Theobald"**. Rotterdam, N.V. Nijgh en van Ditmar.

Dit weinig omvangrijke, eenvoudige verhaal weegt op tegen menige dikke roman. Het is een werkje van den zeer bekwamen Deenschen schrijver, van wien in onze taal, wij meenen twee, grootere werken reeds vertaald zijn, van welke we ons het best „Vader" herinneren ale een boek, dat door ieder, die van ernstige, diepe romans houdt, gelezen behoort te worden. In het boekje, dat we voor ons hebben en dat slechts 120 bladzijden omvat, bepaalt de schrijver ons bij de laatste woorden van schipper Theobald, die, vroeger zeeman, al sinds jaren herbergier is in een klein plaatsje aan de kust. Onder het spreken van de woorden: „Nu moet het maar eens uit zijn", had de schipper zijn trapleertje voor den dag gehaald, om de zolder van de waranda te gaan verven, maar de ladder was nauwelijks neergezet, of Theobald werd door een hartverlamming gedood. Bij zijn lijk, voor en na de begrafenis, komen zijn vrouw allerlei herinneringen aan haar leven met hem in de gedachten en aanvankelijk tobt zij er over, wat hij toch met zijn laatste woorden zal bedoeld hebben. Op bizonder fraaie, rustige wijze doet de auteur onderwijl de figuur van Theobald voor ons levend worden. Wij krijgen een beeld van zijn persoonlijkheid en een inzicht in zijn karakter, en die beide blijken zeer de moeite van het kennen waard. De herbeelding van menschelijk leven in literatuur is met dit boekje een bizonder specimen rijker geworden.

SEPT. 1939 NO. 9 JAARGANG 57

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

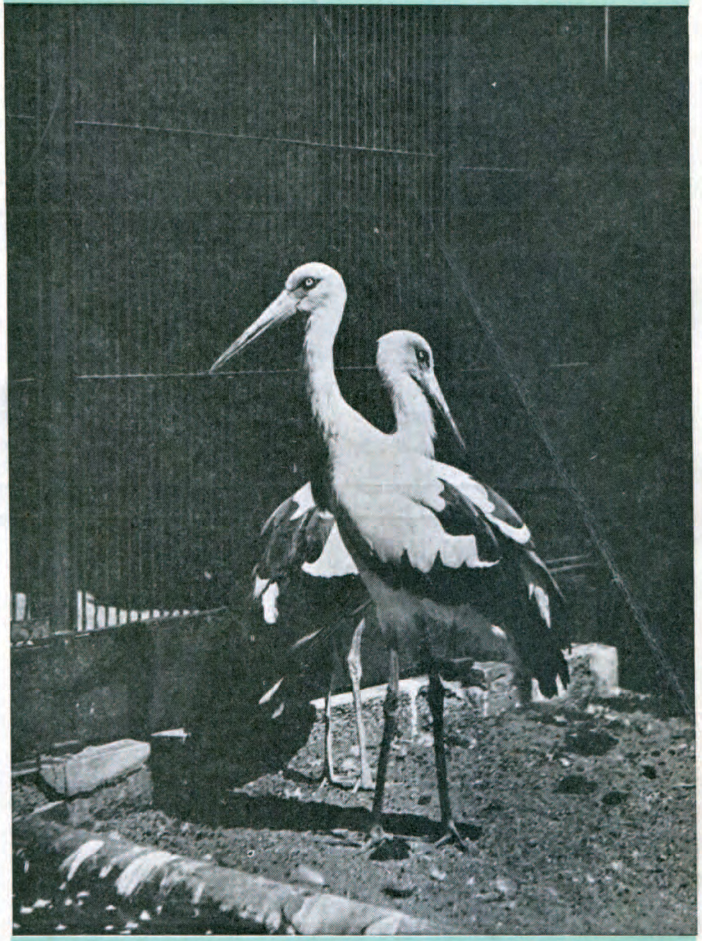

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

Christelijke Vereeniging tot Verzorging van Ouden van Dagen te Veenwouden

Telefoon No. 18 Postrekening 145010

Hare tehuizen voor Ouden van Dagen zijn:

TALMA-RUSTOORD — VEENWOUDEN
TALMA-HUIS — VEENWOUDEN
TALMA-HOEVE — DANTUMAWOUDE
TALMA-ELIM — APELDOORN
TALMA-PARK — BAARN

Prima referenties van H. H. Doktoren

Opname van alle Protest. Gezindten

NEERBOSCH' TEEKEN- EN COPIEERBUREAU

vermenigvuldigt Uw schriftelijke stukken tegen billijke prijs!

De uitvoering van het spreekkoor

HET SPOOKSCHIP

DOOR JAN H. DE GROOT EN E. M. v. DIFFELEN

vraagt toewijding en ernstige studie, maar het succes zal dan ook volkomen zijn. Vraag het ter inzage bij uw boekhandelaar of bij NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ

DE VERJAARDAG VAN UW ECHTGENOOTE

stelt U steeds weer voor het probleem: wat zal ik haar geven? Mogen wij U eens een cadeau adviseeren, waarmee U haar ongetwijfeld genoegen zult doen? Geef haar dan het mooie boek „Voetstappen" van Mevrouw M. A. M. Renes-Boldingh, dat pas bij ons is verschenen. Het kost slechts f 1.— (ingenaaid) of f 1.50 (gebonden). De uitvoering is een verjaarscadeau waardig. Het bevat een aantal mooie novellen van de bekende schrijfster: Minekes kerkhofgang, Van heel kleine dingen, Spinnetjes geluksdag, Het moeilijke begin Sagenland, Het kerstkindje van het groote huis, Ter wille van het kind, Sensatie, Van kleine dingen, De stem in de nacht, Herkenning en Bescherming. Het boek telt 150 pagina's. Verkrijgbaar bij de boekhandelaars.

UITGAVE VAN NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ

Dr. J. C. VAN DER DOES

PRINSESSEN UIT HET HUIS VAN ORANJE

Dit waardevolle, rijk geïllustreerde boek in een voorname stempelband heeft een uitstekende pers gehad en de prijs is laag: . . . . f 6,50

Men kan het bestellen bij de boekhandelaars en bij den uitgever

C. J. TERWEE — GIRO 115948 — PUTTEN G.

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 9 SEPT. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Straffen

Bij J. H. Kok te Kampen verscheen een brochure van Prof. Dr. J. H. Gunning met de titel „Straffen? Hoe wel? hoe niet?"

Een prachtboekje.

Wie opvoedingswerk verricht, raakt over het thema „straffen" nooit uitgesproken en nooit uitgedacht. Een man als Prof. G. kan ons bij dat praten en denken en... doen veel goede voorlichting geven.

Ik neem hier het een en ander uit het geschrift over.

Gunning verdedigt de stelling, dat straffen bij de opvoeding een noodzakelijkheid is. Hij kan het niet eens zijn met hen, die niet willen straffen of ... die „eigenlijk niet zouden willen straffen"; in de werkelijkheid doen ze het toch, zegt de schrijver.

Omdat we in een onvolmaakte wereld leven en met onvolmaakte kinderen te doen hebben, kan straf niet gemist worden. Tenminste, als we het kwaad ook in het kinderwezen als kwaad willen zien.

Maar dit wil nog niet zeggen, dat we er maar op los zullen straffen. Nog minder, dat we er maar op los zullen slaan. Wij moeten wèl weten, wat we doen.

Wij moeten b.v. goed onderscheiden tusschen *juridische* en *paedagogische* straf. De eerste is voor een zeer groot gedeelte afweer- en verdedigingsmiddel. „Zij wil de maatschappij tegen de onaangename gevolgen der misdaad beveiligen door den misdadiger zooveel mogelijk onschadelijk te maken, 't zij door hem voor langer of korter tijd uit de maatschappij te verwijderen, 't zij door hem van herhaling, en daarmede tevens anderen van navolging, af te schrikken."

Soms heeft de opvoeder ook die juridische straf wel noodig. „Overal waar een aantal kinderen samen wonen of werken, doen zich gevallen voor, waarin men den schuldige wel straffen moet — of anders straffen moet dan men eigenlijk zou willen — wegens den verkeerden indruk, die niet — of zachter-straffen op de anderen zou maken." Maar dat is dan een straf, die met de eigenlijke opvoeding van het jeugdig wezen niets of weinig te maken heeft.

De paedagogische straf daarentegen heeft een geheel ander karakter. Zij heeft geen ander doel dan de zelfinkeer en de verbetering van de zondaar. Zij is „niets meer, maar dan ook niets minder dan de onderstreepte veroordeeling van het kwaad." De opvoeder maakt de overtreder door middel van de straf duidelijk, dat 't hem heilige ernst is met de veroordeeling van het kwaad in zijn pupil.

„En daarom," zegt Gunning met een van die bij hem eigenaardige, treffende wendingen, „is de ware paedagogische straf een daad van liefde, ja van barmhartigheid. „De echte paedagogische straf doet den opvoeder veel meer pijn dan den gestraften opvoedeling, maar dat heeft hij voor hem over, omdat hij hem te innig liefheeft dan dat hij 't kwaad in hem zou laten voortwoekeren."

Als dat een jeugdig idealist zonder ervaring zei, zouden sommige menschen van de practijk misschien spoedig geneigd zijn, smalend over hem te lachen en te zeggen:

„Wacht maar; straks zal hij wel, geleerd door de ervaring, anders spreken." Maar hier is iemand aan het woord, met een rijke ervaring achter zich en een veelomvattend weten in zich. Toch heeft hij zijn „idealisme", dat is zijn Christendom, behouden, zoodat hij in dit verband van „liefde" durft te spreken. Daarom zijn zulke uitspraken van Prof. Gunning m.i. van zoo groote waarde.

Wij moeten, zoo zegt Gunning verder, zeer zuinig zijn met straffen, want „alle veelheid van straffen stompt af." Ook een gulden regel voor menig opvoeder. Hetzelfde geldt van het volgende:

„Nooit echter zullen wij straffen om onzentwil, om voldoening te geven aan onze heersch- of gemakzucht, aan onze ijdelheid of aan ons slecht humeur, maar altijd alleen om den wille van het kind, dat wij zoo liefhebben, dat wij niet anders dan hardvochtig kunnen zijn tegenover zijn afdwalingen."

Nog een ander gedeelte, dat ik in zijn geheel wil overnemen, omdat het zoo mooi, zoo waar, is:

„Als er eenmaal gestraft moet worden, laat de straf dan ook gevoelig aankomen." Dat zal koren op de molen zijn van sommige opvoeders, die het zoo mooi vinden, als iemand maar „flink" weet op te treden en „flink" staat bij hen dan gelijk met „hard". Maar laten zij eerst nog even luisteren naar wat Gunning er aan toevoegt:

„Een straf die geen pijn doet, is weggegooid paedagogisch geld. Waan echter niet, dat harde slagen en zware straffen de meeste pijn doen, noch dat men er iets mee wint door de straf te rekken of er telkens een schepje op te leggen. Wij zeiden 't immers reeds, dat deze wijze van doen 't groote gevaar meebrengt van afstompen. Geef daarom altijd de lichtst mogelijke straf, die ge vinden kunt, want die maken vaak den meesten indruk. Als zij maar voldoen aan den allesbeheerschenden eisch, dat zij genoeg leed veroorzaken om den zondaar te doen beseffen, dat 't zijn opvoeder heilige ernst is met zijn afkeuring van het kwaad. Ook hier hangt het meeste af van de wederzijdsche verhouding. Die kan zoo zijn, dat alleen reeds de afkeuring of het besef, den geliefden opvoeder teleurgesteld en verdriet aangedaan te hebben, genoeg leedgevoel veroorzaakt om te voldoen aan de voorwaarde, dat in de straf altijd beide elementen aanwezig moeten zijn: afkeuring en toegebracht leed ter onderstreeping daarvan."

Tenslotte nog dit: „Ook de rechtvaardigste straf beteekent altijd een tijdelijke storing in de verhouding tusschen opvoeders en opvoedelingen. Zorg er dus altijd voor, dat die zoo spoedig en zoo volledig mogelijk hersteld worde, laat althans van uwe zijde niets worden nagelaten wat daartoe dienen kan. Geen zoetsappigheid en geen sentimentaliteit, maar wel geopende armen en een openstaand hart."

Gunning biedt geen raadgevingen, die gemakkelijk in practijk kunnen worden gebracht; dat weet hij zelf het allerbest. Om alleen op die laatste uitspraak even terug te komen: Hoe moeilijk is het, te probeeren, na een conflict met een jong mensch die verkeerd had gedaan, de juiste verhouding te herstellen, zonder dat men de indruk wekt van al te groote toegeeflijkheid. „De dominee wil het weer goed maken", werd er wel eens van mij gezegd, als ik in zoo'n geval weer een gesprek ging aanknoopen. Tegenwoordig kennen mijn Pappenheimers mij wel een beetje beter. Maar ook onder jonge menschen leeft de neiging, die wij ouderen helaas zoo goed kennen, om toch te toonen, dat men niet de minste wil zijn en dus niet de eerste, die over de brug komt. Doet de opvoeder dat wèl, dan trekt men soms conclusies in een geheel aan zijn bedoelingen tegenovergestelde richting.

Wat niet wegneemt, dat ik de woorden van Prof. Gunning, die ik hierboven citeerde, over die geopende armen en dat openstaande hart, aan de wand van de kamer van ieder paedagoog zou willen aanbrengen.

Gezin en Gezinsverpleging

Nog een citaat uit het boekje van Prof. Gunning:

„......Wil ik u eens zeggen, hoe ik er over denk? Of liever, wat ik alom in het leven heb waargenomen? Dit, dat de overgroote meerderheid der ouders, ook die 't hartelijk goed met hun kinderen meenen, zich feitelijk aan de eigenlijke *opvoeding* hunner kinderen niet veel laten gelegen liggen, 't zij dat zij geen tijd hebben of meenen te hebben, 't zij omdat zij er zich onbekwaam toe achten of ook, wat verreweg 't meest voorkomt, omdat zij meenen genoeg gedaan te hebben, wanneer zij zor-

gen, dat hun kind bij tijds en lang genoeg de school en de catechisatie bezoekt, liefst 't een of ander diploma haalt en een baantje verovert, maar dat zij overigens alleen ingrijpen, wanneer er iets gebeurt, dat h.i. ingrijpen noodzakelijk maakt, d.w.z. als er gestraft moet worden."

Dit zijn weer woorden, die hun waarde ontleenen aan het feit, dat zij neergeschreven werden door een paedagoog van erkende bekwaamheid, een beslist Christen en een mensch van veel ervaring.

Toen ik die woorden las, moest ik onwillekeurig denken aan de veelbesproken kwestie „Gestichts- en gezinsverpleging".

Zooals onze lezers weten kunnen, zal ik de eerste zijn om toe te geven, dat ook de eerste gebrekkig is. Zoodra wij kinderen niet meer in hun eigen gezin, bij eigen vader en moeder, kunnen laten verblijven, kunnen we alleen maar een gebrekkige vergoeding geven voor wat ze als zoodanig missen. Dat gemis is *niet* te vergoeden en het besef daarvan moet ons tot ootmoed stemmen, wanneer we mochten meenen, het als opvoeders van anderer kinderen zoo buitengewoon ver gebracht te hebben.

Maar dit zelfde groote gevaar blijft van kracht bij de verzorging van kinderen in pleeggezinnen. En ik meen dat er zijn, die zich dat niet genoeg realiseeren. Zij zien wel allerlei tekortkomingen in onze inrichtingen, maar kijken gemakkelijk heen over wat er aan de verzorging in een pleeggezin ontbreekt. Het woord „gezin" oefent op vele menschen een soort van magische invloed uit. Als het kind maar in een gezin is!

En dat, terwijl volgens de uitspraak van mannen als Gunning de paedagogische takt van de meeste ouders tegenover hun eigen kinderen niet hoog kan worden aangeslagen. Hoeveel moeilijker is het nog, naast zijn eigen kinderen ook vreemde kinderen te moeten opvoeden! Of, als men zelf kinderloos is, vreemde kinderen te verzorgen in de plaats van het kroost, dat men zichzelf had gewenscht!

Dat het met het gezinsleven van onze tijd niet bizonder goed staat, kan men ook elders lezen. Zoo b.v. in een artikel, overgenomen door het „Algemeen Weekblad" van 4 Augustus l.l., van de hand van Daniël Erasmus, een Zuid-Afrikaner.

De redactie leidt dat artikel op de volgende wijze in: „Er wordt ten onzent veel geklaagd over ondermijning van het gezinsleven door allerlei factoren: echtscheiding, uithuizigheid enz. Met ontsteltenis vernemen we dat het in Zuid-Afrika niet veel beter is. Immers, we knipten het onderstaande stukje uit „Die Hervormer".

Dan volgt het artikel zelf. De schr. haalt een verklaring aan van een zekere mevrouw Jeslie Herstlet, die zeide op een vergadering, dat het familieleven van de Zoeloes beter is dan dat van de blanken in het algemeen. „Sy wonder soms of die treurige toestand waarin die westersche beskawing hom bevind, nie ten dele aan die verdwyning van die gesinslewe te wyte is nie. Die soort bestaan wat 'n mens in die krale van Mapoemoelo teenkom skyn haar verkiesliker te wees bo die flatlewe van Durban."

Het gezinsleven in een kafferkraal te verkiezen boven het gezinsleven in een mooie flatwoning in het moderne Durban!

De schrijver van het artikel, Daniël Erasmus, zegt, dat hij met schaamte de waarheid moet erkennen, die de opmerking van mevr. J. H. bevat. Het gezinsleven is, zegt hij, in ons land werkelijk aan het afbrokkelen: „Kindertal word al meer kunstmatig beperk; uithuisigheid van ouers en kinders is in sommige kringen al reëel; die huis het vir baie al bloot 'n losiesplek geword waar net geëet, gedrink en geslaap word; daar is in baie gevalle nie meer soiets als 'n huislike lewe waarvan die Bybel die grondslag is nie."

Het huis een logiesgelegenheid voor ouders en kinderen, waar gegeten, gedronken en geslapen wordt! Zulke toestanden kent men in Nederland ook.

Erasmus spoort er toe aan, om samen te werken, opdat de ondermijning van de grondslagen van het gezinsleven in het belang van kerk en staat zal worden tegengegaan. Wij moeten, zegt hij, daartoe bij ons zelf beginnen: „Sal ons nie almal saam 'n begin maak in ons eie huis en ons eie huislike lewe opbou op die grondslag van die Bijbel nie?"

De redactie van het Algemeen Weekblad heeft niet zonder reden het artikel overgenomen. Wellicht wordt ten onzent nog eerder naar die vermaning geluisterd, als ze in de eigenaardige Zuid-Afrikaansche taal tot ons komt. In elk geval verdient de aansporing gehoord te worden.

Het ligt dunkt mij in de lijn van het bovenstaande, dat men tot het uiterste

zijn krachten inspant om een gezin, waar verkeerde toestanden heerschen, te helpen, opdat het allerergste, het wegnemen der kinderen, zoo mogelijk vermeden kan worden.

Moet men ondanks alles toch tot die zeer ingrijpende maatregel overgaan (en de ervaring zegt helaas, dat het in vele gevallen beter is, bij tijds in te grijpen dan de toestanden steeds erger te laten worden) dan meene men niet, dat men er is, als men voor die kinderen maar een ander gezin heeft gevonden.

Met alle respect voor de goede pleeggezinnen die er zijn en voor het mooie werk van vele arbeiders in de gezinsverpleging: ook aan die verpleging is een schaduwzijde. Dat is in de laatste tijd wel duidelijker geworden. Dit moge er toe bijdragen dat men een weinig onbevangener ga nadenken over de verzorging in inrichtingen. Men geve die veelgesmade „gestichten" ook de kans om van dit werk te maken, wat er van te maken is.

H. KLUIN

'T WERD AVOND . . .

't Werd avond over d' uitgestrekte
bezittingen van mijnen Heer.
'k was werkensmoe en zat daar neer
waar 't huis in late schemer plekte

Ik zag nog vaag de deur geopend.
Toen riep een stem: „Kom nu mijn zoon!"
Maar 'k zei, wat weifelend, nog hopend:
„Reeds nu, Heer? Ik verwacht mijn loon
als 'k niet meer kan. Nu is 't te schoon
hier tastend nog wat rond te loopen,
in dezen stillen avondtuin.
Al schrammen mij ook tak en doorn,
al struikel ik in meen'ge kuil;
O, laat mij, Heer! Weest niet vertoornd...
'k geef U mijn schaam'le dank in ruil."

De deur viel dicht en 'k bleef met mijn gedachten,
daar staan, alleen...... had ik niet goed gedaan?
Ik staarde naar het huis, en bleef nog wachten;
't was of ik toch niet meer zoo vrij kon gaan...

Toen viel 't besluit: „'k ga hier niet meer vandaan,"
Doch 't heeft weemoedig in mijn hart gezongen......
en 'k ben daar als een kleine stoute jongen,
schoorvoetend, heel dicht bij de deur gaan staan.

TOM MEIJNEKE

ROMANTIEK DER WERKELIJKHEID (I)

In een drietal opstellen worden leven en werk van 17 Engelse schilders uitgebeeld in hun hoogten van roem en miskenning, humor en tragiek. Een beknopt overzicht wordt gegeven van de Engelsche schilderkunst over een tijdperk van anderhalve eeuw.

Inleiding

Leven en werk van een artist kan en moet eigenlijk in één adem genoemd worden, want het een is niet denkbaar zonder het ander en daarom is onwaar wat sommigen beweren dat men aan het werk van een kunstenaar genoeg heeft en dat zijn leven niet terzake doet. Wanneer men vruchten onderscheiden kan naar de grond, waaruit zij voortkomen, hoeveel te belangrijker is dan het proces, dat een kunstwerk ondergaat in het gecompliceerde wezen van den mensch.

Een bezoek aan verschillende Engelse musea, onder welke de Tate Gallery in Londen de grootste plaats in mijn hart heeft, bracht mij op het idee de moderne Engelse kunst iets nader tot u te brengen, daar zij u waarschijnlijk minder dan die van enig ander land bekend is. In een drietal opstellen hoop ik dan beknopt u het mozaïek voor te leggen van een 17-tal veelbewogen mensenlevens, terwijl ik in gedachten die prettige arbeid opdraag aan mijn vriend, den jongen Engelsen ras-schilder Joe Stocks, die zo veel heeft bijgedragen tot verrijking van mijn kennis in dezen.

John Constable, 1776—1837

Wanneer ik met Constable begin en Turner, de zeeschilder, onbesproken laat, dan is dat, omdat over de laatste, die wel eens de „Engelse Rembrandt" genoemd wordt, een boekdeel te schrijven zou zijn en ook omdat men over hem elders wel voldoende zal kunnen lezen.

Het leven van Constable is niet een leven van louter zonneschijn. Hij deelt in het lot van zo menig genie, dat tijdens zijn leven verguisd werd en eerst na zijn dood de eer krijgt, die hem toekomt. Geboren te Bergholt (Suffolk) in 1776 scheen het lot al aanstonds tegen hem gekant, want hij was zulk een zwak kind, dat hij nog dezelfde dag waarop hij ter wereld kwam gedoopt moest worden. Gelukkig groeide hij op tot een gezonde jongen en na het gewone en middelbare schoolonderwijs besloot zijn vader hem op te nemen in zijn bedrijf van molenaar. Hij volgde gehoorzaam deze wens op, maar besteedde al zijn vrije tijd aan zwerftochten in de natuur, tekenend en schilderend. Op deze tochten was hij vergezeld van den dorpsloodgieter John Dunthorne, die hem zijn leven lang een intieme vriend is gebleven. Misschien was Constable nooit veel meer geworden dan een verdienstelijk amateur, was niet de rijke kunstbeschermer George Beaumont op zijn weg gekomen. Aan diens tussenkomst en overreding van den vader is het te danken dat John in Londen mocht studeren aan de scholen van de *Royal Academy*.

Na een paar jaar van aarzeling, waarin John zijn tijd verdeelde over Bergholt en Londen, besloot hij zich geheel aan de kunst te wijden. Tot zover was zijn werk middelmatig als dat van honderd andere schilders uit die tijd, maar in 1802 gingen hem de ogen open, toen voor het eerst een schilderij van hem werd geëxposeerd in de R.A. Hij leerde n.l. wezenlijk zien... en vergelijken. Hij zag de pompeuze onwaarachtigheid in van de vele historische schilderijen, die zelfs door iemand als Sir Thomas Laurence, president van de R.A. boven alle zuivere en simpele verbeelding als landschapschildering verkozen werd. Toch volgde hij, en gelukkig, zijn natuurlijke aanleg en schilderde de schoonheid van het Engelse land in voor die tijd frisse kleuren. Toen eens de schilder Chantrey, een van zijn voor een tentoonstelling ingezonden schilderijen, naar gewoonte verniste, riep de ontstelde Constable uit „Daar gaat al mijn dauw". Uit noodzaak en om te leven evenwel schilderde hij portretten, want hij had liefde opgevat voor de rijke Maria Bichnell, wier vader niet wilde toestaan dat zijn dochter een arme „onbeduidende" landschapschilder trouw-

De „hooiwagen", misschien het meest beroemde Engelse schilderij.
Verwierf een gouden medaille van Karel X. In bezit van de National Gallery

de. Vijf jaar duurde het voor Constable haar de zijne kon noemen. Zeven kinderen werden uit dit zeer gelukkige huwelijk geboren.

Intussen begon men waardering voor zijn werk te krijgen. Zoals dikwijls, kwam die waardering eerst uit het buitenland. In 1824 n.l. kocht een Fransman het doek „Hooiwagen", dat het boomrijke gebied van Engeland prachtig uitbeeldt. De hoge lucht is wijd en fris en weerspiegeld, vertroebeld door het bomengroen, in een ondiepe plas, waardoorheen de hooiwagen in de richting van het boerenhuis gaat. De Franse koning vereerde hem met een gouden medaille en nu volgde ook de erkenning van zijn genie in Engeland. In 1829 werd hij verkozen tot volledig lid van de R.A. Het verlies van zijn vrouw evenwel had hem gebroken en in 1837 stierf hij plotseling na heel zijn leven gewijd te hebben aan zijn enige vrouw en zijn werk.

Richard Parker Bonington, 1802—1828

Het gebeurt niet zelden, dat een genie jong sterft, na in zeer korte tijd een fenomenaal hoogtepunt bereikt te hebben. Dit is het geval met Bonington, geboren te Arnold, een dorp in Nottingham. Zijn vader was gevangenisdirecteur, die helaas onder invloed van verkeerde vrienden tot wangedrag overging en ontslagen werd, waarna hij als schilder, tevergeefs, de kost probeerde te verdienen. Zijn moeder opende toen een school en het gelukte de flinke vrouw een goede broodwinning voor het gezin te verkrijgen. In de crisis, die echter omstreeks 1810 over Engeland kwam, als gevolg van de oorlog met Napoleon, ging de school failliet en trok de familie naar Calais in Frankrijk, waar de vader als kantwerker samen met een collega een nieuw bestaan vond.

De jonge Richard, die al vanaf zijn jongste jaren de schilderskunst toegewijd was, begon hier onder leiding van Louis Francia serieus de kunst te beoefenen. De meester stuurde hem naar Parijs, wat een breuk met den vader ten gevolge had, daar deze het hopeloze inzag van te leven voor de kunst, dank zij zijn eigen bittere ervaring.

De jonge schilder maakte echter goede vorderingen. Nog voor zijn twintigste jaar werden zijn aquarellen gretig gekocht en dat men hem ook in kunstkringen waardeerde, blijkt uit het volgende staaltje. Op het atelier van een bekend meester, Baron Cros, waar volgens de oude mode geschilderd werd, volgde ook hij lessen, maar de meester, die een tekening van hem gezien had in de een of andere winkel, omarmde hem voor 't oog van al de studenten en zei „Jij verknoeit je tijd hier. Je moet op jezelf beginnen".

Toen volgde een tijd, waarin Bonington zich volledig bewust werd van zijn kunnen en de Romantiek stelde tegen het Classicisme. Hij voerde den schilder terug naar de natuur en stichtte de later zo beroemd geworden Barbizonse school en werd alzo een der leiders van de Franse impressionisten. Hierna volgde de verzoening met zijn vader, die zich ook in Parijs kwam vestigen met een kantwinkel. In deze eerste jaren, waarin de roem hem naar 't hoofd steeg, leefde hij als een echte bohemien en maakte pret als niemand anders. Hij had een verhouding met een beroemd en beeldschoon model Mlle. Rose. Hij had zijn woning in het beruchte gele huis Childeberte, waar zoveel schilders gewoond hebben, o.a. zijn vriend, de beroemde schilder Delacroix. Dit huis werd door iemand genoemd: „Het kwartier van een eeuwigdurende heksensabbath." Maar toen de vlegeljaren voorbij waren, werkte hij in razend tempo. In 1822 exposeerde hij in de Salon. Samen met Constable exposeerde hij daar weer in 1824. Bekend werd hij door zijn historisch stuk „Hendrik IV ontvangt de Spaansche Ambassadeur". Toen hij in 1825 voor 't eerst in Engeland exposeerde, was hij daar nog volslagen onbekend. Na het bezoek aan Engeland maakte hij een korte studiereis naar Venetië. Steeds koortsachtiger begon hij te werken en terwijl hij, ziek geworden, voor een kuur naar Londen ging, stierf hij aan hersenkoorts. Ondanks zijn fouten en uitspattingen was hij een beminnelijk mens en zijn bescheidenheid blijkt wel hieruit, dat hij eens naar Londen reisde om Sir Thomas Laurence, de president van de R.A. te bezoeken, maar zonder dat gedaan te hebben naar Parijs terugkeerde, omdat hij zich daarvoor niet waardig genoeg achtte. Als landschapschilder, meer nog dan als historisch schilder was hij een vernieuwer der kunst van die dagen.

Sir Edward Landseer, 1802—1873

Er zijn schilders die een geweldige populariteit verwerven, doordat zij technisch

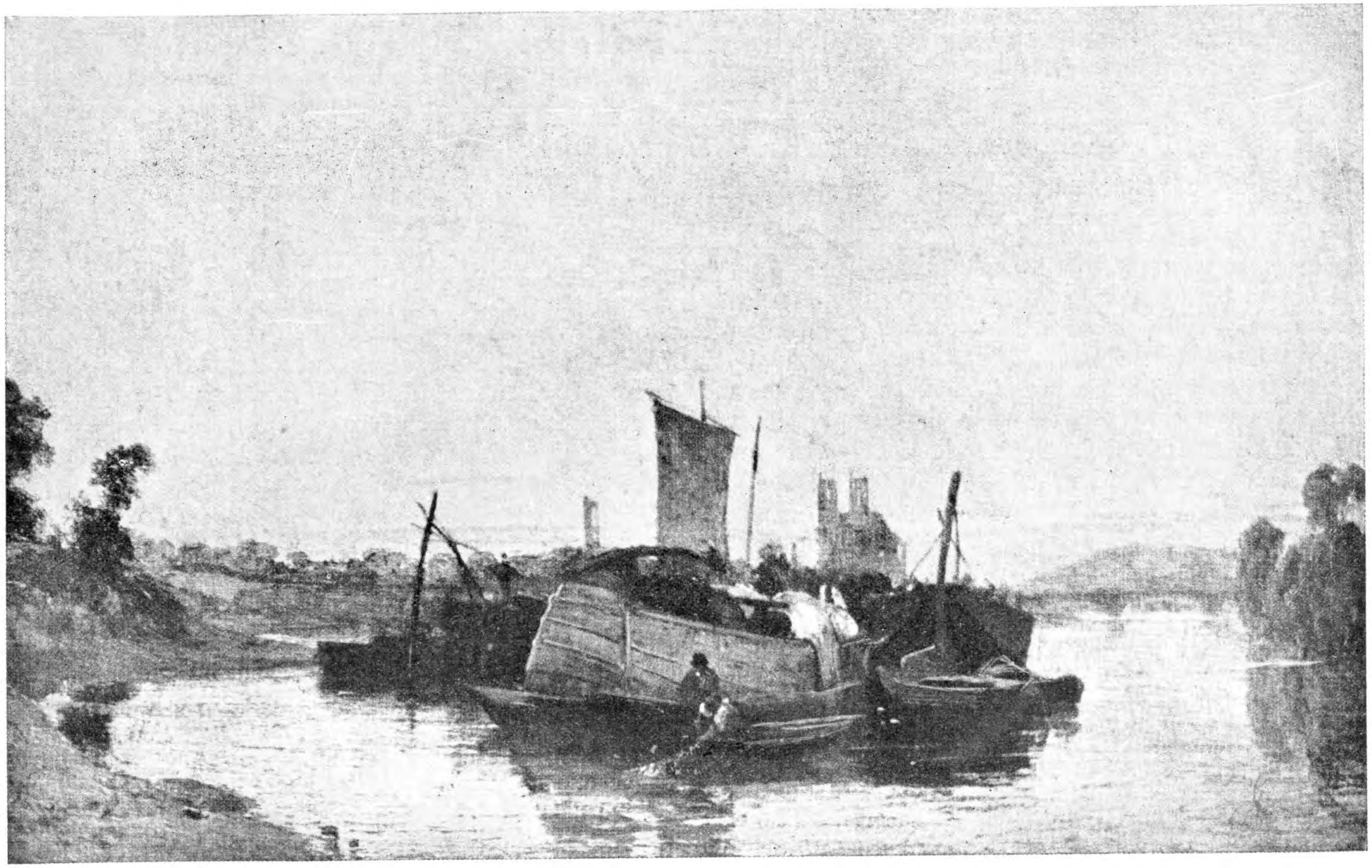

„De Seine bij Mantes." Dit schilderij van Bonington, dat zich in de „Wallace"-collectie te Londen bevindt, toont de transparante sfeer van kalm, licht en rustig water, de kracht van zo menig Bonington-schilderij.

Een van Landseer's gedeeltelijk sentimentele maar knappe schilderijen, aanwezig in de Tate Gallery te Londen.

knap werk leveren en een compromis zoeken met de smaak van het publiek. Nederlandse voorbeelden daarvan zijn b.v. Jozef Israëls en meer nog de Groningse dierenschilder Otto Erelman. In talloze huizen vindt men reproducties van hun werken. Vooral met iemand als Erelman kan Landseer vergeleken worden. Hij was de gunsteling van koningin Victoria en van vele hovelingen, doordat hij hun honden en paarden schilderde en tegelijk was hij de favoriet van den dagloner. De reproducties van zijn werk vond men destijds in elk gemiddeld Engels huis, hoewel ze in deze tijd nog slechts hotelkamers e.d. versieren. De voornaamste reden van zijn populariteit was, zoals gezegd, zijn compromis met de smaak van het publiek, d.w.z. hij schilderde met fotografische juistheid de dieren in hun betrekkingen tot de mensen, dikwijls niet zonder sentimentaliteit. Titels als „Hond treurend bij des meesters graf", e.d. zeggen daaromtrent genoeg. Het grote publiek heeft nu eenmaal meer interesse voor „het verhaaltje" in de kunst, dan voor wezenlijk artistieke kwaliteiten als kleur en compositie. Dat was toen zo en nu is het niet beter. Want dat Landseer een slecht colorist was, blijkt wel uit het feit, dat zijn doeken er niets bij verliezen, als er gravures naar worden gemaakt. M.a.w. het elimineren van de kleuren is geen verlies.

Edwin was de zoon van John, die zelf schilderde, en ook zijn broers Charles en Thomas waren, evenals zijn zuster Jessica schilders. Thomas graveerde etsen van al zijn doeken, wat Edwin een niet gering fortuin opleverde. Ondanks uiterlijk succes leed hij aan melancholie, tot hij tenslotte krankzinnig stierf. Men kan arkeurend over hem oordelen en zeggen, dat hij teveel op het publiek werkte, maar aan de andere kant moet men zijn verbluffende techniek erkennen en vele van zijn tekeningen wijzen op zijn wezenlijke genialiteit. Wellicht leed hijzelf onder deze gemakkelijkheid en werd dat de eigenlijke oorzaak van zijn geestesziekte. Hij kon b.v. met de linkerhand een paard tekenen en terzelfdertijd

met de rechter haar berijder. Hoe het zei: weinigen ontvingen als hij, eer, rijkdom, titels en volksgunst tijdens hun leven... en binnen de grenzen van zijn kunnen verdient hij bewondering, ook van het hedendaagse publiek. Zijn laatste portret was koningin Victoria, zijn laatste tekening een hond.

Sir John Everett Millais, 1829—1898

Bonter en heviger dan van Landseer is het leven van John Millais geweest. Hij is één der interessantste figuren uit de rij, die ik met u bespreek. Een woesteling en een zeldzaam brutaal heer, die echter dit gemeen heeft met Landseer, dat hij een grote populariteit verwierf. Hij werd geboren te Southhampton in de zomer van 1829, en stamde uit een oude Normandische familie, die generaties lang in Jersey gewoond had. Zijn vader was niet rijk, maar toch welvarend genoeg om John in zijn liefhebberij te laten opgaan. Gemakkelijk was hij overigens niet. Als kind werd hij van school gejaagd, omdat hij zijn juffrouw in de hand beet, zodat zijn moeder de verdere opvoeding op zich nam. In 1835 vertrok de familie naar Dinant in Frankrijk (merkwaardig is het tussen haakjes, dat zoveel Engelse schilders een groot deel van hun leven in Frankrijk doorbrachten) maar ging drie jaar later weer terug naar Londen. De jonge Millais was elf jaar oud, toen hij de eerste prijs behaalde op het werk van zijn medestudenten aan de R.A.

Toen hij zestien was schilderde hij achtergronden voor een kunsthandelaar tegen een salaris van £ 100 per jaar, totdat hem dit minderwaardige werk verdroot en hij zijn baas een palet naar 't hoofd smeet. Daarna wijdde hij zich, samen met den schilder Hunt ambitieus aan zijn kunst, volgens een nieuw principe: de preciese weergave van de natuur, wat tenslotte de stichting van de „Pre-Raphaëllitische broederschap" tengevolge had. Een aantal jongeren, waaronder de schilder-dichter Rossetti en diens zuster, voerden dit principe door. Zij interpreteerden juist als in de oude tijd, het leven van de bijbelfiguren in het dagelijkse leven, ongeveer op de manier als de moderne Nederlandse schilder Eekman dat doet en ook Felix Timmermans in zijn „Kindeken Jezus in Vlaanderen". Dit ondervond veel tegenstand uit morele, zowel als artistieke overwegingen. Dickens o.a. protesteerde tegen wat hij als spot en blasphemie aanmerkte en de „Ti-

„De zondvloed." Een nog niet voltooide tekening, te zien in het British Museum. Millais demonstreert hier de volle kracht van zijn fijne kunst.

mes" schreef van het werk, dat het had: een krampachtige stijl, valse perspectief en wrede kleuren.

Millais overreedde toen de invloedrijkste criticus van die tijd: John Ruskin. Deze mocht den jongen driftkop graag en nam zijn verdediging ter hand in dezelfde „Times". Deze ontmoeting van den schilder en den schrijver had een intieme vriendschap tengevolge. De oudere Ruskin en zijn vrouw Effie waardeerden de losse geest van de pre-Raphaëllieten, die dwars inging tegen de stijve conventie van de Engelsche society. Zij verachten de vormen en zongen, schreeuwden en maakten pret. Wie de mentaliteit van den Engelsman kent, zoals die nog heden is, weet wat dit zeggen wil.

Ruskin en zijn vrouw namen Millais vijf weken mee naar een landhuisje in de Trossachs, een prachtige landstreek in Schotland. Het onvoorziene gebeurde helaas. Millais en Effie werden verliefd op elkaar en zij liep bij haar man vandaan. In 1855 trouwde zij met Millais.

Met de „Hugenoot" werd Millais bekend. Toen dit stuk op een tentoonstelling van de R.A. op een slechte plaats hing, schreeuwde hij zo luid, dat men noodgedwongen, om schandaal te voorkomen het stuk wel verhangen moest. Behalve geniaal schilder was hij een uitstekend illustrator. Bijgaande tekening laat zijn talent in deze richting duidelijk uitkomen. In Schotland waar hij veel ging jagen en vissen, leerde hij het landschapschilderen.

In 1863 was zijn populairiteit op 't hoogst. Toen begon ook hij met concessies te doen aan het publiek. Hij schilderde doeken met aantrekkelijke namen als „Kleine Juffrouw Muffet" enz. Toch blijft hij ondanks dat, een der merkwaardigste en knapste schilders uit het Victoriatijdperk. Hij stierf tenslotte aan een keelziekte, nadat hij president was geworden van de R.A. en de titel „Sir" had ontvangen.

John Singer Sargent, 1856—1925

Een minnaar van alle kunsten was Sargent en een der voortreffelijkste portretschilders, die Engeland opleverde. In Amerika geboren, maar lang in Engeland gewerkt hebbende, maken beide landen aanspraak op hem. Zijn vader was een knap chirurg, die echter op aandringen van zijn vrouw naar Florence verhuisde. Van zijn moeder heeft Sargent zijn talent geërfd. Deze buitengewoon artistieke vrouw wees hem op de schoonheid in de natuur en leidde zijn literaire en muzikale smaak. Toen hij 18 jaar was, ging hij naar Parijs, daar zijn ouders zijn aanleg in de hand wilden werken. Daar ontmoette hij Whistler. Er wordt gezegd dat de twee mannen geen vrienden waren, wat echter door anderen tegengesproken wordt. Een feit is het overigens dat Whistler vooral het latere werk van Sargent niet kon waarderen, hoewel hij een der eersten was, die voor hem in Engeland bekendheid zocht. Sargents leermeester was Carolus Durans en zijn leven lang behield hij zijn eerbied voor hem. Dikwijls kon hij zeggen „Dat is wat Durans mij leerde." Hij werkte hard en in tegenstelling met Whistler zag men hem zelden in de stamkroegen of op feesten. Ook reisde hij veel. Hij bezocht Amerika enkele malen en schilderde o.a. in Boston decoratieve voorstellingen op de muren van de bibliotheek. Deze z.g. „Sargent Hall" blijft een van zijn schoonste prestaties. Verder bezocht hij Haarlem, waar hij Frans Hals en Spanje, waar hij Velasquez copieerde. Ook bezocht hij Egypte.

In Parijs schilderde hij het portret van een beroemde schoonheid Madame Gautreau. Lange tijd maakte hij voorstudies, maar tijdens het werk besloop hem een moordende teleurstelling. Het werk bleef onvoltooid. De Salon weigerde het, vrienden schudden hun hoofd er over en de moeder van het model maakte hem schreiend verwijten. Ten einde raad vluchtte hij naar Engeland. Heden hangt het schilderij in de Tate gallerij te Londen en boeit alle bezoekers als een zijner zuiverste, diepste schilderijen. Vreemd genoeg was hij onverschillig voor de schoonheid van 't Engelsche landschap. Van de bomen zei hij: „Het zijn oude Victorian dames, permanent gaande naar de kerk in een land waar het altijd Zondagmiddag is."

Hij schilderde ook een beroemde Spaanse danseres: Carmencita. Dit doek, dat zijn naam over de hele wereld bekend maakte, kostte hem veel moeite. De danseres was n.l. een primitief beweeglijk kind en om haar aandacht vast te houden, schilderde hij de ene keer zijn neus rood en at een andere maal zijn sigaar op.

In Parijs steeg zijn roem meer en meer. Iedereen wilde door hem geschilderd worden. De mensen maakten bij tijd en wijle

Lord Ribblesdale, geschilderd door Sargent, aanwezig in de Tate Gallery. De groote verdienste van dezen schilder was, de mensen in hun eigen milieu te plaatsen. Hij was een „karakterschilder".

„De moeder van den schilder." Meest bekende portret van Whistler. Hangt in het Luxemburg Museum te Parijs. Werd bijna geweigerd voor een tentoonstelling in de Royal Academy te Londen.

queu voor zijn atelier. Ook in Engeland oogstte hij uitbundig succes. Hij is de eerste schilder die tijdens zijn leven werk in de nationale gallerijen zag opgehangen. Geldwaarde had hij niet. Vrienden berekenden de prijzen voor zijn doeken. Ook in andere opzichten was hij onmaatschappelijk. Terwijl hij schilderde in de Dolemieten, brak de wereldoorlog uit, zonder dat een enkel gerucht vooraf tot hem doorgedrongen was. Hij ging toen naar het Franse front, waar hij oorlogstaferelen schilderde, temidden van granaatscherven en opgeworpen aarde.

Ondanks de vele huldeblijken bleef hij bescheiden. Hij weigerde zelfs het Engelse ridderschap. In April 1925 stierf hij gedurende de slaap. Als portretschilder is hij onze bewondering waard, door de voorname voordracht en de diepte die hij zijn modellen wist te geven.

James Mc. Neil Whistler, 1834—1903

Er bestaat een plaat, die velen van u wel zullen kennen. Het stelt voor een moeder, zittende en profiel, de handen gevouwen in de schoot. Er staat een vers onder. Die plaat is een reproductie naar het schilderij van Whistler, de doordraaier en zonderling, de nachtbraker en losbol, die nochtans een vrome devotie voor zijn moeder koesterde, zijn leven lang.

Whistler — nog heden ten dage weet men u in het Latijnse kwartier te Parijs honderden anecdoten te vertellen uit het leven van dezen bohemien, die de lieveling van Parijs was en de komiek van Londen. In de straten van de Britse hoofdstad werd

hij dikwijls gezien met twee paraplues, een witte voor de zon en een zwarte voor de regen, zodoende op alles voorbereid. —

Jimmie, zoals hij in de wandeling genoemd werd, zag het levenslicht in Juli 1834 te Lowel (Massachusetts). Zijn vader was majoor en werd naar Rusland gezonden, waarheen zijn familie hem volgde. Toen de vader in 1849 stierf, ging het gezin terug naar Amerika, waar Jimmie ook soldaat werd, maar na twee jaar als ongeschikt de dienst weer verliet. Daar hij vloeiend Frans sprak, ging hij naar Frankrijk, el dorado voor schilders van alle tijden. Maakte pret, maar werkte tevens hard. Sliep in een duur hotel of bij vrienden op een dakkamer, al naar gelang de inhoud van zijn beurs. Wanneer hij „blut" was zei hij : „Ik begin met mijn kleren op te eten", wat overgezet zijnde, betekent, dat hij ze stuk voor stuk verkocht. Zorgeloos was hij, maar eerlijk. Toen hij Parijs verliet, had hij bij een bekende caféhouder 3.000 frs. drinkschuld, die hij geheel betaalde. Vele vrouwen dongen naar zijn gunst : La Figresse, die zo jaloers was, dat zij niet duldde, dat hij tegen anderen sprak ; Eloise, die in een vlaag van woede al zijn werk verscheurde.

Soms zwierf hij met een vriend naar vreemde landen, geheel levend als een vagebond. Ging elke avond uit, sliep halve dagen en toch, werkte hard en meesterlijk. Hij protesteerde tegen de sentimentele kunst van de Victorian periode, nadat hij zich in Londen gevestigd had.

Hij hield niet van het Engelse volk, maar beminde de Theems. Schilderde en tekende talloze riviergezichten, o.a. een beroemde serie in zwart en goud : „Nocturnen". Vatte daarna liefde op voor de Japanse kunst en richtte zijn huis Oosters in. Hij bouwde zijn schilderijen op rond een dominerende kleur. Veelzijdig als hij was, schreef hij ook een boek : „De zachte kunst om vijanden te maken," want hoewel zelf niet haatdragend, had hij vele vijanden door zijn scherpe spot en zijn grenzeloze, hoewel in wezen kinderlijke pochen op eigen kunnen. Hij noemde zich de grootste schilder van de wereld. Deze trots werd de oorzaak van zijn bankroet. Want John Ruskin, die hem niet waardeerde, was, zoals eerder gezegd, een invloedrijk criticus en „maakte hem in". Hij zette toen een actie in tegen de heersende critiek, niet zonder succes, maar wat hem zoveel geld kostte, dat hij moest uitwijken naar Venetië. Hier kwam hij er door hard werken weer bovenop en keerde naar Engeland terug.

Grappig is ook nog, dat hij, die beweerde : „Ik trouw nooit, hoewel ik hen verdraag die 't wel doen," tenslotte nog de pantoffelheld werd van een corpulente zigeunerin. Hij stierf arm, maar nog steeds gentleman, in de zomer van 1903.

Zijn naam zal voortduren, al was het alleen door het gedistingeerde, warme schilderij, dat hij van zijn moeder maakte en respect verdient hij, omdat hij, losbandig, toch een liefdevolle zoon bleef voor zijn vurig vereerde moeder, en een zodanig mens kan niet slecht zijn.

AB VISSER

ZONDAG OP 'T LAND

Vroege zonneglanzen glijden
over de verlaten velden.
De moegebeukte beulers wijden
den dag des Heeren met gewijde
zangen en rusten. Ze rusten zoo zelden.

Nu zijn er de strakke strengen
en pezige spieren ontspannen.
Geen zweeten, geen zwoegen in 't zengen
van zonnegloed, maar slechts het brengen
van dank aan Hem, Wien zij 't danken.

TOM MEIJNEKE

IETS OVER DE CAMERA OBSCURA

Het zal in September honderd jaar geleden zijn, dat de „Camera Obscura" van Hildebrand voor het eerst verscheen. Die verschijning dient gevierd te worden, want onze literatuur kent maar zeer weinige werken, die zoo zeer en zoo lang het algemeene, publieke eigendom zijn geweest als deze bonte verzameling schetsen en novellen van een jongeman, die ze schreef aan het begin van zijn loopbaan. Weinigen hebben, in dezelfde eeuw, waarin dit veelzijdige en kleurrijke boek verscheen, zooveel bijgedragen tot de kennis en de waardeering, tot de verrijking ook, van de taal, waarin het werd geschreven als de schrijver. De „Camera Obscura" is, spelenderwijze geschreven in uren, die anderen tot ontspanning bestemden, een meesterwerk in zijn soort, overtroffen zoomin door den auteur zelf als door zijn tijdgenooten. Het is een werk, dat door de bekwaamste critici van de vorige zoowel als van deze eeuw werd geprezen als een staal van dat echt Hollandsche realisme, waarin onze schrijf- en schilderkunst beiden door de eeuwen heen, hebben uitgeblonken. En het heeft de lezers en lezeressen generaties lang niet slechts geïnteresseerd of belang ingeboezemd, doch gepakt en geboeid door zijn taal en zijn stijl, door zijn beschrijvingen en teekeningen van menschen en dingen, die verrieden, niet alleen : welk een uitmuntend kenner en beheerscher van zijn moedertaal de auteur was, maar ook : welk een nauwkeurig waarnemer en weergever hij was van het burgerlijke leven van zijn tijd.

Nicolaas Beets, die te Haarlem geboren was in 1814 als zoon van een apotheker, deed, toen hij vijf en twintig was en nog student in de theologie te Leiden, de eerste druk verschijnen van het boek, dat hem in zeer korten tijd beroemd zou maken tot buiten onze landsgrenzen. Men kende den auteur reeds als de schrijver van verzen in den geest van den Engelschen dichter Byron, maar nog niet als prozaïst. Niet weinig was de jonge man verrast door de belangstelling, die hij verwierf met novellen en opstellen, welke hij zoo tusschendoor op papier had gezet om er zijn medelezers van de Studenten-Almanak een genoegen mede te doen. In het Voorbericht tot de zesde druk, die van 1864 dateert, vertelt hij van die verrassing en verhaalt tevens van vertalingen in het Fransch en Engelsch, die hem tot dat tijdstip onder de oogen waren gekomen. Later werd ook in het Duitsch uit de Camera vertaald en éénmaal durfde een Duitsch geleerde het aan, een bepaald gedeelte vertalend, dit op te disschen als zijn eigen... reisherinneringen. In 1887 achtte de auteur het noodig, een boekje te schrijven onder de titel : „Noodige en Overbodige Opheldering van de Camera Obscura". Men leide daaruit evenwel vooral niet af, dat de Camera begon te verouderen ! Weliswaar behooren menschen en zaken van het boek geheel tot de eerste helft der vorige eeuw en was veel, bijna alles ingrijpend veranderd toen de „Opheldering" uitkwam, maar een werk, dat zoo diepe menschenkennis verraadt als de Camera veroudert niet spoedig en nu, na een eeuw, boeien nog steeds de karakteristieken en beschrijvingen, waaraan dit boek zoo rijk is.

Hoezeer de Camera in de eeuw sinds zijn eerste verschijnen een volksbezit is geworden, blijkt uit het feit, dat sommige personen eruit „typen" zijn geworden. Dat men een chagrijnig man een „nurks" kan noemen dankt men de Camera en ieder weet, wat man hij zich heeft voor te stellen als een „Stastok", zoo goed als men een veel-pratende, weinig-zeggende juffrouw kan aanduiden als een „Juffrouw Naslaan". Opmerkelijk is het, dat de figuren, wier naam een begrip werd, alle in de *verhalen* voorkomen, die de Camera bevat. Dit wijst er op, hoezeer het groote publiek altijd het meest smaak heeft gevonden in „De Familie Stastok", „De Familie Kegge", „Gerrit Witse" en „Een onaangenaam mensch in den Haarlemmer Hout". Het stukje proza, „Jongens", waarmede het boek opent, doet weinig vermoeden, dat het zulke kostelijke, humoristische en geestige geschiedenissen bevat als de hier genoemde en wij kunnen ons voorstellen, dat een jong mensch van heden, de Camera ter hand nemend, discreet geeuwt bij de lectuur van „Kinderrampen". Maar de Stastokken, de Kegge's, de Nurksen en de Witse's mogen dan tot de historie behooren, de kleurige, levendige teekening van hun uiterlijk, zoowel als de herverbeelding van hun persoonlijkheid, is

ook vandaag nog bij machte, ieder te boeien, die de moeite van het aandachtig lezen ervoor over heeft om mènschen te leeren kennen, behept met dezelfde goede en kwade eigenschappen welke onze generatie als de zijne kent.

Het moge dan waar zijn, dat verschillende der, in latere drukken van het werk toegevoegde stukken, zooals Vooruitgang, Het Water, Begraven, De Wind, etc. een aandacht vergen, waartoe de meeste roman-verslinders bij lange na niet meer in staat zijn, het is evenzeer waar, dat men in onze literatuur pas in den bundel „Proza" van Jac. van Looy opstellen tegenkomt, die een vergelijking ermede kunnen doorstaan.

Hoe hebben we, toenmaals nog lang niet al het fijne ervan begrijpend, reeds als jongen genoten van de beide omvangrijkste novellen : die over de Stastoks en de Kegge's. We gnuifden, wanneer Pieter zich „verstoutte" om „pot" te spelen, wanneer juffrouw van Naslaan door het speelwerk in de olielamp verhinderd wordt, haar „Nut der regenhoeden" voor te dragen of wanneer de gehate Mijnheer Van der Hoogen door Hildebrand op zijn nummer wordt gezet. Geheele zin-complexen bleven ons in het geheugen hangen, louter om hun puntige, hun beeldende of hun geestige zegging.

Eerst later zagen we in, dat de schrijver zich hier en daar wel wat opvallend de mooie rol toebedeelt, dat zijn bescheidenheid, juist waar ze zoo duidelijk uitgesproken wordt, wel eens schijn is. Ook hinderde ons, in later jaren, Hildebrand's ietwat hooghartige air, zijn welwillend-beschermend doen jegens den man of de vrouw „uit het volk", boven wier milieu hij zich zoo kennelijk verheven gevoelde. En gaandeweg leerden we uit dit openhartige boek den schrijver welhaast evengoed kennen als de beschrevenen.

Maar wanneer men, na jaren, de Camera Obscura weer ter hand neemt, frappeert opnieuw het meesterschap over het taalmateriaal, waardoor de schrijver uitblonk, verbaast het, zooveel menschenkennis te ontdekken bij zulk een jong schrijver en waardeert men het essay zoowel als het verhaal erin als weerspiegelend een tijd, die in bijna alle opzichten diepgrijpend onderscheiden is van de onze.

Als letterkundig werk frappant, als leesboek boeiend, als spiegel van den tijd belangwekkend en als uiting van den burgerlijk-aristocratischen geest tegen het midden der vorige eeuw merkwaardig, verdient de Camera Obscura van den student Beets ook thans nog door ons volk gekend te worden. Met dit boek heeft de auteur ervan een grooter publiek voor zich gewonnen dan met al zijn verzenbundels en gelegenheidsgedichten samen, al mag wel eens gezegd worden, dat de predikant-dichter óók eenige fraaie gedichten heeft geschreven, die, bijeen gezocht en van een goede inleiding voorzien, de moeite van het bezitten ten volle waard zijn.

Hildebrand stond met zijn Camera evenwel niet alleen. Bijna tegelijk met dit werk verscheen onder het pseudoniem „Jonathan" van Beets' vriend J. P. Hasebroek het boekje „Waarheid en Droomen", dat, weliswaar in allerlei opzichten de mindere van de Camera, toch min of meer als pendant ervan mag genoemd worden. Merkwaardig, dat ook Hasebroek theoloog was ! Dominee was óók de derde schrijver van een gelijksoortig werk : C. E. van Koetsveld, wiens verhalen-verzameling „Schetsen van de pastory te Mastland" lang het publiek vermocht te boeien. Hasebroek is de meerdere van Van Koetsveld, Beets is veelzijdiger dan Hasebroek. Daarom heeft Hildebrand's Camera het een volle eeuw volgehouden en reikt de faam der beide andere boeken niet verder dan tot het einde der 19e eeuw.

Een halve eeuw na het verschijnen van hun werken is Van Koetsveld hofprediker, Hasebroek groote-stads-dominee en Nicolaas Beets professor in Utrecht. Geen hunner is in staat geweest zijn eerste, verhalende prozawerk door een beter te doen volgen.

P. H. MULLER

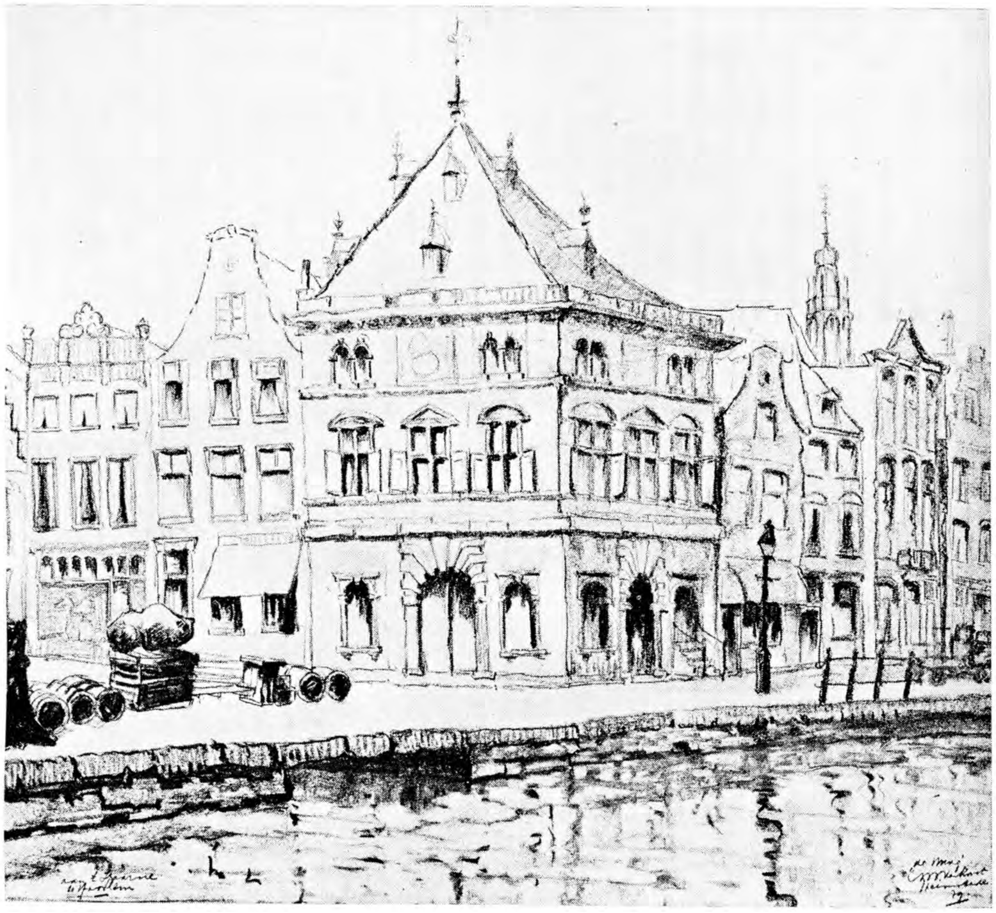

Aan het Spaarne te Haarlem

Houtskoolteekening van A. W. Verhorst te Heemstede

SCHOONHEID IN AARDEWERK

„Oud Delftsch." Deze beide woorden doen het hart van den verzamelaar sneller kloppen. Tijd, moeite en geld heeft hij er voor over om een stukje Oud Delftsch te bezitten. En als hij er in slaagt zoo'n stukje te bemachtigen, is hij dan altijd zeker, dat hij een stuk aardewerk heeft, gemaakt in de plaats waar het naar genoemd is, in Delft?

Dit nu is lang niet altijd het geval, want Oud Delftsch is langzamerhand een verzamelnaam geworden van het aardewerk, vervaardigd volgens het Oud-Delftsch procedé. Hiermede hebben we dan speciaal op het oog de gebruikte klei en de toepassing van het tinglazuur. De toepassing van tinglazuur is trouwens niet speciaal Delftsch, want reeds 500 jaar v. Chr. was het in

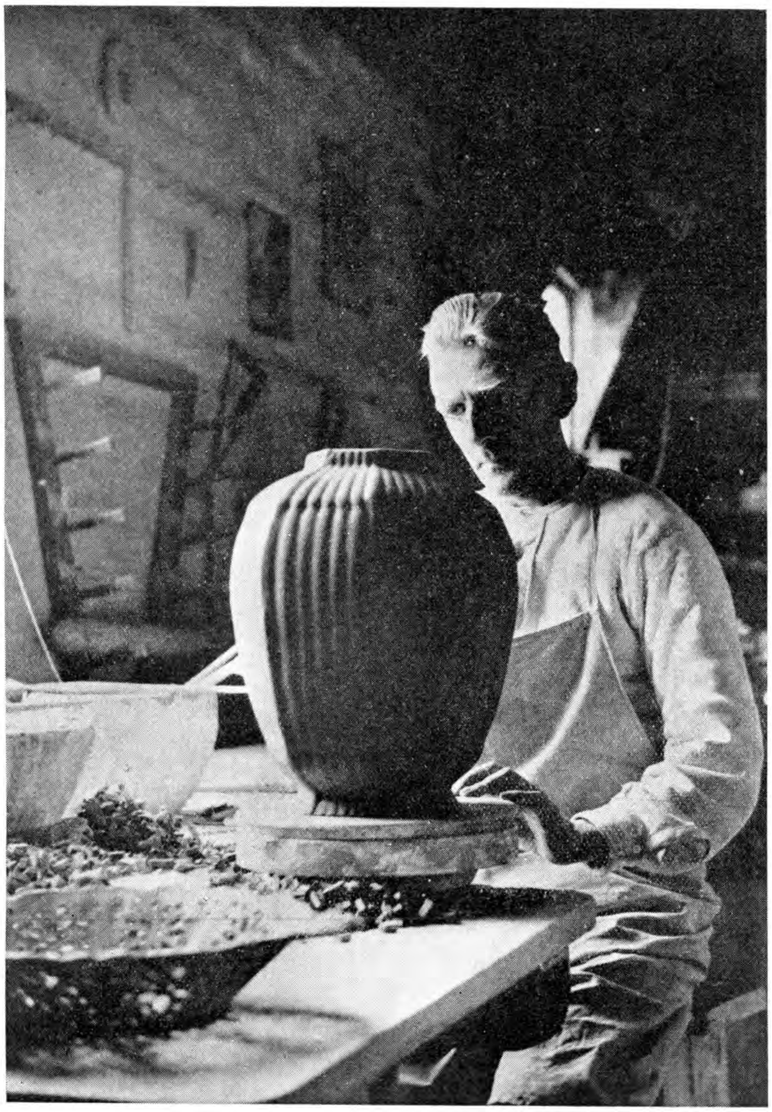

De vormer aan de arbeid

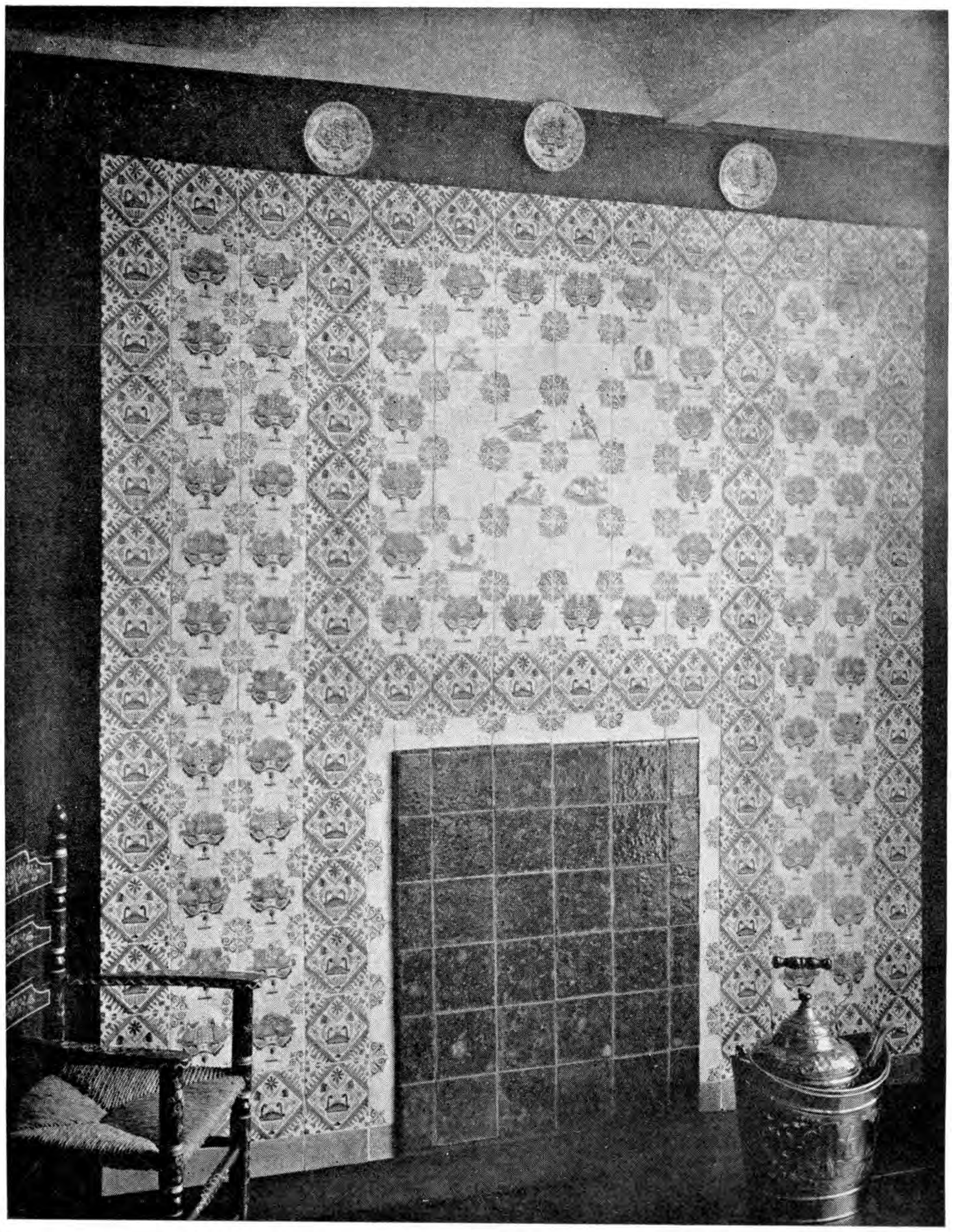

Schouwstuk van Oud-Hollandsche tegels op de tegelzaal van Kunsthuis *Statum* te Makkum.

De plateelschilder in zijn gezellig hoekje van het schildershuis.

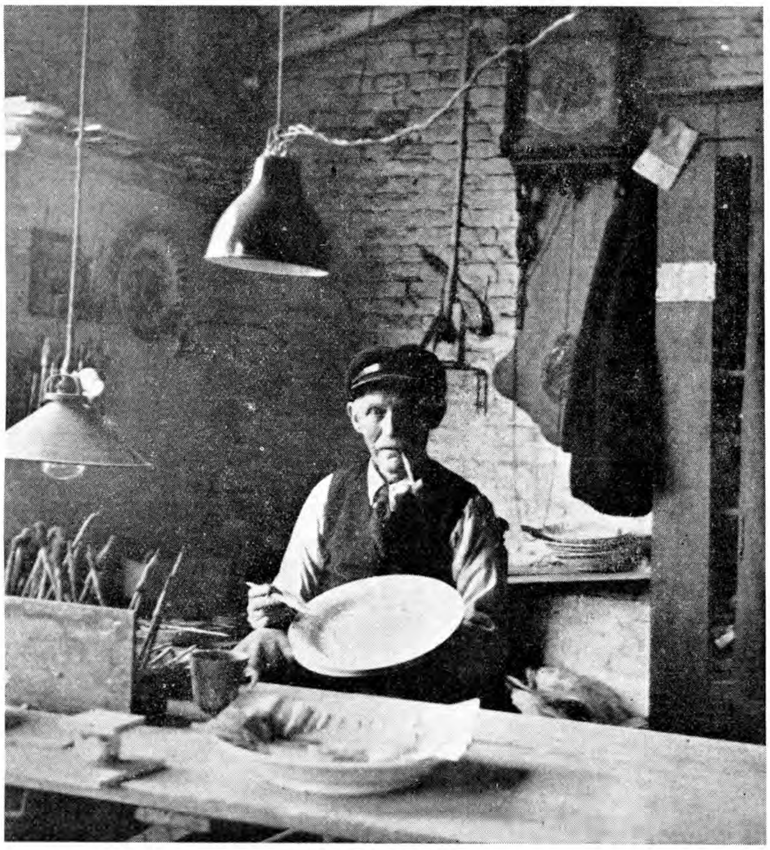

Perzië bekend. In de Nederlandsche kleibakkerijen werd het ondoorzichtige tinglazuur gebruikt om de van inlandsche klei gebakken voorwerpen, welke een grijze tot geelachtig roode kleur hadden en zeer poreus waren, te bedekken, waardoor men dan tevens een vrijwel zuiver witte ondergrond kreeg voor het beschilderen. Dit nu wordt nog slechts op één plaats gedaan en wel te Makkum, waarmede dit dus de eenigste plaats is waar de roemrijke traditie van het Oud-Delftsch nog wordt hooggehouden.

De Makkumer kleibakkerij geeft nog een duidelijk beeld van het oude bedrijf, omdat er, sinds de oprichting, ongeveer in het midden der zeventiende eeuw, vrijwel niets aan veranderd is. Alleen de tijd heeft er zijn stempel op gedrukt. De zware balken, die de zolders schragen, zijn zwart berookt, de traptreden zijn uitgesleten en de steenen van de gebouwen hebben die prachtige warm-roode kleur gekregen, welke alleen de tijd er aan kan geven.

Binnen deze oude muren worden de prachtige dingen vervaardigd, welke te bezichtigen zijn in het Kunsthuis Statum. De beheerder hiervan is steeds genegen alle mogelijke inlichtingen te geven en het is dan ook onder zijn leiding, dat we de fabriek zelf gaan bezichtigen, om een indruk te krijgen hoeveel moeite er noodig is om zulk een schoonheid te scheppen.

„We zullen maar beginnen bij het begin," zegt onze geleider en voert ons meteen naar achteren, waar de klei wordt verwerkt. Buiten, tegen de fabrieksmuur staat een waterpompje te proesten en spuwt z'n water in de kleimolen. „Zooals u ziet, wordt hier de klei gemalen. De aarde wordt hier gemengd en gekneed. Ik zal u nu laten zien, waar die klei verwerkt wordt." Hij voegt de daad bij het woord en brengt ons naar de vormerij, waar

een man in een witte kiel gebogen staat over een draaischijf. Op een vraag van onze geleider is hij dadelijk bereid ons te toonen, hoe b.v. een bord wordt gedraaid. Hij pakt een stuk klei en kwakt dit op de schijf. Dan neemt hij een spons, waar het water uitloopt en bevochtigt daarmede het stuk aarde, dat door deze bewerking direct erg soepel wordt. De schijf tolt rond en de wonderlijk lenige vingers van den man liggen op de klei. Een druk hier en een duwtje daar en de vorm van de schotel teekent zich reeds af. Nu drukt hij een handel, waaraan een uitgesneden houtje is bevestigd op de ronddraaiende schotel in wording en dit houtje strijkt er precies af, wat er nog te veel aan was. Eén voetbeweging, de schijf staat stil en glimlachend tilt de draaier het werkstuk van de schijf. „Klaar" zegt hij en legt het maar meteen op de drooglatten om het te laten drogen.

Even verder is de vormer bezig met een groote pot, welke hij zoo juist uit de vormen heeft gehaald. Met z'n handen, deze handen als apart levende wezens, gaat hij over de pot en de sensitieve vingertoppen voelen elke oneffenheid. Z'n handen zijn z'n voornaamste gereedschap. Maar toch heeft hij nog enkele hulpstukjes. Een paar houtjes, een fijne staaldraad, een kwastje, een stukje zeemleer en één in een houtje gevatte naald. Moet hij echter een vlakke kleikoek maken om er het één of andere voorwerp uit te vormen, dan gebruikt hij een paar latjes en een „deegroller".

Van de vormerij gaan we naar het „schildershuis". „Weliswaar slaan we nu één etappe over" zegt onze leidsman, „en dat is het bakken van de klei, d.w.z. natuurlijk van de voorwerpen, die er van gemaakt zijn, maar dat zien we straks wel. We gaan nu eerst even bij de schilders kijken.

We gaan een trapje af, kruipen door een heel nauw gangetje, dan een hoek om

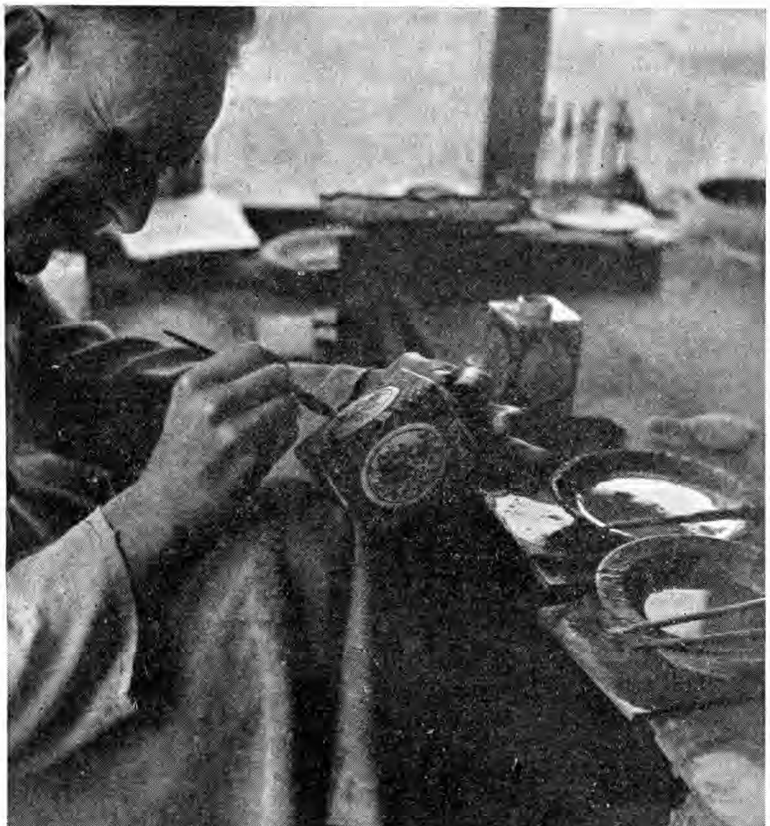

De gevoelige handen van den kunstenaar

Tegeltableau, z.g. Dokterstableau, in blauw op dof glazuur. Collectie Kunsthuis Statum

Polychrome wandplaquette met Chineesch motief. Collectie Statum

en dan langs een oven om dan voorzichtig langs het trapgat in de vloer te manoeuvreeren en dan weer een trapje af en dan zijn we er.

Het schildershuis is ook oud, maar er is veel licht. Dat hebben de schilders trouwens ook wel noodig, want het zijn dikwijls heel fijne ornamenten, welke ze te schilderen hebben.

„Het éénmaal gebakken aardewerk" vertelt onze geleider, „wordt eerst geglazuurd. Dat lijkt erg eenvoudig, maar het is het toch niet, want het tin-glazuur moet zoo op het voorwerp worden aangebracht, dat het er overal gelijkmatig op ligt. Het mag niet „tranen", wat zeggen wil, dat er geen druppels langs mogen loopen."

Eén der schilders zal het eens demonstreeren. Hij pakt een kommetje, maakt het eerst nat met een spons, dan stroopt hij de mouw op en doopt het bedachtzaam in de teil met glazuurpap. Even beweegt hij het onder de oppervlakte heen en weer en haalt het er dan tusschen duim en vinger weer uit. „Kijk," zegt hij, „dat is alles."

Het is inderdaad eenvoudig en het „traant" niet. Wat wel opvalt, is, dat het vocht uit de glazuur onmiddellijk in de poreuze klei is getrokken, waardoor het voorwerp nu al weer droog is en wel direct beschilderd kan worden. De glazuur ligt als een dikke vloeilaag om de kom.

„Kijk" zegt de geleider, „daar wordt juist een tegel „gesponst". Eén der schilders legt heel voorzichtig de spons, een stukje papier waarin het te schilderen ornament is doorgeprikt, op de glazuurlaag, waarmede de tegel is bedekt. Nu neemt hij een klein zakje met houtskoolpoeder en klopt er zachtjes mee op de spons, waardoor het poeder op de onderlaag doorstuift. In flauw zichtbare lijnen staat nu de teekening op de witte glazuur. Hij grijpt één van die eigenaardige plateelschilders penseelen, wrijft dit even op een tegel met waterverf en begint te schilderen. De gevoelige handen van den schilder zweven sierlijk over de helwitte onderlaag en een parmantig vogeltje steekt het kopje in de lucht.

„Ziet u wel," merkt de woordvoerder op, „dat er nergens een natte lijn te zien is? De glazuurlaag is zoo uiterst poreus.

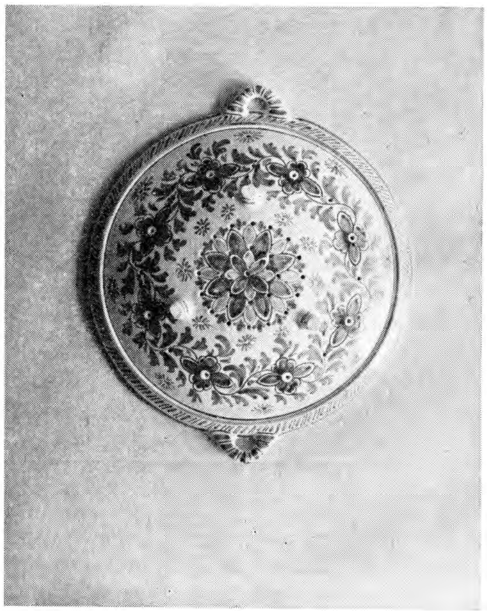

Achterzijde Vischschotel. In blauw en paars met paarse trek. Collectie Kunsthuis Statum

dat ze onmiddellijk alle vocht uit het penseel wegzuigt. Dit vraagt van den schilder een heel groote vaardigheid, want houdt hij het penseel ook maar een oogenblik stil op dezelfde plaats, dan wordt het een vlek. Dat zie je zoo direct niet, maar des te beter als het uit de oven komt. Wat de menschen hier doen kunt u het beste vergelijken met het schilderen met waterverf op erg los vloei. Ook dat valt niet mee."

„Alles wordt hier geschilderd met minerale waterverven," gaat hij nu door, „metaal oxyden, zal ik maar zeggen. Hoe de samenstelling precies is, vertellen ze mij natuurlijk ook niet. Gebruikt worden b.v. oxyden van koper, tin, ijzer, cobalt, mangaan en uranium. Met die penseelen is het ook een eigenaardig geval. Die worden vervaardigd van haren uit koeienooren. En nu is het gekke, dat die uit Duitschland moeten komen, terwijl we hier midden in het koeienland zitten."

Het is gek, maar veel tijd om daarover na te denken, laat onze gids ons niet, maar brengt ons nu naar de oven.

We treffen het, de oven wordt juist gevuld. In de groote steenen ruimte staan duizenden tegels opgestapeld en daarvoor

Schotel in blauw op witte fond. Z.g. Kraakporcelein. Collectie Kunsthuis Statum

Schotel, polichrome, met de wapens van Prinses Juliana en Prins Bernhard

worden kokers met aardewerk neergezet. Het aardewerk, de schotels, kommen, vazen en wat niet al, worden n.l. in ruwaardewerken kokers gebakken. Dat wordt gedaan om het goed te beschermen tegen het stof. In de vloer van de oven zijn een heele hoop gaten, waardoorheen de vlammen kunnen spelen van de vuurhaard daar onder. Die moet nog al wat warmte kunnen ontwikkelen, want het goed wordt gebakken bij een temperatuur van ongeveer 1000 graden Celcius.

„Hoe bereikt u die temperatuur" willen we weten.

„Wel, met lange turf" en ja, nu zien we naast de oven heele stapels van dit soort brandstof liggen.

Met de bouw van de ovens is wel op een hooge temperatuur gerekend, want de muren zijn meer dan een meter dik.

Als we uitgekeken zijn, gaan we terug naar Kunsthuis Statum en bewonderen opnieuw de dingen, waarvan we nu gezien hebben, hoe bewerkelijk ze waren.

Ook hier is nog veel te leeren. De beheerder toont ons aan de voorwerpen de gang van de Majolica-industrie. Op het tegelzaaltje boven laat hij ons zien Spaansche en Perzische tegels, oud-Hollandsche en zuiver Friesche.

Beneden toont hij ons een potje, waaraan een sterke Italiaansche invloed duidelijk te zien is. Dan een schotel met een zuiver Fransch décor en verscheidene dingen met

Schietgoed. Oude gebruiksvoorwerpen. Blauw en paars. Collectie Kunsthuis Statum

Oud-Delftsche versieringen. Hij laat ons zien het „kraakporcelein", dat vroeger vooral door Delft werd gemaakt om het Chineesche porcelein te imiteeren. Onze speciale belangstelling vraagt hij voor het „schietgoed", de vroegere gebruiksvoorwerpen, waarvan wel de vischschotel één der mooiste voorbeelden is.

Hij vertelt van de tegeltableaux, die door Makkum voor het Rijksmuseum zijn gerestaureerd en welke restauratie zoo goed slaagde, dat zelfs de conservatrice de nieuw bijgemaakte tegels niet van de oude wist te onderscheiden.

„Laatst nog, voor de Workumer kamer voor het Friesch museum, moesten verschillende tegels worden bijgemaakt. Toen ze klaar waren heeft de chef ze mij laten zien en vroeg me, wat of, volgens mij, de nieuw bijgemaakte tegels waren. Ik bekeek ze zeer zorgvuldig, want ik wilde geen bok schieten en toen ik tenslotte één ontdekte, die volgens mij „hwet gloediger" was, wees ik die aan. Maar mis hoor, dat was juist een oude. Maar er zijn menschen, die er veel verstand van hebben, van tegels, bedoel ik. Zoo verkocht ik een paar jaar geleden aan een mijnheer een paar zwarte chineesche tegels. Dat waren de eerste van dat soort, want zwart glazuur was er eigenlijk voor die tijd niet gemaakt, tenminste niet van dat prachtige diepe zwart, wat u hier ziet. Maar ja, daar zijn ze ook ongeveer dertig jaren mee aan het experimenteeren geweest. Enfin, ik verkocht die tegels en die mijnheer neemt ze mee naar huis, stopt ze in de grond en doet er alles aan om ze zoo oud mogelijk te laten schijnen. Toen ging hij er mee naar een antiek handelaar, om ze eens te testen. Hij liet de tegels zien en vroeg zoo langs zijn neus weg: „Wat zouden dat toch voor tegels zijn?" De antiquair bekeek ze, bekeek ze nog eens en nog eens, liep een paar maal z'n zaak rond en barstte toen uit: „Het kan niet, maar anders zou je zweren, dat het Makkumer waren."

Zoo vertelt hij maar door. Van de prachtige wapenschotel, door de Makkumer vrouwen aan het Prinselijk paar aangeboden bij het vorstelijk huwelijk, waarop voor het eerst goud en zilver was toegepast en nog veel meer. Als we eindelijk weer buiten staan, zijn we innig verheugd, dat Nederland tenminste nog één zoo'n bedrijf heeft, waaraan allen, die er aan meehelpen om deze dingen van zuivere schoonheid te scheppen, met hart en ziel zijn toegewijd. HEIN F. FABER

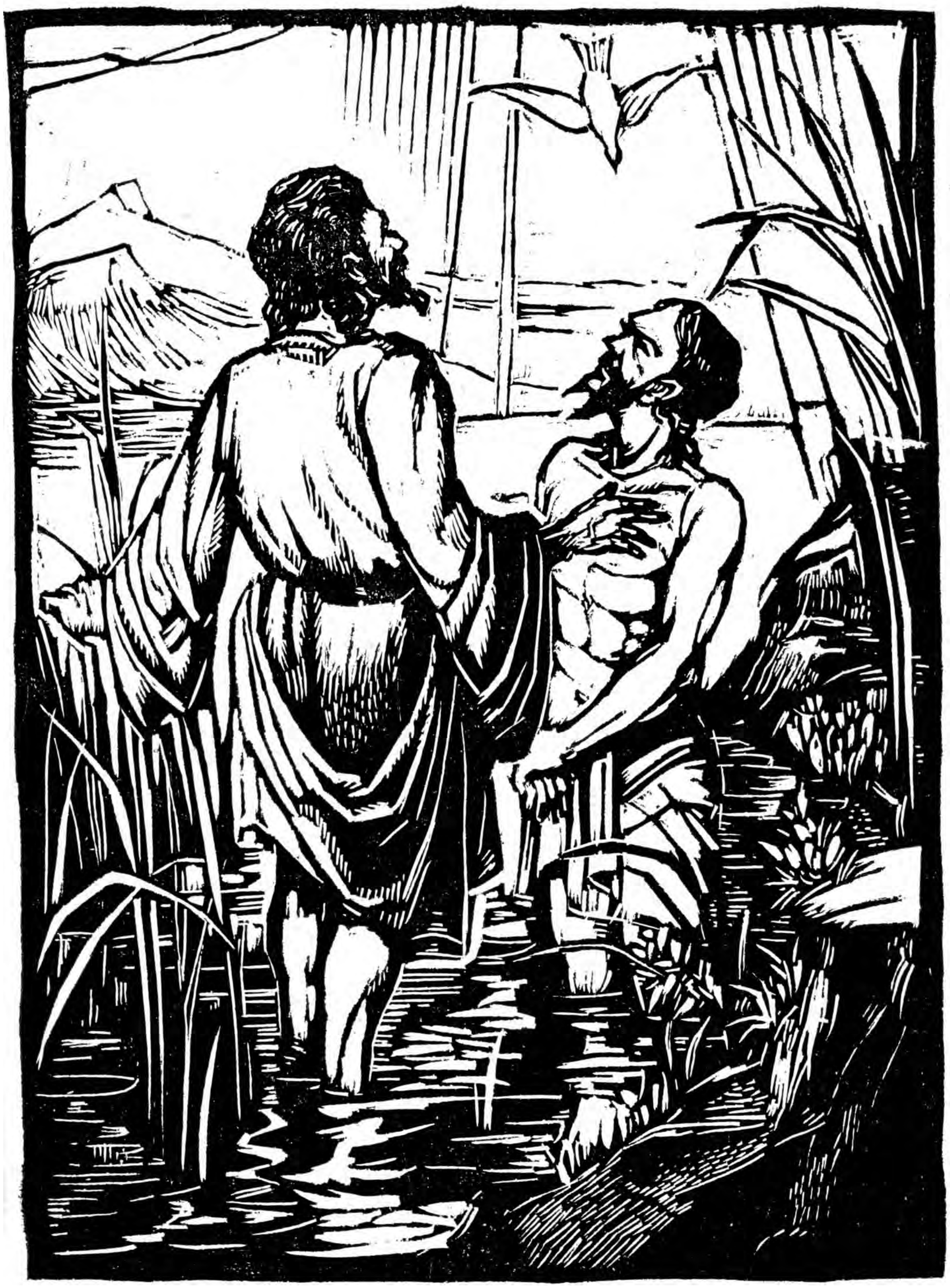

De doop van Jezus in de Jordaan Linoleumsnede van Dirk Bode

DE ARMADA VAN 1639: DE ZEESLAG BIJ DUINS

MAARTEN HARPERTSZOON TROMP (1598—1653)

300 JAREN GELEDEN VERGING DE TWEEDE ARMADA

De strijd met de Spaansche Armada, die in de Septembermaand van 1639 in Het Kanaal verscheen, is een der belangwekkendste episodes uit onze historie. Dat een vloot van 17 schepen, waarvan de grootste 57 stukken en 240 opvarenden telt, den weg durft versperren aan een scheepsmacht van niet minder dan 67 vaartuigen, waaronder drijvende vestingen als de Santa Theresa, is op zichzelve reeds opmerkelijk genoeg. „Senores, de vijand beteekent niet veel; laat ieder zijn best doen; wij hebben een lichte taak!" moet de Spaansche vlootvoogd zijn kapiteins vóór het gevecht hebben toegevoegd. Maar het ongeloofelijke gebeurt; niet alleen wordt de aanval afgeslagen, maar korten tijd daarna gaat onze vlootvoogd zelf tot den aanval over, en doet tenslotte den vijand ontredderd en ontmoedigd, de wijk nemen onder de kasteelen langs de reede van Duins.

Dan volgt het tweede bedrijf van het drama; niet minder onze spanning prikkelend. De Staten-Generaal, voorgegaan door Holland, geven Tromp volmacht om den vijand te bestrijden, waar hij zich ook bevindt, ja, om zoo noodig de wapenen ook tegen de Engelschen te keeren. Tegelijkertijd geven zij 't bevel tot een versterking onzer zeemacht, zoo geweldig, als men van te voren niet mogelijk had geacht. De Engelsche Koning, opgetogen over 't politiek fortuintje hem in de schoot gevallen, nu de Armada op zijn bescherming is aangewezen, zoekt zijn steun te verkoopen aan den meestbiedende. Hij hoopt in de eerste plaats geld, veel geld ermee te verdienen; in de tweede plaats wil hij zijn neef den Keurprins door de in 't nauw gebrachte Spanjaarden doen terugvoeren naar het Heidelbergsche Slot. En terwijl hij op het punt staat om de Armada onder zijn bescherming te nemen, maar tegelijkertijd bij Frankrijk informeert, wat dit zou willen doen, als hij de Spanjaarden prijs geeft, gaat Tromp tot den aanval over en vernietigt de laatste groote zeemacht, die Spanje heeft bezeten.

Niet alleen belangwekkend, maar ook belangrijk in zijn gevolgen is de strijd, die in September en October van het jaar 1639 gestreden werd.

Na de rampen van de jaren 1628 tot 1632 had de Spaansche staat omstreeks 1635 een onverwachte veerkracht getoond; in Duitschland begonnen de zaken voor de Habsburgers er weer beter voor te staan; de veldtocht van het jaar 1635 liep voor de verbonden Franschen en Nederlanders uit op een smadelijke nederlaag; ook de volgende jaren werd door dezen met uitzondering van de inneming van Breda opwegend trouwens tegen 't verlies van Venlo en Roermond, weinig van beteekenis verricht. Zou, evenals in de dagen van Parma de overkomst van een prins van den bloe-

Bestevaer

Luitenant-Admiraal Maarten Harpertszn. Tromp (1598—1653), naar een schilderij van Jan Lievens in de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam

de, den kardinaal-infant Fredinand de krijgskans doen keeren?

Doch de vernietiging der Spaansche zeemacht, waarmee de opstand van Portugal in 't volgende jaar vermoedelijk nauw samenhangt, doet opnieuw de kans wenden; Spanje berust weldra in het onvermijdelijke en erkent onze onafhankelijkheid; zijn rol als groote mogendheid is uitgespeeld.

En ook hier was het: „the spoils to the victors". Men heeft wel eens den strijd in de Sont als ons debuut als groote mogendheid beschouwd; het komt mij voor, dat een staat, die kon verrichten, wat de onze in het gedenkwaardige jaar 1639 deed, die een machtigen vijand durft aan te vallen op het gevaar af ook met Engeland in oorlog te geraken, veilig onder de groote mogendheden mag worden gerekend.

Maar er is meer. De strijd door Tromp gestreden is uiterst merkwaardig voor de geschiedenis der taktiek ter zee; het is de eerste zeeslag in nieuwen stijl; zoowel door het gebruik van het geschut op een wijze „als nog nooit te land of ter zee is vertoond" zooals een Spaansch bevelhebber zegt, als door het toepassen eener nieuwe wijze van aanvallen. Tot dusver was de strijd ter zee een strijd geweest van schip tegen schip, waarbij de bevelhebber weinig meer te doen had dan een goed voorbeeld geven. „Ieder doe zijn best"; „la Real dará buen ejemplo", dat was alles wat de Oquendo zijn bevelhebbers vóór den strijd mee te deelen had. Tromp daarentegen verdeelt zijn schepen in escaders, die elk een afzonderlijke bestemming hebben; hij scheurt de vijandelijke linie van een, teistert de schepen van twee zijden door zijn geschutvuur. Wat Maurits voor het leger deed, dat paste Tromp toe voor de vloot; niet alleen de tweede generatie onzer zeehelden, maar ook de Engelsche vlootvoogden hebben tot hem opgezien als tot hun leermeester.

Toen in Sept. 1639 de Armada verscheen, vereenigden zich onze smaldeelen en dwongen den vijand, een schuilplaats te zoeken op de reede van Duins, waar hij door Tromp geheel werd ingesloten. De With bracht de tijding naar 't vaderland, waar nu met buitengewonen ijver aan versterking werd gearbeid,zoodat Tromp weldra 90 schepen en 11 branders tot zijn beschikking had.

Het duurde nog verscheiden dagen, vóór Tromp tot den aanval kon overgaan. Zoo ongunstig was de wind, dat men vreezen moest door het overhellen der schepen de onderste geschutpoorten niet te kunnen gebruiken. Eerst den 19den October werd de wind gunstiger; alles werd voor den aanval gereed gemaakt, toen te tien uur 's morgens de wind opnieuw draaide. Tromp, wien het te lang begon te duren, stelde aan den krijgsraad voor, naast den vijand te ankeren om hem zoo aan te vallen; dit plan vond echter geen instemming.

De vlootvoogd hunkerde naar een beslissing, omdat hij elken dag moest vreezen de lang verwachte versterking der Engelsche vloot op de reede te zien verschijnen. Een spion, Tam Trafaet, die naar Rochester gezonden was, kwam terug met het bericht, dat er te Chattem zes en te Londen vier groote koningsschepen op gunstigen wind lagen te wachten om de Theems uit te zeilen. Het was dus zaak niet langer te wachten dan strikt noodzakelijk was; dezelfde wind, die ons tot den aanval in staat stelde, zou de versterking der Engelsche vloot mogelijk maken.

Eindelijk, in den vroegen morgen van den 21sten, draaide de wind opnieuw; te twee uur in den morgen dreunde van de Amelia het schot, dat aan alle schepen gelastte zeil te maken. Aan den Engelschen vice-admiraal Pennington werd een brief gericht, waarin Tromp hem, onder herinnering aan 't geen de Spanjaarden op de reede tegen hem gedaan hadden, mededeelde, dat hij besloten was tot den aanval over te gaan. „Zijn Ued. daerover verklarende, dat wij geresolveert sijn alhier onzen vyandt aen te tasten, en ons te defenderen met wapenen tegen degeene, die hetselve zou willen verhinderen, en hebben liever te sterven als soldaten, dan dat wij de last van onse Meesters niet souden nakomen; vertrouwende dat het Sijn Majesteyt van Engelandt aengenaem sal wesen."

De Spanjaarden hadden de laatste dagen reeds in angstige spanning doorgebracht. Den 19den had de Oquendo order gegeven, dat alle voor één anker moesten gaan liggen; den volgenden dag werd dit bevel vernieuwd met de toevoeging, dat wanneer de Santiago de zeilen heesch, allen dit voorbeeld moesten volgen; op het geschutvuur van den vijand moest niet geantwoord worden zoolang men op de reede was.

Te twee uur 's nachts hoorden de Spanjaarden het seinschot weerklinken. Al dadelijk verwachtten zij daarvan weinig goeds; toen het licht werd, zagen zij, dat de geheele Hollandsche vloot onder zeil gegaan was; zij bewoog zich naar de noordzijde der reede en opende te half negen het vuur. Nauwelijks was het gevecht echter begonnen, of een sterke mist kwam op, zoodat de schepen elkaar niet meer konden onderscheiden; wij bleven drijven met de zeilen tegen de mast, zegt Tromp's journaal. Onder de Spaansche schepen heerschte de grootste verwarring; vol vrees voor de Hollandsche branders lieten meer dan twintig schepen zich tegen de kust drijven; ook de San-Antonio van vice-admiraal de Castro behoorde daartoe, wat den bevelhebber door vele Spanjaarden als een bewijs van lafheid aangerekend werd. Onder de opvarenden brak een paniek uit; de bemanning wierp zich overboord en trachtte naar den wal te zwemmen, of liet zich aan touwen tot aan den hals in het water neerzakken om veilig te zijn voor de Hollandsche kogels. Pennington had dadelijk, toen er onraad bleek te zijn, den krijgsraad bijeen geroepen. Den brief van Tromp kon hij wegens onbekendheid met de taal niet lezen; 't was echter duidelijk genoeg wat er voorviel. Allen achtten het onmogelijk de Spanjaarden te helpen; men moest bovendien vreezen tusschen de vloten bekneld te worden en van de branders schade te lijden; daarom werd besloten zich terzijde te houden. Te eerder kwam men hiertoe, omdat al dadelijk bleek hoe de zaak zou afloopen, toen zoovele Spaansche schepen zonder aan den strijd deel te nemen op de kust liepen.

Na een half uur klaarde de mist op. Branders werden afgezonden op de schepen, die op de kust geloopen waren; het vice-admiraalschip van de Castro werd lek geschoten en zonk; van de Engelsche kasteelen en schepen werden eenige schoten gelost, die echter weinig of geen schade deden.

Zoo was meer dan een derde der vloot zonder moeite buiten gevecht gesteld en dat zonder schade onzerzijds. Alleen liepen een tweetal Hollandsche schepen in hun ijver om de Spanjaarden aan te tasten, zelf ook op de kust. Zij werden door Pennington in beslag genomen, „maar,"

De Engelsche koning Karel I (1625—'49 die zich, ondanks zijn verdrag met Spanje, afzijdig hield.

schrijft deze aan den koning „ze zullen ze komen opeischen en daar wij ze dan toch niet kunnen vasthouden, is het beter ze zelf maar los te laten."

Inmiddels had de strijd zich naar de open zee verplaatst; een aantal van de beste bevelhebbers, de Hoces, Feyo, Masibradi en de Horna met zijn Duinkerkers waren den vlootvoogd gevolgd en buiten de reede gekomen, waar ze in westelijke richting trachtten te ontkomen. De mist was echter opgeklaard; op de Hollandsche schepen gingen, nu men Zuid-Foreland voorbij was, de Oranjewimpels omhoog, ten teeken dat de jacht werd begonnen. Vooral Lope de Hoces had het weldra zwaar te verantwoorden; zijn logge Santa Theresa, de Goliath zooals de Hollandsche matrozen haar noemden, werd spoedig ingehaald en van alle zijden, vooral door Evertsen en Tromp zelf, zwaar bestookt. De bemanning door den dapperen bevelhebber aangevuurd, weerde zich echter moedig; het bleek onmogelijk het reusachtige schip te enteren. Het ging niet aan om alle aandacht aan dit eene schip te schenken en de andere te laten ontsnappen; daarom werden de branders op den kolossus afgezonden. De eerste werden door sloepen afgewend; het schip van kapitein Musch, dat met de boegspriet in de galerij der Theresa vastgeraakt was, werd door eigen branders in vlammen gezet. Het was het eenigste schip dat in dezen strijd aan onze zijde verloren ging; het zonk echter zoo langzaam, dat de bemanning grootendeels gered kon worden.

Tevergeefs trachtten de Oquendo en Feyo de Hoces te hulp te komen; het was onmogelijk den dapperen man te redden. Weer werden branders afgezonden, die nu beter doel troffen; misschien doordien de Hoces inmiddels door een kanonskogel gedood was. Weldra tastten de vlammen van alle zijden het schip aan; de honderden der opvarenden stortten zich angstig schreeuwend in zee; van de 600 konden er slechts een honderdtal gered worden. Op alle ooggetuigen blijkt dit tooneel een overweldigenden indruk te hebben ge-

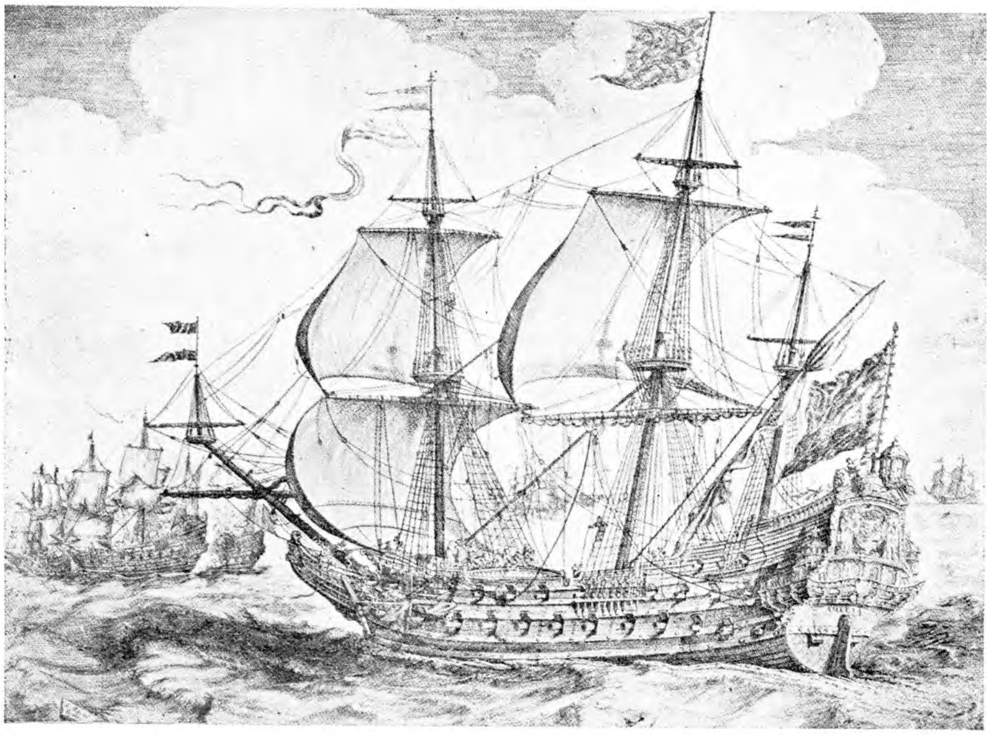

Tromp's vlaggeschip „Amelia" (1639)

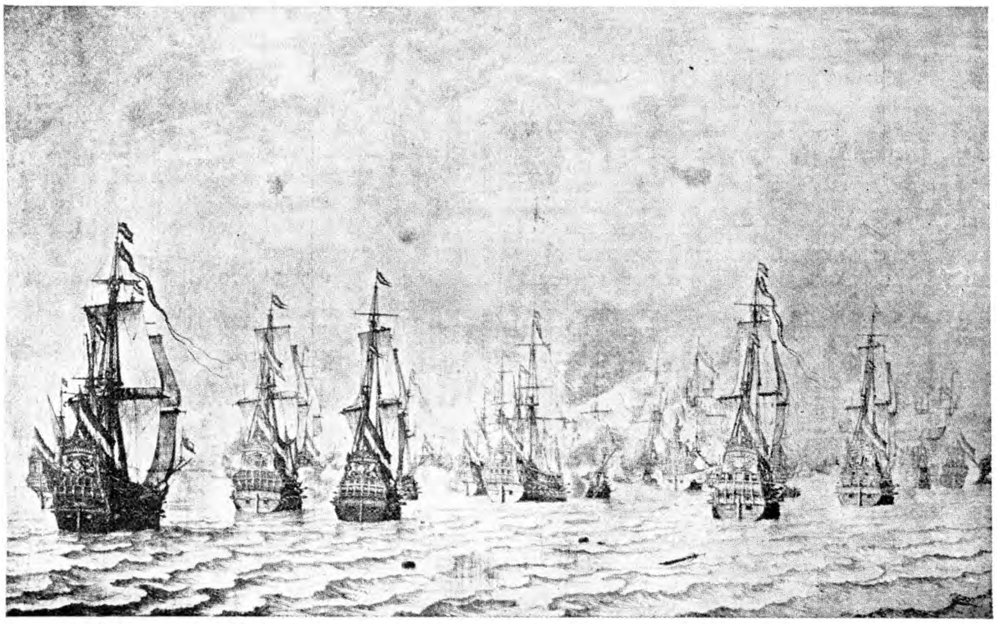

Naar een penteekening van Willem van der Velde (de Oude) in het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam. De slag bij Duinkerken (Febr. 1639)

maakt; tot laat in den avond werd de zee ver in den omtrek verlicht; toen eindelijk de vlammen de kruitkamer bereikten, zag men o.a. een kartouw gloeiend in de lucht geslingerd worden. Op alle afbeeldingen van de slag is dan ook de ondergang van de Santa Theresa als het hoofdmoment van de strijd voorgesteld.

Ook de andere schepen der Spanjaarden werden niet met rust gelaten. Het schip van den Galicischen vice-admiraal Feyo had met moeite de reede verlaten. In de algemeene verwarring was het ook op 't strand geraakt; met de uiterste inspanning wist Feyo echter zijn achterschip te lichten en zijn vlootvoogd te volgen, „willende liever sterven op zee, dan geminacht leven op het land".

Zijn tuig had evenwel veel geleden; ook hij werd door verschillende schepen aangevallen; toen hij het lot der Theresa aanschouwde en zelf ook door branders bedreigd werd, gaf hij zich over.

De Oquendo had inmiddels zeil gemaakt om westwaarts te ontkomen; hij werd gevolgd door Tromp, die hem tegen den avond bereikte en hevig beschoot, „maer conden niet sien oft hij gestreecken was of nyet."

Uit de Spaansche bronnen blijkt, dat de admiraal inderdaad zeer in 't nauw heeft gezeten; er waren oogenblikken, waarin de bemanning, versaagd door den regen van kogels, welke het tuig vernielde en het dek schoonveegde, in het ruim vluchtte en weigerde het gevecht voort te zetten; toch keerden zij later weer, luisterend naar de energieke stem van de Oquendo, op hun post terug. Eindelijk bood de duisternis gelegenheid om te ontsnappen. Verschillende andere schepen waren niet zoo gelukkig; het admiraalsschip van Napels strandde en verging op de Goodwins; andere op de kusten van Engeland en Frankrijk.

Den volgenden morgen bevond Tromp zich ten zuiden van Beachy Head; hij vond nog een enkel Spaansch galjoen; dat zich aanstonds overgaf. Op de Engelsche kust bij Dover werd ook een Spaansch schip aangetroffen; drie onzer schepen werden er heen gezonden, die het ondanks het protest der Engelschen in brand staken.

In Duinkerken had inmiddels groote onrust geheerscht. De bewoners hadden den geheelen dag een hevig kanonvuur gehoord; den morgen na het gevecht kwam men van den toren den bevelhebber der stad, graaf de Fuentes, waarschuwen, dat

er vijf Spaansche schepen in 't zicht waren. Onmiddellijk snelde hij naar Mardijk, last gevende dat alle scheepsvolk met sloepen, kotters, kabels en ankers hem daarheen zouden volgen. Het bleken Duinkerker schepen te zijn; vier ervan kwamen slechts met moeite binnen, daar zij door een rukwind op een bank werden geworpen en niet dan met groote inspanning door de toegeschoten hulp weer vlot werden gemaakt. Nog was men in groote ongerustheid over Don Antonio, toen ook zijn schip met het galjoen van Masibradi voor de haven kwam. De Santiago was vreeselijk beschadigd; het schip was geheel doornageld; 1700 kogelgaten telde men in den romp; het werd met moeite met behulp van een vijftal pompen vlot gehouden. Later kwamen nog twee galjoenen terecht, zoodat in 't geheel van de 53 schepen er 9 Duinkerken bereikten. „Nu blijft mij niet meer over dan te sterven, nu ik het schip en den standaard in de haven heb gebracht," moet de moedige zeeman mistroostig bij zijn aankomst hebben uitgeroepen.

Den 23sten October kwam Tromp weer op de reede terug, waar hij zoo lang in spanning de ontknooping had afgewacht. Hij vond er nog een groot aantal Spaansche schepen, „verdestrueert, meestal tegen 't land aengeseylt." Zijn saluutschoten werden zoomin door het kasteel van Dover als door de Engelsche oorlogsschepen beantwoord. Den volgenden morgen kwam Pennington bij Tromp aan boord en vroeg wat hij daar nog te doen had, „daer wij onlangs den Coninck in sijn kamer hadden geaffronteert." Tromp gaf leukjes ten antwoord, dat hij hoopte dat de koning het niet als een belediging zou opnemen, daar hij niets had gedaan dan als een trouw dienaar de bevelen van Hare Hoog Mogenden nakomen. Hij kwam nu kijken „of alle Spanjarts om hals waren, die tegen 'tlant an hadden gejaecht en die wij noch geerne wilden ruyneeren." Gaven tot antwoort ende swoeren heilichlick, datter niet een in sijn geheel en was, ende die in 't vlot lagen, overgegeven en vercoft waren aen de Engelschen, en dat de Engelschen de Spaenschen plunderden zoo veel sy conden."

Tromp besloot het er nu bij te laten. Twintig schepen onder Colster werden aangewezen om nog op zee te blijven kruisen. Men kreeg rapport, dat twee galjoenen en een aantal Vlaamsche schepen in Duinkerken waren binnengeloopen. Door den krijgsraad werd daarop eenstemmig goed gevonden, „alsoo de viant in 't Scheur lach, er niet aen te doen en was, en ons coers souden setten na patria."

Reeds had Tromp onmiddellijk na den slag een kort verslag aan zijn meesters gezonden. „Wij hebben op gisteren-morgen het exploit volgens U Ho: Mo: Resolutie in 't werck gestelt, sijnde de eerste advantagieuse gelegentheyt geweest, die sich heeft gepresenteerd; nopende het succes van 't selve connen vooralsnoch U Ho: Mo: van alle bysondere particulariteyten geen seeker bericht en doen; alsoo des vuandts Armada gelijck mede de onse seer is van den anderen verstroyt... Sullen verders niet macqueren alle mogelijke debvoiren ten dienste van ons vaderlandt ende vernielinge des vyandts aen te wenden."

Inmiddels waren de prijzen en de tallooze gevangenen in 't vaderland aangekomen. Vice-admiraal Feyo werd naar den Haag gebracht, waar hij eerst in „De verguldde Cabel", later op de Voorpoort werd gehuisvest. Hij werd o.a. aan den Prins voorgesteld; hij was toen nog als gewoon matroos gekleed, daar hij met zijn officieren door onze matrozen bijna naakt uitgeschud was bij zijn gevangenneming. Zoo talrijk waren de gevangenen, dat in Zeeland geen kerkers genoeg waren om ze te bevatten, zoodat men een zeshonderdtal in de andere provinciën onderbracht.

Veertien schepen werden als prijs hier binnen gebracht; enkele daarvan, o.a. el Gran Alexandro, werden geschikt bevonden om in onze vloot dienst te doen.

Den 29sten October deed Tromp in de Staten-Generaal verslag van zijn tocht. „Door Gods genadigen zegen was het succes zulks geweest, dat van de vloot, geweest zijnde in Duins drie en vijftig groote schepen, omtrent veertich so gestrant, gesonken, gebrant als genomen en de verdere geharasseert en hier en daar verstroyt waren," de verliezen der Spanjaarden bedroegen ruim 7000 man, van welke er 1800 door ons gevangen waren genomen. Daartegen stonden aan onze zijde alleen het verlies van het schip van Musch en het sneuvelen van omstreeks 100 man. Woensdag 9 November werd een dankstond gehouden; 's avonds na de prediking vlamden door het geheele land tot in de frontierplaatsen toe de vreugdevuren op. Ook

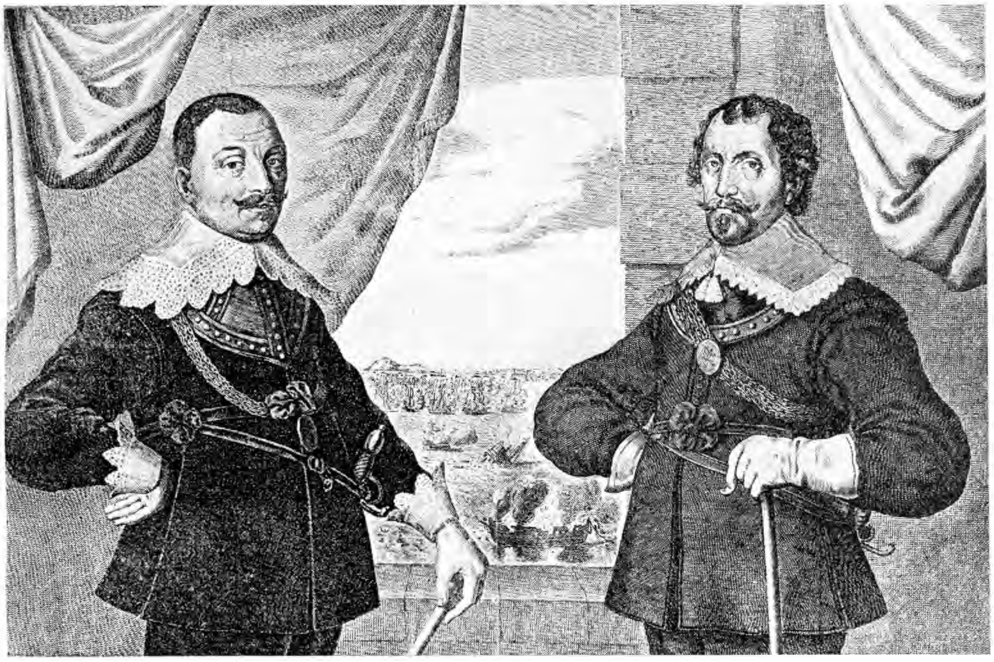

Admiraal Tromp

Koomt, in den Jongsten eeuw, eens 't Spaensche oogh te mikken
Op 't Stralen van dit Beelt, al stondt ons voor wat vreems
't Bevat, opnieuw, de schrik, die 't kon met 't hart verschrikken
Toen 't levend' hen bestraelde, in 't aensien van den Teems.

Vise Ad.r de Wit

Hier zwijmt de buyten-trek van Wittens naer het leven;
Maer wat zijn borst in zich, voor 't vaderland, besloot
Hij ons, voor Karels strand, getuig'nis heeft gegeven;
Toen Spaengien voor de vreugt van Hollands zege vlood.

de gezanten in het buitenland werden aangeschreven „teeckenen van vreugde te doen"; zoodat zelfs aan den verren Gouden Hoorn den volke kond werd gedaan van den ondergang der Spaansche Armada. De bevelhebber en zijn voornaamste officieren werden blijken van waardeering geschonken in den vorm van ketenen en penningen; aan Tromp werd bij besluit der Staten-Generaal een gratificatie van 6000 gulden toegelegd. De verdeeling der buitgelden, welke te zamen meer dan 134.000 guldens bedroegen, schijnt niet tot algemeen genoegen geschikt te zijn; te Vlissingen ontstonden zelfs onlusten onder het bootsvolk, dat niet tevreden was over zijn aandeel.

Ook van Fransche zijde wachtte Tromp een beloning; de koning besloot hem in den adelstand te verheffen met een schip ('t wapen van Parijs) en een lelie in het wapen. Ook ontving hij een keten en een penning, die op de overwinning betrekking had. „Ik wilde, dat hij deze ontvangen kon na een tweede gevecht dat hij zal leveren. Deel het hem mee; dit bericht zal hem opwekken zijn best te doen," schrijft Richelieu aan d'Estrades.

Deze laatste opmerking, tegenover een man als Tromp zeker niet noodig, had betrekking op de geredde schepen der Spaansche vloot.

Behalve de negen schepen, die te Mardijk binnen geloopen waren, lagen er op de reede van Duins nog een twintigtal schepen, alle in meerdere of mindere mate beschadigd, sommige weinig meer dan wrakken. Zoodra Cardenas bericht kreeg,

dat de vloot vernietigd was en dat zooveel Spanjaarden aan land gevlucht waren, wendde hij zich tot de Engelsche regeering om een goede behandeling der vluchtelingen en bescherming der gestrande schepen te verzoeken. Eenige dagen later verkreeg hij audiëntie bij den koning; diep bewogen beklaagde hij zich over het gebeurde; „wanneer de woorden mij ontbreken op dit oogenblik, dan is dit te wijten aan de grootheid mijner smart en aan de rechtmatige verontwaardiging over het geweld, dat Zijner Majesteits Armada heeft geleden ten aanschouwe van alle vorsten en naties van Europa en nog wel in het huis en de haven van Uwe Majesteit en dat van onze rebellen, die aangemoedigd en begunstigd werden door Uwer Majesteits dienaren!"

De koning trachtte hem te kalmeeren; hij zou Pennington straffen als hij schuldig bleek en de schepen beschermen. „Ik geloof niet, dat de koning het leedwezen, dat hij betuigt, veinst en dat hij in 't geheim verlof heeft gegeven tot den aanval", schrijft Cardenas aan zijn regeering, „dat zou te perfide zijn". Aan Pennington werd inderdaad een scherp schrijven gericht. Aan het hof waren er velen, die hem wilden doen straffen. „Ze geven u van alles de schuld en beschuldigen u van verstandhouding met de Hollanders; het wordt alles aangestookt door de Spaansche Factie, die een breuk met de Hollanders wil uitwerken en eerlijke Protestanten, die ze Puritijnen noemen, haten", schreef hem een vriend aan het ministerie. „Wees echter niet ongerust, de Lord-Admiraal verdedigt uw onschuld; zonder zijn tusschenkomst zoudt gij in ongenade gevallen zijn, maar zijn Lordschap stond tusschen u en het gevaar."

De Spanjaarden hadden het inmiddels hard te verantwoorden; de hebzucht der Engelschen toch kende geen grenzen; „zij zouden ons bloed drinken als zij dat konden" schrijft een Spaansch bevelhebber. „Alles stelen zij: proviand, wapenen, tot zeilen en stengen toe", klaagt vice-admiraal Castro. „En ik heb geen volk om het te beletten; zij zeggen, dat ze het in bewaring nemen, maar God weet hoe we 't zullen terug krijgen!"

Van Engelsche zijde werden deze rooverijen niet ontkend. Suffolk erkent, dat de Spanjaarden ruw behandeld zijn; eigenlijk verdiende het „a more uncivil name". „'t Is echter gebeurd door gemeen volk; ook de zeelieden hebben veel gestolen; wij zullen een onderzoek instellen en wachten uitzetten."

De bescherming der Spanjaarden en Spaansche schepen was echter niet gemakkelijk, ook omdat er kwestie was, wie hierover te zeggen had. Vice-Admiraal Pennington had geen gezag te land, Suffolk, de Lord Warden of the Cinque Ports, niet op zee en hieruit ontstonden allerlei conflicten. Zoo kregen de Lord Admiraal Northumberland en Suffolk het onderling te kwaad over het aangespoelde wrakgoed; wat aan land spoelde, was voor laatstgenoemde en ook wat zoo dicht bij de kust lag, dat het door een ruiter met een speer kon worden aangeraakt. Natuurlijk rezen hierbij allerlei kwesties; zoo ontdekte Northumberland dat Margate niet tot de Cinque Ports behoorde, zoodat wat daar aanspoelde, wel voor hem was; hij gelastte Pennington ijverig te dreggen naar ankers, kabels en kanonnen. Toen de Castro met hulp van uit Duinkerken overgekomen werkvolk zijn admiraalschip wilde lichten, werd hem dit aanvankelijk door Pennington belet en eerst na onderhandeling met Northumberland kreeg hij verlof daartoe pogingen aan te wenden, die echter vruchteloos bleven. Toch moest de schijn bewaard worden; zoo ging een commissie naar Duins om een onderzoek in te stellen, en de gezant in Spanje kreeg last er de aandacht op te vestigen, „hoe zorgzaam de Engelsche koning voor de gevluchte Spanjaarden was geweest".

Deze zorg openbaarde zich ook nog op andere wijze. Van het kruit, dat de Spanjaarden tegen exorbitanten prijs van Karel I gekocht hadden, was door de late levering — het kwam aan te tien uur 's avonds voor den slag — slechts een klein gedeelte in ontvangst genomen. „Koop is koop," zei echter de Engelsche minister, en zoo moest Cardenas, nu het niet meer noodig was, ook de rest in ontvangst nemen en betalen. De regeering had verder beloofd de aan land gevluchte soldaten op Engelsche vaartuigen naar Vlaanderen te voeren. Hoe de schrik voor de Hollanders er in zat, bleek echter toen de schepen gereed lagen om te vertrekken en Tromp 23 Oct. opnieuw op de reede verscheen; nauwelijks zagen de Spanjaarden zijn schepen of zij sprongen overboord en zwommen naar land; na zijn vertrek kon de overtocht

De zeeslag bij Duins (Oct. 1639). Links de brandende Santa Theresa. In het midden de Oquendo's vlaggeschip Santiago aan alle zijden door Hollandsche branders cmringd.

echter volbracht worden. Het bleek verder mogelijk van de gestrande vaartuigen er negen zeewaardig te maken. De Castro nam het bevel hierover op zich; hij verzocht en verkreeg convooi van de Engelsche regeering en zoo kon het overschot der Armada den 4den November zee kiezen en zich met de schepen van de Oquendo vereenigen.

Het was voor den Kardinaal-infant een onaangename taak geweest de tijding van de ramp aan zijn koninklijken broeder mede te deelen. In de hoop nadere berichten te krijgen omtrent de vermiste schepen wachtte hij meer dan een week, voor hij zijn schrijven, met een daarbij ingesloten verslag van de Oquendo, aan een koerier toevertrouwde. „Met diepe smart zend ik aan Uwe Majesteit de tijding van de ramp, die in Duins vloot van Uwe Majesteit heeft getroffen... Met de grootste spanning wacht ik bericht af omtrent de koers, dien de nog ontbrekende schepen hebben genomen; God geve dat ze een plaats bereikt hebben, waar zij hersteld kunnen worden"... Veel hoop op het terechtkomen der andere schepen heeft hij evenwel niet, want „alles laat zich verwachten van de plannen van zooveel vijanden, die uit hun overwinning natuurlijk alle mogelijke voordeel trekken".

En alle kwaads had vermeden kunnen worden, wanneer de schepen zich rechtstreeks naar Mardijk gewend hadden; daar het admiraalsschip zonder den minsten last binnenkwam, moet men aannemen dat ook de andere schepen dat hadden kunnen doen. „Maar het zal wel zijn, dat God deze gebeurtenis toegelaten heeft, opdat wij ons met te grooter ijver onderwerpen aan zijn oneindige barmhartigheid."

Men moest nu trachten de geredde schepen weer naar Spanje te krijgen en met den meesten spoed werd alles voor het vertrek gereed gemaakt; men was toch bevreesd dat de Hollanders en Franschen den overtocht zouden willen belemmeren. Deze werd daarom tijdens den winter gewaagd; Don Antonio bond liever den strijd aan met de elementen dan met den vijand en schijnt in het begin van Maart 1640 in Laredo te zijn binnengeloopen.

Hij kwam evenwel terug als een gebroken man, ziek naar lichaam en geest. Zoo zwak was hij bij zijn aankomst, dat hij aan wal gedragen moest worden. Weldra verbreidde zich zelfs het, naar later bleek, valsche gerucht van zijn dood. Het

gerucht was enkel voorbarig ; kort daarna, den 7den Juni 1640, is de vlootvoogd gestorven. Het is niet bekend, of Philips IV op dezelfde koelbloedige wijze de tijding van den ondergang zijner Armada heeft ontvangen als zijn grootvader een halve eeuw te voren. In elk geval heeft het hof de zaak schijnbaar kalm opgevat. De Engelsche gezant Hopton had de onaangename taak gekregen, om 's konings leedwezen te betuigen over de ramp, die de Spaansche vloot in Engeland was wedervaren. Hij vreesde allerlei wraaknemingen, beslag op Engelsche schepen, belemmering van den Engelschen handel. Niets evenwel daarvan ; de Spaansche koning ontving hem beleefd, wees erop dat de slag vooral een beleediging voor den Engelschen koning was en trachtte uit de ramp tenminste in zoover voordeel te trekken, dat hij Engeland tot een oorlog tegen de Republiek zocht te prikkelen. Het ontging den gezant niet, hoe wanhopig Spanje zijn krachten moest inspannen om zich staande te houden ; een belasting van 30% is op de Malaga-wijn gelegd ; alle uitvoer van goud en zilver is verboden ; alle handel staat stil". Maar, voegt de gezant er aan toe : „zoolang de oorlog duurt, zal Spanje nooit gebrek aan geld hebben".

Sympathiek was de houding van den koning tegenover de nabestaanden van gesneuvelden als Lope de Hoces. Nog bezitten we de brief door hem aan zijn biechtvader gericht, wien hij gelastte te informeeren of de vrouw van Don Lope (die jong-kraamvrouw was) al den dood van haar gemaal wist. „Zoo ja, ga haar troosten en uit mijn naam zeggen, hoezeer ik het verlies van zulk een goeden vazal en zulk een dapper soldaat betreur." Zij zelf bleef de inkomsten trekken die aan een plaats in den Raad van State verbonden waren ; aan de dochter werd een bruidsschat, den zoon een plaats als page der koningin geschonken, benevens de titel van graaf van Algeciras de Hornachuelos.

Tot het Spaansche volk is de tijding der nederlaag niet dan zeer onvolkomen doorgedrongen. Wij bezitten daarover een

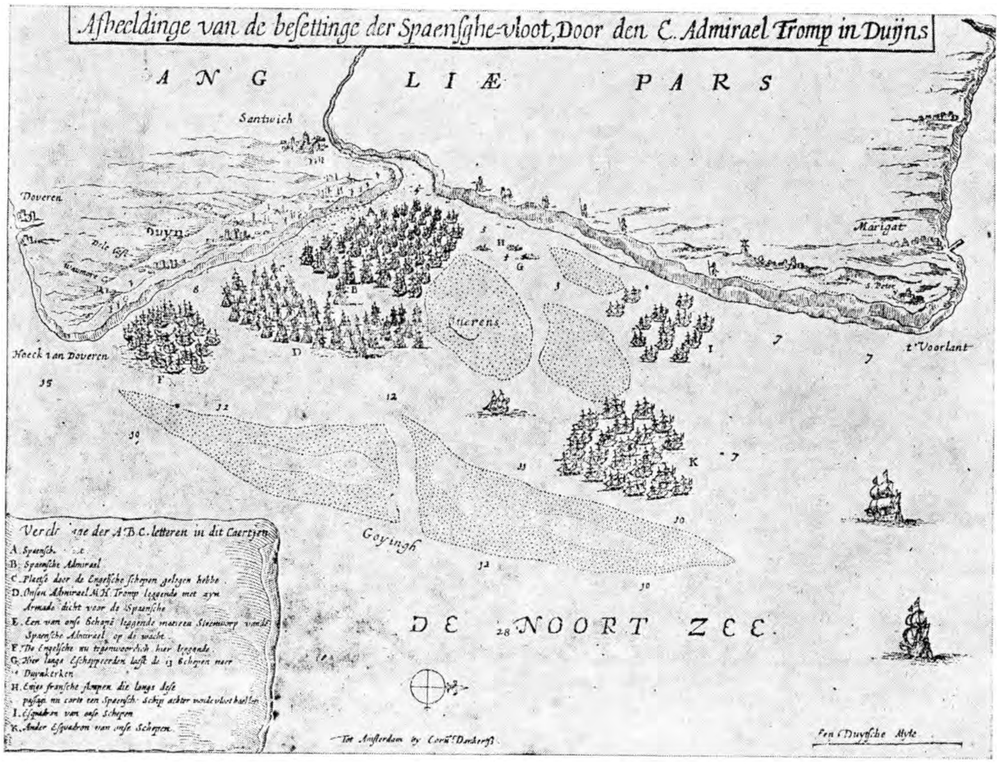

Stelling der Nederlandsche en Spaansche vloten op de reede van Duins.

reeks van berichten in de brieven van een aantal Jezuïten-paters, vereenigd en uitgegeven door de Spaansche Academie onder den naam van Memorial Historico. Deze berichten zijn interessant, omdat zij ons doen zien hoe verkeerd ingelicht men zelfs in die kringen was.

Den 25sten October, dus 4 dagen na den eindslag, vinden we de eerste berichten over de gevechten, die reeds in September geleverd waren; belangrijke voordeelen zijn er behaald; de troepen naar Duinkerken gebracht; twee groote schepen der Hollanders, daaronder het admiraalsschip, zijn in den grond geboord!

15 November. Oquendo is te Duins en wacht op goeden wind om terug te komen. Sommigen meenen, dat hij met opzet draalt, omdat hij iets tegen de Hollanders wil ondernemen.

Iets later. Er komen de eerste minder gunstige berichten. Don Antonio heeft door storm het gevecht moeten staken en is binnengeloopen in Maastricht (bedoeld wordt natuurlijk Mardijk). Zes Spaansche schepen ontbreken, daaronder de St. Theresa; 6 zijn in Duins gebleven; de vijand heeft echter 25 schepen verloren; terwijl er 30 koopvaarders genomen zijn; Don Antonio moet hebben geschreven, dat, hoewel de afloop niet zoo was, als hij gewenscht had, het toch beter was, dan hij gedacht had.

13 December. De Hollanders zullen weinig reden hebben om tevreden te zijn over het gebeurde bij Duins; zij missen wel 40 schepen, waarvan er 24 gezonken zijn. De Santa Theresa is met branders in brand gestoken; met het geschut vermocht de vijand er niets tegen; 26 schepen zijn echter zonder eenige schade te Duins achtergebleven; 9 liggen veilig te Virbst (Duinkerken).

29 December. 12 Spanjaarden en 26 Hollandsche schepen zijn gezonken; de Spaansche zijn door den storm vernield, de Hollandsche daarentegen in den grond geboord.

3 Januari. Een ooggetuige heeft wonderen van den moed der Spanjaarden verteld. Hij bevestigt alles wat er gedrukt staat in het „Ware verhaal van de groote overwinning, die Antonio de Oquendo op 40 Hollandsche schepen behaald heeft".

Zoo werd het volk bedrogen omtrent het lot van de vloot. En het bleef niet hierbij. We zagen reeds, hoe een veertigtal jaren later, toen de kleinzoon van Don Antonio tot Markies van San Milan verheven werd, brutaalweg verzekerd werd, dat Don Antonio met 21 schepen den overmachtigen vijand, die 114 schepen telde, zoodanig afweerde, dat de vijand met schande overladen werd en deszelfs vlootvoogd, Maarten Harpertsz. Tromp dus, op het schavot het hoofd verloor. En nog altijd staat op het standbeeld, dat de bewoners van San Sebastiaan voor hun verdienstelijken stadgenoot oprichtten, ondanks de bezwaren die de Spaansche Academia de la Historia daartegen maakte, de woorden:

Aan den grooten admiraal
Don Antonio de Oquendo
den voorbeeldigen Christen
door zijn vijanden zelve onoverwinnelijk verklaard
wijdt dit bewijs van liefde
de stad San Sebastiaan
trotsch op zulk een beroemden zoon

J. H. KRUIZINGA

WILLEM ALEXANDER KAREL HENDRIK FREDERIK

PRINS ALEXANDER (III)

Onder de dagbladen van conservatieve richting nam het orgaan, dat den naam droeg van Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage een vooraanstaande plaats in. In het nummer van 14/15 September 1879 kwam een artikel voor, dat bijzonder de aandacht trok. Het had als opschrift: Een Teleurstelling. Het begin luidde aldus:

„Een kort en koel berigt, maar dat ons toch met weemoed vervult: de Prins van Oranje is niet voornemens de opening van de nieuwe zitting der Staten-Generaal bij te wonen, maar zal dien dag op een villa in Wurtemberg verblijf houden."

De strekking van deze mededeeling is duidelijk: Op den derden Dinsdag in September wordt elk jaar volgens voorschrift van de grondwet de zitting der Kamers plechtig geopend. De Koning of de Koningin spreekt dan de troonrede uit. Gewoonlijk werd de Koning daarbij vergezeld door de prinsen van den bloede. In 1879 zou echter de Kroonprins, Prins Alexander, volgens het bovenstaande bericht de openingszitting niet bijwonen. —

Het blad vervolgt: „Dat Z.K.H. door ongesteldheid verhinderd zou wezen, wordt er niet bij gevoegd. Op dit punt schijnt men alzoo gerust te kunnen zijn."

Het maakt echter de zaak, volgens den schrijver van „Een Teleursselling" niet beter; immers, nu de Prins niet door ziekte verhinderd wordt, is zijn wegblijven nog meer te betreuren. In den breede wordt vervolgens betoogd, dat het Nederlandsche volk op zijn hoogtijdagen gaarne de Oranjes in zijn midden heeft. „Als het volk een Oranje ziet, dan wordt zijn hart met blijdschap vervuld." Het weet, dat de Prins, voor hij Kroonprins was, blijk gaf van groote belangstelling in 's Lands zaken, hij nam immers een ijverig aandeel aan de werkzaamheden in den Raad van State. Des te meer zal hij nu gemist worden aan 's Konings zijde in de zaal der Volksvertegenwoordigers. De schrijver acht het een „regt" van het volk om Oranje in gewichtige oogenblikken in zijn midden te zien. Dat recht grondt het op het woord, dat Z.M. Koning Willem III op 17 November 1863 uitsprak: „Wij allen uit het Huis van Oranje, wij kunnen *nooit*, ja nooit genoeg voor ons Nederland doen."

Ten slotte wordt de wensch uitgesproken, dat het gerucht niet bevestigd mag worden en indien dit onverhoopt het geval is, dat het dan ditmaal voor het laatst zij geweest, dat de Prins van Oranje niet bij de opening der Staten-Generaal aanwezig zou zijn. —

Gedurende eenige dagen werd over het artikel gesproken, doch al heel spoedig was het vergeten. Plotseling echter stond het weer in het middelpunt der belangstelling. In een ander, in den Haag verschijnend dagblad, het Vaderland, kwam er een antwoord op in een ingezonden stuk, dat van niemand anders was dan van Prins Alexander zelf. Het is een uitvoerig stuk, waarin de Prins eerst den inhoud van „Een Teleurstelling" samenvat en dan vervolgt:

„Nog weinige jaren geleden behoorde ik tot hen, die het „Dagblad" dagelijks inzagen en dit met klimmenden wederzin, daar vele achtbare mannen in het zooeven aangehaalde nieuwsblad verdacht werden gemaakt. Deze wederzin veranderde in verontwaardiging, toen daarin een dronk, door den heer Mock op de gezondheid van mijn Broeder, den Prins van Oranje, bij gelegenheid van een feestmaal ingesteld, werd opgenomen."

Dit feit wekte in zoo hooge mate de verontwaardiging van Prins Alexander op, dat hij zijn abonnement op het Dagblad opzei. De Prins brengt nu het opnemen van het hierboven in uittreksel weergegeven stuk in verband met het bedanken voor het abonnement. Hij acht het echter wenschelijk een verklaring te geven van de reden van zijn uitlandigheid:

In den afgeloopen zomer heeft hij een onherstelbaar verlies geleden door het sterven van zijn diepbetreurden Broeder, terwijl twee jaren niet voldoende geweest waren om de tranen af te wisschen over het overlijden van zijn geliefde Moeder. „Het behoeft daarom geen betoog," vervolgt dan de Prins, „dat mijn gestel rust en kalmte van noode heeft en mij gebiedend voorschrijft nog geruimen tijd in stille afzondering door te brengen. Het is daarom, dat

ik mij naar Zwitserland begaf, vooral om eenigen troost en opbeuring te zoeken en te vinden in het gezelschap mijner tante, mevrouw de Prinses Maria van Wurtemberg."

De Prins draagt de overtuiging in zich, dat het hem niet aan belangstelling in 's lands zaken ontbreekt en dat, zoodra de inwendige kracht daartoe wederom bij hem zal zijn teruggekeerd, hij niet in gebreke zal blijven op een meer duidelijke wijze te toonen, dat hij zich geheel wenscht te wijden aan zijn geliefd vaderland. Hij brengt in herinnering, hoe zijn oom Hendrik in een plechtig oogenblik van hem de belofte had gevraagd, om, als de Voorzienigheid het behagen zou zijn oom tot zich te roepen, hij, zijn neef, zijn voetstappen zou drukken. De Prins had die belofte afgelegd. Smart en zieleleed over de geleden verliezen hadden de uitvoering van die beloften vertraagd, maar uitstel was geen afstel. Hij hoopt dat zijn droefheid in haar uitingen geëerbiedigd wordt. Aan de vervulling van dezen wensch zijn bezwaren verbonden, „want de menschelijke geest eerbiedigt zelden, hetgeen hij niet begrijpt". Hij voegt daaraan toe, dat na de rampen, die hem getroffen hebben, de Hofstad voor hem „een levend graf" is geworden, waarheen het hem zwaar valt terug te keeren.

Het is te begrijpen, dat het ingezonden stuk van den Prins, gedateerd 17 September 1879, de algemeene aandacht trok. De gansche oplage van het nummer van het Vaderland was in korten tijd uitverkocht. Verschillende bladen wijdden er artikelen aan. Het Handelsblad besloot zijn beschouwingen erover met de volgende woorden: „Prins van Oranje, gij toondet ons hoezeer gij weet lief te hebben en wij zijn overtuigd, dat gij het land, dat u zoo dierbaar is, uw liefde steeds even trouw bewijzen zult, gelijk gij dit thans uw dierbaren dooden doet. Wij eerbiedigen uw droefheid, die wij ten volle begrijpen en wij zijn overtuigd, dat het innige plichtsbesef, dat uit uw woorden doorstraalt, u de kracht zal geven, om weldra, in toewijding aan 's lands belangen, in werken en voortgaan gelijk Prins Hendrik deed, troost en opbeuring te vinden."

Het feit, dat het *liberale* Vaderland een ingezonden stuk van prins Alexander plaatste, gaf aan het gebeurde een politieken bijsmaak. Er ontstaat een felle polemiek tusschen de liberale en conservatieve bladen.

De Nieuwe Delftshavensche Courant schrijft: „Sommige liberale bladen hebben met verzaking hunner zoogenaamd vrijzinnige beginsels, aanstonds den staf gebroken over het alleszins gematigd Dagbladartikel, zoodra uit het schrijven van Z.K.H. bleek, dat zijn gunst aldus te verdienen was; andere hebben, ofschoon tot openlijke verloochening hunner beginsels den moed missend, 's Prins instemming gezocht door het Dagblad zoo hatelijk mogelijk te bejegenen, maar zijn vervolgens geëindigd met denzelfden wensch uit te spreken, welke het Dagblad de vorstelijke berisping op den hals haalde, namelijk dat de afwezigheid van den Troonopvolger niet van al te langen duur mag zijn!

Het opmerkelijk feit heeft zich hierbij weder voorgedaan, dat de anti-liberale bladen de rechten der vrije pers moesten handhaven en die tegenover het gelegenheids-liberalisme van de „vrijzinnigheid" hebben geproclameerd als hun leus en als hun verdienste."

Dit citaat heeft de verdienste, dat het een résumé geeft van de verschillende beschouwingen, die men in de bladen aantreft. De conservatieve couranten beroepen zich wel op hun liefde voor het Oranjehuis, sluiten zich echter bij den inhoud van het Dagblad aan; de liberale daarentegen keuren de opmerkingen van het artikel in het Dagblad af, al betreuren zij de afwezigheid van den Kroonprins.

De Standaard, noch liberaal, noch conservatief, geeft het volgende entrefilet:

> „Kent men zenuw-, kent men zielelijden?
>
> En indien men dan weet, dat ook onze Prins Alexander onder dat afmattend lijden gebukt gaat; en nog zijn jongste woord, ondanks de poging tot zelfbedwang, die er in doorstraalde, van prikkelend lijden de onmiskenbare sporen droeg, doet men dan wel, met het debat over het prinselijk woord te verlengen?
>
> Wij betwijfelen het.
>
> En indien men onze psychiatren wilde raadplegen, zou men van hen vernemen kunnen, hoe ondoordacht, hoe onmenschkundig, ja, hoe weinig *ontfermend* het is, om uit een woord, aan een zoo fel geschokt gemoed ontweld, hetzij dan munt te slaan voor liberalistische partijbelangen, hetzij dan, grief bij grief voe-

gend, aanleiding te ontleenen, om gevaar te scheppen voor overprikkeling bij den zenuwlijder, onder diepgaande aandoeningen een zoo *dubbel* gevaarlijke toestand."

Ondanks dit bezonnen advies wordt de toon in de bladen van tegengestelde richting steeds vinniger, allerlei verwijten worden elkander voor de voeten geworpen; de liberale bladen verbergen met moeite het fortuintje, dat hun in de schoot is gevallen, de conservatieve bladen verkroppen ternauwernood hun woede. Jhr. Mock, de man, die door zijn toast de aanleiding was tot het opzeggen van het abonnementschap op het dagblad door Prins Alexander, gevoelt zich geroepen om een verdediging van zijn gedragslijn te geven. Klemmend zijn zijn argumenten niet, daarom deelen wij ze niet mede, wel is het van belang iets over te nemen van de toespraak, de toast, die hij, ter gelegenheid van het Metalen-Kruisfeest in Augustus 1876, hield:

„Waarde Oud-Kameraden! Onder de toasten, die heden op het Vorstelijk geslacht worden uitgebracht, is er een, die als het ware bij overeenkomst, uit een zeker gevoel van schroom, tegenwoordig met stilzwijgen wordt voorbijgegaan, het is die op den Prins van Oranje.

Als mannen, die onder de drie eerste Willems hebben gediend, bij alle gelegenheden met hou en trou Oranje ter zijde hebben gestaan, voegt het ons op dit herinneringsfeest aan een roemrijk verleden, een woord te richten tot Hem, die volgens menschelijke berekening, bestemd is eenmaal als Willem IV over ons te regeeren. Met vrijmoedigheid durf ik dan beweren, dat de Natie de handelwijze en de houding van dien Prins in de laatste tijden met leedwezen waargenomen heeft.

Onder voorbijzien van de bepaling der Grondwet, dat Hij is eerste Onderdaan des Konings, schijnt Z.K.H. als vrijwillige banneling Parijs tot verblijfplaats gekozen te hebben en aan de boorden der Seine en op de Boulevards een tijd te besteden, die aan den dienst en de belangen des Vaderlands behoorde gewijd te zijn en waartoe, zoo men zegt, Zijn uitmuntende aanleg en geestvermogens Hem ten volle in staat stellen.

Betreurenswaardig navolger van Frederik den Grooten, in diens verhouding als Erfprins tot zijn vader, kan de Prins van Oranje, bij het bekende liefdevolle en vaderlijke hart van onzen Koning, niet de verontschuldiging doen gelden die aan Frederik II tengevolge van de harde behandeling van Koning Frederik Willem I ten goede kwam.

De natie, zoo innig aan het vorstenhuis gehecht, betreurt het daarenboven dat de Prins in het belang zijner Dynastie, haar niet reeds voor lang in de gelegenheid heeft gesteld, een Prinses van Oranje te begroeten en te verwelkomen."

Tot zoover de toast. Het misnoegen, dat ze bij Prins Alexander door de publicatie opwekte, schijnt mij verklaarbaar te zijn.

J. C. VAN DER DOES

SCHULDBESEF

Hij legt Zijn Handen om 't wit van mijn gelaat,
dat moe is van mijn zoeken en mijn peinzen,
en van zichzelf en van de menschen, die ik háát,
omdat ze in hun gelóóf en psalmen veinzen.

Hij heft mijn hoofd tot zich omhoog.
Zijn Aangezicht, zóó wétend en geduldig,
is zóó vol liefde, dat mijn oog
zich afwendt en ik fluister: „*ik* ben schuldig".

BAS VAN RIJN

SUIKERHARTJE WAS VERDWENEN

Tante Aagje was bij haar familieleden niet erg gezien. In gezelschap ontnam zij iedereen het woord, gaf les in paedagogie en rechtswetenschappen en voelde zich geroepen, voortdurend aan het woord te blijven. Daarbij was haar stem langzaam en taai als stroop: klemtoon en leesteekens, of beter „spreekteekens" waren dingen, waarvan zij het bestaan geeneens vermoedde. Was zij gegaan, dan bleef men eenige minuten onbeweeglijk voor zich uit zitten staren, versuft en duizelig tegelijk, terwijl kleine Jantje meestal roode kringen voor zijn oogen zag, die hij probeerde te grijpen.

Langen tijd had zij niet geweten, dat men haar liever zag gaan, dan komen. Maar toen oom Janus op 'n bepaalden dag bij haar vertrek zooiets uit zijn mond liet rollen van: „Hèhè, dat is een opluchting", nam zij zich voor, met haar familie te breken. Doch al spoedig voelde zij het hiaat, dat in haar bestaan gevallen was: nu had zij heelemaal geen afleiding meer.

Ter verduidelijking — zij was niet getrouwd en ook nooit geweest. Wel hadden de mannen haar lang geleden een warm hart toegedragen, maar zij keek als vanuit een koningstroon op hen neer: de man, die haar hart bezitten mocht, moest aan een verlanglijstje van voorwaarden voldoen. Met bloedroode en dikke letters stonden de woorden „Uiterlijke charme" bovenaan. Haar ideaal was evenwel nooit gekomen en toen zij later veel dingen van het lijstje ging schrappen, was het te laat. Dus was zij heel alleen gebleven en — niet onbemiddeld — woonde zij in een keurig huis en kon er zelfs een dienstmeisje op na houden.

Kort na het vallen van het bewuste hiaat bezocht tante een hondententoonstelling. Zij was enthousiast en geraakte bijna in extase. En haar besluit was genomen — zij zou een hond bij haar nemen als surrogaat voor figuurlijk niet meer bestaande familie. Haar keus viel op een taks, een dier met een vreemd lang lichaam en korte, kromme pootjes. Zijn groote ooren hingen altijd slap en melancholisch naar beneden en ook uit zijn oogen sprak slechts melancholie. Het dier kreeg ook een naam: Suikerhartje. En alles, wat heel diep in tante Aagje aan liefde en goedheid leefde — gevoelens, welke zij nimmer had kunnen uiten — werd op Suikerhartje uitgestort met als logische consequentie, dat het dier een heerlijk bestaan had. Hij kreeg alles, wat hij lustte of waarvan tante veronderstelde, dat hij het lusten zou en ontelbare monologen met veel erin, wat onze taalschatkist aan zoetheid en liefelijkheid biedt, werden op hem afgedraaid. Geen wonder, dat het beest zich tenslotte een autoriteit begon te voelen; er geen been in zag, het dienstmeisje bij haar werkzaamheden te hinderen, door b.v. op dat gedeelte van de gang te blijven zitten, dat nog geschrobd moest worden en na een wandeling door de modderige tuin kalm de huiskamer binnenkwam, alsof zijn pooten heelemaal schoon waren en hij geen lang en smerig voetspoor achterliet. Dagelijks ondernam hij een speurtocht door het geheele huis — in zooverre gesloten deuren hem dat niet beletten — besnuffelde op de zolder oude hoedendoozen, bekeek zich in een verweerde spiegel en liet een kort geblaf hooren, wanneer hij iets op zijn weg ontmoette, wat hem niet aanstond.

Zoo was Suikerhartje een half jaar bij tante en leidde als hond een benijdenswaardig bestaan. Toen gebeurde op een dag het verschrikkelijke: het dier was ineens spoorloos verdwenen. Het instorten van haar huis had tante niet meer kunnen choqueeren. Zij was radeloos, een stuk wanhoop. Het dienstmeisje werd aan een streng verhoor onderworpen, evenwel zonder resultaat. Gebroken lag tante in haar diepen leunstoel bij den haard en zuchtte de eene diepe zucht na de andere. Zij dacht, dat er thans geen ongelukkiger mensch op het heele aardrond bestond.

Ineens zag zij in gedachten mevrouw Buurmans voor zich staan, die naast haar woonde: de groote, forsche vrouw met de nerveus-gesticuleerende handen.

„Wat 'n mooie hond hebt u toch... ik ben ook zoo dol op takkels..."

Zou zij soms... ? Ach, wat — natuurlijk niet. Zij sprong op uit haar stoel. In ieder geval zou zij naar het politiebureau toegaan en de zaak daar aangeven.

Zij liep over de straat als in een droom. Alles was wazig en onzeker voor haar oogen. Alleen iedere hond zag zij scherp

tot de fijnste kleurschakeering van zijn staartpuntje.

Het toeval bewandelt in het leven soms vreemde paden. Op een der drukste punten der stad zag zij ineens mevrouw Buurmans voor zich loopen. En achter haar — aan 'n dunne riem gekoppeld — Suikerhartje! Even moest tante Aagje blijven staan en diep adem halen. Dus toch... Oh... wat had zij nu ineens een diepe minachting voor mevrouw Buurmans... zij had haar hond gestolen. Ja, zij herkende hem duidelijk: dat was haar Suikerhartje. Dat was zijn manier van loopen en zoo schommelde zijn staart. Wat te doen...? Mevrouw Buurmans aanspreken en midden op straat een scène maken? Plotseling wist zij, wat zij doen zou. In haar handtasch bevond zich 'n scherp nagelschaartje. Het riempje was maar dun en smal...

Toen mevrouw Buurmans dan ook even later omkeek, zich erover verwonderende, dat de hond niet meer „trok", ontdekte zij, dat zij nog alleen maar 'n stukje riem in haar hand hield...

Ondertusschen liep tante Aagje in-gelukkig naar huis — zij was aan de andere zijde toch weer zoo blij, dat zij besloot er geen politiezaak van te zullen maken.

Oh... wat was zij zenuwachtig, op het moment, dat zij het riempje doorsneed. Haar hart stond bijna stil. Zweetdruppeltjes parelden op haar voorhoofd. En toch — wat een zelfvoldoening! Mevrouw Buurmans met gelijke munt betaald — de dief bestolen.

Zij rende letterlijk het huis binnen om het dienstmeisje het groote nieuws mede te deelen. Het meisje kwam uit een zijdeur: „Mevrouw..."

Midden in de gang — op de zwart-wit tegels — zat nog een hond. Het spiegelbeeld van het dier, dat tante Aagje het huis binnen gebracht had.

„Mevrouw — hij kwam uit de tuin..."

En terwijl tante Aagje flauw viel en het meisje haar nog net opvangen kon, vlogen de twee honden elkaar aan, als doodsvijanden, die reeds lang op een ontmoeting gehoopt hebben.

JAAP STIGTER

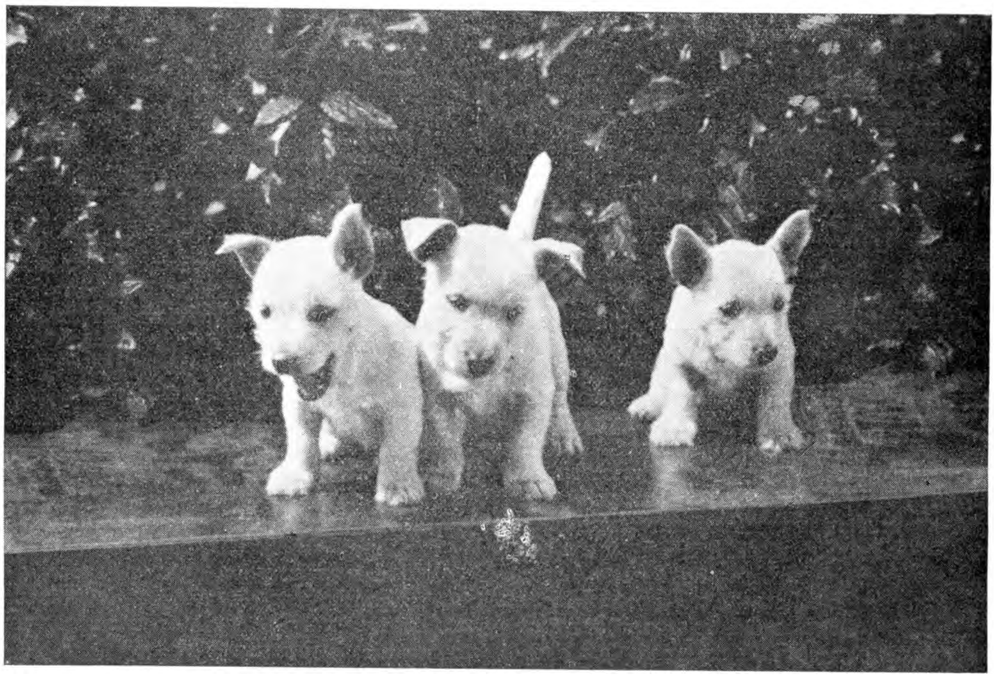

Of onze meester later arm of rijk zal worden, wij zullen hem trouw zijn, dat zijn nu eenmaal hondenprincipes.

TANTE BIEN REIST NAAR DUITSLAND

— „Wat nou Bien, ga je weg? Nee toch zeker?

— „Ja buurman. Je ziet me hier de eerste weken niet weer. 'k Ga er een poosje van door, want 'k heb er voorlopig genoeg van om elke dag tegen jouw mager karkas aan te moeten kijken. Man, je moet meer eten, anders loopt het nog verkeerd met jou af. Ha, ha, ha..."

Bien lacht tegen den lijvigen buurman, die zich klaar gemaakt heeft om op deze vacantiedag te gaan vissen. Buurman lacht mee. Hij kent Bien te goed om haar die woorden kwalijk te nemen.

— „Zeg, je bent deze week veertig jaar geworden, en nou heb je nog altijd het hart op je tong. 't Zal je er naar vergaan, dat je zo allerijselijkst de draak durft steken met een fatsoenlijk burgermens."

— „Nou... eh buurman, dat — fatsoenlijk — mag je ook wel gerust inslikken hoor. Maar, zonder gekheid Evenhuis, 'k heb al met je vrouw afgesproken, dat jullie op mijn huis zouden passen.

Je vrouw heeft beloofd, dat ze voor mijn bloemen zou zorgen. 'k Hoop dat ze 't goed doet, want je weet het: mijn blomkes dat zijn mijn kinderkes. Hier is de sleutel, en... eh... je hebt vacantie, waar? Och zeg, wil jij mijn zware koffer voor mij naar 't station dragen? Goed zo, pak maar aan. Koffers sjouwen is het allerbeste middel voor 't behoud van de slanke lijn. Ha ha..."

Evenhuis heeft de zware koffer al opgenomen en loopt met de naaister, die een weinig mank gaat, naar het station.

Natuurlijk draagt hij de koffer voor haar. Bien weet wel hoe ze iemand voor zich moet laten werken.

Ze gaan door de zonnige dorpsstraat.

— „Dag, tante Bien," roepen een paar jongens.

— „Zo, nèvies!" Bien lacht tegen de jongens met haar gulle, vrolijke lach.

Het hele dorp is familie van Bien, de naaister. In de meeste huizen heeft ze wel gewerkt. Voor de kinderen is ze bij de allereerste kennismaking binnen de vijf minuten de allerliefste tante van de hele wereld. Een tante aan wie je alles kunt vertellen.

Voor de ouderen is ze Bien. Simpel Bien, meer niet. Daar behoeft niet bij gezegd te worden: je weet wel dat is dat ongetrouwde mensje, dat tegenover de kerk woont, je weet wel dat is die naaister, die zo lachen kan, die zo gul en vrolijk lachen kan dat je mee moet lachen om-je-weet-niet-wat.

Als Bien lacht, dan lacht de hele wereld.

Bien is eens op een bruiloft geweest en toen zei de ceremoniemeester:

— „Bien, nou moet jij ook een voordracht doen."

— „Ik? Dat he'k nog nooit van mijn leven gedaan — Ha ha ha... dat kan ik niet hoor." Maar er hielp geen lieve moederen aan, Bien moést voordragen. Tenslotte gaf ze toe.

— „Nou vooruit dan maar. Misschien ken ik nog: mijn zusje heeft een keukentje." Ze stapte naar het podium. Toen ze oude Beiers voorbijliep, die vanwege de tocht zijn garribaldi had opgezet, nam Bien hem die garribaldi af en zette hem op haar eigen hoofd.

Komiek stond ze op het podium met haar goudbruine krullen weggekropen in de zwarte garribaldi. Ze wou beginnen: mijn zusje, maar ze kon het begin niet vinden. — „Ha ha..." lachte ze, en de mensen in de zaal lachten mee. De mensen leken wel mal. Ze schaterden, ze schaterden, ze hielden hun buik vast zo moesten ze lachen. — „Doe 't licht uit!" commandeerde Bien, „misschien gaat het dan beter." Het licht werd uitgedraaid, maar de mensen lachten nog luider. — „Licht op!" Het hielp niet, de mensen konden niet weer tot bedaren komen.

— „Schei uit! Schei uit of er gebeurt wat met mij," lachte de declamator. Maar de mensen bleven doorlachen. Toen is Bien maar weer gaan zitten, want ze kon niet langer staan.

De dag daarop vroeg de brigadier, die ook op het feest was geweest: — „Zeg, Bien, waren dat gister nou flauwe fratsen, of moest dat een stukje betekenen?"

— „Brigadier, dat waren flauwe fratsen want der was niks te lachen — Ha ha ha..."

Ja, als Bien lacht, dan lacht de hele wereld.

— „Die koffer is zwaar," zucht Evenhuis.

— „Natuurlijk man, daarom heb ik jou

meegenomen om hem te dragen. 'k Heb er met m'n vertrek expres op gerekend, dat jij vacantie zou hebben. Ha ha ! Toe maar, transpireer maar 'es..."

— „Ga je lang weg ?" negeert Evenhuis haar plagerij.

— „Drie week. Mijn broer in Dusseldorf wil me graag minstens drie week daar hebben. Misschien duurt het nog wel langer. 't Zal me benieuwen hoe me de reis bevalt ; 'k ben nog nooit eerder naar Duitsland geweest."

Evenhuis draagt de koffer het perron op. Bien koopt een kaartje, voegt zich dan weer bij haar kofferdrager.

— „Nou buurman, gekheid op een stokje en stokje in 't vuur.

Nee... niks geen dank er voor, dat je mijn koffer mocht dragen helemaal geen dank voor die gratis vermageringskuur, die je mocht ondergaan, maar... eh... wil je je vrouw nog 'es goed op 't hart drukken, dat ze toch vooral voor mijn blomkes goed zorgt ?"

— „Komt in orde Bien, en schei nu maar uit te haffelen, daar komt de trein al. Goede reis hoor en de groeten an je broer."

Bien stapt een 3eklas coupé binnen. 't Is er erg vol.

— „Och meneer, zou u even mijn koffer in het net willen leggen ? Ah — fijn, dank u wel hoor." — Ze zet zich op de open plaats naast den mijnheer. „Mag ik u mijn dank betuigen met een dikke pepermunt ?" De mijnheer lacht en neemt een pepermunt.

De locomotief fluit schril,... pufferig stoot hij enkele hijgende halen uit en dendert dan in gestadige cadans stotend over de rails. Bien wuift nog een groet naar Evenhuis en buigt zich naar haar rechterbuurvrouw voor een gesprek. Maar het gesprek vlot niet, het wordt te eenzijdig onderhouden. Bien's buurdame kijkt een beetje somber voor zich, knikt een ja, schudt een nee, en houdt haar lippen stijf opeengeklemd.

Als Bien tenslotte tot de ontdekking komt, dat het geanimeerde gesprek, door haar buurvrouw slecht wordt onderhouden, blijft ze midden in een zin steken en lacht : — „Hi-ha-hooi, wat is zo'n treinreis mooi. De mensen vertellen je zoveel interessante dingen, ik behoef mijn oren maar open te zetten en... ik laat een ander aan 't woord. Zelf houd ik mijn mond en een ander laat ik praten, maar nou moet het maar 'es uit zijn hoor, want ik krijg hoofdpijn van al de gezellige gesprekken... ha ha."

De hele coupé schatert. Alleen de buurdame van Bien knijpt haar lippen nog een weinig stijver op elkaar, kijkt het raam uit, en zwijgt...

Bien gaat gemakkelijk zitten, leunt haar hoofd tegen het raampje en onder het rytmisch-monotoon gedender, dommelt ze langzaam weg.

Met een schok schrikt ze wakker wanneer de trein plots stopt. Bijna tuimelt ze tegen haar stemmige steeds zwijgende buurvrouw.

Een conducteur loopt langs de wagens, kondt met gerekte schreeuw : „Nieuwe Schans... Nieuwe Schans." De reizigers schieten overeind, nemen hun koffers in de hand en dringen haastig naar de uitgang. Een heer grijpt Biens koffer. — „Wacht mevrouw, ik zal u wel even helpen. U moet ook naar Duitsland ?"

— „Ja hoor en van harte bedankt," glimlacht Bien. Ze stappen uit, lopen door de contrôle naar het douanekantoor, waar de koffers nagekeken moeten worden.

— „Och mijnheer, ik heb nog nooit een reis naar Duitsland gemaakt, zou u zo vriendelijk willen zijn om voor mij een kaartje te kopen naar Dusseldorf ?"

— „Natuurlijk ! U denkt er even om, dat uw koffer geopend moet worden zo meteen ?"

— „Ja, eh... ze gaan me toch zeker de hele boel er niet uitscheuren ?" — „Dat hangt er van af wat voor bui de heren van de douane hebben. Soms halen ze je hele koffer uit elkaar en soms vragen ze alleen, of je dit of dat ook bij je hebt. U hebt natuurlijk alleen dingen voor eigen gebruik ? — Nou, dan is de zaak zo maar voor elkaar denk ik."

Voor de douanebeambten houden ze halt. Bien opent haar grote koffer. Een van de ambtenaren graait eens in de japonnen, stelt dan enkele vragen in Hoogduits.

Bien glimlacht, ze verstaat de vragen niet, die vlug en bureaucratisch worden gesteld. — „Haben Sie auch... haben Sie auch..." Alles beantwoordt ze met een glimlach en met een — „Alleen voor eigen gebruik." Bien bekommert er zich niet om wàt er gevraagd wordt, ze verstaat het toch niet.

— „Haben Sie auch Sigarren ?"

— „Ja mijnheer, alleen voor eigen ge-

bruik."

De beambte's grinniken. Bien haar kofferdrager slaat zich van pret op de knie. Onverschillig haalt B. de schouders op. De beambte graait lachend nog eens tussen de japonnen, slaat dan de koffer dicht en laat Bien doorgaan. De kofferdrager heeft alleen een aktetas, na een paar seconden mag hij ook doorgaan. Dan neemt hij, lachende, Biens koffer weer op.

— „Waarom lachen jullie zo?" — „Zeg, weet je niet wat ze vroegen. Of je ook sigaren had! — Ja meneer, alleen voor eigen gebruik...

„O, o, o, oh... !" Dan lacht Bien mee: — „Goeie mensen, vroegen ze dat? Ha ha ha... Wel ja, dan moeten die lui maar Hollands gaan praten. 'k Verstond er geen biet van. Ha ha ha, laat me niet lachen, afijn ik ben er toch met mijn sigaren door. Toch een flauwe streek van die mannen om niet Hollands te praten. Raar volk toch, die Duitsers hier," ratelt Bien door. „Moet u 'es zien zulke rare gezichten als die lui hebben, en wat hebben die mannen dikke buikjes, hoei, hoei, hoei. Kijk die mijnheer 'es en die, en die daar ginds, 't lijken allemaal wel biertonnetjes op twee benen. Je kan toch echt zo maar zien, dat het Duitsers zijn." Bien haar sjouwer zet even de koffer neer en lacht weer. — „Goeimenikkie; moet u weten: ik ben zelf ook een Duitser..." — „Wat? En u praat Hollands!!"

— „Ja ziet u, dat komt doordat ik altijd in Holland reis."

Over het perron klinkt de heldere lach van Bien.

— „Mijnheer — dan zal ik mijn bewering veranderen. De Duitsers hebben Duitse gezichten, maar u bent een uitzondering, met een Hollands gezicht, maar... dat hebt u natuurlijk van het reizen in ons land gekregen."

J. TILLEMA

Aan de Vecht Foto Miché

DE WERKSTUDENT

V. *Muziek en Vriendschap*

„Hoe laat is het," denkt Dirk en kijkt de lichte kamer in. „Is het nog vroeg of heb ik mij verslapen."

Hij maakt een beweging naar zijn polshorloge, want in de doezelige halfsluimer neemt hij niet de moeite zich op te richten en naar den wekkerklok te kijken. Maar halverwege zakt zijn hand. Nee, laat is 't nog niet, want hij hoort geen gestommel van Griet in de andere kamer en ze is er ook niet geweest om te vragen of ze dekken kan. Hij zal proberen nog even te slapen...

Het lukt niet. Een onverklaarbare onrust maakt hem meer en meer wakker.

„Kom, ik ga er af," steunt hij, zich uitrekkend.

Met beide beenen buiten het dek blijft hij een oogenblik half zitten, half liggen, bepeinzend wat voor vreemds er eigenlijk gebeurt. Dan kijkt hij op den klok en ziet dat het al half negen is. Half negen — hoe is 't mogelijk.

Op bloote voeten loopt hij naar het gordijn, dat de middendeur afdekt. Hij hoort een vreemd gerucht, alsof er iemand nasnikt. Hij maakt aanstalten om zijn pyama uit te trekken. Langzaam zijn z'n bewegingen. Er hangt een onheilsstemming in huis. Hij wascht zich en voelt zich lekker opgefrischt, maar een verwondering blijft in hem hangen.

Waarom komt Griet niet kloppen... Zou ze...

Hij loopt naar het venster. De ramen zijn mat, hier en daar zit een melkachtige regendroppel. De lucht is egaal loodwit. De wind is gaan liggen. In den vensterbank buiten ontdekt hij drie op elkaar geplakte bladeren. De storm zal aardig huisgehouden hebben in de boomen vannacht.

Tusschen het aantrekken van de kleedingstukken pauseert hij telkens een halve minuut, verwachtend wellicht, dat er geklopt zal worden. Maar de raadselachtige rust blijft alom. Boven, in de kamer van Houttuin hoort hij ook geen gerucht.

Als hij klaar is, belt hij. Met de handen in de zakken, voor het venster staande, wacht hij af.

't Duurt langer dan gewoonlijk voor de deur geopend wordt, maar dan hoort hij de stem van mevrouw Brink.

„Ik zal zoo meteen dekken meneer."

Hij draait zich om. Het licht van buiten, dat zijn eigen gezicht in de schaduw stelt, valt vol op het hare. De mond is strak en de oogen staren. Er is een sterke verbondenheid tusschen de uitdrukking van mond en oogen. Het is half verdriet, half gekrenktheid.

„Is Griet er niet ?"

Dirk betrapt zich er op, dat hij deze vraag eigenlijk niet wilde stellen. Wat gaan hem de dingen hier in huis aan. Hij had zich vanaf den eersten dag voorgenomen, zich er absoluut buiten te houden.

„Griet is weggegaan... Nee, ik heb haar weggestuurd !"

„Allebei misschien ?" spot Dirk fijntjes, maar tegelijk ervaart hij een soort opluchting. Griet weg ! Nou, daar wordt het niet minder van. Hij ergerde zich al te vaak aan haar onbeschaamde opdringerigheid.

Dirk krijgt geen antwoord. Een onbedwongen snik schokt in haar op. Overigens blijft ze staan. „Misschien verwacht ze troost van mij," denkt Dirk. „Gek, dat er nog menschen zijn, die zooiets van mij verwachten. Gisteren die Houttuin en nu zij."

„Zeker om dien eeuwigen dominee Draaier ?" polst hij. Het klinkt als een koud verwijt, terwijl het eerlijk als troost bedoeld is. „Zie je wel," constateert hij voor zichzelf „De dingen die ik zeg, zijn anders dan die ik denk. Ik ben er de kerel niet naar om mee te lamenteeren"... „Ja, doe die deur nou maar dicht," gromt hij, als hij ziet, dat ze zich terugtrekt.

Prikkelbaar loopt hij zijn kamer op en neer en onderhoudt zichzelf hardop.

„Hoe komt het toch, dat ik de menschen altijd voor 't hoofd stoot. Ik ben eigenlijk een bok, een onhartelijke bok. Ik wil wat vriendelijks zeggen en het klinkt als een snauw. Dat noemt men zeker gebrek aan tactiek."

Als mevrouw Brink komt dekken, heeft ze zich heelemaal hersteld. Zelfs is ze zwijgend en koel. Dirk vindt dat ook beter, hoewel het hem niet prettiger stemt tegenover zichzelf en de buitenwereld.

„Loop je nog even mee om, 't is nog

maar vier uur en 't weer is zoo lekker," vraagt Piet van Rijn op den middag van dien dag aan Dirk.

„Als je daar prijs op stelt..."

Piet negeert dat gezegde. Hij negeert ontzaglijk veel en dat is zwaarder te dragen voor Dirk dan de enkele rechtvaardige uitvallen, die hij soms te hooren krijgt.

Ze loopen een paar straten door, tot ze in het plantsoen uitkomen. Ze hebben maar weinig woorden gesproken. In het zwijgen evenwel voelen ze zich het meest na aan elkaar. In gedachten kan men eerlijker tegenover elkaar staan, dan in woorden. Het woordsymbool is gevaarlijk, omdat het bijna altijd dubieus is. Een woord kan een gedachte, een stemming dekken en toch geheel tegengesteld klinken.

Nu loopen zij als vrienden naast elkaar en richten van tijd tot tijd hun aandacht op dezelfde dingen. Zoo kan Piet plotseling getroffen staan blijven en kijken naar een berk, die zijn ronde blaadjes, bruiner dan in den zomer, heft in de nevelige lucht. Van den berk gaat de aandacht vanzelf naar een lichtgele acasia, die het omringende bruin en groen overheerscht met zijn als tot nieuwe, teringachtige bloei gekomen lichtende kroon. Dirk kan dan meegenieten, omdat het iets onpersoonlijks geldt. Hij kan zelf ook de aandacht vestigen op de donkere rozen, die nog te bloeien staan in de dorre bloembedden.

Deze wandelingen, die ze nu en dan ondernemen, zijn de eenige oogenblikken, waarop Dirk een soort gelukstemming over zich voelt komen. Hoe minder er gezegd wordt, hoe beter. Ze gaan zitten op een vochtige bank, waarin veel namen gekerft staan. Achter hen loopt een stuk oude stadswal, begroeid met heesters, waaraan witte bessen hangen. De aarde, bedekt met blaren, heeft de beklemmende, maar niet onaangename rottingsgeur. De gracht met het zwarte, spiegelende water, waarover een heel fijne nevel waast, ligt voor hen. Van de scheefstaande populieren valt nu en dan een blad. Het is goed om daarnaar te kijken.

„Kun je vanavond bij me komen ?" vraagt Piet met een stem, die hem schijnbaar moeite kost, omdat zijn gedachten opgelost zijn in de herfstige droomsfeer.

Dirk antwoordt niet. Hij voelt hoe de harde wereld opnieuw loert door deze milde stemming, die hij te zelden ervaart. Anderzijds lokt het hem, den avond op de prachtige kamer van Piet door te brengen en eens los te zijn van z'n eigen ongezellige kast.

Eenmaal is hij er geweest, op den eersten dispuutavond, waar hij zich gehaat heeft gemaakt door zijn scherpe gezegden. Hij wekte er de vijandschap, die hij hoopte te voorkomen. Hij walgde dien avond van zichzelf. Heerlijk, verdraaid heerlijk had hij de stemming vergald. Hij weet nu, dat de andere leden geprobeerd hebben hem er uit te werken, dat ze verontwaardigd zijn geweest, maar dat Piet hen bezworen heeft, hem maar te verdragen om der wille van zijn werkelijk knappe kop... Piet, altijd is het Piet, die hem verdedigt, die zich zijn lot aantrekt — en waarom, waaròm toch. Hij is immers een mispunt. Was het niet veel verstandiger hem links te laten liggen ?

„Wie zwijgt stemt toe !" glimlacht Piet en kijkt naar het droomstille glijden van twee zwanen over het water. Het zijn nauwelijks meer dan blanke, geprojecteerde beelden, zoo stil, zoo zuiver.

„Ik denk, dat ik werken ga," gromt Dirk, maar met een bonzend hart wacht hij er op, dat Piet zal zeggen, zal bedelen : „nee, doe dat niet, ga met mij mee."

Het antwoord blijft echter even uit. Dirk heeft de handen in de broekzakken tot vuisten geknepen. Zijn bovenlijf is iets voorover gebogen als bij een die 't koud heeft. Maar het drukt bij hem de spanning uit. Steeds somberder komt hem zijn eigen kamer en steeds lichter die van Piet voor.

„Goed, dan niet," klinkt het onverschillig naast hem, zoo onverschillig als betrof het iets totaal onbelangrijks.

Dirk kromt zich een seconde nog meer en werpt dan een vluchtigen blik terzijde, naar het gezicht van den waarachtigen vriend, die Piet voor hem is. Het draagt den ijlen, gelukkigen glimlach, die er zoo vaak op ligt.

„Laten we opstappen," zegt hij. „'t Heeft geen zin, om hier je kostbare tijd te verdoen."

„Je hebt gelijk," antwoordt Piet gedwee, met zoo'n fijnen spot, dat het Dirk inwendig doet stikken van schaamte.

„'t Is zonde om hier even te zitten," vervolgt hij. „Goed voor oude juffrouwen en verliefde dichters. Wij moeten bloedig studeeren om gauw een deftig getogade jurist te worden. Is het niet heerlijk om een goed en hard werkend burger te zijn,

plichtsgetrouw en nauwgezet. Elk uur dat je niet werkt is een onherstelbaar verlies."

„Hou op," kreunt het in Dirk. Zoo luid kreunt in Dirk de innerlijke stem, dat hij meent haar werkelijk te hooren.

Ze loopen naast elkaar. Piet den blik naar boven gericht, Dirk naar den grond: symbool voor beider gedachten.

De schemer is ongemerkt de mist komen absorbeeren. Zwart en nattig, naar de kruinen vervloeiend in grauwig-grijs, staan de boomen rondom hen. De blaren dwarrelen naar beneden, soms één, soms een paar tegelijk. Het is een loslaten van den zomerpracht, zonder strijd, zonder pijn; het is een vanzelf versterven, een onmerkbaar oplossen in den dood.

Verlate schoolkinderen loopen langs, een enkele oude man staat te kijken naar men weet niet wat. In de hoofdlaan flitsen plotseling en gelijk de lantarens aan. 't Is vroeg donker dezen middag.

Piet steekt een cigaret op, presenteert Dirk het doosje ook. Die weigert.

„Ik rook niet!"

„Rook je niet? Anders toch wel!"

„Ja en nou niet. Dat moet ieder toch zelf weten!"

„Zeker... Wind je maar niet op."

„Ik wind me niet op. Dat doe jij."

Piet zwijgt en glimlacht wijsgeerig.

Dirk wordt rood van woede door dit vernederend toegeven. Hij komt in een stemming, dat hij den langen, blonden jongen naast zich, zou kunnen slaan, slaan en schoppen tot hij er amechtig bij neerviel. Zoo gruwelijk haat hij die fijne, milde voornaamheid van geest. Ze doet zijn eigen onbeholpen grofheid scherper uitkomen. Hij staat op het punt, medelijden met zichzelf te krijgen.

Bij de Gerard-Doulaan nemen ze afscheid.

„Vervelend," zegt Piet „den heelen avond alleen thuis te zijn." Hij zegt het zoo langs zijn neus weg, terwijl hij de stadsbus nakijkt, die door de straat rammelt.

„Vraag Ru Gorter, dat is je vriend toch."

„Die kan vanavond niet... Is bij zijn meisje."

„Nou... Hallo... ik smeer 'm!"

Dirk draait zich botweg om na dezen groet en verdwijnt, gebogen, sjofel, in de mist.

„Wat kan een mensch 't zich toch noodeloos moeilijk maken," peinst Piet verwonderd. „Natuurlijk komt hij vanavond, maar waarom dat niet direct en gewoon te zeggen.

Glimlachend haalt hij de schouders op en fluit een melodietje, dat plotseling in zijn gedachten schiet.

Peinzend blijft hij staan voor de huisdeur.

Met een zwaai, half vallend, komt zijn zuster Tonny met haar fiets het trottoir op.

„Hallo... wat heb jij op je gemoed. Je staat daar zoo..."

„Ik zit te denken wat voor melodie ik daar net floot... Ik kan er beslist niet opkomen... Dit was het..."

„Schiet nou maar op, knulletje," lacht zijn zuster en duwt hem tegen de deur aan.

Piet sluit langzaam de kamerdeur achter zich en blijft staan kijken naar zijn moeder, die een tijdschrift doorbladert en naar Tonny, die op de knieën bij de muziekstander naast de kleine salonvleugel ligt en al de muziekbanden overhoop haalt.

„Halfnegen," constateert hij halfluid en vergelijkt zijn polshorloge met de pendule.

Mevrouw kijkt op, onderzoekt zijn gezicht.

„Verwacht je iemand?"

„Verwachten ma?... Och, eigenlijk niet, eigenlijk wel..."

„Ik heb 't," juicht Tonny en krabbelt overeind.

„Hè kind, je doet me schrikken," berispt mevrouw Van Rijn. „Wàt heb je?"

„'t Menuet van Boccarini," zegt Tonny en wappert het muziekblad boven haar hoofd.

„Ja, dat was het... dat floot ik!" lacht Piet.

„Sufferd, wist je niet eens dat dat het was..."

„Kalm aan zusje. Mag jij je groote broer beleedigen?... kom eens hier!"

„Poeh, kom maar bij mij, als je belang bij mij hebt!"

Het meisje zet zich voor het toetsenbord. Ze schudt het blonde, golvende haar, met een losse, sportieve beweging van het hoofd, achterover. De aanslag van haar mooie, spitse vingers is krachtig.

„Ik zal het voor je spelen," zegt ze.

Piet luistert, terwijl ze speelt, maar hij is er niet heelemaal bij met zijn gedachten.

„Je luistert niet," zegt het meisje en breekt plotseling af.

„O ja, ik luister wel," protesteert Piet onthutst.

„Nietwaar Piet... ik vóel het!"

Er wordt geklopt en het dienstmeisje kondigt bezoek aan voor meneer Piet.

Piets gezicht verheldert. Hij haast zich naar de deur en zegt „u vindt het wel goed dat we hier een oogenblikje gaan zitten hè ma?"

In de hal vindt hij Dirk. Zijn looden jas heeft ontelbare natte glinsterdroppen. Zijn haar valt sluik en vochtig over zijn voorhoofd, wat zijn gezicht een norse, maar niet onmannelijke uitdrukking geeft.

„Hallo, ben je daar!" verwelkomt Piet hem, alsof hij niet anders verwacht had. „Doe je natte jas uit man."

Dirk voldoet hier zwijgend aan en terwijl hij zijn haar achterover kamt, gromt hij „Ik ben eigenlijk een sufferd, dat ik kom, maar ik moest hier toevallig in de buurt wezen... Lang blijf ik trouwens niet."

Er zinkt een kleine ontmoediging, bijna een misnoegdheid in Piet neer.

„Waarom geef ik me eigenlijk zooveel moeite voor dien ongelikten beer," denkt hij. „Zooeen behoorde je eigenlijk links te laten liggen."

Dirk ziet de veranderde uitdrukking op het mooie, regelmatige gezicht en zegt bruut, maar tegelijk met een soort gekweldheid:

„Je vindt jezelf zeker wel een erg humaan mensch, dat je met zoo een als ik ben, geregeld optrekt, nietwaar?"

Piet pakt hem plotseling ruw bij de schouders. Zijn oogen zijn troebel.

„Waarom verpest jij je leven eigenlijk. Kerel, zeg dan toch eindelijk eens een keer wat je behekst en doe in 't vervolg gewoon. Waarom die verwenschte grappenmakerij!"

„Wij passen niet bij elkaar... Jouw stand en mijn stand, begrijp je?"

„Heb ik je dat ooit in 't minst verweten of laten voelen? Bovendien, wat is dat voor nonsens, standverschil. Voor mijn gevoel ik dat een bekrompen mensch gedachte, een onnoozel abstract iets."

„Voor jouw gevoel, ja, maar niet voor de rest van 't college. De baron draait de rug om als hij mij ziet..."

„De baron... met wien gaat de baron wèl om. Toch evenmin met mij!"

„Hij groet jou tenminste..."

„Nou, ben jij zoo gesteld op een groet van dien windbuil? Ik vrees, ik vrees dat jij net zoo een zou zijn als je in zijn schoenen stond."

„Dank je. Je bent hartelijk."

„Laat mij es één keer „hartelijk" wezen. Jij bent het altijd!"

„Twee-nul!" spot Dirk, maar het gaat hem niet gemakkelijk af. „Zoo krijg ik tenminste respect voor je," vult hij aan en dit laatste meent hij, ook al klinkt het insinueerend.

Piets boosheid is plotseling weer afgezakt. Hij heeft het gevoel alsof hij een zieke pijnigt met kwade toespelingen. Er is echter tegelijk even een prikkeling in hem geweest van triomph. Hij weet dat hij de meerdere is. Zijn taak is een dressuur en het kost moeite een wezen te onderwerpen aan hoogeren wil en wet. Men moet niet bang zijn voor een beet of een knauw. Hij ziet zijn taak helder, als iets dat in het donker lag en plotseling door een hel, voorbijglijdend licht een moment aan hem geopenbaard werd. Zijn eigen karakter heeft dit noodig. Menschen helpen, menschen verlossen van onwaarachtigheid, dat is de instinctieve drang van zijn handelen, het onbewuste motief voor zijn vriendschap.

„We gaan niet naar mijn kast," zegt hij. „'t Is wat gezelliger in de huiskamer. Vader is naar een vergadering. Ma en Tonny zijn thuis."

Dirk volgt hem, met een soort vijandige onverschilligheid. Ze zullen in hem natuurlijk dadelijk den kleinen burgerman ontdekken. Hij kent dat zoo langzamerhand. Men treedt hem tegemoet met een zekere welwillendheid, met een nieuwsgierige, geïnteresseerde welwillendheid. Hij is de plebejer met het heldere hoofd. De roep van zijn knappen kop gaat nu al rond onder zijn collega's. Maar hij weet dat ze er aan verbinden de gedachte, dat hij een saaipiet is, een gemelijke, zure boekenwurm. Er zijn slechts twee onder zijn mede-eerstejaars, die hem opvallend behandelen. Piet van Rijn bewijst hem een onbegrijpelijke, bijna opdringerige vriendschap en de baron behandelt hem met grenzelooze verachting. De rest wisselt hoogstens een woord met hem als het er niet zonder kan.

Hij is eenmaal in dit huis geweest op een dispuutavond. Toen heeft hij vluchtig kennis gemaakt met Piets vader, die directeur van gemeentewerken is en met zijn moeder, een vriendelijke dame, die dezelfde

verklaardheid om zich spreidt als haar zoon. Maar de kennismaking was slechts kort en formeel. Ze brachten den avond door op zijn kamer.

Nu hij in den huiselijken kring zal treden, heeft hij een stuntelig gevoel. Hij beschouwt zich als een liefhebberij, een curiositeit van den zoon des huizes. Hij is de „intelligente volksjongen".

De gezellige sfeer in de kamer, het getemperde bovenlicht, dat reflecteert tegen het plafond, het rustig-artistieke ameublement overrompelt hem en wekt een verlangen, dat hij niet eerder ervoer. Mevrouw doet vriendelijk gewoon tegen hem ; hij kan met geen mogelijkheid een pose zien in haar houding. Maar als hij Piets jongere zuster ziet, kan hij moeilijk zijn verrassing verborgen houden.

Dat is het meisje, dat hij zag op den avond van de overdracht, den winderigen, zwarten avond met gele, wiegelende lantaarnschijn en brandende, rookerige fakkels.

Hij ontdekt ook in haar oog het herkennen, maar vager.

„Ik heb u... wacht... nee toch, ik heb u eerder gezien."

Piet staat geamuseerd, maar verwonderd naar de twee te kijken.

Hoe heb ik het nu... jullie schijnen geen vreemden voor elkaar te zijn.

„'s Avonds bij de optocht na de Overdracht, stonden we naast elkaar," zegt Dirk zoo neutraal mogelijk, maar met een blos, die hij niet voorkomen kan.

„Puur toeval dus ?" lacht Piet.

„Ja, wat anders !" Dirk schrikt van zijn eigen ruwe stem. Zie je wel, daar is hij weer bezig den boel te bederven. Nu vervalt hij natuurlijk van de eene bêtise in de andere.

„Zeg maar waar jullie zin in hebt... thee of koffie ?" vraagt mevrouw.

Dirk kijkt haar aan terwijl hij plaats neemt in de stoel, die Piet voor hem bijschuift. Zijn opwinding en prikkelbaarheid verandert hijna in weekheid onder de zachte, streelende vriendelijkheid van haar grijze oogen. „Ik wil mij vanavond behoorlijk gedragen," neemt hij zich voor. *„Ik wil het !"*

„Nou, wat kies jij ?" dringt Piet aan.

Dirk schrikt op. „Wat ik kies ?... O, 't is mij hetzelfde... maak geen drukte om mij."

Hij weerhoudt zich bijtijds te zeggen : „Ik ben 't maar."

Tonny zegt popelend : „Thee ma... ik heb liever thee."

„Dan wij ook maar thee !" zegt Piet.

„Natuurlijk," gromt Dirk.

Mevrouw belt het meisje en onderwijl probeert Piet het gesprek gaande te krijgen. Het valt hem op, hoe onhandig Dirk is tegenover meisjes. Hij durft nauwelijks naar Tonny te kijken, laat staan zich tot haar te richten. Nee, een charmeur is hij niet ; een „lady-killer" zal hij wel nooit worden. Hij voelt een neiging om Dirk te testen ten opzichte van zijn bevoegdheid als verliefde jongeling, een neiging, die hem onrustig maakt en binnenpretjes geeft.

Met een tuitmondje en een onoprecht rococolachje zegt hij :

„Was die ontmoeting heusch toevallig, Tonny ?"

Hij stelt de vraag, terwijl hij geen van beiden aankijkt. Maar hij „voelt" de uitwerking van zijn woorden, hij tast haar als het ware.

Dirk voelt zich brandend warm worden en machteloos in zijn zware, gemakkelijke stoel. Hij weet niet wat beter is : er schertsend op in te gaan of botweg de vraag te negeeren.

Tonny doet bakvischachtig verlegen : „Ach, schei toch uit, vervelende plager."

Mevrouw kijkt hem aan en zegt, terwijl ze rustig, rechtop zit, de handen op de leuningen van den stoel : „Meneer Hageman werkt liever. Afspraakjes kan hij altijd nog wel maken." Dirk vat natuurlijk dit woord verkeerd op en het kost hem groote moeite een opkomende onbeleefdheid voor zich te houden... Altijd dat werken, werken. Het is een schild, waarmee hij zich beschermd, maar waarmee hij tevens scheiding maakt tusschen zich en de wereld.

Piet weet de dreiging weg te leiden.

„Speel eens wat voor ons !" verzoekt hij... „Je weet wel, dat ding waar je mee bezig was : Menuet van Boccarini."

Tonny aarzelt, met een bevallige verlegenheid. Ze zit op het pianokrukje bij de tafel, het eene been naar beneden, tikkend met de punt van haar schoen op den grond. Het andere been opgetrokken, horizontaal naast zich op het krukje. Het is die meisjesachtige, reine nonchalance, die niet onmiddellijk valsche schaamte toont of pikante vermoedens wekt.

Dirk kijkt nu naar haar, naar dat goedgevormde been, met onbewuste, bijna pijnlijk intensieve, ernstige aandacht. „Dat is een mooi been," denkt hij bewonderend.

Ze richt de blauwe oogen op hem en nu treft hem de lichtende, blanke gelaatshuid, die zeker zijde-achtig zacht moet aanvoelen.

„Speelt u ook?" vraagt ze.

Dirk glimlacht. Dat komt niet veel voor, tenminste niet met een glimlach van genoegen of ontroering.

„Nee, dat niet... ik hou wel van muziek. Bij ons woont een violist in, dat is te zeggen, een onderwijzer, die goed viool speelt... voor zoover ik daarover oordeelen kan.

„Speel nou maar," dringt Piet ongeduldig aan.

„Ik speel niet zoo héél goed hoor. Stel de verwachtingen alsjeblieft niet te hoog."

Dirk blijft breeduit glimlachen. Het geeft zijn donker, scherp gezicht een eigenaardige bekoring. Er breekt iets door van jongensachtige, verlegen goedheid.

Tonny begint te spelen en de anderen luisteren aandachtig. Hun stille aandacht sluit het spel in, dat zich belichaamt in het fijne, blonde figuurtje van het meisje. De muziek brengt — en dat is haar grootste eigenschap — een woordelooze, maar vertrouwelijke verbondenheid, het schept een sfeer, waarin de geesten der menschen elkaar onbevangen kunnen ontmoeten. Ze speelt door, nu ze eenmaal de lust te pakken heeft. 't Kan ook zijn, dat de bijna vereerende attentie van den vreemden, somberen, maar niet oninteressanten student haar stimuleert. Eigenlijk voelt ze hem alleen achter zich. Ma en Piet luisteren dikwijls; hun luisteren wekt geen sensatie meer, zooals zijn luisteren.

Schubert speelt ze en Chopin, Bach en Beethoven. Ze wisselt vroolijk voor ernstig, een luchtig karakterstuk voor een dramatisch. En vanzelf begint ze te zingen: Die Lotusblume van Schumann, zingt ze.

Dirk zit nog in zijn gereserveerde, tegen stemmingen gewapende houding, die hij aannam, toen zij begon te spelen, maar zijn gezicht heeft alle afwerende strakheid verloren. Onweerhoudbaar stroomen de gevoelens van liefde en weemoed, verlangen en droom naar boven. De gedurige vrieskou is uit zijn binnenste geweken; er is een zoele, trillende wind gaan waaien. Tuinen rijzen op uit den grond. De kamer wordt een exotisch landschap. Droombeelden uit zijn jeugd worden tot levende, doorzonde werkelijkheden.

Tonny zwijgt en houdt op met spelen. Loom draait ze zich om. Langzaam, als in vertraagd rhythme slaat ze beurtelings de hakken van haar schoentjes tegen den poot van het krukje. Onder haar als neergeslagen oogleden kijkt ze echter naar Dirk. Ze ziet hoe hij zich moeilijk tracht los te maken uit zijn weggezongen droomsfeer; hoe hij, als komende uit een zomerregen, nog lang de frissche geur in zijn kleeren meedraagt.

„Vind je niet, dat ze verdienstelijk speelt, mijn kleine zus?" zegt Piet.

„Kleine zus!" protesteert Tonny. „Ik ben al zeventien. Wat verbeeld jij je wel!"

Dirk knikt langzaam en zegt: „Prachtig was 't... Werkelijk buitengewoon!"

„Ik ben jaloers op je, Tonny," plaagt Piet, „een compliment van hem is heel wat waard. Het is mij nog nooit te beurt gevallen..."

Het dienstmeisje klopt en kondigt Ru Gorter aan, een van Piets beste vrienden.

Dirk schrikt. Weg is plotseling de droom. Als een zeepbel die springt, als een film die knapt.

Ru Gorter, de fatterige, eigengereide theoloog. De teleurstelling is van zijn gezicht af te scheppen. Opvallend kijkt hij op zijn horloge.

„Deksels, 't is al bijna tien uur. Ik moet nog even werken."

Terwijl hij zich omwendt naar Piet, die halverwege de deur is om zijn vriend tegemoet te gaan, ziet hij in een glimp, hoe Tonny's gezicht betrekt. „Dat is, omdat ik wegga," stelt hij snel vast en voelt zich een oogenblik licht en gelukkig.

Ru Gorter verschijnt al in de deur, de hoed in de eene hand, een rotting in de andere.

„Goedenavond mevrouw Brink, hoe maakt u het... Uitstekend? Mooi... en jij Tonny, hoe is 't met jou, ijverig studeeren of musiceeren, wat doe je... en... hallo zeg, daar hebben we den heer Hageman."

Mevrouw Brink lacht en Tonny begint opgewonden met hem te praten.

„Heb ik me dan toch vergist zooeven?" denkt Dirk en staat op, stug, boersch.

„Ik moet weg... 't Spijt me wel."

Hij geeft mevrouw Brink de hand, mompelend: „'t Was prettig hier... Dank u."

Tonny's handdruk is vluchtig, té vluchtig en ze kijkt hem nauwelijks aan, druk als ze 't heeft met Ru Gorter. Het doet hem pijn en haastig loopt hij naar de deur. Piet maakt geen aanstalten hem uit te laten. Leunend met één hand op de tafel, bladert hij met de andere hand in de avondéditie van de Nieuwe Rotterdammer.

„Ik dacht, dat we nog een poosje gezellig gingen boomen op m'n kamer," zegt hij teleurgesteld, terwijl hij zich dieper buigt over de illustratie-pagina.

Dirk houdt de kruk in de hand. „Ik moet beslist nog werken," zegt hij.

„Brrr, akelig, dat woord werken in jouw mond," praat de geaffecteerde stem van Gorter.

„Jij rekent iemand z'n vrije uurtjes als zware tekortkomingen aan, dunkt me?"

Dirk antwoordt er niet op. Hij opent de deur. De wrevel groeit in hem tot haat.

Nu Piet ziet dat hij niet terug te houden is, volgt hij hem.

In de hal hooren ze de hooge, klankvolle lach van Tonny doorklinken.

„Moet je heusch weg, absoluut?" dringt Piet aan, die nog niet de uitdrukking vergeten kan van Dirks gelaat, tijdens het spel van zijn zuster.

„Absoluut! Je snapt toch zeker wel, dat ik nu niet meer mee naar binnen kan gaan... Bovendien ben ik nu toch overbodig."

In het zwijgen, dat hierop tusschen hen valt, klinkt andermaal de lach van Tonny door. Dirk rilt en Piet opent de straatdeur. De grond is koel en vochtig, maar toch is de mist opgetrokken. De maan ligt krachtloos in de bleeke lucht. De doode, gele bladeren liggen tot aan de huisdeur.

„Tot den volgenden keer dan," zegt Piet.

Dirk gromt iets terug, dat niet te verstaan is.

Een enkele voorbijganger schrikt van den luiden klap, waarmee Piet de huisdeur dichtslaat.

VI. *„Die Lotusblume."*

De dagen zijn gekomen waarop Dirk niet werken kan. Dat begint 's morgens al. Dan voelt hij het aankomen. De dag staat vol nuchtere eischen voor hem en dwingt te denken aan zijn plicht. Aan de deur hangt de Serie Lectionum van deze cursus. Dat is de geheven vinger. Als hij er lang naar kijkt, dan verschijnt er het gelaat van zijn vader op. Zuchtend staat hij op, nadat hij zich nog een poos probeert wijs te maken, dat het veel te vroeg is om op te staan. Andermaal tracht hij zich in te beelden dat hij ziek is, overspannen of zooiets, maar dreigender roept de plicht, ze vult de kamer, ze vereenzelvigt zich met de kamerwanden; dat worden wezens, die hand in hand staande, hem het ontvluchten beletten... Hoe komt het toch, dat deze dagen in zijn leven zijn gekomen. Hij herinnert zich, dat hij iets dergelijks eerder heeft meegemaakt, enkele jaren terug. Toen ontwaakte in hem de stem van het bloed, hij zocht de heimelijkheid en gehoorzaamde aan de drang, waarvan hij niet wist, hoe en wanneer ze hem overrompeld had. Toen had hij de onbewuste, gekwelde angst en het vernederend schaamtegevoel ervaren, maar als een razende had hij gevochten, zichzelf beurtelings verdoemend en verdedigend voor God. Ten laatste had hij den strijd afgesloten en als een geheim bezit, als een gestolen schat, weggeborgen, altijd voelend dat ze aanwezig was, maar er geen raad mee wetend en bang, haar weer te voorschijn te halen, omdat dan de wellust hem opnieuw en heviger overmeesteren zou.

Nu, dezen dag, ontdekt hij, dat de zwakheid niet overwonnen is, dat ze heviger en intenser over hem komt, met hem worstelt en hem wurgt. Voor dag en dauw staat hij op, werkt bezeten, maar al wat hij leest, het blijft niet hangen. De gedachten ijlen door zijn hoofd. Als het paard van Baron van Münchhausen is hij, dat dronk en dronk, maar even vlug weer leegliep, omdat het geen achterlijf had. Zoo werkt hij, neemt op bladzijde na bladzijde in dolzinnig tempo, dwingt zijn oogen op het papier, maar als hij met verschemerden blik opkijkt, is het alles weer uit hem weggevloeid.... De vrouw is in zijn leven gekomen. Hij kan uur en dag en jaar noemen. Vroeger was het de droom, het onbestemde, de illusie. Nu heeft het vorm en naam gekregen. En een gestalte is niet te ontkomen. Het gebeurt dat hij in deze dagen gretiger naar den bijbel grijpt, maar dat hij haar niet durft openen. Waarom toch niet! Is het een confrontatie met zijn geweten, met zijn vader? Speelt God dan geen rol in deze dingen? Hij wil den bijbel zien als het boek van God. Hij weet dat ze dat is, maar zooals ze daar voor hem ligt is het een blanke noot in een onverbreekbaren bast. Hij zal den bast moeten

verbrijzelen om tot den kern te komen, maar zal hij den kern niet meekraken? Vier dagen zijn voorbijgegaan, sinds het avondbezoek bij Piet van Rijn. Nog zingt het geluk van die uren, die bevrijde uren in een gelukkige sfeer, na. Het zingt na in de verte, als een beek tusschen koele, schaduwende stammen, waarvan men zich verwijdert, al maar verwijdert, met onlesbaren dorst, maar niet bij machte te keeren.

Hij verzuimde al dien tijd de colleges, om Piet niet te ontmoeten. Heel anders staat hij innerlijk nu tegenover hem. Hij was hem lief, maar nu is hij hem nog meer waard, omdat hij háár broer is. Hij weet dat hij de onweerstaanbare drang zal hebben, met hem over haar te praten en dat mag niet. Verliefd zijn is dwaasheid voor een werkstudent. Jaren studie liggen voor hem. Met moeite en afmattend lesgeven verdient hij zijn studie en zakgeld. Tijd over heeft hij niet. Aan sport doet hij niet, noch aan uitgaan. Daarbij is hij stijf en veel te serieus. O, hij kent zichzelf goed, héél goed. Hij heeft er altijd een pleizier in gehad zichzelf zoo zwart mogelijk te zien. Wat moet een vroolijk, blond kind met hem aanvangen, gesteld nog dat ze hem mag lijden. „Als je je candidaats gedaan hebt, kun je pas aan een meisje gaan denken," hoort hij de repeteerende stem van zijn vader en hij hoort er de woorden achter: „en zoek een degelijk, eenvoudig meisje; geen ijdel, wereldsch kind". Zoo simpel maakt zijn vader het onderscheid tusschen die twee. Voor hem zijn bokken en schapen, ernst en pret, plicht en verzaking — zuivere, onvermengbare tegenstellingen als zwart en wit. En zijn leven lang is de zoon gedwongen evenzoo te zien, de idee is hem opgelegd tot ze bijna met zijn natuur vergroeide. Van een rups komt een vlinder. Wat groeit er uit een teergevoelige, poëtische natuur, als men die dwingt zich te verpoppen.

In deze dagen voert Dirk een harden strijd. Hij staat midden in dezen strijd en tegelijk staat hij er buiten. De innerlijke stemmen in hem voeren een debat, maar het dilemma is altijd weer: ik kan niet anders, ik moet vooruit zien. Toch vergeet hij hierbij dat strijden afmat en dat het hart gaat spreken in de momenten van afmatting. Daar welt bijtijden een week gevoel in hem op, een verlangen waarmee hij geen raad weet. Nat van tranen is zijn gezicht en zijn lichaam is een dood, uitgeworpen ding. Hij denkt daarbij aan zijn moeder, hij roept haar gestalte voor oogen, maar door haar gestalte en van binnen uit haar, groeit de figuur van een blond meisje. Het gelaat van die gestalte heeft beurtelings de droevige oogen van zijn moeder en de blauwe, lachende oogen van het meisje. Kort zijn echter deze oogenblikken van zwakheid en de strijd begint opnieuw. Hij wil zichzelf meester worden. Alles moet worden als voorheen. Neutraal wil hij staan tegenover de wereld, gewapend neutraal. Het zal hem sterk maken.

Het is een stille, grijze dag geweest. Onmiddellijk na het avondeten was Dirk naar bed gegaan. Hij was òp van het denken, van het cirkelend denken. Er moest een eind aan komen. Hij verlangde rust, een absolute, uitgebluschte rust als de atmospheer buiten. Den volgenden dag zou hij weer college loopen, alsof er niets gebeurd was.

Mevrouw Brink vertelde hem bij het opdienen, dat er den volgenden dag een nieuw dienstmeisje zou komen, een jong ding, maar ze maakte een nette en flinke indruk.

Het interesseerde hem niet en daarom gaf hij geen antwoord. Hij was naar bed gegaan, toen de schemer in de kamer kwam en de onwezenlijke stilte nog verdiepte. Als drijvend op zachtwiegelende golven, was hij weggegleden, gevallen als in een bewusteloosheid. Op zijn rug lag hij, den mond half geopend en de oogleden trilden bijna onmerkbaar. Zijn gezicht duidde de nog niet geweken spanning aan. Hij lag in de houding, waarin men gemakkelijk droomt. En wat de werkelijkheid hem verbood, dat stond de droom hem toe. Hij ging opnieuw op visite bij Piet. Zijn eigen moeder zat op de plaats van mevrouw Van Rijn en er stond iemand achter de deur, die gedurig naar binnen wou komen. Hij wist niet wie het was: zijn vader of Ru Gorter. Een groote vleugel vulde de kamer, waarvan de klep tot aan het plafond openstond.

Tonny zat op het krukje en speelde, maar er kwam geen geluid. Ze beduidde hem, de klep wat hooger op te tillen, dan zou hij beter hooren. Hij spande zich in, uit alle macht. Hijgend stond hij de klep met zijn rug te schragen, als Atlas de wereld. De druk was ondraaglijk en nog

kwam er geen geluid. Het zweet gutste bij zijn gezicht neer en haar spel werd al wilder, zonder dat er geluid kwam. Toen kon hij 't niet langer volhouden. Dreunend viel de klep dicht, de kamer verdween, met allen die er in waren. In het zwarte niets dringt nu de muziek tot hem door. Hij is wakker geworden. Hij voelt zijn gezicht werkelijk nat van zweet en de stilte is beklemmend. Toch is het of de harde klep nog nasuist. Hij boort zijn vingers in de ooren om het geluid weg te krijgen. Het is een droom geweest... nee toch niet... er *is* muziek... die Lotusblume... Heel hoog en heel ijl. Het sijpelt door de stilte, het verlicht de duisternis, het ruischt als lenteregen in lindeblaren.

Langzaam richt hij zich op, luistert verbaasd... Dan komt de ontspanning. Het is Houttuin... Hoe laat is het... Hij stapt onzeker en verward nog, het bed uit en draait het licht op... elf uur!

Hij gaat weer op de rand van het bed zitten en slaat een deken om zich heen. Zoo blijft hij luisteren naar de vioolmuziek en weet niet dat er een glimlach om zijn lippen trekt.

De muziek houdt op. Vaag boven zijn hoofd hoort hij geschuifel. Hij stelt zich de lange schrale figuur van Houttuin voor, spelend bij gedempt licht in de vreemde, warme kamer, met de gezellige wanorde en de portretten van groote meesters... Als hij zelf spelen kon... viool... hij zou samen met Tonny... Ha-ha-ha, een viool! Hoe zou hij er aan moeten komen. Zijn gezicht verstrakt weer, wordt grimmig, de gedachten staan op in zijn hoofd, de slaap wijkt. Wat moet hij nu beginnen. Hij kruipt onder de dekens, maar steeds helderder worden de gedachten... Met een kreet vliegt hij overeind, drukt zijn handen tegen de slapen en vertrekt zijn gezicht in machtelooze woede, voelt het berstend rood en heet worden... het zou kunnen springen.

Moe vallen zijn armen langs zijn lichaam en hij wordt week van binnen.

„Waarom is er altijd die razende weerstand in mij," denkt hij mat. „Ik ben evengoed als alle anderen een mensch van vleesch en bloed. Ieder denkt van mij dat ik gevoelloos en koud ben, zakelijk, nuchter en wie weet wat meer. En ik stel er prijs op, nee ik doe al mijn best ze in dien waan te laten. Toch ben ik anders, ik weet het zeker. Ik ben en voel het tegenovergestelde van dat alles. Maar mijn vader heeft me dat afschuwelijke harnas opgedrongen. Mijn vader is de schuldige...

Hij staat recht, hoog-recht in de kamer en zijn oogen zoeken afleiding, ergens... ergens, want hij voelt dat de vreeselijke drang in hem opworstelt om zijn vader te vervloeken, te bespotten en als hij het zijn vader gedaan heeft, dan zal hij verder gaan en hemelbestormer worden. Als een wellust kruipt de drang in hem op; hij zou het uit kunnen schreeuwen in een scheurende blasphemie, een lasterende hoon.

Maar na deze opwinding komt andermaal de inzinking en het overheerschend verlangen, bevrijd te zijn van alle conventie, vermomming en stijfheid. Hier, op zijn kamer is hij toch alleen. Hier kan hij „gewoon" doen. Hier kan hij zichzelf, heelemaal zichzelf zijn en handelen zooals zijn hart hem ingeeft.

Langzaam begint hij zich te kleeden. En deze daad geeft hem reeds een lichte voldoening, want hij weet wat er op volgen zal, al laat hij zijn gedachten niet toe, daarover door te denken. De gebeurtenissen moeten nu vanzelf, organisch komen, als 't ware van binnenuit geredigeerd worden.

Hij begint te neuriën: die Lotusblume. Zijn neuriën wordt zingen. Hij heeft maar enkele regels vastgehouden, gedompeld in die zuiver, schemerig-kristallen sfeer van de droomerige muziek.

„Die Lotusblume ängstigt, sich vor der sonnenschein . . ."

Dan mompelt hij haar naam „Tonny" en hij bekent het zichzelf „Jij bent het... jij bent het voor mij... ik hou van je."

Hij lacht om zichzelf en kent zichzelf nauwelijks meer. Hij is volgestroomd met lichte, blijde klanken. Een fluit is hij, waardoorheen de Liefde zingt. Eenmaal moest dit immers toch komen. Waarom heb ik het zoover weggestopt!

Als hij klaar is, doet hij de kamerdeur voorzichtig open. Het is stil in huis. Men zal wel verwonderd zijn, dat hij nog zoo laat uitgaat, dat gebeurt niet dikwijls. Maar niemand heeft er iets mee te maken.

Het plein ligt verlaten. De maan, die in de opgeklaarde lucht glanst, legt een dunne, blauwe schijn op de daken. Twee agenten passeeren aan de overzijde. Hij steekt het plein over en rilt in de frissche kilte. Lekker is het en het geeft hem vastberadenheid. Zijn stappen klinken helder

met een fijn, metalen nazingen op de klinkers van het trottoir. Hij stevent regelrecht naar de Gerard-Doulaan. De boomen in de straten die hij doorloopt, hebben de laatste dagen veel blad verloren. De overgebleven blaren hier en daar schijnen er in gestrooid, als confetti, dat is blijven hangen. De horizontale, dikke takken, zijn van onderen zwart en bovenop glanzend licht. Zij wekken de indruk van te drijven. Alle voorwerpen ondergaan een bedrieglijke verandering in het maanlicht, dat tegelijk klaar en versluierd is.

In de Gerard-Doulaan gekomen, vraagt hij zich af wat hij er eigenlijk doet. Zijn geluksstemming is iets gedaald, maar is ook vaster, omlijnder geworden. Hij maakt alweer een program van zijn leven, maar nu in een andere richting. Hij wil trachten zijn wrok tegen de rijkelui te vergeten, hij wil hartelijker worden en probeeren of hij in de gunst kan komen bij Tonny.

Aan de overzijde loopt hij voorbij haar huis. Er brandt nergens licht meer achter de ramen. Hij wacht in de schaduw van een dikke boomstam en zoekt den grooten gevel van het heerenhuis af.

Het zal niet gemakelijk gaan, daar als verloofde van Tonny binnen te komen ; als vriend van Piet tast hij het wezen van dat huis en dat gezin niet aan. Hij weet zeker dat Piets vader van zoo'n verhouding niets zal willen weten, 't mag dan waar zijn dat hij zich democratisch noemt... Maar moeilijkheden zijn er om overwonnen te worden. Leunend tegen den boom, geraakt hij onder de bekoring, die haar huis schijnt uit te stralen. Daar ergens, achter een van die ramen is zìj nu. Waar, dat weet hij niet. Hij moet het zien uit te vinden.

Een luxe auto, die zuigend over den nog nevelnatten weg voorbij suist, schrikt hem op. Dan is het voorbij.

Met een omweg, door het plantsoen, gaat hij weer naar huis. 't Is één uur, als hij de sleutel in het slot steekt. Hij moet er om glimlachen. Vreemd is het, op dit uur nog buiten te zijn, terwijl de meeste menschen slapen. Het geeft den mensch een gevoel van grooter waarde. Hij is meer een individu dan overdag. De belangrijkheid van den mensch is omgekeerd evenredig met zijn aantal. 's Nachts kan de ellendigste zwerver zich heer en meester voelen.

Een stem roept hem uit zijn diepe slaap. Klaar wakker is hij en het gebeurde van den vorigen avond is als een droom, ingeschoven tusschen twee perioden van diepe slaap. Hij blijft er over peinzen, zoo onwerkelijk komt hem het nachtelijke uitstapje voor. Hoe dan ook, in elk geval voelt hij zich als tot nieuw leven opgewekt. Hij zal vanmorgen naar college gaan en van Piet probeeren gewaar te worden, waar hij Tonny alleen kan treffen. Hij is juist klaar als er geklopt wordt voor het ontbijt.

„Ja," roept hij en kijkt niet op, want hij zit met den rug naar de deur.

Andermaal en ongeduldiger roept hij „ja !" Hij spreekt toch anders luid genoeg. 't Is vervelend dat Griet weg is. Ze mocht dan een groote mond hebben en haar plaats in dit huis niet weten, de dingen die gedaan moesten worden, gebeurden correct en op tijd.

Nòg gaat de deur niet open en Dirk staat op om haar zelf te openen. Hij voelt dat hij zijn geduld verliest, maar probeert zich in te houden. Hij wil heelemaal veranderen.

Inplaats van mevrouw Brink komt een jong meisje de kamer binnen, op haar beide handen een dienblad dragend. Het is een stevig, niet onknap en zeker een frisch plattelandstype, dat uit de eerste windselen komt en reeds teekenen vertoont van stadsche koketterie. „Ik ben het nieuwe meisje meneer."

Haar stem klinkt onbevangen en ze heeft oogen die iemand verlegen maken.

„Het nieuwe meisje ?... daar weet ik niets van... O ja... toch wel !"

Dirk gaat een weinig onthutst zitten. Dan komt hij op de gedachte te vragen hoe ze heet. Hij vraagt het, zonder haar aan te zien.

„Herma meneer," zegt ze en hij voelt dat ze nieuwsgierig de kamer rondkijkt.

Als ze weg is, blijft hij een minuut peinzend boven zijn bord zitten. Het is toch een leuker idee om zoo'n frisch, levendig jong meisje om je heen te hebben, dan een oude, verzuurde maagd.

Dan neemt hij zijn gevulde theekopje op en taost zichzelf. „Nostrum sanitas !"

De vrouw begint een rol te spelen in zijn leven. Spottend mompelt hij :

„De verzoeking van den H. Antonius."

(Wordt vervolgd)

AB VISSER

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Dr. K. Ph. Bernet Kempers, „**Meesters der Muziek**". Rotterdam, Brusse N.V. 1939.

De schrijver van dit boek is lector voor muziekwetenschap te Amsterdam en leeraar aan twee Conservatoria. Hij publiceerde o.a. een Muziekgeschiedenis en een essay over de weerklank der literatuur in de muziek van de 19e eeuw. Het werk, dat we hier aankondigen, biedt, blijkens de ondertitel, levensbeschrijvingen van dertig der grootste componisten met hun portret, vermelding hunner werken en van het belangrijkste, wat over hen is geschreven. Gevolgd wordt een en ander door alfabetisch gerangschikte biografische aanteekeningen over driehonderd andere componisten. Het boekje heeft de wensch, van nut te zijn voor ieder, die, hoe en waar dan ook, graag naar muziek luistert en iets meer wil weten omtrent de meesters, wier werken hij leert kennen zoowel als over hun levensgeschiedenis. Ook voor den muziekstudent is dit boek bestemd, n.l. om het te gebruiken naast de muziekgeschiedenis van den auteur. Het werk, dat ruim 250 bladzijden omvat, voldoet, naar onze meening, geheel aan de eischen, welke de schrijver er aan gesteld heeft en zal ongetwijfeld zijn publiek vinden.

J. Jongejans, **Land en Volk van Atjeh vroeger en nu**. Baarn, N.V. Hollandia Drukkerij. 1939.

Schrijver van dit boek is *) Oud-Resident van Atjeh en Onderhoorigheden en dus iemand die meepraten kan over het onderwerp van zijn lijvige boek, dat hij bescheiden maar onjuist een „werkje" noemt. Wij zijn natuurlijk niet in staat te beoordeelen of des schrijvers „kijk" juist en volledig is. Hij heeft zich beijverd meer te bieden dan een resumé der krijgsbedrijven in het bekende gewest. Achtereenvolgens bepaalt hij onze aandacht bij de geschiedenis van Atjeh, bij het Atjehsche volk en het Atjehsche gezin. Hij beschrijft het landschap en beziet het gewest economisch, door het een en ander te verhalen omtrent den bodem, de landbouw, de veeteelt, de mijnbouw, het boschwezen, de visscherij, de nijverheid, de handel en de scheepvaart. Het onderwijs, het bestuur en het leger worden in volgende hoofdstukken beschreven en een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de Atjehmoorden. Het boek is geanimeerd geschreven en goed geillustreerd. Dr. Colijn schreef er een inleiding voor.

*) Intusschen bereikt ons het bericht van het overlijden van den auteur.

Co Kars, „**Job's groote avontuur.**" Den Haag, Uitgeverij „De Kern". 1939.

Natuurlijk is Job's groote avontuur in dit voor oudere meisjes geschreven verhaal het vinden van „de" jongeman in den doolhof der liefde. Het behoeft waarlijk geen betoog. Zou er wel wezenlijk een goed boek „voor oudere meisjes" zijn te schrijven zonder de „Liefde"? We willen evenwel vooral niet zeggen, dat het verhaal, dat we hier recenseeren, geen goed verhaal zou zijn. Integendeel, het is alleraardigst geschreven en goed opgebouwd. Het frissche vroolijke jonge meisje, dat de hoofdfiguur is, heeft veel aantrekkelijks en de schrijfster heeft haar in haar omgeving, in het doktersgezin, in het kantoor waar ze werkt en in den kring harer vrienden en vriendinnen zoo geschetst, dat ze het hart van de jonge lezeres stellig stormenderhand zal veroveren. De taal en de stijl van dit verhaal zouden wat verzorgder hebben kunnen zijn doch aan het euvel, dat we met deze opmerking signaleeren, lijden vele boeken door jonge dames geschreven.

Gösta Gustaf Janson, „**Met open armen**". Amsterdam, Bigot en Van Rossum N.V. 1939.

De geschiedenis van dezen zeer omvangrijken roman beschrijft een fragment uit het leven van een Zweedsche familie van kooplieden en bankiers. Het boek is uitvoerig, doch voortreffelijk geschreven en boeit de aandacht van den lezer van het begin tot het einde. De menschen, die door den auteur zijn geteekend, zijn bijna zonder uitzondering onaangename lui; de wijze, waarop de schrijver ze ons in al hun kleinheid, bekrompenheid en slechtheid, met al hun tekortkomingen voor ons stelt, verrast vaak door haar cynisme.

Hoe verder de lezer in het boek vordert, hoe meer deze mannen en vrouwen, oud en jong, in hun erbarmelijkheid te kijk staan. Hun leven mist geheel, wat de Bijbel aanduidt als „de natuurlijke liefde". Toch boeit de herverbeelding van hun existentie met ongemeene kracht en de oorzaak daarvan ligt stellig in het feit, dat de lezer de karakters als algemeen menschelijk moet blijven zien. Hijzelf is het, die zich bij herhaling in de ziel ziet gekeken.. De historie ontwikkelt zich in een betrekkelijk klein tijdsverloop: het hoogtepunt van het verhaal is het Jubileum van het tachtigjarige familiehoofd, op wiens feest alles in het boek aanstuurt. Op den dag van het jubileum, als allen tezamen zijn, er gefeest en getoast wordt, staat daar de oude Koger als een incarnatie van liefdeloosheid en haat en spreekt zijn verachtende, cynische woorden. Na het feest vernietigt de oude man de hoop op geld, die bij alle familieleden leeft en verrast hij heel de jongere generatie door zijn laatste liefdelooze daad. Slechts twee menschen, een Neef Bertil en zijn verloofde maken zich los uit den ban van dit liefdelooze leven. Met open armen treden zij, als op Bertil een poging tot moord is verijdeld door Eva's tijdige tusschenkomst, den naaste tegemoet. Maar, het is jammer het te moeten zeggen: deze late bekeering tot liefde jegens den medemensch mist in het boek haar onmisbare fundeering.

Willem Kramer, „**Over de drempel**". Wageningen, N.V. Gebr. Zomer en Keuning.

Het tweede boek van een jong, blind auteur. Het beschrijft het leven van een blind arbeiderskind in een blinden-internaat. Het is een heel aanvaardbaar, hoewel niet diep en wat pril verhaal. Doch er is alle reden om met verwachting naar volgend werk van Kramer uit te zien, die in dit sympathieke boek stellig een brok eigen ervaring heeft verwerkt. Veel van het zieleleven van den puber is met liefde beschreven.

Emmanuel de Bom en anderen, „**Vlaandren. o welig Huis**". Amsterdam, N.V. De Wereldbibliotheek. 1939.

Dit boek bevat een verzameling bijdragen van een aantal jonge Vlaamsche letterkundigen over de schoonheid, eigenaardigheid en merkwaardigheden van hun land. Om met de Inleiding te spreken: „Dit boek wil geven het eigen-gevoelde beeld, zooals zij, die met de ziel van deze gewesten door levenslange communie vertrouwd zijn, haar aanvoelen." Voor in het werk, dat op goed papier gedrukt en van vele foto-illustraties is voorzien, werd een gedicht van Karel van de Woestijne afgedrukt, waaraan de titel werd ontleend. Dezelfde overleden dichter opent de rij van essays en dichterlijke beschouwingen met een stuk over Brugge, dateerend uit 1902. Em. de Bom leidt het werk in, waaraan medewerkten: Marcel Matthys, Karel Jonckheere, Cyriel Verschaeve, André Demedts, Richard Minne, Filip de Pillecijn, Maurice Gilliams, Frans C. Ridwitt, Jan Denuce, Felix Timmermans, Emil van Hemeldonck, Albert van Hoogenbeemt, Luc. Indestege, Hil. Thans, Lamb. Swerts, F. V. Toussaint v. Boelaere, Frans Demers. Achter in het werk bevindt zich een kaart van Vlaanderen. Het boek telt ruim 320 bladzijden en is, voor hem, die zich voor Vlaanderen interesseert, zeer lezenswaard.

Jo Jasper, „**Het meisje van Nieuwland**". Rotterdam, N.V. Nijgh en Van Ditmar.

Een kinderboek. Maar een heel eigenaardig kinderboek. Met een verhaal, zoo oorspronkelijk van gedachte, dat men, lezende, er even aan gewennen moet. Een drooggelegd stuk van een der Zeeuwsche eilanden, waarop een boerderij is gebouwd, raakt los en drijft op het water den oceaan in. De bewoners van land en hoeve maken heel wat mee en de kinderen, die tot het gezin behooren, beleven al de avonturen eveneens. Wanneer het eilandje in tropische gewesten komt, verandert de plantengroei. Dan sterft de goede en verstandige moeder der kinderen. Nieuw leven brengt een jonge Indiaan, die met zijn kano het eiland bereikt. De zee scheurt groote brokken van het landje af en tenslotte maken de bewoners een vlot of boot, waarop zij hun bezittingen redden. Zij landen na een gevaarvolle tocht ergens in Zuid Afrika en worden er door de boeren opgenomen en verder geholpen. We hebben hier een verhaal voor ons, dat de uiting is van een oorspronkelijke fantasie en waarvan het mooiste is, dat het de schrijfster gelukt is, haar verbeelding in goede banen te leiden. Het boek is eenvoudig, kinderlijk geschreven.

F. Hana Hupbach, „**Het land van de eeuwige zon**". Baarn, N. V. Hollandia Drukkerij.

Verschenen vóór het reeds besproken boekje van Melis Stoke over Nederl. Indië, biedt dit werk, geschreven door iemand, die jarenlang in de tropen heeft doorgebracht, een aantal hoofdstukken, waarin over menschen, dieren, toestanden en feiten van Indië op aardige, onderhoudende wijze het een en ander wordt verhaald. De schrijfster houdt een vertellende schrijftrant vast, die zij weet te verlevendigen door het invoegen van sagen en legenden, waarvan zij de inhoud met eigen woorden navertelt. Natuur en Cultuur van Indië ontvangen in dit werk een belichting, die vooral jonge menschen zal boeien. De titels van eenige hoofdstukken luiden: De sporen der menschen in de rimboe, Kinderleven in Soerabaya, Van boeren, handwerkslieden en vorsten, Het feest der dieren, Van muzikanten en zangers, De jaargetijden, Van planten en dieren. Het boek werd bewerkt door Diet Kramer, die zelf reeds jaren in Indië woont en het werd versierd met 24 penteekeningen van R. Stratil.

M. A. M. Renes Boldingh, **„Het stille front"**. Kampen, N. V. J. H. Kok. 1939.

Mevr. Renes Boldingh heeft in een aantal boeken een waardeerbare bijdrage geleverd tot de lectuur over Nederl. Indië. Haar geschiedenissen uit Batakland zijn de kennisname waard om het warme gevoel, waarmede ze geschreven zijn. Het boek, dat we voor ons hebben, beschrijft een tijdvak van ongeveer zes maanden uit het leven van een Friesche zendeling-leeraar-familie. Het is een interessant verhaal, dat zich zeer wel lezen laat en waarin verschillende problemen worden opgeworpen en besproken. Diepgaand is de behandeling ervan evenwel niet; de verhalen van deze schrijfster toonen zich hiermede lectuur en niet literatuur, daar ze hun sterkste zijde in het beschrijven hebben. Als uitbeelding van levenswerkelijkheid moet men ook dit boek niet beschouwen. De vrouwelijke hoofdfiguur, in wie vermoedelijk wel veel van schrijfsters persoonlijkheid zal zijn ondergebracht, ziet de dingen wat overgevoelig, wat sentimenteel vaak. Niet sterk is verder het schrijftalent van de auteur, wat blijkt uit het feit, dat ze wat morst met woorden en uitdrukkingen instede van met ernst te zoeken naar het juiste woord op de juiste plaats. Wanneer b.v. Ruurds christelijk gelooven aldus wordt gekarakteriseerd. „Hij is in strenge leer groot gebracht en voortdurende examenstudie heeft zijn geest in strakke banden gehouden. Diep in zijn wezen is een objectief geloven gegrift, dat zich slechts schoorvoetend wat glans van subjectieve ervaring durft toe te eigenen. 't Zoeken langs 's levens paden is hem een vrijbuiterij, die schaden moet," dan is het duidelijk, dat de schrijfster maar vast is begonnen te schrijven, zonder zich om de te geven karakteristiek ook maar de allergeringste zorgen te maken.

Brüno Schönfelder, **„Wat bloeit op tafel en voor het raam"**, Zutphen, W. J. Thieme en Cie. 1939.

Deze „handleiding voor de verzorging en het kweeken van meer dan 200 kamerplanten", naar het Duitsch bewerkt door Maria C. H. Ruys, is als handleiding geen unicum, want het getal der werkjes, waarin de liefhebber van kamerplanten voorlichting wordt geboden is vrij groot. De *wijze*, waarop wordt voorgelicht, is evenwel heel verschillend en hier vindt het boekje, dat we thans aankondigen, zijn kracht. Het heeft tabellen van diverse soorten gewassen, waarvan in kolommen de namen, de bloeitijd, het blad en de verzorgingswijs wordt aangegeven. Deze tabellen bespreken achtereenvolgens heesterachtige bloeiende planten, kruidachtige gewassen en vaste planten, heesterachtige bladplanten, kruidachtige bladplanten, slinger- klim- en hangplanten, bol-, en knolgewassen en cacteeën en vetplanten. Vooraf gaat een handleiding voor de verzorging der planten, waarin wordt gehandeld over grondsoorten, gieten bemesting, standplaats, verpotten, voortkweeken, in bloei trekken, plantenziekten en schadelijk gedierte. Een lijst van algemeen bekende Nederlandsche en Latijnsche plantennamen en een andere lijst met botanische plantennamen besluit het boekje, dat van zeer vele gekleurde en ongekleurde afbeeldingen is voorzien.

E. v. d. Berg-Boldingh, **„Joost"** Den Haag, Uitg. „De Kern".

Een verhaal, met eenig talent geschreven, leesbaar verteld, zonder bizondere diepgang, maar goed van compositie en bouw. Ziedaar een korte karakteristiek van een boek, dat 284 bladzijden omvat, heel gemakkelijk even goed minder omvangrijk had gekund en waarvoor vooral jonge menschen wel belangstelling zullen hebben. Mathilde van Waveren is verloofd met een jongeman, Joost, van wien ze aanvankelijk veel houdt. Het verhaal begint op het oogenblik in beider leven, waarop ze beiden in Den Haag een betrekking hebben en elkander dus, in tegenstelling tot dan toe, dagelijks ontmoeten. Joost raakt zonder werk en Mathilde helpt hem met haar salaris; zij heeft een paar kamers en een keukentje, waar ze 's avonds haar eigen maaltijden kookt. Joost doet dat, nu hij geen werk meer heeft vaak voor haar. Doch het blijkt Mathilde gaandeweg duidelijker, dat haar verloofde een heerschzuchtig karakter heeft, een dwingeland is, die alleen met zijn verlangens, wil en wenschen rekening houdt. Zij verzet zich aanvankelijk maar matig, hoewel met groeiende tegenzin. Maar wanneer Joost het er op 'n avond op zet bij haar te blijven tot den anderen ochtend, weigert zij dat pertinent. Dan blijkt de ware aard van den jongeman en begint voor Mathilde de lijdensgeschiedenis. Die is niet prettig om na te vertellen. Het eindigt ermee, dat Mathilde Den Haag vaarwel zegt en bij een vriendin en haar echtgenoot voorloopig haar intrek neemt. Joost heeft op dat moment weer een betrekking. Toch houdt het meisje nog van hem en ze verlaat hem, diep verdrietig om de onontwijkbare scheiding. Zooals opgemerkt, is het verhaal niet bijster diep in de uitbeelding, doch het heeft tenminste het voordeel, dat de schrijfster zich heeft weten vrij te houden van valsche romantiek en sentimentaliteit.

Otto Zoff, **„De Hugenoten"**. Amsterdam, W. ten Have N. V. 1938.

Een zeer leesbaar verhaal van het lijden en strijden der Hugenoten. Het werd vertaald en van verklarende opmerkingen voorzien door Dr. J. C. v. d. Does en heeft een „Inleidend Woord" van Dr. A. A. v. Schelven. Bovendien is het geïllustreerd met een aantal portretten en historische afbeeldingen. Tot de verschijning van dit werk, waren we voor verhalen aangaande de Hugenoten aangewezen op boeken, die in de tweede helft der 19e eeuw waren verschenen. Het had daarom nut, het zeer goede werk van Otto Zoff te bewerken.

OCT. 1939 NO. 10 JAARGANG 57

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

PETER PUSSEL'S PROBLEMEN

Beste puzzelaars,

De „verschuifpuzzle" bleek niet al te moeilijk te zijn. Ik kreeg ten minste een heele stapel goede antwoorden en het lot heeft toen moeten beslissen, dat de volgende lezers voor een prijs in aanmerking komen:

J. Renema, Noord 211, Hoogeveen (post Nieuweroord); H. J. Maerleveld, 2e Spoorstraat 2a, Vlaardingen; Mej. A. van Breeningen, Dorpsstraat 77, Krimpen aan den Lek; C. van der Does, Noordwijkerweg 11, Katwijk aan den Rijn en J. Kleynjan, Rauwenhoffplein 7, Rotterdam W.

De oplossing luidt:

BEWOONBAAR
LOCOMOTIEF
WOORDKUNST
GELDSTRAF
GOEDEREEDE
FRANKRIJK
ZAKBIJBEL
FEESTVIEREN
NEERLEGGEN
NAGEKOMEN

En de gezochte plaatsnamen zijn dus: Bodegraven, Woudenberg en Oosterbeek.

De October-opgave luidt als volgt:

Er moeten veertien woorden gevormd worden, elk van zeven letters. In de onderstaande eerste rij staan de drie beginletters van elk woord aangegeven. Daarachter moet een letter door u worden ingevuld en dan volgt een van de groepen letters, die in de tweede rij gegeven zijn. De letters op de vierde plaats, die door u dus gevonden moeten worden, geven in de aangegeven volgorde de omschrijving van iets, waarnaar wij allen in dezen tijd hartelijk verlangen. Let er dus wel op, dat de groepen van letters in de eerste rij de volgorde van de woorden aangeven. Achter *stu* komt dus een letter en vervolgens een van de veertien „achtervoegsels". Het zou dus kunnen zijn, dat het eerste woord luidt: STUITER (STU is gegeven, I is door u aangevuld en TER is een van de achtervoegsels). Als dat juist zou zijn, zou het te vinden woord in verticale richting met een I beginnen. Als dat juist is......! Let daar wel op.

Hier volgen nu de bedoelde woord-brokstukken.

STU . EET
INH . MMA
HEI . MOP
DIL . IST
PLA . TAL
HAM . AAL
ROE . SOM
EGO . BYN
GEK . LEN
DIN . EEL
SLO . DAM
KAR . TER
TIE . DAG
AAN . ETS

Oplossingen worden voor 15 October verwacht aan het adres van uw dienstwilligen

PETER PUSSEL
Prins Bernhardlaan 16, Bussum.

DE VRIEND DES HUIZES

No. 10 OCT. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2,50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

Alle hens aan 't dek

Aan onze abonné's

In de loop der jaren is in allerlei Bladen van onze Vriend des Huizes veel goeds gezegd.

Wij accepteeren dat alles gaarne en zouden in die toon voort willen gaan, door u te zeggen, dat ons tijdschrift een massa van trouwe abonné's heeft, wier aantal zich jaar op jaar uitbreidt, zoodat de exploitatie van De Vriend een werk is zonder eenige finantieele zorg . . .

We willen liever eerlijk zijn en open kaart spelen. Onze Vriend des Huizes heeft een voldoend, doch matig aantal trouwe abonné's. Elk najaar zien we echter met bezorgdheid een hoeveelheid brieven en briefkaarten tegemoet, waarin ons wordt meegedeeld dat men De Vriend met de ingang van het nieuwe jaar niet meer kan of wil ontvangen. Omdat het te duur wordt of om andere redenen.

Het is ieder jaar weer moeilijk, die bedankjes op te vangen door nieuwe abonnementen. De meest verleidelijke aanbiedingen van cadeaux, gratis boekwerken enz. helpen dikwijls maar weinig. Zij, die zich met het oog daarop abonneeren, bedanken in vele gevallen na korte tijd, omdat ze zich door een ijverig aanwerver van nieuwe abonné's hebben laten bepraten, of omdat het hun om die cadeaux te doen was, meer dan om het tijdschrift zelf.

Wij doen daarom een ernstig beroep op u.

Indien inhoud en uitvoering van De Vriend u niet bevallen, is u natuurlijk vrij om te bedanken. U behoudt die vrijheid ook in alle andere gevallen. Wij zullen u een bedankje niet kwalijk nemen en blijven u erkentelijk voor uwe steun in de tijd dat u abonné was.

Maar wèl mogen wij u nog eens vriendelijk vragen, toch niet te spoedig te bedanken. Wij willen zoo graag ons werk aan De Vriend blijven voortzetten. Wij kunnen dat alleen goed doen als we door een voldoend aantal abonné's worden gesteund.

Blijft u De Vriend ook in het nieuwe jaar lezen?

Hartelijk dank!

H. KLUIN
Hoofdredacteur

VAN MAAND TOT MAAND

Oud worden

Een schrijver in Het Algemeen Weekblad van 1 Sept. l.l. geeft beschouwingen ten beste, ter bemoediging van allen, die, zooals ik zelf, de leeftijd van vijftig jaren achter zich hebben.

Hij vertelt van Lincoln, die op zijn 51ste nog president van Amerika werd. Van Verdi, die op zijn 85ste nog zijn Ave Maria en zijn Stabat Mater schreef. Van Cato, die op zijn 80ste jaar nog... Grieksch begon te leeren; hoe had hij de moed. Van Goethe, die op zijn 86ste de Faust beëindigde. Voor de climax in deze rij zorgt Titiaan, die volgens de schrijver van het artikeltje op zijn 98ste jaar zijn meesterstuk schilderde. Zegge, op zijn acht en negentigste.

„De blijmoedigheid en optimisme (zoo eindigt het artikel) van tallooze „oude" menschen bewijzen, dat niet het getal der jaren, maar de geesteshouding den leeftijd bepaalt." De schrijver geeft ons tenslotte de goede raad: „Om een aangenamen ouderdom te hebben, moeten we jong blijven."

Wanneer men juist een stroom van lugubere krantenberichten las en een overvloed van sombere radio-berichten over oorlog en dreigende oorlog aanhoorde, doet het wel goed, zoo'n optimist te ontmoeten.

Hij zal ook wel gelijk hebben, de oolijke schrijver. Ik bedoel niet alleen, wat zijn historische mededeelingen aangaat. Die zullen ongetwijfeld juist zijn; anders had de consciëntieuze hoofdredacteur ze niet laten drukken. Ik denk echter speciaal aan die laatste woorden, van de geesteshouding, die het „oud"- of „jong"-zijn bepaalt.

Het zal wel waar zijn. We moeten niet, als Lincoln op zijn 49ste jaar deed, van onszelf schrijven, dat we „oud en uitgedroogd" zijn geworden. Als het zoo is, zullen anderen het wel van ons zeggen. Als die anderen het *ons* hooren zeggen en als ze oordeelen, dat het er bij ons uiterlijk nog niet genoeg op lijkt, lasteren ze, dat we zoo spreken om te coquetteeren met onze beweerde ouderdom. Laten wij dus liever zwijgen. Het valt soms immers ook nog mee, zooals bij Lincoln bleek.

Dit alles neemt niet weg, dat we ons ineens oud kunnen gevoelen. Daar is b.v. deze mobilisatie. Als jong predikant hebben we de mobilisatie van 1914 beleefd. De sombere uitdrukking op de gezichten van onze gemeenteleden, toen ze werden opgeroepen als militair. De angst, dat er oorlog zou komen. De meening, dat het niet lang zou kunnen duren. Toen, de maar al te lange duur van oorlog en mobilisatie. De berichten, waaraan we bijna wenden, van de duizenden die vielen. De opluchting, dat wij er vrij van bleven. Desniettemin, de lasten van de distributie. Het carbidlampje in mijn catechisatielokaal, dat nu en dan dreigde uit te gaan tijdens de les, tot groot plezier van de jongens...

We waren zelf jong en namen dat alles vrij gemakkelijk op onze jeugdige schouders. We preekten over de last der tijden, maar bleven er zelf jong bij.

Eindelijk kwam de vrede en de welvaart en de Volkenbond en de verwachting, dat het nu wel nooit, nooit weer zou gebeuren.

Toen later alles geheel anders ging dan wij gedacht hadden en van de Volkenbond zoo goed als niets overbleef, toen het oorlogsspook toch weer naderbij kwam, trachtten we het te verjagen door onze berekeningen: De schrik voor de oorlog zat er zóó bij de menschen in en de economische gevolgen waren zóó fataal, dat ons geslacht zich de weelde niet meer zou kunnen veroorloven, er nog eens op los te slaan. Later misschien, maar tijdens ons leven niet meer; zelfs al zouden we met Titiaan 98 jaar oud worden.

De berekeningen zijn verkeerd uitgekomen. Daar is weer de oorlog en de mobilisatie en de distributie. Nu zijn we niet meer jong. We schudden ons hoofd en kijken ons zelf in gedachten eens aan. Dat je dat nog weer moest beleven... We zijn geneigd, onszelf te gaan beklagen.

Laten we het niet doen. Een iegelijk klage vanwege zijn zonden en werpe zijn bekommernissen op Hem, Die nooit oud wordt. Misschien gelukt het ons zóó, de raad van de schrijver in het Weekblad in practijk te brengen.

Verschillende reactie

Wat reageeren oud en jong verschillend

op de ernst van deze tijden!

Een groepje meisjes zit te luisteren naar de radio-uitzending van een woord, door Hitler aan Mussolini gericht. Allen zijn onder de indruk van de verschrikkingen der tijden. Even vergist de uitzender zich, waardoor het een oogenblik lijkt of Hitler in Saksisch dialect Mussolini zou toespreken. Twee van de luisteraarsters gieren van het lachen.

Weten we uit onze eigen jeugd ook niet, hoe we soms in de meest droevige oogenblikken ineens door iets werden gepakt, dat komisch of belachelijk was, en ons niet konden inhouden?

De jeugd moét nu en dan even onder de spanning weg. Een clubje jongens leest de laatste berichten en een woordvoerder teekent uitvoerig de ontnuchtering van de Duitsche vliegers, als hun bommen naast het beoogde doel — de havenstad — in zee vallen. Uitbundig gelach van allen. Men wijdt *niet* uit over de tooneelen, die zich zullen voordoen overal, waar de bommen wèl hun doel treffen. Men *moet* eens even lachen en zijn ernst achter de lach verbergen.

Als zes en twintig jarig dominee konden we ook niet heel de dag met een ernstig, bezorgd gezicht door ons dorp loopen, toen de oorlog in 1914 was uitgebroken. We deden dat wel eens en meenden het ook wel, maar we hielden het niet vol. Nu lukt het ons heel wat beter! Hoewel ik niet ontkennen wil, dat ook de oudere mensch in zijn moeite en leed altijd nog onderhevig is aan de verzoeking, die moeite ten toon te stellen. Het staat zoo gewichtig... In sommige opzichten krimpt het verschil tusschen oud en jong weer aanmerkelijk in.

Crisistijden

Dat dit een crisistijd is, zal niemand ontkennen. Is het ook *de* crisistijd? Tijd van *de* crisis der beschaving? Of van het Christendom?

Het lijkt er wel veel op. Toch moeten we m.i. voorzichtig zijn en niet meer meenen te weten dan ons van God gegeven is. Men kan in tijden als deze wel eens voor profeet willen spelen, maar dat is een hachelijk — soms ook een belachelijk — bestaan.

Eenige maanden geleden publiceerde een dagblad allerlei uitingen van vooraanstaande Engelschen uit de vorige eeuw, die beweerden dat het einde der beschaafde wereld gekomen was en dat speciaal van maatschappelijke welvaart geen sprake meer kon zijn. Daarna zijn echter nog vele tijden van welvaart en voorspoed aan de menschheid gegeven.

Men weet dat reeds in de 13de eeuw het einde der wereld werd verwacht, onder de indruk van angstwekkende tijdsverschijnselen en gebeurtenissen. Ook, dat Luther het einde der wereld in zijn dagen verwachtte.

Wat de crisis van het Christendom aangaat, las ik een merkwaardige uiting in een boek van Dr. J. Cramer, destijds predikant te Amsterdam, over Christendom en Humanisme; uitgegeven in 1871.

Hij schrijft o.a.: „Alleen moet ik hier reeds doen opmerken, wat trouwens door ieder gezien wordt, die de verschijnselen op theologisch gebied met opmerkzaamheid gadeslaat, dat de dag nadert, waarop niet zoozeer gevraagd wordt, *wat* men gelooft van God en het eeuwige leven, maar *òf* men er nog aan gelooft. Eenvoudiger dan ooit, maar juist in die eenvoudigheid ontzettender dan ooit, zal de strijd tusschen geloof en ongeloof gestreden worden. Dien strijd vreezen wij als Christenen niet: wij zijn vast overtuigd dat, hoe meer die strijd een principieele wordt, hoe meer het Evangelie van Christus er slechts bij winnen kan."

En verder: „Wie de teekenen des tijds met opmerkzaamheid beschouwt, kan niet anders dan getroffen worden door den ontzettenden omvang, dien de strijd om godsdienst en Christendom, als het ware met den dag, verkrijgt, en door de verbazende krachtsontwikkeling, die beide partijen, vooral de aanvallende, toonen Het is, of de strijd zal moeten beslist worden, nu of nooit. Van alle kanten geschiedt de aanval, alsof er afspraak bestond. Overal waar de geest der verlichting is doorgedrongen, inzonderheid in die landen, die aan de spits der beschaving staan, Duitschland, Frankrijk en Engeland, doen zich machtige en invloedrijke stemmen tegen de waarheid des Christendoms hooren. Vele en velerlei zijn de wapenen, waarvan men zich bedient. Bijna aan elk gebied van kennis en wetenschap worden zij ontleend. Hier is het de criticus, die betoogt dat het Christendom moet bezwijken onder de slagen der historische critiek. Daar de natuur-

vorscher, die aantoont dat het Evangelie met de resultaten der natuurwetenschappen in onverzoenlijken strijd is. Ginds de wijsgeer, die meent, dat de tijd gekomen is, waarop het gelooven voor het weten moet wijken. Elders de psycholoog, die voor den godsdienst geen plaats meer weet aan te wijzen in den menschelijken geest."

De strijd van zijn dagen tegen het Christendom is zoo geweldig en zoo principieel, meent Cramer, dat hij zijn tijd in dat opzicht alleen meent te kunnen vergelijken met de eerste eeuwen van de Christelijke kerk : „Het meest gelijkt nog de eerste tijd des Christendoms op onze dagen. Ook toen was de worsteling hevig. Ook toen gold het de verdediging van de rechten des Christelijken geloofs tegen talrijke en strijdlustige vijanden, en dat zonder eenige andere hulp dan de kracht des Woords en des Geestes."

Nieuwe tijden

Sinds de verschijning van Cramer's boek zijn 68 jaren voorbijgegaan. De crisis, waarvan hij spreekt, is niet de crisis voor het Christendom, waarvan in onze dagen sprake is. Men kan punt voor punt aanwijzen, dat de probleemstelling een andere is dan die van 1871.

Dat het Christendom niet behoeft te vreezen voor de historische critiek is door vooraanstaande theologen van onze tijd naar wij meenen, duidelijk aangetoond.

Dat het Evangelie in onverzoenlijke strijd zou zijn met de resultaten der wetenschap, is een veelszins overwonnen en verouderde bewering.

Het zij mij vergund, in dit verband nog iets te halen uit het reeds genoemde Weekblad. In het nr. van 18 Aug. l.l. schreef Ir. P. Telder een artikel onder de titel : „Voert de natuurwetenschap van God af ?" Hij toont daarin aan, dat volgens de onderzoekingen van moderne natuurvorschers de natuurwetten geen wetten zijn in die zin, dat zij in strijd zouden kunnen zijn met het geloof in Gods bestuur. Hij citeert de volgende uitspraak van een natuuronderzoeker, Prof. Planck te Berlijn : „Er is een plan voor deze wereld... Waarheen we onzen blik ook richten, we vinden tusschen de eischen van religie en wetenschap slechts overeenstemming. Voor den een staat God aan het begin, voor den ander aan het einde van alle denken. Voor den een is Hij de grondslag, voor den ander de bekroning zijner wereldbeschouwing." En een Engelsch natuuronderzoeker, Sir James Jeans bestreed het materialisme in de volgende bewoordingen. „De wereld begint meer op een groote gedachte te gelijken dan op een machine. De geest is niet meer een toevallige indringer in het rijk van de stof ; wij beginnen te vermoeden dat wij hem als schepper en beheerscher van het rijk der materie begroeten mogen — niet onzen geest, maar dien Geest, waarin de atomen, waaruit onze eigen geest ontstond, als gedachten bestaan."

Tot zoover het artikel van Telder. Wij nemen natuurlijk niet elke formuleering, daarin vermeld, voor onze rekening, doch meenden te kunnen aannemen dat de verhouding van Christendom en natuurwetenschap volgens zulke uitspraken dan toch wel radicaal is gewijzigd.

Datzelfde zou ook b.v. met betrekking tot de nieuwere psychologie zijn te demonstreeren.

Het is alles anders geworden. De crisis van vroeger is grootendeels voorbij. Een nieuwe crisistijd is aangebroken.

Met het oog op wat wij hierboven schreven, durven we dus nu niet te spreken van *de* crisis voor het Christendom of misschien wel voor heel de wereld. De historie herinnert ons steeds weer aan het woord van Christus : „Het komt u niet toe te weten de tijden of gelegenheden, welke de Vader in Zijn eigen macht heeft gesteld."

Maar als het niet de groote „Crisis" is dan toch wel een zeer ernstige crisistijd, die wij beleven. Angstwekkend ernstig. God brenge ons onrustig kloppend hart tot rust. Opdat we kunnen luisteren naar wat Hij ons in deze dagen te zeggen heeft.

Daarom gaat het tenslotte in alle crisistijden voor mensch en wereld.

H. KLUIN

ROMANTIEK DER WERKELIJKHEID II

William Etty, 1787—1849

Etty werd geboren in 1787 in York, waar zijn vader molenaar-bakker was en zijn moeder een broodwinkel hield. Vroeg reeds tekende hij op elk vlak, muur of plank, dat op zijn weg kwam. Hoewel zijn ouders zijn talent opmerkten, was er geen sprake van dat zij hem een dure studie konden toestaan. Als letterzetter begon hij op elfjarige leeftijd zijn brood te verdienen. Zeven jaar hield hij dit trouw vol en dat is geen kleinigheid, wanneer men bedenkt dat hij werkte van 's morgens zes tot 's avonds tien en nog een groot gedeelte van de Zondag daarbij. Deze tijd, zo belangrijk voor de ontwikkeling van een mens, ging dus eigenlijk voor zijn talent verloren. Tot op achttienjarige leeftijd het lot ten gunste van hem keerde. Een rijke oom, zelf amateur-schilder, liet hem overkomen naar Londen en bekostigde zijn studie. Etty voelde waarschijnlijk dat hij veel verloren tijd moest inhalen, want terwijl hij aan de particuliere school van Sir Thomas Laurence les kreeg, studeerde hij zo vlijtig, dat hij geen tijd vond met andere studenten om te gaan. Verbeten zette hij alles op haren en snaren. Copieerde veel, hoewel hij dat werk haatte en wel weg wou lopen. Hij bleef slechts een jaar bij Laurence en ging toen over naar Reynolds, waar hij opnieuw copieerde tot hij er de brui aan gaf. In 1811 exposeerde hij voor 't eerst, maar viel niet op. In de jaren die nu volgden gaf hij wat meer tijd aan vrienden, maar geen van deze zag in hem den meester. Nog in 1814 zeiden zijn collega's van hem dat hij een beste kerel was en een harde werker, maar dat hij wel nooit een goed schilder zou worden. Een reis naar Italië schijnt zijn werk plotseling verdiept en verbeterd te hebben, want in 1820 beginnen zijn doeken op te vallen in de R.A. en met „Cleopatra", geëxposeerd in 1821 begon zijn succes. Zijn broer Walter stelde hem in staat, een tweede studiereis naar Italië te maken, die ditmaal 18 maanden duurde. Zijn Italiaansche vrienden zeggen dat hij schilderde met de drift van een duivel en de zoetheid van een engel! Ook deze tijd in Italië was er een van hard werken. Hij leefde ingekeerd en sober, in spijt van de voortgaande laster. Zijn vergeefse liefdes bleven hem kwellen. Men beschrijft hem als een kleine man met een groot hoofd en groote handen. Zijn gezicht was pokdalig en zijn haar verwilderd en zandkleurig. Gelukkig voor hem was er zijn broeder, dien hij in alles om raad vroeg en tot wien hij zich kon wenden na elke trieste gebeurtenis, want hoewel durend verliefd op zijn modellen was hij ten hunnen opzichte schuw en beleefd. „Vertel mij toch wat ik nu weer verkeerd gedaan heb", schreef hij wanhopig naar zijn broer. In de lente van 1823 wilde hij zelfmoord plegen, zijn kwelling had toen haar hoogtepunt bereikt. Een schijnbaar

Deze studie van twee kleine meisjes is misschien een der beste specimen van Etty's veelbetwiste kunst. Het is te zien in het British Museum.

onbeduidend voorval verhinderde het hem gelukkig en langzaamaan wist hij zichzelf te overwinnen. In zachte ironie schreef hij zijn broer : „Ik ben zo vaak vergeefs verliefd geweest, dat ik mij nu maar tot mijn theeketel wend; ik ontdek in haar een zeer warm vriend en bovendien ze zingt ook en je weet hoeveel ik van muziek houd". In 1824 zetelde hij zich voorgoed in Londen, werkte er hard maar bleef toch arm. Op 37-jarige leeftijd volgde zijn benoeming als lid van de R.A. Dit was een zekere officiele erkenning, maar ondanks dat bleef men dubieus oordelen over zijn werk. Critici vonden het waardeloos omdat het geen portret of historieschildering was en het publiek vond het zedeloos. „Mijn trots is gewond", beleed hij, „wanneer ik bedenk zo waardeloos te zijn, toch is mijn zelfvertrouwen niet gebroken."

Misschien is het waar dat men hem veel ten laste kan leggen. Hij schilderde zijn vrouwenfiguren alle gelijk en verfraaide ze alzo tot een standaardtype, maar daartegenover staat dat geen tijdgenoot zo zuiver de vleeskleur wist te treffen. Op de aantijging van het publiek, dat zijn werk pervers was, antwoordde hij : „Omdat Gods schoonste werk de schepping van de mens was, wijd ik heel mijn leven aan het schilderen daarvan". In wezen was zijn kunst Anti-Engels en stond hij dichter bij Rubens en Titiaan. Tenslotte worden toch algemeen zijn schetsen en krabbels het meest gewaardeerd. In zijn laatste jaren, waarin een slepende, rheumatische ziekte hem kwelde, verdiende hij veel geld, dat hij bij zijn dood in 1849 aan zijn broer naliet.

Sir Edward Burne-Jones, 1833—1898

Whistler, met wien ik het eerste artikel besloot en Burne-Jones, twee tegenpolen. Jones waardeerde Whistler volstrekt niet, wat op zichzelf natuurlijk weinig zegt. Het verschil tussen het werk van deze beide schilders, ligt hierin, dat Whistler realistisch was en Jones visioenair. Hij gaf poëtische kunst en stond onder invloed van den dichter-schilder Rossetti. Hij leefde geheel in een verbeeldingswereld. Zijn uiterlijk zelfs was onreëel. Hij droeg een lange Saksische baard en was ingesteld op de middeleeuwse geest. Hij werd geboren te Birmingham, in Augustus van het jaar 1833. Zijn vader was een houtsnijder en zijn moeder stierf in het kraambed. Reeds als jongen was hij afgetrokken van aard. Zijn kindermeid, die dol op hem was maar hem niet begreep, vroeg dikwijls „waar denk je aan Edward?" en zijn stereotiepe antwoord was dan „aan kamelen". De school waar de jonge Edward zijn eerste onderwijs ontving, was niet bepaald ideaal te noemen. De twee klassen bevatten samen 480 leerlingen, wat het leren vrijwel onmogelijk maakte. Maar Jones, ijverig van aard, stak toch zoveel mogelijk op. Zijn vader was een zachtzinnig man, maar onmaatschappelijk. Hij bezat een klein getal boeken, het waren alle dichtbundels, die Edward met een vriend vele malen doorlas. Op 15-jarige leeftijd ging hij naar Londen. Op school werd hij een beminnelijk vriend, goed gehumeurd en geestig. Hij tekende veel en vlug en sprak onderwijl, een gewoonte die hij zijn leven lang behield. In tegenstelling met veel andere kunstenaars was hij werkelijk gelovig. Hij leefde met de geest in de middeleeuwen, las veel oud-Engels en noemde zich Eduard Cantuar. In 1853 ging hij naar Oxford, theologie studeren. Hij ontmoette er een andere tholoog, de latere dichter William Morris. Zij werden vrienden voor het leven. In Oxford maakte hij een korte tijd goede sier. Met zijn vrienden ging hij paard rijden, roeien en drinken. Zijn vader kreeg in die tijd behoorlijke rekeningen thuisgestuurd. Toch verveelde hem dat leven spoedig ; bovendien werd hij teleurgesteld in de sfeer die in Oxford heerste. Hij had gehoopt er iets van de grote Kardinaal Newman te vinden, maar zocht het tevergeefs. Met Morris en enkele andere vrienden stichtte hij een bekend geworden tijdschrift „The Oxford and Cambridge Magazin". Dit vormde zijn artistieke smaak en dreef hem naar het keerpunt, dat definitief kwam in 1854. Een tocht naar de oude kloosterruïnes van Godstone, openbaarde hem de schoonheid van de natuur, die hem plotseling als een koorts aangreep. In een brief naar zijn vader schreef hij hartstochtelijk over de verandering in zijn wezen : „Het maakte me zo gek en wild, dat ik stenen moest gooien in het water om de droom te breken".

Met Morris maakte hij het plan op, Oxford er aan te geven en artist te worden in Londen. In 1855 volvoerden ze dit plan en werden geïntroduceerd bij Rossetti, die hen in zijn kring binnenleidde.

Van zijn tijdgenoten had Jones geen hoge dunk. Krachtens geäardheid was zijn werk ook verschillend van het hunne. Hij

„Sidonia" van Bork. Particulier bezit. Sidonia was een tovenares uit een oude ballade. Uit de eerste tijd van Burne-Jones. De invloed van Rossetti is duidelijk.

werkte hard en had altijd een paar schilderijen tegelijk onderhanden. Hij werkte uitsluitend aan een doek wanneer hij ervoor in de rechte stemming was. Hij kon een doek beginnen om het lange tijd te laten liggen en het jaren later te beëindigen. Zijn werk had een visioenaire, literaire inslag. Rossetti noemde zijn doeken „Geschilderde gedichten". Tot 1859 woonde hij met Morris samen. Toen trouwden zij kort na elkaar. Vreemd genoeg bleef Jones heel lang een onbekende voor het grote publiek. Zijn bekendheid begon eigenlijk in 1867, doordat Swinburne een bundel „Gedichten en balladen" aan hem opdroeg. Lange tijd had hij ook slechts één koper, een zekere William Graham. Met de opening van de Grosvenor Gallery begon zijn succes. Zeer gezien was hij in de kring van vrienden, onder wie veel beroemde letterkundigen waren als Ruskin, Swinburne, Carlyle en Elliot. Hij hield niet van de R.A. tentoonstellingen. In 1878 begon zijn naam ook een goede klank te krijgen in Frankrijk en in Amerika werd hij bekend door reproducties van zijn doeken. Ten slotte viel hem veel eer ten deel, honoraria en titels. Hij maakte ook decoratieve- en glasschilderingen, benevens ontwerpen voor borduurwerk. In Juni 1898 stierf hij plotseling.

George Frederik Watts, 1817—1904

Een der zonderlingste en interessantste Engelse schilders is ongetwijfeld Watts geweest. Geheel alleen staat hij in zijn tijd. Men kan geen directe invloeden bij hem aanwijzen en evenmin maakte hij school. Hij droeg de bijnaam „Signor". Misschien meer dan enige andere schilder schonk hij werk aan de natie. Meer dan 800 belangrijke doeken staan op zijn naam. Hij werd geboren in Februari 1817. Zijn moeder stierf toen hij negen jaar was en zijn opvoeding werd overgenomen door zijn halfzusters, uit het eerste huwelijk van zijn vader, die instrumentmaker was. Hij kreeg geen geregelde schoolopleiding maar leerde spelenderwijs, waar maar wat te leren viel. Zijn vader had een artistieke vriendenkring en daardoor kwam hij o.a. in aanraking met den beeldhouwer William Boenes, die waarschijnlijk zijn wil in de artistieke richting gedreven heeft. Toen hij 16 jaar was, maakte hij portretten die hij voor 5 sh. per stuk verkocht. Vervolgens werd hij student aan de R.A. maar langer dan een maand hield hij het niet vol. Hij wandelde veel in de Grieksche gallerij van het Britsch Museum, niet om er te copiëren, maar louter om er te kijken. Dat was het opvallende bij hem. Men zag hem nimmer iets anders doen dan wandelen, kijken en peinzen. Hij had geen leraar: typisch zei hij van hét beeldhouwwerk „Illyssus", „Daar is mijn meester". Chesterton, de bekende schrijver, karakteriseerde hem heel juist. „Hij is een ernstige en ijverige leegloper." Hij ging met geen van de kunstrichtingen mee, maar was zuiver zichzelf. Hij was geen historieschilder, geen pre-raphaëliet, zelfs geen impressionnist.

Hij sloot vriendschap met den directeur van een particuliere school, waar hij muziek en talen studeerde. De eerste aanmoediging voor zijn werk kwam van Jonides, lid van de Grieks-Londense kolonie. Hij schilderde diens vrouw.

Overigens had Watts het land aan portretschilderen: „De natuur heeft me niet voor portretschilder bestemd, en als ik fatsoenlijke portretten geschilderd heb, dan is dat omdat ik zo erg mijn best gedaan heb." Als Burne-Jones was hij visioenair schilder en even diep religieus, maar zijn werk is grootser, meer in de geest van Michel Angelo. Hij schilderde de symbolen van dood, leven, liefde etc. „Kunst", decreteerde hij „is dienares van de Godsdienst." Hij maakte geen scheiding tussen ethiek en kunst.

In 1842 zouden de „Houses of parliament" geopend worden. De wedstrijd voor muurdecoraties, die uitgeschreven werd, won hij en voor het verkregen geld ging hij naar Italië. Een aanvankelijk onbeduidende ontmoeting met Lord Holland, Brits gezant, was de oorzaak dat hij vier jaar in Italië bleef. Lord Holland en zijn vrouw n.l. vonden den jongen schilder zo charmant, dat ze hem uitnodigden een paar dagen bij hen te blijven logeren. Deze dagen werden jaren. Hij schilderde Italiaanse, mytische figuren. In 1847 ging hij naar Londen terug. Daar begiftigde een rijke amateur hem met een atelier. Hij schilderde er grote allegorieën als „Levens Teleurstellingen" en het „Huis des Levens", dat hem vooral beroemd maakte. In de kring van vrienden vond hij al aanstonds veel waardeering, maar het publiek was onverschillig voor zijn werk, wat een andere parallel is met Burne Jones.

Hij schilderde grote mannen als John Russell en gaf die aan de natie. Een tijd

„Voor hij grote bezittingen had." Dit schilderij uit de Tate Gallery toont ons behalve de prachtige kleurkwaliteiten de originele wijze, waarop Watts de droefheid en onzekerheid uitdrukt door slechts de rug te schilderen en niet het hoofd.

lang woonde hij met een zekere familie Pattle en vormde in die tijd een vriendenkring, waaronder Burne-Jones, Rossetti, en Carlyle. Op latere leeftijd trouwde hij met de beeldschoone Ellen Terry, een huwelijk dat een volkomen mislukking werd en na een jaar op een scheiding uitliep. Hij kende een zekere welvaart, maar verspilde zijn geld aan kunstschatten en het bewonen van grote huizen. Opnieuw moest hij toen het hatelijke portretschilderen opnemen. In 1867 werd hij benoemd tot lid van de R.A. In 1886 trouwde hij, als grijsaard van bijna 70 jaar, opnieuw. Hij bleef kras en energiek tot in hoge leeftijd. In 1904 stierf hij aan een opgelopen kou. Zijn werk heeft ongetwijfeld Italiaanse invloeden, maar de behandeling is niettemin meesterlijk van kleur en compositie.

Walter Greaves, 1846—1930

Greaves is het zeldzame voorbeeld van den „groten epigoon". Begrijpelijk en ook niet minderwaardig is het dat een jong artist beïnvloed wordt door grotere voorgangers. Een Frans spreekwoord toch zegt „Kunst is een voortdurend borgen en lenen", maar dat iemand als Walter Greaves twintig jaar lang een navolger is geweest van Whistler, is toch wel iets ongewoons. Dat is ook de reden dat hij tot zijn 65ste jaar zo goed als onbekend bleef, tenslotte arm in een oudemannenhuis stierf en nu welhaast vergeten is. Tragisch is het, temeer daar Whistler dit geweten moet hebben en hem had kunnen aanraden eigen wegen te zoeken, want capaciteiten had Greaves ontegenzeggelijk. Hij werd geboren in Juli 1846 te Chelsea, een toeristenplaats, favoriet bij veel schilders als Turner, Sickert, Max, Rothenstein en Whistler. Er werden bootracen gehouden en een tijdlang werkte er een beroemde koorddanseres, die van de ene oever naar de andere liep over het koord. Walters vader was daar botenbouwer en verhuurder. Hij roeide nog de oude Turner over de rivier, wanneer die uit schilderen ging. Als het vreemdelingenseizoen voorbij was en roodgezeilde vrachtboten over de rivier voeren, dan was Chelsea met zijn oude brug een ideaal schildersoord. Geen wonder dat Harry en Walter Greaves dikwijls uitgingen om te tekenen langs de rivieroevers. Op één van die tochten ontdekte Whistler hen. Hij bekeek de tekeningen van de beide broers en zag dat vooral Walter talent had. Hij nodigde hen uit, hem eens te komen opzoeken, wat ze zich geen tweemaal lieten zeggen. Een jarenlange vriendschap volgde. De jongens werkten op Whistlers atelier en hielpen hem met verf mengen etc. 's Nachts roeiden ze hem de rivier op, zodat hij zijn beroemde „Nocturnen" waarover ik in het vorige artikel reeds sprak, kon maken.

Oorspronkelijk schilderde Walter in grijs en gedetailleerd. Whistler leerde hem met blauw werken en het detail elimeren. Walter leerde vlug en vereerde Whistler en diens werkwijze zozeer, dat hij zichzelf geheel uitschakelde en in dezelfde geest werkte als zijn meester. Spoedig was hij zover dat critici zijn werk niet konden onderscheiden van dat van Whistler. Toch waren er wel verschillen tussen hen en de belangrijkste van die was ongetwijfeld dat Whistler werkte volgens een theorie en Walter schilderde enkel omdat hij het niet laten kon. Daardoor keerde hij later ook weer tot het detail terug. Hij schilderde ook portretten, maar helemaal in de geest van Whistler. Het meest bekend is nog zijn portret van Carlyle.

Na een twintigjarige vriendschap, kwam er een plotselinge breuk. Whistler was boos op de broeders Greaves, omdat ze verzuimd hadden een tentoonstelling van zijn werk te gaan zien, hoewel hier in het geheel geen opzet achter school. Kleingeestig is ongetwijfeld Whistlers houding in dezen geweest, want zonder er een cent voor te krijgen, hadden de broers hem al die tijd geholpen en gediend met een trouw en verering zonder weerga. Maar misschien vreesde Whistler het talent van Walter en zocht hij een stok om den hond te slaan. Dat blijkt m.i. wel hieruit, dat Whistler Walter niet waardeerde. Voor Walter brak nu een ellendige tijd aan. Zijn grootste steun was weg en hij werd armer en armer. Provinciale verzamelaars kochten nog wel wat van hem, maar tegen lage prijzen. Het grote publiek kende hem niet. In 1911 zag een zekere Marchant zijn werk en schatte de grote waarde ervan. Hij arrangeerde een tentoonstelling van hem, maar veel resultaat bracht het niet ... De grote Nicholsen stond hem toe een poos in zijn atelier te werken.

Hij werd nimmer lid van de R.A., maar toen de „Chelsea kunstclub" hem tot erelid benoemde, was hij kinderlijk blij. Men bezorgde hem een plaats in een oudeman-

In de Tate Gallery hangt dit doek van Walter Greaves, de grote „Whistler epigon". 't Is een zelfportret van den schilder en de dame is zijn zuster Alice, een beroemd model. 't Is een gezicht uit Chelsea, dat hij vele malen schilderde.

nenhuis, waar hij Chelsea-gezichten schilderde uit zijn herinneringen.

In 1930 stierf hij aan de gevolgen van een ongeluk. Hij was een van de beminnelijkste, ootmoedigste schilders die geleefd hebben en zijn grote toewijding aan iemand als Whistler is het tragische voorbeeld van een uitgebuite vriendschap. Gelukkig hebben een groot aantal van zijn doeken een plaats gevonden in de musea van het rijk.

Ambrose Mc. Enoy, 1878—1927

In de meest beruchte veldslag van de Amerikaanse burgeroorlog werd een officier gewond en sloot vriendschap met de dokter die hem genas. Deze officier was de vader van Ambrose, een Amerikaan van Ierse afkomst en de dokter was Whistler, de broer van den beroemden schilder. De beide mannen gingen na 't sluiten van de vrede naar Engeland, waar de officier een zoon kreeg in 1878 onze schilder, die al zeer vroeg zijn talent toonde en ook een discipel van Whistler werd. Hij studeerde aan de Slade school in Londen. Daar ontmoette hij Augustus John, de meest talentvolle onder de studenten. 's Zomers maakten ze samen tochten door Wales en andere mooie streken van Engeland. Ze hadden een ezelwagen bij zich voor hun bagage.

Ambrose copieerde hoofdzakelijk Titiaan en wijdde verder bijna heel zijn leven aan het schilderen van peinzende vrouwen, verinnerlijkt en in een schemerlichte, Victoriaanse omgeving. Hartstochtelijk en groots is zijn werk niet, maar, zoals gezegd, peinzend en kleurvol, lichtend welhaast. Hij was een der beste vertegenwoordigers van het gematigd impressionnisme en hoewel hij nijgde naar Victoriaanse sfeer, ontkwam hij aan de verleiding zijn modellen gelikt en geflatteerd te schilderen. Naast vrouwen schilderde hij mannen, maar deze hoofdzakelijk gedurende de wereldoorlog. Later keerde hij tot de vrouw terug en won steeds aan poëtische warmte en innigheid van kleur en toon. In 1927 stierf hij plotseling, tijdens zijn werk.

Zijn kunnen is beperkt en zijn leven geen stormloop van romantiek, maar de bescheidenheid van zijn persoon en de innige toewijding waarmee hij werkte, stempelen hem tot een sympathiek en belangrijk kunstenaar.

Particulier bezit is dit kleurige doek van Charles Mc. Evoy's dochter. Hij schilderde veel vrouwen en de grandioze charme, waarmee hij dit deed, blijkt wel zeer duidelijk uit dit werk.

Wilson Steer, 1860—

Zo langzamerhand naderen we tot de nog levende schilders. Wilson Steer, waarmee we dit artikel besluiten, opent hun rij en er volgen in het derde artikel nog een zestal.

Steer is een der meest Engelse schilders; hij kent en geeft het Engelse landschap met al zijn typische kenmerken weer als weinig anderen. Wilson Steer begon niet op een gelukkig tijdstip zijn carrière. De schilderkunst was op een dood punt gekomen. De pre-raphaëlieten waren uitgeput. Een der meest belovende schilders, Stevens, had zich de beeldhouwkunst toegewend. Watt en Burne-Jones waren eenzamen en hadden geen school gemaakt. Zij waren ook over hun hoogste kunnen heen. Er was dus geen lichtende ster om een begaafde student te leiden. Daarom ontvluchtte Steer de dodende sfeer van de Engelse Academies en zocht zijn heil in Parijs, dat omstreeks 1880 juist op het hoogtepunt van zijn glorie was. Het impressionnisme had daar het classisisme meesterlijk overwonnen.

Aanvankelijk ging Steer zijn eigen teruggetrokken weg. Van wat er om hem heen gebeurde, wist hij niet veel af. Veel later verklaarde hij: „Ik zou meer geleerd hebben als ik Frans had kunnen verstaan". Manet was in die tijd de leidende figuur in Parijs en velen beweren dat diens invloed op Steer duidelijk is, hoewel Steer zelf dit ontkent met de bewering, dat hij voor 1883 nooit van Manet gehoord had. Toch werd hij een vurig aanhanger van het impression-

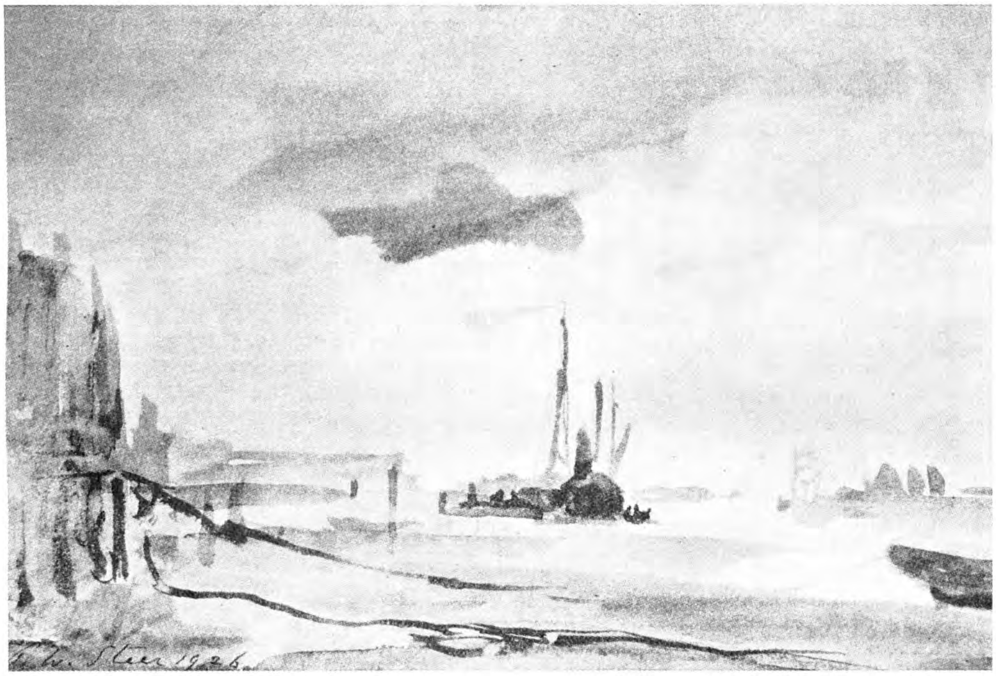

In het British Museum hangt dit „gewassen" zeegezicht, dat Steer schilderde in 1926. Het toont de meesterlijke eenvoud waarin hij met een paar „vegen" zooveel sfeer en licht weet te bereiken.

nisme, met zijn hoofdprincipe : Licht voor alles ! In 1885 keerde hij naar Engeland terug als een goed impressionnist. Hij leerde Turner en Constable nu eerst op waarde schatten. Ze herleefden voor hem en een feit is het dat deze beide grote schilders als de voorlopers van het Impressionnisme beschouwd kunnen worden, wat de Franse impressionnisten trouwens zelf ook toegeven ; men heeft hier dus met een interessant geval van wisselwerking te doen.

Omstreeks 1885 werd de „Nieuwe Engelse Kunstkring" opgericht. Steer was een der eerste leden en is een der trouwste gebleven. George Moore, de schrijver van het eminente boek „Confessions of a young man", was een vriend van hem en schrijft over hem in het juist genoemde boek.

Steer is een meester in kleur en compositie, licht en beweging. Zijn grote verdienste is, dat hij het Engelse landschap heeft doen herleven in de geest van Turner en Constable.

AB. VISSER

WILLEM ALEXANDER KAREL HENDRIK FREDERIK

PRINS ALEXANDER (IV)

De publieke opinie was fel bewogen door de verschillende oordeelvellingen over het ingezonden stuk van Prins Alexander. De ontroering werd nog grooter toen de Prins in een brochure op enkele persuitingen nader inging. *) We wezen reeds op het geschrevene door den heer Jhr. Mok. Deze wordt in de Toelichting in 't kort beantwoord. Uitvoeriger wordt een schrijven van den heer Van Assen behandeld. Deze had de meening geuit, dat de Prins onder den invloed stond van slechte adviseurs, die hem den verkeerden raad gegeven hadden in 't publiek op te treden en hem bovendien den inhoud van zijn schrijven in de pen gegeven hadden. Die meening, zegt de Prins is onjuist. Niemand heeft daarop invloed uitgeoefend. „Ik ben de steller van het door mij onderteekend stuk." Wat de heer Van Assen over zijn broeder den overleden Prins van Oranje schrijft, is volgens den Prins geheel onjuist. „Zijn broeder is bij zijn leven niet begrepen, belasterd en verguisd geworden." Prins Alexander verwijt den heer Van Assen, dat deze zijn droefheid niet begrijpt en die daarom in haar uiting niet kan eerbiedigen. Hij vervolgt: „De diepte der wond, mij dezen zomer geslagen, kan door mij nog niet gepeild worden. Het aan te wenden geneesmiddel moet door mij in stille afzondering worden gezocht. Men vergete niet dat het nog zoo kort geleden is, dat ik voor het sterfbed van mijn innig geliefden broeder stond en men wil mij nu reeds dwingen, wellicht nog met een glimlach op het gelaat, in het openbaar te verschijnen." Hij klaagt: „Indien het geluk hier op aarde bestaat, zoo is het niet voor mij weggelegd. Bemoedigend is de gedachte, dat er een hooger beginsel tot grondslag der maatschappelijke samenleving behoort te worden aangenomen en dit is: plichtsgevoel en plichtsbetrachting. Dit gevoel," vervolgt hij, „is mij steeds door mijn onvergetelijken broeder ingeprent." Herhaaldelijk bezocht hij Delft. Voor hij er heengaat, bidt hij altijd de Voorzienigheid om moed, om zijn eenzaam levenspad tot het einde toe te blijven bewandelen. Men heeft het den Prins kwalijk genomen, dat hij de hofstad een levend graf heeft genoemd. De verklaring er van is, dat hij zeer sterk den indruk heeft, dat hij alleen staat op de wereld. Maar al valt het hem zwaar naar Den Haag terug te keeren, toch trekt zijn hart hem daarheen, omdat hij er omgeven is van voorwerpen, die hem aan zijn Moeder en Broeder herinneren.

Hij wil zich niet in het gewoel der staatkundige partijen begeven en zich evenmin laten indeelen bij een der bestaande facties. De leus: behoud door vooruitgang lijkt hem nog het meest geschikt. Zonder schroom of vrees is hij voor de rechtbank der openbare meening verschenen, omdat hij zich van geen schuld bewust is en van zijn goed recht overtuigd. Tot voor korten tijd heeft hij steeds getoond, dat de deuren van zijn huis voor mannen van alle staatkundige partijen open stonden, hun tegenwoordigheid werd door hem op hoogen prijs gesteld. Nu zijn deze deuren gesloten, de oorzaak daarvan moet gezocht worden in de onherstelbare verliezen, die zijn hart zoo diep hebben gewond.

Op de Toelichting volgt eenige maanden later een nieuwe brochure: „Een vermoedelijk slotwoord door Alexander, Prins der Nederlanden". De Prins achtte het noodzakelijk op enkele opmerkingen, in de pers gemaakt over zijn broeder, nader in te gaan. Het Wageningsch Weekblad had er in gelezen, dat de Prins een bepaald en beslist tegenstander zou zijn van grondwetsherziening. Voor die meening zijn echter geen genoegzame gronden aanwezig. Hij handelt vervolgens over beginselen en bepalingen en spreekt in dit verband over het kiesrecht, de rechten der Kamers en over de landsverdediging. Een bepaalde meening uit hij niet over deze onderwerpen, wel krijgt men uit de opmerkingen den indruk, dat de Prins er de voorkeur aan geeft verschillende wettelijke voorschriften in de grondwet op te nemen, dit is beter

*) Hij gaf deze den titel: Nadere toelichting van mijn brief van den 7den December 1879. Leiden, P. Engels & Zoon.

dan ze aan de wisselende inzichten van den gewonen wetgever over te laten.

Voor de tweede maal beantwoordt hij de vraag, waarom hij de „Toelichting" geschreven heeft. Alleen om zich te verdedigen! „Was het niet", zegt hij, „een vreemde beschuldiging aan mijn onderteekening het bewijs eener niet bestaande partijdigheid te ontleenen? Was het niet volkomen bezijden de waarheid van te beweren, dat er zich personen onder mijn goede bekenden van meer gevorderden leeftijd bevonden, die hem verschalkten en een nadeeligen invloed op hem uitoefenden? Ondanks het feit, dat hij een hooge positie bekleedde en niettegenstaande hij overtuigd is, dat hij tegen geoefende dagbladschrijvers niet is opgewassen, heeft hij niet geaarzeld rondborstig voor zijn overtuiging uit te komen.

Ontroerend is wat hij schrijft over de zware slagen, die hem getroffen hadden, toen kort na elkander zijn geliefde Moeder en zijn diep betreurden Broeder voor altijd heengegaan waren. Hij schrijft daarover:

Toch laat ik mij niet geheel door mijn gevoel beheerschen. Alleen in de kerk te Delft laat ik daaraan den vrijen loop. Ik kon niet scheiden van de kist, waarin het stoffelijk overschot mijns innig geliefden Broeder rustte! Ditzelfde was het geval toen ik mijn onvergetelijke Moeder grafwaarts bracht. Na afloop der plechtigheid in Delft waren mijn Broeder en ik verpletterd van droefheid...

Eenige uren na het overlijden van mijn Broeder zeide iemand tegen mij op het levenlooze lichaam wijzende: „daar ligt Neerlands hoop".

In deze woorden was een diepe zin gelegen!

Ik was op dat oogenblik zoo ontroerd, dat ik daarop niet antwoorden kon. Ik zweeg en legde op de borst mijns Broeders een photografische afbeelding onzer Moeder. Deze afbeelding bevindt zich nu in de kist, die zijn stoffelijk overschot bevat. Moeder en Zoon moesten ook in dezelfde kist onafscheidelijk verbonden zijn! De strijd des levens is voor hen afgestreden! Zij zijn nu voor altijd in den hemel vereenigd.

Moge ik hen daar ook eenmaal volgen.

Van zijn Broeder geeft hij de volgende treffende karakterbeschrijving:

Ik wensch nu nog eenmaal over mijnen Broeder te spreken. Men heeft de harde beschuldiging doen hooren, dat hij geen belangstelling in 's Lands zaken koesterde. Het is mij aangenaam de verklaring te kunnen afleggen, dat dit geheel bezijden de waarheid is. Telkens als ik het voorrecht genoot, hem te Parijs te mogen bezoeken, zoo heb ik steeds den indruk gekregen, dat zijn hart warm klopte voor de belangen van zijn dierbaar Vaderland.

Zijn vaste wil, zijn edele voortreffelijke eigenschappen van hoofd en hart zouden hem bij uitnemendheid geschikt gemaakt hebben om de teugels van het bewind te voeren.

Mijn broeder was een man uit één stuk en dit moet men zijn, indien men niet te kort wil schieten in het vervullen der verheven, maar tevens zware en moeilijke plichten van een grondwettigen vorst.

Uit de vele gesprekken, die ik in de laatste tijden met hem gevoerd heb, is het mij meer en meer gebleken, dat hij geheel op de hoogte bleef der gebeurtenissen, die hier te lande plaats grepen. Zijn oordeel daarover was altijd helder. Hij had iets wegslepends in zijn geheele persoon en wist hierdoor iedereen voor zich te winnen en in te nemen. Zijn invloed daardoor als grondwettig koning zou zeer groot zijn geweest.

Mijn broeder had eene vroolijke levensbeschouwing. Hij was wars van alle stijve vormen. Het maken van omslag was hem onverdraaglijk. Zoowel de ernstigste als de onbeduidendste zaken werden onder het rooken van een sigaar op gezellige en eenvoudige wijze besproken. Hij wist een gesprek door geestige invallen en gevatte opmerkingen te kruiden.

Indien men stukken met hem behandelde, wist hij onmiddellijk het gewichtig punt van het in behandeling zijnde stuk aan te wijzen en alle verdere uitleggingen waren bijna overbodig. Ook dit is een onmisbare eigenschap voor een grondwettig vorst.

Voor Nederland is zijn overlijden een onherstelbare ramp geweest.

Aan het eind van zijn brochure keurt de Schrijver het af, dat de leden van het regeerend Stamhuis van het vervullen van hooge staatsbetrekkingen zijn uitgesloten. Daarvoor wordt als reden opgegeven, dat de leden van het regeerend Vorstenhuis te hoog in rang en stand boven een ver-

antwoordelijken raadsman der Kroon zijn geplaatst om aan dezen laatste ondergeschikt te zijn en aan zijn bevelen te gehoorzamen.

De Prins kan dit bezwaar niet deelen: Indien men elkander *wil* begrijpen, behoeft zulk een toestand tot geen wanverhouding aanleiding te geven. Waarom zou een Prins van Oranje niet een betrekking van commissaris des Konings in Friesland kunnen aanvaarden?

Tenslotte maakt hij van de gelegenheid gebruik om er zijn diep gevoelden dank voor uit te spreken, dat de Belgische en Fransche regeeringen op zulk een treffende en indrukwekkende wijze de laatste eer hebben doen bewijzen aan het stoffelijk overschot van zijn Broeder op den tocht van Parijs naar den Haag.

Hij betoogt, dat zijn belangstelling in 's lands zaken niet is verflauwd, het is zijn verlangen zich aan de belangen van ons dierbaar Vaderland te wijden. Door zoo te handelen, gedraagt hij zich geheel overeenkomstig de inzichten van zijn dierbare en nimmer te vergeten Moeder.

J. C. VAN DER DOES

LIEDJE

Ik staar maar stil op 't oude water,
't Is of het mij weemoedig zegt:
Eéns zat j'onder twijgen
in dromen en zwijgen.
Je droomde van later...... van láter!

Ik staar heel stil in 't oude water
Als in ogen, zo pijnbrengend droef.
Ik zit onder twijgen
die dromen en zwijgen
en denk aan wat 'k éénmaal begroef.

Hoe spelen de bomen hun eindloos beweeg,
en schaduwen terug op het water.
Ze wiegen hun twijgen.
Ze nijgen en zwijgen,
En dromen van vroeger en later.

Ik staar héél lang in 't oude water,
dat overpéreld is van sidrend licht.
Ik zit onder twijgen
die wiegen en nijgen
en droom weêr van láter. Van láter!

BAS VAN RIJN

Herfst *Nellie Donker*

HET VRAAGSTUK DANZIG

Tot de grote problemen in deze tijd behoort zeker in de eerste plaate het vraagstuk „Danzig". Veel is er dit jaar over deze stad gesproken en geschreven. Ja zelfs is er thans een oorlog over ontbrand. Hitler eiste Danzigs onvoorwaardelijke terugkeer bij het Duitse Rijk. En Polen, gesteund door Engeland en Frankrijk, wilde zijn rechten in Danzig niet prijsgeven. Andere vraagstukken, zoals dat van de Poolse corridor en de Duitse minderheden in Polen verhoogden nog de spanning. Nu moeten we echter niet menen, dat het Danzig vraagstuk nieuw is, al trad het vooral de laatste tijd op de voorgrond. Het heeft al meer aanleiding tot moeilijkheden gegeven.

Danzig was tot voor zijn inlijving bij Duitsland een vrije stad. De stad zelf telt ± 230.000 inwoners. Met het omliggende gebied, dat tot de stad gerekend werd, was dat getal ± 400.000.

Het ligt aan de Oostzee, aan de mond van de Weichsel, de grote rivier van Polen.

Nu kunnen we dadelijk vaststellen, dat Danzig eigenlijk een Duitse stad is. Maar daar staat tegenover, dat het vanwege zijn ligging eigenlijk de havenstad van Polen is, dus dat Polen er grote belangen heeft en dus moeilijk kan hebben, dat Danzig Duits is. Op de vredesconferentie te Versailles in 1919 zag men dit ook in en maakte Danzig toen tot Vrije stad. Dus niet Duits en ook niet Pools, hoewel Polen er verschillende rechten kreeg, zo de bekende douanerechten. Tot voor de inlijving bij Duitsland bestond deze regeling. Danzig had toen een stadsbestuur, bestaande uit een raad, een senaat en een burgemeester. Deze bezaten de hoogste macht. Dan bevond er zich ook een Poolse commissaris-generaal, die er de Poolse belangen had te behartigen en voor de Poolse rechten waakte. Verder was er nog de commissaris-generaal van de Volkenbond, die toezicht had op stad en regering en wiens toestemming voor belangrijke besluiten nodig was. De Duitsers in Danzig waren met deze regeling geenszins meer tevreden en wensten terugkeer bij Duitsland. Dit streed echter zeer met Polens belangen. Nu mag Gdynia, een door Polen op eigen gebied gestichte stad, voor een deel de taak van Danzig hebben overgenomen, toch is het hebben van grote rechten te Danzig voor Polen nog een levensbelang. En wat zal daar van komen als Danzig Duits is?

Polen en Danzig kunnen dus eigenlijk niet los van elkaar zijn. Ook de geschiedenis bewijst dit.

Danzig is een heel oude stad. Wanneer het is gesticht, is onbekend. Maar in 997, toen Adelbert er het Evangelie verkondigde, was het reeds een belangrijke plaats. De heidense Pruisen woonden er toen. Belangrijk voor Duitsland begon de stad te worden in de 12e eeuw, toen Duitse kolonisten : landbouwers en kooplieden, zich in Oost-Pruisen gingen vestigen. Er ontstonden toen daar belangrijke handelsplaatsen, waarvan Danzig, ook al door zijn gunstige ligging, spoedig de voornaamste was. Toen in de 13e eeuw een deel der ridders van de Duitse Orde naar de Weichselstreken trokken om de aldaar wonende Christenen te helpen, kwam Danzig onder haar bestuur. Ook andere staten in die buurt, met name Pommeren, Denemarken, Brandenburg en Polen wensten de stad in haar bezit. Doch ze bleef voorlopig onder de Duitse Orde. Door de vele handelsbetrekkingen, die ze met het Westen onderhield, bleef er altijd een band met dit Westen bestaan. In 1360 sloot Danzig zich bij de Hanze aan. Het was toen al een voorname stad en zou spoedig in de Hanzebond een voorname rol spelen.

Door de ligging echter was het toch voor zijn handel voor een groot deel aangewezen op Polen. Zolang nu Polen een zwakke staat was, kon Danzig zijn zelfstandigheid handhaven en meester blijven aan de Weichselmond. Maar in Polen kwamen er energieke vorsten, die de betekenis van Danzig ten volle begrepen. Zij streefden er dan ook naar Danzig in hun macht te krijgen. Dit gelukte in 1466, toen ze West-Pruisen en Danzig verwierven van de Duitse Orde. Doch in 1454 had het stadsbestuur van Danzig reeds met koning Casimir II van Polen een verdrag gesloten, waarbij deze erkend werd als opperheer. De stad had hierbij echter zulke belangrijke privilegiën gekregen, dat het

bijna onafhankelijk was. Het had de rechten van vrije stad. Als zodanig bleef het ruim 300 jaar bestaan. In deze tijd bereikte Danzig een zeer grote bloei. Het was de in- en uitvoerhaven van Polen. Schepen van vele naties, ook vooral Hollandse, bezochten de haven.

Maar ook van rampen bleef de stad niet verschoond en ook belegeringen heeft ze meegemaakt. In 1709 b.v. heerste de pest er en eiste 30.000 slachtoffers. Dit kon echter de handel niet vernietigen. Zolang Polen machtig was, bloeide Danzig.

In de 18e eeuw echter ging het met Polen de verkeerde kant uit en ook met Danzig.

De oorlogen om de Poolse troon, die het een beleg van drie maanden bezorgden en de Zevenjarige oorlog (1756—'63), deden het veel schade.

Bij de eerste Poolse deling in 1772, kwam West-Pruisen bij Pruisen. Danzig bleef toen evenwel Pools. Maar in 1793 bij de tweede Poolse deling kwam ook Danzig bij Pruisen. Oost-Pruisen was nu aan het eigenlijke Pruisen vastgehecht.

Pruisen heeft veel gedaan om de stad weer tot bloei te brengen, doch haar oude luister kreeg ze niet terug. Het achterland ontbrak. Wel werd het steeds meer een Duitse stad.

De Napoleontische tijd bracht ook weer veranderingen in het lot van Danzig. In 1807 werd Polen weer als groothertogdom Warschau hersteld door Napoleon. Maar daar was ook Danzig. Dat was voor hem een moeilijkheid. De stad bij Polen voegen, waagde hij niet. Maar de stad bij Pruisen laten, wilde hij ook niet. Ze was van te veel belang voor Polen. Zijn oplossing was, dat hij Danzig weer tot vrije stad verhief. Maarschalk Lefebvre, die de stad had ingenomen na hardnekkige tegenstand, werd nu hertog van Danzig.

Doch Napoleons macht ging voorbij en in 1814 was de stad weer onder Pruisische heerschappij gekomen. Op het Wener Congres in 1815 werd dit bekrachtigd. Het bleef verder een Duitse stad.

Hoewel verschillende rampen haar in de 19e eeuw troffen, heeft de stad zich onder Duits bestuur krachtig kunnen ontwikkelen.

De 1e Juli 1878 werd Danzig hoofdstad van Oost-Pruisen.

De wereldoorlog brak in 1914 uit en Duitsland verloor die en moest zich in 1919 neerleggen bij het Verdrag van Versailles. Het oude Polen werd hierbij weer als onafhankelijk rijk hersteld. En ook te Versailles zat men met Danzig. Men gevoelde ook daar maar al te goed: Danzig een overwegend Duitse stad bij Polen voegen, gaat niet; maar door de ligging aan de mond van de grote rivier van Polen, zou het er toch eigenlijk wel bij behoren. Men deed hier evenals Napoleon deed en maakte het tot een vrije stad. Maar op den duur zou dit geen der betrokken partijen kunnen bevredigen.

Danzig zelf heeft dan ook meer dan eens getracht bij de Volkenbond om een betere regeling te krijgen. Dit geschiedde echter niet. Men was het er over eens, dat er iets veranderd moest worden. Maar hoe? Dat was en bleef steeds de moeilijkheid.

Maar het Nat. Socialisme won ook veld in Danzig en schreeuwde om de aansluiting bij Duitsland.

Nadat eerst Forster was aangesteld tot staatshoofd van Danzig, is dit gebeurd op de 1e Sept. Tegelijk is de oorlog begonnen. (Zal het weer een Wereldoorlog worden als in 1914?

Dat verhoede God).

P. BOSTELAAR

DE VLUCHT

Het park: de brug, de bomen en de klare
lucht boven het nachtlijk zwarte water,
waarvan de diepte in hem zonk toen later
hij vluchtte van de zelfvergeten paren
de stad in, in de witverlichte straten.
Daar was het machtig druk en zeer veel beter
voor hem; want hij, noch iemand anders weet er
wat duister leeft achter de droomgelaten.

NIEK VERHAAGEN

IETS OVER DE ST. VITUSDOM IN PRAAG

WIE WAREN DE BOUWERS? DUITSCHE INVLOED VAN HEDEN

Op een der binnenplaatsen van den Boheemschen koningsburcht Hradschin verheft zich de beroemde dom St. Vitus, welks geschiedenis zoo innig is verbonden met de lotgevallen van het Tsjechische volk.

Zijn ontstaan dankt de dom aan Wenceslaus, den Heiligen († 929), die een Romaansch kerkje stichtte en daarin een arm van St. Vitus, den Boheemschen beschermheilige, deed bijzetten. Uit dat kerkje groeide namelijk tusschen de jaren 1344—1929 het Gotische wonderwerk, dat onlangs (en naar aanleiding daarvan schreef ik dit artikel) een Duitsche schepping werd genoemd, natuurlijk tot droefenis aller Tsjechen.

Den grondslag tot de Kathedraal legde Karel IV. Met die daad wilde de „Vader des Vaderlands", zooals de Tsjechen Karel IV gaarne noemen, niet alleen de verheffing van het bisdom Praag tot aartsbisdom waardig vieren, hij handelde ook uit piëteit tegenover den H. Wenceslaus. Vandaar, dat het Romaansche kerkje, de laatste rustplaats van den H. Wenceslaus, in den dom werd opgenomen, en men het als „H. Wenceslaus kapel" reeds in 1366 kon inwijden.

Naar het schijnt is echter niet Karel IV, doch diens vader het eerst op de gedachte gekomen in Praag een dom te stichten en was het beider wensch, dat Fransche Kathedralen, in het bijzonder die te Amiëns, bij den bouw tot voorbeeld zouden strekken.

En om die reden haalde Karel IV Matthias van Arras over, zijn woonplaats

De beroemde Karels-brug, een herinnering aan Karel IV (1319—1378), in Praag. Op de achtergrond het Hradschin en de St. Vitusdom (rechts).

De St. Vitus Kathedraal te Praag. Op de voorgrond links het geschenk van den steenhouwer aan wijlen president Masaryk. Deze zuil is inmiddels door de Duitsche autoriteiten verwijderd.

Avignon met Praag te verwisselen. Is deze Matthias nu de eigenlijke schepper van den St. Vitusdom?

Vroeger meenden sommigen die vraag ontkennend te moeten beantwoorden en werd als bouwmeester wel eens aangeduid een zekere Duitscher, wiens naam voor het nageslacht verloren was gegaan. Tot „bewijs" diende dan een bronzen model van Duitsche afkomst, geplaatst in de St. Wenceslauskapel.

Gebleken is inmiddels, dat het fraaie werkstuk pas in de zestiende eeuw moet zijn vervaardigd en de bouwplannen van den St. Vitusdom zijn ontworpen en ten deele ook uitgevoerd door Matthias van Arras.

Wat de kosten betreft, zij mochten op last van Karel IV niet het tiende gedeelte van de opbrengst der Boheemsche zilvermijnen te boven gaan.

Het werk van Matthias van Arras († 1352) werd voortgezet door Peter Parler uit Gmünd, een Duitscher dus. Peter, wiens vader een gezien architekt en beeldhouwer te Gmünd was, moet nog heel jong zijn geweest toen hij op aandrang van Karel IV naar Praag kwam. Daar de naam Peter Parler in den dom is te vinden, zou ook daaromtrent geen verschil van meening mogelijk zijn, als dezelfde Peter Parler, die te Kollin eveneens een kerk bouwde, zich daar niet Peter Brandye had genoemd en elders weer Peter Aster de Polonia heette. Was de vader van Peter dan van afkomst misschien een Tsjech of een Pool?

Er is uitvoerig over geschreven, o.a. in de „Prager Zeitung" van 23 Oct. 1846 „en in de „Illustrirte Chroniek van Böhmen" (1853), maar veel ter zake doet de afkomst van Peter Parler hier niet. Wij weten immers, dat deze geniale man 32 jaren aan den dom bouwde, naar de plannen van Matthias van Arras, maar terwijl de laatste eenvoudige vormen nastreefde, zorgde de eerste voor rijke ornamenten. Eveneens staat vast, dat beide bouwmeesters veel vreemde werklieden naar Bohemen haalden en de Boheemsche beeldhouwers later bekend als „die Jungherren von Prag" — zich op hun beurt weer verdienstelijk maakten voor de Kathedralen van Straatsburg en Regensburg en den St. Stephanstoren te Weenen.

Na Peter Parler kwam de leiding van het grootsche werk in handen van Benesch van Laun, Reysek van Prostejon, Bonifax Wohlgemuth, Johann de Spatio, Farabosco de Lagna, Paolo de Stella en zoovele anderen, die tegen hun taak wel waren opgewassen.

Niettemin is de bouwgeschiedenis van den St. Vitusdom een lijdensgeschiedenis.

De oorzaken daarvan liggen in de Hussietenoorlogen, het wegvoeren van schatten door Keizer Sigesmund, de omstandigheid dat Duitsche avonturiers leiding kregen in de zilvermijnen van Kotná Hora, een brand (1541) die vooral de St. Wenceslauskapel trof, een beeldenstorm door Duitsche soldaten (1619) en een belegering van Praag door Frederik den Grooten van Pruisen (1757), die meer dan 20.000 schoten op den dom deed lossen.

Een gelukkig keerpunt vormde het jaar 1844, doordat toen op aandrang van Pesina de „Dombouwvereeniging" werd gesticht. Men herstelde eerst de beschadigingen en zette na 1862 zelfs den bouw voort. Maar het werk, hoewel geleid door mannen als Kranner († 1872), Mocker († 1899) en Arnost Zivny moest wel langzaam vorderen, omdat alle kosten uit vrijwillige giften werden betaald. Na de stichting van de Tsjechoslowaaksche republiek kwam daarin verandering en men werkte sindsdien — onder leiding van Hilbert — met zoo grooten ijver aan den St. Vitusdom, dat deze voltooid was in 1929, dus precies duizend jaar nadat St. Wenceslaus den marteldood stierf.

En thans? Dit jaar wordt het tienjarig bestaan van den voltooiden dom gevierd. Tenminste dit wordt getracht.

Want de omstandigheden hebben zich voor de Tsjechen wel heel smartelijk gewijzigd.

Er zouden groote feesten worden georganiseerd om deze herdenking tot een grootsche herinnering aan het verleden te doen zijn.

Doch de Duitschers beschouwden het als een nationale protestmeeting en lastten daarom de feestelijkheden voor een groot gedeelte af. In October evenwel zal, hoewel op verkleinde schaal, toch een feest ter eere van den St. Vitusdom worden georganiseerd.

Een klein voorval van eenige weken geleden demonstreert toch nog de gehechtheid van de Tsjechen aan hun oude leiders.

Immers, vlak voor den St. Vitusdom

bevond zich (zooals bijgaande foto laat zien), een marmeren zuil. Hoewel deze den dom niet siert, had men hem toch daar geplaatst ter eere van president Masaryk. Want wat was het geval? Toen president Masaryk zijn 70sten verjaardag vierde, hield er 's morgens voor zijn paleis een groote wagen stil die getrokken was door een eenvoudigen beeldhouwer uit het Zuiden van Tsjecho-Slowakije.

Jaren lang had hij in zijn vrijen tijd aan de vervaardiging van den zuil gearbeid en hem na veel moeiten persoonlijk naar het paleis van den ouden minister-president gereden als dankbare hulde op diens 70sten verjaardag.

Uit piëteit plaatste men deze zuil voor het gedenkwaardigste gebouw van Praag, den St. Vitusdom.

Toen evenwel het Duitsche regiem zijn invloed deed gelden moest de zuil „uit schoonheidsoogpunt" verdwijnen, waarheen wist men niet. Zoo voltrekt zich ook in Praag een omwenteling op kunstgebied, die in de oogen van vele Tsjechen de tranen te voorschijn roepen.

JAAP H. KRUIZINGA

VADER

Vader, zooals je daar voor me ging
Achter de zwarte baar
— Luchtige, vluchtige wemeling:
Sneeuw, waar de lucht was van zwaar. —
Vader, zooals je daar voor me ging
Heb ik je nimmer gezien.

'k Heb je van jongsaf niet anders gekend:
Niets drukte jou ooit terneer:
Jongens, na winter komt toch weer de lent,
Wachten we 't betere weer!
'k Heb je van jongsaf niet anders gekend,
Altijd waart sterk ge en in vree.

'k Weet van je blijheid in 't avondlijk uur,
Neuriënd vond je de wijs.
'k Dacht je zoo beiden — het zoete na 't zuur —
Samen, verouderd en grijs.
'k Weet van je blijheid in 't avondlijk uur,
Innig bij 't licht van de lamp.

Warr'ling van sneeuwvlokken rondom je hoofd —
Wit, blinkend wit wordt het kleed,
Zwart is het hart, dat, van alles beroofd,
Niet van deez' wereld meer weet.
Warr'ling van 't blinkendste wit rond je hoofd,
Achter jouw oogen: het leed.

Vader, zooals je daar voor me ging,
Eenzamer was je dan ooit. —
Luchtig in vluchtige wemeling
Dansten de sneeuwvlokken: nooit!
Vader, zooals je daar voor me ging
Was je geslagen, want droef.

F. LASSCHE

DE INTERNATIONALE MUZIEKFEESTEN TE LUZERN

Dit jaar eindigde onze zomervacantie met een kort verblijf in het Weltkurort Luzern, welke stad sedert enkele jaren tevens aanspraak maakt op den naam van de Muziekstad van Helvetia. De verbindingen met Luzern zijn thans ideaal te noemen. De Rheingold Express heeft doorgaande wagens van Holland naar Milaan via Luzern. Wij verlieten Luzern te 10.45 v.m. en waren kort na 9 uur des avonds in Holland. Omgekeerd verlaat men Holland na 9 uur v.m. en is reeds te 5 uur in Zwitserland. Zij die vliegen willen kunnen nu met onze nationale K.L.M. in 2½ uur Zwitserland bereiken.

Onze weken in Zwitserland waren weer één reeks van genietingen van uiteenloopenden aard. Zoo bezochten wij te Genève, de Volkenbondstad, de Spaansche meesterwerken die uit den burgeroorlog gered zijn en daar tijdelijk zijn ondergebracht in het museum van schoone kunsten. De collectie schilderijen van meesters als Velasques, Grego, etc. en de prachtige gobelins van reusachtige afmetingen uit het Kon. Paleis te Madrid hadden onze volle bewondering. Hoewel ik een en ander destijds in Spanje zelf reeds meermalen had bewonderd vond ik het een waar kunstgenot de werken nog eens te mogen zien. Helaas liet het weer dikwijls veel te wenschen over. Te Zermatt hadden wij temperaturen van ca. 2^0 C. (in Juni) en het sneeuwde er herhaaldelijk. In het beroemde Berner Oberland genoten wij weer volop — ik zou er u uren van kunnen vertellen — en ten slotte was in de heerlijke Alpen het toppunt de bestijging van den glorieuzen Titlis door vrienden uit Overijsel van uit Trübsee. Het was een stralend mooie

Marktscène te Luzern met Jesuitenkerk.

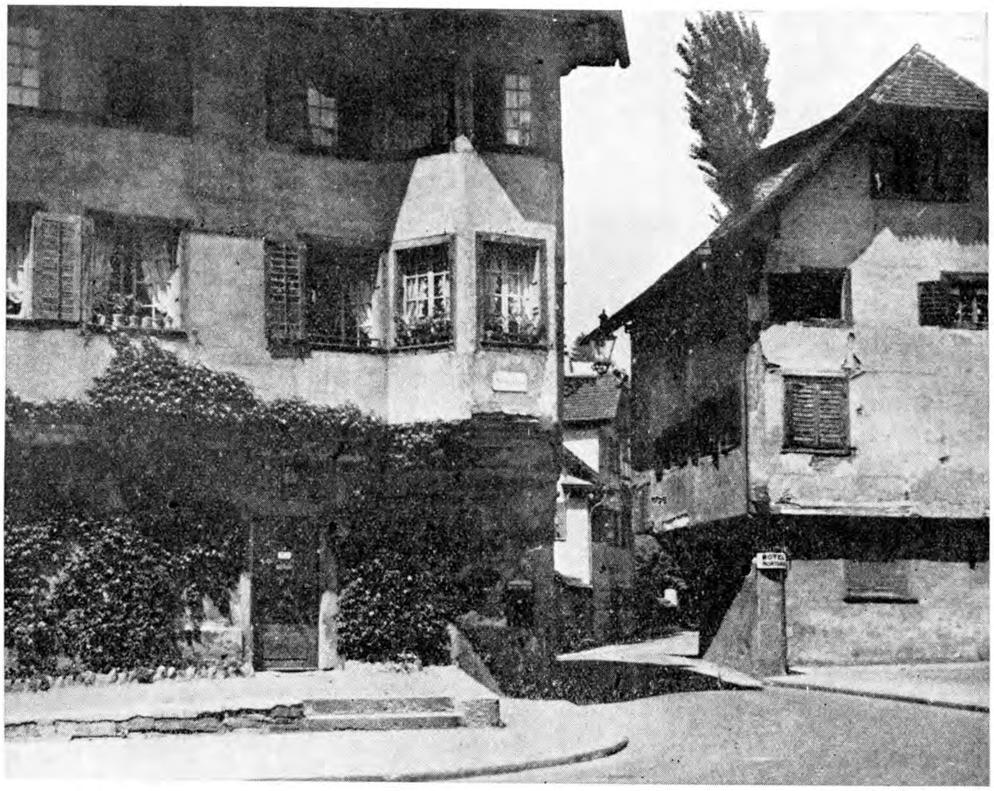

Interessante, oude huizen bij de Hofkirche

maannacht toen ze ca. drie uur des nachts het verrukkelijke Trübsee verlieten en van den top hadden ze een overweldigend mooi uitzicht over vijf landen. Een onvergetelijke dag en een herinnering voor het leven voor onze vrienden. En nog kwam mij de bestijging in 1910 voor den geest alsof het verleden jaar gebeurd was.

Ten slotte waren wij dan te Luzern in de Muziekstad gekomen voor de laatste etappe en dáárover wil ik u nu eens schrijven na deze ietwat breedvoerige inleiding.

Te Luzern namelijk vinden ieder jaar muziekfeesten van internationalen aard plaats die een stijgend succes hebben. Toen wij er vertoefden maakte de stad zich juist op om de duizenden muziekliefhebbers te ontvangen. Vele plaatsen waren reeds maanden te voren uitverkocht en tal van grooten op muziekgebied waren reeds aanwezig. Zoo zagen wij er b.v. den grooten Toscanini, die onlangs tot Eereburger van de stad Luzern is benoemd. Hij heeft een landhuis gehuurd onder Kastanienbaum aan het meer niet ver van de plaats Tribschen waar de meester Richard Wagner ruim zes jaren doorbracht en tal van zijne beroemdste werken componeerde.

Inderdaad werkt deze mooie omgeving scheppend op den geest van velen en geen wonder dus dat velen er zich toe aangetrokken gevoelen. M.i. had men dan ook voor deze muziekfeestweken geen beter en mooier oord kunnen uitzoeken dan juist de stad Luzern. De nijvere Directeur van het Verkehrsverein, Dr. Pessina, heeft voldoening van zijn werk!

Doch niet alleen de mooie natuur en de omgeving werken hier mede tot het succes. Luzern is ook op voortreffelijke wijze voorzien van gebouwen waar de verschillende meesterlijke muziekuitvoeringen zullen plaats hebben. Hiervoor komen voornamelijk een viertal fraaie gebouwen in aanmerking, n.l. de mooie Hofkirche, die nabij de Seepromenade gelegen is en

menigen bezoeker van Luzern al reeds bekend zal zijn door de heerlijke orgelconcerten die er geregeld plaats hebben. Hier zal o.a. een Chorconcert uitgevoerd worden door het beroemde Strassburger Domchor onder de voortreffelijke leiding van den Abbé Hoch. Reeds vele malen heb ik dergelijke uitvoeringen beluisterd helaas slechts door radio. Ook in de nabij gelegen Kursaal zullen uitvoeringen zijn meestal van solisten en eenige kwartetten. Vervolgens komt natuurlijk het fraaie Kunsthaus in aanmerking, de trots van Luzern. Het ligt aan de overzijde van het meer nabij het station en de prachtige fontein nabij de aanlegplaats der booten en is ieder bezoeker van Luzern natuurlijk bekend. Hier zullen beroemde concerten uitgevoerd worden o.a. onder leiding van dirigenten als Arturo Toscanini, Brunò Walter, Ansermet, Sir Adrian Boult, Busch etc. Ware muziekliefhebbers moeten wel een intens verlangen hebben zulke genietingen in betrekkelijk korten tijd op één plaats te kunnen meemaken.

Doch voor velen zullen de uitvoeringen in de oude Jesuïtenkerk aan de Bahnhofstrasse *de* clou vormen. Men bereikt deze kerk van de Seepromenade gaande over de historische Kapallbrücke, een wandeling, die op zichzelf een bezoek aan Luzern waard is. Twee volle dagen zullen hier gewijd zijn aan de uitvoering van het wereldberoemde Requiem van den meester Verdi en wel onder leiding van Toscanini persoonlijk. Toen wij te Luzern vertoefden waren nagenoeg alle plaatsen voor deze uitvoeringen uitverkocht, op enkele der duurste na van Frs. 44 per plaats. Iets mooiers en indrukwekkenders zal men zich dan ook nauwelijks kunnen voorstellen in deze omgeving. Verdi, de groote Eenzame, kende den Dood. Niet slechts den schijndood van het tooneel, doch ook den werkelijken. Reeds bij den dood van Rossini verscheen zijn „Libera" doch eerst het overlijden van zijnen vriend, den

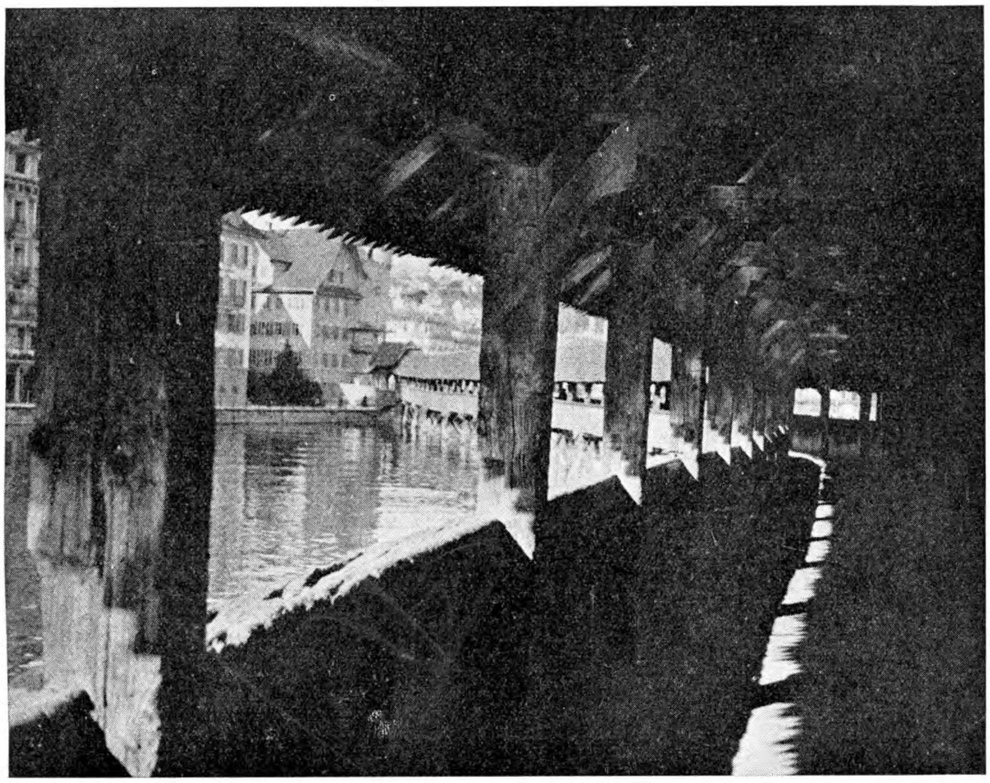

De historische Kapelbrücke, de kortste verbinding tusschen Jesuitenkerk en Hofkirche.

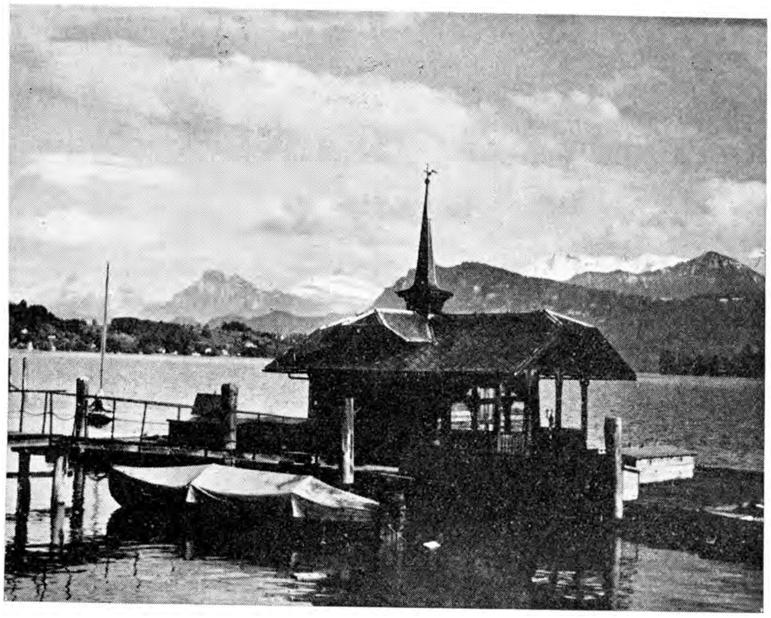

Alpenpanorama van de Seepromenade te Luzern.

grooten schrijver en dichter Manzoni te Milaan opende bij Verdi die wonden die aanleiding gaven tot de schepping van zijn meesterwerk en Requiem. Op den eersten jaardag van den dood van Manzoni, 22 Mei 1874, werd het voor het eerst ten gehoore gebracht. Voorts zullen in de Jesuïtenkerk nog uitvoeringen gehouden worden door de bekende Sixtijnsche Kapel uit Rome onder Lorenzo Perosi.

Van de bekende solisten die op verschillende concerten zullen optreden noem ik u b.v. Benjamino Gigli, Alexander Kipnis, etc. en mannen als Pablo Casals, Rachmaninoff, Bronislaw Huberman, Wladimir Horowitz, etc. etc.

Dit alles was in voorbereiding toen wij helaas de muziekstad weer moesten verlaten en het zal voor dit jaar voorbij zijn als u geachte lezers, deze regelen onder oogen krijgt. Doch voor de komende jaren mag ik er toch uwe aandacht wel op vestigen?

C. VENING

DE LATE BLOEM

Het mooiste is voor ons de bloem
als na zijn schoonste bloei
hij nog niet is verdord
en saamgeschrompeld, of verdroogd,
maar een met laatste teederheid verzorgde wordt,
alvorens hem de tijd aan ons ontrooft.
Reeds vielen veel verwelkte bladen af
en hangen enkle stervend aan het hart......
Maar nòg hangt daar de vreugde, dien zij gaf,
tusschen de weemoed van een scheidenssmart.

De weemoed van een scheidenssmart —
maar met de wetenschap, die ons verstilt:
dat iedre bloem herboren werd en wordt,
omdat de Schepper het zoo heeft gewild.

TOM MEIJNEKE

BRANDENDE LAMPEN

„Dick, luister je eigenlijk nog, of lees ik enkel nog maar voor m'n eigen plezier?"

„Doorgaan asjeblieft! Zoo werk ik juist fijn!" Dick Houwink kijkt ongeduldig op van haar werk. Haar gezicht gloeit en in de donkere oogen glanst iets vreemds. Jan Willem Grevers weet niet of het spot of sarcasme is. Hij heeft zich heel genoeglijk geïnstalleerd op een hoek van Dick's werktafel tusschen de verftuben, palets en teekenplanken. „Het slòt, zie je, Dick... 't Zou me spijten als dat aan je ooren voorbijging!" Zijn lage, buigzame stem is prettig om naar te luisteren. „Het is een donkere grot waar we doorgaan. Steil en grauw zijn de wanden. Angstig is de echo van verre en nabije dingen. Maar heb moed en vertrouwen. We kómen er door! Niet stilstaan! Niet omzien! Recht voor ons uit is het licht! Wij die jong zijn, we zullen sterk zijn en wachten. We houden elkaar vast, we houden onze idealen vast. We heffen ze naar het licht! Want er is een horizon! 'n Wijde, lichte horizon..."

„Wat 'n wáánzin!" Dick's reactie is snel en hartstochtelijk. Even wonderlijk oprecht als Jan Willem's diepe, overtuigende ernst. Z'n hand trekt even smalle voren door het dichte, donkerblonde haar. „Waarom waanzin, Dick?"

„Omdat al dat fraais niets met de werkelijkheid te maken heeft! Studeerkamergewauwel. Enkel maar mooie termen. Frasen! Nee, Jan Willem, ga me nu asjeblieft niet vertellen dat je 't er mee éèns bent!"

Jan Willem lacht. „Ik zeg niets, kind. Ik luister alleen maar."

„Ja, maar je zet een gezicht of je heel dat zotte artikel — hoe heet het ook weer? Jeugd in de branding? Jeugd in de Crisis! Aandoenlijk! — woord voor woord onderstrepen wil!"

Driftig gaan haar handen, smalle, gevoelige handen, over het crême vlak voor haar. Het motief groeit. Gentiaan. Rank en sierlijk, als spelend neergelegd. Ze werkt de ergernis weg. Ze is boos op alles. Op den schrijver van al die lieflijke nonsens. Op Jan Willem, die maar zwijgen blijft en boekdeelen kijkt! Op zichzelf, omdat de woorden van dien dwazen idealist in haar ooren nog naklinken als het luiden van een verre, zuivere klok. En ze wil dit niet! Ze zou met haar beide, kleine handen die vreemde bekoring aan stukken willen breken! Kijk nou... Dat kwam er van. Te veel schaduw diep in de kelk. Blauw dat bijna onmerkbaar moet overgaan in 'n teer lila nuance. Met de vingertoppen werkt ze het „teveel" weg.

Jan Willem kijkt er naar. Vouwt langzaam het blad dicht.

„En als het nu eens geschreven was door iemand die zèlf vechten moest om zijn idealisme vast te houden? Die zelf met beide beenen midden in de levensmisère stond?"

„Bestaat niet! Dan hou je er niet zulke fata-morgana-theorieën op na!"

„Dus wij kunnen er volgens jou geen idealen op na houden?"

„Och, al dat gezwam over dingen die in de lucht zweven! Onnoodige ballast." Er is iets fataals in de jonge, heftige stem.

Jan Willem buigt zich naar voren. Het licht van de late middagzon valt vol op zijn mager, smal gezicht, met de zonnige grijze oogen.

„En toch móét elk leven een baken hebben, Dick. 't Jouwe evengoed als 't mijne. Iets dat er overheen schijnt. Dat ons trekt. Maar jouw bron begint uit te drogen en je vult niet meer bij! Zoo gaat de lamp uit, Dick! En je wéét de Bron toch!"

Jan Willem's warme, overtuigende stem dringt dwars door alle versperringen heen. Hij zoekt haar bèste Zelf, en hier kan ze niet tegenop. Hij ziet hoe de donkere oogen zich plotseling vernauwen tot een scherpe concentratie die zich naar binnen richt. Even liggen haar handen stil.

„En als je geen olie van jezelf meer hebt, Jan Willem?"

„Dan zijn er altijd nog hulpbronnen! Soms zie je ze opeens. Alleen — je moet ze willen zien! Ik had ook niet kunnen droomen dat ik via het onderwijs op een kantoorkruk terecht zou komen, en dat m'n hoofdakte een waardeloos prul zou zijn. Toch ben ik blij dat ze mij hierin geloodst hebben. Dat ik m'n eigen brood verdienen kan. 'n Eigen plaatsje heb. Hoeveel lui loopen er niet rond zonder baan? Natuurlijk knauwt het je even. Je gooit het stuur van je leven niet zóómaar om! Maar

er is toch altijd nog iets om blij over te zijn. Nu is het m'n Jeugdwerk weer. Als je eens zien kon hoe fijn dat marcheert, zeg!" Het enthousiasme in de stem van Jan Willem brengt even een flauwe glimlach om Dick's mond.

„Ze zijn het zoo wáárd, Dick, m'n children of the street!" 'n Plotselinge gedachte doet hem opspringen. „Je moet me helpen. Als jij de boetseerclub neemt, zijn alle posten vakkundig bezet. Doe je 't? Je hebt je diploma Kunstnijverheid niet alleen verkregen om aan de muur te hangen!!" Zoo sterk en sprankelend van werklust als hij nu voor haar staat kan Dick hem niet weerstaan. Haar intuïtie zegt dat hij haar een nieuwe weg wijst om aan zichzelf te ontkomen. „Ik heb anders al werk genoeg, Jan Willem!" Even heeft ze nog verweer, maar dan zijn z'n handen al op haar schouders. „Dit werk is òntspanning voor je, anders zou ik het aan jou, en juist nú, niet vragen!"

„Is het soms een van je hulpbronnen?" Ze kan niet nalaten te spotten.

„Misschien, ja. Hangt van jezelf af." Z'n stem heeft een eigenaardige klank.

„Goed. Ik zal het doen."

„Dank je." Hij beent met groote stappen door het lichte, ruime vertrek. Fluit zacht voor zich heen een simpel kinderwijsje. „Wanneer gaat Tineke weg, Dick?"

„Over drie weken. 'k Hoop maar dat het dan wat lente-achtiger is. De overgang zal anders zoo groot voor haar zijn."

Jan Willem staat stil achter haar stoel. „Vind je dat nou geen fijne gedachte dat jij dat geld voor Tineke's rustkuur heelemaal van je bijverdienste bij mekaar hebt kunnen scharrelen? Is dat nou geen reuze voldoening?"

„Tineke is mijn stimulans," zegt Dick kort. Haar handen vinden weer de oude, rustige vaardigheid. „Ga je nog naar binnen, Jan Willem?"

„Wil je me weghebben?"

Dick lacht. „Nee, maar Tineke vlast op 'n deel van je bezoek."

„Schei jij er nog niet uit?"

„Eerst dit afmaken. Die motieven moeten vanavond nog weg. Weet je dat ik Weberman er ook bij heb? 'n Reuze boffer!"

„Ja..." Het antwoord is niet spontaan. Hij ziet de vermoeide kringen onder haar oogen. Hij denkt: „Je werkt te hard. Je werkt veel te hard! Maar hij zegt het niet. „Meisje..." Enkel maar dat eene. In dat ééne woord ligt al de warmte van zijn vriendschap opgesloten, en zijn handdruk, sterk en vast, heft haar één moment omhoog uit de cirkelgang van haar zorgende gedachten.

Ze hoort hem fluitend weggaan.

Even steunt ze het hoofd in de handen en kijkt naar het zonnespel over het dakengewriemel van de binnenstad. Beneden, in het gewirwar van straten en steegjes kan de zon haast niet komen, maar hier viert ze hoogtij! Hier geeft ze ruim en vorstelijk aan iedereen die van haar licht en warmte profiteeren wil! Hier bloeien de bloemen van Dick's fantasie vanzelf en natuurlijk omhoog. Overdag, op kantoor, voelt ze zich vaak als een gevangen vogel, die gekortwiekt is, en heimwee heeft naar de ruimte en het licht. Naar de vrijheid en de stilte. Maar eenmaal weer buiten de enge grens van heel dat grauwe, machinale gedoe, vervaagt de onrust, en spuit het verlangen naar schoonheid, naar alles wat goed en licht en mooi is, weer als een klare fontein omhoog. Dan groeien de motieven en modellen met een drift die haar zelf verbaast. Die de werkdrang in haar vingertoppen tintelen doet. Haar hunkering naar het gave, het zuivere, het volmaakt harmonische, zingt en juicht, ja, maar ook klàágt, door al haar werk heen, en ze weet het niet. Ze zoekt en ze werkt. De enkele voorname handwerkhuizen die graag iets persoonlijks willen voeren dat boven het goedkoop-banale uitgaat, betrekken haar werk graag en geregeld.

„Jan Willem had gelijk. 't Was heerlijk dat ze dit had! Dat Tineke weg kon..."

Dick schudt met een energiek gebaar haar gepeins aan flarden.

Zoo schiet ik niet op!

Voorzichtig brengt ze diep in de geheimenis van de half geopende kelk de gouden meeldraden aan.

Dit ontwerp móét vanavond af! Vlug kijkt ze even naar de nieuwe opgave van Weberman. Kamperfoelieranken op een nachtblauw fond! Haar gedachten springen vooruit. Ze styleert al de roomkleurige bloemen tot sierlijke lichtkronen die hun luchters omhoog zullen heffen als een lichtende stralenkrans... 't Verrast haar. Ongeduldig bijt ze zich op de lippen. Alweer dat licht! Moet ze dan steeds op hetzelfde thema uitkomen? Het is de schuld van Jan Willem met z'n gedaas over bronnen

en lampen! Nee, het is de schuld van dat dwaze artikel! Ze werkt intens door nu, maar ergens op de achtergrond van haar denken klinkt zacht de echo van een verre, zingende klok. „We houden onze idealen vast... Er is een Hórizon!"

Ze vecht er niet meer tegen. Ze is kinderachtig van middag!

Maar 't werk vlot.

Als ze een paar uur later opruimt en haar penseelen schoonmaakt, ziet ze opeens het opengeslagen blad liggen. Is het opzet dat Jan Willem het daar heeft laten liggen? Bijna tegen haar wil neemt ze het op, en klimt op de plaats waar Jan Willem gezeten heeft. Ze leest weer dat wonderlijk-idealistische slot dat als een profetie door haar heen blijft zingen en haar vestingen stukbreekt. Nieuwsgierig kijkt ze naar de onderteekening en dan worden die drie simpele initialen haar opeens zoo beschamend duidelijk.

Ellendig! J. W. G. Jan Willem! Ze denkt aan haar hatelijk cynisme. Haar wrange bitterheid. Jan Willem die 't zooveel moeilijker heeft dan zij. 't Faillissement van zijn Vader. Z'n eigen levensideaal kapot, en toch waren zijn handen nooit leeg. Altijd vol!

„We houden elkander vast... We houden onze idealen vast! We heffen ze naar het licht!"

Jan Willem... houdt mij óók vast! Nee, er is een Ander die mij vast moet houden..."

Dick voelt zich heel klein nu. Dan begint er buiten een karillon te zingen. Door het geopende raam dartelen de klanken naar binnen. Ze buitelen als een liefkoozing over haar vermoeide gedachten. Het wordt een keten. 'n Krans. Elke klank 'n bloem...

Ze glimlacht.

Zaterdagavond...... Rust!

Zorgvuldig wascht ze haar handen aan het kleine fonteintje.

Zelfs Moeders triest gezicht in de huiskamer kan die zonderlinge blijheid niet verdringen.

'n Brief van den rector met klachten over Rob.

„Waar is Rob, Moeder?"

„Voetballen natuurlijk!"

Even vlamt de drift omhoog om dien jongen, die daar nu buiten zijn zorgelooze spel speelt en hen voor de zorgen laat zitten, maar dan wint haar verstand het weer. „We moeten eens met Rob praten, Moeder. Als hij per sé niet leeren wil dan moet hij maar op eigen beenen leeren staan. 'n Baantje ergens op 'n kantoor of zoo..."

De kleine, tengere vrouw, aan de overkant van de tafel, kijkt snel omhoog in het jonge, vastbesloten gezicht, met de scherp nadenkende oogen.

„In die richting heb ik ook al gedacht, Dick. Maar je weet wat ik vader beloofd heb..."

„Ik weet het... Als Vader dit wist zou hij 't verbieden," zegt Dick beslist.

„Hij zou er zooveel verdriet van hebben," zegt de zachte, teleurgestelde stem weer.

Dick trekt plotseling het grijze hoofd naar zich toe. „Niet tobben. Ik zal straks nog met den jongen praten. Misschien..." Ze breekt den zin af. „Luister' es — weet je dat ik Weberman er bij heb? Fijn hè! 'k Zou 't wel aan iedereen willen vertellen!" Haar stem heeft weer de donkere, zangerige klank die de Moeder zoo graag hoort. Maar het grijze hoofd protesteert in de jonge armen.

„Je krijgt het te druk, Dick... Heusch. Je had die klant er niet bij moeten nemen..."

„Dit is de láátste!" belooft Dick glunder. „Toe, lach nou 'es!

En over 'n paar maanden komt Greet van school. Zal dat even fijn zijn? Ze is nu al zoo handig!" Het is haar laatste kruit dat ze afschiet, en ze denkt wanhopig: „nu móét je vroolijk kijken, want meer lichtpunten zie ik op 't oogenblik werkelijk ook niet!"

Ze drukt een vluchtige kus op het vlossige, bijna witte haar.

„Wat heb je toch prachtig haar, Moeder van mij! Ik wou dat ik later ook zoo'n sierlijke kroon te dragen kreeg, maar dat zal wel niet! Daar moet je een karakter naar hebben, geloof ik. Lief en zacht en bestendig, en geen van deze drie adjectieven passen op mij!" Met een komisch gebaar strijkt ze haar handen door het korte, donkere haar, zoodat het in wilde, warrige lokken langs het hooge, blanke voorhoofd valt.

„Och, jij..." De moeder lacht. Dick is er blij om, en gaat naar buiten om Rob te zoeken. Samen doorkruisen ze de stad van Noord naar Zuid. Dick laat den jongen maar praten. Ze wil hem éérst begrijpen. Wat 'n kind nog met z'n zestien jaren! Toch zit er iets rijps in z'n argumenten. „Zie je, Dick — de lui op school zeggen:

„je bent gek als je blokt! Wat hebben wij nou voor kans? Zoo'n einddiploma is toch maar 'n onding. Er loopen lui rond met bósjes diploma's en aktes zonder baan, en tegen dat wij klaar komen zal het wel niet veel beter zijn!"

Diep onder zijn grenzelooze onverschilligheid proeft Dick de angst om het leven te leeren kennen zooals het op 't oogenblik door duizenden gekend wordt als een leven van teleurstelling, schijnbare doelloosheid en vernielde idealen. Van terzijde kijkt ze even naar zijn geestig-intelligente jongenskop. Alle hardheid smelt weg als sneeuw voor de zon. „Welke richting zou je later uit willen, Rob?"

„Journalist!" Het antwoord komt vlot en onmiddellijk.

„Nou dan... je snapt wel — dat komt je ook zoo maar niet aanwaaien, hè! Wat je zoo juist zei van die kansen is natuurlijk nonsens. Daar heb jij je nou nog niet bezorgd over te maken." Dick kijkt even naar een schreeuwende titelplaat in fel rood-zwart tegen het centraal cinemagebouw: „Het huis der schaduwen!" Nogal geen schaduw genoeg? Langzaam zoekt hij naar woorden. Wat zou Jan Willem nu gezegd hebben?

„Je moet maken dat je paraat bent, Rob, als het leven je opeischt. Je zoekt het nu in een verkeerde richting! Heusch! Je redeneert als een ouwe man, en je gedraagt je als 'n onnoozel kind."

„Dick...!"

„'t Is niet zoo?"

„'t Is soms allemaal zoo machtig moeilijk..."

„Weet ik. Je moet kiezen, Rob! Alles op alles zetten en inhalen wat je verknoeid heb — kan misschien nog juist voor de overgang — òf van 't Gym komen en ergens 'n baantje op kantoor zoeken!"

„Dat nooit!" De jongen bijt de woorden eruit, blijft middenin de deinende menschenzee stilstaan. Iemand stuwt hem onzacht verder. „Stommert, kijk uit je doppen!"

„Dick," hij grijpt haar mantelmouw, „zeg, dat méén je toch niet, hè?! Ik ga werken dat de stukken er af vliegen. 't Kan nog best. Dick, en dan later ga ik reizen en trekken, landen en menschen zien, en schrijven en veel geld verdienen voor jullie allemaal. Waarom lach je nou?"

Dick denkt aan haar eigen droom.

Vaders zwerversbloed — ze hadden er allebei iets van meegekregen en 't was maar 'n twijfelachtig genoegen, die erfenis!

In 't licht van de lantaarn die voor het huis stil te schijnen staat, kijken ze elkaar aan. Er is humor in Dick's oogen. „Je hebt al zoo vaak van alles beloofd, boy, maar als je nu wéér je woord breekt schud ik je door elkaar dat je ribben kraken, begrepen?"

„Merci!" Rob lacht z'n zwaren, donkeren jongenslach. „Je hebt me vanavond al genoeg „gekraakt"!"

„Vlegel!"

„Toch wordt het béter, Dick," zegt de vlegel ernstig. Z'n harde knuist knelt Dick's vingers tegen elkaar aan. Dan rent hij met groote sprongen de steile, donkere trap naar boven op.

Als in de stadsparken de kastanjeboomen vol rose en witte kaarsen te pronken staan, en hel-witte stapelwolken droomend voorbij de zon trekken, gaat Tineke naar de Veluwe. Mevrouw Houwink brengt haar zelf en blijft 'n paar dagen bij kennissen in de buurt logeeren, dan kan ze Tineke ook Zondags nog bezoeken.

Dick's gedachten volgen die twee terwijl ze ergens in een van Jan Willem's achterbuurten tusschen haar „boetseerkinderen" zit.

Het jeugdwerk boeit haar.

Soms, op kantoor, betrapt ze zich er op dat ze verlangt naar al die blonde en donkere hoofden; naar die leuke schelmsche oogen, ja, dwáás eigenlijk! Zelfs naar die kleine, groezelige handjes, die vaak zoo vertrouwelijk in de hare kunnen kruipen.

„Kijk, Juf... dit wordt 'n mand. Als u nou de appels en de peren maakt, want die willen bij mij niet! 't Worden allemaal knollen!"

Dick lacht. Knijpt vlug en handig het model in de vochtige klei.

„Zoo goed, Kees?"

„Je zou d'r zoo in bijten," prijst de jongen royaal waardeerend.

„Mag dit nou ook naar de tentoonstelling, Juf?" Van drie dikke slangen vlecht hij 'n hengsel voor de fruitmand.

„Natuurlijk, kerel! Je zult 'es zien hoe prachtig 'ie wordt als w'em schilderen gaan!"

„Magge me dat óók zellef doen?"

„Je móét het zelf doen! Alleen help ik je 'n beetje, je weet wel, zooals met die

appels en peren bijvoorbeeld."

„Oooo, nou dat mag gerust, hoor!" Hij knikt haar genadig toe, fluistert dan geheimzinnig in haar oor: „en dat wat Sproet daar aan 't maken is, mag dat ook te kijk staan?"

Dick kijkt nieuwsgierig naar 't andere eind van de tafel waar 'n klein pittig kereltje met 'n kleur als vuur doodstil voorover gebogen zit te werken. Ze merkt opeens de steelsche blikken van verstandhouding die van de linker- naar de rechterkant van de tafel gaan. Er broeit iets. Kees krijgt van z'n buurman 'n por in z'n lende omdat hij Juf's aandacht heeft wakker gemaakt. Alleen Sproet merkt niets.

't Puntje van z'n tong hangt naar buiten. De inspiratie heeft hem te pakken.

„Wat maakt Sproet?" Ze vraagt het zachtjes. Wil hem liever niet storen.

„Ja, dan mot je maar 'es gaan kijken!" Er klinkt onmiskenbare verwaandheid in Kees' stem. Hij spuwt geroutineerd in z'n handen, en draait de zachte soepele kleiwormen tot gladde, glanzende vlechten.

Dick schuift hem zwijgend een bakje water toe. Haar mondhoeken trillen.

„Verhippeldepippel," schrikt hij oprecht, „daar doen ik 't weer! Geef me dan ook 'n opstopper. 'k Vergeet telkes dat je dat hier niet mag! Op straat mot je 't zoo dikkels doen, zie je!"

Dick's belangstelling groeit.

„Wanneer dan, Kees?"

Bij zóóveel jammerlijke onkunde laat Kees z'n werk even rusten.

„Nou, natuurlijk as 'ie zware vrachies lichten mot, en as 'ie d'r een op z'n falie slaan mot, en zoo. Ja... en nog bij 'n hoop dingen. 'k Weet 'et heusch niet allemaal uit m'n pet!"

„En helpt dat dan, Kees?"

„Túùrlijk... anders zoueë me 't niet doen!" Kees vindt het zonderling ritueel zoo wel voldoende toegelicht en belooft er ijverig achteraan: „'k zal d'r nou wel erg in hebben, hoor! 't Gaat met water ook wel."

Als Dick in de buurt van Sproet komt buigt hij zich in plotseling heftig verweer met beschermend uitgestrekte armen over zijn bijna voltooid kunstproduct heen.

„Mag ik 't niet zien, Sproet?" Dick begrijpt er niets meer van. Dan volgt ze den blik van zijn angstige oogen en ziet door de ramen tusschen de clublokalen Jan Willem aankomen.

Sproet is de wanhoop nabij. „Toe nou, Juf — houdt 'em nou dáár! Hij mag 't niet zien! 't Is voor de Chef..." Maar 't is al te laat. Jan Willem trekt plagend en niets vermoedend het beschuttende jongenslijf weg van de formidabele kleiklomp.

Doodstil is het nu.

In alle oogen leeft de spanning groot en glanzend.

Schijnbaar zijn ze allemaal op de hoogte. Alleen die twee achter Sproet's stoel snappen er niets van, kijken onnoozel naar het belachelijk mannengedrocht dat er uitziet als 'n verongelukt Boeddhabeeld. Maar dan drukt Sproet onder ademlooze stilte met een verlegen gebaar van toewijding 'n smoezelig wit kaartje in het zachte voetstuk. De kromme letters schommelen en waggelen door elkaar als dronken mannen, maar 't mysterie is onthuld!

„Ons Sjeffie!"

Ja, en nu schàteren die twee groote menschen het opeens uit, en er deint een golf van leutige opwinding langs de lange werktafel,

„Gelukkig! Ze làchen!"

Ze schreeuwen allemaal door elkaar, want ze hebben het als een gemeenschappelijke hulde bedoeld!

Sproet is de held van het oogenblik. Hij heeft het 'em dan ook maar netjes geleverd! Echt knap, met die bril op z'n neus. Daar heeft 'ie stukjes zwart papier en lucifershoutjes voor gebruikt! Je moet maar op het idee komen! En dat boek dan op z'n knieën? Net echt!"

„Gaat het ook naar de tentoonstelling, Chef?"

„Vast en zeker!" Jan Willem veegt de lachtranen uit z'n oogen en zet het kleigedrocht voorzichtig neer. „En als de tentoonstelling afgeloopen is neem ik 't mee naar huis!" Z'n hand valt met een ferme klap op Sproet's schouder. „Jongen, jij brengt het nog wel eens tot beeldhouwer. Maar waarom heb je me toch laten zitten, Sproet?"

Sproet trekt hem aan z'n mouw naar zich toe. Z'n reebruine oogen stralen. „Zoo zie ik u wel 'es met 'n boek zitten thuis, en dat vind ik zoo mooi als de lamp aan is. En m'n moeder zegt dat u wel 'es voor ons schrijft in de kranten en dat we daarom nou zoo'n fijn lokaal gekregen hebben..." Hij houdt verward op.

„En kóm je graag, Sproet?" Eén moment nog houdt Jan Willem zoo dat war-

me jongensgezicht naar zich toegekeerd, en dan is er tusschen die beiden opeens dat wonderlijk contact dat geen woorden noodig heeft. Dick ziet het. Ze ziet in de oogen van den jongen de genegenheid openbloeien als een mooie, zuivere bloem, en pijnlijk scherp realiseert ze zich 't verschil tusschen die twee daar en zichzelf.

Jan Willem en Sproet die hooren bij elkaar. Beiden puren de blijheid uit het kleine zooals een bij de honig uit de bloemen puurt. Ook uit de kleinste! Was het niet veel verstandiger dan met leege handen op het groote te staan wachten, terwijl juist het kleine je zooveel vreugde geven kon?"

't Lokaal stroomt langzaam leeg.

Voorzichtig bergt ze de oogst van 'n uur vrije, ongebonden kinderfantasie in de breede muurkast.

„Wat ben je stil, kameraad?" Jan Willem heeft het na-genieten nog in z'n oogen.

„Ik wou dat ik net als Sproet zoo ongecompliceerd en argeloos tegenover het leven kon staan," valt Dick opeens uit. „Heb je die oogen gezien? Zoo zuiver! Ik wou dat ik 'em zóó teekenen kon!" Het oude verlangen naar gave harmonie bespringt haar.

„Probeer het." Jan Willem denkt aan haar laatste werk dat hij bij toeval ontdekt heeft ergens in een etalage. Lang heeft hij er in verzonken aandacht voor gestaan, en zich verwonderd over de onmacht van hun vriendschap. Kon je wel ooit ten volle elkanders diepte peilen? Toch begrijpt hij zoo goed Dick's strijd tusschen het sterke in haar dat vèchten wil met het leven, met de schâduw; en het zwakke, het teere, de héél broze hunkering naar schoonheid en harmonie, naar rust en licht. Nog nooit heeft hij dit zoo sterk in haar werk gevonden als nu in „Silhouetten", mild en goed, als een biddend gedicht.

„Dick?"

„Ja."

„Begrijp je nu waarom ik je zoo graag hier wou hebben?"

„'t Is immers onmogelijk om hier met uitgedroogde bronnen rond te loopen?" Dick lacht. „Dat begreep ik trouwens al toen je met je voorstel kwam. Maar toen was ik bitter."

„Nu niet meer?"

„'t Doet pijn om bitter te zijn." Dick ontwijkt 'n rechtstreeks antwoord. Ze is klaar met haar werk, maar ze kan de kast niet sluiten want Jan Willem leunt er nog steeds op z'n gemak tegenaan.

„Soms denk ik wel eens dat er twee menschen zijn in ons leven," peinst z'n langzame, donkere stem. „Het Kind, dat is blijven staan daar waar het licht nog scheen, en dat nog alles hoopt en verwacht, en die Andere, die van de eene ontgoocheling naar de andere is gegaan, en van heel het mooie levenslied niet veel méér hoort dan één schrille dissonant.

Weet je Dick, welke momenten het moeilijkst zijn? Als het Kind de sterkste in je wordt! Dan kún je niet verder of een Ander moet je handen grijpen..."

„Ja, maar dat zijn ook de mooiste momenten," zegt Dick zacht.

„Méén je dat?" Jan Willem kijkt haar verrast aan.

„Ja."

„Dan maak je snelle vorderingen!" Z'n stem heeft een ondertoon van warme, diepe ernst.

„Dank zij jouw onderwijs! Waarom heb je mij na die Zaterdag niets meer van je laten lezen?"

„Omdat ik bang was dat je weer aan m'n geestelijke vermogens twijfelen zou."

„Eerder twijfel ik aan de mijne! Jan Willem, je moet me niet in het donker laten staan. Ik wil zijn daar waar jij bent, maar dan moet je me helpen, wil je? Mijn oliepitje flikkert zoo vaak uit."

Jan Willem's handdruk is vast als 'n belofte. „We zullen toezicht houden op elkanders lampen, is dat goed?"

Als ze buiten komen luiden de Zaterdagavondklokken, en in Dick's hart roepen ze de echo wakker van dat andere, zuiverzingende klokgelui dat ze niet vergeten kan.

„Wij die jong zijn, we zullen sterk zijn en wachten. We houden elkander vast. We houden onze idealen vast. We heffen ze naar het Licht..."

En nu komt er nog een nieuwe toon bij, die sterker is en alle andere klanken overheerscht:

„We houden de lampen brandende, want het leven is donker en vaak vol onzegbaar verdriet..."

L. RHENOY

Voorjaar 1939 aan de grens van Haarlem

Houtskoolteekening van A. W. Verhorst te Heemstede

VREES NIET, GELOOF ALLEENLIJK

In hun kleine kamer achter den winkel zitten de oude echtelieden David Reindersma en zijn vrouw Geesje. David, een dikke zestiger, zit scheef op zijn stoel, met zijn eenen arm over de leuning. Zijn vrouw, aan de tafel, stopt kousen. Hij kijkt naar haar bezige handen en hoe zij, moeizaam starend, één op, één neer beweegt met de stopnaald. Zijn gezicht staat verdrietig. Achter het korte, pluizig-grijze baardje mummelt zijn mond aan een pijp, die hij na een oogenblik neerlegt. Allebei zwijgen ze. In de duistere kamer tikt hoorbaar de klok. Buiten keft een hond in het achtertuintje van de buren. Over haar bril heen kijkt Geesje na een tijdje haar man aan:

„Je hangt zoo lusteloos David? Steek je pijp nog eens op; toe, je moet er niet verdrietig om zijn. We zijn er altijd nog gekomen —"

„Natuurlijk," zegt David effen en zonder zich te bewegen, „we zijn er altijd nog gekomen, maar altijd moeilijker. Dit is voor ons geen tijd meer. De groote zaken eten je levendig op. Die reclame! En die prijzen! Bij hùn omzet kàn dàt misschien, maar als wij op die borstels en dweilen, die we nog verkoopen, zóó weinig verdienden, dan hadden we heelemáál geen brood in huis."

„Da's de tijd man, alles gaat in 't groot. Als je nog dertig jaar was, zou je 't misschien ook zoo probeeren. Maar de veger die ik gisteren van het meisje van Mevrouw Berk zag, was zoo slecht en slap, dat de prijs voor zoo'n ding nog altijd te hoog is, al kost het maar twee dubbeltjes."

„Dat is het juist. Dáár schijnen de menschen niet meer naar te kijken. Als de boel maar niks kòst! Maar Gees, als 't zoo doorgaat, wat moeten we dan beginnen? Er moét verandering komen. De deur van den winkel gaat haast niet meer open! Dan heb ik daar een drie weken geleden op het dwingen van dien reiziger die nieuwe soort sponsen er nog bij gekocht en die nieuwmodische was voor eikenhout! Er is haast nog geen stuk af en over een groote week komt de wissel al. O ja, en dan die rolvegers nog! Dingen van niks voor een schoone vloer, want je komt er mee in geen enkel hoekje. Enfin, dat moeten de vrouwen weten die te lui zijn dat ze bukken."

„David, David!" vermaant Geesje. Ze legt haar kous in haar schort; ze voelt dat het niet goed gaat. Haar man zit weer te diep in den put.

Ze schudt meewarig het hoofd. „Moet je nu zóó je laatste levensjaren gebruiken? Altijd maar in angst zitten voor je boterham? Heb je dan geen God meer in den hemel die zelfs voor de musschen zorgt? En wij hebben toch zoo weinig noodig met ons beiden. Een boterham alleen. Kleeren hebben wij bijna tot onzen dood genoeg en onze meubels houden het ook wel zoo lang uit. Een boterham alleen. En zou je denken dat die er niet meer is voor ons? Toe, steek nog eens een versche pijp op en doe niet zo tragisch. Sta eens op en vertreed je eens wat; al dat omhangen in huis maakt een man mismoedig."

Zelf reikte ze naar den tabakspot op den schoorsteen. Die was leeg. „Op", zei ze, in den pot kijkend. „Toe loop even naar den overkant om een nieuw pakje. Dat verzet weer wat ook."

„Neê, ik doe het maar niet." David verzette zich op zijn stoel en steunde nu met de ellebogen op de knieën. Zijn hoofd hing laag en triestig naar beneden.

„Ik hoû het beetje geld dat er inkomt maar zuinig bij elkaar. Die wissel zit me te dwars. 't Is nu bijna acht uur, zóó sluiten, en wat beurden we vandaag? Wàs het alles bij elkaar negentig cent? Ik heb vandaag verkocht: een doosje schoensmeer, een half pond carbolballen en een penseel; twintig, vijftien en vijfentwintig cent. En jij?"

„Ik niks."

Er vloog een vleug pijn over het blanke oude vrouwengezichtje. Hoe graag had ze een rij dingen opgesomd! O, niet terwille van zichzelf, maar voor David. Hij was zoo zwaarmoedig. Hij zag nergens licht. „O God!" bad ze in stilte, „laat het toch beter worden. Geef hem toch nog eens wat vreugde." —

Daar gaat de winkelbel. David staat moeizaam uit zijn gebogen houding op. Elke klant beteekent voor hem uitkomst

uit zijn geldverlegenheid en zijn zorg. Hij doet de deur open; het kanten gordijntje wappert hem na.

Een klein jongentje vraagt: „Verkoop je zoethout?"

Zijn pikzwart knuistje omklemt een cent. Zijn natte neus steekt verwachtend naar voren.

Het lag David op de lippen een snauwerig antwoord te geven om zijn teleurstelling te uiten. Maar hij zag plotseling in het kleine schooiertje een lotgenoot. Hij knielde bij het ventje neer en lei zijn hand op het smalle schoudertje.

„Heb jij een cent? Fijn zeg. En van wie kreeg je die?"

Twee kraalzwarte oogjes glunderen: „Van me vader! Me vader heb me moeder een slag gegeve en toen heb ik hem tegen z'n been geschopt. Hij mòch me moeder niê slaan. En toen-ie niê meer zat was kreeg ik een cent, omdat ik goed op me moeder wou passen. Túúrlijk pas ik op me moeder!"

David, die zelf geen kinderen had, wist niet wat hij hier op antwoorden zou. Hij stond op en gaf het kereltje een suikerballetje uit Geesjes doosje.

„Zoethout verkoop ik niet en hoû jij maar veel van je vader hoor."

Toen deed hij de deur voor het ventje open. Hij bleef leunen tegen de deurpost en keek naar buiten zonder te zien. Zijn gedachten waren bij het verhaal van het kind.

— Natuurlijk een kerel die zich niet bedwingen kan. Je zult niet klappen hoe moeilijk zoo iemand het heeft als hij weer bij zijn verstand is. Misschien wil hij dan wel allebei zijn armen om zijn vrouw slaan en vergeving vragen. Misschien ook gaat-ie naar zijn werk met een beroerd schuldig gevoel en eet zich op van ellende. En zoo'n vrouw moet alles maar verduren. —

In 't zelfde moment maakten zijn gedachten den sprong van déze naar zijn eigen vrouw. Gees — wat maakte hij het haar zwaar. Ze wàren er toch altijd nog gekomen! Vroeger — toen hadden ze het zoo goed met z'n beiden. Eenvoudig wel, maar ze waren tevreden en gelukkig. Hij kon lachen en opgewekt zijn en Geesje was één zonnigheid al. Dat had ze nu nog van vroeger. —

Zijn hart stroomde vol warmte en een glimlach weifelde om zijn mond. — Als hij háár niet gehad had! Vandaag den dag hield hij — een màn — zich nòg op aan zijn vrouw. Zij zag altijd uitkomst en er kwàm ook altijd uitkomst. Dat was zóó iets wonderlijks. Was zij één van die vogeltjes van God, waarvoor Hijzelf het voedsel bereidt?

Staande in de deuropening droomde hij verder over het mysterie van het Godsvertrouwen en hoe dat een gróóte rust gaf in een klein menschenhart. En hij had daarbij het beschamende gevoel, dat hij altijd maar weer poogde die rust te verstoren en twijfel te zaaien. David en Gees, donkere en lichte ziel. En hoe leefde hij in den weerschijn van haar kinderlijk geloof. Zijn gedachten werden blijder, maar ver op den achtergrond stond recht en onverbiddelijk een muur van duisternis die geen opening had.

Na honderd lachende groeten en plagerijtjes sloot zich eindelijk de huisdeur achter hen. En langs de ramen gaande, wuifden daar nog handen en knikten en groetten de vrienden hen na: Daâg! Daâg! Tot spoedig ziens! Evelin en Ben groetten terug, zagen nog om: „Daâg!"

„Wat een leuke lui," prees Ben. „We hebben ons wandeluur leelijk verpraat, maar het spijt me niet. Jou?"

„Ik had nog graag wat willen blijven, maar 'k moet nog een en ander bestellen en om acht uur zijn de winkels dicht," verzuchtte Eef. Haar kleine pasjes gingen ongelijk in het wijde rhythme van Bens voeten.

Koket stond het modieuse hoedje op de blonde krullen. Een kleine hand in glacé trok de voile recht.

„Acht uur?" lachte Ben, kijkend naar haar aardig figuurtje, „maar weet je dan niet dat het al haast half negen is?" Hij lachte vergenoegd. Dat werd dus gelukkig geen boodschappen-doen meer.

„Hebben wij dan zóó lang staan gekscheren in den gang? Trouwens, Freek had ook wel eens een interessànt verhaal te doen. Die Indische verlofgangers weten toch meestal prettig te vertellen. Maar met dat al heb ik geen boodschappen. En Dina zou morgen met de schoonmaak beginnen."

„Wat heb je daarvoor dan noodig? Bèl er morgenochtend om, dan heb je 't toch zóó thuis?" raadde Ben.

„Een paar vegers en zeemen en zoo. Dat zoek ik graag zelf uit. 't Is geen ver-

pakte suiker of iets dergelijks.
Dáár kun je nooit een strop aan hebben."

„Enfin 't is nu te laat. Je zult er morgenochtend dan zelf even op af moeten." En plotseling met een lichte schrik:

„Hier Eef, we gaan de Molstraat door, — daar komt Bram van Dijk aan, die kletsmajoor. Als hij met ons meegaat zijn we hem om twaalf uur nog niet kwijt."

En zoo kwam het, dat Eef en Ben in de stille zijstraat langs den kleinen winkel van David Reindersma kwamen, waar de borstels en de vegers uitgestald lagen in de kleine kast en waar David zelf, na zijn dankbare gedachten, weer verzonken was in moedeloos gepeins en leunend tegen zijn deurpost de twee menschen zag naderen.

„Daar heb je nu nog een winkel die open is," zei Evelien, „zou die man ons nog willen helpen; hij staat daar toch maar een beetje in z'n deur."

„Vragen," zei Ben kort.

Hij ging naar David toe: „Zoudt u ons nog even willen helpen? We hebben een boodschap vergeten."

„Graag meneer." Davids gezicht begon ineens te glimlachen en zijn sloome houding werd vief en recht.

„Komt u binnen. Goeden avond Mevrouw. Waarmee kan ik u van dienst zijn? Ja, 't is wel na achten, maar tegenwoordig ben je al blij als je een klant ziet."

Eef bestelde en zocht uit. Een kleine stapel zeemen bekeek ze één voor één tegen het licht om dunne plekken te ontdekken. Toen vroeg ze naar borstelwerk.

Ben keek naar den ouden man, hoe hij glunderend zijn borstels uitlegde en tevens gedienstig de zeemen openvouwde. Hij maakte een vergelijking: zijn vader was ook zoo'n kleine burgerman geweest, die hem van een zuinige cent had laten leeren. Hij wist nog hun kleinen winkel, vroeger thuis, waar 't eeuwig piekeren was om er te komen. Vader had ook zoo'n baardje. Kijk die man bedrijvig doen! Blij met een klant natuurlijk. En zijn vader had hèm toch maar gevrijwaard voor diezelfde zorg! Een warme dankbaarheid golfde naar boven, alsof hij aan dezen man kon goedmaken wat hij aan zijn vader te danken had. Hij zou om het blije gezicht daar vóór hem, heel den winkel wel willen leegkoopen.

„Gaat het goed met de zaken, meneer?" begon hij.

„Nou —" zei David, „dat kon heusch wel beter. Er is geen plaats meer voor een mensch die oud geworden is in dezelfde winkel. De menschen vragen paleizen tegenwoordig en reclame en cadeaux, allemaal dingen waar je vroeger niet van hoorde en naar de kwaliteit vragen ze niet. Mijn goed is van 't beste dat er gemaakt wordt — ik was altijd borstelmaker van mijn vak — maar daar schiet je tegenwoordig ook al niet mee op. Als je ouder wordt, zeg ik maar, dan is er geen plaats meer voor je. De jongeren duwen je finaal op zij."

„Kom kom, vadertje, niet zoo somber," deed Ben bijna hartelijk. „Laat eens zien wat voor penseelen je daar hebt? Ik klodder nog al graag zoo'n beetje. Heb je tuben verf ook?"

David was ineens als verjongd. Hij ging heen en weer van zijn vakken naar de toonbank, opende laden, haalde allerlei voor den dag en prees het aan. Ben genoot er van. Hij kocht veel meer dan hij gebruiken kon. Hij pinkte tegen Eef of hij zeggen wou: och toe, néém dien boel maar; maak dat mannetje toch eens blij. Eef begreep; ze legde een heeleboel dingen op zijde: „Kunt u dat morgenochtend bezorgen?"

„Zeker, zeker mevrouw, hoe laat wenscht u?"

David was één en al minzame dankbaarheid.

„Wilt u even oprekenen?" Ben keek met diepe vreugde naar den dwaas-grooten stapel. Ze hadden daar warempel wel voor twee jaar borstels, vegers, zeemen en bordenkwasten. En dan zijn eigen schildersgerij nog. „Toe maar, tel maar," dacht hij, Davids zenuwachtig cijferen bekijkend, „jij zult vannacht wel rustig slapen."

Eindelijk was David gereed. Hij liep met z'n potlood de kolom nog eens na. „Astublieft meneer!"

Verlegen bood hij het briefje. Zes en dertig gulden vijftig cent.

Zóóveel had Ben niet eens bij zich en lachend als gelukkige kinderen die samen een mooi geheim weten, telden Eef en hij uit hun beider beurzen het bedrag samen.

Davids hand beefde, toen hij het opnam. In geen jaren had een klant zóó veel besteed.

Hij dankte ontroerd en in zijn overstelpende blijheid werd hij zoo klein, zóó klein. De glimlach vluchtte van rond zijn mond

en terwijl zijn kin bibberde, en een traan in zijn oogen sprong zei hij zachtjes : „God is nog zoo goed voor een oud mensch. Ik zat vandaag zoo diep in den put en eer 't avond wordt, geeft Hij uitkomst. Ik moet gelooven dat Hij-zèlf u gezonden heeft.

Eef en Ben keken elkaar een seconde lang aan eer zij den ouden man groetten.

Op straat zeiden ze : „Moesten we dáárom onzen tijd verpraten en dan een zijstraat inloopen om een kletsavond te ontgaan?

Wordt een mensch dan zoo van stap tot stap geleid?" Die twee jonge menschen kwamen stil en gelukkig thuis, al had hun maandelijksch budget ook een diepe deuk gekregen.

Toen David de winkeldeur gesloten had en de sleutel omgedraaid stond Geesje achter hem. Ze keek van hem naar de rommelige toonbank en van de toonbank naar hem.

Zwijgend. Toen haar oogen bleven hangen aan zijn ontroerd gezicht nam ze zijn hand in de hare. „David, wat heb ik je gezegd? Zoo lang wij leven heeft God een plaats voor ons op de wereld, al verrezen er honderd winkels als paleizen. Vrees niet. Geloof alleenlijk."

David had geen enkel woord terug. Zijn keel was dik van tranen.

Hij drukte de oude hand van Geesje vaster in de zijne en knikte zwijgend.

F. POLEY-SCHEELE

HERFSTLIEDJE

OCTOBER 1937

Bidstil vlijen bladen
— Herfst werd rijp en rood —
Over zonn'ge paden
Een tapijt van dood.

Eenzaam wordt het leven
Herfst heerst nu alleen
En wij moeten geven
Wat verworven scheen.

Wind gaat zingen
Zonragdromen
Vluchten, komen —
Over de paden
Wrakke bladen
Die vergaan......

HARRY BRANDER

DE WERKSTUDENT

VII. *Het blauwtje*

Vreemd is het, dat niet de heele wereld deelneemt aan de verandering in je eigen hart. Je zou toch mogen verwachten, dat de dingen lichter werden en niet als nu, triester en somberder. 't Zou toch niet onwaarschijnlijk zijn, dat de menschen bleven staan om je na te kijken, want je voelt jezelf totaal veranderd, als „bekleed met blinkende kleederen". Ja, zoo zou men het kunnen zeggen.

Natuurlijk zijn er wel eenigen uit je naaste omgeving, die het merken. Daar heb je Piet b.v. Die merkte het den eersten keer, dat hij hem terug zag na den avond bij hem thuis. Maar Piet is ook je registreermachine, die van elke kleine gemoedsschommeling aanteekening houdt. Ook mevrouw Brink kijkt hem met andere oogen aan en zelfs is hij opnieuw een avond bij Houttuin op bezoek geweest. Wellicht kwam daar ook bij, dat de violist de droom in hem kan levendig houden. „Speel het Menuet van Boccarini eens voor mij en Die Lotusblume van Schumann", had hij verzocht. Houttuin had graag de gelegenheid aangegrepen hem een pleizier te doen. Hij voelde zich vereerd met het bezoek en met de absolute aandacht voor zijn spel. Hij had maar doorgespeeld, Schubert vooral. „Daar heeft elk mensch wat aan," meende Dirk, ook al hou je verder niet van klassieke muziek. Dat is eenvoudig en zeldzaam melodieus. Dat verkwikt je als een lekkere wind, dat verwarmt je als de lentezon. Het dringt onweerstaanbaar in je hersens, in je armen en beenen, in je geheele lichaam; het dringt in de dingen van de kamer, het maakt het al tot melodie. Wie was toch die wonderlijke componist Schubert. Was het de man, die daar op het portret aan den muur stond afgebeeld of was het de man, die voor hem stond? Hij wist het niet meer. Er was dan ook werkelijk weinig uiterlijk verschil.

Maar ondertusschen verloopen de dagen. De tijd van Advent is een wonderlijke tijd. De tunnel der wintersche dagen vernauwt zich steeds en tastender gaat de mensch zijn weg, maar aan het eind licht de ster, straalt het licht van Kerstmis. Dan zet zich het hemelsche symbool voort in de lengende, aardsche dagen. De mensch draagt in zijn hart de heerlijkheid van het herrezen licht, de zege omflitst zijn hoofd......

Advent en straks naar huis, want de vacantie is er spoedig. Maar hoe moet dat met hem. Wat moet hij thuis doen in het dwangbuis van de huiselijke orde. Hier heeft hij een taak. Hier wacht hem een geluksdroom. Zal hij die zoolang kunnen ontbeeren? Ja, als de vervulling gekomen is, maar zoover is het nog niet.

Met Piet kan hij niet over deze droom praten. Wel zocht hij veel zijn nabijheid en soms begint hij over Tonny, maar stokt al spoedig, want een voortdurende vage vrees bevangt hem. En steeds sterker wordt die vrees, die angst. Nog staat zijn droom als een jonge, slanke boom overeind, maar de vrees vreet langzaam den bast aan. Als dat een tijdje doorgaat, zal de boom afsterven, ontijdig.

Daarom moet hij haast maken met zijn plan. Nog eenmaal is hij bij Piet thuis geweest, maar Tonny was er niet. Toen echter hoorde hij, dat ze naar een club was, de reciteerclub van school. Het zou wel half elf worden, voor ze thuiskwam, dacht Piet.

Die club wordt om de veertien dagen gehouden en Dirk zal zich een tweede keer benutten. En die dag komt al heel gauw. De derde December is het.

's Morgens wordt hij wakker met een gevoel of er een examen op komst is. Er is een lichte, trillende zenuwachtigheid in zijn lichaam. Het kost hem moeite de gewone portie brood te eten bij 't ontbijt. De dingen schijnen alle in een soort glasachtig fluïde gehuld te zijn, tenminste, er is iets zwevends in de wereld en iets vaags. Maar naarmate de dag vordert, wordt hij kalmer, verbetener. Ziezoo, hij wil zich nu niet langer als een kwajongen aanstellen, maar rustig denken, alsof het een partij schaak geldt. De eerste heldere gedachte, die in hem op komt, brengt schrik teweeg. Want, hij weet nu wel dat ze naar de reciteerclub is, maar wáár wordt die gehouden! Deksels, dat is wat moois. Nu zal het plannetje toch nog overgaan.

Om één uur 's middags komt hij, thuis, tot deze ontdekking en een kwartier later is hij met zijn fiets in de buurt van de

Gemeente-H.B.S. Het is natuurlijk nog veel te vroeg en hij staat daar hijgend, met kloppend hart te wachten, te wachten ja, waarop. Hij loopt met de fiets aan de hand verder. Als hij zijn fiets nu eens tegen het étalageraam van die groote stoffenwinkel zette en dan terugging naar de school. Hij moet oppassen, dat Tonny hem hier niet ziet. Dat zou argwaan geven. Hij zou zich vanavond zelf onmogelijk maken; een toeval moet het lijken, wanneer hij haar opwacht.

Met de handen in de zakken en de kraag hoog op, loopt hij eenige malen voor het hooge hek, dat de ruimte rond de school afsluit, op en neer. Foei, wat is het koud. Zoo'n gemeene, gure wind, bezwangerd met sneeuw. Zijn gezicht verstijft......

Een vijftig meter voorbij de school blijft hij staan. Is 't eigenlijk geen gekkenwerk, dat hij hier loopt te schilderen. Wat is hij eigenlijk van plan. Ach, wat haalt men toch een dwaze dingen uit, als men verliefd is. 't Is of het op je voorhoofd geschreven staat, zoodat iedere voorbijganger het lezen kan. Glimlachen ze niet allemaal veelbeteekenend, die hem passeeren of verbeeldt hij zich dat......

Wat is er toch eigenlijk met hem gebeurd. Het werken gaat hem slecht af den laatsten tijd. Maar dat zal beter worden straks. Zinvoller in elk geval. 't Is heerlijk om eens uit te denken hoe het alles worden zal als ze toestemt.

Staande op den hoek en vergetend den kouden wind, tracht hij de gang der gebeurtenissen uit te stippelen, maar het lost zich alles op in zijn stille glimlach en de gedachte aan het aanstaande geluksuur.

Hoor, de sirene van een fabriek. Dat moet half twee zijn...... Hij heeft daar bijna de heele school vergeten. Nu es even kijken hoe hij dat aan moet leggen...... 't Is eigenlijk zot, zot, zot... goed voor een schooljoch... maar enfin, 't zit er niet dieper. Hij komt in alles een jaar of wat achteraan, waarom dus niet in de liefde.

Hij wandelt weer langs de school. Hu, het is toch doordringend koud. Hij heeft moeite zijn mond te openen. Scherp als een schaaf is die wind. Nu, lekker is 't niet. Hij gaat aan de overkant, met de rug naar de school staan en kijkt in de étalageruit van een groote winkel. 't Is een electrotechnische zaak. Er staan stofzuigers en strijkijzers, lampen in alle mogelijke en onmogelijke modellen...... en wat is dat daar voor een ding...... op den diepen, zwarten achtergrond......

O ja, hij moet er om denken met welken opzet hij hier staat. Als hij zijn hoofd een beetje schuin houdt, dan ziet hij duidelijk de menschen, die achter hem passeeren. Kijk, daar heb je al groepjes jongelui. Die moet hij dus vragen...... maar is dat niet al te gek......

Plotseling buigt hij zich voorover, alsof hij intensief naar iets kijkt. In de spiegeling van het glas zag hij drie meisjes voorbij slenteren, gearmd. De middelste was Tonny; hij weet het zeker; hij herkende het zwarte kapje op de blanke krullen en de grijs geblokte mantel......

Zie, nu komen ze terug, dichter achter hem langs. Kon hij hier maar vandaan... Hij luistert scherp. De meisjes blijven staan. De andere twee hebben elk een cahier in de hand. Ze kijken zeker nog 't een en ander na, voor een proefwerk.

Scherper kijkt hij in het glas. Het hart bonst hem, hij verroert zich nauwelijks. Dan ontspant zich iets in hem. Het is Tonny niet. Hij glimlacht verlegen voor zich heen en strijkt met de tong langs zijn drooge lippen. Was me dat even een emotie. Hij is nog een echt groentje......

In het spiegelglas zweven meer gedaanten voorbij. Door de een of andere oneffenheid in het oppervlak komen de gedaanten scheef en gerimpeld voorbij, zoodat het is of ze zweven. Er komen er steeds meer. Dirk ontdekt tot zijn verbazing, dat hij het benauwd krijgt. Stel je voor, in den guren wind voelt hij een prikkelende warmte over zijn huid kruipen. Dat komt natuurlijk, omdat de school zoo meteen begint en dan is zijn kans verkeken. Hij moet nu toch werkelijk gaan informeeren... zoo gewoon mogelijk. Waarom zouden ze argwaan krijgen. Hij kan toch een oud-H.B.S.-er zijn. Gek toch, dat hij er niet toe kan komen....

Hij vergeet in het glas te kijken. Achter hem klinkt als zeegeruisch het geroezemoes van heen en weer slenterende jongens en meisjes. Alléén staat hij hier en wordt hoe langer hoe eenzamer.

Iemand tikt hem op de rug. Het klopje plant zich als een schok in hem voort. Het rood vliegt hem in een golf naar 't gelaat. Dan draait hij zich om.

„Hebt u misschien even vuur voor mij?"

Dirk haalt diep adem, kijkt alweer norsch.

„Ja, 'k geloof van wel... Hier !"

Hij strijkt een lucifer af en de vrager, een jongen van een jaar of vijftien buigt zich met zijn cigaret over de vlam. Zijn vriend wacht een eindje verderop.

„Dank je," zegt de jongen en kijkt naar de punt van zijn cigaret. „Zoo is 't in orde."

Als een weerhaak slaat Dirks woord hem plotseling weer naar zich toe.

„Zeg, weet jij waar jullie reciteerclub gehouden wordt ?"

„Onze reciteerclub ? Nee, ik ben daar geen lid van...... Ik voetbal liever. Maar wacht eens, misschien weet hij het......" en hij brult naar zijn vriend : „Hallo, Gé, weet jij waar de reciteerclub vergadert ?"

Nog een paar anderen hooren het ook.

„Schreeuw niet zoo, bitte ?" bijt Dirk den jongen toe. „De heele school hoeft het niet te hooren." Hij voelt zich ellendig klein op dit oogenblik.

„De reciteerclub ?" herhaalt de ander. „Nee... hebben we d'r wel een ?"

„Laat maar," beslist Dirk wanhopig, „ik zal 't wel anders gewaar zien te worden."

Van een groepje lacherige meisjes, die het korte gesprek gehoord hebben, maakt zich er een los : „Onze reciteerclub ? Die vergadert in het Concordiahuis, meneer."

Dirk ademt opgelucht. Ha, meneer zegt ze. Hij durft weer vrij en manlijk over hen heen kijken... 't Concordiahuis... dat vindt hij wel.

„Weet u waar dat is ?" praat het vriendelijke meisje verder.

„Nee, maar dat komt wel in orde," bromt Dirk, die voelt dat hij hoe langer hoe meer de aandacht trekt. Stel je voor dat Tonny langs zou komen...

„Het is hier dicht bij. U loopt deze straat uit tot aan de laatste dwarsstraat. Aan 't einde daarvan ligt een pleintje. Nou, dat pleintje steekt u precies recht over, dan krijgt u nog een klein stukje straat, dat gekruist wordt door een lange, smalle straat. Daar..."

„Dank je... dat is zoo'n eind, dat onthou ik niet hoor... Dank je wel."

Dirk neemt een haastig besluit en draait zich om. Hij hoort dat er een paar lachen. Geeft niet. Doorloopen maar en niet omkijken... Foei, is me dat een werk.

Hij haalt zijn fiets op en trapt met een bezeten gang naar de universiteit. De windvlagen slaan hem venijnig in 't gezicht, als de twijgen van een wilg. Maar dat is nu goed ! Het geluksgevoel stroomt tintelend door hem heen. Nu weet hij alles. Het komt best voor elkaar. 't Is maar een kwestie van tijd.

Vlak bij 't Academieplein rijdt Piet hem achterop.

„Allemenschen, wat zet jij de sokken er in !"

„Ik ? Ik rijd heel gewoon hoor. Net als anders."

„Nou ?" lacht Piet ongeloovig, „neem me niet kwalijk, maar dan wou ik je wel eens zien als je hard reed... Je hebt overigens een hoofd als..."

„Ja, dat weet ik," snijdt Dirk af. „Wat heb jij altijd een aanmerkingen op iemands uiterlijk."

Ze beklimmen de trap van het groote gebouw.

„Daar heb je 't al," moppert Dirk en blijft staan om te kijken naar een kring van lantaarnlicht, waarin sneeuwvlokken beginnen te dalen. Hij ziet ze vallen op zijn jas en smelten. Het zijn er nog maar enkele, maar gaandeweg vallen er meer.

Een burgervrouwtje zegt met een versleten, goedig stemmetje :

„Dat is een vroeg wintertje, hè ?"

Dirk kijkt opzij zonder te antwoorden. Het vrouwtje loopt door met kleine passen, weggedoken, haar donker schort over een paar pakjes.

Dan loopt hij langzaam door, tot hij buiten den lichtval komt.

Nu, een beetje sneeuw is niet erg. Het neemt de bijtende kou weg. Het is zelfs wel prettig. Kijk, de menschen steken hun parapluies op. De straten worden nat, zwart-nat. De sneeuw zal nog wel niet blijven liggen...... anders dikke vlokken. Kijk eens, hier op de mouw van zijn jas. Ze nestelt zich tusschen de haren, zacht, vochtig. Ze krimpt en is een donkere droppel met een glanspunt geworden. Vlak er naast valt weer een en nog een. Hij voelt ze nu ook op zijn gezicht. Er komt een op zijn bovenlip terecht, die hij met de tong weglikt, hè, hè, leuk kinderspelletje.

Hij zoekt een portiek, recht tegenover de ingang van het Concordiahuis. De portiek is diep en donker. Men zal hem hier niet kunnen zien.

Als een gordijn sluit de sneeuw het portiek af. Het is een licht, geruischloos neerzegenen van witte vlokken. Het kijken er naar maakt droomerig.

Om tien uur ongeveer zullen de deuren

opengaan...... Hij tracht zijn opwinding tot bedaren te brengen, door naar de sneeuw te kijken, maar gemakkelijk gaat het niet. Met moeite kan hij kalm staan blijven. Hij zou rusteloos heen en weer willen loopen, om uitweg te geven aan dat sterke, stroomende krachtsgevoel in zijn lichaam. Hij bijt de tanden op elkaar en glimlacht. Het zal en moet een triomph worden... Tonny en hij...

Wat zal ze zeggen... hoe zal ze er op reageeren. Of vermoedt ze iets, hoopt ze misschien ook. Achter een van de beide huisdeuren brandt plotseling licht. Hij hoort een gedempte stap en de deur wordt geopend.

Dirk stelt zich haastig aan den rand van het portiek op en kijkt naar de lucht.

„Nou, als u wacht tot de bui over is, dan mag u den tijd wel hebben," zegt een donkere mannenstem naast hem.

Dirk kijkt niet opzij, maar antwoordt beheerscht:

„Ik wacht alleen even tot het dikste voorbij is."

„Enfin, u ziet maar. 't Lijkt er niet veel op, dat 't minder wordt. Goeienavond!"

„Goeienavond," antwoordt Dirk en kijkt den man na.

Aan den overkant wordt de deur van het kleine vereenigingsgebouw geopend.

De eerste jongelui komen naar buiten, joelen verrast naar de sneeuw.

Sneeuw verliest toch nooit zijn geheel eigen, tooverachtige bekoring.

Dirk trekt zich iets terug, maar scherper kijken zijn oogen toe. Er is een uiterlijke spanning in zijn houding. De portiek bestaat niet meer, geen sneeuw meer, noch het gebouw aan den overkant. Dat heeft zich opgelost in pratende, lachende jonge menschen.

Tonny... Tonny... zoekt hij hier en daar... meisjes genoeg, maar geen Tonny.

Kijk, daar gaan de laatsten al, tenminste dat veronderstelt hij, want het gerucht verspreidt zich en de zwarte deuropening in den lichtbeschenen gevel gaapt leeg, alleen de harceering van de vallende sneeuw verlevendigt den zwarten rechthoek.

Maar wacht, daar komen nog een paar meisjes, twee, nee drie... en de middelste is Tonny.

Een paar jongens schieten toe als roofspinnen.

„Zeg, wij gaan zoover met jullie mee, dat is zeker wel goed, hè?"

„Hoepel toch op," roept Tonny een langen, opdringerigen slungel toe.

„Nou zeg, jij bent me ook een katje. Ik zal nog eens weer zoo stil naar je voordragen en je muziek luisteren..."

„Je bent niet goed snik en loop ons alsjeblieft niet als hondjes achterna," wimpelt een der andere meisjes hem af.

De jongens sukkelen nog wat vervelend achteraan, maar de drie meisjes stappen haastig op. Dirk haalt diep adem met gesloten lippen. Hij schudt de verstijving van zich af en volgt de meisjes. Na een honderd meter passeert hij de jongens, de meisjes slaan den hoek om naar het pleintje. Met eenigszins veranderde stap, als onbewuste, instinctieve vermomming, loopt hij tamelijk dicht achter hen. De sensatie van verliefdheid kolkt in hem. Zijn oogen laten haar figuur niet los. Er bestaat niets anders meer voor hem. Haar lange, slanke beenen loopen veerkrachtig en komen goed uit onder haar ruige, sportieve jas. Ze draagt niets op het hoofd. Het volle haar heeft flitsende glansen van 't lantaarnlicht nu en dan. Het vangt zacht en blond de nog zachtere, blanke vlokken.

Dat zijn de beenen van een meisje dat goed danst, bedenkt Dirk spijtig. En haar heele figuur straalt zoo'n voorname, gezonde kracht en schoonheid uit! Hoe durf ik het eigenlijk wagen, haar na te loopen, haar te schaduwen, met opgezweepte gevoelens. Ik ben een volslagen idioot. Ik mis alle contrôle over mezelf... Is het waar, dat we een avond samen onder een dak hebben verkeerd, dat we met elkaar gesproken hebben? Is het mogelijk dat ze iets, ook maar iets aantrekkelijks in mij vindt? Ik ben een onopgevoede boerenpummel, een arbeider met een boordje om, een armzalige streber, nukkig en zuinig, zoo zuinig uit noodzaak, dat mijn collega's van mij zeggen: „die valt dood op een cent".

Een van de meisjes slaat rechtsaf. Wat hallo-geroep en Tonny gaat met haar vriendin verder. Die vriendin is de zuster van Ru Gorter. Een onbestemde vijandschap tegen haar vervult hem. Zij mag hem niet zien hier. Zij mag voorloopig niet weten wat hij van plan is. Een innerlijke stem waarschuwt hem daarvoor.

Plotseling blijft hij verschrikt staan en kan nog juist een bedekte houding vinden, door zich diep te bukken en zijn schoenen vast te maken. De grond voelt hij rijzen

en dalen onder zich. Ze komen terug, rakelings passeeren ze hem. Hij hoort Mieke Gorter zeggen :

„Grappig hè, dat we onder 't praten te ver zijn geloopen. Ik ga hier dan maar gauw rechtsaf..."

Meer hoort hij niet. Zijn hoofd is bloedrood als hij zich opricht en met wijdopen oogen doorloopt... Bijna had ze hem gezien.

Achter zich hoort hij een enkele stap. Dat is haar voetstap. Mieke is weggegaan.

Hij knijpt zijn handen stijf in elkaar. Nu komt zijn kans. Nog mooier dan hij zich die gehoopt had. Ze zal hem passeeren en hij zal als vanzelf met haar oploopen.

Ze gaat hem rechts voorbij, over den rand van het trottoir. 't Gaat maar nauwelijks.

Hij kijkt opzij naar haar. Zij kijkt naar hem en herkent hem dadelijk. Iets verlegen groet ze : „Dag meneer Hageman." Dan is ze hem al bijna voorbij, maar hij, plotseling manhaftig, neemt zijn kans waar.

„Dag... Tonny... Je mag mij gerust... eh... Dirk noemen, of zie ik er zoo meneer-achtig uit, misschien ?"

Gelijk stappen ze op. Zij lacht onbevangen.

„O, dat weet ik niet... of... ik bedoel, je hebt wel iets van een „meneer" in je. Iets strengs, iets, hoe zal ik het zeggen.. "

Dirks moed zakt. Ach, daar heb je 't al. Natuurlijk, hij weet het al wel en scherper dan hij zelf wil, zegt hij :

„Je bedoelt dat ik een gewichtige, oude heer ben, een stijve burgerheer..."

Ze kijkt hem een seconde verwonderd aan, lacht dan luid en zegt : O nee, als ik het zeggen mag, je bent aan den anderen kant ook weer een echt kind."

„Ze praat in denzelfden geest als Piet," constateert Dirk. Ze heeft ook dat vriendelijk-doordringende, dat op den man af spreken. Alles wat je op die menschen verhaalt, stuit af op hun vast, zonnig karakter. Ik kom als een onweerswolk tegen die zon opzetten. Wij zijn natuurlijke tegenpolen, maar trekken elkaar ook natuurlijk aan.

„Was het gezellig op de reciteerclub," vraagt hij, na een paar stappen van stilzwijgen.

„Hoe weet je dat ik daar was vanavond ?" vraagt ze, oprecht verbaasd.

„Pats !" denkt Dirk. Dat is me daar even een stomme zet. Natuurlijk, hoe weet ik dat.

„Piet heeft het me verteld," tracht hij zich te herstellen.

„Wat een oude heeren zijn jullie. Heb je niets beters te doen dan over zulke dingen te praten ?"

Dirk kijkt in haar groote, blauwe oogen. Diepblauwe oogen in een matbleek gelaat, waar onder de huid een even vaag-rood waast. Het prachtige haar valt golvend in de nek.

't Is goed tusschen ons, bedenkt Dirk, maar hoe wordt ik ooit intiemer met haar. 't Lijkt me toe, dat daar nooit iets van kan komen. Ze zou buitengewoon verwonderd zijn, als ik iets in die richting ondernam.

„Loop je niet te ver ?" vraagt ze plotseling. „Je woont toch op het Hobbemaplein !"

„Mag ik niet zoover meeloopen ?" vraagt hij onbeholpen en heeft plotseling het gevoel of dit alles eerder gebeurd is... dan herinnert hij het zich. Hier, op dezelfde plaats ongeveer, kwam Piet, haar broer, hem achterop loopen en vroeg of hij zoover meemocht. Nu vraagt hij het zijn zuster.

„O natuurlijk, 'k Vind het wel leuk," zegt ze.

Verrast kijkt hij op, maar begrijpt dat er geen toespeling in dat gezegde schuilt. Ze vindt het wel leuk, maar meer ook niet. Waarom is hij eigenlijk hiermee begonnen. 't Is onzinnig. Natuurlijk heeft ze hem door en weet hem nu heel fijn-welwillend op een afstand te houden... Een dof schaamtegevoel kruipt verlammend in hem op. Krampachtig tracht hij een gesprek te beginnen, maar weet zich den onhandigsten causeur, die ooit op twee beenen rondliep. Hij valt van een compliment in een grofheid en corrigeert zijn grofheid met een nog onzinniger compliment. 't Wordt een waar karwei... en toch...

„Ik ben er," zegt ze vooraan in de Gerard-Doulaan. „Ik ga nu liever alleen verder."

„Natuurlijk, natuurlijk," haast hij zich „ik ga ook verder."

Even blijven ze tegenover elkaar staan, elk een anderen kant opkijkend.

„Nou," dwingt Dirk zich eindelijk te zeggen, maar hij komt niet verder dan tot een tweeden keer „nou..."

„Ik dank je wel, dat je me thuisgebracht hebt," zegt Tonny formeel en steekt hem haar hand toe. „Excuseer m'n handschoen, 't is zoo nat en koud."

„Natuurlijk," zegt Dirk haastig en houdt even haar hand vast.

Glimlachend kijkt ze hem aan. Rood en bleek wisselen op zijn gezicht, zooals er wolkschaduwen over een grasveld strijken.

„Dus tot ziens hè?" praat haar stem. Ergens boven in zijn hoofd hoort hij die wonderlijk lichte, muzikale stem.

„Ik hoop het," zegt hij en kijkt haar lenige figuur na.

Hij neemt zijn hoed af en schudt die een paar malen. De sneeuw stuift er af.

De natte sneeuw is overgegaan in drooge sneeuw, dat een dun laagje vormt op de straat, op de daken, dat de takken der boomen doet toenemen in dikte, dat alle omtrekken calceert op de zwarte nachthemel.

De sneeuw valt op zijn haar; hij merkt het niet. De sneeuw strijkt koel-zacht langs zijn gezicht, hij verroert zich niet. Hij staat daar maar op die plek en droomt, droomt...

„Dus tot weerziens," zei ze, herhaalt hij, wanneer hij zich omkeert en de weg naar huis loopt.

Dus tot weerziens, zei ze en glimlacht. Zoo spreekt en zoo lacht men niet tegen iemand waar men een hekel aan heeft...

Hij zet stevig den pas er in, veerkracht spant zijn lichaam. Zijn vreugde viert hij uit in een luid neuriën, een bijna zingen. „Sneeuw, sneeuw, verrukkelijke sneeuw," zegt hij liefkoozend „Altijd zal ik nu van sneeuw houden."

Hij blijft staan met het verhitte gezicht naar boven. Met duizend koele kussen raakt hem de zuivere sneeuw.

VIII. *De verzoeking*

„Dat treft slecht," zegt Tonny, terwijl ze de voordeur voor Dirk opendoet. „Piet is uitgegaan... Maar kom toch maar even binnen. 't Is zoo koud. 't Vriest dunkt me, niet?"

„Is Piet uitgegaan?" herhaalt Dirk „en we hadden nog wel afgesproken. Ik zou afscheid komen nemen, omdat ik de aanstaande Zaterdag naar huis ga. Ik ben de Kerstvacantie thuis natuurlijk."

„Ja, dat weet ik, hij heeft een boodschap achtergelaten. Hij wou je in je eigen huis komen opzoeken, de volgende week. Hij moest weg vanavond. Vader en moeder zijn ook uit. Ze zijn samen naar een tante van mij, die heel erg ziek is... een zuster van moeder... Ik ben thuisgebleven, omdat ik nog iets moet nakijken voor het laatste scheikunde proefwerk. En daar heb ik nogal wat moeite mee."

Dirk heeft zijn jas en hoed aan den kapstok gehangen en is haar gevolgd naar de huiskamer. Op de tafel liggen boeken en schriften dooreen.

Dirk warmt zijn handen bij den haard. Hoe vertrouwd is deze kamer hem in één keer geworden. Wat een sfeer van gelukkige rust hangt hier. De hooge persoonlijkheid van Mevrouw Van Rijn is onzichtbaar aanwezig. Nu is hij hier alleen met Tonny en het komt zoo onverwacht. dat hij het buitengewone ervan zich nauwelijks bewust wordt. Had hij vooruit ook maar kunnen vermoeden, dat zoo'n kans hem zou wachten, dan zou hij honderduit gefantaseerd hebben. Nu staat hij hier en 't is als een droom. Roerloos staat hij voor den vlammenden haard en denkt: als ik mij verroer, dan verdwijnt de droom. Ik verbeeld mij dit alles. Ik ben overspannen...

Hij hoort haar stem achter zich.

„'t Is zoo'n lastig proefwerk. En Piet kon me ook niet helpen, die sufferd."

Hij draait zich om. Een gedachte springt helder in hem op. Hij zal haar helpen.

Hij heeft het al gezegd voor hij 't zich goed bewust is.

„Mag ik eens even zien? Misschien kan ik enkele ophelderingen geven."

„Wil je dat? Graag. Jij kunt het vast en zeker."

Gevleid sleept Dirk een zware stoel naar de tafel. Zij schikt de hare er vlak naast en zoo, dicht bij elkaar zittend, legt ze opgewonden uit wat haar duister is. Dirk moet het beven van zijn lichaam bedwingen. Alsof hij wijn gedronken heeft, zoo licht en goudig is het in hem, zoo zwevend en gelukzalig.

Het kost hem weinig inspanning de moeilijkheden te doorzien. Doordat hij streng logisch en nuchter kan denken en redeneeren, gelukt het hem haar de vraagstukken duidelijk uiteen te zetten. Zoo heeft hij nog nooit les gegeven. Zoo bezield, dat hij er zelf plezier in had.

„Dus, dat is alles. Begrijp je 't nu?"

„Geweldig ben jij! Ik snap niet meer, dat ik daar nog mee kon zitten... nou, dank

je. Fijn. Nu gaat het morgen toch nog goed."

Ze schuift haar stoel achteruit.

„En nu zal ik je een kop thee geven en een bonbon."

Ze schenkt hem thee in en komt met een groote doos „Van Houten" bij hem.

„Kijk eens, die heb ik op de reciteerclub gewonnen met voordragen."

„Kun je goed voordragen?... Ik dacht, dat je goed was in sport en zoo..."

„Ben ik ook. Kan dat niet samengaan?"

„Je ziet het niet vaak," meent Dirk en voegt er aan toe: „Ik vind het geweldig."

Het ontgaat hem, dat hij hetzelfde woord gebruikt, dat zij even tevoren zei. Maar Tonny constateert het met een luiden lach.

„We vinden elkaar geweldig! Vind je 't niet... geweldig?"

Het schemert voor zijn oogen. Diepten openen zich onder hem. Hij moet zich aan den tafelrand vastklemmen. Het geluk is te groot, te groot...

Tonny gaat weer zitten, het kopje in haar hand. Ze kijkt naar hem.

Hij weet dat hij daar zit, uiterlijk gewoon, maar innerlijk stormachtig. Toch moet er wel iets krampachtigs in hem zijn. Hij weet het zeker, want hij zou direct, op het moment, niet kunnen opstaan. Slechts langzamerhand herstelt hij zich en dan wordt hij zijn positie bewust. Zij zijn, op het personeel na, alleen in het groote huis. Eindelijk alleen. Hoe dikwijls heeft hij het zich niet ingedacht, en terwijl hem plotseling de kans geboden wordt, laat hij die voorbijgaan. Hoe hartstochtelijk veel houdt hij van haar. Hij is niet het type voor een „amoureus verzetje". Hij wil het waarachtige, onversnipperde liefdesgeluk.

Nu gaat hij haar fixeeren. Bijna onbeschaamd neemt hij haar op van boven tot beneden. En de begeerte naar haar, maakt hem onmachtig, iets te zeggen... Is het zonde, van een vrouw te houden om het louter vrouwelijke. Hij wil zich niet preutscher voordoen dan hij is. Want deze vrouwelijkheid wordt gedragen door een fijn, geestelijk karakter. Zijn liefde zou zich zeker verdiepen, hij zou haar zijn leven lang op de handen dragen. Maar zijn niet dikwijls de mooiste vrouwen voor de vrijbuiters, de onverschilligen en de zedelijke zwakkelingen weggelegd? Tonny begint zich onbehaaglijk te voelen onder zijn plotseling veranderde houding. Wat scheelt hem. Een vreemde rood-duistere sfeer vult de kamer. Ze ondergaat zijn schroeiende invloed......

Hemel, wat gaat er gebeuren...

Langzaam staat hij op, dreigend bijna, dreigend en dronken.

Twee stappen scheiden hen maar. Die twee stappen wankelt hij naar haar toe.

Een innerlijke stem waarschuwt hem: Beheersch je — zoo verlies je haar.

Die stem schiet flitsend door zijn duister brein als een schommelende lamp. Ze vertroebelt het zicht op de dingen.

Hij staat pal voor haar. Schijnbaar is zijn houding, hoewel iets gebogen, rustig en zijn gezicht is strak, met een flauwe trekking van een glimlach in de mondhoeken. Het is de ijzige kalmte van een slaapwandelaar. In zijn oogen viert de innerlijke storm zich uit.

Hij legt zijn handen op de leuningen van haar stoel en buigt zich meer voorover. Hij weet nu, dat hij gehongerd heeft naar liefde, genegenheid en overgave, hij weet plotseling, dat hij moe is van het lijdelijke strijden tegen zijn omgeving, tegen zijn burgerlijkheid, tegen zijn eenzaamheid.

Tonny duikt diep in de stoel terug. Ze geeft geen kik, ze is gefascineerd door zijn dwingende persoonlijkheid. Ze weet niet wat ze voor dezen vreemden jongen voelt: afkeer en angst of een soort genegenheid. Ze heeft slechts het gevoel dat ze wegzinkt in een soort flauwte.

Een klein klopje op de deur breekt den ban. Met een veerkrachtige beweging staat Dirk weer rechtop. Tonny gaat bevend staan en roept met zwakke, overslaande stem: „ja?"

Het dienstmeisje komt binnen voor de een of andere kleinigheid en verlaat de kamer weer.

Dirk is op zijn stoel gaan zitten, half op den rand, zijn beenen trillen. Zijn oogen staren groot op de uitgespreide boeken en schriften. Voor zijn oogen regent een mist. Zijn kracht is weg. Hij schaamt zich diep Had hij toch maar doorgetast, ondanks alles, had hij haar maar in zijn armen genomen, dan had hij tenminste eenmaal het geluk gekend. Nu is alles verloren. Hij heeft zich onmogelijk gemaakt in dit huis. Met dit meisje verliest hij ook zijn vriend...

Hij kijkt schuw opzij, omdat het zoo stil blijft en zonder dat hij 't eigenlijk weet of wil, zegt hij: „Ik zal wel weggaan, ik..." hij begint te zoeken naar een cigaret, hij vindt er een, maar probeert vergeefs

een lucifer af te strijken. Zijn handen beven te zeer.

Tonny zit ook weer in haar stoel, verwezen glimlachend. Als ze ziet, dat hij naar haar kijkt, zegt ze:

„Ik wist niet, dat je dàt wilde... Ik wil graag dat je m'n vriend bent, maar méér, ànders, nee, dat kan niet... Ik ga me met Kerstmis verloven, met Ru Gorter."

Haar stem klinkt tamelijk normaal. Er zweemt alleen iets in van medelijden.

Dus ze is niet eens boos, denkt Dirk... Was ze maar wel boos. Nu vindt ze mij een zwakkeling, een onbeheerschten kwajongen... En ze gaat zich verloven met Ru Gorter... met Ru Gorter... hoe is 't mogelijk.

Hij staat op. Een grenzelooze onverschilligheid neemt bezit van hem. Nu is de laatste weg naar het geluk afgesneden. Nu heeft hij zich, behalve gehaat, ook belachelijk gemaakt.

Tonny komt bij hem staan. Ze heeft dezelfde gelukmakende, blijmoedige geest van Piet. Ze voelt zich schuldig, hoewel het niet haar schuld is. Bang is ze niet meer voor hem. Ze heeft het te goed begrepen.

„Ik zal het geen mensch vertellen," stelt ze gerust „niemand hoeft dit te weten... En jij hoeft ook niet te breken met Piet."

Ze praat als een verstandige vrouw, denkt Dirk, terwijl ze nauwelijks achttien is.

„'t Is goed," zegt hij... „ik begrijp wel, dat Ru Gorter voor gaat."

Ze weet daar geen antwoord op te geven. Ze bijt enkel op haar lip. Ze denkt aan de dingen, die Piet haar van dezen jongen vertelde. Ze begrijpt en zwijgt, juist zooals Piet zou doen.

Het slaat Dirk nog meer. Het slaat zijn hoogmoed, zijn, „nederige hoogmoed".

Een woordenstroom stuwt in hem op. Hij zou zoo veel willen zeggen. Hij zou zijn grieven eindelijk eens allemaal over dit weerlooze meisje willen uitstorten. Hij zou in haar, haar heele stand willen beleedigen, maar hij gaat naar de deur.

„Laat maar," zegt hij, als hij ziet, dat ze hem uitgeleide wil doen. „Ik vind den weg wel. Gegroet!"

Tonny gaat met langzame passen naar het salon. Ze hoort de voordeur dreunend dichtslaan. Ze krimpt even in elkaar, dan gaat ze verder, tot ze voor den spiegel staat en naar haar eigen bleeke, strakke gezicht kijkt.

Langzaam, automatisch, bewegen haar lippen en 't is of ze spreekt. Ze spreekt ook, maar ze weet zelf niet wat ze zegt. Dan blijven haar lippen stil. Haar oogen worden nat: de spiegel trekt scheef, in golven en plooien. Ze doet een stap naar de stoel, die naast haar staat en valt er snikkend op neer.

Dirk loopt door de koude straten. De lucht is helder, met machtig stergeschitter. De sterrenbeelden vullen het donkere hemelveld met hun mystieke symboliek.

Dirk loopt en loopt en weet niet waarheen hij gaat. Verdriet en boosheid strijden in hem hun strijd... Als Ru Gorter er maar niet tusschen was geweest. Als ze alleen maar gezegd had, dat ze niet van hem hield, dat ze hem verafschuwde desnoods. Maar ze heeft in het midden gelaten wat het belangrijkste is. Misschien mag ze hem wel, maar ze geeft de voorkeur aan Ru Gorter, den misselijksten fat, dien hij kent. Dàt is het ergste. Toch wint langzamerhand het verdriet in sterkte en verzwakt de boosheid. Ach, hij had het immers vooruit kunnen weten. Ze is geen partij voor hem, geen spek voor zijn bek. Dat zal hij zijn leven lang moeten ervaren. De brave burgermeisjes, die hij kent uit zijn omgeving thuis, ze liggen hem niet. Hij veracht ze, de bekrompen kruideniersdochters, de preutsche kinderen, die in zijn klasse hooren. Hij ziet te goed zijn eigen tekortkomingen in hen weerspiegeld.

Hoelang hij rondgeloopen heeft en wanneer hij thuisgekomen is, weet hij zich den volgenden dag niet meer te herinneren. Hij pakt dadelijk zijn koffers en verlaat de stad. Thuis zal hij het Kerstfeest vieren, maar hoe kan men dat met een dooden Christus in het hart.

(Wordt vervolgd) AB VISSER

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

G. Gilhuis—Smitskamp, **„'t Is feest als Moeder voor ons leest"**. Delft, N.V. W. D. Meinema. 1939.

Dit boek voor kleine kinderen, geïllustreerd door Adri Alindo, bevat een reeks versjes en vertellingen, geschikt om voor te lezen. Het boek is in blauw gedrukt, heeft een fleurige bandteekening en een stevige linnen rug en de vertelsels en gedichtjes zijn overvloedig geïllustreerd met een serie kleine teekeningetjes in twee kleuren. Het komt ons voor, dat de kleintjes dit boek wel zeer op prijs zullen stellen.

G. Stuvel, **„Stekie"**. Den Haag, G. B. van Goor en Zn. N.V. 1939.

Een goed geschreven boek voor jongens tusschen 11 en 14 jaar. Bevat het verhaal van een jongen, die van huis wegliep en naar Amerika probeerde te vluchten. Het gelukte hem, als verstekeling de reis naar New York mede te maken op een groote zeeboot, doch met hetzelfde schip keert hij weer terug onder de hoede van den kapitein, die den jongen aan zijn bezorgde ouders terug geeft.

Zooals gezegd: het verhaal is goed geschreven en beproeft, de gedachten en overleggingen van den knaap weer te geven, daarmede zijn zieleleven te benaderen. Het boekje is geïllustreerd met platen van F. Hazeveld.

Al. P. Nelson, **„Gewroken"**. Den Haag, Zuid Holl. U. M. 1939.

Een van die cow-boy-geschiedenissen, die, blijkens de massa, welke nog altijd in dit genre lectuur uitkomt, een groote lezerskring moet bezitten. Johan Koning bezorgde de geautoriseerde vertaling van dit verhaal, dat allerminst een levenswerkelijkheid zoekt te verbeelden, doch de fantastische geschiedenis is van een reeks aaneengerijde schietpartijen. De laatste bladzijde geeft den geboeiden, van spanning en sensatie roodkoppigen lezer het gezicht op een cow-boy en cow-girl (want ook die zijn er in het rijk der fantasie) „verloren in een langdurige omhelzing". De moedige jongeman met het onstuimige paard en de prachtige revolvers, waarmee hij zoo razend snel schieten kan, blijkt dus au fond maar een doodgewoon verliefd jongmensch te zijn. Dat stelt ons gerust.

Mia Kloek-Pirée, **„Het woord geneest"**. Lochem, N. V. De Tijdstroom 1939.

De auteur van dit boek is een voorstandster en verdedigster van de zoogenaamde methode Coué, of, duidelijker, van het Couéisme. Ze zet uiteen, wat volgens haar de beteekenis en het belang van het Couéisme is en gaat dan in een vijf en twintig-tal korte hoofdstukken in op de Coué-geneeswijze. Het is hier onze taak, een denkbeeld te geven van hetgeen het boek bedoelt; vandaar de bovenstaande regels. Dat wij de vaste overtuiging bezitten, dat de schrijfster op een niet ongevaarlijk dwaalspoor is, doet daarom weinig terzake. Het is voldoende, te zeggen, dat de schrijfster haar gedachten en inzichten heeft neergeschreven met een benijdenswaardig vertrouwen in haar leermeester.

Ds. A. B. W. Kok. **„Verleidende Geesten"**. Uitg. N.V. J. H. Kok, Kampen 1939.

De auteur heeft in dit werkje een beschrijving gegeven van diverse geestelijke stroomingen en zich beijverd, vooral hun onschriftuurlijkheid aan te wijzen. Hij is erin geslaagd, daarbij beknopt en sober te blijven, niet te veel en niet te weinig te bieden. Wie een indruk wil krijgen van Christian Science, van de Baha'i- en Soefi-bewegingen, van de moderne theosofie en astrologie, van de anthroposofie, de Bellamy-beweging, de vrijmetselarij, het spiritisme, en van Mazdaznan, wordt door den auteur zeer behoorlijk ingelicht. Hij vertelt ook van de Nederl. Rozekruisers, over de Theocratische staat te Zion en over de profetes van Los Angeles. Daarbij richt hij zich tot Christenen. Het boek bevat een aantal portretten der leiders en stichters van de diverse beschreven bewegingen.

H. J. Peppink en Piet Marie, **„100.000 K.M"**. Zuid Holl. U. M., Den Haag. 1939.

„Van wielen en wegen" luidt de ondertitel van dit boek vol platen en vertellingen. Het handelt over veel, wat met „de auto" samenhangt

en het doet dat op een wijze, die in ieder geval heel aantrekkelijk is. Een zes en twintigtal vertellende essays of causerieën worden begeleid door een massa fraaie foto's en foto-montages, waarvan de verzorging en keuze bij den heer Maree berustte, die dit werk op voortreffelijke wijze meester is. Natuurlijk zijn er schetsen uit het verleden van onze moderne kilometervreters en vindt men tevens beschouwingen over het mechanisme der wagens. Er wordt gehandeld over de fabricage en het gebruik, over de slijtage en de uitrusting van auto's. Natuurlijk eveneens over allerlei verkeersproblemen en over de rijvaardigheid, die noodig is, ze de baas te worden. Kortom, alles, wat met auto's ook maar eenigszins in verband is te brengen wordt in een zeker kader hier besproken. Voor den autorijder en autobezitter dus een aardig, zelfs een leerzaam boek en voor hen, die geen auto bezitten een prettig plaatwerk, waarvan de uitgevers stellig plezier zullen hebben.

Eva H. Post, „**Huwelijks-manieren**". Leiden, De Leidsche Uitgeversmaatsch. '39.

Met eenige aarzeling hebben we dit boekje ter hand genomen, want we hadden zoo goed als geen verwachting van een werkje, dat zich aandiende als een „handleiding voor goede omgangsvormen in het huwelijk". Onze aanvankelijke tegenzin was evenwel onjuist. Hier wordt, van zoogenaamd neutraal standpunt, een massa gezegd over het samenleven in huwelijksverband, wat voor talloos velen nuttig is te lezen. Men vergete, als men dit boekje ter hand neemt, natuurlijk niet, dat de schrijfster zich niet inlaat met al die prealabele vragen, die voor den geloovige gelden in zijn relatie tot een lid van de „andere" sexe ; over de christelijke huwelijksethiek zoeke men hier niets. Maar we leven niet in een maatschappij, waarvan de leden in alle dingen van het leven eerst vragen, wat Gods wil en eisch is. En voor heel velen dergenen, die tot onze vrienden en kennissen-kring behooren, bevat dit uitstekend geschreven, van groote menschenkennis getuigende, eenvoudige boekje tal van behartenswaardige opmerkingen. Hoewel het niet uitblijven kan, dat op hen, die Weatherhead, Piper, Schreiner lazen, het werkje toch een ietwat oppervlakkige indruk moet maken. Maar daaraan was natuurlijk bij deze visie niet te ontkomen !

Dr. J. N. Sevenster, „**De boodschap van het Nieuwe Testament**". Assen, Van Gorcum. '39

Wij hopen, dat orthodoxe Christenen zich van het lezen en van het gebruiken van dit fraaie boekje niet zullen laten weerhouden door den naam van vrijzinnigheid, dien de schrijver bezit. Hoeveel er tusschen orthodox en vrijzinnig veranderd is en bezig is te veranderen, is ons weer eens opnieuw gebleken tijdens de lectuur van het eerste deeltje over de boodschap van het N. T. dat de bekende Leeuwarder predikant schreef in de „Roessingh-reeks", een serie van godsdienstige handboekjes onder redactie van Dr. H. de Vos. Het is den auteur niet mogelijk gebleken, de stof, die hij wenschte te behandelen, in één deeltje samen te vatten. Er volgt dus nog een tweede, dat wij, het eerste kennend, met belangstelling tegemoet zien. De auteur vangt aan met uitvoerig te beschrijven wat hij ziet als de boodschap van het N. T. en wat hij als den geestelijken achtergrond van het N. T. ziet in een tweetal paragrafen, handelend over het hellenisme en het Jodendom. In een B-gedeelte bespreekt hij de synoptische evangeliën, hun geaardheid, hun Christusgetuigenis, hun beschrijving van het koninkrijk Gods. De gehoorzaamheid en de vergeving worden tenslotte besproken. Een bizonder instructief werkje van ruim honderd bladzijden, stellig niet alleen van nut voor oudere catechisanten.

D. Z. van Krisse, „**Alleen op stap**". Nijkerk N.V. G. F. Callenbach. 1939.

Dit boekje is werkelijk wat het bedoelt en zegt te zijn : een verzameling schetsen of novellen uit het leven (en de moeilijkheden) van een straatprediker. Als zoodanig heeft het natuurlijk geen literaire pretenties — gelukkig. Eenigermate doet dit werkje denken aan D. Rot's boekje uit 1918 : „Van huis tot huis", waarin eveneens de „ervaringen van een colporteur" worden beschreven. Het is vooral de schrijfwijze en het zijn tevens de onverwoestbare geestkracht en het optimisme van de auteurs, die deze vergelijking mogelijk maken. Welk een levende blijdschap vervult het leven van dezen evangelist. Hoe eerlijk biecht hij zijn tallooze moeilijkheden op en verhaalt hij van zijn klein-menschelijke tekortkomingen. Zoolang het evangelie van Christus nog belijders en predikers telt als deze schrijver, is de Kerk nog niet in die periode van verval geraakt, die velen haar toewenschen. Het moge de kerken dan, in buiten- en binnenland in vele opzichten uitermate moeilijk worden gemaakt, Christenen, wier geloof zoo levenskrachtig is als dat van deze auteur zijn door geen modern heidendom te overwinnen.

J. F. Kruit, „**Om het licht van Gods aanschijn**". Zeist, Uitgeverij Ploegsma. 1939.

Een boekje, inhoudende vier preeken, waarvan drie over psalmteksten en een over Openb. 7. Even keurig geschreven als uitgegeven en zich richtend tot een ontwikkeld publiek met een overtuigd en overtuigend woord.

Constant van Wessem, „**Koning-Stadhouder Willem III**". N.V. H. P. Leopold, Den Haag

Het vijfde deeltje in een reeks monografieën over beroemde Nederlanders, geschreven door denzelfden auteur, die ook het leven van De Ruyter behandelde. Zeer leesbaar en goed geschreven geeft dit werkje een schets van het

even van den bekenden stadhouder-koning niet alleen, doch ook een schets van zijn tijd. De critiek, die sommige historici zouden kunnen oefenen blijft hier natuurlijk achterwege, incompetent als de aankondiger zich ten dezen weet tot een bevoegd oordeel. Hij kan zijnerzijds slechts zeggen, het boekje met veel genoegen te hebben gelezen.

Herbert Gezork, „**Zo zie ik de wereld**". Zwolle, La Rivière en Voorhoeve. 1939.

Gezork is een Duitsch student, die een wereldreis maakte van een paar jaren en over die reis in dit boek het een en ander vertelt. Eenigermate is het werk te vergelijken met dat van Richard Katz, die evenwel een bekwamer journalist is. Er zijn diverse hoofdstukken in dit toch wel interessante boek, die men met genoegen en ook met leering lezen zal. Foto's heeft het boek jammer genoeg niet; daardoor zou het stellig gewonnen hebben. De vertaling van H. Baart de la Faille is behoorlijk.

Dr. W. E. Aughinbaugh, „**Opdat zij leven**". Amsterdam, N.V. Bigot en Van Rossum. 1939.

Dit, als roman geschreven en als roman zoo boeiende werk, beschrijft de levensgeschiedenis van een arts. In dit opzicht is het werk vergelijkbaar met „San Michele", het boek van Axel Munthe. Maar Aughinbaugh, die Amerikaan is en in de zeventiger jaren van de vorige eeuw werd geboren, lijkt ons wat minder te fantaseeren dan zijn Zweedsch-Engelsche collega, wiens boek het evenwel naar stijl en taal weer wint. Het hoogst interessante boek zou beslist waard zijn gelezen te worden en het zou tevens een der belangrijkste werken van dezen zomer zijn, indien het niet zoo abominabel slecht ware vertaald door den romanschrijver Ed. de Nève die zijn taak op een zoo schandelijke wijze heeft uitgevoerd. Daar wij de uitgevers, die reeds zoo menig fraai werk publiceerden, waarvoor wij erkentelijk kunnen zijn, persoonlijk over deze aangelegenheid schreven, is het overbodig, hier allerlei voorbeelden van het slechte vertaalwerk te geven. We kunnen het slechts betreuren, dat niet meer zorg is besteed aan een boek, dat het zoo overwaard was.

Lin Yutang, „**Mijn land en mijn volk**". Den Haag, Zuid Holl. U. M. 1939.

Dit is verreweg het beste boek over China's land en volk, dat wij in onze taal kennen. Het werd geschreven door een Chinees, die jarenlang in Europa heeft gewoond en studeerde aan meer dan een universiteit, ja, zelfs te Leipzig een graad behaalde. Pearl Buck schreef een hooggestemde inleiding tot het omvangrijke boek, dat uitvoerig handelt over de facetten van Chineesch leven en over de diverse aspecten der Chineesche volksziel. Het in hoogen mate leerzame werk is toch in vrij luchtige stijl geschreven, zoodat men het zonder al te groote inspanning en geboeid zal lezen. De stof is verdeeld over een flink getal hoofdstukken en valt uiteen in twee gedeelten, het deel n.l. over de grondslagen en het deel over het leven. Het eerste gedeelte is gesplitst in de kapittels over het Chineesche volk, het Chineesche karakter, het Chineesche verstand en de Chineesche levensidealen. In het tweede gedeelte handelt de auteur over het leven der vrouw, het maatschappelijke en politieke leven, het literaire en artistieke leven en over de levenskunst. Een vierdeelig slotwoord en een tweedeelig aanhangsel besluiten dit kloeke werk van bijna 400 bladzijden, dat met een, naar onze smaak, te gering aantal afbeeldingen is geïllustreerd. Elk hoofdstuk valt uiteen in een aantal paragrafen. Wij kunnen met het bovenstaande slechts een denkbeeld geven van den rijkdom van den inhoud van dit fraaie boek en vermogen onze lezers slechts aan te sporen, het ter hand te nemen. Natuurlijk zijn er bezwaren tegen het werk en een daarvan is de uitvoerigheid en de woordenrijkdom van den schrijver. Veel had zakelijker en beknopter gekund zonder eenige schade en veel van de talrijke onderwerpen worden al te literair behandeld, te academisch beschouwd. Maar terwijl men deze dingen opmerkt, kan men toch tevens een geopend oog behouden voor de talrijke beelden en vergelijkingen, verhalen en anecdoten, die het betoog zijn luchtigheid en genietbaarheid doen behouden.

M. C. Fallentin, „**Onze onzin**" Nijkerk, G. F. Callenbach N.V. 1939.

Na zijn werkje „Onder vier ogen", dat hij evenals dit boekje, bestemde voor eenvoudige jongemenschen, doet Fallentin een populariseering verschijnen van de bekende Oxford Groep principia. Die populariseering is vooral hierom zoo merkwaardig, wijl ze wordt voorgedragen met consequente gebruikmaking van het vocabulair van een groote groep jongens en meisjes. Fallentin kent die taal en kent de ziel, die er zich van bedient. Hij draagt den jongen mensch een zeer warm hart toe en dat verheugt ons vooral, wijl Fallentin ook iets te zeggen heeft, wat voor velen van veel nut kan zijn. Wij hebben op een andere plaats betoogd, dat en waarom wij bedenkingen hebben tegen den inhoud van dit boekje; in 't kort moge daarom hier geresumeerd worden, dat de behandelingswijze, die Fallentin prefereert, ook en niet onbedenkelijke bezwaren en gevaren heeft. Belangrijker achten wij, dat hij een verchristelijking van de burgerlijke moraal in de 7 lessen van dit boekje al te hoog aan slaat en onjuist taxeert. Hoe noodig en nuttig allerlei opmerkingen van dit boekje zijn, ze kunnen de prealabele bekeeringsprediking en genadeverkondiging niet vervangen. En men ontkomt niet overal aan den indruk, dat de schrijver moraalprediking en evangelieverkondiging verwart.

Paul Keller, „**Nu komt de Lente**". Uitg. Eindhoven, Het Poirtersfonds. 1939.

De roomsche, duitsche romanschrijver Keller is te onzent reeds bekend door de vertaling van „het sprookje voor groote menschen", „Droomen zijn bedrog". Het verhaal waarvan Het Poirtersfonds den lezer thans een vertaling biedt is een sterk romantische en naar zijn aard oerduitsche geschiedenis. Dat verhaal speelt ergens in Silezië op den burcht van een edelman, die zijn goed zelf niet bewoont, doch die zijn rentmeester opdracht gaf den jongen auteur, de „ik" van 't boek, gedurende een winter te huisvesten. De jonge schrijver geniet zeer veel van de natuur doch ook van de menschen, met wie hij in zijn nieuwe omgeving kennis maakt. De rentmeester, de opperhoutvester, de burgemeester-herbergier en de dochter van den rentmeester spelen deswege hun rol in 't verhaal, dat vlot, geestig en gevoelig is geschreven. Maar vanaf 't oogenblik, waarop Marianne von Soden op 't kasteel en dus in 't boek komt, is 't met de gemoedsrust van de hoofdfiguur en, jammer genoeg ook met veel der aantrekkelijke frischheid van 't boek gedaan. De zwaarwichtige, sentimentele, breedsprakige echt-duitsche liefdesromantiek maakt, dat de jongemenschen in des schrijvers verbeelding en naar 't gevoel van een Nederlandsch lezer geen moment meer gewoon en normaal kunnen denken, spreken en handelen. Dat neemt niet weg, dat massa's lezers dit boek juist om dat alles nog één s zoo aardig zullen vinden. We kunnen vooral jongemeisjes verzekeren, dat ze in dit boek een geschiedenis naar hun hart zullen aantreffen! Voor den nuchterling, die de recensent is, werd de lectuur evenwel af en toe te machtig. Hij heeft de verwikkelingen en dramatische scène's en vooral de huilpartijen bij allerlei gelegenheden, dikwijls onmogelijk zoo serieus kunnen nemen als de schrijver 't in de volheid van zijn romantische hart deed. Het boek is als alle deelen der Poirtersfonds-serie, goed uitgegeven doch de vertaling van Alph. Timmermaus is lang niet vlekkeloos!

Olga van Haeften, „**Manieren**". 3e dr., Amsterdam. N.V. U. M. Kosmos. 1939.

De schrijfster van dit aardig uitgegeven boekje, kondigt haar werkje aan als een serie wenken voor wie zich correct willen gedragen. Inderdaad, wie die wensch koestert — en welk beschaafd mensch heeft haar niet? — wordt op tactische, vlotte wijze door de auteur voorgelicht. Dat dit boekje reeds een derden druk beleeft is er het bewijs van dat zeer velen Olga van Haeften's opmerkingen en wenken op prijs stellen. We hebben het werkje met belangstelling en ook met genoegen gelezen en adviseeren de lezers, het bij voorkomende gelegenheden te raadplegen. De illustraties van R. v. Looy zijn erg aardig. In niet minder dan 25 hoofdstukjes is de te behandelen stof gerangschikt.

Dorothy Round, „**Tennis voor Meisjes**". Amsterdam, N.V. Uitg. Mij. „Kosmos". 1939.

Een alleraardigst, beknopt gehouden, populair boekje over tennissen; niet alleen door meisjes, doch ook door anderen. De auteur, die een beroemd speelster is, heeft zich beijverd, over allerlei, dat met tennissen verband houdt, het een en ander te zeggen. Natuurlijk spreekt zij over tennisbanen, over rackets, kleeding, tactiek en oefening. Dat alles bij een 45 foto's, die haar bedoelingen uitstekend illustreeren. Het werkje kost slechts f 1.— gebonden.

A. J. Nossent, „**Het motorrijwiel**". Amsterdam, N.V. Uitg. Mij. „Kosmos". 1939.

De schrijver bewerkt dit geschrift voor de vierde maal en heeft dus gelegenheid te over gehad, daarin allerlei te verbeteren en aan te vullen. Hij stelt zich voor, te handelen over samenstelling, werking, behandeling en onderhoud van den motor en doet dat in 15 hoofdstukken, die de stof keurig omvatten, indeelen en behandelen. Het is ons niet mogelijk meer dan een aankondiging van het werkje te schrijven, doch het komt ons bij lezing ervan voor, dat het voor vele beginners-eigenaars van rijwielmotoren van veel belang is, de inhoud ervan op hun duim te kennen. De schrijver heeft reeds verschilende soortgelijke publicaties op zijn naam staan. De uitgever zorgde voor een ruime illustratie met 102 foto's en teekeningen.

Willy Corsari, „**Dooden dansen niet**". Den Haag, N.V. U. M. H. P. Leopold. 1939.

Een nieuwe speurdersgeschiedenis van de bekende romancière. Willy Corsari is een bekwaam en veelzijdig auteur, die zoowel tooneelspelen schrijft als romans en detectivegeschiedenissen. Haar verhalen uit het leven van den knappen inspecteur Lund zijn beter dan al wat we in onze taal aan oorspronkelijke detective-stories kennen. Ze zijn uitstekend geschreven, uitermate spannend en zeer logisch en aannemelijk opgebouwd. Mevrouw Lilia Ogenoord blijkt vermoord tusschen 10 en 11 uur des avonds, doch ooggetuigen zagen haar tot ver in den nacht nog dansen.... Een aanvankelijk onbeduidend „geval" wordt spoedig een misdrijf, dat Lund te ontraadselen krijgt. Een vreeselijke geschiedenis heeft zich in het huis van de Ogenoords afgespeeld en slechts na veel inspanning gelukt het den politieman, de waarheid te ontraadselen en de bedrijvers van het misdrijf aan te wijzen. Een zeer goed geslaagd boek, niet in de laatste plaats als schrijf-werk.

NOV. 1939 NO. 11 JAARGANG 57

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

DRUKKERIJ BINDERIJ NEERBOSCH BOEKHANDEL UITGEVERIJ

Alle hens aan 't dek

Aan onze abonné's

In de loop der jaren is in allerlei Bladen van onze Vriend des Huizes veel goeds gezegd.

Wij accepteeren dat alles gaarne en zouden in die toon voort willen gaan, door u te zeggen, dat ons tijdschrift een massa van trouwe abonné's heeft, wier aantal zich jaar op jaar uitbreidt, zoodat de exploitatie van De Vriend een werk is zonder eenige finantieele zorg . . .

We willen liever eerlijk zijn en open kaart spelen. Onze Vriend des Huizes heeft een voldoend, doch matig aantal trouwe abonné's. Elk najaar zien we echter met bezorgdheid een hoeveelheid brieven en briefkaarten tegemoet, waarin ons wordt meegedeeld dat men De Vriend met de ingang van het nieuwe jaar niet meer kan of wil ontvangen. Omdat het te duur wordt of om andere redenen.

Het is ieder jaar weer moeilijk, die bedankjes op te vangen door nieuwe abonnementen. De meest verleidelijke aanbiedingen van cadeaux, gratis boekwerken enz. helpen dikwijls maar weinig. Zij, die zich met het oog daarop abonneeren, bedanken in vele gevallen na korte tijd, omdat ze zich door een ijverig aanwerver van nieuwe abonné's hebben laten bepraten, of omdat het hun om die cadeaux te doen was, meer dan om het tijdschrift zelf.

Wij doen daarom een ernstig beroep op u.

Indien inhoud en uitvoering van De Vriend u niet bevallen, is u natuurlijk vrij om te bedanken. U behoudt die vrijheid ook in alle andere gevallen. Wij zullen u een bedankje niet kwalijk nemen en blijven u erkentelijk voor uwe steun in de tijd dat u abonné was.

Maar wèl mogen wij u nog eens vriendelijk vragen, toch niet te spoedig te bedanken. Wij willen zoo graag ons werk aan De Vriend blijven voortzetten. Wij kunnen dat alleen goed doen als we door een voldoend aantal abonné's worden gesteund.

Blijft u De Vriend ook in het nieuwe jaar lezen?

Hartelijk dank!

H. KLUIN

Hoofdredacteur

DE VRIEND DES HUIZES

No. 11 NOV. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Luther's uitlegging van de Galatenbrief

In dit nummer van De Vriend, dat kort na de herdenking van de Hervormingsdag zal uitkomen, mag ik wel het een en ander vertellen uit een van de meest belangrijke van Luther's geschriften; zijn uitlegging van de Brief aan de Galaten.

Ik zal de lezer niet vermoeien met jaartallen en met bizonderheden omtrent de uitgaven van deze commentaar. Ik vertel alleen het een en ander uit de Duitsche uitgave, die vóór mij ligt. Grepen uit de commentaar van Luther hier en daar, die mij troffen en die naar ik meen, voor de lezer interessant zullen zijn.

Geloof en gevoel

Daar is b.v. Galaten 1 : 4 : „Die zichzelven gegeven heeft voor onze zonden."

Luther teekent daarbij o.a. aan : „Pas op dat ge dit woordje *onze* niet slaperig leest! Voor *onze* zonden! Want het zou u niet baten, wanneer ge zoudt gelooven, dat Christus voor de zonden der heiligen gestorven was of voor die van anderen; terwijl ge zoudt twijfelen of Hij ook voor u was gestorven. Het eerste gelooven ook de goddeloozen en de booze duivelen. Maar ge moet u met volkomen vertrouwen daarop verlaten, dat Christus zoowel voor *uwe* zonden gestorven is als voor die van St. Petrus, en dat ge ook een van de menschen zijt, voor wie Christus is overgegeven in de dood. Dit geloof rechtvaardigt u en maakt ook dat Christus in u woont, leeft en regeert."

Wij, Nederlandsch Christenen kennen maar al te goed de godsdienstige bezwaren van velen, die er aan twijfelen of Christus wel voor hen gestorven is. Zij zouden er een speciale verzekering voor hen alleen van willen hebben. Ze zouden, zegt Luther, het willen...... *voelen*.

Daarover spreekt de Hervormer bij de uitlegging van Galaten 5:5. De Statenvertaling leest daar: „Wij verwachten door den Geest uit het geloof de hoop der rechtvaardigheid." Een nieuwe vertaling zegt: „Wij verwachten door den Geest op grond van geloof, de gehoopte gerechtigheid." Luther vertaalt: „Wij verwachten in den Geest door het geloof de gerechtigheid, waarop men hopen moet." Bij zijn uitlegging doet Luther dan alle nadruk vallen op de uitdrukking: *„door het geloof."* „Wij zijn wel gerechtvaardigd in Christus", zegt Luther, „maar op de *volkomen* gerechtigheid wachten wij nog. Intusschen houden wij ons aan het Woord der genade en weten dat God ons genadig is door het geloof in Christus. — Dat is een voortreffelijke troostgrond", zoo gaat Luther voort, „voor de bekommerde harten, die de zonde gevoelen en daardoor verschrikt worden. Zij gevoelen de zonde, Gods toorn en de eeuwige dood zóó zwaar, dat het hun schijnt, alsof ze noch op gerechtigheid noch op zaligheid kunnen hopen. Tot iemand die in zulk een aanvechting leeft, moet men zeggen: Lieve broeder, ge zoudt een gerechtigheid willen hebben, die ge zoudt kunnen gevoelen en waaruit ge dan zóó uw vreugde en troost zoudt kunnen putten. Maar zoo komt ge er niet. Houdt vast, dat uwe gerechtigheid, die ge in hope

bezit, sterker is dan de zonde, die ge gevoelt. Weet dat het geen gerechtigheid is, die gezien of gevoeld kan worden, maar waarop men hopen moet. Ge moet u niet houden aan het gevoel van zonde, dat u verschrikt en bedroefd maakt, maar aan de belofte en de leer van het geloof, waarin u Christus werd toegezegd als uwe volkomene, eeuwige gerechtigheid."

De zwakken niet ergeren

Over dit thema spreekt Luther in verband met Galaten 2 : 3 : „Ook Titus die met mij was, een Griek zijnde, werd niet genoodzaakt zich te laten besnijden".

Paulus betoogt daar, zooals de lezer weet, dat Jacobus, Petrus en Johannes op de gehouden samenkomst te Jeruzalem Paulus' vrijheid van de wet hebben geëerbiedigd. Ze hebben zelfs Titus, de Christen uit de heidenen, niet willen dwingen, de Joodsche wetsgebruiken te aanvaarden. — Wat zegt Luther nu van deze dingen ?

Paulus zou, zoo lezen we in Luther's commentaar, wel uit broederlijke genegenheid Titus hebben willen laten besnijden, maar hij wenschte niet *genoodzaakt*, niet gedwongen te worden. Men sprak tenslotte dan ook af, dat men de heidenen vrij zou laten van de besnijdenis. De Christenen uit de Joden zouden die gewoonte een tijdlang in eere houden. „Niet, alsof zij noodig ware om de menschen te rechtvaardigen, maar uit piëteit tegenover de Vaderen en terwille van de liefde, *opdat de zwakken niet geërgerd zouden worden, totdat ook zij in het geloof sterk zouden worden* (ik cursiveer, H. K.)."

Luther beschouwt dus het voorschrift, dat men de zwakke broeders niet zal ergeren, als iets tijdelijks. Normaal is dat niet. Normaal is het, dat de „zwakken" sterk worden in het geloof ; en we moeten daarnaar natuurlijk dan onze houding ook inrichten. Iets wat, naar wij meenen, onder ons nogal eens wordt vergeten. Onder ons Christenen oriënteert men zich wel eens aan de „zwakken", alsof die de doorslaggevende partij zouden vormen.

Luther is het daarmede niet eens. Hij komt op hetzelfde thema nog eens terug bij de uitlegging van Galaten 2 : 11 vlgd, waar Paulus spreekt over zijn geschil met Petrus, die eerst in de vrijheid van het geloof met de heidenen meeät, maar zich daarna, vreezende voor het oordeel van Jacobus en diens naaste vrienden, van de heidenchristenen afscheidde, alsof de omgang met de heidenchristenen en de vrijheid van de Joodsche spijswetten hem, die een Christen uit de Joden was, niet betaamde.

Het is goed, zegt Luther, wanneer men zich van iets onthoudt uit liefde tot de naaste en om hem te dienen ; ook, in zijn zwakheid te dienen. Maar men moet dat niet doen, om daardoor de gerechtigheid voor God te verwerven en in de meening, dat men, als men niet zoo deed, zonde zou verrichten en verloren zou gaan. Bij Petrus was bovendien huichelarij in het spel. Was hij op die weg voortgegaan, dan zou hij én Joden- én heidenchristenen geërgerd hebben, door hen in de waan te brengen, dat de Joodsche spijswetten noodzakelijk waren ter zaligheid.

„Wat zou Paulus in zoo'n geval gedaan hebben", vraagt Luther, „wanneer zoowel aan de zijde der heidenchristenen als aan die van de Christenen uit de Joden „zwakken" in het geloof waren geweest ? Had hij dan met de Joden gegeten, zoo zou hij de heidenen hebben geërgerd. Had hij met de heidenen aangezeten, dan zou hij de Joden hebben geërgerd, waarvoor Petrus inderdaad vreesde. — In zoo'n geval (aldus snijdt Luther de knoop door) moet men zich houden aan de waarheid van het Evangelie en die aan anderen leeren. Willen de zwakke „Joden" niet meegaan, dan zou men hen moeten laten varen."

Ook hier houdt Luther dus het gevaar in het oog, dat men de „zwakken" baas over zich en anderen zou laten worden.

De gebreken van de Christen

Over dit onderwerp spreekt Luther bij de uitleg van Galaten 3 : 10 : „Gij uitzinnige (dwaze) Galaten......"

„Paulus spreekt zijn lezers hier opzettelijk aan als Galaten", zegt Luther. „Hij had ook wel „broeders" kunnen zeggen, maar hij doet het niet, doch noemt hen bij de naam van hunne landstreek. Vermoedelijk zijn de menschen uit die streek goedige, maar grove, onverstandige menschen geweest. Het is alsof Paulus wil zeggen : „Jullie bent toch echte dwaze Galaten, geheel volgens de naam die je hebt ; de ware aard verloochent zich niet". „Want er is geen volk", zegt Luther, „of het heeft zijn eigen gebreken en ondeugden, die onder dat volk verbreid zijn. Wij Duitschers b.v.

zijn erg begeerig naar iets nieuws; al te nieuwsgierig." — „Door deze woorden van Paulus" zoo gaat Luther yerder, „worden wij er echter aan herinnerd, dat de gebreken en fouten, die een ieder mensch van nature heeft, ook bij de Christen blijven, al is hij tot het geloof en tot de genade gekomen en voor God gerechtvaardigd. Want Gods genade verandert de Christenen niet zóó, dat zij in een ommezien geheel nieuwe en volkomen menschen uit hen maakt; maar de natuurlijke gebreken en fouten, die een ieder heeft gehad, blijven hun aanhangen, zooals men dagelijks ervaren moet.

Wanneer b.v. iemand die van nature driftig is en gauw boos, tot een Christen wordt, dan zal dit gebrek van zijn natuur, hoewel de genade hem wel wat zachtmoediger zal maken, toch niet geheel worden overwonnen. Anderen, die harde koppen hebben, behouden, als zij tot het geloof bekeerd worden, toch nog wel iets van deze hun aangeboren natuurlijke koppigheid."

Tengevolge van deze natuurlijke aanleg komt het ook, zegt Luther dan (zou hij aan zijn eigen oneenigheden met Calvijn hebben gedacht?), „dat twee of meer mannen, die de Heilige Schrift en het Evangelie eigenlijk in eenerlei zin verstaan en op de rechte wijze uitleggen, toch niet met elkaar kunnen samenwerken. De eene uit zich op een meer zachtmoedige wijze, de tweede is haastiger en heftiger dan de eerste. God stort Zijn Heilige Geest dus uit in allerlei ongelijke instrumenten. De gebreken der natuur worden er maar niet zoo dadelijk en ineens door weggenomen, maar men heeft altijd nog te doen met de overgebleven zonde, zoolang dit leven duurt; niet alleen bij de Galaten maar bij alle menschen, onder alle volkeren en standen. Daarom moet niemand zoo overmoedig zijn noch zoo zeker van zichzelf, dat hij denkt, als hij de genade maar ontvangen heeft, dat alle nood voorbij is en hij rein is van alle gebreken en zonden. Want wij zijn immers nog niet gestorven, maar leven nog in het vleesch, dat met zijn neigingen steeds tegen de Geest strijdt, zooals Paulus zegt in hoofdstuk 5 : 17. Tenslotte heeft onze Heer Christus alleen en niemand anders de roem en de naam, dat Hij geheel rein is van zonde."

Het is niet toevallig, dat Luther als voorbeeld van eens Christen gebrek de drift en de toorn noemt! Hij zelf was zeer driftig van aard. De Duitsche historicus Boehmer heeft indertijd over dit gebrek van Luther interessante bizonderheden vermeld. Niet alleen, wanneer hij in zijn geschriften zijn tegenstanders (die hem waarlijk ook niet zachtzinnig behandelden!) beantwoordde, maar ook in de familiekring en soms zelfs op de kansel kon Luther geweldig uitvaren. Wat niet goed te keuren is, zelfs al nemen wij met Boehmer in aanmerking, dat de gesprektoon in zijn tijd heel wat grover was dan in de onze.

Zoowel Luthers vriend Melanchton als zijn eigen vrouw Catherina von Bora hebben hem zijn opvliegendheid en grofheid verweten. In Augustus 1520 schreef Luther: „Ze verwijten mij allen mijn bitsheid". Een bewijs, dat hij zich van deze fout zeer goed bewust was. Inderdaad klaagt Luther nu en dan zelf over zijn heftig temperament en zijn scherpe toon in z'n geschriften. In Worms heeft hij openlijk voor Keizer en Rijk bekend, dat hij in zijn geschriften tegenover zijn vijanden heftiger was geweest, dan betaamde.

Deze zelfkennis verhinderde echter niet, dat Luther zijn levenlang een... driftkop is gebleven. In de geweldige spanning van zijn eindelooze strijd met zijn tegenstanders ondervond hij het zelfs als een opluchting, zegt Boehme, wanneer hij eens goed kwaad kon worden. „Dat frischt mij op", bekende hij, „het verheldert mijn begrip en de aanvechtingen wijken (! H. K.)."

In zijn woede greep Luther dikwijls zóó maar naar zijn schrijfpen en wist zijn boosheid zóó „af te reageeren". Beter was het geweest, zegt de Duitsche Lutherkenner die wij hier volgen, dat Luther in zulke omstandigheden op een rustiger oogenblik gewacht had; of dat hij nog eens nagelezen had, wat hij schreef. Maar... daar was geen gelegenheid voor. De drukker en uitgever was maar al te begeerig naar de kopij en haalde die als het ware uit de handen van Luther weg. Het nieuwe boek was bijna gereed, als hij zijn laatste letter geschreven en zijn toorn tot het uiterste toe gelucht had!

Hoe ouder Luther werd, des te heftiger. Dit hangt samen met zijn lichamelijke gesteldheid, behalve dan met zijn moeilijke levensomstandigheden. Sinds zijn veertigste jaar was Luther een ziek mensch. Reeds in 1521 leed hij zes maanden lang aan een zware ingewandsziekte. In 1523 kreeg hij

last van een nerveuze hoofdpijn, die niet meer week. In 1526 ontwikkelde zich een ernstige niersteenkoliek met aanvallen van ischias, enz.

Geen wonder dat zulk een man, die ongelooflijk hard werkte en die een onmenschelijk zware taak had, wel driftig kon worden. Ook al willen we deze zonde bij Luther, evenmin als hij zelf dat deed, vergoelijken, toch zij tenslotte nog opgemerkt, dat zijn toornige uitvallen niet het venijnig karakter droegen van iemand, die zijn vijand ten doode toe haat en die gruwzame wraakplannen zou willen uitvoeren. Daartoe was Luther, met al zijn fouten, veel te rondborstig.

Luther en het geweten

In de nieuwe theologie van onze tijd dreigt (zoo schijnt het tenminste), uit een overigens begrijpelijke reactie tegen het individualisme van vroegere dagen, de beteekenis van het geweten wel eens op de achtergrond te komen.

In dit licht bezien is het merkwaardig, kennis te nemen van wat Luther in zijn Galatenbrief van het geweten zegt. Om niet te uitvoerig te worden, stippen we slechts in het kort iets aan.

Bij Galaten 2 : 3 : „Als Paulus zich door de andere apostelen had laten dwingen, Titus te besnijden, zou die handelwijze het geweten van andere Christenen gevangen genomen hebben en het geheele Evangelie hebben verwoest."

Bij vers 4, 5 : „Wij willen de Papisten in alles tegemoetkomen, maar de vrijheid van het geweten, die wij in Christus Jezus hebben, zonderen wij uit."

Bij hoofdstuk 2 :14, 15: De wet mag niet over het geweten heerschen. „Want deze bruid en koningin moet onbevlekt blijven van de wet, ongerept en rein behouden worden voor haar echte, eenige en eigen Bruidegom, Christus, zooals Paulus zegt, in 2 Corinthen 11 : 2. Daarom moet een angstig geweten niet aan de wet denken noch iets van de wet willen weten, en tegenover de toorn en het gericht van God niets anders stellen dan het blijde, troostvolle Woord van Christus dat een woord van genade is, van vergeving van zonden, van eeuwig leven en zaligheid."

Luther en de Duitschers

Luther heeft zijn eigen volk hartelijk lief gehad en zich, b.v. tegenover de Italiaansche prelaten, steeds volbloed Duitscher gevoeld. Dat neemt niet weg, dat hij wel kritiek op zijn volksgenooten kan oefenen, zooals we reeds gezien hebben.

Een ander staaltje daarvan vinden we in een noot onder aan de bladzij, bij de uitlegging van Galaten 1 : 6 : „Ik verwonder mij dat ge zoo spoedig wijkende van dengene die u in de genade van Christus geroepen heeft, overgebracht wordt tot een ander Evangelie."

Nadat Luther gesproken heeft over de Galaten, die zich „door de eerste de beste windvlaag zoo maar hebben laten meenemen," zegt hij in een noot :

„Sommigen beweren, dat wij Duitschers van de Galaten zouden afstammen ; en ik geloof dat ze het niet ver mis hebben. Want zoo zijn wij ook : als er iets nieuws is, zijn we daar erg happig op, vallen er met geweld op aan en zouden het met dat nieuwe door vuur en water heen willen wagen ; als een blind paard. Maar zoodra de eerste opwinding wat bedaart, houden we op, worden de zaak moe en laten datgene, wat we eerst met zoo groote haast hebben aanvaard, even vlug en gemakkelijk weer varen. Ja, dat, wat ons in het begin zoo heel goed is bevallen, daarvan krijgen we mettertijd zulk een afschuw, dat we het niet meer kunnen zien noch hooren."

Wij zullen Luther op dit punt niet gelijk geven noch tegenspreken. Over de aard van een ander volk kunnen en mogen wij niet oordeelen. Bovendien vrees ik, dat de wisselvalligheid in sympathieën en antipathieën, waarvan hier sprake is, ook wel bij andere volken wordt gevonden. Wie iets van massa-suggestie weet, kent de gemakkelijkheid, waarmee de schare van het Hosanna tot het Kruist Hem overgaat. Niet alleen in Duitschland !

Toch leek ons deze uitspraak merkwaardig genoeg om hier even te vermelden, uit de mond van dezelfde man, die zijn Duitschers zoo lief heeft gehad, die hun een Bijbelvertaling in hun eigen taal heeft geschonken, ja, die volgens deskundigen zooveel gedaan heeft voor de vorming van hun taal in een tijd, toen de geleerden liever Latijn spraken dan hun moedertaal en toen een algemeen erkende Duitsche schrijfwijze nog niet bestond.

H. KLUIN

ROMANTIEK DER WERKELIJKHEID III

Walter Sickert, 1860—

Het is meestal moeilijk over tijdgenoten een oordeel te vormen, omdat hun werk nog niet af en aan de grillige tijd getoetst is. Daarom laat ik ook vele jongere en oudere tijdgenoten rusten in dit korte bestek en maak een keuze van vijf die mij representatief voorkomt, hoewel onvolledig. Sickert wordt door velen beschouwd als de beste der levende schilders. Hij is de verkonder, de pleitbezorger en de rechter, kortom de meesterlijke uitbeelder van de werkende stand, niet van de armen, „want zijn modellen zijn altijd goed gevoed", naar een aandachtige criticus opmerkte.

Hij werd geboren in 1860 en ontving een goede opvoeding : classiek en artistiek. Hij werd voor toneelspeler opgeleid en trad enkele malen op. Maar een zonderling voorval bracht hem met Whistler in aanraking. Eens woonde hij een voorstelling bij, waar de beroemde actrice Ellen Terry optrad. Hij had een bloemstuk meegenomen, die hij haar vanaf het balkon wilde toewerpen. Om vaster te kunnen mikken, had hij het verzwaard met lood. Na afloop van het stuk smeet hij het geval naar beneden, waar het met een harde bons op de planken van het toneel terecht kwam. In de ontzette, doodstille zaal barstte plots een lach los. Het was Whistler die lachte. Zo leerden zij elkaar kennen en de grote schilder ontdekte het picturale talent in den jongen acteur.

Sickert ging na zijn studie aan de Heatherley school of Art, arm als hij was naar Parijs in de hoop er zijn werk te verkopen. Om indruk te maken betrok hij een der deftigste hotels, met inderdaad het gevolg dat hij goed en duur verkocht. Zo gauw als hij het geld had, verhuisde hij naar een der armste logementen. Zijn vrienden waren altijd verbaasd over het genie, waarmee hij obscure, romantische plaatsen wist te ontdekken. Velen verdachten hem, den ontwikkelden bereisden jongen man, van snobbisme, maar niets is minder waar dan dit. Sickert leefde in wezen diep mee met het „gewone" volk, hij was niet slechts geinteresseerd beschouwer. Hij bracht deze boodschap aan ieder : loop niet weg uit je dagelijkse omgeving ; als

Portret van Aubrey Beardsley in de Tate Gallery. Een schitterende impressie van de beroemde „decadent artist". Het toont Sikert's vlotte maar rake werkwijze en zijn briljante kleurgevoel.

In de Tate Gallery kan men dit prachtige meesterwerk van John „De glimlachende vrouw" aantreffen. Het is het portret van zijn eigen vrouw.

je blijft waar je bent, zie je dat er geen plaats mooier en romantischer is.

Behalve Whistler was de Fransman Degas zijn meester. Whistler leerde hem schilderen in koele lage tonen, Degas leerde hem hoe te observeren en te groeperen. Hij vormt zo eigenlijk de schakel tussen het beste der Victoriaanse periode en onze tijd. Hij borstelt zijn schilderijen met schijnbaar nonchalante vegen, maar ondertussen vertelt hij klaarder dan vele detailschilders wat hij te zeggen heeft. Hij decreteerde ook de regel : er is geen scheiding tussen mooi en lelijk. Alles kan mooi zijn, het hangt er slechts van af hoe je 't bekijkt.

Tenslotte blijkt uit dit zijn eigen gezegde, wat het schilderen voor hem betekent ; „Je schilderijen zijn als de nagels van je

tenen. Ze zijn van jezelf en dat is alles wat je er van zeggen kunt."

Is John misschien geen groter schilder dan Sickert, beroemder is hij zeker. Zijn populariteit is verrassend. Enkele doeken als „De glimlachende vrouw", kent ieder, die ook maar iets van de moderne schilderkunst afweet en nog velen die er verder niets van afweten. Inderdaad is zowel zijn werk als zijn persoon van een fascinerende bekoring. Zijn verschijning is romantisch, baardig en gekleed op zwerftochten, terwijl zijn kennis van zigeuners en hun taal hem doortrokken heeft als iets eigens. Voor velen is hij een legendarische persoon. Hij is minder observator dan Sickert, maar zeker temperamentvoller. Hij schildert louter en alleen als hij geinspireerd wordt en dat heeft zijn voor en nadelen. Een voordeel is dat het hem vrijhoudt van theoretische bespiegelingen. Wanneer men hem naar de betekenis van een schilderij vraagt, zegt hij, met een variatie op Anna Pavlona in „De Stervende Zwaan" : „Als ik had kunnen vertellen wat het betekende, zou het niet nodig geweest zijn het te schilderen".

Hij werd geboren in 1879 in Wales en ging later naar Londen om er aan de Slade School te studeren. Reeds hier voelde hij zich aangetrokken tot het schilderen van bedelaars en zwervers. Toen hij de academie verliet, had hij zich een reputatie verworven als geniale tekenaar en deze reputatie heeft hij tot op heden weten te handhaven. 's Zomers trok hij het land door, tekenend en schilderend, met een wilde poëtische drang, oude boeren en herders. Een jaar lang gaf hij les in Liverpool, onderwijl langs de dokken zoekend naar verlopen schooiers en vertrapte, oude afgeleefde creaturen. Het zou inderdaad niet moeilijk zijn om uit al zijn schetsen een globaal beeld samen te stellen van dat bonte, armelijke, verdwijnende Engeland.

Heb ik zoeven een voordeel opgenoemd van het schilderen in inspiratieve momenten, als nadeel wil ik er dit tegenoverstellen dat, als een opzet niet dadelijk gelukt, zijn aandacht verslapt. Men zou hem een „eerste impressionist" kunnen noemen. In zulke gevallen haalt hij niet alles uit het model wat er in zit en daar er reeds weer talloze andere ideeën in zijn hoofd rondspoken, valt het schilderij nadelig uit. Toch blijft het voordeel belangrijker, want wanneer een onderwerp zijn onverdeelde aandacht heeft, dan krijgen we ook een bezield meesterwerk, als weinig anderen vermogen te geven. Hij maakte geheel naar zijn aard, een reis naar West-Indië en kwam terug met een aantal magnifieke doeken van negerinnen en halfbloeden. Ook schilderde hij een Canadees oorlogsmonument, maar dit lag heel niet in zijn lijn en zo mag het geen wonder heten, dat dit niet in alle opzichten geslaagd kan heten.

Behalve Indië bezocht hij ook Zuid-Europa. Hij is een geregelde exposант van de Nieuwe Engelse Kunstclub. Terwijl hij dus als schilder een der besten is van deze tijd, als tekenaar heeft hij waarschijnlijk zijn gelijke niet in het tegenwoordige Engeland.

Wyndham Lewis, 1884—

De bekende schrijver-criticus Eliot noemt Lewis de meest boeiende persoon van deze tijd. En een merkwaardig artist is hij

Een van de mooiste potloodteekeningen van Lewis (eigen beztt). Een gevoelige, nerveuze uitwerking. Het is het portret van een vooraanstaand geestelijke : Ds. Arey S. J.

zeker, deze schilder-schrijver, want behalve een knap schilder is hij de schrijver van een groot aantal romans, waaronder „Tarr" een der hoogtepunten van de moderne literatuur is. Merkwaardig is hij en zeer persoonlijk, strak, lineair en toch nerveus gevoelig. Onder de harde bijna verstarde vorm van zijn schrijven en schilderen, trilt een innerlijke spanning, die het werk doorgloeit. Behalve romans schreef hij veel pamfletten over de meest uiteenlopende onderwerpen als natuurwetenschap, theologie, politiek en... over zijn eigen werk. Vreemd is het dat hij zich daarin verdedigt en rechtvaardigt voor het publiek.

Zijn schilderkunst is in de eerste plaats visueel: „De zienlijke wereld is een zeer positief bestaan". Deze uiting lijkt op 't eerste gezicht materialistisch, maar toch kan men hem geen materialist noemen in de platte zin van het woord. Hoewel dit blijft, dat er een verstandelijke inslag in zijn werk schuilt. Hij zegt: „Gebruik je ogen, heel reëel, zoals de soldaat zijn geweer gebruikt en de astronoom zijn telescoop." Hij ruimt dus een grote plaats in voor het concrete.

Hij werd geboren in Amerika 1884 en ging school te Rugby. De onderwijzer kon weinig met hem aanvangen en vertelde de ouders, dat de jonge Wyndham zich enkel voor de kunst interesseerde. Naar Engeland gaande kwam hij terecht op de Slade School. Hij kon hier niet bijzonder opschieten met zijn medestudenten. Misschien was hij te scherp in zijn uitlatingen. Daarom verliet hij de academie spoedig en ging naar Europa. Daar studeerde hij in Parijs, vervolgens in Haarlem, waar hij Frans Hals copieerde en tenslotte in Madrid voor de studie van Goya. Teruggekeerd in Engeland werd hij redacteur van het revolutionnaire kunstblad „Blast" (= Storm).

Met Augustus John behoort hij ongetwijfeld tot de beste Engelse tekenaars.

Hij gaf een merkwaardige map uit met dertig knappe portretstudies en schilderde ook „droomschilderijen", met een sterk Freudiaanse inslag. Hij is een persoon die veel oppositie verwekt, maar dat hij een unieke, universele geest en een begaafde kunstenaar is, moeten zelfs zijn meest

Dit stuk, dat te zien is in de „Artist and the Goupil Gallery" en de „Verlaten Schaapskooi" heet, laat ons een landschap zien in groen en bruin, klaar, lineair geschilderd en toch vol poëtische stemming. Een van Nash' jongste werken.

verstokte tegenstanders erkennen.

John Nash, 1893

Paul Nash, de eminente moderne schilder, wiens werk een voorbeeld is voor veel jongere en allerjongste Engelse schilders, wist zijn jongere broer John zover te krijgen dat hij zijn, voor hem zelf verborgen aanleg, ontdekte en ontwikkelde. Want John tekende niet, zoals de meeste schilders, al vanaf zijn prilste jeugd, maar voelde veel voor de journalistiek en werd reporter toen hij Wellington College verliet. Paul kreeg hem zover dat hij begon te tekenen en hij deed het eerst zonder enige interesse, maar al spoedig zag hij in dat, wat zijn broer wellicht bij intuitie gevoeld had, hij schilder was in hart en nieren. Hij begon als zoveel Engelse jongeren met waterverf. De laatste twee of drie jaren voor de oorlog maakte hij enkel aquarellen.

In 1912 werden twee van zijn aquarellen geaccepteerd door de Nieuwe Engelse Kunstclub. In 1913 hield hij een kleine expositie van eigen werk. Naar aanleiding daarvan werd hij uitgenodigd toe te treden tot een der beroemdste kunstkringen in Engeland, de „Camden Town Groep". Dit was vooral te danken aan twee der leden, die hem bijzonder waardeerden. In de eerste oorlogsjaren waagde hij zich aan landschapschildering in olieverf, maar in 1916 nam hij dienst in 't Engelse leger en werd naar 't Franse front gestuurd. In zijn verloftijden maakte hij studies achter de frontlijn. In 1918 keerde hij naar Engeland terug, waar hij door een noodlottig misverstand, als deserteur werd gearresteerd. Na veel moeite gelukte het hem vrij te komen en samen met zijn broer bouwde hij een groot atelier, waar hij twee geweldige stukken schilderde voor het Keizerlijk Oorlogsmuseum. Het eerste stelt voor de vrede van God, die terug keert over het verwoeste land; het tweede is actiever en beeldt uit de soldaten, die langzaam-aan tot de aanval overgaan. We kunnen zonder overdrijving zeggen dat John Nash tot de populairste en talentvolste artisten van deze tijd behoort. „Het Korenveld" is b.v. een schilderij, dat leek en kenner kan verstaan en waarderen. In korte tijd heeft hij zich een uitstekende techniek meester gemaakt. Zijn veelzijdigheid komt hierin uit dat hij een knappe en geestige caricaturist is en een uitstekend illustrator. Voor tal van botanische boeken maakte hij illustratieve houtsneden, want hij is zelf een geschoold botanicus, wat trouwens ook in zijn groter werk overtuigend genoeg tot uiting komt. Zijn werk is beheerst en lineair, maar niettemin doordrenkt met gevoel en door en door Engels van sfeer. Evenals zijn broer is hij onder de jongste artisten van Engeland zeer geliefd. Ik herinner mij met genoegen de gloedvolle verering, waarmee mijn Engelse vrienden van hem plachten te spreken.

Stanley Spencer, 1891—

Evenals Lewis is Spencer een cosmopolitische geest en de merkwaardigste zeker van al de hier besproken schilders. Wanneer men de Tate Gallery betreedt en de eerste zaal binnengaat, dan treft onmiddellijk het grote, een gans muurvlak bedekkende, schilderij: „De Opstanding", als een werk met buitengewone kwaliteiten.

Stanley Spencer werd in Cookham geboren. Het is een dorp aan de Theems, niet zo heel ver van Londen vandaan en met korte tussenpozen heeft hij er al zijn leven gewoond en woont er nog en het onbeduidende dorp Cookham zal daarom misschien in de toekomst een der bekendste plaatsen in de wereld worden.

Met Sickert zegt Spencer, dat de schoonheid niet in het onderwerp zit, maar in het visioen, waarin de schilder het interpreteert; het gaat dus om het hoe en niet om het wat.

Engelse invloeden kan men bij Spencer niet ontdekken. Hij staat geheel onafhankelijk, als een meditatieve diep religieuze schilder, in zijn tijd. Op het eerste gezicht verdenkt men hem van primitivisme, de groepering der figuren, het plaatsen van bijbelse gebeurtenissen in de moderne tijd, het schijnt een vermoeden van opzettelijkheid te rechtvaardigen, maar bij diepere beschouwing blijkt, dat het een zuivere geaardheid van den schilder is, en ook het milieu waaruit hij komt, versterkt die goede indruk.

Hij behoort dus niet bij de bewuste primitieven, maar de bijbel is absoluut werkelijk en tijdeloos voor hem. Ik noemde reeds het machtige doek „De Opstanding". Tegen de achtergrond, die gevormd wordt door een zijmuur van de dorpskerk, ziet men de doden uit hun gaven rijzen en zij allen zijn dorpspersonen, de schilder zelf is ook onder hen.

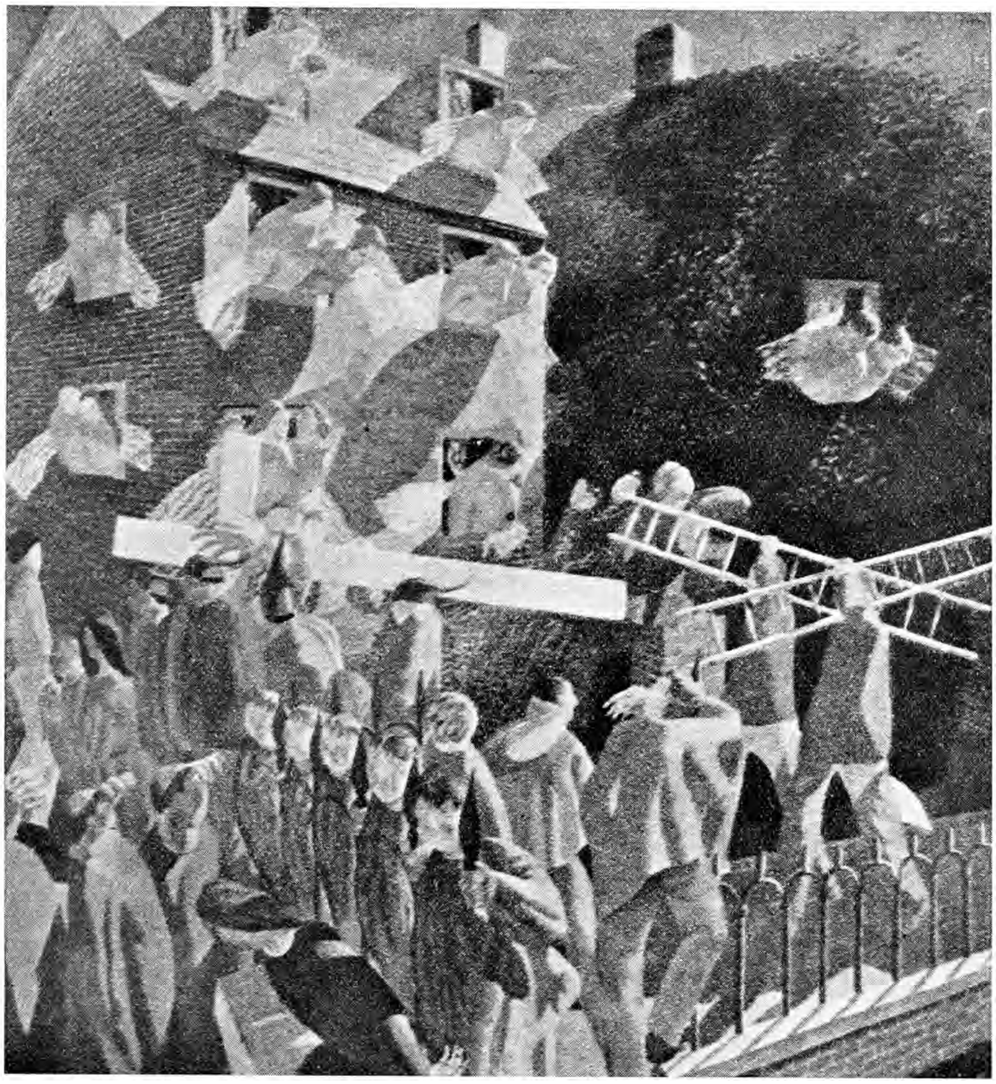

„Christus dragende het kruis." De gebeurtenis is geïnterpreteerd in des schilders eigen dorpsleven. De compositie is knap en de kleuren zijn zacht en harmonisch. Het doek hangt in de Tate Gallery. Een van Spencers beste stukken.

Stanley zelf stamt uit een artistieke familie. Zijn vader was dorpsorganist, een indrukwekkende verschijning met een aartsvaderlijke kop, die aan zijn groot gezin van vrouw en elf kinderen de bijbel hardop voorlas. Er heerste een fijne sfeer in het gezin. De oudste zoon Will is heden een goed musicus en ook de meeste van de andere broers spelen verdienstelijk het een of ander instrument. Stanley werd dus opgevoed in gezelschap van Bach, Beethoven, Schumann en Mozart. Hij was de eerste zoon wiens artistieke richting niet naar de muziek, maar naar de schilderkunst heenging. Eerst was hij onzeker van zichzelf. Tot zijn zeventiende jaar had hij geen bepaalde ambitie, wilde alleen niet naar een kantoor. Werd zich dan toch van zijn roeping bewust en ging studeren aan de Slade School. Nimmer werd hij echter de

typische student. Hij reisde trouw van Cookham naar Londen heen en weer, want in zijn gezin vond hij het geluk. Met zijn jongere broer Gilbert, die zich ook voor schilderkunst ging interesseren, maakte hij tochten. 's Winters liepen ze hard in de sneeuw, slechts gekleed in badpak, zwommen in de ijskoude rivier en lieten zich drogen in de zon. Tintelend, maar vol energie trokken ze weer op huis aan en begonnen te werken. De eerste zelfstandige tekeningen maakte Stanley in de dakkamer van een verlaten boerenhuis, waar de kromme appelbomen onder de verzakte ramen goeiden. Een tekening als „Zacharias en Elisabeth" ontstond daar. Toen kwam de vernietigende oorlog. Spencer wou niet mee naar het front. Hij was aan een groot doek bezig, dat hij beëindigen wilde, maar als zovelen ging ook hij tenslotte toch. Men zond hem naar Macedonië. Hij leed daar aan melancholie, dacht aan thuis en zijn grote schilderij, hoe hij het afmaken zou als hij zijn vaderland zou terugzien. Toch maakte hij daar nog studies van het land en de inboorlingen en tekende portretten naar foto's van de meisjes van zijn soldatenmakkers.

Weer thuisgekomen kon hij zijn schilderij niet voltooien. Er was iets in hem kapot gegaan; een gevolg van de oorlog. Zijn geloof was geknakt, hij was gebroken. Hij bezag alles vanuit een koortsende sfeer en voelde zich doodongelukkig. Slechts langzamerhand kwam hij er weer bovenop, hoewel hij nooit weer helemaal de oude is geworden.

Zijn werk is een der schoonste getuigen van wat waarachtig religieuze kunst vermag.

Het Engelse aquarel

Volledigheidshalve wil ik in een korte notitie nog even melding maken van de Engelse waterverfkunst. Natuurlijk is het onmogelijk, ook maar ten naastebij een beknopt overzicht te geven in enkele regelen. Ik kan slechts op de belangrijkheid wijzen van deze tak van kunst in Engeland, waar zij meer dan in enig ander land, beoefend wordt. De Royal Academy heeft daarvoor een aparte zaal gereserveerd. Hoewel olieverven en waterverven aanverwante kunsten zijn, vallen er toch opmerkelijke verschillen aan te wijzen. Bij een olieverfschilderij doet het materiaal, het doek, minder ter zake. Het kan wit of bruin zijn, men kan op hout of linnen schilderen, in

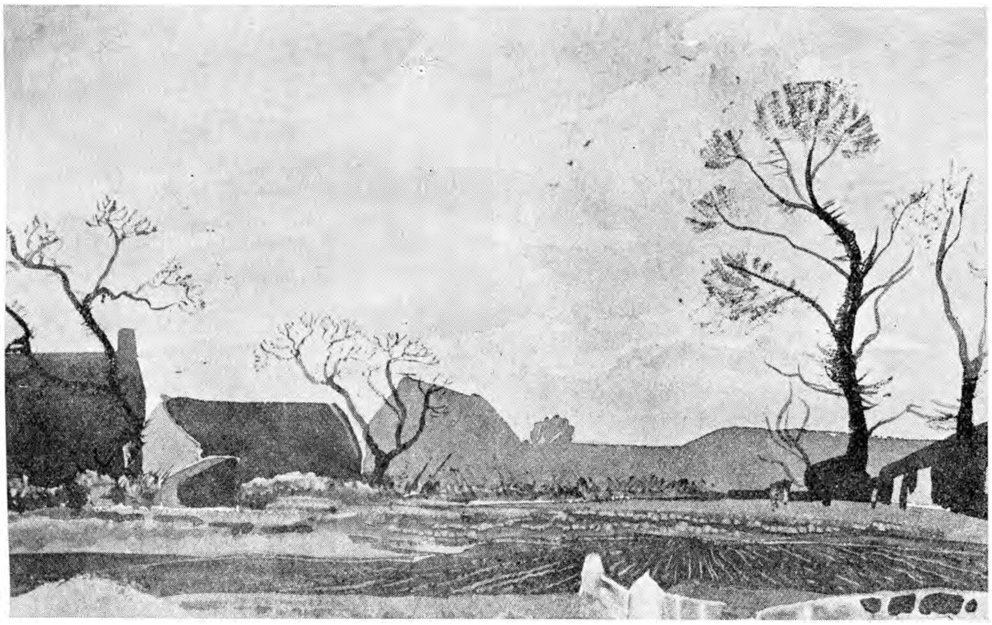

Barley, aquarel van Joe Stocks

de meeste gevallen dekken de kleuren het materiaal. Niet alzo bij een aquarel. De kleur en de hoedanigheid van het materiaal, het papier, is van het grootste gewicht, omdat de verven transparant zijn. Er zijn natuurlijk meerdere verschillen in behandeling en techniek.

Vele grote schilders, als Turner, gebruikten het aquarel alleen als voorstudie voor latere olieverven. In de achttiende eeuw namen schrijvers en correspondenten schilders mee op hun reizen, die aquarellen vervaardigen voor zuiver topografisch doel, zoals de moderne journalist zijn camera meeneemt. Iets later werd het aquarelleren een mode-vermaak. Het werd beoefend in society-kringen, en maakte deel uit van de opvoeding, zoals tegenwoordig het bespelen van de piano.

Het is ondoenlijk namen te noemen uit de talrijke aquarellisten, die Engeland opgeleverd heeft. Genoeg is het dat, behalve Turner, Cozens, Girtin, Prout en Bonington tot de grootsten behoren, die stuk voor stuk vele navolgers en leerlingen hebben gehad.

Ook onder de jongere generatie schilders, is deze wijze van schilderen nog zeer populair en een feit is het dat het Engelse landschap, met zijn oude ruïnen, intieme cottages, zijn prachtige boomgroepen en lanen, er zich bij uitstek voor leent. Onder deze jongeren mag met ere genoemd worden de Yorkshire schilder Joe Stocks, die op enkele exposities van de R.A. vertegenwoordigd was en werk heeft hangen in meerdere kunstzalen van de grote Engelse steden. Ook in de Parijse Salon erkende men zijn kwaliteiten. Behalve uitstekende studies van het Yorkshire landschap, kwam hij met een aantal gevoelige impressies terug van een studiereis naar Bretanje. Tot slot laat ik hier een reproductie afdrukken van een dit jaar in Londen geexposeerde aquarel van zijn hand. Men vergete niet dat de kleuren deze studie haar eigenlijke charme verlenen, maar ook zonder die, herkent men er de hand in van een liefdevol waarnemer en knap schilder.

Aan het slot van mijn artikelenreeks gekomen, herhaal ik nogmaals, dat ik slechts zeer beknopt heb kunnen zijn. Graag had ik een uitvoeriger beeld gegeven, maar de aard van dit tijdschrift laat dit niet toe. Menige belangrijke naam is verzwegen, maar als geheel meen ik met dit mozaiek de lezer toch een dienst bewezen en zijn inzicht in een groot en belangrijk tijdvak van de Engelse schilderkunst verrijkt te hebben.

AB VISSER

IMITATIO CHRISTI

Zoo mag ik in Uw lichte verten zien
En mij ontheven weten van het duister :
Nu blinkt in mij Uw blanke luister
En zingt mijn ziel als nooit voordien !

Nu mag ik blij langs witte wegen gaan
En stil van Uwe liefde spreken,
En geen rantsoen zal mij ontbreken,
Want Gij gaat op mijn reis vooraan !

Zie, hoe mijn oog wijd openstaat
En 'k al Uw zegeningen blij mag tellen :
O dit zeer zacht U vergezellen
Tot waar Uw Hemel opengaat !

PIET VAN OOYEN

DE SCHILDWACHT AAN HET VEER

De Schildwacht aan het Veer vertreedt zijn beide uren
En peinst hoe lang het grensbewaken nog zal duren.
Hij snapt die wijsheid niet en zal haar wellicht nooit verstaan.
Hij weet alleen : „Thuis wachten hem het tweetal kleuters.
Zijn sterke jonge vrouw, die ied're nacht de peuters
Vertelt, dat Paatje, als hij komt, vast niet meer weg zal gaan."

De Schildwacht aan het Veer schouwt over 't blanke water.
De pont vervoert een boer, een schoolkind en een pater
Benevens zijn begeerten en verlangen naar verlof.
Gelijk de grijze wolken willoos voorwaarts drijven,
Gaan zijn gedachten voort, met heel veel liefs te schrijven —
Tot hij wordt afgelost. Vanavond vrij ! Is dat een bof.

De Schildwacht aan het Veer weet hoe de uren dreinen.
Hij telt ze keer op keer, de denderende treinen,
Wanneer zij langs de staven over de spoorbrug gaan.
Hij volgt de reizen van de pont en droomt daartussen,
Hoe vaak hij moederlief en 't kleine kroost zal kussen,
Als hij weer iemand is, zonder soldatenpakje aan.

De Schildwacht aan het Veer draagt in zijn beide ogen
De staalglans van de plicht, waarop het Land kan bogen.
Wie onzer die zo trouw dit sterke woord verstaat ?
De morgen en de dag, de avond en de nachten,
Zij gaan gestaag voorbij, maar hij zal blijven wachten —
Tot vredes-zekerheid voor goed van grens tot grenzen gaat.

De Schildwacht aan het Veer vangt zonne's laatste stralen
Op de verstarde huid van zijn geweer-metalen.
De Lek vertelt geen nieuws, al schuurt zij steen tot gruis.
Een trage motorschuit tjoemt tergend door het water.
De veerman hijst een lamp, de dag is om, en later,
Diep in de nacht, mompelt de Schildwacht zachtjes : „Thuis, lief thuis !"

ADRI VAN WITZENBURG

WAAR HET LEVEN BEGINT

„Dat ik nou vader ben," zei Henk Dokkers met vreemde week-ontroerde stem. Hij keek verlegen lachend van het witte bundeltje dat in z'n armen lag, naar de bleke vermoeide vrouw in het ledikant, nog nauwelijks de uitputting van de geboorte te boven.

Maar ze glimlachte blij terug : „Wat een echte jongen hè ?" fluisterde ze trots. Hij knikte maar, gaf het kleine wurm dat nog in niets op een „echte jongen" geleek, gauw over aan de juffrouw die de huishouding naliep deze dagen.

„Ik ben blij dat je het achter de rug hebt," zei hij goedig, „ik zat er danig over in angst."

„Och, iedere vrouw moet dat meemaken om moeder te worden, we zijn allemaal zo op de wereld gekomen. Jij, en ik ook."

„Ja, daar denk je maar nooit aan."

„En 'k ben zo blij voor jou dat het een jongen is."

„'t Had anders best een meisje mogen wezen hoor, dan had jij je zin gehad." „Of ik daar nu nog iets om geef. Zeg, zullen we hem naar je vader laten heten ?" Henk fronste de wenkbrauwen : „Dat weet ik nog niet, daar moet ik eerst over denken." 't Jonge moedertje zweeg, ze sloot een moment haar ogen. Een heerlijk tevreden gevoel doorstroomde haar. 't Zwaarste was voorbij en ze had een kind zoals iedere vrouw wensen kon te bezitten. Er was dankbaarheid in haar hart. Een stemming om iedereen goed te willen doen, ook hen die het haar moeilijk gemaakt hadden.

Ze wist waarom haar man den jongen niet naar z'n vader noemen wou. Het was een man, die dronk en hij had zich altijd weinig om z'n zoon bekommerd.

Ze sloeg haar ogen weer op en knikte Henk toe : „'k Zou het toch maar doen," zei ze, „het is in elk geval je vader. Je moet ook es om moeder denken, het zal haar verdriet doen als je je vader passeert."

Henk antwoordde niet direct, hij voelde zich onzeker onder Hanna's warme van liefde stralende ogen. Hij stond op van de stoel bij het ledikant, boog zich over haar : „Jij moet nu rusten, versta je ? Ik wil graag weer een flinke vrouw op de been krijgen. Je piekert nergens over, want dat komt terecht."

Hij drukte even ruw haar klamme warme hand, goedig, onhandig. Toen ging hij het slaapvertrekje uit.

Zij praatten samen niet meer over de naam, maar toen de jongen op het stadhuis was aangegeven, gaf hij haar het trouwboekje in handen. Zij zag dat hij toch z'n vader vernoemd had, en zij was er tevreden over.

Het jonge moedertje kwam al spoedig weer op, het kind groeide en alles werd weer als vanouds. Zij zorgde voor haar gezin, voor haar man en nu voor den kleinen jongen. Hij ploeterde dagelijks in de fabriek, de ganse week lang, zodat hij twee-en-twintig guldens aan het eind daarvan haar in handen kon leggen.

Er gebeurde een tijd lang niets dat hun leven uit z'n gewone doen bracht. Er was enkel de vreugde om het kind, dat geregeld wijzer werd, zelfs al tegen hen lachte en voorspoedig groeide.

Maar op een dag kwam zijn moeder binnen. Het was een klein vrouwtje met een zorgelijk oud gezicht. Ze kwam wel vaker, maar nu was het haar duidelijk aan te zien dat ze iets op haar gemoed had. Ze draaide onrustig op haar stoel heen en weer en scheen slechts te wachten op een geschikt ogenblik om met haar boodschap voor de dag te komen.

Hanna en Henk voelden het beiden, ze wachtten stil af. Hanna nam een poosje het kind uit de wieg, legde het even op grootmoeders schoot. Ze wist dat deze dat graag een poosje had.

„Hier heb je den kleinen Dirk," zei ze, „Kon je den groten Dirk ook maar zo bij je houden."

De oude vrouw antwoordde peinzend : „Voor mij is hij toch niet kwaad, je vader." Ze speelde met de dunne vingertjes van het kind, die telkens haar eigen vinger pak-

„Jullie moeten hem laten dopen !" Ze

ten. Toen keek ze vlug even op.

doelde op het jongetje dat ze bezig hield. Het was gezegd.

„Dopen ?" zei Henk verbaasd.

„Ja, jij bent toch ook gedoopt. Of moet dat jong als een heiden opgroeien ?" Hanna stemde er dadelijk mee in : „Ik liep er ook al mee rond, ik wil het graag." Henk zei niets, hij dacht na. In hoe lange tijd was hij

al niet in de kerk geweest? Vast in geen jaren. Moeder had hem er ook niet meer toe geprest, sinds hij duidelijk getoond had een eigen mening daaromtrent erop na te houden. Nu kwam ze met deze eis, hij moest zijn zoon laten dopen. En Hanna, zelf toch ook geen lid van de kerk, had hetzelfde verlangen.

Wat stonden mensen, die elkaar zo na waren, toch dikwijls ver van elkaar af. Waarom had Hanna er met hem niet over gesproken?

Hij zon daarop en staarde naar buiten. Gaf z'n instemming, noch z'n afkeuring te kennen.

De beide vrouwen hadden schik in het kind, dat wild met de voetjes trappelde en telkens naar z'n handje keek, luid kraaiend van plezier, tot het er opeens blijkbaar genoeg van had en een keel van geweld begon op te zetten.

Toen nam Hanna het jongetje weer over en legde het in de wieg, waar het al schreiend insliep.

Grootmoeder was weer weggegaan. Ze had gewezen op dat wat zij plicht achtte. Wat Henk nù was, daar kon zij niets aan doen, zij had hem een godsdienstige opvoeding gegeven. Hij zou zich dat nu weer herinneren.

Wellicht dat het haar zoon ook nog ten goede kwam. Wat Hanna betrof, van haar was ze niet zo zeker. Ze kwam uit een niet-godsdienstig gezin. Haar gerede instemming had haar dan ook wel verbaasd.

't Kleine vrouwtje tobde voort, ze had een moeilijk leven. In haar eigen gezin was de tweespalt; een man die zich om niets bekommerde en zij zelf die haar kinderen God had willen leren liefhebben.

Ook onder haar kinderen zag ze de tweespalt, ze had er, die haar voorbeeld volgden en ook die van God niets wilden weten.

Van Henk was ze echter nooit zeker geweest, al kerkte hij nooit meer. Hij had iets over zich, waardoor ze vermoedde dat hij onbewust God zocht. Ze wist dat hij een bijbel had en daar wel eens uit voorlas. Bidden deed hij ook... de rest moest ze tenslotte aan God zelf overlaten.

Veel werd er de eerstvolgende weken over dopen niet gepraat. Hanna ging uit eigen vrije beweging een paar maal naar de kerk. Toen moeder op een avond weer kwam, begon Hanna er zelf over.

„Ik heb nog eens over dat dopen nagedacht moeder," zei ze, „maar ik wou toch liever wachten tot ik lidmaat ben van de kerk. Ik wil liever zelf de verantwoordelijkheid op mij nemen van wat ik daar beloven moet." Moeder knikte sprakeloos.

„Waarom zegt u niks, vindt u het vreemd?"

„Welnee meid, maar het verrast me zo."

Ze glimlachten beiden, Henk ook, maar die liet zich niet uit.

Met z'n brede werkhanden streek hij nadenkend over z'n knieën. Het wonderlijkste was, dat Hanna van hem onderricht vroeg. Ze wist geen weg in de bijbel, ze had ook nooit bidden geleerd voor en na het eten. Nu moest hij haar voorgaan en hij had geen geloof genoeg voor zichzelf. Maar hij leerde haar wat hij zelf wist, alleen van zijn twijfel, daarvan vertelde hij niets.

De kleine Dirk groeide voorspoedig op. Het was een woelig ventje, hij hing al gauw heel gevaarlijk over de rand van de wieg.

De winter vorderde. Hanna ging op catechisatie. Ze ging er graag heen, de bijbel opende voor haar een wondere wereld. Ze kon met ogen, groot van verbazing, zitten luisteren. In gedachten verzonken ging ze dan naar huis. Als God in je leven komt dan verandert een mens. Hanna ondervond het.

Haar eigen familie kon schampere opmerkingen maken over haar „verandering", ze noemde haar „fijn". Ze werd er niet boos om, ze glimlachte alleen en zei: „Ik hoop dat jullie ook nog eens net zo gelukkig wordt als ik."

Henk sloeg haar vaak in stilte gade. Ze had moeite met het leren van haar bijbelse vragen, maar ze had geduld en rustte niet, aleer zij ze kende. Hij verwonderde zich over haar eenvoudig geloof, ze nam aan, zonder meer. Voor haar waren er geen problemen.

Dat voorjaar deed ze belijdenis, stond ze als een jong meisje in het midden van de gemeente en antwoordde met een vaste heldere stem het „ja" op de vragen van het formulier. Daarop werd zij zelf gedoopt.

Het was een ontroerend ogenblik toen de dominee haar toesprak: „Jezus zeide: Ik ben de weg en de waarheid en het leven, die mij volgt zal in duisternis niet wandelen, maar het licht des levens hebben."

De tranen sprongen in haar ogen. „Die Mij volgt, zal het licht des Levens hebben," fluisterde ze zacht. Het licht des levens, wat maakte dat gelukkig. Ze stond op van het knielbankje, een vurige begeerte laaide in haar op, om nu ook haar kind gedoopt te hebben. Haar kleine jongen aan God op te dragen.

Een week later zat ze in hetzelfde kerkgebouw, bij de moeders. Achter haar wist ze Henk, haar man. Het was de eerste maal sedert jaren dat hij in de kerk kwam. Hij keek verlegen, jongensachtig rond. Een stoere werkkerel, eenvoudig gekleed. Geheel in contrast met de andere mannen, waarvan er verscheidene een zwart pak droegen.

Hij voelde dat de gemeente naar hem keek, hij was de uitzonderlijke, de vreemde eend in de bijt. Pas toen de dominee op de kansel stond en begon te spreken, vergat hij de mensen om zich heen.

Hij luisterde naar het zingen, naar het gebed, het formulier. Het begon binnenin hem vreemd te rumoeren, had hij aan God getwijfeld? Hoe was het mogelijk geweest. Hij, zo'n sul van een vent! Wat verbeeldde hij zich wel!

Het was een genade dat God zich over de mensen ontfermen wilde, dat voelde hij nu goed. Waardoor het precies kwam, wist hij niet, maar hij stond als gehypnotiseerd. Hij keek met grote ogen naar zijn jongen, toen de dominee zegenend zijn handen boven het hoofdje hield: „In de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Amen."

Toen was daar maar één gedachte die hem beheerste. Ook zijn moeder had eenmaal zo met hem gestaan, ook over hem waren die woorden uitgesproken......

Hij ontroerde ervan, rillingen liepen hem over de rug.

Het orgel speelde: Dat 's Heeren zegen op u daal'......

Henk vergat te zingen, hij stond daar vreemd verloren tussen de andere mannen. Hij zag zijn moeder, dat kleine vrouwtje weer zitten, als op die avond toen ze gezegd had, dat hij Dirk moest laten dopen. Z'n moeder hechtte veel waarde aan de doop. Ze zou dus ongetwijfeld geloven dat het ook voor hem niet voor niets was geweest.

Z'n ogen deden pijn van het staren. Had God hem nu een ongelovige vrouw gegeven om hem voor te gaan? Om hem, die het eerder geweten had, de weg te wijzen?

Hij boog z'n hoofd omlaag, zag niet dat de kinderen de kerk uitgedragen werden. In z'n hart was een nieuwe bede geboren: „God, als het kan, schrap mij dan niet uit Uw levensboek..."

Een jong leven had bij hem nieuw geestelijk zaad doen ontkiemen.

C. M. v. d. BERG—AKKERMAN

BELIJDENIS

Heer, zie mijn schaduwloos gezicht.
Wie ben ik, die zo blij kan staan,
zo zonder vrezen in Uw licht,
wie ben ik, Heer, hoe is mijn naam?

Zal deze vreugde blijvend zijn?
Kan dit geluk durend bestaan?
Een bloem wiegt in de zonneschijn
niet zorglozer dan ik. Vergaan

en dood en breken zijn niet meer.
Ik sta als gouden zonnevuur
te branden van Uw liefde, Heer.
Vergeet mijn zonden in dit uur!

HARRY BRANDER

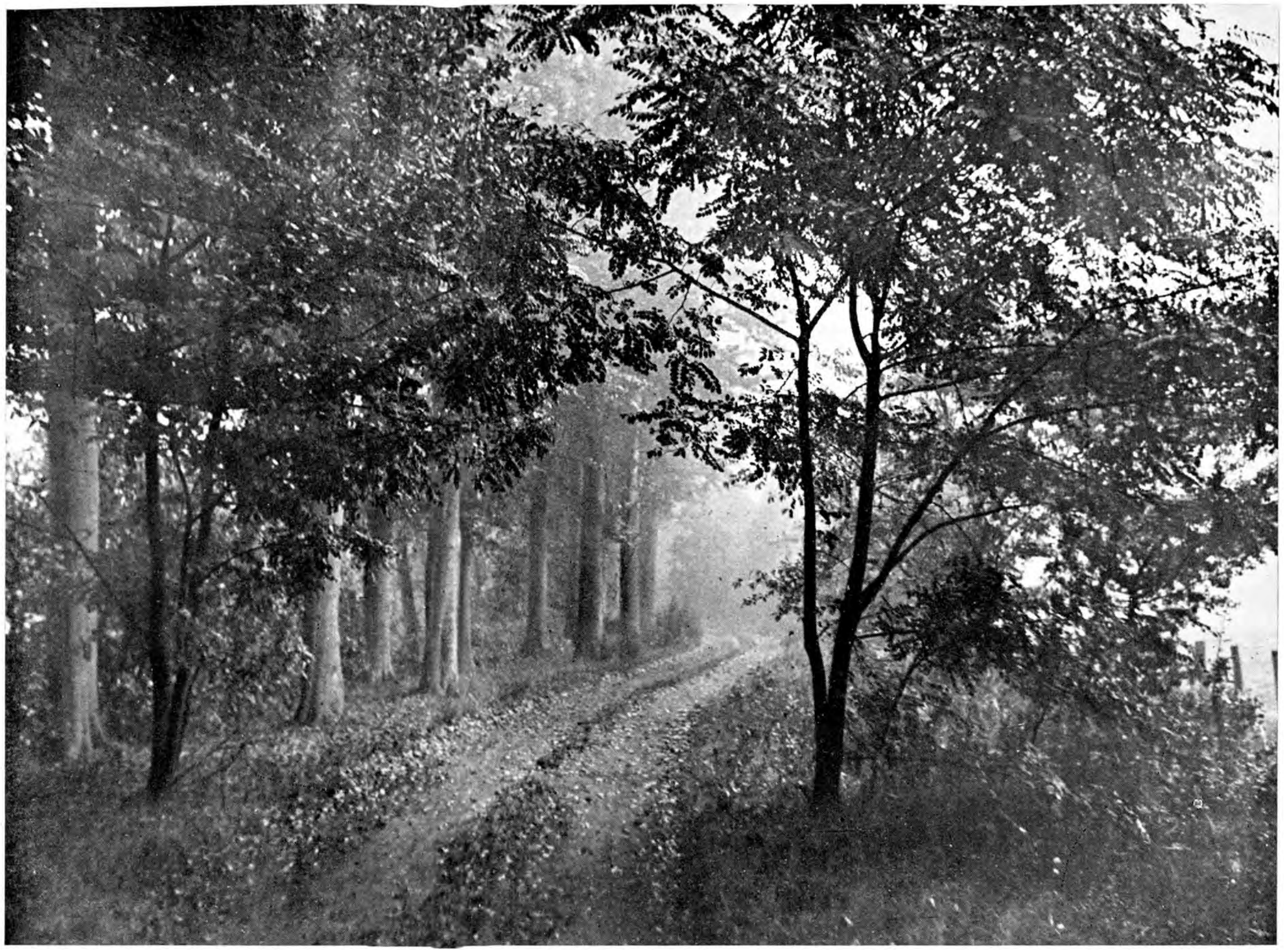

HERFST IN HET BOSCH — FOTO M. MICHÉ

DE TRAGEDIE VAN EEN VOLK

Op het moment van dit schrijven hebben de Polen gedurende bijna drie weken met de moed der wanhoop gestreden om de aanval der Duitsche legers te keeren ; het zal echter vergeefs geweest zijn nu de Russen hen in de rug aangevallen hebben.

Als dit artikel in druk verschijnt zal de situatie van Polen voor de toekomst — de nabije toekomst wel te verstaan — duidelijker afgeteekend zijn.

Het is echter niet de toekomst van Polen, maar het verleden van dit ongelukkige land, waarover ik mij met de lezers wil onderhouden, bedenkende, dat in het verleden kiemde en groeide wat in het heden en de toekomst tot ontwikkeling komt.

Onder de werkelijk Europeesche volken is het Poolsche het laatst in de geschiedenls ten tooneele verschenen. Toen de Duitschers reeds over de Elbe voortgedrongen waren, vormde zich de eerste Poolsche staat. Na voortdurende onderlinge oorlogjes sloten de Polen zich in het midden der tiende eeuw aaneen onder leiding van een sterk vorstenhuis. Dit vatte de wereldhistorische taak op, de in het oosten van Europa wonende Slavische volken tot een eenheid te vormen en door een aaneenschakeling van speciale omstandigheden werd de nieuwe natie de taak aangewezen om tegen de opdringende Aziatische volken het bolwerk der Europeesche beschaving te zijn. Want reeds Polens eerste vorst, hertog Miesko, begaf zich onder de geestelijke elite van het Roomsch-Katholicisme. Daarmee was Polens plaats in de Oost-Europeesche staten- en cultuur-wereld van het begin-af bepaald. Het was een lid der om Rome geschaarde volkenfamilie geworden en daarmee als vanzelfsprekend tegenpartij van het Moscovitische Oosten, dat zich bij de Grieksch-Katholieke Kerk had aangesloten. Deze stellingneming beteekende tegelijk de aanknooping van nauwe betrekkingen met de genabuurde Duitschers, die het Evangelie van Christus aan de oostelijke en noordelijke volken doorgaven. In de figuur van bisschop Adalbert, die vanuit zijn bisdom Gnesen de Christelijke cultuur over het Slavische land verbreidde, belichaamde zich toen de Duitsche ijver, waaraan het gelukte Polen ook in cultureel opzicht geheel tot Europa te doen behooren. Met bewonderenswaardige ijver legden de Duitschers in deze vroeg-middeleeuwsche tijd zich op de beschaving der Polen toe ; het is daarom echter te merkwaardiger, dat van deze vroege Duitsche invloed later niet veel meer te bespeuren is geweest. De Poolsche cultuur is in de eeuwen daarna — en ook thans nog — meer verwant aan de Latijnsche, waaraan de Roomsch-Katholieke godsdienst niet vreemd zal zijn geweest.

Hand in hand met de geestelijke betrekkingen ontstond een politieke band. Polen trad tijdelijk in een nauwe leenverhouding tot het Duitsche Rijk en voelde zich jaren lang als behoorende bij het rijksgebied van den keizer. Maar die innige relatie werd spoedig een bron van conflicten tusschen de beide volken. Het leenverband werd verbroken en als in adelaarsvlucht breidden de macht en het grondgebied van de Poolsche vorsten zich uit. Boleslaw Chorobry maakte de weg naar het noorden voor Polen vrij tot het verbinding had met de Oostzee en naar het zuiden tot aan de Dnjestr. Het werd een Slavische grootmacht en een al te gevaarlijke buur voor de oostelijke Duitsche provincies. Dat is het andere wereldhistorische feit, dat reeds in die tijd tot uitdrukking kwam : op de gemeenschappelijke cultuurbodem van Europa groeide een staatkundige tegenstelling tusschen de Duitschers en de Polen, die zich uitte in een strijd om de macht, die honderden jaren duurde en in de herinnering der volken diepe sporen heeft nagelaten.

Aan het einde van de elfde eeuw viel die machtige eerste Poolsche staat reeds uit elkaar. In de plaats van een omvangrijk staatsgeheel kwam een groot aantal kleine vorstendommen, en particuliere belangen kregen voor de eerste maal de overhand op de nationale belangen. Het in zwakheid vervallende volk moest offers aan zijn politieke achteruitgang brengen. Terwijl het steeds weer Duitsche hulp tegen de genabuurde heidensche bevolkingen (Tartaren en Turken) inriep, ging stuk voor stuk zijn gekoloniseerd gebied in het westen aan het Germanendom ver-

loren. Aan de Oostzee spreidden de Duitschers hun vruchtbare kolonisatiebedrijvigheid ten toon en in het zuidwesten namen zij bezit van Silezië.

De Poolsche staat kromp meer en meer in tot de uitsluitend door Polen bewoonde gebieden en bleef passief als een deel van binnen-oost-Europa. De geschiedenis van deze eeuwen gewaagt van heftige partijstrijd binnen eigen grenzen, die het Polen onmogelijk maakte een leidende rol te spelen.

In deze zelfde tijd echter begon het proces zijner geestelijke afzondering van de overige cultuurwereld. Dit was feitelijk een reactie op de cultureele beïnvloeding door de Duitschers, die een machtige plaats in de Poolsche steden innamen en daarom door vorstenhuis en adel gehaat werden. Tot aan Kasimir I (den Grooten), die Polen zijn handel gaf door gastvrijheid te verleenen aan de uit Duitschland verdreven Joden, den laatsten en belangrijksten hertog, wiens regeeringsjaren reeds een nieuwe opbloei van Polens staatkundige macht openbaarden, speelde zich dit proces van nationale zelfstandigwording in stijgende mate af en het was een vanzelfsprekend gevolg dezer ontwikkeling, dat de weer groeiende natie zich vijandig tegenover Duitschland toonde.

Een verandering der staatkundige omgeving kwam deze ontwikkeling tegemoet. Het Oekraïnische Rijk, dat de Slavische stammen in het tegenwoordige Zuid-Rusland in zich besloot, viel aan de invallende Mongolen ten offer, in het noorden verschrompelde langzamerhand de Duitsche energie, en het genabuurde Litauen toonde zich gewillig om zich bij Polen aan te sluiten om aan het bestuur der Duitsche ridders te ontkomen.

Zoo begon sedert het einde van de veertiende eeuw Polen een grootsche politiek van gebiedsuitbreiding. Het nam bezit van de Oekraïnische landen, lijfde Litauen in en ontrukte de Duitsche ridders het West-Pruisische en Baltische land, terwijl het Oost-Pruisische gebied met geweld in de Poolsche staat opgenomen werd. De slag bij Tannenberg (1410) en de Vrede van Thorn (1466) bezegelden de overwinning der Poolsche wapens over de tanende weerbaarheid der Duitsche ridders. Tot aan de Oostzee en aan de Dnjepr, zelfs tijdelijk tot aan de Zwarte Zee, werd het gebied van de Poolsche staat uitgebreid. Daar op het einde der vijftiende eeuw ook Bohemen en Hongarije met Polen in een unie vereenigd waren, was dit land te dien tijde het grootste en machtigste land van Oost-Europa. In het begin van de zeventiende eeuw bestond een tijd lang de mogelijkheid, dat Polen de binnenlandsche onrust in Rusland zou benutten om zelfs Moskou te bemachtigen. De aaneensluiting van de heele Slavische wereld onder leiding van Polen scheen nabij en de trotsche natie leek een wereldhistorische taak te zullen aanvaarden.

Maar deze geweldige machtspositie was zeer wormstekig. Meer dan aan innerlijke kracht dankte Polen zijn voorspoed aan uiterlijke, van zich zelf onafhankelijke omstandigheden. Reeds de eeuwen daarvoor waren vervuld geweest van onophoudelijke twisten tusschen de Poolsche vorsten en hun heerschzuchtige edelen. In Polens voorspoedjaren werden, niettegenstaande alle machtsuitbreiding naar buiten, de magnaten nog meer meesters van het rijk en hun zeggenschap in het staatsbestuur was groot. Aan de eene kant energiek, ridderlijk en dapper, aan de andere zijde genotzuchtig, gewelddadig en machtswellustig, trokken zij alle macht in de staat aan zich en terwijl onder invloed van de groote successen naar buiten hun nationale trots tot onmatige hoogte steeg, werd door hun doen het staatsbelang verregaand verwaarloosd.

Werd in andere landen, door het opdringen van de klasse der poorters, van gilden en machtige kooplieden, de macht van de adel steeds meer ingeperkt, in Polen was dit niet het geval.

Hield de adel de bevolking der steden afdoende in bedwang, de boerenstand kreeg zelfs geen schijn van kans om zich te laten gelden; zij leefde in slaafsche afhankelijkheid van het grootgrondbezit en had op het lot van Polen in het geheel geen invloed. Daarom was de natie als zoodanig innerlijk rot. Tot verergering van het ontbindingsproces droeg de nationale verscheidenheid bij; de Polen maakten slechts een derde van de bevolking uit. Een verderfelijke invloed oefende ook de invoeging der Grieksch-Katholieke bevolking van de vroegere Oekraïnische staat uit. Dreigend rees het gevaar op, dat de Poolsche natie de haar door de historie en geografische ligging toegewezen taak — het beschermen der Europeesche cultuur tegen de Mon-

golen — uit het oog verloor.

Zoo ontwikkelden de omstandigheden zich in Polens nadeel. Op het oogenblik, dat de genabuurde volken zich consolideerden en middelen aanwendden om hun verloren grondgebied te herwinnen, bleek het, dat Polen geen levenskrachtig staatswezen, maar slechts een kunstmatig gevormd organisme was ; het beschikte niet over innerlijke nationale kracht.

Spoedig na het uitsterven van de dynastie der Jagellonen uit Lithauen (in 1571) was het lot van Polen bezegeld. In blinde gerustheid bleef het op de weg tot eigen verderf voortgaan. Polen werd steeds meer een repûbliek van de adel met een monarchistisch toppunt. De grootgrondbezitters bezetten naar hun believen de troon ; naast de macht van de hooge adel schaarde zich de willekeur van de met zakelijk eigenbelang vervulde kleine adel. Wie het meeste betaalde of tot consessies bereid was, werd tot de troon geroepen ; in het bestuur van het rijk woekerde de schandelijkste corruptie. Zoo viel kort na elkaar de kroon een Zevenburger, een Wasa en een Habsburger toe, tot voor meerdere generaties de Wettiners de troon in Warschau bestegen. Daartusschen waren er ook inheemsche candidaten geweest, die echter hun volslagen onmacht als koning demonstreerden. De rijksdag, de nationale vergadering dezer eerzuchtige en hoovaardige aristocratie, was het almachtige regeeringsorgaan, en door het zoogenaamde „liberum veto", het recht van protest van elk rijksdaglid tegen genomen besluiten, werd elke staatkundige handeling onmogelijk gemaakt.

Toch schitterde nog eenmaal Polens gelukster, toen de dappere en edele Johann Sobiesky schouder aan schouder met de Duitschers in het jaar 1683 Weenen van de Turken verloste en Polen opnieuw bij de Europeesche cultuurwereld indeelde. Maar in diezelfde tijd ging provincie na provincie voor het zieltogende rijk verloren. Het opkomende Brandenburg—Pruisen stelde zich in het bezit van het Oost-Pruisische hertogdom ; Zweden palmde Lijfland in en Rusland maakte zich van de Oekraïnische kerngebieden meester.

Het Poolsche koningschap had te weinig macht om de natie zich er tegen te doen verzetten. August de Sterke en zijn opvolgers voerden als Poolsche koningen slechts een schijn-heerschappij en in 1763 legde de laatste vorst uit de Wettiner dynastie de kroon neer, omdat hij alle hope op herstel van de Poolsche natie had laten varen. Het laatste bedrijf van het treurspel ving aan.

Zonder voor zijn bestaan een zwaard uit te steken, verdween Polen van het historische schouwtooneel. Zijn grootsche taak als wachter tegen de Mongolen had het schandelijk verzaakt, en terwijl de natie roemloos haar bestaan besloot, stelde zij Europa voor de Aziaten open. Het was een ongelukstijd voor Europa. Het machtbegeerige Rusland, dat zich sedert de dagen van Peter den Grooten tot een sterke staat ontwikkeld en in keizerin Katharina een nieuwe, aan Peter geestverwante, leidende figuur gevonden had, stelde zich in postuur om van de stervende staat te nemen wat het krijgen kon en strekte naar het gebied van Europeesche cultuur de hand uit. Polens nederwerping beteekende niet slechts de vestiging der Moscoviters aan de invalspoorten van Europa, maar zelfs een bedreiging van de Europeesche staten, want Pruisen en Oostenrijk hadden hun staatkundige uitbouw nog niet voltooid en waren nu gedwongen in de plaats van den aftredenden wachter voor Europa's veiligheid, ja op diens kosten, zelf de wacht tegen den Aziatischen indringer over te nemen. Zij aarzelden niet, Pruisen zelfs in geen geval, daar dit land de staatkundige verbinding met Oost-Pruisen nog ontbrak en dat West-Pruisen in geen geval aan Rusland ten deel kon laten vallen. Zoo kwam de eerste verdeeling van Polen tot stand (1772), die West-Pruisen aan Pruisen, Galicië aan Oostenrijk en Oost-Lithauen aan Rusland deed toevallen. De staatkunde van Frederik den Grooten verhinderde, dat geheel Polen dadelijk aan de landhonger van het Czarenrijk ten prooi viel.

Dit noodlottige feit opende de Poolsche patriotten eindelijk de oogen. Een ernstige reorganisatiearbeid werd begonnen, die het eeuwenlang verzuimde met één slag moest inhalen. Ter bekroning van deze arbeid werd door de vierjaarlijksche rijksdag tot het instellen van een grondwet (3 Mei 1791) besloten, die Polen tot een moderne staat gemaakt zou hebben : dit was echter het politieke testament van de stervende staat. Inderdaad nam die grondwet de voornaamste oorzaken van het slechte staatsbeheer weg en regelde een erfelijk koningschap, de Roomsch-Katholieke staatskerk,

geregelde wetgeving en de algemeene dienstplicht. Maar zij liet na de niet minder noodzakelijke stap om deze staatkundige hervormingen op gezonde sociale grondslagen te baseeren. Noch de vrijdom van belasting voor de adel, noch de lijfeigenschap van de boeren werd opgeheven. en men kan de vraag opwerpen of men op deze manier ooit tot het doel gekomen zou zijn.

Maar het was bovendien te laat. Rusland was niet van plan zijn buit prijs te geven en terwijl Pruisen en Oostenrijk de hervorming van het Poolsche staatsbestuur trachtten te steunen, verwierp het Czarenrijk de nieuwe regeeringsvorm als te Jacobijnsch. Veelmeer in zorg dat Polen zich zou herstellen, maakte Rusland zich gereed het de genadeslag toe te brengen.

Zelfs in deze tijd van de grootste nationale nood ontbrak het de Polen aan nationaal besef. Vergeefs was de grootsche nationale krachtsuiting van een Kosciusko ; als martelaar voor de vrijheid van het Poolsche volk viel hij tengevolge van de Russische intriges. Een sterke partij der magnaten was bereid het staatsbelang aan hun particuliere belangen op te offeren en verried het vaderland aan Moscou.

Zoo werd door Russisch geweld in 1793 de tweede en in 1795 de derde verdeeling van Polen geforceerd. Om niet geheel Polen onder Russische heerschappij te laten komen en ook verleid door de gemakkelijke buit werden Pruisen en Oostenrijk medeplichtigen aan de ondergang van het onafhankelijke Polen. De machtsverhoudingen in de achttiende eeuw zegevierden over de overwegingen van gezonde politiek en vooral het Pruisen van Friedrich Wilhelm II bezweek na aanvankelijk tegenstreven voor de sterke drang, die door de Oost-Europeesche grootmacht uitgeoefend werd. Mocht Rusland zich ook van het leeuwenaandeel in de buit verzekeren, de verkrijging van Zuid- en Nieuw Oost-Pruisen was een gevaarlijk teveel voor de Pruisische staat, waaraan deze gebieden toegevallen waren. Ook Oostenrijk, dat zich van de tweede verdeeling geheel afzijdig gehouden had, maar zich bij de derde weer liet interesseeren, breidde zijn grondgebied tot aan de poorten van Warschau uit, tot schade van zijn staatkundige samenstelling.

De Poolsche natie was als onafhankelijk volk verdwenen. Wel ontstond voor korte tijd weer een zelfstandig Polen, toen Napoleon na de Vrede van Tilsit een groothertogdom Warschau in het leven riep en de Polen beloofde, dat hun land weer in een zelfstandig koninkrijk hersteld zou worden als zij hem bij zijn oorlog tegen Rusland hielpen, maar de val van den Franschen keizer verstoorde deze plannen en het Weener Congres bestendigde de verdeeling van Polen.

Doch niet volgens de regeling, die in 1795 tot stand kwam. Oostenrijk vergenoegde zich met het in 1772 verworven bezit van Galicië, maar eigende zich 31 jaar later toch weer de republiek Krakau toe, die na de Napoleontische tijd als zelfstandig gebied was blijven voortbestaan. Pruisen nam bij West-Pruisen nog de landstreek Posen binnen zijn grenzen op, omdat dit gebied Oost- en West-Pruisen met Silezië verbond en door een overwegend percentage Duitschers werd bewoond. Al het overige van Polen werd bij Rusland ingelijfd, maar niet in die zin, dat het Weener Congres dit Europeesche cultuurland aan de Russen op genade en ongenade uitleverde. „Congres-Polen" werd alleen door een personeele unie met het absolutistische Czarenrijk verbonden en in een constitutie werd het de mogelijkheid van een zelfstandig nationaal leven geschonken.

Stellig bestond van het begin af het gevaar, dat Rusland zich op de duur niet aan deze afspraak zou houden, maar de in gemeenschappelijke oorlogen gegroeide eendracht der dynasties en de in de Heilige Alliantie tot uitdrukking gebrachte geest van christelijke saamhoorigheid deed Pruisen en Oostenrijk vertrouwen, dat Rusland niet naar meerder macht zou streven. Niettegenstaande heeft toch dit machtstreven groote invloed op de verdere ontwikkeling der situatie uitgeoefend.

Sindsdien speelde de Poolsche geschiedenis zich op het grondgebied van andere volken af : in Pruisen, in Oostenrijk, in Rusland en niet in de laatste plaats in de overige wereld, want de emigranten, die na de deelingen Polen hadden verlaten en later na de revoluties nog verlieten, waren vooral werkzame leden der nationale vrijheidspogingen. Het romantische verbond met Napoleon verder spinnend, hielden zij zich toentertijd gaarne in Frankrijk op, en hun cosmopolitische aard, die in de glans van nationaal martelaarschap een eigenaardige kleur kreeg, opende hun de harten

van de West-Europeesche volken. Zoo ontwikkelde zich het chaotische en omvattende probleem, dat „de Poolsche kwestie" genoemd werd en die een eeuw lang de haard van voortdurende onrust in Europa bleef. De openbare meening in de West-Europeesche landen bleef ten gunste van de Polen en tot aan de tijd van de Wereldoorlog toe bleef bij de Poolsche patriotten de hoop levendig dat het mogelijk zon zijn dat eens, met hulp van Frankrijk en Engeland, Polen weer vrij zou worden.

Een bijzondere positie nam in de Poolsche kwestie Pruisen, later Duitschland, in. Ook de Duitschers betaalden hun tribuut aan de nationale dweperijen, welke voor die onpolitieke decenniën kenteekenend waren, en breede kringen van het volk waren van oprechte deelneming in Polens lot vervuld. Maar de regeeringen, die de harde wetten der staatkunde moesten gehoorzamen, konden slechts met de nuchtere politieke toestanden rekening houden en deze noodzaakten de Duitsche regeerders in hun politiek uit te gaan van het feit, dat er geen Pruische natie meer bestond.

Zoo zette Pruisen zijn politiek van staatkundige beveiliging voort en poogde, bij sommige gelegenheden zeer hardhandig, zijn Poolsch gebied te germaniseeren en de uitbreiding van een nationale minderheid tegen te gaan. Aan de andere kant gaf het zijn Poolsche onderdanen dezelfde rechten en plichten als zijn andere burgers en het moet gezegd worden, dat de Duitsche regeeringen steeds open oog voor de cultureele belangen van de onder haar gezag staande Poolsche bevolking gehad hebben.

Tenslotte was van groote invloed op Pruisens positie ten opzichte van de Poolsche kwestie zijn tegenstelling tot Oostenrijk, dat niet uit één groote staat, maar uit een samenvoeging van landen bestond en zich daarom staatkundig de luxe veroorloven kon de Polen in zijn rijksverband alle vrijheid te laten in het handhaven van hun oud Poolsche tradities, zoowel in politiek als geestelijk opzicht.

Het meest beteekenisvol echter bleef de ontwikkeling onder het Russische bestuur. Zij verliep heel anders dan het Weener Congres bedoeld had. Wel ontving „Congres-Polen" de hem beloofde staatsregeling en kwam viermaal de landdag bijeen. Maar het nationale leven zag geen kans zich te ontwikkelen en van het bouwwerk der betrekkelijke zelfstandigheid werd steen na steen afgebroken. Voor de eerste maal ontlaadde zich de ontevredenheid daarover in de revolutie van 1830—'31 en in de latere opstanden van 1846, '48 en '63 verweerden de Poolsche patriotten zich steeds weer vergeefs tegen de knevelarijen der Russische onderdrukkers. De Russische regeering van haar kant benutte deze opstandige bewegingen om in de eerste plaats de constitutioneele voorrechten op te heffen en te trachten door tal van maatregelen het nationale leven te verstikken. De Poolsche staat van het Weener Congres verschrompelde tenslotte tot een Russisch gouvernement, waarin getracht werd de Polen te verrussen. Als met slavenketenen werd Polen uit het westen naar het oosten getrokken.

Daarbij bleef de sociale samenstelling zoo goed als ongewijzigd. Het is van beteekenis dat de revolutionnaire bewegingen in de 19de eeuw bijna uitsluitend door de adel geleid werden en dat de burgers en de boeren er zoo goed als geen aandeel in hadden. Zelfs werd de door de adel verwekte revolutie van 1846 veel meer een opstand van de boeren tegen de Poolsche grondeigenaren ! Eerst na de revolutie van 1863 ondergingen de sociale verhoudingen een ingrijpende verandering. De door de Russische regeering voorgeschreven landbouwhervorming drong de adel terug en hief de boeren omhoog. Een totale omkeer in de verhoudingen op het land en in het bezit daarvan was het gevolg. Een soortgelijke verandering vond plaats in de steden als gevolg van de snelle toeneming der industrie. Terwijl tot nu toe de burgerij maar een zeer geringe rol in de politiek gespeeld had, verkreeg zij nu een groote invloed en bleef die behouden tot nu toe. Derhalve is de kern van het Poolsche volk thans niet meer een kleine groep heerschzuchtige aristocraten, maar eendeels landelijke, anderdeels stadsche middenstanders. Daarboven staan de grootgrondbezitters en grootindustrieelen ; de onderste laag bestaat uit boeren- en fabrieksarbeiders.

Zoo schenen de vooruitzichten voor een ontplooiïng van het nationale leven der Polen opnieuw gunstiger. Maar ze waren bedriegelijk, want die ontwikkeling kwam veel meer Rusland dan Polen ten goede. De opkomst van de middenstand leidde tot vermindering der nationale bewustheid.

Een samenloop van talrijke omstandigheden deed in bepaalde kringen de wensch ontstaan het met Rusland op een accoord te gooien. Het kolossale gebied tusschen de Oostzee en Zwarte Zee tot aan de Stille Oceaan toe was een begeerenswaardig afzetgebied voor de opbloeiende Poolsche industrie. De oude vijandschap tegen de Duitschers en de vriendschap met de zielsverwante Franschen, die immers bondgenooten van het Czarenrijk waren, deden menigen Pool in zijn nationale overtuiging wankelen. De beslissing gaf tenslotte toch de ruwe politioneele druk met zijn demoraliseerende uitwerkingen, waartegenover de nieuwe, materieel gezinde lagen der bevolking niet de vroegere weerstandskracht konden plaatsen. Zoo geraakte het nationale leven steeds meer in verwarring, en de nationale doelstellingen dreigden uit het oog van het volk te zullen geraken. De sociaal lager staande groepen keerden zich tegen de hoogere der eigen nationaliteit en zagen in de socialisten en joden gevaarlijker vijanden dan in de Russische regeering.

De afdwaling van de nationale banen werd nog grooter toen de Russische constitutie van 1905 ook de Polen een nieuw politiek leven bood. Nu opende het Poolsche volk zelfs voor het Pan-slavisme zijn armen, waaraan het, als de belichaming van het daaraan doodsvijandige Roomsch-Katholicisme, eens de sterkste tegenstand geboden had. Deze constitutie namelijk scheen alle waarborgen voor een eigen nationaal leven te bieden. Terwijl de Polen in Pruisen en Galicië tegenover de nieuwe verhoudingen een afwachtende en verder afwijzende positie innamen, gingen vele Russische Polen op de verlokkingen van de Czaristische regeering in. De zwenking der nationaal-democratische partij naar de kant van de Russische regeering was een der sterkste bewijzen van de verandering in de nationale denkbeelden der Polen. Het oude Poolsche idealisme onderwierp zich aan het nieuwe Poolsche materialisme.

Zoo kon de verrussing van Polen rustig voorwaarts schrijden. Het kenschetst de onverschilligheid en het zelfbedrog in die Russischgezinde kringen, dat ook in die tijd de systematische arbeid tot onderwerping van de Poolsche natie onder het heerschende Grootrussendom onverminderd voortgezet kon worden. Mocht de Doema (de vroegere Russische volksvertegenwoordiging) de nationale eischen van Polen menigerlei tegemoetkoming bewijzen, de regeeringsmaatregelen spraken een duidelijke taal ten nadeele van het nationale Polen. Ook de inmengingen in het Poolsche schoolwezen, waardoor men het Roomsch-Katholicisme zocht te treffen, toonden de onveranderlijke wil der Russische heerschers om zich van elk middel te bedienen, dat hen nader tot het begeerde doel kon brengen. Aan de andere kant zocht men de trotsche natie door toegeven aan oude wenschen te winnen. Men schilderde haar het toekomstbeeld van het herwinnen der Pruisische Oostzeeprovincies, Posen, Silezië en Galicië voor Polen en voedde de eeuwenoude vijandschap tegen de Duitschers. Zonder zich bewust te worden, dat Polen daarmee alleen de deemoedige rol van Russisch vazal werd toegewezen, schonk iemand als Roman Dmowski den verleider gehoor en propageerde de willige onderwerping aan Rusland.

Zoo was de situatie, waarin Polen verkeerde, toen de Wereldoorlog in 1914 uitbrak. De toestand in Oost-Europa was geheel tegengesteld aan die van honderd jaar geleden. Toen waren Polens vijanden eensgezind, thans met elkander in oorlog : Rusland tegen Duitschland en Oostenrijk. Ingevolge de dienstplicht werden Polen gedwongen tegen Polen te vechten, terwijl hun land het slagveld werd. Dit stelde de minderwaardige positie, waarin zij zich volkenkundig bevonden, in een helder licht.

In 1916, toen Duitschland Polen grootendeels bezet had, werd door de Centrale mogendheden een „onafhankelijk" Polen gesticht, in de hoop, dat de bewoners in grooten getale aan hun zijde zouden gaan meevechten ; deze speculatie liep echter op niets uit. De Polen moesten thans net zoomin van Duitschland en Oostenrijk als van Rusland iets hebben. Hun hoop was gevestigd op een overwinning der Geallieerden, vooral van hun ouden vriend Frankrijk en aan deze zijde vocht reeds lang een Poolsch legioen mee.

Hun hoop werd verwezenlijkt. In November 1918 aanvaardde Duitschland, nadat Oostenrijk-Hongarije zich reeds op genade of ongenade had overgegeven, als basis voor de vrede, de veertien punten van Wilson. Het dertiende punt hiervan luidde :

„Een onafhankelijke Poolsche staat moet geschapen worden, die zulke gebieden omsluit, welke een onbetwistbaar Poolsche bevolking bezitten; waarboven verzekerd wordt een vrije uitgang naar zee, wier politieke en economische onafhankelijkheid en territoriale onschendbaarheid gegarandeerd moeten zijn door internationaal verdrag."

De beraadslagingen der Geallieerden over Polen werden gekenmerkt door heftige meeningsverschillen en toen eindelijk de grenzen waren vastgesteld, was het nieuwe Poolsche territoir eigenlijk een politieke en geografische misgeboorte. De Duitschers hebben zich vooral tegen dit deel van het Verdrag van Versailles verzet, dat Oost-Pruisen door de Corridor, die volgens hen door ras-Duitschers bewoond werd, van het Rijk afgescheiden werd. Het was toen reeds duidelijk, dat eenmaal een nieuwe afrekening en grensafbakening zou komen. Ook het proclameeren van Danzig tot vrije stad onder voogdij van Polen is al die jaren een Duitsche grief gebleven.

Zoo kreeg Polen bij het Verdrag van Versailles, vooral door Fransche invloed, Posen, een groot deel van West-Pruisen en Opper-Silezië ten koste van Duitschland toegewezen. Bij de vrede van St. Germain moest Oostenrijk het grootste gedeelte van Galicië aan Polen afstaan.

De Oostelijke grenzen hebben de Polen zelf, met Fransche militaire hulp, bepaald. In Oost-Galicië veroverden zij gebieden op de Oekraïners, die toen nog een eigen staat hadden, waar in hoofdzaak niet-Polen woonden (Oekraïnische Roethenen). Toen werd Polen beoorloogd door de Russische bolsjewiki, wier leger tot Warschau wist door te dringen, maar hier door generaal Pilsoedski verslagen werd. Tusschen Polen en Rusland werd toen de vrede van Riga gesloten (in 1920) en een definitieve grens bepaald. Hierdoor aangemoedigd trok de Poolsche generaal Zelikowsky naar Wilna op en ontrukte deze stad met omliggend gebied aan Lithauen!

Onderwijl was de binnenlandsche toestand in de nieuwe staat nog niet geconsolideerd, hoe kon het ook anders na de langdurige overheersching door drie andere volken. De leiding kristalliseerde zich tenslotte om maarschalk Pilsoedski, die door alle Polen als nationale held werd vereerd.

In Duitschland, waarvan Polen jarenlang niets te vreezen had gehad, had zich inmiddels een verandering van regiem voltrokken. In 1933 kwam Hitler daar aan het bewind, die als voornaam punt de aansluiting van Oostenrijk bij Duitschland op zijn programma had. Om zich aan de verwezenlijking van die wensch geheel te kunnen wijden, sloot de nationaal-socialistische regeering met Polen een verdrag, waarbij door beide partijen de wederzijdsche grenzen werden gegarandeerd. Dat was in 1934.

In 1937 trokken de Duitschers Oostenrijk binnen en een jaar later werd de Sudetenduitsche streek van Tsjecho-Slowakije (overeenkomst van München) aan Duitschland afgestaan. Bij die gelegenheid was het, dat Hitler zeide verder geen territoriale eischen in Europa meer te zullen stellen (September 1938). In weerwil hiervan rukten de Duitschers in het voorjaar van 1939 toch Tsjecho-Slowakije binnen en lijfden dit land ook bij het Rijk in, zij het ook onder de naam van protectoraten.

Door deze daad verbeurde het nationaalsocialistische regiem het laatste beetje vertrouwen, dat de staatslieden van Engeland en Frankrijk het nog geschonken hadden en vanaf dat oogenblik was het duidelijk dat die beide mogendheden geen volgende aanval op een zwakker volk meer zouden tolereeren. In Londen en Parijs was men beducht dat een nieuwe verovering Polen, Roemenië en Griekenland (dit laatste van Italiaansche zijde) zou gelden en alle consequenties voor hun rekening nemende verklaarden de regeeringen van Engeland en Frankrijk, dat een daad van geweld den aanvaller ook in oorlog met die beide volken zou brengen. Om hun strategische positie te versterken poogden zij Sovjet-Rusland over te halen eenzelfde houding aan te nemen. Dit mislukte echter, omdat Engeland niet tot voldoende concessies bereid was en ook omdat Polen weigerde eventueel Russische militaire hulp te aanvaarden. Zijn argwaan tegen Moskou is in het verloop der geschiedenis gegrond gebleken.

Tot verbazing der geheele wereld sloten de doodsvijandige regimes van het nationaal-socialistische Duitschland en het communistische Rusland een verdrag, waarbij zij de Poolsche staat onder elkaar verdeelden (23 Augustus).

Op 1 September rukten de Duitschers Polen binnen, welks legers zich dapper verzetten, doch voor de overmacht aan gemo-

toriseerde oorlogsmachines en gevechtsvliegtuigen steeds moesten wijken, terwijl ook de Poolsche legerleiding onbekwaam bleek om de strategie van het Duitsche opperbevel te verstaan en met succes te weerstaan.

Na eenige weken van sterk Duitsch overwicht scheen het, dat de Poolsche legers zich gingen herstellen. Het voortrukken der Duitschers begon te haperen en zij slaagden er niet in Warschau te nemen. Toen kwam de catastrofe: het Russische leger viel de Polen in de rug aan en toen was het lot van de Poolsche staat beslist. Het land werd geheel door de beide vijandelijke legers bezet en in een conferentie te Moskou (28 September) tusschen Duitschland en Rusland definitief verdeeld, waarbij het laatste met de minste moeite het leeuwenaandeel kreeg.

Maar naar het oude Poolsche volkslied „Jescze Polska nie zgineia" is Polen nóg niet verloren. De oorlogsverklaring aan Duitschland door Engeland en Frankrijk geschiedde niet omdat in het bizonder *Polen* was aangevallen, doch omdat Duitschland opnieuw de onafhankelijkheid van een andere Europeesche staat aangerand had. Na de verovering van Tsjecho-Slowakije had een Duitsche aanval op elk ander land óók de oorlog met de Westersche mogendheden tengevolge gehad. Daarom is de bezetting van Polen voor de Geallieerden geen voldongen feit, maar slechts een phase in het verloop van de strijd, die Engeland in bondgenootschap met Frankrijk tegen Duitschland ingezet heeft en niet zal beeindigen vóór een van beide partijen de vrede aan den tegenstander kan decreteeren. Hiervan zal het afhangen of Polen zijn zelfstandigheid herkrijgt. Dat vóór en na de eindoverwinning van één der beide partijen Rusland ook nog een succesvolle of ongelukkige rol zal spelen is duidelijk, en dit zal mede over het toekomstige lot van Polen beslissen.

P. MONS

NIEMAND ONTKOMT

De avond is zeer stil geworden:
Er is geen boom met bladbeweeg.
Ons hart ging als de bloemen slapen,
Heer, ach vergeef wat het verzweeg.

Deez' dag was zwaar en zwoel van zonde...
Glas is het water in de gracht;
nog is het avond, maar de stilte
zoemt reeds het voorspel van de nacht.

Traag roeit een late vogel nestwaarts. —
Uw hand beveelt een vroege ster. —
Heer, in dit donker avondleven
zijt Gij ons vreemd en vaag en ver.

Wij durven nu nog heel zacht bidden:
Heer, vergeef ons deze schande
dat wij Uw grootst gebod vergaten
en voor U staan met lege handen.

HARRY BRANDER

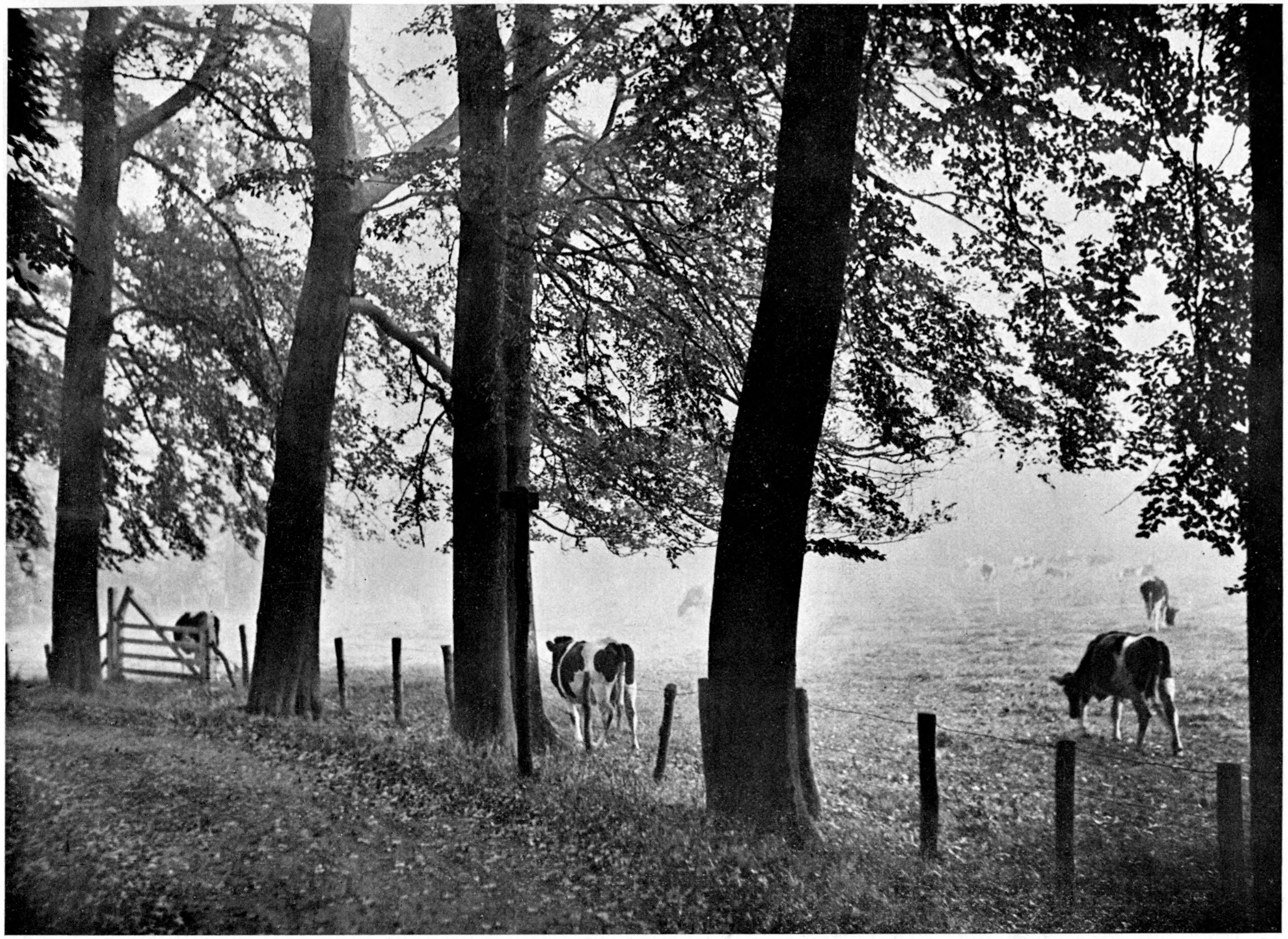

OCHTEND-NEVEL

FOTO M. MICHÉ

KOPENHAGEN, HET PARIJS VAN HET NOORDEN

OP DE FIETS DOOR DENEMARKEN
VERGELIJKING MET NEDERLAND

Twee weken voor het uitbreken van het „gewapend Europeesch conflict" maakte ik een tocht per fiets van Amsterdam naar Kopenhagen. Van Amsterdam ging de tocht met de boot tot Zwolle en per fiets naar Ter Apel. Via Bremen en Hamburg arriveerde ik op een Zaterdagavond in de eerste Deensche plaats : Aabenraa, bekend om het feit dat de Deensche Koning daar zijn zomerverblijf heeft. Na Aabenraa ging de tocht over Fredericia naar Middelfort.

De Nederlandsche reiziger die in Denemarken met zijn boerderijen en zuivelinrichtingen zou meenen parallellen te vinden met het Hollandsche landschap, zou tevergeefs zoeken naar de ingepolderde weiden, doorkruist door talrijke slooten en vaarten en zwart-wit bespikkelde runderen, zoo goed uit het Vaderland bekend.

De koeien zijn donkerbruin gekleurd en staan of liggen netjes in een lange, rechte lijn te grazen of te herkauwen. De Deensche boer kan zijn vee maar niet zoo los laten loopen, daar de meeste weiden klaverweiden zijn.

Het losloopende vee zou de klaver te veel beschadigen, maar bovendien zich overeten en een koliek krijgen.

Het wordt daarom op rantsoen gesteld : de koeien zijn met een touw of ketting vastgelegd aan een ijzeren of houten pen, die in den grond wordt geslagen ; zoodra het bereikbare kringetje is afgegraasd, worden alle runderen een eind „verpaald".

„De Kleine Havenvrouw" aan de Langelinie in Kopenhagen

Kopenhagen bij avond tijdens een vuurwerk in Tivoli

Hoe meer de reis naar het Noorden gaat, hoe meer het karakter van het landschap verandert, om tenslotte over te gaan in het zacht golvende, noordoostelijk heuvelland met zijn uitgestrekte en fraaie beukenbosschen. Hier worden de losloopende kudden in de gewone grasweiden tot een schilderachtige stoffeering tegen den boschrijken achtergrond.

Vroeger moest men van Fredericia overvaren naar Middelfort. Thans ligt er een prachtige brug die een kwartier fietsen lang is, en een van de grootste bruggen van Europa kan zijn.

Via Middelfort gaat de reis over Odense naar Nyborg.

Odense kan men niet passeeren zonder een bezoek te hebben gebracht aan het Andersen-museum. Andersen, de beroemde sprookjesverteller werd hier geboren en trok van daar uit naar vele landen.

Al zijn herinneringen en bezittingen zijn hier bijelkaar gebracht. Het zou te ver voeren het geheele museum te beschrijven. Een apart artikel zou daaraan kunnen worden gewijd. Laat ik volstaan met te zeggen dat het bezoek aan zijn geboortehuis en het bezichtigen van zijn vele bijzonderheden mij een uiterst aangenamen dag hebben bezorgd. Even voor Odense verrijst een 211 M. hooge toren die gebouwd is van het overschot van de brug over de Kleine Belt bij Fredericia. Een lift brengt u naar de top waar ge een prachtig uitzicht hebt over het schitterende Deensche landschap.

In Nyborg ligt de boot klaar die mij naar de overkant brengt over de Groote Belt naar Korsör. Ik ben dan nu gearriveerd op het eiland Seeland waarop de hoofdstad Kopenhagen ligt, het einddoel van mijn reis. Hier wordt het landschap golvender en de afstanden die ik per dag fiets, worden korter. Gelukkig tref ik onderweg een vrachtauto die mij in een dag naar Kopenhagen brengt.

's Avonds arriveerde ik in Kopenhagen en zocht direct de jeugdherberg op waar ik, evenals op mijn andere rustpunten, de nacht doorbracht.

Thans is het blijde, opgewekte levende

Kopenhagen een toonbeeld van rustige vreedzaamheid. Zijn oude vestingwerken zijn geheel door nieuwe wijken ingebouwd; zijn oude „Kastellet" zijn Citadel is verbouwd tot wandelpark en verder geheel verborgen achter de fraaie Strandboulevard, de Langelinie, waar op zomermiddagen het Pavillon een middelpunt van levendige drukte vormt.

Met dit alles voor oogen is het wel heel moeilijk zich in te denken in de rumoerige veelbewogen geschiedenis van dit thans zoo rustige vredelievende landje. De geschiedenis uit een tijd, dat een regentes Margaretha Zweden veroverde en bij de Unie van Kalmar in 1397 wist te doen vaststellen, dat de drie Noorsche Rijken Noorwegen, Zweden en Denemarken, met behoud hunner zelfstandigheid, voortaan slechts één Koning zouden hebben.

Een tijd, die toen gevolgd werd door een periode van voortdurende oneenigheden, ééndeels met Zweden en anderdeels met Sleeswijk-Holstein. Een tijd, die er tenslotte toe leidde, dat anderhalve eeuw later Zweden voor goed zijn onafhankelijkheid wist te herwinnen, en zich een eigen koning Gustaaf I Wasa (1523—1560) koos.

Noorwegen bleef echter voorloopig nog vereenigd met Denemarken dat zich geleidelijk tot een vooraanstaande zeemo-

In een van de nieuwe buitenwijken van Kopenhagen.

Nieuwbouw in Kopenhagen

gendheid had weten te ontwikkelen. En het is niet te verwonderen, dat Denemarken, dat van zijn handel moest leven, ook gedurende de Napoleontische oorlogen zijn rechten op den vrijen zeehandel tegenover Engeland meende te moeten handhaven. Een weigering van Denemarken, om zich met Engeland te verbinden en zijn vloot in Engelsche haven te brengen, beantwoordde Engeland met een bombardement van Kopenhagen in vollen vrede (2—5 Sept. 1807), en het in bezit nemen van de Deensche vloot. Denemarken wierp zich toen in de armen van Frankrijk, en tot „straf" hiervoor werd op het congres van Weenen in 1815 Noorwegen met Zweden vereenigd. Het laatste overblijfsel uit den tijd dat Denemarken een vooraanstaande rol in de geschiedenis van Noord-Europa speelde, de Sont-tol bij Helsingör, verdween in 1857 toen een 15-tal mogendheden de Sont-tol voor een bedrag van 61 millioen kronen van Denemarken afkochten. Thans ziet de bezoeker van de kustbatterij bij het kasteel Kronborg nog slechts een aantal ouderwetsche bronzen kanonnen, die als goedig dreigende lobbesen hun ongevaarlijke mondingen op den Sont-ingang gericht houden, en alleen worden bewaakt door een enkelen eenzamen schildwacht. En als de gids de bezoekers vertelt, dat deze oude dingen nog wel een enkele maal worden gebruikt voor saluutschoten, dan kan hij toch niet nalaten met een breed handgebaar te wijzen naar de lage heuvels, in zuid-westelijke richting. Daarginds, tusschen de heuvels, daar liggen nog verschillende kasteelen verborgen. Die zijn alle gebouwd in een tijd, dat het geld, hier bij deze tol, Denemarken binnen stroomde als water. Ha ! Toen was Denemarken machtig en rijk ; toen zagen de vorsten er niet tegenop om Nederlandsche en Fransche bouwmeesters in dienst te nemen. En toen verrezen onder leiding zoowel van buitenlandsche als van Deensche architecten de prachtige en statige kasteelen als een Kronborg, een Frederiksborg, Amalienborg...... En de waardevolle kunstschatten uit alle deelen der wereld in deze paleizen bij elkaar gebracht, leggen ook thans nog een getuigenis af van de reeds vroeg ontwik-

kelde kunstzin van het Deensche volk. Het Koninklijk paleis, het statige Amalienborg, waar zich op het vorstelijk slotplein het mooie ruiterstandbeeld van Frederik V verheft, ligt in het oude gedeelte van Kopenhagen. Zooals het daar ligt met zijn eertijds versterkt voorstadje Christianshaven, in het Noorden aangeleund tegen de citadel, in het Oosten begrensd door de oude reede en de oude vestinggracht, in het Westen door een gordel plantsoenen, is het niet grooter dan een ontmantelde, cirkelvormige vesting van nog geen drie kilometer middellijn. En al heeft de hoofdstad zich tegenwoordig uitgebreid tot ruim het vijfvoudige van de oorspronkelijke oppervlakte, toch liggen in de beperkte ruimte van de oude stad alle belangrijke gebouwen op onderling korten afstand bij elkaar. Het parlementsgebouw, Christiansborg, Thorwaldsen-museum, de Glyptotheek, het Nationaal-museum, de Koninklijke Bibliotheek en vooral niet te vergeten de fraaie in Nederlandsche renaissance stijl gebouwde beurs.

Langs de hoofdverkeersader van dit centrum, de Vesterbrogade, het Raadhuisplein en de Nytorv met zijn monumentale gebouwen en winkelpaleizen, heeft gedurende den geheelen dag een zeer druk verkeer plaats, waarbij fietsend Kopenhagen, Amsterdam en Den Haag naar de kroon steekt. En deze drukte neemt in de avonduren eerder toe dan af want iedereen

De korenbeurs in Kopenhagen met de beroemde Drakentoren.

Thorwaldsen maakte zijn eigen standbeeld

trekt na afloop van zijn dagtaak naar het prachtige park Tivoli.

Zoo ergens, dan is het daar, dat men den Kopenhager kan leeren kennen zooals hij in werkelijkheid is, rustig, beheerscht, welwillend, gesteld op openbare orde en reinheid, maar bovendien opgewekt, levenslustig en dol op onschuldige pretjes. Alleen het zien al van deze rustige, opgewekte menschen is op zichzelf reeds een vreugde. En wanneer dan 's avonds tegen het etensuur allerwegen op de tafeltjes onder de boomen, als even zoovele sierlijke, kleurrijke bloementuilen, de hors-d'oeuvre, de kreeft-, garnalen- en vischschotels met de fonkelende glazen Carlsberg verschijnen... wel, dan vraag je jezelf af, hoe die Denen het hebben klaar gespeeld, om niet alleen voor zichzelf maar ook voor de vreemdelingen in deze lucullische geneugten nog een ruime mate van poëzie te ontdekken. Is het misschien hun aangeboren gevoel voor het schoone, fijne en kunstzinnige ? Hoe juist weet de Kopenhager hier en daar een beeld, een sprekende groep te plaatsen. Ziet, vlak voor de Langelinie, dat fijne zeemeerminnetje zoo zonder eenige pretentie op een rotsblok midden in het water neergezet. Van de vele groepen en beelden is die van de Gefionsbron wel een van de indrukwekkendste. Zij stelt de Godin Gefion voor, die van haar Koninklijken gemaal toestemming had gekregen om ten behoeve van haar vier zonen een zoo groot stuk van Zweden af te ploegen, als zij in één nacht gereed kon krijgen. Zij veranderde toen haar zonen in stieren en ploegde Seeland van Zweden af, dat zij hun als Koninkrijk schonk. De Sont is volgens deze mythe uit de getrokken voor ontstaan. Geven de openbare pleinen en straten van Kopenhagen reeds eenig denkbeeld van de groote voorliefde van de Denen voor de plastische kunst, bijna onbegrensd is hetgeen de verschillende musea : Carlsberg, Glyptotheek, Thorwaldsensmuseum, het Kunstmuseum en andere aan schatten op dit gebied bevatten.

Vooral het Thorwaldsen-museum is de moeite waard van een langdurig bezoek.

Ruim veertig jaren werkte Thorwaldsen, Kopenhager van geboorte, in Rome. Doch in 1839 keerde hij op 68 jarigen leeftijd naar zijn geboortestad terug, waarbij hij op 17 September, dus juist 100 jaar geleden, met al zijn kunstschatten aan boord van het fregat „Rota" aankwam. Met groote geestdrift werd de begaafde en beroemde kunstenaar in zijn vaderstad ontvangen, en op de machtige paneelen van drie der buitenmuren van het Thorwaldsen-museum zijn met gekleurde cementfresco's deze terugkeer in het vaderland en het overbrengen en overladen van de kisten met kunstschatten uitgebeeld.

Zes jaren later overleed Thorwaldsen te Kopenhagen en thans ligt hij begraven in een grafkelder op het binnenplein van het museum te midden van zijn meesterwerken.

Indrukwekkend is de imposante verzameling van dezen Deenschen meester der beeldhouwkunst, ondergebracht in het forsche in Grieksche stijl opgerichte museum.

In de voorhal de meesterlijke in meer dan natuurlijke grootte uitgevoerde modellen van zijn beroemde standbeelden : Keurvorst Maximiliaan I van Beieren, in brons

opgesteld te München, Paus Pius VII, wiens marmeren beeld hij voor de St. Pieterskerk te Rome beitelde. Hertog Eugen von Leuchtenberg, eveneens in marmer in de St. Michaelskerk te München en vooral het mooie marmeren middenstuk Jason met het Gulden Vlies. En dan volgen in de reeksen zalen en gallerijen modellen, beelden, reliefs in overstelpende rijkdom en verscheidenheid : Ganymedes met den adelaar van Jupiter, Amor de slapende Psyche wekkende, Hercules, Venus met den appel, Mercurius op het punt Argus te dooden, Mars en Amor en tal van andere meesterwerken, welke een beeld geven van Thorwaldsens geniale werkkracht en van zijn grooten invloed op een van zijn beste leerlingen, Bissen. In een aparte zaal staat het beroemde Christusbeeld met links en rechts de 12 Apostelen, een beeldengroep waarvan Thorwaldsen zelf heeft gezegd dat hij zooiets slechts éénmaal zoo goed kon maken.

Als belangrijk en zeker niet het minste van de groote musea, toont het Nationaal museum welke wetenschappelijke en kunstschatten de Denen in den loop der tijden hebben verzameld. Hier zijn uitgestald de voorhistorische Steen-, Brons- en IJzertijdperken, de tijd der Vikings, de Middeleeuwen en de Renaissancetijd. Voor den Nederlander welke zoo vertrouwd is, of tenminste vertrouwd kan zijn, met Volkenkundige en Koloniale musea, is de ethnografische afdeeling een bijzondere verrassing.

In 1938 ontving Denenmarken op waardige wijze het ethnografische congres en had daarom deze afdeelingen keurig georganiseerd. Van onze Archipel is o.a. op waarlijk onbekrompen wijze de fraaie voorgalerij van een Niassche hoofdenwoning uitgestald. Deze galerij is geheel gereconstrueerd en over een lengte van 9 meter in een der groote vertrekken van het museum opgesteld.

De banken, zetels, houten kisten, alles met mooi Niasch houtsnijwerk versierd, adoe's en andere voorouderbeeldjes met de erbij behoorende Supports, kapstokken, ophanghaken, kortom de complete inrichting van een der fraaiste Niassche ceremonieele gallerijen is geheel natuurgetrouw aan de oorspronkelijke toestand opgesteld. Van de vele staaltjes van de groote belangstelling der Denen voor hun musea is deze vanuit Nias naar Kopenhagen vervoerde Niassche woning een van de meest treffende. Al even belangrijk is een merkwaardige verzameling schilderijen van van den Eeckhout met voorstellingen van Braziliaansche Indianen, planten en vruchten, allen uit den tijd van Johan Maurits van Nassau's Gouverneurschap van West-Indië (1637—1644). Bij het dolen langs de hier uitgestalde interessante groepen van Voor-Indië wordt de Nederlandsche bezoeker getroffen door de overeenkomst van deze cultuur met die onzer koloniën : de fraaie stukken van Hindoe-bouwkunst, het meerendeel afkomstig van opgravingen in de oude Deensche kolonie in Zuid-Oost Voor-Indië, hedendaagsche koperen lampen, sirihgereedschap en andere huishoudelijke artikelen, aardewerk, enz.

In meer dan een opzicht dwingt Denemarken den Nederlander tot vergelijkingen met zijn eigen land en volk :

Het dikwijls vlakke landschap, de veeteelt, de zuivelindustrie, de openbare reinheid, waarbij de Denen ons bovendien duchtig de loef afsteken. Zoo dienen de Heidemaatschappij en het Reddingswezen

De monumentale ingang van het hoofdstation in Kopenhagen

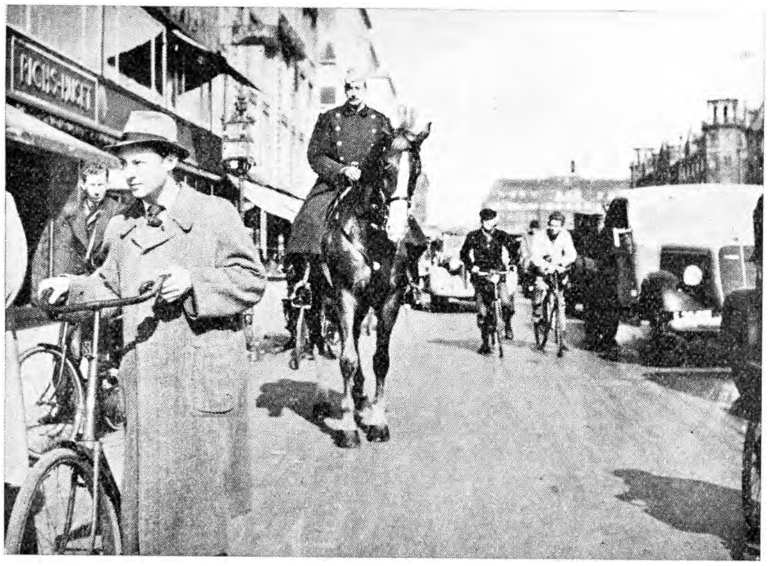

De Deensche koning Christiaan IV tijdens de dagelijksche ochtendrit in de straten van Kopenhagen.

der Denen ons tot voorbeeld.

Op mijn programma stond een veel langer verblijf in Denemarken dan dat ik nu heb gehad. Want bij het verlaten van een der musea kocht ik een Nederlandsche Courant en las daarin dat het aan alle buitenlanders geraden was zoo spoedig mogelijk naar het Vaderland terug te keeren. Mijn parool om geen trein te gebruiken doch uitsluitend alles per fiets te doen heb ik tot de Deensche grens kunnen volhouden. Ik stak namelijk van Gedser over naar de Duitsche stad Warnemünde, waar we midden in de Oostzee een half uur stil moesten liggen om een gedeelte van de Duitsche vloot te laten passeeren, en nam vanaf die plaats de trein naar de Hollandsche grens.

Dit „tochtje" van ongeveer 400 K.M. duurde van 's morgens 6 uur tot 's avonds 11 uur. Onderweg moesten we 6 maal overstappen omdat de trein gerequireerd werd voor de militairen en wij maar moesten wachten op de komst van een eventueele volgende trein. Gelukkig bereikte ik op tijd de Nederlandsche grens waar net de voor-mobilisatie was afgekondigd. De fiets bracht me van de Duitsche grensplaats Lingen naar Zwolle, de boot ontfermde zich 's nachts over mij en bracht mij 's morgens vroeg in Amsterdam. Zoo eindigde een prachtige tocht met een overhaast slot. Ik was een paar honderd kronen armer, doch niet in geld uit te drukken rijker aan ervaringen.

JAAP H. KRUIZINGA

OUDE SERVISCHE SPINNE- EN FEEËNLIEDEREN

Joegoslavië bezit nog in menig opzicht een oude volkstraditie, en hoewel de Westersche civilisatie er in geruime mate toe bijdraagt, de overgeleverde zeden en gebruiken te doen verdwijnen, bestaat er in het isoleerende, woeste bergland van het centrum en van het Zuiden een zoo sterke en hechte inslag van boerenleven, dat er veel hoop is op het voorloopig behoud van de zoo schilderachtige folklore.

Vooral bij de Serviërs en Montenegrijnen, doch ook onder de Bosniërs, Dalmaten en Slovenen, zijn eigenaardige gewoonten in zwang, waaronder een uitgebreid bruiloftsceremonieel, het typische klaagzingen bij een doode, en het zeer bijzondere „Koninginnen" of zingspelen op Pinksterdag wel de voornaamste plaats innemen, hoewel de laatste nog maar in rudimentaire vorm, daar het reeds tijdens de vorige eeuw officieel verboden werd. Het „Koninginnen" of „Kraljitse" was een feest van jonge meisjes die in de dorpen voor de huizen zongen en dansten met bepaalde attributen als een vaandel en een zwaard. De gansche keur van liederen, die hierbij ten gehoore gebracht werd, vormde een soort schertsende revue van de dorpsbewoners, maar het gebruik bezat een ernstig fond, en zelfs is een religieus-symbolisch moment er niet in te miskennen, namelijk de bezwering van den Heiligen Geest om „de aarde te doorwandelen en de rijken te doortrekken" (de rijken of werelden in het heelal), ten einde zegen te brengen over menschen, oogst en vee. Een der Koninginneliederen, misschien wel het meest beteekenende in dit verband, luidde als volgt [1])

Koning, stralende Koning
Koninginne, hooge Vrouwe
Staat op en wandelt
Van woning tot woning
Tot des Keizers tafel
Waar de Keizer wijn drinkt
De Keizerin bedient hem
Uit een gouden beker.

Ook de dans die hierbij uitgevoerd werd schonk een beeld van het „wandelen van woning tot woning", terwijl drie hoofdfiguren, die uit de kring gekozen werden, de Koningin, de Koning en de „Barjaktar" of Vaandeldrager, de Triniteit symbolizeerden, geopenbaard op „Trojitsa-dan" of Triniteitsdag (Pinksteren).

Bij de folklore van de Serviërs, Montenegrijnen en Dalmaten speelt de uitgebreide en oeroude liederschat een zeer belangrijke rol. Ten opzichte van het volkslied, dat in dit geval absoluut niet als „nationale hymne" gedacht moet worden, hebben de Zuidslaven een speciale instelling, misschien wel eenig in Europa. Zij zijn geboren en getogen met liederen van allerlei aard; liederen worden aan hun wieg gezongen en aan hun doodsbed, liederen luisteren de voornaamste gebeurtenissen in hun leven op. Maar dit zijn dan ook geen liederen die vaagweg gekend en nu en dan wel eens gezongen worden, het zijn uitingen van een massaal gemoedsleven, zoo goed als geheele mythen en sagen van oude helden, in liedvorm; het is poëzie zoowel als spontane volkszang. De liederschat is voor hen een belangrijk stuk cultuur en cultuurbewaring: hadden zij geen strijdliederen van Rosavo bezeten, misschien zouden zij hun stempel minder krachtig nog dan nu op de historie hebben gezet, want de strijdliederen bevatten hun oeroude geestelijke bezit: hun mythos, uitstraling van de figuren hunner nationale helden. Hadden zij geen Vrouwenliederen, tallooze hunner gebruiken zouden met de tijden in vergetelheid verzonken zijn en daarmee een tweede aanzicht (het andere is dat der strijdpoëzie) van hun zeer wezens-eigene folklore.

Goethe heeft de Servische liefdesliederen met het Hooglied vergeleken. Door de moeilijkheid van de Servophilie, door de zware vertaalbaarheid en door het aan de Westersche civilisatie uiteraard vreemdblijvende, is ons de oud-Servische poëzie totnutoe grootendeels terra incognita. Fragmenten dier liederkunst zijn in de Fransche en Duitsche taal tot de Westersche wereld doorgedrongen. —

Bij de volkeren op de Balkan is het spinnen nog zeer in zwang als een vorm van huisvlijt. Over het algemeen beoefent

[1]) De vertalingen uit het Servisch zijn van den schrijver.

men het op primitieve wijze, door middel van een allereenvoudigst, overigens dikwijls fraai-bewerkt en besneden spinrokken. Het heeft iets archaïsch, en wel uit half legendarische tijden, de spinsters bij haar bezigheid te zien. Meestal zijn het oude vrouwen, of jonge herderinnen. De oudjes spinnen op den drempel van haar huisje, de jonge meisjes al voortloopend op de berghellingen, waar zij soms blootsvoets met onwaarschijnlijke vaardigheid op honderden meters hoogte in baaierden van ruwe steenklompen haar bonte geitenkudden hoeden. Zij dragen een helgekleurde doek om het hoofd, zij hebben een eentonig, klagend lied op de lippen. Uit een kluwen ruwe wol trekken zij pluizen, die zij met groote handigheid door middel van het tusschen duim en vingers als een tol rondgedraaide spinrokken tot een eindelooze draad ineenvlechten. De spinnende oude vrouwen zijn niet zelden indrukwekkend. Men vindt ze op de grijze karst, gehurkt tusschen de onooglijke dorpshutten, in de weldadige middagzon. Bij haar hooge ouderdom zijn zij soms van een harde regelmaat van gelaatstrekken, die hun een schoonheid verleent zooals men onder het geslacht van heden niet meer ziet. Zij zitten daar als sibyllen, en men kan zich best voorstellen dat aan haar gestalten een geheele mythologie verbonden is. Elke spinnende oude vrouw in de bergen kon een op aarde gekomen Norne zijn. Wat spinnen zij? De draad des levens. Immers,

de draad die zij spinnen is onontbeerlijk voor het eenvoudige leven van de landslieden. Maar in die draad spinnen zij haar gedachten mede in, en tijdens het spinnen zingen zij haar liederen. Het jonge meisje dat spint, zorgt voor haar uitzet. Uitzet beteekent huwelijk, en huwelijk is de voortzetting van het geslacht, dus ook het jonge meisje spint de levensdraad die generatie bindt aan generatie. Voor een deel zijn de mooie spinneliederen dan ook minneliederen, en de gedachte aan het spinnen als symbolische handeling is nooit afwezig van die aan het minnen dat de vervulling van het grootste natuurgebod beduidt: ga en vermenigvuldigt u.

Een meisje weidde een hert
leidde het naar het water
het hert sprong naar de overkant
maar het meisje kon dat niet
toen keerde het hert terug
en nam het meisje op zijn gewei
en sprong op de andre oever
daar viel het meisje neer
waar een vogelkers groeide
tot haar kwamen de herders
en sneden de vogelkers af
daarvan maakten zij fluiten:
en spraken in de taal van de fluiten
„Spin, meisje, je uitzet."

Dat, wat de herders zeggen „in de taal van de fluiten", het meisje spreekt het uit in de taal van het spinnen. Veelvuldig keert het hert terug, als symbool voor den bruidegom en den minnaar, maar ook voor iets geheel anders. Het hert draagt een gewei met twee groote takken, en deze twee takken omspannen de wereld. Zij zijn de twee hoorns van de maan, zij schenken aan vele liederen de glans van een poëtische vergelijking, of gelijkenis van het fundament der wereld, de twijgen van de Boom des Levens.

Wat schittert daar tusschen de groene bergen?
Is het de zon, is het de maneschijn?
Het is noch de zon noch de maneschijn
maar het zijn twee gouden hoorns van een hert
daarop zijn twee steden gebouwd
in de eene woont de goudsmid Janko
in de andere woont Janja de snelspinster.
En de goudsmid Janko liet zeggen
liet aan de snelspinster Janja zeggen:
„Zoo waar als God, Janja de snelspinster!
Ik stuur je een kleine bundel vlas
spin mij daarvan een tent en een hemd
en wat je daarna overblijft
spin dat voor jezelf tot een uitzet."
Janja was slimmer dan Janko
en zij liet aan den goudsmid Janko zeggen
„Zoowaar als God, goudsmid Janko!
ik zend je kleine zilvermunt
smeed mij kransjes en oorringen
en wat je daarna overblijft
besla er je goede zwarte paard mee
dat het je tusschen je broeders tot eer strekt."

Ook dit lied is zoowel spinne- als minnelied. Het bevat daarbij een eigenaardige, misschien typisch-Slavische schalkschheid, naïef en beminlijk, en die betrekking heeft op het aanknoopen van banden, op het overbrengen van een boodschap van minnaar aan geliefde, dus op het spinnen van een draad. De goudsmid laat de snelspinster in beeldrijke termen aanzeggen dat hij haar wil huwen, want hij heeft haar de raad, haar uitzet te spinnen. Maar haar uitzet mag niet méér zijn dan datgene wat overblijft wanneer zij hèm met haar werk eerst heeft tevredengesteld. En zij antwoordt geheel in dezelfde trant; zij verlangt van hem sieraden, het meest begeerlijke waarmee de man de geliefde vrouw kan winnen, doch ook geeft zij blijk van haar gunst, want hij moet zijn paard maar beslaan om tot haar te komen!

In enkele mythologische en heldenliederen keert herhaaldelijk het motief terug, dat de moeder „haar zonen opvoedt met het spinrokken", waarmee bedoeld wordt het feit dat zij voor de arbeid van het spinnen haar kinderen groot brengt.

Een bekend spinneliedje is nog het volgende:

Zijde spon moeders gouden lieveling
zijde spon zij, steeds weer een zijden draad
toen het lieve kind door dorst gekweld werd
wierp zij haar spindel onder een groene den
en het spinrokken op het groene gras
en zij ging heen om water te drinken.
Doch daar riep een stem vanuit de put:
„Drink, mijn duifje, van dit water niet!
hier heeft een fee haar kind gebaad
als het een jongen was zou mij dat niet [bekommeren
maar het was een meisje: dat het moge sterven!"

De spinster die niet van het water mag drinken waarin een fee haar kind heeft gebaad, is een bekend volksmotief. De bron bekommert zich over het feit, dat de fee met een vrouwelijk kind zijn water beroerd heeft: een manlijke afstammeling van de feeën zou een held kunnen worden, doch een vrouwelijke nazaat wordt een fee, en daarom verwenscht de put haar. In vele

Vrouwenliederen van de Serviërs vervullen z.g. Witte Feeën een groote rol, hoewel zij bij het volk zeer slecht aangeschreven staan.

Het geloof aan feeën is tot nu toe nog verbreid onder de primitieve bevolking van Zuidservië en Montenegro. Men kan daar nog menschen ontmoeten die u vertellen dat zij een fee op een steen zagen zitten en haar een lied hoorden zingen. De fee echter is een vorm van omstrikkende toovermacht, van demonische ban. En het dooden van een fee (want de feeën zijn sterfelijk volgens het oude volksbijgeloof) is goed en brengt geluk.

Ik ging voorbij aan een berg en aan een [andere berg
een esschentak raakte mijn hoed
ik hield mijn paard in om te zien
en zie, een fee zat in de esch.
Ik deed een pijl op mijn boog
om de witte fee te dooden
daar ving de fee aan mij te bezweren:
„Dood mij toch niet, jonge held!
Drie goede dingen zal ik je schenken:
het eerste goede ding dat ik je zal schenken,
dat je door de anderen geacht zult zijn,
het tweede goede ding dat ik je zal schenken
dat je onmetelijk rijk zult zijn,
het derde goede ding dat ik je zal schenken
dat eene die schooner is dat ik je zal beminnen."
„Weinig dank ik je, o witte fee!
Ik ben reeds door de anderen geacht
ik heb reeds onmetelijk veel geld
en zij die mij liefheeft is schooner dan gij!"
En ik doodde de witte fee.

De feeën brengen jongelingen en meisjes onder haar invloed, en meestal kenschetst dit een aardsch verlangen, een begeerte naar schoonheid of rijkdom:

Zeer vroeg maakt het meisje zich op [1])
en smeekt de trouwe morgenster:
„O morgenster, o zustertje!
Schenk mij toch je twinkellicht
om er mijn jeugd mee te sieren!"
Het meisje had
een witte fee tot bloedzuster
die haar schoon heeft versierd:
zij streek haar glad met een gouden veer
zij maakte haar hals wit met een parel
en daarop heeft de fee uitgeroepen:
— met haar fijne helle stem —:
„O allerliefst mooi meisje
mijn klein jong meisje!
Ga, ga ten huwelijk in naam van God!
Dat je het oogenblik gunstig zij!
een schoon nageslacht zul je baren
waarop je met trots zult neerzien,
als de pauw op zijn gouden veeren,
als het koren op de volle akker,
als de wingerd op zijn druivenschat."

Ten slotte een zeer poëtisch maar duister-symbolisch lied dat nog in Montenegro in zwang is, en dat wel een fragment kon zijn van een natuurmythologische cyclus:

Een witte fee bouwde een stad
niet in de hemel noch op de aarde,
doch op een twijg onder de wolken,
aan de stad bouwde zij drie poorten
eene poort geheel van goud;
de tweede poort van parelen;
de derde poort van scharlaken.
Waar de poort van dun goud was
daar werd de zoon ten huwelijk gegeven
Waar de poort van parels was
daar huwde zij de dochter uit.
Waar de poort van scharlaken was
daar was zij alleen gezeten
alleen gezeten en wachtte af
dat de bliksem met de donder zou spelen
de lieve zuster met de twee broeders
en de bruid met de twee zwagers.
De bliksem trok de donder al dansend tot zich
de lieve zusters de beide broeders
en de bruid de twee zwagers.

Meestal bestaan de Zuidslavische liederen uit korte, rhythmische verzen. Elk vers staat alleen, maar de herhaling van sommige beelden in twee op elkander volgende verzen is een klassieke trek bij deze liederen. Men vindt een groote eenheid in de samenstelling van zoovele, zeer uiteenloopende liederen. Zoowel de lange, uitgesponnen epische, als de veel kortere en dikwijls liefelijker Vrouwenliederen (het epische lied staat als Heldenlied tegenover het Vrouwenlied, maar het Vrouwenlied behoeft niet lyrisch te zijn), hebben dezelfde maten, dezelfde heffing en zinking, dezelfde verdeeling in versvoeten, dezelfde rijmen wanneer zij berijmd zijn. Dikwijls echter verschillen de wijzen. Eentonig en zwaarmoedig is de middeleeuwsche, de oer-Servische melopee, waarin het sterven van de helden op het bloedige veld van Rosavo bezongen wordt. Hartstochtelijk uitslaand en wellend als de golvingen van het gemoed zelf, zijn sommige onder de Vrouwenliederen; beide soorten in hun kader typisch, onvergetelijk, en in het ruige gebergte grootsch van oerdiep sentiment.

THOLE BEISHUIZEN

[1]) Vanzelfsprekend *niet* op de wijze zooals dat in West-Europa verstaan wordt!

GAAISCHIETEN OP WESTKAPELLE

Wilt u dit oude volksvermaak eens aanschouwen? Eén keer per jaar hebt u daartoe gelegenheid, namelijk op de Westkappelse kermis. Stel u die kermis niet al te geweldig voor, want hij bestaat enkel uit gaaischieten en ringrijden. Natuurlijk ontbreken een paar ijscokarretjes niet, er is ook een fruittentje, maar de geliefde draaimolen verschijnt zelfs de laatste jaren niet meer: erg „kermisachtig" ziet het er dus niet uit in de brede hoofdstraat van het dorp.

Op een Vrijdag in 't begin van Juli begint de plechtigheid, 's morgens om vijf uur al. Dan trekt een troep jongens door alle straten en steegjes met de trommelslager voorop, die extra-hard op zijn kalfsvel slaat, om op deze manier aan Westkapelle te laten horen, dat de belangrijke gebeurtenis is begonnen: de kermis wordt ingetrommeld!

Dan naar de dijk, de beroemde Westkappelse zeedijk. Daar zijn enkele palen in de grond geplant, waaraan blokken hout zijn vastgemaakt, „tronken" noemt de Westkappelaar ze; op één der palen was zelfs een aardig houten scheepje bevestigd. Dat moet er nu, evenals de tronken, worden afgeschoten. En geloof maar gerust, er moeten heel wat kogels doorheen gejaagd worden, eer de dingen naar beneden rollen. Vrijdags doet men het nog maar kalmpjes aan. En als het avond is, staan daar de tronken en het scheepje, wel wat verminkt, maar toch nog aardig stevig op de hoge stangen. 't Zou eigenlijk ook jammer zijn voor feestend Westkapelle (Westkappel zegt men hier altijd), als ze er al afgeschoten waren, want dan is de grootste pret voorbij. Men zorgt er dus wel

De vuurtoren van Westkapelle

voor, nog wat kogels voor de volgende dag te bewaren.

Die Vrijdagavond is het anders zo stille plaatsje vol leven en jolijt. Zingende — brullende is misschien beter woord — trekt men door de straatjes, van de ene kroeg naar de andere. De herbergier verkoopt deze dagen tegen „verminderde prijs", maar toch maakt hij goede zaken: de Westkappelaar staat er voor bekend, dat hij graag een borreltje lust.

Tot laat in de avond wordt er gepimpeld, ja er zijn zelfs drinkebroers, die het zo erg maken, dat ze het tenslotte voor een paar uur niet meer de moeite waard vinden om nog naar bed te gaan, en heel de nacht aan de zwier blijven of onder de blote hemel in een beschut hoekje een paar uur slaap genieten.

's Zaterdags voortzetting van het kermisvermaak, ja zelfs uitbreiding ervan, want op die dag houdt een deel der bevolking zich ook bezig met ringrijden, waarover ik het nu niet hebben wil, omdat ik over dit oude volksgebruik vroeger al eens een en ander heb verteld. We gaan dus weer naar de schutters op de dijk.

Vandaag moeten de mikpunten er beslist afgeschoten worden, en in de namiddag knallen de schoten zonder ophouden. Op drie plaatsen tegelijk zag ik ze bezig: er was een stang voor de getrouwde, één voor de ongetrouwde gaaischieters en nog een, waar iedereen tegen betaling een kansje mocht wagen.

Men schiet met gewone jachtgeweren, maar in plaats van hagelkorrels doet men een kogel op het kruit.

Vooral bij de „jonge jongens" is het een lollige boel. Binnen de touwen, het afgebakende strijdperk, het „heilige erf" der schutters, stijgt de vrolijkheid, de uitgelatenheid ten top.

Af en toe gaat de schenker met zijn fles brandewijn of jenever rond, om de hete hoofden zo mogelijk nog warmer te maken. Men kan het de meesten dan ook wel aanzien, dat ze al een flinke portie beet hebben. De trommelslager zit in een hoekje tegen een kist en probeert nog wat muziek uit zijn instrument te halen, maar het gelukt hem bitter slecht: futloos vallen de stokken neer. Daar zitten er een paar op een bank, de arm om elkaars schouder geslagen, en ze flansen de grootste onzin aaneen.

En als ik binnen de touwen ga om een paar foto's te nemen, komt er een tot op slechts enkele centimeters afstand van mijn gezicht, zodat de jeneverlucht me om-

Westkappelse meisjes op de zeedijk.

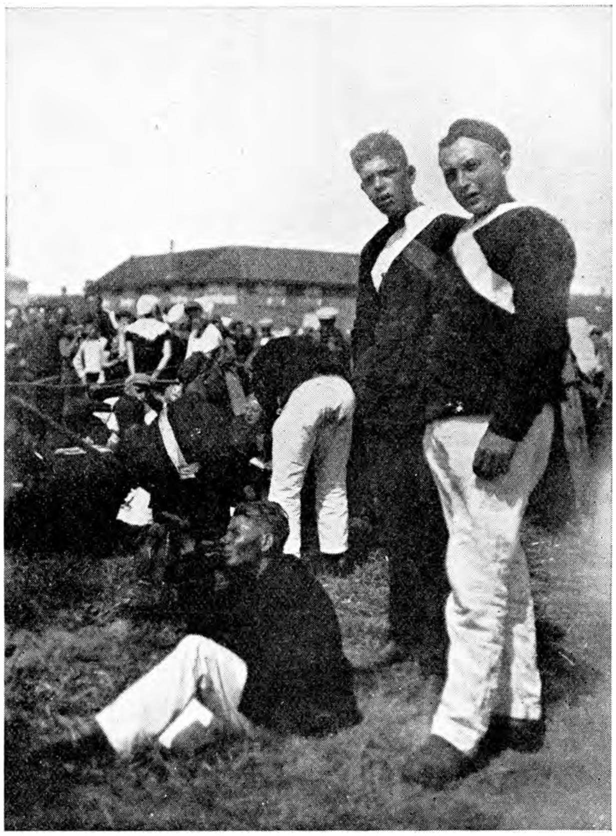

Aan het gaaischieten

waait, om me met boos gezicht te vragen wat ik hier op verboden terrein kom doen. Alleen de verzekering, dat hun kapitein me toestemming heeft gegeven, schijnt hem enigszins tevreden te stellen. En een ander moet ik beslist de hand drukken en „op mijn woord van ere" beloven hem een foto te sturen, waarbij hij me met zulke kleine lodderoogjes aanziet, dat ik er het mijne van denk.

Tot plotseling de geestkracht weer voor een ogenblikje opveert, en de hele bende ronddanst, onder het zingen van ouderwetse liefdeliedjes en nieuwe straatdeunen. Wat men dan zingen noemt!

Een eersteklas mannenkoor!

De kapitein — een gewone boerenjongen— heeft het druk om zijn mannetjes wat in bedwang te houden en de beurten geregeld te laten doorgaan, want boven het gejoel uit paffen voortdurend de geweren. Krijgshaftig zwaait hij met zijn sabel, en hij durft er ook wel eens een klap mee geven, met de platte kant dan.

Dat zag ik, toen de ringrijders kwamen aanrijden, om aan de gaaischieters een prijs aan te bieden. Drie tegelijk van zijn mannetjes klommen op één paard, maar hij trok ze er af en liet zijn zwaard op hun broekje neerkomen. En toen de rust weer enigszins was teruggekeerd, bedankte hij de ringrijders voor hun prijs (een rijksdaalder), terwijl het slot van zijn miniatuur-redevoering in koor door zijn compagnie werd meegebruld: „Datte ze nog lank rienk magge rieje!!!!" Dit gebruik om een prijs te geven wordt ook door de gaaischieters overgenomen, die in optocht naar de ringrijders gaan om hun een zelfde bedrag aan te bieden.

Een wonderlijk slag mensen toch, die Westkappelaars! Men zegt wel, dat ze van de Noormannen afstammen. Best mogelijk, ze zijn in ieder geval anders dan

Westkappelse
jongens op de zeedijk

de gewone Walcherse boerenbevolking. Stoer en stevig zien de mannen er uit, hun kleine petje scheef op het hoofd, je kunt zien, dat deze boeren en dijkwerkers een vaste wil hebben. Goed van aard, maar wat ruw en los van zeden. Ook hun dialect is een ietsje anders dan dat van overig Walcheren. Je zou ze het niet toegeven, dat die uitgelaten drinkebroers van vandaag, op gewone dagen fatsoenlijke jongens zijn, soms wel wat schuchter en verlegen.

't Is nu spoedig gedaan met het gaaischieten. De tronken worden steeds kleiner, het scheepje is een ellendig wrak geworden, tot eindelijk een fikse schutter met een goedgemikt schot de laatste overblijfselen er afmikt en — dan is het gaaischieten afgelopen. Evenals de andere prijswinnaars doet hij een zijden lint om en wordt met veel lawaai op de schouders genomen en in de hoogte gegooid, zoals eens Brinio bij de oude voorzaten op het schild verheven werd. In optocht trekt men nog het dorp rond en de rest van de Zaterdag wordt grootendeels in de herberg doorgebracht. Vechtpartijtjes, waarbij de messen al te gauw en te graag uit de schede worden getrokken, zijn dan geen zeldzaamheden : Vaak het bloedig slot van de Westkappelse kermis.

L. VAN WALLENBURG

EEN ROOVERSTRIO (KAT, KRAAI EN BAARS) FOTO M. MICHÉ

DE LAATSTE REIS

Opa Verwoerd zit in z'n rieten zorg bij de tafel. Vrolijke zonnevlekjes dansen over de geraniums in de vensterbank en doen ze hel gloeien. Ze spelen verder die lichtjes, over de tafel, over opa's handen, die gevouwen zijn.

Blauw geaderde handen zijn het, die soms wat beven.

Opa's hoofd met het grijze haar, is gebogen. Z'n lippen prevelen zacht. Het is heel stil en vredig. Dan gaan ze gevouwen handen even later open. En opa begint aan z'n ontbijt.

Hij schenkt zich thee in uit het kleine potje dat op een eenpittertje op de tafel staat.

Soppend z'n brood, probeert hij het naar binnen te krijgen, want z'n gebit is niet te best meer.

Er is geen ander geluid dan opa's stil bewegen aan tafel.

Het is knus dat kamertje, maar erg klein. Zo heeft opa het het liefst. Dat doet hem het meest nog denken aan z'n roefje van „De verwachting". Want opa heeft gevaren, z'n hele leven bijna. Tegen z'n zin heeft hij het eindelijk op moeten geven, onder veel zuchten. Nu woont hij hier op aandringen van z'n kinderen. Hij weet het wel, het is beter zo. De dokter heeft het immers ook gezegd. Z'n hart is niet zo sterk meer. Hij is te oud om te varen. Hij is ook al zeven en zeventig. Maar de „Verwachting" was een prachtschuit en opa blijft schipper al is hij dan ook aan de wal.

Gelukkig dat z'n zoon nu op de schuit vaart. In vreemde handen is het niet gekomen z'n schip.

Opa is klaar. Hij ruimt de tafel af en brengt alles naar het keukentje, achter de kamer. Straks komt Tine, de oudste van z'n dochter, afwassen en z'n boeltje aan kant maken.

Ze doet dat elken morgen.

Opa kijkt es over de bloempotten, het straatje in. Mooi weertje wel. Hij moest es een kuiertje doen.

Z'n duffeltje aan en z'n schipperspet op stapt hij even later de deur uit.

Z'n klompen klossen door het stille straatje. 't Is nog vroeg. Aan laat opstaan kan opa niet wennen.

Als het 's morgens zes uur geweest is heeft hij geen rust meer in bed. Hij gaat z'n gewone wandeling van elken morgen, naar de haven. Daar scharrelt hij wat rond tussen schippers en visserslui. Iedereen kent hem daar als „de oude van De Verwachting". Hier is opa in z'n element.

Hier kan hij praten met meer oudjes die net als hij aan den wal zijn. Hier kunnen ze hun hart ophalen aan verhalen over vroeger.

„Weet je die vreselijke storm nog, een jaar of tien geleden?" begint Opa. „Toen was ik net onderweg met een lading steen hè." En dan komt het verhaal van een bange reis. De andere oudjes knikken. Ze hebben het al zo vaak gehoord dit verhaal. Maar dat zeggen ze niet. Bij zichzelf denken ze: Hij wordt minder, de oude. Zeven en zeventig ook al. Op een bankje zitten ze in de zon. 't Is wel fris. 't Is nog maar April. Boven hun hoofden is de hemel lente blauw met donzige witte wolken. Hun verweerde koppen zijn naar de zee gekeerd. Hun ogen staren over het wijde vlak. Nu en dan leeft het gesprek op, als met veel drukte en lawaai een motorboot de haven uittuft of een paar vissersschuiten langzaam uitzeilen.

Ze kijken ze na. Opa voelt telkens even pijn als hij dat drukke gedoe ziet. Hij was nog graag es mee gegaan. En opnieuw begint hij tegen z'n buurman over de schuit van Jelle z'n zoon, die toch morgen wel binnen vallen zal. Ja morgen moest hij beslist vroeg aan de haven zijn. Als de „Verwachting" binnen komt en hij is er niet. Jelle is het gewend z'n vader daar te zien staan, uitkijkend naar de schuit. Jelle kent den oude zo goed. Hij weet van z'n grote liefde voor alles wat vaart en schipper is.

De oudjes praten nog wat. Tegen elven stappen ze op voor de koffie.

Als opa thuis komt is z'n kamertje netjes aan kant en de koffie pruttelt al. In het keukentje zingt een frisse meisjesstem en klettert vaatwerk.

Tine komt binnen met bordjes en kopjes. „Morgen opa." — „Morgen meid. Klaar?" „Ja, opa, 'k ga meteen," zegt Tine en bergt alles weg in de kast.

„Heb je nog boodschappen opa?"

Opa schudt van nee. „Ga maar hoor. Die paar boodschappen doe 'k straks zelf wel."

Met een slag valt de deur dicht. Nog een armzwaai langs het raam en weg is Tine. Opa kijkt ze na. Flinke meid die Tine. En Jan is een flinke schipper. Ja, Tine zal 't volgend jaar ook wel gaan varen. Ze spaart zo hard voor d'r boeltje. En ze heeft een paar goede handen aan d'r lijf. Dat moet ook als schippersvrouw.

Z'n blik glijdt naar het kastje. Naar het portret daar. Naar z'n eigen Tine, z'n vrouw. Wat hadden ze gewerkt samen en gezwoegd aan boord. Nu is ze al jaren van hem heengegaan. Hij schudt in gepeins z'n hoofd. Dan begint hij aan de koffie. Op z'n sokken loopt hij door de kamer af en aan. Vult de suikerpot en haalt melk. Als de koffie dampt in z'n kop, komt hij eindelijk in z'n stoel tot rust.

Hè, dat bakkie smaakt. Straks zal hij even uitlopen om tabak want z'n trommeltje is leeg en zonder pijp, nee dat gaat niet.

Hij doezelt weg. Met een schok zit hij ineens weer recht. Hij slaapt toch niet? Een beetje suffig is hij wel. Dat was hij vanmorgen direct al, toen hij opstond. Maar dat zal van 't weer komen. 't Wordt voorjaar. Dan heb je dat wel meer. 't Komt van de lucht. Hij schenkt nog een bakje in. En genietend drinkt hij het uit.

Zo, nu eerst die boodschappen. In het winkeltje, een paar straten verder, doet hij z'n inkopen. Een pakje tabak, suiker, een koek, bruine bonen.

En met z'n zakken vol pakjes drentelt hij de nu al tamelijk drukke straten door.

Mopperend gaat hij opzij voor een auto die luid toeterend, hem achterop rijdt. Vervelende dingen. Iemand zo te doen schrikken. Boos kijken z'n oude ogen de zware vrachtwagen na.

Hij gaat bij z'n dochter aan. Even goeden morgen zeggen. Liefst komt hij daar om dezen tijd, als 't kleine grut naar school is.

Lena ziet hem komen en ze denkt: Vader wordt toch wel oud hoor. Gek, dat haar dat nu zo opvalt. Hij begint zo voorzichtig te lopen ook.

Ze schuift gauw een stoel bij. Zelf pakt ze de bak met aardappels en gaat tegenover hem zitten.

De oude man is stil vanmorgen.

„Scheelt er wat aan, vader?" „Wel nee meid. Hoe kom je er bij? Ik zat te denken over Jelle. Morgen zal hij wel komen. Kom, ik ga weer es."

Opa stevent op huis aan. Zoetjes aan wordt het tijd voor de middagpot. Dat bescharrelt hij zelf. Dat mag z'n dochter niet doen. Een schipper kan z'n eigen potje wel koken hoor.

In z'n stoel na het eten doet hij een dutje. Hij is toch zo slaperig en loom vandaag. Gek is dat. Anders is hij nooit zo suf. Z'n benen zijn ook moe. En het eten smaakte hem niet vanmiddag. Hij krijgt toch geen kuren op z'n ouden dag. Vanavond vroeg naar kooi. Dat is het beste. Want morgen komt Jelle. Hij bergt de tabak in de trommel en de koek in de kast. Voor Jelle, morgen. Dan kruipt hij onder de wol.

Maar een rustige nacht wordt het niet. De slaap wil niet komen. Telkens woelt hij om en om. De dekens benauwen hem. Tegen den morgen valt hij in een onrustige slaap en bij zevenen wordt hij wakker. Mopperend, omdat hij zich verslapen heeft, kleedt hij zich aan. Maar 't gaat niet vlug. Z'n handen beven te veel. Hij snapt er niets van. Hij is helemaal zo beverig. En Jelle zal er niets van begrijpen als hij er niet is.

Hij drinkt vlug z'n thee. Eten kan straks wel. Dan haast hij zich naar de haven. De „Verwachting" ligt er al. De schipper wil juist van boord gaan als opa hijgend aan komt lopen.

„Dat heb ik gewonnen van je, vader," zegt een jonge stem. „Ja m'n jongen. Je vader wordt ouder," zegt Opa.

Jelle kijkt z'n vader es aan. Wat heeft de oude? Zo praat hij anders nooit. Samen gaan ze weer aan boord. In de roef zitten ze tegenover elkaar. De oude schipper en de jonge. Jelle schenkt thee en snijdt brood. Opa moet mee eten maar 't wil niet vanmorgen. Z'n ogen dwalen door de kleine ruimte en strelen de oude bekende dingen. Het is als een afscheid. Het is of de oude voelt dat dit hier voor het laatst is. En Jelle praat maar. Merkt niet dat opa stil is. Als ze klaar zijn gaan ze den wal op naar opa's huisje.

Jelle vertelt van de reis, van de vracht. En naast hem sjokt opa mee, met moeite de grote passen van z'n zoon bijhoudend.

Nu pas merkt Jelle het. „Wat is er vader? Ben je niet goed?"

„Zo raar hier," zegt opa en wijst op z'n borst. „Als 'k eerst maar thuis ben, zal 't wel zakken."

Jelle kijkt verschrikt naar opa's vreemd geel vertrokken gezicht.

Als opa eindelijk in de rieten zorg zit, zucht hij zwaar.

Dan gaat z'n hoofd opzij.

„Het hart is heel zwak," zegt de dokter. „Is 't gevaarlijk?" vraagt Jelle onbeholpen. Hij staat bij het bed en z'n grote ruwe handen friemelen zenuwachtig aan de dekens. Ja, de dokter vindt het heel ernstig. Jelle mag niet weggaan en de anderen moeten ook komen.

Opa komt langzaam weer bij. Verwonderd kijkt hij naar Jelle die daar bij hem zit aan z'n bed. De anderen merkt hij niet. Dan pas weet hij alles weer wat er gebeurd is. Moeilijk fluisterd hij wat. Jelle buigt zich over hem heen.

„M'n laatste reis Jelle, komt er. M'n laatste reis, jongen."

Dan is 't weer stil. Jelle wil wel van alles vragen aan opa. 't Angstzweet breekt hem uit. Hij moet toch weten...

Haperend zegt hij bij opa's oor: „Is alles goed vader. Ben je klaar voor de reis?" Ongewoon helder kijken de oude ogen in die van den jongen man. Z'n vinger wijst naar boven. „M'n anker ligt vast in Hem." — „Dan is 't goed, vader."

De ogen vallen weer toe.

Als den volgenden morgen de zon in het stille straatje schijnt, blijven Opa's gordijnen dicht. Opa's laatste reis is geëindigd. Hij is behouden aangekomen in veilige haven.

Een week later. De oudjes zitten weer op hun bankje bij de haven.

Ze trekken nadenkend aan hun korte pijpjes en turen in de verte.

Als er een schip langzaam uitzeilt kijken ze even op. „De Verwachting." Aan het roer staat een flinke jonge schipper. „'t Is hard gegaan met de oude hè," zeggen ze. Ja hij was ook al bij de tachtig."

Dan is er weer zwijgen.

Ze staren over de zee.

In de verte met volle zeilen gaat de „Verwachting" het leven tegemoet.

CORRIE DE VRIES

Kortenhoef — Foto Miché

KEUTERBOER

— Bram Berendsen buigt zijn sterke werkmansrug naar de aarde, steekt de spade diep in de stugge grond, richt zich op, steekt opnieuw, in gestadige deining ; een monotoon spel van buigen — strekken — buigen — strekken. Hij staat op zijn akker te spitten ; zijn stoere werkmanskop neigt zich ter aarde. — Zo strijdt hij een moeilijke strijd tegen de grond, die zijn eigendom is. Ze is onvruchtbaar. Ze is moeilijk te bewerken, maar hij drenkt de grond met zijn zweet. Dat werkmanneke, die stoere arbeider bewerkt zijn grond... drie bunder, da's niet veel. Als je daar een vrouw en zes kinderen van zult onderhouden, dan werk je van de vroege morgen tot de late avond, dan werk je niet met lust en vreugde, want dan heb je zoveel zorgen aan je kop, dat het verlangen je bekruipt om de spade weg te slingeren, ver van je af... maar Bram doet het niet... hij staat daar te vechten met de kluiterige bodem, waaraan hij lijkt vastgeklonken... Het is zijn grond, waaraan hij gehecht is... die hij al jaren bebouwd heeft... en die hem altijd nieuwe zorgen geeft.

Hij zwoegt in het voorjaar, spit de grond om, zaait het zaad in de kluiterige, zwarte aarde, en wacht op de oogst. En als in de zomer de halmen in deinende cadans hun rijpe aren wiegelend wuiven, dan komen er weer nieuwe zorgen. En als in de winter de koude wind huilt over de kale akkers, dan komen er weer nieuwe zorgen... Zorgen, al maar door. En hij weet het... ze zullen komen, steeds weer opnieuw... zolang hij zal werken op deze kleine keuterboerderij... totdat hij een kromme, moede rug heeft... totdat hij als een afgematte, oude man niet meer zal kunnen werken op de grond, zijn grond. Nu buigt hij nog zijn sterke lichaam over de aarde. En de zon zendt haar warme voorjaarsstralen... straks zullen de zaadkorrels kiemen en uitspruiten.

In huis is zijn vrouw met vier kinderen. Twee gaan al naar school. Binnen korte tijd zal er nieuw leven komen in het werkmanshuisje, ze verwachten hun zevende kindje.

De koe, hun eenige koe is ziek. Toen de baas hem zo even nog wat gras voorwierp, keek het beest hem aan, liet lusteloos-loom de kop hangen en vrat niet. De baas streelde het even over zijn zieke kop... het beest beantwoordde de liefkozing met een klagelijk gekreun.

Jaap, de postbode zal straks even naar den veearts telefoneren.

Bram werkt op het land ; hij heeft zorgen aan zijn kop... hij staat daar te zwoegen voor zijn groot gezin. Morgen moet het zaad er in, dan kan hij nog een paar dagen bij een boer werken en er iets bij verdienen... dat moet, want er komen zoveel kosten... de dokter... de veearts... Bram buigt zijn sterke lichaam, hij draagt een blauwe kiel ; een gelapte werkmanskiel, donkerblauwe vierkanten en strepen, op een verschoten lichtblauwe ondergrond... het lijkt een schilderij... Het is een schilderij, die stoere kerel, die werkman in zijn gelapte kiel, gebogen over de kluiterige bodem... Zon schijnt op zijn rug, op zijn verweerd gelaat.

— „Bram, Bram ! ! ! Bram, de koei is dood ! !" Een vrouwenstem gilt over het land... daar schuilt droefheid, angst in die gil... Bram gooit zijn schop neer, is in twintig grote stappen thuis, op de deel...

Dan staat hij terneergeslagen... Daar ligt de koe... zijn koe, zijn rijkdom... de poten stijf uitgestrekt, de kop ligt op het gras... stijf. Een groot koeienoog staart ver weg...

Bram staat wezenloos te kijken. Hij neemt zijn pet af, en krabt eens door zijn vettige, rode haardos... dan zucht hij diep, heel diep... die zucht lijkt op een snik, ver weg, diep uit het gemoed van Bram komend. — „Dood ! Ze is dood !" zegt Bram... Dan keert hij met lome, langzame schreden terug naar zijn akker. Hij vat zijn schop en buigt zich weer over de aarde. — Nu heeft hij nog meer zorgen aan zijn kop,... het beest moet naar Bergum... nu krijgt hij niet meer elke dag 30 liter melk,... nu heeft hij een strop van een paar honderd gulden... hij die geen twee dubbeltjes kan missen... Bram Berendsen buigt zijn lichaam in monotone buig-strekkende deining naar de aarde.

De zon schijnt...
Een vogel fluit...
De koe is dood...

Zorgen!
„Wil pappe even thuuskommen? Moeke het zo'n pien!" Klaasje staat voor haar vader.
Weer holt Bram naar huis. De vrouw ligt al op bed — „Klaasje, ga gauw buurvrouw roepen, neem de jongens mee... en blijf bij buurvrouw spelen."
Buurvrouw komt. Ze stuurt haar man om den dokter.

Een uur later is er een kindje geboren.
In de bedstee ligt de moeder, bleek, uitgeput, maar als ze naar het kindje kijkt komt er een blijde glans in de moede ogen...

Bram staat weer op zijn akker. Hij buigt zich over de aarde... hij spit.
Zijn buigende kop zit vol zorgen.
Een koe dood... Een kindje geboren...
Een boer,... een keuterboer buigt zijn sterke rug, in monotono rhythmische deining over zijn grond... In zijn hart is een mengeling van droefheid en blijdschap.
De zon schijnt...
Een vogel fluit...
De werkman buigt zich en drenkt de aarde met zijn zweet.

J. TILLEMA

MELAATSEN

Hun lichaam is verrot door vuile wonden.
Melaatsheid doet hen afschrikwekkend zijn.
Hun aangezicht is fèl en wreed geschonden,
Men schuwt hen, want ze zijn onrein.

Hun leven is verkankerd van verdriet.
Ze willen wel tot Jezus gaan —
Hem smeken, maar het is een waan.
Ze zijn onrein en kunnen niet.

O God, zo voelen w' ons hopeloos gebonden
aan zondeplaats en zondesleur.
O dat w' ons zelf verlossen konden,
en komen tot de tempeldeur.

Een wijde vreugd vaart in ons hunkerende leven;
Gij komt... en maakt ons rein.

BAS VAN RIJN

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Hildebrand. **De Camera Obscura, 40ste dr.** Haarlem, de Erven F. Bohn 1939.

De lezer herinnert zich ons stukje in het Sept.nr over Hildebrands Camera Obscura. De uitgeefster van dit boek heeft, ter eere van het zeldzame jubileum, een z.g. jubileumseditie doen verschijnen op groot formaat, in een fraaie blauwe band en zeer mooie gedrukt. Voor de liefhebbers van mooie boeken is deze publicatie een waardevolle aanwinst. Maar 't aardigste van deze 40ste uitgave zijn de mooie, overvloedige illustraties van Jo Spier, die meesterlijk de kunst verstaat, met zijn teekenstift de diverse, bekende Camera-figuren aan ons voor te stellen. Men kent de typische eigenaardigheden van al Jo Spier's teekenwerk en men weet, hoe hij, door zich van een ruim vlak en veel wit rondom 't geteekende, van een indruk weet te verzekeren en de aandacht der kijkers vermag te concentreeren op de gedetailleerd gegeven menschen en dingen, aan de uitbeelding waarvan alle liefde en zorg is besteed, waarover een goed en scherp opmerkend teekenaar beschikt. Van der Hoogen, Mietje met de kalfsoogen en andere figuren zijn even vlot-vluchtig maar tegelijk scherptoeziend en nauwkeurig werkend, geteekend; de verbeelding van hun uiterlijk en van hun, door dat uiterlijk, zoo klaarduidelijk heen-schijnend innerlijk, trekt den lezer aan door diezelfde kwaliteiten, waardoor Hildebrands schrijfwerk aantrekt.

De teekenaar heeft zich moeite gegeven, zich geheel in de vroeg 19e eeuwsche atmosfeer van het boek en 't erin geteekende leven, te verdiepen. En we gelooven wel te mogen zeggen, dat hij erin geslaagd is, dat 19e eeuwsche aanvoelbaar te maken en een eenheid tusschen boek en illustratie tot stand te brengen over den afstand van een eeuw. Maar tegelijk kan 't den nauwkeurigen opmerker niet verborgen blijven, dat de 20ste eeuwsche mensch dikwijls heimelijk plezier had over de 19e eeuwsche typen en curiositeiten, die hij vond in 't boek, dat niet van zijn tijd en ook niet van zijn levensgeest is.

Sigurd Elkjaer, **Een molshoop in zee.** Amsterdam, N.V. Bigot & v. Rossum, 1939.

De tweede, in onze taal vertaalde roman van een Deensch auteur. De lange historie van het boek speelt zich af op een der kleine eilanden van Denemarken en de bewoners van de molen op het eiland zijn de hoofdfiguren in het verhaal. Greys, Sören en Ras zijn de zonen van den ouden molenaar, die in zijn laatste jaren verzorgd wordt door Barbara de meid, wie hij een zeer warm hart toedraagt. Ras is een langzaam denkende werkezel. Greys een praatjesmaker en bedrieger, getrouwd met de al te warmbloedige Ingeborg, Sören is z'n geestelijk evenwicht kwijt, fantaseert aanvankelijk over den ondergang der wereld doch wordt later discipel van een rauwkost-etenden naaktlooper. De stille, stroeve maar altijd zorgende en scherpziende Barbara blijft evenwichtig, houdt, zoolang zij kan, de zaken recht, waarschuwt Ras, dien zij heimelijk liefheeft voor allerlei gevaren en voor de lagen, die de op zijn zak terende, weeldelievende en zinnelijke Ingeborg hem legt. De oude Bertel sterft en laat Barbara een huisje en een lapje grond na, waarop zij later met Ras een nieuw leven zal aanvangen, wanneer deze logge en traag denkende molenaar de lang vastgehouden liefde voor Cilli, een boerenmeisje, heeft opgegeven, aan Ingeborg is ontkomen en van zijn molen verdreven wordt door de schuldeischers, bij wie hij het oudvaderlijke bezit, terwille van zijn oudsten broer verhypothekeerde.

Bijfiguren in het verhaal zijn de schout, Cilli's moeder, Jens v. d. Zee, de boer en Jörgen de loods, een oud zeeman.

De schrijver is er in geslaagd het leven der eilandbewoners uitstekend te herverbeelden en we hebben met dit boek een goed vertaalde roman voor ons, waarin veel van de auteursaandacht gericht was op het physische leven zijner sujetten. De simpelheid, de geringe samengesteldheid der zielen dezer sujetten treedt duidelijk voor ons in het licht en de schrijver was in staat de neigingen en driften die deze menschen beheerschen en die zij soms ook meester worden, uitstekend te verbeelden.

Betty van der Plaats, **De eerste balte.** Delft, N.V. W. D. Meinema, 1939.

Een boek voor oudere jongemeisjes. Jammer genoeg heel ondiep en zich bijna uitsluitend bezighoudend met dwaze liefdes-problemen en aanverwante vraagstukken. Wat is 't toch jammer, dat er zoo'n massa van die, naar hun psychologie, hun geestelijke strekking, hun beeldend vermogen en hun schrijfvaardigheid zoo uiterst middelmatige verhalen voor de rijpende jeugd is. Tenslotte kan ieder zoo'n historietje bedenken en neerschrijven en wie 't lezen hebben er in den regel geen zier aan. Natuurlijk zullen de bedoelingen, ook van deze auteur, wel heel goed zijn geweest. Maar meer dan aanwijzingen van die goede bedoelingen vinden we in dit verhaal, dat door vele pubers wel weer gelezen en genoten zal worden, niet.

J. Snoep Jr., **Voor Dordt en 't Vaderland.** Delft, N.V. W. D. Meinema U. M., 1939.

Een voor jongens geschreven historisch verhaal over de gebeurtenissen binnen Dordrecht in 1809—1813. Geïllustreerd door Jan Lutz. Een verhaal in den bekenden trant, waarin zoo goed als alle historische vertellingen voor de jeugd zijn gehouden. Wat romantiseerend, wat pathetisch en wat al te stichtelijk. Er kan alleen opgemerkt worden, dat de heer Snoep in de keuze en de bewerking van zijn stof met de meerderheid zijner collega's meegaat en dat we hier dus een wel leesbaar, interessant jongensboek voor ons hebben. Ook op 't terrein der historische verhalen zou eenige vernieuwing niet ongewenscht zijn. De teekeningen van Lutz zijn aardig.

Anthoni Morton, **Blauwmasker slaat toe.** Den Haag, Zuid. Holl. U. M. N.V., 1939

Een deel uit de z.g. Blauwmaskerserie, die bij de hierbovengenoemde uitgeefster bezig is te verschijnen. Verschenen is reeds: „De man met het blauwe masker" en er zullen nog verschijnen „Blauwmasker in het nauw" en „Blauwmasker verschijnt opnieuw", Engelsche gentleman-inbrekers-geschiedenissen, goed geschreven en goed vertaald.

Wat is dat? Encyclopaedie voor jongeren. Baarn, N.V. Hollandia-Drukkerij, 1938—'39.

Wij vestigden in dit blad meer dan eens de aandacht op de afleveringen, die van dit boeiende en mooi uitgevoerde werk verschenen. Het heeft nut een aantal dier afleveringen even de revue te doen passeeren en den lezer op hun inhoud opmerkzaam te maken. Natuurlijk zijn de artikelen alfabetisch gegeven en heeft elk stukje welhaast een of meer behoorlijke illustraties. De bedoeling van 't werk is, de antwoorden die ouders en opvoeders kinderen op hun talrijke vragen geven, aan te vullen met een vertellend praatje. Schilders, schrijvers, bouwmeesters, veldheeren, vorsten, staatslieden, ze worden den lezer voorgesteld met hun portret; spelen, industrieën en onderzoekingen, er wordt van verteld. Zoo vinden we b.v. een artikel van 11 kolom met 4 ill. over hieroglyphen; 1 kolom met 2 ill. over Joseph Israëls, 3 kolom met 3 ill. over Kaffers, een zeer uitvoerig stuk met vele illustraties over de krant. Al deze stukken, ook de kortere, zijn interessant geschreven, boeien dadelijk en geven een aardige, leerzame visie. Daarom kunnen we de drie deelen, waaruit deze Encyclopaedie zal bestaan, wanneer ze compleet is van harte aanbevelen voor H.B.Sers en Gymnasiasten en gelooven we, dat jongens en meisjes heel blij zijn zullen, wanneer ze dit mooie werk cadeau krijgen.

J. Keuning, **Lange Michiel.** Sneek, Uitgeverij Boeyenga 1939.

„Een verhaal uit den tijd der vervolging" heet dit werkje: D.w.z. de geschiedenis is gelocaliseerd in den tijd, toen de Lutherschen en Gereformeerden door de inquisitie vervolgd, gemarteld en ter dood gebracht werden. Het verhaal, in sterk romantiseerende stijl geschreven, is in zijn trant en behandelingswijze zoo volkomen verouderd, dat het wel uit den tijd van ± 1870 moet dateeren. De personen spreken elkaar onveranderlijk aan met „gij" en bezigen een boekentaal, die den lezer van heden niet anders dan een glimlach „op het gelaat" kan „tooveren". Natuurlijk zijn alle protestantschen bravelingen en lezen zij trouw den Bijbel en zijn alle roomsche geestelijken zwartepieten. Dat gelooft niemand meer. Ziehier een staaltje van den verhaaltrant:

„Over het geld spreek ik niet eens meer. Maar ik vraag u: laat ge mij los? Zijt gij vergeten, dat gij in mijne macht zijt, en dat ik u kan laten gevangen nemen?"

„Thans zijt gij in mijne macht, patertje! Beraad u spoedig, geld of . . ."

„Bij St. Lukas, mijn patroon, en bij alle heiligen! Gij, ellendeling! gij zult als een ketter op den brandstapel sterven." Etc. etc.

Mien Ruys, **Borders. Hoe men ze maakt en onderhoudt.** A'dam, N.V. Kosmos, 1939.

Mej. Ruys, tuinarchitecte, heeft voor Kosmos' nieuwe reeks publicaties voor liefhebbers van bloemen en planten, een werkje geschreven, dat vooral door tuinbezitters welkom zal zijn. Zij vertelt, wat vaste planten zijn, hoe men ze gebruiken moet en hoe ze gerangschikt kunnen worden. Ze bespreekt de plaats en den vorm van een border en vertelt, hoe de grond bewerkt en geschikt gemaakt moet worden. Dan wijdt zij haar deskundige aandacht aan de bloemen- en plantensoorten, hun rangschikking, plaatsing en hun kleurcombinaties. Dan noemt ze de planten, die voor borders minder geschikt zijn, planten voor een drogen zandgrond, voor een vochtigen grond en die, welke in de schaduw en in groepen geplant kunnen worden. Het fraaie boek heeft 65 mooie illustraties.

Eugéne Cunningham, **Demonen der Prairie.** Den Haag, Zuid Holl. U. M., 1939.

Een cow-boy verhaal, waarin veel geschoten en veel woorden gebruikt worden. De ruwe klanten, die dit boek bevolken, nemen het met een menschenleven niet zoo nauw. Er zijn lui, die dat bizonder op prijs stellen en voor hun genoegen worden boeken als dit van Cunningham geschreven. Een bepaald slag van onontwikkelde jongemenschen wil nog wel eens een boek lezen. Wanneer het er dan maar flink ruw toe gaat en er wat „gebeurt". Nu, er gebeurt in „Demonen der Prairie" meer dan voldoende. Natuurlijk is er ergens ook een knap jong meisje, dat de held der lezers en van haar droomen op de laatste bladzijde opwacht en in de armen valt.

Kristmann Gudmundsson, **De blauwe kust.** Utrecht, A. W. Bruma & Zn., 1939

Een zeer fraai boek van den Scandinavischen schrijver, van wien wij in onze taal reeds een drietal romans bezitten. Het verhaal, dat we hier met zooveel genoegen den lezer voorstellen behandelt, beter: verbeeldt het leven van twee bestedelingen, een jongen en een meisje, die hun jeugd doorbrengen op een boerderij op IJsland. De kinderlijke sfeer, de zuivere schoonheid der omgang van deze twee kinderen is bizonder goed bewaard in deze vertelling. Deze jongen en dit meisje weven een atmosfeer van toewijding en trouw om zich heen, die den lezer zeer weldadig aandoet en die den schrijver kennen doet als een levendig uitbeelder van kinderlijk zieleleven en kinderlijke geestesgesteldheid. Maar de beide hoofdfiguren van dit boek worden ouder en groeien psychisch en geestelijk. Ook deze groei, het proces van dit groeien is zeer fraai geteekend. Tragisch eindigt dit verhaal van sluimerende, ontwakende en groeiende genegenheid, die tot liefde wordt, want op het oogenblik, waarop het meisje zich helder bewust is, dat zij den jongeman als echtgenoot begeert, overlijdt zij aan de ziekte, die ook haar moeder ten grave sleepte en die reeds haar kinderjaren overschaduwde. Met diepen weemoed neemt de jongen dan voor goed afscheid van de blauwe kust waarheen in zijn jeugd alle heimwee van zijn jongensziel uitging.

Een bizonder teer boek, een tragisch maar ook een poëtisch boek, dat wij van heeler harte ter lezing aanbevelen.

Han Molenkamp, **Het nieuwe lied.** Den Haag, N.V. D. A. Daamen, '39.

Dit is het verhaal, waarmede een auteur debu teert. Het is een christelijk verhaal, wat naa de ervaring leert, zeggen wil, dat de schrijve de verhaalfiguren af en toe een paar verzen doet citeeren en zich teksten uit den Bijbel doet herinneren. Vroeger waren sujetten uit christelijke verhalen altijd vervelend door hun vroomhied en burgerlijke oppassendheid. Thans is dat lang niet steeds meer 't geval en daarom verbazen we er ons ook niet over, dat de jongemenschen, die in Molenkamps verhaal een hoofdrol spelen, lachen kunnen en geestig kunnen zijn, juist als ieder ander. Maar als Christenen zijn ze zoomin duidelijk als overscherp geteekend en zij bewijzen hun gelooven door naar de kerk te gaan, af en toe over God te spreken en voorkeur te hebben voor geestelijke liederen. Wij zouden 't boek hooger gewaardeerd hebben, indien iets van de christelijke levensgerichtheid ware gebleken in den geest van den jongeman en 't jonge meisje, die, met elkaar verloofd, samen werkloos raken. Ook voelen we ons door den auteur in den steek gelaten wanneer 't erom gaat, ons voor te stellen, hoe deze beide hoofdfiguren elkaar hebben gevonden als aanstaande echtgenooten. Ziehier een paar lacunes, door welke aan te wijzen we natuurlijk niet zeggen willen, dat dit verhaal niet aardig en leesbaar zou zijn. Dat is 't zeer zeker wel en als beginner heeft de schrijver menige klip omzeild, waarop de verhalen van andere debutanten gestrand zijn. Indien hij hetgeen in zijn vertelwijze 't sterkst is, weet te ontwikkelen kan hij in de toekomst zonder twijfel aardige, boeiende verhalen schrijven. Hij heeft een vlotheid, soms een raakheid van typeeren en een gevoel voor humor, welke dingen we nog al te vaak in de nog steeds veel te zwaartillende christelijke vertellingen missen.

Willem v. d. Oever, de hoofdpersoon van 't boek, is kantoorbediende in een door Joden gedreven metaalhandel. Van zijn milieu wordt verteld en ook van zijn ontslag en werkloosheid. Met zijn verloofde zet hij in Katwijk een soort kunsthandel op, waarvan hij hoopt, dat ze succes zal hebben. Katwijk kennende durven we evenwel voorspellen, dat de jongeman zal failleeren

Anne de Vries, **Jaap en Gerdientje.** Den Haag, Gebrs. van Goor & Zn. N.V., 1939.

We moeten tot onze spijt erkennen, dat wij in gebreke zijn gebleven, Van Goor's jubileumuitgave van het kinderboek „Jaap en Gerdientje" te bespreken, hoewel 't ons tot dat doel tijdig was toegezonden. Het heeft natuurlijk geen zin, nog eens dieper in te gaan op den inhoud van dit voor jongens en meisjes tot 10 jaar alleraardigste werk: ieder kent 't en 't is gepubliceerd in vier deeltjes zoogoed als in de grootere jubileumuitgave in één deel, waarvan de mooie band, de gekleurde illustraties en, in 't algemeen, de typografische verzorging allen lof verdienen. Al kunnen we dan niet actueel zijn met deze aankondiging, we kunnen en mogen 't boek van harte aanbevelen bij hen, die eigen of anderer kleinen verrassen willen met een mooi en goed kinderboek.

NAJAAR IN DE WEI

FOTO M. MICHÉ

TWINTIG JAAR LATER

't Was stil, héél stil in 't ruime schoollokaal met de hoge, helder-wit gekalkte muren en het wijde plafond.

Achter zijn brede lessenaar, op het podium, zat Meester Revelman een stapel cahiers te corrigeren.

Van tijd tot tijd keek hij even over zijn halve lorgnetglazen heen, knipperde met de kleine, lodderige oogleden, en zei kortaf, met zware, bevelende stem: „Volgende regel."

't Was schoonschrijven.

Zacht suisden de gaslampen, en regelmatig krasten de pennen over het papier.

Enkelen van de vlugsten legden de pen neer, als de regel af was, en terwijl Meester Revelman op de achterblijvers liet wachten, verdreven zij hun verveling door steelsgewijs in een boekje te lezen, dat zij half in het vakje van de bank en half op de knieën hadden liggen, of ze gingen hun pen bederven op het stukje vloeipapier, dat in het schrift lag.

Het klokje, dat aan de muur, achter in de klas hing, tingelde één keer.

Half vier!

De jongens keken verlangend naar buiten, waar de sneeuw in dikke vlokken neerdwarrelde.

„Fijn, jô, kijk es, wat sneeuwen! En 't waait niet eens meer. Dat belooft wat te worden."

Vergenoegd wreef Job zich in de handen, en stiet zijn buurman aan.

„Pas op nou," bromde Henk, maar 't was te laat. Een lange inktstreep liep dwars door het woord, dat hij juist had neergeschreven.

Schuw keek Job naar de Meester, maar deze had het al gezien.

„Job, ga jij eens een bank achteruit zitten," gebood hij. En even later liet hij er op zijn eentonige manier op volgen: „Volgende regel."

Job zat nu alleen, op de achterste bank, en toen hij de regel netjes had afgemaakt, deed hij rustig de handen over elkaar en keek eens rond.

„O ja, m'n klompen," fluisterde hij Henk toe, en meteen gleed hij de bank uit, bukte zich onder Henks bank en kwam weldra met z'n klompen weer tevoorschijn.

Meester had niets gezien.

Het meisje, dat in de rij naast Job zat, keek hem lachend aan.

Job kleurde.

„Ze zijn wat vuil," fluisterde hij, op zijn klompen wijzende. En als om zich te verontschuldigen voor haar, die nooit klompen droeg, liet hij er vlug op volgen: „Vanavond moet ik ze boenen."

Ali — zo heette het meisje — begon te lachen, stil voor zich heen.

Vanuit zijn bank kon Job nu fijn de hele klas rond kijken, want die bank stond verder achteruit dan de achterste banken van de andere rijen. Telkens als hij de regels had afgemaakt ging hij stil zitten kijken, heel onschuldig met de handen over elkaar.

Vlak boven Ali hing een van de vier gaslampen, en het mat-gele licht viel op haar haar, dat in lange glanzend-zwarte lokken over haar schoudertjes en rug golfde.

Job bewonderde Ali.

Onder de reken- en taalles praatte hij wel eens met haar, en als ze Franse les hadden, met een paar van de besten, na schooltijd, stuurden ze elkaar wel eens briefjes.

Alle briefjes, die ze hem geschreven had, bewaarde hij zorgvuldig. Er was ook een klein portretje van haar bij, dat haar vader gemaakt had. Haar vader was een kantoormeneer, en die had een fototoestel.

Het had Job heel wat bidden en smeken gekost om dat portretje te bemachtigen. Zorgvuldig bewaarde hij het, met haar briefjes, in een lucifersdoosje, en dat doosje had hij verstopt... in de voering van zijn manchester kieltje.

Maar hij moest goed oppassen, dat hij het doosje niet verloor, want de voering begon al te slijten, of dat zijn moeder het doosje zou ontdekken en de briefjes lezen.

Ali kon zo leuk schrijven.

's Morgens, als Job uit bed kwam — zijn broer die bij hem op zolder sliep was dan al naar zijn baas — haalde hij voorzichtig het doosje voor den dag en las hij alle briefjes, één voor één.

Aan de achterkant had hij ze genummerd, en de datum er bij geschreven. Ze begonnen allemaal precies eender: „Lieve Job!"

Dan volgden er een paar regels met het een of ander, waar hij belang in kon stel-

len, en dan had ze er onder gezet: „Van je Ali".

Alle briefjes waren nog van dit jaar: 1919.

Ali was, wat de hele klas heimelijk wist, het meisje van Job, en er was geen jongen, die hem niet benijdde.

Och, 't was maar kinderspel, Job wist het maar al te goed, en hij zou zich geschaamd hebben als moeder of Meester te weten zouden komen, dat hij een meisje had, waarvan hij briefjes kreeg.

Voor hem bestond er maar één meisje: Ali, en in zijn dromen fantaseerde hij over later.

Later, als hij groot was, en als hij net zo'n meneer was als Ali's vader, dan mocht iedereen weten, dat Ali zijn meisje was, en dan zou hij de gelukkigste mens op de hele wereld zijn. Dan hoefde hij geen opgemaakte rapklompen meer te dragen en ook geen halfsleets manchesterbuis.

Vanmorgen, onder taalles, had Ali hem ineens gevraagd, wat hij later wilde worden, en Job was er hevig van geschrokken, want daarover had hij nog nooit met iemand gesproken.

Zorgvuldig had hij dat geheim bewaard, al lang, al sedert dat ideaal in hem was beginnen te ontwaken.

Hij had het haar niet durven zeggen, maar toen zij aandrong, had hij met grote letters op zijn lei geschreven

Romancier

Misschien wist Ali niet eens, wat dat betekende, tenminste, ze had niet verder gevraagd, alleen maar even gelachen.

Zoveel te beter.

Zelf wist hij het ook wel niet precies. Hij had het woord eens in de krant gelezen en had wel begrepen, dat het iemand moest zijn, die boeken schreef. En dat was zijn grote geheim: als hij groot was, wilde hij schrijver worden.

Vlug veegde hij zijn lei weer schoon...

Een week later begon de kerstvacantie.

Job, die al voor de tweede keer in de hoogste klas zat, en dus al lang van school had gekund, had een baas gevonden, waar hij na Nieuwjaar dadelijk kon beginnen. Hij zou dus met de kerstvacantie van school gaan. Het speet hem, want hij was bang, dat het nu „uit" zou zijn met Ali, als hij haar niet elke dag meer zag.

In zijn schooljongensbrein had hij al veel gefantaseerd, wat hij haar nog wilde zeggen, voor hij wegging, maar toen voor 't laatst de schoolbel rinkelde, en de kinderen naar buiten stormden, had hij niet gedurfd.

Meester Revelman had hem nog even nagehouden en hem stevig de hand gedrukt. Toen was hij hard de school uitgerend.

Buiten stond Ali, alleen, op hem te wachten.

Zij stak hem haar hand toe en bevend had hij die warme, kleine meisjeshand in de zijne genomen, heel verlegen rond kijkend of men hem ook zag, en lummelachtig had hij die heel even geschud.

Hij durfde niets te zeggen.

Hij dùrfde niet...

„Dag Job," zei Ali zacht. Meteen keerde zij zich om en liep vlug heen.

„Dag Ali, tot ziens."

En weg holde hij, knerpend zijn klompen in de dikke sneeuw.

Doch plotseling bleef hij staan, raapte wat schoone sneeuw op, en maakte er een losse bal van, die hij haar nazond.

Op haar rug kwam de bal terecht.

Niet hard, want hij petste dadelijk uiteen, terwijl de sneeuw haar in het haar en op de mantel bleef zitten.

Lachend keerde zij zich om, en toen ze zag, dat Job op straat was blijven staan om haar na te kijken, wuifde ze hem met haar hand toe.

Job wuifde terug.

Hij bleef zo lang staan, tot haar ranke meisjesgestalte in vrolijke, huppelende pasjes om de hoek van de straat verdween...

— — — — — — — — — — — — —

Sturm und Drang......

Geheel tegen zijn verwachting in had Jobs moeder weten klaar te spelen, dat hij op kosten van een studiefonds kon dóórleren. Later zou hij het voorschot dan kunnen terugbetalen. Hij hoefde dus nog niet naar een „baas" en mocht nog een paar jaar naar een andere school, evenals nog enkele anderen van zijn klas.

Maar kort voordat hij zijn Mulo-examen zou afleggen kreeg hij een baan. Het fonds was hem opgezegd, en er was dus geen geld om nog verder te studeren, al had hij graag onderwijzer, en later dominé willen worden. Zo zat hij vaak 's avonds te mijmeren.

Hij was al een paar keer begonnen een brief aan een vriend te schrijven, die in Deventer op de Kweekschool ging, maar

hij kon er zijn gedachten onmogelijk bij bepalen.

Er was iets, dat hem hinderde.

Iets, dat hem onrustig maakte, en het hoofd in de handen geleund, had hij zijn gedachten hun vrije loop gelaten.

Veel indrukken hadden zich de laatste paar jaar aan hem opgedrongen, en ze hadden wel enige invloed op hem uitgeoefend.

Op het kantoor van den wijnhandelaar, waar hij terecht gekomen was, leerde hij allerlei mensen kennen. En het waren nu niet bepaald „gentlemen" van de bovenste plank, al die caféhouders, waarmee hij nu in aanraking kwam. Zodoende was er veel vervaagd van wat als kind geheel beslag op hem had gelegd.

Vaak had hij er naar verlangd, om maar „groot" te zijn.

Hij zou kunstenaar worden.

Doch nu hij „groot" begon te worden voelde hij een akelige leegheid, gebrek aan beelden om zich uit te drukken en armheid in woordenkeus.

Hij kon vaak uren zitten piekeren om maar een goed opstel te kunnen schrijven, maar als hij dan iets klaar had, kostte het hem vaak moeite om zijn tranen te bedwingen, want nergens kon hij iets vinden van wat hij zo vurig gehoopt had, dat hem ten deel zou vallen.

Met ergernis zag hij zijn vaak wanstaltige epistels aan, en het deed hem leed, dat de critiek van zijn beste vrienden vaak zo vernietigend kon zijn.

„Jij mist absoluut alle ondervinding," had Jan hem eens gezegd. „Je fantasie staat absoluut naast het leven. Je bent ook nog veel te jong."

Och ja, ondervinding, dàt was 't 'em.

Want wat had hij eigenlijk nog maar meegemaakt?

Het kon hem matig nog maar interesseren.

Het was nu zo onbelangrijk.

De tijd was voor goed voorbij, dat hij met klompen en een versleten broek naar school ging.

De oorlogsjaren lagen nog wel niet zo ver achter hem, maar het eigenlijke leed, de bittere armoe had hij niet kunnen begrijpen.

Die had zijn moeder alleen voor haar kinderen moeten dragen.

Want wat weet een kind van die ellendige distributie, van bruinbrood en pannekoeken van geraspte aardappelen, die zo stijf waren als een plank? Wat van gaarkeuken en visdistributie op warme zomerdagen, als de vis al begon te ruiken?

En wat was er overgebleven van zijn „jeugdliefde", zoals hij later zijn gevoelens voor Ali altijd genoemd had?

Immers niets!

Ali was uit zijn leven verdwenen, evenals zo veel dingen, die in zijn jeugd zo'n bekoring voor hem hadden gehad.

Ali, die voor hem geweest was een meisje, zoals er maar één bestond, ze was nu voor hem geworden een banale, mondaine jonge-vrouw.

Ali was de „meid", die bij de dansclub was en die naar bals ging.

Zij was reeds „vrouw", met geverfde lippen, die sigaretten rookte.

Zij was niet langer het meisje, dat in de kapel bij de kerkdienst op het orgel speelde, maar nu was ze een „flirt" met gouden oorbellen en fraaie armbanden en ringen, die in hotels en café's piano speelde, een ieder in vervoering brengende over haar bevallige bewegingen en gemaakte manieren en meeslepend in de wilde bekoring der onrustige muziek.

En zou hij dan nog een greintje sympathie voor haar voelen?

Neen immers!

Hij minachtte haar, van den Zondagavond af dat hij haar met een „heer" uit een dancing had zien komen en in een auto stappen.

Ali en Geert.

Geert had haar op de Mulo het hof al gemaakt, waardoor Job bij haar op de achtergrond was geraakt.

Wat een contrast: Geert, die in een auto reed en die deelgenoot zou worden in de zaak van zijn vader, en Jobje, die steeds een lucifersdoosje vol minnebriefjes van Ali in de voering van zijn manchester buisje bewaard had, en die haar verbleekte portretje elke morgen bekeek.

Barend, de zoon van Jobs baas, de vriend van Geert, liet Job 's Maandags een foto zien.

„Mooie boel gister, Job," begon hij uitgelaten.

„Hier, kijk es!"

De foto stelde een jolig groepje voor.

In het midden zat Geert, in donker pak, zijn bolhoed achter op 't hoofd.

Zijn das lag op tafel, zijn witte stijve boord hing los om zijn hals, en de man-

chetten hingen slordig om zijn polsen. Met lodderige ogen keek hij voor zich uit. Een fles wijn aan de mond, een glas in de andere hand.

„Geert is gister bevestigd," legde Barend uit. „Ik ben voor het eerst in de kerk geweest. Wat een flauwe kul is dat daar. Maar 's middags werd het een fijne boel, want het kostte Geert een feestje natuurlijk. Hij was zelf smóór, zeg, in één woord. Stomdronken zeg ik je."

„Kijk, daar zit zijn meisje ook!" ging Barend verder, met de pink op Ali wijzende.

Job verbleekte. Hij wilde het niet laten blijken. Maar even later werd hij vuurrood, en toen hij niet uitgelaten genoeg deed naar Barends zin, trok deze hem de foto uit de hand en smaalde: „Ben jij ook al zo'n vrome huichelaar, Jobje? Hoe kon ik ook zo dom wezen."

Het had Job aan het denken gebracht, en in zich voelde hij weer die drang opkomen om te schrijven.

Nachten lag hij wakker. Zijn hoofd draaide en zijn hart bonsde.

En als hij dan 's morgens vroeg opstond, nog lusteloos van de onrustige nacht, dan zette hij zich met onrustige ijver aan het schrijven, vóór hij naar het kantoor ging.

Langzaam maar zeker vorderde zijn werk, en liefkozend liet hij vaak de beschreven vellen papier door de vingers glijden.

Wat zou men wel zeggen als zijn boek uitkwam?

Natuurlijk zou hij zijn eigen naam er niet op laten zetten. Niemand zou weten, dat de schrijver Karel van Megen — zoals hij zich zou noemen —, die met zijn boek „Mislukte Levens" zo'n schitterend debuut zou maken, het eenvoudige kantoormanneke Job was.

Zou er niet een siddering door het hele land gaan, en zouden de mensen niet ontroerd worden, als ze lezen zouden, wat die jonge, onbekende schrijver hun zo onomwonden durfde zeggen?

Zou „Mislukte Levens" niet op aller lippen liggen, en zou hij, Job niet velen aan het nadenken brengen als zijn boek, in zijn weemoedige stijl, hun de ogen zou openen voor de fouten en gebreken en de onverschilligheid van deze moderne tijd?

In deze roes duizelde Job verder....

— — — — — — — — — — — — —

„Mislukte Levens" heeft nooit het licht gezien.

Gelukkig.

Het manuscript ligt nog ergens onder in Jobs kast. Van zijn papieren uit zijn „Sturm- und Drang"-periode kan hij nog maar steeds geen afstand doen. Als bij de schoonmaak dit „heilig hoekje" ook aan de beurt komt, leest hij wel eens een en ander door. Dan is hij blij, dat zijn geschrijf van toen, dat hem wel een zekere bevrijding geschonken moet hebben, het nooit verder heeft gebracht dan zijn schrijftafeltje op zolder en de la van zijn penantkastje.

Van zijn gedichtjes, die in het boek zouden worden opgenomen, heeft hij dit van buiten geleerd:

Eens wilde ik aan *God* mijn jonge leven wijden
en bouwen *Hem* een tempel van mijn goede [daân —
mijn pad was effen, zorgeloos mijn gaan,
maar 't harte was van steen en kende kamp [noch lijden. . .

Daar kwam de strijd: men sloeg mij duizend [diepe wonden —
mijn stenen hart, dat ik angstvallig hield omvat
viel uit mijn hand tot gruis, dat men vertrad. . .
Mij doen ze leed, zo leed, mijn vele, vele zon-[den!

't Gekrookte riet, Gij zult, o *God*, het niet [verachten —
't Gebroken hart, wordt niet door Uwe Gunst [versmaad —
Noch uitgeblust de laatste vonk der eed'le hoop:

Ontzondig mij! Schenk mij gemeenschap aan [Uw Doop,
Geef mij een hart van vleesch, dat U niet weer [verraadt
en wil mijn zonde-leed — die smartelijke pijn — [verzachten . . .

Want Hij, Die het gekrookte riet niet vertreedt en de glimmende vlaswiek niet uitblust, zal vroeg of laat ook in Jobs leven de Sterkere blijken te zijn.

Want Hij is niet gekomen om te oordelen, die wij reeds verloren waanden, maar juist ter hunner behoudenis!

Tot beschaming der veroordelaars!

Er kwam een kromming in Jobs weg...

— — — — — — — — — — — — —

Het wil maar hoogst zelden gebeuren dat iemands jeugdliefde zijn latere levensgezellin wordt.

En dat is goed.
Want er wordt wel eens beweerd, dat dergelijke huwelijken later heel erg prozaïsch worden.
Ali trouwde niet met Job.
Ook niet met Geert. Wat doet het er toe?
In elk geval trouwde zij gelukkig.
En het is niet in het minst Job, die zich daarover verheugt.
Twintig jaar later zie je de dingen allicht anders dan als kind.
Ali is gelukkig, ongetwijfeld.
Ze heeft een kind, een lief jongetje.
Job is ook gelukkig. Hij heeft ook een kind: een lief meisje.
Straks zal het zoontje van Ali naar het wit-gekalkte plafond van het schoollokaal zitten turen als hij, tussen de regels, die de opvolger van Meester Revelman dicteert, door, de handen over elkaar gevouwen houdt.
En dan zal het dochtertje van Job een beduimelde kiek — een proefafdrukje dat zij van vader heeft gekregen — met een kinderlijk-gulle lach weggeven aan een jochie met een versleten buis en een paar rapklompen misschien, die voor Hannie een kinderliefde heeft opgevat.
Want kinderen — hunner is immers het Koninkrijk der Hemelen — kennen geen verschillen die de grote mensen zo graag leggen.
En twintig jaar — van om en bij de tien tot waar je de drie kruisjes bent gepasseerd, — kunnen veel verschillen te niet doen, hoewel niet minder nieuwe verschillen scheppen.
Het zijn de jaren, die Job moeten brengen waar hij zijn moet, hoewel hij zich de weg heel anders had voorgesteld.
Want alleen de warmgeschreide tranen van zelfinkeer kunnen het ijs doen ontdooien van een zelfingenomen gemoed, waardoor zelfkennis verkregen en de weg van zelfovergave betreden wordt...
En al zet je pas de eerste schreden op die weg, Job, voor jou is het de enige.

— — — — — — — — — — — — — —

Het begint te schemeren in het gezellige lokaaltje, waar met bescheiden hulpmiddelen de aankleding en wandversiering verzorgd is door vlijtige vingers van jongelui, die een oud werkplaatsje in hun eigen clubgebouwtje hebben weten te herscheppen.
De pauze loopt ten einde.
Job, die de vergadering van „De Schakel" presideert, bespreekt met den secretaris nog terloops enkele punten, die straks aan de orde moeten komen, om wat voorbereid te zijn.
Dan kijkt hij op zijn horloge, en tikt met de hamer.
„Lui, laten we de vergadering voortzetten. Ik stel voor, dat we zingen:

Ik voel de winden Gods vandaag:
Vandaag hijs ik het zeil.
Gehavend is 't en zwaar van schuim
Maar 'k hijs 't en hoop op heil!
Want Christus zelf, als stille gast
Reist in mijn scheepje mee.
Op Zijn bevel durf ik uit te gaan
Op wilde, hoge zee!

en het tweede vers:

De tranen die ik heb geweend
Zijn door Gods wind gedroogd;
Ik denk niet meer aan wat voorheen
Vergeefs ik heb gepoogd.
Maar, met vernieuwde levensmoed
Neem ik een vast besluit:
Ik voel de winden Gods vandaag,
En zeil de haven uit!

Tine wil zeker wel op het orgel begeleiden?"
Als Job daar voor het kleine groepje jongens en meisjes staat wordt het hem zo vol in de keel. Dat zijn nu zijn „medestrijders", zoals hij ze met een geijkte term zo graag noemt.
De meisjes zitten rechts, vóór hem aan de lange tafel, de jongens links. De lampen zijn nu opgestoken en het licht glanst op de lokken der gebogen hoofden.
„God, wat ben ik U dankbaar, dat Gij me zo doet voelen de éénheid met anderen."
Hij bidt het in zijn gedachten en als hij aan het eind der vergadering nog een kort slotwoord meent te moeten spreken, is de grondtoon: „jongelui, laten we één zijn in ons beginsel, dat ons sterkte geeft. Laten we, zoals het in de gewijde taal heet, de wereld niet gelijkvormig worden. Laten wij ons bewust worden van ons grote voorrecht, dat wij kinderen Gods, beelddragers van Christus en vervuld van den Heiligen Geest zijn.
Want zou het Gode niet welgevallig zijn, dat wij onze jeugd aan Hem geven? En laten wij vooral niet verslappen in de strijd tegen het drankgevaar; laten wij de dancings en alle plaatsen, waar wij ingevolge ons Christenzijn niet thuis horen, mijden,

en onze krachten geven aan de opbouw van een Christelijke maatschappij, waar drank en dans uitgebannen is..."

Een Schakel-fietstocht, twee dagen later.

„Job, je hebt het wel mooi gezegd, eergister op de vergadering, maar ik ben wel eens bang, dat je die dingen te gemakkelijk opvat."

Tine leunde haar elleboog op het stuur van haar fiets en staarde voor zich heen, zonder bepaald ergens naar te kijken.

„Hoe bedoel je dat, Tineke ?"

„Wel, jij kunt zo mooi praten van „de dancings mijden", maar je bent er zelf nog nooit geweest om te kunnen weten wat het is, wed ik."

„Nee, dat ben ik ook niet."

„Waarom eigenlijk niet ?"

„Kom, dat is ook een vraag. Ik heb er eenvoudig geen behoefte aan."

„Dat lieg je," deed Tine nu fèl, „je liegt het, zeg ik je. Je bent te làf. Je dùrft niet, omdat je bang bent, dat andere mensen je zien. Als je er maar eens een keer geweest was, één enkele keer op een prettig bal dan verzeker ik je, dat je niet meer zo gemakkelijk zou praten. Als je je maar eens één keer had laten gaan in een wiegende wals, ik durf te wedden, dat je al half verloren was. Jij praat wel mooi, maar het is geen ervaring, die je zo doet spreken, er zit geen karakter in wat je zegt, jij praat anderen na, die er ook niets van weten.

Ik zou wel eens willen, dat je je eens liet gaan in dat leven, dat jij zo afkeurt, en als je dan na een jaar weer zó kunt praten, als je eergister deed, wel, dàn heb ik respect voor je, maar nú niét."

„Nou, nou, jij durft iemand wat te zeggen in zijn gezicht !"

„Wees blij, Job, dat er zulke mensen zijn. Ik zeg het je, omdat ik gelóóf dat ik het wèl weet, wat het wil zeggen, in de verleiding te komen. Toen ik je onlangs hoorde praten over een net christelijk meisje, dat je uit een café had zien komen, toen had ik je direct door. Jij kunt geen woorden genoeg vinden om dat meisje te veroordelen, maar heb jij wel eens in dezelfde schoenen gestaan ? Weet jij, wat verleiding is ? Als je het wist, zou je heel anders praten, dan zou je toen niet de eerste steen geworpen hebben......"

Beiden zwegen ze.

Schuchter begon Job : „Maar wat wou jij dan ? Wou jij soms eerst alle mensen in de verleiding brengen ? Dat zou een fraaie beweging worden. Er zouden er niet veel zijn, die de verleiding konden weerstaan, en daarom moeten wij ze er voor waarschuwen, we moeten ze er ver vandaan houden. Wij moeten de zwakheden der onsterken dragen."

„Dat kan wel waar zijn," peinsde Tine. „Maar dat zijn ook maar de gewone mensen. Ik bedoel de mensen, die *volgen*. Mensen, zoals jij, die *leiden* willen, moeten niet in een sleur zijn vastgeroesd. Die moeten nog wat anders hebben dan boeken- en bijbelwijsheid. Die moeten uit hun sleur gehaald worden, getrapt desnoods, als ze niet uit zichzelf willen, om een beetje wereldwijsheid op te doen. Ik geloof niet, dat iedereen zo'n doop nodig heeft, maar medegevoel met de afgewekenen is een eerste vereiste. Zonder dat helpt je geen geleeraar, geloof me. En als je uit jezelf dat medegevoel niet hebt, doe dan eens een waagstuk, en verplaats je in dat andere leven."

„Tine, ik..."

Weer was het stil.

„Tine, ik wil er eens over nadenken, over wat je me nu op mijn bordje geschoven hebt. Misschien kon je wel eens gelijk hebben. Ik vind het fijn, dat je er geen doekjes om windt."

„Dank je."

Door de heg, waarachter het groepje zich aan de blikken van de voorbijgangers onttrok, schenen wat roodgeworden, late zonnestralen... Een idylle om nooit te vergeten...

Om niet de indruk te geven, dat ze graag alleen wilden zijn, voegden beiden zich weer bij de makkers.

Job besloot, dat ze de fietsen nog even zouden stallen, en dat ze nog een half uurtje zouden gaan roeien.

Toen de riemen gelijkmatig door het water gleden, en de golfjes vertrouwelijk tegen de boot klotsten, was Job erg stil geworden.

Hij herinnerde zich ineens een schoonschrijfles bij Meester Revelman. Het was half vier, de sneeuw dwarrelde buiten bij de ramen omlaag, en de gaslampen suisden een eentonig lied...

Ali lachte zachtjes om de vuile klompen van Job...

„Volgende regel", beval Meester Revelman. En ze schreven, héél voorzichtig op de schone lijn :

„Het zijn geen vrienden die ons vleien,
mijn vriend is hij, die mij mijn feilen toont."

Het groepje, dat huiswaarts keerde, werd kleiner en kleiner. De een ging rechts, de ander links, al naar hun wegen leidden. Job en Tine bleven alleen over. Onder de zware kastanjebomen, die voor de school naast Tines huis stonden, spraken zij de taal des harten. Hier kon de brutale straatlantaarn hen niet bereiken met zijn wijde lichtbundels. Job drukte een kus op haar zachte meisjeswang...

— — — — — — — — — — — — — —

„Zal dat alles vergeefs geweest zijn?"
Jobs moeder legt de krant op haar schoot en leunt vermoeid achterover in het haardfauteuiltje. Zenuwachtig doen haar benige vingers het papier ritselen.
„Wat had ik me toch veel van hem voorgesteld. 't Ging alles zo vlot. Hij was altijd zo gewillig. Eerst naar Zondagsschool. Dan naar de christelijke school van Meester Revelman. Later naar de Knapenvereeniging. Dan naar de grotere afdelingen. Geregeld naar de kerk. Bevestigd. Bij de geheelonthouders-beweging. Zondagsscholen en Jongensclubs leidde hij. Bestuursfuncties bij allerlei verenigingen.. Alle dagen bezet met verenigingswerk. 's Zondags nooit thuis. Altijd bezig. En nu?
Alles afgedaan. Letterlijk alles. Job, ik kan het niet begrijpen. Je gaat de verkeerde kant op!"
„Moeder" was zijn kalme verdediging. „Ik heb exprès alles aan de kant gedaan, omdat ik eens vrij wil zijn om tot mezelf te komen. Om mezelf te vinden. Maak je op je oude dag over mij niet ongerust. Ik kom er wel. Maar misschien dat ik een andere weg te gaan heb, dan wij ons hadden voorgesteld. Een weg, die ik niet gezocht heb, en die ik toch te gaan heb al begrijp ik het nog niet goed."
Dan zweeg ze maar weer. 't Hielp niets, ze wist het. Ze kende hem. Fel of bits was hij niet tegen haar. Wàs hij dat maar. Dan wist ze, waar ze aan toe was. Maar altijd bleef hij kalm en nadrukkelijk in zijn woorden, die weinige ogenblikken dat ze vertrouwelijk met elkaar praatten.
Duidelijk waren zijn woorden voor haar. Duidelijk genoeg. Maar toch weer zo onduidelijk, dat ze het niet verstond wat hij er mee bedoelde. Ze had hem verder maar met rust gelaten. Haar plicht had ze gedaan. Volgehouden had ze. Méér kòn ze niet.
Al kostte het haar heel wat moeite haar teleurstelling te verbergen, toen hij letterlijk àlles had opgegeven, ze wou hem niets verwijten, er hem geen rekenschap van vragen. Zij wist, dat Tine háár zorg over haar jongen met blijdschap zou overnemen, en ze hoopte vurig, dat hun beider weg, die geestelijk door de diepte ging, op groter hoogte zou uitkomen.
Zó waren ongeveer de woorden van zijn gesprek geweest, de laatste keer, dat ze er weer op gezinspeeld had:
„Toen Isaäk met zijn herders in de woestijn was, en ze water nodig hadden, liet hij de putten van zijn vader weer opgraven. Want hij dacht, waar mijn vader een bron heeft gevonden, daar moet nú ook water zijn, al is de bron weer dichtgeworpen. Welnu, als de bronnen van mijn vader werkelijk helder en goed water hebben bevat, dan zal ik ze nog wel eens weer opgraven, moeten opgraven, of ik wil of niet."

Gods wegen zijn wijsheid.
Want Hij zendt zijn stormen over de aarde op Zijn tijd, opdat de wortels van het jonge gewas zich te dieper in de grond zouden grijpen, en opdat de volgroeide planten en bomen hun vruchten zouden loslaten om ze aan de aarde toe te vertrouwen, zodat ze kunnen ontkiemen tot nieuw leven.
Zend dan gerust Uw stormen Heer, want Job zal zich niet laten ontmoedigen — hij weet, dat Gij hem nu niet meer loslaat.

Veel wijze lessen heeft Meester Revelman zijn leerlingen meegegeven. Twintig jaar later begint Job er iets van te begrijpen.
Als Tine in de gezellige huiskamer voor het orgel zit, en hun kleine meid drukt met haar vlugge vingertjes de bastoetsen neer, dan legt Job ze beide de armen om de hals, moeder en kind, en ontroerd zingen ze het lied van vroeger, toen ze elkaar leerden kennen, en waarin ze elkaar nu volkomen begrijpen:

„. . . En, wijze loods, als ik het waag
En weer mijn zeilen hijs,
Nu 'k voel de winden Gods vandaag. . .
Leid Gij mij op mijn reis!"

JAN VAN MANDER

DE WERKSTUDENT

IX. *Het conflict*

Half Januari komt hij terug, eenzamer nog dan tevoren. Piet is in de Kerstvacantie bij hem geweest, maar hij heeft een ontmoeting weten te vermijden. Ongemerkt wist hij achteruit te verdwijnen, terwijl Piet voorin kwam. Al den tijd, dat Piet bij zijn ouders op visite was, zwierf hij in de besneeuwde velden rond. Toen hij terugkwam, was Piet vertrokken. Zijn vader gaf hem een uitbrander en zijn moeder was stil en verdrietig.

Nu hij teruggekeerd is in zijn kamer, ontdekt hij er een soort verbondenheid van zijn wezen mee. Hier vindt hij tenminste een wijkplaats, hier kan hij alleen zijn, alleen na gehate colege's, alleen na vervelende dagen thuis.

Toch wordt het gaandeweg moeilijker.

Het lesgeven is hem een marteling geworden. Hij begrijpt niet, dat die kinderhersens niet kunnen opnemen en verwerken wat voor hem als vanzelf spreekt. Hij ergert zich aan wat hij hun domheid en onwil noemt. Hij heeft leerlingen genoeg. Hij is bekend geworden om zijn streng logische uitlegging. De kinderen zijn bang voor hem, maar de ouders zien resultaten en dat is 't voornaamste.

Nu gaan de dagen traag en eenzelvig voorbij. Schijnbaar is er niet veel veranderd. Dirk verschijnt even nauwgezet als vroeger op alle college's. Maar nog norscher en teruggetrokken gaat hij zijn weg. Hij anwoordt eenvoudig niet meer als men hem aanspreekt. Al het pogen van Piet om hem tot het normale leven terug te brengen, faalt. Bijna zelfvernederend probeerde hij, vat op Dirk te krijgen. Vooral sinds hij een ijverig aanhanger van de Oxfordgroep is geworden, verdraagt hij nog meer dan anders de voor hem ongemotiveerde nukkige houding. Maar het is vergeefs. Hij vermoedt dat er iets gebeurd is, maar wat...... hij kan er naar gissen en raden, uren en uren, maar hij begrijpt er geen steek van. Toch kan hij hem niet loslaten, nu minder zelfs dan ooit. Wel ziet hij in, dat voorloopige omgang, die daarenboven nog opgedrongen moet worden, meer kwaad dan goed doet. Op een afstand slaat hij den duisteren titanenstrijd van Dirk gade en wacht af. Hij weet dat het een harden strijd is, wanneer een man met zichzelf en met God strijdt. Weinigen begrijpen dat met hem en dan die weinigen ook maar ten deele. Dirk staat al gauw bekend als een zonderling. Men verdenkt hem van excentriciteit. Men dicht hem een monnikenleven toe. Daar zijn er reeds, die beweren, dat hij zichzelf kastijdt, dat hij vast en wie weet wat meer.

De wereld, die zich niet ophouden en bemoeien kan met de problemen van een enkeling, keert zich meer en meer van hem af.

Dirk komt, in den vollen zin van het woord, eenzaam te staan. Met tegenzin bezoekt hij de college's. Hij studeert niet meer in de leeszaal van de Universiteitsbibliotheek. Alle boeken die hij noodig heeft, haalt hij in huis. Zijn oogen worden rood en de kassen worden blauwe winkelhaken. Niemand kan beseffen welken strijd hij voert met zijn onwillige hersens. Met de voeten in koud water, zit hij voor zijn schrijftafel en dwingt zijn gedachten bij het werk. Driemaal meer tijd dan vroeger heeft hij noodig om de stof op te nemen. Halve nachten zit hij te werken. Als het hem te machtig wordt in de kleine, sombere kamer, vlucht hij de straat op, zoekt de buitenkanten van de stad, waar men hem niet zal zoeken.

Langzamerhand komt een verstarring over hem. Hij voelt dat hij bezig is te winnen, maar dat het ten koste gaat van alle gevoelens, ideeële en geestelijke.

Met mevrouw Brink wisselt hij niet meer dan een groet, het dienstmeisje negeert hij. Houttuin heeft hij voor 't hoofd gestooten, door hem af te snauwen. Die passeert hem nu met een soort vrees.

Zoo heeft hij van zichzelf een soort boeman gemaakt. Overdag geeft hem dat langzamerhand een zekere kalmte. Hij herstelt zich min of meer. Hij heeft een kouden trots gewonnen uit den duisteren strijd, een afweer, die alle menschen op een afstand houdt. Overdag gelukt het hem Tonny uit zijn gedachten te weren en niet met haat aan Ru Gorter te denken. Dan gelukt het hem, den achtervolgenden blik van Piet buiten te sluiten.

Maar 's nachts, wanneer hij werkeloos neerligt, wanneer zijn overspannen hersens

den slaap niet kunnen vatten, dan is het moeilijk, weerstand te bieden, dan verslapt soms den wil tot strijden. In de slapelooze uren van de nacht staan de onderdrukte en verslagen gevoelens op, als een machtig leger. En eenzaam voelt hij zich, ver van God en menschen. Een eenzame in een klein, donker ruim, zwervend in een oneindige duisternis. Dan twijfelt hij aan de rechtvaardigheid van zijn strijd, dan vraagt hij gemarteld aan een onbekende en toch nabije macht, waarom hij zóó is en niet als andere menschen, waarom hij eigenlijk studeert en zijn jeugd vergalt. Het doel is immers een idee fix. Zijn afkomst zal zich nooit verloochenen. Hij weet, dat hij het ver zou kunnen brengen als hij rijk was en connecties had. Want hij heeft een goed stel hersens. Als hij nog maar de nonchalante bravoure had van sommige collega's, die als hij arm zijn, maar die toch iets over zich hebben, dat de lijnen van stand en vooroordeel vervaagt. En misschien zou alles nog goed zijn gegaan als Tonny van hem......

Daar draaien al zijn gedachten om heen; daar beginnen ze en daar eindigen ze. Dan komt het punt van diepste weekheid, waaruit hij zich weer opworstelt naar verharding. Tegen den morgen eerst slaapt hij in, onrustig, droomend en woelend.

Het is een avond in Januari. Zeven uur.

Dirk loopt op en neer in zijn kamer. Hij vergeet naar de kachel te kijken, die vergloeit. Hij merkt niet dat het koud wordt, dat de wasem op de ramen langzamerhand bevriest tot grillige ijsbloemen.

Hij loopt mompelend in zichzelf op en neer en bekijkt zijn handen van tijd tot tijd. Soms blijft hij even staan, zucht diep en getergd en stampt op den grond.

Een half uur geleden heeft hij een leerling afgetuigd. Het is eindelijk zoover met hem gekomen. Hij had het al lang zien aankomen en vreesde het oogenblik. 't Was waar, de leerling was lastig en plagerig en dom en zijn gemoed was er niet naar om veel te kunnen verdragen, maar toch had hij zich nog altijd kunnen beheerschen. Vanavond echter niet meer. Het was hem eindelijk beginnen te vervelen en na een onbeschoft antwoord van den jongen, was hij driftig op hem afgevlogen en had hem een slag gegeven. Deze aanraking had hem zelf een schok gegeven. Er trilde iets gemeens in hem, een gevoel dat om bevrediging schreeuwde. Zijn lang opgekropte ergernis vond hier een uitweg. In het blinde weg had hij naar den jongen geschopt en geslagen. Hij wist niet meer, wie het was die hij daar raakte. Of het Ru Gorter was of Piet, of misschien zelfs zijn vader. Hij sloeg een mensch, zijn medemensch, hij sloeg zijn eigen gehate Ik in dien ander. Na elken treffer stroomde zijn bloed sneller en verhitter.

Schreeuwend was het den jongen tenslotte gelukt de kamer uit te komen.

Mevrouw Brink, die ontsteld kwam toeloopen, zag hem wijdbeens in de kamer staan, met verbeten hijgen, met wanordelijke kleeren, terwijl hij met grimmigen blik op zijn handen staarde.

„M'n lieve tijd, wat gebeurt hier?" riep ze, juist op het moment, dat de buitendeur met een slag dichtviel en de jongen de straat oprende.

„Niets!" had Dirk haar toegeschreeuwd. „Niets! Dat zijn mijn zaken!"

Ze had zich haastig en hoofdschuddend teruggetrokken. Als dat zoo doorging zou ze hem de kamer opzeggen. Houttuin had boven aan de trap staan luisteren, met de handen tegen zijn borst gedrukt.

Nu loopt hij op en neer, uiterlijk nog onrustig, maar van binnen aangegrepen door een ijle kalmte, door een zwevende rust. Hij kijkt nog naar zijn handen en vraagt zich af, wat er eigenlijk gebeurd is. Ja, is er eigenlijk wel wat gebeurd, of is het een droom, een verbeelding geweest? Hij tracht het gebeuren te reconstrueeren, maar het ontsnapt hem en met verwondering blijven zijn gedachten hangen aan een vaag punt. Er is iets gebeurd, maar wat! Er is de laatste weken en maanden zooveel gebeurd, maar wat!

Een luide bel gaat over. Hij stokt en blijft staan. Daar is iemand voor hem. Wat wil men van hem. Hij heeft immers niets met de menschen uit te staan. Er is iets verschrikkelijks voorgevallen, maar kan dat niet een aanval van epilepsie geweest zijn? 't Is immers zoo vreemd, dat zijn anders zoo goed geheugen hem hier in den steek laat. Hij luistert opmerkzaam naar een luide, driftige mannenstem en het opgewonden praten van mevrouw Brink. Dan bevangt hem de angst, zooals hij die nooit tevoren ervaren heeft. De angst zet hem naakt, in volle eenzaamheid. Er is nergens steun of hulp. Als een geringde tak hangt hij afstervend aan den boom der gemeen-

schap.

Klappertandend, alsof hij de koorts heeft, zoekt hij naar sigaretten, maar is niet bij machte het doosje te openen. Met een zieke glimlach laat hij het na.

De kamerdeur vliegt open. Een forsche man met een rood gezicht verschijnt voor hem.

Mevrouw Brink staat bezwerend iets achteruit.

„Heb jij m'n zoon afgeranseld hè, zeg?" schreeuwt de man Dirk toe.

„'t Is meer dan schandalig. 't Jong zit vol blauwe plekken...... Zeg, ben jij eigenlijk gek geworden. Als d'r geslagen moet worden, zal ik dat wel doen."

Dirk kijkt hem aan. Hij moet zijn volle verstand bij elkaar houden, want gedurig rijst de zotte, storende vraag: „Is dat tegen mij gericht? Wat heb ik daar mee te maken? Wat weet ik van zijn zoon..." Hij probeert vergeefs zich de gestalte en het gezicht van den jongen voor oogen te roepen, maar alle gebeurtenissen, kort of lang geleden, drijven in een wazige nevel om hem rond. Hij verwart ze en haalt ze door elkaar...... Veraf klinkt de schreeuwstem van den man voor hem.

„Ru Gorter," stamelt hij „heb ik die geslagen?"

„Sta je me nog voor den gek te houden ook, kale meneer? Doe nou eens met mij wat je met mijn jongen gedaan hebt, hè, vooruit dan......"

Dirk voelt den man tegen zich opdringen. Als een onweersbui, die over hem komt, wacht hij gelaten diens uitbarsting af. Er is toch nergens dekking te vinden. En het raakt ook alleen maar de buitenkant der dingen. Innerlijk staat hij er zoover van af. Het is zoo onbelangrijk, waarover deze menschen zich druk maken.

De man, die door de vreemde houding van Dirk, door diens verteerde glimlach bovenal, eerst van zijn stuk gebracht was, voelt zich nu beleedigd. Vrees voor ongelukken houdt hem nog een moment terug, maar dan beheerscht hij zich niet meer. Woest pakt hij Dirk bij den borst en duwt hem stap bij stap achteruit tegen den muur. Dirk's oogen kijken verwonderd over hem heen in het niets. Het weerlooze in hem windt den man op tot een hysterische razernij. Half huilend schreeuwt hij over zijn jongen, zijn mishandelde jongen en plotseling daalt zijn vuist neer op het gezicht van Dirk...... Een donkerroode bloedstreep loopt uit zijn gezwollen neus. Nog wilder en verblinder heft de man zijn arm op.

Achter hem ontstaat tumult. Mevrouw Brink gilt heesch. Maar Houttuin die eerst een poosje met ingehouden adem boven aan de trap geluisterd heeft, is naar beneden gerend en slingert nu zijn lange armen om den man heen. Dat breekt diens opwinding. Nog even tegenstribbelend, verslapt hij plotseling en zegt schor: „Laat me maar los." Met een verachtelijken, giftigen blik op Dirk, schikt hij zijn kleeren en gaat dan zonder een woord te zeggen de deur uit.

Dirk kan zich niet langer staande houden. Na den eersten stekende pijn krijgt hij de gewaarwording dat zijn hoofd dik en sponsachtig wordt. Hij ziet niets meer om zich heen en zakt in een halve bewusteloosheid schuin tegen den muur aan.

Als hij uit een droomlooze, diepe slaap wakker wordt, is er bijna 24 uur verloopen. Roerloos blijft hij liggen op zijn rug en laat vanzelf de gedachten weer boven komen. Heel langzaam gaat hij begrijpen en als hij eindelijk tot klaarheid gekomen is en zich al het gebeurde goed herinnert, glimlacht hij. Er is iets stils gekomen in zijn hoofd. Opmerkzaam kijkt hij de kamer rond. Vlak bij hem op de tafel ligt een boek. Hij kijkt er een poos naar, maar wendt dan het hoofd af. Hij wil het liever niet zien. Een vreemde afkeer vervult hem. Heeft hij dat boek eenmaal zoo belangrijk gevonden? Er komt een zonderlinge gedachte in zijn hoofd, maar hij laat ze weer schieten...... Nee, dat kan niet. Even voelde hij die gedachte als een verlossend woord, maar hij weet dat het niet goed is. Weg er mee dan......

Voorzichtig richt hij zich op...... Oo, zijn hoofd. Hij tast naar zijn gezicht, naar zijn stekende neus. Zijn gelaat voelt aan of er een strakke, dikke, spekachtige laag op zit. De huid, die hij met zijn vingers betast schijnt onecht, opgelegd te zijn. Hij gaat gedwee weer liggen. Maar na een poosje probeert hij het toch weer. Zijn oude vitaliteit keert terug. Hij kan juist den belknop bereiken als hij op zijn knieën gaat zitten. Hij is wel erg duizelig, maar heeft ook dorst. Als hij gebeld heeft, valt hij hijgend terug. Hij heeft zeker een beste opstopper gehad.

Mevrouw Brink komt binnen. Er is te-

gelijk iets van koelheid en bezorgdheid in haar doen en laten. Ze zegt geen woord over wat er gebeurd is. Het verlicht Dirk merkbaar. Op haar vraag of hij iets gebruiken wil, knikt hij toestemmend. Zeker, hij is niet ziek, morgen is hij de oude weer.

„Hebt u uw gezicht gezien?" vraagt mevrouw bedenkelijk. Ze gaat meteen naar den overloop en komt met het hangspiegeltje terug.

„Ben ik dat?" verwondert Dirk zich als hij een veelkleurig, opgezwollen gezicht in den spiegel aanschouwt. Hij trekt zijn oogleden eens op en draait met zijn oogen. Ja, hij is het.

„Ik zal u er boorwatercompressen op leggen," zegt mevrouw Brink vertederd en als u dan iets gegeten hebt, gaat u maar weer slapen. Dat is 't allerbeste."

Een uur later slaapt hij ook werkelijk weer, rustig en vast.

X. *Reacties*

„Hoe is 't weer buiten Herma?"

„Dooiweer meneer...... Vies hoor!"

Het meisje kijkt verrast naar hem. Dat gebeurt ook niet alle dagen, dat de student tegen haar praat. Hij is de laatste week wel veranderd. 't Is overigens prettig, dat hij wat vriendelijker geworden is, want ze heeft hem eigenlijk altijd wel mogen lijden. Hij is beslist niet leelijk met zijn donker, streng gezicht... En hij moet ook razend knap zijn, wat z'n studie betreft. Hij zat ook altijd te werken. Ze heeft wel eens stiekum in zijn boeken geneusd, als ze hier aan 't afstoffen was. Moeilijk hoor... Nu dekt ze de tafel; opgewekter omdat hij zoo vriendelijk tegen haar is, vraagt ze of hij nog meer noodig heeft. Alles is er, dat weet ze, maar ze wil hem laten voelen, dat ze vriendelijkheid waardeert.

Dirk schikt bij de tafel. „Nee, dank je Herma. 't Is immers altijd in orde als jij dekt." Ze bloost en een oogenblik kijken ze elkaar aan. Dirk vraagt zich af, hoe hij zoo wellevend komt, dezen morgen, maar het gaat eigenlijk vanzelf. Terwijl ze de kamer verlaat, kijkt hij haar na. Een goed figuur en een frisch gezichtje. Verder een heel gewoon type. Een dienstmeisje van 't platteland. Je zou er waarschijnlijk wel geen vlotte conversatie mee kunnen houden... maar is dat ook wel noodig!

Hij blijft peinzend, stil zitten, mes en vork in de hand.

Wat heeft hij ondervonden van meisjes, die wèl ontwikkeld waren? Ach, is het werkelijk zoo belangrijk of men een paar talen spreekt, of men over een roman kan praten, of men zijn meening (die in den grond der zaak toch ook weer dillettantistisch en geijkt is!) over een of ander hedendaagsch religieus of politiek probleem ten beste kan geven......

Een lichte weemoed schuift zich onder deze gedachten. Géén bitterheid is het. Hij heeft een goeie les gehad. Hij is met zijn hoofd tegen den blinden muur geloopen. Hij dacht er doorheen te stooten, maar begrijpt nu, dat vanaf het begin vastgesteld was, dat hij zijn hoofd kapot moest stooten......

Hij staat op van tafel en gaat voor het raam staan. Drie dagen zijn er nu verloopen na den avond, waarop hij zijn rechtvaardige straf onderging. Zijn gezicht is bijna weer normaal gekleurd, maar overigens is er veel in hem veranderd. Een overstelpende nederigheid heeft zich van hem meester gemaakt. Het leven dat achter hem ligt, komt hem grenzeloos hoogmoedig voor. Hij heeft altijd te hoog gegrepen. 't Is waar, zijn vader heeft hem daarin versterkt. Maar hij had wijzer moeten zijn. Hij past niet in 't kader van de hoogere burgerstand. Onder zijn medestudenten zijn wel meer arme werkstudenten als hij. Waarom zoekt hij daar geen contact mee. En waarom kijkt hij naar een meisje als Tonny. Nee, nee, ach nee, 't verschil zou aanvankelijk misschien niet opgevallen zijn, maar later zeker wel, in allerlei pijnlijke kleinigheden. Eerst zijn kinderen zouden zich misschien hebben aangepast, maar hij zou de verachte tusschenschakel geworden zijn. En boven al de bezwaren rijst het bezwaar, dat God maakt. Hij had zich moeten wachten voor den hoogmoed, de begeerte. Daar heeft hij zijn God van gemaakt. En die God was de Mammon. Duidelijk ziet hij het nu, ontdekt hij zijn eigen slaafsche houding. Hij meende koning te zijn en was slaaf.

Een week zelfvernederingsgevoel doorstroomt hem. Hij voelt het trekken van zijn lip. Hij zou kunnen schreien en hij leunt zijn hoofd tegen het koele glas aan. Zoo, hier in de eenzaamheid zou hij willen schreien...... nee, daar heb je den verleider weer...... weg met de eenzaamheid! Vriendelijkheid moet hij geven en omgang moet hij zoeken met lui als Houttuin. Dàt moeten zijn vrienden zijn......

Tonny...... het is een schoone droom

geworden. Het is een ideaalbeeld, waar hij zonder verlangen, maar lieflijk aan terugdenken kan...... O, nu iemand goed te doen, zich te vernederen voor iemand......

Pathetisch legt hij de gespreide handen tegen het vensterglas en gelooft zoozeer aan zijn eigen komedie, dat de tranen hem uit de oogen druppelen.

Er wordt aan de deur geklopt en een seconde later hoort hij de stem van Herma :

„Kan ik afnemen meneer ?"

Dirk voelt zich verstrakken. Met een verslikte stem en in dezelfde houding antwoordt hij : „Ik voel me vanmorgen nog niet heelemaal fit... ik eet maar liever niet."

Zijn maag protesteert inwendig, maar het is plezierig, een beetje den martelaar met je zelf te spelen.

Hij hoort het meisje den boel bij elkaar schuiven. Haar aanwezigheid in de kamer brengt een vreemde, prikkelende sfeer teweeg.

Ongemerkt droogt hij zijn oogen en draait zich om. Hij heeft haar eigenlijk nog nooit goed bekeken. Zoo mooi als Tonny is ze niet, maar deksels, ze is aantrekkelijk. Ze heeft een charme over zich, een gezonde frischheid, die hem bekoort... Wat kan een mensch vaak vinden in zijn nabijheid, wat hij veraf zoekt.

Als ze hem aankijkt, weet hij, dat ze hem niet onaardig vindt. Hij is tenminste voor haar „meneer de student". Wat weet zij van de perikelen, die er voor hem aan verbonden zijn.

Als ze heengaat, grijpt de opwinding hem aan. Háár in zijn armen te hebben ! Bij haar voelt hij ook niet dien angst, die kleinheid. Hij staat in zekere opzichten boven haar. Hier kan hij met de noodige bravoure optreden......

Hij begint vanuit deze nieuwe, romantische stemming te neuriën. Na de eerste maten ontdekt hij, dat hij „Die Lotusblume" zingt. En dan breekt hij af. Nee, dat wil hij niet meer zingen of fluiten. De pijn is toch nog erger dan hij dacht.

't Zal nooit zoo worden als hij 't zich met Tonny gedroomd heeft.

Voor 't eerst na vier dagen is hij weer even buiten geweest. Hoe heel anders leek de wereld. Na de hevige sneeuwval in de eerste weken van Januari en de daaropvolgende dooi, is er nu een zachte, zonnige dag ingetreden. De steenen zijn vochtig en de lucht is dun en wazig. Het zou een voorjaarsachtige dag kunnen zijn, als men niet wist, dat er morgen wel weer een pak sneeuw kan liggen of een laagje ijs.

Terwijl hij loopt zonder doel, voelt hij, dat hij bevangen wordt door werklust. Vreemd genoeg is die prikkel niet omlijnd. Hij denkt niet aan 't een of andere studievak. Het is zoo maar een gevoel, een aandrang, misschien naar 't verrichten van lichamelijk werk...... Steviger stapt hij voort, maakt een lange wandeling en keert tegen de schemering terug. Hij zoekt de huissleutel, maar ontdekt, dat hij die thuis heeft laten liggen. Dan maar bellen. Herma doet open. Ze aarzelt boven aan de trap

„Hebt u geen sleutel ?"

„Jawel, maar die heb ik vergeten."

„Zal wel !" zegt haar stem met iets van een ongeloovigen lach er in.

„Zal wel ?" reageert hij verwonderd, „waarom niet ?"

Plotseling dringt tot hem door, dat hij iets achter haar woorden kan zoeken. Ze denkt, dat hij belt om haar te zien, om door haar bediend te worden. Huichelachtig gewoon polst hij :

„Mevrouw thuis ?"

„Nee, mevrouw is uitgegaan...... Er is niemand thuis."

„Niemand thuis ?" weerklinkt de echo in hem. 't Is alsof het huis een heel ander aanzien krijgt, of de zakelijkheid van huurkast verdwijnt. Er zweeft een intimiteit in de sfeer...... Niemand thuis dan zij en hij.

Heel kalm hangt hij zijn jas aan den kapstok en betreedt zijn kamer. Er is een nauw merkbare nerveusiteit in zijn lichaam gekomen. Hij loopt naar de boekenkast, maar ziet niets van de boeken die er in staan. Achter zich hoort hij haar stem :

„Moet de deur niet dicht, meneer ?"

Hij zit op zijn hurken nu en draait alleen het hoofd om.

„Wat zeg je Herma ?"

Herma komt over de drempel en herhaalt : „Zal ik de deur even dichtdoen ?"

Dirk schudt kwasie geërgerd zijn hoofd.

„Ik versta 't nog niet. Kom toch wat dichterbij en zeg het nog eens duidelijker."

„Of ik de deur dicht doen zal !" zegt het meisje, elk woord accentueerend.

„Haar uitspraak is niet onberispelijk," denkt Dirk, maar ze heeft mooie oogen.

Langzaam richt hij zich op, een geopend boek in de hand en glimlacht vaag.

„Ooo !...... Nee, dat zal ik wel doen !"

Hij loopt achter haar langs en sluit de deur. Nu zijn ze beiden in de kamer en alleen in huis. Het meisje veinst verwondering. „Wat doet u meneer ?"

„Niets," zegt Dirk, maar zijn beheersching begeeft hem bijna. Zijn stem breekt in een fluistering. Hij herstelt zich echter en kucht even opvallend. Dan gaat hij naast haar staan, met zijn geopend boek in de hand.

„Lees jij wel eens Herma ?"

„O ja...... zooveel. De dokter heeft 't mij zelfs verboden. Ik las te veel !"

Wat lees je dan zooal. Van welke schrijvers ?"

„Schrijvers ? O dat weet ik niet. Daar kijk ik nooit naar."

Ze brengt haar arm omhoog en strijkt haar krullend haar achter de ooren weg. Haar armen raken bijna zijn gezicht.

„Daar moet je toch eens op letten in 't vervolg," zegt hij mat en denkt „Ik praat daar nonsens met dit kind. Ze verlangt heel wat anders van mij."

„Weet je zeker, dat er niemand thuis is ?" vraagt hij dan.

„Ja, wat zou dat ?"

Hij haalt de schouders op en antwoordt voor den tweeden keer : „O, niets."

Het meisje kijkt hem gespannen aan. Ziet ze, hoe hij innerlijk vecht tegen het laatste restje zelfbeheersching ?

„Zeg...... Herma ?"

Ze kijkt hem ononderbroken aan, maar hij vermag niet de gevoelens van haar gezicht af te lezen. Ze antwoordt niet, maar haar rechterhand strijkt voorzichtig en telkens over het tafelkleed, alsof ze de stof keurt...... Toch emotie ?

Dirk voelt een suizen in zijn ooren ; zijn keel wordt droog. Hij voelt zich op een helling den eersten stap wagen, wetend dat hij niet terug kan, maar toch angstig voor wat komt.

„Nou, ik moet weer aan mijn werk," zegt haar stem, die zonderling luid en dichtbij klinkt. Dirk geeft zich prijs. Met een plotse beweging slaat hij zijn armen om het verschrikte meisje en kust haar.

Een zegevierend gevoel overmant hem. Zachtjes begint hij te praten, kleine nonsens, lieve cliché's. En achter die dwaze, nutteloze woorden hamert het : „Tonny... Tonny......"

Het verwart hem. Met een ruk richt ze zich op en herhaalt, dat ze aan haar werk moet. Voor den spiegel brengt ze haar haar in orde.

Dirk komt achter haar staan. Vleiend fluistert hij : „Zullen we morgenavond samen wat gaan wandelen Herma ? Dan ben je toch vrij, niet ?"

„Ja...... 't is mij goed," zegt ze en lacht een beetje raar.

„Nee, zeg dat je 't leuk vindt...... dat je mij leuk vindt......"

„O ja, ik vind je leuk hoor...... maar ik vind 't zoo gek voor mevrouw."

„Die mag er ook niets van weten," stelt Dirk snel gerust.

„Dus afgesproken ?" roept hij haar na. „Morgen om acht uur wacht ik beneden in de straat."

Als ze de kamer uit is, zet hij zich voor zijn schrijftafel. Zijn hoofd hamert. Morgenavond — Morgenavond......

Hij wordt dus niet door alle vrouwen verstooten. Er zijn er nog op wie hij invloed heeft. Eigenlijk heeft hij zich onbehoorlijk gedragen. Een paar weken zal hij bij haar zijn gemis vergeten, maar dan...

Hij moet zijn hoofd koel houden...... Tonny...... hoe veraf is het werkelijke geluk...... Ach, waar blijft zijn nederigheid... Hij gaat zich encanailleeren met een meisje, dat hij in betere omstandigheden zou voorbijzien en negeeren. Laf is hij en dwaas. Een onbeheerschte gek. „Ik ga naar boven, naar Houttuin," denkt hij hardop.

Halverwege de trap keert hij zich echter vol weerzin om. Ach nee, wat doet hij daar. De straat op dan maar. Afleiding, dat is 't beste.

De straat toont zich als altijd een trouwe troosteres.

Den volgenden dag probeert Dirk eens weer te studeeren. Maar het wil niet. Hij heeft een onverklaarbare afkeer van boeken. Komt dat nu alleen van emotie, dat hij vanavond...... Nee, nee, het zit dieper. De studie, de juridische studie raakt hem niet meer. Waarom is hij er eigenlijk aan begonnen......

Dwaze eergevoelens van zijn vader en van hemzelf. Hij wilde zich uit de vernedering, uit den lagen stand opwerken. Werkelijke liefde voor de studie voelt hij niet.

Hij plakt zich in een stoel en staart voor zich uit. Een fijn, nauw merkbaar huiveren loopt soms over zijn rug. Zwaar, loodzwaar worden de gedachten aan Herma. De fantasie leidt hem in een angstige

droom. Hij ziet precies hoe den avond verloopen zal en steeds op hetzelfde punt spreiden zijn handen zich krampachtig, in afschuw......

Nee, zoover mag het niet komen...... God helpe hem...... God...... wie is God... Een klank ? Een woord uit zijn kindertijd ? Of is hij toch de Almachtige, die helpen en redden kan...... maar ook verstooten...

Dieper zakt hij in zijn stoel weg, als onder een voelbare druk van Gods verstootende hand. Herma komt op dat oogenblik de kamer binnen. Het geeft hem zijn nuchtere gevoelens terug. Grimmig komt hij in opstand tegen alle weekheid.

Terwijl ze met den stofdoek overal bij langs gaat, fluistert hij haar toe: „Vanavond hè ?"

Ze knikt, maar neemt verder geen notitie van hem. Natuurlijk opdat mevrouw Brink niets gaat vermoeden. Dat is ook goed gezien.

De morgen verloopt langzaam. Het middageten dient mevrouw zelf op. Het kost hem moeite iets te eten. Mevrouw is stug en gesloten. Ze zou toch niets vermoeden... Nee, dat is onmogelijk. 't Zal nog wel komen van die vechtpartij hier in huis.

Plotseling schiet er een gedachte in zijn hoofd. Hoe is 't mogelijk dat hij daar niet weer aan gedacht heeft. Hij heeft nog geen enkele leerling weer terug gezien !

„Is er iemand voor me aan de deur geweest, den laatsten tijd ?" vraagt hij.

Mevrouw Brink kijkt hem strak aan.

„U bedoelt leerlingen ?"

„Ja...... bijvoorbeeld."

„Ik moet u van de desbetreffende ouders overbrengen, dat ze u hun kinderen niet meer toevertrouwen."

Het klinkt Dirk absurd in de ooren. Dan herstelt hij zich tot een pijnlijk besef.

„Zoo," zegt hij machteloos, „zoo !"

Zonder nog een woord te zeggen, gaat mevrouw af.

Het kost Dirk moeite iets te eten. Met van woede trillende vingers neemt hij mes en vork op. Het staal glinstert verleidelijk in zijn hand. Hij zou er mee willen steken en stooten in 't wilde weg...... O diepe vernederingen, die hem treffen !

Met een grimmigen lach laakt hij dan zijn eigen aanstellerij. Ach, wat doet het er ook toe. Leerlingen, het is iets vreeselijks. Hij zal het Houttuin vertellen dat hij geen concurrent meer is, dat hij den eersten stap heeft gedaan om de maatschappij te verbeteren, ha, ha...... Maar waar moet nu het geld vandaan komen. Als er geen geld binnenkomt, dan moet hij zijn studie vaarwel zeggen. Vreemd dat deze gedachte hem niet fel aangrijpt. Vindt hij het dan niet erg ? Of was het een spel, dat hij verloren heeft, omdat men hem alle troeven uit de handen slaat...... Het gaat weer malen in zijn hoofd. Opgepast !

Herma komt afnemen.

Hij loopt onrustig heen en weer. Gelukkig dat Herma er nog is...... Is hij werkelijk een beetje verliefd op haar ? Hij wil het zich liever niet afvragen. Ze beteekent afleiding, vergoeding, ha ! Ze heeft lang werk met het afnemen, constateert Dirk. Arm kind. Als ze d'r in vredesnaam maar niet te veel achter zoekt.

Nu staat ze naast hem en werpt het tafelkleed uit. Tegelijk spreekt ze hem fluisterzacht aan.

„Meneer, ik heb mij d'r nog eens goed op bedacht. Ik kom vanavond liever niet. Ik vind die verhouding niet goed. Voor mevrouw niet...... en voor ons ook niet."

Dirk voelt zich een oogenblik overrompeld — onzeker. Hij verliest alle steun. Weg heerlijke avond. Tegelijk maakt zich echter een zekere rust van hem meester. Toch begint hij te pleiten, vast te houden.

„Maar wat zou dat nu allemaal Herma. Vind je mij dan niet leuk ?"

„Och jawel...... maar 't is toch beter van niet, dus......"

Het valt Dirk plotseling op, dat ze iets doms in haar gezicht heeft en iets zelfgenoegzaams...... Hoe zou ze haar vrijen tijd vullen ? Een dansavondje, een gymnastiekavondje, een avond flaneeren in de hoofdstraat...... En veel lezen...... och ja, veel lezen......

„Goed, laten we 't dan maar vergeten," zegt hij, iets uit de hoogte.

Spoedig is hij weer alleen. Hij neemt een stoel en gaat bij 't raam zitten. Een soort rust daalt in hem neer. Dus, dit is het einde. De rijke meisjes willen hem niet, de dienstmeisjes willen hem evenmin. Dat is het lot van den streber, van den self-mademan. Waarom zal hij nog studeeren en zijn leven vergooien voor een idee ? Omdat zijn vader het wil ? Gaat het per slot niet om zijn eigen leven ? Wat kan er al verwrongen en verknoeid worden ! Wat *is* er al niet scheef getrokken......

Een vage, vergeten gewaande droom uit zijn kinderjaren wordt levendig in hem.

Hij buigt het hoofd. In de ongezellige, vijandige kamer buigt hij het hoofd. Zijn nieuwe droom lost zich glanzend op in bevrijdende tranen.

XI. *Een einde en een begin*

Er is toch iets in hem veranderd. Hij heeft het masker afgezet. Nee anders nog. Als een libel is hij uit de harde, oude huid gekropen en heeft het zonlicht gezocht. De maand Januari is bijna om. Zoolang zal hij nog in de stad blijven en zijn zaken in orde maken.

Mevrouw Brink kwam hem vertellen dat ze liever had dat hij haar huis verliet en tot haar spijtige verwondering ging hij er gretig op in. Ze gooide het dadelijk over den anderen boeg en vroeg of ze het aan hem verdiend had, dat hij zoo graag weg wilde. Het kostte hem moeite zijn pret binnen te houden. O die vrouwen. Een probleem blijven ze altijd. Een vrouw is de levende definitie van: contradictio in terminis. Ze verlangde toch zeker niet van hem, dat hij zou soebatten en beterschap beloven als een kleine jongen. Nee, daar was het ver van af.

Hij is het zelf die Piet gaat opzoeken. Piet is nog de oude en zijn verhouding tegenover hem is nog dezelfde. Maar nu ziet hij pas hoe zuiver en van hoe veel beteekenis die vriendschap is geweest.

Piet is ondubbelzinnig verheugd dat hij zijn vriend terug heeft. Nu Dirk zijn houding van zelfbedrog heeft laten varen, toont hij zich een eenvoudige, intelligente jongen, met wien het een lust is te praten.

„En wat ben je nu van plan te doen?" vraagt Piet hem.

„Ik ga volontairen bij een boer in Drenthe, op een prachtige modelboerderij. Misschien een jaar of twee, drie en 's avonds volg ik een cursus aan de landbouwschool...... Als dat achter den rug is, ga ik naar Afrika of Amerika als planter."

„'t Moet ontzaglijk zwaar werken zijn daar," aarzelt Piet, toch met een innerlijk respect.

„Doet er niet toe. Ik voel mij toch meer boer dan stadsmensch," zegt Dirk, niet zonder ironie.

Piet kijkt naar het gezicht, naar de gestalte van zijn vriend. Hij heeft de ervaring dat hij in contact staat me iemand, geladen me energie.

„Ik zou het niet kunnen," bekent hij eerlijk, „maar jij...... kerel, ik geloof dat ik je benijden moet. Je schudt de last van overbeschaving af, een last, die soms te zwaar kan zijn. Tenminste, ik heb wel eens het gevoel: je studeert en studeert maar en ook al wordt je prof., dan beteeken je nog maar een klein deeltje in de maatschappelijke wereld, want hoeveel knappe professoren zijn er niet. Je hebt nóg het gevoel een klein, afhankelijk wieltje in 't geheel van een immense machine te zijn, maar jij...... als jij daar zit in de eenzaamheid, alleen met Gods geweldige natuur, en je kunt het volhouden, dan ben je veel meer levend mensch dan wij. Je voelt je tegelijk dienstknecht van God en meester der aarde."

„Je bent welsprekend," remt Dirk hem lachend.

„'t Is toch zoo!" zegt Piet met een soort heimwee in zijn oogen.

„Nou, weet je wat...... Ga mee, dan gaan we samen......"

„Nee, dat zou ik toch ook weer niet kunnen. Ik zou heimwee krijgen. Ik geef toe, het is prachtig, maar ook zwaar. Ik ben maar een heel gewoon ventje. Jij bent veel verstandiger, jij hebt een wil."

Dit compliment ontroert Dirk. Wonderlijk, toen hij trachtte Piets gelijke te worden, toen hij diens stand jaloers trachtte te copieeren of laf te ontvluchten, voelde hij altijd de meerderheid van Piet. Nu, nu weet hij, dat er andere normen zijn, dan die, die door geboorte en opvoeding bepaald worden.

„Wil je ook nog afscheid nemen van Tonny?" vraagt Piet argeloos.

Even komt de oude pijn in Dirk boven. Schuchter zegt hij: „Nee, liever niet, 'k heb graag dat je haar groet van mij."

Piet kijkt hem verwonderd aan, begint dan iets te begrijpen. Aarzelend polst hij:

„Je... je voelt toch niet meer voor haar... dan..."

„Dan zij voor mij," vult Dirk aan en vervolgt: „Wat zou het helpen. Bovendien, ze is nu immers toch verloofd......"

„Ze mag je graag...... maar ze leerde Ru kennen, lang voor jou."

Dirk zwijgt. Over deze dingen te praten, kost hem moeite.

„Het zal mij in elk geval harder doen werken daarginds," zegt hij.

„Trek het je niet te erg aan," probeert Piet te troosten, maar zijn woorden zijn

krachtloos.

„Nou...... zand d'r over!" verzucht Dirk en kijkt Piet lang en recht in de oogen.

„We zullen briefwisseling houden, nietwaar?"

„Natuurlijk...... natuurlijk. Je zult toch wel eens terugkomen ook. De techniek vordert snel. Wie weet hoe gemakkelijk we over tien jaar reizen per vliegmachine."

„Wat boomen we eigenlijk, 't is nog lang niet zoover. Ik blijf nog een paar jaar in Holland immers."

Piet laat Dirk uit en kijkt hem na, tot hij om den hoek verdwijnt.

Dirk gaat langs een grooten omweg naar huis. Hij neemt den buitenkant van de stad. Het is prettig om te denken aan de maanden, die hij in de stad heeft doorgebracht. Het stemt hem licht weemoedig, maar zijn versterkte wil laat niet toe, dat de weemoed de overhand krijgt. Misschien is de strijd, die zijn vader en grootvader voerden, in hem uitgestreden. Hoe heel anders ziet hij zijn vader nu. Met medelijden, maar ook met respect...... Wat kostte het hem een moeite, zijn vader te winnen voor dit plan, maar hij heeft doorgezet, hij heeft open kaart gespeeld met hem en een oogenblik hebben ze elkaar gekend, gezien, zoals ze in hun diepste wezen zijn.

Nu ziet hij alle dingen onder een ander licht. Hoe verstild is het alles, hoe doorlicht, klaar en frisch.

Hoe vreemd, dat dan ineens ook de verhouding tot God beter wordt. Hij zal zichzelf confronteeren met den bijbel. Het is niet langer het boek der verschrikking, der vergelding. Het is niet meer het bekrompen, burgerlijke Zondagsschoolverhaal. Maar het is grootsch en heerlijk, het is versterkend, heiligmakend en universeel. Het verlangen naar den bijbel, dien hij in zoo langen tijd niet gelezen heeft, grijpt hem meer en meer aan. Het kostelijkste aller boeken wacht hem als een vriend, als de stem, als de Openbaring van God.

Nu begrijpt hij de voor hem zoo lang doode phrase: de bijbel is de Openbaring Gods.

Het witte middaglicht dat heel de lucht vult tusschen den matblauwen hemel en de rulle, zwarte akkers, is vol van sterke rust. Het ademhalen is een genot. Als hij de wijde, witte rust diep op zich laat inwerken, dan springen hem de tranen in de oogen.

Voor het eerst is hij dankbaar voor het leven, met een groote, ontroerende dankbaarheid.

Einde

AB. VISSER

ONVOLTOOID SONNET

Voor Jaap v. d. G.

Ik heb een vriend van God gevonden.
Een mens, als ik, jong, maar berooid.
Hij sprak mij over duizend zonden,
Hij had zijn leven snel vergooid.

Nu is hij rijk, want zijne wonden
Heeft Christus moeder-teer geheeld.
Hij zei hem: „Volg Mij! en uw zonden
Zijn morgen reeds als oud vergeeld."

En in de nieuwe, witte dag
Ging hij vol moed en ongeschonden:
Een kind dat naar zijn moeder lacht...

HARRY BRANDER

DEC. 1939 NO. 12 JAARGANG 57

HOOFDREDACTEUR
Ds. H. KLUIN TE NEERBOSCH

DE VRIEND DES HUIZES

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

PETER PUSSLES' PROBLEMEN

Beste pusselaars

De oplossing van de November-puzzle luidt :

P h i l e a t i e
E x t r a e d i t i e
R e s e d a
A l a b a m a
S i n t S e r v a t i u s
P r e s t i g e
E i b e r
R e s t a u r a t i e

en de spreuk, die aldus gevormd wordt door de eerste en vijfde letters is:
Per aspera ad astra.

Er waren tal van inzendingen en het lot moest alweer beslissen. De gelukkigen waren ditmaal : Mej. J. Roffel, Singel 280, Amsterdam C., K. Huls, Emst (G)., W. ten Kate, Ruisdaelstraat 8, Nijmegen, A. M. Oosterhof, Ter Laan, Bedum en Mej. J. Beukema, G 46, Nieuwdorp (Zld).

Onze December-puzzle is een weer wat zwaardere kluif. In de onderstaande figuur stellen dezelfde cijfers steeds dezelfde letters voor. Op de verticale (staande) lijn, die met 1 begint, ontstaat een plaatsnaam in Groningen. Ook de elf horizontale lijnen vormen evenveel Nederlandsche plaatsnamen. De vijfde is wellicht de minst bekende. Maar de andere zullen betrekkelijk weinig moeite geven. Welke is de plaatsnaam, die met 1 begint en in verticale richting te vinden is?

Oplossingen vóór 20 December aan

PETER PUSSEL
Prins Bernhardlaan 16, Bussum.

Er worden weer enkele boeken als prijzen beschikbaar gesteld. En de figuur, waarom het hier gaat is :

			4	1	4			
	3	4	5	2	1	4	9	
6	9	8	8	3	10	8	5	1
		6	8	4	6	3		
		10	8	5	6	3		
			8	6	6			
10	8	10	4	7	2	2	5	10
	6	1	8	8	9	10	4	
		5	8	9	10	4		
	9	8	6	10	8	5	1	
		7	4	4	6	1		

DE VRIEND DES HUIZES

HOOFDREDACTEUR: Ds. H. KLUIN

No. 12 DEC. 1939 JAARGANG 57

MAANDSCHRIFT VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN

SECRETARIS DER REDACTIE: P. MONS TE NEERBOSCH
UITGAVE: NEERBOSCH' BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ
Giro 193600 Telefoon 25050 Neerbosch bij Nijmegen

Abonnementsprijs voor Ned. en Kol. met Kinderbijvoegsel f 2.50 per half jaar; Buitenl. f 6.50 p. jaar. Zonder Kinderbijvoegsel f 2.— per halfjaar; Buitenland f 5.50 per jaar. Men verbindt zich voor een geheele jaargang. Bij ongevraagde kopij gelieve men postzegels voor event. terugzending in te sluiten. Verschijnt vóór de eerste Zondag van elke maand.

VAN MAAND TOT MAAND

Liturgie

Toch zeker geen vreemd onderwerp in een Kerstnummer. In hoevele gemeenten zou men zich niet voorbereiden op de Kerstliturgie in de godsdienstoefening. De kerkdienst op de eerste of tweede Kerstdag schijnt zich daartoe bij uitstek te leenen.

Er is nog een ander, dieper liggend, verband tusschen liturgie en Kerstmis.

Dikwijls wordt in de z.g. liturgische beweging van onze tijd de kerkelijke liturgie in verband gebracht met de Incarnatie, de Vleeschwording des Woords, die wij in het Kerstfeest vieren. Men volgt daarbij beschouwingen als die van de kerkvader Cyrillus van Jeruzalem, die de kerkelijke eeredienst een verlenging noemde van wat in de hemel heeft plaats gehad: God, die zich in het vleesch had geopenbaard, wilde dat ook doen in de zielen der menschen. — Dergelijke uitingen vindt men ook in de geschriften van de „liturgen" van onze tijd. Dr. O. Noordmans wijst er op in zijn boek over Liturgie, waaraan we straks breedere aandacht zullen wijden. [1]) Hij noemt o.a. een uitspraak van W. H. v. d. Pol: „De Incarnatie van Christus, d.w.z. het Heilswerk van Christus, zooals het eenmaal in de geschiedenis der menschheid een historische werkelijkheid geworden is, zet zich voort in de kerk van Christus, waar het bij voortduring nieuwe vruchten draagt in het leven der Heiligen." De kerkelijke liturgie openbaart ons de werkelijkheid van dit wonder Gods.

[1]) Dr. Noordmans „Liturgie" Uitg. Mij. „Holland".

De vorm

Daarbij is de *vorm* van wezenlijk belang. „Zelfs in de kleuren van het kerkgebouw weerspiegelt zich de liturgie," zegt een geestverwant van v. d. Pol.

„De liturgie," schreef Prof. v. d. Leeuw in de Inleiding tot de Liturgische Handboekjes, „veronderstelt een zekere beperking van de vrijheid die wij allen liefhebben." „Wij hebben allen die vrijheid lief, die de toga, de gekleede jas, en zelfs het colbert evenzeer naast elkander verdraagt, als de onvervalschte confessie, ketterijen van allerlei slag en zelfs volstrekte belijdenisloosheid." — Wat die toga en gekleede jas betreft, ja, daarin kan ik de professor niet ongelijk geven. Als jong dominee droegen wij onze hooge hoed met gekleede jas, bij plechtige gelegenheden. Ook onze toga tijdens de kerkdienst. En ik weet nog, hoe trotsch ik op mijn eerste toga was. Dit nam niet weg, dat we er prijs op stelden, nu en dan onze vrijheid op dit terrein te toonen. Het kon, als het er op aan kwam, tenslotte evengoed zonder toga en zonder gekleede jas. Ik heb vaak innig genoten van de herinnering aan een Zendingsavond in het kerkje van mijn eerste gemeente, waar collega Ferguson, toen zendeling met verlof, sprak. Het was wel geen Zondag en geen officieele kerkdienst, maar dan toch een samenkomst in de kerk. Ferguson droeg een bruin colbertpak. We hadden vóór de dienst zoolang met elkander gepraat, dat hij geen tijd meer had om zich te verkleeden. Om toch nog iets te doen... trok hij zijn zwarte gekleede jas aan over zijn bruine vest en pantalon... Het was

een potsierlijk gezicht, want hij stond niet op de preekstoel, maar vóór de kansel, kon dus ten voeten uit worden waargenomen. — Geen van mijn eenvoudige gemeenteleden ergerde zich ook maar een oogenblik. Men genoot van zijn geestig en geestdriftig uitgesproken woord. Het was voor ons aller besef een zeer goede avond.

Een andere anecdote herinner ik mij uit die tijd, van een collega die 's Zondagsmorgens kwam te preeken in een gemeente, waar men aan het dragen van een toga door de prediker groote waarde hechtte. Toen hij in de consistoriekamer verscheen, vroeg een der daar aanwezige kerkeraadsleden hem met bezorgdheid, of hij geen toga bij zich had. Na zijn ontkennend antwoord werd hem weer op diezelfde toon gezegd, dat het zóó toch niet kon en dat men dan wel probeeren zou, ergens een toga te leenen. Waarop de bewuste prediker, nogal kort van stuk, in toorn ontstoken zou zijn en uitgeroepen zou hebben : „Als je nu niet ophoudt, trek ik de jas uit en preek in mijn hemdsmouwen."

Wij ouderen genoten, eerlijk gezegd, een beetje van zulke verhalen. Maar we waren daarmee wel heel ver verwijderd van het tegenwoordig nog groeiend liturgisch besef in kerkelijke kringen.

Er is iets veranderd

Jongere collega's denken er in het algemeen anders over. Vooral zij, die voor strengere liturgie gevoelen, zullen daarbij de toga niet zoo gemakkelijk kunnen missen als wij ouderen vroeger. Men is het individualisme, dat inderdaad wel eens tot excessen leidde, moe. Op kerkelijk terrein evenals elders. Men wil meer gebondenheid.

Gebondenheid aan liturgische vormen. Aan het kerkelijk jaar. Aan het lezen van formuliergebeden of aan de voorlezing van onze kerkelijke formulieren, waarin niet mag worden gewijzigd, zooals dat vroeger ook wel gebeurde.

Wie een vroegere tijd heeft gekend, met een geheel andere instelling op die punten, ziet met verbazing hoe vlot allerlei wordt geaccepteerd, wat eertijds wel tot bedenking aanleiding gaf. De passage, betreffende Noach en de Farao in het Doopsformulier, die wel eens werd weggelaten, wordt nu grif geaccepteerd, ook door voorgangers, van wie men dat niet zou denken. Zoo ook het woord „verdoemenis" dat vroeger wel eens door „Oordeel" werd vervangen.

Men moet zoo min mogelijk veranderen, zegt Prof. v. d. Leeuw in zijn reeds genoemde brochure. Daarom behoeft men alles nog niet letterlijk te aanvaarden. De Apostolische Geloofsbelijdenis b.v. is, zegt hij, „zeer onvolmaakt, het geschrift van een tijd, met bepaalde affirmaties tegen bepaalde ketterijen. Maar zoo hooren wij haar niet, ook niet als wij dit alles weten : wij hooren het geruisch der eeuwige wateren, den wiekslag der engelen Gods. De lapidaire kracht der oude liturgische monumenten verheft ons lied en ons gebed, zij maakt den matten toon krachtig, zij geeft de verdeelde gemeente eenheid, zij is als een sterke muur, waartegen ons zwak geloof leunen kan ; als een geweldige storm, die ons, half onwilligen, meevoert."

Het aesthetische

Wij doen liturgen als Prof. v. d. Leeuw onrecht — ik weet het — wanneer we zoo'n beschouwing over de schoonheid en kracht der oude liturgische monumenten vergelijken met de manier, waarop een liefhebber van antiquiteiten een oud stel porcelein beziet en bewondert. Toch speelt in de liturgische beweging het aesthetisch besef wel een belangrijke rol. De vorm is van groot belang, zoo zagen we reeds ; zelfs de kleuren van het kerkgebouw. Ook de kerkmuziek speelt een gewichtige rol. Wanneer de organist zijn taak goed verstaat, zegt Prof. v. d. Leeuw, „dan kan hij de gemeente een sterker indruk geven van Gods heilige tegenwoordigheid, dan de Dienaar met zijn woord. Woorden blijven woorden, muziek voert achter den schijn der werkelijkheid in de diepte. En in de vereeniging van vrij spel met de strenge koraal-melodie kan de organist het subjectieve met het objectieve bereiken op een wijze, die de Dienaar hem benijden moet."

Wij loopen op ons onderwerp vooruit, wanneer we hierbij opmerken, dat we gevaar duchten van deze aesthetische opvattingen. Dr. Noordmans zegt in zijn „Liturgie", dat die vrees niet ongegrond is. Hij spreekt in dit verband over de Bachvereering en de Bach-gemeente van onze tijd : „Degenen die „deelnemers" zijn in de Liturgie van deze gemeente, hebben voor een groot deel geheel afgerekend met de kerkelijke pastoraal en wenschen een preek in 't geheel geen plaats meer te laten in

hun communicatie met de Heiligen. Zij vullen de zalen, waarin de Matthëus-Passion en de Hohe Messe wordt gegeven, maar hun plaats in de kerk blijft op Paschen en bij de Avondmaalsviering leeg." Velen willen, zoo zegt Noordmans verder, in hun liturgie mede met behulp van de muziek engelen hooren zingen en met de Heiligen verkeeren. Zij willen... wat Petrus, Jacobus en Johannes gaarne wilden, toen zij op de berg der verheerlijking er over spraken, drie tabernakelen te maken. Ze willen in Gods tegenwoordigheid verkeeren en meenen dat de liturgie hen daartoe kan brengen.

De preek

Men kan zich, deze dingen lezende, indenken, dat de preek in de kringen der liturgische beweging een andere waardeering vindt dan tevoren. Natuurlijk willen we de preek niet missen, zegt v. d. Leeuw. Wij zijn niet roomsch. En willen het niet worden. De preek moet „haar zeer belangrijke plaats in den eeredienst behouden". — Niet alle „liturgen" zijn het dus eens met de deelnemers aan de Bach-gemeente, die Noordmans vermeldde. Lang niet allen.

De preek moet blijven. Maar ze krijgt een meer ondergeschikte beteekenis in het geheel van de eeredienst. In dit verband moeten wij predikers menige trotsche veer laten. Prof. v. d. Leeuw maakt het nog lang niet het bontst als hij zegt: „Ik persoonlijk heb, zelfs wanneer de preek niet slecht is, soms het meeste aan de gezongen verzen, het gelezen bijbelwoord." Hij vertelt ook, dat hij zeer onder de indruk kwam van de verhevenheid die een Protestantsche eeredienst kan hebben, ook in een eenvoudig milieu, toen hij... op een Zondagmorgen door Friesland fietste, telkens weer langs een ander dorpskerkje, waar dienst was. „Wanneer het gemeentegezang — volstrekt niet mooi! — door de open vensters in den stillen morgen klonk, dan werd mij iets duidelijk van wat Gods heiligheid in de kerk kan zijn."

De liturgische beweging schijnt geen gebrek te hebben aan enfants terribles. Dr. Noordmans noemt Ds. B. ter Haar Romeny het enfant terrible van de Liturgische Kring. Prof. v. d. Leeuw doet ook een goede gooi naar deze titel.

Wie hem eenigszins kent, zal hem niet verguizen om deze fietstocht in de mooie zomermorgen. Maar de liturgische waardeering van de preek in verhouding tot de andere deelen van de eeredienst komt hier m.i. toch wel om de hoek kijken.

Anderen drukken zich nog heel wat scherper uit.

De groote grief die wijlen Prof. Wensinck uitspreekt in zijn brochure over „De Nederlandsche Hervormde Kerk en de Gemeente van Christus" is, dat sinds de Hervorming aan de gemeente het zwijgen is opgelegd en het woord uitsluitend gegeven is aan de predikanten. Zondag aan Zondag moesten dezen uit hun eigen schat een element te voorschijn brengen van hetzelfde hooge gehalte, van dezelfde werking als het bezit der eeuwen, n.l. de oud-kerkelijke liturgie, „waarvan men zich in allerijl had ontdaan". Die taak was te zwaar voor hen, zegt Prof. W. Dat bleek al spoedig na de Hervorming, toen „niet meer de bezielde hagepreekers maar de aan de academie opgeleide deftige dominees er de eenige woordvoerders zouden zijn." De gevolgen waren daarmee in overeenstemming, zegt de schrijver. „Ieder die in de Hervormde kerk geen vreemdeling is, kent plaatsen, ja streken, waar de gemeente door de slaapziekte bevangen schijnt. Geen wonder. Sinds vier eeuwen toch heeft zij tot nagenoeg eenigen plicht gehad eenmaal per week in de kerk te verschijnen en neer te zitten tot het aanhooren van de preek. Gesteld het onwaarschijnlijke geval dat die preeken in den regel aan de bedoelde eischen hebben voldaan, welke groep van menschen zou ook dan geestelijk bestand kunnen zijn tegen een onafgebroken toestand van receptiviteit, van voortdurend toegesproken, toegepreekt of bepreekt te worden? Het zeer bekende gebruik van den term „doodgepreekt", waarmede de sterkste voorbeelden van dien slaaptoestand werden bestempeld, getuigt van de mate waarin de ongunstige gevolgen van de verandering van den eeredienst in Calvinistischen zin te vreezen, inderdaad ingetreden zijn. Kon het anders?"

Elders heb ik reeds opgemerkt, dat Prof. Wensinck m.i. niet billijk is in zijn beoordeeling van de Protestantsche kerkdiensten in onze tijd. Daar is heel wat meer meeleven van de zwijgende gemeente met de prediker, dan hij veronderstelt. En de voorbeelden van eenvoudige gemeenteleden, die heel de gang van een preek kunnen volgen en kunnen weergeven, zijn niet zeldzaam. Nog talrijker, de voorbeel-

den van eenvoudigen èn meer ontwikkelden, die door het woord der prediking in hun geloof werden gesterkt en bemoedigd; die zich ook allerlei moeite getroosten om maar in de kerk te kunnen zijn en de preek te kunnen hooren; en dat waarlijk niet uit dweeperij met de geliefde prediker.

Dat gevallen van dergelijke dweepzucht niet zeldzaam zijn en anderzijds, dat er ook doodgepreekte gemeenten zijn, zullen we zeker niet ontkennen. Maar wij meenen dat tegen die gevaren gestreden kan worden, zonder dat men daarom nog de positie behoeft in te nemen, die door vele voorstanders van liturgische kerkdiensten wordt bezet. Het komt ons b.v. voor, dat alleen reeds bekorting van de preeken, die dikwijls te lang duren, van groote beteekenis kan zijn. Ook zal de verrijking van het kerkgezang en een levendiger wijze van zingen (ik denk aan de nieuwe Hervormde kerkbundel) in dit opzicht veel goed kunnen doen. Maar dit is nog iets anders dan wat de voorstanders der liturgische beweging willen.

Roomsch?

Schrijver dezes kent, naar hij meent, geen Roomschen-haat. Toch gevoelt hij zich een kind van de Hervorming.

De vrijheid van vormen, waarover hierboven werd geschreven, brachten wij ouderen ook, bewust of onbewust, in verband met ons Protestantsch besef. Had Luther niet over het kleed van de voorganger gesproken als over een bijkomstigheid? Had Calvijn niet geijverd voor een sobere eeredienst? Zeker, hij was te ver gegaan en vooral zijn aanhangers hadden een verkeerde ijver aan de dag gelegd, toen zij onze mooie kerkgebouwen ontluisterden en de orgels verwijderden. Wij (ik bedoel dus de theologen die een vijf en twintig of veertig jaar geleden jong waren) wilden wel graag een goed orgel in de kerk hebben en we genoten van een gerestaureerd kerkgebouw. Maar het bleef voor ons het bijkomstige. We ergerden ons niet al te zeer, wanneer de roodgeboende stoelen voor de Avondmaalsviering bij gewone kerkdiensten op elkaar getast stonden tegen de witte muur, vlak naast de preekstoel. De eene stoel in normale stand, de andere daarbovenop, met de pooten omhoog. We preekten ook in de boerenschuur van de Evangelisatievereeniging, terwijl op een afstand de boerenwagen met dissel ons aanstaarde en de kippen ginds rondliepen. We hadden toch immers geen Roomsch, speciaal gewijd, kerkgebouw noodig.

Uit wat ik boven van Prof. Wensinck citeerde blijkt reeds, dat in de kringen van hen die naar een nieuwe liturgie streven, ook een andere waardeering van de Hervorming en van wat daarvóór ligt, zich openbaart.

Niet dat men Roomsch wil worden. Wij zijn Protestantsch en willen het blijven, zoo hoorden we Prof. v. d. Leeuw zeggen. Zoo ook Prof. Wensinck. „Wij staan" zoo schreef hij, „tegenover de Hervorming met een respect grooter dan... het hare tegenover de traditie der eeuwen." De stippeltjes zijn van mij.

Deze mannen van de liturgische beweging hebben wèl respect voor de Hervorming. Ze willen wel Protestant zijn. Maar ze waardeeren de Hervorming in haar verhouding tegenover de Kerk der Middeleeuwen en de Oude Kerk anders dan tevoren onder Protestanten gebruikelijk was. Zij meenen dat de Hervorming veel te veel uitsluitend negatief tegenover de oude Kerk heeft gestaan en daardoor schatten voor het liturgisch leven der kerk deed verloren gaan, die wij terug moeten zien te winnen.

Prof. v. d. Leeuw zegt b.v. dat „bij een dooreenwerking van ons avondmaalsformulier, overwegend didactisch van karakter, met den oud-christelijken avondmaalsdienst, overwegend liturgisch-sacramenteel (type Mis), een harmonisch geheel te bereiken is", dat de avondmaalsdienst ten goede zal komen. Prof. Wensinck schrijft dat met de afschaffing van de mis de gemeente tot zwijgen werd gedoemd. „Voortaan binnen de Gothische cathedralen, die het Calvinisme overnam, geen gemeente meer, die in den eeredienst het Agnus Dei zou zingen en die het Credo der eeuwen zou belijden." De oude kerkdienst, die „gebouwd was op het offer van Christus" werd afgeschaft en daarmede „een steen van éénige waarde" verloren.

In dit gemis tracht de liturgische beweging te voorzien.

Reactie

Het is moeilijk, wanneer men niet starreactionair wil zijn, zijn houding tegenover deze beweging te bepalen. Wij oudere theo-

logen zijn aan zoovele aanvallen van allerlei zijden gewend, dat we een weinig murw gebeukt zijn en er toe neigen om allerlei critici bij voorkeur welkom te heeten en een goede plaats te geven aan onze disch. We moeten immers open blijven voor critiek. — We kunnen ook moeilijk onze eigen preeken verdedigen. We zullen als we eerlijk zijn willen, moeten toegeven, dat we ook wel slapers onder ons gehoor hebben gehad of nog kennen. En dat de dominee wel eens teveel alleen het woord wilde hebben in de gemeente, kunnen we evenmin ontkennen. Reeds werd door mij toegegeven, dat de rigoureuze ontluistering van kerkgebouw en kerkdienst onze instemming niet had. We aanvaardden dankbaar allerlei wenken van liturgische zijde over de wijze, waarop we de kerkdienst levendiger aanzien konden geven. We „deden" nu en dan al aan liturgie en meenden dat we aardig „bij" waren. Totdat de mannen van de genoemde beweging ons opschrikten met de bewering, dat men niet nu en dan aan liturgie moet doen, maar dat elke kerkdienst liturgisch afgerond moet zijn...

Daar staan we. Zullen we nu de laatste stap ook maar doen? — Verschillende bedenkingen blijven in ons over. Moet het werkelijk die weg op? Was onze vrees voor het „Roomsche" en voor het aesthetische ongegrond? — Zoo bleven we nog aarzelen.

Wie in zulke omstandigheden verkeerde, zal evenals wij met meer dan gewone belangstelling het door mij genoemde boek van Noordmans lezen. Hier is iemand, die principieel de strijd aanbindt met de liturgische beweging. Die ons vele van onze bezwaren, die we niet konden formuleeren, duidelijker voor oogen stelt.

Wij zullen trachten onze lezers in het kort een indruk te geven van wat dit geschrift biedt. Men leze het dan voor zichzelf.

Het gevaar voor een nieuwe liturgie, zegt N. is, dat ze voor een afwijkende belijdenis de weg kan banen. Men vergeet dikwijls, dat liturgie en belijdenis nauw samenhangen. Het gevaar bestaat, dat de liturgische beweging zooals we die ook in ons land kennen, zou leiden tot relativisme en tot syncretisme (vervloeiïng van grenzen). Het magisch realisme van de Grieksche kerk, waartoe sommige lijnen in de liturgische beweging kunnen leiden, is nog erger dan het Misoffer van de Roomsch Katholieke. Maar zij die het offer van Christus, naar Roomsch Katholiek voorbeeld, in het middelpunt der liturgie willen stellen, vergeten dat wij, zonder Roomsch te worden, het priesterlijk offer niet weer kunnen opnemen. Kuyper heeft naar waarheid gezegd, dat Christus' altaar niet meer op aarde is.

Een liturgie — aldus Noormans — die „een organisch samenpassend geheel" wil vormen „met een vaste mystieke kern, waarin de aanwezigheid Gods onverbrekelijk samenhangt met bepaalde liturgische handelingen van de gemeente", sluit zich eigenlijk af voor het leven daarbuiten en wil een hemel op aarde vormen. Sommige moderne liturgen zouden een samenzijn willen met „de heiligen met een aureool of de engelen van het orgelfront". Maar... :

„Jezus vond dat niet goed. Deze Heiligen kijken in het Evangelie slechts even om den hoek. En zij doen dat omdat zij belangstellen in een ander soort „heiligen", zonder aureool. Die, voor wie Jezus zich offert. Magdalena, Mattheus, de moordenaar aan het kruis."

De Protestantsche kerk moet open blijven staan naar de wereld toe, zegt Noordmans; zooals de mannen van de Hervorming dat gewild hebben. Zij hebben juist, zegt de schijver heel eigenaardig, „de kerkelijke tucht als derde kenmerk van de ware kerk opgesteld, omdat men de godsdienstoefening niet tot een liturgisch stelsel wilde maken." Men laat Woord en Sacrament niet opgaan in cultische mystiek, maar houdt de kerk open naar het leven toe. Dat hun werking niet harmonisch is afgesloten, blijkt uit de tuchtoefening.

Wat de tegenwoordigheid Gods in de kerk aangaat, die staat niet in organisch verband met de liturgie, maar is een daad van de Heilige Geest. De gemeente ontmoet God niet in een mystiek gewijde ruimte, maar „in het Woord en in het geloof".

Andere waardeering van de preek

Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat de prediking van het Evangelie bij Noordmans anders gewaardeerd wordt dan bij vele voorstanders van de liturgische beweging.

De Reformatoren, zoo hooren we hem zeggen, hebben juist de prediking en de sacramenten uit het geheel der ceremoniën naar voren gebracht. Ze hebben gezegd,

dat de kerk daar is, waar Gods Woord recht gepredikt wordt en de Sacramenten bediend naar de instelling van Christus.

De sacramenten hebben wel hun bepaalde beteekenis; God spreekt daarin op een bijzondere wijze; maar ze moeten, zooals we dat bij een Luther kunnen zien, „onder het Woord worden gesubsumeerd (ondergeschikt) en niet omgekeerd." De sacramenten spreken ons, op hun wijze, van Gods beloften, evenals het Evangelie dat in de prediking doet, op haar wijze.

Telkens weer waarschuwt Noordmans er tegen, dat men de prediking toch niet in het geheel van de liturgie zal laten opgaan. „Men late gerust toga en bef, verhooging van toon en geste achterwege, als men slechts, zooals Paulus op zijn reizen, geschoeid is met de bereidheid van het Evangelie des vredes. De prediking zal dan niet in de liturgie worden gemysteriseerd, maar omgekeerd zal ze er toe bijdragen om den eeredienst te ontmysteriseeren." Noordmans verkiest wat dit betreft, de nuchtere godsdienstoefening in de Joodsche synagoge boven de mysteriën der Grieksche Christenen!

„Er is geen ander middel" zegt hij, „om ons te doen gelooven, dan het gehoor. En met gehoor is hier niet bedoeld het luisteren naar de fluisterende stemmen van heiligen en engelen in de Liturgie, maar het acht nemen op hetgeen gesproken wordt van Christuswege, persoonlijk, ambtelijk, ordelijk en in vaste dienst. Ofschoon God vrij is den weg naar het hart te kiezen dien Hij wil, blijft dit het geordende middel, waarvan Hij zich bedient. Dat is wat Luther bedoelt met „dem dürren Gottesworte" en wat Calvijn, in onderscheiding van het prediken in de Liturgie, met het „clare voce" (met duidelijke stem) bedoelt."

Het laatste woord?

Het laatste woord zal ook Dr. Noordmans in deze kwestie wel niet hebben gesproken. Maar dat het de moeite waard is, kennis te nemen van zijn betoog, staat dunkt mij buiten kijf.

Vooral ook, omdat deze schrijver zich steeds weer beroept op de Hervormers. Ons vermoeden, dat de beslissing in deze wel iets — en zeer veel — met ons Protestantisme te maken heeft, wordt door hem versterkt.

H. KLUIN

EEN VERLORENE ZEGT:

In 't droeve licht van een Decemberstraatlantaren
Sta ik wat Jezus-woorden te vergaren.

Ik schrei zacht om de pijn en armoe op aarde,
Ach Jezus, heeft Uw komst vandaag wel waarde?

Weer is het Kerstmis en de wereld rein besneeuwd,
Maar in de kerk heb ik vanmorgen soms gegeeuwd;

Het orgel zong: „O Kindje klein, o Kindje teer,
Dat G' ook voor mij kwam op de aarde neer."

Toch ben ik arm, als Gij, naar huis gegaan.
Nu is het avond en komen veel sterren staan.

Nu waait over de stad het jaarlijks feest,
't Is Kerstmis en straks: het is mooi geweest!

O Kindje, kan het zijn, heb nog geduld,
Misschien leren wij 't nog, o heb geduld!

Wij dolen zoekend rond, zullen w' ooit vinden?
Wij zoeken U, heb nog geduld, rein Kind en

Als Gij nu met Uw Vader praat,
Wijs Hem dan ons in deze lege straat.

HARRY BRANDER

WINTERSPORT TE DAVOS

In het begin van deze eeuw ben ik voor de éérste maal een winter in Davos geweest. Ik vertoefde destijds in Hamburg en een vriend van mij, die wegens ziekte te Davos verbleef, had mij weten over te halen hem met de Kerstvacantie eens te gaan opzoeken. Het was de eerste maal dat ik een Zwitsersche wintersportplaats zou bezoeken. Bij vrij somber en nat weder maakte ik de vrij lange spoorreis door Duitschland naar Basel en het weder was niet veel beter toen ik langs Zürich en de altijd weer mooie Walensee naar Landquart spoorde. Doch tijdens de reis omhoog met de Rhätische Bahn door het mooie Prättigau had een algemeene metamorphose plaats. De natuur werd mooier, de regen veranderde in sneeuw en spoedig spoorde ik omhoog door het prachtigste winterlandschap dat men zich denken kan.

Aan het station te Davos kon ik — als oningewijde — mijn oogen niet gelooven. In plaats van muffe hotelomnibussen : open arresleden met twee paarden, terwijl het gerinkel der belletjes bijzonder aangenaam aandeed. Het was een stralende middag bovendien daarboven.

Te Davos is het mij toen voor de eerste maal als wintersportgast dusdanig goed bevallen dat ik — die voornemens was er de Kerstdagen door te brengen — er eerst ná Paschen vandaan gegaan ben naar... Marokko met drie vrienden, die ik er gemaakt had.

Davos was toen al een verrukkelijk oord *met een zeer bijzondere internationale sfeer*. Ik maakte er spoedig kennissen uit de uiteenloopendste landen. Er heerschte een allerleukst internationaal gedoe. Zoo maakte ik er kennis met een jongen Russischen aristocraat, „Bibi", dien ik later in den grooten oorlog als garde-officier te Moscou weer ontmoette. Een Braziliaansche familie met welke ik vriendschap sloot, trof ik eenige jaren later herhaaldelijk in Pernambuco, etc. etc. Vrij spoedig had ik er een

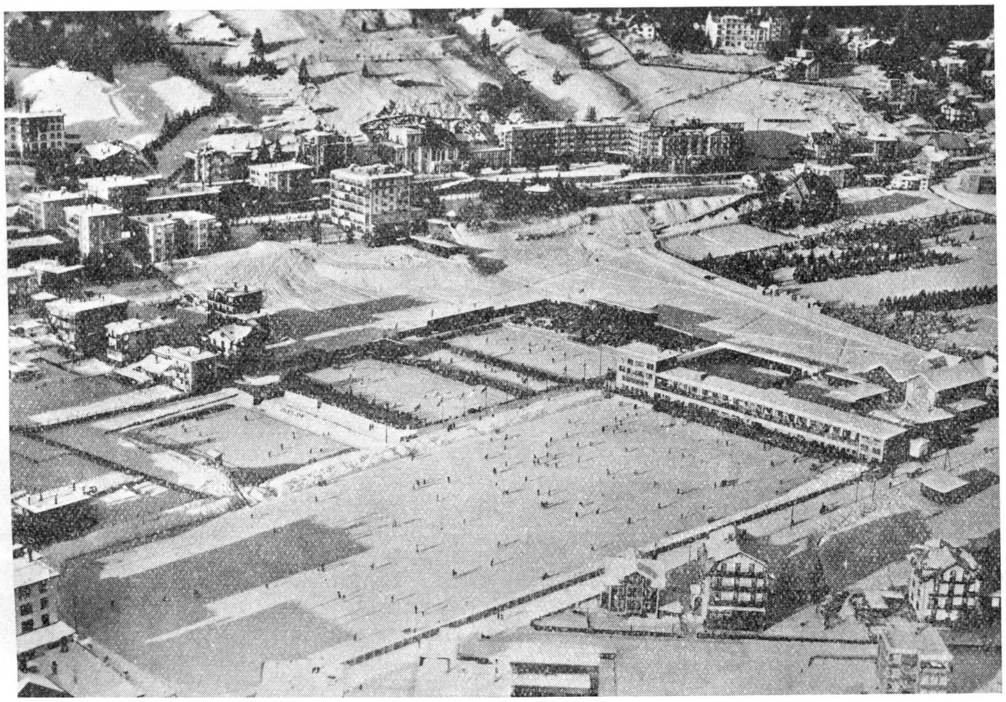

Het wereldvermaarde ijsstadion te Davos

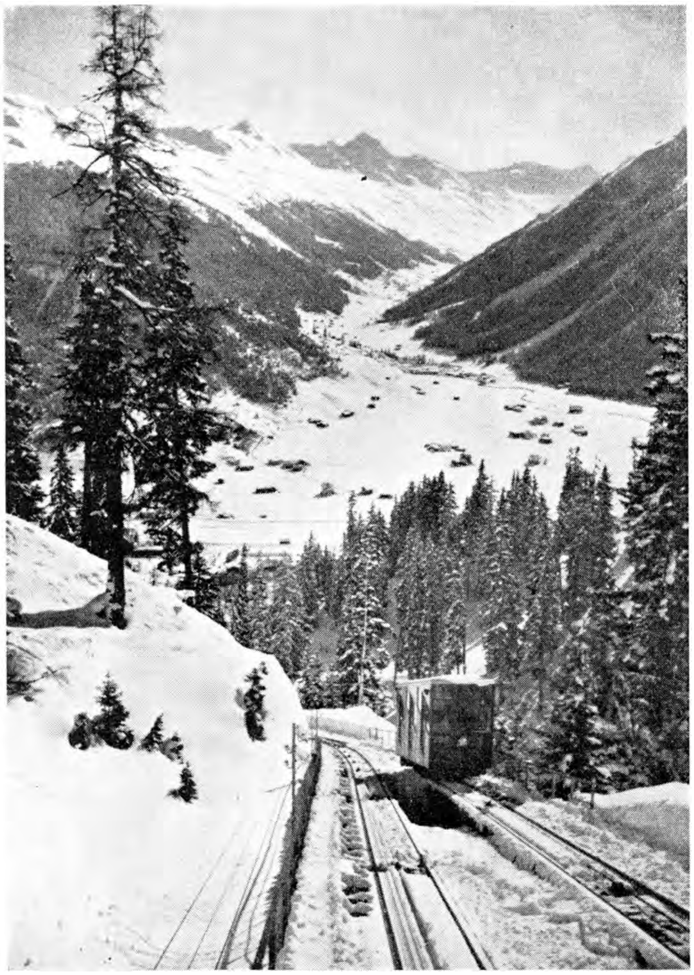

De bekende Parsenn-Bahn
in winterpracht

eigen bob met manschap, bestaande uit een Engelschen kapitein, een Duitsch student, een Iersche dame en ik aan de rem. Een gewonnen zilveren beker in een étagèrekast herinnert mij nog dagelijks aan deze glorieuze dagen.

Davos was toen al een wereldberoemde wintersportplaats en herstellingsoord. Van de zieken, die er in zeer grooten getale aanwezig waren, merkte de toerist echter maar weinig.

Het beroemde ijsstadion was er reeds, in eenvoudiger toestand. Alom bekend was de prachtige bobrun op de Schatzalpbaan. Hoe ben ik er honderden malen omlaag gesuisd met snelheden van 60 kilometer en meer. Hoe verrukkelijk waren de ontelbare sledetochten die wij er gemaakt hebben in de omgeving!

Thans, na zoovele jaren, is ook Davos natuurlijk in tal van opzichten veranderd, doch het is en blijft nog altijd een van de beroemdste wintersportplaatsen en herstellingsoorden in geheel Zwitserland. Wij Hollanders zijn er nog steeds geziene gasten en hebben er o.m. een eigen Hollandsch sanatorium. De ligging van het oord is natuurlijk nog altijd dezelfde. Verrukkelijk, zonnig, windstil winterklimaat met een gemiddelde wintertemperatuur van ca. 3° C. onder nul. Heerlijke omgeving.

Het ijsstadion is iets vergroot en vooral gemoderniseerd. Het geldt thans voor een der beste en mooiste ijsrinks van de wereld, dat ook prachtig gelegen is. De groote en internationale schaatswedstrijden die er

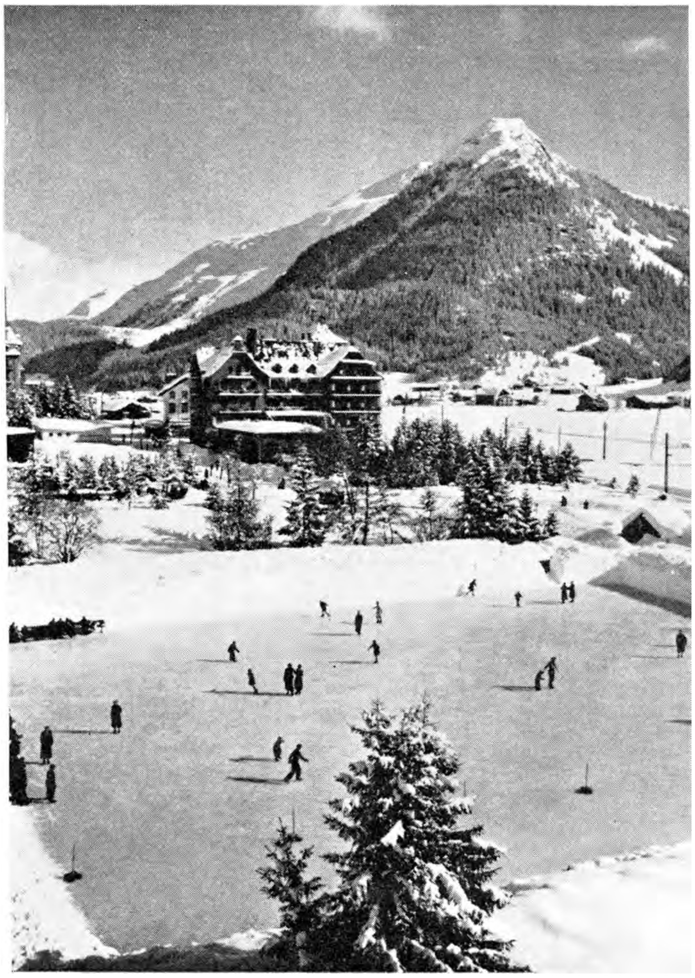

Het prachtig gelegen Sport-hotel Motana

elken winter verreden worden om het wereldkampioenschap trekken de aandacht in de geheele wereld. Ook de kampioenschappen ijshockey vinden hier geregeld plaats.

Davos heeft zich zeer uitgebreid. Davos-Platz en Dorf zijn thans nagenoeg één geworden en het aantal hotels en pensions is zeer toegenomen.

Op sportgebied heeft in de laatste jaren Davos vooral de aandacht getrokken door de groote mogelijkheden die hier geopend zijn voor de zoo en vogue zijnde skisport en wel door de aanleg van de fraaie Parsennbahn die naar het Weisfluhjoch voert op ca. 2660 meter hoogte. Het uitgangspunt is de Davos-Dorf dicht bij het station van dien naam en het bijzonder fraai gelegen, voortreffelijke Sporthotel Montana, waarvan u eene afbeelding hierbij aantreft. Dit is nu eens een prettig, huiselijk hotel zonder uitgesproken luxe doch met degelijk huiselijk comfort en goed eten.

Deze Parsenbahn, de trots van Davos, werd in de jaren 31 en 32 gebouwd in twee secties. Het is een kabelbaan. Eindpunt is het Weissfluhjoch op 2663 meter hoogte, dus ruim 1100 meter boven Davos. Spoedig na de in gebruikstelling bleek dat deze baan niet aan de behoeften van het groote verkeer voldeed. In 1931 werden op de eerste sectie alleen 64.690 passagiers vervoerd en in het daaropvolgende jaar op de beide secties reeds bijna 99.000

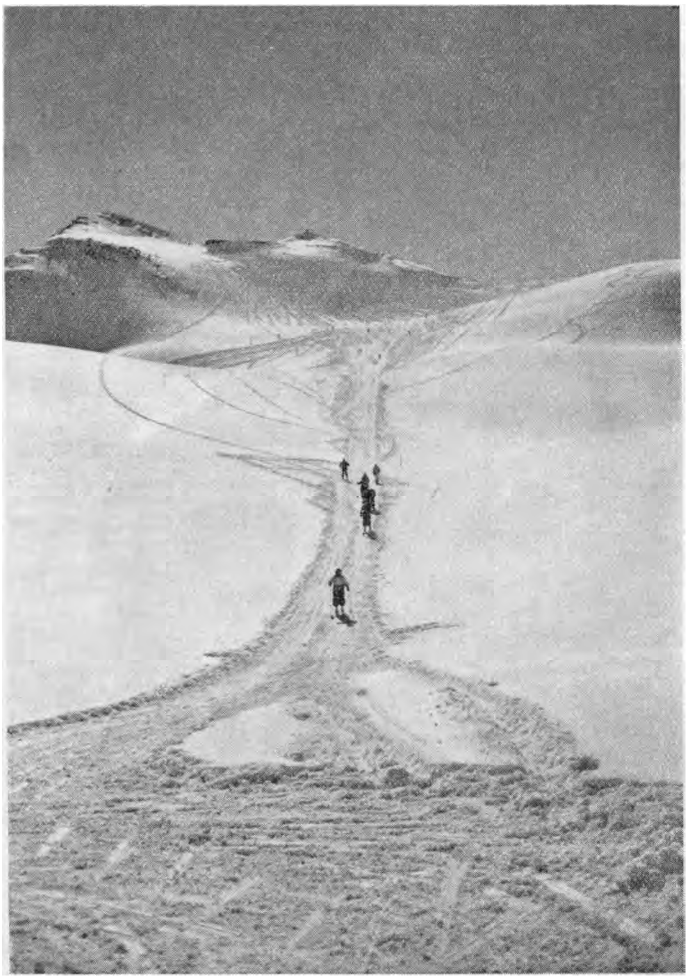

De skiterreinen in het Parsenngebied met het Weiss-fluh-Joch op den achtergrond

reizigers. Reeds in 1937 bedroeg het aantal passagiers 245.242, waarvan er ca. 234.000 uitsluitend wintersportgasten waren.

Er werd nu een oplossing gevonden om de capaciteit van de baan te verdubbelen want men moest dikwerf zoolang wachten, alvorens vervoerd te kunnen worden, dat de toestand onhoudbaar was geworden. Aan elke kabel werden nu twee wagens bevestigd, zoodat op het oogenblik ca. 700 personen per uur kunnen worden vervoerd in beide richtingen.

Boven aan het Weissfluhjoch is een uitstekend restaurant, dat prachtig gelegen is en waar men een schitterend panorama geniet, dat zich uitstrekt van den Ortler tot aan de Berner Alpen. De afvaarten op de ski die men hier in verschillende richtingen kan maken zijn zoo talrijk en verschillend dat het te lang zou voeren er hier een beschrijving van te geven. Echter vermeld ik als bijzonderheid, dat er hier een schitterende organisatie is op het gebied van veiligheid, controle, etc.

Davos mag dan ook terecht trotsch zijn op zijn Parsennbahn.

De toegangswegen voor Davos zijn geriefelijk en goed. De reis erheen duurt wel wat langer dan naar Centraal Zwitserland en is ook wel wat duurder. Doch is men er eenmaal dan wordt men daarvoor ook rijkelijk beloond. Ik althans en velen met mij hebben aan Davos de allerprettigste herinneringen!

C. VENING

BERTHEL THORWALDSEN EN ZIJN MUSEUM IN KOPENHAGEN

(1839—1939)

Een van de meest bezochte musea ter wereld bevindt zich in de Deensche hoofdstad Kopenhagen.

Daar heeft deze stad voor haar grootsten zoon Thorwaldsen een museum gebouwd dat een blijvend monument is ter zijner eere, en tevens zijn mausoleum. Juist dit jaar 10 December a.s. is het 100 jaar geleden dat volgens plannen van den beroemden Deensche architect M. G. Bindesbol met de bouw werd begonnen. Dit feit wordt daarom feestelijk herdacht, en men heeft kosten noch moeiten gespaard om bijna alle producten van dezen beroemden beeldhouwer, waarvan sommige zich in vele musea en particuliere verzamelingen bevonden, in zijn museum bijeen te brengen. Ik was in Augustus j.l., vlak voor het uitbreken van het „gewapend conflict", in de gelegenheid om me te overtuigen van de groote liefde van het Deensche volk voor „haar grootsten zoon" Berthel Thorwaldsen.

Berthel Thorwaldsen werd den 19den Nov. 1770 op zee geboren daar zijn vader beurtschipper was op het traject Malmo—Kopenhagen. Reeds als jongen bezat hij een groote vaardigheid in het versieren van schepen met reliefwerk en beelden. Een van zijn vaders vrienden die tot groote rijkdom was gekomen stelde Berthel in de gelegenheid de kunstacademie in Kopenhagen te bezoeken. In Mei 1796 verliet hij Kopenhagen en kwam daarop den 8sten Maart 1797 te Rome aan. Voor den beeldhouwer is het Zuiden het beloofde land. Daar is zijn kunst inheemsch en is er plaats voor zijn werk, en het is niet vreemd, dat Berthel Thorwaldsen den dag van zijn aankomst te Rome als zijn verjaardag vierde, dat hij bijna zijn geheele leven in de klassieke stad doorbracht, en slechts vluchtig een paar maal zijn vaderland bezocht, de laatste maal om er te sterven. Te leven in het Zuiden en te sterven in het Noorden, welk een benijdenswaardig lot van een kunstenaar. Terwijl het dag is te werken, omgeven van de schoonste monumenten en de meest geestdriftige bewonderaars; te werken, waar hulde en triomf bezielend en opwekkend iedere schrede voorwaarts vergezellen; te werken tot de hoogste trap der volmaaktheid is bereikt, en dan in het ernstige, gemoedelijke en trouwhartige Noorden te mogen sterven te midden van vrienden wier hart uw herinnering met eerbied bewaart, zulk een lot was voor dezen modernen Griek, dezen jongste der Klassieken weggelegd.

Thorwaldsen was een gelukkig kunstenaar; hij heeft den strijd des levens weinig gekend en de bittere beproevingen der worsteling en miskenning zijn hem vreemd gebleven.

Vulkanus, nadat hij de pijlen der liefde heeft gesmeed, Gebeeldhouwd in 1816

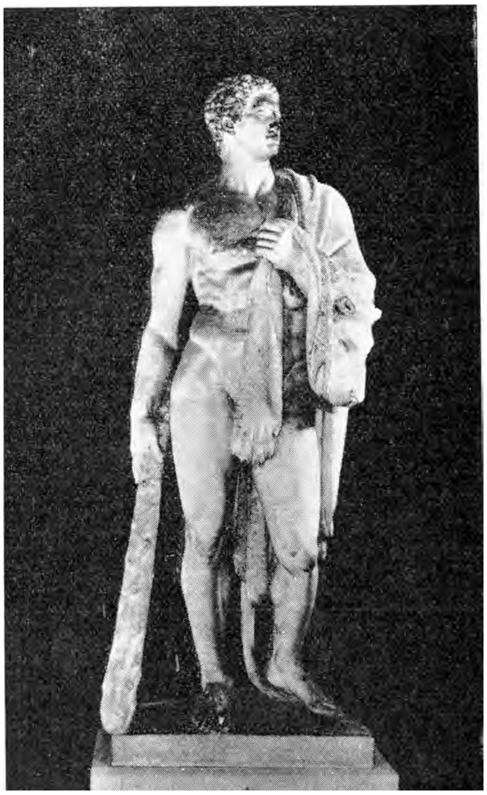

Hercules Het origineel bevindt zich in brons voor het slot Christiansborg te Kopenhagen.

Zonder blijkbare inspanning en moeitevolle studie bereikte hij de hoogten der kunst; slecht onderlegd, wetenschappelijk onontwikkeld, linksch en stroef van vormen, ruw en schuchter tegelijk, kwam hij den 8sten Maart 1797 op 27 jarigen leeftijd te Rome aan, na eenige weken in Napels te hebben vertoefd.

„Het is zeer verkeerd van de Academie," schreef zijn landgenoot, de archeoloog Zoega aan professor Münster, „dat zij de jongelui zoo ruw naar Italië zendt zonder een woord Italiaansch of Fransch te verstaan; zonder de geringste kennis van geschiedenis en mythologie; hoe is het mogelijk, dat een kunstenaar hier kan studeeren? Hij behoorde toch althans het a.b.c. der dingen te weten, vooral een beeldhouwer die zich slechts aan de antieken kan vasthouden."

Aldus luidde het eerste bericht omtrent een man, die diep in het wezen der antieken zou doordringen en de Grieksche kunst onder ons meer zou doen herleven dan eenig ander modern kunstenaar.

Want het is de groote beteekenis van Thorwaldsen, dat hij de Grieksche plastiek in al haar zuiverheid, eenvoud en schoonheid, in al haar naieviteit en haar eerbied voor de strenge wetten van harmonie en proportie, voor vorm en uitdrukking, heeft doen herleven en de beeldhouwkunst heeft opgeheven uit de diepten waarin zij in de 18de eeuw verzonken was.

Thorwaldsen's gewichtige beteekenis voor de kunst openbaarde zich in het jaar 1802 door zijn Jason. Het was een treurige tijd voor de kunsten des vredes. Reeds in 1800 had de beeldhouwer het model van zijn Jason gevormd, maar tevergeefs wachtte hij op den Kunstvriend, die hem de uitvoering in marmer zou opdragen. Mismoedig had hij het kleibeeld vernietigd, maar weldra berouwde hem die wanhopige daad, en hij vormde voor de tweede maal de figuur van den Argonautenheld. De tentoonstelling van het beeld was een gebeurtenis

Bertel Thorwaldsen, geschilderd door zijn vriend Horace Vernet. Zooals men ziet stelt het den kunstenaar in zijn atelier voor, gekleed in zijn werkpak.

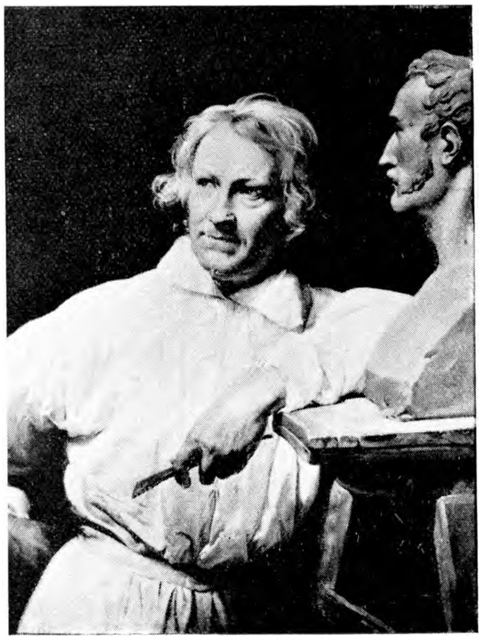

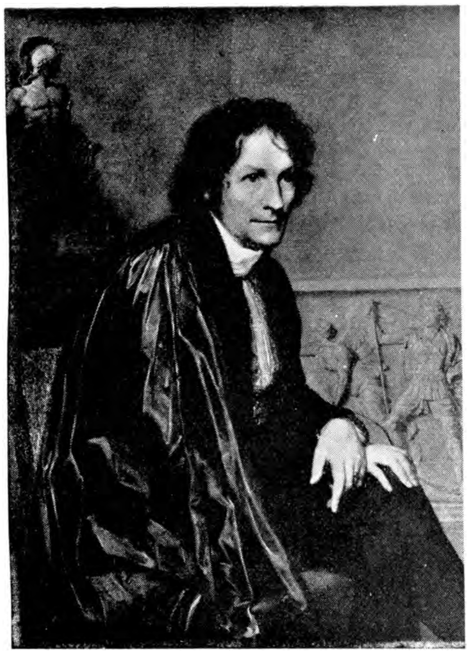

Thorwaldsen, geschilderd door Vogel van Vogelstein (1814). Op den achtergrond een gedeelte van de tocht van Alexander den Grooten. Links zijn eerste beeld: Jason.

Van een edelmoedige bescherming, te juister ure en met waarachtige kunstliefde verleend, hangt het dikwijls af, of de kunst een genie meer zal tellen. Verrassend is de wending in Thorwaldsen's leven door deze tijdige tusschenkomst veroorzaakt. Ware hij op zijn 33 jarigen leeftijd naar Kopenhagen, zijn geboorteplaats, teruggekeerd, deze beeldhouwer zou wellicht een goed hoogleeraar in zijn vak zijn geworden en enkele busten en figuren hebben vervaardigd, hij zou nooit voor de kunst de beteekenis hebben gekregen, die hij nu als renovator bezit. Van dat oogenblik dateert zijn volkomen toewijding aan de Grieksche kunst en ofschoon de Jason pas in 1829 werd voltooid, de ondersteuning van den Britschen bankier stelde hem in staat om te blijven werken en voortbrengen. Men zal in dit artikel aan de nagedachtenis van den Deenschen beeldhouwer gewijd, geen volledige nomenclatuur zijner werken verwachten. In den Jason had hij reeds de maat aangegeven zijner krachten en zich in zijn volkomen meesterschap geopenbaard; zijn Mars, zijn Adonis, zijn

in de romeinsche kunstwereld en de groote Canova sprak vol lof over zijn jonge mededinger. Maar ook deze keer bleef het bij de bewondering.

De middelen van den beeldhouwer waren uiterst beperkt; hij ontving geen bestellingen en was zelfs niet in staat het kostbare materiaal voor zijn scheppingen te koopen.

Toen hij op 't punt stond Rome te verlaten, toen zijn koffers reeds waren gepakt en hij nog eenmaal in zijn studio afscheid wilde nemen van zijn Italiaansche herinneringen verscheen er in zijn atelier de bekende Engelsche bankier Thomas Hope. Opgetogen van bewondering over den Jason, droeg hij den kunstenaar op het beeld voor hem in marmer te vervaardigen. Thorwaldsen's droombeeld was vervuld; hij nam het aanbod aan. Hij bleef in Rome en zijn lot was beslist. De eerste beeldhouwer van Europa was gevonden. Te weinig nog, naar het mij voorkomt, wordt de bescherming van de kunst door de machtigen en rijken der aarde geschat.

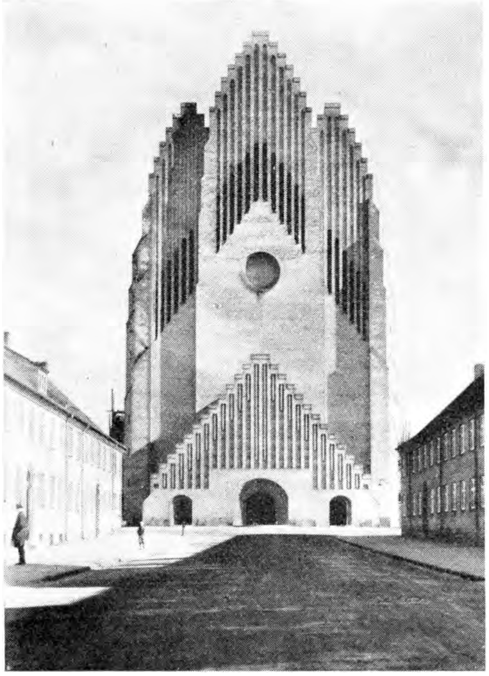

De Lieve Vrouwe kerk te Kopenhagen. Hierin stonden oorspronkelijk het Christusbeeld en de twaalf apostelen.

Het standbeeld van den beroemden Deenschen sprookjesverteller H. C. Andersen te Odense, zijn geboorteplaats, vervaardigd door Thorwaldsen.

Psyche en zijn Hoop waren uitingen van denzelfden geest en hetzelfde talent.

Opmerkelijk is zijn persoonlijkheid in de mengeling van traagheid en spontaniteit die zijn kunstenaarsleven karakteriseert. Van nature loom en droomerig, scheen hij voor elke ernstige, volhardende studie onbekwaam en was er een uitwendige prikkel noodig om hem wakker te schudden en zijn eerzucht op te wekken tot daden. En toch welk een vlugheid kenmerkt zijn scheppingen. Zonder zichtbare voorbereiding scheen het beeld in zijn volkomenheid uit de klei te voorschijn te treden. Hij greep de idee in het voorbijgaan, en niet belemmerd door wetenschappelijke of literaire bagage, gaf hij haar een lichaam in al de naiviteit zijner opvatting.

Terwijl hij bezig was met zijn groep, Ganymedes met den arend van Jupiter, waarbij een schoone knaap hem tot model diende, riep hij plotseling uit: „sta stil, verroer je niet."

De jonge Romein had zulk een natuurlijke bevallige houding aangenomen, dat de kunstenaar plotseling de begeerte gevoelde om dien indruk vast te houden.

Weinige oogenblikken daarna was reeds uit het model van den Ganymedes de kleivorm van den herdersknaap geboren.

Mercurius dankt zijn ontstaan aan een even plotselinge verschijning. Toen Thorwaldsen zich in het voorjaar van 1818 van zijn werkplaats naar Signora Buti, een zijner vrienden, begaf, ontdekte zijn oog een jongeling, die bij den ingang van een huis in zulk een schoone houding neerzat, dat de kunstenaar de verzoeking niet kon weerstaan de figuur door enkele potloodlijnen te schetsen. Uit die schets ontstond een zijner schoonste werken, Mercurius, die den duizendoogigen Argus door de zoete toonen van zijn fluit in slaap heeft gewiegd, trekt het zwaard om het monster te verslaan. Half zittend, half zich reeds oprichtend, bespiedt hij zijn prooi, terwijl hij zich gereed maakt den doodelijken slag toe te brengen.

De Jason, de Mercurius, de Herdersknaap, de Ganymedes, de Psyche en de Hebe, de Gratien en niet het minst de Adonis, die hij in 1808 modelleerde, zijn de schoonste figuren, die Thorwaldsens beitel aan de kunst schonk. Misschien nog meer bekend in wijderen kring is zijn gewonde Leeuw van Luzern, het monument ter eere der in 1792 gevallen Zwitsers in een rotsnis op het landgoed van Pheiffer von Altishofen opgericht.

Als kunstwerken staan echter zijn bas-reliefs hooger dan dit gedenkteeken, hooger zelfs dan vele van zijn figuren. Het is vooral in dit genre, dat Thorwaldsen zich een zuivere Griek heeft getoond.

De Alexander-fries, vervaardigd voor het Quirinaal ter eere van den verwachten intocht van den nieuwen Imperator Napoleon, is even onberispelijk van vormen als van afmetingen, verwezenlijkt het ideaal van het antieke bas-relief.

Zijn bevallige en zinrijke bas-reliefs van den Dageraad en den Nacht, even spontaan ontworpen als voltooid, zijn vruchtbare illustraties van het Amor-thema: Amor en Bacchus, Amor bij Anakreon, het Amoretten nest, Vulcanus de pijlen van

Dit beeld, de Doopsengel, werd in 1839 vervaardigd voor de Lieve Vrouwekerk te Kopenhagen. Thorwaldsen zelf wijdde het in, toen hij het dochtertje van zijn vriend Prof. Freund ten doop hield. Het pleistermodel bevindt zich in het Thorwaldsen-museum.

Amor smedende, de Tijdperken der Liefde, Amor Psyche opwekkende, hebben hem boven alle tegenspraak gestempeld tot den meester van het bas-relief, van dat eigenaardige genre van sculptuur, dat zoo weinig begrepen wordt en zoo licht in een onmogelijke nabootsing der schilderkunst ontaardt. Zal deze schets van de figuur en de werkzaamheden van den beroemden Noordschen beeldhouwer zelfs als schets eenigermate volkomen zijn, dan moet ik nog een onderdeel noemen van zijn veel omvattend oeuvre n.l. de in de „Christus zaal" bijeengebrachte beelden der 12 Apostelen met hun Heer en Meester — den Heiland.

Nadat Thorwaldsen van zijn eerste reis naar zijn vaderland te Rome was teruggekeerd (1821) nam hij de vervaardiging van het Christusbeeld op zich. Het stelt den Heiland voor, met uitgestrekte armen de wereld tot zich noodende door de bekende roepstem : „Komt herwaarts tot mij, allen, die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven." (Matth. 11 : 28).

Met eerbied en nauwgezette ernst aanvaardde hij de hem opgedragen bewerking der Apostelbeelden en niet het minst het beeld van den Christus, dat oorspronkelijk werd voorgesteld met beide armen omhoog. Op de vraag van een zijner vrienden waarom hij juist de armen zoo had uitgebeeld boog Thorwaldsen de armen neer en verkreeg inplaats van de zegenende armen de roepende houding.

Wil men dit drie en een halve meter hooge beeld in de oogen zien dan moet men daarvoor knielen. Aan vele oppervlakkige beschouwers ontgaat dit, zoodat een zaalwachter er hen op attent moet maken. Sinds de openstelling van deze zaal, in 1849, dus 90 jaar geleden, hebben ongeveer 7 millioen menschen hier een bezoek gebracht.

En te midden van deze prachtige verzameling beelden die in vier groote vleugels van het gebouw zijn ondergebracht rust op de binnenplaats in een eenvoudig vierkantje, bedekt met eenvoudige bloemen, het overblijfsel van den beroemden beeldhouwer. Op zijn uitdrukkelijk verlangen is dit zoo geschied.

En thans herdenkt Denemarken in oorlogstijd haar grooten zoon die zooveel werken des vredes heeft mogen maken met groote dankbaarheid.

Bezielend ga zijn roem uit over het Noorden en over het volk dat hem nu vereert.

JAAP H. KRUIZINGA

HET DOEL

We loopen vaak zoo stil te droomen
naar 'n ver punt aan de horizon.
Maar eindelijk daar aangekomen
blijkt, dat de weg hier pas begon.

Soms is 't een ijle kerketoren,
een rookpluim of een herfstig bosch.
Maar eenmaal gaat de kracht verloren.
We laten 't doel zoo licht weer los.

Toch gaan we voort, maar desondanks
zien we terug, of links of rechts
de boog der hemelscheiding langs...

Tot ons diep treft een open plek
waar 'n hoog stuk hemel lichtend glanst...
Dat dan het laatst verlangen wekt.

TOM MEIJNEKE

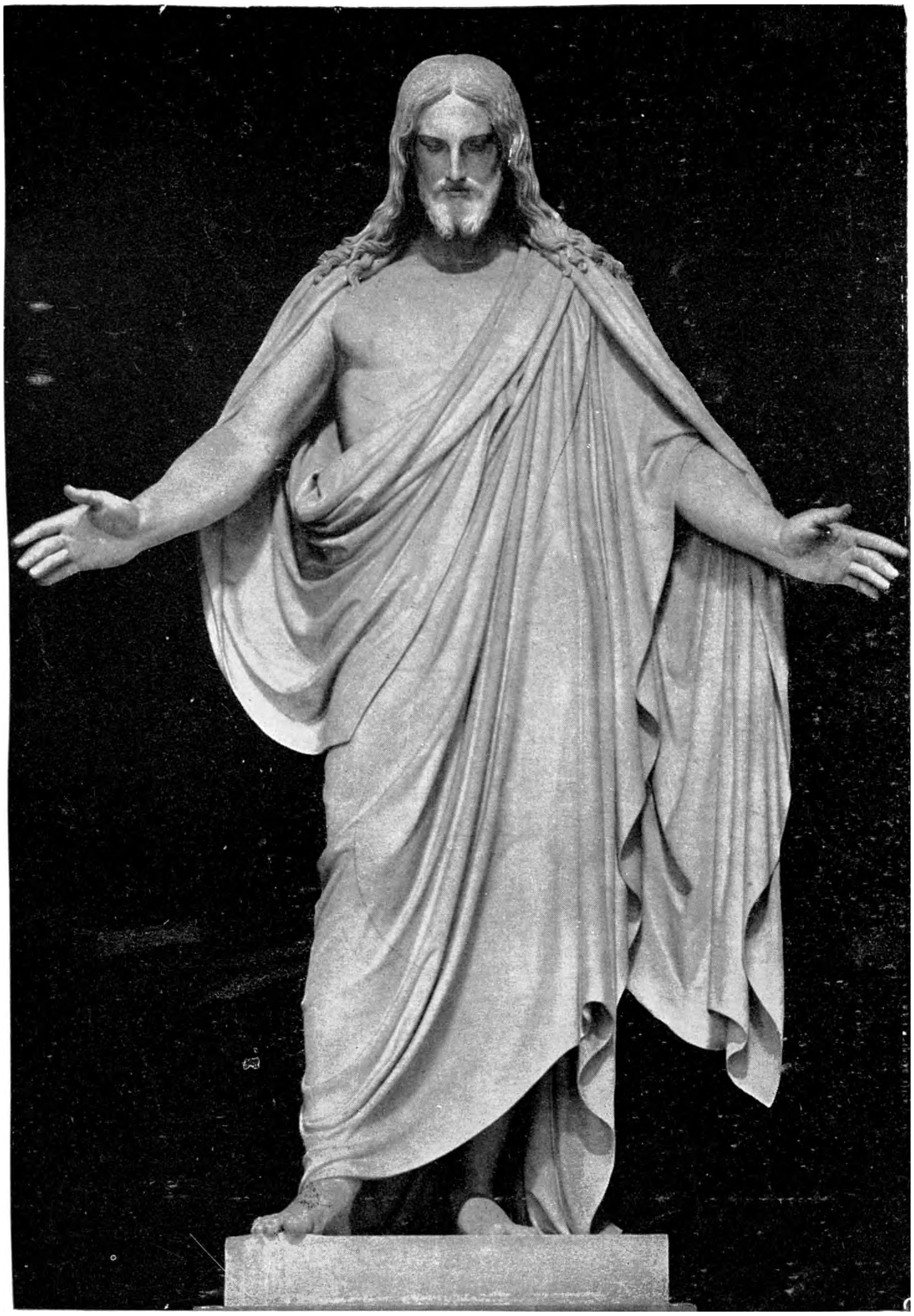

Christusbeeld van Thorwaldsen

WILLIBRORDUS
IN DE LIJST VAN ZIJN TIJD

Omstreeks 600 n. Chr. zond paus Gregorius de Groote een gezelschap van 40 Benedictijner monniken met een abt Augustinus naar Kent, waar de Angelsaksische koning Ethelbert in het huwelijk trad met een Frankische (dus Christelijke) prinses; hij voegde er als bruidsgeschenk aan toe een aantal vrijgekochte krijgsgevangenen, tot den stam der Angelen behoorende en hij verzocht voor zijn zendelingen verlof om in 's konings land het Christelijk geloof te prediken. Daarmede deed dit geloof zijn intrede onder de Germaansche stammen, die zich betrekkelijk kort te voren in Brittannia hadden neergezet.

Er was in Brittania een oudere Keltische bevolking aanwezig, die eenige eeuwen te voren door de Romeinsche wapenen was onderworpen en die als een deel van het rijk in de 4de eeuw den Christelijken godsdienst had aangenomen. Ook Ierland, ofschoon van Rome onafhankelijk, had den nieuwen godsdienst aanvaard, toen die daarheen door St. Patrick was overgebracht, en de geest dezer Kelten stond zoo open voor het Evangelie, dat het land door de menigte der kloosters welhaast den naam kreeg van het eiland der heiligen.

De twee bevolkingen, waarvan wij spraken, zijn buiten Engeland nooit geheel te zamengesmolten; in Ierland is de oude vijandschap van den Keltischen stam tegen de Angelsaksen nog merkbaar, maar in Gr. Brittannië zelf hebben ze elkaar op vruchtbare wijze beinvloed, zóó, dat de Angelsaksen, die uit militair oogpunt de sterksten waren, zich de hoogere beschaving van de Britten snel hebben weten eigen te maken en omgekeerd de Britten het gezag van Rome in kerkelijke aangelegenheden zijn gaan erkennen.

Een plotselinge, sterke opbloei van het geestesleven volgde op de aanneming van het Christendom bij de Angelsaksen.

Er ontstond onmiddellijk een eigen letterkunde. De edelste geslachten zonden hun zonen naar de kloosters, waar ze de Grieksch-Romeinsche beschaving leerden kennen, zooals die, dank zij de groote kerkvaders der 4de en 5de eeuw, in de Christelijke Kerk was blijven leven. Rijk versierde afschriften werden vervaardigd van de evangeliën en van geschriften van kerkvaders, en de kerkbouw getuigde van een streven om de aspiraties van den godsdienstigen geest in de stugge materialen tot uitdrukking te brengen. De architectuur en andere kunsten werden voorloopig nog alleen door geestelijken beoefend en zouden eerst later het eigendom van meerderen worden.

Tegelijk met al het andere ontwaakte een edele ijver om het evangelie verder uit te dragen. De Iersche monniken hadden daarvan reeds het voorbeeld gegeven; want velen van hen waren naar Gallië overgestoken om daar en elders de zaden van het Evangelie te strooien.

Een van degenen, die op dit gebied hebben uitgeblonken, is Willibrord, zoon van Wlgisl uit Saksischen stam, geboren bij York in Northumbria. Hij was feitelijk maar een prediker uit velen, maar om zijn volhardenden, langdurigen arbeid geeft men hem den naam van „Apostel der Friezen".

In een Iersch klooster rijpte bij hem op ruim dertigjarigen leeftijd het besluit om zich tot de heidensche Friezen te begeven.

Voordat we zijn lotgevallen nagaan, willen we echter eerst een blik slaan op 't land en 't volk, waar hij heenging.

In de 1200 jaren, die sinds Willibrords dood reeds zijn verloopen, hebben beide zooveel veranderingen ondergaan, dat het zaak is, ons in den ouden toestand zoo goed we dat kunnen in te denken.

De kustlijn moet een eind verder naar het Westen gelegen hebben, en de duinrand was nog pas bezig zich te vormen; deskundige geleerden hebben n.l. vastgesteld, dat de jongere duinvorming pas na den Romeinschen tijd is begonnen. De zandige kust moet vóór dien tijd breeder en vlakker geweest zijn dan nu. Achter die kust moet men zich een strook lands denken, die met zwaar bosch begroeid was, en waaraan de herinnering bewaard is in de vele dorpsnamen op -woude, -hout of -hage uitgaande, die de plaats van het gerooide bosch allengs hebben ingenomen. Achter die strook bosch kwam het veen, het ge-

bied van poelen en meren, zoogoed als onbewoond door menschen, waaraan thans nog slechts een paar natuurmonumenten, opzettelijk gespaarde stukken, herinneren; en verder naar het Oosten kwamen de diluviale gronden van den Utrechtschen heuvelrug, van de Veluwe, en onze tegenwoordige Oostelijke provinciën, waar beren en wolven, wilde zwijnen en herten nog huisden. Wat de kustlijn betreft moet nog gewezen worden op haar meerdere geslotenheid; op den veranderlijken vorm van de Zeeuwsche eilanden en het ontbreken van de Westerschelde als riviermond, en ook op het feit, dat het Rijnwater nog langs Utrecht stroomde en de zee bereikte door een meer Zuidelijken mond bij Katwijk en een meer Noordelijken tusschen Vlieland en Terschelling; die eilanden waren toen nog niet van het land gescheiden door de Waddenzee.

De bewoners van de geheele kuststrook van de Weser tot aan de Schelde waren de Friezen. Landwaarts in woonden naar het Zuiden toe de Franken, naar het Oosten toe de Saksen. Van die drie volken, ontstaan uit het samengroeien van kleine Germaansche stammen, waren alleen de Franken tot een georganiseerd rijk uitgegroeid. Dank zij het feit, dat een hunner koningen ± 500 het Christendom had aangenomen, had deze „allerchristelijkste heerscher" bijna geheel Gallië, d.i. het tegenwoordige Frankrijk, onder zijn schepter gebracht. Zijn opvolgers trachtten nu ook over de Friezen en de Saksen meester te worden en gebruikten Christelijke zendelingen als hun politieke agenten. Hoe weinig zij ook voor hun persoon Christen waren, zij stonden met hun macht achter de zendelingen en de bisschoppen. Maar de inwendige verdeeldheid van het Frankenrijk vertraagde het succes. Eerst ± 800 zou het doel bereikt zijn.

Zoo is er in 627 in den burg Trecht (ons „Utrecht) een kerkje gesticht door koning Dagobert en onder de hoede van den bisschop van Keulen gesteld, maar de Friezen hebben dit kerkje vernield, even voordat Willebrord zijn werk als zendeling begon. Ook een aanvankelijk gekerstende bevolking (op de Veluwe) in de buurt van Putten moet volgens Dr. Holwerda, die de begraafplaatsen heeft onderzocht, weer tot de heidensche wijze van bijzetting der lijken zijn teruggekeerd.

Wat beschaving betreft, stonden de Friezen niet meer op het lage peil van den tijd hunner eerste kennismaking met de Romeinen. Toen had Plinius van de kustbewoners der Noordzee geschreven: „Tweemaal in de 24 uren stijgt de Oceaan geweldig hoog en overdekt een gebied, waarvan men niet zou kunnen zeggen, of het tot het vaste land of tot de zee gerekend moet worden. Daar woont het beklagenswaardige volk op hooge heuvels, of ook op houten bouwsels, die veiligheid bieden bij den hoogsten vloed en waarop de hutten neergezet worden, waarin men tijdens den vloed leeft als aan boord van een schip en tijdens de eb als schipbreukelingen; die lieden trachten in de buurt van hun planken hutten de visschen te bemachtigen, die met het vallende water weg trekken. Huisdieren te houden om van de melk daarvan te leven is hun niet mogelijk, zooals aan hunne naburen, ja zelfs de jacht op wilde dieren is uitgesloten, omdat er wijd en zijd geen struik groeit. Van riet en biezen vlechten zij strikken, en knoopen zij netten, waarmee de visch wordt gevangen; met hunne handen vergaderen zij vochtigen grond (veen), drogen dien in wind en zon en koken dan hun spijzen daarop om hunne door den guren wind verstijfde leden te verwarmen. Als drank dient hun uitsluitend regenwater, dat zij verzamelen in uitgegraven putten bij het huis."

Vijf, zes eeuwen van beïnvloeding door meer ontwikkelde buurvolken waren aan de Friezen niet vruchteloos voorbijgegaan: de terpen waren verhoogd en uitgebreid, en een begin van bedijking moeten wij wel veronderstellen, al hadden die dijkjes nog maar de bedoeling bepaalde stukken land te beschermen. Er moet ook schapenteelt geweest zijn op de uitgestrekte gorzen en schorren, want Friesche wollen weefsels waren een bekend handelsproduct. Er was een begin van staatvorming, want we hooren van een koning. Er was zeevaart, want ook Friezen zijn met Angelen en Saksen mee naar Brittannië overgestoken.

Een tafereel uit het zeemansleven treffen we aan in de levensbeschrijving van Wilfried, den leermeester van Willibrord. Deze Wilfried keerde terug uit Gallië, waar hij tot bisschop gewijd was, naar York. Zijn schip werd op de kust van Essex door een Oosterstorm op het zand geworpen. Terstond kwamen de inboorlingen in grooten getale opdagen om krachtens het geldende strandrecht bezit te nemen van

alles, wat van waarde was en de opvarenden als gevangenen weg te voeren. Een heidensche priester stond op den top van een duin de mannen aan te vuren en trachtte door tooverkunsten de handen der schepelingen te binden. Maar een der metgezellen van den heiligen Wilfried trof den toovenaar met een slingersteen aan het voorhoofd, zoodat hij op het zandige duin ter neer stortte. De heidenen bestormden het schip, maar de 120 gewapende volgelingen van den heilige weerden zich dapper en sloegen tot driemaal toe den aanval af, terwijl de geestelijken knielende God aanriepen om redding. Voor de vierde maal rukten de heidenen op, thans aangevoerd door hun koning, en nu scheen de toestand hachelijk te worden, want het schip zat door de ebbe vast op het zand. Maar het gebed van den heilige bewerkte, dat er een wonder geschiedde : voordat de tijd voor hoogwater gekomen was, kwam de vloed reeds opzetten en maakte het schip vlot ; tegelijk liep de wind naar het Zuiden en droeg de schepelingen naar de veilige haven.

We hooren bij gelegenheid van een Frieschen bard (Bernlef), die zijn landslieden behaagde met zangen, die verhaalden van strijd en moeite der dappere voorvaderen. En we hooren van tempels en van priesters en van godenbeelden, die de zendelingen hier aantroffen. De namen van eenige dier goden zijn bewaard gebleven in de namen, waarmede wij de dagen der week aanduiden : Tius, Wodan, Donar, Freya.

Inderdaad is er ook in den heidenschen godsdienst een ontwikkeling mogelijk, maar die mogelijkheid is binnen enge grenzen besloten, en dan volgt degeneratie. De menschen, die vele goden dienen, kunnen niet één werkelijken God hebben. En ze vereeren de goden om des voordeels wille. Dat blijkt bijv. uit het verslag van de raadsvergadering, waar koning Edwin van Northumbria zijn edelen raadpleegde over het al of niet toelaten van de Chr. prediking (a^0 627). Vóór alle anderen nam een priester, Coifi, het woord. Hij zeide : ik heb meer dan wie ook geijverd voor den dienst der goden, maar ik heb niet ondervonden, dat zij mij daarvoor beloond hebben ; daarom wil ik mij niet verzetten tegen de toelating der predikers van andere goden. Blijkbaar wil deze priester probeeren of de nieuwe goden voordeeliger zullen zijn.

Toen de zendeling Wilfried een half jaar in Friesland doorbracht, merkte men op, dat er veel visch gevangen werd in dien tijd en dat de oogst groot was ; duizenden lieten zich toen doopen.

Een belangrijke factor in de heidensche godsdienst is de angst. Zoo lezen we in de IJslandsche sage van Thorwald Kodransson, dat een zekere boer eenigen tijd een Christelijken bisschop herbergde. De boer bekende aan zijn gast, dat hij den God der Christenen wel zou willen dienen, maar niet durfde, omdat er in een grooten steen bij zijn woning een geest huisde, voor wiens wraak hij bang was, als hij ophield dien te vereeren. De bisschop nam op zich dien geest te verdrijven. Hij besprenkelde den steen flink met wijwater, en dan verschijnt de geest des nachts aan den boer om zich te beklagen over dat kokende water, dat op zijn huis uitgegoten is. Hij stelt den boer voor de keuze : òf den prediker weg te zenden òf hem voor goed als beschermgeest te missen. En dan antwoordt de boer doodnuchter : Ga gerust, want ik heb een machtiger beschermer gevonden. Of deze heidensche gezindheid bij de prediking van het Christendom terstond verdwenen is en vervangen door ware liefde tot God en Zijn gebod ? ik durf het niet te verzekeren.

Overigens beluisteren wij ook wel andere tonen n.l. die van gevoel en van zielsbehoefte. In de bovenbedoelde raadsvergadering zei een volgende spreker : Indien deze predikers ons kunnen leeren, waar wij menschen vandaan komen en waarheen wij gaan, dan wensch ik dat te hooren. Want het komt mij voor, dat wij in dit leven zijn als de vogels, die bij winterdag uw groote zaal vol licht en feestgedruisch doorvliegen ; ze komen uit den donker en verdwijnen in het donker, en niemand weet vanwaar en waarheen.

Vatten wij nu den persoon van Willibrord in het oog.

Op zeer jeugdigen leeftijd werd hij door zijn vader afgestaan aan de abdij van Rippon om tot monnik opgevoed te worden. Het schijnt, dat zijne moeder overleden was.

De abt, onder wiens hoede deze Samuel werd gesteld, leek niet veel op den Oudtestamentischen Eli. Hij was een man van groote beteekenis in de kerkelijke wereld, een van die markante figuren, om wie het altijd waait. Hij was ook tot bisschop van York gekozen, maar ondervond als zoo-

danig groote tegenwerking, omdat hij een sterk voorstander was van het gezag van Rome. Dit werd in de Angelsaksische kringen erkend, maar stuitte een tijdlang op verzet, en Wilfried moest drie jaar wachten, voordat hij zijn bisschoppelijke waardigheid kon uitoefenen; dientengevolge bleef hij in zijn werkkring als abt, totdat Willibrord 11 of 12 jaar oud was. In zijn teere jeugd is het kind de liefde voor het kloosterleven ingeprent: en hij leerde dit niet van een ongunstige zijde kennen, maar zooals het door Benedictus met wijsheid geregeld was. Wij mogen aannemen, dat hij een zorgvuldige opvoeding genoten heeft. Later, toen hij twintig jaar geworden was, is hij nog een twaalftal jaren in een Iersch klooster gaan doorbrengen. Ook dat werd geleid naar den regel van Benedictus door den Angelsaks Egbert, en het zal wel, behalve de faam van den abt (Egbert), de boekenschat van het klooster (Rathmelsigi) en dus de breedere studiemogelijkheid geweest zijn, die hem daarheen trok. Want boeken moest men opzoeken, waar ze waren; zij waren nog geen handelsartikel, maar zij maakten den rijkdom van een klooster uit, waar zij met groote offers van moeite en tijd vervaardigd waren. Voor den zendeling Bonifatius was het bezit van goede afschriften tot het einde van zijn leven de dierbaarste wensch. Bonifatius toont zich in zijn brieven een sterk bibliophiel. Op de Utrechtsche Willibrords-tentoonstelling van 1939 was één boek te zien, dat persoonlijk eigendom van Willibrord is geweest; een kalender, die zeer instructief is voor de Willibrord-studie, want daarin zijn de sterfdagen van vrome mannen en vrouwen aangeteekend, die Willibrord speciaal vereerde, ook komt daar een eigenhandige aanteekening van Willibrord in voor, die betrekking heeft op zijn wijding tot bisschop.

Twaalf jaren lang, tot zijn 33ste jaar, heeft W. in dat Iersche klooster geleefd, gestudeerd en gebeden, terwijl hij zich voorbereidde tot de priesterwijding. En toen hij die ontvangen had, is hij terstond als zendeling uitgegaan. Abt Egbert had zeker niet gepoogd hem terug te houden, maar zooveel mogelijk geholpen om de onderneming goed voor te bereiden. Want Egbert had zelf ook het plan gehad om tot de stamverwante volken te gaan, maar een hevige storm had de zeereis verhinderd; een van zijn metgezellen, Wigbert, had zich niet laten weerhouden; hij was zoo gelukkig geweest, goede scheepsgelegenheid te kunnen verkrijgen en had een paar jaar, overigens zonder veel succes, in Friesland doorgebracht. Zijn ervaringen konden voor Willibrord althans dit nut hebben, dat zij hem de noodzakelijkheid van organisatie van de zendingsactie aantoonden. Vandaar ook, dat deze er niet alleen op uittrok, zooals Wigbert, maar met elf metgezellen en uitgerust met al het noodige om op de Friezen indruk te kunnen maken. Daartoe behoorde ook, dat hij zich na zijn aankomst in Francië verzekerde van de bescherming van den machtigen hofmeier Pippijn en dat hij zoo spoedig mogelijk naar Rome reisde, om de pauselijke machtiging tot zijn zendingswerk te halen.

Wij mogen Willibrord dankbaar zijn, dat hij niet in zijn cel is gebleven om er zijn leven met lezen en schrijven door te brengen. Zijn levensbeschrijver, Alcuinus, zegt: „hij achtte het gering aan eigen heiliging te arbeiden, als hij niet ook aan anderen het Evangelie kon prediken". Hij mag ons daarin wel tot voorbeeld strekken. Er zijn Christenen, die waarschuwen, dat men zich niet te druk moet maken met Christelijken arbeid, omdat God den dienst van menschen niet behoeft, maar ik vind die redeneering onbijbelsch en zelfzuchtig. De wereld vraagt onze actieve belangstelling. De barmhartige Samaritaan wijst ons den weg. Ook een man als Calvijn is aan de hemelsche roepstem gehoorzaam geweest, toen die tot hem kwam door den mond van Farel. Iets anders zou het zijn, als men van zijn werkzaamheid in den wijngaard des Heeren een grond maakte van zelfverheffing. Onze voorouders hebben van die gezindheid van hem die arm werd om hen rijk te maken, geprofiteerd.

Tusschen Brittannië en Friesland bestond van ouds een vrij levendig handelsverkeer. Van de soort schuiten, die gebruikt werden, is in 1931 een exemplaar in Utrecht gevonden. Men weet niet precies wanneer en hoe die zoo diep onder den grond is gekomen, maar het is een zeewaardig vaartuig geweest. Wij mogen aannemen, dat Willibrord en zijne makkers van York uitgevaren zijn en bij Katwijk den Rijnmond zijn binnengevaren, die later, n.l. in de 9e eeuw, verstopt is, toen zware stormvloeden de kustlijn sterk veranderden.

De reizigers konden den Rijn opvaren tot aan Utrecht, of, zooals het toen heette,

Trecht. Dat was de grensplaats, waar Radbod, koning der Friezen, zich toen ophield, nadat hij uit de Betuwe had moeten wijken, tengevolge van den slag bij Dorestadt in 639.

Hij had, in tegenstelling met zijn vader Adgil, geen oog voor de zegeningen, die het Christendom aan zijn volk kon brengen, maar alleen voor de gevaren, waarmee het de onafhankelijkheid van zijn volk bedreigde. Zoo heeft hij in zijn veertigjarig lange regeering (679—719) een onafgebroken strijd tegen de Franken gevoerd, beurtelings voortdringend en gedwongen tot terugwijken, altijd gebruik makend van alle kansen; doch kort voor zijn dood leed hij een beslissende nederlaag tegen Karel Martel. Een bekend verhaal zegt, dat hij op het laatst zijn verzet tegen het Christendom wilde opgeven door zich te laten doopen, maar dat hij den voet weer uit de doopvont terugtrok, omdat bisschop Wolfram hem niet wilde beloven, dat hij zijn voorvaderen in den hemel zou zien. Hij wilde na zijn dood liever in het Walhalla zijn met z'n voorvaderen dan in den hemel met de Christenen.

In 690 was Radbods kracht nog ongebroken. Het reisgezelschap van Willibrord had van hem niets te hopen; het richtte zich dus naar den Frankischen hofmeier Pippijn, die voor den naamkoning de regeering voerde. Deze wees hun als plaats van vestiging Antwerpen aan. Een klooster, dat daar indertijd door bisschop Amandus gebouwd was, werd hun als woning aangewezen en de abt Firminus werd schadeloos gesteld. Van Antwerpen uit konden zij hun arbeid nu onder de Friesche kustbewoners beginnen.

Willibrord zelf haastte zich echter eerst naar Rome. Gelijk ik reeds zeide, was het hem te doen om gemachtigd te worden door het hoogste kerkelijk gezag. Dit lag geheel in de lijn van de traditie, waarin hij door Wilfried was opgevoed. Moeten wij het afkeuren? Ik geloof van niet. Erkenning van een hoogste gezag was zeer heilzaam en noodig voor de orde. En het paste volkomen bij de wijze van optreden der Christenpredikers van toen. Immers als gezaghebbend traden zij op, toegerust met de kennis der goddelijke mysteriën. Bij de plechtige diensten waren ze uitgedoscht met een indrukwekkend ornaat; daar kwamen draagbare altaren, kruisen, kaarsen en wierookvaten bij te pas en een zinrijke liturgie, alles gefundeerd in een fijn uitgewerkte geloofsleer. Een belangrijk onderdeel van hun uitrusting waren de relikwieën. Kracht van genezing ging daarvan uit. Willibrord had een stukje van de paal, waarop het hoofd van koning Oswald was gestoken geweest. De kracht van die relikwie was gebleken door de genezing van een zieke, die water gedronken had, waarin dat stuk hout een tijdlang had gelegen. Een typisch voorbeeld van primitief geloof! Bonifatius droeg zijn kistje met relieken steeds aan een riem over zijn schouder; het gaf hem een gevoel van veiligheid en maakte indruk op de heidenen. Maar toch zou al het opgenoemde hulpmateriaal waardeloos geweest zijn, zoo de predikers niet hadden gestaan in het geloof, dat God met hen was, hunne gebeden hoorde, en hen leidde door Zijn Geest. Zij moeten toch wel mannen uit één stuk geweest zijn, die wisten, dat zij gezonden waren als Apostelen van Jezus Christus en die zich overgegeven hadden zonder voorbehoud aan den dienst van den Heer. Dat was de krachtige kern van hun werkzaamheid, gelijk het nog heden bij elken zendeling moet zijn.

Alcuinus verhaalt, hoe op het gebed van Willibrord een bron ontsprongen is. Bij gelegenheid, dat zijne metgezellen klaagden over dorst, had hij hun bevolen in zijn tent een kuil te graven en deze kuil had zich op zijn gebed met zoet water gevuld. Het wonder zou te Heilo gebeurd zijn, maar ook elders worden bronnen met den naam van Willibrords-put vereerd. Over het algemeen is Willibrordus als dorstlesschende heilige in de herinnering gebleven en men ziet hem dan ook afgebeeld met een ton naast zich. Zelfs werd hij de beschermheilige der herbergiers.

Een zoetwaterbron moet voor de kustbewoners, die groote moeite hadden om het hemelwater met behulp van ingegraven tonnen of gemetselde bakken te bewaren, een kostbaar geschenk zijn geweest, en we lezen ook van een bron op Helgoland, die als heilig beschouwd werd.

Wat het optreden der zendelingen betreft, kan nog dit opgemerkt worden: bij gelegenheid durfden zij zich heel wat te veroorlooven. Van Willibrord vernemen wij, dat hij op Walcheren een beeld van Wodan (= Mercurius) heeft omvergeworpen om door het ongestraft trotseeren van dien god aan zijn vereering een doodelijken slag toe te brengen. Juist zoo had

Martinus, de apostel van Gallië, in zijn tijd ook afgodsbeelden stuk geslagen en heilige boomen omgehakt, en zoo heeft ook Bonifatius in het Hessenland gedaan met den aan Donar gewijden eik te Geismar. Willibrord heeft het zelfs aangedurfd op Helgoland, toen hij, uit Denemarken terugkeerend, door een storm op dat eiland was gedreven, aan eenige mannen den doop te bedienen in de heilige bron aldaar onder luide aanroeping van de Drievuldigheid, hoewel men slechts zwijgend uit die bron mocht putten. Ook van de heilige runderen, die op het eiland weidden, heeft hij er enkele geslacht. En dat deed hij, terwijl koning Radbod zelf op het eiland aanwezig was. De moedige prediker heeft toen gevaar geloopen van zijn leven. Drie dagen lang heeft Radbod zijn priesters het lot laten werpen over de schuldigen en hun bestraffing, maar ten slotte slechts enkele van Willibrords metgezellen ter dood laten brengen.

Bij zulk een besliste houding is het geen wonder, dat een zendeling ontzag en vertrouwen wekt. Wij vernemen echter heel weinig bijzonderheden over bekeerlingen door Willibrord gemaakt. De geschiedbronnen voor dit tijdstip zijn geen andere dan de heiligenlevens, en de Vita Willibrordi, door Alcuinus is een heel mager verhaal, dien beroemden schrijver niet waardig. Uit een „Leven van Liudger", beschreven door Altfried, vernamen we incidenteel, dat Willibrord veel vriendschap heeft genoten van zekeren Wursing, die, door K. Radbod onrechtvaardig behandeld, naar het Frankenland was uitgeweken en daar Christen geworden, tegen het eind van Radbods leven naar Friesland is teruggekeerd op verzoek van Radbod zelf.

Een kleinzoon van hem is beroemd geworden als zendeling onder de Friezen en als eerste bisschop der Saksen. Over zijn moeder, Liafburg, met Wursings zoon Thiatgrim getrouwd, wordt bericht, dat zij op den eersten dag na hare geboorte ter nauwernood gered is van den dood. Want hare grootmoeder was boos, dat de nieuwgeborene maar een meisje was en zond mannen uit, om 't kind te dooden. Dat gold als geoorloofd, zoolang als het kind nog geen voedsel had genoten. Een van de mannen bracht het geroofde borelingske naar een kuip water om het te verdrinken. Maar de kleine hield zich met beide handjes vast aan den rand van de kuip, en juist op tijd kwam een buurvrouw tusschen beide, die het kind meenam en een weinig honig op het tongetje smeerde en zoo haar leven redde.

Het verwondert ons niet te hooren, dat de zoon van Liafburg de eerste Fries is geweest om zelf als zendeling uit te gaan. Deze Liudger (744—809) werd eerst geboren 5 jaar na den dood van Willibrord, zoodat Friesland, als men het met de Angelsaksische rijkjes vergelijkt, geen mooi figuur slaat. Maar de toestanden waren ook geheel anders.

Een figuur, die in de omgeving van Willibrord op den voorgrond treedt, is de Frank Gregorius (707—775), die vooral bekend is als hoofd van de kloosterschool, door Willibrord in Utrecht gesticht, en van wien Liudger, de zoo even genoemde, een leerling is geweest en een, die voor dezen leermeester een monument van dankbaarheid heeft opgericht in den vorm van een korte, maar inhoudrijke biographie.

Ongetwijfeld moet van de bedoelde school van St. Maarten, die door Willibrord gesticht is om inlandsche jongelieden tot prediker op te leiden, een groote invloed zijn uitgegaan, maar we weten van haar eerst als Gregorius er hoofd is (753—775).

Zelfs van de elf metgezellen van Willibrord kennen we al de namen niet. We kennen een Suitbert, die de bisschopwijding ontving als de waardigste na Willibrord, Adelbert, die de stichter van Egmond is, twee gebroeders Ewald, die den marte-laarsdood stierven onder de Saksen, een Werenfried, die echter niet bij het oorspronkelijk elftal behoort en die in 726 door Willibrord werd gezonden naar Elst in de Betuwe, waar Willibrord van Karel Martel juist een nieuwe schenking had ontvangen, om nu van Elst uit in de Betuwe te evangeliseeren, die toen „zeer sterk bevolkt" was. Een merkwaardig verhaal, aan den dood van dien Werenfried verbonden, vindt men bij Moll, Kerkgeschiedenis v. Nederl. voor de Herv. Het lijk van den heiligen man werd n.l. begeerd door twee gemeenten : Elst en Westervoort, die beide door hem bearbeid waren. Want beide verlangden hem als haar voorspreker in den hemel te bezitten. Een Godsoordeel heeft ten gunste van Elst beslist.

Al zulke verspreide trekken stellen ons eenigszins in staat een voorstelling te vormen van den tijd, waarover wij spreken,

maar hoe gebrekkig blijft het beeld van den man! Hoe veel duidelijker teekent de figuur van Bonifatius zich af in de brieven! Een opbloei, zooals bij de Angelsaksen plaats had, heeft ons land niet gezien. Het Christendom is hier met moeite voortgedrongen. Telkens weer onderdrukt door Godes viant, Radbod. Nog in 716, toen Bonifatius met een paar metgezellen uit Engeland overkwam met de bedoeling om het werk van Willibrord te steunen, vonden zij in Utrecht en omstreken slechts verstrooide geloovigen en verwaarloosde of verwoeste bedehuizen, terwijl de bisschop met zijn monniken en priesters gevloden was. Hofmeier Pippijn was overleden, diens zoon Grimowald, die met een dochter van Radbod gehuwd was, was vermoord, en zijn onechte zoon Karel, bijgenaamd Martel (de Strijdhamer), voerde strijd tegen Pippijns weduwe Plectrudis, en Radbod had een schoone kans om het verloren terrein te heroveren. Doch in 719 was Karel Martel, na zijn andere vijanden overwonnen te hebben, ook weer zegevierend in Friesland doorgedrongen en in zijn gevolg kon Willibrord naar Utrecht terugkeeren en het afgebroken werk met verdubbelden moed hervatten. Nog twintig jaar levens zijn hem daarna gegund geworden, en tegen het einde daarvan heeft hij het beleefd, dat de Friesche macht door een nieuwe en groote overwinning van Karel Martel over den zoon van Radbod nog verder werd teruggedrongen, zoodat nu de Bordine of Boorne of Middelzee de grens werd. Toen was Willibrord te oud en te vermoeid om de nieuwe mogelijkheden nog uit te buiten. Wat had hij al niet aan tochten gedaan! Tijdelijk is hij ook in Thuringen werkzaam geweest om op verzoek van den hertog Heden v. Thuringen het zendingswerk van den vermoorden Ierschen missionaris Kiliaan tot een einde te brengen. Wij hooren van een reis naar Denemarken en weten, hoe de kuststrook van Zoutelande tot Heiloo de sporen bewaard heeft door Willibrord betreden te zijn.

Als we bedenken, dat apostolische reizen te voet plachten te geschieden („per pedes apostolorum") dan vragen we onwillekeurig of de zonderlinge springprocessie, die ter gedachtenis aan Willibrord op den derden Pinksterdag te Echternach pleegt gehouden te worden en waarbij de deelnemers telkens vijf of drie passen vooruit, en dan drie of één terug doen, misschien een herinnering bevat aan den moeizamen arbeid, waarin de voeten van den apostel zulk een groot aandeel hebben gehad.

Vanwaar kwamen de middelen om zoovele kerken en kloosters te bouwen en te onderhouden en te versieren, en de kosten van den eeredienst en van het onderhoud der geestelijken te bestrijden? Willibrord heeft van vele zijden groote schenkingen gekregen. Zijn voornaamste weldoenster is wel Irmina, de schoonmoeder van Pippijn II geweest. Zij was tijdens haar weduwschap abdis van een zeker klooster bij Trier, en nu schonk zij aan den zendeling haar helft van de „villa" Echternach met eenige andere goederen (denk daarbij aan hoeven met lijfeigenen, vee, akkerland en bosch). Pippijn en zijn gemalin Plectrudis schonken hem de andere helft van Echternach, terwijl ook de verdere familieleden zich niet onbetuigd lieten. Willibrord bouwde er een klooster, dat is een zendingsstation, waar hij toevlucht kon vinden in nood en voorraad kon krijgen voor noodlijdende missionarissen. Ook te Susteren in Limburg verrees een klooster op de plaats van een landgoed, dat door Plectrudis ten behoeve van Willibrord was aangekocht. In zijn testament heeft W. een opsomming gegeven van een deel zijner bezittingen, hem door verschillende vrije Franken afgestaan uit liefde tot hunne zaligheid. Hij laat die alle na aan de abdij Echternach. Het is wel teekenend voor de geringheid van het succes op den arbeid van W., dat hij, de aartsbisschop van Utrecht, in Echternach begraven is.

Na de opsomming der goederen en hunne schenkers volgen in het testament deze woorden:

„De heilige gemeenschap der broeders, die aldaar God dienen, zal de volle macht hebben er mee te doen, wat zij zullen goedvinden, op voorwaarde, dat zij daar ten allen tijde voortgang zullen maken in het geestelijk leven, tot ons voordeel en dat van onzen Heer Karel, den maior domus, en van de lieden, die mij hunne bezittingen hebben afgestaan."

Hier zien wij, hoe de grond gelegd is voor het steeds groeiende bezit der kerkelijke instellingen. In de 10de eeuw bezat de abdij van Echternach twaalf kerken in Kennemerland, twee in Maasland, vijf in Rijnland. De abten en bisschoppen uit de

latere Middeleeuwen waren geheel verschillend van hun eersten voorganger; zij golden als de eersten onder de grooten des lands. Toen hielden de kloosters ook op dien zegenrijken invloed op de beschaving uit te oefenen, waardoor zij aanspraak hebben op de waardeering van de nakomelingen. Want binnen de kloostermuren zijn ook in ons land de geleerdheid, kunsten en wetenschappen ontloken. Maar toen breede lagen des volks den toegang tot de hoogere beschaving kregen, werd de overheersching der geestelijkheid een dwangbuis voor hun gevoel. Een Willibrord zou in die latere eeuw ongetwijfeld andere aspiratiën hebben gekend dan om pauselijk agent te zijn.

Als wij zijn leven en werken nog eens in 't kort als in vogelvlucht willen overzien, stelt een van de brieven van Bonifatius ons daartoe in staat. Die brief is gericht aan paus Stephanus II en wel naar aanleiding van de aanspraken door den Keulschen bisschop Hildegar op het bisdom Utrecht gemaakt.

Bonifatius schrijft: W. of Clemens heeft 50 jaren bij het volk der Friezen gepredikt en hen voor het grootste gedeelte tot het geloof in Christus bekeerd, tempels en afgodsbeelden verwoest, kerken gebouwd en een bisschopszetel en kerk gesticht ter eere van den H. Verlosser op de plaats en binnen de burcht, die Trecht genoemd wordt. Op dien zetel en in die kerk bleef hij prediken tot in hoogen ouderdom...; na een lang leven is hij in den Heer ontslapen.

Dan gaat de brief verder als volgt: Nu komt de bisschop van Keulen en legt beslag op dien zetel en zegt, dat hij daar recht op heeft, omdat daar de grondslagen zijn van een of ander kerkje, dat door de heidenen verwoest was. Willibrord heeft dat tot den grond toe vernielde kerkje in de burcht van Trecht gevonden en het eigenhandig op de fundamenten weer opgebouwd en ter eere van den H. Martinus gewijd. De Keulsche bisschop zegt, dat door den ouden koning der Franken de burcht Trecht met de nu verwoeste kerk aan het bisdom Keulen was gegeven, op voorwaarde, dat de bisschop het volk der Friezen tot het geloof in Christus zou bekeeren en daar zou prediken. Maar dit heeft hij niet gedaan...

Wij krijgen hier terloops een blik op de eer- en heerschzucht van wereldschgezinde priesters, levende in denzelfden tijd als Willibrordus, prelaten, die volgens de woorden van een tijdgenoot, die tegen hen waarschuwt: „wereldsche grootheid najagen en een weelderig leven leiden, genietend van het bezit van kostbare kleederen, sterk gevoede rijpaarden, valken en haviken met kromme klauwen en bassende honden, uitgezochte maaltijden en een glansrijken hofstoet". Van dat slag was Willibrordus niet.

Daarom kunnen ook wij, Protestanten, hem in eere houden en aan hem denken als wij zingen:

Voor alle heil'gen, rustend na hun werk,
die U beleden, in vertrouwen sterk,
Danken we U, Jezus, met Uw gansche kerk,
Halleluja!

O, mochten, die U volgen zoo vol moed
strijden, gelijk oudtijds der heil'gen stoet,
En met hen winnen eenmaal 't hoogste goed,
Halleluja!

L. A. VAN MELLE

KERSTNACHT

DOOR BAS VAN RIJN

De nacht buigt donker om de wanden.
Een voerbak staat er wankel in een hoek.
Twee menschen vouwen schuchter hunne handen
over een schreiend kindje, gewonden in een doek.

Ja Heer, ik wéét wel dat Gij zijt geboren
en ook mijn schuld wilt dragen in Uw vleesch,
óók, dat ik U wil toebehooren;
en tòch — mijn hart is wankel en vol vrees,
vol valsche schaamte, omdat Ge in een kribbe ligt
en éénzaam zijt en arm, een hulploos wicht.

De vlucht naar Egypte — Albert Termote

KERSTFEEST IN HET VREEMDELINGEN-LEGIOEN

(UIT NOTITIES VAN EEN OUD-LEGIONAIR, BEWERKT DOOR G. VAN TEILINGEN)

De winter is over ons garnizoensplaatsje in het Atlas-gebergte neergevallen met zware regens en met dichte sneeuwbuien. De hoogste toppen der bergen zijn nu blinkend witte beerenkoppen, en op sommige flanken liggen wollig witte reuzen-vachten.

Op eenige plateaux en enkele lager gelegen terreinen is de bodem bedekt met plassen en modderige plekken. Ondanks den regen en de sneeuw trekken wij, bleus, nieuwelingen, of blauwen genaamd, er elken morgen op uit om gehard te worden tegen weer en wind, en tegen iedere temperatuursverandering. Zijn 's zomers de Afrikaansche nachten al tamelijk koud, 's winters zijn ze het vinnig en snerpend. En die kou is er nog altijd in de vroege ochtenduren, waarin wij de kazerne verlaten en uitrukken naar de bergen en vlakten. Of de regenval gering of hevig is, weerhoudt onzen commandant niet ons marschen te laten maken, en ons te laten exerceeren. Wij zijn nu eenmaal recruten, ingedeeld bij de Compagnie d'Instructions, en moeten leeren, dat de manschappen van het Legioen niet om niets den bijnaam dragen van „Onbereden cavalerie". En bovenal moeten wij bij voorbaat gewennen aan de ontberingen, die ons te wachten staan, indien wij op transport gesteld worden naar Marokko om daar de campagnes tegen de wilde bergstammen mee te maken. Eerst wanneer de dokter de weersgesteldheid werkelijk fataal acht voor de gezondheid van de legionairs, blijven wij binnen de muren van de kazerne en krijgen les in theorie over alle mogelijke dienstzaken en vuurwapens.

Onze nieuwe commandant, die sedert kort het bevel over dit garnizoen voert, is een pracht-kerel. Zeker, hij is soldaat, eischt dezelfde strenge tucht en discipline waardoor het vreemdelingenlegioen befaamd om niet te zeggen berucht is geworden, maar hij vergt toch niet het onmogelijke, zooals enkele van zijn collega's. Hij is een man, die weet, dat legionairs ook menschen zijn en niet maar een bende schavuiten, die uitgevloekt en wreed behandeld moeten worden. De commandant is streng maar rechtvaardig, eischt soms het uiterste van onze wilskracht, maar nooit meer dan dat.

We hebben het ook anders ervaren. Er was een sergeant, die ons vaak uren achtereen liet marcheeren door het moeilijk begaanbare berglandschap, en ons daarna nog vergastte op een serie exercitie-oefeningen op een modderig veld. Daar moesten we eerst in looppas het terrein omploegen, en later tirailleursgewijs neervallen, kruipen, dekking zoeken, met korte sprongen voorwaarts trekken, weer vallen en weer kruipen. Toen het tenslotte tijd was om naar de kazerne te gaan, waren wij van onder tot boven besmeurd met leembagger.

En om ons nog meer te treiteren, zei hij ons, dat hij 's middags inspectie zou houden. We wisten, wat dat beteekende. Indien er ook maar een smetje op onze uitrusting ontdekt zou worden, konden we op celstraf rekenen. Doodmoe, maar gedwongen gunden we ons geen tijd om te rusten. De tunieken, de schoenen, de puttees, de geweren, de bajonetten, alles moest schoongemaakt worden, want we kenden allen, hetzij uit ondervinding, hetzij uit aanschouwen de wreedaardige straffen, die de chef-de-prison, zijn gevangenen oplegde. Hij, als hoofd van de provoost, was hoegenaamd geen verantwoording schuldig aan den overste, en kon zijn onmenschelijke lusten botvieren op de prisonniers, beschermd als hij was door de gewapende wacht.

De sergeant is verdwenen en met hem de geest van wraak en haat, van achterdocht en harteloosheid, omdat niemand aan den ander, maar steeds aan zich zelf dacht.

We zijn nu niet bepaald dartele en speelsche lammeren geworden, want er huizen in onze compagnie ruwe en onverschillige elementen. Het Legioen is geen kinderbewaarplaats. Maar de meesten van ons hebben niet uit genoegen de vijfjarige acte d'engagement geteekend. Er zijn er,

die tot dezen wanhopigen daad gedreven werden door ellendige familie-verhoudingen, door ontzettende tegenslagen in hun leven, door armoede, door ondervonden leed en verdriet. Er zullen zich ook wel avonturiers en zwervers, misdadigers en wetsovertreders bij bevinden, maar dat is gissen, wijl in het Legioen niet over het ongunstige verleden gesproken wordt, en wij er ook niets over behoefden mede te deelen, toen we ons meldden bij het Bureau de recrutement.

Hoe onderscheiden het gezelschap van de Instructie-Compie ook moge zijn, het is, mede door de leiding van den nieuwen Capitaine, een geschikte groep. We leven uit den aard der zaak meerendeels langs elkander heen, omdat een paar honderd mannen niet als intieme vrienden met elkaar kunnen omgaan. Maar het is al prettig, als er een geest van verdraagzaamheid heerscht in deze cocktail van karakters.

Meer kameraadschappelijk is de verhouding tusschen de kamergenooten, de aparte groepjes, die tezamen op een chambree liggen.

Daarom is het goed gezien van den kapitein om een wedstrijd te organiseeren tusschen de afzonderlijke secties. Binnenkort is het Kerstmis, en Noël wordt ook in het Legioen gevierd. In 't algemeen krijgen de legionairs een extra rustdag, een langere avondpermissie en een dubbel rantsoen pinard, de befaamde roode wijn. Dat is alles.

Wat zou men meer kunnen verwachten in een garnizoen, dat onder commando staat van een onverschilligen ruwen officier. En sommige compies zouden trouwens een andere wijze van feestvieren niet waardeeren.

Onze kapitein houdt blijkbaar van gezelligheid. Hij heeft prijzen uitgeloofd voor die kamer, welke het meest in overeenstemming met het Kerstfeest en het fraaist versierd is. En enkele sergeants zullen ook een bedrag beschikbaar stellen, waarvoor de koks iets extra's kunnen uitdeelen.

Het lijkt vreemd, is het misschien ook wel, maar wij spannen ons allen in, om het geopperde plan van onzen commandant zoo goed mogelijk te doen slagen. Naderhand verbaas je je over het feit, dat de onverschilligste recruut, de rauwste bonk, zich zoo enthousiast gaf voor de komende feestdagen.

Ofschoon het, aan den anderen kant weer niet zoo onbegrijpelijk was. Want we zitten hier nu al maanden in de betrekkelijk kleine kazerne, passagieren nu en dan 's avonds in het Arabierendorp, dat bar weinig afwisseling biedt, oefenen dag in dag uit, en malen eigenlijk aanhoudend in dezelfde tredmolen van tucht en tucht en nog eens tucht. Zelfs al bestaat er gelegenheid, die tot schade van lichaam en geest wel benut wordt, om ons te bedrinken aan de pinard, dan nog leven wij onder zulk een druk, dat iedere wijziging in den benauwenden sleurgang met kinderlijke onstuimigheid wordt verwelkomd. Daarom zien wij, legionairs, die soms beestachtig kunnen vloeken, soms dierlijk onverschillig worden, er niets kleineerends, niets belachelijks in, onze kamers met palmtakken en groen van olijfboomen te versieren, omdat het straks Kerstfeest is. Voorloopig schuilt er ook nog geen dieperen geestelijken achtergrond in onze vreugde over dat feest.

Op mijn kamer huizen eenige Duitschers. En zij hebben het plan luid toegejuicht. Weihnachten! Natuurlijk. Weihnachten moet gevierd worden!

Eén van hen, een kerel als een beer, zoo sterk, zoo breed, een kerel als een kind, zoo simpel, zoo vriendelijk, heeft een voorstel. Hij weet aan den rand van het dorp een palmboom te staan, die juist hoog genoeg is, om in onze kamer opgesteld te worden. Eerst heeft één van ons bezwaren en bedenkingen want je kan toch maar niet een boom rooien en dien in de kazerne binnensleepen! Maar de reus spreekt met zulk een vuur over het effect, dat onze kamer zal maken, over het fraaie van een Afrikaansche Tannenbaum, dat we het allen met hem eens zijn: wij moeten dien palm hierheen brengen.

Den avond vóór Kerstmis, hebben de reus en enkele maats hun verlofbriefje, en zij voeren, eer de clairons geschetterd hebben voor de avond-appèl, den palmboom als een trofee onze kamer binnen.

Wonderlijk is onze vreugde. Stel je voor, legionairs, waar de beschaafde wereld toch altijd nog op neer ziet als op een bende uitschot van de maatschappij, zij zijn verheugd omdat ze hun chambree feestelijk kunnen tooien met een imitatie-kerstboom! En toch was het toen niet anders.

En nog ongelooflijker wordt het den volgenden dag.

De britsen zijn gecamoufleerd met groene takken en slingers, de boom met zijn exotischen waaier troont middenin de kamer, wij zitten er in sikkelvorm om heen.

De jury, de commandant en een paar officieren, doet haar ronde en keurt. Dan komen ze bij ons.

Het is al duister geworden. Enkele kaarsen knetteren hoorbaar nu wij in spanning wachten en ons nauwelijks bewegen.

De deur gaat open....

En dan gaat er dit wonder gebeuren: De Duitschers zingen tweestemmig het Kerstlied: Stille Nacht, Heilige Nacht...

Het is niet maar een gevoelloos galmen, een dwaas zingen, omdat het er zoo'n beetje bij behoort, integendeel. Er zit zulk een overgave in dit gezang, zulk een uiting ook van heimwee, dat wij, mede-zittenden, ervan ontroeren, en de officieren getroffen blijven staan luisteren.

Zelfs het gebruikelijke „fixe!", het „orde", dat de chef de chambre anders bij het binnentreden van officieren uitroept, is achterwege gebleven, door dit ongewone gebeuren.

Stille Nacht, Heilige Nacht...

Het wordt gezongen in een kazerne van het Vreemdelingenlegioen! Hoe ter wereld is het mogelijk! En het klinkt niet als een bespotting, als een vloek!

Als ik aan dien avond terugdenk, trilt er nog iets bij mij.

De ontroering vergaten wij later weer, toen we ontberingen leden tijdens de campagnes; toen we stompzinnig ons voortsleepten onder den baaierd van zonne-vuur, dat onbarmhartig onze lichamen schroeide. Maar somtijds in een zwak oogenblik, dat wij, legionairs ook kennen, dook uit het onderbewuste de herinnering aan den Kerstavond van de Compagnie d' Instructions weer bij ons op, en konden wij mijmerend glimlachen.

Was het een glimlach van pijn, van bitterheid om wat we verloren hadden in ons leven; was het een glimlach van stil verlangen naar het ouderlijk tehuis, waar we als kinderen onder een echten Kerstboom hadden gezeten en gezongen? Wie zal het zeggen? Een menschenziel is iets wonderlijks, evenals het Kerstgebeuren een wonder is, waar we stil bij worden, maar dat we verstandelijk toch niet begrijpen kunnen.

Of het waarachtige Kerstfeest in onze harten kwam wonen? Wie zal het zeggen? Ook over het Legioen staat God met Zijne Engelen...

G. VAN TEYLINGEN

WEEMOEDIG LIEDJE

Er is een oude melodie
eens van de hemel uitgegaan;
in 't suizen van wat oeverriet
heb ik dat schone lied verstaan.

Het zingen van wat oeverriet,
dat heel mijn hart verrukt en pijnt!
O God, 'k begrijp de droefheid niet
als 't lied in windstilte verdwijnt.

Blijf bij mij, Heer! ik stamel, bid!
Hoort Gij mij wel? Hoort Gij mijn lied
wel, dat ik zing, arm en voor U
als 't suizen van wat oeverriet?

Er is een oude melodie
eens van de hemel uitgegaan;
en in wat bruin-rijp oeverriet
heb ik dat schone lied verstaan.

HARRY BRANDER

DE TERUGKEER

Het vliegtuig maakt weer een hevige bumping, Ten Bruggema sluit de ogen even. De stewardess meent te begrijpen. Hulpvaardig snelt ze toe. „Kan ik u ergens mee van dienst zijn?"

„Een sterk kop koffie, alstublieft," vraagt hij vriendelijk. Zij maakt het vlug klaar, ietwat verwonderd. De meeste mensen, die last van luchtziekte hebben, gebruiken niets. Maar de wil van den passagier is wet.

Ten Bruggema is niet luchtziek. Wel maakt hij voor de eerste maal deze verheven reis. Hij heeft altijd een vreemde vrees gekend voor dit losgemaakt worden van de aarde, zoals hij altijd de vrees gekend heeft voor het vreemde, voor dat wat sprong uit de geregelde gang van zaken, de vrees voor het ongekende, voor het gloed-nieuwe. Totdat hij er voor gezet werd en het probeerde. Door samenloop van omstandigheden, zoals men dat noemde, mondde je leven soms plotseling uit in een ongekende, verre zee, waar het water hevig bewogen werd.

En dan greep die bewogenheid je zelf ook aan. Een lichte roes kleurde je gedachten vrolijk. Er kwam vaart in je gang, en het sleurleven van vroeger leek grauw en eentonig bij de verve van dit nieuwe tafereel.

Zo was het ook gegaan na de onafwendbare botsing tussen hem en zijn vader. Eenmaal ver weg in het vreemde land met al de schoonheid van de groei onder een warmere zon, leek het leven in Holland hem saai en duf en kleurloos, en hij verlangde niet terug. De pijn over de vervreemding van het meest eigene was er wel, maar men kan vergeten, wat men graag wil vergeten, als het leven vol is en druk.

Maar als het leven leeg geworden is?

Ten Bruggema ziet terug, omdat hij niet vooruit durft zien. Hij durft nog niet denken aan de ontmoeting met den vader, omdat hij niet terugkeert als een verloren zoon, die vergiffenis komt vragen.

Het leven schijnt hem in de richting van het ouderlijk huis te drijven, welnu, hij zal zich laten drijven, maar dan moet men niet eisen, dat hij zich moe maakt met het zoeken naar de juiste woorden, waarmee hij zijn ouders begroeten zal, met het zoeken naar de juiste reden, waarom hij nu naar Holland terugkeert. Noem de drijfveer voor deze terugtocht intuïtie, de intuïtie, die een bang kind moeders armen vinden doet. Dan zal die intuïtie hem ook wel de rechte woorden ingeven, als hij van aangezicht tot aangezicht tegenover zijn ouders staat. Daarover tobben wil hij niet. De terugkeer op de avond voor Kerstmis is toch al melodramatisch genoeg.

Hij had zich altijd voorgesteld: als ik ooit terugkeer om het oude huis te zien, en het oude leven nog eens te proeven, dan ga ik in de zomer. Als de bomen langs de gracht in volle, overdadige tooi staan, als de ramen van het huis wijd openstaan, als er zon is, veel zon.

Maar er was geen keus geweest. Hoe had hij nog kunnen wachten tot de dagen weer lang waren, tot er nog meer licht was, om hem te tarten en zich over zijn verdriet vrolijk te maken? Nu Elsje dood is, is deze Italiaanse zon droeviger dan Hollandse regen.

Hij heeft het als wreed ervaren, dat de zon zo overvloedig lichtvonken sprankelde, toen de smalle kist in de aarde zonk.

Toen is het hem ineens overvallen: naar huis, naar Holland, naar de donkere dagen voor Kerstmis. Schemer is zo weldadig voor vermoeide, pijnlijke ogen.

Even heeft hij nog geaarzeld. Mag hij zijn kleine Elsje alleen laten in het vreemde land? Moet hij niet iedere dag frisse bloemen plukken?

Zij hield zo van de wilde, ongecultiveerde veldbloemen. Zij, zelf een wilde, eenzame bloem in de broeikas, die Holland heette, zou die immers ook op haar graf wensen.

Maar hij had de mensen, die, als ze eenzaam achterbleven, de troost zochten in een geregelde, kleine liefdedaad, van bloemen op een graf, altijd wat zielig gevonden.

Het is een nutteloos gebaar. Dit is voorbij. Elsje leeft niet meer, Elsje weet niet meer, of hij de kleine bedevaart naar haar graf, eens of nooit meer doet. Dit is voorbij.

Maar waarom kan hij nu niet verder leven in dit land, dat hem zo rijk ontvangen heeft en de bittere smaak van het heimwee zo volkomen verzoet?

Deze vlucht boven de aarde maakt Ten

Bruggema los van zijn eigen leven. Hij kan er een overzicht van nemen, het beschouwen, alsof een ander de vermoeide strijder was. Hij ziet détails, die anders aan zijn beweeglijk oog ontsnappen. Hij luistert naar een antwoord, dat anders in het rumoer verloren gaat. Waarom gaat hij nu terug, terwijl de wrangheid over het geleden onrecht nog niet opgelost is? Waarom gaat hij nu terug, zonder Elsje, die het meest geleden heeft, en die niet meer getroost kan worden, of blij gemaakt met een zacht woord van tegemoetkoming?

Waarom is hij zo haastig, alsof hij gedreven wordt door een sidderende zweepslag? Waarom heeft hij zelfs de vrees voor deze ongekende manier van reizen overwonnen? Hij luistert naar het antwoord. De dood is hem te sterk geweest. Hij kende deze macht nauwelijks. De vaart van zijn leven was te snel geweest, dan dat hij had kunnen pauzeren om na te denken over dit geheimzinnige slot van de levensmuziek. Men realiseert zich immers geen einde, als men nog midden in de vurige, meeslepende melodie is.

Maar nu was het lied ineens, plotseling, uit geweest. Juist omdat het zo abrupt, zonder waarschuwing, was gekomen, dit nooit vermoede einde, was de slag te heviger geweest.

Ze hadden samen op de Sant Angelobrug gestaan en hun ogen hadden zich zat gekeken aan dit gedeelte van de prachtige stad Rome; ginds de oude, grijze Engelenburcht en onder hen, het fleurige beweeg van de rivier de Tiber. Hij had haar juist gevraagd: „Elsje, dit is toch beter dan de gracht in Holland?", maar ze had niets geantwoord, alleen stil gekeken. De droevige trek om haar mond had hij weg willen lachen, maar het lukte niet. Verlangde ze naar Holland? Nu nog? Of juist nu, na zeven lange jaren? Of maakte het verlangen naar een klein kinderhandje in de hare, naar een jubelend stemmetje, dat Hollandse woorden taterde, haar weer verdrietig?

Hij zal het antwoord nimmer weten. Geraas, geschreeuw, een slag, een auto, die rakelings langs hem rijdt, daarna mensen, veel mensen.

Een kalmerende stem: „Blijft u rustig, straks mag u bij haar, straks, straks..."

En dan alleen nog maar de angst, die hem stil doet staan, doodstil, de handen geklemd aan de brugleuning. Stil, geen stap verder, want dan zal ik het weten, dan zullen ze me zeggen, dat Elsje......

Tot diezelfde, kalmerende stem het uitgesproken had: „Blijft u kalm, rustig, rustig. Ja, het is heel erg, maar ze lijdt niet, niets."

„Is ze...?"

„Zij is voor veel lijden gespaard."

Hij had haar niet meer willen zien. Nog voelde hij het, alsof hij haar in de steek gelaten had. Maar de doffe pijn in zijn lichaam was te hevig geweest. En Elsje zou het begrepen hebben, dat hij een ongeschonden herinnering aan haar wilde bewaren. Zijn vrienden hadden er ook niet op aangedrongen. Zijn chef, de consul, niet, niemand.

's Avonds, na de begrafenis, in het huis van zijn chef, had hij ineens uitgesproken wat hij die middag bij het graf gedacht had. „Nu wil ik naar Holland."

Ieder had het zeer begrijpelijk gevonden. „Zal ik het aan je familie seinen?", vroeg de consul. Maar hij had heftig „neen" geschud, even heftig als toen ze gevraagd hadden, of zij de droevige tijding van Elsje's dood niet moesten mededelen aan zijn familie.

Neen, neen.

Maar waarom ging hij dan nu zelf persoonlijk naar Holland, als de wrok nog zo hevig is, dat hij hen niet wilde laten delen in zijn verlies? Waarom ging hij nu terug naar de mensen, die zijn Elsje zoveel leed berokkend hebben? Waarom?

Het vliegtuig maakt een plotselinge val. Het weer is vrij ruw, er zijn veel remous in de lucht. Even geeft het hem de sensatie, alsof hij regelrecht naar de aarde zal vallen. Het schokt hem niet, hij heeft het feilloze gevoel, dat hij nu eerst nog deze taak vervullen mag: uitleg geven, verdedigen, zijn kleine Elsje schoon wassen, voor het te laat is.

Want deze dood, deze wrede vijand, is te machtig, om er nu niet meer mee te rekenen. Straks sterven vader en moeder, straks sterft ook hij. Voor het te laat is, moet hij hen nog eenmaal zien, nog eenmaal met hen spreken. Spreken? Gesprekken tussen vader en zoon waren nu juist niet de meest lichtende herinneringen uit een grauw verleden. Hij denkt aan vroeger en ziet de scène in de voorkamer weer voor zich. Zijn vader grijs en groot tegen het lichte raam. Hij had zich heimelijk gewenst, dat de gestalte zich buigen zou om

met een dreunende slag op de tafel te slaan. Maar vader was stil bij het raam blijven staan. „Dus dit is het einde. Mijn zoon, die zich afgeeft met zo'n vrouw. Dan is dit ook het einde tussen jou en mij."

Hij herinnert zich nog een gesprek. Hij ziet weer de kamer, altijd diezelfde kamer, met de oude, pluche meubelen. En vader staat weer voor hem, maar nu wit verbeten van woede. „Zolang jij in mijn huis woont, en mijn brood eet, ga jij éénmaal per Zondag naar de kerk. Jij mag waarlijk wel één dag in de week tegengif krijgen, om te genezen van je ziekelijk verlangen naar de wereld."

En hij, de zoon, honend: „Het is beter met de waarheid in de wereld te verkeren, dan met de leugen in de kerk".

Het toneel draait. Nu ziet hij Elsje in haar kleine kamer; haar enige thuis, nu ze de veilige ommuring van het weeshuis verlaten heeft voor het onbeschutte leven. Dat onbeschutte leven heeft haar reeds gekneusd. Zij heeft een geschiedenis achter de rug, zoals men dat noemt. De bedienden op het kantoor, waar zij typiste is, meesmuilen achter en over haar, en meenen zich vrijheden te mogen veroorloven. Hij weet dit alles, maar hij ziet slechts de grote, gesluierde ogen, die angstig naar hem opzien. En hij rust niet voor de ogen weer vrolijk zijn en alle bezwaren — ik kan niet met je trouwen, wij passen niet bij elkaar, licht en donker kunnen niet samen gaan — opgelost zijn door de macht, die liefde heet.

Wat zijn ze gelukkig geweest, ondanks de grote verschillen in karakter en ontwikkeling. Wat heeft ze haar best gedaan om hem in te halen. Hij ziet haar nog zitten op het kleine stoeltje, de vingers in de oren. „Stil, stil, ik moet studeren." En dat grappige gebaar, waarmee zij zijn boek dichtklapte: „Niet lezen, niet lezen, anders raak ik nooit bij. Dan kom jij immers weer verder."

Hij kijkt uit het raam van de cabine. Er zijn veel wolken. Het uitzicht naar de aarde wordt er door belemmerd. Toch moeten zij nu bijna bij Schiphol zijn. De passagiers zien elkaar glimlachend aan. De reis is vlot verlopen ondanks het slechte weer. Nu komt men thuis.

Ten Bruggema knoopt zijn jas dicht. De machine daalt langzaam, nu vliegen ze al over het vliegveld, een wending, daar voelen ze de grond, de vaste, onveranderlijke bodem, veiligheid.

Geen tien minuten later rijdt een taxi snel naar Amsterdam. „Naar de Dam," heeft hij na enige aarzeling gezegd. Niet regelrecht naar huis. Eerst even door zijn vaderstad lopen, eerst even acclimatiseren, thuis raken in de atmosfeer van deze stad van vroeger.

Hij loopt langzaam door de drukke mensenmassa, die de laatste inkopen voor Kerstmis doet. Hij hoort het vertrouwde Hollands als een oude, bekende deun. Het is of de smart om Elsje iets minder schril wordt, terwijl hij de oude grachten langs loopt, op weg naar huis.

Met een gemengd gevoel van verlangen en verdriet, ziet hij het bordes van het oude huis. De gordijnen van de voorkamer zijn gesloten. Hij probeert het huis voorbij te komen, maar het trekt hem onweerstaanbaar. Het bekende geluid van de luid-klinkende bel — „Jongen, bel toch wat zachter," zei moeder altijd — roept het huis wakker.

Een dienstmeisje doet open. „Is de familie thuis?"

„Ja wel, mijnheer. Wie kan ik aandienen?" Hij geeft zijn kaartje.

Dan komen vlugge, lichte stappen. „Ik denk dat u verkeerd bent," zegt een jonge vrouw. „U kwam zeker voor de familie ten Bruggema? Zij wonen hier niet meer. 't Vorig jaar zijn ze verhuisd naar Apollolaan 29. Maar komt u toch even binnen." Zijn bleke gezicht met de vermoeide ogen roept haar aangeboren interesse voor mensen en hun moeilijkheden wakker.

„Op Kerstavond is iedereen welkom. Wij branden deze avond de kerstboom altijd voor het eerst. De kaarsen worden dadelijk aangestoken. Kent u het huis?"

Ja, hij kende het huis. Zij laat hem in de voorkamer. Door de zijdeur van de alcoof kijkt een klein jongentje met verwonderde ogen naar den vreemden man. Tot zijn verbazing, ziet ten Bruggema, dat de kamer zich nog geheel in de staat van vroeger bevindt. De pluche stoelen, de diepe canapé, hij strekt zijn hand uit om de leeuwenkop, die de armleuning van de canapé versiert, te betasten. Voor 't eerst glimlacht hij: „Die zit nòg los," zegt hij met een klank in zijn stem, die bijna vrolijk is.

„Ja, 't zijn dezelfde meubelen," legt de jonge vrouw uit, die zijn verbazing opgemerkt heeft. „Wij zijn met verlof uit Indië

voor negen maanden, en hebben dit huis gehuurd, gemeubileerd en wel. Kent u het huis goed?"

„Ik heb hier vijf en twintig jaar gewoond."

„Bent u dan... ?" begint de vrouw. Maar een snelle blos kleurt haar wangen. Ze herinnert zich vaag een verhaal, iets droevigs, 't rechte weet ze niet meer.

„Ja, ik ben de verloren zoon," vult hij wrang aan, in wisseling van stemming, die haar pijnlijk aandoet.

Hij geeft geen verdere uitleg en de vrouw doet alle moeite om de gevallen stilte te vullen. Zij wijst hem een plaats;c op de oude canapé, en trekt zich dan terug. „We zullen vlug even afeten. In tien minuten zijn we bij u."

„Ik heb mijn bord al leeg," zegt een heldere kinderstem, en twee ogen, die hem daareven nieuwsgierig aangekeken hebben, smeken nu de moeder om te mogen blijven.

„Neem jij dan de honneurs maar waar," geeft de moeder toe. „Een jongen van vijf kan dat al wel."

Als de vrouw door de zijdeur verdwenen is, gaat het kleine kereltje vlak voor hem staan, wijdbeens, de handjes op zijn rug, zijn buikje in zachte ronding naar voren.

„Ben jij de verloren zoon?", vraagt een helder stemmetje. Ten Bruggema weet geen antwoord, maar er volgt reeds snel een volgende vraag.

„Was het mooi in het vreemde land?"

„Heel mooi," stemt hij toe.

„Maar had je erge honger?"

„Verschrikkelijk," zucht hij.

„Lieten de vrienden je in de steek?"

„Ze konden me niet helpen," zegt hij. Tegen zijn wil wordt hij gedreven te antwoorden. Hij kan die klare kinderogen niet ontwijken.

„Ben je heel erg arm?"

„Heel erg."

„Zal ik mijn spaarpot halen, of ga je nu naar je vader?"

„Ik ga nu naar mijn vader."

„Die zal wel naar je uitzien. Hij kijkt iedere avond op de straat, of je er aankomt."

„Hoe weet je dat allemaal?"

„Dat heeft Nel me verteld, toen ze ziek was."

„Nel?"

„Ja, die," hij wijst abrupt met zijn vinger naar boven en het komisch gebaartje ontroert ten Bruggema haast nog meer dan dit vreemde gesprek met het vreemde kind — „die is nu in de hemel, hier boven. Of vind je het verdrietig als ik daarover praat? Moeder vindt het altijd verdrietig, maar we mochten toch een kerstboom. Nel heeft er natuurlijk ook één, een hele grote, veel mooier dan wij hier beneden."

Hij babbelt voort met zijn hoge kinderstemmetje, somt al het schoons op, dat er in de hemel te beleven valt, maar merkt dan ineens, dat hij helemaal geen antwoord krijgt.

Ten Bruggema is opgestaan. „Je begrijpt zeker wel, dat ik nu maar gauw naar mijn vader moet gaan, als hij staat te wachten."

„Ja," zegt het jongentje. „Maar je kan morgen ook nog wel gaan. Hij heeft nu al zo lang gewacht. Ik wou, dat je vanavond bij ons bleef. Je vader heeft misschien niet eens een kerstboom."

De grote man lacht. Dat is de twede maal vanavond. Hij antwoordt, dat het zo jammer is, als zijn vader op kerstavond wachten moet. „Op kerstavond moeten alle kinderen bij hun vader zijn, vind je niet?"

Ja, dat is waar.

Hij neemt snel afscheid van het kind, belooft hem later stellig weer te komen, en vraagt hem aan moeder te willen zeggen dat hij nu gauw naar zijn eigen huis is gegaan.

In de taxi, die hij aangeroepen heeft, om zo vlug mogelijk de impuls van zijn hart gehoor te geven, en naar zijn vader te gaan, leunt hij moe achterover in de kussens.

Hij voelt nu pas, na dit gesprek van hart tot hart met een kind, hoe vermoeid hij is, hoe bedroefd hij is, en hoe verlangend hij is.

Waar verlangt hij naar? De gedachten warrelen door zijn hoofd. Hij wil ze ordenen. Nu de spanning geweken is, de spanning, die hem naar huis dreef, wil hij voor zich zelf klaar maken, waarom hij naar zijn vader gaat.

Kan hij schuld bekennen en om vergiffenis vragen, zoals de verloren zoon deed? Zal vader dat verwachten, of zal de daad van zijn terugkomst al genoeg zijn? Ook vader zal in die zeven lange jaren toch wel iets anders zijn gaan oordelen over de verhouding tot zijn zoon, die man geworden was, en zelf beslissingen nemen moest? Zal hij kunnen spreken over Elsje? Zal dan alle oude bitterheid weer niet in hem

omhoog varen, en zich weer uiten in scherpe verwijten, die de verwijdering des te groter zullen maken?

Hij weet het niet.

Even komt de gedachte bij hem op, dat het beter is terug te gaan, dat het beter is een ontmoeting, die hen meer zal scheiden dan bijeenbrengen, te vermijden.

Maar dan ziet hij het kind weer voor zich. Het kind, dat over de dood sprak. Kind en dood, dat voegt zich niet, dat vloekt tegen elkander.

Hij ziet weer het vers gedolven graf, en hij hoort weer het kind met zo'n vrolijke ernst over de dood spreken, dat het hem aangrijpt. Hij is zelf ook zo'n kind geweest. Hij herinnert zich uit zijn jeugd, dat de dood van een vriendje geen noemenswaard verlies voor hem heeft betekend. De dood had geen verschrikking.

Maar thans? Hij verbergt zijn hoofd in de handen. Is er een leven na dit leven? Is er een God? Oude woorden, die wel verdrongen maar niet vergeten waren, klinken door zijn hoofd. — De bezoldiging der zonde is de dood — Dood waar is uw prikkel, hel waar is uw overwinning? —

Hij ziet het kind weer voor zich met de ernstige ogen en het komische gebaar van een haastig vingertje, dat naar de zolder wijst.

„Hebt Gij het de kinderkens geopenbaard, Heer," fluistert hij, en beseft niet, dat dit zijn eerste gebed is.

De auto stopt voor het aangegeven adres. Hij wacht even, tot de taxi weg is. Dan schelt hij aarzelend.

Als hij voor zijn vader staat herhaalt hij, zijns ondanks, de woorden, die hij tegenover het kind gebruikte: „Op Kerstavond moeten alle kinderen bij hun vader zijn."

De vader neemt zijn kind in de armen. Als ook de moeder hem omhelst, snikt hij: „Elsje, Elsje."

De moeder begrijpt zonder vragen, en troost hem, zoals alleen een moeder troosten kan.

H. W. BOERSMA—SMIT

VERBLINDING

Zó lief had Gij de wereld en de volken,
dat Ge Uw Zoon, Uw Een'ge voor ons gaf,
opdat een ieder, die in Hem gelooft zou leven
en niet verderven in der ééuwigheid.

En wij, wij zitten vast aan lijken van dit leven
en zijn verblind door onverschilligheid.

Gij spreekt tot ons in Uw ontferming:
„o dwáás, wanneer g'u niet bekeert,
maar doet, wat slechts Uw boze hart begeert:
Er is een hèl — een ééuwige verderving."

Maar wij, wij zitten rond ons wachtvuur bij jolijt,
en denken ons de ééuwigheid: een tijd.

BAS VAN RIJN

NOORDWIJK
NAAR EEN SCHILDERIJ VAN F. FEHR

BIJ HET ONDERWIJS

NAAR EEN SCHILDERIJ VAN JAN STEEN

DE VROUW MET HET KOUDE HART

De plaats, welke mevrouw Ina Schaarberg-Waanders in het ouderlijk gezin had ingenomen, was van grooten invloed geweest op de vorming van haar karakter en van hare toekomst. Zij was opgegroeid als het middelste van zeven kinderen, — drie broers boven, drie zusters beneden haar. Dit had haar geplaatst in een positie van zelfhandhaving tegenover de groote broers ter eene zijde en van machtsuitoefening ter andere zijde tegenover de kleine zusjes.

Daarbij kwam nog, dat het gezin van koopman Waanders een gescheurd gezin was, doordat de ouders, van elkander vervreemd, ondanks de omstandigheid dat zij tezamen leefden onder één dak, ieder een afzonderlijken levensweg bewandelden. Deze wegen liepen hoe langer zoo meer uiteen, de heer Waanders zocht zijn genot in de sociëteit en in het gezelschap van vroolijke vrienden en vriendinnetjes, mevrouw Waanders wijdde zich, zooveel de beslommeringen van het gezin haar dit toelieten, aan maatschappelijken arbeid en aan werken van liefdadigheid.

Tusschen het echtpaar Waanders was de liefdeband onherstelbaar verbroken, al bleef de huwelijksband gehandhaafd. Samen maakten zij visites, samen ontvingen zij; — als etiket op de gezinseenheid voerden zij den naam Waanders en het familiewapen der Waandersen, zij woonden in één huis, aten aan één tafel, doch sliepen in afzonderlijke kamers. Alles naar buiten was in orde, maar in huis deugde de toestand niet. In huis leefden de heer en mevrouw Waanders langs elkander heen, koud, onverschillig, zonder notitie van elkander te nemen. Dit was zoo geweest van de geboorte van Cootje af; toen Cootje, het laatste kind, geboren moest worden, had mevrouw Waanders gemerkt, dat haar man volstrekt niet de model-echtgenoot was, waarvoor hij gaarne doorging. Er hadden zich scènes afgespeeld, zij hadden elkander verwijten gedaan, zij hadden elkander uitgemaakt voor allerlei leelijks en Cootje werd geboren in een huis vol ruzie. Ina was toen zes jaar en zou haar leven lang een vage herinnering bewaren aan een dag, waarop vader zich zóó boos had gemaakt, dat hij moeder een klap gegeven had. Sinds dien noodlottigen dag hadden de heer en mevrouw Waanders langs elkander heen geleefd.

De kinderen waren opgegroeid, — groeien gaat vanzelf. Er werd niet veel aan hen opgevoed, niet veel geleid, niet veel gekweekt. Mama Waanders toonde zich een bezorgde en liefdevolle moeder, voor zoover het de lichamelijke verzorging der kinderen aanging; wat hun geestelijk heil betrof, leerde zij hun een gebedje en vertelde zij hun de bijbelverhalen, maar zij deed dit meer omdat zijzelve het zoo geleerd had, dan omdat zij leefde in de sfeer van Gods genade; zij vermaande hare kinderen, wanneer zij dit noodig oordeelde, doch zelden wist zij hen te overtuigen. Papa Waanders meende te kunnen volstaan met het opdreunen van een formulier-gebed vóór en na tafel, een hoofdstuk uit den bijbel na het middagmaal, zooals zoowel hij als zijne vrouw dit van hunne ouders hadden geleerd, — en eene donderbui als die rekels van jongens of die brutale Ina het àl te bont maakten. Met de kleintjes beneden Ina stoeide hij, wanneer dat zoo eene enkele maal in zijne kraam te pas kwam, maar wanneer zij hem verveelden, gaf hij hun een draai om de ooren of een pak voor hun broek en joeg ze de kamer uit, naar bed.

De toon in het gezin Waanders was gaandeweg verruwd naarmate de knapen opgroeiden en uitdrukkingen van de straat mede naar huis brachten, waarvoor zij eene zóó sterke voorliefde toonden, dat zij ze zich spoedig volkomen hadden eigen gemaakt.

In deze omgeving, — bekvechtend met de broers, die geen gelegenheid voorbij lieten gaan om haar te plagen en te treiteren, — bazend over de zusjes, wijl zij als oudste van de meisjes de kleintjes gemakkelijk aan kon, was Ina Waanders opgegroeid en volwassen geworden. En de plaats, welke zij in het ouderlijk gezin had ingenomen, had haar stempel gedrukt op haar karakter, haar uiterlijk voorkomen en hare gedragingen.

Wat haar uiterlijk voorkomen betreft, was zij niet onknap; zij had een goed figuur, een weinig opvallend gelaat met een paar groote, blauwe oogen, die bepaald mooi zouden zijn geweest indien de uitdrukking ervan minder koud en vijandig

ware geweest. Hare bewegingen waren bruusk en hare stem klonk hard en scherp; het aspect van haar karakter was voor de meeste menschen, die met haar in aanraking kwamen, weinig bekoorlijk. De jonge Schaarberg evenwel gevoelde zich tot haar aangetrokken. Nu was Jan Schaarberg gewoon aan het bazende vrouwen-type, zooals hij dit in zijn zuster Joke had leeren kennen en aanvaarden. Toen Jans moeder, die een sloofje was, dat geheel was opgegaan, om niet te zeggen ondergegaan, in hare huishoudelijke beslommeringen, zich vanwege haar slechten gezondheidstoestand genoodzaakt zag, rust te nemen en veel aan anderen over te laten, had Joke het bewind over den huize Schaarberg aan zich getrokken. Vader, moeder, Jan, Marie en Herman, allen hadden zich te voegen naar Jokes opvattingen en dekreten.

Jan, van nature goedig, meegaand, zich gemakkelijk buigend naar de inzichten van anderen, had in Ina eene zekere flinkheid meenen te zien, welke hem aan Joke herinnerde. Ina had steeds spoedig haar oordeel gereed, Ina was vlug met hare antwoorden en beslissingen, Ina was... nu ja, Ina was Ina! Jan wist toen niet precies, hoe zij was; hij dacht natuurlijk wel, dat hij het wist, maar in werkelijkheid was zij geheel anders dan hij zich haar voorstelde. Jan zag zoowel haar uiterlijk als hare uitingen door den rosen bril der verliefdheid en hij gevoelde zich bovenmate gelukkig, toen zij zijne genegenheid bleek te beantwoorden. Althans, — voor zooverre haar dit mogelijk was, maar dit drong niet tot Jan door.

Hunne verloving was voor Jan een tijd van geluk en toekomstdroomen. Voor Ina ook, al was het voor den opmerkzamen toeschouwer duidelijk, dat van Jans droomen Ina het middelpunt vormde, zoo goed als zij dit deed van hare eigen droomen. Want Ina was een zeer Ik-zuchtig persoontje, dat geleerd had, hare plaats in het ouderlijk gezin te verdedigen tegen de aanvallen van de broers, zoo goed als zij haar wil had weten door te drijven ten aanzien van de zusjes. Stond iets of iemand haar in den weg, dan bleek zij haar mondje bij zich te hebben, dan was de klank van hare stem zóó scherp en hard, dat haar tegenpartij er spoedig het zwijgen toe deed. Kreeg zij daarentegen in alles haar zin, dan was zij opgewekt en gemoedelijk. Daar Jan, gewoon om zich te laten overheerschen door zijne zuster Joke, eene opmerkelijke gemakkelijkheid toonde ten aanzien van Ina's Ik-zuchtige neigingen en nukken, kwam er tusschen het verloofde paar niet veel wrijving voor. Slechts nu en dan verwonderde Jan er zich over, dat bij Ina zelden iets bleek van genegenheid of hartelijkheid ten aanzien van anderen. De meeste menschen schenen haar koud te laten, slechts voor haar naaste familieleden toonde zij eene matige belangstelling.

Daar zij de eerste was in het gezin Waanders, die tot een huwelijk kwam, draaide gedurende het half jaar hunner verloving nagenoeg alles in huis om háár. Dit was ongetwijfeld een van de glorietijdperken in Ina's leven. Bloemen, geschenken, bezoeken, attenties, — 't gold alles háár. De broers toonden thans een zeker respect voor de zuster, die eerlang de bruid zou zijn; de zusjes zagen tot haar op in bewondering en afgunst.

Toch was Ina volstrekt niet een stralende bruid, wier innerlijk geluk gansch hare omgeving verwarmde, verlichtte en bezielde, zooals een kristallen prisma de stralen der zon opneemt en weerkaatst, — neen, Ina was zoo zuinig op al het goede dat haar gewerd, dat zij alles voor zichzelve hield, elke vriendelijkheid, elke gave, elke zegening. Zij kòn niet doorgeven, zij kòn niet mededeelen, — zij kon alleen maar ontvangen, zonder ooit iets weg te schenken.

De rijke familieleden en vrienden, die kwamen aandragen met geschenken, werden vergast op verhalen van feesten en genoegens, welke zij genoten had of genieten ging; maar voor een arm nichtje, dat van een mager salarisje haar eene fraaie koperen vaas met rose rozen schonk, had zij nauwelijks een woord van dank over. Zij vond het maar lastig, dat zij daardoor genoodzaakt was, „die vervelende Nanny" nu ook te inviteeren en zij wist het zóó in te richten, dat het nichtje verzocht werd op een avondje met een paar kennissen, die zij evenmin in aanraking wenschte te brengen met hunne meer voorname vrienden.

Papa Waanders had in de laatste jaren zeer veel geld verdiend, de kinderen Waanders waren, zonder uitzondering, hééI wat minder eenvoudig en hééI wat meer wereldschgezind dan het vorig geslacht ooit had durven zijn. Inzonderheid Ina.

Onmiddellijk na hun huwelijk werd in hun jong gezinnetje gebroken met de oude

tradities; ook gebed en bijbellezen bleven achterwege. Jan moest daar even aan wennen. Voortaan bestond in hun huis slechts ééne enkele cultus: Ina. Om Ina draaide alles, zoolang zij samen waren; om Ina bleef alles draaien, toen voor het eerst eene rose wieg in een hoek der woonkamer tot nestje diende voor een rose kindje. En hierin kwam evenmin verandering, toen achtereenvolgens een tweede, eene derde, een vierde, een vijfde kindje zich meldden. Juf zorgde voor de kinderen en had tevens de leiding van de huishouding en het toezicht op de dienstmeisjes. Ina ontving, Ina ging uit, Ina kleedde zich aan, Ina kleedde zich uit, Ina paste japonnen en hoeden, Ina las of musiceerde, Ina leefde voor zich.

Toch ging het huwelijk goed; Jan was veel afwezig als vertegenwoordiger van een groot concern; wanneer hij thuiskwam, vond hij alles ordelijk en netjes. Daarvoor zorgde juf.

Daar Jan zich overigens in alles voegde naar Ina's wenschen en inzichten, verliep hun echtelijk leven binnen kalme banen.

Toen Jans moeder kwam te overlijden, waren de kleine Schaarbergjes nog te jong om daar verdriet over te kunnen hebben. Grootpapa Schaarberg evenwel begon meer en meer een plaats in hunne hartjes en leventjes in te nemen. Ook Ina hield van haar schoonvader, — althans op haar manier. Zoolang schoonpapa, om Jokes heerschappij te ontvlieden, dagelijks een poosje in het gezin van zijn oudsten zoon met de kleinkinderen kwam spelen, zoolang hij Ina die waardevolle attenties bewees, welke zij zich als iets vanzelfsprekends liet welgevallen, zóó lang was schoonpapa haar lief als haar eigen vader, — ja, liever zelfs. Want op papa Waanders viel nog al een en ander aan te merken.

Maar toen, na een weduwnaarschap van zeven jaren, de oude heer Schaarberg tot het besluit kwam, een tweede huwelijk aan te gaan, toen waren het niet alleen zijn eigen dochters, die zich tegen hem keerden, neen, toen was het vooral Ina, die het hem kwalijk nam, dat hij, oude Opa, zich niet tevreden kon stellen met de genegenheid van zijn kleinkinderen en van Jan en háár! Hij moest zich schamen, om op zijn leeftijd van bijna zestig jaar nog verliefd te worden! Die vrouw was stellig niet veel zaaks!

Zóó had Ina geraasd en getierd en hoewel zij niet de geringste sympathie gevoelde voor hare schoonzusters, had zij zich in dit geval gedrongen gevoeld, partij voor Joke te trekken.

Evenwel, — niets had mogen baten, schoonpapa wás hertrouwd. Joke, baloorig, had het ouderlijk huis verlaten en een werkkring gezocht als huishoudster. Zij was daarin wonderwel geslaagd en al een jaar later gehuwd met den bejaarden weduwnaar, die eene zelfde „dwaasheid" beging als haar vader gedaan had en die nu op zijn beurt met zijn kinderen overhoop lag.

Ina had het niet kunnen verkroppen, dat schoonpapa zóó eigenzinnig kon zijn en zich zóó door die vreemde vrouw had laten inpalmen. Die „vreemde vrouw" was een lieve, beschaafde dame met een open, vriendelijk gelaat en een warm hart. Zij was Ina tegemoet getreden als een moeder, maar Ina had haar koel en afstootend behandeld, haar hardnekkig „mevrouw" genoemd en ook aan de kinderen nadrukkelijk verboden, „die nieuwe mevrouw bij Opa" op andere wijze aan te spreken.

Dat haar schoonvader zich gegriefd gevoelde door haar houding tegenover hem en de vrouw, die zijn levensavond vredig en gelukkig maakte, liet Ina onverschillig; had hij zich soms gestoord aan háár inzichten en opvattingen betreffende deze zaak? Hij moest de gevolgen van zijn dwazen stap voor zijn rekening nemen. Of Jan al trachtte te bemiddelen, het baatte niet. Zij wenschte die vreemde vrouw niet te erkennen als schoonmoeder en zij zou nooit dulden, dat de kinderen dat mensch „Oma" zouden noemen.

Zoo bleef het. „Opa en mevrouw" moesten het bij elke voorkomende gelegenheid ondervinden, dat Ina hun in alle eer en deugd gesloten huwelijk niet erkende en dat zij haar kinderen van jongs-af inprentte, in Opa's tweede vrouw eene vreemde te zien.

Toen Jan, na eene zeer korte ongesteldheid, kwam te overlijden, kende de smart der zes en dertigjarige weduwe geen grenzen. Een smart, die zich uitsluitend uitte in zelfbeklag. — Zij was immers veel te jong, om nu al voor heel haar verdere leven alleen te staan? Hoe kon zij, zwakke vrouw, de opvoeding leiden van vijf opgroeiende kinderen? En waren het nog allen meisjes geweest! Maar Rudolf en Wim waren niet te regeeren door een vrouwenhand! Trouwens, de drie meisjes

stoorden zich ook niet heel veel aan haar.

't Was in dien tijd een groot geluk voor haar, dat zij juf had ; juf, die den gang van de huishouding volkomen beheerschte, die bemiddelend optrad tusschen de kijvende kinderen onderling en die de moeilijkheden tusschen hen en het personeel uit den weg ruimde. Juf was in het gezin van mevrouw de weduwe Schaarberg-Waanders de motor, die alles dreef. Maar zij was ook niets dan een motor. Zij was een verzuurde oude vrijster met scherpe stem en onvriendelijk gelaat. Mevrouw Schaarberg was ervan overtuigd, dat juf even weinig om háár gaf, als zij om juf ; doch tevens wist zij, dat zij op juf kon vertrouwen, omdat dit stugge schepsel slechts één levenswet kende, namelijk „Plicht".

In de jaren, die op Jans overlijden volgden, was Jans vader Ina in alles tot hulp en steun. Hij was voogd over de kinderen, hij administreerde haar vermogen, hij stond haar bij met raad en daad. Ina aanvaardde alles, of het geheel vanzelf sprak, — schoonpapa was immers verplicht, zoo te handelen ten aanzien van haar en hare kinderen, immers allen Schaarbergen, kinderen van zijn oudsten zoon, zijne eigen kleinkinderen. Overigens wist zij den afstand tusschen zichzelf en „Schoonpapa's vrouw" hardnekkig te bewaren. Deze „indringster in de familie" kon in Ina's oogen geen goed doen, Ina zou haar nooit vergeven, dat zij Papa Schaarberg zoo geheel en al had ingepalmd. Toen de twaalfjarige Jo het eens had over „Opa en Oma Schaarberg", viel Ina driftig uit : „Opa en Oma zijn alleen Opa en Oma Waanders ; de vrouw van Opa Schaarberg heet mevrouw. Goed begrepen ?"

„Nee Ma, ik begrijp het niet. Opa Schaarberg is toch met haar getrouwd ? Dan is zijn vrouw toch onze Oma ?"

„Volstrekt niet. Oma Schaarberg is overleden, jaren geleden, kort na jouw geboorte en deze vreemde vrouw is je Oma niet."

„Dat vind ik echt jammer, Ma. En ik geloof ook, dat Opa het verdrietig vindt, dat wij haar niet zoo noemen. Ik vind haar echt lief en ik houd net zooveel van haar als van Opa."

Die opstandigheid van de kinderen ! Dat „er een eigen meening op na willen houden" ! Zoo grooter ze werden, zoo minder gezeglijk. Zoolang ze klein waren, wist zij ze te regeeren met het overwicht, ontleend aan haar moederlijk gezag, dat geen tegenspraak duldde ; bij het opgroeien werd het àl moeilijker, ze in bedwang te houden ; doch sinds zij volwassen waren, scheen het wel, of zij allen tegen háár samenspanden. Hunne levenseischen kenden geen begrenzing, elk vorderde zijn deel van den overvloed, die hen omringde, zonder er ooit over na te denken, dat er dagelijks in hun naaste omgeving menschen leefden, die nooddruftig waren.

Sinds Kitty, de oudste dochter, getrouwd was, waren Nonny en Jo meer bij háár dan bij moeder thuis. Ook de jongens zochten hun vertier buitenshuis.

Maar zoo zonder meer liet Ina zich niet terzijde schuiven. Gedurende de jaren der volwassenheid harer kinderen kreeg zij opnieuw den strijd te voeren, dien zij als kind met de groote broers te strijden had, — den strijd tot zelfhandhaving, waartoe haar felle geldingsdrift haar voortdurend prikkelde.

De kinderen vervreemdden meer en meer van haar ; met het klimmen der jaren werd zij àl meer geïsoleerd. Sinds de oude mevrouw Waanders weduwe geworden was, zocht Ina veelal haar toevlucht bij hare moeder. Mevrouw Waanders, teleurgesteld in hare liefde, in haar huwelijksleven, in hare kinderen, misschien meest van alles teleurgesteld in zichzelf, — had na veel moeite en strijd den weg gevonden, die uitleidt uit het moeras van vertwijfeling naar veiligen, stevigen bodem. Bij herhaling wees zij hare dochter op den troost, dien zijzelve in het Evangelie had mogen vinden en dien zij nu zoo gaarne ook aan Ina zou willen mededeelen. Ina hoorde dan wel, wat hare moeder zeide, maar hare ziel luisterde niet. — Dat was alles goed voor later, als zij oud zou zijn, meende zij. Maar thans, in den aanvang van haar zesde decennium, waren daar andere dingen, die haar bezighielden. Daar was Nonny, die zich had verloofd tegen háár wil ; daar was Rudolf, die met een meisje ging beneden hun stand ; daar was Wim, die achter alle knappe meisjes aanzat en dan tenslotte Jo nog, die het leven leidde van modern meisje, paard- of autorijdend, flirtend, fladderend en flodderend, en rookend als een schoorsteen. Maakte Ina aanmerkingen, dan werd zij uitgelachen. Nog pas geleden had Jo haar toegevoegd : „Maar menschlief, je bent ouderwetsch, — waar haal je toch die oudbakken ideeën vandaan ? Hè, was toch wat meer met je tijd

meegegaan! De moeder van Jettie van Vreeden is heel anders dan jij, die is jong gebleven, ziet er uit als een meisje, iedereen houdt haar voor een zusje van Jettie; Jettie zelf en wij allemaal noemen haar gewoon Jackelientje. Nou, moeder, Jackelientje is net zoo oud als jij, óók een en vijftig, maar je geeft háár niet ouder dan dertig. Zij is hoogblond, heeft geen enkel grijs haartje, — en een figuurtje! Doddig! Maar ja, ze doet er alles aan en ze is zóó vlug, daar heb je geen idee van! Ze rent achter de ballen aan en ze mist haast nooit een slag. Hè, wat zou ik het heerlijk vinden, zoo'n jeugdige moeder te hebben, die echt je vriendin is, zooals dat met Jettie en Jackelientje het geval is." De spiegel vertelde Ina andere onaangenaamheden. De spiegel weerkaatste een wat te sterk gevuld figuur, grauwe haren, rimpels bij de slapen, scherpe groeven bij de mondhoeken, een ontevreden, stuursch gelaat. Een en vijftig!

Wie gaf er om haar? Haar moeder was letterlijk de eenige, maar de goede ziel was oud en tobberig en kon het niet lang meer maken. Haar broers en zusters hadden hun eigen gezinnen en belangen en taalden niet meer naar haar. Haar schoonvader toonde zich steeds bereid, haar bij te staan, maar zij besefte zeer goed, dat deze hulpvaardigheid meer eene uiting was van zijn hoog plichtsgevoel dan van toegenegenheid voor háár. Zij kon trouwens moeilijk anders verwachten na de jarenlang doorgevoerde afweertactiek ten aanzien van de zoozeer door hem geliefde vrouw. Ach, er was niemand, die ook maar een zier om haar gaf, — zelfs hare kinderen niet. De kinderen beschouwden haar meer en meer als een lastpost, zij vonden haar sikkeneurig, humeurig, onevenwichtig, zij kwamen in verzet tegen haar heerschzuchtigen aard. De atmosfeer in huis werd hoe langer hoe meer gespannen en het kwam meermalen voor, dat Nonny en Jo tijdelijk haar intrek namen bij de getrouwde zuster, net zoolang totdat moeder weer wat zou zijn gekalmeerd.

Het ging tenslotte niet langer. Ina gevoelde zich volkomen uitgeput. Toch dàcht zij er niet aan, den strijd op te geven; zij wilde niet wijken, zij wilde tegenover de kinderen niet de minste zijn. Behalve den kamp, dien zij naar buiten had te voeren, kwam het binnen in haar tot een conflict tusschen haar geldingsdrift en haar steeds afnemend uithoudingsvermogen. Totdat een hevige zenuwcrisis haar neerwierp.

Een bekwaam zenuwarts werd ontboden en schreef rust voor, volslagen rust, wekenlange bedrust. Maar zij kòn niet tot rust komen. Voortdurend hielden hare gedachten zich bezig met de dingen, die in huis omgingen, vooral wat de gedragingen der kinderen betrof. Er was niets, dat aan haar luisterend oor en spiedende aandacht ontging. Zij ergerde zich aan hun gebrek aan medegevoel, aan hun egoïstische levensopvattingen, waarin zij nimmer rekenden met háár en met háár lijden.

De voorschriften van den geneesheer baatten haar niet, medicijnen schonken slechts zelden verlichting of slaap. Dagelijks maakte zij scènes, dan raasde en tierde zij over alles en nog wat, gewoonlijk zelfs over niets. Zij zweepte hare émoties op tot een hoogte, waarop zij ze niet meer kon intoomen. Dan brak hare kracht, dan schrompelde zij ineen tot een vod, dan lag zij te huilen met lange uithalen en benauwde snikken, àl maar zichzelf beklagend en haar lot bejammerend.

De dokter schreef verandering van omgeving voor, hij achtte het gewenscht, dat zij tijdelijk in een zenuw-inrichting zou worden verpleegd. „Breng mij maar ineens naar een gekkenhuis," krijschte zij, „dan zijn de kinderen van hunne moeder verlost!"

Het verblijf in de inrichting voor zenuwlijders bracht wel eenige verbetering, maar langer dan zes weken hield zij het er niet uit. Zij keerde in hare woning terug en moest toen ervaren, dat de kinderen het huis verlieten en op kamers gingen wonen, omdat zij het met háár niet konden uithouden onder één dak. Korten tijd daarna stierf de oude mevrouw Waanders. Dit was een schok, die haar alles ontnam, wat zij in de zenuw-inrichting gewonnen had. Daarbij kwam, dat haar geldingswil haar andermaal aanzette tot een strijd, thans met hare zusters en schoonzusters, die allen een even groote begeerte hadden naar moeders sieraden en juweelen als zijzelve. Vooral een oude, diamanten gesp wekte naijver. Niet om de zeer hooge waarde van dit kleinood, maar uit een „oogpunt van piëteit" vlogen de zusjes elkander haast in de haren. Suus Waanders-van Kronen was van meening, dat de gesp háár toekwam, omdat zij de vrouw was van den oudsten zoon; Ina daarentegen vond, dat zij, als de eigen oudste dochter, er recht op had. Al

de anderen waren het oneens met deze eerstgeboorterechtmotieven. De strijd eindigde met Ina's zegepraal, maar deze had zóóveel van hare krachten gevergd, dat zij wederom gedurende eenige dagen het bed moest houden. Toen, den raad opvolgend, dien hare jongste schoonzuster haar ter gelegenheid van de begrafenis van mevrouw Waanders gegeven had, besloot Ina, om zich tot een anderen zenuw-arts te wenden, die de psychanalyse toepaste. Deze, overigens zeer sympathiek, bracht haar ertoe te spreken van al die dingen, welke haar zóózeer haar evenwicht ontnamen; hij peilde de afgronden van haar zieleleven, hij zocht en vorschte, hij legde hare neigingen bloot, hij gaf haar een klaarder inzicht in zichzelf en verstandelijk een beter begrip van de oorzaken van haar lijden, maar hij vermocht niet, dit lijden weg te nemen. Integendeel, — na de analyse had Ina het gevoel, of zij nu alles verloren had, of zij geen enkel houvast meer bezat in zichzelf en in hare zelfingenomenheid; 't was haar, of zij naakt en uitgeschud zichzelf aanschouwde als in een spiegel.

Angst kwam over haar, vreeselijke angst voor dingen, die dreigden, — dingen, die zij niet kende en niet begreep. Was het de waanzin, die op haar loerde? Zou zij nu werkelijk bezig zijn, krankzinnig te worden?

In dezen toestand van gekweldheid en gefolterdheid betrad zij eindelijk de woning van de vrouwelijke zielkundige, die in de geheele streek bekend stond om hare hulpvaardigheid, haar medeleven en haar begrijpen.

Mevrouw Wortman-Velders had niet aan eenige universiteit de zielkunde bestudeerd, al had zij er verschillende degelijke boeken en verhandelingen over gelezen. Buiten deze werken over moderne zielkunde had zij hare kennis hoofdzakelijk geput uit twee boeken. Het eene en voornaamste boek was haar bijbel, het andere boek was het leven zelf. Zij noemde zich ook niet „zielkundige", zij gaf zichzelf geen titel of etiket. Doch de mensen in de omgeving beweerden, dat zij wel degelijk de gave der gezondmaking bezat, vooral wanneer het kwalen betrof, die meer met de ziel dan met het lichaam verband hielden.

Toen Ina tegenover deze vrouw stond, was het haar temoede, of zij voor het eerst na langen, langen tijd iemand ontmoette, die haar genegen was. Het was, of een stroom van licht en warmte den weg vond naar haar koude hart. Ook kwam het haar voor, of de blik van mevrouw Wortman haar zieleleven doorgrondde tot in zijne diepste roerselen. Reeds de eerste woorden, welke mevrouw tot haar richtte, toonden duidelijk, hoe zuiver zij aanvoelde, wat er in Ina omging.

„Wat hebt u het koud, mevrouw, — wat is uw hart koud. Hoe komt dat?"

Toen ontspon zich een wonderlijk gesprek tusschen deze beide vrouwen, — een gesprek, waarbij Ina voortdurend het gevoel had, of zij een kind was, dat stond aan moeders schoot en voor het allereerst hoorde spreken van die onfeilbare Goddelijke levenswetten, waartegen de mensch niet ongestraft kan zondigen. Zij kwam er als vanzelf toe, haar vertrouwen te schenken aan deze vrouw met haar moederlijk gelaat, haar verstandigen blik en diepe, melodieuse stem.

„U klaagt over eenzaamheid, over verlatenheid, over koude. En nu geeft u niet de schuld van uwe vereenzaming aan uzelf, maar aan uwe medemenschen, — aan uwe kinderen vooral. Weest u nu eens billijk en bedenk dan zelf eens, wat u ooit hebt gedaan, om de liefde van uwe kinderen te winnen en hen aan u te binden. U hebt het beschouwd als een natuurlijke zaak, als iets vanzelfsprekends, dat uwe kinderen van u zouden houden. Hebt u ooit uzelf weggecijferd in hun belang?"

„Weggecijferd?" Ina dacht even na. Dan wierp zij zwakjes tegen: „Ik was pas zes en dertig, toen ik weduwe werd; ik had best kunnen hertrouwen, als ik gewild had, maar ik heb het niet gedaan terwille van de kinderen."

„Niet gedaan terwille van de kinderen? Was dit nu werkelijk het motief, mevrouw, of...... bestond er een andere reden? Tegenzin wellicht uwerzijds, onwil zijnerzijds? Heeft zich inderdaad wel een gelegenheid voor een tweede huwelijk voorgedaan? O, u behoeft mij niets te vertellen, ik ben er niet nieuwsgierig naar. Maar u zult mij toch toegeven, dat het voor uw kinderen een zegen zou hebben kunnen zijn, indien u hertrouwd waart met een verstandig, flink man, die u bij de opvoeding had kunnen terzijde staan. Ik zie in de handhaving van uw weduwstaat nu niet speciaal een offer, aan uwe kinderen gebracht."

Ina zweeg. Zij gevoelde de waarheid

van mevrouw Wortmans betoog. Deze vervolgde:

„Ziet u eens, mevrouw, met schuilevinkje spelen ten aanzien van onze motieven helpen wij onszelf van de wijs. U hebt u tot mij gewend om raad. Mijne eerste raadgeving is deze: wees vooral oprecht tegenover uzelf. Maak uzelf niets wijs, zie uzelf zóó als u bent."

„Maar datzelfde heeft mij al eens een zenuwarts gezegd, hij heeft mij geanalyseerd en tenslotte was het mij, of ik geheel ontkleed voor een spiegel stond, koud en beschaamd. Dat wilt u toch niet herhalen? Dat is eenvoudig eene marteling!"

„Maak u niet bezorgd, ik ben niet van plan u te kwellen. Maar toch moet ik u de groote principiëele fout in uw leven wijzen; zoolang die fout blijft bestaan, kàn er geen verbetering komen in uwe levensomstandigheden. U hebt mij een en ander verteld van uw ervaringen en van de wijze, waarop u ze hebt verwerkt. Mag ik nu geheel open tegenover u zijn? Weet u, wàt de kardinale fout is, die tevens de oorzaak is van al uw ellende? Dat bent u zelf, mevrouw, — dat is uw eigen Ik! U hebt aan uw eigen Ik een veel te groote plaats toegekend, u hebt aan uw Ik de eereplaats gegeven, welke alleen toekomt aan God. Terwille van uw Ik hebt u God uit uw hart en huis verbannen, u hebt God de gehoorzaamheid opgezegd en u hebt verzuimd, uwe kinderen op te voeden in de vreeze des Heeren. Dat alles straft zichzelf nu. U klaagt over de tuchtloosheid van uw kinderen, — hebt u hun tucht geleerd? U klaagt over hun liefdeloosheid, — hebt u hun liefde geleerd, — liefde in de eerste plaats tot God, hun Schepper, liefde tot hun ouders, tot den naaste? Weet u dan niet, dat het jonge kind is als een plant, die gekweekt en geleid moet worden? Opgekweekt hebt u uwe kinderen wel, u hebt hun alles gegeven wat tot hun lichamelijken groei noodig was, — maar in hoeverre hebt u ze geleid? Was uw voorbeeld wel altijd van dien aard, dat uwe kinderen zich er aan konden vastgrijpen bij het bepalen van hun levenshouding? U zegt, dat een van uwe dochters eene sterke voorkeur toont voor de tweede vrouw van uw schoonvader, die zij, ondanks uw verbod, „Oma" noemt. Waarom vaardigde u zulk een onzinnig verbod uit? Waarom gunt u die vrouw de liefde van uwe kinderen niet? Waarom hebt u haar nimmer uw eigen liefde willen schenken?

— Arme ziel, wat hebt u uzelf toch in menig opzicht tekort gedaan, door zóó gierig te zijn op alles wat u bezat. Daardoor juist is het u ontglipt, — begrijpt u dat zelf niet? Nu staat u alleen met dat zorgvuldig gecultiveerde, dat vertroetelde Ik, maar dat Ik is dan ook het eenige wat u gebleven is. En het is dat Ik, dat u welhaast tot wanhoop voert, doordat het u zoo volkomen eenzaam maakt."

Ina luisterde met gespannen gelaatstrekken en ineengeklemde handen. Zij wist, dat elk woord van mevrouw Wortman waar was. Zij keek naar het levendig gelaat met de zielvolle oogen.

„Komt het daardoor?" stamelde zij.

„Zeker, dáárdoor alleen. Naarmate u méér hebt gedaan om uzelf te handhaven, om uzelf te verheerlijken, om uzelf te doen gelden, naar die mate hebt u anderen afgestooten. Men kan niet ongestraft een gierigaard zijn ten aanzien van de geestelijke dingen. Door heel uw bezit voor uzelf te houden, hebt u uzelf arm gemaakt. Zooveel te meer de mensch zichzelf wegcijfert, zichzelf wegschenkt, zooveel te meer wordt zijn beteekenis. Het zelf-offer brengt altijd winst, altijd zelf-verwerkelijking."

Zij keken elkander in de oogen met een blik van wederzijdsch begrijpen.

„Had ik u maar eerder gekend!" zeide Ina.

„Eerder? Waarom? Alle dingen hebben hun gezetten tijd."

„Ik weet niet, of het voor mij niet te laat is, — ik heb mijn leven nu eenmaal zóó gemaakt, als het thans is."

„Bent u dan tot mij gekomen om zóó ongelukkig en zóó eenzaam te blijven?"

„Neen, natuurlijk niet!" Even zweeg zij en zat in gedachten. Dan, in een onbewust gebaar van smeeking de handen heffend, riep zij uit: „Wijst u mij den weg! Zeg mij, wat ik doen moet. Ik gevoel mij zoo eenzaam, zoo ellendig en zoo... slecht!"

„U geeft dus niet langer de schuld aan omstandigheden, buiten u gelegen?"

Ina schudde het hoofd.

„Dan is het eenvoudig genoeg, om de zaak aan te vatten, ook al zult u nog wel eens moeilijkheden ontmoeten. Maar die zijn er nu eenmaal, om overwonnen te worden. Welnu, mevrouw, een goed begin is het halve werk, maar laat mij u dit zeggen, dat een begin in eigen kracht nooit een *goed* begin kan zijn. U moet beginnen

met God te bidden om kracht van boven, u moet Hem uw schuld belijden en om vergeving vragen. U weet immers, dat wij in Christus Jezus den Middelaar hebben, die voor ons intreedt bij God. Ja, u wéét dat, al hebt u het bijna vergeten. U wéét dat, al hebt u God uit uw leven uitgebannen, om zelf de plaats op den troon in uw hart in te nemen. U hebt ondervonden, waar dát op uitgeloopen is. Nu u toegeeft, dat alles anders moet worden, nu moet u ernstig en radicaal te werk gaan. U zult dus in de eerste plaats van uw troon moeten afstappen, opdat uw Koning daarop kan plaats nemen. Dan zult u hebben te gehoorzamen, niet aan uw eigen neigingen, maar aan Zijne geboden. Zijn twee groote geboden kènt u, al hebt u ze tot hiertoe genegeerd: Gij zult den Heere uwen God liefhebben en Gij zult uwen naaste liefhebben. Er staat nergens: Gij zult uzelf liefhebben. Dus niet meer uw Ik in het centrum, maar God in het centrum; en niet meer uw Ik binnen den cirkel van uw aspiraties, maar uw naaste binnen dien cirkel, — uw kinderen, uwe schoonouders, uw personeel. Uw Ik moet in het geheel niet meer meetellen. O, 't is moeilijk, mevrouw, ik geef het graag toe, maar u zult het ervaren, dat u, door zóó te leven, een toevoer zult ontvangen van liefde en genegenheid. Niet dat dít uw doel mag zijn, uw levensdoel moet zijn te dienen in volkomen opoffering van uw Ik."

„Kán ik dat?"

„U kunt! Begin dus. Begin in het vertrouwen op Hem, die gezegd heeft: Roep Mij aan in den dag der benauwdheid. U bent nu in dien dag der benauwdheid, u bent eenzaam en ellendig en overtuigd van uw zondig Ik; — kruisig dat Ik, opdat u moogt leven in het licht van Gods genade en liefde."

Het was Ina, of voor haar blik zich een vergezicht opende, zóó schoon, als zij nimmer tevoren had aanschouwd. Maar ook een gevoel van innerlijke kracht doortintelde haar.

„O mevrouw," bracht zij eindelijk uit, „ik zie nu, dat het alles zijn moet zóó als u zegt. Ik geloof, dat ik al deze dingen altijd geweten heb, zonder ze te begrijpen of te doorzien. Ik weet, dat het alles de waarheid is. En ik wíl verandering brengen in mijn leven en vooral in mijzelf. Maar, weet u, het zal zoo moeilijk zijn; de kinderen hebben zoo'n gevestigde opinie omtrent mij, zij geven niet meer om mij, zij vinden mij alleen maar een lastpost."

„Nu moet u niet dadelijk aankomen met bezwaren, mevrouwtje; met uwe kinderen zult u heel wat minder moeite hebben dan met uzelf. Toon hun, dat u anders wílt; maak hun duidelijk, niet door mooie praatjes maar door uw gedrag, dat u anders bènt geworden. Want, mevrouw, die verandering binnen in u heeft zich reeds ingezet. Wees nu moedig en volhard. U staat niet alleen, een sterke held staat u terzij, roep Zijne hulp in, telkens wanneer u die noodig hebt en wees ervan overtuigd, dat Hij u altijd hoort en ziet."

Het was inderdaad eene andere Ina, die dien middag huiswaarts keerde. De vrouw, die door de drukke straten langzaam, in gedachten verdiept, terugwandelde naar hare woning, keek niet meer vijandig de wereld in, of zij in ieder medeschepsel een tegenstander ontmoette. In haar eertijds zoo koude hart was een vonk ontgloeid, die heel dat hart van binnen uit scheen te ontdooien.

Het kwam Ina voor, of de weg naar hare woning een gansch nieuwe weg was, dien zij nimmer tevoren was gegaan. 't Was alles zoo anders in en om haar. De zon scheen zoo vriendelijk, de menschen, die haar tegenkwamen, zagen er zoo vergenoegd uit en zijzelve, zij kon zich niet herinneren, ooit zóó opgewekt en dankbaar te zijn geweest. Zij besefte het duidelijk, dat zij iets met zich mededroeg, dat mevrouw Wortman haar geschonken had, iets van dien stralenden, zegenenden geest, welke zich ál meer vermenigvuldigt naarmate men er van uitdeelt aan anderen. Liefde! Liefde tot God, liefde tot den naaste! De twee groote geboden: Geef! Geef! Geef uw hart, geef uzelf, geef álles, wat gij bezit, ontledig u ganschelijk, opdat uw hemelsche Vader u moge vervullen met Zijne onuitputtelijke rijkdommen.

Zij had het alles geweten, maar nimmer geloofd.

Thans... geloofde zij.

En, — is het niet immer nog juist het Geloof, dat bergen verzet?

CORA WESTLAND

De Zuid-Chineesche vrouwen als trekdieren

DE CHINEESCHE VROUW

BESCHRIJVING EN TEEKENINGEN VAN DOROTHEA HAUER

„Ge houdt niet van uw man," zeide mevrouw Wang, de echtgenoote van den rijken Pekingschen apotheker Wang tot haar Europeesche vriendin. Deze zette een verwonderd gezicht.

„Ge houdt niet van uw man," herhaalde de aardige Chineesche met zorgenrimpeltjes op haar anders zoo glad gezichtje. „Gij zijt net zoo oud als ik, veertig jaar, en hebt uw man nog altijd geen nieuwe vrouw geschonken. Ge hebt niet de minste belangstelling voor hem."

De Europeesche begon te lachen en de gelaatsuitdrukking van de Chineesche verstarde in kinderlijke ernst. „Vrouwen van onze leeftijd zijn niets dan verdroogde theebladeren," ging zij verder. „Ik heb mijn man op zijn verjaardag een jonge vrouw gegeven. Zij heeft 2000 dollars gekost — dat staan onze middelen ons toe."

Mevrouw Wang was oogenschijnlijk zeer over zich zelf tevreden; tegenwerpingen waren derhalve overbodig.

Toen de dames elkaar na eenige weken weer ontmoetten, vond de Europeesche haar Chineesche vriendin badende in tranen. „Hij bekommert zich heelemaal niet meer over mij... hij is alleen nog maar bij de nieuwe!" bracht zij er met moeite uit.

„Zie je wel," zeide de andere, „wat deed je ook je man een andere vrouw te geven!"

De terneergeslagen Chineesche richtte zich na deze woorden energiek op.

„Daar begrijp jij niets van," antwoordde zij afwijzend. „Had ik hem geen nieuwe gegeven, dan zou hij er zelf een gekocht hebben en over die had ik dan heelemaal niets te zeggen gehad."

Het eischt veel slimheid en tact van de Chineesche echtgenoote om met de wet-

Terugkeer van het winkelen

telijk erkende bij-vrouw van haar gemaal in vrede onder één dak te wonen. Vaak genoeg komt de rechtbank er bij te pas om de echtelijke verhoudingen weer te herstellen. Aan den Engelschen rechter te Hongkong kwam bijvoorbeeld de vrouw van een Chineeschen visscher de volgende klacht mededeelen: „Dat varken, mijn mans bijvrouw, heeft geweigerd een beetje water voor mij te koken. Daarom nam ik een bamboestok en sloeg haar daarmee op het hoofd. Nu weigert dat domme nest om langer met mij samen te wonen!"

„Het is jammer, dat de echtgenoot niet als getuige gehoord kan worden," zeide radeloos de bejaarde rechter, die reeds menig Salomo's oordeel in Chineesche familie-

De karakteristieke haartooi en de eereboog eener deugdzame weduwe. Op de achtergrond de „babytoren".

aangelegenheden geveld had. Maar de man was in weerwil van de speurtochten der politie nergens te vinden. Hieruit ziet men, dat ook voor den heer gemaal netelige situaties ontstaan wanneer zijn beide vrouwen het slecht met elkaar vinden kunnen; dan blijft hij liever een tijdje op een afstand van zijn eigen huis.

„Gij zult met de bijvrouw van uw toekomstigen echtgenoot altijd goed overweg kunnen," verkondigt de geluk voorspellende waarzegger het nieuwsgierige meisje, als hij voor haar het Iking, het oer-oude

De bijvrouw

tooverboek raadpleegt, waarin alle wijsheid der geheele wereld opgeteekend staat! Het meisje vraagt niet òf zij wel een man zal krijgen, omdat in China èlk meisje trouwt of beter gezegd: door haar ouders uitgehuwelijkt wordt. Alleen de weesmeisjes uit de Zendingshuizen worden naar buitenlandsche zeden opgevoed. Zij mogen op een echtgenoot wachten, een huwelijksaanzoek aannemen of afslaan. Meestentijds blijven ze echter ongehuwd, omdat de Chineesche traditie zich tegen deze vrijheid verzet.

Het Chineesche huwelijk wordt door den huwelijksbemiddelaar ingeleid — een nuchter feit, het volksgeloof ten spijt, volgens hetwelk het mannetje in de maan met rood zijdedraad de voeten van die kleine kinderen samen zou binden, die eenmaal een paar zullen worden. Lijkt het voorgestelde huwelijk aannemelijk, dan moet de waarzegger de beide huwelijkscandidaten de horoscoop trekken. Een „echt der vijf demonen" mag in geen geval gesloten worden. Dat zou kinderloosheid, ziekte, slechte verstandhouding en armoede tengevolge hebben.

In rijkbestikte, roode draagstoelen — want rood is de kleur van het geluk en der vreugde — wordt de bruid naar het huis harer schoonouders gedragen. Hoe voornamer de bruiloft, des te grooter is de feestelijke optocht van muzikanten, hellebaarden- en banierdragers, die voor de draagstoel uit marcheeren. Het is een ijdele schittering van goud en helle mengeling van bonte kleuren onder een stralende zonnehemel. In de tuin van haar nieuwe huis verlaat de bruid de draagstoel. Zij draagt een rood zijden bruidskleed en een namaak-gouden kroon, waarvan imitatie-

Jonge meisjes bij den waarzegger

Noord-Chineesche met misvormde voeten

paarlen kettingen afhangen, gelijk een voorhangsel haar gelaat verbergend. Nu knielt, bidt en buigt zij zich voor de namentafels des hemels en der aarde alsook voor die der voorvaderen. Zij buigt en bidt eerst alleen, dan samen met den bruidegom. Gedurende deze lange, inspannende handeling wordt zij door de ceremoniemeesteres, die haar de opeenvolgende ceremoniën dicteert, steeds geleid en ter zijde gestaan.

Het bed wordt in Noord-China, waar zeer koude winters heerschen, door de „kang" gevormd. De kang is gemetseld en te verwarmen. Met dunne kussens, gewatteerde dekens en harde hoofdkussens, richt men de kang tot legerstede in. Naast het bed staat het lage kang-tafeltje, waarvan men, in half liggende houding, thee kan drinken.

Op de bruiloftsavond neemt de bruidegom eigenhandig de bloemen uit het haar der bruid en legt ze op die plaats in de kamer, waar de geluksgeest geacht wordt zich op te houden. Van den geluksgeest

Portret van een onderwijzeres

Vijfjarig meisje op straat

wordt in de eerste plaats verwacht, dat hij voor rijke kinderzegen zorgt. Boven de kang heeft het jonge paar een plaat hangen, die hun toekomstdroomen veraanschouwelijken : honderd kinderen springen, spelen en dansen daarop vergenoegd rond ; een er van grijpt naar de hoogste geleerdentitel, het voorportaal naar de hoogste staatsambten.

De honderd legendarische kinderen van keizer Wen Wang zijn tot een symbool geworden. Als de geest van het geluk zich nalatig toont, doet de jonge vrouw een bedevaart naar de „tempel der honderd kinderen". Hier troont op de eereplaats de hemelkoningin, de heilige moeder, de patrones der vruchtbaarheid. Haar wordt wierook geofferd en een paar kleine schoenen gebracht of de toekomstige jonge moeder zoekt zich onder de kinderfiguren een uit, die haar bizonder aantrekt en hangt

Een tooneelspeler in de rol van Mao Tsiang

De kleine slavin

Offers en gebed in de „Tempel der honderd kinderen"

haar een „dudo", een rood kinderschortje om.

Een „vieroogige vrouw", dat is een aanstaande moeder, verlaat haar huis niet. Wordt er een zoon geboren, dan is de vreugde groot, verwanten en vrienden ontvangen onmiddellijk een kennisgeving. De geboorte van een meisje aanvaardt men stilzwijgend. De meening van buitenlanders, dat pasgeboren meisjes vaak gedood worden, is niet in overeenstemming met de waarheid. De doode kinderen, die op rivieren drijvend of in Binnen-China ook wel aan de wegrand liggende worden aangetroffen, zijn slecht of in het geheel niet begraven lijkjes van kinderen, die een natuurlijke dood gestorven zijn. In sommige streken zijn daarom door liefdadige menschen „kindertorens" gesticht. Ze meten vijf meter in de breedte en zijn van twee venstervormige openingen voorzien, waarvan één het opschrift „mannelijke kinderen"

draagt en het andere „vrouwelijke kinderen".

Het komt wel voor, dat zeer arme ouders een dochtertje verkoopen, maar haar lot wordt hierdoor meestal eerder verbeterd dan verslechterd. In alle welgestelde families treft men zulke kleine slavenmeisjes als dienstertjes aan. Ze groeien samen met de kinderen des huizes op en werken eerder als dochters des huizes dan als dienstbaren.

Ernstig en stil van natuur, leert het Chineesche meisje al heel vroeg zich nuttig te maken. Het pakt aan in huis, op de akker, torst steenen en trekt de wagen, net zoo volhardend en geoefend als de moeder. En net als deze bundelt het zich een kleiner zusje met de bonte draagdoek op de rug. Dikwijls zelf niet veel grooter dan dit zusje, neemt het alle plichten waar, steeds met de levende last beladen zingt het onverdroten haar sussend „ei-jah...... ei-jah" als het pak huilerig of roerig begint te worden.

In beschaafde families ontvangt het opgroeiende meisje een zelfde zorgvuldige opvoeding als de jongen ; het wordt meestal met de broers samen door een huisonderwijzer onderwezen. Daarbij leert het artistieke handwerken te vervaardigen en op de lange, smalle cither spelen. Van oudsher is in China aan de geestelijke vorming van de vrouw veel aandacht geschonken. Talrijke vrouwen uit de geschiedenis zijn als dichteressen bekend gebleven.

De moderne Chineesche staan alle wegen tot studie open, die zich op geen enkele wijze onderscheiden van die, welke haar Westersche en Amerikaansche zusters kunnen bewandelen. Men ontmoet haar als verpleegster, arts, leerares en maatschappelijk werkster.

„Zijn er werkelijk aardige Chineesche vrouwen ?" werd mij eens gevraagd door een Europeesche, die nooit in China geweest was. Alles, wat ras-karakter beteekent, veroordeelen de Europeanen in de regel, maar hetzelfde geschiedt ook van de andere zijde. „Het is toch merkwaardig," hoorde ik een zeer beschaafden Chineeschen heer zeggen, „zooveel leelijke Europeesche vrouwen men dikwijls ontmoet. Ziet men daarentegen de Chineesche vrouwen, dan kan men van geen enkele zeggen, dat zij afkeer opwekken." Ik zweeg, want ik had steeds voor mijzelf het tegendeel opgemerkt !

Maar elk volk oordeelt anders over lichaamsschoonheid, vooral als het eigen of ander ras betreft. Chineesche dichters noemen de Chineesche vrouw „bevallig als de avondmaan", „schoon als een hortensia", zingen van „dauwbevochte perebloesems, die met haar lieftalligheid wedijveren". Het Schu-king, het oudste „boek der liederen", vergelijkt haar hand met gestolde balsem, de hals met witte houtworm, de tanden met kalebaspitten en noemt de werkbrauwen „voelhorens van den zijdespinner". De mismaakte voeten der Chineesche heeten in poëtische taal „gouden lotusbloemen". Haar oorsprong is in twee verschillende sagen terug te vinden. De eene verhaalt van Yao Niang (juffrouw Diepoog). Zij was ten tijde der vijf dynastieën paleisdame bij den laatsten heerscher der zuidelijke Tang en was beroemd om haar gracieuse dansen. De keizer liet gouden Lotusbloemen vervaardigen, zes voet hoog, en in de bloemen veelkleurige gelukswolken aanbrengen. Hij beval Yao Niang haar voeten door inwikkeling met zijden banden zoo te krommen, dat ze de vorm van de nieuwe maan kregen. Als zij tusschen de wolken danste, had het de schijn alsof de maan door de wolken blikte. De nieuwe-maanvoeten van Yao Niang zijn door het volk sedert dien tot schoonheid verheven, maar eerst aan het einde van de dertiende eeuw werd de gewoonte van het inwikkelen der voeten algemeen. De keizers van de Mandsjoe-dynastie lieten sedert de groote Kang-Hi-tijden steeds opnieuw strenge wetten tegen deze ellendige gewoonte uitvaardigen en er werden zelfs vereenigingen tot haar bestrijding opgericht. Maar geheel uitgeroeid is ze in deze tijd nog niet, ofschoon men haar niet meer onder de tegenwoordige jeugd ontmoet. Vrouwen met mismaakte voeten hebben van oudsher het welgevallen der Chineesche mannen gehad, dus of die met de emancipatie accoord gaan ? De weldenkenden in elk geval.

Zeer ongaarne laat de Chineesche vrouw zich op het doek uitbeelden. Zij acht het een slecht voorteeken zich op het schildersdoek vastgelegd te zien. In China heeft nooit een portretkunst in de zin, waarin wij die kennen, bestaan, men kende er slechts het voorvaderenportret. Eerst als iemand gestorven is of als men op een leeftijd gekomen is, waarop men kan aannemen, dat men in uiterlijk niet meer veranderen zal,

De bruiloftstoet

De kleine Liu Ping bij haar spel

laat men zijn portret schilderen. Dit staat gedurende de offerande aan de voorvaderen op de altaartafel en de ziel van den doode neemt zijn intrek in het portret. Zelfs moderne Chineezen komen niet gemakkelijk van deze traditioneele opvatting vrij. Toen ik de beminnelijke en verstandige prinses Jun verzocht haar zestienjarige dochter te mogen schilderen, zeide zij mij dit bereidwillig toe. Bij de eerste afgesproken zitting verscheen echter slechts een bediende met de vraag of ik er niet de voorkeur aan gaf de grootmoeder van het meisje te portretteeren. Eerst na herhaalde wederzijdsche bezoeken en ruggespraken kreeg ik tenslotte het jonge prinsesje tot model. Gedurende het poseeren lette zij goed op, aan welke plaats van het gelaat ik werkte en legde daar snel een dikke laag poeder op. Zij was nergens geel, maar in het geheele gezicht wit! verklaarde zij mij daarbij.

Portret van Prinses Jun

„U hebt ons kind heel mooi geschilderd," zeide aan het eind de moeder. „Als dank stuur ik u een stuk zijde. Zijn bizondere waarde ligt daarin, dat keizerin Tze Hi het mij persoonlijk ten geschenke gaf."

De in 1908 gestorven keizerin-weduwe Tze Hi, de „oude Boeddha", zooals zij zich het liefst hoorde noemen, wordt onder de beroemde vrouwen van China een belangrijke plaats aangewezen. Oorspronkelijk niet meer dan een vierde bijvrouw van keizer Hian Fong, wist zij tot regentes van het volk van 400 millioen Chineezen op te klimmen en het onafgebroken 47 jaar lang onbeperkt te regeeren. Veel trekjes uit haar particuliere zijn onder het volk bewaard gebleven. Hoe zij van bloemen gehouden en ze verzorgd, gevangen vogels de vrijheid gegeven heeft. Hoe zij, naar oud-Chineesche zede, half in oppergewaad gekleed, naar bed ging en hoe haar morgentoilet uit slechts een gezichtswassching bestond. Wee de dienares, die een of ander sieraad uit de vele schatten niet gauw ge-

Op de wandeling

noeg te vinden wist. En driemaal wee den friseerenden eunuch, als hij het ongeluk had haar een haar uit te trekken ! Dan riep zij den hofbeambte, die steeds in haar nabijheid moest zijn. Hij had een heele verzameling van bamboestokken, waarmee hij de hofdames slagen moesten uitdeelen, maar waarmede ook de keizerin zelf niet ongaarne omging.

Slechts eenmaal in het leven draagt de Chineesche het rood zijden bruidskleed — een weduwe viert nooit weer bruiloft. Zij kan nooit weer de echtgenoote van een man worden, hoogstens zijn bijvrouw. Ze zal er echter in de regel de voorkeur aan geven alleen te blijven, om niet de geringschatting harer omgeving deelachtig te worden. Deugdzame weduwen werden in vroegere tijden na haar dood met steenen eerebogen vereerd, ja, velen pleegden op het graf van den echtgenoot zelfmoord, om zoo'n eereboog te verkrijgen.

Wie de illustraties bij dit artikel bekeken en de tekst gelezen heeft, die kent eigenlijk de schilderes, die ook de kunst van gezellig vertellen verstaat. Maar een beetje nieuwsgierig is men toch om te willen weten, hoe Dorothea Hauer bij de Chineezen terecht kwam. Het verhaal klinkt als een sprookje. Dorothea had een ouden oom, die beter en welingelichter dan Andersen van China vertellen kon, want hij was zelf in het rijk van de draak geweest en had daaruit allerlei aandenkens medegebracht. En het broertje van Doortje had een beschilderd papier gezien met een spleet-oogigen mandarijn en eigenaardige schriftteekens, die met magische kracht op hem inwerkten. Een kind nog besloot hij de beteekenis van deze raadsels te leeren kennen — als man ging hij als consulair ambtenaar inderdaad naar China. En toen trad een vertegenwoordigster van het Verre Oosten in de levenskring van de jonge Dorothea Hauer. Zij was twaalf jaar oud, toen zij het dochtertje van een hoogen Chineeschen beambte leerde kennen, die als attaché aan het Chineesche gezantschap te Berlijn woonde. Een hartelijke vriendschap verbond de kleine meisjes en toen Dorothea begon te teekenen, nam zij haar vriendinnetje vele malen tot model. Dit is jong gestorven, maar de schilderes betrapte er zich later nog vaak op, dat zij naar de zoo bekende trekken zocht, als zij Chineesche vrouwen schilderde.

Zoo is de liefde voor China reeds vroeg in haar geboren, maar zij kon hier voorloopig geen uitdrukking aan geven, omdat haar nog vele studiejaren wachtten eer zij de schilderkunst machtig was.

Maar toen zij die jaren met veel succes besteed had, voelde zij zich op 23-jarige leeftijd sterk genoeg om aan de verwerkelijking harer meisjesdroomen te denken. Zooals zij in alles grondig handelde, verliet zij zich voor haar bezoek aan China niet op de moderne talen of den consulaatstolk, maar zij ging op het Oostersche seminarie van de Berlijnsche universiteit Chineesch leeren.

Eindelijk ging zij, in 1912, naar China. Toenmaals wankelde het oude rijk onder de eerste uitbarstingen van de revolutie. Dorothea's kleine vriendin was hofdame bij de keizerin geworden en met een keizerlijken beambte gehuwd. Hulpsmeekend verscheen zij met haar beide kleinen bij de kunstenares en verzocht om onderdak. Aan poorten en lantaarnpalen hingen de hoofden van ter dood gebrachten. Het was een vreeselijke tijd. Nochtans ondernam Dorothea vanuit Peking talrijke, dikwijls meerdaagsche reizen naar het binnenland.

De kunstenares kreeg het verre land zeer lief en zij betreurde het, toen zij gedurende de wereldoorlog en daarna haar reizen niet herhalen kon. Pas in 1925 kon zij weer naar China gaan en toen bleef ze er twee jaar, waarin zij het uitgestrekte rijk in alle richtingen doorkruiste, niettegenstaande de burgeroorlog. Overal wemelde het van soldaten ; als Has Tiäntze — zoo heette zij in het Chineesch — schilderde, stonden haast altijd een honderd mannen om haar heen en keken toe ; groot was dikwijls hun verbazing als de vreemde dame in vlot Chineesch een gesprek met hen voerde. Ontelbare vragen werden gesteld en moesten weloverwogen vriendelijk beantwoord worden. Het volk verloochende in het algemeen zijn roep van hoffelijkheid niet. In een ontruimd klooster huisde zij eens wand aan wand met soldaten in een niet afsluitbare cel. Niemand krenkte haar.

Haar Chineesche vriendin was in ellende gestorven, maar haar vriendenkring in het door haar beminde land had zich inmiddels zeer uitgebreid. Heel veel heeft zij er nog geschilderd ; haar werk bewijst haar groote kennis van land, volk en zeden, maar ook de hoogte van haar kunst — en de scherpe blik harer moedige oogen.

POSTZEGELS:

GESCHIEDENISBOEK EN PLATENATLAS TEGELIJK!

Ten onrechte bestaat bij vele outsiders nog steeds de gedachte, dat postzegels verzamelen een hobby is, zooals het bewaren van sigarenbandjes of lucifersmerken.

Een leuk tijdverdrijf voor kinderen, waarmee ook sommige gepensionneerde oude heertjes, die niets voor tuinieren voelen, zich onledig houden. Een onschuldige liefhebberij, die hoogstens bedenkelijk geacht wordt, wanneer volwassenen die „heusch wel wat anders te doen hebben", zich ook daaraan schuldig maken.

De philatelie heeft vele facetten.

Op slechts één daarvan wil ik in dit artikeltje wat licht laten vallen.

De postzegels zijn een weerspiegeling van de wereldgeschiedenis, en het bezit van een verzameling is een bron van historisch en aardrijkskundig „lesmateriaal".

Vooral de laatste vijftien jaren is het aantal postzegel-uitgiften verveelvoudigd. Vroeger verscheen er practisch alleen een nieuwe serie als er een vorst stierf, en door een ander opgevolgd werd.

Dan veranderde de beeltenis.

Maar nu is het allang zoo, dat niet alleen elke historische gebeurtenis, of omwenteling onmiddellijk geïllustreerd wordt door, en weerspiegeld wordt in een postzegelserie, maar ook herdenkingen en jubilea, tentoonstellingen en congressen een postzegelreeks aan zich gewijd zien. De uitgaven van één jaar, geven een vrij volledig beeld van de belangrijkste gebeurtenissen in dat land.

Ons land bijvoorbeeld herinnerde in zijn zomerzegels (Mei 1939) allereerst aan het geboortejaar, 1839, van onze bekende schilders Matthijs Maris en Anton Mauve, aan de verschijning van de Camera Obscura, honderd jaar geleden, en, in verband met de wereld-tentoonstelling in Amerika, aan Pieter Stuijvesant als gouverneur van New-York. De Willibrorduszegels, verschenen op de openings-dag van de gelijknamige tentoonstelling in Utrecht, brachten de 1200e verjaardag van het sterven van deze eerste bisschop in herinnering

terwijl de spoorwegzegels de aandacht vestigden op het 100-jarig bestaan in Nederland van dit prachtig vervoermiddel.

Gelukkig zijn dit allemaal vreedzame feiten.

Helaas leven we thans in een tijd waarin van jaar tot jaar — vaak bloedig — geschiedenis gemaakt wordt.

Waarin grenzen gewijzigd, landen en staten onder de voet geloopen en regeeringsvormen veranderd worden.

Deze geschiedenis wordt eerder genoteerd in de postzegelalbums dan in de geschiedenis-boeken.

Het feit wordt erin vastgelegd, en verduidelijkt door een afbeelding van een kunstzin en kleurenschoon, een edeler zaak waardig.

Zoo wordt een postzegel-verzameling wel de fleurigste, de smaakvolste en interessantste geschiedenis-platenatlas die men zich denken kan.

De kleurenschoonheid kan ik u helaas niet laten meegenieten, — wat niet ligt aan de uitstekende clichémaker van De Vriend des Huizes —, wèl is mogelijk aan de hand van een verzameling reproducties op zwart — ware grootte — u mee te nemen op een uitstapje door de belangrijkste historische gebeurtenissen der laatste jaren.

We hadden geschiedenisles op de dag van de vredessluiting van 1918. Onze leeraar feliciteerde ons. „Jullie zijn de gelukkigste generatie. Je bent nog onbezorgd en ongedeerd deze mobilisatiejaren doorgekomen, en je weet tenminste, dat jullie nooit meer een dergelijke wereldbrand beleven zult!"

En thans, 25 jaar na de fatale zomerdagen van 1914, barst opnieuw de waanzin over deze wereld los!

Toen een onbelangrijke aartshertog, wiens dood bloedig gewroken werd op millioenen en nog eens millioenen, die hem nooit gekend hadden! (afb. 1), toen Serajewo, het kleine Servische stadje — (afb. 2).

Nu Danzig als eerste aanleiding, de stad die verleden jaar nog „vrij" was, — nu is ze Duitsch!! — en een serie zegels gaf, met koppen van medici, die hun leven in dienst van de wetenschap gesteld hebben, om het zieke te genezen.

't Lijkt een bittere ironie: gezonde kinderen — blijde toekomst! (afb. 3 en 4).

Wilt u de Duitsche „successen" der laatste jaren suggestief afgebeeld zien?

De tweede plaat geeft u het heele verloop te zien —:

No. 5: Het Saargebied heeft zijn eigen postzegels, zoolang het onder volkenbondstoezicht bestuurd werd.

No. 6 en 7: De „Abstimmung" komt in zicht. Duitschland gaat zich weren, door intense propaganda, ook op de postzegels. Openhartig grijpen zijn handen naar de Saar, en de Duitsche adelaar, steunend op het hakenkreuz, draagt die naam als devies! En met succes, want:

No. 8: Die Saar kerht heim!, het Saargebied komt weer bij moeder Duitschland terug.

No. 9: Oostenrijk verheugt zich nog in zijn zelfstandigheid, en geeft een fraaie serie uit van zijn kleederdrachten.

No. 10: Op een morgen werden we wakker, en Oostenrijk bestond niet meer. In Weenen plakte men Duitsche zegels op zijn brieven. Ein Volk, ein Reich, ein Führer. Eén volk, één rijk, één leider — 10-4-1938 (datum der volksstemming). Een Duitscher en een Oostenrijker, in Alpenkleedij, dragen samen de Duitsche vlag.

No. 11: Hitler, Oostenrijker van geboorte, kon nu weer zijn geboorteplaats Braunau bezoeken, waar de Hakenkruisvlag van de huizen wappert (12 Maart 1938).

De eetlust komt al etend.

No. 12: 1938 komt het Sudeten-gebied bij Duitschland. Op 4 December worden de eerste Sudeten-Duitschers tot de Duitsche Rijksdag toegelaten. De postzegel stelt dit symbolisch voor: Sudetengau, 4 Dec. 1938: een Sudeten-Duitsch echtpaar neemt verheugd de medearbeid in 't „Rijk" ter hand.

München bezorgde het land van Masarijk en Benesj de eerste aderlating.

1939 brengt het einde:

No. 13: Over de beeltenis van Masarijk heen, — dit is de laatste Tsjechische zegel — verscheen de triumfantelijke opdruk: Slovensky-Stat, 1939, Slowaaksche staat.

No. 14: Na deze provisorische voorziening volgde reeds een maand later een definitieve uitgave voor Slowakije, met de beeltenis van de priester Hlinka, de Slowaken-leider, naar wie de Hlinka-garde genoemd werd.

No. 15: Het ingelijfde gebied van Bohemen en Moravië, zag op zijn postzegels de landsnaam Tsjecho-Slowakije onlees-

SAARGEBIET
5
Deutsches Reich
12 12
Deutsches Reich
6 6
Deutsches Reich
5
6
7
8
60 GROSCHEN
VORARLBERG
EIN FÜHRER
EIN VOLK - EIN REICH
10. APRIL 1938
6 Rpf
Deutsches Reich
Deutsches Reich
4. Dezember 1938 Sudetengau
Deutsches Reich
9
10
11
12
ČESKOSLOVENSKO
1 Kč 1 Kč
SLOVENSKÁ POŠTA
20 HALIEROV 20
BÖHMEN u. MÄHREN
BÖHMEN UND MÄHREN
1.20 K
ČECHY A MORAVA
13
14
15
15
25
Freie Stadt Danzig
POLSKA
DANZIG IST DEUTSCH
6
Deutsches Reich
6+19
Deutsches Reich
17
18
19
20

baar gemaakt, en vervangen door de tweetalige opdruk: Duitsch boven, Tsjechisch onder!! — Böhmen und Mähren, Cechy a Morava, ook een voorloopige uitgave, die spoedig vervangen werd door een eigen reeks *(no. 16)*.

No. 17: Danzig was een vrije stad, waar Duitschland en Polen hun eigen invloedssfeer hadden.

No. 18: Polen had er een eigen postkantoor met eigen zegels: Poolsche uitgaven met de opdruk Port Gdansk — (haven Danzig) — De afbeelding is de overdrukte kop van de Poolsche schrijver Sienkiewicz, auteur van „Quo Vadis". —

No. 19. Danzig was vrij, tòt Hitler sprak voor de Rijksdag, en......

No. 20: Danzig ist Deutsch; en 't Poolsche postkantoor werd in puin geschoten; de dappere bezetting verbrandde levend, nadat men 't gebouw met benzine begoten en in brand gestoken had.

De laatste postzegels die van Polen verschenen, vormden een herdenkingsserie van het twintigjarig bestaan! Zij zijn intusschen „geschiedenis" geworden (plaat 4).

Was de tweede plaat aan Duitschland gewijd, de derde stelt Italië, de asbroeder, in 't centrum.

No. 21 en *22:* In Abessynië regeerde de negus Hayle Selassie, leeuw van Juda, koning der koningen, zooals de officieele titel luidde van deze fiere afstammeling van koning Salomo en de koningin van Scheba.

Toen de afgebeelde zegels van hem en zijn vrouw, Keizerin Menen verschenen, was de toestand voor hen al zeer zorgelijk, en had de laatste reeds per radio haar oproep tot de heele beschaafde wereld gericht om hulp. Want Italië voelde zich geroepen dit volk te komen civiliseeren en het genot te doen smaken van de Europeesche beschaving —, door middel van luchtbombardementen en gasaanvallen. De roode kruis opdruk maakte deze zegels van 25 Februari 1936 tot weldadigheidszegels ten bate van het pas opgerichte Ethiopische roode kruis. Het zouden de laatste postzegels zijn van het zelfstandige keizerrijk.

Want nauwelijks drie maanden later verscheen *no. 23:* Victor Emanuel, koning van Italië, Keizer van Ethiopië. 9 Mei 1936, het 14e jaar van de opmarsch naar Rome! (A XIV E. F.).

Ook Italië verlangde naar verdere krijgsverrichtingen en successen.

In Spanje was Alfonso verdreven *(no. 24)* de republiek uitgeroepen *(no. 25)* en een burgeroorlog ontbrand. Italië en Duitschland, zooals men weet(!) doodsvijanden van 't bolsjewisme, voelden zich geroepen hun fascistisch georiënteerde broeders te helpen, en Spanje voor de ramp van een communistisch regime te behoeden.

In die bange, bloedige jaren van burgeroorlog ontstond er een chaotische toestand bij de posterijen. Phalanx, Burgos, Rooden, ieder gaf zijn eigen zegels uit. En op 't laatst iedere stad. Zoo verschenen in die paar jaar meer dan driehonderd zegels, meestal zeer primitief uitgevoerd, en gebrekkig afgewerkt.

No 26 is een voorbeeld van een Phalanxisten-uitgave, vanaf 1936 in de noordelijke provinciën gebruikt. Het juk met de pijlenbundel is het Phalanx symbool.

Mede door de hulp van Italië werden de rooden overwonnen, en kon *no. 27* verschijnen: De Caudillo (Führer) Generalissimus Franko.

Het nog jonge Albanië had moeilijke jaren achter de rug, doch onder leiding van Achmed Zogoe, eerst als president der republiek, sinds 1928 als Koning, scheen de toekomst verzekerd.

No. 28: Het ros van de nationale held Skanderberg, heft weer fier zijn hoofd op.

De vijf en twintigjarige onafhankelijkheid wordt gevierd (20 Nov. 1937).

No. 29: De band tusschen volk en vorst werd verinnigd door het huwelijk van Zogoe met de jonge bekoorlijke Gravin Geraldine Apponyi (27 April 1938).

No. 30: En de vreugde in 't land was groot toen nog geen jaar later Koningin Geraldine het leven schonk aan een troonopvolger.

Er waren grootsche feesten in 't land.

Maar nog wapperden de vlaggen, en nog lag de jonge koningin in 't kraambed toen Italië, op *Goede Vrijdag,* zijn Christendom demonstreerde, door een aanval, die na een paar dagen Albanië zijn onafhankelijkheid kostte.

De postzegels werden bijgewerkt tot de nieuwe situatie. Koning Zogoe kreeg een opdruk dwars door zijn gezicht, met vol trots ook de Goede-Vrijdag-datum vereeuwigd! *(No. 31 en 32)*.

Lang kon zelfs dit overdrukte gelaat natuurlijk niet geduld worden, en thans verheugen de Albaneezen zich in fraaie postzegels, met het portret van de steeds

EMPIRE D'ETHIOPIE
21
22
ETIOPIA
POSTE COLONIALI ITALIANE
CENT 50
23
CORREOS ESPAÑA
24
REPUBLICA ESPAÑOLA
15 CORREOS
25
10 CTS
¡ARRIBA ESPAÑA!
26
ESPAÑA
CORREOS
40 CTS
27
SHQIPNI
1 QIND. 1
28
SHQIPNI
27 PRILL 1938
29
SHQIPNI
5 QD.
10 VJETORI I MBRETNIS
30
POSTAT SHQIPTARE
31
POSTAT SHQIPTARE
32
MBRETNIJA SHQIPTARE
20 QIND POSTAT AJRORE 20 QIND
33

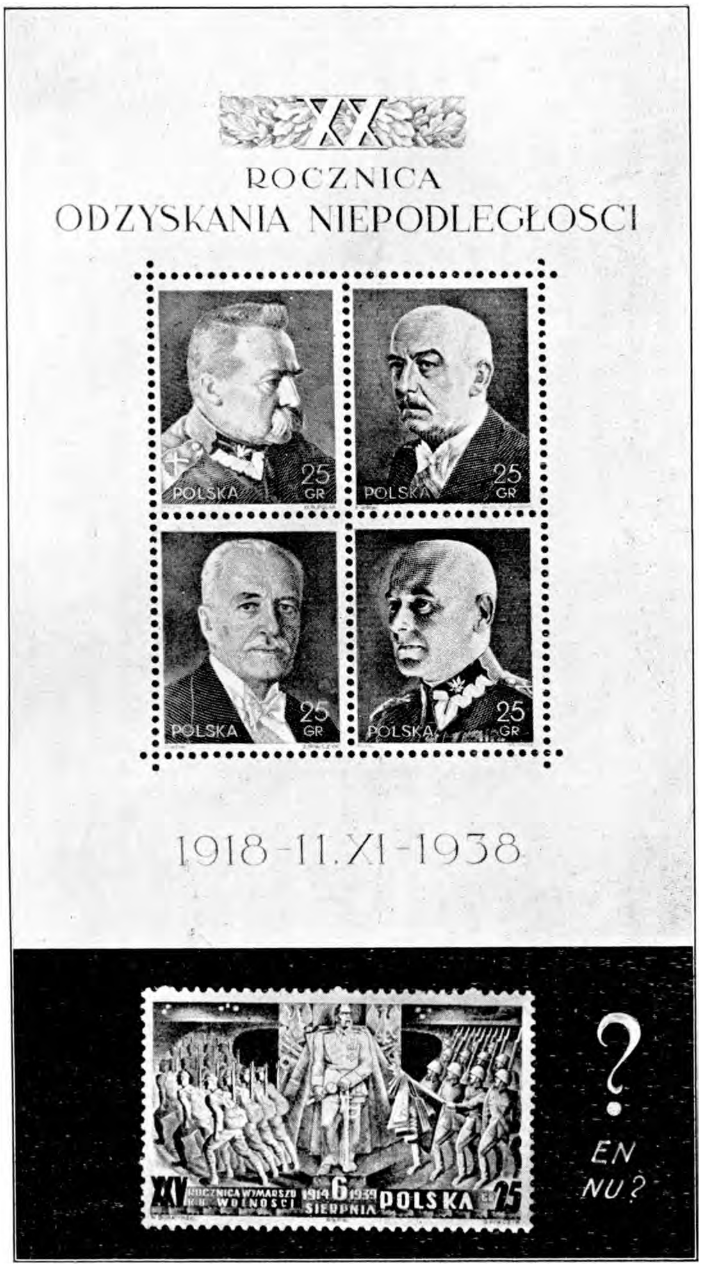

In Nov. '38 werd feestelijk de 20 jarige onafhankelijkheid van Polen herdacht, mede door het prachtige blok gelegenheidszegels hierbij afgebeeld, met de koppen van: *Jozef Pilsudski*, oud President *Norutowicz* (1922/26), President *Ignacy Mosciki* (1926/39) en maarschalk *Smigly-Rydz*. In *Juli 1939*, dus nauwelijks enkele maanden geleden, werd het 25-jarig bestaan van het Poolsche leger gevierd!! Dit wordt afgebeeld in het fraaie herdenkingszegel: de Poolsche weermacht defileert fier en stram voor het standbeeld van maarschalk Pilsudski. *En nu?*

machtiger wordende Victor Emanuel, die nu ook al koning van Albanië is! *No. 33.*

U ziet, verzamelende lezer, dat geen geschiedenisboek zoo snel tot op de dag toe „bij" kan zijn, zoo snel de elkaar in koortsachtig tempo opvolgende gebeurtenissen en veranderingen kan registreeren als de postzegels!

En u hebt meteen de afbeeldingen, en last not least een safe geldbelegging!

Een geschiedenisboek veroudert, raakt een druk ten achter, en vermindert daardoor in waarde, postzegels stijgen in prijs, naarmate ze ouder worden, en moeilijker te krijgen!

Als ik erin geslaagd ben, ten minste uw belangstelling wakker te roepen voor deze nieuwste vorm van geschiedenis en aardrijkskunde-onderwijs, dan is mijn moeite ruimschoots beloond, en vind ik misschien later nog eens gelegenheid een geheel andere zijde der philatelie te belichten.

G. J. PEELEN

KERSTFEEST

Wie weet dat Hij geboren is,
vergete niet dat Hij ook stierf.

Wat vaak nog wel te horen is,
is dat een koning tot hem zwierf
en hem geschenken bracht en eer.

Maar dat Hij aan het Kruis verwierf
al wat een mens behoeft zo zeer,
vergeet men en men brandt de lichten
en is gelukkig bij het groen.

Hoezeer verschillen nu en toen!
Zie die bekommerde gezichten
zich biddend naar de hemel richten
voor Jezus, klein en hulpeloos.

Zie Jozef doen de zware plichten
omdat zijn God zijn vrouw verkoos
om door haar Zoon 't al op te richten.

Er is geen kerstboom en geen rood,
er zijn geen lampen, er is kilte;
en soms een ademloze stilte
als beiden dachten aan Zijn dood.

Want zij voorvoelden in hun Kind
een smart en gans geen vrolijk feest.
Maria heeft Hem zeer bemind
en Jozef is Hem goed geweest. —

Wie weet dat Hij eens werd geboren
vergete niet dat Hij ook stierf.
En dat Hij door de dood verwierf
alles voor wie zich weet verloren.

NIEK VERHAAGEN

Twentsche klompenmaker

Houtsnede van B. Brugman

GEBROKEN CIRKEL

Als heel klein kereltje leerde Louis Bohemiènne aan Mamans hand in de Nôtre Dame en Madeleine al knielen. Soms duurden die diensten hem eindeloos lang. Tijdens de Mis nam zijn Moeder weinig notitie van hem. Maar als 't gezang was verstomd en de wierook 't gehele kerkschip gevuld had, deed zij, met Louis op haar arm, een bedevaart langs de beelden. Hij zag haar zacht prevelen, schreien, geld offeren en kaarsen ontsteken. Zij stak ook haar hand tussen de spijlen van 't ijzeren hek, waarachter haar heilige hoog op hen neerkeek. Louis moest zijn eigen, warm handje ook kussen en die handkus aan de heiligen schenken. Maar nooit zag hij hun koude, starre gezichten door die kinderlijke hulde ontroeren. Toch kwam zijn Moeder altijd met hem bij de beelden terug. Ze schenen haar beste bekenden te zijn, aan wie zij haar diepste verlangens deemoedig, maar onbedwongen toch toonde. Als zij veel had te vragen zette zij Louis voor 't beeld op de grond. Zij knielde zelf neer, en omklemde, als radeloos, 't koude ijzer. Dan voltrok zich voor haar het wonder, dat aan Louis zelf nooit ontdekt werd. Voor háár werden die gebeeldhouwde, strenge en ernstige trekken medelijdend en zacht. In de holle ogen las zij beloften van bijstand en zegen. En, hoewel Louis nimmer zag dat zijn Moeder van de heiligen voor haar geld en kaarsen iets kreeg, verliet zij de kerken toch blijder, en alsof zij een grote schat had ontvangen. Louis begreep later dat die schat het vertrouwen geweest was. Hij had, als klein kereltje, echter nog andere problemen om over te denken. Daar was zijn Grootvader, die geen benen meer had en op krukken voortstrompelde. In de Frans-Duitse oorlog waren de benen François van 't lijf afgerukt. Daarom, èn om de smaad van zijn volk, haatte François de Boches met een hartgrondige haat. Hij voedde die haat, zo dikwijls als hij zijn krukken opnam. En hij had die haat ook op zijn zoon Vincent overgedragen.

„De dag der afrekening kòmt," placht hij te zeggen. Nu was die dag er. Hij duurde reeds enkele jaren. En Louis zag zijn Vader slechts dan, als Vincent met verlof weer eens thuis kwam. Samen marcheerden zij dan over de Boulevards van Parijs. Louis vond dit leuker, dan dat hij boodschappen met zijn Moeder moest doen. Want alles werd duur. Wat zijn Moeder graag wilde hebben was vaak niet te koop.

Gelukkig, dat Grootvader slim was. Hij wist nog steeds eindjes saucis en andere heerlijkheden machtig te worden. Maar Grootvader had ook een borst vol medailles. Zijn oorlogsverhalen vonden opnieuw gretige ingang. Hij had zijn leven óók pour la patrie in de bres toen gesteld. Wie nog iets had te missen, weigerde dit den invalide ongaarne. 's Avonds keerde Grootvader boven de tafel zijn jaszakken om. Dan zei hij, dat zij die overvloed aan zijn weggeschoten benen nog dankten. Maar ...zijn schoondochter dacht aan de goedheid, die haar van 't heiligengelaat in de kerk was tegengestraald. Zij bad ijveriger, of God de overwinning aan Frankrijk, en de daarmee gepaard-gaande-vrede spoedig wou schenken. Marianne schraapte ook voor scapulieren francs en centimes bij elkaar. Zij schonk ze aan Vincent, als hij weer een kort verlof bij hen doorbrengen kwam.

François zag met trots, dat ook Vincents borst met onderscheidingen werd bedekt. Maar thuis was Vincent niet zo spraakzaam, als de ijzervreter van 1870 't gaarne wilde. De oorlogstragédie versomberde hem. Toch had Vincent armen noch benen verloren. Hij had slechts voor anderen 't levenslicht uitgeblust. Zo had hij ook de jonge poilu's, die om hem heen dood ter aarde waren gestort, toen gewroken. Thuis verschrikte hem tot in zijn slaap het granaatvuur. Aan tafel, of als hij met Louis een spelletje speelde, overviel Vincent soms plots een razende angst. Hij zocht er een uitlaatklep voor, door zijn bord of 't speelgoed in stukken te slaan. Zó duwde hij dan de herinnering aan honderden verstarde gezichten weg.

„Ga mee naar de Mis," drong Marianne zacht aan. Vincent weigerde het. Vroeger had een schoon gezongen Mis ook hem wel getroost. Nu was hij zo aan de dodenzang van 't slagveld gewend, ook aan ruwheid en vloeken, dat hij niet naar Requiem-Missen in de kathedralen der Lichtstad verlangde. O ja, de Kerk bracht ook op 't

slagveld de boodschap van vergeving en troost. Maar voor menige stervende kwam de priester met de L. Sacramenten te laat. Zovelen ook werden in ongewijde aarde geworpen.

François schudde 't hoofd om zijn zoon. Hij was heimelijk blij, als Vincent weer naar 't front moest vertrekken. Want zijn haat mòcht niet tanen, tot de overwinning volkomen behaald was.

„Pour la patrie, mon garçon," zei François, bij elk afscheid, bewogen.

„Pour la patrie," zei Marianne, zacht snikkend.

„Pour la patrie," zei ook Vincent, maar moeder en matter.

„Pour la patrie," schreeuwde het kind, met een stem, van opwinding en aandoening schor.

Op 't laatste Kerstfeest in oorlog was Vincent weer thuis. Ook in de Lichtstad werd 't leven donker en bang. Zelfs voor François werd het zwaar, om iets extra's meester te worden. Maar trotser dan ooit waggelde hij door de straten. Want de Boches gingen er ááN... dat stond voor hem zo vast als een paal boven water. En dan zou de smaad van Sedan uitgewist zijn. Dan was ook François duizendmaal gewroken.

Maar toen hij dit tot Vincent zei, schrok hij van diens sombere blik. Zijn zenuwen waren ernstig geschokt, zodat hij een langer verlof had gekregen.

„Mon Dieu... en dan?" mompelde hij.

„En dan? Dan wordt het leven in Frankrijk weer goed. Ik zal het niet meer beleven. Maar ons Lewietje toch wel..."

„En denkt u, dat de Boches 't daar eeuwig bij zullen laten?" schreeuwde Vincent. Hij hees Louis op zijn knie. Heftig drukte hij diens krullebol tegen zijn borst. Toen zuchtte hij diep. Een voorgevoel, dat dit hun laatste Noël samen zou zijn, drukte Vincent. Bitter vroeg hij François, of ook Louis door die haat vergiftigd moest worden. Of die ook in andere landen tot het einde zou worden gevoed. Medelijdend zag François zijn zoon aan. Natuurlijk werd ook Louis een goede poilu! En als het moest, dan zou ook hij pour la patrie de oorlog ingaan.

Vincent zette 't kind driftig weer neer. 's Avonds dwaalde hij met Louis door Parijs. Hij kocht voor het kind, dat met de conductrices bevriend en vertrouwd was, oorlogslekkers en speelgoed. Maar hij weigerde, om met Marianne en François naar de Nachtmis te gaan.

„Le bon Dieu laat Zijn heiligen nu wel heel lang om vrede pleiten," dacht hij ironisch. Toch hunkerde zijn verscheurd hart naar verlossing en vrede. Maar hij was met 't wieken van de doodsengel reeds zoveel maanden vertrouwd. 't Kanongebulder had de echo van Efratha's engelenzang in hem gedood. Hij luisterde naar 't gesnap van Louis, en stond toen plotseling stil. Uit een gebouwtje ruiste hem liefelijk orgelspel tegen. Zijns ondanks bekoorde het hem. Enkele mensen noodden hem binnen. 't Was immers Noël. In 't lokaal, een sobere ruimte, gevoelde Vincent zich niet zo onwennig als in de kathedralen der Lichtstad. Achterin vond hij een plaats met Louis. Men gaf hem een boek. Toen zweeg het orgel. Een eenvoudige man kwam naar de katheder. Er werd gebeden, gezongen. Toen hoorde Vincent 't Kerst-Evangelie in zijn eigen taal lezen.

Louis wilde weg.

Hij miste de dienst aan het altaar, de wierook en heiligenbeelden. En waarom werden hier niet halfluid: Wees gegroetjes... gemompeld?

Vincent bleef, in pijnlijk-verwonderde-aandacht verzonken. Schril schrijnde hem de boodschap des engels met de realiteit van het heden. De rustige, heldere stem las nog andere woorden.

„Want gij weet de genade van onzen Heer Jezus Christus, dat Hij om uwentwil arm is geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede rijk worden zoudt."

De tragiek van een wereld, die Gods rijkdom verachtte, en zich moedwillig verarmde, werd aan Vincent hier ontdekt. Hel bescheen Bethlehems licht de zwarte haat, die zijn prilste jeugd reeds had overschaduwd. Die haat was zijn Vader tot een obsessie geworden. Die haat maakte de toekomst ook uitzichtloos voor Louis. Die haat joeg Vincent, en miljoenen met hem, naar de dood.

Louis gaf Vincent niet langer last. Eerst ging hij, verveeld, de kralen van zijn rozenkrans tellen. Schuin voor hem, naast een grijze veteraan met één arm, zag hij toen een meisje met blonde krullen. Op 't gerinkel wendde de kleine Française haar krulkopje om. Bestraffend keek zij Louis aan. Kleine charmeur als hij was, lonkte

Louis met zijn donkere ogen. 't Meisje gaf de haar-ingeprente-ernst nog niet prijs. Maar zij keek niet zo verstoord. Met een vinger op haar nu ook glimlachende mond beduidde zij Louis dat hij luisteren moest. Haar geschuifel deed den eenarm ook even omzien. Vincents smartelijke aandacht trof den oud-strijder. Vincent gevoelde zich verbrijzeld, en opgeheven toch ook. 't Werd hem hier getoond, dat de mensheid, als Gòds mensheid, met en naast elkander kon leven, als zij de vruchten van Christus-kruisoverwinning wou plukken. De enige Naam, Die de wereld redding en uitkomst kon schenken, werd ook zegenend aan Vincent meegegeven : Nôtre Seigneur Jésu Christ...

Toen de mensen 't zaaltje verlieten, om bij schrale oorlogsrantsoenen verder Noël te vieren, viel het den eenarm niet moeilijk, om bij Vincent aanknopingspunten te vinden. In dezelfde slag, die François tot een wrak had gemaakt, was aan la Bruche een arm afgerukt. En ook hij had jaren onder zijn haat te lijden gehad. Nu was hij verlost.

Hij had ook een zoon aan het front. Dat was Désiré's Vader. Haar Moeder leefde niet meer. Daarom was het kind nu bij La Bruche en zijn vrouw. Désiré dribbelde, druk pratend, met Louis voor hen uit. Zij zeiden elkander hun namen. Toen vroeg Désiré, of Louis haar manteltje mooi vond. 't Was van fluweel, maar had hier en daar kale plekken. Die zag Louis echter niet. Galant verzekerde hij, dat de mantel „très beau" was. Désiré vertelde toen trots, dat Grootmoeder hem uit een oude van haar zelf had gemaakt. Op zijn beurt vroeg Louis, waarom het kerkje zo kaal was en Désiré geen rozenkrans had.

Zij had die nimmer gehad, en beelden waren er ook in Grootvaders huis niet, vertelde Désiré hem. Dat huis waren zij intussen genaderd. De eenarm noodde Vincent uit om ook met zijn vrouw kennis te maken. Ongaarne liet Vincent Marianne langer alleen. Toch gaf hij geen weigerend antwoord. Hij keek naar Louis, dacht aan zijn voorgevoel, en wilde, dat het kind voor die haat later veilig gesteld zijn zou. Louis wilde maar al te graag met Désiré mee. Zij ontsloot voor hem een andere wereld. Madame la Bruche betreurde 't, dat zij niets beters dan wat ersatz-koffie aanbieden kon. Vincent lette amper op haar excuses. In de simpele kamer stelde hij allerlei vragen. Eenvoudig vertelde de eenarm, hoe hij met zijn haat had geworsteld. Les Miserables van Victor Hugo had hij versleten gelezen. De figuur van den zachtmoedigen bisschop van Digne was hem een lichtend en troostend voorbeeld geweest. Maar nu kende hij Hem, Die als een Lam ter slachting gegaan was. Nu las hij 't meest in de Bijbel. De opeenstapeling van ceremoniën had la Bruche niet meer nodig.

„Pour la patrie," zei ook de eenarm, toen hij over hun ontberingen sprak. Maar hij zei het anders dan François 't placht te doen. Nôtre Seigneur Jésu Christ had hem geleerd, dat Hij in de Kerstnacht voor àlle volken in de kribbe gelegd was.

Marianne en François waren op de nieuwe vriendschap eerst niets gesteld. Op Marianne vooral maakte die indruk. Elke dag wandelde en sprak Vincent met la Bruche. Zij vreesde zijn invloed. De eenarm sprak over de Coligny als over een van Frankrijks edelste zonen en helden tot Vincent. Hij sprak tot hem over Luther, Calvijn, en waarom zij met Romes eredienst hadden gebroken. En op een dag gaf Vincent aan Marianne de-met-veelopoffering-gekochte-scapulieren terug. Hij zei, dat hij op de voorspraak der H. Maagd en alle heiligen niet langer steunde. Dat hij zijn vertrouwen voortaan op God alleen wilde stellen. Op Christus, Die ook hem van zijn haat had verlost.

Marianne bezwoer hem, om 't noodlot niet zo te tarten. Hadden de H. Maagd en zijn beschermheiligen Vincent dan niet op Mariannes gebeden beschermd ? Maar als hij met die mensen bleef omgaan, zich in hun netten liet vangen, dan zouden haar gebeden en offers hun uitwerking missen. Zij snikte op Vincents schouder. Hij kuste haar betraande gezicht, en herhaalde, dat hij in Gods hand was, wàt er ook met hem gebeurde.

„Et, mon cher, als ik weg ben, ga dan met Louis la Bruche en zijn vrouw ook bezoeken. Zij zullen goed voor je zijn. Je kunt met hen óók over mij spreken. Ga ook met hen naar dat kerkje..." zei Vincent dringend. Dat was voor Marianne teveel. Zij viel in onmacht. Toen zij weer bijkwam, zat madame la Bruche met Vincent aan haar bed. Désiré en Louis speelden zacht met elkaar. In haar hand hield Désiré een klein, verwelkt takje. Zij moest onbe-

wegelijk zijn. Want Désiré speelde, dat zij : La Pax... was.

Ook Vincent moest terug naar het front. Genezen was hij nog niet. Maar zijn ziel was nu rustig. Nog meer dan anders schudde François 't hoofd om zijn zoon. Hij begreep diens veranderde inzichten niet. De borst met medailles schonk hem wat troost. Een lafaard was Vincent toch niet. Evenmin als la Bruche, die destijds in dapperheid niet voor François had ondergedaan. Maar la Bruche miste de hartstocht, waarmee François over la patrie tot hem sprak. O ja, ook hij wenste de overwinning voor Frankrijk. Maar hij vreesde voor een te wraakgierige vrede. Dan lachte François. De vrede kon hem voor de Boches niet hard genoeg zijn. Trots blikte hij naar de Arc de Triumf, waarvoor hij de overwinnende troepen reeds zag défileeren.

Om Marianne genoegen te doen, vergezelde Vincent haar nog eens naar de Mis. Hij zag haar devotie, haar eerbiedige knielen. Hij zelf knielde niet voor de Hostie. Maar zijn afscheid van de Moederkerk was toch milder, dan hij vermoed had. Plechtig en schoon ruiste 't ook nu door de gewijde gewelven :

„Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Sanctus, Sanctus Dominus, Deus Sabaoth. Pleni sunt caeli et terra gloria tua..."

Toen boog Vincent ook het hoofd. Hij had de wereld vol verderf, dood en verwoesting gezien. Maar ook in zijn ziel juichte het nu : Hemel en aarde zijn tòch vol van Gods glorie....

Voortaan zou hij bidden, dat de Kerk, waarin hij Louis voor 't H. Doopsel gebracht had, die glorie zuiverder uitdragen mocht. Marianne drong er nog eens op aan, dat hij de scapulieren meenemen zou.

„Draag ze tenminste aan 't front. Dat zal mij helpen, als ik in de kerk voor je bid," zei ze, weer schreiend. Vincent weigerde het. Hij had over zijn voorgevoel niet tot Marianne gesproken. Toch wist zij, dat dit afscheid anders dan vorige was. En ook zij vreesde plots, dat 't hun laatste zou zijn. Vincent daagde zelf de H. Maagd en zijn beschermheiligen uit. Hij kuste Marianne vol liefde. Nogmaals moest zij beloven, dat zij Louis niet aan de invloed van La Bruche zou onttrekken. Zij moest beloven, dat zij de haat niet in Louis aanwakkeren zou. Ook niet... als Vincent moest vallen.

Opnieuw was Marianne ontzet. Maar in de smart van dit afscheid beloofde zij alles, wat Vincent haar vroeg. Hij omhelsde haar en Louis. Met zijn kin op 't hoofd van het kind bad Vincent, dat Louis een goed soldaat van Christus mocht worden. François bracht hem naar de trein. Die twee hadden de laatste weken veel samen gesproken. François was zijn zoon echter niet nader gekomen. Hij zei, dat Vincent spoedig weer met verlof, en dan voor goed, thuiskomen moest. Want op de duur was de terugslag van oorlog ook achter 't front niet plezierig. Even hielden hun handen elkaar vast omklemd.

„Victorie pour la patrie, mon garçon," zei François. Tijd voor antwoorden had Vincent bijna niet meer. Haastig kon hij nog zeggen : Géén haat voor Louis.

Aan 't front kreeg Vincent een lichtere taak. Hij hoefde 't geschut nu niet te bedienen. Toch hoorde hij 't kanongebulder, en daartussen de lach van de duivel, iedere dag. Maar sterker was de bemoedigende glimlach van den Heiland voor Vincent nu geworden. Op een dag, toen de zon helder scheen, werd hij door een verdwaalde kogel getroffen. 't Einde was kort. Toen men hem vond, was zijn gelaat echter niet door haat en wanhoop verwrongen, maar vredig, en bijna blijmoedig. Zijn dood werd aan Marianne bericht.

„Ik wist het. Al m'n gebeden kwamen terug," snikte zij. François zei : „Vincent est tombeau pour la patrie..."

„Pour la patrie," zei ook Louis. Maar hees sloeg zijn stemmetje over, omdat hij niet meer met zijn Papa door Parijs zou marcheren. Ook la Bruche en zijn vrouw kwamen, om Marianne te troosten. Zij zeiden, dat Vincent in de hoogste Victorie nu deelde. Marianne werd nog bleker en schraler. Er moest geld zijn, waarvoor zij Missen voor Vincents zielsrust liet lezen. En eindelijk was het, voorlopig dan, vrede. Toen de gedunde, maar overwinnende regimenten voor de Arc de Triumf defileerden, stonden ook François en la Bruche stram in de houding. François leunde zwaar op zijn krukken. Hij gevoelde nu toch de zwaarte van 't offer. Maar er blonken in de ogen geen tranen. Z'n mond vertrok grimmig. Schor riep ook hij dan : Vive la France...

Hij groette de regimenten, die ook de overwinning voor Frankrijk hadden be-

vochten. En weer zei François, dat de vrede niet hard genoeg voor Duitsland kon zijn.

„God helpe Frankrijk, opdat het een Christelijke vrede mag voorstaan," zei la Bruche. Maar in 't ontroerde gejuich om hen heen was zijn stem als die van een roepende in de woestijn.

Welke vèrstrekkende gevolgen 't in de Spiegelzaal te Versailles getekende vredestractaat voor de wereld zou hebben, daarvan vermoedden ook Louis en Désiré niets, toen ze met elkaar opgroeiden en speelden. François was gestorven, tevreden omdat de Tijger voor de overwonnenen streng was. Na lang overleg had Marianne 't voorstel van la Bruche en zijn vrouw, om met Louis bij hen in te wonen, aanvaard. Vincent zou het goedgekeurd hebben, het zelfs gaarne hebben gewild. Maar eerst hadden la Bruche en zijn vrouw Marianne moeten beloven, dat zij haar in de uitoefening van haar godsdienstige plichten niet hinderen zouden. Dus nam Marianne 't H. Hart Beeld en dat der Madonna mee naar de kamer, die zij bij 't om hun zoon treurende echtpaar betrok. Zij spijkerde 't wijwaterbakje vast aan de muur en brandde weer devotielichtjes en kaarsen. Maar als zij bij den eenarm en zijn vrouw de maaltijd gebruikt had, nam hij de Bijbel en las daaruit voor. Louis had reeds bemerkt, dat Désiré veel verhalen uit dat dikke Boek kende. Hij luisterde ernstig naar de stem van la Bruche. Ook Marianne was niet onverschillig. Want uit dat Boek had Vincent troost voor zijn laatste uren geput. Vaak besprak la Bruche 't gelezene met haar. Hij wees haar op de genoegzaamheid van Christus' kruisoffer. Op de zondigheid van Rome's aflaatpractijken. Twijfelend vroeg Marianne: „Zijn de Missen voor Vincents zielsrust dan niet meer nodig?"

„Nee," zei la Bruche overtuigd. Hij bewoog Marianne, om met hem en Louis mee naar 't lokaaltje te gaan. Daar had Vincent de liefde eerst recht leren kennen. Marianne vond het er koud. Toch bezocht zij het vaker. Ook om Vincents wil. Maar in de kathedralen bleef zij ook komen. Zo leerde Louis de verscheurdheid der Kerk reeds jong kennen. Bovenal werd hij Désiré's ridder. Heerlijke middagen bracht hij met Marianne en Désiré in het Bois door. Daar vergaten zij even de inflatie-misère. Ook Frankrijk worstelde, om uit de oorlogsimpasse te komen. De dagen, waarop Marianne 't pensioentje ontving, waren als verkwikkende druppels in woestijnen van zorg. La Bruche had Louis graag voor predikant op laten leiden. Maar ook hem ontbraken de gelden hiervoor. Bij Citroën kreeg Louis na de schooljaren werk. In de fabrieken was 't vaak een slagveld in 't klein. Soms haatte Louis de luxe wagens, die in steeds modernere typen de fabrieken verlieten. 't Razende tempo, waarin ze werden vervaardigd, verminkte en doodde de arbeiders dikwijls. Beslister dan Marianne koos Louis 't Protestantisme. Ook hij zag met zorg, dat Frankrijk naar de afgrond zich haastte. Toch werd Parijs weer de charmante, gastvrije Lichtstad. Maar haar feeëriek licht werd telkens versomberd. Elk jaar rolden de rupsbanden der tanks zwaarder langs de Arc de Triumf. Elk jaar dreunden ze onheilspellender in andere landen.

Weer woonde la Bruche met Désiré en Louis zo'n wapenschouw bij. De massa juichte. Voor la Bruche was het défilé als een revue des doods. Eén ding troostte den eenarm: dat de haat, waarmee François Vincent opgevoed had, zijn volk niet meer zo sterk beheerste. Dat het niet wenste, om de kracht van het leger met die van de vroegere vijand te meten. En toch gevoelde la Bruche ook, dat de botsing onvermijdelijk werd.

Stil en ernstig keken Louis en Désiré naar de regimenten, waarbij hun Vaders hadden gediend. Angstwekkend lang duurde 't wapengedruis. 't Werd Désiré bang om het hart. Want voor Louis, die zij, als klein meisje, in 't kerkje vermaand had, was zij: Son Désir... zijn verlangen, geworden. Spoedig zouden zij trouwen. En wat hield de toekomst voor de wereld, voor Frankrijk, verborgen? O, als zij en Louis nu 't sterke, vaste Godsvertrouwen der Hugenoten niet hadden...

't Was Kerstfeest, 1938.

Parijs vierde feest, na de Nachtmis. Nog was het vrede. Maar 't vermoeide Europa had dit jaar de crisis bijna niet kunnen doorstaan. Stiller vierden Désiré en Louis 't Kerstfeest met Marianne en la Bruche en zijn vrouw. Onbewust van de ernst, waarmee over hem werd gesproken, sluimerde Paul Vincent in de wieg. Hij sabbelde aan zijn warm handje. Naar zijn beide Grand-

pères was hij genoemd. Maar voor zijn ouders hadden die namen een diepere betekenis ook. En zij vroegen nu in de Kerstnacht, of Paul Vincent een overwinnende strijder voor de ware Vredesvorst worden mocht. Ze wilden sparen, opdat Paul later een prediker van l'amour de Dieu worden kon.

Een goed half jaar later riep la Patrie ook Louis naar het front. Opnieuw dreigde ook tussen Frankrijk en Duitsland de oorlog.

Louis kleedde zich in zijn soldaten-tenue. Hij dacht aan Vincents laatste afscheid. Een flauwe herinnering had hij daarvan bewaard. Bijna blind zat Marianne aan tafel. Even was er in haar de drift, om naar haar schatkist te snellen, met tastende handen daaruit de door Vincent versmade scapulieren te nemen. Maar zij wist, dat ook Louis in hun beveiligende kracht niet geloofde. Dat hij zich in Gods hoede veiliger dan in de Maginotlinie wist. Marianne kon nu niet meer naar haar Saints in de kerken. Hulpeloos bleef zij stil zitten. 't Had lang geduurd, voor de abbé haar om Louis met rust had gelaten.

Désiré hield zich dapper. Zij plaatste patat frites, bros en nog knappend, op tafel. De maaltijd duurde echter niet lang. 't Naderend afscheid drukte hen allen. Ook de oorlogstragedie, die zich telkens herhaalde. La Bruche nam het Boek, waaruit hij ook voor Vincent had gelezen. Zijn bril was beslagen, en eerst beverig, daarna toch vaster, las zijn versleten stem psalm 91 voor. Gods beloften troostten ook Marianne. Toch pijnde 't weer even dat Vincent, die op Gods bescherming zo vast had vertrouwd, was gevallen. La Bruche had gezegd, dat hij nu op eeuwige hoogten gesteld was.

„Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkander liefhebt," las nu de eenarm. En toen : Dieu est amour.

Toen stond Louis op. Hij nam Paul Vincent op zijn knie en nam Désiré's bevende hand. Zoals Vincent 't vroeger bij hem had gedaan, boog hij zijn kin op 't hoofd van het kind. Ja, de kringloop van oorlog en haat was dezelfde gebleven. Maar 't was voor hèn toch anders geworden. Hij ging naar het front, omdat la patrie riep. Doch zonder de lust, om wraakgierig te doden. In de cirkel van haat, waarin zijn geslacht jarenlang was gevangen, was een breuk naar de hemel gekomen. Naar dat oord, waaruit 't Licht der wereld op aarde was nedergedaald. 't Zou tòch Noel zijn... straks... wat er ook met de wereld, met hem gebeurde. En met de warmte van Paul Vincents krullebol tegen zich aan, bad Louis, of de Vredevorst die cirkel van haat nog in duizenden harten wou breken. Toen kon hij Désiré en de zijnen verlaten.

ANNIE VREELAND

KOM IN ONS HART, O GOD!

door Tom Meijneke

Spreek tot ons hart, o, God
door al Uw wondere werken,
door teere bloemen van het veld
en door het wildste stormgeweld,
spreek in de kroegen, in de kerken,
tot ons klein hart, o God.

Spreek tot ons hart, o God
van Uw oneind'ge waarheid.
Breng onze ziel, zoo moegezocht,
verschroeid door haat en achterdocht
tot Uw verlossend lichte klaarheid.
Kom in ons hart, o God.

VERLANGEN

Donkere dagen voor Kerstmis :

Een zon die wel opkomt, getrouw als iederen dag, maar door het grijs wolkendek niet vermag heen te dringen. De straten liggen in bleek-donkeren schemer ; hol klinken vandaar voetstappen door de vervrozen ochtendstilte ; geel vlekken verlichte ramen in grauwe gevels. De straatlantarens branden nog omwaaierd door een waas van mist. Stil en traag komt de dag aangekropen.

Marion is loom en mat, maar ze vecht tegen wat haar drukt. Bernard moet het niet bemerken, hij neemt de dingen zoo nauw.

„Nog een kopje ?", vraagt ze met de trekpot in de hand en ze dwingt zich tot een glimlach van verstandhouding. Die glimlach wil zeggen : het is niks hoor jongen. Maar voor zijn kalm onderzoekende oogen moet zij de hare neerslaan.

Ze tuurt dan weer naar haar bord en haar vingers kruimelen nerveus wat brood.

„Je eet niet !" Er is verbazing en wat bezorgdheid in zijn stem. En dan valt hem in : „Je bent toch wel wat kieskauwerig de laatste dagen."

Ze kijkt niet op wanneer ze zegt : „Och straks wordt Berry wakker en dan eten wij saampjes nog wat. Het is den jongen een spelletje mij te voeren."

Bernard de man is een beetje jaloers op dat saampjes. „Je moet den jongen niet verwennen," zegt hij wat strak.

Er gaat over Marions gezicht nu een echt zonnig lachje, ook wel met een tikje ondeugd kijkt ze nu naar hem op.

„Berry verwent mij, dat heeft hij van zijn vader." Groote kleine jongen, denkt ze wanneer zijn oogen blij oplichten, nou tevreden ?

Maar hij laat zich niet zoo gemakkelijk afschepen en vraagt ronduit : „Pieker je ergens over ? ; je bent zoo stil, ja somber soms."

Marion staat dan op en komt achter zijn stoel staan. Zoo buigt ze zich over hem heen, haar mond is dicht aan zijn oor, een blonde krul ligt over zijn donkere weerbarstige kuif. Ze kan de waarheid beter verdraaien wanneer ze hem nièt aanziet.
ber zijn ?"

„Ik pieker niet ; en waarom zou ik som-
Vluchtig kust ze zijn slaap, zijn haar. Dan draait ze zijn hoofd naar de klok toe. „Kijk eens ! ; het is meer dan tijd."

Hij dringt niet verder aan al heeft zij hem niet overtuigd. Hij schuift zijn stoel achteruit en dan staan ze samen onder het lamplicht. Even voelt hij haar handen krampachtig in de zijne, even slechts, dan glimlacht ze weer dapper. Het is heusch niets, zeggen haar oogen. Het ontroert hem altijd, wanneer ze elkaar zoo aanzien, vol begrijpen. Zuivere, klare oogen... God, dat is een schoon bezit.

Ergens buiten galmt de eerste slag van achten over de ontwakende stad. Wanneer ik de tram mis, dan kom ik te laat, flitst het door hem heen. Snel kust hij de roode, warme mond, die verwachtingsvol naar hem opgeheven is. „Daar... Tot straks... Wat ben ik laat hè." Gejaagd krijgt hij zijn tasch ; Berry die zich de slaap uit de oogjes wrijft, krijgt een zoen pardoes in zijn gezicht. Hij rolt er van om, de kleine, en schaterlacht van plezier. Dat vader echter ditmaal zoo snel aftrekt, vindt hij maar zoo zoo. Maar op moeders arm mag hij naar vader wuiven ; en dat is een heele troost.

Laurentsz kan nog net op de tram van acht-uur-vijf wippen. Een bof, want het is vanuit deze wijk een tienminuten dienst. Op het balcon, waar hij zijn pijp rookt, is het vinnig koud, telkenmaal wanneer de tram een bocht maakt slaat er een scherpe wind naar binnen. Klagen zijn medereizigers over het weer, hij staat stil te glunderen en denkt aan Berry. De kinder-schaterlach zingt nog in zijn ooren na. En Berry... Hij heeft Marions leuke snoet, steeds sterker gaat die gelijkenis spreken.

Hij verdoet zijn tijd met rooken en tevreden peinzen. De politieke debatten van iederen morgen gaan langs hem heen. Wat praten de menschen toch waarvan ze geen begrip hebben, en dat wat ze kennen, daarvan zwijgen ze. Het moest andersom zijn, denkt hij.

Wanneer de tram weer met een ruk stilstaat is het zijn halte. Zijn collega Verhave is juist voor hem uit veertien gestapt en wacht hem nu op het trottoir.

„Gemeen zuur weer Laurentsz," is het eerste wat Verhave zegt.

Met een schouder ophalen laat Laurentsz

die woorden aan zich voorbijgaan. Hij mag Verhave niet, liever alleen dan samen gaat hij de nu nog resteerende vijf minuten naar het kantoor.

Verhave loopt diep in de kraag van zijn jas gedoken, hij rilt en mompelt een verbasterde vloek wanneer ze een hoek omslaan. In de luwte ademt hij wat ruimer, zijn mond komt dan vanachter de kraag te voorschijn :

„Was het nou nog een gewone vrieskou met een zonnetje. Verdraaid ! Je ziet hier 's winters geen zon, mist, regen en kou is al wat je krijgen kunt. En dat grauwe, die sombere dagen... Een mensch gaat snakken naar wat licht, naar een andere dan die zware, gasachtige kachelwarmte."

Laurentsz kijkt er van op. Hier is echt, zonder overdrijving de hunker naar zon en warmte. En dan moet hij opeens ook aan Marion denken. Ja, dat was ook in Marions oogen : de slecht verborgen lente-honger. Of heeft Marions verlangen een nog dieperen zin ? Verward geeft hij Verhave een bevestigend antwoord. Kon het zijn dat Marion... ? Het is lang geleden dat ze samen een ernstig diepgaand gesprek hadden.

Wie zijn ziel verwaarloost, verwaarloost zijn lach.

Dit zijn de woorden hun door een grijzen predikant op hun huwelijksdag meegegeven. Hij heeft ze nooit bepaald au-serieux genomen. Och wat... het is niets, heeft Marion immers zelf gezegd.

Morgen is het Kerstmis :

In de stad geurt de fijn prikkelende aroma van dennengroen. Handelaars in boomen en hulst, die op hoeken en pleinen hun kramen hebben, zijn met de bloemenwinkels het brandpunt van een ongewone Zaterdagsche bedrijvigheid. Er is veel animo dit jaar. De drukkende tijd verleidt tot wat zorgeloos genoegen, tot de bevrijding van een feestelijk samenzijn.

Bernard Laurentsz heeft in een bloemenwinkel zijn keus gedaan : Wat witte hyacinten voor de schaal op het dressoir, een bos hulst en dè (kostbare) verrassing voor Marion : vijf roode poncertia's. Op één der pleinen zoekt hij zich dan nog een denneboom uit en wat takken douglas. Een ijverig, leuk schooiertje met de traditioneele ijspijpen, ja en met het dunne kieltje helaas, sjouwt de boom achter hem aan.

„Da's een beste meneer," vleit hij zijn cliënt, hijgend van inspanning. En wanneer Laurentz hem dan een knipoogje geeft, dan wordt het dubbeltje — waar hij vast op rekent — misschien wel een kwartje of, drie dubbeltjes. Veronderstel verdikkie ! — de pientere jongensoogen gluren naar het groote mensch met musschenbrutaliteit en vogelschuwheid — wanneer het eens twee kwartjes werden ! Dan zou die... Hij zou er op pochen met z'n schelle jongensstem en op de straat spuwen als een groote kerel. Sjonge !...

Dan is zijn kleur niet enkel meer van inspanning. Laurentsz moet hem tegenhouden anders was hij zoo met boom en al pardoes tegen een fiets aangeloopen. „Uitkijke kaffer !", schettert de verschrokken expediteur den onschuldigen fietser na. En tegen Laurentsz : „Ze zitte gewoon op der lui fietse te maffen, die kaffers. Me vader zeg : voetgangers benne geen mensche." Intusschen loert hij of het incident op zijn cliënt niet een al te ongunstigen indruk heeft gemaakt. Maar Laurentsz glimlacht en gerustgesteld, maar toch behoedzamer, met overdreven zorg, zeult hij de boom de laatste honderd meters naar de plaats van bestemming. Na lang aanhouden mag hij dan den boom in het portaal zetten — wat hij met veel betoon van hulpvaardigheid doet — en dan zien twee fel begeerige jongensoogen verwachtingsvol naar Laurentsz op.

Hij krijgt twee dubbeltjes voor zijn moeite. Twee duppies in de saamgeknepen jongensknuist. Ondanks de stoute fantasie overtreft de realiteit de toch hooggespannen verwachting. Die schoffies toch, zoo een torenhooge verbeelding, een zoo groote, vaak vuile mond en toch met weinig zoo innig tevreden.

Laurentsz, als een jongen heeft hij Marion het recht den boom op te sieren betwist. Met een stiekum ondeugend lachje heeft Marion hem zijn zin gegeven. En het valt hem niet mee, doch eerst wanneer twee van de mooiste zilveren ballen op den grond in scherven springen, geeft hij het op. Hij laat dan heel de verdere „kamerversiering" maar aan Marion over. En het is wel prettig zoo rustig in een leunstoel gezeten z'n slank, lenig vrouwtje bezig te zien. Tevreden lurkt hij aan zijn pijp. Je zou niet zeggen, dat ze al naar de dertig loopt, denkt hij trots.

En Marion is mooi zoo met de zachtrood gekleurde wangen van scheppings-

lust. Het is leuk haar op een stoel te zien staan zich uitrekkend om een schilderijlijst met een tak groen of hulst op te sieren. Soepel, met de echte gratie van een vrouw zijn haar bewegingen. En de kersttafel die zij te voorschijn toovert is een wonder. Op het midden daarvan is een mooie verdeelde toef douglas, nog weer verfraaid met hulst en dennenappels. De randen van de tafel zijn omzoomd met rood lint, wat fleurig afsteekt op het witte laken daaronder. Feestelijk doen het daarop de schaaltjes met kransjes, kersenbonbons en de veelkleurige kaarsjes in roode en wit glinsterende houdertjes. Ja, Marion weet kerststemming te scheppen. En zoo fijn als de boom is met zijn zilver en wit, zoo fijn ingetogen zonder overdaad is het geheel. Het komt alles nog meer tot zijn recht bij het ernstig schijnsel van een schemerlampje.

Laurentz wordt er door getroffen. Iets van de kerstwijding is nu in de kamer, denkt hij. Door zijn hoofd zingt een oude melodie.

Marion komt naast hem op de leuning van de armstoel zitten. Ze vleit haar hoofd aan zijn schouders en kijkt zoo naar het zilvergetwinkel in de boom. Dan een wat weemoedig lachje :

„Als kind zag ik het moeder altijd doen ; wat gaan de jaren gauw hè. O Bern ! wat kon je toen al niet denken, fantaseeren vroeger. Kerstmis, dat was een wondertijd. Je zag de schapen op het veld, de herders met hun eerbiedwaardige baarden en ze hadden zulke ernstige gezichten. O ! wat zag je al niet in je verbeelding : een open hemel en een engelenschaar, hun zingen, juichen. Wanneer vader de kerstboodschap voor las, dan kon je lachen en huilen tegelijk. Je zag Maria en haar kindje. En het was alles zoo mooi, zoo heel mooi..." Er komt dan een geluid wat veel van een snik weg heeft en Laurentz voelt de krachtige greep van haar kleine handen aan zijn arm. Het doet hem pijn, zoo vast is die greep. „God ! Bern, is het waar,... is... is het geen verzinsel, een sprookje ?"

„Maar Marion !"

Ze beven beiden, Laurentsz en zijn jonge vrouw.

„Och laat maar... het is onzin natuurlijk." Met haar betraande oogen probeert ze te glimlachen. „Het is ook zoo grootsch Bern, hoe kan een mensch dit ooit bevatten : Gekomen uit den Geest, geboren in een stal, met op de balken reeds de schaduw van het kruis... Hij... Gods zoon."

Ze zwijgen dan beiden. Laurentsz met troostende armen rond zijn vrouw. Hun beider lippen prevelen stom een bede, een kinderlijk begeerige bede.

Kerstnacht...

De stilte is er stil getuige van.

Laurentsz ontwaakt uit zijn sluimer door het rusteloos woelen van zijn vrouw. Wanneer zijn slaap wegebt ziet hij haar bleek, overspannen gezicht en de fijne pareltjes zweet op haar voorhoofd.

„Meisje," fluistert hij ontdaan. Hij neemt haar handen, die klam zijn, en zijn oogen zien haar bezorgd aan. „Marion... kalm toch ! Heb je gedroomd ? Of ben je niet goed ?"

„Ik moet er even uit ; ik kan het in bed niet uithouden... O nee... kijk niet zoo angstig jongen. Het is niets, enkel... enkel... die ellendige leegheid."

Laurentsz staat dan naast zijn bed en wurmt zich onbeholpen in een oude badjas. Met trillende handen slaat hij Marion haar peignoir om de schouders. Het is zoo ongewoon. Marion ? zijn anders zoo flink vrouwtje. Hij voelt zich de situatie niet meester, er is een zoo beklemmende vraag. Haar onrust, ze beeft na ook in zijn hart.

Hij vermant zich.

„Blijf niet met je bloote voeten op het koude zeil staan ; hier ! je pantoffels. En... zal ik wat Hofman voor je klaarmaken ?"

Hij schrikt van haar heftig nee.

„Ik ben niet ziek, niet overspannen." Marion zegt het haperend. „O jongen kijk niet zoo ; ik wilde je niet krenken. Maar..."

Ze zwijgt en beklemd ziet hij haar gaan, de kamer op en neer.

Marion haalt gejaagd adem ; haar boezem trilt als van een moe-gewiekte vogel. Met een saamgeperste mond staat ze over Berry's ledikantje gebogen. Een rauw keelgeluid breekt tusschen haar tanden door. Dieper buigt ze zich over Berry heen. Ze kust de blootgewoelde enkeltjes, zijn geknuiste handjes. In den nacht liggen vochtige parels te glinsteren op het dekentje. Die zinken en blinken met Berry's rustig ademen mee.

Laurentsz heeft zijn vuist voor de mond gedrukt om het niet uit te schreeuwen. Zijn groot glanzende oogen laten haar niet los ; hij mist niet het simpelste van haar gebaar.

Dan breekt er iets in Marion. Ze huilt, stil, zonder misbaar. Laurentsz heradem

Nu durft hij zijn armen om haar heen slaan.

„Kom mijn meisje... huil maar eens rustig uit. Zullen we even in de kamer gaan; de haard zal nog wel branden; het is hier zoo koud. Je rilt zoo, kom Marion!"

„Ik, ik... we kunnen Berry toch niet alleen laten... God, o wat praat ik toch! Ja, laten we even bij de haard gaan zitten."

Laurentsz heeft zich afgewend. Met tranen in de oogen dekt hij de blootgewoelde Berry toe, hij treuzelt wat, dan eerst durft hij haar volgen. Hij tracht zijn stem dan opgewekt te doen klinken.

„Zoo malle meid, ga nou fijn wat in die armstoel zitten. Wacht! ik zal een kussen onder je voeten leggen. Zoo... De haard brandt nog lekker hè."

„Ja." Marion huilt niet meer en haar ja klonk wat slaperig. „Kom dicht bij me zitten Bern, hier op de leuning." Als een poesje vleit ze zich tegen hem aan. Haar hoofd ligt op zijn knieën. Zwijgend, geen woorden wetend speelt hij met haar blonde krullen.

Na niet lang slaapt Marion. Hij luistert naar haar rustige adem. Door het raam kijkt hij naar de blauw flonkerende sterrenlucht. Ze vonken de sterren, ze spelen.

Maria heeft haar Kind gebaard....

Laurentsz buigt het hoofd. Deze nacht is te heilig om met schuldige oogen in te zien.

Minuten verglijden...

Marion kust zijn gevouwen handen. Hij had haar ontwaken niet bemerkt, maar nu ziet hij als naar een wonder naar haar stralende oogen, haar weelderige, diepzinnige lach. Innige blijdschap glanst van haar verdiept gelaat door schemer omlijst. Hij wil haar vragen, haar vertellen...

„Nog niet," fluistert ze, „nog niet. Maar morgen, morgen is het Kerstmis, dan..." Ze kust hem en herhaalt het gefluisterd: „Morgen."

O stille, heilige nacht...

Geen ander dan kaarsenlicht, die kleine, statige vlammen weerkaatst in zilver en spiegel. Het dennengroen geurt, de gezichten verdeemoedigen en er is een zwijgen.

De kaarsen branden.

Zoo ge niet wordt als een kind...

Groote kinderoogen turen naar de kaassenvlammen, groote-kinderoogen zien naar wat daarachter is. Ach! een stal, een vader en een moeder, een Kindeke. Voor Hem was geen plaats in de herberg... Maar er is ruimte, een zoo groote ruimte in de harten nu.

Vrede, een diep ontroerende vrede.

Op aarde.

In de menschen een welbehagen.

Ze zingen nu. Laurentsz, Marion, haar ouders en de kleine Berry, die zit muisstil met groote glanzende kijkers. Laurentsz zingt heesch, Marion vibreerend licht als een jubeltoon, het ouderpaar met hortende, bevende stemmen.

In het weer gevallen zwijgen bedelt Berry om een ster.

„Nog meer ster pappa."

Het breekt de betoovering.

Nu gloeit de weer uitgevonkte nieuwe ster als een vurige streep in den boom na. Ook kaarsen moeten er gedoofd worden, de één na den ander. Zijn ze allen gedoofd, dan brandt nog de laatste, de laatste Die eeuwig is.

Er is een innige vroolijkheid in de kamer gekomen. Berry wordt ditmaal in de woonkamer ontkleed. Het jongmensch babbelt opgewekt en heeft geen oog af van zijn nieuw verworven schatten, die de goede kerstman voor hem in de boom gehangen heeft. Hij beweert en houdt het koppig vol met zijn dunne stemmetje: „Dat hij toch niet naar bed gaat, lekker niet."

Een trotsche Marion treuzelt met de verkleedpartij. En Laurentsz glundert naar zijn schoonvader: nou, wat zeg je van mijn jongen?

Berry mag nog even bij oma zitten, welk recht het jongmensch heel diplomatiek verworven heeft. „Nog eeffies bij oma hè," heeft hij gebedeld en trots stak de oude vrouw haar armen naar hem uit. Toen was het pleit gewonnen. „Mijn manneke," vleit ze terug en dan gloeit er in de doffe oogen het oude licht.

Maar nu slaapt Berry al lang weer in zijn bedje. Marion rumoert in de keuken voorzichtig met wat vaatwerk en Laurentsz lost de laatste belofte van den jongen heerscher in: als dat het kerstmannetje zou komen en nieuwe kaarsjes brengen. Is dat gedaan dan gaat hij Marion helpen. Hij laat zich door haar niet afschepen, ja smoort haar protesten met een halfnatte kopjesdoek. En dan wordt het nog een late stoeipartij.

„Nog net een kwaaijongen," hijgt Marion met blij schitterende oogen. Maar ma-

ken ze in hun uitbundigheid plotseling te veel rumoer, dan staan ze als bij afspraak stil en luisteren. Berry slaapt rustig door. Maar ze hebben elkaar in de oogen gezien; ze kijken ernstig nu.

„Jongen," zegt Marion met een weeke mond.

De man weet geen woorden, maar hij drukt het gouden hoofd aan zijn schouders en kijkt zoo innig tevreden op haar neer.

Vandaar dan komt fluisterend Marion's stem:

„Gisteravond... toen ik zoo tastte... me zoo verlaten voelde, toen... O, ik heb zoo iets moois gezien Bern! Het was een korte droom, niet meer dan dat, maar het heeft mij zoo blij gemaakt... Ik zag een berg oudroest, troosteloos zooals heel de omgeving troosteloos was. Die berg oudroest lag voor een leelijk, grijs, vervallen huis waarin geen mensch woonde. Het was donker, nacht, en ik was zoo bang daar bij dat huis. Ik vluchtte er van weg; ik vluchtte zooals je in een droom vlucht: net als of je weer teruggetrokken wordt naar de plaats die je ontloopen wil. En ik moest me wel omdraaien, ik moest het doen al dacht ik iets vreeselijks te zullen zien. En o Bernard, o Bern! op die stapel oud-roest groeide een roos, een zuiver witte roos. Ze bloeide open en wat was ze mooi! Ik bleef staan kijken, kon er mijn oogen niet van afhouden. Maar plotseling kwam er een hevige wind, een stormwind en die vernielde de roos. God! wat deed me dat pijn, want ik was zoo van haar gaan houden. Maar dan het wonderlijkste: waar de door den wind verstoven rozeblaadjes neerkwamen, daar groeiden nieuwe rozen op. Ook die bloeiden open en weer blies de wind ze uiteen. Doch nu groeiden er duizenden rozen, honderdduizenden, niet meer te tellen werd de overvloed. Waar ik ook keek, overal groeiden witte rozen. Ik ging er juichend doorheen en de bloesems dwarrelden om mijn hoofd. O Bern wat was ik gelukkig!" Ze heft haar betraande oogen naar hem op. „Vindt je haar niet mooi, mijn droom?"

„Het is geen droom," zegt Laurentsz gebroken.

„Neen." Marion beeft in zijn armen.

Ze zwijgen...

Buiten slaat een kerkeklok twaalf gonzende malen. Uit een grauwe lucht komen speelsche vlokken neer.

O stille, wondere nacht.

L. MACOR

ADVENT 1939

Heer, doe nog eenmaal aan de hemel
Uw wonderlijke sterre staan.
Misschien zal uit dit dwaas gewemel
een drietal vorsten tot U gaan.

Misschien dat vuurger dan wij denken
de wereld op Uw komen wacht.
Wel heeft zij schuld en geen geschenken:
zij bergt een hulpeloos geslacht.

Toch is de wereld niet verloren.
Er blijft een weg vrij tot de stal.
Nog blijft een kleine, uitverkoren
schaar zingen in dit tranendal.

Laat Uw gena nog eenmaal rijzen
boven een wijde horizon.
Doe ons verstaan dat elke wijze
U t'allen tijd bereiken kon.

Heer, doe Uw wonderlijke sterre
nog eenmaal aan de hemel staan.
De wereld wacht, blijf haar niet verre;
vergeef! en laat haar tot U gaan.

NIEK VERHAAGEN

VROOLIJK, HERDERS, KOMT VRIJ BINNEN

JAC. S. DE VRIES

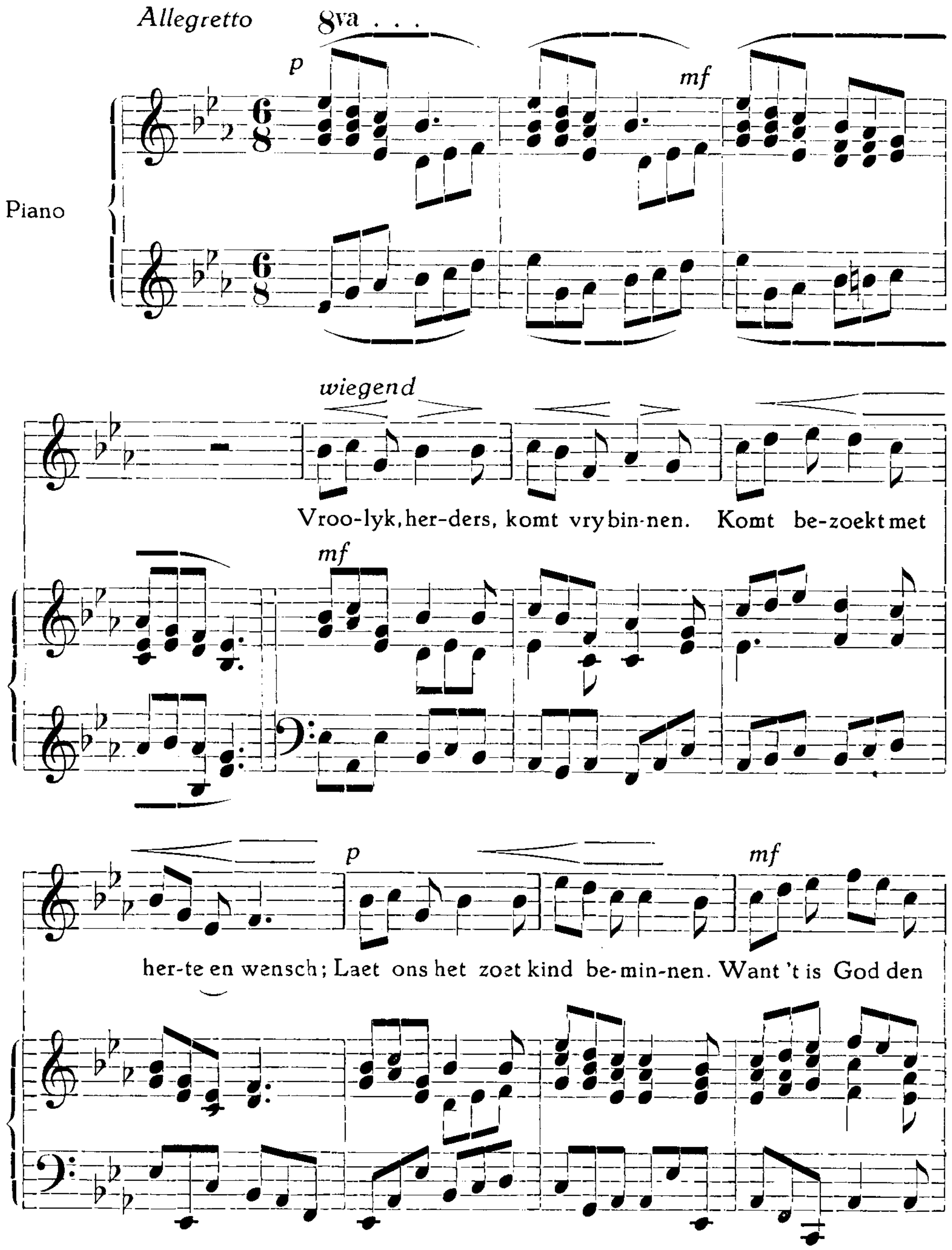

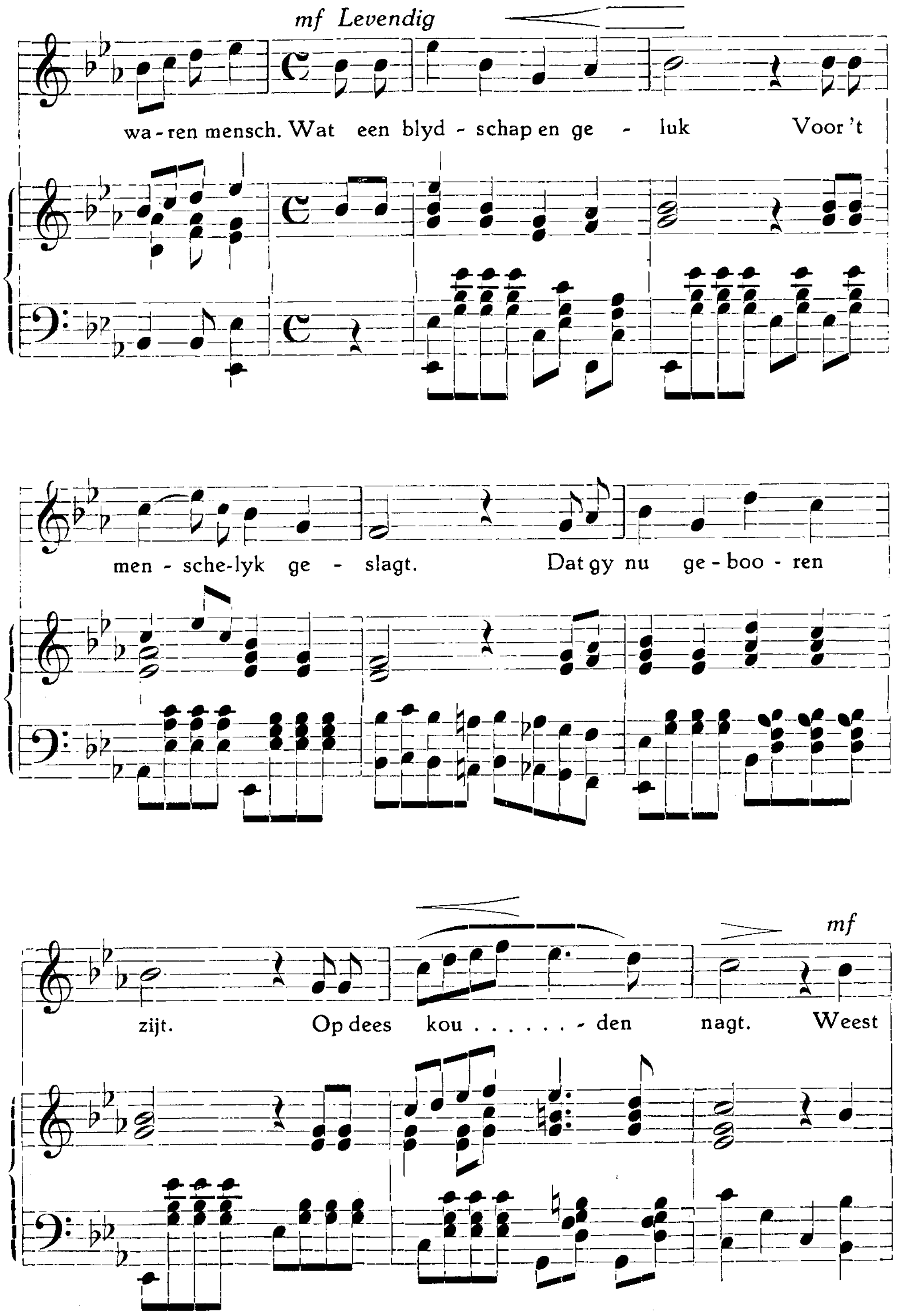
mf Levendig
wa - ren mensch. Wat een blyd - schap en ge - luk Voor 't
men - sche-lyk ge - slagt. Dat gy nu ge - boo - ren
zijt. Op dees kou . . . . . . - den nagt. Weest
mf

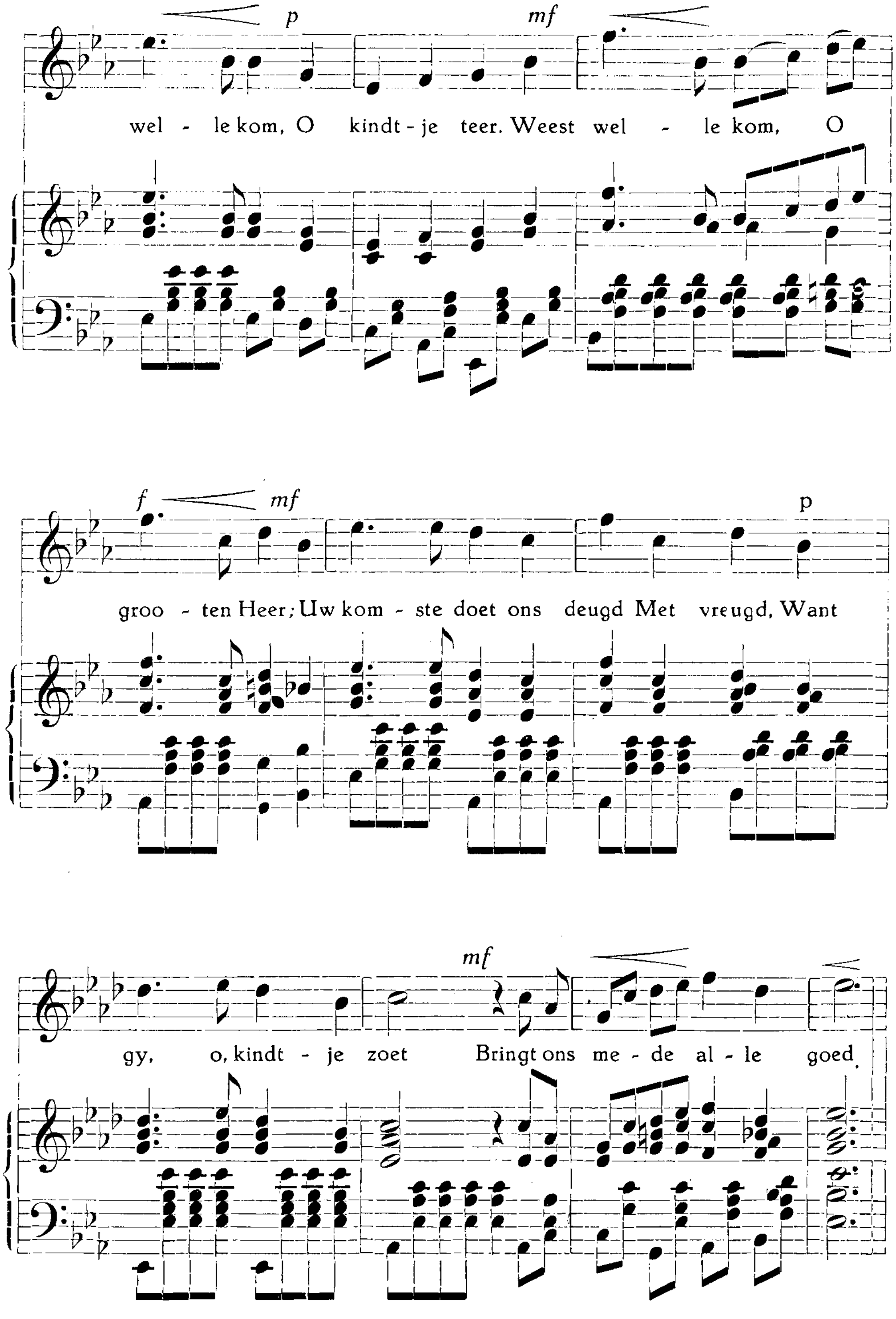
wel - le kom, O kindt - je teer. Weest wel - le kom, O
groo - ten Heer; Uw kom - ste doet ons deugd Met vreugd, Want
gy, o, kindt - je zoet Bringt ons me - de al - le goed.

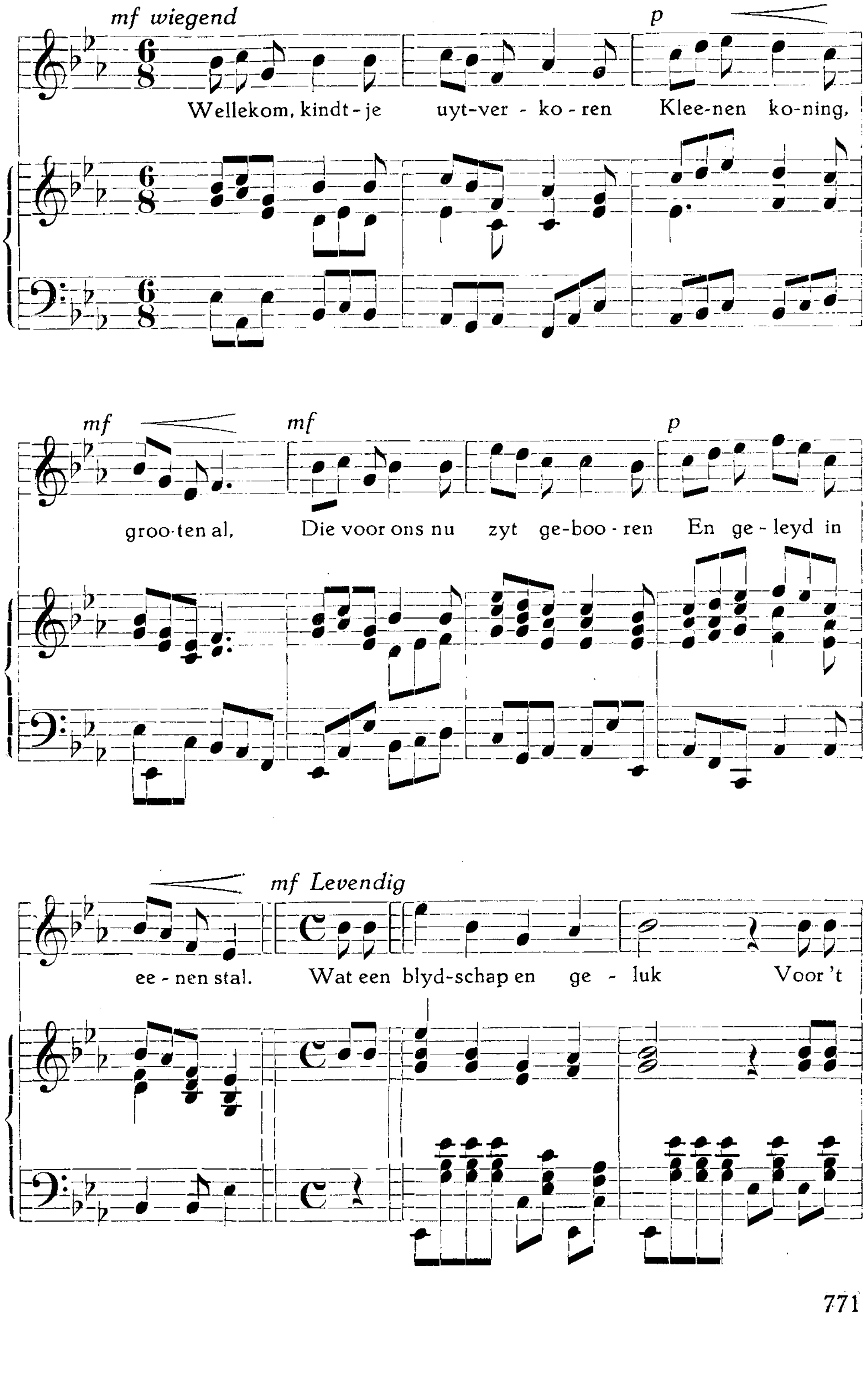
mf wiegend
p
Wellekom, kindt-je uyt-ver - ko-ren Klee-nen ko-ning,
mf
mf
p
groo-ten al, Die voor ons nu zyt ge-boo - ren En ge - leyd in
mf Levendig
ee - nen stal. Wat een blyd-schap en ge - luk Voor 't

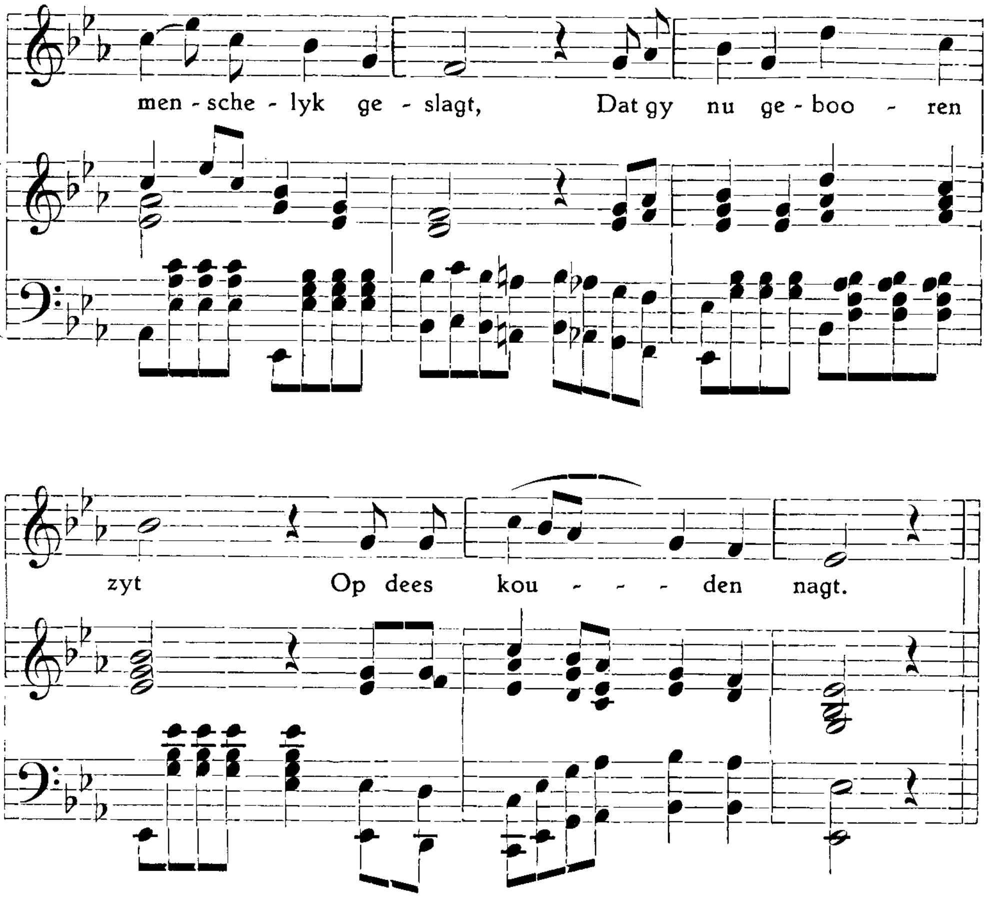
men - sche - lyk ge - slagt, Dat gy nu ge - boo - ren
zyt Op dees kou - - - den nagt.

Linoleumsnede van Jannie de Vries

VEENKINDEREN

Naar een ets van Jannie de Vries

CZESTOCHOWA, POLENS PELGRIMSOORD

Tussen Polens hoofdstad Warszawa en de oude Koningsstad het schone Kraków, ligt temidden van vlakten en velden het onaantrekkelijke Czestochowa. Het telt een 120.000 inwoners, waarvan men niet goed begrijpt waar zij huizen en leven, want de indruk van een behoorlijke grote provincieplaats maakt de stad volstrekt niet.

Toch is er geen stad in Polen die zo sterk aantrekt en door zulke massa's bezocht wordt als Czestochowa.

Deze aantrekkingskracht gaat niet uit van de stad, maar van het even daarbuiten gelegen klooster der Pauliner Paters.

De stichter der orde is de Heilige Paulus. Hij leefde in de derde eeuw na Christus, vluchtte onder het schrikbewind van de Romeinse keizer Decius uit Rome en vestigde zich als kluizenaar in de vreemde ergens in Afrika in een woudrijk oord, waar hij van zijn 24ste tot 113e jaar leefde en mediteerde, terwijl hem op wonderbaarlijke wijze dagelijks door een raaf een half brood gebracht werd.

Deze heilige Paulus was tòch met weinig tevreden want hij kleedde zich in palmbladeren en werd na zijn dood, o, merkwaardige tegenstelling, door twee Koninklijke leeuwen begraven. Tegen zijn afsterven bezocht hem de heilige Antonius tot hulp en bijstand, waartoe de raaf een heel inplaats van een half brood bracht.

Het wapen der Orde is dan ook een palmboom met twee opstaande leeuwen, en een raaf in de boomkruin met een stuk brood in zijn snavel. Deze geschiedenis wordt zonder de minste critiek door 32 millioen bewoners geloofd en als waarheid aanvaard.

Maar toen ik het oord der volgelingen van deze wonderbaarlijke Paulus bezocht, had ik dikwijls moeite niet een lading scherp critische vragen over de hoofden van mijn Duits sprekende gids (organist in de Cathedraal) en de beminlijke, geestige Hongaarse pater uit te storten.

Maar tenslotte verklaart de geschiedenis van de Heilige Paulus slechts het ontstaan der Orde en deze Orde behoeft met klooster en Cathedraal volstrekt niet zó een magnetische kracht op de bevolking uit te oefenen.

Er behoort dus iets anders te zijn en er is ook iets anders.

Er bevindt zich namelijk in een kleine kapel, aansluitend aan de grote Cathedraal een schilderij van Maria met het kindeke Jezus op de arm, waaraan een wonderlijke geschiedenis verbonden is en dat eigenlijk de geweldige aantrekkingskracht op de gelovige bevolking uitoefent.

Want nog steeds doet het schilderij wonderen en de hoeveelheid krukken en andere overtuigingsstukken van genezingen worden zorgvuldig bewaard en tentoongesteld.

De geschiedenis van het schilderij is in het kort de volgende.

Het paneel moet geschilderd zijn door de Evangelist Lucas op hout van de tafel aan welke Jozef, Maria en het kind Jezus plachten te zitten.

Matka Boska Czestochowa, de heilige Moeder Gods van Czestochowa.

De toren van de klooster-kathedraal

Christus zelf zou order gegeven hebben tot het schilderen van dit portret, dat vervolgens tot de tijd van Konstantijn de Grote in Jeruzalem verborgen is gebleven.

Zijn moeder, de Heilige Helena, vond het schilderij en bracht het naar Konstantinopel. Daar bleef het 500 jaar, en werd gedurende epidemieën door de straten gedragen tot het gevaar geweken was.

Uit Konstantinopel kwam het portret in 900 naar Roetenië in het kasteel Bels en verbleef daar tot 1382.

Tijdens de belegering der Tartaren werd de hals van Maria door een schot geschonden en de sporen daarvan zijn nog immer zichtbaar.

De hertog Wladislaus von Opplen wilde het schilderij in een veiliger oord onderbrengen en vervoerde het naar Oppeln in Silezië, maar hem verscheen in een droom een gestalte die hem opdroeg het naar het klooster der Pauliner Paters te brengen, waar het sindsdien is bewaard gebleven.

Nog is de geschiedenis niet ten einde, want in 1430 trachtten Hussieten of eigenlijk bandieten (zoals mijn gids nader toelicht) het schilderij te roven. De roof gelukte in zoverre, dat de schurken het reeds op een wagen geladen hadden waar rondom heen de laatste paters met heldenmoed hun leven verloren, maar waarin geen beweging te krijgen was toen de rovers de paarden tot vertrek aanzetten.

Eén der „Barbaren" smeet het schilderij ter aarde en sloeg er uit ergernis en woede tweemaal met zijn sabel op los. Behalve dat deze „wonden" nog zichtbaar zijn en zich niet door verf laten wegmaken (ze worden immer weer zichtbaar) ontsprong op de plek waar het portret de aarde raakte een bron, welke tot op deze dag een kostelijk water schenkt, dat, hoe lang men het ook in een fles bewaart, goed en zuiver blijft, zonder duf te worden of te bederven.

Genoeg wonderen aldus, genoeg bovennatuurlijke dingen om van heinde en verre massa's naar Czestochowa te lokken om het wonderdoende schilderij met eigen ogen te aanschouwen en te aanbidden.

Nog dieper betekenis krijgt dit schilderij voor het Poolse volk omdat het met de Historie van het land ten nauwste verbonden is.

In 1655, tijdens de Zweedse invasie in

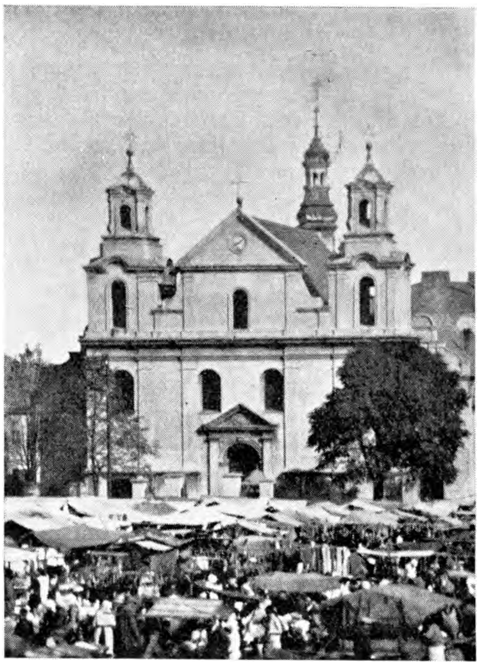

De St. Sigismund kerk aan de marktplaats

Kerk te Czestochowa, welke naar ontvangen berichten bij een luchtbombardement vernield is

Polen, belegerde generaal Müller met tienduizend soldaten en negentien stukken geschut de stad of beter het klooster, dat verdedigd werd door 68 monniken, 160 soldaten en 50 edellieden.

Langer dan een maand duurde het beleg maar toen trokken de Zweden zich terug.

Geheel Polen was veroverd, uitgezonderd dit punt en van hieruit begon een tegenoorlog, die de Zweden tenslotte verdreef en het land een hernieuwde vrijheid schonk.

Sindsdien is Maria tevens de boven alle Koningen heersende en vereerde Koningin van Polen.

Ja, toen Pilsoedski in 1920 de Bolsjewieken onder de poorten van Warszawa versloeg, is, naar men zegt, het beeld van Maria boven het slagveld aan de Weichsel verschenen, waardoor zich het wonder voltrok en de overmacht van de Russen verslagen werd.

Om echter naar Czestochowa en het beleg der Zweden terug te keren, waardoor deze plek geweldige historische betekenis kreeg (het Alkmaar van ons land waar de victorie op de Spanjaarden begon) moet opgemerkt worden dat het klooster uiterst gunstig gelegen was.

Het is gebouwd op een heuvel van witte kalkrotsen (deze heuvel heet Jasna Góra hetgeen betekent „Witte Berg") waar

Toren van de kathedraal te Czestochowa

rondomheen het land tot aan de kim vrijwel vlak is. Bovendien was het klooster omringd door een hoge en zware vestingwal met een diepe gracht, poorten en bruggen. Een uiterst moeilijk te nemen vesting dus, waarop de Zweden dan ook tevergeefs stormliepen.

Bij mijn bezoek aan de Jasna Góra, was het klooster in zeker opzicht gelukkig niet het middelpunt van een bedevaart, daar ik anders niet zo zorgvuldig alles had kunnen waarnemen ofschoon het imposante schouwspel van een ontroerde massa, mij thans ontging.

Een brede, zelfs geasfalteerde weg, voert uit de stad recht op het klooster aan, waaruit de slanke Cathedraal-toren hoog en spits opsteekt.

Een oplopende vlakte voert tot aan de vestingmuur, waarbuiten zich talloze kraampjes en winkeltjes gevestigd hebben voor de verkoop van alle mogelijke meer of minder heilige ingrediënten.

Fotografen vinden er ook rijkelijk emplooi. Men kan zich laten fotograferen op een achtergrond van een grof geschilderd Jasna-Górakloster waarvan terzijde een gedrochtelijke tweedekker of een stompe auto van karton een gruwelijke illusie van luxe biedt in een tot materiale winst uitgebuite heilige omgeving.

Als het niet zo grof was zou je kunnen glimlachen om de kinderlijke onzin van dit bedrijf. Onmiddellijk verandert de stemming als men de prachtige dubbele ingangspoort bezoekt.

Het gelukt me via een Duits sprekende broeder en mijn Pools sprekende gids een jongeman te vinden, die als organist een bescheiden functie aan het klooster vervult, maar die behalve een vloeiend Duits sprekende en tot in alle details op de hoogte zijnde gids, een kameraadschappelijk mens blijkt te zijn, die me medevoerde op plekken waar niet licht een bezoeker komt en me voorts tot aan het vertrek van mijn trein, diep in de avond, gezelschap hield.

Ik zal u niet bezig houden met een opsomming van alle meer of minder merkwaardige bijzonderheden aan het klooster en zijn geschiedenis verbonden, maar trachten u een indruk te geven van de vesperdienst waarbij het wonderdoende schilderij aan de massa vertoond wordt.

Mijn gids en ik hebben de veertien Kruisweg-staties rondom de kloostermuur, bezichtigd. Door de poort stroomt een schare gelovigen langzaam de kapel binnen. Arm en rijk, boer en burger knielt neer op de stenen vloer. Zij zingen. Veel vrouwenstemmen klinken hoog door de ruimte en de melodie van de zang is de herhaalde eerste vier regels van 't: „Daar ruist langs de wolken."

Tegen half vier is de kapel zo goed als gevuld. Er kunnen misschien een 1000 gelovigen in. Bij grote Bedevaarten wordt de mis dan ook in de open lucht gehouden. Op de vlakte tussen kloostermuur en stad kunnen tienduizenden plaats nemen. Hoog in een der kloostermuren is een altaar gebouwd. De techniek doet de rest. Luidsprekers maken de dienst ook verstaanbaar.

Thans is dit alles niet in bedrijf.

Mijn gids brengt me op het orgel van de grote Cathedraal en dan begint de dienst. Een tweede organist zal thans het orgel spelen, mijn begeleider zingt en ant-

Een deel der Kruiswegstatie

woordt zingende de priester. Zo nu en dan maakt hij me opmerkzaam op versieringen die in waarlijk grote hoeveelheid aan zolder, wanden, pilaren en altaren zijn aangebracht.

Een minuut voor vier uur snelt hij met me naar het kapelorgel. Hij drukt me naast zich op de bank, valt zelf voor het klavier en speelt. Op het achterbalcon boven het schip der kapel staan een drietal bazuinblazers, beneden me is de knielende en biddende massa. Voor me is het rijkelijk versierde altaar. Nog enkele seconden en de gouden plaat voor het beroemde wonderdoende schilderij zal langzaam omhoog geschoven worden door de onzichtbare kracht van een electro-motor.

Daar schetteren triomferende bazuinstoten schallend door de ruimte en centimeter voor centimeter wordt het portret zichtbaar. Er gaat een huiveren van ontroering door de massa. Dan is het schilderij geheel bloot. Duidelijk is een zacht en vermoeid Maria-gezicht zichtbaar met een kind op de arm. Het is in donkere tinten geschilderd en de hoofden van Moeder en Kind zijn gekroond met kronen van zuiver goud en bezaaid met edelstenen. Dit alles is niet geschilderd. Neen, het schilderij is eigenlijk omlijst door deze kostbare maar volstrekt niet mooie pracht. Het ziet als 't ware door dit versierde venster neer op de biddende en gebogen massa.

Ontdaan van alle omhulsel zou het nuch-

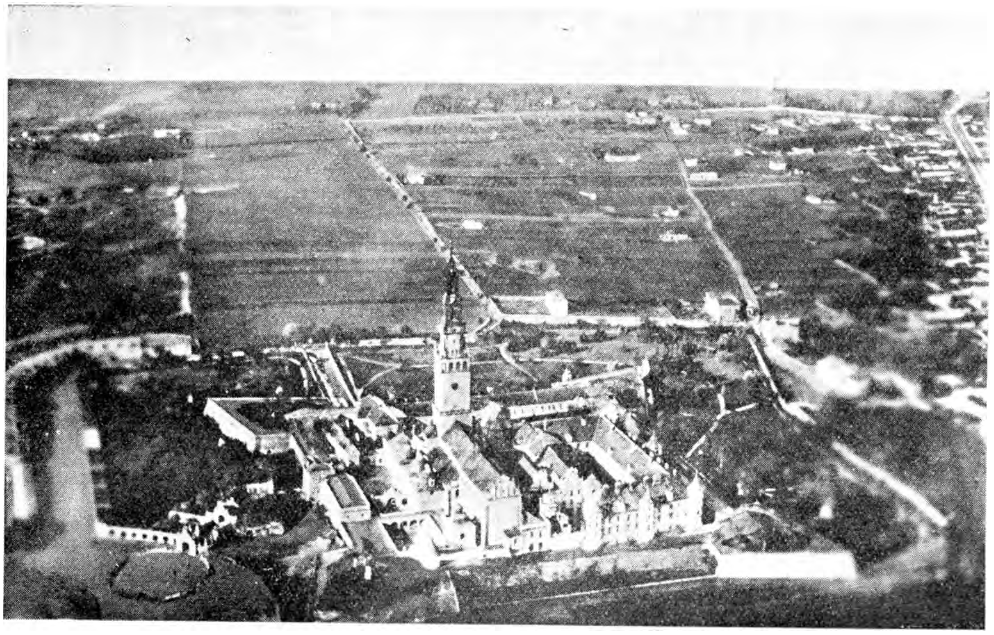

Het kloostercomplex Jasna Góra te Czestochowa

ter oog een waarschijnlijk oud en even waarschijnlijk voortreffelijk geschilderd Maria-paneel aanschouwen, dat door twee sneden langs de neus zichtbaar beschadigd is. De schotwond in de hals is nauwelijks te onderscheiden.

Maar er zijn veel schone en mooie Maria-doeken in de wereld. De pracht en praal is toevoegsel, overbodigheid en het langzaam onthullen van het beeld, een ontstellend suggestieve handeling, die de ontroering der gelovigen op geraffineerde wijze opvoert. Precies vijf uur schetteren wederom de fanfares en langzaam zakt de gouden plaat. Ik sta nu tussen de schare dichtbij het altaar en rondom mij snikken en jammeren de mensen.

Dan is de Heilige Moeder Gods van Polen de Matka Boska van Jasna Góra aan het oog onttrokken.

Langzaam verlaten de gelovigen de kapel. Het orgel speelt.

Buiten heb ik een kort gesprek met een geestige oude Hongaarse priester, die in de open biechtstoel op biechtelingen wacht. We spreken over de politiek van Duitsland, over Oostenrijk en hij meent dat Zuid-Afrika nog Hollands bezit is. Voor de Boeren heeft hij een grote bewondering en Protestanten en „andere ongelovigen" scheert hij gelijkmoedig en glimlachend met de communisten over één kam.

Dan knielt een barrevoetse boerenvrouw aan het tralieraam van zijn stoel. De biecht begint. We nemen snel afscheid.

In het Presbyterium worden heilige beelden met het wonderwater gewijd. Mannen en vrouwen dragen ze omhuld naar binnen om ze aanstonds gelukkig mee naar huis te voeren.

De schatkamer onthult de gouden en zilveren geschenken van koningen, pausen en vorsten.

Dan verlaat ik met mijn gids de Jasna Góra.

Buiten trilt de lucht van de hitte. In de verte onweert het.

De toren van de Cathedraal steekt haar slanke spits naar de hemel. Thans is Czestochowa, als vóór 20 jaar, weer in het bezit van de Duitse overheerser. Czestochowa is door het geschut onder vuur genomen en de stad moet zwaar beschadigd zijn. Het klooster ligt echter buiten de stad en naar het schijnt is dit pelgrimsoord door de aanvallende land- en luchtmachten ontzien. Wel moet een deel Duitse legerpaarden in de kloostergebouwen ondergebracht zijn. Wat van al die berichten waar is, zal de historie uitwijzen.

JAN H. DE GROOT

DE LAATSTE OCEAANREUZEN

Kennismaking nabij Londen

Jawel, we hebben de Queen Mary gezien en haar bewonderd om haar buitengewone lengte en sierlijke soepele lijnen; we hebben stil gestaan, om dit imponeerende zee-kasteel in zijn geheel te bekijken, en we waren verbaasd over het kunnen van den mensch, die zulk een stad waarop duizenden huizen, wist te bouwen.
Juist, in de ontzagwekkende vormen van dit bouwwerk, in de matelooze verfijning, waardoor de passagiers zich in een hotel en meer dan dat gelogeerd voelen, door de op de spits gedreven pracht en praal van dit schip met zijn vele salons en gelegenheden voor vermaak en verpoozing, daarin hebben wij toch voornamelijk de kennis en de kracht, de durf en de daver van den mensch bewonderd. En misschien wel, onbewust, omdat wij ons deel wisten van het geslacht, dat zulk een wonder van techniek en kunstzinnigheid schiep in het zweet zijns aanschijns; ook al hadden wij geen part aan dit werk.

Vóór den wind op vlakke zee

Jawel, we hebben het Britsche Museum gezien en de Underground Railway, we wandelden over de beroemde Tower Bridge, en we zagen in de Tower de ontstellende rijkdom van Engeland, schitterend in de kroonjuwelen, in de stroom van goud en edelgesteenten, veilig achter zware ijzeren tralies. We aanschouwden de wachtaflossing van de Horse-Guards en het Buckingham Palace, we liepen over het Trafalgar Square, bekeken de Houses of Parliaments, de Cynotath, de praalgraven in de Westminster Abbey en stonden een oogenblik in gedachten bij het Graf van den Onbekenden Soldaat. We peinsden daar over het absurde, dat millioenen mannen nooit gekende andere millioenen mannen vernietigden, zonder eenig ander resultaat, dan dat weer even zoovelen gereed gehouden werden om hetzelfde te doen aan ook weer evenzoo onbekenden...... En we werden smartelijk getroffen, omdat we, nu bewust, moesten erkennen een deel te zijn van dit dwaas en verkeerd geslacht.

Maar om dit alles waren we toch niet naar Albion gegaan.
Hoe interessant ook, we gingen om meer, om de sensatie van ons leven. Dat is veel gezegd en waar. Want we zouden een reis maken met een der laatste Oceaan-Reuzen, die machtige viermast-barken.
Daar in West Thurrock, een uur sporens vanuit de City, daar lag de kolos. Eigenlijk is dat te lomp uitgedrukt, voor een schip van zulk een gratie, want toen wij eenmaal op het dek stonden kenden wij geen woorden voor de grootschheid van deze bark, die ons de moderne schepping van een Queen Mary deed vergeten.
Er was voor ons alleen maar deze reus van 110 Meter lengte, met zijn woud van honderden touwen en kabels en stagen, zijn zwierig dik en dun, los en staand want, zijn vier eiken van masten, waarvan er twee 60 meter lang waren met op het dek de enorme stam van een meter dikte. En we werden stil onder de bedaarde kracht van

De kluiverboom, met er onder het schegbeeld

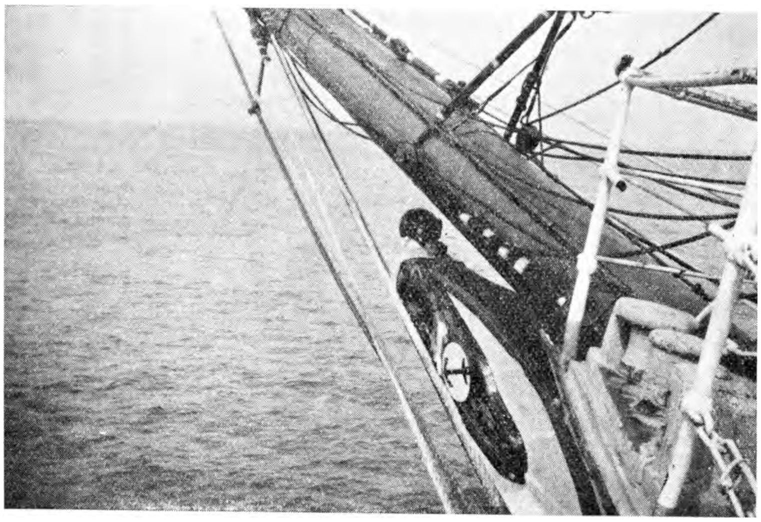

de massale raas, die met haar lengte van dertig meter onbeweeglijk rustten tegen ijzeren boomen.

Eèn verlangen kenden wij nu nog : wanneer zouden wij de sensatie beleven, dat deze monstrueuze Albatros zijn vlerken zou uitspreiden ?

Want eerst dan leek ons de grootheid volkomen.

Oud is de bark en uit de tijd. Hoevele stormen heeft zij doorstaan op haar trips van honderd en meer dagen uit de Oostzee door de Groote Oceanen, langs Kaap Hoorn of Kaap de Goede Hoop ? Ze heeft geworsteld tijdens haar reizen naar en van Australië in vliegend stormweer, tegen het geweld van de wind en zeeën, ze heeft haar boeg scherp en onvervaard gestoken in getijgerde blokken water, schuimend, ziedend heeft ze haar kop om hooggerukt, als een grondzee haar overviel, en ze heeft streng gehoorzaamd aan de druk van vele knuisten, die door het dubbele stuurrad haar roer hanteerden. Ze was en is volgzaam onder de deskundige leiding van haar kapitein en zijn bemanning, waarvan velen nog slechts jongens van 19, 20 jaar zijn ; jongens, maar kerels !

Ze heeft niet alleen het woest gedaver en wild gegier van water en wind gekend, maar ook de drukkende en vernederende rust van windstilte. En dat, oude zee-arend, dat is de oorzaak van jouw noodlot, van jouw ondergang. De tegenwoordige tijd vraagt snelheid, eischt tempo, tempo ! En weet je, Oude, snelheid kan je nog wel uit je sterke body halen ; volgetuigd en scherp gebrast doe je niet onder voor een vrachtstoomer, integendeel, dan lap je er vele met je vaart van veertien, vijftien knoopen per uur. Maar dat kan je, mits er een flinke bries staat, die jouw vierduizend vierkante meters doek van de buitenkluiver tot de royalzeilen en de bezaan keihard bolt ; dan ja, dan ben je jeugdig en modern, dan ben je van onze tijd.

Maar tempo, weet je, tempo is nog iets anders. Het beteekent aanhoudende snelheid, voortdúrende vaart. En helaas, dat is onmogelijk voor je, omdat jouw baasvriend, de wind, zeer wispelturig is, en je zoo vaak zonder zijn onontbeerlijke hulp laat liggen.

Weet je, jij bent te afhankelijk van elementen, welke jij noch je leider kan dwingen noch bevelen. Dat is jouw zwakte, en daarom ben je uit de tijd, die geen afhankelijkheid duldt.

(Laat je niettemin even toegefluisterd worden, dat die huidige onafhankelijkheid nogal zoo-zoo is. Aha, weet je daar alles van. Vind je dat vragen naar en het volgen van den sterken man niet bepaald een teeken van kracht ? Hm ! Dan behoef ik je op dat punt niets meer te zeggen.)

Zie je, jij bent als een albatros. Die komt toch zoo weinig vooruit, ondanks zijn vlucht van vier meter. Maar zoodra de wind opsteekt, en liefst niet te flauw, dan

breidt hij zijn vlerken uit, dan zeilt hij zoo sierlijk en zoo enorm snel, dat geen schip hem bijhouden kan, of beter, dat hij elk schip zonder moeite blijft volgen.

Zie je, zoo ben jij. Wind, wind in je zeilen! En dan jagen, jagen, dat de pezen van staaldraad ervan kraken, dat jouw zuilen van zeilen ervan daveren!

Zoo, in die glorie, hopen we je nog eens te zien, want je kan het; dàt hebben we gelezen in het journaal, jouw levensbeschrijving, van dag tot dag trouw opgeteekend door je gezagvoerders, of hun stuurlui. We kennen daaruit je geheele leven, in kort bestek, in weinig woorden wel, want je leiders zijn kort van stof en weten in een luttel aantal woorden meer te zeggen, dan wij in een lang verhaal. Jouw complete biografie, geschreven door mannen-van-de-zee, bevat minder letters dan onze reportage over een reisje van West Thurrock naar Finland. En wat is dat sprongetje vergeleken bij de tienduizenden mijlen, welke jij al hebt afgelegd, sinds je uit het vaderland vertrok...... Een niemendalletje! Maar misschien moeten wij straks ook nog optornen tegen opgezweept water in een storm van de Noordzee. O zeker, een typhoon is ietwat anders, maar wij leven niet bij de Stille Oceaan en achten een Noordwester op de Haringzee al meer dan genoeg, om daarin jouw prestaties te aanschouwen. Tot zoolang dus!

Naar zee en voor anker!

We zijn gereed voor de afvaart. Een sleepboot trekt ons langs Southend naar het lichtschip Sunk, waar we voor anker gaan en blijven, want de wind heeft vacantie genomen. Het is spijtig voor de passagiers, en toch weer niet, omdat er nu gelegenheid bestaat de reus van onder tot boven te bekijken. Het klimmen in het want naar het platvorm, 25 meter boven het dek, is voor landbeenen en -armen een beproeving, voor de zee-beenen van de jeugdige matrozen een spel. Een onaangename gewaarwording is daarbij nog, de stellage te beklauteren, welke van de mast naar het platvorm leidt. Je hangt dan ondersteboven als een spin in een trillend web van puttingwant, en ontdekt nu op andere wijze de duizelingwekkende hoogte van de wimpel; de mast begint topzwaar te worden en langzaam over te vallen.

Je voelt een neiging om te schreeuwen, wijl de zenuw-spanning groot is, hoewel je weet, dat een suggestief gezichtsbedrog de traag zwevende witte wolken stil doet staan en de dunne stenge-mast doet tuimelen.

We bereiken het nest en gaan hooger, omdat er beneden naar ons in afwachting gestaard wordt. Komisch, in ons dreunt een stem de regels van Heinrich Heine:

Was schehrt mich Weib, was schehrt mich Kind, ich trage weit besseres Verlangen...... twee-driemaal achter elkander.

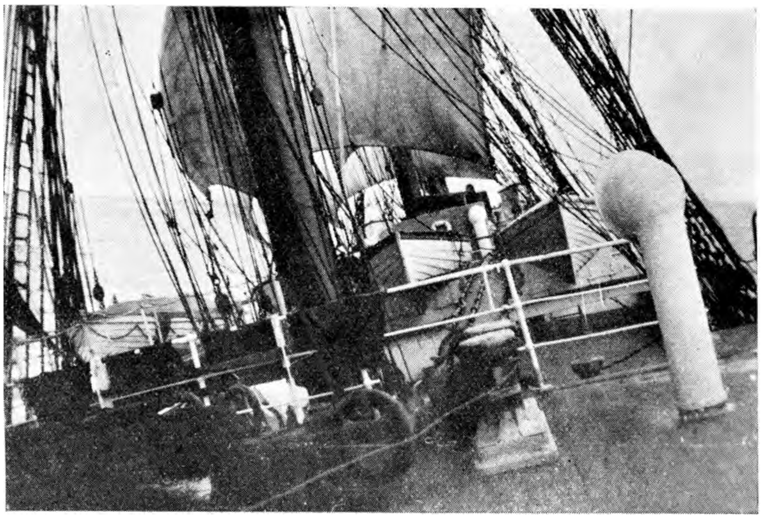

Een dwarse wind duwt de reus op z'n zij.

Dringen deze woorden, jaren her op school geleerd, uit ons onderbewuste, om toch vooral moedig te zijn? Het is me dan de moed wel!

Enfin, we klimmen hooger, omdat hier niet geldt het weifelmoedige spreekwoord: beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald. Er is hier namelijk geen kwestie van dwalen. Er is maar één weg, een smalle, een trap van staaldraad en touw.

Drommels, wat een zwoegen! Maar wat een belooning! Neen, niet een: na arbeid is het goed rusten, want er is geen kijk op rust. Je hebt alle aandacht en kracht noodig om te blijven staan. Die lichte koelte van beneden lijkt hier een joelende wind. Misschien komt dat, wijl je zoo hoog staat en zonder eenige beschutting, of omdat je zoo weinig steun vindt voor je voeten.

Maar de belooning! Grandioos is dit uitzicht. Het is alsof *je zweeft boven water en niets dan water*. Recht onder je ligt een wiegje, uiterst smal, en daarop bewegen poppetjes.

Hoe ter wereld is het mogelijk, dat zulk een vlondertje stabiel blijft onder deze torens van masten, en hoe moet dat zijn, wanneer die macht van zeilen neer hangen en druk gaan uitoefenen! Ongelooflijk, ongelooflijk!

Je zou hier lang willen vertoeven om te blijven genieten, maar de wind lijkt toe te nemen, *en er wordt beneden* gezwaaid. Dalen dus.

Onder zeil!

Het is zoo, er staat een heerlijk briesje, en de kapitein geeft orders om eenige raas te hijschen. We werken mee, natuurlijk! En we loopen als molenpaarden in het rond aan de kaapstanders. Dat moet je gewend zijn, anders ben je in korte tijd bek-af.

De raas hangen op de juiste plaatsen en moeten nu nog in de goede stand gebrast worden, want als zoo-dadelijk de zeilen klapperend bijgezet worden, moet de wind er meteen in kunnen vallen. Tien matrozen draven met een touw van het voor- naar het achterschip en brassen op deze wijze de enorme raas.

En dan een fluitsein, enkele commando's: we gaan onder zeil! Het anker is gehieuwd, en daar tippelen de jongens als volleerde trapeze-werkers in het want naar boven.

Ze worden kleiner, peuteriger, maar handig dat ze zijn! en vlug! Kijk ze glippen over de buigende staaldraden onder de raas, de zoogenaamde paarden! Daar gaan de bindsels, daar ratelen de schoten, en daar bollen de zeilen. De Albatros, de reuzen-vogel heeft zijn vlerken uitgespreid; ze zetten zich strak voor de wind, laten zich bollen en houden dan stand.

En wij staren maar, sprakeloos, want voor en achter en boven ons zijn er de zuilen van acht en twintig zeilen, vier duizend vierkante meter!

De wind blijkt na zijn rust behoorlijk op

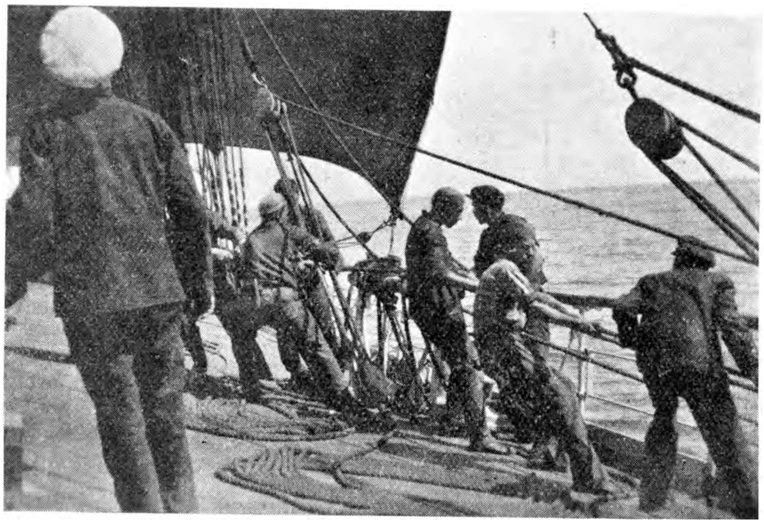

Sjort de zeilen naar de wind.

Een ploeg matrozen neemt een zeil in. Ze staan op nog niet eens de langste ra!

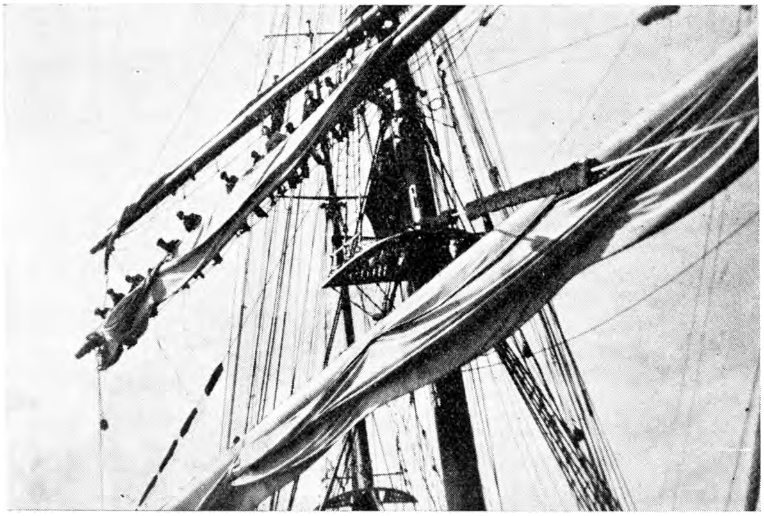

kracht gekomen te zijn. Hij duikt in de Noordhoek en dwingt ons daarmee enkele malen overstag te gaan. Het is hem niet genoeg. Hij wordt robuster, onderneemt soms met zware stooten een aanval op de zeilen, en gaat geleidelijk over tot een storm-loop. Nog weten de lappen zich te handhaven. Voor hoelang echter?...... Er knalt een schot...... Eén van de marszeilen barst van boven tot beneden! Er is reeds „Alle Hens!" geblazen, en nu wachten de stuurlui op orders van den kapitein. Door het geloei en gegier heen galmt diens stem; kalm en snel worden zijn commando's uitgevoerd, de stagzeilen zakken plooiend ineen. Terwijl de kapitein zelf de royals, de bovenste raas, laat neervallen, zijn enkele matrozen bezig een onwillig stagzeil te strijken. Eén of ander touw is blijkbaar kapot of functioneert niet meer, en nu zwiept het zeil woest heen en weer. De bark helt door de dwarse stormwind over, en enkele mannen klimmen aan de lage, lij-zijde in het want om de wild slaande lap te grijpen...... Daar komt het zeil weer! Met een slag schuurt het langs het want!...

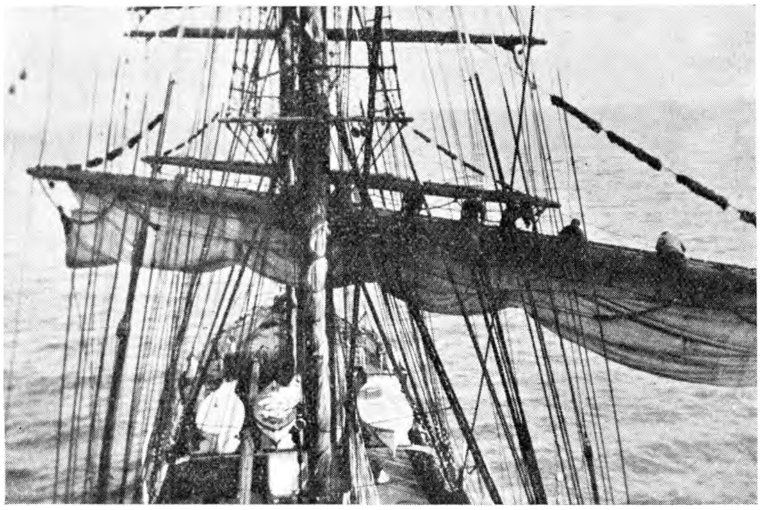

Staande in de paarden (staaldraad onder de ra's) laten de matrozen de zeilen neer.

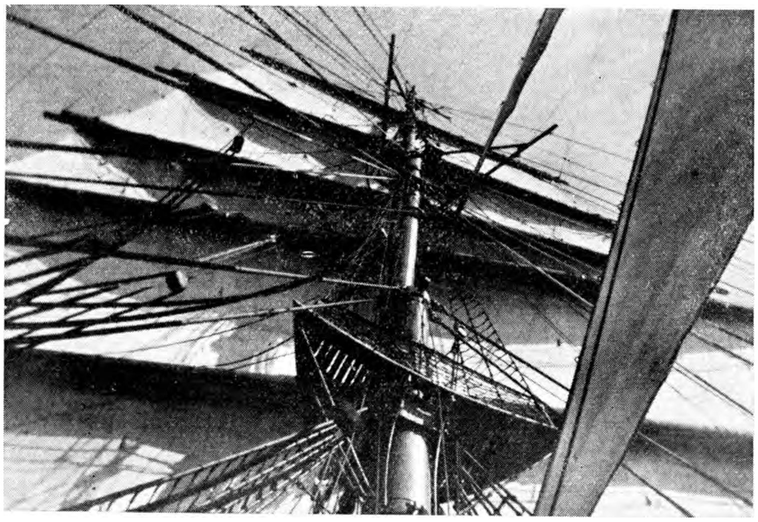

Eén reusachtige vlerk van den oceaan-reus. Er onder het platvorm, de mars.

En plots springt een matroos, een touw tusschen zijn tanden, er boven op, omklemt het met armen en beenen, zwiert mee, boven het dek... boven de kokende zee... weer het dek... weer de zee... Zijn pet waait weg, valt op de golven, zijn laars volgt... De man is sterk, maar zal hij met zijn pezige armen dat dolle stugge zeildoek nog lang kunnen omklemmen?...

De kapitein komt aanglijden, schreeuwt een luid bevel!

Weer sliert het zeil boven de zee, het zwiept terug langs het want...... en daar bijt een tweede matroos zich onder zijn maat op het zeil vast. Dat is te zwaar en de groote lap moet zijn onstuimigheid minderen. De eerste matroos windt het eind touw, dat hij tusschen zijn kaken gehouden heeft, om de punt van het zeil laat zich dan, al bindend, voet na voet zakken. Steun heeft hij niet, maar zijn beenen zijn knijpers, waarop hij vertrouwen kan.

Het is gebeurd, het gevaar geweken, en nu snuift de machtige zee-arend, ook al is hij wat gekortwiekt, in zulk een vaart door de geschuimde waterheuvels, dat een zwart walmende vrachtboot wordt ingehaald en in het kielzog achter moet blijven. Bravo, oude reus!

De avond duwt langzaam de dag naar het Westen, en als een grijze nachtvogel, spookachtig, glijdt de bark in het duister.

Zoo, in deze razende zee, met zulk een snelheid, geruischloos, groot en hoog en vreemd moet ons schip voor andere zeelieden zijn de mysterieuze Vliegende Hollander, de adembenemende verschijning van alle zeeën...... Ja, Oude, jij met je enkele nog levende maats, houden ons menschjes nog in je sprookjes-toover gebannen. Misschien, omdat je zoo uit deze tijd en eerbiedwaardig bent, maar toch het meest, omdat jullie je grootheid en luister nu en dan nog eens toont aan enkelingen, die zich gelukkig en bevoorrecht achten, dat ze eens mochten schouwen naar je rustige krachtvertoon, waarin lenigheid en vermetelheid ons uitermate boeiden. En wij denken ook aan den jongen kapitein met zijn staf van deskundige stuurlieden, en aan de nog jongere matrozen, die als één gezin, vreugde en verdriet met je deelden, en die ondanks rampspoeden sterk van geest en...... mannen bleven.

Good luck, Oude! Good luck!

G. VAN TEYLINGEN

TUSSCHEN GRAUWE DAGEN

Een enkel, schijnbaar alledaagsch moment, kan beslissend zijn voor ons verdere leven. Het gebeurt in weinige, misschien wel in een enkele seconde — het geval ziet er niet bijzonder uit en brengt geen hevige emoties teweeg. Maar toch...

Frank de Haan, wien de nasmaak van het geurige kopje bouillon, dat hij tegen vijf uur 's middags in de intieme cafetaria tot zich nam a raison van tien cents, nog op de tong prikkelde, bevond zich op weg naar huis: nauwe straat, krakende trap, drie hoog, laatste deur rechts. Hij verlangde vandaag intenser naar de fauteuil, overtrokken met een stof met verkleurde dahlia's, waarin je zoo heerlijk lui achterover liggen kon, totdat juffrouw Peters met haar sloffende pantoffels met de avondmaaltijd naar binnen zou komen sloffen, waarbij de geuren van gebraden spek, bloemkool en een bescheiden stukje vleesch een aromatische mixture zouden vormen. Dat waren hoogtepunten in zijn bescheiden voort-kabbelend bestaan; dan sprongen in zijn wat doffe oogen kleine lichtjes als sterretjes. In het groote, benauwend voortjachtende leven met zijn tempo en zenuwsloopende actie, waarin soms de tijd ontbreekt om diep adem te halen, had ook Frank zijn plaats. Zijn plaatsje: het lag achter een grijze, roeterige gevel met scheef gezakte neon-letters, ergens in een lange straat met breed asfaltdek stevig vastgeklemd tusschen een in aanbouw zijnd winkelpand en een tingel-tangel-café. Het lag achter een marmeren gang met hier en daar in een hoekje een vergeten spinneweb, achter een hooge zwarte deur en om precies te zijn: achter een tafel met drie inktpotten, wat papieren en een telefoon. Hij vormde de „administratie" van een kwijnende fabriek in electrische apparaten, die door het grauwe crisisspook bedreigd werd. Soms hing de stilte als de angst zelve voor den naderenden ondergang in het kleine vertrek en wanneer de telefoon hoog opsnerpte, kwam er meestal een gewichtige bromstem: „Mijn geld mijnheer! Langer wachten is uitgesloten..."

Zoo kantelden de dagen voorbij — soms veel te traag en veel te geladen. Je stond eens op en keek eens uit het raam, rookte een cigaret of speelde met luciferhoutjes. Totdat de magere pendule vijf keer ting, ting deed, erg zenuwachtig en erg opgewonden. Dan was het parool: dat groenige hoedje van de haak nemen, nog een cigaret opsteken, wat paperassen op elkaar stapelen... Als dan de deur met een doffe slag dicht gevallen was, zoodat een der neon-letters boven rinkelde, kon Frank er zich soms over verbazen, dat al die menschen buiten zoo'n haast hadden en allen een doel schenen te hebben.

In weinig was deze dag verschillend geweest van de anderen, maar tòch voelde Frank zich wat vermoeid. Misschien omdat de stemmen in de telefoon vandaag feller en veelvuldiger opgeklonken hadden; misschien, omdat de pendule om duistere reden ineens had geweigerd te slaan, zoodat dit voor een beetje bijgeloovigen jongeman een reden kon zijn tot diep gepeins. Hoe alles ook zij: Frank liep iets met het hoofd voorover op straat... en toen volgde het beslissende, hoewel wat onbelangrijk schijnende moment. Het was niets meer dan een stoot, een lief stemmetje met: „Uitkijken suffert" en een vallend handtaschje, waaruit een gebarsten fleschje Eau-de-Cologne kwam glijden, zoodat de kostelijke, geurende vloeistof over de grauwe straat sputterde...

„Oh, pardon," zei Frank en raapte het taschje op. Toen zag hij haar aan: een smal gezichtje, omlijst door blonde krullen... een tenger figuurtje... een coquet hoedje van niet direct te bepalen model. Zij was gewoonweg een engeltje, vond Frank en schold heel verschrikkelijk in gedachten op zichzelf. Toen gingen haar lenteblauwe oogen met een vlugge blik naar de straat en zei ze bedroefd: „M'n Eau-de-Cologne..."

Frank wilde niets liever, dan de spontane gentleman zijn — wat zou het: twee kwartjes, drie kwartjes, een gulden misschien voor een nieuw fleschje. Zijn hand ging met een vlugge beweging naar zijn vestjeszak en kwam traag en teleurgesteld weer terug: het laatste dubbeltje was vanmiddag geofferd aan de traditioneele bouillon met de kernachtige nasmaak van champignons...

„Mijnheer — u bent..." begon het engeltje weer verontwaardigd.

„Ik weet het," onderbrak hij haar, „dat ben ik op z'n minst. Maar het spreekt toch vanzelf, dat ik u de schade vergoed. Het was immers een vergissing van mijn kant..." Gejaagd wroetten zijn vingers weer naar geld, maar al het wroeten was tevergeefs. Het harde feit was er — maar er zou en moest wat op gevonden worden.

„Hier direkt achter ons is een groote zaak — daar verkoopen ze ook Eau-de-Cologne," opperde zij koud en wilde hem reeds aan den arm meetrekken. Hoezeer Frank voluit haar rechten erkende, vond hij ineens, dat het een heel charmant meisje was... maar geen engeltje. Ondertusschen werd het zoo alledaagsch begonnen moment voor hem belangrijk onaangenaam. Het flitste door Frank's brein, dat thuis nog twee kwartjes op den schoorsteenmantel lagen, die zijn hospita vanochtend terug had gegeven, toen hij zijn schulden voor gestreken boordjes en gewasschen overhemden aan haar voldeed... de transactie werd om half acht afgedaan, toen hij nog in zijn huisjasje-met-jagersknoopen zat en daarom maar het geld zoolang op den schoorsteenmantel gelegd had. Halen... ? Het was nog een kwartier loopen en misschien was het bedrag net onvoldoende. En voordat hijzelf goed begreep, hoe het kwam, stond hij reeds in het wat schemer-donkere interieur van een groote zaak; boog zich een heer met hoornbril en boosaardig puntbaardje reeds naar hem toe: „U wenscht... ?" Even duizelde het Frank van wanhoop: het gezicht groeide voor zijn oog uit tot een leelijke wazige vlek met 'n komma naar beneden uitloopend. Er was iets in z'n keel, wat hem 't spreken belette. Maar daar was dat suiker-zoete stemmetje naast hem weer: „Eau-de-Cologne..."

De man klauterde op een ladder tegen een hooge stellage van rekken aan, tot aan het plafond volgepropt met flesschen en terwijl hij als een zonderling dier heel hoog boven de aarde hing, vroeg hij: „Wat wenscht u voor formaat? Een halve liter, een kwart liter of wat kleiners..."

„Wat kleiners," herhaalde Frank mat, maar zij kwam luchtig: „Oh — laat u maar 'ns kijken. Dan kan ik altijd nog zien..."

Even later stond een keurige rij fleschjes op den toonbank; sommige dik en bol, andere lang en mager, weer andere laag-neergehurkt en plat-achtig. Maar allemaal natuurlijk duurder, dan dat bedrag op den schoorsteenmantel...

In haar dunne, slanke hand werd fleschje na fleschje opgeheven en gekeurd. Frank keek wat wezenloos toe en kreeg al naar gelang de grootte een hiermede in kracht correspondeerende steek. Er kwam nog een tweede, wat magere man van de zaak bij, die meende te moeten zeggen, dat men hier rijk gesorteerd was, hetgeen de koopers steeds weer met onweerstaanbare kracht terug dreef naar deze plaats.

Toen scheen de onbekende met haar betooverende krullen een keus gedaan te hebben: zij schoof een flesch iets naar voren en opende reeds het rozige mondje...

Frank streek zich haastig over de oogen en keek naar de uitverkorene flesch. Neen, hij zag goed — die was minstens vier keer zoo groot als het fleschje, dat zooeven in zoo'n treurigen toestand uit het taschje kwam glippen.

„Maar," zei hij en het rozige mondje klapte even dicht.

„Maar... die flesch is — naar het mij toe wil schijnen — wel wat grooter, dan..."

„De kwaliteit speelt ook een rol," pareerde zij dadelijk.

Het was Frank, alsof hij een afgrond voor zich zag. Natuurlijk — zij kon hem wel wijs maken, dat in het kleine fleschje het fijnste, het beste, het duurste gezeten had en dat zij nu het recht had, een groote flesch van mindere kwaliteit terug te nemen. Men zegt wel eens, dat iemand in wanhoop tot groote dingen in staat is. Dat hij dan iets presteert, wat hem onder normale omstandigheden geheel onmogelijk zou zijn. En zoo kreeg Frank een aanval van een merkwaardige welsprekendheid, waarin hij schermde met kwaliteit en kwantiteit en op geschiedkundige gronden trachtte aan te toonen, dat een echte dame van persoonlijken stijl slechts heele kleine en gedistingeerde fleschjes Eau-de-Cologne bij zich draagt. Onderwijl wees hij op een allerzieligst klein fleschje en toonde in kleuren en geuren de voordeelen van dit miniatuur-fleschje ten opzichte van de groote aan. Hij overtuigde zichzelf nota bene, dat hij gelijk had, sloeg een paar maal met de vlakke hand krachtig op de toonbank en toen hij eindelijk ademloos zweeg, liet zij dat zielige fleschje van 33 cent met een tevreden handbeweging in haar handtaschje glijden. En even zag zij hem van terzijde met haar lichtblauwe oogen aan, die veel helderder schenen te glanzen...

Maar niet slechts een vrouwenhart klopte sneller in stille bewondering voor dit oratorisch talent — aldus ook het hart van den man-met-hoornbril. Hij kwam met een haast vanachter de toonbank te voorschijn rennen, alsof daar een prijs mee te winnen was, greep een paar keer met de handen in de lucht en hijgde toen: „Mijnheer..." Wat Frank de Haan hierna te hooren kreeg, deed zijn hand in-gelukkig over de versleten revers van zijn colbertje anno zooveel gaan... de behoefte, iets te streelen, moest hij uiten. Hij luisterde voorovergebogen, verbaasd, aangedaan: het scheen een droom, een wonderlijk sprookje, dat straks in tallooze scherven weer uiteen vallen moest om plaats te maken voor de kille werkelijkheid. De man poetste met de slip van zijn stofjas onder het spreken zijn hoornbril en had het over „de groote kunst om den kooper ziende blind te maken". En dan kwam zijn hand vaderlijk op Frank's schouder terecht: „Dus — wij rekenen op u: begin volgende week. Ik ben zoo dankbaar, u gevonden te hebben. Het ras der echte, energieke verkoopers is zoo zeldzaam......"

„Wat ik nog zeggen wilde — toevallig heb ik geen klein geld bij me... die 33 cent houdt u maar af van mijn eerstvolgende salaris..."

De ander knikte, hoorde het nauwelijks: wat zijn 33 cent tegen den achtergrond van zulke ingrijpende beslissingen?

Daar was haar stemmetje weer; die zilver-achtige klank van dat broze wezentje. En zij mijmerde zoo half voor zichzelf uit: „Wat zal het vanavond heerlijk koel wandelweer zijn... ik geloof vast, dat ik niet thuis blijf zitten."

Even keek Frank in die oogen, die blauwe, die fascineerende. Maar toen zag Frank weer in gedachten een nietig gebroken fleschje en een andere flesch, die wel vier keer zoo groot was.

En hij zei: „Een kleine raad: gaat u niet wandelen. Doet u als ik en blijft u vanavond thuis. Het kon wel eens gaan regenen... de lucht is tamelijk betrokken..."

JAAP STIGTER

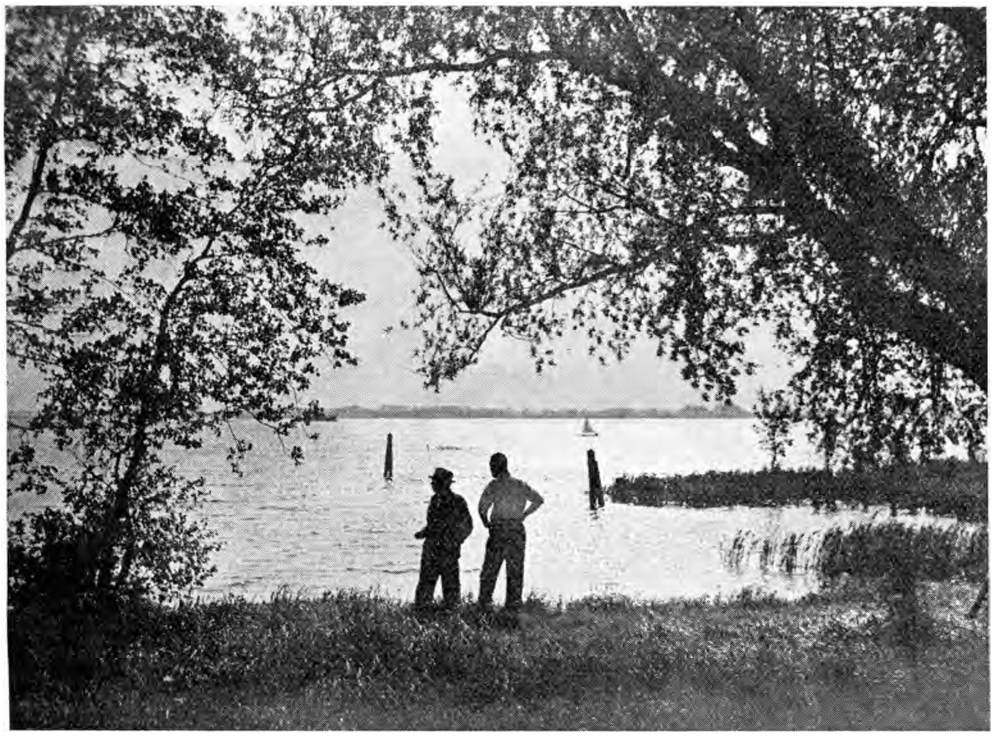

De zonovergoten glas — Foto van M. Miché

GOD IS GETROUW

God is getrouw, wat ik oprecht Hem vroeg,
Verwerk'lijkt Hij, als ik Zijn uur ontvlucht.
Waar ik te nacht bekommerd onder zwoeg,
Vervluchtigt in rumoerig daggerucht.

Maar plotsling staat Hij naast mij in het licht :
— Gij kent Mij niet ? Wij zijn elkander vreemd ?
O God, o God, hoe keert G'U onverplicht
Tot dit arm hart, dat weer Uw stem verneemt !

Ik ken U wel, ik heb U wel ontmoet,
Toen ik, ommuurd, niets meer te hopen had.
Hoe werdt Gij toen mijn alvervullend Goed,
Ten einde van mijn doodgelopen pad.

Bij U berg ik, aan alle zij benard,
Mijn grauwe zorgen en mijn zonden rood.
Want Gij weet raad met dit ontredderd hart,
Uw aandacht staat gespannen op mijn nood.

Wanneer verlaat ik mij geheel op U
En zal mijn ongedurigheid vergaan ?
Wanneer heb ik zó zeker deel aan U
Dat ik bestendig in Uw glans zal gaan ?

Mij is een wonderbaar geheim onthuld,
Een zaak, die mij deemoedigt en verbaast :
Gij wacht zó lang en met zó groot geduld,
Tot ik *U* wacht, en dan komt Gij met haast.

Eens wijkt mijn duister voor Uw klare schijn,
Als Gij 't ontrust gemoed Uw vrede gunt.
Dit zij mijn zaligst uur : zó arm te zijn,
Dat Gij, mijn God, niet langer toeven kùnt.

Dan scheurt de hemel en dan daalt Gij neer.
Dan is er niets dat neerdrukt en verwart.
Dan vaar ik op, getrokken in Uw sfeer.
Dan zal ik rusten aan Uw eeuwig hart.

H. A. GOEDHART

HELIANTHEN

Naar een houtskoolteekening van A. W. Verhorst te Heemstede

P. H. MULLER

KRONIEK VAN HET BOEK

Lucie Rauzier-Fontayne, **Kerstnachten**. Assen, Van Gorkum & Comp. 1939.

T. van Buul bewerkte en vertaalde drie verhalen van de Fransche schrijfster voor jongeren van omstreeks 14 jaar. Het eerste verhaal is in onzen eigen tijd gelocaliseerd: de geschiedenis speelt op een boerderij in de Cévennes. De beide andere vertellingen, van welke de laatste een sprookje is, verplaatsen den lezer naar de 18e eeuw. De tweede vertelling is er een uit de dagen der Fransche revolutie. De verhalen zijn eenvoudig, doch goed verteld. Het boekje, dat ruim honderd bladzijden telt, is Nr 13 uit Van Gorcum's serie Verhalenbundels.

H. te Merwe, **Als Kerstfeest licht.** Delft, N.V. W. D. Meinema. 1939.

Deze bundel dient zich aan als een verzameling verhalen, die kunnen benut worden door hen, die tijdens een kerstfeestviering vertellen moeten. De samensteller opent het boek met drie uitgewerkte vertellingen, die de Kerstgeschiedenis tot onderwerp hebben. Verder zijn Kerstverhalen opgenomen van A. Wapenaar, Th. Eerdmans, K. Norel, E. van Beek, D. Menkens-v. d. Spiegel en H. Hoogeveen. De vertellingen zijn levendig en aardig.

Uitgaven van J. N. Voorhoeve, Den Haag.

De firma Voorhoeve zendt ons, als elk jaar, ook ditmaal weer haar kalenders en premieboeken toe. Er is de dagkalender, die zijn 50ste jaar begint en op 't schild een plaat in kleuren heeft bij de tekst „Vreest niet" van Luc. 12:32. Schapen loopen zoekend langs een rotsachtigen weg. Het blok heeft aan de voorzijde behalve de gebruikelijke gegevens, een Bijbeltekst, en aan de achterzijde de meditaties en vertellingen, die wij sinds vele jaren daarop aantreffen. Bij deze kalender behooren twee premieboeken, n.l. „Mannen van de zee" door W. Schippers, en „De vlag op den toren" van C. Vermeer Het zijn boeken, die verhalen bevatten van de traditioneele soort. Er is ook een driebladige gekleurde kalender, waarop, naast de plaat, gedichten zijn afgedrukt van Gellert, C. Oliphant Schoch en Theo van Baaren. In 't bizonder fraai is de kalender „Het licht tegemoet", een kalender die 12 langwerpige bladen heeft, waarvan 't bovendeel een plaat en 't onderste gedeelte een gedicht of meditatie heeft. De platen zijn met zorg gekozen, evenals de meditaties en de druk is mooi Ter eere van den 50sten verjaardag der Geïll. Chr. Scheurkalender heeft de uitgever vier prentkaarten in kleuren bijgevoegd, waarvan er drie een Bijbeltekst afdrukken en één een gedichtje op Rom. 8 28 van Mevr. E. v. O.

Guido van Deth e.a., **De lichte Nacht**. Den Haag, J. N. Voorhoeve. 1939.

Ook de firma Voorhoeve komt met een bundel Kerstvertellingen. Er zijn er twaalf, n.l. van G. van Deth, J. v. d. Heide, P. Korthuys, S. Leiker, K. Norel, G J. Peelen, J. W. Ooms, M. A. M. Renes-Boldingh, J. A. v. Schagen, G. v. Teylingen, Phé Wijnbeek en Alb. Zaaier. Zooals men ziet, auteurs, wier namen we tegenkomen in allerlei verzamelwerken, gepubliceerd ter gelegenheid van Chr. feestdagen; menschen, die verhalen voor kinderen en jonge menschen schreven en aan diverse tijdschriften medewerken. De vertellingen in dit boek zijn voor verschillende leeftijden.

Kerstuitgaven van de firma G. F. Callenbach te Nijkerk.

Het is natuurlijk een onbegonnen werk, bijna zestig dunne en omvangrijke vertellingen voor kinderen en jonge menschen, voor jongens en meisjes, te lezen en te bespreken voor een Dec.-aflevering, welke in de eerste dagen van Dec. behoort te verschijnen, wanneer men deze boeken en boekjes ontvangt op den 8sten November en de kopie op 1 Nov. feitelijk al zou ingeleverd moeten hebben. Er zit weinig anders op dan een en ander van de zending in 't algemeen te vertellen en te hopen, dat men in de komende maanden af en toe eenige werkjes afzonderlijk recenseeren kan. Men vindt in Callenbach's Kerstserie van dit jaar plus minus twintig herdrukken en veertig eerste publicaties. Er zijn er van Van der Hulst, Van Hulzen, A. de Vries,

.N v. d. Vlis, M. A. M. Renes-Boldingh, D. Menkens-v. d. Spiegel, K. Norel, Alb. Zaaier, Maryo, Heleen e.a. Stuk voor stuk zien deze boeken er zeer fraai uit en voor zoover ik kan zien zijn ze allen geïllustreerd met penteekeningen van S. Schröder, Hk Poeder, R. en M. Snapper, J. H. Isings, W. G. v. d. Hulst Jr. e.a. Maar wat in 't bizonder treft, is de opgewektheid, de frischheid, de geestelijke gezondheid, die de vertellingen kenmerken. Men vindt hier of daar wel eens gedeelten, die men al te vroom of stichtelijk acht, maar die behooren tot de uitzonderingen. Deze verhalen zijn over 't algemeen degelijk, maar gezond, frisch en blij, echter niet oppervlakkig. En ik zou van de gelegenheid gebruik willen maken om deze „Zondagsschoolboekjes", die nog altijd bij velen een faam van „christelijkheid" bezitten, die identiek is met een disqualificatie, in bescherming te nemen en te verdedigen, door te constateeren, dat ze qua inhoud verre de meerderen en beteren zijn van driekwart der z.g. „neutrale", in werkelijkheid echter puur heidensche verhalen voor jongens en meisjes. Wij hebben ons sinds jaar en dag bezig gehouden met de lectuur van het kinderboek, en op grond daarvan kunnen wij zeggen, dat het Christelijk kinderboek, zooals dat vooral door Callenbach wordt uitgegeven, slechts vergelijkbaar is met 't allerbeste „neutrale" werk en in de meeste gevallen beter is, want dieper tast naar zieleleven en geestesleven van het kind en de puber.

Najaars-Uitgaven *van Neerbosch' Boekhandel en Uitgeverij.*

Verschenen zijn de uitgaven, die de uitgeefster van ons blad elk najaar publiceert. Het zijn de dagkalender, waarvan het schild een gekleurde plaat heeft in drie gedeelten, die de vormen hebben van gothische kerkramen. Het middenstuk met het onderschrift „Laat de kinderkens tot Mij komen" toont Jezus met moeders en kinderen. Het linker „paneel" laat Maria met kind zien in een grot bij een kribbe, het rechter stelt een illustratie voor op den tekst „En hij nam haar op in zijn huis". De verzorging van het langwerpig-vierkante kalenderblok (voor elken dag een blad) is als de voorgaande jaren opgevat.

Wat het vorige jaar niet werd uitgegeven is een thans bijgevoegde kunstkalender op vier bladen van verschillend gekleurd papier, waarvan de bovenhelft is benut voor een teekening in kleuren, evenals het dagkalenderschild, verzorgd door Nelly Donker. De onderwerpen geven symbolische voorstellingen der vier jaargetijden.

De *Weezenalmanak* bevat, behalve alle gegevens, die wij de voorgaande jaren in dit boekje vonden en die zeker op prijs gesteld zijn, het z.g. Mengelwerk, bestaande uit gedichten, schetsen, prozastukken en novellen. Natuurlijk hervinden we ('t 75e) jaarverslag, het Reglement der Weesinrichting, een tuinkalender, de opgave der feestdagen en de posttarieven, de markten etc. etc. Het werkje telt, inclusief de advertenties, circa 180 bladzijden.

De *Almanak voor de Jeugd,* waarvan de kalender in twee kleuren is gedrukt, biedt ook teekeningen van Nelly Donker. Het boekje van 120 bl., waarin geen advertenties voorkomen, heeft een lijst van Koninklijke verjaardagen en Christ. feestdagen en voorts versjes van Nellie Donker en Roel Dasmus en verhalen van N. M. Schouten, B. Walrecht, Annie Vreeland en C. M. v. d. Berg-Akkerman.

Martin Niemöller, **De laatste 28 preeken,** Den Haag, N.V. U.M. D. A. Daamen 1939.

Laat ons hopen, dat dit boek in veler hand komt en dat veler nieuwsgierigheid hun ertoe zal aanzetten, ditmaal preeken te gaan lezen, iets waartoe al te velen nog altijd niet kunnen komen, dank zij de slechte reputatie, die preeken terecht gekregen hebben. Het is niet belangrijk, dat de preeken van dezen of welken anderen Evangeliedienaar vooral zullen worden gelezen; 't is alleen belangrijk, dat men Gods Woord zal hooren — of lezen. En de mogelijkheid moet erkend worden, dat dit Woord zijn kans om te spreken en gehoord te worden, zal krijgen door deze vertaalde publicatie, die het werk bevat van iemand, die de belangstelling bezit van talloos velen dergenen, die sinds lang buiten contact met het Woord Gods leven.

Wat deze preeken zelf betreft: ze zijn kort, duidelijk, direct geschreven en spreken, waarvan zij te spreken hebben: van God en van God alleen. Van Gods liefde en genade, aan Zijn heiligheid en rechtvaardigheid. Wij meenen niet, dat alleen op de wijze dezer predikatiën gepredikt kan worden; wij gelooven evenmin, dat deze preeken naar vorm, kracht en inhoud eenig zijn: van menige kansel, óók in ons land zal wel op soortverwante wijze gepredikt worden. Toch meenen we, dat vooral onze predikanten hun homiletiek een dienst zouden bewijzen, wanneer ze dit kanselwerk eens grondig zouden bestudeeren.

Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat ook wij grooten eerbied koesteren voor den moed en voor het persoonlijk geloof van hem, die de innerlijke waarachtigheid van zijn persoonlijk woord met gevangenisstraf bezegelde. Maar wij zouden dit prachtige boek onrecht doen, indien we — zooals ongetwijfeld zàl gedaan worden — het lazen om den auteur.

Arthur van Schendel, **Anders en Eender.** Den Haag, Uitgeverij L. J. C. Boucher, 1939.

Dit boek is, zoo we ons niet al te zeer vergissen, het derde deel, waarin Van Schendel zijn kleine werk bundelt. Niemand zal, dit boek lezend, ontkennen, dat dit kleinwerk de moeite van herpublicatie alleszins waard is. Men zou

deze vertellingen wellicht noemen kunnen: geschiedenissen over den zin en den inhoud van het leven. Daarmee zou dan evenwel niet gezegd willen zijn, dat deze vertellingen op een of andere wijze moraliseerend zijn. Neen, meer zijn ze beschouwend, denkend èn beeldend tegelijk. Ze lijken neergeschreven als simpele verhalen aangaande menschen, menschelijke tragedies en blijspelen, doch ze zijn méér en veel meer ook. Levendigheid van artistieke verbeelding huwt zich in dit zeer fraaie boek aan bezinning op de krachten, die menschelijk leven bouwen en afbreken kunnen.

N. van Suchtelen, **Het spiegeltje van Venus.** A'dam, N.V. De Wereldbibl., 1939.

„Ofwel proeve eener bijdrage tot de geestelijke en moreele herbewapening", luidt de ondertitel. In den vorm van een verhaal persifleert Van Suchtelen niet alleen het streven der Oxford Groep-beweging, doch neemt hij de gelegenheid te baat zijn verontwaardiging en verbittering (als men 't zoo mag noemen) over toestanden buiten onze grenzen te luchten. Het verhaal heeft de luchtige trant, die 't behoeft om leesbaar te blijven en er schuilt veel waars in Van Suchtelens critiek op allerlei geestelijke en moreele herbewapening. Maar wat zijn betoog zwak maakt, is 't feit, dat hij opkomt voor de zuivere rede; zijn eigen visie is lang niet onaantastbaar en als hij meent, dat „een verheldering des verstands" „vanzelf gepaard gaat", „met een verdieping van levens-intuïtie, waardoor wij ons inniger verwant voelen aan die éne geest, die niet slechts de aarde en Venus, maar het ganse Heelal bezielt" toont hij zich aanhanger van een monisme of pantheïsme, waarvan de juistheid der visie méér dan betwist kan worden. Wanneer de heerschappij slechts aan de Rede is, aan de Intuïtie of 't „Gezond Verstand" — zooals op Venus — kan 't niet anders dan volmaakt goed gaan. Ziehier kort saamgevat Van Suchtelens overtuiging. Daarom richt zich zijn verhalend betoog ook tòt Rede en Gezond Verstand. Een beroep, dat, meenen wij geen zin heeft, zoolang no één man of een kleine groep mannen de gelegenheid krijgt om de macht te verwerven over millioenen anderen teneinde zijn of hun persoonlijke en grenzelooze eerzucht bot te vieren. Het is het *demonische* der wereld verdwazing, die Van Suchtelen niet onderscheidt en daarom blijft zijn geestig, scherp, hartig betoog en requisitoir tot onvruchtbaarheid gedoemd.

Johs. Ringk, **Ik héb mijn rijbewijs, maar nu . . .?** U.M. Kosmos, Amsterdam, 1939.

De auteur kondigt zijn weinig omvangrijke boekje aan als een eenvoudig praatje voor beginnende automobilisten. Maar het wil ons voorkomen, dat de inhoud meer omvat dan men zou verwachten. De vier omvangrijke hoofdstukken hebben een reeks van paragrafen, waarin allerlei benzine- en gaskwesties, allerlei ontstekingsstoringen worden besproken. Het vierde kapittel schrijft het een en ander over banden, slippen, remmen en sturen. Een aardig boekje, geïllustreerd met 36 foto's en teekeningen.

P. M. Legêne, **De gebroken tomahawk.** Den Haag, J. N. Voorhoeve, 1939.

De bekende secr. van het Zeister Zendinggenootschap, van wie wij in het verleden reeds een reeks kleine geschriften ontvingen, heeft hier een geschiedenis verteld, waarvan de hoofdmomenten historische waarheid vormen. Een geschiedenis uit de eerste periode der zending onder de roodhuiden; spannend geschreven en verheffend omdat de persoonlijkheid van ernstige Christenen wordt getoond.

C. Kuiper- de Jongh, **In- en Uitvallen.** R'dam, N.V. Nijgh en Van Ditmar, 1939.

Een verzameling couranten-artikelen door een journaliste, een gehuwde vrouw en moeder, geschreven over een reeks van heel uiteenloopende onderwerpen. Het is prettig, om op deze bladzijden, die tintelen van gezonde geestkracht en echte, menschelijke humor de vlotte beschouwingen en opmerkingen te vinden van een vrouw, een dame, die het volle leven kent en die zoowel de rijpheid als de ervaring en ook 't gezonde verstand bezit om over de dingen te spreken zonder te vervallen in gepraat waar in de inhoud zoek is. Menig Rotterdammer zal deze stukjes graag nog eens herlezen, anderen, vooral vrouwen, zouden we dit eenvoudige werkje ter lezing willen geven. Niet omdat de inhoud zoo diep grijpt of zoo noodzakelijk is om te weten, maar juist omdat deze dingen *niet* 't geval zijn.

Men vindt hier o.a. stukjes onder de volgende opschriften, die eenigermate een denkbeeld van 't werkje geven: „Huwelijksproblemen", „Wat maak ik van mijn leven", „Het lokkende roode hoedje", „Griep", „Budget", „Jubileum", „Brieven", „De vrouw op reis", „De vrouw en de advertentie".

Hugh P. Vowles, **De Oekraïne.** Amsterdam, N.V. Van Holkema & Warendorf, 1939.

„De schrijver van dit boek heeft in de Oekraïne gewoond. Hij schetst een geschiedenis van land en volk; hij gaat hun wording na en de splitsing der Oekraïners en een aantal nationale bevolkingsgroepen. Hij beschrijft hun economische omstandigheden, hun godsdienstige problemen, hun cultureele ontwikkeling en hun verhouding tot andere volken".

Het geïllustreerde, onderhoudend geschreven werk werd bewerkt door J. B. Th. Spaans, die Mej. Dra. M. F. Schenk uitnoodigde om 't hoofdstuk over de Nederlandsche invloeden in de Oekraïne te bewerken. Een afzonderlijk hoofd-

stuk is gewijd aan de gebeurtenissen in Sept. '39. Een literatuur-opgave en een register completeeren dit actueele boek, dat zeker de voorlichting geven kan, die 't bedoelt te bieden en dat velen daarom met interesse lezen zullen.

D. A. Cramer-Schaap, **Nickie van Circus Ceserini.** Amsterdam, C. A. Spin & Zn. N.V., 1939

Wij achten dit boek voor jongens van omstreeks 12—14 jaar hierom zoo goed, omdat de schrijfster in haar spannend verhaal van de avonturen en ervaringen van een jongen alle aandacht bewaard heeft voor het innerlijke leven van haar figuur. Het is haar gelukt een eenheid te scheppen tusschen de elementen van spanning en sensatie èn der mensch-verbeelding. We weten nu niet alleen, wat Nickie doet, maar ook, wat hij denkt, niet slechts hoe hij handelt doch ook hoe hij voelt; de jonge lezers leeren hem niet maar zien als geluks- of ongeluksvogel, als een leeftijdgenoot, die heel wat beleefde en meemaakte, doch ook als medemensch, als strijdende, lijdende jongen. Er is iets teers en gevoelvols in dit mooie verhaal zonder dat de sentimentaliteit het gevoelige overheerscht. Veel meer dan zoo menig branie-achtig verhaal van H.B.S.-ers uit goed gesitueerde kringen voldoet ons deze warm geschreven geschiedenis van een eenvoudigen circusjongen.

A. D. Hildebrand, **Alexander Konijn.** Amsterdam, C. A. Spin & Zn. N.V., 1939.

Dit kinderboek over dieren en planten van bosch en veld zit vol alleraardigste ideeën en vondsten. Het is op een allerprettigste, kinderlijke wijze geschreven. Alexander Konijn is voor den luisteraar naar de V.P.R.O. en de bezitters van de kalender van deze omroepvereeniging een oude bekende. Zelfs heeft Alexander Konijn meermalen voor de microfoon gesproken! We hebben dit aardige, levendige, fantasierijke boek met belangstelling gelezen en de aardige teekeningen van Freddie Langeler met genoegen bekeken. We kunnen 't boek hartelijk aanbevelen voor kinderen.

Kristmann Gudmundsson, **Het nieuwe land.** Den Haag, Uitgeverij De Kern.

Deze roman is een boek dat sommigen zal bekoren, anderen stellig evenwel zal afstooten. Het is een historische verbeelding van den bekenden IJslandschen auteur, die in dit werk de tijden herleven doet, waarin de Vikingsche pioniers zich van IJsland meester maakten om er zich te vestigen. Het boek toont, dat de auteur over een krachtig episch vermogen beschikt. Het is een verhaal van brute kracht en geweld, maar tegelijk een werk, waarin prachtige natuurbeschrijvingen zijn te vinden. Geen analyseerende problemen-roman heeft de lezer hier voor zich, maar een historisch verhaal, ongemeen boeiend geschreven en getuigend van groote begaafdheid.

Dr. H. E. v. Gelder, **Matthijs Maris.** Amsterdam,, H. J. W. Becht, 1939.

Wanneer wij in deze rubriek werken aankondigen, die wij tot dat doel niet van den uitgever ontvingen, geschiedt dat meestal omdat wij de voor- en inlichting aan den lezer niet afhankelijk stellen willen van wat ons wordt toegestuurd. Zoo ontvingen wij tot heden nog geen deeltjes van de Palet-serie, waarvan dit boekje over den schilder Matthijs Maris er een is. Ter oriënteering van den lezer deelen we mede, dat de Palet-serie een reeks van monographieën over Hollandsche en Vlaamsche schilders vormt, een reeks, waarvan de prijs per deel *f* 1.60 afzonderlijk, en bij inteekening *f* 1.40 bedraagt. Eenige deelen (we meenen 6) vereenigd tot een deel in fraaien band, vormen een boek over de schilderkunst van de 17e, de 18e of de 19e eeuw. Er verschenen thans deeltjes over Van Eyck, M. Maris, Joh. Vermeer, Hieron. Bosch, Breitner en Jan Steen. Het boekje over Maris bevat behalve 56 zeer goed gedrukte illustraties naar foto's een beschouwing van den directeur van het Haagsche Gem. Museum, waarin de kunst van den 19den eeuwschen meester den liefhebber en leek op deskundige wijze nader wordt gebracht. Het boekje, dat 60 bl. telt is goed verzorgd, ingenaaid en heeft ook een literatuur-opgave.

Toos van Eijsden, **Iel's overwinning.** Den Haag, G. B. v. Goor & Zn., 1939.

Een gezelschap Nederlanders, onder wie vele jongemenschen, maken gedurende de zomervacantie een zeereis. De jongelui flirten met elkaar, vanaf 't oogenblik, waarop de boot uitvaart tot 't moment, waarop ze weer in de haven aanlegt. Het verhaal, dat we met dit boek voor ons hebben, brengt ons in kennis met eenige der jonge vacantiegangers. Die kennismaking is voor den lezer hierom geen onverdeeld genoegen, omdat hij de volle twee honderd veertien bladzijden die 't boek telt, de getuige is van hun ononderbroken geflirt en van hun tot gesprekken aaneengerijde flauwe, zoutelooze aardigheden. Na twintig bladzijden gelezen te hebben, troost men zich met de gedachte, dat 't zóó toch wel niet zal blijven, omdat men 't onmogelijk acht, dat iemand haar medemenschen lectuur, ontspanning en genoegen denkt te kunnen verschaffen door middel van een gedurende 214 bladzijden beschreven geflirt en gezwam. Maar 't boek blijft, zooals 't begint: consequent flauw, geestloos, zonder humor. Dat stelt teleur voor den lezer maar ook voor de schrijfster. Zou die er idee van hebben, wat men van haar moet denken en hoe men over haar zal oordeelen na de lectuur van dit zoogenaamde verhaal voor oudere meisjes? Is 't inderdaad met vele oudere jongemeisjes zoover gekomen, dat ze 214 bladzijden nonsens lezen als een „goed" boek? Laat

ons dan liever hopen, dat de uitgever en de auteur zich vergissen! Er is hier geen sprake van meer of minder waardeering voor een verhaal, voor de inhoud van een geschiedenis. Want dit boek, dit geschrijf heeft geen inhoud en is geen verhaal. Het is gezwam, gedaas in de ruimte, dat geen spanning heeft en geen werkelijke humor biedt, waarin geen enkele echte geestigheid is te ontdekken en waarin de eene bladzijde na de andere maar wordt vol gekletst met gesprek en gepraat, waarover ieder verstandig jongmensch tusschen de 18 en 25 zich doodgeneert wanneer 't hem of haar in den mond wordt gelegd door een schrijfster, die geen enkelen vorm van verantwoordelijkheid schijnt te beseffen en te aanvaarden jegens de lezers tot wie ze zich richt.

Oskar Grissemann en H. Wapstra, **Ik bouw mijn speelgoed zelf.** Deventer, Æ Kluwer, 1939.

Deze uitgave vormt een goedkoope herdruk in drie deeltjes van een alleraardigst werkje, dat evenwel meer voor ouders en als handleiding bestemd en bedoeld is dan, voor de kinderen zelf, die vaak nog te onhandig zullen zijn om de voor hen dikwijls te samengestelde en moeilijk te vervaardigen speelgoederen te maken.

In dl. 1 wordt de werkplaats en 't gereedschap van den speelgoedknutselaar beschreven. Allerlei afbeeldingen lichten het betoog goed toe. Vervolgens biedt 't een handleiding, teekeningen en aanwijzingen van en tot 't maken van vrij eenvoudig, doch vaak heel aardig speelgoed van papier, carton of hout. De zelfgebouwde electromotor is wel vrij eenvoudig doch zonder vaardigheid en bekwaamheid zelfs, niet te maken.

In dl. 2 worden allerlei spelen en vervolgens huizen etc. uit speelgoedland gefabriceerd.

Dl. 3 doet allerlei knutselspeelgoed voor poppen en water en wind-speelgoed vervaardigen. De modellen en de aanwijzingen zijn goed doordacht en uitvoerig, over 't algemeen zooals gezegd, voor kinderen te moeilijk. Menig vader, die van knutselen houdt, zal in deze aardige, overvloedig geïllustreerde deeltjes ideeën te over vinden en vernuftige vaak ook. Van harte aanbevolen.

Dr. F. Kahn, **Het sexueele leven van den mensch.** Amsterdam, N.V. Contact.

Dit door Dr. L. Heyermans voor Nederland bewerkte en door Prof. Dr. A. H. v. Rooy van een inleiding voorziene boek beschrijft en bespreekt het sexueele leven op zakelijke, heldere wijze. Daarom verdient het de belangstelling van die nog al te vele jongemenschen, die huwen zonder ook maar het belangrijkste of noodzakelijkste te weten betreffende de dingen, die hier samenhangen. Wij waren in de gelegenheid, dit zeer goede en medisch volkomen verantwoorde en betrouwbare boek herhaaldelijk aan te bevelen bij en in handen te geven van trouwende jongelieden en wij ervoeren, dat zij zeer erkentelijk waren voor de betrouwbare en veelsoortige inlichtingen en aanwijzingen, welke zij hier bijeen vonden. Het boek is geïllustreerd.

Uitgaven van A. Voorhoeve (J. M. Bredee's U.M.) Rotterdam 1939.

Wij ontvingen van deze firma schild en blok van de *Martha-kalender*. Het schild heeft een behoorlijk uitgevoerde plaat naar een schilderij van Vermeer; het blok is door verschillende predikanten verzorgd. Een kalender naar de onder ons nog altijd gevolgde traditie.

Ds. A. M. v. d. Laar Krafft schreef een korte, doorloopende commentaar op de Apostolische geloofsbelijdenis en noemt dit boekje „een grondslag voor jongens en ouderen". De beschouwingen zijn beknopt, leerzaam en stichtend.

Van 't boekje van *Dr. J. v. d. Spek* „Moeilijkheden bij de opvoeding onzer kinderen" verscheen een 2e druk. 't Zeer leesbare, heel leerzame boekje bevat een herdruk van de artikelen, die den schrijver publiceerde in 't tijdschr. „Het Groene Kruis". De inhoud der aaneengerijde stukken bedoelt „nuttige kennis en leering te verbreiden over een gewichtig onderdeel van psychische hygiëne en medische paedagogiek".

Prof. Dr. A. J. Wensinck uit in „De Ned. Herv. Kerk en de Gemeente van Christus" eenige gedachten naar aanleiding van de Reorganisatie-beweging. Hij vraagt, wat de eeredienst der gemeente wil, handelt over de vernieuwing van den eeredienst door 't Calvinisme, schetst de ontwikkeling van den eeredienst sinds de Hervorming en stelt in een slot-woord zijn prognose.

Van *Dr. J. R. Callenbach* is er een Kerstspel, dat aansluit bij 't eerder verschenen en nu weer herdrukte werkje „Drie wijzen van onzen tijd" van denzelfden schrijver. Het spel is reeds eenige malen te Rotterdam uitgevoerd. Bij de samenstelling is gebruik gemaakt van verzen van H. Roland Holst, Roel Houwink e.a. De regie is van Mevr. J. A. ten Cate-Stheeman. Het opstel „Drie wijzen van onzen tijd" is uitgegeven als Kerstbrief met bijbehoorend couvert. Goed verzorgd, netjes gedrukt.

Willy Blok-De Neve, **De weg omhoog.** Den Haag, G. B. van Goor & Zn., 1939.

De auteur van dit boek voor oudere meisjes heeft zichzelf wat hoogere en concreter eischen gesteld en heeft ook haar lezers wat hooger aangeslagen dan de schrijfster van „Jel's overwinning", dat we hiervóór aankondigde. Duidelijk is 't de bedoeling geweest, een constructieve bijdrage door middel van een verhaal te leveren tot 't verstaan en begrijpen van het leven, waarin en waartegenover de

opgroeiende jongemensch zich geplaatst vindt. Maar het is Willy Blok-de Neve niet gelukt om van het *verhaal* èn van hetgeen zij te leeren en te zeggen had, een eenheid te maken. Wat de schrijfster haar jonge sujetten te zeggen heeft en henzelf in den mond legt, disharmonieert sterk met de détails die zij omtrent deze meisjes zelf elders geeft. Jammer, dat 't *verhaal*, dus dat wat na aftrek van 't didactische gedeelte, overblijft zoo onbenullig is en dezelfde oppervlakkige kinderachtigheden biedt, die honderd en zooveel soortgelijke meisjesboeken ook bevatten. Jammer óók, dat 't werk zoo nonchalant is geschreven. En heel jammer in 't bizonder is 't, dat wat in dit boek over God en godsdienst wordt gezegd, weer zoo vaag en onnoozel blijft.

„De weg omhoog" die deze hier voorgestelde jongemenschen gaan is ten slotte weinig anders dan de weg naar succes, naar een positie en naar geld-verdienen. Wat is 't te betreuren, dat degenen, die voor bijna-volwassenen schrijven en voor degenen, die aan den ingang staan van het leven, zoo bitter weinig ernst maken met hun verantwoordelijkheid voor degenen, tot wie zij zich richten.

R. M. Rilke, **Levensinzicht**. 's-Graveland, Uitg. De Driehoek, 1939.

Gitta Mencken heeft uit de bundels Brieven van den dichter Rilke, wiens invloed zeer groot is, ook in ons land, een bloemlezing samengesteld, die „menselijk waardevolle overdenkingen" biedt. De vertaling van deze bloemlezing is van J. W. Kuiper. De verzamelaarster heeft een beknopte inleiding over „Rilke als schrijver der brieven, als dichter en als mensch" doen voorafgaan en de bloemlezing doen uiteenvallen in eenige hoofdstukken, waarvan de titels luiden: I. Over God; II. Over liefde, huwelijk, vrouw en vriendschap; III. Over kunst en arbeid, mede uit de briefwisseling met jongeren; IV. Over Cezanne en de Schilderkunst; V. Over tijdgenooten; VI. Over oorlog; VII. Over steden en landschappen. De fragmenten der brieven zijn aan den voet van dateering voorzien. Men zal uit dit boek een verhelderende kijk op de dichterspersoonlijkheid van Rilke krijgen. Het werk werd goed uitgegeven.

Dr. P. H. v. d. Hoog, **Welke maatregelen moet ik nemen tot behoud van mijn leven en dat van mijn gezin in tijden van gevaar?** Den Haag, Zuid-Holl. U.M., 1939.

De samensteller noemt dit boekje met adviezen en aanwijzingen een spoedcursus voor het huisgezin. Het boekje telt slechts 22 bladzijden, waaruit volgt, dat de besproken en te nemen maatregelen in allerlei gevallen slechts heel summier kunnen worden aangeduid.

L. Bonga, **De heilige Nacht**. Assen, N.V. Van Gorcum & Comp, 1939.

Dit boekje bevat een kerstspel in vrijzinniggodsdienstigen geest, waarin de figuren van Gabriël, Maria, Jozef, Drie Herders, Drie wijzen, Herodes, Een Boer en de Spreker de rollen vervullen. Er wordt gebruik gemaakt van een koortje, een pianist en een violist, terwijl twee gezangen uit de N.P.B.-bundel 't stuk openen en sluiten. Reminiscenties aan winterzonnewende en de verwachting van Christus' geboorte liggen in dit stukje vredig bijeen.

A. Cohen, **Hoe de oorlog van 1939 ontstond**. Amsterdam, Andries Blitz, 1939.

Dit, met een inleiding van Dr. H. Colijn verschenen werkje is een echte gelegenheidsuitgave. We wenschten wel, dat de uitgever er van zich wat meer toelegde op de publicatie van oriënteerende gelegenheidsuitgaven, zooals de uitgever der Engelsche Pinguin-serie dat sinds lang doet en wijzen hem daarbij op de belofte, die het eerste deeltje van zijn A.B.C. actualiteiten-reeks deed. Het boekje, dat we voor ons hebben, is actueel en zal zijn waarde bovendien ook behouden. Ware 't slechts op kleiner formaat uitgegeven en goedkooper in den handel gebracht! Wat den inhoud betreft, deze is 't best met de aanduiding op 't omslag te karakteriseeren: „De authentieke briefwisselingen, demarches en redevoeringen van staatslieden dier landen, welke thans in oorlog gewikkeld zijn, benevens de teksten van de oproepen, welke Z.H. de Paus, Z.M. den Koning van België, H.M. Koningin Wilhelmina, Pres. Roosevelt, Mussolini, de Hertog van Windsor e.a. tot de betrokken regeeringen hebben gericht om den vrede te behouden." De samensteller is hoofdredacteur van het A.N.P. en Dr. Colijn wijst er nadrukkelijk op, dat deze verzameling noch volledig is, noch in staat is, te verklaren, waarin de oorlog ontstond.

Woorden van H.M. Koningin Wilhelmina. Zeist, Dijkstra's Uitgeverij, 1939.

In een kloek, fraai verzorgd boek zijn hier bijeengebracht fragmenten van toespraken en redevoeringen, gehouden door H.M. onze Koningen bij tal van gelegenheden tusschen 1898—1938. Het zal velen welkom zijn, deze collectie te bezitten, waarin een geloovige vrouw, de Eerste vrouw van ons land, op rustige, zakelijke, hartelijke wijze spreekt over dat, wat haar hart en verstand in den loop van veertig jaren bezig hield.

T. Dolega-Mostowicz, **De kwakzalver**. Haarlem, N.V. Drukkerij De Spaarnestad, 1939.

Deze roman verscheen als nr. 20 in de Kennemer-serie, een reeks romans en verhalen, die tot de beste behoort, welke te onzent sinds eenige jaren wordt uitgegeven. Wij hebben de lezers indertijd op 't bestaan van deze reeks, waarnaar men bij den boekhandelaar tevergeefs zal vragen, gewezen, we hebben verteld, dat de deelen in deze serie *f* 0.30 ingenaaid en *f* 1.—

gebonden kosten en wij hebben geattendeerd op de zonderlinge gewoonten van den uitgever ervan. Wij ontvingen het boek, dat we hier recenseeren en aanbevelen kunnen al evenmin als de voorgaande, voor ons blad ter bespreking. Daarom en om de wijze, waarop de uitgever reageert op beleefd gestelde brieven geldt deze aankondiging niet het belang van den uitgever, doch uitsluitend dat van het boek, dat het volkomen waard is, in grooten kring bekend te worden. Het werd, als alle deelen der Kennemer-serie, uitstekend vertaald en beschrijft, hoe een beroemd Poolsch chirurg, wiens vrouw hem plotseling verlaat, een zwerversbestaan begint en jarenlang volhoudt. Tengevolge van een ongeval bij 't begin van zijn zwerftocht, verliest de geleerde volkomen zijn geheugen. Hij herinnert zich niets van zijn verleden en ook zijn naam niet. Maar zijn bekwaamheid als chirurg heeft hem niet verlaten en hij begint de geneeskunde uit te oefenen en zelfs operaties te doen. Hij wordt beroemd in den kring van eenvoudige boeren in de buurt van den molen, waar hij knecht is. Eerst geneest hij een jong meisje, dat tengevolge van een motorongeval een schedelbasisfractuur heeft opgeloopen en deswege wordt hij door den arts, die 't geval al hopeloos verklaarde, als kwakzalver gerechtelijk vervolgd. Wanneer de advocaat van den gedaagde in hooger beroep gaat, wordt de opvolger en vroegere assistent van den chirurg als getuige gehoord. Hij herkent zijn vroegere leermeester en wanneer die vrijgesproken wordt haast hij zich 't geheim te ontsluieren. Daarmee is hij evenwel te laat, want de kwakzalver heeft met 't jonge meisje, dat hij herstellen deed en met haar a.s. echtgenoot het graf bezocht van haar moeder. Op de grafsteen ontdekt de kwakzalver, dat de overledene zijn weggeloopen vrouw was en 't meisje dus zijn dochter. De zenuwschok, die volgt, geeft hem 't geheugen weer. Deze geschiedenis is zeer boeiend en aannemelijk geschreven, heeft veel kleur en groote levendigheid. Ze is te beschouwen als een uitnemende couranten-roman met verrassende kwaliteiten.

Dr. W. G. N. v. d. Sleen, **Zweden en Lapland.** Tilburg, Het Ned. Boekhuis, 1939.

De Nederlandsche „ontdekkingsreiziger" Van der Sleen heeft het getal der prettig leesbare boeken over landen en volken vermeerderd met een beschrijving van zijn langen tocht naar en door Zweden en Lapland. Natuurlijk is dit boek goed geschreven en is het heel onderhoudend. Jammer, dat er al te weinig menschen zijn, die zulke lectuur naar waarde apprecieeren. Het boek heeft 24 fotopagina's en gekleurde titelfoto's, teekeningen en een goede kaart.

We geven het na lezing met erkentelijkheid aan den schrijver een plaats naast de, bij denzelfden uitgever uitgekomen boeken over Canada en Zuid-Afrika van dezen auteur.

Jan Romein, **Gegist Bestek.** Utrecht, N.V. W. de Haan, U.M., 1939.

Dit nieuwe boek van den pasbenoemden Amsterdamschen hoogleeraar bundelt een serie van bijna veertig artikelen, die in het maandblad „Groot Nederland" zijn verschenen in '36, '37 en '38. Ze behandelen „aspecten van drie jaar wereldbestel" en geven beschouwingen over feiten en gebeurtenissen in verschillende landen. De snelheid, waarmee de geschiedenis in onzen tijd voortschrijdt heeft dit boek reeds doen verouderen voor 't verscheen. Dat wil zeggen, voor zoover 't de feitelijkheden die beschreven worden, aangaat. Om tal van beschouwingen blijft het werk toch voorloopig de moeite van 't lezen zeer waard.

K. Fokkema en J. v. Ham, **De kunst van lezen.** Groningen, N.V. J. B. Wolters, 1939.

De samenstellers van dit werkje hebben beproefd, het lezen en verstaan van verzen te vergemakkelen door van zekere auteurs prozafragmenten op te nemen, waarin bepaalde gedichten werden besproken. Zoo geeft Robbers een toelichting op Boutens, Staring en Kloos. Het tweede boekgedeelte biedt een paar vertalingen ter vergelijking en een paar opstellen vormen de inleiding. Tenslotte wordt met voorbeelden getoond, hoe verschillende dichters eenzelfde onderwerp behandelen.

Hermann Rauschning, **De Nihilistische Revolutie..** Den Haag, N.V. H. P. Leopold U.M., 1939.

De inhoud van dit, oorspronkelijk in Zwitserland verschenen en door een Duitsch uitgeweken conservatief geschreven boek, is in zeer bizondere mate belangrijk. De auteur is tot de N.S.D.A.P. toegetreden, toen deze partij aan de macht kwam, doch hij heeft haar gelederen verlaten, toen hij langzamerhand inzag, dat en hoezeer de doelstellingen van het Nationaal-Socialisme niet constructief, doch destructief waren. Rauschning schrijft in zijn werk niet alleen de ontwikkelingsgeschiedenis der Nationaal-socialistische, revolutionaire beweging, doch hij zet ook uiteen, in welke voedingsbodem de ideeën, die thans verwezenlijkt worden, wortel schoten. De schrijver betoogt op benauwend overtuigende wijze, dat de strevingen der Nationaal-Socialistische leiders gericht zijn op 't verkrijgen van de meest volstrekte macht in de wereld en dat zij dit streven zoeken te bereiken langs den weg van den minsten weerstand door middel van revolutie. De onbetrouwbaarheid en de norm-loosheid zijn de beide krachtigst sprekende eigenschappen van dit nieuwe bolsjewisme, dat hierom een gevaar voor onze geheele Westersche beschaving is, wijl het bewust immoreel, volstrekt nihilistisch is. Men kan dit zeer boeiend geschreven en overtuigend boek min of meer beschouwen als een „vervolg" op „De opstand der horden" van den Spanjaard

José Ortega y Gasset; wat deze in abstracto betoogt toont Rauschning met de feiten aan als reëele werkelijkheid. We hebben met dit werk een boek voor ons, dat te onzent en elders niet nauwkeurig genoeg kan worden gelezen en niet zorgvuldig genoeg kan worden overwogen. Want de gevaren, waarin we ons met den huidigen oorlog bevinden, zijn niet denkbeeldig, ze zijn van den hoogsten ernst en 't is mogelijk, dat onze cultuur zich aan den rand van den afgrond bevindt, waarin het Nationaal-Socialisme en haar leiders die cultuur ten behoeve van eigen machts-wellust maar al te graag zouden willen storten. Aldus de visie van Rauschning en er is alle reden om te erkennen, dat hij gelijk kan hebben.

Jaap Kolkman, **Job Andersom.** Wageningen, Gebrs. Zomer & Keuning, 1939.

Een Vlaardingsche visschersgeschiedenis, een christelijk verhaal. De visschers, die hier geteekend worden zijn stoere klanten, stugge, steil-orthodoxe vrome menschen, achter wier weinig doordacht gebruiken van den Bijbel als een tekstenverzameling of godsdienstig handboek toch een persoonlijk, een zelfstandig geloof leeft, dat zelfs den last van veel bijgeloof „verdragen" kan. Er heerschen ongedacht benepen gedachten en meeningen in deze visscherskringen, er leeft een ongelooflijk materialisme in dit gemeenschappelijk bestaan. Maar er is in deze kringen ook waarachtig gelóóf, d.w.z. onwankelbaar vasthouden aan de genade.

Het is Jaap Kolkman, van wie wij nog geen ander werk lazen, gelukt, al deze dingen op een aannemelijke wijze te teekenen. Hij heeft niet maar een bekeeringsgeschiedenisje geschreven, een soort scheurkalenderblaadjes-verhaal, waarvan 't einde natuurlijk de bekeering van den hoofdpersoon brengt. De signatuur van deze geschiedenis lijkt in veel op die van de geschiedenissen naar 't aloude recept. Maar 't belangrijke onderscheid is, dat deze auteur ernst maakt met de *waarheid,* dat hij reëele menschen teekent en geen marionetten. Daarom kunnen we dit boek waardeeren als een frisch, pittig, oprecht en ook goed geschreven christelijk verhaal.

K. ter Laan, **Woordenboek v. d. Vad. Gesch.** 's-Gravenhage, G. B. v. Goor & Zn., 1939.

De samensteller van het, eveneens bij dezen uitgever verschenen Encyclopaedisch Wdb. voor Groot-Nederland, heeft met dit Wdb. voor de Vad. Gesch. opnieuw een beknopt, populair naslagwerk samengesteld, dat velen zeer op prijs zullen stellen. Men kan niet „even" constateeren, of dit boek „goed" is; dat bewijst 't pas in 't gebruik. O.i. zou 't prettig geweest zijn, wanneer een aantal artikelen meer bizonderheden hadden geboden dan ze nu doen en we hebben ook een sterke subjectiviteit in de *keuze* der behandelde onderwerpen geconstateerd, meer in 't bizonder, waar 't de Ned. Lett. betreft. Doch een boek als dit is gelukkig voor uitbreiding en verbetering vatbaar. Zooals 't nu is, lijkt 't ons een waardevol werk, dat voldoet aan de eischen, die de schr. zich stelt.

Lis Byrdal, **Over charme en schoonheid.** Amsterdam, Van Holkema & Warendorf, 1939.

Van de Deensche schrijfster, van wie eenigen tijd geleden het aardige boekje „Viert vroolijk feest" verscheen (en hier werd aangekondigd) ontvangen wij thans een werkje, waarin allerlei goede adviezen en recepten worden gegeven aan dames, die er prijs op stellen nog op hun 50ste jaar er jong en aantrekkelijk uit te zien. De auteur handelt uitvoerig over allerlei schoonheidsmiddelen en -praeparaten, over de bereiding, de toepassing en de werking ervan. Zij beijvert zich, de dames voor te houden van hoe groot nut en belang het is, gelaat, handen, armen èn nagels te verzorgen, het gebit en 't haar de verpleging te geven, die 't h.i. toekomen; ze bepleit 't nut van gymnastiek, van make-ups, warme en koude baden en goede voetverzorging. Wij zullen met haar niet redetwisten over de vraag, of de kuren en methoden, die zij voorschrijft en onontbeerlijk acht, wellicht niet van minder belang zijn dan wat 'n vrouw die zich respecteert, in onzen tijd aan 't hoofd heeft; we zullen haar ook niet lastig vallen met voor de hand liggende vragen als die naar den tijd, die noodig is, om alles te doen wat zij dicteert en naar 't geld, dat men toch eerst voor allerlei poeders, creams, lotions etc. noodig heeft. Het boekje is aardig geschreven en geestig geillustreerd. Vermoedelijk zal een groep goed gesitueerde en dik in hun vrijen tijd stekende dames er veel aan hebben. Voor hen kondigen wij dit werkje dan ook aan.

Ds. P. ten Have, **Het Herv. Kerkeboekje voor het catechetisch onderwijs.** Neerbosch, Weesinr., '39.

Dit werkje is geschreven in opdracht van een kring van Ned. predikanten en heeft de bedoeling, meer eenheid en samenhang te verkrijgen in het catechetisch onderwijs. Er worden 30 lessen aan het O.T. en nog eens 30 aan het N.T. besteed, 40 aan de Heidelb. Cat. en 20 aan de Chr. Kerk De lessen over den Bijbel omvatten een kort, inleidend gedeelte, een opgave van de te lezen Bijbelgedeelten en een serie van tien tot twintig vragen. De inleiding biedt een aanduiding van den *inhoud* van 't te behandelen Bijbelgedeelte. De lessen over den Heidelb. Cat. gaan aan de hand der vragen en antwoorden daarvan. De omvang van het boekje is 200 bladz. en het kost *f* 0.40.